LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ		250 ֆրանք	
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
1
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1931

1 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1739

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱԿՈԲ ԱԲԻԿԵԱՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ՄԷՋ

«Յուսաբեր»ի Աղեքսանդրիոյ Թղթակիցը կը գրէ թէ տարաբախտ Ճանիկեանի ճամբու ընկերը, Յակոբ Աբիկեան, Ռումանիայէն վերադարձած է Աղեքսանդրիա, Նոյեմբեր 19ին եւ կուտայ հետեւեալ մանրամասնութիւնները.

Իր յայտարարութեամբ, Փիրէայէն մեկնելէ վերջ՝ Վիտինեանին հանդիպած է նաւուն վրայ եւ հետն ալ անգամ մը ճաշած է։ Պոլսոյ առջեւ Թուրք ոստիկանները անակնկալօրէն նաւ բարձրացած, բռնած են զիրենք, պայուսակները պրպտած, խուզարկած եւ հարցաքննած։ Վիտինեանի հարցը փակելէ վերջ (...ձեռքին մէջ «կախուած» գտած են), ոստիկանութիւնը նաւէն առած եւ Աբիկեանը տարած է հարցաքննութեան։ Նաւէն տակաւին չելած, Աբիկեանը դիմած է նաւապետին օգնութեան եւ խնդրած թոյլ չտալ, որ զինք նաւէն հանեն։ Ռումէն նաւապետը յայտնած է, որ ինք ոյժ եւ հնարաւորութիւն չունի այդ բանը ընելու։ Յուսահատ, առանց ընդդիմութեան, ցամաք ելած է։ Մանրազնին հարցաքննութենէ վերջ, իր մասին լրացուցիչ տեղեկութիւններ առնելու համար դիմած են՝ Կեսարիա, Աղեքսանդրիա եւ Ռումանիա։ Կեսարիայէն 30 Թուրքերու ստորագրութեամբ ի նպաստ իրեն հանրագրութիւն մը եկած է. այդ գրութեամբ Կեսարիոյ Թուրքերը կը յայտնէին, թէ իրենք կը ճանչնան Աբիկեանը, անոր հետ ապրած են տարիներով ու գիտեն, որ քաղաքական գործերէ խապար հեռու մարդ մըն է։ Նպաստաւոր գրութիւն մըն ալ եկած է Աղեքսանդրիոյ Թուրք հիւպատոսէն։ Իսկ Ռումանիայէն ղրկած են իր անցեալ տարուան գնումներուն հաշուեցուցակը, լուսանկարները եւայլն։ Նպաստաւոր վկայութիւններ տուած են նաեւ Պոլսոյ իր Թուրք ծանօթները։

Ոստիկանութիւնը ամէն օր, ձերբակալութեան թուականէն մինչեւ ազատ արձակման թուականը, զինք ենթարկած է մանրամասն հարցաքննութեանց։

Վերջապէս, բախտաւոր օր մը զինք նաւ դրած ու ճամբած են Ռումանիա. առանց մինչ իսկ թոյլ տալու, որ օրուան մը համար Պոլիս ելլէ։ Նաւ դրած են ուղղակի բանտէն։

Ինք լուր չունի, թէ եգիպտական կառավարութիւնը եւ կամ Պոլսոյ եգիպտական հիւպատոսարանը հետաքրքրուած ըլլան իր անձով։ Այս ուղղութեամբ դիմումներ եղա՞ծ են թէ ոչ՝ չի գիտեր։

Նաւը կը հասնի Քոսթանցա։ Ռումանիոյ մէջ գիտէին արդէն «մահափորձ»ի մասին, գիտէին, որ ամբողջ ցերեկուան պատմութիւն մըն է, որուն հետեւանքով այնքան ծանրօրէն անարգուած է ռումէն դրօշը։ Ինչպէս կը պատմէին, ժողովուրդին մէջ բուռն վրդովում առաջ եկած էր։ Արդեօք անակնկալներէ՞ խուսափած ըլլալու համար, թէ՞ գաղտնի հրահանգով մութ ուժերու, Աբիկեանի ցամաք ելլելը կ'արգիլուի Քոսթանցայի մէջ։ Զուր կ'անցնի ազգային իշխանութեանց բոլոր ճիգերը, եւ Աբիկեան միեւնոյն նաւով, որով Պոլսէն ճամբուած էր Ռումանիա, այդ նոյն նաւով ալ Ռումանիայէն կը վերադառնայ Աղեքսանդրիա։

Եգիպտական իշխանութիւնները լուր ունէին արդէն իր վերադարձի մասին։ Նոյ. 18ին գաղտնի ոստիկանի միջոցով լուր կուտան հարազատներուն թէ վաղը Նոյ. 19ին, Աբիկեանը Աղեքսանդրիա պիտի ըլլայ։

Պաշտօնապէս ալ տեղեկացնելու համար, իր հարազատներէն մէկը կը կանչուի կառավարչատուն, կ'առաջարկուի նաւահանգիստ երթալ եւ խաղաղօրէն զայն տուն առաջնորդել։ Երբ նաւը կը հասնի, իշխանութիւնները շարունակ կատակելով, Ըսմէթի «աճաբեկիչ»ը կ'ընդունին եւ զայն կը յանձնեն իր հարազատներուն։

Տարբեր աղբիւրէ տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Պոլսոյ գնտանին մէջ դաժանօրէն ծեծուած է Աբիկեանը, այնքան որ մինչեւ իսկ գլուխը ուռած է։ Սակայն, ինք չափազանց վերապահ է եւ ոչինչ կ'ըսէ այս կարգի հարցերու մասին։

«Մահափորձ»ը եւ եւրոպական մամուլը

«Ժուռնալ տը Ժընեւ», մանրամասնօրէն մերկացնելով թրքական արիւնոտ խաղը, կը գրէ «Ոստիկանական տռամ մը» խորագրին տակ.—

— « Աճա ասոնք են իրողութիւնները որոնք խոր յուզում պատճառած եւ բուռն բողոքներու տեղի տուած են արտասահմանի հայկական խաղաղ հասարակութեանց մէջ, ոչ միայն արդարութեան այս վրան-բաց ուրացումին եւ միջազգային ո՛րեւէ իրաւունքի բռնաբարման հետեւանքով, այլեւ անոր համար որ այս կարգի դէպքերը ընդհանրանալու երեւոյթ ունին։ Անկէ ի վեր երկու ուրիշ հայ ճամբորդներ ալ դուրս հանուած են օտար նաւերէ, մէկը Մերսինի, միւսը Իզմիրի մէջ, շատ հասկնալի խուճապի մատնելով անոնք որ հարկադրուած են Պոլսէն անցնիլ կամ Թրքական նաւահանգիստներ հանդիպող նաեւ նստիլ, միւս կողմէ, Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի Թուրք թերթերու շանթարձակ հրատարակութիւնները, որ կը պախարակեն կարծեցեալ դաւադրութիւնը, ամենամեծ մտահոգութիւն կը պատճառեն մեզի այն վրիժառութեանց մասին որոնց կրնան ենթարկուիլ Անատոլուի հայ բնակչութեան թշուառ մնացորդները»։

.. *Լոնտոնի «Սթար» թերթն ալ, որ անկախ օրկան մըն է, երկարօրէն կը պատմէ «մահափորձ»ին ամբողջ ստութիւնը եւ Ճանիկեանի սպանութեան պարագաները։ Հետեւեալ խորագիրներուն տակ.—*

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՄԱՐԴ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆՈՒԻ ԾԵԾԻ ՏԱԿ.— ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՄԱՍԻՆ.— ԹԱՏՐԱԿԱՆ «ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ».— ԱՆՄԵՂ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԻ ՄԸ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔՆԵՐԷ ՅԵՏՈՅ»։

Անգլիէն թերթը ոճրին նկարագրութենէն յետոյ, կը յիշէ նաեւ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի վարչապետներուն ուղղուած բողոքները՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԹԷՎՖԻՔ ՐԻՒՇՏԻԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, ներածումները սահմանափակող օրէնքին մասին հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— *Պատերազմէն ի վեր, աշխարհի քաղաքականութիւնը անօրինակ կերպով փոխուած է։ Համաշխարհային տնտեսական տագնապը, անոր մեծ ծաւալը, բազմաթիւ անդրադարձումները երկրորդ կարգի վրայ դրին հողերու, սահմաններու, գաղութներու հարցերը, եւայլն.։*

«Արտաքին գործավարը, տեմնօք, աչքերը միշտ դարձուցած կը մնար դէպի պատերազմական գործավարութիւնը։ Անկից է որ կը քաշէր իր ուժը։ Այսօր, ելեւմուտքով, ճարտարարուեստով, երկրագործութեամբ, առեւտուրով զբաղող վարչութիւններն են որ տուն կուտան քաղաքականութեան։ Ալ չենք վախնար որ դրացի երկրի մը պահակները կ'անցնին մեր սահմանը։ կը վախնանք որ օտար ապրանքները, որոշ չափէ մը անդին, կը նուաճեն մեր շուկան։

«Որովհետեւ, պէտք է վճարել այս ապրանքները։ Եթէ փոխարէն մեզմէ չառնեն մեր արտադրած արմտիքը, նաեւ հանքերը որ կը հանենք մեր հողէն, առեւտրական նժարին մէջ բան մը յառաջ կուգայ։

Թուրքիոյ մէջ, մենք չունինք ինչ որ տնտեսագէտները կը կոչեն անտեսանելի արտածումներ։ Սուլթանութեան օրով, Թուրքիա միշտ փոխառութիւն կնքած է արտասահմանէն։ Միւս կողմէ, երբեք այս երկրի քաղաքացիներուն, կարելիութիւնը չէ տրուած խնայելու եւ դրամ զետեղելու արտասահմանի մէջ։

«Հետեւաբար, պարտաւոր ենք վճարել արտաքին պարտքեր, իսկ արտասահմանէն ստանալիք ոչինչ ունինք։ Աննպաստ հաշուեկշիռ մը ունինք ուրեմն։ Եթէ այս վիճակը տեւէ, մեր դրամը որ մօտ երկու տարիէ ի վեր ամրութիւնը կը պահէ, կրնայ վտանգուիլ։ Այս վտանգին առջեւ առնելու համար է որ կառավարութիւնը միջոցներու դիմեց, որոնք կը ձգտին ներածումները սահմանափակելու։

«Այս սահմանափակումները մեզ պարտադրուեցան հրամայական անհրաժեշտութեամբ մը։

«Գիտեմ թէ այս ձեւը դժուարութիւններ կը յարուցանէ գործնականին մէջ եւ դժկամակութիւններու տեղի կուտայ։ Ճակատագրական բան մըն է։ Ծնած է տնտեսական տագնապէն որ այս վերջին ժամանակներս, վրդովեցնող համեմատութիւններ ստացաւ։ Ուրիշ պետութիւններ, որոնք ծանօթ են իրենց հարստութեամբ եւ տնտեսական կարողութեամբ, դիմեցին նոյն միջոցներուն։ Ներածումներու չափաւորման յատակագիծը որ հաստատեցինք, ի զօրու պիտի ըլլայ վեց շաբաթ միայն։ Ասիկա թոյլ կուտայ մեզ որ արագօրէն բարեփոխման ենթարկենք զայն համաձայն փորձառութեան դասերուն եւ նկատի առնենք թելադրութիւններն այն պետութեանց, որոնց հետ առեւտրական յարաբերութիւններ ունինք»։

Թուրք-պուլկար յարաբերութեանց շուրջ

Սերպ մամուլը այս միջոցիս կը զբաղի Պուլկարիոյ վարչապետին Պ. Մուշանոֆի Թուրքիա այցելութեամբ։ Պելկրատի «Փոլիթիքա» թերթը պատմականը կ'ընէ պատերազմէն ի վեր Թուրքեւպուլկար յարաբերութեանց։ Կը յիշէ թէ 1925ին, Պուլկարիա, Թուրքիոյ հետ կնքեց համաձայնութիւն մը, որով երկու երկիրներու միջեւ առկախ բոլոր հարցերը պիտի լուծուէին դիւանագիտական ճամբով։

Այս համաձայնութիւնը սակայն, աւելի թունաւորեց յարաբերութիւնները, այնքան որ երկու երկիրներու մերձեցումը անհնար դարձաւ։ Կացութիւնը բարեփոխուեցաւ, երբ Իտալիոյ թելադրութեամբ, Սոֆիա հրաւիրուեցաւ մաս կազմելու Պալքանեան խմբակի մը, Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի միջեւ տեսակ մը դաշնակցութիւն, որ պիտի ծառայէր հակակշռող ուժը կազմելու Փոքր Համաձայնութեան։

Պուլկարիա երկար ատեն վարանեցաւ, Յունաստանի հետ առկախ մնացած հարցերու կարգադրութեան առթիւ, յառաջ եկած դժուարութեանց հետեւանքով։ Մոլոֆ— Քաֆանտարիս պայմանագրութեան շուրջ ստեղծուած համաձայնութիւնը հարթած պիտի ըլլայ կարգ մը դժուարութիւններ եւ լուրջ տեղեկութիւններ կը յայտնեն թէ մօտերս պիտի կնքուի պուլկարեւ-Թուրք բարեկամութեան եւ իրաւախոհութեան դաշնագիր մը։

«Փոլիթիքա» կ'եզրակացնէ ըսելով թէ Պուլկարիա կը փորձէ դուրս ելլել մեկուսացումէն, բայց ատոր համար կը կոթնի պետութեան մը, որ անդամ չէ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ որուն քաղաքականութիւնը կը ներշնչուի Հռոմէն եւ Մոսկուայէն։»

Ըսմէթ փաշայի արկածը

Պոլսոյ վերջին թղթաբերը նկարագրելով Ըսմէթ փաշայի արկածը, շատ թեթեւ կը ցուցնէ վէրքը, վարչապետին ինքնաշարժը Ֆընտըգլըէն անցած ատեն, յանկարծ դիմացը կ'ելլէ ուրիշ ինքնաշարժ մը զոր կը վարէր Հիքմէթ պէյ։ Ըսմէթ անմիջապէս թոփհանէի մէկ դեղարանը կըփոխադրուի եւ յետոյ կ'երթայ բերա փալաս, ուր իջեւանած է, կիւլհանէի հիւանդանոցին մէջ ալ կը քննուի վէրքը, քանի մը օր յետոյ վարչապետը կը դառնայ Էնկիւրի։

Ինքնաշարժի վարիչը ձերբակալուած եւ քննութեան ենթարկուած է, հարցաքննուած են նաեւ նստողները։

Երուսաղէմի Համիսլամական Ժողովը

Պաղեստինեան արաբական թերթի մը տեղեկութեան համաձայն, Պաղեստինի կառավարութիւնը հաւանութիւն յայտնած է որ Իսլամներու համագումարը տեղի ունենայ Երուսաղէմի մէջ։ Համագումարը պիտի բացուի դեկ. 7ին։ Պաղեստինի կառավարութիւնը պայման դրած է որ համագումարը չզբաղի այն տեսակ հարցերով որոնք կրնան վշտացնել «բարեկամ պետութիւնները», ինչ որ կը նշանակէ պարզօրէն թէ, համագումարը պէտք չէ վիճաբանութեան ենթարկէ իսլամական քաղաքական հարցեր, որոնք կրնան կապ ունենալ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ քաղաքականութեան հետ։

Ֆրանսա եւ անգլիական մաքսատուրքերը

Ինչպէս գրեր էինք, Ֆրանսայի ելմտական նախարարը Պ. Ֆլանտէն որ յայտարարեր էր թէ զբօսանքի համար է որ Լոնտոն կը մեկնի, անպաշտօն տեսակցութիւններ ունեցած է անգլիական մաքսային օրէնքին շուրջ՝ թէեւ Պ. Ֆլանտէն պաշտօնական որեւէ իրաւասութիւն չէ ստացած բանակցութիւններ կատարելու մաքսային օրէնքին կամ միջազգային ելմտական հարցերու շուրջ, սակայն, կը հաստատուի թէ կարծիքի շփումներ ու փոխանակութիւններ է ունեցած այդ մասին։

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ ՑՈՅՑ ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՆ ՆԷՕՅԵԻԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

ՑՈՅՑԵՐ ԵՈՒԿՕՍԼԱՒԻՈՅ ԴԷՄ

Սոֆիայի մէկ թատրոնին մէջ, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ Նէօյեիի դաշնագրին դէմ, ինչպէս կը կատարուի ամէն տարի սովորաբար։ Հաւաքոյթէն վերջ, ուսանողները ցոյցեր կատարեցին փողոցը։ Ոստիկանութիւնը միջամտած ըլլալով, քաղաքին զանազան թաղերուն մէջ, կռիւներ տեղի ունեցան ոստիկանութեան եւ համայնավարներուն միջեւ։ Բազմաթիւ ոստիկաններ վիրաւորուեցան քարի եւ գաւազանի հարուածներով։ Նման կռիւներ տեղի ունեցան նաեւ Եուկօսլաւ դեսպանատան առջեւ, որ ոստիկանութեան կողմէ շղթայի տակ առնուած էր՝ արգիլելու համար հաւանական միջադէպեր։

Ուրիշ թաղի մը մէջ, ցուցարարները կոտրտեցին Սերպիոյ ընդհ. հիւպատոսարանին ապակիները։ Բազմաթիւ ձերբակալումներ կատարուեցան։

Խորհրդարանին մէջ, Նէօյեիի դաշնագրին տարեդարձին առթիւ, երեսփոխան մը հարցապնդեց կառավարութիւնը՝ դրացի երկիրներու մէջ՝ պուլկար փոքրամասնութեանց վիճակին մասին եւ առաջարկեց յոտնկայս յարգել պատերազմի դաշտին վրայ ինկած մեռելներու յիշատակը։

Համայնավարները մերժեցին ոտքի ելլել եւ այնքան աղմկեցին ու խանգարեցին որ, խորհրդարանի նախագահը հրամայեց բոլոր համայնավար երեսփոխանները մէկ նիստէ վտարել։ Մերժեցին այս անգամ դուրս ելլել, որու վրայ ճշմարիտ կոփամարտ մը տեղի ունեցաւ։

Եուկօսլաւիոյ դեսպանատան եւ հիւպատոսարանին առջեւ տեղի ունեցած ցոյցերը շատ գէշ տպաւորութիւն գործած են։ Այս ցոյցերը կը զուգադիպին պուլկար վարչապետին Էնկիւրի այցելութեան եւ սերպիական շրջանակները ձգտում մը կը գտնեն անոնց մէջ թէ Պուլկարիա կոթնելով Թուրքիոյ եւ Յունաստանի, կ'ուզէ հակակշռել Եուկօսլաւիոյ ազդեցութիւնը Պալքաններու մէջ։

Ստալին եւ գիւղացիական ընդդիմութիւններ

Պոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ գործավարներու խորհուրդը եւ համայնավար կեդր. կոմիտէն, Մոլոթովի եւ Ստալինի կողմէ ստորագրած որոշում մը հրատարակած են պետութեան երկրագործական ձեռնարկներու գործունէութեան մասին։ Այս որոշումը կը ճշդէ թէ լաւ կազմակերպած ձեռնարկներու կողքին, կան նաեւ ուրիշներ, որոնք անբաւարար կերպով կ'օգտագործեն բերքը շատցնելու համար իրենց տրամադրութեան տակ դրուած արհեստագիտական արդիական միջոցները եւ իրենք իրենցմով, կը նուազեցնեն պետութեան յանձնուելիք արմտիքի քանակը։ Այս իրողութեան առջեւ, սովխոզներու (պետական ագարակներ) կեդր. սէնտիքային նախագահը հրաժարեցուցուած է։

Իւրաքանչիւր սովխոզի մէջ, տնօրէնէն անկախ, պիտի գտնուի երկրագործական գործավարութեան յատուկ քննիչը որ պիտի հսկէ արտադրութեանց մթերման եւ պետութեան հանդէպ՝ սովխոզներու յանձնառութեան կիրարման վրայ։

Որոշումը կը նշանակէ նաեւ կարգ մը միջոցներ որոնք պիտի գործադրուին վերջ տալու համար կացութեան, զոր վերջերս, կէրէնսկի կը մատնանշէր ճառով մը՝ Լոնտոնի մէջ արտասանուած.—Գիւղացիները կ'ըսէր, երբեմն կոլխոզներու եւ սովխոզներու վրայ նշանակուած համայնավար վարիչներու օժանդակութեամբ, կը ջանան ծածկել իրենց ցորենի բերքը։ Ժողովուրդը կը ջանայ իրեն պահել իր սնունդին, ինչպէս նաեւ սերմնցուի յատուկ, անհրաժեշտ քանակութեամբ ցորեն։

Պահեստ կազմելու իրողութիւնը նկատուած է հակայեղափոխական ոճիր մը եւ համայնավար վարիչները որ իբր մեղսակից կը ճանչցուին, խստօրէն կը պատժուին իրենց կուսակցութեան կողմէ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՆԵՐՈՒ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Բառագիտութիւն

Վերնագրին երկու գոյականները բացատրութեան պէտք ունին: Դաստիարակ է այն՝ որ տղաքը կը սիրէ եւ անոնցմով կը հետաքրքրուի. որ անընդհատ կը յիշէ թէ անոնց վրայ աշխատելու համար կը վճարուի: Բառին նորագոյն մէկ առումը, սակայն, կ'ընդլայնէ այդ սահմանումը: Դաստիարակ է այն՝ որ հակառակ շատ մը յոռետես տեսութեանց, կը հաւատայ խաղաղութեան եւ իբրեւ անոր սերմնացանը կ'աշխատի: Ինքնին հասկնալի կը դառնայ այլեւս թէ ինչո՛ւ մեկղի նետուեցաւ «բանակատեղի»ն, հաւանաբար ֆրանսերէն բառին բուն համարժէքը, բարբարո՛ս բառ որ արիւն կը հոտի, եւ անոր տեղ «ժամադրավայր»ը ընտրուեցաւ:

Պատմութիւն

1915ին, երբ Քրիստոնեաները կը բզկտուէին եւ Հայերը կ'աքսորուէին, խումբ մը մանչեր, Վօմարքիւի բլուրին վրայ, քրիստոնեայ երիտասարդներու ժամադրավայրը կը հիմնէին, ուր այնուհետեւ, ամէն ամառ, յուլիս ամսուն, հարիւրաւոր քրիստոնեայ տղաներ, Աւետարանի համարներով եւ Լութերի ու Գալվէնի երգերով, պիտի փութային խեղդելու՝ զզուելի ողբը ռումբերուն, եւ Յիսուսի հետքերուն վրայ՝ խաղաղութիւն որոնէին:

Մանչերու այս ձեռնարկէն է որ, երեք տարի առաջ, դաստիարակներու ժամադրավայրը կը ծնի: Այսպէս ուրեմն՝ հայրերը զաւակներուն կը հետեւին, ուսուցիչները՝ աշակերտներուն:

Բարոյախօսութիւն

Ամառ է: Հաճոյքո՛վ պիտի փախչէիք կառքերու աղմուկէն, հանրակառքերու ճռճռոցէն, ինքնաշարժերու վայնասունէն, ամբոխներու հրմշտուքէն եւ, ինչո՞ւ չէ, կաւիճին ալ փոշիէն: Թէեւ՝ նոյնքա՛ն հաճոյքով պիտի անոնց վերադառնայիք, տարուան մը խոնջէնքը քանի մը օրէն թօթուելու ձեր աճապարանքէն յետոյ:

Արդ, եթէ քաղաքակրթութեան շնորհներուն մասնակից էք, ձեզի՛ ալ կը տրուի քիչ մը դադար: Եւ եթէ ունիք խնայուած գումարի մը նեցուկը, ա՛լ տատամսում չէք ճանչնար, դուրս կը նետուիք աշխատանքի վանդակէն, շոգեկառք մը կը ցատկէք եւ պայուսակին ընկերացած՝ դէպի բնութիւն կը վազէք:

Տխրի՞լ պէտք է, եթէ առատ չեն ֆրանքները եւ կէս շունչով մը կը համրուին ազատութեան ձեր օրերը: Բայց միլիոնաւոր ժառանգաւորներ դրան ետին մոռցուած են ու ձեզի ինկած պատառին մէկ փշրանքն իսկ չեն ստանար, կը շշնջէ բարոյախօսին շրթունքը: Վա՛ր նայեցէք եւ ոչ թէ վեր, կը յորդորէ բաղդատութեան մխիթարիչ տարազը, հանճարե՛ղ գիւտը կրօնքին: Ո՛հ, այն ատեն, քրիստոնէաբար, «գոհանամք»ը կը մրմնջէք:

Աշխարհագրութիւն

Ահաւասիկ Վօմարքիւն: Կայարանը, կրպակի չափ փոքր, Լօզան-Նէօշաթէլ գծին վրայ, շոգեկառքերուն երթուդարձը կը հաշուէ: Գիւղակը, որուն տնակները խելօ՛ք նստած են կանաչին վրայ, բլուրի մը կը կռթնի: Նէօշաթէլի կապոյտ լիճը արեւէն քակուած թելերուն հետ կը զբօսնու: Երնէ՛կ անոնց որ Սեւանը, Վանայ լիճը աչքով տեսան, ոչ թէ գիրքով:

Ժայռին վրայ, հին դղեակ մը կ'աղօթէ, անտարակոյս, բարի գիւղին ի նպաստ: Իսկ ձորակին սա շէնքը՝ ամէն երկրէ Չլախտաւոր կ'ընդունի: Զղային Հայեր ալ կա՞ն արդեօք:

Վայելեցէ՛ք տեսարանը որ ձրի է ու պարգեւը՝ Վօի, Պեռնի, Ֆրիպուրկի եւ Ժիւրայի լեռներուն:

Վերելքը ըրէք բլուրին: Քսան վայրկեան կը տեւէ: Հանգչեցուցէ՛ք պայուսակը. դաստիարակներու ժամադրավայրը հասած էք:

Հսկայ գերանի մը կատարը, զուիցերիական համադաշնակցութեան սպիտակ խաչը կը ծածանի, որուն ներքեւ, երջանիկներ հպարտօրէն կը պառկին:

Սա փայտաշէն տաղաւարները գուցէ ձեզի Փիքսը, Լիփադման յիշեցնեն: Բայց որեւէ երեւակայութիւն պիտի փորձէ՞ր գաղթակայան փոխադրել Վօմարքիւի զուիցերիացի հիւրերը: «Տարագիր»ը բառարանով չըմբռնուիր: Ուղեղները անոր իմաստին խորը կ'իջնեն, եթէ դիմեն կաշիներու համր լեզուին:

Բլուրէն գիւղակ՝ կը տարբերին նահանգները: Բայց զգուշութեան հարկ չկայ: Զարկէ՛ք ուժով գնդակին: Թող մէկ երկրէն միւսը անցնի: Ինչո՞ւ չափէք ձեր հարուածը: Սահմանավէճ չի ծագիր: Խաղաղութիւնը կատարեալ է: Բայց «Ասայէշ պերքեմալ տըր»ը չյիշէք:

Բնութիւնը կը ժպտի: Օ՜ ժպիտը բնութեան: Բայց ոչ անշուշտ այլանդակուած էգ դէմքերու ժպիտը, հրամցուած շռայլօրէն, սրճարանի մը անկիւնը կամ մայթերուն եզերքը:

Եւ բլուրին զաւակէն, կասկենիներու, հաճարիներու անտառը ձեզ խորհուրդի կը կանչէ:

Բնակչութիւն

Հրեցէ՛ք թիւը թեթեւ մը, հարիւր հոգի կ'ունենաք Վօմարքիւի բլուրին վրայ, քաղաքներէ եւ գիւղերէ հաւաքուած:

Ու կարդացէք տպագիր ցանկը, կը գտնէք որ մէկտեղուած են՝ նախակրթարանի, համալսարանի ուսուցիչներ եւ տեսուչներ, քարոզիչներ, բժիշկներ, կրթական քննիչ ու նախարար եւ հայրիկներ: Ո՞ւր են հայա մայրերը: Համբերութի՛ւն: Ֆէմինիզմը այդ մարզին ալ կը թափանցէ: Որո՞ւ հոգ թէ պիտի քայլին կարծր ոսկրով այրերը:

Ու կայ ծերը, չափահասը, տաքարիւնը: կայ ամուսինը, նշանածը եւ ամուրին: Եւ ամէնքն ալ Զուիցերիացի: Մեղա՛յ, մեղա՛յ: Եւ հատ մըն ալ Հայկ Նահապետի սերունդէն: Անակնկալ մը չէ ասիկա: Չէ՞ որ Հայը ամէն տեղ է: Եւ Հայն ու Հրեան բաղդատող մէկնէ՛ աւելի եղբեր չկա՞ն:

Բարեկամութիւն

Հանդիպողը ձեռք կուտայ, կը բարեւէ, կ'արտասանէ մականունը եւ անունը: Մեքենաբար՝ կ'ընէք դուք ալ նոյն բանը:

Բայց չնեղուիք եթէ հազիւ քանի մը անուն բռնած էք. որովհետեւ ա՛լ պէտք չունիք անուն տալու կամ լսելու: Կը բարեւէք պարոնը, կը սեղմէք ձեռքը զօրովով, առանց սակայն մոռնալու որ Արեւմուտքցիին ժպիտը պիտի շողայ ձեր դէմքը: Նոր նոր կապեր կը հաստատուին: Մտերմութեան, ընկերութեան մթնոլորտը՝ դէպի մարդը ձեր սնուցած տրամադրութիւնը՝ կը յեղաշրջէ հիմնովին, ու կը տարուիք խորհելու թէ մարդոց վայը լեցուն է արդարութեան եւ բարութեան պտուղով որ արեւի, ժամանակի կը կարօտի, անպայման:

Ողբերգութիւն

— Պարոն մոռցեր էք բերել բարձի երես եւ սաւան:

— Չեն մոռցուած, պարո՛ն պետ: Չունիմ սեփական անկողին: Տասնըվեց տարի շարունակ, փարձուա՛ծ անկողինով գիշերներս անցուցի: Ու կը փարձեմ տակաւի՛ն:

Ինչո՞ւ փախչէր թոյլ ու լալկան այս Նրգը: Ինչո՞ւ յիշուէր հայ պատմութեան դառն մասը: Ձեռ հանդուրժեր, այդ լաւ գիտենք, հպա՛րտ կեցուածք, որ «Հայ»ուն առջեւ «խե՛ղճ» ածականը փակցուի՝ յամառաբար, յիմարաբար:

Կը սրտնեղիս, կը բորբոքիս, երբ կը տեսնես եւրոպական պատկերազարդ հանդէսին մէջ, հիւանդացած, այրիացած եւ որբացած խե՛ղճ Հայեր, որ Քրիստոնեային գթութիւնը խթանելու կոչուած են: Արքայութեան վրայ «չէք» քաշելու դրութիւնը նոր օրերու հնարք չէ:

Եւ դո՛ւն, ազնիւ, հպարտ կեցուածք, շարունակէ խարազանել՝ ողորմութեամբ հաց լուծելու մարզուած քրիստոնէական, եւրոպական խե՛ղճ միտքը:

Աշխատութիւն

Համալսարանի տեսուչը, սօթտուած թեւերը ջուրին մէջ, կերակուրի պնակները, դգալները, դանակները եւ սաները կը լուայ: Քարոզիչը ջուր կը կրէ: Նախարարը սեղաններուն տակը կ'աւլէ: Իսկ բժիշկը փշրանքները կը հաւաքէ: Ջութակահարը եւ երգիչն ալ փայտ կը ջարդեն: Համեստութեան, աշխատութեան ի՛նչ սիրուն դաս: Ցնծութեան մէջ են ամէնքն ալ: Ու՝ երգելով կ'աշխատին:

Կ'երգէ՞ հանքի, գործարանի բանուորը: Կ'երգէ՞ տիրոջ առեւտրական նամակները մեքենագրող օրիորդը: Առաւօտէն իրիկուն, սիւնակ-սիւնակ թուանշան կը գումարէ դրամատան պաշտօնեան, կ'երգէ՞ սակայն:

Ուրիշին գործին աշխատողը բերկրանքի երգը չունի: Բայց կ'աշխատի. որովհետեւ ստամոքսը կիցեր կուտայ:

Վարդապետը սորվեցուց որ հայ գիւղացին կ'երգէր անուշ, երբ եզները դուրս հանէր, լծէր զանոնք արօրին, հերկէր արտը եւ քրտինքով զայն ոռոգէր: Կ'երգէ՞ այսօր, ագարակի վարձկան Հայը:

Հայ աղջիկը երգ ունէր, երբ հայրիկին, ախպարիկին գուլպայ հիւսէր, կրակ վառէր, լաթ փռէր եւ կուժը ուսին՝ աղբիւրէն գար: Կ'երգէ՞՛ այսօր, որբանոցին որբուհին:

Հայ ուսուցիչը երկիր չունի: Անստոյգ վաղէն կը սարսափի: Ամսականը տասը կտորի կը վերածէ: Ու կը զեղչեն արդէ՛ն նիհար ամսականը: Չէ՞ որ պէտք է նկատել թէ տնտեսական տագնապ կայ: Ո՞ր պետութիւնը պիտի անոր հանգստեան թոշակ յատկացնէ: կրնա՞յ երգել թափառական ուսուցիչը:

Դասախօսութիւն

Կոչու զանգակը դեռ կը հնչէ: Բայց ամէն ոք արդէն նստած՝ աչքերը դրան՝ դասախօսին կը սպասէ:

Լսեցիք, անշուշտ, ամբիոնին անխուսափելի հազը դասական: Հանդա՛րտ, դանդա՛ղ: Բանախօսը կը սկսի: Քիչ յետոյ, սակայն, գաղափարներու արագ վազքը շփոթութեան կը մատնէ ծանրամարմին բառերը:

Ահաւասիկ հանդիսաւոր մուտքը նիւթին. բնապաշտ վէպին սխալը: Ու այլեւս ոչ մէկ կասկած, ճառախօսը պիտի Զօլան, Մօփասանը, Մարկրիթը քարկոծէ, ժամ մը ամբողջ:

Եզրակացութիւն. գրական երկը անասնութեան չտանի: Եւ մանաւանդ, աշակերտը հեռու պահել չլախտաւոր վէպերէն: Ո՞ր դաստիարակը չի գիտեր:

Դպրութեանց փրոֆէսէօրը մեկնած է: Պատմաբանն է խօսողը:

Նիքոլա տը Ֆլիւ 15րդ դարուն ապրած է: Ընտանիքը, զաւակները ու աշխարհը կը թողու եւ ճգնելու կը քաշուի, երբ յիսունին կը հասնի: Տախտի մը վրայ երկնցած եւ գլուխը քարէ բարձին՝ քսա՛ն տարի կ'աղօթէ: Զուիցերիացի ունկնդիրները այսչափ միայն գիտէին հայրենակից սուրբին մասին:

Բայց տեսէք թէ պրպտուքէն ի՛նչ լոյս է որ կը ցաթի: Նիքոլա տը Ֆլիւ խաղաղութեան առաքեալ մը եղած է: Զինուորական ձեռնարկներու չէ հանդուրժած: Ու վերջապէս՝ շնորհիւ անո՛ր, 1920 թուականին, Զուիցերիա ներս կը մտնէ Ուիլսընի պալատէն:

Պատմաբանը ա՛լ համբաւը շինած է:

Փիլիսոփա՛ն բեմ ելած է եւ Լօզանցի փիլիսոփային մասին է որ կը խօսի:

Զուիցերիոյ փիլիսոփան, Սըգրէթան, չզբաղեցաւ միայն իմացական խնդիրներով. եղաւ նաեւ քաղաքացի: Ճշմարիտ փիլիսոփան այդպէս կ'ըլլայ:

Սըգրէթանի գործերը թաթաւուն են բարոյական հոգերով: Ընկերային խնդիրները կրնան լուծուիլ, եթէ մարդոց բարոյական մակարդակը բարձրանայ: Տնտեսական շատ մը հարցեր պիտի սեղան չգային, եթէ սէրը, բայց ոչ առանց արդարութեան, մարդկային սիրտը իրեն համար բնակարան ընտրէր:

Երաժշտութիւն

Գեղագոյն արուեստը, անպայման: Մի՛ ըսէք թէ չէք հասկնար: Զգալու համար ըմբռնելը պայման չէ:

Մոռցէ՛ք պահ մը, Նիւթին բեռէն վաստակաբեկ ողորմելի՛ մեր աշխարհը, ու մտիկ ըրէք, ամբողջ մարմնով, լո՛ւռ եւ անշարժ, դուք ձեր մէջը կծկուած:

Կոյր երգիչը, ծագումով ռուս, իր ազգային շապիկին մէջ, սպայի պէս ուղիղ կեցած, փորին կպած տետրին վրայ՝ հաստ մատները յամր ու արագ շարժելով, կ'երգէ խորո՛ւնկ: Ու դաշնակը, բարեպաշտի ակնածանքով, կուլայ անո՛ւշ:

Ի՛նչ երգ է այս: Ի՛նչ ձայն է այս: Ո՞ր սիրտն է որ չի թրթռար: Աստուածային ներշնչումով երկնող Պախ պաշտամունքին սարսուռովը կը լեցնէ ձեր հոգին:

Ու Պեթհովէն կը պայքարի, կը տառապի, կը յուսայ, կ'ուրախանայ եւ կ'աղօթէ, կ'աղերսէ:

Կոյր երգիչին խոր հոգիէն՝ հաւատքն է որ կը բխի, իր ողբագին ձայնին հետ: Ան հոգիովը կը տեսնէ:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՅԱՆԵԱՆ

ՏԵՂԱՑԻՆ ԵՒ ՕՏԱՐԸ

— Պատերազմներ շահելու համար ի՞նչ պէտք է: Նափոլէոն — Դրա՛մ, դրա՛մ եւ... նորէն դրամ...

— Ի՞նչ պէտք է ձեզի, պարոն գործարանատէր, ձեր գործերը ընդարձակելու համար:

— Միայն դրա՛մ... միշտ դրա՛մ:

Պատերազմ շահելու՝ անոր դրամը: Մարդոց անսպառ ուժը, անոնց արիւնը պէտք է անչափ հոսի, Մարդիկ պէտք է կոտորուին մարախներու վնասակար բանակներու պէս, ջարդուին ժայռերու դէմ զարնուելէն ու ամէն մէկ կողմը իյնան ջա՛րդ ու փշուր, — ահա՛ այն ատեն, մէկն իր խելայեղ մարմաջէն պիտի ազատի... հոգ չէ թէ միւս կողմն աշխարհ մը լեցուն թարախոտ վէրքերն արցունքէն վառած աչքեր՝ մերկեր եւ անօթիներ թողու: Անոր միակ փնտռածն է կորդ պատ մը, ուր իր քոսոտ մարմինը քսէ:

Իսկ հարուստը, անոր միակ աստուածը դրամն է, միակ նպատակն աւելին, — միշտ աւելին — ունենալն է: Ուստի, արթուն ատեն կը փնտռէ, քունի մէջ՝ ոսկեն գլուխ կ'երազէ, որ գտնէ այն հրաշալի՝ շահաւէտ միջոցը, գտնէ ինքնաբուխ աղբիւրը, որ քիչ ծախքով իր կեղտերը լուայ:

Հարուստը կ'ուզէ, որ իր խարխլած՝ եօթը պորտէն ժառանգ մնացած տունը նորոգուի, հոգ չէ թէ հարկ ըլլայ բազմաթիւ տուներ աւրել: Ան կ'ուզէ, որ իր «Ոսկի աքաղաղ» վերարկուն կարկտեն, հոգ չէ՝ թէ հարկ ըլլայ ուրիշներու վերարկուներ կտոր-կտոր ընել: Այս է դրամատէրին՝ դրամարկղի գլխաւոր ու անմեկնելի բանալին:

Գործարանատիրոջ համար գործաւորն ա՛յն է, ինչ որ է ոչխարի հօտը մսագործին: Ան կը մտնէ հօծ հօտին մէջ եւ կը փնտռէ, կը գտնէ է՛ն հաստն որ է՛ն շահաւոր է:

Արդ, հրապարակի վրայ կան քանի մը տեսակ մարդկային հօտեր, քանի մը տեսակ գործաւորներ, տեղացի եւ օտար, կիրթ եւ անկիրթ, սուղ եւ աժան, ըմբոստ եւ հլու, հնազանդ: Երբ այսպէս երկու սակ կայ եւ երկու կրկնակ առաւելութիւններ, այսինքն տեղացին թէ սուղ կ'ուտէ, թէ պահանջկոտ է, եւ թէ, մանաւանդ, շատ մը գործերու մէջ չի կրնար արտադրել այնքան, որքան օտարը, վիզը ծուռ բանուորը, գործատէրը, — որ ամէնէն առաջ դրամի կը տենչայ, նկատի ունի այս պարագան թէ օտար բանուորը ծնած չըլլալով գործարանի դրան առջեւ, զայն չի ճանչնար այնպէս, ինչպէս տեղացին: Օտար գործաւորը շուկան է՛ն աժան ու խխունջ տանձն է, որ ստամոքս լեցնելով հանդերձ, ոչ զայն կը ցաւցնէ, ո՛չ ակռայ կը կոտրէ, եւ ոչ ալ քսակ կը պարպէ... Օտար բանուորն այն է, ինչ որ է խորթ զաւակը տան մը մէջ: Բոլորը կը խաղան, կը պոռան ու ուրախ ճիչերով տունը կը լեցնեն, մինչ մայրազուրկ խորթ զաւակը կը բանի գլուխ կախ, արտասուաթոր ու սըրտակեղ... «Հարազատները կը պահանջեն», մինչ խորթն իր ամէն մէկ շարժումին շրջահայեաց է, քանզի անոր կերած պատառները կը համրուին: Տեղացին կը պահանջէ իսկ օտարը կը լռէ, կամ շատ-շատ կը խնդրէ, եւ այս առաւելութիւններուն առջեւ, գործատէրը կը տեսնէ մեծ շահ եւ կը նախընտրէ օտարը. բայց... ատիկա իր կամքէն կախուած չէ այլ օրէնքէն:

— Ես այս երկիրը իմ տրիւնովս շահեցայ, ես իմ մարմինս մէջ անհամար ծակեր բանալ թոյլատրեցի, որ իմ տանս մէջ ըլլամ: Լեզուդ կարճ կապէ, օտարական, որովհետեւ դուն քու երկրիդ մէջ անօթի կը սատկէիր: Լեզուդ կարճ կապէ, վայրենի՛, որովհետեւ երկրիդ մէջ մերկ էիր, իսկ հոս վզնոց ալ ունիս: Լեզուդ քեզ քաշէ, եթէ ոչ դարձիր հոն՝ ուրկէ եկար, եւ հանգիստ թող մեզ մեր երկրին մէջ... Ո՞վ ըսաւ քեզի, որ լեռներու գազաններու հետ կենակցելուն վերջ տաս, խոտ ուտելդ մոռնաս, եւ մարդու մէջ հրապարակ իջնես ու մեր արժէքը, մեր սակը նսեմացնես... մեր կեանքը կարճեցնես, մեր հոգին պղծես... աղտո՛տ օտարական...»:

— «Ես ձեզի ցոյց կուտամ, պարոն հաստափոր, թէ դուք ինչպէ՞ս օտար գործաւորը կը պահէք եւ զիս որ ճակտս տուած եմ գերման թընդանօթին, կուրծքս անոնց սուինին դէմ բռնած, որ ձեր հաստ փորը չպատռի, ձեր հարստութիւնը չկորսուի, կ'արձակէք»:

Այս բոլորէն վերջ, ըսելն իսկ աւելորդ է, թէ որքան ալ օտար գործաւորը լաւ աշխատող ձեռքեր ունի, որքան ալ անոր պահանջները նուազ ըլլան բուն տեղացին, դարձեալ, տեղացին իր պատուոյ տեղն ունի, եւ առաջին հովը կը տանի նախ օտարը:

Կայ նաեւ գործարանէն դուրսի մանր առեւտուրը, կան արհեստաւորի նեղ ու աղտոտ աշխատանոցներն ուր կը շինեն, կը տաշեն, կը կարեն: Այստեղ աւելի քան այլուր օտարն աչքի փուշ է տեղացի բախտակիցի աչքին: Որովհետեւ, տեղացին տարիներով կռուեր է, կենաց եւ մահու պայքար է մղեր, իր քրտինքով ապրուստ ապահովելու համար: Անոնք իրենց մղած պայքարին շնորհիւ սահմեր են կայուն սակեր, արհեստակցական միութիւններ ու բոլորը մէկ սակով, մէկ դեկով կը կառավարուին:

Մինչ օտարը, եւ մասնաւորապէս Հայեր, Յոյներ եւ Ռուսեր, չեն ճանչնար ո՛չ տէր, ո՛չ ծառայ, ոչ կայուն սակ, ոչ ալ արհեստակցական միութիւն: Կը կոտրեն՝ տարիներու պայքարով ձեռք բերուած սակերը եւ կեանքը կը սղեն, աշխատող ձեռքերը կը կրճատեն... Տեղացին ութ ժամ կ'աշխատի Հայն, ու Յոյնը եւ Ռուսը մինչեւ տասնըվեց ժամ, եւ այսպէսով երկուքի տեղ մէկ գործաւոր, կամ հրապարակը կ'ողողուի աժան ձեռքի ապրանքով: Եւ ահա՛, տագնապ կայ...

Բայց այս որքան արդարանալի կողմեր ունի, որքան հացի խնդիր է, նոյնքան խոցելի կողմեր ալ ունի: Ան որ անձնական արհեստանոց ունի, եւ օրը օրին կ'ապրի, չի զգար՝ բնաւ երբեք՝ թէ ի՛նչ տանջանքի կ'ենթարկուին անոնք, որ տեղաւորման գրասենեակներու մէջ գործ փնտռել կ'երթան: Այս գրասենեակներուն մէջ կը տեսնենք ուղղակի եւ անուղղակի, անողոք պայքար ընդդէմ օտարին:

-- Հայերը մեր պատած պատեհը կը քանդեն:

— Չմեռուան փողոցի ցեխեր, վրայ մի աղտոտէք:

Հայրենակիցնե՛ր, եղէք ժիր, գիշեր ցորեկ աշխատեցէք, եթէ կ'ուզէք, հարստացէք արդար իրաւունքով, բայց բնաւ գին մի կոտրէք, վասնզի ատիկա նման է սա պատկերին: Մուրացկան մը օր մը ամբողջ ժուռ եկաւ եւ իրիկունը հազիւ պատառ մը հաց գտած՝ պառկեցաւ, հացը պահելով իր զաւկին: Գիշերը, սակայն, անծանօթ մը այդ մէկ պատառն ալ գողցաւ եւ յաջորդ օր մուրացկանը նորէն սկսաւ դռնէ դուռ աղի արցունքով գութ հայցել: Եւ անշուշտ, այդ մուրացկանը որ գողը չի ճանչնար, անոր դէմ ոխ է կապած եւ պիտի անիծէ թէ ինք եւ թէ իր զաւակները,

Հայրենակիցներ, ինչ կ'ուզէք ըրէք, միայն թէ արատ մի բերէք բոլորի անուան: Եթէ անգործ մնալու վախ կայ, բոլորին է: Եթէ գործատէրերը օտար աշխատող ձեռքերը կը նախընտրեն, նոյնքան կ'ատեն իրենց դէմ կռուող մանր առեւտրական օտարները, որոնք թէ ձրի կ'աշխատին, թէ կեանքի ընթացքը կը խանգարեն...

Եւ այսպէս թոյլ չտանք որ մենք մեր ձեռքերով Հրեաներուն տեղը բռնենք: Հասկցողին շատ բարեւ:

Ա. ՌԱԶՄՈՒՆԻ

ԽՕՍԻՆՔ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Ե.— ԴԱՍԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷ ՄԻՆՉԵՒ ՌՈՄԱՆԹԻԶՄ

Համաձայն դասականներուն, մարդը որ կը ծնի՝ կաւ մըն է, զոր դիւրին է եւ անհրաժեշտ հասցնել կատարելութեան: Իսկ համաձայն ռոմանթիքներուն, պէտք է յարգել անկախութիւնը մարդուն՝ որ կը ծնի, եւ զայն յանձնել բնութեան: Այստեղ բնութիւն կը նշանակէ արտաքին եւ ներքին աշխարհները միաժամանակ:

Եղան վարժապետներ, որ ըսին թէ ռոմանթիքները — եւ ոչ դասականները — կը հետեւին այն ուժերուն, որոնք կը բխին իրենց ներքին աշխարհէն, — զգացումին ու երեւակայութեան, ինքնայայտութեան (spontanéité) եւ ենթագիտակցութեան: Ի՜նչ մեծ սխալ: Երբեք ռոմանթիքները չեն կրցած այնքան գեղեցկօրէն բացատրել նպաստը զգացումին ու երեւակայութեան, ինքնայայտութեան եւ ենթագիտակցութեան, որքան հին դասականները: Արդար ըլլալու համար, պէտք է ըսել թէ գերմանացի ռոմանթիքները հրաշալի եւ մոլեռանդ հելլենագէտներ էին, եւ ռոմանթիք յեղափոխութեամբ կ'ուզէին վերանորոգել հին Հելլէններուն տեսակէտները: Անոնք գիտէին թէ Պղատոն եւս պանծացուցած էր խանդավառութիւնը, խոյանքը, զգայավառութիւնը (délire), ներշնչման գինովութիւնը:

— «Նման Կիւբելի քրմուհիներուն, որոնք կը պարեն միայն այն ատեն՝ երբ իրենք իրենցմէ ելած են, քնարերգակ բանաստեղծներն ալ իրենց անձին տէրը չեն՝ երբ կը յօրինեն բոլոր այն գեղեցիկ տաղերը՝ որոնք ծանօթ են մեզի: Անգամ մը որ խորասուզին երաժշտութեան կշռոյթին մէջ, ա՛լ կը վերանա՛ն եւ կ'ոգեհարին նման Բաքոսեան սատուածուհիներուն, որոնք, ոգեհարութեան (possession) ազդեցութեան տակ, մեղր ու կաթ կը քաղեն գետակէն (1) եւ չեն կրնար այդ նոյն բանն ընել

(1) Այս հատուածը կը թարգմանեմ Պղատոնի Ion գիրքէն, Ե գլուխ, թարգմանութիւնս կատարած եմ Շանպրիի ֆրանսերէն թարգմանութեան վրայէն, Քլիւկման եւ Ցիւժէնիլ տը Կրամոն եւս թարգմանած են այս հատուածը, բայց քիչ մը տարբեր, ըստ այդ թարգմանութեան. «Բաքոսեան պարուհիները ծաղիկներուն մէջէն մեղր ու կաթ կը քաղեն միայն այն ատեն, երբ կորսնցուցած են իրենց բանականութիւնը», Ֆրանսերէնի մէջ «ծաղիկ» եւ «գետ» բառերը շատ մօտ են իրարու: Շփոթութի՞ւն մը արդեօք

երբ տէրն են իրենց գիտակցութեան։ ... Բանաստեղծը թեթեւ էակ մըն է, թեւաւոր, նուիրական, եւ չի կրնար ստեղծագործել՝ առանց նախապէս ներշնչուելու, ինքնիրմէ ելլելու եւ կորսնցնելու իր բանականութիւնը»։

Այսպէ՛ս կը մտածէին ահա հին հելլէնները ստեղծագործութեան մասին։ Եւքէն Հռոմ եւս խրատցուց այս տեսակէտները։ Միայն Որատիոսն է, որ կը կռուի այս հայեցողութեան դէմ (2)։ Բայց, ըսէ՛ք, ի՞նչ տարբերութիւն հելլէն դասական բանաստեղծներուն եւ ռոմանթիք Միւսէի միջեւ, որ կ'ըսէ.

Le jour où l'Hélicon m'entendra sermonner,
Mon premier point sera qu'il faut déraisonner.

Արդարեւ, բոլոր մեծ բանաստեղծները, դասական կոչուին թէ ռոմանթիք, աշխատած են մտնել իրենց զգացումներուն եւ երեւակայութեան աշխարհը։ Փորձած են հասկնալ թէ ի՛նչպէս կը ստեղծագործէին հին հելլէնները։ Եւ Անտրէ Շէնիէ կ'ըսէր.

Sur des pensers nouveaux faisons des vers antiques.

Բոլո՞րը, ռոմանթիք բոլո՞ր բանաստեղծները ամենայն համբերութեամբ կ'ուսումնասիրէին հին հելլենական արուեստաքանութիւնը, որ, աւա՛ղ, կորսուած էր։ Կարդացած եմ գերմանական (Միւլլեր) և ֆրանսական (Կրուազէ) ուսումնասիրութիւններ հելլէն քերթողական արուեստին հրաշալի կառուցման մասին։ Կը խոստովանիմ, որ մեծ գաղտնիք մը չեն կրցած լոյսին բերել բոլոր այդ մեծ հելլենագէտները։ Կորսուա՛ծ են հին արուեստի գաղտնիքները և եղանակները։ Այնպէս որ այլ եւս հին գործերն ալ կորսնցուցած էին իրենց հաղորդականութիւնը։ Մի՞թէ Հոմերոս կը պահէ իր հին արժէքը։ Եւ արուեստագէտը, որ կը հասնէր, սկսաւ փնտռել նոր արուեստի մը տարրերը իր անհատականութեան մէջ, իր ժամանակին մէջ, իր շուրջը, իր առջեւը, եւ ոչ երբեք իր ետեւը, անցեալին մէջ։ (Ահա թէ ինչո՛ւ Պալզաք կը շփոթէ ռոմանթիզմը արդիականութեան հետ)։ Փիեր Պէրժէ կը կարծէ թէ երեւակայութիւնն էր, իբրեւ ենթակայական եւ անհատական ազդակ, որ ծաղկեցուց ռոմանթիզմը, և ոչ թէ բանականութիւնը, որ տիեզերական է (3)։ Ո՛չ, դասականները երբեք զրկուած չէին երեւակայութենէ, ինչպէս ցոյց տուի քիչ առաջ։ Կորսուած հին «թէքնիք»ին տեղ՝ նոր ու անհատական «թէքնիք»ի մը որոնումն էր, որ ռոմանթիք գրականութեան մը հորիզոնները բացաւ արուեստագէտներուն առջեւ։

Ու մինչ անձնականութեան պաշտամունքը կը զարգանար, ըմբոստութիւն մը ծնաւ բանաստեղծներուն մէջ, որոնք ձանձրացած էին այլեւս հելլենական հին մշակոյթին տիրապետութենէն։

Qui nous délivrera des Grecs et des Romains?.

Այս խօսքը պատճառ դարձաւ որ կարծուի թէ ռոմանթիքները թշնամի են դասականներուն, անոնցմէ անկախ՝ իրենց ձեւով եւ նուաճումներով։ Բայց կարդացէք գործերը գերմանական ռոմանթիզմի տեսաբանին, տեսակէտները խնեթուկ Ֆ. Շլեգելի,— ի՛նչ պաշտամունք հանդէպ հելլէններուն, եւ որքա՛ն նմանութիւն հելլէն եւ գերման հայեցողութեանց միջեւ արուեստի մասին (4)։ Ու կարդացէք տեսութիւնները Վիլհելմ Շլեգելի, որ այնքան զբաղած է ռոմանթիքներու եւ դասականներու տարբերութեան հարցով։ Վերջապէս Հիւկոյի ռոմանթիզմն իսկ կուգայ հելլենական աղբիւրէ, եւ ոչ թէ Գերմանիոյ մշուշին մէջէն (5), — (բառ մը գերմաներէն չէր գիտեր)։

Բոլոր այս վիճաբանութիւններէն կարելի է եզրակացնել թէ

1.— Դասականները կ'արտայայտեն հաւաքական զգացումը, համայնական դրոշմը, կատարելութիւնը = տիեզերքը։

2.— Ռոմանթիքները կ'արտայայտեն ներանձնական «քաոսը» (Շլեգել), անկարգութիւնը, անհատական զգացումը = մարդը։

Այդ մարդը «ես»ն է,— «ինչ որ գոյութիւն ունի, կը գտնուի իմ մէջս ինձմէ դուրս բան մըն ալ գոյութիւն չունի», կ'ըսէր Շլեգել։ Իսկ Միւսէ կ'ըսէր.«Դասականները վերլուծեր են մարդկային սիրտը, բայց որո՞ւ սիրտը,— ե՛ս ալ ունիմ իմ մարդկային սիրտս»։ Կրնանք ըսել, ուրեմն, թէ արուեստագէտն ունի երկու սիրտ,— մարդկային սիրտ եւ անհատական սիրտ։ Անտրէ Ժիտի տեսակէտը կուգայ բացատրել այդ երկուութեան տարմը·— «Ամէն մարդու մէջ ալ գոյութիւն ունի այն պայքարը, զոր կը կատարեն դասական եւ ռոմանթիք դպրոցները իրենց միջեւ։ Եւ ահա այդ պայքարէն է, որ պէտք է ծնի ստեղծագործութիւնը։ Դասական արուեստի ստեղծագործութիւն մը կը վկայէ յաղթանակը չափին ու կարգ-կանոնին, որոնք կը շահին ներքին ռոմանթիզմին վրայ։ Ստեղծագործութիւնը այնքան աւելի գեղեցիկ է, որքան պարտեալը նախապէս աւելի ըմբոստ կը թուէր» (6)։

* * *

Ինծի կը թուի թէ այս վերլուծումները կը վարկաբեկեն ռոմանթիզմը, ընդհակառակն կը բարձրացնեն յարգը դասականութեան, զոր այնքան նսեմացուցած էր Փրոֆ. Աղոնց։

Ճի՛շդ է, տակաւին չեն լռած վիճողները։ Բայց ներկայիս բազմաթիւ են անոնք, որ կը պաշտպանեն դասականութիւնը (7)։ Եւ, ինչպէս Լուի Ռէյնօ կ'ըսէ, ամենամեծ ռոմանթիքներն իսկ, օրինակ Կէօթէն (8), կ'աշխատէին ամէն գնով նմանիլ (հելլէն) դասականներուն։ Պօտլէր կը ցաւէր ու կը զղջար, որ նախապէս տարուեցաւ vertigo romantique էն կամ «գրական հրաբուխէն» (Շ. Նոտիէ)։ Էրնէսթ Ռէյնօ ուրախութիւն կը յայտնէ, որ Պօտլէր դասական ծնած է եւ կրցած է խուսափիլ ռոմանթիք շրջանի «խենթութիւններէն» (9)։ Աւելի ծանր է Անտրէ Ժիտի յարձակումը ռոմանթիքներուն դէմ, երբ կ'ըսէ թէ դասական գործերու մէջ յուզումը կը գտնուի շատ խորը, մինչ ռոմանթիք գործերու մէջ մակերեսային է այդ յուզումը։ Ասկից կը հետեւի, որ դասականները խորքով ռոմանթիք են։ Ֆ. Պրիւնթիէր, երբ կը խօսի Տէշանէլի Le romantisme des Classiques գրքին մասին, կ'ըսէ թէ դասականը արուեստագէտն է, որ կատարելութեան է հասած, իսկ ռոմանթիքը արուեստագէտն է, որ դեռ չէ հասած իր հանգրուանին (10)։

Այս ամէնը կը հաստատեն թէ անիրաւ է Փրոֆ. Աղոնց, երբ կը վարկաբեկէ դասականութիւնը՝ նուաղեցնելու համար կարծես արժէքը Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի, եւ կը պանծացնէ ռոմանթիզմը՝ գերագնահատելու համար կարծես Խ. Աբովեանը։ Գոնէ ճի՛շդ ըլլար սահմանը, որ տուաւ ռոմանթիզմին։

Սակայն աններելի՛ է այդպիսի քննադատութիւն։ Կարելի չէ՛ արուեստագէտները գերագնահատել կամ ստորագնահատել, դնելով զանոնք դասական կամ ռոմանթիք դպրոցներու մէջ, ճիշդ ինչպէս կ'ընէ Փրոֆ. Աղոնց։ Ի վերջոյ, պէտք է խոստովանիլ, որ, կ'ըսէ Մորէաս, «դասականութիւն, ռոմանթիզմ, ապուշ խօսքեր են ատոնք»։ Կան արուեստագէտներ, որ կատարեալ են, եւ կան որ ձախողած կամ միջակ։ Լաւագոյն գնահատականը այն դրոշմն է, որ ժամանակը կուտայ արուեստագէտին։ Այդ կէտէն մեկնելով, իտալացի գրող մը կ'ըսէր.—

«Classique *չեմ*, romantique *ալ չեմ, այլ միայն* hélikiastique *եմ, այսինքն կ'աշխատիմ յարմարիլ իմ շրջանիս ու ժամանակիս*»։

Յաջորդով Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան դէմ յանդիման Խ. Աբովեանի։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(2) Horace,— De Arte poetica, տող 295: Ահա այդ տողը, — Excludit sanos Helicone poetas, որ Թարգմանի «իմացականութեամբ առողջ բանաստեղծները կը վտարուին Եղիկոնէն» (բնակարան Ապողոնի)։ Քլիկման եւ տը կրաժոն սխալմամբ կարծած են թէ Որատիոսն ալ կը պաշտպանէ այդ տեսակէտը։ Ընդհակառակն Որատիոս կը յարձակի հելլենական այդ տեսակէտներուն վրայ։ կը բաւէ կարդալ քանի մը տող եւս, ուր Որատիոս կըակ կը տեղայ բոլոր այն բանաստեղծներուն դէմ, որոնք կը թողուն որ բուսնին իրենց եղունգները, մօրուքը եւ մազերը, կը զգուշանան երեւնալէ բաղնիքներու եւ զբօսավայրերու մէջ եւ կը քաշուին ամայի անկիւններ, — իսկական ռոմանթիքներ,

(3) Pierre Berger,— Les poètes préromantique anglais, յառաջաբանը:

(4) Th. Ribot,— Essai sur les passions, էջ 101,

(5) Maurice Souriau,— La préface de Cromwell,

(6) André Gide,— Réponse à une enquête sur le classicisme, La Renaissance, 8 յունուար 1921,

(7) ա— Pierre Lasserre,— Le Romantisme français,

բ— H. Girard եւ H. Moncel, —Pour et contre le romantisme,

գ— J. Thomas,— Quelques aspects du Romantisme contemporain,

դ— Gonzagne Truc,—Classicisme d'hier et classiques d'aujourd'hui:

(8) Ոմանք կը պնդեն թէ կէօթէ դասական է եւ ոչ թէ ռոմանթիք, որովհետեւ իր գործը չի պատշաճիր ռոմանթիզմի բանաձեւին, որ կ'ըսէ· «Ռոմանթիք արուեստագէտը իր գործով կ'արտայայտէ իր անձնականութիւնը»:

(9) Ernest Reynaud,— «L'Art Romantique» de Ch. Baudelaire, յառաջաբանը,

(10) F. Brunetière,— Etudes Critiques, էջ 293:

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (25 նոյեմ.)—

Նախապէս եղած պաշտօնական յայտարարութեան համաձայն, խորհրդային դեսպանատան մէջ յատկացուած է մասնաւոր գրասենեակ մը ներգաղթի արձանագրութիւններուն համար, ուր կը դիմեն ամէն օր գաղթականներու խումբեր։

Իւրաքանչիւր գաղթական հետը կը տանի 3 լուսանկար։ Ամենայետին մանրամասնութիւններ կ'ուզուին դիմողներէն եւ կը կատարուին այն բոլոր ձեւակերպութիւնները, որոնք անհրաժեշտ են մեկ երկրէն միւսը փոխադրուելու համար։

Թէեւ արձանագրութիւնները սկսած են շաբաթէ մը ի վեր, տակաւին յայտնի եղած չէ թէ առաջին կարաւանը ե՞րբ պիտի մեկնի եւ քանի հոգիէ պիտի բաղկանայ։

Բոլորովին անհիմն է այն լուրը թէ միայն Քոքինիոյ գաղթակայանէն 1000 հոգիի օրինական գործողութիւնները լրացած են։ Տակաւին ոչ մէկ գործողութիւն լրացած չէ եւ վերջնական ցանկ ալ կազմուած չէ։

Ինչպէս գրած էինք նախապէս ալ, արձանագրութեանց ձեւակերպութիւններու լրացումէն յետոյ, Հայաստանի ներկայացուցիչները դատումի նպատակով նոր քննութեան պիտի ենթարկեն ցանկերը եւ ապա պիտի ձեռնարկեն անցագրային գործողութեան։

Արտաքին Նախարարութենէն ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Ներգաղթի առաջին կարաւանը ճամբայ պիտի ելլէ դեկտեմբերի առաջին շաբթուն։ Երկրորդ կարաւանին պատրաստութիւնը աւարտելէ յետոյ, ժամանակ մը պիտի սպասուի որպէս զի առաջին կարաւանին դետեղման մասին տեղեկութիւն ստացուի Հայաստանէն։

Կ'ըսուի թէ ցուրտին եւ փոխադրական դժուարութիւններուն պատճառաւ, եթէ հիւանդութիւններ ծայր տան գետեղման շրջաններուն մէջ, Ներգաղթը առժամաբար պիտի դադրի, վերսկսելու համար յառաջիկայ գարնան։

Ներգաղթի կարաւաններուն մաս կազմելու համար, Մակեդոնիոյ շրջանէն խումբ մը որբեր եկած եւ դիմած են Պ. Դ. Շահվէրտեանին։ Ցաւալի է ըսել որ որբերու մասին ցարդ ոչ մէկ կարգադրութիւն եղած է։ Կը կարծուի թէ Պ. Շահվէրտեան Մակեդոնիա այցելութեան առթիւ, առանձնապէս պիտի զբաղի որբերու խնդրով։ Կը կարծուի թէ մխախոտի մշակութեան մասնագէտ քանի մը տասնեակ որբեր Հայաստան պիտի ղրկուին։

Այս շաբթու Աթէնք կը սպասուին Սուրիայէն, Կիպրոսէն եւ Եգիպտոսէն գալիք այն որբերը եւ գաղթականները, որոնք ներգաղթի ցանկերուն մէջ արձանագրուած են։ Անոնք մաս պիտի կազմեն ներգաղթի առաջին կարաւանին։

Զ· Ռ· Մ·

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կանոնաւորաբար կը շարունակուին Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսութիւնները ամէն հինգշաբթի երեկոյ։

Նախընթաց հինգշաբթի դասախօսութեան հրաւիրուած էր Պ. Ս. Վրացեան։ Նիւթն էր Հայ ազատագրական շարժման ծագումը:

Դասախօսը նախ ներկայացուց Հայոց կեանքը 18րդ դարու սկիզբը, երբ հայ երկիրն ու ժողովուրդը բաժնուած էին երեք պետութիւններու միջեւ։ Խօսելով ռուսական Հայաստանի բնակչութեան մասին, ցոյց տուաւ վերելքը որ ան կատարեց մշակութային եւ ընկերային սանդուխներուն վրայ, բացատրեց այն յոյսերը, որ կապուած էին ռուսեւթուրք պատերազմին։

Յետոյ անցաւ Թրքական Հայաստանի մէջ մեր ժողովուրդին կացութեան, ներկայացուց Պոլսոյ հայ գաղութին աշխատանքները, հասնելով մինչեւ Սահմանադրութիւն։ Սահմանադրութեան մէջ գտաւ յօդուածներ, որոնք եղքէն մեր քաղաքական պահանջները դարձան՝ եւ մեր ազատագրական շարժման նպատակը։ Այդ ազատագրական շարժումն էր, որ հայկական ազգային դատ մը ստեղծեց, եւ կորուստէ փրկեց ուծացած գաղութները։ Ազատագրական այդ շարժումներով էր, որ մեր ժամանակակից պատմութիւնը հասաւ մինչեւ պետականութեան գաղափարին։

Դասախօսութիւնը տեւեց 2 ժամ անընդհատ, այնքան հետաքրքրական եւ կենդանի, որ ներկաները առանց յոգնութեան հետեւեցան մեր պատմութեան մէկ դարու պատկերին։

Անցեալ հինգշաբթի օրուան դասախօսութեան նիւթն էր ֆիւանդապահութիւն:

Դասախօսը, Տոքթ. Շաւարշ Այվազեան, ամէն ամիս մէկ դաս տալով, պիտի լրացնէ հիւանդապահութեան ամբողջական դասընթացք մը։ Անցեալ հինգշաբթի օրուան դասախօսութիւնը առաջին դասն էր հիւանդապահութեան մասին։

Դասախօսը նախ կարգ մը հարցումներով փորձեց հասկնալ ունկնդիրներուն պատրաստութեան աստիճանը։ Յետոյ հարկ տեսաւ համառօտակի կարեւոր ծանօթութիւններ տալ մարդակազմութեան եւ բնախօսութեան մասին։

Երկրորդ դասով պիտի անցնի ուղղակի հիւանդապահութեան, իր դասախօսութիւնը դարձնելով գործնական եւ փորձառական։

Ա.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ Յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ էջին վրայ եւ մելանով:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

Նոյեմբեր 8ին Տէսինի մէջ տեղի ունեցաւ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Գ. Պատգամաւորական ժողովը։ Երկու պատգամաւոր ղրկած էին Փարիզէն եւ Մարսէյլէն, իսկ մէկ մէկ Կեդր. Վարչութենէն եւ Տէսինէն։ Ներկայացուցիչներ եկած էին նաեւ Սէն Թ'էթիէնէն եւ Սէն-Շամոնէն իրենց կազմակերպուած մասնաճիւղերուն հաշուետուութիւնը տալու։ Կազմալուծման գլխաւոր պատճառը ներկայ գործադրկութեան աննախընթաց տագնապն է, որուն հետեւանքով հայրենակիցները պատառ մը հացի համար սկսած են չափել Ֆրանսայի լայնքն ու երկայնքը։ Հաշիւները քննելու համար կազմուեցաւ մասնաւոր յանձնախումբ մը, որ արդիւնքը պիտի հաղորդէ Կեդր. Վարչութեան։

Մասնաճիւղերու կողմէ լիազօրուած պատգամաւորները ներկայացուցին իրենց լիազօրագիրը եւ ամփոփ կերպով տուին իրենց բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւնը։ Կեդրոնական վարչութեան կողմէ զեկոյց Պ. Յ. Ջնտոյեան եւ կարգ մը անակնկալներ հաղորդեց ժողովուրդին։ Թեր ու դէմ կարծիքներէ յետոյ՝ ժողովը միաձայնութեամբ հաստատեց մասնաճիւղերու հաշիւները։

Երկար խորհրդակցութիւններէ և վիճաբանութիւններէ յետոյ, գծուեցաւ Տարօնի Միութեան յառաջիկայ գործունէութեան ուղեգիծը։ Միաձայնութեամբ տրուեցան հետեւեալ որոշումները.— Ա.— Ներգաղթի մասին մեր մասնակցութիւնը բերել միջհայրենակցական Միութեան կեդրոնական յանձնախումբին, օգնել նիւթապէս եւ բարոյապէս։ Բ.— Հետամուտ ըլլալ հայրենակիցները այլասերումէ փրկելու, ջանալ նոր սերունդը հայ պահել ի հարկին միջոցներ ստեղծելով ուշիմ պատանիներուն բարձր կրթութիւն տալ։ Գ.— Կապ պահել Ֆրանսա բնակող Տ. Տուրուբերանցիներու հետ։ Մասնաւոր ցանկերով իմանալ Ֆրանսա ապրող Տարօնցիներու ընդհ. թիւը։

Այս կարեւոր խնդիրը գլուխ հանելու համար, որոշուեցաւ պարտադրել որ, վայրին մէջ որ եօթը Տարօնցի կայ, մասնաճիւղ մը կազմեն։ Նաեւ ամուր կապ հաստատել արտասահման գտնուող Տ. Տուրուբերանի վարչութիւններու հետ, եւ սերտ շփման մէջ մտնել Հայրենակցական քոյր Միութիւններու հետ։ Դ.— Որոշուեցաւ քաղաքական կուսակցութեան հակամարտութիւններէն հեռու կենալ եւ անհատը ազատ ձգելով պաշտօնապէս չմասնակցիլ քաղաքական հանգամանք ունեցող կուսակցական հանդէսներուն, բացի Ապրիլ 11)24 համազգային սգատօնէն։ Ժողովի վեցերորդ եւ վերջին օրակարգն էր կեդրոնական վարչութեան վայրը։ Շատերը տրամաբանօրէն առաջարկեցին Փարիզը, իբրեւ կեդրոն։

Թերուղէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ Կեդր. Վարչութիւնը կրկին Մարսէյլ պահել իբրեւ յարմարագոյն վայրը եւ անմիջական նաւահանգիստ ամբողջ արտասահմանի։ Կեդր. Վարչութեան համար ներկայացուածթեկնածուներէն ընտրուեցան.— Պ. Պ. Յարութիւն կնտոյեան, Գասպար Շէխիկեան, Պետրոս Վարդանեան, Ներսէս Զաքարեան եւ Զօհրապ Պօղոսեան։

Ներկայ մը

Յ.Գ.— Ստոյգ աղբիւրէ կը լսեմ թէ Ամերիկայի Տարօնցիներու Կեդր. Վարչութիւնը իր վերջին Պատգմ. ժողովին մէջ որդեգրած է երեքսանոնեներաւնելՖրանսայէն, Սուրիայէն եւ Յունաստանի Տարօնցիներէն եւ դնել Պէյրութի ճեմարանը։ Միութեան խնամքին տակ ուսանողը պիտի կարենայ յառաջիկային փափաքած մասնագիտութիւնն ալ կատարելագործել։

Կարդացէք եւ տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

ԳՐԱԿԱՆ ՎԷՃ

Հին է դժգոհութիւնը, որ գոյութիւն ունի գրական մրցանակներու բաշխումին դէմ, մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ։ Կ'առարկեն թէ պսակաւորները չեն կրնար ներկայացնել օրուան ամէնէն արժէքաւոր արուեստագէտը, այլ միայն գրական մրցանակները տեօրինող մարդոց ճաշակը։ Եւ դեռ ուրիշ դժգոհութիւններ։ Ֆրանսացի գրող մը քանի մը տարի առաջ հրատարակեց թատերախաղ մը, «Լո՛յս տեսաւ», որ իրապաշտ ոճով բայց դառն հեգնութեամբ կը ծաղրէր բոլոր գրական մրցանակները։ Հրատարակիչ-գրավաճառներն են, որ զանազան խաղերով կ'ազդեն քննիչներուն վրայ,— այս է խաղին իմաստը։

Վերջերս Պէրնար Կրասէ, հրատարակիչ-գրավաճառ եւ արուեստագէտ-գրող, քննադատելով Կոնքուրներու գրական մրցանակի աւանդութիւնը, կ'ըսէր թէ այլեւս ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ։

Կոնքուրներու ակադեմիայէն Ժան Աժալպէր Les Nouvelles Littéraires-ի մէջ սարսափելի պատասխան մը տուաւ Կրասէի, այնպիսի բառերով, որոնք կարկուտի պէս կը թափին և այնպիսի ոճով մը, որ անթարգմանելի է։ Խիստ, դառն եւ ծանր պատասխան մըն է այդ, որուն նմանը քիչ է տեսնուած։

Եւ ահա ամէն կողմէ սկսան Ֆրանսայի գրողները եւ քննադատները բարձրացնել իրենց ձայնը Վէճը կը շարունակուի ճակատամարտի մը պէս անգութ։

Եւ սակայն իրաւունք ունի գրող Կրասէ, եթէ նոյնիսկ իր մէջ խօսած ըլլայ նաեւ գրավաճառը։

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսական մամուլին մէջ ա՛յս օրերուս խօսք կը դառնայ Աստուածաշունչի լեզուին հարազատութեան մասին։ Աբբայ Ռէմի, պատասխանելով Շարլ լը Կոֆֆիքի, կ'ըսէ թէ Վուլգատ թարգմանութիւնը բոլորովին կը տարբերի եբրայական Աստուածաշունչէն։ Թարգմանիչները գրականութիւն ու միսթիսիզմ խառնած են իրենց տուած լեզուին։ Սէն-Ժերմէն-ան-Լէյի աբբան մէջբերումներով կը հաստատէ իր տեսակէտը։

ՏԽՐՈՒԻՆԻ

Աթէնքէն կը գրեն թէ Գ. Կառավարենց, մեր բանաստեղծ ընկերը, դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր աներհայրը, Տիրան Տեփանեան, որ 1905էն ի վեր հաստատուած էր Սելանիկ, նախ իբրեւ առեւտրական եւ յետոյ իբրեւ պաշտօնեայ Օսմ. Դրամատան։ Մեծ պատերազմին ձերբակալուած եւ ամբողջ չորս տարի բանտարկուած է Գոնիայի մէջ, իբրեւ «խռովարար»։ 17 տարեկանին եղած է նաեւ ուսուցիչ, այդ ասպարէզին մէջ մնալով 8 տարի։ Վարած է զանազան հանրային պաշտօններ, իր գտնուած վայրերուն մէջ։ Համոզուած համակիր մըն էր Դաշնակցութեան եւ ջերմապէս կը մասնակցէր անոր ձեռնարկներուն։

Մեր ցաւակցութիւնները։

ԾԻԾԱՂ

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՀԵՂԻՆԱԿԸ

Լէօն Հէննիք անդամ է Կոնքուրներու ակադեմիային։ Ունի բանաստեղծ աղջիկ մը։ Հէննիքի աղջիկն ալ ունի քերթուածներու հատոր մը։

Աղջիկը վերջերս իր հատորը կ'ուղէ ղրկել բարեկամի մը։ Զօնը կը գրէ աղջկան հօյրը, այսպէս.—

«Զօն առ պարոն (կէտկէտ)։

(Ստորագրութիւն)

Հեղինակին հեղինակը»

— Այսօր հին նամակներէդ մէկը գտայ, կը գրէս թէ սիրով յաւիտեան չարչարանքի մէջ պիտի ապրէիր՝ ինծի հետ, քան առանց ինծի՝ դրախտը.

— Այո՛, պատասխանեց ամուսինը, այդ փափաքը իրականացած է։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ
իրիկուն ժամը 8.30ին, Salle de la Mutualitéի մէջ, 22 Rue St. Victor, մէթրօ Maubert-Mutualité.
Նիւթ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ.

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն Ռոստոմի ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այսօր Երեքշաբթի իրիկուն Ռոստոմի Գրադարանը: Ներկայ կ'ըլլայ Փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՊԱՆԵՕԼԻ Արծիւ խումբի խորհրդակցական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Տէրոեանի բնակարանը, 9 rue Madame Curie, Bagneux. Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գ Ա Ր Ա Ռ

ՏԷՍԻՆԻ Եռագոյն խումբի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ, պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար խմբական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Մարզպետ խումբի բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան Ակումբ Ընթերցարանը, 262 rue Duguesclin: *Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերներ Միրայր Ծառուկեանի եւ Մարտիրոս Ծառուկեանի եւ պարագաներուն իրենց մօրեղբօր՝ Պ. ԳԷՈՐԳ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. պահեստի, Wanderers, *4րդ, Ծիծեռնակ եւ* Junior *ֆութպօլի խումբերու անդամները ինչպէս նաեւ պասքէթպօլ խաղացողները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի, այս Ուրբաթ գիշեր ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանի վերնայարկը,* 61 Rue Monsieur le Prince:

ԱՂԱՄԻ Հիւսիփանոսեանէ կը խնդրուի հանդիպիլ «Յառաջ»ի խմբագրատունը.

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻՆ

Դպրոցասէր տիկնանց ընկերութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ այն բարեսէր անձերուն, որոնք հետեւեալ նուիրատուութիւնները ըրած են իր Որբանոց-վարժարանին:

Դրամական նուիրատուութիւն.— *Տիկին Գույումճեան (Պերլին)* 700 ֆր., *Պ. Պ. Եղուարդ Մարկոսեան (Լիոն)* 400 ֆր., *Յ. Պալթայեան (Մարսէյլ)* 300 ֆր., *Օննիկ Երամեան, Է. Զանքերթէն (Ժընեւ) եւ Ս. Բլըքըքեան* 100ական ֆր., *Տիկին Գույումճեան (Անգլիա)* 5 *շիլին:*

Նիւթեղէն նուիրատուութիւն.
Գնաճեան եղբարց միջոցաւ Մանչեսթրի ազգայիններէ ստացուած խասա շուրջ 1200 *ֆր., Պ. Պ. Հաճընլեան* 90 *մէթր կտաւ, Աղապէկեան եղբարք,* 20 *մէթր* 85 *բրդեղէն կերպաս, Տօքթ. Տէմիրճեան հագուստեղէն, Ա. Սէմերճեան* 40 *գլխարկ, Տէր եւ Տիկին Ս. Խարախանեան* 200 *պանան, Տէր եւ Տիկին Գիսակ Փափազեան* 200 *բաքլավա, Խաչիկեան* 140 *քիլօ ձիթապտուղ, Տիկին Ա. Թօփալեան* 5 *քիլօ պանիր եւ Պ. Մանուկ Սուաքէլեան 5քիլօ պխտակ:*

(կնիք)

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մասնաճիւղը *կազմակերպած է բարենպատակ վաճառում մը* (Vente de Charité) *ի նպաստ իր պաշտպանած որբերուն պատսպարութեան, սնունդի եւ վարժարանական ծախքերուն:*

Այս վաճառումը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 20ին, կիրակի ժամը 17—19, Salle Jouffroy, 8 Rue Jouffroy, Paris (18). *Ծախու դրուած են ամէն տեսակ օգտակար առարկաներ, նուէրցու իրեղէններ, տղոց խաղալիքներ աժան գիներով:*

Այն անձերը, որոնք իրենց բարեկամին, տիկնոջը կամ զաւկին նուէր մը տալու մտադրութիւնը ունին, առանց վարանելու թող հաճին գիմել այս «Գթութեան Պազար»ը, անգամ մը տեսնելու հոն ծախուելիք իրեղէնները եւ գնել իրենց ընտրած առարկան ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ ԳԻՆՈՎ:

Ո՞վ չպիտի ուզէ թէ՛ աժան ապրանք մը գնել եւ թէ միեւնոյն ատեն բարիք մը ըրած ըլլալ:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւդթ. եւ փորխի: Ամէնօր9-12, 2-8, Կիր.9-12:*

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPHAN

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵԾԱԴԻՐ ՔԱՐՏԷՍԸ 20 ՖՐԱՆՔ ԱՐԺԷՔՈՎ
ՆՈՒԷՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻ 50 ՖՐՔ.Ի ԳԻՐՔ ԱՌՆՈՂԻՆ

Նոր հրատարակուած գիրքեր *Անդրանիկ 25 ֆրանք, Օրմանեան Սրբազան եւ Կարմիր Սուլթանը 25, Կախաղանէն ետք 5, Հարիւր եւ մէկ գիշերներ 15, Սիմոն Փէհլիվան 25, Ամիրային աղջիկը 25, Սայաթ Նովայ 7, Ապտիւլ Համիտ եւ Աֆրօտիթի 25, Թօսուն Միրիկ 15,*

Առողջապահական գիրքեր *Ամուսնական առողջապահութիւն եւ սեռային հիւանդութիւններ 10, Սերնդագործում եւ սեռական առողջաբանութիւն 10, Ջերմամիզութիւն 2, 5, Սիֆիլիս 6, Մանչերու բարեկամը 3, Բժիշկ մօրեղբօրս խրատները 2, Մտերիմ զրոյցներ 35, Մատեան մանկանց 40:*

դիմեցէք բոլորդ ալ հետեւեալ հասցէին
Mme. V. Sévouni, 31 Rue Kléber. Issy-les-Moulineaux, (Seine)

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ (ՊԱԼԵՆՑ)

51 Rue Monsieur - le - Prince, PARIS (VIe)
Հեռաձայն՝ Danton 88—65 մէթրօ՝ Odéon

Գրատանս մէջ կան հայերէն եւ ֆրանսերէն ամէն տեսակ գրքեր, գրական, գիտական, դպրոցական, թատերական, առողջապահական, լեզուաբանական (բառարաններ, զրուցատրութիւն), ինչպէս նաեւ երաժշտական կտորներ (Կոմիտաս վրդ.ի, Հայաստանի երաժիշտներու, Սինանեանի, Սրուանձտեանցի, Պարթեւեանի, եւայլն:)

գաւառէն եւ արտասահմանէն ստացուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով, գործառնութիւնները միշտ կանխիկ դրամով,

Կը գնենք եւ կը փոխանակենք հին կամ գործածուած գիրքեր: Օրը օրին կը ստանանք նոր հրատարակութիւնները, Հայաստանէն եւ գաղութներէն:

Վարձու կը տրուին վիպական գրքեր
շաբաթը միայն 3 ֆրանքով (ամիսը 10 ֆր.)
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԳՐԱՑՈՒՑԱԿԸ
ՈՒՆԻՆՔ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ, ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՆՔ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԿԱՐԳԻ ԳՈՐԾԵՐ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ եւ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ Բ. ՏԱՐԻՆ 1932

գունաւոր կողք, բազմաթիւ պատկերներ, գրական, գեղարուեստական եւ այժմէական բովանդակութիւն:
Գին՝ 30 ֆրանք, 1.50 տոլար:
Դիմեցէք այժմէն M. BARSAMIAN, 94 Rue Lafayette, Paris (10). *Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ,* 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6), *Լ. Գեւոնեան «Յառաջ»ի խմբագրատունը,* 235 Fbg. St-Martin, Paris (10).

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ
61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52—73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Լոյս տեսաւ *1932ի «Գոյամարտ» պատի օրացոյցը, Գ. տարի, հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ.Յ.Դ. Պատանեկան Միութեան: 13 մտաւորականներու նկարներով զարդարուած, եզերքը հայկական եռագոյն: Ապսպրանքներու հետ ուղարկել փոխարժէքը, Մարսէյլ 5ֆր. գաւառներ 5ֆր. 50: Մեծաքանակ գնողներու համար 50 սանթիմ զեղչ իւրաքանչիւր օրինակի վրայ:*

Դիմել՝ G. Djarayian, 14 Rue de la Fare, Marseille.

EMPIRE *Միւզիք-Հօլ՝* 37 Av. Wagram

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ

Պաշտօնական մարմիններու ուղղուած ամէն տեսակ աղերսագրերու խմբագրութիւն, հարկային, ապահովագրական, Ֆրանսա մուտքի արտօնութեան, ինքնութեան թուղթերու կանոնաւորման եւ նաթիւրալիզասիոնի օրէնքներու վերաբերեալ խորհուրդներ: Ամուսնական ձեւակերպութեանց արագ հետապնդում 15 օրուան մէջ:

Դիմել՝ Խ. ԲԷՊԱՊՃԵԱՆԻ, ամէն օր ժամը 10—12, 20 rue de Bézons à Courbevoie (Seine), Tél. Defénse 0—39,

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ
14 Rue Lagrange, Paris (5)
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՐԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ
Բերնի, լինտերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժական գործողութիւն:
ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ
Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, Կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:
Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

FABRIQUE DE TRICOTS

S. TERZIAN
Tél. BOTZ. 22-98 20 Rue Mélingue, PARIS

Վ Ա Ր Ձ Ո Ւ Է Place des Abbesses *յարկաբաժին մը՝ 3 սենեակ, խոհանոց,* Salle de Baine, *յանձնելի անմիջապէս: Տարեկան 4800 ֆր., շարժ՝ հարիւրին 10: Դիմել Պ. Երուանդ Յարութիւնեանի խանութը,* 13 Rue d'Orsel, *Փարիզ* (18), Tél. Nord 75—69,

ՓԼԱՔՆԵՐ

POLYDOR MARQUE DÉPOSÉE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ, ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ
ՖՕՆՕՆԵՐ ՆՈՐ ՄՈՏԵԼՆԵՐԷ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՄԱՐՔԷ
կը ծախուին արժէքաւոր նուէրներով

SEVA PARIS

Լ. ՆՇԱՆԵԱՆ
56 RUE PIAT, PARIS (20)

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Նախկին բժշկապետ մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ մետայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն
Բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:
Հոն կը կատարուին Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), *գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում* (radiothérapie profonde), *նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:*
Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի *գործողութիւն: Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):*
Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննական, թելադրական եւ ֆրէօյտեան մէթոտներ:
Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:
Assurance Sociale*ի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:*
Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարանը որուն մէքանիսիէնն է Պ. Վ. ԹԱՇՃԵԱՆ:
Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն:
Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9),
Métro: Trinité, St. George եւ Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

32.— ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ՋԱՐԴԸ

Այս պարագան ուշադրութիւն չգրաւեց, որովհետեւ Հայերը միասնաբար եւ փութով չփակեցին: Վերջապէս խլած ժողովուրդն ալ իր կարգին փակեց խանութները, եւ աղօթելու համար մզկիթ հաւաքուեցաւ: Նոյնչափ մէջ մարդ մարդասանք չմնաց: Հայերն արդէն կանուխէն փակած էին իրենց խանութները: Իսկ հայկական թաղերուն մէջ արդէն կը նշմարուէր այնպիսի եռուզեռ մը, որ կը յիշեցնէր մրջիւնի բոյներուն բազմութիւնը: Տիարպէքիրի Ֆաթիհ փաշա թաղին մէջ, Զաքըճեան Կարապետի տղուն Գէորգի եւ Ճորեան Յովհաննէսի տղուն Սամուէլի տան առջեւ հաւաքուած բազմութիւնը հրահանգ առնելով, զինուած կը բաժնուէր կ'երթար դէպի Հայոց եկեղեցիին հրապարակը կամ դէպի թաղին յարմար կէտերը: Այլեւս վերջացած էր հրահանգի, զէնքի եւ ռազմանիւթի բաշխումը: Յանկարծ երեւցաւ հայ քահանայ մը, որուն մօտ կը գտնուէր տարեց կին մը: Քահանան աղօթք մը կարդաց եւ մաղթեց, որ Աստուած եւ սուրբ աստուածորդին օգնեն հայ ազնիւ ցեղին, Սրբուհի Մարիամ Աստուածածինը եւ Սուրբ Հոգին բնաջինջ ընեն թշնամի Թուրքերը: Տարեց կինը, որ ինչպէս ետքէն հասկցուեցաւ, Զաքըճեանին մայրն էր, ժողովուրդին դառնալով այսպիսի ճառ մը խօսեցաւ.

— Զաւակներս, ձեր մայրերն ու կիները ձեզմէ այսօր հերոսութիւն կը սպասեն: Մենք յաւիտենապէս պիտի յիշենք այն հերոսը, որ կամաւոր իր արիւնը կը թափէ ազգին համար: Այրի կիները արցունք կը թափեն իրենց մեռած ամուսիններուն համար, սակայն սուգի դառն արցունքներ չեն, որ պիտի թափեն, երբ իրենց ամուսինը կ'իյնայ արիւն թափելով յանուն ազգի փառքին ու պատիւին: Չմնաց տառապանք, որ կրած չըլլանք սա Քիւրտերէն: Քանի՜ քանի՜ հարսներ, իրենց ամուսնին գիրկը չմտած տարուեցան աղտոտ Քիւրտ աղայի մը կիրքը գոհացնելու: Այլեւս անհանդուրժելի է այս կեանքը: Կա՛մ մեռնինք, կամ յաղթենք:

Երբ կինը այսպէս կը խօսէր, ամբոխը սկսաւ շարժիլ, անմիջապէս թշնամիին վրայ նետուելու պատրաստ վայրագ բորենիի մը կերպարանքն առաւ: Սակայն որո՞ւ վրայ պիտի յարձակէր: — Թուրքի՛ն, Թուրքի՛ն: Այն Թուրքին, որ ինք եւս կը գանգատէր Քիւրտէն, ինք ալ մեծ վնաս կրած էր Քիւրտէն: Սակայն մզկիթներուն մէջ լեցուած ամբողջ բազմութիւնը Քիւրտ չէր: Ցեղոյ կառավարութիւնը, զոր պիտի կործանէին, Քիւրտերուն կառավարութիւնը չէր:

Այսուհանդերձ այս հակաքրտական եղանակը ցոյց կուտար միայն գործին արտաքին երեւոյթը: Երբ այս բազմութիւնը կազմ եւ պատրաստ կը սպասէր, բազմաթիւ հայ պատանիներ, բիրերով զինուած, սկսան հաւաքուիլ: Անոնք ալ պաշտօն ունէին երթալ թրքական փողոցները եւ կռիւ ընել Թուրք պատանիներուն հետ: Զաքըճեան եւ Ճորեան կազմած վարիչներն էին Հնչակեան կոմիտէին: Տարի մը առաջ եւս փորձեր էին խռովութիւն յարուցանել Տիարպէքիրի մէջ, եւ իրենց տուներուն մէջ կատարուած խուզարկութեան ընթացքին բազմաթիւ վնասակար թուղթեր եւ գիրքեր երեւան ելած էին:

Այդ թուականին Տիարպէքիրի ոճրագործ տեսանը ի բացակայութեան դանոնք դատապարտած էր 10 տարի թիապարտութեան, սակայն դատապարտեալները միջոց մը գտնելով՝ կը յաջողին փախչիլ Ռուսիա, եւ ինչպէս կը հասկցուի՝ ժամանակ մը յետոյ գաղտնի կը վերադառնան Տիարպէքիր եւ կը վերսկսին իրենց խառնակչութեան:

Թուրք ժողովուրդը սկսած էր ուրբաթի կէսօրուան աղօթքը, եւ երբ երկրորդ անգամ ծունկի կուգար, յանկարծ աւելի քան 500 ֆէտայիներ, արդիական հրացաններով զինուած, 3-5 թեւերով յառաջացան դէպի մզկիթները: Թուրք կիները, տեսնելով կացութիւնը, խուճապի մատնուեցան եւ իրենց երախաներուն ու ամուսիններուն լուր տալու համար փութով փողոց նետուեցան: Ու երբ հիները դէպի մզկիթ կը վազէին, կոմիտէճիները վախնալով որ ապարդիւն կ'անցնի իրենց գրոհը, յարձակեցան կիներուն վրայ:

Շատեր չուզեցին հրացան գործածել, որպէս զի չլսեն մզկիթներուն մէջ գտնուողները, այլ միայն դաշոյն ու դանակ հանելով զարկին կիներուն, մաս մը վիրաւոր ձգեցին, մաս մը սպաննեցին: Անձնուէր Թուրք մայրերը, իրենց արիւնը կաթեցնելով ճամբաներուն վրայ, մզկիթներուն դուռը վազեցին եւ պոռացին.

— Ձգեցէք աղօթքը, Հայերը սպաննելու կուգան մեզ:

Այս աղաղակները լսելով, ամէն մարդ ընդհատեց իր աղօթքը եւ դուրս նետուեցաւ մզկիթէն: Թուրքերուն մեծամասնութիւնը իրենց վրայ ատրճանակ, ոմանք ալ դանակ ու դաշոյն կը կրէին: Մաս մը Թուրքեր ալ մզկիթին բակին երկաթորմը փրցնելով՝ զինուեցան փայտով ու երկաթով: Հայերը այդ պահուն հասեր էին մզկիթին դուռը եւ շրջապատեր էին ու պաշարեր:

Ընդհարումը չափազանց վայրագ էր եւ արիւնահեղ: Երբ հայ ֆէտայիները կռուող կռուողի կը կռուէին, հայ կիներն ու երեխաներն ալ կրակ կը նետէին թրքական փողոցներուն մէջ, ուրկէ ծայր տուաւ հրդեհը:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ		250 ֆրանք	
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
2
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1931
2 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1740

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՇՆԱՄԻՆ ԱՐԹՈՒՆ Է

«Պահակները արթուն են»— կ'երգէինք մինչեւ երէկ:

Իսկ այսօ՞ր— Թշնամին կը հսկէ, պահակները կը շաղակրատեն: Թշնամին կը հետապնդէ, պահակները կ'երգեն: Թշնամին կը գործէ, պահակները կը վիճին:

Անցեալ օր, ձայնակցելով աշխատակցի մը, ուշադրութեան յանձներ էինք ցուցամոլիկ, հակայեղափոխական ունակութիւն մը,— միտքէ անցած ամէն բան, ո՛րեւէ քաղաքական-յեղափոխական ծրագիր թուղթին յանձնելու թեթեւամտութիւնը, որ զարգացաւ վերջին տասը տարիներու ընթացքին:

Աթէնքի «Նոր Օր»ն ալ կը յուզէ այս խնդիրը, աւելի սուր շեշտով մը:

Բնորոշելով մեր անցեալ գործունէութեան պայմանները, մեր պաշտօնակիցը մատը վէրքին վրայ կը դնէ եւ կ'աղաղակէ, արդար դառնութեամբ.

— «Պէտք է ընդունիլ նաեւ որ մեր փրթելիք լեզուն, անկախ յեղափոխական գործի համար տիրող աննպաստ պայմաններէ, բոլորովին դժուարացուց մեր ազատագրական պայքարը, վերջին տարիներուն.

Խօսելու, գրելու, պոռալու կատաղութենէ կը տառապինք: Ամէն մէկս ծրագիր կը մշակենք յեղափոխական գործի համար, բերնէ բերան, թերթէ թերթ անոր պրոպականտը ընելով, Թշնամիին ականջը հասցնելու աստիճան.

Յեղափոխութիւն, յեղափոխական, ֆէտայի բառերը պար կը դառնան շրթներու վրայ. Հռետորները՝ հանրային բեմերէն իբր փամփուշտ կ'արձակեն այդ բառերը, որոնք հանդիսականներուն ծափահարելու ախորժակը գրգռելէ տարբեր նպատակի չեն ծառայեր.

Ի տես այս քեալակէօզութեան, ինչպէս կ'ըսեն բոլշեւիկները, իսկական յեղափոխականները կամաց կամաց հրապարակէն քաշուեցան՝ հիասթափուելով նոր սերունդէն՝ որ առ առաւելն *յեղափոխական պուպրիկ* կրցաւ ըլլալ՝ Աթէնքի, Գահիրէի եւ Փարիզի պողոտաներուն վրայ քարոզ կարդալով.

Ոչ ոք չըրդողի այս տողերէն. բոլորիս համար են անոնք. Համաճարակ մը կայ մէջտեղը, որ կը սպառնայ վարակել ամբողջ երիտասարդութիւնը, եթէ հակամիջոցներու չդիմուի: Մտայնութիւններ կան, որոնք պէտք է անխնայ հարուածուին. քննադատութեան լախտը պէտք է իջնէ ամէն մէկիս գլխուն: Վտանգի տակ է ոչ միայն յեղափոխական գործը, այլ՝ նաեւ մեր ազատագրական պայքարը, որ դժուարացաւ եւ օր ըստ օրէ աւելի կը դժուարանայ, մեր սանձարձակ վազքին պատճառաւ.

«... Շարունակենք մեր ճամբան՝ այնպէս՝ ինչպէս յատկագծուած է. մեր ուժերը կեդրոնացնենք մեր Թշնամիին դէմ. խորհինք ու ջանանք նորագիւտ միջոցներով պայքարիլ, առաւելագոյն արդիւնքներ ձեռք բերելու համար. բայց, չխօսինք ոչ մեր պայքարին, ոչ մեր Թշնամիին, ոչ ալ մեր գործածած միջոցներու մասին. Չխօսինք եւ չգրենք, այլ գործենք լուռ ու մունջ, առանց ցոյցի եւ աղմուկի: Թող ոչ ոք չիմանայ մեր խորհածին ու ըրածին մասին:» (Նոր Օր, 24 Նոյ.):

Այս արտատպումը աւելորդ կը դարձնէ ո՛րեւէ վերլուծում կամ խորհրդածութիւն:

Այնպէս որ, ձաղկելով մեր մեղքերը, պիտի թելադրէինք օրինակ առնել եթէ ոչ մեր անցեալէն, գոնէ Թշնամիէն:

Որքան ալ անհաճոյ ըլլայ, պէտք է խոստովանինք որ ինչպէս շատ մը ասպարէզներու մէջ, այս ճակատին վրայ եւս մեր ետեւէն հասաւ, մեզ անցաւ Թուրքը:

Այսօր ան մեզի ասպարէզ կը կարդայ նաեւ իբրեւ «կոմիտէճի» — այս բառին նախապատերազմեան իմաստով:

Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, Իթթիհատի հետեւորդները կանոնաւոր դասընթացքի մը պէս հետեւեցան մեր բոլոր շարժումներուն: Դասեր առին մեր փորձառութենէն եւ մեթոտներէն: Աշակերտ ձեւացան եւ վարպետ հանդիսացան: Եւ երբ աշխարհասասան աղէտը վրայ հասաւ, անոնք շատ լաւ գիտէին թէ ի՛նչ պիտի ընեն, իսկ մենք...

Այսօր ալ, երբ մեր ոտքը գետնէն կտրած է, շնորհիւ սանձարձակ ազատութեան, անոնք, «լէպլէպիճի» Թուրքերը իրենց ոտքերը ամուր դրած հողին վրայ, գիտեն թէ ի՛նչ կ'ընեն:

Շատ քիչ կը խօսին, բայց գիշերը ցերեկին խառնած կը գործեն: Կը հետեւին մեր բոլոր շարժումներուն, արտասահմանի ամէնէն հեռաւոր գաղութին մէջ իսկ: Կը հետեւին մեր թերթերուն եւ գիրքերուն: Կը հաւաքեն, կը թարգմանեն, կը վերլուծեն եւ անոր համեմատ կը մշակեն իրենց գործունէութեան ծրագիրները:

Մինչդեռ մենք... Թուրքերէն թերթ անգամ չենք ուզեր կարդալ, ինչպէս երբ Թուրքիա կը գտնուէինք:

Մենք ամենագէտ ենք եւ ամենակարող, անհաս եւ անճառելի: Իսկ Թուրքը երբեք «մարդ ըլլալիք չունի»...

Անցեալ օր, մարտական ուժ մը, որ իր կեանքին քառասուն տարին մաշեցուցած է դաւադրական գործերու մէջ, կը գրէր խորին վրդովումով.

— Ո՞ւր պիտի յանգին թերթերու միջոցաւ եղած սպառնալիքները: Այսպէ՞ս սկսանք մենք...

Թշնամին կը հսկէ, Թշնամին կը գործէ, իսկ մենք մրցումի ենք ելած իրարու հետ, ամէնէն խոշոր, ռմբաձիգ, շանթարձակ բառերը գրի առնելու համար:

Ո՞ւր է մեր աշխատանքը: Լուրջ, հասուն, մեթոտիկ աշխատանք: Ոչ թէ ճառ ու երգ, ծրագիր կամ տեսակէտ:

Ո՞վ է արթուն, ո՞վ է քնուն...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ճանիկեանի հարցը Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ?

Վերապահութեամբ կուտանք հետեւեալ լուրը, որ բխած է հելլէն կիսապաշտօն շրջանակներէ.—

Ռումանական կառավարութիւնը «Ռոմանիա» շոգենաւին մէջ պատահած ողբերգութեան մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւնները ստանալէ յետոյ, նկատած է որ Թուրքիա միջազգային օրէնքները բռնաբարած է օտար դրօշ կրող նաւու մը մէջ մարդ սպաննելով ու ձերբակալելով, հակառակ նաւապետի բողոքներուն: Ռումէն կառավարութիւնը նման ոտնձգութիւններու կրկնութեան առաջքն առնելու համար՝ Ճանիկեանի խնդիրը յանձնած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութեան:

Նկատելով որ հայ գաղթականները կը գտնուին Ազգերու Դաշնակցութեան պաշտպանութեան տակ եւ Ճանիկեան եւս գաղթական ըլլալով, իրաւունք ունի պաշտպանուելու, կը կարծուի թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Թուրքիայէն պիտի պահանջէ ողբացեալ Ճանիկեանի գոյքերը, որոնք գրաւուած են Թուրք ոստիկանութեան կողմէ: Կը կարծուի նաեւ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի բողոքէ Թուրք կառավարութեան մօտ՝ միջազգային օրէնքները բռնաբարելու յանդգնութիւնը ունեցող Թուրք ոստիկանութեան դէմ: («Նոր Օր», 26 Նոյ.):

Ցոյն զօրավարի մը բողոքը

Յունական «Էսթիա» թերթին 23 Նոյեմբերի թիւին մէջ, զօր. Մազարաքիս բողոքի եւ ցաւի նամակ մը հրատարակած է Ճանիկեանի խնդրին առթիւ.

Զօրավարը իր նամակը կը վերջացնէ հետեւեալ խօսքերով.

— Հիւրընկալուած Հայերը, որոնք երախտապարտութիւն կը յայտնեն մեր հայրենիքին՝ որ զիրենք ընդունած է, չեն համարձակիր ոչ իսկ բողոք ներկայացնել՝ այնքան որ ա՛լ վարժուած են անիրաւուելու: Եւ յետոյ ոչ պետութիւն եւ ոչ ալ հիւպատոս ունին հոս:

Բողոքելու պարտականութիւնը եւ թերեւս մեր ոստիկանութեան սխալը հերքելու պարտականութիւնը մեզ կը թողուն:

Իբրեւ Հելլէն ուրախ պիտի ըլլամ, եթէ ոստիկանական տնօրէնութիւնը հերքէր «Ժուռնալ տը Ժընեւի» գրածը:

Դրամանենգ Հայեր Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ մէջ կեղծ դրամներ դրուած են շրջաբերութեան: Այս մասին «Էլ Ահրար» կը գրէ.—

Եդուարդ Յակոբ Մատէնճեանի քով գտնուած է 25 ղրուշնոց արծաթ կեղծ դրամ մը: Այս առաջին անգամն է որ 25 ղրուշնոց կեղծ դրամ կը տեսնուի՝ ցարդ 50նոցներ եւ 10նոցներ շատ կային հրապարակի վրայ:

Հարցաքննութեան միջոցին Եդուարդ յայտնած է որ ինք այդ կեղծ դրամը առած է Խաչատուր Մատէնճեանէն: Այս վերջինը ըսած է թէ առած է Սարգիս Մելքոնեանէն: Երեքն ալ ձերբակալուած են եւ կը կարծուի որ զօրաւոր հայ կեղծարարներու խումբ մը կայ որ կը զբաղի այս գործով, որովհետեւ տեսնուեցաւ որ այս դրամներուն մեծ մասը Հայերէն կուգայ:

Սեւ ցանին դէմ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը փակած է ռուսեւպարսիկ սահմանագլուխը, Կասպեան ծովէն մինչեւ Օրտուպատ, 250 քլմ տարածութեան մը վրայ, իբրեւ զգուշական միջոց սեւ ցանին դէմ: Զինուորներ եւ Չեկայի գործակալներ կը հսկեն սահմանուած շրջանակին մէջ:

Փոխամասնութեանց օրինագիծը

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ փոքրամասնութեանց նոր օրինագիծը արդէն իսկ յանձնուած է գործավարներու խորհուրդին:

Կասկած չկայ որ, նոր օրէնքը բոլորովին իրաւազուրկ պիտի դարձնէ ոչ-իսլամ համայնքները, կապտելով անոնց վերջին իրաւունքները:

Ճամբորդէ մը կ'իմանանք թէ, հայ հասարակութեան նոր կանոնագրին մշակման մէջ գարշելի դեր կատարած է թեթեւսոլիկ բժիշկ մը, Տոքթ. Ա. Վ. որ ատենապետն է Բերայի Թաղ. Խորհուրդին եւ որ ազատ ասպարէզ գտած ըլլալ կը կարծէ: Այս մարդուկը քանի մը ամիս առաջ հրապարակաւ կը սպառնար Բերայի Թաղը անջատել Պատրիարքարանէն:

Քիւրտերու ախոռը դէպի Թեքիրտաղ

Թուրքիա կը շարունակէ Քիւրտերու բնաջնջումը, աքսորով ու բռնի գաղթով:

Հալիքանըը աշիրէթէն երեք հարիւր ընտանիքէ բաղկացած կարաւան մը, Տրապիզոնէն Պոլիս հասած եւ Թէքիրտաղ ղրկուած է: Ասոնք իրենց հետ միասին բերած են 4 հազար կենդանի: Այս աշիրէթին պատկանող ուրիշ կարաւան մըն ալ Տրապիզոնէն ճամբայ պիտի ելլէ եւ այսպէս առաքումներուն վերջը եկած պիտի ըլլայ:

Իսլամական Համագումարին օրակարգը

Իբրեւ պատասխան Պաղեստինի կառավարութեան հարցումներուն, Իսլամական Համագումարին կազմակերպիչները յայտնեցին թէ ժողովին վերջնական օրակարգն է.— Իսլամական սրբավայրերու խնդիր, Երուսաղէմի մէջ իսլամական համալսարան մը հաստատելու խնդիր, Հիճազի երկաթուղի, իսլամական մշակոյթ եւ պայքար անհաւատութեան դէմ:

Երուսաղէմի հրէական շրջանակները կը վախնան որ Համագումարը բոլորովին հակասիոնական հանգամանք առնէ, քանի որ օրակարգէն դուրս ձգուած է խալիֆայութեան խնդիրը, իսկ ընդհակառակն մասնաւոր տեղ տրուած է Երուսաղէմի իսլամական համալսարանի ծրագրին:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐԸ

Թան»ի Թղթակիցը Պոլսէն կը գրէ Թուրքիոյ մաքսային վերջին սեղմումներուն եւ «տագնապի տուրք»ին մասին:

— Թուրքիա սկսաւ դիմել երկու միջոցներու, որոնք երեւան կը հանեն անոր ելմտական կացութեան ծանրութիւնը: Այդ միջոցներէն մէկը սահմանուած է մասամբ փակելու իր ելեւմուտքին յարաճուն բացը. միւսը՝ զուգակշռելու առեւտրական նժարը:

Առաջինը, կրնայ խոր խառնակութիւն մը ստեղծել երկրի մը մէջ, ուր ընդդիմադիր որեւէ տարր գոյութիւն չունի եւ որուն համաձայն 10էն 16 առ հարիւր զեղչ պիտի կատարուի անհատական հաստատութեանց եւ պետական վարչութեանց բոլոր պաշտօնեաներուն թոշակներուն վրայ: Պէտք է դիտել տալ թէ անհատական հաստատութեանց պաշտօնեաներն արդէն, տագնապին հետեւանքով, ենթարկուեր էին 10էն 20 առ հարիւր զեղչի մը: Եթէ այս զեղչերուն վրայ բարդենք նոր տուրքը եւ անոնք որ արդէն կը կիրարկուին, կարելի է հաշուել թէ այս հաստատութեանց պաշտօնէութիւնը, երկու ամսուան ընթացքին, զրկուած կ'ըլլայ 25էն 30 առ հարիւր իր ամսական թոշակէն:

Երկրորդ միջոցին գործադրութեամբ արդիւնքը պիտի ըլլայ զուգակշռել առեւտրական նժարը որ միշտ բաց ունի: Նոյեմբեր 16էն ի վեր, առանց կանխաւ ծանուցուած ըլլալու. սկսան գործադրել բոլոր օտար ներածումներուն վրայ չափով սահմանափակում մը, որ ըստ երկրին պէտքերուն, փոփոխութեան պիտի ենթարկուի երկու ամիսն անգամ մը: Սահմանափակումը որուն ենթարկուած են կարգ մը արտադրութիւններ՝ համազօր է թաքուն արգելքի:

Վերջապէս, կան ուրիշ արտադրութիւններ որ բոլորովին արգիլուած են:

Այս օրէնքին գործադրութիւնը այնքան նոր է որ, կարելի չէ տակաւին արձանագրել անոր արդիւնքները, բայց այսօրուընէ իսկ կարելի է ըսել թէ այդ միջոցը մասնաւորապէս կը վնասէ Ֆրանսայի: Ֆրանսա բացի հում մետաղէ եւ մեքենաներէ, Թուրքիա կը ներածէ պերճանքի կամ կէս պերճանքի առարկաներ, որոնք բոլորովին արգիլուած են կամ սահմանափակուած:

Կիպրոսի աքսորական եպիսկոպոսները

Գրեր էինք թէ Լոնտոն երթալու եւ իրենց ժողովուրդին պահանջները կառավարութեան ներկայացնելու համար, Մարսէյլէն Փարիզ եկած են Կիպրոսի երեք աքսորական եպիսկոպոսները:

Եպիսկոպոսները հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրին Փարիզի մէջ Կիպրոսի դէպքերուն մասին.

— Մեր հայրենիքէն վտարուեցանք, որովհետեւ ընդհանուրի կամքին յարմարելով, յայտարարեցինք Կիպրոսի միացումը՝ մեր մայր-հայրենիքին Յունաստանի եւ Կիպրոսի ժողովուրդը հրաւիրեցինք որ զինեալ ուժին դիմադրէ բարոյական ուժերով, կրաւորական ընդդիմութեամբ եւ օրէնքներու դէմ անհնազանդութեամբ: Կիպրոսի ժողովուրդը միաձայնութեամբ հաւանած ըլլալով մեր այս յայտարարութեան, անմիջապէս յունական դրօշը պարզեց հոն իսկ, ուր նախապէս կը ծածանէր օտար պետութեան մը դրօշը: Ժողովուրդը իր զայրոյթը յայտնեց ոչ թէ անհատական սեփականութեան, այլ օտար լուծի խորհրդանշանին դէմ, կառավարիչին եւ փոխ-կառավարիչներու շէնքերուն դէմ: Աւելի բան մը չըրաւ:

«Ժողովուրդը իր գերագրգռութեան մէջ, թերեւս անցաւ գլեց իր մտադրութիւնները: Բայց որեւէ անգլիացի զինուոր կամ քաղաքացի չսպաննուեցաւ: Բոլոր սպանեալները Յոյն են: Կիւրենիոյ եպիսկոպոսը խոշտանգուեցաւ, գաւազանի հարուածներու ենթարկուեցաւ, եւ անարգուեցաւ: Քննութիւն մը կ'ուզենք: Մենք համոզուած ենք որ անգլիացի ժողովուրդը, ի վերջոյ պիտի ճանչնայ մեր դարաւոր իրաւունքները:

Ստերլինը նետզնետէ կ'իյնայ

Նախորդ օր, Լոնտոնի սակարանին մէջ, փակման պահուն ստեռլինի փոխանակութեան գիներն էին, ֆրանք 87,25, տոլար 3,41, պելճիական 24,56, փէզէթա 40,75, լիր 66, քուրոն 18,12, զուիցերիական 17,50, մարք 14,37:

Երէկ կէսօրին ստեռլինը կը բռնէր 84: Տոլար 25.57:

Պուլկարիոյ ցոյցերը եւ Եուկօսլաւիա

Սոֆիայի մէջ կատարուած ցոյցերուն առթիւ, Պուլկարիոյ ներկայացուցած չքմեղանքները սերպ կառավարութեան, անբաւական նկատուած են: Սոֆիայի սերպ դեսպանը բողոքագիր մը ներկայացնելէ վերջ, մեկնած է Պելկրատ, տեղեկագիր տալու իր կառավարութեան:

Ֆրանսա կը բողոքէ Պուլկարիոյ

Սոֆիայի ֆրանսական դեսպանը դիմում մը կատարեց Պուլկարիոյ վարչապետին: Այս դիմումը ուղղակի կապ չունի վերջին միջադէպերուն հետ. ան պուլկար կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ կարգ մը պուլկար թերթերու թշնամական եւ դիտումնաւոր հրատարակութեանց վրայ, որոնցմով կանոնաւոր կերպով կը խեղաթիւրուի Ֆրանսայի քաղաքական դերը եւ մանաւանդ անոր դիրքը հանդէպ Պուլկարիոյ:

Մոսկուա կը հրահանգէ ծախել

ՄՈՍԿՈՒԱ, 30 Նոյ. («Թաս»)— Խորհրդ. Միութեան գործավարներու խորհուրդը արտօնեց որ այն ավխոզները որոնք իրենց արտադրութենէն պետութեան յանձնուելիք չափը լրացուցած են, ծախեն իրենց վաճառատուններուն մնացած արմտիքի աւելորդ մասը:

(Այս հրամանագիրը կը յիշեցնէ 1921ին, Լէնինի հրամանագիրները, Կրոնշդատի ապստամբութենէն վերջ. այդ հրամանագրերով էր որ բացուեցաւ Նեպի շրջանը):

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

"ԿՈՒՍՈՒՍՈՒՄ,,Ն ԱԼ ԶՕԳՆԵՐ

«Բանւոր դասակակարգի նոր կադրերի, կուսակցական կազմակերպութեան հազարաւոր նոր անդամների կառուցման եւ դաստիարակութեան կազմը պիտի դնել առաջին պլանի վրայ»։

Այս հատուածը՝ Պ. Ա. Խանջեանի ճառէն որուն անդրադարձաւ «Յառաջ»ը ժամանակին, իր քանի մը խմբագրականներով — բաւական է ցոյց տալու համար այն բացառիկ կարեւորութիւնը որ կը տրուի կուսակցական դաստիարակութեան գործին։

Գործող բոլոր տեսակի կուսակցութիւններու համար այս կարեւորագոյն պահանջը, ալ աւելի սուր կերպով կը ներկայանայ համայնավար կուսակցութեան մէջ։ Ու ասիկա, ոչ անոր համար միայն, որ այս կուսակցութիւնը տասնեակ մը տարիներէ ի վեր կը փորձէ համեմատաբար թոյլ դաստիարակութիւն ունեցող անծայրածիր երկրի մէջ, ընկերային նոր ուղիներով ստեղծել ընկերվարական աշխարհ մը, այլեւ անոր համար որ կուսակցական աշխատանքներէն զատ, պետական գործերու մէջ եւս կուսակցական տարրի գերակշռութիւնը հիմնական պահանջ է իրենց համար։

Նոր չէ սակայն, որ կը խօսուի այս անհրաժեշտութեան մասին։ Տասնեակ մը տարիներու իրենց միահեծան տիրապետութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին համայնավար կուսակցութիւնը իր աշխատանքներու մէջ կարեւոր բաժին մը տրամադրած է ի խնդիր այս պահանջին բաւարարելուն։

Եթէ մէկ կողմէ ճիշդ է որ, անոնք զգալի նուաճումներ են ձեռք բերեր այս մարզին մէջ, պատրաստելով նոր սերունդ մը, ճիշդ է նոյնպէս, որ կորսնցուցեր են խոշոր թիւ մը պատրաստուած եւ փորձուած կուսակցականներու։

Գլխաւորաբար իրենց ներքին վէճերու եւ տարակարծութիւններու հետեւանքով ստեղծուած այս կացութիւնը, իր ծանր անդրադարձումներն է ունեցած անտարակոյս Խորհ. Հայաստանի համայնավար կազմին վրայ։

Ստալինի հայ ժանկլաւիկները, «բոլշեւիկեան վճռականութեամբ» հրապարակէն քշելով բոլոր հին եւ պատրաստուած գործիչները (համայնավար) այսօր է որ կը զգան իրական բացը «իդէոլոգիական ֆրոնտում»։

Նոր սերունդը, իրենց միակ յոյսն ու ապաւէնը, այլեւ ամէն տեսակի զուրգուրանքի եւ հոգածութեան առարկայ այս տարրը ըստ երեւոյթին այնքան ալ հեշտութեամբ չի լուծուիր բոլշեւիկեան «յեղափոխական» ընտանիքի մէջ։ Անոր մուտքը կուսակցական շարքերէն ներս, տեղի կ'ունենայ զանգուածաբար. եւ ոչ հիմնաւոր։ Իսկ գործունէութիւնը, ընթացիկ քաղաքական եւ տնտեսական բազմազան աշխատանքներու մէջ ո՛չ տեւական եւ մանաւանդ համոզուած մտքի արդիւնք։

Թէ որքան արդար են մեր այս դիտողութիւնները, դժուար չէ ստուգել նկատի ունենալով համայնավարներու ընդհանուր թիւը Խորհ. Հայաստանի մէջ։

Անցեալ տարի համայնավար կուսակցութիւնը «կուսաճման» գործը կը նկատէր «բաւարար», հիմք ունենալով հետեւեալ թիւերը.—

«1928 յունուար մէկին Հայաստանում ունէինք ընդամէնը 10,064 կոմունիստ. 1930 յունուար 1ին ընդամէնը 12,229 կոմունիստ»։ («Խորհրդ. Հայաստան» մայիս 22, 1930)։ Որով մէկ տարուան մէջ յաւելում է եղած 2166 հոգի։

Իսկ 1930 յունուար 1էն մինչեւ 1931 յունուար մէկը համայնավար կուսակցութեան մէջ ընդունուած են ընդամէնը 2600 հոգի։

Այս թիւերէն զատ ինչ արդիւնք ալ ՞որ տան այս տարուան ձեռնարկները, դժուար թէ Հայաստանի համայնավար կուսակցութիւնը յաջողի իր անդամներու թիւը բարձրացնել 16.17,000ի։

Ու ասիկա տասնեւմէկ տարուան թափած ջանքերու արդիւնքը, «կուսաճման» պատկերը, որ շատ եւ շատ խոտոր կը համեմատի ոչ միայն կատարուած աշխատանքներուն եւ թափուած ջանքերուն, այլ մանաւանդ բոլշեւիկեան գաղափարականի ժողովրդականացման։

«Կուսաճման այս տեմպը», ինչ ալ որ ըլլայ, դժգոհ պիտի ձգէ օրուան վարիչները։

Վերջիններս — ինչպէս միշտ այս պարագային ալ, առանց բաց է ի բաց խոստովանելու իրենց անբաւականութիւնը, պէտքը կը շեշտեն «վերանայելու կուսուսուցման թերիները»։

Եւ ինչ գիտէր այս քննութեան ընթացքին։ Հոս ալ անխուսափելի «օպորտունիզմ»ն է որ իր դերը կը գործէ։ Չէ՞ որ առանց այս արգելքի պիտի լուսաւորուէր Հայաստանի երիտասարդութիւնը, բանուորութիւնն ու գիւղացիութիւնը Մարքս-Լենինեան գաղափարականով, որով եւ սիրով եւ հեշտութեամբ պիտի ուղղուէր համայնավար կուսակցութեան գիրկը։ Պ. Ա. Խանջեանը այս երեւոյթը նկատի ունենալով, կը թելադրէ.

— «Անմիջապէս արմատախիլ անել կուսուսուցման, թէօրիայի (տեսութիւն) թերգնահատման ամէն մի փորձ մեր շարքերում»։

Որ թարգմանի լուրջ եւ հիմնական դաստիարակութեամբ պատրաստել ոչ կուսակցական եւ կուսակցական զանգուածները Մարքս-Լենինեան վարդապետութեան զէնքերով։

Ո՛չ մէկ խօսք սակայն այս մասին թէ արդեօ՞ք չկան այլ պատճառներ, որոնք կ'արգիլեն այդ զանգուածները խանդավառուիլ, համայնավարական «կենդանի գործերով»։

Առանց տեւական դաստիարակութեան մեր ժողովրդական զանգուածները քանի մը տասնեակ տարիներ խանդավառուեր, զոհաբերեր եւ գործակցեր են Դաշնակցութեան, գլխաւորաբար անոր գործէն եւ աշխատանքէն տարուած։ Նոյն երեւոյթը արդար չէ՞ր որ տեղի ունենար այսօր մեր «խորհրդային հայրենիքում», հարազատ կուսակցութեան ղեկավարութեամբ իր ազատութիւնը դարբնող» նոյն ժողովուրդի մէջ։

Բայց հաճելի չէ մեր հերոսներուն իյնալ այս կարգի քննութիւններու մէջ։ Անոնք գոհ են, որ «կուսուսուցման» օպորտունիստական թերգնահատման» փաստերը չեն պակսիր, արդարացնելու իրողութիւնը։

Ուրիշ խօսքով, եթէ կառուցման գործի մէջ, անհետանալու ըլլան «օպորտունիստական գնահատումներ», Հայաստանի բովանդակ բնակչութիւնը վազ ի վազ տեղ պիտի գրաւէ Լենինի դրօշին տակ ? ?

Եւ ճիշդ ասոր համար ալ, պէտք է շտկել հին սխալները։ Պէտք է ուժ տալ տեսական դաստիարակութեան։ Բայց չմոռնալ որ՝

— մեզ մօտ վատ սովորութիւն է դարձել ամէն տեղ եւ ամէն առթիւ ճառել եւ խօսել թէօրիայի, կուսուսուցման նշանակութեան մասին՝ գործնականում այդ ուղղութեամբ ոչինչ չունենալով հանդերձ»։

Պ. Խանջեանի այս գանգատը կարելի է ընդհանրացնել առհասարակ իրենց բոլոր աշխատանքներու մասին անտարակոյս. բայց ամփոփուինք այս սահմանին մէջ։

1930 - 31ի տարեշրջանը կառուցման տեսակէտէն եղած է անբաւարար։ Թէեւ այս շրջանին.

— «1929-30ին, 386 կուսդպրոցի եւ խմբակի դիմաց ունենք 424 կուսդպրոց եւ խմբակ, սակայն «կուսլուսաւորութեան ցանցի աշխատանքներում եղել են խոշոր, երբեմն նոյնիսկ աղաղակող բացեր ու թերութիւններ։ («Խորհ. Հայաստան» 31 օգոստոս)։

Այս բացերն ու թերութիւնները վերցնելու. եւ կուսլուսաւորութեան գործը աւելի ամուր հիմերու վրայ դնելու համար, 1931-32 տարեշրջանի համար որոշուած էր.

— «Բոլոր շրջաններում եւ ձեռնարկութիւններում եւ գիւղերում պէտք է արդէն վերջացած ըլլային նախապատրաստական աշխատանքները, կազմ ու պատրաստ դիմաւորելու ուսման տարին, սկսելու պարապմունքները։ Սակայն այսօր մեր ձեռքի տակ եղած փաստերը ցոյց են տալիս, որ այդ մարտական դիրեկտիվը (հրահանգ) չի կատարած։ Հենց այդ հանգամանքը բաւական է ցոյց տալու համար, թէ ինչպէս *անհանդուրժելի կերպով թերագնահատում է կուսկազմակերպութիւնների կողմից այդ չափազանց անհրաժեշտ եւ անյետաձգելի մարտական գործը,* Մարքս-Լենինեան տեսական զէնքով կուսընկերներին զինելու, նրանց բոլշեւիկօրէն խփելու կայծը։ (Խորհրդ. Հայաստան» հոկտ.3)։

Կուսակցական վերի իշխանութիւններու ամէն տեսակի «մարտական դիրեկտիվներ»ու դէմ այս կարգի թերացումները, ինչով ալ բացատրուելու ըլլայ, իրականութիւնը սակայն այն է թէ հայ ժողովուրդը կը մերժէ լուսաւորուիլ Մարքս-Լենինեան աւետարանով։

Եւ որովհետեւ այս աշխատանքի մէջ, կուսուսուցման գլխաւոր ղեկավարները կը հանդիսանան պատասխանատու կուսակցականներ, հետեւաբար անոնց կողմէ եղած թերութիւններն ու ընդդիմութիւնը աւելորդ անգամ մըն ալ կը հաստատեն անոնց իսկ մխտական վերաբերմունքը։

Բոլոր այս պատմութիւնները եթէ մէկ կողմէն կը հաստատեն Հայաստանի ժողովուրդի իրական վերաբերումը համայնավար գաղափարականի հանդէպ որ կը մնայ բարեբախտաբար միշտ վերապահ, միւս կողմէ կը փաստեն վայ վարիչներու կամակորութիւնը, հայ ժողովուրդը քաշելու Ռուսաստանի ետեւէն այս անգամ ալ «Լենինի թէօրիայի լուսաւոր ուղիներով»...

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԾԻԾԱՂ

— Այդքան անպատկառութիւն, օր ցերեկով մարդու տուն մտնե՜լ...

= Ուրիշ կերպ չէր ըլլար, պարոն դատաւոր, գիշերները միշտ տունն է։

×

— Այսպէս, պարոն կոնդէյ իսկ, երբեք մէկը կը պնդէր թէ մենք երկուքս յարեւնման ենք իրարու։

= Ի՞նչ, ես անոր ապտակ մը.

— Ես գայդպէս ըրի։

×

— Բայց հիմա կ'ուզեմ վերջապէս հարցնել ձեզի թէ ե՞րբ պիտի վճարէք ձեր պարտքը.

= Հըմ, շատ ցաւալի. բայց ատոր պատասխանն ալ պարտական պիտի մնամ ձեզի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ԵՒ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Ինչպէս նախորդ թղթակցութեանս մէջ գուշակած էի, Թաղ. Խորհուրդը չտոկալով հետզհետէ աճող պարտքերու ծանրութեան, եւ միւս կողմէ, Թեմականի անբարեացակամ վերաբերումին հետեւանքով, իր հաւաքական հրաժարականը ներկայացուց Թեմականին, որ անմիջապէս ընդունեց։

Արդար ըլլալու համար, պէտք է ըսել թէ, հրաժարող Թաղ. Խորհուրդը իր կարելի ճիգը չխնայեց, ծանուցած անելէն դուրս գալու համար։ Տարիէն աւելի անխոնջ կերպով տարաւ գործը։ Իրեն ժառանգ մնացած 90,000 *տրախմի բացը անկարելի եղաւ գոցել. ու ջանաց ստեղծած ու գոյութիւն ունեցող հասոյթներով պարտկել ունեցած խոշոր ծախքերը։ Իր հրաժարման հետ կը ձգէ իրեն փոխանցուած* 90,000 *տրախմիին փոխարէն՝* 80,000 *տրախմի պարտք մը։*

Թեմականէն ծանօթ չորս հայրենակիցներ առժամաբար ստանձնեցին Թաղականութեան գործերը, մինչեւ որ պատեհութիւն ստեղծուի նոր ընտրութիւններ կատարելու։

Ցաւալին այն է, որ, Թեմականն ալ իր կարգին անմխիթար վիճակ մը ունի։ Մեծամասնութիւնը բոլորովին կորսնցուցած է։ Տասնեհինգ պատգամաւորներ հանրող Թեմականի ժողովները այսօր տեղի կ'ունենան 5-6 *անդամներով։ Ցայտնի է թէ ինչ արժէք կրնան ունենալ այս տեսակ մարմինէ մը բխած որոշումները։ Դժբախտաբար պակսեցան, կամ անտարբեր մնացին, առողջ ու կորովի մտածող անձեր, եւ ազգային կազմակերպչական մեքենան կը ներկայացնէ այսօր խեղճ ու կրակ վիճակ մը, պատրաստ՝ փչող առաջին հովին տեղի տալու։*

Ազգային վարժարաններու հոգաբարձութիւնը կը մնայ իր պաշտօնին գլուխը։ Անոր մասնակցող տարրերը այն հաւատքը կը ներշնչեն դեռ, որ, դիւրաւ տեղի պիտի չտան կարգ մը տխուր մարդոց խաղերուն, գիտակցելով այն լուրջ պարտականութեան, զոր ստանձնած են հայ մանուկներու եւ պատանիներու հանդէպ։

.*. *Հայ Գթութեան Խաչի մանկապարտէզին մասին գրած էի անկէ առաջ։ Մանկապարտէզը հազիւ երեք շաբաթներ բոլորած՝ հրաման ստացաւ փակուելու։ Ոստիկաններ եկան գործադրել կրթական քննիչին հրամանը։ Խնդիրը այն էր, որ Հայ Գթութեան Խաչի Վարչութիւնը, համախորհուրդ Ազգ. իշխանութեանց հետ, ձեւ մը գտած էր իր մանկապարտէզը բանալու Նէա Պոլիի հեռաւոր թաղամասին մէջ, մինչեւ նախարարութեան պաշտօնական հրամանագրին հասնիլը։*

Սեւերես վարժապետ մը, չես գիտեր ինչէն թելադրուած, բան գործ կ'ընէ երթալ կրթական քննիչին մօտ, ներկայացնելով Գթութեան Խաչի Վարչութիւնը իբրեւ ազգէ դուրս կազմակերպութիւն մը։ Առասպելներ հիւսելով անգիտակ քննիչին ականջին, կը յաջողի համոզել զայն, որուն հետեւանքով փակման հրամանը կուգայ, եւ փողոցը կը թափին լոյսին հազիւ մօտեցած 40-50 *հայ մանուկներ։*

Գթութեան Խաչի Վարչութիւնը կորովի միջոցներու դիմած է, վերաբանալու համար մանկապարտէզը։ Մեծ յոյսեր կան որ պիտի յաջողի իր դիմումներուն մէջ, եւ մօտերս փողոցը լքուած երեխաները պիտի վերադառնան իրենց դրասեղանները։

.*. *Նորակազմ Երիտասարդաց Միութիւնը անդադար շարժման մէջ է։ Հիմնադրութեան ոգեւորիչ երեկոյթէն վերջ, անցեալ կիրակի ցերեկոյթ մը սարքեց իր ակումբին, «Քրիստափոր»ի մէջ։ Ծուտով կը սկսի հրապարակային դասախօսութեանց շարքի մը, այս անապատին մէջ դառնալով քաղցր ովասիս մը։*

.*. *Հայաստանի ներգաղթի լուրերը խառնափնթոր են եւ դրեթէ հակասական։*

Անցեալ օգոստոսին մէջ իմացանք Տէր Գաբրիէլեանի «հարուածային» յայտարարութիւնները, որով, արդէն իսկ ամէն ինչ պատրաստ էր 6000 *ներգաղթողներու համար, եւ, կը մնար միայն արձանագրել ու հաւաքաբար ճամբայ հանել։ Տաքուկ ու բարի ամիսները սահեցան, արձանագրութիւնները հազիւ մէկ շաբաթ տեւեցին ու պահանջուածին կրկնապատիկը տեղ գրաւեցին ցանկերուն մէջ։ Անգործ եւ թափառական բազմութիւններուն կը բաւէ տեղափոխութեան փոքր խոստում մը, ու անոնք պատրաստ են հետեւելու, առանց նոյնիսկ հարցնելու թէ ո՞ւր կ'երթան։ Եւ եթէ գիտնան որ դժոխք կը տարուին, անտարբերութեամբ պիտի պոռան. «Լա՛ւ, միայն շուտով տարէք...»*

Հայաստանի համար արձանագրուողներու հոգեբանական եւ ֆիզիքական անհանգիստ այս վիճակին, վերջապէս կը հասնին Հայաստանի լրագրերը։ Ասոնց առաջին գործը կ'ըլլայ յայտարարութիւն մը տալ։ Հաւաքական անցագրի դրութիւնը կը վերնայ։

Իւրաքանչիւր ներգաղթող խիստ ծաղէ մը պիտի անցնի, քննութիւն տալով իրեն տրուած հաւատաքննական հարցարանին վրայ։ Ութը հազար արձանագրուողներուն մէջէն զատուած չորս հազար հինգ հարիւր «բախտաւորներն» ալ պիտի բաժնուին երեք չորս մասի, ու մինչեւ գարուն հազիւ կարելի պիտի ըլլայ ամբողջին տեղափոխութիւնը։

Ձմրան խստաշունչ քամիին պէտ-

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԷՆՔԸ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բ. — ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՈՐԲԱ՞Ն Է ՏԵՍԱԿՈՎ ՓՈԽԱՐԻՆՈՒԹԵԱՆ ՉԱՓԸ

Օրէնքի մէկ յօդուածին համաձայն, ապահովագրեալները ազատ են ընտրելու իրենց բժիշկը, *թաղի բժիշկէն սկսեալ մինչեւ աշխարհահռչակ մասնագէտը, վիրաբոյժը եւ փրոֆէսէօրը։ Բայց որպէսզի այդ ազատութիւնը չարաչար չգործածուի եւ անսահման ծախքերու դուռ չբացուի, օրէնքը անուղղակի սահման մը դրած է այդ ազատութեան, հաստատելով* պատասխանատուութեան սակագին մը (tarif de responsabilité), *որուն մէջ նշանակուած է իւրաքանչիւր բժշկական արարքի* (acte medical) *գինը։ Այդ սակագինը երկու տեսակ է. մէկը այն քաղաքներու եւ ճարտարարուեստական շրջաններուն համար ուր 200000է աւելի բնակչութիւն կայ եւ ուր ապահովագրութեան համար 18,000 ֆրանք տարեկան վաստակը իբրեւ բարձրագոյն գումար ընդունուած է, միւսը այն վայրերուն համար ուր 200,000է պակաս բնակչութիւն կայ եւ ուր 15,000 ֆրանք տարեկան վաստակն է ապահովագրութեան համար բարձրագոյն սահմանը։ Հետեւաբար կայ* քաղաքային սակագին (tarif urbain) *եւ* գիւղական սակագին (tarif rural)։ *Այսպէս բժիշկին տունը բժշկական պարզ քննութեան մը համար, քաղաքային սակագինին համաձայն 15 ֆրանք կը վճարուի, իսկ գիւղական սակագինին համաձայն 12 ֆրանք։ Այս այցեգինները հիմ բռնելով հաշուած են բժշկական ամէն տեսակ արարքներու (այլազան ներարկումներ, վիրակապումներ, վիրաբուժական զանազան գործողութիւններ, ծննդաբերութիւն, եւայլն) գինները։ Այնպէս որ թէ գիւղական սակագինը եւ թէ մանաւանդ քաղաքայինը, բժշկական նուազագոյն սակագինէն բաւական վար են։*

Արդ, Ապահովագրական Սնտուկները պատասխանատու են միայն պատասխանատուութեան սակագինին մէջ նշանակուած գիներուն։ Հետեւաբար Սնտուկները բժշկական արարքներուն կամ խնամքներուն արժէքը կը հաշուեն համաձայն իրենց սակագնին եւ այդ հաշուով գտնուած գումարն է որ որոշ համեմատութեամբ կը հատուցանեն ապահովագրեալին, *ինչ ալ ըլլայ անոր իսկապէս վճարած գումարը։*

Իսկ դեղերուն համար *մասնաւոր սակագին չկայ եւ* դեղագործներուն սակագինը, հետեւաբար ապահովագրեալին իսկապէս վճարածը կ'ընդունուի իբրեւ փոխարինութեան հիմ։

Բայց օրէնքը, ալ աւելի սանձելու համար ամէն տեսակ չափազանցութիւն եւ զեղծում, կը պարտադրէ որ ապահովագրեալը որոշ համեմատութեամբ մասնակցի վերոյիշեալ բժշկական եւ դեղագործական ծախքերուն։

Բժշկական ծախքերուն *ապահովագրեալները կը մասնակցին 15 կամ 20 առհարիւր համեմատութեամբ, Ա. եւ Բ. դասերուն պատկանող վարձուորները հարիւրին 15, իսկ մնացեալները հարիւրին 20 համեմատութեամբ։ Հետեւաբար* Սնտուկները իրենց սակագնին համաձայն հաշուուած բժշկական ծախքերուն գումարէն 15 կամ 20 առ հարիւր կը զեղչեն եւ կը վճարեն 85 կամ 80 առ հարիւրը։

Դեղագործական ծախքերուն *ապահովագրեալները կը մասնակցին 15 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Հետեւաբար* Սնտուկները՝ դեղերուն համար վճարուած եւ դեղագիրներուն վրայ արձանագրուած իսկական գումարէն հարիւրին 15 կը զեղչեն եւ կը վճարեն 85 առ հարիւրը։ *(Երբեմն քիչ մը պակաս կը վճարեն, որովհետեւ Սնտուկները չեն հատուցաներ շիշերու կամ այլ ամաններու արժէքը, եթէ դեղագործը ատոնց արժէքը գանձած է)։*

Բոլորովին կարօտ ապահովագրեալներուն բժշկական եւ դեղագործական ծախքերուն համար տրուած փոխարինութենէն վերոյիշեալ զեղչերը չեն ըներ։ Համայնքն է որ կը ստանձնէ եւ Ապահովագրական Սնտուկներուն կը վճարէ այդ զեղչերուն համապատասխան գումարը։

Ատամնաբուժական խնամքներու *եւս (ակռայ հանել, լեցնել, լինդերը դարմանել, եւն.) ազատ իրաւունք ունի ապահովագրեալը, եւ իր ըրած ծախքերուն փոխարէն մասնաւոր սակագինի մը համաձայն վճարուած կը ստանայ իր մասնակցութիւնը ներկայացնող 15 կամ 20 առհարիւրը զեղչուելէ յետոյ։ Այդ սակագինը ատամնաբոյժներու սովորական սակագինէն շատ վար է (օրինակ, մէկ ակռայ հանելու համար սնտուկը կը վճարէ 6 ֆր. 65 պակաս 15 կամ 20 առ հարիւր, այսինքն մօտ 5 ֆրանք)։*

Ատամնաբուժ. կեղծադրական գործիքներ (appareil de prothèse dentaire) *այսինքն կեղծ ակռաներ շինել տալու համար նախապէս յատուկ յանձնախումբին հաւանութիւնը պէտք է առնել։ Հակառակ պարագային ապահովագրեալը փոխարինութիւն չի ստանար։ Այդ հաւանութիւնն ալ կը տրուի 1) եթէ ծամելու պաշտօնը կամ կարողութիւնը հարիւրին 40 պակսած է. 2) եթէ ապահովագրեալը իր արհեստը ի գործ դնելու համար պէտք ունի կեղծ ակռայի. 3) եթէ դարմանումի մը համար անհրաժեշտ է։*

Մարմնուղղական կեղծադրական *եւ այլ* գործիքներու *(սեղմիրան, գօտի, աղէկապ, ակնոց, կեղծ ոտք, եւլն.) համար եւս նախապէս հակակշռող բժիշկին հաւանութիւնը եւ Ապահովագրական Սնտուկին արտօնութիւնը պէտք է առնել։*

Հիւանդանոց պառկելու պարագային, *Ապ. Սնտուկը հիւանդանոցին կը վճարէ մասնաւոր սակագինի մը համաձայն (հաշուուած բժշկական ծախքերը օրական 4 ֆրանք), պակաս 15 կամ 20 առ հարիւր, եւ ուրիշ սակագինի մը համաձայն հաշուուած բուն հիւանդանոցին ծախքերը — անկողին, սնունդ, եւն. (օրական 20 ֆր. բժշկական բաժնին համար եւ 24 ֆր. վիրաբուժական բաժնին համար պետական հիւանդանոցներուն մէջ)։ Այս վճարումները բժշկական ծախքերէն զեղչելէ յետոյ հիւանդանոցը ապահովագրեալէն կամ, եթէ կարօտ է համայնքէն կը պահանջէ մնացեալ մասը։*

(6) ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

այս յայտարարութիւններն ալ զար-նուեցան անմար ու հալումաշ ներ-գաղթողներու ճակտին։

Զորս ամիսէ ի վեր շոգիի վրայ կանգնած բազմութիւնները ծախեցին ու վերջացուցին իրենց տնական կա-րասիները։ Բառին լայն առումով անզործ են. յոյս ալ չկայ որ եւ է տեսակ գործի, ի՞նչպէս օրը իրիկուն պիտի ընեն, մինչեւ որ տեսնեն ցանկալի շոգենաւին ցուուկը։

Աջէն ու ձախէն պոռոտախօ-սութիւն ընել, եւ դեռ 24,000ի ալ խոստումներ տալ՝ անլուրջ մարդու գործ է, երբ աշագին ձգձգումներէ վերջ, գործնականին մէջ բոլորովին տարբեր կերպով կը շարժին։ Ասո՞նք են բոլշեւիկեան «հարուածային» կարգերու գործադրութիւնը գործնա-կան գետնի վրայ։ Այսպէ՞ս կ'ուզեն ցուցադրել գաղութներու մէջ այն գործունէութիւնը, որ անդադար կը չեփորեն։

Այսպէ՞ս, մէկին բամբը միւսը ջրելո՞վ։ Թէ միայն այս զարհուրելի գործելակերպը չարչարուած գաղթա-կանութեան վրայ կ'ուզեն փորձել՝ ի՞նչ է վերջի վերջոյ իրենց ուզածը։

Այժմ պատկերը հետեւեալն է։ Մտէք որ եւ է գաղթակայան, բոլորն ալ արձանագրուած են, ու քանի մը տեղեր։ Բացարձակապէս գործ չու-նին. ծախած են իրենց ունեցած-չունեցածը։ Խնայողութիւն արդէն չունէին. հրաշքի մը կը սպասեն օ-րերը կէս կուշտ անցընելու համար։ Ու կը սպասեն։ Չեն հաւատար թէ կրնայ իրենց մեկնումը քանի մը ա-միս ուշանալ։ Առոր չեն հաւատար դեռ, եւ ակռաները սեղմած կ'ապ-րին։ Մեծամասնութեան պատկերն է այս։

Առաջնորդարանը ամէն օր բազ-մութիւններ անպակաս են։ Լուրեր կ'ուզեն։ Ո՞վ ինչ գիտէ։ Լիազօրը հոն ալ պիտի գա՞յ։ Ե՞րբ։ Այդ ի՛ր գործն է։ Գաւառներէն եկած Սելա-նիկ թափած են կարգ մը աւելի ան-համբերներ, օր առաջ շոգենաւ նստելու համար, ու այսօր անտուն եւ անօթի կը թափառին, կորսնցու-ցած՝ սպասելու կարողութիւնը։ Տէր Գաբրիէլեաններու յայտարարութիւն-ները մինչեւ հոս հասցուցին անմար «էմիգրանտ»ները։ Տեսնենք թէ դեռ մինչեւ ո՞ւր պիտի հասցնեն...

ՎԱՀԱԳՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ ՄԻՇՏ ԱՉՔԻ ՓՈՒՇ

ՀԻՄԱԿ ԱԼ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳ

Վերջին Թղթաբերով ճասած Թուրքերէն Թերթերու մէջ կը կարդանք.—

Ներքին գործավարին Տիարպէքիրի մէջ ունեցած շփումներուն գլխաւոր առանցքը կազմած է նաեւ մաքսա-նենգութիւնը։ Մեր հարաւային սահ-մաններուն ետեւը, մեծ մասը հայ գաղթականներ հաստատուած ըլլա-լով, մաքսանենգութեան կարեւոր կազմակերպութիւն մը գոյացած է, որ թէ երկրին տնտեսութեան եւ թէ բարոյականին համար մեծ վտանգ մը կը կազմէ։ Միջերկրականի արե-ւելեան եզերքէն մինչեւ Թուրքիոյ Արեւելեան Նահանգները մաքսանեն-գութեան ընդարձակ կազմակերպու-թիւն մը բոյն դրած է։ Բոլոր շր-ջաններուն մէջ մաքսանենգներու կողմէ փախցուած ապրանքները մին-չեւ Անատոլուի կեդրոնները կը փո-խադրուին։ Ասոր հետեւանքով յառաջ եկած վնասները խիստ մեծ են եւ իրենց անդրադարձումները ունին։ Մէկ կողմէ պետական գանձը կը վնասէ եւ պատուաւոր վաճառական-ներ չեն կրնար մրցիլ այդ ապօրէն առեւտուրին դէմ։

Այսպէս, պետական գանձէն փախցուած դրամով, սահմանին ան-դին կողմը մեծ հարստութիւն մը դիզուելու վրայ է։ Հո՛ն, քաղաքներ կը շինուին, մինչդեռ ասդին ազգա-յին ճարտարարուեստը եւ տնտեսու-թիւնը կը խաւարի։ Թրքական ոսկին կը փախցուի։ Նկատելով որ ոստի-կանութիւնը խստիւ կը հետապնդէ մաքսանենգները եւ անոնց փախ-ցուցած ապրանքները, անոնք հիմա իրենց ապարէզ ընտրած են գիւ-ղերը։ Մաքսանենգութիւնը գլխաւո-րաբար նպաստած է հարաւային սահմաններու մաքսանենգներու եւ Հայոց իբրեւ կեդրոն ընտրած գիւ-ղերու ընդարձակումին։ Ճարապլուս եւ նման գիւղեր, այս քանի մը տարուան ընթացքին քաղաքի երե-ւոյթ ստացան, միայն շնորհիւ մաքսանենգութեան, որ գլխաւորա-բար պետական գանձին վնաս կը պատճառէ։ Ամէնէն աւելի մաք-սանենգուած ապրանքներն են շա-քար եւ հիւսուածեղէն, ինչպէս նաեւ գործածուած զգեստներ որոնք մե-ծաքանակ կը բերուին Ամերիկայէն եւ Եւրոպայէն, մեծամեծ վնասնե-րու ենթարկելով տեղական ճար-տարարուեստը։

Սահմանագլուխի հայ գաղթա-կանութիւնները մեծապէս կը հովա-նաւորեն եւ կ'օժանդակեն մաքսա-նենգներուն եւ այն պարագային երբ անոնց ապրանքը բռնուի, դարձեալ վարկ կը բանան եւ ապրանք կը հայթայթեն, ըսելով. «Ասիկա մախէ եւ երկուքին փոխարժէքը մէկէն կը վճարես»։ Այսօր, երբ Թուրք առեւ-տրականները ամէն դոհողութեան եւ դժուարութեանց յանձնառու կ'ըլլան, միայն կարենալ դիմա-գրաւելու համար համաշխարհային տագնապին, անդին, հայկական քա-ղաքներու մէջ, մաքսանենգութեամբ իրենց քսակները պարարտացնողները Միջերկրականի գեղեցիկ ծովափնե-րուն վրայ, զուարճութեանց եւ հա-ճոյքի մէջ կ'անցընեն իրենց օրերը։ Այս սրտամորմոք կացութեան հան-դէպ, մեր պարտականութիւնն է, ամէն օր աւելի խստացնել այն մի-ջոցները որոնք ձեռք կ'առնուին պայքարելու համար այս վտանգին դէմ։

Նոր կազմուած զինուորական մաքսային դէտերու օգտակարութիւը կը տեսնուի։ Տիարպէքիրի առեւ-տրականները յայտարարած են, թէ այս նոր կազմակերպութեան շնոր-հիւ բաւական առաջքը առնուած է մաքսանենգութեան։ Ներքին գործա-վարը երկար օրէն տեսակցեցաւ քա-ղաքին վաճառականներուն հետ, ընդհ. կացութեան եւ մասնաւորա-բար մաքսանենգութեան մասին։

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԵՐՍԻՄԻ ԴԷՄ

Գրած էինք թէ Ներքին գոր-ծավարը խարբերդ գացած է, խոշոր շքախումբով մը։ Թուրք Թերթերը հետեւեալ նոր տեղե-կութիւնները կը հաղորդեն այս «առաքելութեան» մասին.—

— Ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյ, եւ մարզպանը, ընդհա-նուր հրամանատարը, 7րդ զօրաբաժնի ոստիկան զօրքի հրամանատարը Բէ-նան փաշա, Էլազիզի կուսակալ Նի-զամէտտին պէյը, զօրաբանակի հրա-մանատարը Օսման փաշա, Տէրսիմի նախկին շրջանակին դուրսը եւ ներսը առնուելիք միջոցներուն վրայ խորհրդակցած են, նպատակ ունե-նալով փրկել Տէրսիմի շրջանակին գիւղերը եւ քաղաքները Տէրսիմի Քիւրտերուն չարիքներէն։ Կառա-վարութեան այս քննութիւնները ա-շիրէթներու եւ գիւղացիներու վրայ մեծ տպաւորութիւն ըրած են։ Ներ-քին գործավարը եւ ընկերները այս շրջանակի իրենց քննութիւնները աւարտելէ յետոյ, Տիարպէքիր գա-ցած են։Օգանաւերով հիւրերը դիմա-ւորուեր են։Հիւրերը յետոյՍղերդ պի-տի երթան եւ գիւղերն ալ այցելե-լով, հոնկէ հարաւային սահմանը պիտի իջնեն։ Հաւանական է որ Ճէզրէի մէջ ալ քննութիւն կատար-ուի։

ԼՐՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՔԱՋԱԼԵՐՈՒԻ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ

Ելմտական Յանձնախումբը վեր-ջացուց քննութիւնը այն օրինագծին որ զանազան պարգեւներ կը սահ-մանէ գաղտնի պահուած կալուած-ները երեւան հանողներուն։ Օրինա-գծին տրամադրութեան համաձայն, մինչեւ 5000 ոսկի արժէքով կալ-ուածներու տեղեկատուներուն պիտի տրուի 100ին 30, իսկ անկէ աւե-լիին համար առաջին 5000ին 100ին 20 ու միացեալ արժէքին համար ալ 100ին 10 նուէր պիտի տրուի։

Պարգեւները պիտի տրուին պե-տութեան փոխանցուելիք այդ կար-գի կալուածներուն վաճառման ար-ժէքէն, ապահովագրուած այլ անհե-տացած անձերու ապահովագինНե-րուն պէս։

Լրատուութեան պարգեւ պիտի տրուի, բացի մասնաւոր պաշտօն-եաներէ, լուր տուող անձին։ Այս օ-րինագիծը պիտի վաւերացուի մինչեւ դեկտեմբեր 1։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՎԻԼ.— Մօտաւորապէս երկու տարի առաջ Ա. Կարմիր Խաչի Մա-նուկներու Պաշտպան ընկերութեան Փարիզի մասնաճիւղը օգտակար գա-ղափարը ունեցած էր Շավիլի մէջ հինգշաբթի օրերը հայերէնի դա-սընթացքներ բանալու։ Սոյն դասըն-թացքները յարատեւօրէն շարունակ-ուեցան եւ աշակերտներու թիւը հետզհետէ աւելցաւ։ Այս տարի Բարթող քահանայի նախաձեռնու-թեամբ կազմուեցաւ վարչութիւն մը, աւելի ընդլայնելու համար հայերէնի ուսուցման գործը, եւ ամառուան արձակուրդներուն այդ հայերէնի դասընթացքները վերածուեցան շա-բաթը երեք անգամի։ Հոկտ. ամսուն տեղի ունեցաւ դպրոցական հանդէս մը։ Մանկական երգեր, մէջընդմէջ գեղեցիկ արտասանութիւններ եւ քանի մը փոքրիկ պատկերներ ներ-կայացուեցան։ Երգերուն սիրայօժար կ'ընկերանար Շավիլի Երիտ. Միու-թեան նուագախումբը։

Հանդէսը անցաւ շատ յաջող եւ ներկաներուն մեծ ոգեւորութիւն պատճառեց։ Հանդէսին օրը երեւցաւ որ մինչեւ 45-50 հայ երեխաներ կան Շավիլի մէջ, ինչ որ զանցա-ռելի թիւ մը չէ։

Ինչպէս յայտարարուած է, մօ-տերս Փարիզի մէջ պարահանդէս մը պիտի տրուի այս մանկապարտէզի օգտին։ Կ'արժէ քաջալերել այս ձեռ-նարկը։

Խօսքընդոտներ շատ կան, բայց աշխատելու կամք ունեցողներ ալ կան։ Նոր սերունդի փրկութեան համար դպրո՛ց, դպրո՛ց, դպրոց,4—7 տարեկաններու համար ամենօրեայ այսինքն մանկապարտէզ, մեծերուն համար ալ դասընթացքներ, իրենց ազատ ժամերուն յարմարցնելով։

Ձեռք ձեռքի տանք եւ խրա-խուսենք աշխատողները, որպէսզի ճրագ մը աւելի պլպլայ։ Ն.

ՄՐՑՈՒՄ ՔԱՅԼԵՐԳԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Հայ Կ. Խաչի վերջին Պատգ. ժողովը նկատելով որ կազմակեր-պութիւնը չունի իր սեփական քայ-լերգը՝ որոշեց դարմանել այդ պա-կասը եւ որոշման գործադրութիւնը յանձնարարեց Կեդրոնական վարչու-թեան։

Համաձայն մեր Գերագոյն ժո-ղովի հրահանգին, այսու մրցումի կը դնենք հեղինակութիւնը 3—5 տուն-նոց չափածոյ գրուածքի մը, որ խոր-հրդանշէ Հայ Կ. Խաչի հետապնդած նպատակները։

Մրցման պայմաններն են.—

1.— Բոլոր ոտանաւորները մե-զի հասած պիտի ըլլան մինչեւ Մարտ 1, 1932։

2.— Մասնակցող իւրաքանչիւր անհատ իր գրուածքէն պէտք է ղրկէ երկու օրինակ, մէկը ստորա-գրուած, միւսը անստորագիր։

3.— Իւրաքանչիւր մասնակցող կրնայ մրցման դնել մէկէ աւելի ոտանաւորներ։

4.— Առաջնութիւնը շահող ո-տանաւորին հեղինակը պիտի ստա-նայ 25 տոլար։

5.— Բոլոր գրուածքները պէտք է ղրկել Հ. Կ. Խաչի Կեդրոնական Վարչութեան հասցէին.— A. R. C. Inc., P. O. Box 14, B.B. Sta. Boston, Mass.

Ստացուած ոտանաւորները գնա-հատելու համար կազմած ենք յանձ-նախումբ մը, որուն տրամադրու-թեան տակ պիտի դրուին բոլոր անստորագիր օրինակները։

Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւն

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

ԳԱՎԱԼԱ, (սեփ. թղթ.).— 6-700 կը համրուի Մակեդոնիոյ զա-նազան գիւղերն ու քաղաքները ցր-ուած որբերուն թիւը։

Այս քաջարի երիտասարդները ձգուած են իրենց բախտին։ Ոչ հարցնող կայ, եւ ոչ ալ փնտռող։ Կարծես թէ անոնք Հայու զաւակ չեն։

Զանազան գիւղերու մէջ ցրուած այս տղաքը տարեկարձով կը պայ-մանաւորուին գիւղացիներուն հետ։ Գործին եփուն ժամանակը շատ կը սիրուին։ Միջին հաշւով 3, ամիս)։ Իսկ աշնան մօտ կը սկսին վէճեր, որպէսզի տղաքը ստիպուին ձգել ու հեռանալ, զրկուելով իրենց իրա-ւունքէն։

Շատերը ճարահատ կ'ամուսնա-նան Հելլէնուհիներու, այլք կամ տունը միացած աղջիկներու հետ։

Ահա քանի մը տեղեկութիւններ

Զրգոս գիւղին մէջ երկու հայ տղաք, 18 - 20 տարեկան, եթէ այս կարաւանով հայրենիք չմեկնին, ձեռքը պիտի ամուսնանան յոյն աղջիկներու հետ։

Նիքիշան գիւղը իր մէջ կը համ-բէ 25 — 30 տղաք որոնց հինգը ամուսնացած են Յոյներու հետ, իսկ մէկն ամիս մը առաջ ամուսնացաւ Հայու հետ։

Տրանիզի մէջ երեք որբերէնմէկը ամուսնացած է Յոյնի հետ։

Պօլլէնի մէջ երկու հայ տղաք ամուսնացած են գիւղի այրիներուն հետ որոնց տարիքը 40 — 45 է, իսկ մէկուն ալ աչքը կոյր։ Այս տղաքը 24 — 26 տարեկան են։

Տիմասթինի մէջ կան ութ տղայ, բոլորն ալ ամուրի են։

Փօթոլոսի մէջ երկու որբերէն մէկը ամուսնացած է Յոյնի հետ։

Մեսրոպի մէջ կան 18 տղայ ո-րոնց երեքը ամուսնացած են Հայե-րու, մէկը Յոյնի հետ։

Սէյլանի մէջ 7 որբերէն 4ը ամուսնացած եւ մէկը նշանուած Յոյներու հետ. իսկ մէկ հոգի ալ նշան-ուած Հայու հետ։

Ասոնք մեր գիտցածներն են։Դեռ քանինե՞ր կան այսպէս...

Այս վիճակին մէջ մեր նոր սե-րունդը ձուլուելու դատապարտուած է։ Անոնց միակ փրկութեան տեղը մայր հայրենիքն է, ներգաղթի գոր-ծակալներուն ուշադրութեան կը յանձնենք այս կէտը։

Համազասպ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի Հայ Ուսանող. Միու-թիւնը իր տարեկան առաջին ընդհ. ժողովը գումարեց Նոյեմբեր 15ին իր կեդրոնատեղիին(Հայկական Տուն)մէջ։

Այս առաջին նիստին իսկ ներ-կայ էին քառասուն գործօն անդամ 45 արձանագրուածներէն։ Այս տար-ուան համար կը նախատեսուին 70է աւելի անդամներ։

1930 - 1931 տարեշրջանի Վար-չութիւնը իր տարեկան գործունէու-թիւնը ներկայացնելէ վերջը, իր հրա-ժարականը տուաւ ընդհ. ժողովին, որ գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրեց նոր Վարչութիւն մը, բաղկացած 7 անդամներէ.— Ատենապետ՝ Յ. Տէր-վիչեան, փոխ - ատենապետ՝ Յ. Դա-ւիթեան, ատենադպիր՝ Յ. Տոպճեան, փոխ - ատենադպիր՝ Շ. Խուպեսեր-եան, գանձապահ՝ Ս. Սալոյեան, խորհրդականներ՝ Ա. Իւթիւճեան եւ Ա. Իսահակեան։

Նոր Վարչութիւնը պիտի ջանայ յարաբերութեան մէջ մտնել բոլոր Հայ Ուս. Միութեանց հետ, եւ ապա բարոյապէս ու նիւթապէս օգնել հայ ուսանողներու իր կարողութեան սահմանին մէջ, մասնաւորապէս ներ-կայ տնտեսական տագնապի շրջա-նին։

Վարչութիւն

Կարդացէք եւ տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 25 Նոյ.— Մօտ մէկ տարիէ ի վեր մեր գաղութն ալ անգործութենէ կը տառապի։ Ահա-ւասիկ 6 ամիս է որ շատեր նպաստ կ'առնեն կառավարութենէն։ Կօշկակարի գործերը չափէն աւելի թոյլ են։ Երբեք չէ տեսնուած այս-պիսի թուլութիւն այս եղանակին որ կօշկակարին արտադրութեան ժամանակն է։ Քանի մը գործարան-ներ իրենց դուռները գոցեցին, դուրս ձգելով բազմաթիւ գործաւորներ, ո-րոնց մէջ բաւական թիւով Հայեր կան։ Օրավարձքերը կամաց կամաց կը կրճատեն, տեղի տալով դժգո-հութիւններու։ Կաշիի գործարան-ներն ալ միեւնոյն վիճակը ունին, նոյնպէս գլխարկի գործարանները որոնց մէջ բաւական թիւով հայ-րենակիցներ կան։ Հակառակ այս անգործութեան, շատեր սրճարանէն դուրս չեն ելլեր։ Նոյնիսկ սրճարան մը կայ որ միայն Հայերէն կը վաստկի։

Սուրէն Գասապեան

ՈՐԲԵՐՈՒ ԿԻՐԱԿԻՆ

Բարեգործականէն ստացած ենք հետեւեալ կոչը (ամփոփ-ուած).—

Ամերիկեան նպաստամատոյցն էր որ առաջին անգամ կոչեց եւ գոր-ծադրեց Ոսկեղէն Պատուիրանքը, յօգուտ այն բազմահազար որբերուն որոնց պաշտպանութիւնը ստանձնեց պատերազմէն վերջ։

Այս տարի, բացառիկ նշանակու-թիւն մը կ'առնէ այս պատգամը, որովհետեւ համաշխարհային տնտե-սական անօրինակ տագնապը յառաջ բերաւ այնպիսի յեղաշրջումներ որ կարելի չէ չմտահոգուիլ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը մեր որ-բանոցներուն եւ որբերուն, մեր դպ-րոցներուն եւ սաներուն։

Այս տարի, Որբերու Կիրակին պիտի սկսի 6 դեկտեմբերին եւ պի-տի վերջանայ յաջորդ տարուան 31 յունուարին։ Այդ օրը պիտի ըլլայ միայն Որբերուն Օրը, այլ բացա-ռաբար Հայ Մշակոյթի Օրը եւս, որովհետեւ նուիրահաւաքութեանց գումարը պիտի գործածուի կէս առ կէս որբանոցներուն եւ վարժարան-ներուն։

Ուստի, կը խնդրենք որ ամէն տեղ, եւ այս տարի Ամերիկայի մէջ ալ անխտիր ու անվարան Միու-թեանս մասնաճիւղերը եւ որբախնամ-ները անմիջապէս կազմեն նուիրա-հաւաք շրջիկ խումբեր, անձնուէր կամաւորներէ եւ կամաւորուհիներէ, որ անձամբ դիմեն ամէն Հայու, եւ կամ հոն ուր այդ բանը կարելի չըլ-լար, սարքեն այդ նպատակին նուիր-ուած հասութաբեր հանդէսներ։

Սիրելի հայրենակիցներ, յիշե-ցէ՛ք հայ որբը գոնէ տարին ան-գամ մը անոր նուիրելով վայրկեան մը, եւ օգնեցէ՛ք հայ դպրոցին, ըն-ծայելով ձեր տարեկան տուրքը, փոյթ չէ թէ համեստ ըլլայ։

Նախագահ Հ. Բ. Ը. Միութեան

Գ. Ս. Կիւլպէնկեան

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Արաբ աւազակներ Երուսաղէմէն Երիքով գացող 12 ինքնաշարժներ կեցուցին եւ հրազէնի սպառնալիքով, կողոպտեցին ճամբորդներու ամբողջ դրամը եւ գոհարները։ Կողոպտուած անգլիացի ճամբորդներու մէջ են՝ Երուսաղէմի անգլիացի եպիսկոպո-սին աղջիկը եւ հիւանդանոցին տնօ-րէնը։ Երկու ամսուան ընթացքին աւազակութեան քաներորդ դէպքն է որ տեղի կ'ունենայ Պաղեստինի մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ Թղթակցագիրներէ իրենց գրու-թիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ եւ մելանով։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

''ԱՆՈՒՇ.,Ի ՄԱՍԻՆ

«Յառաջ»ի մէջ կարդացի Տիկին Պատմագրեանի նամակը Անուշի մասին, *որով իր դժգո-հութիւնը կը յայտնէ բեմադրու-թեան անկատար հանգամանքին եւ անոր հիման վրայ թերթի մէջ երեւցած գրութիւններուն։*

1.— Որեւէ գեղարուեստական-տայայտութեան մասին երեւ-ցած քանի մը տող, որոնցմով լաւ կամ գէշ դիտողութիւններ կ'ըլլան՝ չի նշանակեր թէ յօդ-ուածագիրը կ'ուզէ դաս տալ,ան իր կարծիքը միայն կը յայտնէ, *ընթերցողները ազատ են իր տեսակէտը բաժնելու կամ ոչ։ Գալով քաշքշուք բառին, բա-ւական անտեղի է, որովհետեւ երբեք մեզի նպատակ չենք ը-րած քաշքշել արուեստակից մը, կամ ծաղրել արուեստի հե-տեւող մը. որուն ասպարէզի զառնութիւններով մենք ալ կը տուայտինք։ Իսկ* միամիտ ար-տայայտութիւններ չէին, ինչ որ *գրեր էինք մեր յօդուածով։*

2.— Մենք փափաք յայտներ էինք եւ օգտակարութիւնը շեշ-տեր էինք նոյնիսկ այս կարգի վիճաբանութիւններուն, որոնք պիտի ծառայէին գործ մը հե-տաքրքրական դարձնելու, անոր վրայ խօսեցնելու, փոխանակ զայն մոռացութեան դատա-պարտելով ոչ գրելու, ոչ ալ վրան խօսելու։ Ուրախ ենք որ Տիկ. Պատմագրեան թերեւս ա-ռաջին անգամ հրապարակ՛կ'ելնէ այս մասին, եւ լաւ կ'ըլլայ որ բոլոր արուեստով զբաղողները երբեմն ձանձրոյթը առնեն ի-րենց կարծիքը յայտնելու այս կամ այն նուագահանդէսի կամ թատրոնի մասին, եւ տաղտու-կը ստանձնեն յետոյ մտիկ ընե-լու ասոր կամ անոր դիտողու-թիւնները։

3.— Անուշի մասին մեր գրու-թեան վրայ երկար խորհեցանք։ Ու գրեցինք մեր տեսածին ու լսածին մասին, որովհետեւ չէինք կրնար գրել մեր չտեսա-ծին ու չլսածին մասին։ *Ու շեշ-տեր էինք որ կը քննենք* Անուշը *այնպէս՝ ինչպէս մեզի ներկա-յացուցին,*առանց *հետաքրքրուե-լու որ հոն փոփոխութիւններ կամ կրճատումներ տեղի ունե-ցա՞ծ են։*

Քանի որ Տիկինը այս ճշմար-տութիւնը գիտէր, ու ժամանակ պատուէր ունէր իր ուսուցչէն զայն հրապարակելու իբր բա-րոյական պարտականութիւն, ինչո՞ւ ուրեմն «Անուշ»ի յայ-տարարութեան օրն իսկ չէր հետաքրքրուած որ ի՞նչպէս պիտի բեմադրուի, ներկայաց-ման յաջորդ օրն իսկ պէտք չէ՞ր արդեօք ընէր այն յայտ-նութիւնը զոր հիմա մեր յօդ-ուածին երեւալէն վերջ կ'ընէ։

Տիկին Պատմագրեան մեզի ակնարկելով կ'ըսէ որ այս դի-տողութիւնները կ'ընենք առանց փոքր ինչ նեղութիւն կրելու հետաքրքրուելու թէ «արդեօք հեղինակը բնագրում լրացրել է այդ պայմանները»։ *Սակայն այս նախադասութենէն առաջ չէր մոռցած յիշելու որ Տիգրանեան բնագիրը* ոչ ոքի չէ տուած..., *ու քանի որ ոչ ոքի չուզեր տալ, ինչո՞ւ կը դժգոհի որ զայն այլանդակ փոփոխութիւններու կ'ենթարկեն գաղութներու մէջ։*

Այսպէս կամ այնպէս ուրախ ենք իմանալով որ «Անուշ»ը շատ աւելի կատարեալ բնագիր ունի եւ աւելի ուրախ կ'ըլլանք որ յառաջիկային կատարեալ բեմադրութիւնը վայելենք «Ա-նուշ»ին, եւ կամ գոնէ առիթը ունենանք տեսնելու անոր ամ-բողջական partitionը *եւ օգ-տուինք անկէ։*

Ա. Պարթեւեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍԱ-ԲԱՑ (բանաստեղծութիւններ)։ *Գրեց՝ Կ. Սիտալ։ Հրատարակիչ* Central Printing, Company, 401 N. Broad St. Philadelphia, Penna *Գին մէկ տոլար։*

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՊԱՆԷՕՅԻ Արծիւ խումբի խորհրդակցական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Տէրօեանի բնակարանը, 9 rue Madame Curie, Bagneux. *Պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

Գ Ա Ր Ա Ռ

ՏԷՍԻՆԻ Եռագոյն խումբի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ, պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար խմբական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Մարզպետ խումբի բոլոր ընկերները վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան Ակումբ Ընթերցարանը, 262 rue Duguesclin: *Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն խիստ կարեւոր խնդրոյ մը առթիւ խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ կուկունեան, կայծակ, Համազասպ, Մարզպետ խումբերու վարչութիւնները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին դաշնակցութեան Ակումբ ընթերցարանը, կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ ճիշդ ժամանակին:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Զ. Ռ. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Միւթիւալիթէի մէջ, Salle S, 24 Rue Victor, կը խօսի Գ. Գեղարքունի *Գողթան երգերուն* մասին: կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 2.30ին, 40 րիւ տը Պէլվիլ: կարեւոր օրակարգ՝ կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑՈՒԱԾ

Էքս ան Փրովանս, Ց. Միւթ. — 70։
Պրիւսէլ, Վ. Պ. — 50։
Տէսին, Ն. Ե. — 50։
Քլէրմոն, Զ. Ե. — 35։
Տիւկրատոս, Ռ. Ա. — 58։
Ժէնէւ, Խ. Մ. — 50։
Շէրպուրկ, Հանտ. — 35։

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Նշան Թեփոյեանի՝ իր որդւոյն ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ (2 տարեկան) դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Տէր եւ տիկին Յակոբ Յովհաննէսեան եւ իր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն պէյնիցի բոլոր հայրենակիցներու, իրենց սիրելի մօրաքրոջ որդւոյն եւ ազգականին՝

ՇՐԵԹԵՆՑ ՄԻՍԱՔԻ

(Պրուսա-Պէյնիցի)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յետ կարճատեւ հիւանդութեան 57 տարեկան հասակին։
Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 24ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Thiaisի գերեզմանատունը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Սեբաստիոյ Իշխան գիւղէն Շամբիկ Բէլլէրեան, կը փնտռէ իր եղբօրորդին Յարութիւն Բէլլէրեան, հօր անուն՝ Գրիգոր, մօր անուն՝ Սառա։ 1923ին որբերու կարաւանին հետ փոխադրուած է Քորֆու։ Իմացնել՝* Mlle Marie Adjemian, Maison Jeanne d'Arc, Vaulx-en-Velin, Lyon, (Rhône).

— կը փնտռուի Յարութիւն Ատալնալեան որ մէկ տարի առաջ կը գտնուէր Մարսէյլ: *Իր* հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Mihran Tokatlianի, S. L. S. A. Թիւ 405 St. Maurice de Benoyst, Ain.

— երզնկայի Շէֆիք փաշա Թաղեցի Սահակ Թոմասեան կը փնտռէ իր կինը Աղաւնի (ծնեալ Մէւկելեան) եւ իր զաւակները՝ Մկրտիչ, Իւղաբեր եւ Գրիգոր։ 1915ին կը գտնուէին երզնկա։ Տեղահանութեան միջոցին անյայտացած են, իրենց մասին լուր ունեցողներէ կը խնդրուի իմացնել Sahag Tomassianի, 30 Rue du Moulin à Vent, Sarcelles, (S. et O), France.

— կը փնտռուի բաբերդցի Սահակ Ղարիպեան 36 տարեկան, հօր անուն՝ Սեդրաք, մօր անուն՝ կայնան, 10 տարի առաջ կը գտնուէր Նիւ Եորք (Ամերիկա)։ իմացնել իր քրոջ էլպիս Գէորգեանի, 3 Rue Brisac, Quartier Oddo, Marseille:
կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէ արտատպել։

ՍՊԱՌԵԼՈՒ ՄՕՏ Է

Լ. ՄԵՍՐՈՊԻ

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԸ

գինը՝ 20 Ֆր. Ամերիկայի համար 1 տոլար. դիմել հետեւեալ հասցէին՝ Mme. H. Mesrobian, 39 Rue du 22 Sept. Bécon-les-Bruyères (Seine). France.

IMPRIMERIE - **MASSIS**
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ իրիկուն ժամը 8.30ին, Salle de la Mutualitéի մէջ, 22 Rue St. Victor, մէթրօ Maubert-Mutualité.
Նիւթ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ.

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Սիփան երգչախումբի կողմէ, 2 Յունուար Շաբաթ իրիկուն, Salle Victor Hugoի մէջ։
կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շավիլի Եկեղեցասիրաց Ընկերակցութեան կողմէ ի նպաստ Շավիլի մանկապարտէզի շինութեան

Այս կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Washington Palace, 14 Rue Magellan, Métro George V, ընտիր ճազ, Coupoleի նուագածուներէն բաղկացած, ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՆՏՐՈՍԵԱՆԻ,
գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին պարուհիներ Օր. ANGÈLE NICOLESCO (danses Roumaines et Grecques) ODETTE (Moulin Rougeէն), կը մեներգեն Օր. ԼՈՒԻԶ ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ եւ Պ. Պ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲԵԱՆ։
Շավիլի Ե. Ե. Միութեան Նուագախումբը կը մասնակցի Հայկական ընտիր կտորներով։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մ ո ւ տ ք 10 ֆ ր ա ն ք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

32.— ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ՋԱՐԴԸ

Յանկարծական այս յարձակումէն անտեղեակ, կառավարութիւնը, լսելէ յետոյ հրացաններու ձայնը, անմիջապէս ոստիկանական ու զինուորական ջոկատներ կը ղրկէ կռուին վայրը։

Սակայն կռիւը միայն մէկ տեղ չէր, որ տեղի կ'ունենար, այլ բոլոր մզկիթներուն առջեւ։ Միւս կողմէ, հրդեհը կը յառաջանար։ Այնպէս որ խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ միայն քանի մը ժամ յետոյ։

Զինուորները ի վերջոյ մարելէ յետոյ հրդեհը, նետուեցան երկու կողմերուն միջեւ եւ զաղրեցուցին կռուրածը։ Կոմիտէճիներուն մեծ մասը փախաւ դէպի Սեւերեկի եւ Հարաւ-արեւմտեան կողմերը։ Հնչակեանները կռուին վայրը թողլով 300 սպաննեալ եւ 120 վիրաւոր, նոյն իրիկունն իսկ կը սկսին այնտեղ եւս խռովութիւն յարուցանել։ Սակայն Սեւերեկի Թուրք բնակչութիւնը, նախապէս տեղեկութիւն առած ըլլալով Տիարպէքիրի դէպքերուն մասին, պատրաստ կը սպասէր ամէն հաւանականութեան. այնպէս որ կոմիտէճիները մեծ կորուստ մը կրեցին եւ ուրիշ գործ չկրցան տեսնել Սեւերեկի մէջ։

Տիարպէքիրի մէջ Իսլամները ունէին 70 նահատակ եւ 60 վիրաւոր։ Զինուորները կորուստ չունէին, հազիւ քանի մը հոգի վիրաւորուած էին։ Հրդեհը այրած էր միայն 3-4 տուն։ Իսկ Սեւերեկի մէջ Հայերը ունէին 76 սպաննեալ, Թուրքերը 13 սպաննեալ։

Այսուհանդերձ խռովութիւնը, որ ծագեցաւ Տիարպէքիրի մէջ Հոկտ. 21ին, տեւեց վեց օր եւ Հայերը չհրաժարեցան ընդհատաբար արիւն թափելէ եւ արիւն հոսեցնելէ։ Եթէ այսքան յամառութիւն ցոյց կուտային կռիւը շարունակելու համար, պատճառը այն էր, որ Ռուսիայէն հասած փէտայիները ամէն կողմ տարածած էին լուրը թէ «Հայերը յաղթած են Թուրքերոյ ամէն կողմը, պետութիւնները ընդունեցին ազատ եւ անկախ Հայաստանի մը կազմութիւնը, Սուլթանը Դամասկոս կամ Պաղտատ փախած է, դուք ի՞նչ կը սպասէք, եա՛նդ, եա՛նդ, մի վախնաք»։ Կարելի չէ սոսնցմէ դուրս պատճառ փնտռել։

Այս կոմիտէճիներուն առաջնորդները խռովութեանց ընթացքին սպաննուած էին եւ հանդարտութիւնը վերահաստատուած էր։ Տիարպէքիրի ոստիկանական տեսչութենէն 21 եւ 22 Հոկտեմբեր թուականով երկու ծածկագիր հեռագիր ստացայ քաղաքին դէպքերուն մասին։ Վերջին տեղեկագրին մէջ գրուած էր.—«Իբրեւ հետեւանք կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն, կարելի եղաւ արգիլել ընդհարումները, որոնց ընթացքին Իսլամները ձգեցին 70 սպաննեալ եւ 82 վիրաւոր, իսկ քրիստոնեաները՝ աւելի քան 300 սպաննեալ եւ 120 վիրաւոր։ Թէեւ Սեւերեկի եւ Հարաւ-արեւմտեան կողմի գիւղերուն մէջ ալ պատահեցան նման դէպքեր, սակայն յիշեալ վայրերուն մէջ ոստիկանական կազմակերպութիւն չունէինք, հետեւաբար չենք գիտեր դէպքերուն իրական հետեւանքը»։

Այլեւս արեւելեան նահանգներուն մէջ կոմիտէն գլուխ բարձրացնելու ուժ ու կարողութիւն չունէր։ Սակայն Կիլիկիոյ մէջ, դեռ Զէյթունի եւ Մարաշի թափած արիւնը չչորցած, այս անխոնջ եւ անհաւատ կոմիտէն նորէն վերցուց գլուխը, եւ սկսաւ ասպատակել Ատանայի կողմերը, բախտը փորձեց Հաճընի, Համբարձում Պոյաճեանի ծննդավայրին մէջ։

Արդէն գործին մէջ կար նորէն այդ Համբարձում Պոյաճեանը։ Աղասին ալ Կիպրոսի մէջ ժողովներ կը գումարէր եւ, ինչպէս առաջ շարժած էր, նոյնպէս Սուրիոյ ծովեզերքէն ներս մտնելու մասին կը խօսէր։

33.— ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԷՋ

1895 տարին վերջացած էր։ 1896ը մտած էինք։ Այն ժամանակ, երբ այս դէպքերը տեղի կ'ունենային, տարին կը սկսէր մարտ ամսուն։

1896ի մարտ ամսուն սկիզբը Քօզան գաւառակին Հաճըն քաղաքին ատամնաբոյժներէն կոմիտէճի Աճարոնի բուժարանին մէջ հաւաքուած էին քանի մը հոգի։ Ասոնցմէ Միհրան եւ Սարգիս մտերիմ ընկերներ էին, միայն ջուրն էր որ զատ կ'երթար միւսներուն անուններն էին Գիտեմեան Աւետիս, Ճիլէրճեան Դանիէլ, Շաքրաթմեան Միսաք, Համբարձում, Ռուբէն, բոլորն ալ կոմիտէին կապուած մարդիկ, եւ Ռուսահայ մը, որ նոր հասած էր։ Այս կոմիտէճիները բոլորն ալ մասնակցած էին Զէյթունի եւ Զօքմարզուանի կռիւներուն, նոյնիսկ գտնուած էին Զէյթունի պաշարեալ փէտայիներուն մէջ, սակայն Թրքական պաշարման շղթայէն փախչելով հաճըն գացեր էին։

Ատամնաբոյժ Աճարոնին սենեակին մէջ տեղի կ'ունենար հետեւեալ խօսակցութիւնը.

ԱՃԱՐՈՆ.—Սարգիս, ճագարները (թավշան) չեկան։ Ուշ մնացին, Դաւէ կարծեմ հրաժարեցար որսորդութիւն ընելէ։ Միհրանն ալ բերի կը նայի Ուրեմն այս տարի մենք ճագար չպիտի ունենք։

ՍԱՐԳԻՍ.— Ութ կամ տասը ճագար պատրաստ են։ Սակայն պէտք է եփել կամ ծախել, այլապէս կը հոտին։

Յետոյ այս խօսակցութեան մէջ մտան բոլոր ներկաները եւ սկսան ճագարի մասին խօսիլ։

Ատամնաբոյժին սենեակին կից կը գտնուէր փաստաբան կամ գրագիր Մուսթաֆա էֆէնտիի սենեակը։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ 250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931
3 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1741 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՈՆՑ ՃԱՄԲԱՆ

— Ո՞ւր է մեր աշխատանքը: Լուրջ, հասուն, մեթոտիկ աշխատանք:

— Ո՞վ է արթուն, ո՞վ է քուն:

Այս երկու նախադասութիւններով փակեցինք, երէկ, մեր դիտողութիւնները: Երկու հարցումներ, որ կը շօշափեն մէկէ աւելի այժմէական խնդիրներ:

Անհաւասիկ Սուրիոյ պարագան: Այս տարի, գարունէն մինչեւ աշուն, Թուրք թերթերը առիթ չփախցուցին ուշադրութիւն, կասկած հրաւիրելու համար հայ գաղթականներու մասին, քաղաքական ծրագիր տեսնելով անոնց տեղաւորման մէջ:

«Միլլիյէթ»ը երկու յօդուածաշարք հրատարակեց, սուտերու իրար խառնելով, եւ գիտակցաբար թոյն սրսկելով:

«Վագըթ»ն ալ ձայն բռնեց, եւ նոյն իսկ հայ գաղթականները այլուր փոխադրելու պահանջ դրաւ: Թուրքերը մասնագէտ են տեղահանութեան ճարտարարուեստին մէջ, և բնազդօրէն կը կարծեն թէ Ֆրանսան ալ կրնայ հետեւիլ իրենց, Ալժերիա, Թունուզ կամ Հնդկաչին փոխադրելով հայ գաղթականները:

Թրքական վայնասունը արձագանգեց մինչեւ Կովկաս: «Զարիա Վոստոկա»ն, Անդրկովկասեան պաշտօնաթերթը, իր կարգին իւղ լեցուց կրակին վրայ: Եւ մեր ծանծաղ, կապկաբարոյ Երեւանցիներն ալ—խօսքը պաշտօնական բերաններու մասին է—ուզեցին հաւատացնել թէ Դաշնակները «հայկական օջախ» կը հաստատեն Սուրիոյ մէջ, աշխարհակալներու հովանաւորութեամբ, կռիւ մղելու համար… Խորհրդային Միութեան դէմ: Չէ՞ որ քրական շարժումն ալ ուղղուած է ոչ թէ Թուրքիոյ, այլ խորհրդային իշխանութեան, Կովկասի եւ Հայաստանի դէմ…

Այս վայրերան, անբարոյական խաչակրութեան ընթացքին էր որ, մէջտեղ դրուեցաւ ներգաղթի խնդիրը, նախ տասը հազարի, յետոյ երեսուն հազարի պատմութիւններով:

Թուրքերը հետեւողական են գաղտնի, մանաւանդ հակահայ գործերու մէջ:

Եւ ահա, քաղաքական բանսարկութիւններէն, վրան-բաց յերիւրանքներէն յետոյ, տնտեսական գետնի վրայ է որ կը փորձեն սեւցնել Սուրիոյ հայ գաղթականութիւնը:

Ներածումներու սահմանափակման որոշումէն ի վեր, Էնկիւրի կատաղի պայքար մը բացած է մաքսանենգութեան դէմ, որ համազօր կը համարուի հայրենադաւութեան: Մինչեւ իսկ տրամադրութիւն կայ պատերազմական ատեաններ կազմելու, մաքսանենգներու համար:

Մաքսանենգութիւնը արմատացած չարիք մըն է Թուրքիոյ մէջ, սկիզբէն ի վեր: Եկող-գացող վարչութիւնները ոչ թէ զայն սահմանափակած, այլ դուռները լայն բացած են:

Եւ հիմա, երբ երկիրը սնանկութեան ափն է հասած, 226 միլիոնի ելմտացոյցը 140-150 միլիոնի կապելու ստիպման, պատերազմ կը պահանջուի մաքսանենգութեան դէմ: Եւ — երեւան կուգայ որ այդ չարիքին աղբիւրն ալ… Սուրիա հաստատուած Հայերն են, Իրաքի սահմանագլուխէն մինչեւ Միջերկրական:

Անշուշտ կարդացիք ներքին գործավարի շքախումբին խառնուած Թուրք թղթակիցներու հեռագիրները՝ Տիգրանակերտէն.

— «Մեր հարաւային սահմաններուն ետեւը, մեծամասնաբար հայ գաղթականներ հաստատուած ըլլալով, մաքսանենգութեան կարեւոր կազմակերպութիւն մը գոյացած է: Միջերկրականի արեւելեան եզերքէն մինչեւ Թուրքիոյ Արեւելեան նահանգները մաքսանենգութեան ընդարձակ կազմակերպութիւն մը բոյն դրած է… Այսպէս, պետական գանձէն փախցուած դրամով, սահմանին անդիի կողմը մեծ հարստութիւն դիզուելու վրայ է, հոն քաղաքներ կը շինուին, մինչդեռ ասդին ազգային ճարտարարուեստը եւ տնտեսութիւնը կը խաւարին»:

Այս ահազանգը հնչեցնելէ յետոյ, անոր հետ միաժամանակ, ծրագիր մը պատրաստուած է զինուորական դէտեր հաստատելու սահմանագլուխի երկայնքը, իբրեւ պատնէշ մաքսանենգութեան դէմ:

Ինչ որ կը նշանակէ ոչ այնքան ազգային տնտեսութեան պաշտպանութիւն, որքան «ազգային ուխտ»ի հետապնդում:

Անշուշտ քէմալականութիւնը միտքէ չի կրնար անցընել վերագրաւել Սուրիան:

Բայց իր սարքած դաւերն ու խաղերը կը ձգտին այնպիսի վիճակ մը ստեղծել այդ նորազատ երկրին մէջ — ինչպէս Իրանի եւ Իրաքի մէջ— որ հայ գաղթականութիւնը միշտ ալ փուշի վրայ մնայ: Դառնայ կասկածելի, անբաղձալի՝ թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական գետնի վրայ:

Ինչ որ կատարեցին ու կը կատարեն այս ուղղութեամբ, 1921էն ի վեր, արդէն տուած է շօշափելի արդիւնք: Պատահական ախտանշան մը չէ արաբական թերթերու պարբերական քրթմնջիւնը՝ հայ տարագիրներու տեղաւորման դէմ: Թուրքերը իրենց մեթոտիկ եւ դաւադրական աշխատանքով մթնոլորտ կը ստեղծեն հարեւան երկիրներու մէջ, կ՚ազդեն հանրային կարծիքին վրայ, եւ շագանակներ կ՚որսան աւելի կամ պակաս յաջողութեամբ:

Ո՞ւր է մեր աշխատանքը, այս ճակատին վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ԹՇՈՒԱՌ ՎԻՃԱԿԸ

Հելլէն կառավարութիւնը արտօնած է թրանզիթ մուտքը 300 գաղթականներու, որոնք դեկտեմբերի սկիզբները Աթէնք պիտի հասած ըլլան ներգաղթի առաջին կարաւանին միանալու համար:

կարաւանը մեկնած պիտի ըլլայ մինչեւ դեկտեմբեր 15:

⁂ Մակեդոնիոյ գիւղերէն նոր որբեր հասած են Աթէնք, շատ թշուառ եւ խեղճ վիճակի մէջ, մինչեւ մէկ քանի օր առաջ Աթէնք հասած էին 25 որբեր: Ցակաւին նորեր ալ կը սպասուին, եկածները բացարձակապէս զուրկ են ապրուստի միջոցներէ, ոչ հագուստ ունին իրենց մերկութիւնը ծածկելու, ոչ ալ միջոց պատսպարանի մը մէջ պաշտպանուելու ձմրան ցուրտին դէմ, Հազիւ ճամբու ծախք հայթայթած, ինքզինքնին նետած են Աթէնք, այն յոյսով որ մաս պիտի կազմեն ներգաղթի առաջին կարաւանին:

Բարեգործականի Աթէնքի ներկայացուցչին տուած տեղեկութեանց համաձայն, ներգաղթի արձանագրութիւնները փութով առաջ կը տարուին: Կը սպասուի Ֆրանսայէն, Եգիպտոսէն, Կիպրոսէն եւ Սուրիայէն գալիք որբերուն եւ գաղթականներուն, ընդամէնը թիւով 301, որոնք պիտի միանան Ա. կարաւանին:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՆ

Պոլսէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի (30 Նոյ.).— Ազգ. Մեծ Ժողովը քուէարկեց «ազգային տնտեսութեան պաշտպանութեան տուրքը», որ պիտի բարդուի նախապէս հաստատուած հարիւրէն 7—9 տուրքին վրայ: Նոր տուրքը, որ առժամեայ կը համարուի, պիտի գանձուի վաղն իսկ (1 դեկտ.): Բացառութիւն չկայ ընտանիքներու համար: Տուրքը հաշուուած է աստիճանաբար աւելցող սակի մը վրայ: Անոնք որ տարին 50 անգլ. ոսկիի համարժէք գումարէն աւելի վաստակ ունին, պիտի վճարեն առնուազն հարիւրին 7, իսկ անոնք որ հազար ոսկի եւ աւելի կը շահին, մէկ քառորդը պիտի վճարեն:

Երեսփոխանները, որոնք ներկայ սակով ամսական 45 ստերլին կը ստանան (350 Թրքական ոսկի), այսուհետեւ պիտի ստանան միայն 35 ստերլին, ինչ որ անբաւական է ընտանիք ունեցողներուն համար, նկատի առնելով ապրուստի սղութիւնը Էնկիւրիի մէջ: Գործօն բանակի սպաներն ալ տուրք պիտի վճարեն: Հանրապետութեան հաստատումէն ի վեր, առաջին անգամ է որ կը կրճատուի սպաներուն ռոճիկը:

Խորհրդակցութիւն մը Հայերու մասին

«Նոր Օր» կիսապաշտօնական աղբիւրէ կը տեղեկանայ թէ Յունաստանի արտաքին Նախարարութեան մէջ կարեւոր տեսակցութիւն մը տեղի ունեցած է Յունահայերու մասին՝ արտաքին Նախարար Պ. Միխալաքօփուլոսի եւ Խորհրդարանի արտաքին գործոց յանձնախումբի Նախագահ Պ. Արկիրօփուլոսի միջեւ: Տեսակցութիւնը տեւած է աւելի քան կէս ժամ: Կարծիքներու փոխանակութեան միջոցին՝ քննուած է ներգաղթի, հպատակութեան եւ առ հասարակ Յունահայերը շահագրգռող խնդիրները:

Անգլօ-ֆրանսական բանակցութիւններ

Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Անգլիոյ արտաքին Նախարարին Ճօն Սայմընի կողմէ, որ իրեն հաղորդեց թէ, նախապէս Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ փոխանակուած հաղորդագրութեանց հետեւանքով, Անգլիա տրամադիր է, այս մէկ քանի օրերու ընթացքին, բանակցութեան սկսելու Ֆրանսայի հետ «կանոնաւորելու համար երկու երկիրներու միջեւ փոխանակութիւնները»:

Ֆրանսայի ելմտական Նախարարը Պ. Ֆլանտէն որ կիրակի օրը Լոնտոն էր անցուցեր, տեղեկութիւններ տուաւ վարչապետին Պ. Լավալի, Անգլիոյ առեւտրական Նախարարին հետ իր ունեցած ժամանակի տեսակցութեան մասին:

Հաւանական կը նկատուի որ երկու երկիրներու միջեւ, բանակցութիւններն սկսին այս ամսու 15ին:

Ֆրանսական շրջանակները մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայեն նախատեսուած բանակցութիւններուն: Իրօք, Անգլիոյ մաքսային օրէնքը մեծ վնաս կը պատճառէ Ֆրանսայի: Առեւտրական Նախարարութեան մասնագէտները կը կարծեն թէ ատով, մօտ 800 միլիոնի վնասի մը կ՚ենթարկուի ֆրանսական արտածումը: Եթէ այս գումարին վրայ աւելցուի 200 միլիոնի վնաս մը, որուն պիտի ենթարկուի Ֆրանսայի երկրագործական արտադրութիւնը՝ նոյն այս օրէնքին հետեւանքով, մօտ 1 միլիառ վնաս մըն է որ պիտի կրէ Ֆրանսա:

ՍՏԵՐԼԻՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՅՆԱԼ

Ստերլինը նախորդ օր ինկաւ մինչեւ 83,75ի: Այս անկումը, Լոնտոնի սակարանին մէջ կը վերագրուի ոչ թէ անգլիական ծախելու համար տրուած յանձնարարութեանց, այլ անգլիական դրամ գնողներու վերապահութեան:

Երէկ կէսօրին, ստերլինը կ՚արժէր 82,75:

1920ին իսկ, ստերլինը այսքան անկում չէր տեսած:

ՍՏԵՐԼԻՆԻ ԱՆԿՈՒՄԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Պերլինի քաղաքական շրջանակները չափազանց մտահոգ են ստերլինի անկումով, ոչ միայն տնտեսական, այլ մանաւանդ, քաղաքական նկատումներով:

Որովհետեւ եթէ, մէկ կողմէն, ստերլինի անկումը մեծապէս կը վնասէ գերմանական արտածումներուն, միւս կողմէ Պերլինի մէջ կը վախնան որ, զգալի կերպով սահմանափակէ Անգլիոյ քաղաքական ազդեցութիւնը եւ գործելու ազատութիւնը, պարտքերու եւ հատուցումներու հարցերուն քննութեան առթիւ գումարուելիք միջազգային ժողովներուն մէջ:

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՆՈՐ ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐ

Անգլիոյ առեւտրական Նախարարութիւնը հրատարակութեան տուաւ նոր հրամանագիր մը, որ կը վերաբերի 11 տեսակ ապրանքներու ներածման: Այս ապրանքներուն վրայ մաքսատուրք դրուած է 50 առ հարիւր: Այս արգիլուած ապրանքներուն մէջ են սրուակներ եւ գաւաթներ, ելեկտրական կազմածներ, կտաւներ, ճերմակեղէն, գորգ ամէն տեսակ, ժամեղէն եւ աշտանակ, որսի հրացաններ եւ հրացանի կտորներ, առանին սպասարկութեան յատուկ դգալ, պատառաքաղ, եւայլն:

Պուլկար վարչապետը Էնկիւրիի մէջ

Պուլկարիոյ վարչապետը Մուշանօֆ. երկուշաբթի իրիկուն, Սօֆիայէն մեկնեցաւ դէպի Էնկիւրի:

Այս ճամբորդութեան առթիւ, կառավարական կիսապաշտօն թերթը «Զնամ» կը գրէ.

— Պալքաններու եւ եւրոպայի խաղաղութեան դէմ Էնկիւրիի մէջ սարքելի դաւի մը խօսքը չի կրնար ըլլալ, Էնկիւրիի մէջ որեւէ քաղաքական շահադիտութիւն չպիտի փորձուի, Այսուհանդերձ, Պ. Մուշանօֆ Էնկիւրի չերթար միմիայն քաղաքավարական պարտադրութեամբ: Ինչպէս ուրիշ շատ երկիրներու հետ, Թուրքիոյ հետ եւս, Պուլկարիա պէտք է կարգադրէ տնտեսական առկախ հարցեր եւ երկու երկիրներու միջեւ, բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները ամրացնէ բարեկամութեան եւ իրաւախոհութեան դաշնագրով մը, որուն կնքումը կը յանձնարարէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը՝ բոլոր երկիրներուն:

Պուլկարեւսերպ միջադէպին շուրջ

Պուլկար կառավարութիւնը իր պատասխանը յանձնեց սերպիական բողոքագրին՝ վերջին միջադէպերուն առթիւ: Իր պատասխանին մէջ, Պուլկարիա կրկին իր ցաւը կը յայտնէ եւ ուժգնօրէն պախարակելով ցոյցերը որոնք տեղի ունեցան Սոֆիայի մէջ ընդդէմ Եուկօսլաւիոյ, զանոնք կը վերագրէ գրգիչներու եւ խռովարարներու, կը յիշէ նախազգուշական միջոցները որոնց դիմած էր արգիլելու համար հաւանական միջադէպերը՝ այդ ցոյցերու ընթացքին: Կը տեղեկացնէ կատարուած ձերբակալութիւնները եւ պատիժները որոնց ենթարկուած են պատասխանատու պաշտօնեաները եւ յոյս կը յայտնէ թէ այս գործադրուած միջոցները պիտի հաստատեն թէ Պուլկարիա կը փափաքի Եուկօսլաւիոյ հետ պահպանել լաւ յարաբերութիւններ:

Չինաճափոնական վէճը

Կը կարծուի թէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին ջանքերը՝ կարգադրելու համար չինաճափոնական վէճը, յաջողութեամբ պիտի պսակուին:

Կը յիշուի թէ խորհուրդը խմբագրական յանձնախումբ մը կազմած էր, վերջնապէս մշակելու համար գործադրելի առաջարկները:

Երկու կողմերու տեսակէտները կարգ մը հարցերու շուրջ տակաւին կարելի չէ եղած հաշտեցնել, սակայն մեծ յոյս կայ, որ շուտով կարելի պիտի ըլլայ գտնել ելք մը որ ընդունուի երկու հակառակորդ կողմերէն:

Կլոր Սեղանը փակուեցաւ

Երեքշաբթի օր, Լոնտոնի Կլոր Սեղանին խորհրդակցութիւնը վերջացաւ, միաձայնութեամբ ընդունելէ վերջ հնդիկ պետերէն մէկուն կողմէ առաջարկուած շնորհակալութեան բանաձեւ մը, հանդէպ Անգլիոյ վարչապետին՝ որ անկողմնակալութեամբ վարեց խորհրդաժողովին աշխատանքները:

Բաժնուելէ առաջ, պատգամաւորները համաձայն գտնուեցան նշանակելու զանազան յանձնախումբեր, որոնց գործը պիտի ըլլայ տեղին վրայ զբաղիլ ելմտական եւ զինուորական հարցերով: Անգլիական շրջանակներու կողմէ կատարուած յայտարարութիւններէն կը հասկցուի թէ Անգլիա վճռած է հետապնդել հնդկական դաշնակցութեան մը հաստատումը:

Այսուհանդերձ, յստակօրէն կը տեսնուի թէ նման դաշնակցութեան մը հաստատումը աւելի կախում ունին կանտիէն քան թէ Մաքտօնըլտէն: Իրօք, կանտի, խորհրդաժողովին, փակման իրիկունն իսկ, մէկ քանի լրագրողներու կրկնեց թէ խորհրդաժողովը վերջանալէն յետոյ հնդիկ ազգայնականները պիտի հետեւին շատ աւելի տարբեր ճամբու մը քան անգլիականը, որուն կ՚ուզէ հետեւիլ Անգլիոյ կառավարութիւնը՝ իրականացնելու համար Հնդիկներու փափաքները:

Այսպէս ուրեմն, երկար աշխատանքներէ եւ ճառերէ յետոյ, Կլոր Սեղանի խորհրդակցութիւնը կը վերջանայ ձախողութեամբ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Սուրիոյ մարզպան Պ. Փոնսոյի պաշտօնավարութեան շրջանը երկարաձգուեցաւ հինգ տարի:

Եգիպտոսի եւ Իրաքի միջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ Նոյ. 30ին, քաղաքական յանցաւորներու յանձնման մասին:

Վատիկան նոր տեղեկութիւն ստացաւ թէ յուլիս 6ին գնդակահարուած է Մաքսիմիոս օրթոտոքս եպիսկոպոսը, որ մերժած էր ճանչնալ խորհրդային իշխանութիւնը:

Վիեննայի մէջ, գործազուրկները ջարդուփշուր ըրին առաջնակարգ պանդոկի մը ապակիները:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՒՅԵԼԼԷՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Ըսմէթ փաշայի եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի Աթէնք այցելութիւնը, այդ առթիւ եղած ցոյցերը, յարուցուած աղմուկը, կատարուած ձեռքսեղմումները, անձեղ Հայու մը սպանութիւնը եւ յարակից խնդիրները բաւական նիւթ մատակարարեցին հայ մամուլին։

Այդ դէպքը արտակարգ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Մօտաւոր Արեւելքի նորագոյն պատմութեան համար։ Հետեւաբար եւ բնականաբար կը շահագրգռէ մեզ Հայերս։ Այդ մասին որքան խօսուի, դարձեալ քիչ է։ Պէտք է ջանանք վերլուծել դէպքերը, քննել պատճառները եւ նախատեսել արդիւնքները։

Ապագան ցոյց պիտի տայ թէ երէկի ոխերիմ թշնամիները ի՛նչպէս մէկ օրէն միւսը բարեկամացան, մոռնալով թափուած արիւնը, փճացած հարստութիւնները, հրկիզուած քաղաքներն ու աւանները, գերի տարուած եւ ջարդուած հազարաւոր անմեղները։ Քաղաքականութիւնը զգացում չի ճանչնար։ Ամէն բանէ առաջ շահն ու շա՛հը կը տիրապետեն։

Ի՞նչ շահ կը մղէր երկու երկիրները, ա՛յսքան հանդիսաւոր դաշինք կնքելու։

Ընդհանուր պատերազմը եւ անկէ վերջ մինչեւ 1923 պատահած դէպքերը Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէջ, հաստատած են գոյավիճակ մը, որ թէեւ առժամեայ, սակայն կրնայ պահպանուիլ ատենի մը համար։ Մինչեւ «յաջորդ պատերազմը»։

Հակառակ Անատոլուի կռիւներուն մէջ Յունաստանի ենթարկուած չարաչար պարտութեան, այսօրուան Ելլադն իր սահմաններուն մէջ կը պարունակէ շատ ընդարձակ հողամասեր։ Քսան տարի առաջուան սահմաններուն հետ բաղդատելով, Յունաստան ներկայիս անհաւատալի կերպով մեծցած է։ Փոքր Ասիոյ պատառը շատ խոշոր էր, կարենալ մարսելու համար։ Հասկցաւ սխալը եւ շուտով հաշտուեցաւ կատարուած իրողութեան հետ։ Յունաստան շատ գոհ կ'ըլլայ՝ եթէ զինքը հանգիստ ձգեն ներկայ սահմաններուն մէջ։

Երկու հարեւան պետութիւններ, Եուկօսլաւիա եւ Պուլկարիա՝ պահանջներ ունին Յունաստանէն։ Մէկը կ'ուզէ Միջերկրական իջնել Սելանիկի ճամբով, միւսը կը պահանջէ Մակեդոնիան եւ ելք մը բաց ծովու վրայ՝ Տէտէ-Աղաճ — Գավալայի շրջանին մէջ։ Ներկայիս անմիջական վտանգ մը չկայ այս ուղղութեամբ, բայց ապագան միշտ յղի է անակնկալներով։

Այս պայմաններուն մէջ, Յունաստանի համար անհրաժեշտութիւն մըն էր բարեկամներ փնտռել իր շուրջը։ Առաջին բարեկամութիւնը կնքեց Իտալիոյ հետ, որ իր ամենէն զօրաւոր հարեւանն էր եւ ահարկու մրցակից մը։ Մուսոլինի նոյնպէս իր դիրքը զօրացնելու համար պէտք ունէր Պալքանեան պետութեանց օժանդակութեան, մասնաւորաբար ընդդէմ Եուկօսլաւիոյ, որ աւստրեւհունգար կայսրութեան մեծագոյն ժառանգորդը եղաւ եւ կը սպառնայ Իտալիոյ շահերուն։ Յունաստանի հետ բարեկամութիւնը ամրապնդեց իր դիրքը արեւելեան Միջերկրականի մէջ։

Փոխադարձ շահերու վրայ հիմնուած այս մերձեցումին անմիջական արդիւնքը եղաւ թուրքեւհելլէն բարեկամութիւնը, Իտալիոյ միջնորդութեամբ։ Արեւմուտքէն կացութիւնը ապահովելէ վերջ, Յունաստան ուզեց երաշխաւորել նաեւ իր արեւելեան սահմանները։ Թուրքիոյ կողմէ անմիջական յարձակումի մը վտանգը չկար անշուշտ, սակայն Թուրքեւպուլկար համաձայնութիւն մը միշտ ալ հաւանական էր ընդդէմ Յունաստանի։

Միւս կողմէ՝ Թուրքիոյ շահերն ալ կը պահանջէին բարեկամ փնտռել ամէն կողմ։ Հակառակ դարերէ ի վեր շարունակուող իր անդամահատումներուն, այսօրուան Թուրքիան իր 762.000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ չափազանց շատ է՝ առաւելն 7 — 8 միլիոն բնակչութեան համար։ Ամբողջ շրջաններ ամայի-անապատ վիճակի մէջ կը մնան 10 — 15 տարիէ ի վեր։ Հակառակ «երկաթուղիի քաղաքականութեան», որ տենդոտ կերպով առաջ կը տարուի, երկրի պաշտպանութեան միջոցները անբաւական են՝ լայնատարած սահմանները կարենալ պահպանելու համար։ Ռուսիայէն եւ Իտալիայէն վերջ, որոնց հետ իր բարեկամութիւնը աւելի սարսափի հետեւանք է քան իրական շահի, Յունաստանի հետ առկախ հարցերու վերջնական հաշուեյարդար մը եւ քաղաքական մերձեցում մը, իրապէս պիտի ամրապնդէր Թուրքիոյ դիրքը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։

Շերտ մը հողամասը— արեւելեան Թրակիա — որ դեռ զինքը կապուած կը պահէ Եւրոպայի, առժամաբար ապահովուած կ'ըլլայ Յունաստանի հետ իր բարեկամութեամբ։ Առժամաբար կ'ըսենք, որովհետեւ, եթէ Յունաստան կ'ուզէ պահպանել իր այսօրուան սահմանները եւ արգիլել իր Պալքանեան հարեւաններու ոտնձգութիւններէ՝ ստիպուած է օր մը գրաւել ամբողջ Թրակիան, մինչեւ Պոլիս, այլապէս կասկածելի է իր ապագան։

Այնքան ատեն որ վերջնապէս չճշդուէին Թուրքիոյ եւ Յունաստանի փոխադարձ յարաբերութիւնները, երկու երկիրներն ալ չպիտի կրնային նուիրուիլ ներքին վերաշինական լուրջ աշխատանքներու։ Յունաստանի կողմէ փոխ-վրէժի մը մղձաւանջը շարունակ կը մտալլկեր Թուրքիան։ Այս վերջինը ուժ կուտար վերակազմութեանը իր նաւատորմին, որ գրեթէ փճացած էր Մեծ Պատերազմի ընթացքին։ Նոյնը կ'ընէր Յունաստան՝ միշտ գերակշիռ դիրք ունենալու համար Թուրքիոյ վրայ։

Անցած տարի կնքուած նաւային դաշնագիրը սահման կը դնէ ծովային սպառազինութեանց։ Երկու երկիրները փոխադարձաբար կ'ընդունին ներկայ գոյավիճակը, իսկ նոր մարտանաւ ապսպրող պետութիւնը վեց ամիս առաջ պէտք է տեղեկութիւն տայ միւս կողմին։ Իտալական նաւարաններուն պատրաստած նոր մարտանաւերով, Թուրքիա բաւական զօրացուցած է իր նաւատորմը, հաւասարելու համար հելլենականին։

Նոյն մրցակցութիւնը կար տնտեսական գետնին վրայ։ Թուրքիա եւ Յունաստան, որ գրեթէ նոյն բերքը կ'արտադրեն օտար երկիրներ, կործանարար մրցակցութեան ելած էին տարիներէ ի վեր, փոխադարձաբար իրար վարկաբեկելով։

Այսպէս, մէկ կողմէ արտաքին սահմանները պահպանելու մտատանջութիւնը, միւս կողմէ ներքին շինարար աշխատանքներու նուիրուելու անհրաժեշտութիւնը, տնտեսական կացութիւնը բարելաւելու հրամայական պահանջը ստիպեցին երկու թշնամի երկիրները՝ բարեկամական դաշինք կնքել, խաչ քաշելով արիւնոտ անցեալին վրայ։

Ո՞վ շահեցաւ այս բարեկամութենէն։ Կը տեսնենք յաջորդով։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԾԻԾԱՂ

— Ինչ կը կտրես Թերթէն, կը հարցնէ բարեկամ մը.

— Յիշատակութիւն մը մարդու մը մասին, որ կնոջմէն բաժնուեր է, որովհետեւ ամէն իրիկուն դրամապանակը կը խուզարկէ եղեր։

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29

Այսպէս, ուրեմն, Նոյեմբերի ամբողջ ամսուան ընթացքին, հայ ժողովուրդը թշնամական դիրք մը բռնած էր հանդէպ օրուան իշխանութեան։ Եւ այս՝ առանց բոլշեւիկներու միջամտութեան։ Սակայն Աշոտ Յովհաննիսեան կը խոստովանի որ դաշնակցական կառավարութիւնը ստիպուած էր ոչ միայն կռուելու Թուրքերուն դէմ, այլ և վախով դիտելու շարժումները, զորս կը կատարէին հայ բոլշեւիկները սահմանին վրայ, եւ առաւ կէրթուէր վրացիներուն դէմ, որոնք, օգտուելով առիթէն, գրաւեր էին Ջէյրը Գոտին եւ կ'ամրանային Շահալի մէջ։

Իսկ միւս կողմէ ժողովուրդը կը շարունակէր «ոտքով դէմ քուէարկել օրուան իշխանութեան»։

28 Նոյեմբերին զօրավար Սեպուհ Դիլիջանէն կը հեռագրէր Երեւան.

— «Նախկին Ջէյրը Գօտում գտնուողները զինադրութիւն են ցոյց տալիս տեղական իշխանութեան։ Միջոցներ են ձեռք առնուած բոլշեւիկների ագիտացիայի դէմ Ջալալ-Օղլու շրջանում»։

Սակայն աւելի «բովանդակալից» է Սեպուհի երկրորդ տեղեկագիրը, զոր նոյն օրը, կէսօրէն ետքը, կը հաղորդէ Երեւանի կառավարութեան.

— «Այս րոպէիս հարիւրապետ Խաչատրեանը հաղորդում է, որ երկրորդ, վեցերորդ եւ առաջին ռազմամթերքի վաշտերը լքել են դիրքերը եւ ցրուել տուն։ Այսօր թողել են և գնացել նաեւ հինգերորդ և երրորդ վաշտերը։ Պահեստում (դիրքերի վրայ) մնում է չորրորդ վաշտը, որի վրայ յոյս դնել չեմ կարող։ Յայտնում է, որ դասալիքները փախչելով՝ գիւղերում յայտարարում են իրենց կառավարութիւնը։ Շրջանում ադմինիստրացիան իշխանութիւն չունի։ Ճանապարհները կտրած են և միասնական Բաւականաչափ ուժ չունենալով չեմ կարող համապատասխան միջոցներ դիմել։ Հարիւրապետ Խաչատրեանը զեկուցում է, որ ճակատը մինչև զգալի բաց է Միացել Պրովոկացիան եւ ագիտացիան մեծ չափեր են ընդունել։ Պահանջւում է լուրջ միջոցների դիմել դասալքութիւնը վերացնելու համար։ Ներկայիս այդ շրջանը ենթարկւում է զօրավար Խանզադեանի զօրաբաժնին։ Իմ կողմից ոչինչ ձեռնարկել չեմ կարող, մանաւանդ որ հարիւրապետ Խաչատրեանը, դրութիւնը վերականգնելու համար, պահանջում է երեք հարիւր ձիաւոր, երկու թնդանօթ և գնդացիրներ։ Բողանիս գիւղում սպայ Սախոնեանը, դասալիքներ է ժողովել եւ բանտարկել՝ մասերը վերադարձնելու համար։ Դասալիքները յարձակուել են բանտի վրայ՝ իրենց ընկերներին ազատելու համար եւ փորձել են ձերբակալելու սպայ Սախոնեանին, բայց նա ազատուել է, Ինչպէս երեւում է, Բողանիսի եւ Ղալախի շրջանում տեղի են ունենում մեծ անկարգութիւններ։ Կարգը վերականգնելու համար անհրաժեշտ է կտրուկ միջոցների դիմել։ Ինչպէս զեկուցում է ինձ Խաչատրեանը, հարկաւոր են ձիաւորներ ու թնդանօթներ՝ դասալիքներին հաւաքելու, պատժելու եւ մասերի միջեւ վերադարձնելու համար։ Նրանց տեղ անհրաժեշտ է նշանակել Բողանիսի եւ Ղալախի շրջանների համար նոր մասեր, որպէսզի հնար լինի ապահովել ճակատը այս ճակատը»։

29 Նոյեմբերին զօրավար Խանզադեան կը տեղեկացնէ կառավարութեան, որ Իջեւան են մտեր 30-40 կարմիր զինուորներ, որոնք մեր սահմանապահ զինուորները կը հրաւիրեն զինաթափ ըլլալու։ Եւ առանց հրամանատարին պատասխանին սպասելու, կը ձերբակալեն Իջեւանի հայ սպաները։ Սեպուհի

«Ցիւրսն եկն եւ իւրքն զնա ոչ ընկալան» (*)։

կարգադրութեամբ ձիաւոր եւ հետեւակ զօրամասեր կը ղրկուին Իջեւանի ուղղութեամբ, որպէսզի դիմադրեն կարմիրներուն։ Նոյն օրը Դիլիջանէն կը հաղորդեն թէ կարմիրները Իջեւանի մէջ ձերբակալած են հարիւրապետ Խաչատրեանը, բոլոր սպաները, քաղաքին կառավարական պաշտօնեաները։ Կարմիր զինուորները կը յառաջանան դէպի Դիլիջան։

29 Նոյեմբերի երեկոյին, Երեւանի մէջ խորհրդային Ռուսիոյ լիազօր ներկայացուցիչը Լեգրան հեռագիր մը կը ստանայ կովկասեան կարմիր բանակի ռազմայեղափոխական խորհրդի նախագահ Սերգօ Օրջոնիկիձէի ստորագրութեամբ.

—« Այս րոպէին տեղեկութիւններ են ստացել, որ Հայյեղկոմը բազմաթիւ հանրագրութիւններ ստանալով Դիլիջանի շրջանից, գիշերն անցել է սահմանից եւ խանդավառ ընդունելութիւն գտել բնակչութեան կողմից։ Ձեռք առէք ամէն միջոց՝ ստանալու Երեւանի կողմից Տէրտէրեանի եւ Դրոյի խմբակցութեան աջակցութիւնը։ Խոստացէք նրանց տեղ տալ Հայյեղկոմի մէջ եւ անձի լիակատար ապահովութիւն»։

1 դեկտեմբերին, կէսօրուան ժամը 2ին, Վրացեան կը հեռագրէ Խատիսեանին.

— «Տաճիկների առաջարկած ծանր պայմանները շատ ուժեղացրին կարմիրների դիրքը, որոնք արդէն գրաւել են Դիլիջանը։ Հայ զօրքերը Դիլիջանում համբոյրներով են ընդունել կարմիրներին։ Այսպիսի պայմաններում կառավարութիւնը համաձայնւում է սովետիզացիայի (խորհրդայնացման), անկախութեան երաշխաւորութեան հիմքերով։ Այս սկզբունքով վարւում են բանակցութիւնները Լեգրանի հետ։

* * *

«Ցիւրսն եկն եւ իւրքն զնա ոչ ընկալան։»

Իսկ եւ իսկ։

Սակայն եթէ ճիշդ է, որ Հայաստանի ժողովուրդը, չափազանց «ուսաւսէր», չհիւրընկալեց իր հարազատը (Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կամ անկախութիւնը), կարելի՞ է միթէ պնդել թէ հայ բոլշեւիկները չնպաստեցին հայկական պետութեան կործանումին։

Աշոտ Յովհաննիսեան նախ կ'աշխատի այնպէս մը ցոյց տալ թէ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը ինքնաբերաբար կատարուեցաւ հայ ժողովուրդին մէջ։ Յետոյ, վախնալով որ հայ բոլշեւիկները կը զրկուին դափնիէ մը, կը բացատրէ թէ ի՛նչպէս իրենք եւս մեծ դեր մը խաղացին այդ դէպքերուն մէջ։ Քաղ մը եւս ներկայացնելու համար իրենց ջանքերը՝ կործանելու նպատակով հայկական անկախութիւնը։

Նոյեմբերի սկիզբէն իսկ, կ'ըսէ Ա. Յովհաննիսեան, «իշխանութիւնը գրաւելու խնդիրը, որպէս քաղաքական, հերթական անմիջական խնդիր Հայաստանում արդէն իսկ որոշուած էր մեր կուսակցութեան համար։ Խնդրի գործնական լուծումը դրաղեցնում էր Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան արտասահմանեան բիւրոյին։ Բիւրոյի պաշտօնական օրգանը, «Տեղեկատու»ն, նախապատրաստում էր մտքերը Հայաստանի աշխատաւորութեան համար հերթական դարձած իշխանութիւնը գրաւելու խնդրի շուրջը։ Մայիսեան ապստամբութիւնից յետոյ Բագու քաշուած Իջեւանի եւ Դիլիջանի շրջանի հայ գիւղացիներից կազմուած գունդը կեդրոնանում էր Հայաստանի սահմանագլխում՝ Ղազախում։ Օպեբատիւ աշխատանքները ղեկավարելու համար երկրի ներսում կուսակցութիւնը չունէր մասսայական կազմակերպութիւններ։ Կուսակցութեան գրեթէ ամբողջ ակտիվը կեդրոնացած էր դաշնակցական բանտերում։ Սակայն ընդդիմադիր մանր խմբերն անցել էին կազմակերպչական աշխատանքների նաեւ երկրի ներսում։ Առանձնապէս զարգանում էր այդ աշխատանքը Իջեւանի շրջանում։ Այդ շրջանի հետ անմիջական կապ էին պահպանում կուսակցութեան արտասահմանեան բիւրոյի հրահանգիչները»։

5 Նոյեմբերին Թուրքերը գրաւեցին Ալեքսանդրապոլը։ Ահա թէ ի՛նչ տեղի կ'ունենայ քաղաքին մէջ.

— «Քաղաքացիական գործերի համար տեղում կազմեց «կոալիցիոն մարմին», որի մէջ մտան նաեւ բոլշեւիկներից մի քանիսը։ Բանտից հազիւ արձակուած, ամիսների ընթացքում անհաղորդ քաղաքական ճշմարիտ իրադարձերին, մեր ընկերներն եւս ենթարկուել էին դաշնակցական թերթերի այն տեղեկութեան, թէ Կարա-Բեքիրն արշաւում է Ռուսների հրաւէրով, թէ Տաճիկների գործը խորհրդային Ռուսաստանի եւ կոմունիստական կուսակցութեան գործն է ըստ ամենայնի»։

Եւ ահա Շիրակի գիւղացիները «կը քշեն» դաշնակցական ներկայացուցիչները եւ «սովետսկի վլաստ» կը յայտարարեն (խորհրդային իշխանութիւն)։

6 Նոյեմբերին արդէն «սովետսկի վլաստ» յայտարարուած է նաեւ Քեափթառլիի շրջանին մէջ։

16 Նոյեմբերին Ալեքսանդրապոլի բանուորները, կ'ըսէ Յովհաննիսեան, կոմունիստ կուսակցութեան տեղական կազմակերպութեան ղեկավարութեամբ՝ խորհրդային դրօշ բարձրացուցին, ստեղծելով տեղւոյն մէջ «Հայաստանի հանրապետութեան ռազմայեղափոխական կոմիտէ»։

Նոյեմբերի վերջերն է արդէն։ Իջեւանի գիւղացիները, կը պատմէ Յովհաննիսեան, «յարելով զինուորների ապստամբութեան, մասսայական ցանրագրութիւններով դիմում էին սահմանի այն կողմը՝ խնդրելով կարմիր զօրքերի աջակցութիւնը դաշնակ կառավարութիւնը տապալելու համար»։

29 Նոյեմբերի լուսաբացին, կուսակցութեան արտասահմանեան Բիւրոյի կազմակերպած Հայաստանի ռազմայեղափոխական կոմիտէն, որ կանգնած էր սահմանագլխին վրայ, կ'անցնի սահմանը եւ իր «պատմական» յայտարարութիւնով տապալուած կը հռչակէ իշխանութիւնը։ «Ղազախի գունդը» արդէն մտած էր Իջեւանի գիւղերը, խրախճանք սարքելու միամիտ գիւղացիներուն հետ։

2 դեկտեմբերին Դաշնակցականներուն եւ բոլշեւիկներուն միջեւ կը կնքուի թուղթ մը, որուն համաձայն Հայաստանի իշխանութիւնը կ'անցնի բոլշեւիկներուն։

Ուրեմն «նոյեմբերեան յեղափոխութիւնը» կը հանդիսանայ նախ «համաժողովրդական գործ» մը, յետոյ բոլշեւիկեան զինեալ միջամտութեան պարագայ մը եւ ի վերջոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ու հայ բոլշեւիկներու միջեւ համաձայնութիւն մը կառավարութեան փոխանցման մասին։

Կ'արժէ, երրորդ եւ վերջին յօդուածով մը, քննութեան առնել ուրիշ նոր կէտեր, այլապէս հետաքրքրական։

ՇԱՀԷՆ

(*) Անուշադրութեամբ, սխալ արտագրած էի այս գրաբար ասութիւնը՝ այնպէս ինչպէս, երեւանեան ուղղագրութեամբ, դրած էր Ա. Յովհաննիսեան իր գրքոյկին վերջը։

ԿԱՆՏԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Կլոր Սեղանին վերջին նիստին, Կանտի խօսք առնելով, դիտել տուաւ թէ ազգ. ժողովը կը ներկայացնէ Հնդիկ ժողովուրդին հարիւրին 85ը, թէ այս համագումարը կը մարմնացնէ ընբոստացման ոգին եւ այս խորհրդակցութեանց եւ բանակցութեանց հետեւանքով, Անգլիա՝ ի պատիւ իրեն է որ գիջումներ պիտի ընէր, առանց սպասելու որ Հնդիկ ժողովուրդը իր ազատութիւնն ստանայ ի գին զոհողութեանց։

Կանտի յետոյ ըսաւ թէ իր կարելին պիտի ընէ համաձայնութեան մը գալու համար, այնպէս մը որ կարելի ըլլայ առաջքն առնել քաղաքացիական անհնազանդութեան պայքարին, բայց կրկին հաստատեց թէ համագումարը բացարձակապէս կը փափաքի Հնդկաստանի անկախութիւնը։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ԽՄԲ.— Վերջերս Թէհրանի մէջ բացուեցաւ պարսկական առաջին մանկապարտէզը։ Հիմնադիրն է՝ Հայուհի մը։

Այս առթիւ «Իրանը Ազատ» Թերթը ջերմ խմբագրական մը գրած է, որուն թարգմանութիւնը կուտանք ստորեւ.—

Դաստիարակութեան ու կրթութեան ծնեագոյն վարպետները ... բունքը մատոյ սերնդի ուսուցման վերաբերմամբ՝ այն է եղել որ ... նուկների դաստիարակութիւնն ... շադրութեան առարկայ դարձնելով նրանց ամենափոքր հասակից ... գիտութիւն ու արուեստ պիտի ... վարեցնել նրանց։

Մանկական հասակում ստացած ուսումը նման է նախշի, որ քարի վրայ է փորագրուած։ Պարսիկ մեծ իմաստունը, չէյխ Սաադին ... է.— Արդիւնք մի սպասիր այն ... հաս մարդուց, որ մանկական հասակում դաստիարակութիւն չի ստացել. Թաց փայտն ուզածդ պէս կարող ես ոլորել, մինչդեռ չորն առանց կրակի չի կարող ուղղուել։

Գիտնականների հրահանգներն ու բարձր մտաւորականների խրատները գործադրող անհատները հասել են իրենց նպատակին ու երջանկացել են։ Իսկ մենք, որ այդ հեղինակութիւններին անուշադրութեան ենք մատնել, չենք կարող տարբեր արդիւնք սպասել, քան այն որին արժանացել ենք եւ որից տառապում ենք։

Մայրական գիրկը քննադատելու, մեր ընտանեկան դաստիարակութիւնը խարազանելու եւ նրա թերութիւնները մատնանշելու միակ հետեւանքը վիշտն ու լքումն է։ Լաւագոյն արդիւնքն այն է, որ մեծ մտաւորականների հրահանգներն ու իմաստունների խրատները ընդհանուր ուշադրութեան առարկան դարձնելով, ամենից նպաստակ կայծայար ու օգտակար ուղին ցոյց տանք հասարակութեան եւ առաջնորդենք նրան դէպի այն ճանապարհը, որով ուրիշներն անցել են ու մեծ օգուտներ են ստացել։ Այսպիսով, հակառակ մեր անցեալին ու ներկայի, մեր ապագան կը լինի լուսաւորող ու երջանիկ եւ մենք կը հասնենք բարձր դիրքերի։

Այս խորհրդածութիւններին առիթ տուողը առաջին պարսկական մանկապարտէզի բացումն է։ Նրա յարգելի հիմնադրուհին Օր. Բերսաբէ Յովսէփեանի ստորեւ հրատարակած յօդուածն նկատի առնելով, պարտք ենք համարում նրա մասին մեր ծանօթ բերած կենսագրական ստույգ տեղեկութիւնները համառօտութիւնը հաղորդել մեր ընթերցողներին։

Օր. Բ. Յովսէփեանը ծնած է Թէհրանում 25 տարի առաջ։ Իր սկզբնական ու միջնակարգ կրթութիւնը ստացել է հայկական համապատասխան կրթական հիմնարկութիւններում։ Դպրոցից դուրս վարել է պարսից ու ֆրանսերէն լեզուները եւ մասամբ էլ ծանօթացել է ռուսերէնին։ Նրա թէ դպրոցական պարապմունքների ընթացքում եւ թէ աւարտելուց յետոյ, օրիորդը հակում է ունեցել դէպի մանկավարժութիւնը։ Մասնաւորապէս ուսումնասիրել է մանկապարտէզային դաստիարակութեան վերաբերեալ խնդիրները։ Այդ մասնագիտութիւնը կատարելագործելու համար մեծ ջանքեր թափել եւ դպրոցն աւարտելուց յետոյ Թէհրանի հայկական մանկապարտէզի ուսուցչուհի է հրաւիրուել։

Այնուհետեւ ուզ տարի շարունակ նա Թէհրանում եւ Էնզելիում (Փէհլեւի) վարել է նախ ուսուցչուհու եւ ապա ղեկավարողի պաշտօնն։ Իր մանկավարժական գործունէութեան ընթացքում ցոյց է տուել արտակարգ ընդունակութիւններ ու արժանիքներ։ Այդպէսով նա արժանացել է մանուկների ծնողների համակրանքին եւ ծնողների գոհունակութեան ու համակրանքին։

Յարգելի օրիորդը մինչև այժմ երկար տարիների ընթացքում ...

կական բարեգործական ու կրթական ընկերութիւնների անդամ է եղել։ Շնորհիւ իր գործունէութեան ու արժանիքների, միշտ էլ բացառիկ գրաւատանքի ու երախտագիտութեան առարկայ է եղել։ Օր. Բերսաբէն գործել է թատերական ասպարէզում եւս։ Ցանձնարարել է իրեն իբրեւ բարեխիղճ, շնորհալի ու ձեռնհաս բեմական գործիչ։ Տասը տարիների ընթացքում պարսկերէն ու հայերէն լեզուներով մասնակցել է շուրջ 150 ներկայացումների, որոնք այդ ժամանակցութեան շնորհիւ յաջողութեամբ են պսակուել։

Օր. Բ. Ցոփսէփեանին մօտից ճանաչողները միաբերան վկայում են, որ նա անսպառ եռանդի տէր, անշահախնդիր մի անհատ է, միշտ պատրաստ գործելու կրթական ու բարեգործական ասպարզէններում և ծառայելու մարդկութեան իբրեւ առաջապահ։

Ամէնից շատ ուշադրութեան արժանի պարագան այն է, որ իր ընտանիքի համեմատաբար ապահով վիճակից օգտուելով, հաւատարիմ իր հաստատակամութեան ու վճռին, Օրիորդը տարիների ընթացքում իր քրտնաջան աշխատանքի արդիւնքը, փոխանակ չքեղութեան առարկաների, անմիտ արդուզարդի եւ աւելորդ ծախսերի վրայ վատնելու, խնայել, հաւաքել է եւ այդ գումարով է, որ հիմնել է այս հանրօգուտ հաստատութիւնը։

Ձեռնարկի յարատեւութեան վրայ վստահ ենք, որովհետեւ նրա յենարաններն են յարգելի նախաձեռնողի բարձր բարոյական յատկութիւնները, հայրենիքին ու մատաղ սերունդին ծառայելու յարատեւ ձգտումը եւ իր անդուլ ջանքերն ու անընդհատ գործունէութիւնը։

Մաղթում ենք հիմնադրուհուն առաւելագոյն յաջողութիւն։ Հրաւիրում ենք լուսամիտ անհատներին և այն մարդկանց, որոնք նման հիմնարկների լաւ կողմերին ու օգտակարութեան ծանօթ են եւ իրենց զաւակներին փոքր հասակից դաստիարակելու անհրաժեշտութեանմէջ համոզուած, որ Օր. Բերսաբէի վեհ որոշումը, գեղեցիկ միգերն ու անօրինակ եռանդը բարձր գնահատելով՝ ամէն ձեւի աջակցութիւններով քաջալերեն նրան։ Լաւագոյն օժանդակութիւնը, որի անմիջական արդիւնքն իրենք են վայելելու, այն է, որ թէ իրենց եւ թէ ազգականների ու ծանօթների երախաներին այդ հիմնարկն ուղարկելով, մինչոյ տան յարատեւելու ու ամրապնդուելու։

ԳԱՂԹ ԴԷՊԻ ԵԻՐՈՊԱ

Անգործութիւնը կը տիրէ Ամերիկայի մէջ, ընկերային սանդուխին վերին աստիճաններէն սկսեալ մինչեւ վարի արտիճանները։ Ու հիմա Ամերիկացիները իրենց աչքը յառած են Եւրոպայի վրայ։

Երէկ ամէն մարդ կ'աշխատէր Ամերիկա երթալ՝ տոլար փնտռելու կամ իբրեւ հարստացու։ Հիմա Ամերիկացիներն են, որ կ'ուզեն Եւրոպա փոխադրուիլ՝ աշխատանք փնտռելու կամ իբրեւ հարսնցու։ Այն Ամերիկացիները, որոնք ծագումով գերմանացի են, ֆրանսացի կամ անգլիացի, շարունակ նամակ կը գրեն իրենց հեռաւոր ազգականներուն, որպէսզի դիւրութիւն մը գտնեն զիրենք Եւրոպա փոխադրելու։ Եւ ժամանակէ մը ի վեր Պերլինի, Լոնտոնի եւ Փարիզի փողոցներուն մէջ կը նշմարուին մարդիկ որ թերթ կը ծախեն, կօշիկ կը ներկեն։ Ասոնք երէկի հարուստներն են, որ տասնեակ տարիներ առաջ Եւրոպայէն Ամերիկա էին գացեր, հարստացեր ու քիթ մեծցուցեր։ Հիմա կը գաղթեն ետ։

Իսկ դո՛ւն, հայ թափառական, յո՞ գաղթես։

ՏԻՐՈՒՀԻ

Թէհրանէն մեզի ղրկուած մահազդէ մը ցաւով կը լսենք մահը Տիկ. Անահիտ Եփրեմի, կողակիցը քաջարի հրամանատարին։

Եփրեմի մահէն յետոյ Տիկին Անահիտ երկիւղածութեամբ պահեց ու գուրգուրաց այն բոլոր յիշատակներուն վրայ, որ մնացած էին մեծանուն Հայէն։ Անոր տունը այս րոպէիս կը ներկայացնէ Եփրեմի յիշատակներով լեցուն թանգարան մը։

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՈՉ ԹԷ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅԼ ԴԷՊԻ ՎՐԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆ,

ՊԷՏՔ Է ՀԵՐՔՈՒԻՆ ԱՅՍ ԼՈՒՐԵՐԸ

Նոր Օրի հետ, վերապահութեամբ կուտանք հետեւեալ լուրը.—

Խորհրդային դեսպանատան հետ կապ ունեցող շրջանակներէ բխած տեղեկութեանց համաձայն, արտասահմանէն Հայաստան փոխադրուելիք երեսուն հազար գաղթականներէն միայն տասը հազարը պիտի զետեղուին Հայաստանի մէջ, իսկ մնացեալ քսան հազարը Վրաստանի եւ Ադրբէջանի հանրապետութիւններուն մէջ։

Այս լուրը, որ ամէնէն առաջ Պոլսոյ «Ճիւմհուրիէթ»ը տուաւ, կը հաստատուի զանազան աղբիւրներէ։

Կ'ենթադրուի թէ Մոսկուայի եւ հելլէն կառավարութիւններուն միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է, յունահայ գաղթականներու եւ Ռուսիա գտնուող Պոնտոսցի յոյն գաղթականներու փոխանակութեան համար։

Կ'ըսուի թէ փոխանակութեան առաջարկը տարիներ առաջ Աթէնքի կառավարութեան ներկայացուցած է խորհրդային կառավարութիւնը, բայց Յունաստան ընդունած չէ։ Վերջին ամիսներուն խորհրդային կառավարութիւնը դարձեալ կրկնած է իր առաջարկը, որուն ընդառաջ գացած է Յունաստան, Ռուսիայէն սահմանափակ թիւով Պոնտոսցի գաղթականներ ընդունելու պայմանաւ։

⁂ Իսկ Պոլսոյ փաստաբաններէն Պ. Լութֆիկ Գույումճեան, Պ. Դ. Շահվերդեանի հետ ունեցած է տեսակցութիւն մը ներգաղթի հարցին շուրջ։ Հետեւեալ հատուածը որ կը վերագրուի Պ. Դ. Շահվէրդեանի, նոյնքան ուշագրաւ է.— «Փոխադրուելիք գաղթականներու թիւը որոշուած է 30,000, որոնց 10,000ը Հայաստան. իսկ մնացած նոյնքան հաւասար թիւերով Վրաստան եւ Ադրբէջան պիտի տեղաւորուին»։ («Արեւելք», Պոլիս)։

Որքան որ գիտենք, որ եւ է երկիր երթալու համար չէ որ կ'արձանագրուին գաղթականները։ Այլ միայն Հայաստանի համար։

Պէտք կա՞յ ուրեմն շեշտելու թէ լուրջ հերքում մը անհրաժեշտ կը դառնայ։

ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ԿՈՎԿԱՍԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Փարիզեան քաղաքական շաբաթաթերթ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կ'ամփոփէ Կովկասի եւ Հայաստանի ներքին կացութեան մասին.—

Կովկասը յաճախ անհանգստացուցած է Մոսկուայի տիրակալները։ Ասպետականութեան եւ հերոսութեան յիշատակները հոն, դեռ բաւական թարմ էին՝ խորհրդային նուաճման պահուն ամէն տեղ, անկախութեան փափաքները կան ու կը մնան եւ անոնց հետ ալ յոյսեր մը։ Տաղստանի հերոսը՝ Շամիլ թոռներ ունի եւ Վրացիները՝ քրիստոնեայ թէ մահմետական, գիտեն երբեմն, մոռնալ իրենց տեղական ոխերը, շղթան թօթափել փորձելու համար։ Վեց տարի, յարաբերական հանդարտութենէ մը վերջ, Կովկասը նորէն կը խլրտի։ Հողերու համայնացումը ոտքի հանած է այս գիւղացիական ցեղերը, որոնց համար արտի սեփականութիւնը ո՛չ միայն բնական, այլեւ նուիրական է։

Ադրբէջան ճշմարիտ ըմբոստութեան մէջ է, եւ քաղաքներէն դուրս, Խորհրդային ղեկավարները չեն համարձակիր ելլել՝ առանց ուժեղ ջոկատներու։ Ըմբոստները, իրենց գիւղերը ձգած են Մոսկուայի գործակալներէն, որոնք ձգենք որ, չէին վխտար այդ կողմերը։

Կէս-հայրենասէր, կէս-աւազակ «խումբեր», համաձայն Մերձաւոր-Արեւելքի դիւցազներգական եւ պատմական աւանդութեանց, կուիւ կը մղեն. մասնաւորաբար Ասլանինը «Առիւծը», որ կը գործէ Կուրի հարաւը, եւ Մէպրաիլինը որ բռնած է Ղարաբաղինի շրջանը։ Նման խումբեր կը մատնանշուին ռուսական Հայաստանի մէջ, որոնք ուժ կը ստանան տեղական «համայնավարներու» դաւաճանութեամբ։ Լեւոն անուն մէկը կը հրամայէ անոնց։ Յայտարարութիւններով, որոնք ճշմարիտ վերջնագրեր են, այս ըմբոստները կառավարութենէն կը պահանջեն որ վերահաստատէ հողային ազատ սեփականատիրութիւնը, մասնաւոր առեւտուրը, որ հրաժարի բռնի մթերումէն, բռնի համայնացումէն եւայլն։ Վերջապէս, Վրաստանի մէջ, մասնաւորաբար հարաւի ժահմետական նահանգներուն մէջ, մեծ ըմբոստութիւն մը կը տեւէ ամառուընէ ի վեր։ Գիւղացիները, ուժին առջեւ լքելով իրենց դաշտերը (զրահապատ կառախումբեր կը պտտցնեն համայնացնողներ եւ չէկիստները) խմբովին քաշուած են լեռները եւ անտառները, ուրկէ անակնկալ կերպով կը խուժեն դաշտի կարմիրներուն վրայ։ Ըստ սովորութեան, փոխվրէժի առարքները զարհուրելի եղած են ու հրացաններ եղած եւ աքսորուած պատանդներ, օրինակելի մահապատժումներ, պատժական արշաւներ։ Թիֆլիսի մէջ, չէկայի մռայլ պալատը ամէն օր կը տեսնէ ձերբակալուած «աւազակներու» արեան հոսիլը։

Զգենք որ բոլշեւիկները անակնկալի չեն եկած։ Ճշմարիտ բանակ մը կը գործէ Կովկասի մէջ, ինչպէս նուաճման օրերուն։ Յետոյ, վարչական զանազան միջոցներ կը հաստատեն թէ կը վերակազմուին պաշտպանութեան եւ զսպումի կեդրոնները։ Քանի մը շաբաթ առաջ, Տաղստանի ինքնավար հանրապետութիւնը՝ թատերավայրը Շամիլի սխրագործութիւններուն, պարզապէս կը ջնջուէր։

Սեպտեմբերի վերջը, Վրաստանի իբր թէ ինքնավար կառավարութեան պետը՝ Սուխիշվիլի, կը հրաժարեցնէին իր պաշտօնէն եւ տեղը կը դնէին աւելի փորձուած համայնավար մը՝ Մկալոպէլիշվիլի։ Վերջապէս, նոյեմբեր 4ին, Մոսկուայի մամուլը հրատարակեց հրամանագիր մը, զոր կեդր. Գործադիր Կոմիտէն որոշած էր հոկտեմբեր 31ին—«Անդրկովկասի համայնավար կուսակցութեան եւ Հայաստանի, Ատրբէջանի եւ Վրաստանի կեդր. Կոմիտէներուն կողմէ տրուած տեղեկագիրներուն հետեւանքով»։

Այս վաւերաթուղթը՝ խոստովանութիւնը կը կազմէ ծանր կացութեան, որուն լուրը, միմիայն գաղթականներու մամուլին միջոցով կը տեղեկանայինք։

Ա. Ե. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.—

Ա. Ե. Կարմիր Խաչի պարահանդէս երեկոյթը՝ ի նպաստ Conception հիւանդանոցին անցաւ հրաշալի խանդավառութեան մէջ։ Ոչ մէկ ձեռնարկ այսքան յաջողութիւն ունեցած է։ Մուտքն է մօտ 10000 ֆրանք։ Կը նախատեսուի 7000—7500 զուտ շահ։

Միայն թէ իրենց այս ձեռնարկը ֆրանսական տեղական մամուլին չէին տեղեկացուցած, ինչ որ պիտի մեղմացնէր մասամբ՝ տիրող կարծիքները օտար հիւանդներու եւ մասնաւորապէս Հայերու մասին։

Քանի մը օրէն մամուլին պիտի յանձնեն ընդհանուր հաշիւները։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Թուրքերէն թերթերը կը գրեն.

— Բանկալթիի գերեզմանատան մասին քննութիւն կատարելու պաշտօն ունեցող մարմինի անդամներէն անոնք որ Եւրոպա կը գտնուէին, Պոլիս վերադարձած են։ Դատը դեկտեմբերի սկիզբը տեղի պիտի ունենայ եւ կը յուսացուի որ Քաղաքապետութիւնը շահի այս դատը։ Ճշդուած է որ այս գետինը Սուլթան Պայազիտի վագըֆին կը պատկանի։ Եթէ ճշդուի որ այս գերեզմանատունը քաղաքապետութեան կը պատկանի, գետինը մաս առ մաս բաժնուելով պիտի ծախուի եւ կը կարծուի որ 2 միլիոն ոսկի պիտի արժէ։ Նոր գերեզմանատուններու հրահանգին գործադրութեան եւ արդիական գերեզմանատուններու շինութեան համար, քաղաքապետական պիւտճէին մէջ 400,000 ոսկի դըրուած է։ Հասոյթին մնացեալ մասը պիտի գործածուի «Կազի» կամուրջը շինելու։

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ՏՐՏՆՋԱՆ

Ներածումներու սահմանափակման առթիւ, խորապէս յուզուած են օտար առեւտրական շրջանակները։ Պոլսոյ անգլիական առեւտրական սենեակին նախագահը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է.

1.— Որոշմնագրին գործադրութիւնը օգտակար է, միայն թէ հարց մը դիւրութիւններ պէտք է ընծայուին։

2.— Ներածելի ապրանքներու ամսական ցուցակը, փոխանակ մէկ ամսուան, վեց ամիս առաջ պէտք է հրատարակուի։ Որովհետեւ Եւրոպա կատարուած ապսպրանքները այսքան ժամանակի կարօտ են։ Ներկայիս տրուած 20 օրուան պայմանաժամը ոչ մէկ բանի կրնայ ծառայել։

3.— Ապրանքներու ցանկին մէջ իւրաքանչիւր նիւթի համար նշանակուած քիլօն որեւէ բան չարտայայտեր։ Ընդհականակն աւելի օգտակար կ'ըլլայ եւ գործնական է այդ ապրանքներուն քանակութիւնը ճշդել նախապէս։ Ասիկա արգելք կ'ըլլայ նաեւ շահաղիտութեան։

Ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, անգլ. առեւտրական կցորդը որ Էնկիւրի մեկնեցաւ, այս պարագաները պիտի յայտնէ կառավարութեան։

Իսկ ամերիկեան առեւտրական սենեակի նախագահը հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է.—

«Սահմանափակումի հարցին մէջ, սկզբունքը լաւ է։ Անոր դէմ մարդ բան չի կրնար ըսել, միայն թէ անոր գործադրութիւնը դժուար է։ Առեւտուրը ցարդ ազատ էր եւ ամէն ոք ուզածին չափ ապրանք կը բերէր։ Մինչեւ այսօր, գալիք մէկ քիլօ ապրանքը ի՛նչպէս կարելի է բաժնել վաճառականներուն միջեւ։ Առաջին անգամ յայտագիր տուողը կրնայ ցանկին մէջ արձանագրուած ամբողջ ապրանքը առնել եւ միւսներուն բան մը չիմնար։ Ասկէ զատ ներածումներու ցանկին կարճ ժամանակուան մը համար պատրաստուած ըլլալը առեւտրական տեսակէտով սխալ դրութիւն մըն է։ Հիմա, որեւէ առեւտրական յառաջիկային համար չիկրնար գիտնալ թէ ի՛նչ պէտք է ընէ։ Մինչեւ ամէն վաճառական միշտ գալիքը մտածելով, իր ծրագիրը անոր համաձայն կը պատրաստէ։ Այսօր կացութիւնը այդպէս չէ,

Անոր առաջքը առնելու համար, ներածումներու ցանկը առնուազն տարի մը առաջ պէտք է յայտարարել։ Ասիկա բնականաբար ամէն ապրանքի մասին չի կրնար գործադրուիլ։ Ատոնց համար ալ կարճ պայմանաժամ մը պէտք է սահմանել։ Ձեխօսլովաքիա 5 — 6 տարիէ ի վեր այս դրութիւնը կը կիրարկէ։ Անոնք ներածելի ապրանքներուն մէկ տարուան ցուցակը կը պատրաստեն եւ ըստ այնմ ապրանք կը գնեն։ Կարելի չէ գիտնալ թէ տագնապը որքան պիտի տեւէ։ Այս մասին ով որ ինչ ըսէ, սխալ պիտի ըլլայ։ Ամերիկայէն ստացած վերջին տեղեկութիւններուն համաձայն, տագնապը կայուն վիճակ մը ստացած է, ոչ առաջ եւ ոչ ալ ետ կ'երթայ։ Մինչեւ յառաջիկայ աշուն կարելի չէ գիտնալ թէ տագնապը ի՛նչ ձեւ պիտի ստանայ։

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ 150 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ

Ելմտական գործավարութիւնը կը շարունակէ 932ի պիւտճէին քննութիւնները։ Հաւասարակշռութիւնը պիտի ապահովուի հետեւեալ սկզբունքներով՝ 1.— Առաւելագոյն գեղչ պիտի կատարուի պաշտօնէութեան գոյավիճակին եւ ծախքերուն մէջ, 5—6 միլիոն ոսկի խնայելու համար։ 2.— Մինչեւ հանրային պարտքի խնդրին լուծումը պիտի ջնջուի վճարումներու յատկացումը, այդ խնդիրը լուծուելուն պէս դարձեալ վերահաստատելով յատկացումները։ Ասով 8 միլիոնի խնայողութիւն մը պիտի ըլլայ։ 3.— Մենաշնորհներու վարչութիւններէն մէկ միլիոն ոսկիի խնայողութիւն մը պիտի ըլլայ։ Հաւաստի աղբիւրներու համաձայն, 1932ի պիւտճէն 145-150 միլիոն պիտի ըլլայ, որ ներկայ պիւտճէէն 30 միլիոն պակաս է։ Տնտեսութեան պաշտպանման նոր օրէնքին հետեւանքով յառաջ գալիք 7-8 միլիոնի բացը պիտի փակուի ուրիշ միջոցներով։ Կը կարծուի թէ կալուածատուրքը քիչ մը պիտի աւելնայ եւ կամ նոր տուրք մը պիտի հաստատուի։

ԸՍՄԷԹԻ ՋՈՀԸ

ՊՈՒՔՐԷՇ, 29 Նոյ. (Սեփ. Թղթ.).— Քոսթանցայէն կը հեռագրեն Պուքրէշի ռումէն թերթերուն.—

Գրեցինք ժամանակին այն բռնութեան մասին՝ զոր Պոլսոյ իշխանութիւնները ի գործ դրին «Ռումանիա» շոգենաւին վրայ, այն միջոցին երբ ռումանական այս նաւը կը գտնուէր Թուրք ջուրերուն մէջ։

Թուրք ոստիկանութիւնը կը կարծէր թէ շոգենաւին վրայ կը գտնուին Թուրքիոյ վարչապետ Ըսմէթ փաշայի դէմ մահափորձի մը երկու կազմակերպիչներ։

Հրանտ Ճանիկեան հայը, լիբանանական հպատակ, որ Աղեքսանդրիայէն շոգենաւ նստած է Քոսթանցա գալու համար, հսկողութեան տակ առնուած ըլլալով, երկիւղէն անձնասպան եղաւ՝ ինքզինքը կախելով ճեմիշին մէջ։

Իր ճամբու ընկերը Յակոբ Աբիկեան, ձերբակալուեցաւ եւ բռնի հանուեցաւ շոգենաւէն 30ի մօտ Թուրք ոստիկաններու կողմէ՝ հակառակ շոգենաւին հրամանատար Նեկրուի բոլոր ընդդիմութիւններուն։

Երկար քննութիւններէ յետոյ՝ զօրս կատարեց Պոլսոյ ընդհանուր դատախազութիւնը՝ հաստատուեցաւ որ երկու Հայերը,— որոնցմէ մէկը անձնասպան եղաւ եւ որոնք կը կարծուէին թէ կը դաւադրէին Ըսմէթ փաշայի կեանքին դէմ,— անմեղ են։ Արդ ան որ կենդանի մնացած էր Ռումանիա վտարուեցաւ «Ռէճելէ Քարոլ» շոգենաւով։

Քոսթանցա հասնելուն Յակոբ Աբիկեան՝ որ արդէն հոկտեմբերի սկիզբէն մտադրած էր գալ հոս հաստատուիլ, հրաման ուզեց երկրին մէջ մնալու համար։

Քաղաքին ոստիկանապետ Պ. Քւսղանտին Տուքա, գտնելով որ անոր հաստատուիլը Ռումանիա հակառակ պիտի ըլլայ հանրային ապահովութեան, որոշեց չթոյլատրել անոր երկիր մուտքը։ Տեղւոյս հայ համայնքին բոլոր միջամտութիւններուն հակառակ, եւ չնայելով որ Աբիկեանի անցաթիրը ըստ օրինի պահանջուած բոլոր հիւպատոսական վիզէները կը կրէր, ան վտարուեցաւ Եգիպտոս «Տաշիա» շոգենաւով որպէսզի Աղեքսանդրիա ցամաք հանուի։

ԽՄԲ.— Ինչպէս կ'երեւայ, ռումանական թերթերը տակաւին ծանօթ չեն բուն իրողութեան.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 29 Նոյեմ.— Այս տարին դժբախտ տարի մը եղաւ գործաւորներու եւ մանաւանդ հայ գործաւորներու համար։ Քօտէր վակոնի գործարանը 2-3000 գործաւորներ կ'աշխատէին 3-4 ամիս առաջ։ Ներկայիս մեծապէս պակսած է թիւը։ Քալլէթ վակոնի գործարանը 28 նոյեմբերին 2-300 գործաւոր արձակեց ներկայիս գրեթէ չորսէն մէկը կ'աշխատի։ Ամէնէն առաջ զոհ կ'երթան մեր հայրենակիցները։ Իւղի, շաքարի, մոմի, անուշեղէնի գործարանները ժամերը կրճատեցին եւ գործաւոր կ'արձակեն, չէչին յանցանք մը գործողը ամիջապէս դուրս կը ձգեն։

Օտար գործաւորներու վիճակը օրէ օր անտանելի կը դառնայ։ Հայ անգործներուն թիւը 15 օր առաջ 4-500ի կը հասնէր, իսկ ներկայիս 100-150 հոգի աւելցած են, եւ ամէն օր 10-20 կ'աւելնան։

Մարսէյլ եւ շրջականները մօտաւորապէս 18,000 Հայեր կը բնակին, որոնց 100էն 80ը գործաւոր են։ Աննկարագրելի է 3-4 զաւակի տէր ընտանիքներուն վիճակը։

Չկայ մասնաւոր կազմակերպութիւն մը։ Ո՞ր օրուան կը սպասեն Բարեգործականն եւ մեծ ու փոքր Միութիւնները։ Մարսէյլէն մինչեւ Լիոն եւ Փարիզ ոչ մէկ նախաձեռնութիւն Օգնութեան սնտուկի մը համար։ Քարէն ձայն կ'ելլէ, մեր ջոջերէն ձայն չելլեր։ Այս ո՛րչափ խոր քունի մատնուած են մեր աղափաշա էֆէնտիները։

Հայ արհեստաւորները եւ մանր վաճառորդները իրար կը վարկաբեկեն, քիթ-քիթի խանութներ բանալով։

Այս բոլորին վրայ ունինք դպրոցի տագնապ մը։ Այսինքն, այս տարի ալ դպրոց չունինք եւ այս ընթացքով բոլոր մանուկները կը ստիպուին կամ շուկայ իյնալ կամ ֆրանսական դպրոց յաճախել։

Լ. Օվիկեան

ԿԵԱՆՔԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ.— Ինչպէս գրած եմ ժամանակին, Հոգեւոր Հովիւ Ալթունեան քհ.ի ջանքերով բացուած էր մանկապարտէզ մը, յուլիսէն սեպտեմբեր, երեք ամիս տեւողութեամբ։

Տեղական դպրոցներու վերաբացումը պատճառ եղաւ որ մանկապարտէզի աշակերտներէն շատերը հոն յաճախեն, քանի որ ձրի է։ Մանկապարտէզը կը շարունակուի այժմ, 9-10 աշակերտներով։ Իսկ հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրէ վերջերը Հոգեւոր Հովիւը կը յատկացնէ տեղական դպրոց յաճախող փոքրերուն համար (7-8 հոգի)։ Ահա կըրթական գործին գրեթէ լրիւ պատկերը մեր գաղութին մէջ։ Տէսինի գաղութը կրնայ մեծ դեր կատարել կրթական տեսակէտով, եթէ միայն համադրուած ջանքերով ասպարէզ իջնէ։ Յուսանք թէ այս պակասը լրացուի 1932ի շրջանին, քանի որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ժողովրդային տան շինութիւնն ալ կ'աւարտի։

Հակառակ կրթական, տնտեսական եւ ուրիշ ծանր հոգերու, կուսակցական կեանքը աւելի եռուն եւ աշխատունակ երեւոյթ մը առած է։ Ակումբին շինութիւնը փութով առաջ կը տարուի։

Հաւանական է որ բացումը կատարուի դեկտեմբերի վերջերը։Շէնքը կը բաղկանայ երեք յարկէ։ Գետնայարկ՝ բաժնուած երեք մասերու, գրադարանի, վարչական եւ ընդհանուր ժողովի խոշոր սենեակով։ Երկրորդ յարկը՝ ընդհանուր սրահ մը մօտ 5-600 աթոռ պարունակութեամբ, բեմով եւ յարակից սենեակներով։ Երրորդ յարկին վրայ կը շինուին սենեակներ։ Այսպիսի ակումբի մը անհրաժեշտութիւնը շատ զգալի էր եւ ահա զայն կը լրացնէ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն։ Եռանդուն աշխատանք կը թափէ նաեւ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւնը։ Այժմ սկսած է վիճաբանական ժողովներու շարք մը, որ որոշ հետաքրքրութիւն եւ եռանդ բերած է ընկերներու եւ համակիրներու շրջանակին մէջ։ Այս ժողովներու ընթացքին, երեք նոր անդամներ աւելցան։

Լ. Գայաճանեան

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ իրիկուն ժամը 8.30ին, Salle de la Mutualitéի մէջ, 22 Rue St. Victor, մէթրօ Maubert-Mutualité.

Նիւթ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ.

Հ.Յ.Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

Լիոնի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Ակումբ-Ընթերցարանը՝ 262 Rue Duguecslin, *Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ SALON CHAPEի *ՄԷՋ* (84 RUE CHAPE)

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ՍՏՈՒԹԻԱ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ **Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ**

մեծ պատրաստութեամբ կը ներկայացնէ **Օ Թ Է Լ Լ Օ**

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԵՆ

Կը մասնակցին՝ Օր. Օր. Մ. Մարտիրոսեան, Յ. Սարդարեան, Պ. Պ. Ս. Ազարեան, Վ. Տէր Վարդանեան, Տրդատեան, Փիլիկեան, Պէշկէթիւրեան, Ալիքսանեան, Մանկունի, Տէր Մարտիրոսեան, Եդուարդ Գարագաշ Սուրէնեան, եւայլն։

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւ. Շրջանի Յառաջդիմասիրաց միութեան մանկապարտէզի հանդէսին շահած են հետեւեալ թիւերը.— 96, 84, 99, 71, 27, 65, 166, 109, 139, 140, 165, 202, 288, 273, 305, 338, 343, 327, 313, 367, 372, 364, 333, 301, 303, *Դիմել Վարդան Նազարեանի,* 31 Mme. Curie, Bagneux.

EMPIRE միւզիք-հօլ՝ 37 Av. Wagram

«ՊԱՐԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած «Պարասիրաց Միութեան» կողմէ, 19 Դեկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս, Salle Mutualitéի *շքեղ սրահին մէջ։*

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՊԱՆԵԷՕՅԻ Արծիւ խումբի խորհրդակցական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Տէրօեանի բնակարանը, 9 rue Madame Curie, Bagneux. *Պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ԳԱՐԱՌ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար խմբական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Մարզպետ խումբի բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան Ակումբ Ընթերցարանը, 262 rue Duguesclin։ *Պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն խիստ կարեւոր խնդրոյ մը առթիւ խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ կուկունեան, կայծակ, Համազասպ, Մարզպետ խումբերու վարչութիւնները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին դաշնակցութեան Ակումբ ընթերցարանը, կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ ճիշդ ժամանակին։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանին մէջ, 262 Bue Duguesclin. *Կը դասախօսէ Ընկ. Արամ-Դարօնէ, Հ. Յ. Դ. ծրագրի մասին։ Կը հրաւիրուին ընկերները, համակիրները եւ չէզոքները։*

ՏԷՍԻՆԻ Պատ. միութեան Գրական-վիճաբանական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 7ին, Քաֆէ տը լա Փէի մէջ։ Ընթերցում Ռ. Զարդարեանի գործերէն եւ զրոյց։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին միւթիւալիթէի մէջ, Salle S, 24 Rue Victor։ կը խօսի Գ. Գեղարքունի *Գողթան երգերուն* մասին։ կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԱՏԱՓԱՁԱՐԻ Հայր. միութեան ընդ.հ. ժողովը այս կիրակի ժամը 2.30ին, 40 րիւ տը Պէլվիլ։ կարեւոր օրակարգ, կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները։

ՉԱՐՍԱՆՃԱԳԻ Հայր. միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները այս Կիրակի ժամը 7ին, 13 րիւ Քոլպէր, Պար Թապայի մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ոբբերու մասնաճիւղը ձեռնարկած է տօնելու «Մշակոյթի Օր»ը։ Այս առթիւ կը խնդրուի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Բարձր Հայքի, Երիտասարդաց, Սիվրի Հիսարի Երիտ. Միութիւններէն 2ական լիազօր ներկայացուցիչներ ղրկել տօնակատարութեան խորհրդակցական ժողովին որ տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի ժամը 2ին 23 Bld. Dugonnier, Bar au Petit Poucet*ի մէջ։*

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նաh. Հայր. Միութեան բոլոր անդամները ընդ.հ. ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ֆլօրիա ճաշարանը, 61 Rue Mr. le Prince. Օրակարգ վարչ. ընտրութիւն, կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։

Տէր եւ Տիկին Ն. Թիպօեան, Տէր եւ Տիկին Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Պինանեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան (Մարսէյլ), Տրիկեան ընտանիքը (Մարսէյլ) իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն եւ ազգականին՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԹԻՊՕԵԱՆԻ

(17 ամսուան)

դառնակսկիծ եւ յանկարծական մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 26ին Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 5.20ին։

Ծաղկեպսակ ղրկած էին Խարբերդի Հայր. Միութիւնը, Պ. Կ. Ասլանեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Պօղոսեան, մայր եւ որդի Տրիկեան (Մարսէյլ) եւ Տէր եւ Տիկ. Պօղոսեան։

Պ. ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Յակոբեանէ կը խնդրուի իր հասցէն յայտնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Փլաքներ երեք հայ եկեղեցական խորհրդաւոր երգերու, «Յոյս իմ», «Արժանաւորութեամբ», «Բաց մեզ, Տէր»։ Նոր երգուած հայ երգիչ վարդապետէ։

Դիմել՝ Պ. ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹՍՖԵԱՆԻ

Collegio Armeno, Viale Umbria 62, Milano, Italia.

IMPRIMERIE - MASSIS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

33.— ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԷՋ

Ճագարի պատմութիւնը, որուն մտիկ կ'ընէր, իր ուշադրութիւնը գրաւեց։ Փայտաշէն այս սենեակները իրարմէ բաժնուած էին բարակ տախտակէ պատերով։ Խօսքերը կարելի էր յստակ լսել, նոյնիսկ տախտակներուն ճեղքէն տեսնել առանձնաբոյժին սենեակին ներսիդին։

Մուսթաֆա էֆէնտիի սիրտը սկսաւ բաբախել յուզումէն։ Այդ յուղումը կը ծագէր անկից, որ հանելուկ մը լուծած էր, հասկցած էր թէ Հայերը նոր դէպքեր կը պատրաստէին, եւ կ'ուզէր ինք շահիլ պատիւը կառավարութեան տեղեկացնելու, որովհետեւ այդ պատիւով կը շահէր նաեւ կայսերական նուէր եւ շքանշան։

Սակայն Մուսթաֆա էֆէնտի տակաւին չէր յաջողած գտնել լուծումը։ Ճագարի պատմութիւնը շատ յստակ եւ փաստացի չէր։ Լուծելու համար այդ հարցը, անհրաժեշտ էր լաւ մտիկ ընել եւ գոց սորվիլ ինչ որ կը խօսէին քովի սենեակին մէջ։ Այսպէս ալ ըրաւ։ Հայկական թաղին մէջ ծնած ու մեծցած ըլլալով, կը հասկնար հայերէն լեզուն։ Արդէն քովի սենեակին մէջ աղբարները երբեմն հայերէն, երբեմն ալ թուրքերէն կը խօսէին։ Վերջապէս Մուսթաֆա էֆէնտի հետեւելով խօսակցութեան, հասկցաւ գործին թաքուն իմաստը։ Խօսակցութիւնը կը շարունակուէր տակաւին։ Շաքրաթճեան Միսաք կ'ըսէր.

— Ճանըմ Միհրան, եթէ հիմա փախան ճագարները, ի՞նչ պիտի ընենք։

Միհրան կը պատասխանէր.

— Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ։ Կարելի՞ է որ փախչին ճագարները։ Մենք հիմա Սարգիսին հետ կ'երթանք կը զարնենք ու կը վերադառնանք։

Հասկցուեցաւ որ ճագարը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ զէնք, կամ դրամ, կամ կոմիտէճի մը, որ արտասահմանէն եկած ու պահուըտած էր որեւէ տեղ մը։

Մուսթաֆա էֆէնտի այլեւս աւելորդ համարեց վարագոյրին ետեւ միալ ու մտիկ ընել անոնց խօսակցութիւնը։ Կամաց կամաց վար իջաւ սանդուղներէն եւ գնաց ոստիկանապետին մօտ։ Քիչ մը կատակասէր, բաւական նիհար մարդ մըն էր Մուսթաֆան։ Իսկ ոստիկանապետը՝ յաղթանդամ մէկը, Պէքթաշի էր։ Ծանօթ է, որ Պէքթաշիները չեն հանդուրժեր, երբ իրենց առջեւ խօսք կ'ըլլայ ճագարի մասին։ Նոյնիսկ կը պատուեն՝ եթէ ճագարի պատկեր տեսնեն։ Մուսթաֆա էֆէնտի բարեւ տալէ յետոյ, նստաւ եւ սկսաւ բացատրել.

— Է՛յ ոստիկանապետ հայրիկ, ճագարի գործէ կը հասկնա՞ս։

Ոստիկանապետը յօնքերը պռստեց, երեսը թթուեցուց, եւ առանց Մուսթաֆայի երեսը նայելու, բարկութեամբ ըսաւ.

—Առտուանց կանուխ, եթէ բարի բան մը պատմելու եկար, բարի եկար, եթէ ոչ... (ցոյց տուաւ դուռը)։ կամ հանգիստ նստէ եւ չնորհքով մարդու պէս խօսէ։

— Ո՛չ, Աստուած վկայ, կատակ ընելու չեմ եկած։ Ճագարի գործէ չե՞ս հասկնար դուն։

— Հիմա կրօնք, հաւատք իրար կը խառնեմ, գիտցած ըլլաս։ Զգէ սա...

— Ոստիկանապետ հայրիկ, մի՛ բարկանար։ Տե՛ս, չբարկացնելու համար քեզ, արագ պատմեմ։ Իրաւ կ'ըսեմ, գործին մէջ գոյութիւն չունի այդ կենդանին, որ քեզ հաւատքէ դուրս կը հանէ։

Եւ Մուսթաֆա սկսաւ պատմել, անուշցնելով ու համ տալով։ Քանի կը խօսէր Մուսթաֆա, այնքան կ'աճէր ոստիկանապետին ուշադրութիւնը։

Կիլիկիոյ յեղափոխութիւնը տակաւին նոր զսպուած ըլլալով հանդերձ, կոմիտէճիներուն հազարաւոր Յաջորդները կը գտնուէին այդ շրջանին մէջ, եւ խռովութիւն յարուցանելու կ'աշխատէին։ Միւս կողմէ Կիպրոսի փախստականները, Լոնտոնէն իրենց ստացած հրահանգին համաձայն, կը ջանային գրգռել Անատոլուի Հայերը։ Այդ պարագաները ծանօթ էին կառավարութեան, այնպէս որ ամէն կողմ սկսած էր զօրացնել ոստիկանական կազմակերպութիւնը։ Մանաւորաբար գաղտնի ոստիկաններու թիւը աւելցուցած էր կարելի եղածին չափ։ Արդէն Ապտիւլ Համիտ եւս երբեք չէր ցուցեր գաղտնի ոստիկաններու եւ լրտեսներու տրուած դրամին համար, ընդհակառակն այդպիսի գործերու համար ամէն ծախք, որքան շատ ըլլար այնքան գոհունակութիւն կը պատճառէր։

Հաճընի ոստիկանական շարքերուն մէջ քանի մը գաղտնի ոստիկաններ կային։ Մէկը հայերէն ալ գիտէր։ Այդ ոստիկանը ծպտուեցաւ եւ սկսաւ հետապնդել Միհրանն ու Սարգիսը։

Լրտեսը ամէն օր կը հետապնդէր զանոնք։ Արդէն այս երկու կոմիտէճիները բնաւ չէին զատուիր իրարմէ։ Գաղտնի ոստիկանին անունն էր Պոլսեցի Քէնան։ Արդ, Քէնան նկատեց որ, օր մը, Սարգիս ու Միհրան լեռան ճամբան բռնեցին։ Լրտեսն ալ, առանց յայտնի ընելու թէ կը հետապնդէ զիրենք, բռնեց նոյն ճամբան։ Երկու գաղափարակից ընկերները ճամբան, թէ կը խօսէին եւ թէ կը քալէին։ Լուր չունէին թէ իրենց ետեւէն եկողը կը հետապնդէր զիրենք։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ	250 ֆրանք		
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք		
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.	

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276.236

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931

4 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1742

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՌԱՉԱՆԱՑ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Խօսքը վենետիկի մասին չէ: Ոչ ալ բանաստեղծութեան: Կ'ակնարկենք՝ Ներգաղթի գործողութեանց չարչարալից երկարաձգման, որուն մանրամասնութիւնները օրը օրին կը հասնին Աթէնքէն:

Մօտ մէկ ամիս է որ Յունաստանի մայրաքաղաքը հասած է Երեւանի ներկայացուցիչը, եւ տակաւին մէկ հոգի անգամ ճամբայ հանուած չէ:

Առաջին կարաւանը, կ'ըսեն, պիտի մեկնի դեկտ. 10ին: Եւ հետզհետէ միւսները — համագումար վեց հազար հոգի, մեծագոյն մասը Յունաստանէն եւ Պուլկարիայէն:

Ընդունելով հանդերձ բոլոր դժուարութիւնները, ընդվզեցուցիչ կը գտնենք շարք մը պարագաներ:

Ամէն բանէ առաջ, երեւան եկաւ որ Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան, «վարչապետ»ը, իրականութեան անհամապատասխան յայտարարութիւններ ըրած է Փարիզի մէջ: Ներգաղթէն աւելի առեւտրական, քարիւղի գործ մըն էր որ կը հետաքրքրէր զինքը: Բայց քանի որ եկած էր, պարտք սեպեց աջ եւ ձախ հաւաստիքներ տալ, որոնց սուտն ու իրաւը անա կ'ապացուցուի Աթէնքի մէջ, Պ. Շահվէրդեանի կատարած գործողութիւններով:

Իրողութիւն է որ, մէկ-մէկ հարցաքննութեան, բուն բառով հաւատաքննութեան կ'ենթարկուին դիմողները: Մինչեւ հիմա կատարուած արձանագրութիւնները մէկդի դրուած են եւ նոր ցանկեր կը կազմուին, ինչպէս կը գրեն յունահայ թերթերն ու թղթակիցները: Իսկ եւ իսկ լաբիւրինթոս: Եւ ամէն ինչ կախում ունի Պ. Շահվէրդեանի բարի կամքէն, կամ անոր մունետիկներուն եւ գործակալներուն փափաքէն:

Երկրորդ. ռուսական կամ թրքական «բիւրոկրասի»ն այնքան վարակած է Ներգաղթի պաշտօնեաները որ, մարդ չի գիտեր թէ գործը ո՛ւր կը սկսի եւ ո՛ւր կը վերջանայ: Կամ ո՛վ պիտի երթայ եւ ո՛վ պիտի մնայ: Կամ ո՛վ իրաւունք ունի եւ ո՛վ չունի:

Եթէ այսպէս չըլլար, եթէ Պ. Շահվէրդեան քիչ մը խիղճ ու խելք ունենար, Աթէնք հասած օրն իսկ, ամէն բանէ առաջ, ցանկին գլուխը պիտի արձանագրէր Մակեդոնիոյ որբերը, գոնէ անոնց կէսը: Մանաւանդ որ, բոլորն ալ կը լրացնեն Ներգաղթի համար սահմանուած պայմանները, — աշխատաւոր են, «օրական» են, «պրոլետար» են: Ոչ տուն-տեղ ունին, ոչ մարդ-մարդասանք, ոչ ալ կասկածելի անցեալ: Այսինքն, ունին արեւու լոյսին չափ պայծառ անցեալ մը, — կատարեալ ողբերգութիւն:

Եւ յետոյ, ութ-տասը ամիսէ իվեր ծանօթ է անոնց կացութիւնը: Եթէ որբերը չդիմէին, Ներգաղթի յանձնակատարները իրենք պիտի երթային փնտռէին և առաջին առթիւ ճամբայ հանէին, առանց հոգեհան ձեւակերպութիւններու:

Մինչդեռ, 25 որբեր, չկարենալով տոկալ թշուառութեան, իրենք զիրենք Աթէնք նետեր են, ժամ առաջ շոգենաւ նետուելու համար: Հասեր են անօթի եւ մերկ, չունենալով գլուխը դնելիք խշտեակ մը: Եւ հարկ եղած է յունական կարմիր Խաչին դիմել, որպէսզի պատսպարեն:

Բայց բուն ողբերգութիւնը այն է որ, ասոնց ժամանումը սրտնեղութիւն պատճառած է Պ. Շահվէրդեանի շրջապատին: «Մեզի չհարցուցած ինչո՞ւ եկեր էք»...

Այո, այս ձիւն-ձմրան, երբ զերոյէն վար 28-30 աստիճան ցուրտ կ'ընէ Մակեդոնիոյ մէջ, այս տղաքը պէտք էր որ շարունակէին թափառիլ փողոցները, անօթի-ծարաւ, ցնցոտիներով, մինչեւ որ Պ. Շահվէրդեան բարեհաճի Սելանիկ անցնիլ, յետոյ միւս քաղաքները, եւ ձեռնարկէ արձանագրութեանց...

Ի՛նչ տարակոյս որ չափազանց հայրենասէր եւ բարեխնա՛մ են Երեւանցիները: Օտար իշխանութեան մը Նախանձը շարժելու աստիճան:

Եթէ միայն այս ըլլար ամբողջ ողբերգութիւնը...

Յունաստանի զանազան քաղաքներէն դէպի կեդրոն կը թափին տարագիր ընտանիքներ, ժամ առաջ հայրենիք երթալու «շնորհ»ին արժանանալու համար: Իրենց ունեցած-չունեցածը ծախած, բեռները կապած անճարներ, որոնք այլեւս չեն կրնար վերսկսիլ իրենց կեանքը՝ յունական հողին վրայ:

Սատ մըն ալ՝ ասոնց, քանի որ ճամբայ ելած են առանց մարդու բան հարցնելու: Փորը կուշտ, կռնակը տաք մարդիկ կրնա՞յին հասկնալ ասոնց վիճակը: Պէտք է անոնք ալ անցնին Հառաչանաց կամուրջէն: Պէտք է սպասեն մինչեւ որ կարգը գայ: Պէտք է սպառեն իրենց բոլոր միջոցները եւ հանրային գթութեան դիմեն, որպէսզի մարդիկ բարեհաճին ցուցակագրել, անցագիր տալ, ճամբայ հանել:

Ներգա՞ղթ է այս, թէ տօնավաճառ կամ «պազար»:

Ո՞ր թշուառականը հաստատեց այս Հառաչանաց կամուրջը՝ հայրենիքին եւ անոր տարագիր զաւակներուն միջեւ:

Ո՞վ իրաւունք տուաւ այսքան չարաչար գործածելու պատահարար ձեռք անցած իշխանութիւն մը:

Այստեղ՝ Նոյ. 29 կը տօնեն, բեմին վրայ նստեցնելով ճարպոտ, հաստափոր «կեղտոտ բուրժուաներ»: Անդին՝ ցուցակներ կը գրեն ու կ'աւրեն նոյեմբեր-դեկտեմբերեան սառնամանիքներու մէջ, քթէ բերնի բերելով իսկական «պրոլետար»ներու ներգաղթը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Երուսաղէմի պատրիարքին հաստատումը

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի դեկտ. 1 թուականով.—

Այս առտու Բրիտանական մարզպանը հանդիսաւորապէս յանձնեց Թագաւորին հրովարտակը որով կը հաստատուի Թորգոմ արք. Գուշակեանի ընտրութիւնը՝ իբրեւ Հայոց Պատրիարք Երուսաղէմի, կէսօրէն յետոյ Ն. Ամենապատուութիւնը իր աթոռը բազմեցաւ Ս. Յակոբի տաճարին մէջ, ի ներկայութեան քրիստոնեայ, իսլամ եւ հրեայ հասարակութեանց հոգեւոր պետերուն, օտար հիւպատոսներուն եւ կառավարութեան գլխաւոր պաշտօնատարներուն:

*** «Թայմզ» այս առթիւ կ'աւելցնէ.— Երուսաղէմի հայկական պատրիարքութիւնը թափուր կը մնար եղիշէ արք. Դուրեանի մահէն ի վեր (1930 ապրիլ 27): Առաջին պատրիարքն էր ան, որուն ընտրութիւնը հաստատուեցաւ Անգլիոյ թագաւորին հրովարտակով, որ օսմանեան Սուլթաններու «պէրաթ»ին տեղը կը բռնէ Պաղեստինի մէջ:

Անգլիա եւ իր դրամին անկումը

Անգլիոյ վարչապետը Մաքտօնըլտ՝ խորհրդարանին մէջ յայտարարեց թէ յարմար չի նկատեր վիճաբանութիւն մը դրամի անկման մասին եւ թէ միայն երկրին առեւտրական նժարին զուգակշռումն է որ կը մտահոգէ կառավարութիւնը:

Իսկ առեւտրական նախարարը կրկին վստահեցուց խորհրդարանը թէ Անգլիա, օտար որեւէ պետութեան հետ չպիտի կապուի որեւէ յանձնառութեամբ, որ կարենայ խափանել պերճանքի առարկաներու վերաբերեալ մաքսային օրէնքէն սպասուած արդիւնքը, կամ արգիլել գաղթապետութեանց հետ հաւանաբար կնքուելիք համաձայնութիւնները:

Ֆրանսական թերթ մը այս մասին կը գրէ.— Բացայայտօրէն Մաքտօնըլտի նորկառավարութիւնը ժամանակաւոր կրկնակիշահեր կը յուսայ դրամական անկումէն որ, կը նպաստէ արտածումներուն եւ մաքսապաշտպան օրէնքէն՝ որ նուազագոյն չափին կը վերածէ ներածումները, կը յուսայ թէ Անգլիոյ մէջ, ապրուստի գինները դանդաղօրէն պիտի բարձրանան եւ թէ պիտի կրնայ խուսափիլ թոշակներու եւ օրավարձքերու յաւելման խնդրանքներէն՝ այնքան ժամանակ, որքան պէտք է անգլիական արտադրութիւնը յարմարցնելու միջազգային մրցակցութեան պայմաններուն:

«Կը մնայ գիտնալ թէ այս հաշիւը չպիտի՞ հերքուի իրողութիւններով եւ թէ կարելի պիտի ըլլա՞յ, ժամանակին առաջքն առնել ստերլինի վայրէջքին, որպէս զի Անգլիա կարենայ կանոնաւոր կերպով հայթայթել իրեն անհրաժեշտ ուտեստեղէնը եւ նախանիւթերը»:

ՍՏԵՐԼԻՆԻ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Ստերլինը երէկ կէսօրին կ'արժէր 86.50:

Կլոր Սեղանի փակումը

Երէկ հաղորդեր էինք փակումը Լոնտոնի Կլոր Սեղանի խորհրդակցութեան, որ սկսեր էր Սեպտ. 7ին: Խորհրդակցութեանց արդիւնքը այժմ աւելի աննպաստ է Անգլիոյ համար, քան առաջ, քանի որ Հնդկաստանի հարցը կը մնայ առկախ, աւելի մտահոգիչ եւ վտանգաւոր:

Վարչապետ Մաքտօնըլտ սակայն ինչպէս բացումը կատարեր էր, նոյնպէս ալ խորհրդաժողովը փակեց լաւատեսութեամբ, հաւաստելով թէ Հնդկաստանի հանդէպ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը կը մնայ հիմնուած դաշնակցային սկզբունքի վրայ,—գործադիր իշխանութիւն մը, որ պատասխանատու ըլլայ կեդրոնական օրէնսդիր խորհուրդի մը առջեւ: Սակայն Մաքտօնըլտ կարգ մը պայմաններ կը դնէ եւ վերապահումներ կ'ընէ:

Մէկ կողմէ, հնդիկ իշխանները պէտք է առաջուց համաձայնած ըլլան դաշնակցութեան մէջ մտնելու պայմաններուն վրայ:

Միւս կողմէ, փոքրամասնութեանց հարցը, որ առկախ կը մնայ, պէտք է վերջնապէս լուծուած ըլլայ:

Սակայն եթէ զանազան համայնքները չյաջողին համաձայնիլ այս կենսական հարցին շուրջ, Անգլիա ինքն իսկ պիտի ստիպուի հարցը լուծել:

Գալով Անգլիոյ պահանջած երաշխիքներուն, որոնք պէտք է մտնեն Հնդկական սահմանադրութեան մէջ, կը վերաբերին Հնդկաստանի ազգային պաշտպանութեան եւ ելեւմուտքին և Անգլիոյ կ'ապահովեն ելմտական երաշխիքներ:

Մինչ այդ, յայտնեց Մաքտօնըլտ,խորհրդաժողովին գործը պիտի յանձնուի չորս յանձնախումբերու, որոնցմէ մէկը միայն: Այս վերջին յանձնախումբը կազմուած պիտի ըլլայ Հնդկաստանի ներկայացուցիչներէն եւ շփման մէջ պիտի ըլլայ անգլիական կառավարութեան հետ՝ Հնդկաստանի փոխարքային խողովակով: Մնացեալ երեք յանձնախումբերը պիտի զբաղին ընտրական եւ ելմտական հարցերով:

Անգլիոյ քաղաքականութիւնը Հնդկական հարցին հանդէպ

Անգլիոյ վարչապետը խորհրդարանէն պահանջեց հաւանութիւն յայտնել իր քաղաքական ծրագրին՝ հանդէպ Հնդկաստանի, ինչպէս որ պարզաբանած էր Կլոր Սեղանի վերջին խորհրդակցութեան ընթացքին: Գիտենք թէ այս քաղաքականութիւնը չի նախատեսեր Հնդկաստանի կատարեալ անկախութիւնը, քանի որ Անգլիա կը ձգտի իր ձեռքն ունենալ Հնդկաստանի ելեւմուտքը, բանակը եւ արտաքին քաղաքականութիւնը:

Շեշտելէ վերջ թէ այս քաղաքականութիւնը կը վայելէ դահլիճին միաձայն հաւանութիւնը, Մաքտօնըլտ ըսաւ.

— Կլոր Սեղանի խորհրդակցութիւնը ունեցաւ այն մեծ արժանիքը որ թոյլ տուաւ ըմբռնելու թէ ներկայիս ի՞նչ է Հնդիկներու մտայնութիւնը եւ աւելի լաւ գնահատելու անոնց պէտքերը:

ԿԱՆՏԻ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ

Կանտի Լէնտոնէն պիտի մեկնի շաբաթ առտու անցնելու համար Զուիցերիա:

Ճամբուն վրայ. Կանտի քանի մը ժամ կանգ պիտի առնէ Փարիզ, ուր կը հասնի նոյն օրը, ժամը 4ին:

Արարատի ըմբոստներէն 700 հոգի կը դատուին Ատանայի մէջ

Ատանայէն թրքական «Անատոլու» գործակալութիւնը կը հեռագրէ (Նոյեմ. 27).

700 են Արարատի այն յեղուզակները որ պիտի դատուին Ատանայի Ծանր Պատիժներու ատեանին առջեւ: Նկատելով որ դատասրահը շատ նեղ պիտի գայ այսքան ամբաստանեալները դատելու համար, «Ասրի» սինէմային սրահը կը պատրաստուի ուր այս շաբթու տեղի պիտի ունենայ դատավարութիւնը:

Այս ամբաստանեալները թէեւ նախապէս դատուած են Վանի Ծանր Պատիժներու ատեանին կողմէ, սակայն Վճռաբեկ ատեանին ցոյց տուած պէտքին վրայ դատը փոխադրուած է Ատանա: Ցարդ Արարատի դէպքին իբր հեղինակ ամբաստանուածներէն 191ը քաղաքս բերուած են: Այս օրերս ոչ-ձերբակալեալ վիճակի մէջ դատուելու համար 240 ամբաստանեալ եւս պիտի գան: Ամսոյս 14ին Արճէշէն 91 ամբաստանեալ ճամբայ հանուած է դէպի Ատանա: Կը հաւաստուի թէ այս վերջին 91 յեղուզակներուն մէջ կը գտնուին դէպքին պարագլուխները: Յիշեալները վաղը իրիկուն հաւանաբար Ատանա հասնին:

Արճէշի հարցաքննիչ դատաւորէն եկած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Ատանա պիտի ղրկուին, բացի վերի յիշուածներէն 62 ձերբակալեալ եւ 40 ոչ-ձերբակալեալ ամբաստանեալներ, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կապ ունեցած են Արարատի դէպքերուն հետ:

Բանակցութիւններ Անգլիոյ հետ

Լոնտոնի մէջ, նախորդ իրիկուն հրատարակուած կէս պաշտօնական զեկոյց մը կը հաստատէ թէ մօտերս, ֆրանսական պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Լոնտոն բանակցելու՝ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ առեւտրական շահերուն պաշտպանութեան համար:

Այս զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ Պելճիքայի արտաքին նախարարը յառաջիկայ երկուշաբթի օր Լոնտոն պիտի հասնի, Անգլիոյ դահլիճին անդամներուն հետ քննելու համար մաքսային օրէնքին կիրարկման հետեւանքով ծագած կարգ մը հարցեր:

Լոնտոնի գերման դեսպանը մեկնեցաւ Պերլին խորհրդակցելու համար Գերմանիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ եւ մաքսային օրէնքին մասին՝ Անգլիոյ կատարուած դիմումներուն առթիւ՝ հրահանգներ ստանալու:

Ուտելիքի նեղութիւնը Լենինկրատի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը հրամայած է ոստիկանութեան՝ անմիջապէս քաղաքէն արտաքսել «բոլոր դասազուրկ եւ ֆիզիքապէս ընդունակ մարդիկը»: Յայտնի չէ թէ ճշդօրէն որոնց կը վերաբերի այս հրամանը: Կը թուի թէ առանձգական որոշում մըն է, որուն շնորհիւ ոստիկանութիւնը պիտի կրնայ գլուխ ելլել անծայրածիր «պոչ»երուն հետ որոնք յաճախադէպ են դարձած, ապրուստի սղութեան եւ անհրաժեշտ պէտքերու նուազութեան հետեւանքով:

Պաշտօնական տեղեկագիրները կ'ըսեն թէ պոչերը «ահազին» համեմատութիւններ առած են գլխաւոր կեդրոններուն մէջ, եւ ծանրացած, որովհետեւ իշխանութիւնները գիտակցաբար բաշխուելիք պարէնի քանակէն աւելի տոմսեր կը բաշխեն:

Իսկ տնտեսական գերագոյն խորհուրդը յայտարարութիւն մը հրատարակած է, որուն համաձայն միայն Մոսկուայի մէջ պարէնի տոմս ունեցող 200,000 հոգի չպիտի կրնան պարէն, ստանալ, եթէ նոյնիսկ կանոնաւոր բաշխուած ըլլայ, որովհետեւ ծրագիրը պատրաստուած է 3,000.000 մարդու համար, մինչդեռ տոմս բաշխուած է աւելի քան 3,250,000 հատ:

Քանի մը օր առաջ, պետական խանութներն ու ճաշարանները հրաման ստացան հարիւրին 30 զեղչելու իրենց գինները, բայց անոնք մտիկ ըրած չըլլալով, կառավարութիւնը «հարուածային» խմբակներ կազմած է որոնք յանկարծ կը խուժեն, գինները ճշդելու եւ յանցաւորները դատի յանձնելու համար: «Կրասնայա Կազէտա» կը գրէ թէ Լէնինկրատի մէջ կատարուած քննութենէն կ'երեւայ որ գինները ոչ թէ զեղչուած, այլ աւելցած են, նոյնիսկ եռապատիկ աւելի քան յատուկ յանձնաժողովին որոշած չափը: Գործարաններու կից հաստատուած բանուորական ճաշարաններու գիներն ալ սկսած են աւելնալ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Անգործութիւնը Անգլիոյ մէջ.— Նոյեմբեր 23ի վիճակագրութեան համաձայն, անգործներու թիւն էր 2,615,115, ըսել է 33,314 պակաս քան այդ թուականէն մէկ շաբաթ առաջ:

Ոճրափորձ Ճեպընթացին դէմ.— Նախորդ իրիկուն, անծանօթներ փորձեցին գծէն դուրս հանել ճեպընթացը՝ Աւստրիոյ մէջ: Երկաթուղիին վրայ զետեղած էին խոշոր քարեր եւ երկաթի կտորուանք: Շնորհիւ մեքենավարին արթնամտութեանը, որեւէ վնաս չպատահեցաւ:

Անգործներու ցոյցեր Սպանիոյ մէջ.— Սպանիոյ մէկ քանի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, ոստիկանութիւնն ստիպուեցաւ միջամտել, ցրուելու համար անգործները, որոնք ցոյց կը կատարէին փողոցներուն մէջ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄՌԱՅԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքակիրթ Եւրոպան պատերազմ խաղաց չորս տարի շարունակ, որպէսզի վերահաստատէ միջազգային ուժերու հաւասարակշռութիւնը որ վտանգաւոր կերպով խանգարուած էր մինչեւ 1914։ Ահաւասիկ մօտ 14 տարի է «զինադադար» կը խաղայ միեւնոյն նպատակին համար։ Հակառակ թափուած աշխատանքներու, քաղաքական կացութիւնը այսօր աւելի սպառնական է քան երէկ։

Կնքուած դաշնագիրները համրանք չունին։ Յանուն խաղաղութեան արտասանուած ճառերը գլխու պտոյտ կուտան։ Պատերազմի սարսափը փարատելու համար, աջէն ու ձախէն շռայլուած մեծաղղորդ խոստումները պէտք եղածէն աւելի կը լսուին ամէն օր։ Եւ սակայն զարհուրելի փոթորիկի մը վտանգը կը սաւառնի մեր գլխուն վրայ։ Կասկած եւ անհանգստութիւն դրացիէ դրացի, վրէժ ե՛ւ յաղթողին ե՛ւ պարտուածին մտքին մէջ. քաղաքական մրցակցութիւն եւ տնտեսական ահեղի պայքար, ամէնէն ուժով ու ամէնէն հարուստ հայրենիքներու միջեւ։ Իսկ այս բոլորին դիմաց, տրցակներովդաշնագիրներ'ը բազմագոյն եւ բազմալեզու՝ իբրեւ միակ մխիթարութիւն եւ հաշտութեան գրական աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն համար։

Պատերազմի նախօրեակին՝ երկու գլխաւոր ճակատներ կային Եւրոպայի մէջ։ Երրեակ համաձայնութիւնը (Անգլիա, Ֆրանսա, Ռուսիա) եւ երրեակ զինակցութիւնը (Գերմանիա, Իտալիա եւ Աւստրիա)։ Քաղաքական նժարին երկու թեւերը, որոնք հաւասարակշռութիւն հաստատելէ աւելի, պատճառ եղան խուլ մրցակցութեան մը՝ յանգելով ահաւոր սպանդին։ Այսօր չկան այդ երկու խմբաւորումները. կայ միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը որ տեսականօրէն գերագոյն իրաւարարն է բոլոր քաղաքական վէճերուն եւ ստեղծուած է, կ'ըսեն, փոխարինելու համար գաղտնի գործակցութիւնները պետութեանց միջեւ։ Մեծկուռ կամ սիրաբանութիւն պէտք է կատարուին հրապարակաւ, Ժընեւի մէջ։ Զաւեշտ մը որուն կը հաւատան միայն անոնք որ մէկ աչքով կը հետեւին օրուան կացութեան եւ բարեմտօրէն կ'ենթադրեն թէ աշխարհը կրնայ բարեկարգուիլ փիլիսոփայական տեսութիւններով։

Դիւանագէտ կամ նախարար ըլլալու պէտք չկայ, տեսնելու համար իրականութիւնը իր հարազատ գոյներով։

Դիտեցէք միջազգային քաղաքական տագնապը Ամերիկայէն մինչեւ կեդրոնական Եւրոպա ու մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք։ Միջազգային եւ պատերազմական պարտքերը, տնտեսական տագնապը ամէն տեղ, զինաթափութեան հարցը, բոլշեւիզմը, ֆաշիզմը, Հնդկաստանի անկախութեան հարցը, սահմանակից պետութիւններու փոխադարձ անվստահութիւնը, պատերազմի մղձաւանջը եւ բազմաթիւ մանր մունր խնդիրներ անլուծելի հանգոյցի մը վերածած են կացութիւնը։

Այս թոհուբոհին մէջ, օրուան դիւանագէտները համաժողով եւ հացկերոյթ կը սարքեն, կը ճառեն, կը վիճին, զիրար կը շնորհաւորեն, խաղաղութեան եւ զինաթափութեան անունով կ'երդնուն։ Մամուլը կը գրէ, կը պատմէ, կը մեկնէ համաձայն իր ճաշակին։ Դրամատէրերը կը ճամբորդեն անդադար, Նիւ Եորք, Փարիզ, Լոնտոն, Պերլին, եւ այս հեւ ի հեւ աշխատանքին առջեւ, բազմութիւնները բերանաբաց կը սպասեն փառաւոր արդիւնքի մը որ դեռ կ'ուշանայ։ Երախան քնացնելու համար մեծ մայրիկը ի՞նչե՛ր չի խոստանար, ի՜նչ հէքեաթներ չի պատմեր։

×

Պատերազմը լուծեց քաղաքական երկու խմբաւորումները, ինչպէս յիշեցինք վերը, եւ անոնց տեղ ստեղծեց նոր մարմին մը՝ Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Ժողովուրդները կրօնական երկիւղածութեամբ մօտեցան այդ հիմնարկութեան, հաւատալով պահ մը որ ան այլեւս պիտի կրնար հաստատուն հիմերու վրայ դնել համաշխարհային խաղաղութիւնը։

Տասը տարուան պատմութիւնը ցոյց տուաւ, սակայն, որ այդ օգոստափառ ժողովը հափանց հեռու է արդարացնելէ իր վրայ դրուած յոյսերը. յաղթանակի գինովութենէն յետոյ մարդիկ երազ տեսեր էին 1919ին։ Իտալիայէն յետոյ ահաւասիկ ուրիշ հսկայ մը՝ Ճափոնը որ հազիւ թէ ականջ կուտայ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութեան։ Դեռ քանի մը տարի առաջ ամերիկեան փոքրիկ հանրապետութիւններ ըմբոստացան Ժընեւի դէմ եւ ապահովաբար այսօր չկայ ոչ մէկ անկախ երկիր որ կենսական նշանակութիւն ունեցող հարցի մը մէջ, տեղի տայ Ազգերու Դաշնակցութեան վճռին։ Այսպէսով այդ հիմնարկութիւնը վերածուած է տեսակ մը ազգատախնամ կամ նպաստամատոյց ընկերութեան որ աջէն ու ձախէն օգնութիւն կ'աղերսէ թշուառ բազմութիւններու համար։ Այդ գործին մէջ իսկ իր դերքը կարծուածին չափ ուժեղ եւ հեղինակաւոր չէ։

Իրողութիւն մըն է սակայն որ չէ վրիպած անգլիական մամուլին ուշադրութենէն։ Կիրակնօրեայ թերթ մը չինեւճափոն վէճին առթիւ կը յիշէր թէ աւելորդ է բրիտանական ոսկիներով երկարել գոյութիւնը հիմնարկութեան մը որ հետզհետէ կը կորսնցնէ իր հեղինակութիւնը։

×

Միջազգային այս հիմնարկութեան ստորճանական տկարացման զուգընթաց, նկատի պէտք է առնենք նաեւ եւրոպական կարգ մը գլխաւոր երկիրներու փոխ-յարաբերութեանց խնդիրը։

Ահաւասիկ Ֆրանսան որ քաղաքական, տնտեսական եւ զինուորական իմաստով ամէնէն հզօր հայրենիքն է այսօր։ Պելճիքայէն յետոյ, ամէնէն աւելի վստահուած դաշնակիցը որ հակառակ իր յաղթական դիրքին, մտահոգ է ապագայի մասին եւ ապահովութիւններ կը փնտռէ իր սահմաններու եւ իր հողային ամբողջութեան համար։ Գերմանիոյ մղձաւանջը միտքերը կը չարչրկէ հիմակուընէ։ Այդ պատճառաւ Ֆրանսա չի հաւաներ զիջիլ պատերազմական հատուցումներու հարցին մէջ, որուն քիչ մը աւելի մեղմ լուծումը կրնար «շունչ առնել» տալ Գերմանիոյ։ Երեկոյեան թերթի մը աշխատակիցը դիտել կուտար անցեալ օր.

— Ֆրանսա այսօր տուն կուտայ բովանդակ աշխարհին. անկախ է բոլորովին Ամերիկային բարի կամեցողութենէն. իր տնտեսական վիճակը ամուր է. Քաղաքական եւ տնտեսական տեսակէտներով, Ֆրանսա շատ ապահով կացութեան մէջ է, բայց միւս կողմէ, անիկա զոհ մըն է հոգեբանական վախի մը. պատերազմի սպառնալիքը ժողովուրդին մտքին մէջ է միշտ եւ նոյնիսկ պատասխանատու նախարարներ պարբերաբար երկիւղ կը մատնուին Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ մէջ տեղի ունեցող ազգայնական ցոյցերէն»։

Թերթը կը շեշտէ յետոյ որ իրական եւ երեւակայական վտանգներու առջեւ Ֆրանսա ամուր կպած է Վերսայլի դաշնագրին՝ միակ իրաւական արդարացումը որուն շնորհիւ կը ձգտի զինաթափ ընել Գերմանիան զինուորապէս եւ տնտեսապէս։

Ֆրանսա չուզեր զեղչել Գերմանիոյ պարտքը. իսկ զինաթափութեան հարցին մէջ «աւելի պահպանողական է»։ Նախ՝ «Ֆրանսա չի հաւատար Զինաթափութեան կարելիութեան եւ յետոյ, համոզուած է որ իր ներկայ սպառազինումը պարզապէս կը համապատասխանէ իր ապահովութեան»։ Իրազեկ աշխատակիցը ամփոփելով իր տեսակէտները կը գտնէ որ յառաջիկայ միջազգային համաժողովներու ընթացքին, ֆրանսական քաղաքականութիւնը պիտի մերժէ Վերսայլի դաշնագրին վերաքննութեան հարցը. պիտի մերժէ նոյնպէս, պատերազմական պարտքերը զեղչելու պարագային գերմանական հատուցումներու կրճատումը եւ Գերմանիոյ ու պետութիւններուն միջեւ ստեղծուելիք տնտեսական գործակցութեան մը պարագային, պիտի պահանջէ նոր միջոցներ քաղաքական ապահովութեան մասին։ Ֆրանսա պիտի հաւանի միայն ստորճանական զինաթափութեան։

Ուրիշ թերթ մը կը շեշտէ որ «Ֆրանսա կ'աշխատի աղքատացնել Գերմանիան եւ միւս պզտիկ պետութիւնները, որպէս զի ինք իշխէ Եւրոպայի վրայ, ինչպէս ըրաւ Գերմանիան՝ քսան տարի առաջ»։

Ֆրանսայի այսօրուան քաղաքականութիւնը կծու ակնարկութեանց տեղի տուած է անգլիական մամուլին մէջ։ «Սընտէյ Էքսփրէս» քննելով կացութիւնը 1918էն ասդին, կ'ըսէ.

— Աշխարհ խաղաղութեան պէտք ունի. Ֆրանսա ինքզինքը կը ներկայացնէ գերման զինուորականութեան զոհը. իր ծանօթները այնքան ձանձրացան այդ դերքէն որ, այսօր այդ երկիրը ոչ մէկ իրական բարեկամ ունի։ Ֆրանսա կ'ուզէ որ ընտրութիւն մը ընենք իր եւ Գերմանիոյ միջեւ. չուզեր թերեւս հասկնալ թէ մարդիկ ընդհանրապէս շահողին ետեւէն կ'երթան եւ հաւանական չէ որ ինք ըլլայ շահողը ապագայ ֆրանքոգերման պատերազմի մը ատեն»։

Վերջին շաբաթներու գահավէժ դէպքերէն յետոյ, աւելի խիստ է մամուլին լեզուն. «Ֆրանսա կրնայ պլըֆ ընել անգլիացի ժողովուրդին. բայց այդքանով չի կրնար ազատիլ», կը գրէ թէթեւ պահպանողական խմբագիր մը։

Կը տեսնուի, ուրեմն, որ Անգլիա անտարբեր չէ ֆրանսական նոր քաղաքականութեան հանդէպ։ Իր սեփական մտահոգութիւններուն կարգին, խոշորացած մըն է գերմանեւֆրանսական յարաբերութիւններու հարցը։ Գերմանիոյ փլուզումը կամ Ֆրանսայի գերակշիռ դերքը Եւրոպայի մէջ՝ յուսադրիչ երեւոյթներ չեն։ Անգլիոյ քաղաքական շահերուն համար ձեռնտու չէ կեդրոնական Եւրոպայի այդ հսկայ պետութեան յաւերժական պարտութիւնը։ Գերման հատուցումները կործանարար են ոչ միայն գերմանական ճարտարարուեստին, այլ եւ բովանդակ աշխարհի տնտեսութեան տեսակէտէն. այդ է պատճառը որ վերաքննութեան մասին կը մտածեն ամիսներէ ի վեր։

×

Հոգ մըն է նաեւ Իտալիոյ քաղաքական ուղղութիւնը որ կը ձգտի հողային ընդարձակման։ Մուսոլինի չի ծածկեր իր յաւակնութիւնները այդ մասին. կը խօսի մանաւանդ հիւսիսային Ափրիկէի եւ փոքր Ասիոյ յարմարութիւններու մասին։ Եւ ո՞վ գիտէ, ինչ ծրագիրներ կան դիւանատուններու մէջ, գոնէ մասամբ գոհացնելու համար իր պահանջները ապագային։ Թրքական հողերը առաջին որսն են, թերեւս այդ ուղղութեամբ։

Եւրոպայէն դուրս Ռուսիան ու Հնդկաստանը երկու ահաւոր վէրքեր են միջազգային քաղաքականութեան տեսակէտէն։ Այս երկուքին վրայ աւելցաւ ահաւասիկ չինեւճափոն վէճը որ հետեւանք է նախապէս չափուած-ձեւուած քաղաքականութեան մը։

* * *

Այս տխուր պատկերին առջեւ, տակաւին կը խօսին զինաթափութեան մասին։ Արդեօ՞ք։

Հապա ի՞նչ են սա փառաւոր պողոտաներուն վրայ կանգնած թնդանօթներու եւ թանկերու նմոյշները, ինչո՞ւ համար սա զօրավարներու, մարաջախտներու արձանները ամէն անկիւն. ինչո՞ւ համար սա զինուորական թափօրները, զէնքերու եւ սուրերու ցուցադրութիւնը ազգային հանդիսութիւններու ատեն. ինչո՞ւ համար պատերազմներու նկարագրութիւնը դասագրքերու մէջ եւ ինչո՞ւ սա «զինուորական» խաղալիքները երախաներու ափին մէջ։

Մարդիկ որքա՜ն միամիտ են կամ որքա՛ն խորամանկ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԿԱՎՌՕՇ ՏԱՐԵԳԻՐՔ 1932

Տեսա՞ծ էք՝ կատու մը, որ յանկարծ նստի ետեւի թաթիկներուն վրայ եւ քրքջալէր խնդայ։ Տեսա՞ծ էք թռչուն մը, որ թառի վարդին ճիւղերուն վրայ, եւ, մեղեդի մը երգելէ յետոյ, յանկարծ ծիծաղի։

Բայց լսած էք անշուշտ թէ ի՛նչպէս կուլան կատուին ձագերը, երբ բացակայ է իրենց բրդոտ մայրիկը։ Լսած էք նաեւ թէ ի՛նչպէս թռչունները կուլան, երբ չար տղայ մը կը գողնայ իրենց ձագերը։

Այո՛, կենդանիները գիտեն լալ ու ողբալ, սակայն չեն գիտեր երբեք խնդալ կամ ծիծաղիլ։

Ծիծաղիլը միայն մարդուն է տրուած, կ'ըսէր Ռապըլէ։

Եւ Երուանդ Թօլայեան, մականուանեալն Կավռօշ, կը խընդայ ու կը ծիծաղի իբրեւ մարդ, խնդացնելով նաեւ բոլոր անոնք որ մարդ են։

Ամէն շաբթու իր թերթով, որ ամչկոտ աղջկան մը ժպիտին գոյնն ունի, ծիծաղ կը բաշխէ եւ տարին մէկ անգամ, իր տարեգիրքով, զինադադար կ'առաջարկէ բոլոր մտահոգութիւններուն, տրտմութիւններուն, տառապանքներուն եւ ցաւերուն։

Դիտելի է, որ Կավռօշի ծիծաղը մեծ մասամբ ծիծաղ մըն է սեռային բարոյականի դէմ։ Սեռային հարցը կամարաքարն է Կավռօշին ծիծաղի փիլիսոփայութեան,— շատեր կը գայթակղին թերեւս ասկէ։ Սակայն աւանդութիւն մըն է այս, զոր կը յարգէ Թօլայեան։ Վերջերս Մօրիս տը Վալէֆ կը գրէր թէ սեռային գործարանները աղբիւրը կը կազմեն մարդկային կատակերգութեան, հինէ՛ն ի վեր։ Երբ մարդկային ուղեղը դուրս ելաւ նախապատմական մշուշէն, անսպառ ծիծաղի առիթ դարձան այն խոնարհ գործարանները, որոնցմով կը կատարուի սերնդագործութեան անիմանալի խորհուրդը։ Փիլիսոփաներ, դարերէ ի վեր, չեն կրցեր հասկնալ խորհուրդը այդ սեռային աղբիւրին։ Ու մինչ իմաստունները շուարած կը մնային, կատակերգակները սկսան ծիծաղի՛լ ու ծիծաղի՛լ։ Հելլենական եւ հռոմէական հին գրականութիւնը լեցուն է սեռային կատակերգութեամբ։ Եկաւ քրիստոնէութիւնը, որ հնարեց լալը։ Բարոյական մեծ արժանիք մը դարձաւ լալ գիտնալը։ Սակայն եղան մարդիկ, որ սիրեցին Արիստոփանը, քան թէ Քրիստոսը։ Վասնզի Արիստոփանի սեռային ծիծաղն էր (crudité), որ կանգնեցուց Պարթենոնը։ Սեռային այդ ծիծաղն է, որուն վրայ միայն կրնայ աճիլ ու ծաղկիլ վարդը։

Դրագէտ Մօրիս տը Վալէֆ կը պատմէ թէ Ճափոնի մէջ ազնուական ընտանիք մը հացկերոյթ մը կուտայ ֆրանսացի ծովային սպաներու։ Յանկարծ մեծ սան մը կը բերեն սեղանի վրայ։ Ճափոնուհիները կը սկսին ծիծաղիլ, արմուկով իրար կը հրմշտեն. յայտնի էր որ անակնկալ բան մը տեղի պիտի ունենար։ Եւ երբ ընտանիքին պատուական հայրը խորհրդաւոր արարողութեամբ մը կը բանայ սանին կափարիչը, մէջտեղ կ'ելլէ... վարունգ մը, որ կը խորհրդանշէր ինչ որ Սպարտայի կոյսերը իրենց վզէն կախած կը պտտցնէին ityphallique հանդէսներուն մէջ։ Ծիծաղ մը կը փրթի սեղանին վրայ։ Եւ ընտանիքին պատուական հայրը ձայն կ'առնէ ու կ'ըսէ.

— Տղոց գործ, ի՞նչ ընենք, իրենց տարիքն է որ ընել կուտայ...։

Բայց եւ այնպէս Ճափոն շատ կը սիրէ սեռային կատակերգութիւնը, ոչ մեղի պէս եղերերգական ձեւով։

Խորհեցէք, որ Ֆրոյտ եւս սեռային կեանքի վրայ հիմնած է խոշոր փիլիսոփայութիւն մը, ինչպէս Կարլ Մարքս՝ ստամոքսին վրայ։ Ուրեմն, եթէ երկու մեծ գործարաններ կան, որ կը վարեն աշխարհը, Ե. Թօլայեան կը նախընտրէ խօսիլ յանուն առաջին գործարանին, քանի որ, իբրեւ հին պրոլետար մը, երբեք չէ կրցած խօսք հասկցնել երկրորդ գործարանին, որ ստամոքսն է։

Ուրեմն, Կավռօշ կը հետեւի թէ՛ Արիստոփանին եւ թէ՛ Ֆրոյտին։ Ահա թէ ինչո՛ւ մեծ տեղ գտած է սեռային բարոյականը իր տարեգիրքին մէջ։

Հիմա քանի մը խօսք ալ բովանդակութեան մասին.—

Պէտք է շնորհաւորել ծաղրանկարիչ Յովիկեանը,— թանկագին արուեստագէտ մը։ Յետոյ տարեգիրքին յստակ լեզուն, — թէեւ կան թրքախօսութիւններ ալ, սակայն ատիկա՝ ալ պէտք է ընդունիլ... մէկը մեր բազմաթիւ գաւառաբարբառներէն, (թրքական ասութիւններ, զորս Հռոփիկ տուտու կը գործածէ, հայկական ոճեր են յաճախ՝ թուրքերէն բառերով արտայայտուած, արդէն մենք Հայերս ենք, որ քիչ մը կենդանութիւն տուած ենք թուրքերէնին)։ Չմոռնանք նոյնպէս, որ ստարամոլութեան դէմ աղուոր պայքար մը բացած է Կավռօշ,— աղուոր հեգնանք մը մեր սա պատերազմի-Ֆրանսացիներուն մասին։

Եւ վերջապէս առողջ ծիծաղ մը, որ կը պայթեցնէ նոյնիսկ... պալարները, եւ կը բուժէ մելամաղձոտ հիւծախտաւորները։ Լաւ է Յի—Յիին օրացոյցն ալ, որ կը ներկայացնէ սակայն կարգ մը սխալներ, —Ահարոնեանը շատ է երիտասարդացուցեր, Աբովեանը ամրան մէջ է մեռցուցեր, եւայլն, եւայլն։ Ու. Թօրէքն ալ Ու.Թօրէնք է գրեր։ Տպագրութիւնը գեղարուեստական է։

ԳՐԲԻ ՄՈՒԿ

‘‘ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ,,Ը ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 6 Նոյ. (Ցապաղած). — Պէյրութի հայ երիտասարդութեան համար նեղ կուգային Ժողովրդային Տան սրահը, ու նաեւ յարակից սենեակները։ Պատանիները ոտքի են, սեղմ-սեղմ, ժպտերես, ու կրկին անգամ ըլլալով 3-4 ժամ հաճոյքով ոտքի կը մնան, լսելու համար Դաշնակցութեան խօսքը։

Սրահէն ներս կը մտնէ Դաշնակցութեան վեթերաններէն Հայր Աբրահամը (Աւետիք Սահակեան), յետոյ Լ. Շանթը։

Ճիշտ ժամանակին, ընկեր Նախագահը Գասպար Իփէքեանը բեմ կը բարձրանայ, բացումը կատարելու համար օրուան հանդիսակատարութեան։

Բեմի ճակտին կը փայլին հիմնադիր Երրորդութեան կենդանագիրները։

Բացումը կը կատարուի յարգելով յիշատակը մեր հիմնադիր ու անհամար ընկերներուն, որոնք զոհուեցան Գաղափարին համար, պատնէշին վրայ։ Խոր լռութեան մէջ մէկ վայրկեան ժողովուրդը ոտքի կը կանգնի։

Ու կը շարունակէ ընկեր Գ. Իփէքեան.— «Ինձ համար շատ ծանր պիտի ըլլար նախագահել «Դաշնակցութեան Օր»ուան հանդէսին, եթէ երբեք քովս չունենայի մեր երկու վեթերան ընկերները, Հայր Աբրահամը եւ Լեւոն Շանթը։ Դաշնակցութեան կազմութեան թուականին վրայ տարի մըն ալ աւելցաւ։ Այս օրը ինքնամփոփումի եւ ուխտի օր մըն է իւրաքանչիւր Դաշնակցականի համար։ Դաշնակցութիւնը իր հիմնադրութեան օրէն ի վեր չունեցաւ ոչ մէկ նահանջ իր գաղափարի ճամբուն վրայ։ Սերունդներ, որոնք կռուած են հայրենիքի ազատագրութեան համար, ազատ և անկախ հայրենիքին համար, ահա՛ ճիշտ այդ գաղափարին համար պէտք է պատրաստուինք եւ մենք։ Պէտք է ցոյց տայ երիտասարդ սերունդը, որ ինք արժանաւորժառանգորդն է նախորդ սերունդի իտէալի պաշտամունքին։ Ինչի՞ մէջ կը կայանայ Դաշնակցութեան ուժը, հմայքը, եւ այն տարօրինակ թափը, զոր չկրցաւ ու չպիտի կրնայ կասեցնել ոչ դնդակը եւ ոչ փառօղը։

ա.) Իտէալ. — Որ կրնայ ուժը ննալ ամէն մէկ անհատ, հարուստ եւ աղքատ, եթէ երբեք անոր հոգիին խորքը կայ կայծ մը, բաբախուն հայրենիքին համար։

բ.) Դաշոյնը. — Խորհրդանիշը պայքարի, կռուի, պաշտպանութեան մաքառումի և զոհաբերութեան։ Դաշոյնը որով կը սպաննէին մե՛զ, մենք եւս կրնանք գործածել զայն։

գ.) Բահը. — Աշխատանքի խորհրդանիշը։ Ցեղային մեր կենսունակութիւնը աշխատանքն է որ կուտայ։ Աշխատող է Հայը, ամէն ժամանակ և խաղաղ դաշտի մէջ ու նաեւ ռազմաճակտին վրայ։

դ.) Եւ ահա գրիչը որ Դաշնակցութեան ամենամեծ ուժը ու հմայքն է եղած։ Երբ դաշոյնը գործեր է, հայ երկրագործը խոփը ձեռին աշխատեր է, այս բոլորը երգած է Դաշնակցութեան գրիչը։

«Եւ այսպէս», սիրելի ընկերներ, հաւասար են Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ բոլորը, համահաւասար յարգանքի արժանի են եւ՛ գրչի, եւ՛ մարտի, եւ՛ աշխատանքի ներկայացուցիչները։

«Դաշնակցութիւնը միակն է որ քաղաքական այս դժնդակ պայմաններուն մէջ «պարտուած» վիճակով կը տանի հայ ժողովուրդի ներկան ու նաեւ պիտի տանի անոր ապագան։

«Դաշնակցութեան իւրաքանչիւր օրը մեզ համար պէտք է ըլլայ զգաստութեան օր մը, ու մենք՝ աւելի երիտասարդ եւ հզօր։

«Մեզ համար իտէալ մը պէտք էր, եւ ահա՛ Դաշնակցութիւնը տուաւ այդ իտէալը, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարը։

«Դաշնակցութիւնը երբ հրապարակ իջաւ, խոպան դաշտ մը գտաւ իրեն առջեւ, մշակեց զայն, և ստրուկ հայէն շինեց ազատ հայը, տալով անոր պետականութեան գաղափարը։

«Զոհաբերող է հայ ժողովուրդը, բայց պէտք չէ անկազմակերպ մնայ, եթէ ոչ վտանգը անխուսափելի է։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը առաջնորդող փարոսն է որուն կը հետեւի այսօր ժողովուրդը»։

Խանդավառ ծափերով ընդունուեցան ընկերոջ խօսքերը, որմէ յետոյ նուագախումբը հնչեցուց «Մեր Հայրենիք»ը, որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ ներկայ երիտասարդ հանդիսականներէն։

Քանի մը երգերէ ու արտասանութիւններէ յետոյ, որոնք ընդհանրապէս յաջող էին, բեմ բարձրացաւ օրուան բանախօսներէն ընկեր Տարօնեան։

— Դաշնակցութեան ներ-

կարգի՝ անցեալի հանդէպ կը դառնայ ժառանգորդի մը դերին մէջ։ Անշուշտ ժառանգորդին իրաւունքն է վայելել այդ հարստութիւնը, զոր նախորդները իրեն համար պատրաստած են, բայց Դաշնակցութեան մէջ այդ իրաւունքը պայմանաւորուած է մեծ արժանիքով մը — այդ արժանիքը՝ այս կուսակցութեան իտէալին ատակ ըմբռնումն է եւ անոր հասնելու կամքը ձեր սիրտերուն մէջ։

«Մեր ռազմիկները, ջերմեռանդ քուրմերու պէս, իրենց բովանդակ կրակը գործածեցին կերտելու համար մեհեան մը հայ մշակոյթին, հայ իտէալին, հայ ոգիին համար, Ընմխրընթաց աղէտներ եկան տապալեցին այդ շէնքը, սակայն անոնց աշխատանքը անօգուտ չանցաւ, քանի որ կը մնան շէնքին էական մասերը, հիմերը ազգին գիտակցութեան մէջ։

«Դաշնակցութիւնը պատրաստ է վերսկսելու այդ աշխատանքը, քանի որ առանց իտէալի կեանքը կը դառնայ թիապարտութիւն մը։ Ի՞նչ կ'արժէ կեանքը, երբ ան կորսնցուցած է իր բնականոն, վճիտ ընթացքը եւ դարձած է ճախճախուտ մը։

«Պատերազմի ընթացքին երբ Թշնամին կ'ուզէր անջատ հաշտութեան խոստումներով մոլորեցնել Սերպիան, հակառակ պարագային մահ սպառնալով անոր, Սերպիոյ վարչապետը փաշիչ պատասխանեց՝ «եթէ իժ ժողովուրդս պիտի մեռնի, թող մեռնի պատուի մէջ, փառքի մէջ, գեղեցկութեան մէջ»։

«Փաշիչի բնորոշած մահն է որ արձանագրուած կը տեսնենք Դաշնակցութեան երակին վրայ։ Ճատոնց է որ հայ ժողովուրդը զգացած է այդ մահուան քաղցրութիւնը, եւ իր ամենէն ընտիր զաւակները նետած է հուրի եւ սուրի մէջ։ Ձեռք բերելու համար կամ մարդավայել կեանք, կամ պատուաւոր մահ։ Այսօր ալ հայ ժողովուրդը այս երկընտրանքին առջեւն է, եւ Դաշնակցութիւնն է որ պիտի կատարէ վերջնական ընտրութիւնը ժողովուրդին հաշուոյն, քանի որ ժողովուրդը ուրիշ պաշտպան չունի։

«Ոչ մէկ Հայու ներելի չէ անհող ապրիլ։ Ֆրանսացի մը, անգլիացի մը, նոյն իսկ փէլլահ մը կրնայ ապրիլ ազատ եւ խաղաղ, որովհետեւ իր տեղը մտահոգ ազատ մարմին մը ունի, իր ետեւը կազմակերպուած ոյժ մը ունի, իր ոտքերուն տակ ունի հաստատուն կռուան մը, որուն վրայ կեցած կրնայ դիրք բռնել թշնամիին դէմ։ Մենք այդ ալ չունինք։ Ահա՛ թէ ինչո՞ւ մեր ճիգը անհունօրէն դժնդակ է եւ բազմապիսի, բայց նախ ատոր համար է իսկ, որ այդ ճիգը գերազանցօրէն ազնիւ է եւ մարդկային։

«Այս պահուս դժուար է նախատեսել, թէ ե՛րբ մեզի պատեհութիւն պիտի տրուի պաշտպանելու մեր հողը։ Մենք պէտք է այնպէս ենթադրենք թէ վաղն իսկ մեր հայրենիքը պիտի հրատարակէ իր զօրակոչը, եւ իբրեւ այդպիսին պատրաստ ըլլանք սիրով։ Բայց եթէ նոյն իսկ տխուր համոզումը ունենանք թէ այս սերունդը բախտը պիտի չունենայ զէնք բարձրացնելու հայրենիքի փրկութեան համար, դարձեալ չենք կրնար, մեզ ազատ նկատել հայրենիքի հոգէն։ Այս սերունդը երկար ժամանակ ունեցաւ խորհելու եւ մտածելու, ուրեմն պէտք է իբր մտածումի կամուրջ հանդիսանայ նախորդ եւ գալիք սերունդներուն։

«Ասկէ զատ խաղաղ գետնի վրայ կատարելիք աշխատանքներ շատ կան։ Նախ փրկել ժողովուրդի ազգայնացումը, ահա Դաշնակցութեան անմիջական նպատակը։ Վերակերտել ժողովուրդին բզքտուած կամքը ու թուլցած նկարագիրը, որոնք հետեւանք են իր կրած դժոխային տանջանքներուն։

«Դաշնակցութեան իտէալին իրագործումը դեռ շատ արիւն եւ տառապանք կրնայ արժել իր վրայ։ Բայց ի՛նչ փոյթ, հայրենիքի համար է։ Որքան մեր կատարած զոհողութիւնները ծանր ըլլան, այնքան անոնց [illegible] ու հայրենիքը սիրելի պիտի դառնայ մեզ»։

Յետոյ խօսք առաւ օրուան վերջին բանախօսը, ընկեր Խոսրով [illegible]իթիւնեան.

— «Ի՞նչ է հայ ազատագրական շարժումը, խտացումը այն մարտաչան կուսակցութեան կատարած գործերուն, որուն 41րդ տարեդարձը կը տօնենք այսօր։

«Մէկ Խանասորի արշաւանք՝ փայլուն զինական արշաւանք մըն է քիւրտ բռնապետներուն դէմ։ Մէկ Դուման, մէկ Իշխան, մէկ Վարդան մեզ ձգեցին Խանասորի արշաւանքը։

«Յիշենք Պանք Օթոմանի գրաւումը, որ տեղի ունեցաւ յիշեցնելու մեծ պետութեանց, որ գործադրեն մայիսեան ծրագիրը։

«Բաբգէն Սիւնին՝ որ ինկած էր գրաւման ժամանակ Պանք Օթոմանի սանդուղին գլուխը, Հրայրը, Արմէն Գարօն՝ որ ամբողջ Պոլիսը ցնցեցին եւ իրենց վրայ ուշադրութիւնը դարձնել եւրոպական պետութիւններուն։

«Եթէ այս դէպքերը չկրցան տալ բաղձացուած արդիւնքը, բայց տուին այն՝ որ մէջտեղ եկաւ խիզախ եւ հայրենասէր երիտասարդութիւն մը։

Ի՞նչ կ'ըլլար մեր պատմութիւնը եթէ Անդրկովկասի մէջ հայութիւնը չկարենար զինագրուել հայ-թաթարական ընդհարումներու ժամանակ. այդ միջոցին էր որ հրապարակ իջաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ անցնելով մտրակական տարրերու գլուխը, հարուածին պատասխանեց հարուածով եւ փրկեց մեր ժողովուրդը սոսկալի աղէտէ։

«Հայ կամաւորական շարժումը, որուն վարիչ հանդիսացաւ դարձեալ պատերազմի ժամանակ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Ան հրապարակ հանեց իր լաւագոյն մարտիկները՝ յանձին Անդրանիկի, Քեռիի, Վարդանի, Համազասպի եւ ուրիշներու։

Այս եւ ուրիշ մարտիկներ էին որ կազմեցին հայկական բանակը եւ յետագային ստեղծեցին Հայաստանի Հանրապետութիւնը։

«Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը երբ հրապարակ իջաւ, առաջին անգամ իսկ երեւան բերաւ այն՝ թէ պէտք է ստեղծել միացեալ ճակատ առանց յարանուանական խտրութեան։

«Մենք խորապէս համոզուած ենք որ հեռու չէ այն օրը երբ տարագիր եռագոյնը վերստին պիտի ծփայ ալեհեր Մասիսի կատարին վրայ։

Ընկերներ Հայր Աբրահամ, Լեւոն Շանթ եւ Արամ Սահակեան ընդառաջ երթալով ներկաներու միահամուռ բաղձանքին, յարգանքի եւ գնահատանքի ջերմ խօսքեր ըրին «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Օր»ուան։

«Մշակ բանուոր»ով փակուեցաւ հանդէսը, խանդավառ տպաւորութեան տակ։

ՊԱՐ-ՍԱՄԷԼ

ԿԱՐՄԻՐ ԾԻԾԱՂ

«ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ ՏԵՂԸ ԸՐԱՒ»

Երկու ռուս գիւղացիներ, այր մը եւ կին մը, երկուքն ալ նոյն գիւղէն, բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն առաջ, հեռացեր էին իրենց ծննդավայրէն եւ գործով հաստատուեր քաղաքի մը մէջ։ Վրայ կը հասնի Յեղափոխութիւնը։ Կ'ամուսնանան իրարու հետ։

Մեր խեղճ գիւղացին սակայն կը մտածէ որ յեղափոխական մարդուն չի վայլեր բոլշեւիկեան կարմիր աստղին տակ պտտիլ ցարական-բուրժուական հին անունով, քանի որ իր շուրջ ամէն ինչ յեղաշրջուած էր, անճանաչելի ըլլալու աստիճան։

Ինքզինքը կը մկրտէ «Հոկտեմբերեան», կինը կը կնքէ «Յեղափոխութիւն» անունով։ Եւ երբ ձագուկ մըն ալ կ'ունենան, զայն կը կոչեն «Հնգամեակ» համաձայն վերջին նորոյթին։

Եւ օր մըն ալ, միտք կ'ընեն գիւղ վերադառնալ, իրենց կարօտը առնելու համար իրենց ծնողներէն, կ'երթան եւ անոնց կը ներկայանան իրենց նոր անուններով։

Մեծ հայրը շատ կը սիրէր իր թոռնիկը՝ ժպտադէմ «Հնգամեակը», որ օրն ի բուն կը ծռուողէր եւ իրիկունը յոգնած, կը պառկէր մեծ հօրը քովիկը կծկտած, մինչ իր ծնողքը կը հագչէին քովնտի սենեակը։

Իրիկուն մը սակայն, մեծ հայրը, կողքին բաց տաքութիւն մը կը զգայ։ Կ'արթննայ եւ կը տեսնէ որ «Հնգամեակ»ը թրջեր է, կը շուարի. ի՞նչպէս մաքրէ, ի՞նչպէս փոխէ շորը, կը մտածէ լուր տալ ծնողքին։ Ու զողդղալով, մոմը ձեռքը բռնած, կը դիմէ քովի սենեակը, ձայն տալու իր զաւկին՝

— Հոկտեմբերեան, արթնցո՛ւր Յեղափոխութիւնը, Հնգամեակը տեղը ըրաւ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Արմէն Անանեան, որ կը նախագահէր Անդրկովկասեան կեդր. գործադիր կոմիտէին նիստերուն, ազատուած ըլլալով իր շրջանը, վերադարձաւ Հայաստան, շարունակելու Հայաստանի կեդր. գործադիր կոմիտէի նախագահութիւնը։

*** Նոյեմբեր 16ին Երեւանի գրողներու տան մէջ տեղի ունեցաւ հայ թատերական միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը։ Վարչութեան հաշուետուութիւնը կատարեց Տիգրան Հախումեան, վերաքննական շրջանի թատերութեան մասին խօսեցաւ Գիւլիքեխովեան, վերստուգիչ յանձնաժողովին կողմէ զեկոյց մը տուաւ Վ. Թոթովենց։ Յետոյ ընտրուեցան նոր վարչութեան անդամները եւ Անդրկովկասեան թատերական միութիւններու համագումարին պատգամաւորները։

*** Հայաստանի Պետական Հրատարակչականին ենթակայ երաժշտական յանձնախումբը մրցանակ խոստացած էր երաժիշտներուն, որոնք կը յօրինեն 3 աշխատաւորական երգեր։ Քննիչ նշանակուած են Ն. Մակինց, Ե. Չարենց, Վարդանեան, Գ. Բուդաղեան, Ս. Մելիքեան, Ա. Տէր Ղեւոնդեան, Մ. Քրիչչեան, Ս. Գասպարեան։

Պայմանաժամը երկարաձգուած է հասած չըլլալով յաջող երգ մը։

*** Անդրկովկասեան կառավարութեան ելմտական գործավար նշանակուեցաւ Վահան Երեմեան։ Նոյն կառավարութեան դատախազի պաշտօնէն հրաժարեցուած է Ստրուա, տեղը նշանակուած է Դոլիձէ։

*** Երեւանի նոր ջրմուղին շինութիւնը կ'աւարտի մօտ օրէն։ Պատրաստ է գծին 19,5 քիլոմեդրը, կը մնայ ամրաշաղախի մէջ դնել նաեւ գծին 1 քիլոմեդրը։ Եթէ կ'ըսէ «Խորհ. Հայաստան», շոգեկառքը ժամանակին հասցնէ աւազ ու շաղախ, ջրմուղը պատրաստ կ'ըլլայ նոյեմբերեան տօնին։ Ջրմուղը քաղաքին եւ շրջակայքի գիւղերուն պիտի տայ մօտ 3ուկէս միլիոն դոյլ ջուր։ Հին ջրմուղը կուտար 100,000 դոյլ։

*** Մեղրի արդիւնաբերութիւնը բարձրացնելու եւ մեղուաբուծական հին ձեւերը կատարելագործելու նպատակով, պետական խորհրդային տնտեսութիւնը կազմակերպեց 3 մեղուաբուծական խորհրդային տընտեսութիւն Թալչարուխի, Հոռոմի, Փամպակի մէջ, բոլորը պիտի ունենան 2080 փեթակ։ Այս տարի Թալչարուխի մեղուաբուծական տընտեսութիւնը իւրաքանչիւր փեթակէն կթեց 16 քիլօ մեղր, Փամբակի տընտեսութիւնը՝ 12,50 քիլօ, Հոռոմի տնտեսութիւնը՝ 26 քիլօ։ Հոռոմի յաջողութիւնը կը բացատրուի անով, որ մեղուաբոյծ ղեկավարներ ունէր։ Պետական խորհրդային տնտեսութիւնը 1932ին պիտի կազմակերպէ մեղուաբուծական ուրիշ 6 նոր տընտեսութիւններ՝ Ստեփանաւանի, Դարալագեազի, Թարսաջայի, Նոր Բայազիտի, Ինաքլուի եւ Գորիսի մէջ, 11000 փեթակներով, որոնք, ըստ ծրագրի, պիտի տան 33,000 փութ մեղր։

*** Նոյեմբերեան տօնին առթիւ կատարուեցաւ բացումը Մանեսի մէջ երկյարկանի տան մը, որ շինուած է Արթիկի փիքարով եւ պիտի ծառայէ ուսման վայր հանքային բանուորներու մասնագիտութեան համար։ Նոյնով կը բացուի դարձեալ Մանեսի մէջ 2 քիլոմեդր երկարութեամբ ջրմուղ մը, որ բնակչութեան պիտի հայթայթէ աղբիւրի ջուր, փոխան ապառողջ ջուրին, զոր կը խմեն ներկայիս տեղւոյն բանուորները։

*** Երեւի, տասներէկ տարիէ ի վեր, տակաւին չսորվեցան Երեւանի մեծ-խօսիկները թէ ի՛նչպէս կը վարեն շոգեկառքը։ «Խորհ. Հայաստան» բազմաթիւ օրինակներ կը թուէ, մենք կ'արտատպենք մէկ քանին.—

9 նոյեմբերին Երեւանի հին կայարանէն դէպի նոր կայարան կը մեկնի վայրաշարժ մը եւ կը զարնուի հանրակառքին, որ կայարանէն կը մեկնէր Երեւան։ Ջարդուփշուր կ'ըլլայ հանրակառքը, կը վիրաւորուին 6 հոգի։

11 նոյեմբերին նոյն մեքենավարը կը խորտակէ դարձեալ իր վայրաշարժը։

Նոյն օրը բեռնատար շոգեկառք մը Լենինականէն կը մեկնի Երեւան եւ կը խորտակուի Ալագեազի կայարանէն անդին։ 14 վակոն կը շրջին, երկաթուղին կը փճանայ կէս քիլոմեդրի վրայ։ Վնասը կը հասնի 80.000 ռուբլի։

Ա՜յ շինարարներ, տասնը մէկ տարի անցաւ, միթէ կարելի՞ է այսքան աշկերտութիւն։ Միայն ծա՞ռել ու բրդե՞լ սորվեցաք Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, քան ըլլալ թէ արթուն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԻԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔ

Ներածումներու սահմանափակման առթիւ, Ազգ. մեծ ժողովի նախագահ քեազիմ փաշա ճետեւեալ յայտարարութիւնն ուղղած է ժողովուրդին, որպէսզի միայն Թրքական ապրանքներ գնէ՝

— «Հայրենակի՛ց, մեր պարտքն է պահպանել թրքական դրամին արժէքը։ Գիտենք թէ ի՛նչ դառն աղէտներու ենթարկուած են այն ազգերը՝ որոնց դրամին արժէքը զերոյի ինկած է։ Տեսանք թէ ընտանիքի բազմաթիւ հայրեր, ի՛նչպէս չկրցան օխա մը հաց իսկ գնել իրենց 50-40 տարուան աշխատութեան արդիւնքով իրենց խնայած ու հաւաքած այն դրամներով, որոնցմով կը յուսային իրենց ծերութեան օրերուն հանգիստ կեանք մը վարել եւ իրենց զաւակներուն դրամագլուխ եւ օժիտ հայթայթել։ Մեր կառավարութիւնը՝ որ միշտ ապագան կը նախատեսէ, Թուրք ազգը պաշտպանելու համար այս աղէտալի վախճանէն, ամէն անգամ որ կարգը գայ, չի յապաղիր ձեռք առնելու բոլոր օգտակար միջոցները։

Ահա՝ «երկրին տնտեսութեան պաշտպանութեան որոշմնագիրը» ամենէն կարեւորն է այս միջոցներուն։ Եթէ մեր կառավարութիւնը այսպիսի միջոցի մը չդիմէր, եթէ շարունակէր մեր ներածումներու եւ արտածումներու միջեւ գոյութիւն ունեցող հինցած բացը, կարելի չպիտի ըլլար պահպանել թրքական դրամին արժէքը։ Անգլ. ոսկին անգամ ինկաւ այս պատճառով։ Այն բոլոր պետութիւնները որ կը գտնուին նոյն վտանգին հանդէպ, կը ստիպուին միեւնոյն միջոցները ձեռք առնել։ Ըսել է թէ մեր կառավարութիւնը կատարած է իրեն վիճակած պարտականութիւնը։

Եւ հիմա կարգը հայրենակիցներունն է։ Տնտեսական այս զօրաշարժի միջոցին, ամէն հայրենակից պէտք է գիտնայ իրեն ինկած պարտականութիւնը։ Այն բոլոր նշանաբանները զոր մեր Տնտեսական Խնայողական Միութիւնը ամէն միջոցէ օգտուելով, երկու տարիէ ի վեր կ'աշխատէր տարածել ժողովուրդին մէջ, այսօր ամէնուս համար ալ հայրենասիրական պարտականութիւն մը եղան։ Այլեւս ամէն Թուրքի հաւատամքը պէտք է ըլլայ «Ամէն Թուրք պէտք է Թուրքիոյ ապրանքը գործածէ» նշանաբանը։ Այլեւս անհրաժեշտ դարձած է գործածել մեր երկրին մէջ հասած եւ շինուած տեղական ապրանքները։ Թրքական դրամի արժէքին պահպանումը ամէն Թուրք հայրենակցի քսակը շահագրգռող գործ մըն է։ Այդ պարագային, այս նպատակին հասնելու համար, տեղական ապրանք գործածելն ալ ոչ միայն Թուրք հայրենակցին ազգային պարտականութիւնն է, այլ միեւնոյն ժամանակ իր անձնական շահուն մէկ պահանջքն է։ Մանաւանդ երբ քաղաքական ու տնտեսական անկախութիւնն ալ այս կը հրամայէ։

Արհեստի եւ Ճարտարարուեստի նախարար հայրենակիցնե՛ր, Թուրքիոյ ապրանքը պէտք է որ իրաւունք ունենայ պետութեան պաշտպանութիւնը եւ ժողովուրդեան ընդունելութիւնը շահելու։ Ձեր պարտքն է ապահովել այս բանը։ Թրքական ապրանքը տոկուն եւ աժան ըլլալու է։ Ասոր հակառակը ապերախտութիւն կ'ըլլայ պետութեան պաշտպանութեան եւ ժողովուրդին ընդունելութեան հանդէպ։

Վաճառական հայրենակիցնե՛ր, շահագիտութիւնը դաւաճանութիւն է։ Աւելի շահ ապահովելու ցանկութեամբ ապրանքներու գինները բարձրացնելը՝ ամենատգեղ բան մը կ'ըլլայ։ Այնպիսի շրջանի մը, երբ պէտք է որ պետութիւնը եւ ազգը միասին քալեն, կ'ուզենք մեր ձեռքերուն մէջ տեսնել մեր վաճառական հայրենակիցներու ձեռքերը։ Մեր վաճառականներուն վրայ ալ կարեւոր պարտականութիւններ կը ծանրանան։ Թրքական դրամին պաշտպանութեան համար՝ պայման է համաշխարհային հրապարակներուն վրայ բարձրացնել թրքական արտադրութեանց արժէքը եւ մրցումի ընդունակութիւնը։

Հայրենակիցնե՛ր, այս շրջանի ամենէն գլխաւոր նշանաբաններէն մէկն է խնայողութիւն ընել թէ՛ պետութեան եւ թէ ընտանիքի պիւտճէներուն մէջ։ Ամէն Թուրք ընտանիք իրեն պարտականութիւն համարելու է հաշիւով ապրիլ, քի՛չ ալ ըլլայ, սակայն կանոնաւոր կերպով գրամ խնայել եւ այս հաւաքած դրամները մեր ազգային պանքաներուն ի պահ տալով, խնայողութեան հաշիւ մը բանալ եւ այս կերպով օգտուիլ անոնց տոկոսէն։

Այն մեծ ձայնը որ «ձեր առաջին նպատակակէտը Միջերկրական ծովն է» կը կոչէր ազգային փրկութեան պայքարի միջոցին, այսօր ալ նոր նպատակակէտ մը ցոյց կուտայ՝ «ձեր ազգին նպատակակէտը ազգային անկախ տնտեսութիւն է» ըսելով։ Մեր պարտքն է այս ձայնին հետեւիլ։ Եւ այս ձայնին ետեւէն պիտի երթանք։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԱԼ ԿԸ ՍԵՂՄԷ

Յունաստանի մաքսապաշտպան նոր օրէնքով սահմանափակուած է ուտեստեղէններու մուտքը։ Ամենէն խիստ սահմանափակման ենթարկուած են հաւկիթը, բանջարեղէնները։ Տարին 130 միլիոն տրախմիի հաւկիթ կը ներածուէր Յունաստան։ Սահմանափակուած է նաեւ հանքածուխի եւ ողջ կենդանիներու ներածումը։ Այս սեղմումներէն ամենէն աւելի կը վնասուի Թուրքիա որ այդ ապրանքները ամենէն շատ կ'արտածէր դէպի Յունաստան։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՎԱՃԱՌԱՄԱՐՏԸ

1930ին Ճափոն 4 միլիոն ոսկիի ապրանք ղրկած է Թուրքիա։ Փոխարէն ստացած է 45,000 ոսկիի ապրանք։

Առեւտրական տեսչութեան վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ որ վերջերս 2-3 անգամ աւելցած է Ճափոնի արտածումը դէպի Թուրքիա։ Ինն ամսուան ընթացքին (1931) Պոլսոյ շրջանը մտած է 14 միլիոն ոսկիի ապրանք։ Ուրիշ ոչ մէկ երկիր այսքան արտածում ունեցած է դէպի Թուրքիա։ Ապրանքները մեծ մասով բամպակեղէն են։

ՇԱՏԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Թոքատէն կը գրեն «Աքշամ»ի (17 Նոյ.). — Փողոցներու մէջ սալայատակ անունով ո՛ր եւ է բան չկայ։ Լապտեր ալ չկայ։ Քաղաքը ունի նեղ շուկայ մը, քանի մը վաճառատուն, նպարավաճառ եւ գիշեր-ցերեկ բաց սրճարաններ։ Տուները շատ աժան են։ Ամենէն լաւ տուներուն տարեկան վարձքը 80-100 ոսկի է։ Ուտելիքն ալ շատ աժան է։ Անցեալ տարի պաճարախտ ծագեցաւ գիւղերուն մէջ։ Գիւղացիները լուր տուած չըլլալով, հիւանդութիւնը տարածուեցաւ գաւառին եւ գիւղերուն մէջ։ Խիստ պայքարի մը շնորհիւ կարելի եղաւ առաջքը առնել։

Դպրոցի պահանջը խիստ մեծ է։ Գիւղերուն մէջ դպրոց չկայ։

ԱՆԿԵՂԾ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԸ

ՄԻՆՈՐԻ ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Կիրակի օր, ռուս յեղ.-ընկերվարականները Փարիզի մէջ տօնեցին իրենց վեթերան ընկերոջ Ժոզէֆ Մինորի եօթանասնամեայ տարեդարձը, մէկը ռուս յեղափոխական շարժման ամենէն ազնիւ դէմքերէն։

Մոսկուայի մեծ բուրժուներին այս զաւակը, հրաժարելով իր ընտանիքին հարստութենէն եւ փայլուն ապագայէն որ իրեն համար կը պատրաստէր իր ընտանիքը, փոքր հասակէն կը նետուի ռուս յեղափոխական շարժման մէջ։

Աղեքսանդր Բ.ի սպանութենէն յետոյ, երբ ցարական բռնապետութիւնը կը ճնշէր ամբողջ Ռուսաստանը, Մինոր, կը պատկանէր երիտասարդներու այն փաղանգին, որ չէր դադրեր յեղափոխութիւն քարոզելէ։ 1884ին, առաջին անգամ ըլլալով կը ձերբակալուի. 23 տարու էր։ Անկից աղին, իր կեանքին մեծագոյն մասը կ'այրէ բանտերու, թիարաններու եւ աքսորավայրերու մէջ։

Իր առաջին ձերբակալումէն վեց ամիս յետոյ, երբ կը բանտարկուի եւ 1887ին, կ'աքսորուի Սիպերիա՝ 10 տարուան համար, առանց դատ ու դատաստանի, այլ վարչական որոշումով։ Բանտէ բանտ, 17 ամիս տեւող ճամբորդութենէ մը յետոյ, աքսորականներու կարաւանը որոնց մէջ էր Մինոր, կը հասնի Սիպերիա։ Ոստիկանութիւնը սակայն, աքսորականները հանգիստ չի թողուր։ Կը հրամայէ անոնց մեկնիլ 3000 քիլոմեդր հեռու ամայի վայր մը։

Աքսորականները կը մերժեն եւ կը կռուին։ Զօրս հոգի կը սպաննուին կռուին մէջ։ Մնացեալները՝ որոնց մէջ էր Մինոր կը դատապարտուին մահուան։ Երեքը կը կախուին։ Մինորի մահապատիժը կը փոխուի ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի։ Մինչեւ 1896. Մինոր կը մնայ թիարանին մէջ։ 1900ին ներման կ'արժանանայ։ Բայց, Ռուսիա վերադարձին իսկ, կը վերսկսի յեղափոխական գործունէութեան եւ կը ստիպուի ապաստանիլ արտասահման։

1905ի յեղափոխութեան օրերուն՝ Մինոր կը վերադառնայ Ռուսիա եւ կրկին կը լծուի աշխատանքի, նախ Կովկասի մէջ. յետոյ ան կ'անցնի Վոլկայի շրջանը։ Բայց կրկին կը ձերբակալուի եւ 1910ին, պատերազմական ատեանի մը կողմէ կը դատապարտուի 10 տարի տաժանակիր աշխատութեան եւ միայն 1917ին, յեղափոխութեան առաջին օրերուն է որ Մինոր կը վերագտնէ իր ազատութիւնը։

Մինչեւ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը, ռուս յեղափոխական վեթերանը կը վարէ կուսակցական եւ հանրային կարեւոր պաշտօններ. այս անգամ սակայն բոլշեւիկները զայն նորէն բանտ կը ղրկեն, մինչեւ որ կը յաջողի փախիլ արտասահման։ 1920էն իվեր կ'ապրի Փարիզ, միշտ գործակցելով իր կուսակցութեան, հակառակ իր յառաջացած տարիքին եւ առողջական անկայուն վիճակին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԽՄԲԱԿԱՆ ԴԱՍԵՐ

Կատարուած դիմումի մը վրայ, Փարիզի քաղաքապետութիւնը գնահատելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործունէութիւնը՝ անոր տրամադրութեան տակ դրած է քաղաքապետական մարզարանը՝ որ կը գտնուի 87 Avenue Jean Jaurès, Paris. Կիրակի առաւօտները ժամը 9—11։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական կեդրոնական Մարմինը յառաջիկայ յունուար 1932էն սկսեալ, հոն պիտի կազմակերպէ մարմնամարզի խմբական դասեր, որոնց կրնան մասնակցիլ Փարիզի եւ արուարձաններուն բոլոր հայ երիտասարդներն ու պատանիները։ Դիմել այժմէն նամակով Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնը՝ 1 Rue Saulnier (9e).

Յառաջիկային պիտի ծանուցուի այդ դասերուն սկսման թուականը։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ իրիկուն ժամը 8.30ին, Salle de la Mutualitéի մէջ, 22 Rue St. Victor, մէթրօ Maubert-Mutualité.

Նիւթ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ.

Հ.Յ.Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

Լիոնի բոլոր ընկերները այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Ակումբ-Ընթերցարանը՝ 262 Rue Duguesclin, Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ SALON CHAPE*Ի ՄԷՋ* (84 RUE CHAPE)

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ՍՏՈՒԹԻԱ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

մեծ պատրաստութեամբ կը ներկայացնէ *ՕԹԷԼԼՕ*

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԵՆ

Կը մասնակցին՝ Օր. Օր. Մ. Մարտիրոսեան, Յ. Սարդարեան, Պ. Պ. Ս. Ազարեան, Վ. Տէր Վարդանեան, Տրդատեան, Փիլիկեան, Պէշկէթիւրեան, Ալիքսանեան, Մանկունի, Տէր Մարտիրոսեան, Եդուարդեան, Գարագաշ Սուրէնեան, եւայլն։

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախկին պատերազմիկ Հայ Սպաներու Միութեան կողմէ *Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ* Jean Goujon*ի սրահներուն մէջ,* 8 Rue Jean Goujon

Ջոխ գեղարուեստական բաժին, ճազ-պանտ, եւրոպական պարեր մինչեւ առաւօտ։ *Մուտք՝ 20 ֆրանք*

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue Cambrone, Métro Vaugirard, տեղի կ'ունենայ *Ա. Ջամալեանի* զեկուցումը, *«ՏԱՐԱԳԻՐ ՀԱՅ ՆՈՐ ՍԵՐՆԴԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐԸ»*։

Մուտքը ազատ է ամէնուն համար

Հ. Յ. Դ.

ԳԱԻԱՌ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն խիստ կարեւոր խնդրոյ մը առթիւ խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ կուկունեան, կայծակ, Համազասպ, Մարզպետ խումբերու վարչութիւնները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին դաշնակցութեան Ակումբ ընթերցարանը, կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ ճիշդ ժամանակին:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանին մէջ, 262 Bue Duguesclin. *Կը դասախօսէ Ընկ. Արամ-Դաւոնէ, Հ. Յ. Դ. ծրագրի մասին։ Կը հրաւիրուին ընկերները, համակիրները եւ չէզոքները։*

ՏԷՍԻՆԻ Պատ. միութեան Գրական-վիճաբանական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 7ին, Քաֆէ տը լա Փէի մէջ։ Ընթերցում Ռ. Զարդարեանի գործերէն եւ գրոյց։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին։Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆԻ ընկեր կարօ խումբի ընկերական ժողովը այս կիրակի ժամը 5ին ընկեր Յովհաննէս Վարսեանին բնակարանին մէջ: կարեւոր օրակարգ։ պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 2.30ին, 40 րիւ տը Պէլվիլ: կարեւոր օրակարգ՝ կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները։

ՉԱՐՍԱՆՃԱԳԻ Հայր. միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները այս կիրակի ժամը 7ին, 13 րիւ Քոլպէր, Պար Թապայի մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Որբերու մասնաճիւղը ձեռնարկած է տօնելու «Մշակոյթի Օր»ը։ Այս առթիւ կը խնդրուի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Բարձր Հայքի, Երիտասարդաց, Սեվրի Հիսարի Երիտ. Միութիւններէն 2ական լիազօր ներկայացուցիչներ ղրկել տօնակատարութեան խորհրդակցական ժողովին որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի ժամը 2ին 23 Bld. Dugonnier, Bar au Petit Poucet*ի մէջ։*

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահ. Հայր. Միութեան բոլոր անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ֆլօրիա ճաշարանը, 61 Rue Mr. le Prince. Օրակարգ վարչ. ընտրութիւն, կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպայման ներկայ գտնուիլ:

ՐՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 241 Rue J. J. Rousseaux. *Կարեւոր օրակարգ։ պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայր. միութեան վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու հայրենակիցները այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Ռոստոմի Գրադարանը, 131 Fbg. du Temple, *մէթրօ Պէլվիլ։*

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. պահեստի, Wanderers, *4րդ, Ծիծեռնակ եւ* Junior *ֆութպոլի խումբերու անդամները ինչպէս նաեւ պասքէթպոլ խաղացողները կը հրաւիրուին ընդհ.ժողովի,այսօրՈւրբաթ գիշեր ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանի վերնայարկը,* 61 Rue Monsieur le Prince։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փանէսի, Ս. Գ.— 50։ Սկսանք ղրկել։

Մարսէյլ, Գործ.— 1400։ Կարգադրեցինք։

Լիոն, Գործ.— 1067.50։ Կարգադրեցինք։

Մարթիկ, Ո. Ք.— 35։

Տրակինեան, Օ. Ա.— 100։

Բուրպըլվուա, Օ. Պ.— 70։

Վալանս, Ն. Թ.— 10։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Երզնկայի Շէֆիք փաշա թաղեցի Սահակ Թոմասեան կը փնտռէ իր կինը Աղաւնի (ծնեալ Մէռկէլեան) եւ իր զաւակները Մկրտիչ, Իւղաբեր եւ Գրիգոր։ 1915ին կը գտնուէին Երզնկա։ Տեղահանութեան միջոցին անյայտացած են։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէ կը խնդրուի իմացնել Sahag Tomassianի, 30 Rue du Moulin à Vent, Sarcelles, (S. et O), France.

— կը փնտռուի Բաբերդցի Սահակ Ղարիպեան 36 տարեկան, հօր անուն՝ Սեդրաք, մօր անուն՝ Կայնան, 10 տարի առաջ կը գտնուէր Նիւ Եորք (Ամերիկա)։ Իմացնել իր քրոջ Էլպիս Գէորգեանի, 3 Rue Brisac, Quartier Oddo, Marseille:

կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէ արտատպել։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ

Պաշտօնական մարմիններու ուղղուած ամէն տեսակ աղերսագրերու խմբագրութիւն, հարկային, ապահովագրական, Ֆրանսա մուտքի արտօնութեան, ինքնութեան թուղթերու կանոնաւորման եւ նաթիւրալիզասիոնի օրէնքներու վերաբերեալ խորհուրդներ։ Ամուսնական ձեւակերպութեանց արագ հետապնդում 15 օրուան մէջ։

Դիմել՝ Խ. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆի, ամէն օր ժամը 10—12, 20 rue de Bézons à Courbevoie (Seine), Tél. Defénse 0—39։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

33.— ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԷՋ

Միհրան կ'ըսէր.

— Ճանըմ, մեր տասմեաբոյժը շատ կ'աճապարէ։ Աճապարանքով տեսնուած գործէն բարիք չի ծնիր։ «Քօճա» Աղասին 15,000 կամ 20,000 հոգինոց ուժ մը հաւաքեց, զօրանոցը գրաւեց, վաշտերով գերի բռնեց, գիւղեր, քաղաքներ գրաւեց, սակայն գլխաւորները աճապարեցին եւ գտած յաջողութիւնը կորսնցուց։ Հիմա շատ զգոյշ պետք է շարժիլ։ Արդէն քանի մեր ձեռքը կը գտնուին ճագարները, վախի տեղի չկայ։ Կարելի՞ բան է որ ճագար մը դուրս ցատկէ իր բոյնէն։ Մենք լաւ գիտենք գործը, ուրիշն ալ պետք է համոզել։ Չըլլայ թէ որսորդը, սակայն, խորամանկ փրթի...

ՍԱՐԳԻՍ,— Չեմ յուսար որ որսորդը արթուն գտնուի։Երբ Աղասի շուպենաւ նստաւ եւ Կիլիկիայէն հեռացաւ, այլեւս որսորդը խորասուզուեցաւ իր բունին մէջ։

Լրտեսը լերան ճամբուն վրայ, յստակ կը լսէր այս խօսքերը եւ, ճիշդ ինչպէս որսորդը աչքէն չի հեռացներ ճագարը, կը շարունակէր հետապնդել երկու կոմիտէճիները։ Կամաց կամաց հեռացան քաղաքէն։ Լեռ ու դաշտ անցնելով, ի վերջոյ Համըրնէն 2ուկէս ժամ հեռու վայր մը հասան։ Այս տեղ, այս անձայն շրջանը, հանգստավայրն էր թռչուններուն, ագռաւներուն ու անգղերուն։ Ոչ մէկ նշան մարդկային արարածի կամ ընտանի կենդանիի։ Հովիւներն իսկ ոտք չէին դներ այդտեղ։ Միհրան եւ Սարգիս մտան քարայր մը, զոր շատ լաւ տեսաւ ու ճշդեց լրտեսը։ Մէջքէն ատրճանակը հանելով, գաղտնի ոստիկանը նախ ուզեց հաստատել թէ լման էին գնդակները եւ յետոյ նստաւ ու սպասեց։ Հիմա ի՞նչ ընէր։ Այլեւս կասկած չկար թէ այս մարդիկը կը պատկանէին կոմիտէին, եւ հայ յեղափոխական ապստամբական շարժումներու վերաբերեալ գործով մըն էր որ քարայր մտած էին։ Հաւանական էր, որ քարայրը թաքստոց մըն էր զէնքի եւ փէտայիներու։ Ուստի գաղտնի ոստիկանը որոշեց սպասել։ Թուփերուն ետեւ իրեն դիրք մը պատրաստելով, սկսաւ հսկել ու դիտել։

Կէս ժամ անցաւ։ Միհրան եւ Սարգիս դուրս ելան քարայրէն։ Տոպրակ մը կը տեսնուէր իրենց ձեռքէն կախ։ Տոպրակին մէջ խոշոր նարինջներու կամ նուռերու նման բաներ մը կային։ Աչուասիկ ճագարները, ըսաւ ինքն իրեն։ Տեսնենք հիմա ուրո՞ւ նուէր կը տարուին այս ճագարները։

Ճամբան, երբ կը վերադառնային, Միհրան կ'ըսէր.

— Երբ նաւ մը քանի մը նաւապետ կ'ունենայ, հարկաւ կ'ընկղմի։ Աղասի չկրցաւ ապրիլ Սիրանուշին հետ։ Սիրանուշ Համբարձումին հրահանգներէն զատ ուրիշ խօսք մտիկ չէր ըներ։ Սակայն միւս եղբօրը ժիրայրին բնաւ մտիկ չէր ըներ։ Մարտիրոս (*) այսպիսի գործերու մէջ բարձր է Համբարձումէն ալ, Աղասիէն ալ, չեմ գիտեր որմէ ալ։ Երբ դպրոցին մէջ մեղի վարժապետութիւն կ'ընէր, մոռցա՞ր տուած դասերը։ Ինչքա՛ն բարեխղճութեամբ կը դասաւանդէր։ Ա՜խ, Մարտիրոս, ա՜խ...։

— Տաճիկները շատ արթնցան, Միհրա՛ն։ Այնպէս, եթէ Սուլթանը քիչ մըն ալ ուշ ղրկէր զինուորները, մենք ներկայիս Հալէպ կը գտնուէինք, ինչ որ է։ Աղասին գիծացն է կ'ըսեն, Կիպրոսի մէջ։ Աւետիսին նամակ մը գրեր եւ շատ մը բաներ է տեղեկացուցեր։ Եթէ այս գարնան փոքրիկ շարժում մը փորձենք, անգլիական նաւատորմը Մերսին պիտի հասնի եւ պիտի հսկէ Հայոց տիրապետութիւնը Կիլիկիոյ վրայ։ Ա՜խ, անգամ մը պիտի տեսնեմ այդ օրը...։ Գիտե՛ս, Միհրան, ի՞նչ պիտի ընեմ։ Կը յիշես, գիշերով Զէյթունէն վերադառնալէ յետոյ, առտուն գացի շուկայ։ Ոստիկանապետ մը, Լա՞զ է, Արնաւո՞ւտ է, ի՛նչ... է, Ալի էֆէնտի անունով մէկը կար։ Երբ զիս տեսաւ. «Ծօ՛, թթու անհաւատ, դո՞ւն ալ Զէյթունի հերոսներուն մէջ էիր» ըսաւ, եւ ապտակ մը փակցուց երեսիս։ Երբ ձեռքս իյնայ, այդ անզգի նայուածքով սատանային երեսին տասը ապտակ պիտի փակցնեմ, եւ տասն անգամ պիտի թքնեմ։ Ցետոյ աղջիկը, ա՜խ, այդ վանեցիի պէս աղուոր Հանիֆէն առնելով քէֆ ընելու պիտի երթամ։

Գաղտնի ոստիկանը կը քալէր այն արահետէն, որ զուգահեռաբար կ'ընթանայ ճամբուն թուփերուն ետեւէն։ Այնպէս թէ կը հետապնդէր զանոնք եւ թէ կը լսէր անոնց խօսակցութիւնը։ Ի վերջոյ ինքնիրեն ըսաւ.

— Ա՜խ, Սարգիս կը կոչուիս, ինչ կը կոչուիս, ես թէեւ անծանօթ եմ Համըրնի, սակայն լսած եմ որ Վարդուհի անունով աղջիկ մը ունիս։ Երբ, դուն Հանիֆէն փախցնելու եւ քէյֆիդ նայելու առիթ չգտած, էֆէնտիին քու Վարդուհիդ փախցնէ՝ ի՞նչ կ'ըսես, կը պատահի, չէ՞։

Այլեւս մօտեցած էին քաղաքին։ Միհրան եւ Սարգիս քաղաքին վերի ծայրի տուներէն մէկը մտան։ Գաղտնի ոստիկանը միտքը պահեց այդ տունը։ Ուրիշ դարձդարձիկ ճամբէ մը դառնալով, իր սենեակը գնաց, հանեց զգեստները եւ փոխուեցաւ։ Ուրիշ զգեստ մը հագնելով, փութաց կառավարչատուն, ոստիկանապետին մօտ։ Պատմեց ամէն բան։ Ոստիկանապետը բաւական թիւով ոստիկան տուաւ եւ պաշարեց յիշեալ տունը։ Ներսը խուզարկութիւն սկսաւ։

(Շար.)

(*) Համբարձում Պոյաճեանին եղբայրը, Նշանաւոր ժիրայրը կը կոչուէր նաեւ Մարտիրոս, որ մէկն էր Հնչակեաններու ամէնէն ազդեցիկ անդամներէն։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ			250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931

5 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1743

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԱՀԱՆՋԸ ՍԿՍԱՒ...

Ամրան տաքերէն յետոյ, ձմրան սառնամանիքը: Ջերմագին հաւատիքներէ եւ գինարբուքներէ յետոյ, սառն վերաքննութիւն: Անփառունակ Նահանջ:

Անմիջապէս անցնինք նիւթին.

— «Պէտք է նախապատրաստուիլ այժմէն երկրորդ 4000նոց խումբին համար» կը թուի թէ նախապատրաստութեան հոգը մեծագոյն մասով իր վրայ պիտի վերցնէ Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը։

«Ասկէ հինգ ամիս առաջ, երբ որոշուեցաւ գաղթականներ ընդունիլ, Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը բաւական մեծ ակնկալութիւններ ունէր գաղութահայութեան աջակցութեան մասին՝ բնակարաններու պատրաստութեան մէջ, բայց երբ Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան Փարիզ եկաւ, կրցաւ մօտէն գաղափար կազմել թէ գաղութահայը ստեղծուած պայմաններուն մէջ, ի վիճակի չէ արդարացնելու Հայաստանի կառավարութեան ակնկալութիւնները»:

Գրողն է՝ Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը (2 դեկտեմբեր): Յուշիկ յուշիկ պարզելով գաղութներու վիճակը, գործազրկութեան տագնապին սաստկացումը եւ ուրիշ պարագաներ, թերթը Երեւանի ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ պարագաները. (կ'ամփոփենք իրենց շարադրութեամբ).—

1.— Այս աննախընթաց տագնապը մէկ կողմէ կը ստուարացնէ Հայաստան գաղթել փափաքողներու թիւը, միւս կողմէ կը տկարացնէ վճարունակութիւնը անոնց որկրփափաքէինօգնելը:

2.— Հայաստանի կառավարութիւնը Ներգաղթի կազմակերպման գործին մէջ առ այժմ իր ակնկալութիւնը արտասահմանի աջակցութեան մասին իջեցնելու է իր նուազագոյն չափին:

3.— Ներկայ տագնապէն ազդուած է եւ դեռ պիտի ազդուի Բարեգործականը, եւ այն արտակարգ ձեռնարկները զորս պիտի ընէ Ներգաղթին համար, շատ հեռու պիտի մնան մեր ակնկալութիւններն արդարացնելէ ներկայ պայմաններուն մէջ, մանաւանդ պէտք չէ մոռնալ որ դեռ կիսակատար կը մնայ Նուպարաշէնի ձեռնարկը:

4.— Հայրենակցականները նոյնպէս Հայաստանի մէջ ունին ձեռնարկներ զորս պէտք չէ որ կիսատ թողուն: Անոնք նոյնպէս ունին իրենց հայրենակիցներուն օգնելու պարտականութիւնը:

5.— Հօկն է միայն որ պիտի կարենար առաւելագոյն օգնութիւնը հասցնել Ներգաղթի ձեռնարկին:

6.— «Այնուամենայնիւ, պէտք չէ պատրանքներու անձնատուր ըլլանք: Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը ինքը պիտի ըլլայ, ինչպէս ըսինք, գործին ծանրութեան մեծագոյն բաժինը իր վրայ վերցնողը»:

Ինչպէս կը տեսնէք, արդէն իսկ պատուաւոր Նահանջի ճամբան բռնած է այն հոսանքը որ միշտ բարձրաձայն կ'երգէ իր բարեկամութեան օրհներգը՝ հանդէպ Խ. Հայաստանի եւ որ մեծ յոյսեր ներշնչած է Երեւանցիներուն, իբրեւ արտայայտիչը «Թրքահայ բուրժուազիայի»:

Մենք զարմանքի խօսքեր չունինք, մեկնաբանելու ժամու այս իմաստութեան համար:

Բայց ստիպուած ենք մեր կարգին ուշադրութեան յանձնել քանի մը կարեւոր կէտեր, որոնք մոռացութեան տրուեցան ամառը, երբ օդերը տաք էին եւ բաժակները լեցուն:

Այսպէս, ռամկավար կուսակցութիւնը ո՞ր եւ է ատեն հաւատացա՞ծ էր թէ Բարեգործականով, կարգ մը Հայրենակցականներով եւ Հօկով պիտի կրնան գլուխ հանել Ներգաղթի գործը: Նոյնիսկ չորս հազարի բնակարաններու շինութիւնը:

Այս հարցումին պատասխանը կրնային տալ ամառն իսկ — անցեալ օգոստոսին — երբ այստեղ կը գտնուէր «վարչապետը», եւ երբ տակաւին սաստկացած չէր գործազրկութիւնը:

Երկրորդ, հիմա որ փառաւորապէս կը նահանջեն Բարեգործականն ու Հայրենակցականները, սահմանափակելով իրենց աջակցութիւնը, այդ ո՞ր հրաշքին ուժով անոնց պակասը պիտի լրացնէ սա խեղճուկրակ, մեռելածին, պոռոտախօս եւ սնամէջ Հօկը, որուն ելքն ու մուտքը գիտէք թէ ո՛ւր կը հասնի կամ ո՛ւր կը հոսի:

Երրորդ, քանի որ գործին «ծանրութեան մեծագոյն բաժինը» կը թողուք Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան, կը հաւատա՞ք թէ այսուհետեւ կարելի կ'ըլլայ ներգաղթ կատարել, առաջին 6000ի կարաւանին առաքումէն յետոյ:

Որովհետեւ, գաղտնիք չէ, — Երեւան յանձն կ'առնէ տանիլ, եթէ գաղութները «վճարեն» բնակարաններու շինութեան համար, եւ հոգան «արտասահմանի նաւահանգիստներէն մինչեւ Պաթում պարենաւորումն ու ճանապարհածախսը»:

Արդ, ես չեմ, դուն չես, ան չէ, — հապա ո՞վ է որ պիտի հոգայ այդ ծախքերը, ներկայ պայմաններուն մէջ:

Ու վերջապէս, քանի որ առագաստները իջած են եւ անողոք իրականութիւնը փռուած է մերկապարանոց, ամէնուս աչքին առջեւ, ի՞նչ կը խորհիք այն հազարաւոր բազմութիւններու մասին, որ ջուրը չտեսած կօշիկները հանեցին, այնքան վարդագոյն եւ աւետաբեր լուրերու խրախճանքին մէջ, և հիմա պիտի մատնուին դառն յուսախաբութեան մը:

Մասնաւորապէս Յունաստանի մէջ, աչքերը պողեցան շոգենաւի սպասելէն: 8-10,000 տարագիրներ տուն-տեղ քանդեցին եւ հիմա յայտնի չէ ո՛վ պիտի երթայ, ո՛վ պիտի մնայ: կամ ի՛նչպէս պիտի մնայ:

Զարժե՞ր լուսաբանել նաեւ այս կէտերը, յուշիկ-յուշիկ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Անգլիական դրամը եւ մախատուրները

Մաքտոնըլտ նախորդ օր յայտարարեց թէ խորհրդարանը պիտի յետաձգուի Դեկտ. 11ին, Ծնունդի եւ կաղանդի արձակուրդին առթիւ:

Պատասխանելով երեսփոխանի մը հարցման, ելմտական նախարարը յայտնեց թէ կառավարութիւնը չի կրնար որեւէ յայտարարութիւն ընել դրամական հարցին վերաբերեալ միջազգային համաձայնութեանց կնքման մասին:

Գալով անգլիական դրամի անկման, նախարարը յայտնեց թէ անգլիական դրամի տկարացումը պէտք է վերագրել արտաքին ազդակներու, որոնց վրայ տակաւին, անգլիական կառավարութիւնը չէ կրցած որեւէ հսկողութիւն կատարել: Այդ պատճառները կը զուգադիպին նաեւ տարեվերջի սովորական ներածումներու պատճառած մեծագումար վճարումներուն: Աւելցուց նաեւ թէ որեւէ պատճառ չկայ վախ զգալու անգլ. դրամի վիճակին մասին:

Խորհրդարանի ծայրայեղ աջերը կը ջանան ճնշում բանեցնել կառավարութեան վրայ, որպէս զի աւելի ընդլայնէ ներածումներու դէմ ձեռք առնուած միջոցները եւ մաքսային օրէնքի սահմանները, արձակուրդի առթիւ խորհրդարանի փակումէն առաջ:

Գրեր էինք թէ Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը դիմում կատարած է անգլիական կառավարութեան, երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութեանց մասին բանակցութիւններ առաջարկելով: Անգլիական կառավարութիւնը տակաւին չէ պատասխանած այս դիմումին: Միւս կողմէ, ուշադրութիւն գրաւած է Անգլիոյ առեւտրական նախարարին այն յայտարարութիւնը խորհրդարանին առջեւ, թէ կառավարութիւնը օտար որեւէ պետութեան հանդէպ չպիտի մտնէ յանձնառութեան մը տակ, որ խափանէ ներածումներու դէմ՝ մաքսային օրէնքէն սպասուած արդիւնքները:

Այս յայտարարութիւնը Լոնտոնի քաղաքական շրջան... ներուն կողմէ կը բացատրուի իբր մերժում՝ արտաքին համաձայնութիւններ կնքելու:

ՍՏԵՐԼԻՆԻ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Երէկ կէսօրին, ստերլինը կ'արժէր 85.55:

Հնդկաստան եւ Անգլիոյ խաղախականութիւնը

Անգլիական խորհրդարանը շարունակեց վիճաբանութիւնները Հնդկաստանի հանդէպ անգլիական քաղաքականութեան մասին:

Պահպանողական երեսփոխաններու խմբակի մը կողմէ Վ. Չըրչիլ փոփոխութեան առաջարկ մը ներկայացուց, մտցուելու համար կառավարութեան բանաձեւին մէջ: Չըրչիլ կ'առաջարկէ, հաւանիլ կառավարութեան քաղաքականութեան, պայմանաւ որ՝

1) Այս քաղաքականութեան մէջ, ո՛չ մէկ կերպով խորհրդարանը ստիպուի յանձնառութեան տակ մտնել Հնդկաստանի գիջելու սահմանադրութիւն մը, որ անոր տայ գաղթապետութեանց յատուկ կազմական կանոնադրութիւնը:

2) Այս քաղաքականութիւնը դրապէս պաշտպանէ Անգլիոյ եւ Հնդկաստանի առեւտուրը:

3) Հնդկաստանի կառավարութեան տրուած որեւէ բացառիկ իրաւասութիւն չկարենայ վտանգել խորհրդարանին պատասխանատուութիւնը՝ Հնդկաստանի մէջ՝ անդորրութեան, եւ խաղաղութեան տեսակէտէն:

Դաժնաղ խստութիւններ Կիպրոսի մէջ

Նիկոսիոյ պաշտօնաթերթը Դեկտ. 1ին հրատարակեց երեք նոր օրէնքներ, զորս ստորագրած է կառավարիչը, Սըր Ռոնըլտ Ստորս: Այս օրէնքներէն մէկը կ'արգիլէ դրօշներու պարզումը կամ ցուցադրութիւնը՝ առանց կառավարիչին արտօնութեան: Երկրորդը կանոնի տակ կ'առնէ եկեղեցիներու զանգահարումը: Անցեալին մէջ եկեղեցիներու կոչնակները շատ են գործածուած իբրեւ ահազանգ բազմութիւն հաւաքելու եւ անկարգութիւններ յարուցանելու: Այսուհետեւ կոչնակները չպիտի զարնուին առանց շրջանի ոստիկանապետին արտօնութեան: Երրորդ օրէնքով, կը փոփոխուին գիւղապետներու (մուխթար) անուանման կանոնները: Այսուհետեւ անոնք պիտի նշանակուին կառավարիչին կողմէ, որպէսզի ազատ մնան տեղական մարմիններու ազդեցութենէն:

Ճեպընթացներու բախում

ԵՐԵՔ ՄԵՌԵԱԼ, 24 ՎԻՐԱՒՈՐ

Պրիւքսէլ-Անվէրսի եւ Լիլ-Անվէրսի ճեպընթացները իրարու բախեցան, Անվէրսէն 17 քիլոմեդր հեռու: Երեք կառքեր խորտակուեցան: Երեք մեռեալ եւ 24 վիրաւորներ կան:

Չինեւճապոնական վէճը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը, որ Փարիզի մէջ, կը զբաղէր չինեւճապոնական վէճին կարգադրութեամբ, այս միջոցիս քիչ մը շունչ կը քաշէ, սպասելով Չինաստանի եւ Ճափոնի պատասխաններուն, իրենց ուղղուած առաջարկներուն մասին:

Կը յիշուի թէ Խորհուրդը երկու կողմերուն ներկայացուցեր էր կարգ մը առաջարկներ՝ վէճին լուծման մասին: Այս առթիւ Թոքիոյէն տրուած տեղեկութիւնները, յոյս չեն ներշնչեր թէ կարելի ըլլայ մէկ քանի օրուան ընթացքին՝ վերջացած տեսնել այս հարցը:

Ճափոնական կառավարութիւնը իբր թէ որոշած է ընդունիլ Խորհուրդին առաջարկները, բայց, կէտի մը մասին, արձանագրած է վերապահումներ՝ որոնք նոր բանակցութիւններ ու խորհրդակցութիւններ պիտի պարտադրեն:

Ճափոնական վերապահումին տուն առող կէտը հետեւեալն է.— «Քննիչ Յանձնախումբը կռուի ու վէճի վայրը հասնելէ վերջ, պարտաւոր պիտի ըլլայ Խորհուրդին ուղղելու յանձնարարութիւններ, եթէ հաստատէ թէ երկու կողմերը, կամ անոնցմէ մէկը, իր ժամանումէն առաջ, չեն կատարած Խորհուրդին բանաձեւին պարտադրած յանձնառութիւնները»:

Անգործութիւնը ֆրանսական հանքերուն մէջ

Ֆրանսայի վարչապետը եւ աշխատանքի նախարարը զեկոյց տուին խորհրդարանական հանքային յանձնախումբին, հանքերու մէջ տիրող անգործութեան մասին:

Աշխատանքի նախարարը պարզեց հանքային ճարտարարուեստին ներկայ վիճակը եւ ածուխի ներածման դէմ դրուած արգելքին արդիւնքները:

Պ. Լավալ իր կարգին յայտնեց թէ այդ հսկողութիւնը պիտի գործադրուի որպէսզի ածուխի ներածման համար որոշուած չափը հարիւրին 28ը չանցնի, թէ կառավարութիւնը չի կրնար աւելի հեռուն երթալ, առանց վտանգելու երկրին տնտեսութիւնը եւ նոյնիսկ հանքագործներու շահերը: Յայտնեց նաեւ թէ հանքերու մէջ, աշխատանքի ժամերը կրճատել կարելի է միայն միջազգային համաձայնութեամբ մը, որ ցարդ չէ իրականացած:

Կանտի կը ճառէ Փարիզի մէջ

Այս իրիկուն, շաբաթ, ժամը 5.30ին, հնդիկ համբաւաւոր ղեկավարը Կանտի, կը հասնի Փարիզ, ուր մէկքանի ժամ վերջ, Մաժիք Սիթիի մէջ պիտի արտասանէ ֆրանսերէն կարճ ուղերձ մը եւ անգլերէն լեզուով ճառ մը:

Կիրակի կէսօրին, պիտի մեկնի Ժընեւ, անկից ալ Վիլնէօվ ուր հիւրը պիտի ըլլայ գրագէտ Ռոմէն Ռոլանի:

Կանտի պիտի վերսկսի՞ պայքարը

Կանտի, Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ, կարգ մը կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն: Որովհետեւ ըսաւ, տակաւին ժամանակ չէ ունեցած վերլուծելու կամ հասկնալու Անգլիոյ վարչապետին Մաքտոնըլտի վերջին յայտարարութիւնները՝ հնդկական հարցին մասին եւ չէ ալ կրցած ներկայ ըլլալ խորհրդարանի վիճաբանութեանց, չի կրնար վերջնական կարծիք մը յայտնել: Միակ կարծիքը որ կազմած է, կը կոչէ իբր «ճամբաններու բաժանում»:

— Ցամենայն դէպս իմ եզրակացութիւններս չեն կրնար կշիռ ունենալ, քանի չեն ենթարկուած հնդկական գործադիր կոմիտէի պաշտօնակիցներուս գնահատութեան: Սրեմն Հնդկաստան հասնելէս առաջ, այսինքն ներկայ ամսուան 28ին, քաղաքացիական պայքարը վերսկսելու հնարաւորութիւն չկայ:

«Բայց, հնդկական Համագումարը ամէն իրաւունք ունի զայն վերսկսելու, տեղական որեւէ պատճառի հետեւանքով: Անոր համար, իմ կարծիքս ունենալու պէտք չկայ: Ասիկա տարբեր է ազգային անհնազանդութեան պայքարէն:

Պուլկար վարչապետը Թուրքիոյ մէջ

Պուլկար վարչապետը որուն կ'ընկերակցին զանազան կուսակցութեանց պետեր, Էնկիւրի հասաւ նախորդ օր: Կայարանը մեծ ընդունելութիւն կատարուեցաւ: Զայն դիմաւորելու գացեր էին Ըսմէթ փաշա, Թէվֆիք Րիւշտի եւ Խալքի ընդհ. քարտուղարը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ցուրտը Պալքաններու մէջ.— *Ամբողջ Ռումանիոյ մէջ ցուրտ կը տիրէ, մինչեւ 28 աստիճան: Ցուրտին հետեւանքով վեց մեռելներ կը համրուին:*

Սերպիոյ կարգ մը կէտերուն վրայ, ձիւնախառն փոթորիկ մը աւեր կը գործէ:

Նոյնպէս Յունաստանի մէջ: Սաստիկ ցուրտ: Բացառիկ երեւոյթի մը տպաւորութիւնը գործելով ձիւնեց ամբողջ Մակեդոնիոյ մէջ: Սթրումա գետին մէջ սառոյցի կտորներ տեսնուած են:

Աշխարհի անգործները.— *Ժընեւի աշխատանքի Միջազգային Դիւանի վիճակագրութեան համաձայն, ամբողջ աշխարհի անգործութիւնը պէտք է հաշուել 70 միլիոն: Այս թիւին մէջ են անգործներու ընտանիքները:*

Հիդլեր կը պտտի.— Գերման թերթ մը կը գրէ թէ գերման ազգայնականներու պետը Հիդլեր պիտի այցելէ Հռոմ եւ զանազան մայրաքաղաքներ: Հիդլերի մէկ ներկայացուցիչը այս պահուս կը գտնուի Լոնտոն, ուր իբր թէ կարգ մը բանակցութիւններ կը վարէ Հիդլերի անունով.

Լրտեսութիւն.— Քանի մը ամիսներ առաջ, Փոնթիսի (Պելճիքա) ամրոցին պահականոցին մէջ, գողութիւն մը տեղի ունեցեր էր: Գողցուեր էին 40ի չափ գաղտնի յատակագծեր: Գողը կ'երեւի չկարենալով զանոնք շահագործել, նետեր էր փողոցը՝ թերթի մը մէջ ծալլուած: Ոստիկան մը գտնելով, յատակագծերը վերադարձուց կառավարութեան:

Ամերիկեան բանակը.— *Ամերիկայի պատերազմական նախարարին տարեկան տեղեկագրին համաձայն, Ամերիկա օդանաւային ոյժերով ունեցող պետութեանց մէջ կը գրաւէ չորրորդ տեղը: Հազար օդանաւեր ունի, որոնք կը պատկանին ծովային ուժերուն, եւ 1476 ալ ցամաքային ուժերուն, Կանոնաւոր բանակը բաղկացած է 12,000 սպաներէ եւ 118,756 զինուորներէ: Ազգային պահակախումբերը կը ներկայացնեն 190,000 հոգինոց ուժ մը. իսկ պահեստիները 108,000:*

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՐՏՔԵՐԸ

Ընկի ծրագրով գերման կառավարութեան ստանձնած յանձնառութիւններէն զատ՝ որոնց մասին խօսեցանք մեր նախորդ յօդուածին մէջ, կարեւոր է նաեւ քննել այն պարտքերը՝ որոնք սա վերջին տարիներուն մէջ կնքուած են գերման ելմտական եւ ճարտարարուեստական հաստատութեանց կողմէ եւ ծանօթ են կարճ պայմանաժամով փոխ տրուած դրամներ անունով։ Ասիկա անհրաժեշտ է ամբողջական գաղափար մը կազմելու համար այն արտակարգօրէն ծանրակշիռ կացութեան վրայ՝ որուն մէջ այս պահուս կը տապլտկի Գերմանիա։

Մառքին կայուն վիճակ ստանալէն, այսինքն՝ 1924էն ի վեր, Գերմանիոյ տնտեսական կեանքը նպաստաւոր շրջան մը թեւակոխած էր։ Մառքի անկման միջոցին, ամէն կարգի ճարտարարուեստական հաստատութիւններ հիմնովին բարեփոխած էին իրենց կազմակերպութիւնը, զայն դնելով գիտական նոր մեթոտներու վրայ, այնպէս որ յաջողած էին իրենց արտադրական կարողութիւնը իր բարձրագոյն աստիճանին հասցնել եւ յաղթականօրէն մրցիլ օտար ճարտարարուեստներու հետ։

Այս յաջողութիւնները տեսակ մը գինովութիւն պատճառած էին ճարտարարուեստի մեծ ընկերութիւններուն՝ որոնք շարունակեցին նորանոր շինութիւններ ընել, ընդարձակելով իրենց շէնքերն ու կատարելագործելով շարունակ իրենց մեքենաներն ու կազմածները։ Սակայն, այս նպատակին համար անհրաժեշտ նիւթական միջոցներէն զուրկ ըլլալով՝ ստիպուած էին օտար երկիրներէ եւ մասնաւորաբար Միացեալ Նահանգներէն եւ Անգլիայէն դրամ փոխ առնել, շատ անգամ տոկոսի ամէնէն բարձր սակերով, յուսալով որ տնտեսական բարգաւաճութիւնը կը տեւէ եւ իրենք ի վիճակի կ'ըլլան իրենց յանձնառութիւնները յարգելու։

Քաղաքապետութիւնները եւ ուրիշ կէս-պաշտօնական հաստատութիւններ նոյն ոգիով շարժեցան եւ նմանօրինակ քաղաքականութեան մը հետեւեցան։ Ամիս չէր անցներ որ Գերմանիոյ հաշւոյն մէկ կամ բազմաթիւ փոխառութիւններ չկնքուէին արտասահմանի մէջ, այս փոխառութեանց արդիւնքովը բարեզարդելու համար քաղաքներն ու գիւղերը, ճամբաներ շինելու, թատրոններ եւ սպանդանոցներ կառուցանելու համար, եւն.։

Պարագայ մը մասնաւոր կերպով քաջալերեց այս շարժումը։ Աշխարհի դրամական շուկաներուն մէջ նմանը չտեսնուած առատութիւն մը կար հնչուն դրամագլուխներու որոնց տէրերը զանոնք երկիրէ երկիր կը փոխադրէին անոնց համար շահաստաններ փնտռելով։ Այս տեսակէտով Գերմանիա նպաստաւոր գետին մը կը կազմէր դրամագլուխի իր անվերջ խնդրանքներովը…

***

Կացութիւնը այս պատկերը կը ներկայացնէր, երբ 1929ի վերջ տագնապը սկսաւ։ Ծագում առնող դժուարութիւնները նախապէս շատ վտանգաւոր երեւոյթ մը չէին ներկայացներ, բայց երբ ներկայ տարուան յունիսին աւստրիական «Քրէտիթ Անշթ» դրամատան սնանկութիւնը տեղի ունեցաւ, մասնաւորաբար Եւրոպայի հրապարակներուն վրայ, տեսակ մը խուճապ առաջ եկաւ որ Գերմանիոյ մէջ իր գագաթնակէտին հասաւ։ Ան ատեն է աճա որ օտար պահանջատէրերէն անոնք որ կարճ պայմանաժամով (մէկ տարիէն պակաս) դրամ փոխ տուած էին գերման դրամատուներուն եւ այս վերջիններուն միջոցաւ զանազան ճարտարարուեստական կամ առեւտրական հաստատութեանց, ուզեցին իրենց առնելիքները։ Բայց, Գերմանիա ի վիճակի չէր բոլոր պահանջումներուն գոհացում տալու։ Միջազգային հրապարակներու վրայ աղէտաբեր ըլլալ սպառնացող խուճապ մը առաջ չբերելու համար, խոհեմութիւն նկատուեցաւ կարգադրութեան միջոց մը գտնել։ Միացեալ Նահանգներու, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Պելճիքայի եւ Ճափոնի կառավարութեանց ներկայացուցիչներէն բաղկացած եւ անցեալ յուլիսին Լոնտոնի մէջ գումարուած խորհրդաժողովին յանձնարարութեամբ՝ Պալի Միջազգային Դրամատունը փորձագէտներէ յանձնաժողով մը կազմեց անհրաժեշտ դարմանը գտնելու համար։

Այս Յանձնաժողովին քննութեան համեմատ՝ Գերմանիոյ կողմէ կարճ պայմանաժամով կնքուած արտաքին պարտքերու ընդհանուր գումարը անցեալ յուլիսի կէսին կը հասնէր 4.393 միլիոն մառքի (մօտ 26 միլիառ 360 միլիոն ֆրանք), որուն մէջ Միացեալ Նահանգներու բաժինն է 1,629 միլիոն մառք, Անգլիայինը՝ 1,051 միլիոն, Հոլանտայինը՝ 336 միլիոն, Ֆրանսայինը՝297 միլիոն, Զուիցերիայինը՝ 581 միլիոն, Շուէտինը՝ 101 միլիոն եւ ուրիշ զանազան երկիրներունը՝ 398 միլիոն մառք։

Սակայն, իրականին մէջ գերման մասնաւոր հաստատութեանց պարտքերը շատ աւելի խոշոր գումար մը կը ներկայացնեն։ Ինչպէս անցեալ հոկտեմբերի վերջը, Ռայխսպանքի ըրած քննութենէն կ'երեւայ, Գերմանիոյ արտաքին պարտքերուն ամբողջ գումարը 23ուկէս միլիառ մառքի կը հասնի, որուն մօտաւորապէս կէսը կը ներկայացնեն կարճ պայմանաժամով պարտքերը։

Գերման պարտատէր դրամատուներէն կազմուած խմբակցութեան եւ պահանջատէր օտար դրամատանց ներկայացուցիչներուն միջեւ անցեալ ամրան վերջը Պալի մէջ կնքուած համաձայնութեան շնորհիւ, կարճ պայմանաժամերով փոխ տրուած դրամներու վճարումը յետաձգուեցաւ մինչեւ 1932 փետրուարի վերջը։ Բայց, ասիկա առժամեայ լուծում մըն էր միայն. այս պարտքերը Գերմանիոյ գլխուն վրայ Դամոկլէսի սուրին նման կախուած կը մնան դեռ սպառնագին։ Պալի համաձայնութեան պայմանաժամը չլրացած՝ կ'ուզուի ուրեմն ամէն գնով վերջ տալ անստոյգ կացութեան մը՝ որ բարելաւումի որեւէ նշան ցոյց չի տար։

***

Այս ուղղութեամբ աշխատելով մէկտեղ՝ Գերմանիոյ վարիչները կը ջանան իրենց երկրին իսկ դժուարին վիճակէն օգուտ քաղել, հատուցումներէ առաջ եկած պարտքերուն մասին իրենց համար նպաստաւոր եւ վերջնական կարգադրութիւն կորզելու համար դաշնակիցներէն՝ որոնց մէջ իրենց տեսակէտին համամիտ գտնուելու հակամէտներ կան։

Միացեալ Նահանգներն ու Անգլիա՝ որոնց դրամատուներն են որ ամէնէն կարեւոր գումարները փոխ տուած են Գերմանիոյ կարճ պայմանաժամով (երկուքը միասին ամբողջին 57 առ հարիւրը, Ֆրանսայի բաժինը 7 առ հարիւր է միայն), տրամադիր կ'երեւան գոհացում տալու Գերմանիոյ փափաքին, որ այսպէսով կը յուսայ Ընկի ծրագրին եթէ ոչ ամբողջովին ջնջումը, գէթ հիմնովին բարեփոխումը ձեռք բերել։

Ֆրանսա երկու գլխաւոր առարկութիւն կ'ընէ, որոնց մէկը իրաւական բնոյթ ունի, եւ միւսը՝ հիմնուած է գրական իրողութիւններու վրայ։ Իրաւական առարկութիւնը կը կայանայ սա կէտին մէջ թէ՝ Ընկի ծրագիրը Գերմանիոյ հաւանութեամբն իսկ ու անոր անվերապահ մասնակցութեամբը պատրաստուած ըլլալով՝ վերջնական կարգադրութիւն մը՞ կը կազմէ։ Իսկ այն առարկութիւնը՝ որ հիմնուած է իրողութիւններու վրայ, տեսակ մը քննադատութիւն է մասնաւորաբար ուղղուած Միացեալ Նահանգներու եւ Անգլիոյ՝ որոնց ելմտական հաստատութիւնները արտասովոր շահեր ընելու մտահոգութեամբ միայն շարժած եւ կամ անխոհեմ գտնուելով՝ տեւականօրէն փոխատուութիւն ըրած են Գերմանիոյ, առանց լրջօրէն քննելու թէ՝ այս երկիրը ունի՞ տնտեսական եւ ելմտական կարելիութիւններ իր պարտքերը պայմանաժամին վերադարձնելու։ Ու ինչ որ աւելի աններելի է, չեն գիտած թէ օտարներէ կարճ պայմանաժամով փոխ առնուած դրամները Գերմանիա կա՛մ ճարտարարուեստի մէջ գործածելով անշարժութեան դատապարտած է զանոնք, եւ կամ ուրիշներու փոխ տուած է երկար պայմանաժամով։ Կը բաւէ յիշել որ սա վերջին մէկուկէս տարուան մէջ միայն, Գերմանիա Ռուսիոյ բացած է երկար պայմանաժամով վարկեր, որոնց գումարը մէկ միլիառ մառքէն աւելի եղած է։ Արդար չէ ուրեմն, գիտել կուտան Ֆրանսայի ելմտական վարիչները որ ուրիշներուն գործած սխալներուն կամ անխոհեմութիւններուն հետեւանքը իրենց երկիրը կրէ։

Ահա այս է հարցը իր լայն գիծերուն մէջ, բայց իր մանրամասնութիւններուն մէջ կը ներկայացնէ մասնագիտական կնճռոտութիւններ, որոնք անոր կուտան ելմտական փշոտ խնդրի մը բոլոր բարդութիւնները, սպառնալով առաջ բերել նոր դժուարութիւններ եւ նպաստել ներկայ տագնապին սաստկացման։

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՆԱՒԷՆ ԲՌՆՈՒԱԾ ՃԱՄԲՈՐԴ ՄԸ ԵՒՍ

ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ՈՐ ՃԱՆԻԿԵԱՆ (ՎԻՏԻՆԵԱՆ) ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ Է

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ թուրքերը յունական նաւէ մը բռնի ձերբակալած են հայ ճովիւ մը, Գրիգոր Ժամկոչեան, որ Մուտանիա կ'երթար, յոյն վաճառականներու հետ եւ անոնց գործին համար։ Գրիգոր 25 օր բանտարկուելէ յետոյ, արձակուած եւ վերադարձած է Պիրէոս. «Նոր Օր»էն կ'արտատպենք իր ոդիսականին գլխաւոր մասերը.—

Բեռնատար նաւերը մեկնելէ առաջ իրենց մէջ աշխատողներուն համար հաւաքաբար վիզէ կը ստանան տեղւոյս հիւպատոսական իշխանութիւններէն այն երկրին, որուն նաւահանգիստներուն հետ գործ պիտի ունենան։ Սոյն ձեւակերպութիւնները լրացած կարծելով, իբրեւ մասնագէտ հովիւ անասունի ծանօթ վաճառականներ Փիլիփփայի եւ Փեփայի «Քօնսթանթինօս» նաւով գրկուեցայ թրքական ջուրերը, գնուած անասունները ստանալու համար նաւուն մէջ։ Հոկտ. 20ին ճամբայ ելանք եւ Տարտանէլի առջեւ քարանթինայի գործողութիւնը կատարելէ վերջ, ուղղուեցանք դէպի Մուտանիա, առանց Պանտրմա կամ Պոլիս հանդիպելու։ Հազիւ ժամանած Մուտանիա, ոստիկան մը նաւահանգստիպաշտօնեաներէն մէկուն հետ եկաւ նաւ, օրինական հակակշիռը կատարելու, Իբրեւ թրքախօս եւ յունարէնի ծանօթ ես կատարեցի թարգմանի պաշտօնը։

Քննութեան պաշտօնյայտնուեցաւ որ նաւուն քարտուղարը, հակառակ նաւապետի հրահանգներուն, անգիտակցաբար փոխանակ 15ի, 14 աշխատաւորի համար վիզէ ստացած էր, որով ես, իբրեւ վերջէն աւելցող աշխատաւոր մը դուրս կը մնայի։ Ոստիկանը անկարող ըլլալով այս մասին առանձին կարգադրութիւն ընել, մեզ հրաւիրեց քաղաք, հոն ոստիկանապետին առջեւ տալու պէտք եղած լուսաբանութիւնը։ Նաւապետին ընկերակցութեամբ ոստիկանը առաջնորդեց զիս ոստիկանատուն, ուր ոստիկանապետին եւ գայմագամին (գաւառապետ) առջեւ նաւապետը պարզեց թէ քարտուղարի սխալմունքի արդիւնքն էր այս թերացումը, որուն այս վայրկեանիս տեղեակ կ'ըլլար եւ ինք։ Նաւապետին փաստերը համոզիչ թուելով, արտօնեցին որ կրկին նաւ վերադառնանք։

Նաւ վերադարձիս ճամբորդութենէ պարտասած՝ հանգստանալու համար պառկեցայ։ Կէսօրէն յետոյ, յանկարծ դուռի ուժգին բախում մը լսեցի։ Ընդոստ արթնցայ եւ դուռը բանալով առջեւս գտայ միեւնոյն Թուրք ոստիկանը որ յայտնեց թէ ոստիկանապետը կ'ուզէ զիս քանի մը վայրկեանի համար։ Պրուսայի ոստիկանական տեսուչը եկած է Մուտանիա եւ կը փափաքի քեզ անձամբ տեսնել, աւելցուց ան։ Նաւապետին լուր տուի, յուսալով որ իր միջամտութիւնով կրնայ կանխել վտանգը որ յայտնապէս կախուած էր իմ գլխուս վերեւ։ Անօգուտ փորձ. նաւապետը անզօր եղաւ արգիլելու ձերբակալութիւնս, իսկ իմ կողմէս որեւէ ընդդիմութիւն կրնար խնդիրը աւելի կնճռոտել։

Ուստի, համակերպելով ճակատագրիս, հետեւեցայ ոստիկանին քաղաք և դէպի ոստիկանատուն, ուր առանց հարցաքննութեան շղթայի զարկին ձեռքերս եւ ինքնաշարժով ստիպողաբար ղրկեցին Պրուսա։

Ապրելու յոյսս զօրաւոր էր, որովհետեւ նախ, ինչպէս ըսի,վտանգաւոր անցեալ մը չէի ունեցած եւ երկրորդ, ոչ միայն ազդեցիկ էֆէնտիքօներ ունէի, այլեւ անոնցմէ մին Պրուսա եւ միւսն ալ Պոլիս կը գտնուէին, որոնք անշուշտ պատկան յոյն եւ թուրք իշխանութեանց մօտ պէտք եղած դիմումները եւ միջամտութիւնները պիտի ընէին։

Քաղաքին մէջ անսովորական ընթացքի չհանդիպեցայ ոչ ժողովուրդէն եւ ոչ ալ ոստիկաններէ։ Միայն ոստիկանատուն տարուած ատենս, «Էրմէնի չէթէսի» ըսելով իրարու մատնանիշ կ'ընէին զիս։

Երեկոյեան ժամը ութէն մինչեւ առտուան ժամը երեքը, եօթը ժամ անդադար հարցաքննեցին եւ բոլոր ըսածներս գրի առին։ Հարցուցին ծննդավայրս, հօրս, մօրս, մեր հօրս անուններն ու զբաղումները, ո՛ւր, երբ, եւ ինչ պարագաներու տակ մեռած ըլլալը,վերապրող պարագաներուս և ազգականներուս անունները։

Աւելի տարագրութեան եւ մանաւանդ տարագրութենէ վերջ, գիտնադարի եւ միլլիական շարժման ընթացքին ունեցած կեանքս մանրամասն պատմել տուին հասկնալու համար թէ ոեւէ կապ ունեցա՞ծ եմ հելլէն զրաւման բանակին հետ եւ կամ ոեւէ հայ կազմակերպութեան հետ։ Մասնաւորաբար ուզեցին գիտնալ թէ Դաշնակցական եղա՞ծ եմ կամ եմ, եւ այս այնպիսի դարձուածքներով որ հակասութեան մէջ բռնելով զիս, կարենան Դաշնակցականի պիտակը փակցնել ճակտիս։ Կարծես այդ պարագային կարգալ գրել չգիտնալս իր որոշ դերը ունեցաւ։ Տգէտ, անուս մարդէ մը ի՞նչ յեղափոխականութիւն կարելի է սպասել։ Մանաւանդ որ, ոչ միայն յեղափոխական չեմ եղած, այլ եւ յարաբերութիւն իսկ չեմ ունեցած որեւէ մէկուն հետ։

Այս բոլոր գրուածներուն տակը ստորագրելու համար մատ դրի, գրել չգիտնալուս համար։ Առտուան ժամը 3ն էր երբ վերջացաւ հարցաքննութիւնը որմէ վերջ տարին զիս ոստիկանական արգելարանը, ուր մնացի վեց օր։

Հակառակ էֆէնտիքօյիս եւ Առնաւուտ Շահապի երաշխաւորութիւններուն, կարելի չեղաւ ազատ պտտելու արտօնութիւն ստանալ։ Միայն ոստիկանի ընկերակցութեամբ ճաշարան եւ մօտակայ սրճարանները կ'երթայի։ Սնունդ չէին տար ինծի. գրպանէս ծախսելու ստիպուած էի։

Հայերուն տուները, քաղաքին լաւագոյն շէնքերը, բռնուած են թուրք քաղաքային եւ զինուորական իշխանաւորներու կողմէ։ Տեսայ նախկին թուրք ծանօթներէս շատեր, որոնք չհամարձակեցան մօտենալ ինծի,որով անկարելի եղաւ քաղաքի եւ գաւառի թրքութեան իրական կացութեան մասին գաղափար մը կազմել։ Ամէն պարագայի տակ, փայլուն չի կրնար եղած ըլլալ հոն, քանի որ բոլորն ալ մտահոգ երեւոյթ մը կը պարզեն։

Վեց օրուան ընթացքին, վաճառականիս, Պ. Փեփայի դիմումները Աթէնքի կառավարութեան՝ թրքական իշխանութեանց մօտ միջամտելու, նոյնպէս եւ բոլոր վկայութիւններուս ստուգութիւնը, ինչպէս եւ Առնաւուտ Շահապի անվնաս անձ մը ըլլալուս մասին տուած հաւաստիքները ազատագրութեանս գետինը պատրաստած էին։ Այնպէս որ,Պրուսա փոխադրութեանս եօթներորդ օրը Մուտանիա փոխադրուեցայ ձեռքերս շղթաներէ ազատուած եւ միայն մէկ գաղտնի ոստիկանի ընկերակցութեամբ։ Տօնական օր ըլլալուն, մէկ օր մնացինք Մուտանիոյ պանդոկը, անշուշտ իմ ծախքովս. արտօնուած էի ազատօրէն պտտելու քաղաքը։ Յաջորդ օրը փոխադրուեցայ Պոլիս, կեդրոնական ոստիկանատունը, ուր փոխանակ բանտ առաջնորդելու, տեղաւորեցին զիս ոստիկանական սենեակ մը՝ նիւթապէս գոհ ձգելու պահանջումը տալէ յետոյ զիս բերող ոստիկանին։

— Հոն մէկը եւս կար, որուն Հայ ըլլալը վերջէն հասկցայ. որովհետեւ արտօնուած չէինք իրարու հետ խօսելու. հսկող ոստիկան կար։

Յակոբ Աբիկեանն էր, ողբացեալ Հրանդ Ճանիկեանի ճամբու ընկերը, որուն հետ ութը օր ոչ մէկ խօսք չկրցանք փոխանակել թէ արգելքի եւ թէ վրանիս յանցանք չբերելու երկիւղին բերումով։ Ոստիկաններու իր հետ ունեցած խօսակցութենէն իմացայ իր ո՛վ ըլլալը՝ Ձինքն ալ այս սենեակը դրեր էի, որովհետեւ առատաձեռնօրէն կը վարձատրէր իր վրայ հսկող ոստիկաններն ու անոնց չաւուշները։

Սահմանէն դուրս հանուելու հրամանագրին ստացումէն յետոյ առատ ձգեցին մեզ տեսնուիլ ոստիկանատունը մեր ազգական եւ ծանօթներուն հետ։ Այդ առթիւ իմացայ թէ իմ Պրուսա բանտարկութեանս առթիւ հոս Պոլսոյ մէջ ազգականներուս անունները ստանալէ յետոյ, ինծմէ վերջ զանոնք ալ բանտարկութեան եւ հարձաքննութեան ենթարկած եւ Պոլիս փոխադրուելուս առթիւ ազատ ձգած։

Նոյն բախտին ենթարկուած են նաեւ Յակոբ Աբիկեանի եւ Փափազեան Գէորգի պարագաները, անոնց ձերբակալութեան առաջին 15 օրուան ընթացքին։ Անկարելի եղաւ մեզ մեր պարագաներուն տուները անցընել մինչեւ նաւուն գալու թուականը։

— Աբիկեանի հետ տեսակցութեանդ առթիւ ողբացեալ Հր. Ճանիկեանի մահուան պարագաներու մասին որ եւ է հարցում ուղղեցի՞ք։

— Մանրամասնութեանց մէջ մտնելու վախցաւ եւ սակայն յայտնեց որ սպաննուած է ոստիկաններու կողմէ եւ ոչ թէ անձնասպան եղած է։

Ութը օր յետոյ արդէն թէ զիս եւ թէ զինքը եւ թէ ուրիշ Հայ մը սահմանէն դուրս հանելու հրամանագիրը Պոլսոյ ապահովութեան տնօրէնութեան ձեռքը հասած էին, որով մեզ ազատ ձգեցին այլեւս խօսակցելու եւ Պոլսոյ մեր պարագաներուն հետ տեսնուելու։

Այդ երրորդ Հայն ալ իմ պարագաներուս տակ ձերբակալուած էր՝ անունն էր Գէորգ Փափազեան որ դէպի Տարտանէլ բանող պէնզինաշարժ նաւու մը մեքենավարը ըլլալով յաճախ թրքական ջուրերը ճամբորդած եւ սակայն ոչ մէկ ատեն կասկածելի նկատուած էր։ Սակայն Ըսմէթ փաշայի Աթէնք ժամանելէն օրեր առաջ,Զանաք Գալէի առջեւ նաւուն մէջէն ձերբակալուելով կը ղրուի բանտը, ուր 30 օր մնալէ յետոյ կը փոխադրուի Պոլսոյ Կեդր. բանտը, ուր հանդիպեցանք իրարու։

ԼՈՒՐԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԱԹԷՆՔ.— Կիպրոսն է օրուան կարգախօսը։ Ամբողջ Յունաստանը զսպանակէ մղուածի նման ոտքի է։ Ցոյց, միթինկ, բողոք ու բանաձեւեր, հոս ու հոն, ասոր ու անոր։ Այս բոլորին կը հետեւին «Նահատակաց հոգեհանգստեան» արարողութիւնները, որոնք նաեւ կը ստանան հակաբրիտանական հանգամանք։ Կառավարութիւնը ո՛չ միայն վերապահ է, այլ և հակառակ։

Նախարարապետը մասնաւոր յայտարարութիւն -կոչով մը թելադրեց ժողովուրդին վերջ տալ ցոյցերուն, «որոնք կրնան վնասել անգլօ-հելլէն աւանդական բարեկամութեան» եւ խնդրեց կոմիտէէն ու անոր նախագահ՝ Քունտուրիոթիսէն, որպէսզի ինք եւս արգիլէ ցոյցերը։

Առ այժմ դադրած են ցոյցերը եւ Կիպրոսի ազատագրման քաղաքական աշխատանքները ստանձնած է վերոյիշեալ կոմիտէն, որուն կը մասնակցին կուսակցապետեր, նախկին նախարար եւ երեսփոխաններ, բանաստեղծ Քոսթի Փալամաս եւ այլ ծանօթ մտաւորականներ,առեւտրականներ ու զինուորականներ։

Աթէնքի հայութիւնն ալ պարտք սեպեց իր համակրութիւնը յայտնել Կիպրոսի հելլէն ժողովուրդին։ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Աթէնքի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն։ Խօսեցան՝ առաջնորդը, Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Պ. Գ. Բարաղամեան եւ զօր. Թորգոմ, որ համակրական նամակ մը ուղղած էր Կիպրոսի Հելլէններու Կոմիտէի նախագահին։ Հայերու ընթացքը եւ մանաւանդ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ մամուլին տրուած պաշտօնական յայտարարութիւնը շատ լաւ տպաւորութիւն գործած են կառավարական շրջանակներուն վրայ։

*** Ստերլինին անկումը մեծապէս վնասեց այս երկրին։ Կ'ըսուի թէ ներքին փոխառութիւն մը պիտի կնքուի, տրամին փրկելու համար։ Այս լուրը դժգոհութիւն պատճառած է ոչ միայն ընդդիմադիր կուսակցութեանց և մամուլին մէջ, այլ և վարչապետին մօտիկ եւ հաւատարիմ շրջանակներուն։

Հակառակորդ մամուլը բուռն կերպով սկսած է քննադատել կառավարութեան ելեւմտական քաղաքականութիւնը, որուն պատասխանելով վարչապետն իսկ նոր ընտրութեանց հաւանականութիւն կը ցուցնէ։

Դատական նախարարը վերջնապէս հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն, մամուլին դէմ առնուելիք նոր խստութեանց համամիտ չըլլալով։

*** Ինչպէս գիտեն «Յառաջ»ի ընթերցողները, հոս՝ Փիքսի մէջ, վերջերս ունէինք հողի հարց մը։ Պէտք է այլ եւս այդ հարցը փակուած նկատել, քանի որ ինչպէս կը գրէ[ի] իմ առաջին թղթակցութեանս մէջ, մեզի համար կորսուած խաղ մըն էր ան։ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետն ալ «Նոր Օր»ի մէջ ըրած յայտարարութիւններով կը հաստատէ թէ հողը մերը չէ այլ եւս, եւ թէ մենք ո եւ է բան չենք կրնար ընել այդ ուղղութեամբ։

*** Այս տարի Զաւարեան վարժարանը լաւ շրջան մը կը բոլորէ։ Ունի նախորդէն աւելի աշակերտութիւն եւ նիւթական հասոյթ։ Ազգ. Վարժարանն ալ լաւ կ'ընթանայ։ Թէեւ ունի կարեւոր բաց։ Նոյնը նաեւ Լի- փազմայի, Սինկրուի եւ Փիքսի մէջ։

Առ հասարակ բոլոր վարժարաններն ալ կ'աշխատին անկարելի գ[illegible] հողութիւններով օգտակար ըլլալ նոր սերունդին։

*** Մասնաւոր հպարտութեամբ կ'առնեմ այն հանդիսութիւնները (ներքին և ընկերա-համակրական) որոնք տեղի ունեցան բոլ[որ] արուարձաններուն մէջ, մեր ազգ[ային] կան տօնին առթիւ։

Յունաստանի Դաշնակցական զանգուածը, գիտցաւ արժեցնել [illegible] դաշնակցականի համբերատար[illegible]

...իւնն ու անրնականոն պայմաննե... ...ատեն անհրաժեշտ պայարիւնը ...կ'արժէր ներկայ ըլլալ մեր ըն... ...րներու ինքնաբուխ արտայայտու... ...թեանց ու ժամանակի պահանջքին ...ակցութեան։ Հանդէսներ — միշտ ...րքին և ընկերական ու համակրա... ...ն շրջանակով — տեղի ունեցան՝ ...բլինիօ, Լիփազմա եւ Ֆիքս։ Բո... ...ի եւ Լիփազմայի մէջ՝ խօսե... ...ն ընկերներ՝ Գ. Լաղեան, Մ. Փա... ...եան եւ Կառվարեան։

Եղան արտասանութիւններ, պա..., երգեր եւ խնջոյքներ, որ տեւե... մինչեւ լոյս։

Ֆիքսի մէջ նմանապէս՝ խօսե... ...ն՝ ընկերներ Զաքարեան, Էպլի... ...թեան, Մ. Փափազեան, Մ. Մա... ...եան եւ Նաճարեան։ Արտայայ... ...թիւններ ունեցան առ հասարակ ...որ ընկերներն ու համակիրները։ ...պէս օրինակ՝ Պ. Արամ Կայծակ ...ւ Պ. Ստեփան Գարամանեան, ո... ...ք իրենց յարգանքն ու վստահու... ...ը յայտնեցին Դաշնակցութեան ...էալին, խօսքին ու գործին, որ ...իշ բան չէ, եթէ ոչ հայ ժողո... ...ւրդին ազատագրութիւնն ու անոր ...նկախութեան դատը։

Այս բոլորը թող պատասխան մը ...ան բոլոր «առաջին եւ վերջին ...փօսթա»ներուն», ինչպէս, ըսած էր «Յառաջ»ի ընկեր խմբագիրը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՆՆՄԱՆ ԹՈՒԱԳԷՏԸ

«Լ'Ենթրասիժան»էն կը քաղենք ցետեւեալ գնահատութիւնը թուագէտ Պ. Մելիք-Յակոբեանի մասին որ ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն.

— Փիլիսոփայի մը, բանաստեղծի մը, օդերեւութաբանի մը հետ, տեսակցութիւնը հմայիչ է։ Հաշուաբանի մը հետ տեսակցութիւնը յոգնեցուցիչ է, որովհետեւ, ձեր խօսակիցը ձեզ կը հրաւիրէ, որ ժամերը ձեռքերնիդ՝ ճշդելու ելլէք իր գումարները։ Երբ ողորմելի հաշուակալ մըն էք, խաղը կը դառնայ չէնական տանջանք։

Պ. Մելիք-Յակոբեան, որ երեւոյթ մըն է այս տեսակ մարզանքի մէջ, որ դեռ նոր, ինքն իրեն համար իսկ յայտնութիւն մը եղաւ, այս առտու, կ'ուզէր զիս տանջանքի ենթարկել՝ «Լ'Ենթրանսիժան»ի ընթերցողներուն հետաքրքրութեան համար։

Պարսկահայ է։ Խորհրդային Թուրքեստանի մէջ, ուսուցիչ էր բնագիտութեան եւ տարրաբանութեան։ Գիշեր մը, ձայներ լսեց, որ իրեն կը ծանուցանէին մօտալուտ հրաշք մը։ Ուսողական գիտութեանց շնորհը ստացեր էր ան։

Մօսքօյ փողոցի մէկ սենեակին մէջ, ամբողջ օրեր, ան կը հակի անվերջանալի թիւերու սիւնակներու վրայ։ Թիւերուն հետ կը խաղայ ինչպէս օդագնացներու հետ, զոր շատ անձնավստահ ձեռնածուի նման, կը բարձրացնէ բուրգի ձեւով, կը ծածկէ, կը քառածէ, կը կործէ...

* *

Ան ուզեց Ինօտիէն աւելի զօրաւոր ըլլալ։

Այսօր, պատրաստ է, Միսին, Ֆրանսերէնի իր ծանօթութիւնն է որ կատարելութեան չի հասնիր։ Բայց պէտք կա՞յ խօսելու, հաշուելու համար։ Ինօտի, որ գործէ քաշուած է դէպի արուարձան, կը հաշուէր ականջով։ Թուաբանական անչափ գործողութիւններու ծանուցումը լսելով, անոնց արդիւնքը կուտար, առանց մէկ հատ թիւ տեսած ըլլալու։ Նթէ դիպուածով, զինք պարտադրէին որ տախտակին վրայ գրուած գործողութիւն մը կատարէ, մէջը պիտի կորսուէր։

Մելիք-Յակոբեան նոյնքան լաւ կը հաշուէ աչքով, որքան ականջով։ Կրնայ կրկնել 300 թիւերու շարք մը, անգամ մը որ իրեն ըսուած կամ ինքը կարդացած ըլլայ։

Մտովի հաշուելով, կը կատարէ երկու գումար՝ իւրաքանչիւրը 10ական թիւնոց. երկու արդիւնքներուն մէջտեղը կը կատարէ հանումի գործողութիւն մը, գումարը կը բազմապատկէ 6 թուանշաննոց թիւով մը, քառակուսի արմատը կը հանէ։ Ինձ պէտք եղաւ կէս ժամ յատկացնել՝ այս հաշիւներն ընելու, որոնց արդիւնքը ինքը յայտնած էր 80 երկվայրկեանէ պակաս ժամանակի մէջ, առանց դպած ըլլալու մատիտի, իր աչքին տակ ունենալով միայն տրուած գործողութիւններուն նայելու ժամանակը։

Մելիք-Յակոբեան ասկէց աւելի լաւը կ'ընէ։ Ըսել կ'ուզեմ աւելի օգտակար գործ մը, քան իր խօսակիցները զարմացնելը։

Ան հաստատած է հաշուական դրութիւններ, որոնք թուաբանական հաշիւներու պահանջած աշխատանքն ու ժամանակը կէս չափով կը նուազեցնեն։

Թուանշանակները, որոնք այնքան թանկագին օժանդակութիւն մը կ'ընծայեն թուաբաններուն, անօգուտ դարձած է անոր կազմած մէկ տախտակովը։ Պարզ գործողութիւնները, անվերջանալի գումարումները, բազմապատկումները եւ բաժանումները, ամէնէն երկար հանումները անոր դրութեամբը կը կատարուին ժամանակի կէս խնայողութեամբ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏԷՐՍԻՄՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՄԱՔՐԵՆ

Սղերդի երեսփոխան եւ «Միլլիէթ»ի խմբագրապետ Մահմուտ պէյ, Ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյի կատարած վերջին ճամբորդութեան կ'ընկերակցէր եւ այդ առթիւ, քանիցս, իր տպաւորութիւններն ու դիտողութիւնները հրատարակած էր։ Մահմուտ պէյ, Տէրսիմի մասին խմբագրական մը նուիրած է, որուն գլխաւոր մասերը կը ներկայացնենք ստորեւ։ (27 Նոյ.).

— «Մեր հայրենիքին մէջ, 50—60 հազար հոգիէնոց հողամաս մը կայ, ուր ապրող հայրենակիցներուն մեծագոյն մասը, ամէն առիթէ օգտուելով, իրենց պարտականութիւններէն կը խուսափին, երկրին օրէնքներուն չեն հնազանդիր, հայրենիքին մէջ՝ հայրենիքէն դուրս եւ ազօրէն կացութիւն մը կը ստեղծեն։ Այս հայրենակիցները այսքանով ալ չեն բաւականանար։ Իրենց շուրջը գտնուող 150 հազարնոց բուն թուրք գիւղացիները մշտապէս կերպով սպառնալիքի տակ կը պահեն, անոնց կեանքն ու ինչքը կը բռնագրաւեն եւ ընդարձակ տարածութեան մը վրայ անապահովութիւն մը կը ստեղծեն։ Մասնաւորաբար այդ շրջանին տնտեսութիւնն ու առեւտուրը կ'անդամալուծեն։ Ահա ասիկա է Տէրսիմի ընդհանուր պատկերը։ Միայն սա պէտք է աւելցնել որ այս համայնապատկերը, կառավարութեան զօրաւոր եղած ատենուան պատկերն է։ Մինչդեռ երբ պատերազմ մը ծագի, չենք գիտեր թէ այդ լեռներու բնակիչները ո՛րոնց ձեռքը գործիք կրնան դառնալ։ Մօտաւոր անցեալի փորձառութիւնը ատիկա ցոյց տուած է մեզի։

Կարճ խօսքով, երկրին ճիշդ մէջտեղը այնպիսի կացութիւն մը ստեղծուած է, որ թէ պետութեան եւ թէ հնազանդ ժողովուրդին դէմ սպառնալիք մըն է։ Այս պատճառաւ, անպայման պէտք է վերջ մը տալ այս անբնական կացութեան եւ օրէնքին տիրապետութիւնը զգացնել։ Պատմութեան ընթացքին հանդիպած ենք բազմաթիւ բռնապետական իշխանութեանց եւ բացարձակ միապետութեանց։

Մարդոց նախկին սովորութիւններուն եւ ըմբռնումներուն համաձայն ասիկա կրնար բնական թուիլ։ Սակայն Տէրսիմի կացութիւնը աւելի անիշխանութիւն կը բուրէ։ Այս վաշխի կուսակալութեան մէջ ճիշդ 62 աշիրէթ գոյութիւն ունի, որոնց պետերը փորձանք մը եղած են խեղճ ժողովուրդին գլխուն եւ գայն կը գործածեն իբրեւ գերի։

Թուրքիոյ մէջ, հողային հարց գոյութիւն չունի, ուրիշ երկիրներու մէջ եղածին պէս։ Գիւղացին ուզածին 'ափ հող կրնայ ստանալ։ Միայն մէկ բացառութիւն մը կայ, ատիկա ալ Տէրսիմն է։

Հոն, խիստ հազուադէպ է որ գիւղացի մը հողի տիրանայ։ Գիւղերը պարզապէս աշիրէթներու միջեւ բաժնուած են։ Այստեղի ժողովուրդը չորս աչքով կը սպասէ Մեսիային գալստեան։ Եւ ո՞վ կրնայ ըլլալ այդ Մեսիան, եթէ ոչ կառավարութիւնը։

Այս շրջանին մէջ դժուար է բռնակալներն ու անձեղները իրարմէ զանազանել։ Որու հետ որ տեսնուիք, կեղեքուած ըլլալը կը յայտնէ, այրած սրտով մը։ Արդէն գլխաւոր աշիրէթներու պետերուն հետ տեսնուեցայ. ընդհանուր եւ իրենց մասնաւոր կացութիւնը հարցուցի։ Ասոնք ամէնքն ալ դժգոհ են կացութենէն եւ կ'ըսեն թէ իրենք որեւէ պատասխանատուութիւն չունին։ Հոս սովորութիւն եղած է յանցանքը ուրիշին վրայ բեռցնել։

Մեր պատմութեան մէջ քանիցս հանդիպած ենք Տէրսիմի ըմբոստութիւնը զսպելու մասին հրատարակուած լուրերու։ Սակայն հին վարչաձեւին օրով, չարիքին արմատը չէր փնտռուեր, այլ կը բաւականային միայն մակերեսային միջոցներով։ Այն ատեն ըմբոստութիւնը զսպելու միակ միջոց մը կար՝ կախել եւ կոտորել։ Այդ պատճառաւ է որ Տէրսիմի խնդիրը դարերէ ի վեր քաշքշուեցաւ մնաց։ Հայրենակիցներուն միջեւ կեղեքիչներու եւ անձեղներու դասակարգեր ստեղծուեցան, որուն հետեւանքով աշիրէթական մտայնութիւնը հող գտաւ։

Այդ մտայնութիւնը պէտք է փոխել եւ հոնտեղի բնակչութեան սիրցնել օրէնքն ու կարգապահութիւնը. զանոնք հնազանդութեան վարժեցնել եւ դաստիարակիչ դեր մը կատարել անոնց մէջ։ Այս կերպով միայն կարելի կ'ըլլայ սոյն չարիքին առաջքը առնել եւ Տէրսիմը օրինական պայմաններուն մէջ դնել։

ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐԸ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մասնաճիւղը, տիրող առեւտրական համաշխարհային տագնապին հետեւանքով, նիւթական մեծ դժուարութեան առջեւ կը գտնուի։ Իր պաշտպանած երկսեռ անչափահաս որբերուն դպրոցի, պատսպարութեան, զգեստեղէնի եւայլ յարակից ծախքերուն համար՝ նախատեսուած է տարեկան 80,000 ֆրանք, զոր ցարդ հաճոյքով տրամադրած են Փարիզի հայ գաղութին անդամները, նուիրատուութեան, տարեվճարի ձեւին տակ։

Որբերու Մասնաճիւղը այս անգամ կազմակերպած է «բարենպատակ վաճառում» (vente de charité) մը, ի նպաստ իր Որբախնամ գործին մատակարարութեան։ Բազմաթիւ հայ եւ օտար ընտանիքներ իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը բերած են այս վաճառման, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ 8 դեկտեմբեր 1931։ երեքշաբթի ժամը 14էն 19, Salle Jouffroy*ի* մէջ, 70 Rue Jouffroy, Paris (17e), բարձր հովանաւորութեամբ Տիկին Ժորժ Լէկի։

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ

Խմբագրութեանս ղրկուած (յապաղած) հրաւիրագրէ մը կ'իմանանք թէ Նոյեմբեր 24ին տեղի ունեցած է բացումը Պրիւսէլի Արեւելեան Բանասիրութեան եւ Պատմութեան Համալսարանը։ Խօսած են վերատեսուչ Պ. Սմէց եւ Պ. Կուէքլուա՝ համատութեան նպատակներու մասին, իսկ Փրոֆ. Ագոնց՝ հայագիտական ուսումնասիրութեանց կարեւորութեան վրայ։ Քոլէժ տը Ֆրանսէն Փրոֆ. Փրզիլուսքի պարզած է «Իրանեան ազդեցութիւնը՝ Հնդկաստանի եւ Ցունաստանի վրայ»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ, 29 Նոյեմ.— Միջկուսակցային յանձնախումբս իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ, Լիոնի գաւառ. ժողովի ընտրութեան առթիւ (15 Նոյ.) այն 430 ճայրենակիցներուն որոնք իրենց քուէները կեդրոնացուցին մեր ընտրելիներու ցանկին վրայ։

Ի դիմաց Յանձնախումբի
Ժիրայր Ծառուկեան, Փօղոս Պեսբոսեան, Յակոբ Շահպազ-Ղարիբ'

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՄԵՐ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 2 դեկտ. (Սեփ. Թղթ.).— Նախորդ անգամին կարճ եւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդած էի, Տէսինի գործարաններու եւ առ հասարակ գործաւորական ներկայ պայմաններու մասին։ Քանի որ Տէսինի մեր հայրենակիցներէն բաւական աշխատաւորներ կան նաեւ Վիլէօրպանի, Մոնշայի, Պօն-Քուանի եւ Բիւսէի (բոլորն ալ Լիոնի արուարձան) գործարաններուն մէջ, կը փութամ քանի մը տեղեկութիւններ տալ նաեւ այդ շրջանի մասին։

Տէսին-Վիլէօրպան եւ Լիոնի այլ արուարձանները (Վիլէօրպանի մօտիկ) հանրակառքով 15-20 վայրկեան է։ Այս շրջանին մէջ կան բաւական թիւով գործարաններ մետաքսի, մուշտակի, ծաղիկի, երկաթի, ելեկտրականութեան, ներկի, սղագրութեան, կերպասի եւայլ ճիւղեր։ Տեսակ մը գործարաններու հանախմբում։

Ստորեւ՝ համառօտ տեղեկագրութիւնը այդ գործարաններուն եւ տիրող տագնապին.—

Լ'ԻՒՋԻՆ ԱՄԵՐԻՔԷՆ (ամերիկեան գործարան).— Ներկի ծաղկեայ թափիշներու եւ կերպասներու լրացուցիչ բաժիններով կոկիկ գործատուն մըն է։ Ունի նաեւ ուրիշ ճիւղ մը՝ Փիւսէի մէջ (այս վերջինին մէջ այժմ հայ գործաւորներ չունինք)։ Գործատէրն է ամերիկացի մը՝ Պ. Մարթէն։ Այս հաստատութիւնը տնտեսական տագնապին սկզբնական շրջանին այնքան չազդուեցաւ, այլ համեմատաբար աւելի վճարումներով ու աշխատութեամբ օրինակելի դարձած էր յաչս ուրիշ գործարաններու։ Ներկայ տարուան աշնանամուտէն սկսեալ այս ճիւղն ալ ենթարկուեցաւ տիրող տագնապին ազդեցութիւններուն։

Հոս ունինք աշխատաւոր հայրենակիցներ, որոնց վճարումները լաւ էին։ Այժմ տասնեակներով դուրս կը թափէ բանուորները, որոնց հետ հայեր ալ։

ԺԻԼԷ Է ՖԻՋ.— Ներկարարութեան եւ այլ մետաքսի գործերու վերաբերեալ յատուկ մասերով օժտուած խոշոր գործարան մըն է, գրեթէ այս շրջանի ամէնախոշոր մետաքսի, աւելի ճիշդ ներկի հաստատութիւնն է։ Մինչեւ 1930 անհատական էր, այժմ ընկերութիւնով կը կառավարուի։ Ունի մօտ 30-35 մասնաճիւղեր՝ հարաւային եւ հիւսիսային Ամերիկաներու, Գերմանիոյ, Պելճիքայի եւ Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ։ 2-3 տարի առաջ մօտ վեց հազար գործաւոր կ'աշխատցնէր։ Ներքին արդիւնաբերութիւնը ընդհանրապէս ապսպրանքով յանձնարարուած մետաքսեղէնի, բրդեղէնի մանածի եւ այլ նիւթերու ներկումն է։ Տագնապին ծանրութիւնը այստեղ իջած է։ Անցեալ դեկտեմբերէն սկսեալ դուրս կը հանէ աշխատաւորները։ Հոս ունինք բաւական թիւով գործաւորներ, սակայն շաբաթէ շաբաթ դուրս թափուող օտար բանուորներուն, անոնք ալ մաս կը կազմեն։ Հարիւրին տասը ֆրանք կրճատումը ընդունուած է։ Կարգ մը աշխատանոցներ գոցուեցան, օրը վեց ժամ, շաբաթը 5-6 օր կ'աշխատցնեն։ Ներքին օրէնքները խստացուցած են։

ՄՈՒՇՏԱԿԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ (Fourrure).— Այս գործարանը ճիշդ մարտ ամսուն կը նմանի, անգամ մը անձրեւ, անգամ մը արեւ կ'ընէ։ Գործերու ամենալաւ ժամանակը գործաւոր կ'արձակէր։ Բնական է որ ներկայ ընդհանուր տագնապէն ալ ազդուէր։ Արտադրութիւն՝ զանազան կենդանիներու,— գայլի, կատուի, մուկի, աղուէսի եւայլն— մորթը ներկել, խոզանակել եւ աւելի գունագեղ ձեւ մը տալ։ Այս տեղ ունինք աւելի աշխատաւորուհիներու դասակարգ մը, այրերը քիչ են։

Գործազրկութեան սարսափը հոս ալ ինկած է։ Դուրս կը հանուին օտարականները, ինչպէս նաեւ հայերը։

ՁՈՒԼԱՐԱՆ (Fonderie).— Գործարանին ընդհ. արտադրութիւնն է երկաթներու ձուլումը, ելեկտրական թելերու զանազան տեսակի պատրաստութիւնը։ Հոս կան 15,20 աշխատաւոր-աշխատաւորուհիներ։ Գործաւոր կ'արձակէ, հայ չէ հանած մինչեւ հիմա, բացի զանազան պատրուակներէ։ Հարիւրին տասը կրճատում կայ, օրական 8 ժամ շախատանքը լման է։ Ներքին կանոնները աւելի խիստ են։ Սօսիէթէ Լիօնէզ, Մօնշա (Լիօնի արուարձան), Տէսինի Լիօնէզ մետաքսի գործարանին մէկ ճիւղն է։ Աշխատաւոր տարրը ընդհանրապէս կիներէ կը բաղկանայ։ Արտադրութիւն՝ մանաբանէն ելած արուեստական մետաքսի կաժերու զտում եւ մաքրումն է։

Բաղդատելով մետաքսի ուրիշ ճիւղերու հետ, այստեղ այնքան վախ չկայ, թէեւ պարբերաբար շաբաթը հինգ օր կ'աշխատցնէ։ Առ այժմ գործաւոր չարձակեր։ Հոս ալ ունինք աշխատաւորուհիներ։

ԾԱՂԻԿԻ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆ.— Այս տեղի աշխատանքն է՝ նախապէս եւ մասնաւոր կերպով պատրաստուած երկաթեայ կապարներով ծաղիկ զարնել կերպասեղէնի եւայլ թաւշեայ կտորներու վրայ։ Հոս կան 4-5 գործաւոր հայրենակիցներ։ Անգործութիւնը հոս ալ կը տիրէ։ Այստեղ ալ շաբաթական պակաս օր կ'աշխատցնէ,— 4-5 օր։

Շիտէյի (Վիլէօրպանի շրջան) մէջ ալ կան կարգ մը երկաթի եւ ելեկտրականութեան գործարաններ, որոնց պատկերը նոյնքան մռայլ է։ Այստեղ ալ կան մեր հայրենակիցներէն, որոնք կուգան Տէսինէն, Լիոնէն եւ զանազան շրջաններէ։

Գործատէրը սկսած է դուրս հանել օտար բանուորները բացի այն պարագայէն երբ ենթական,— օտար թէ տեղացի — զաւակի տէր է։ Զաւակ ունեցողները ամէն տեղ (բացառութիւնները յարգելի են) ալ ենթակայ չեն արձակման։ Տեսանք թէ որքան մռայլ ու ծանր է կացութիւնը յիշուած գործարաններուն մէջ։ Հաւանական է որ կացութիւնը աւելի վատթարանայ։ Իսկ մենք օրը իրիկուն կ'ընենք յօրանջելով ու իրար բամբասելով։

Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս անկազմակերպ ու «հայամոլ» վիճակով...

Լ. ԳԱՅԱՃԵԱՆ'եան

ԱՆՏԷՐ ՎԻՃԱԿ

«Է՜յ, ի՞նչ էք կազնել,
վզերնիդ ծռած,
Հողը ձեզ տանի, կո՞յր
ճարեւաններ...
Էլ արդարութիւն, պատիւ չմնաց.
խոփերդ բերէք, կռենք,
սուսերներ»...։

Ա. Ա.

ԼԻՈՆ, 2 Դեկտ.— Անգործութիւնը կը շարունակէ, իր աւերը։ Մեծ գործարանները իրենց դռները ամուր փակած են, մանաւանդ օտար աշխատաւորութեան առջեւ, եւ ինքնաբերաբար կը գործադրեն հարիւրին 10ի կանոնը։ Ժամերու կրճատումը, օրավարձքերու նուազումը այլեւս սովորական բան դարձած են։ 3—4 ամիս առաջ գործաւոր մը որ օրը 9—10 ժամ կ'աշխատէր, այսօր 6 ժամ կը բանի՝ ժամը 3.50—3.75 առնող մը այսօր, 3—2.80 կ'առնէ, այն ալ միշտ վախի ու դողի մէջ է թէ, այսօր-վաղը կը հանեն։ Հայրենակից մը որ վեց ամիսէ իվեր պարապ է, կը պատմէ առջի օր, ազդ մը կարդացի թէ գործաւոր կ'ուզուի։ Ուղղակի գացի դրասենեակը ներկայացայ, իբրեւ գործաւոր եւ գործէն ալ լաւ հասկցող մը... ի՞նչ պատասխանեն աղէկ. երբ օտար մը ըլլալս գիտցան.—Այո՛, գործաւորի մը պէտքը ունինք, բայց ոչ օտարական, ներսը օտար բանուոր մը կայ, կ'ուզենք անոր տեղը Ֆրանսացի մը առնել...։ Երեւակայեցէք, թէ ինչպէս գին կը դնեն օտար աշխատաւորին։

Եւ այսպէս քանինե՞ր... Իսկ մեր անտարբերութիւնը սահման չունի։ Մեր արիւնը ջուր է կտրած եւ պաղ պաղ կը նայինք. մեր առջեւ պարզուած տեսարանին։ Ճամբա՞ն չենք գիտեր փոխադարձ օգնութեան զոր մեզի քանի՛ քանի՛ անգամներ ցոյց տուաւ «Յառաջ»ը։ Ճամբաները բաց են, միայն քալել պէտք է։ Մինչեւ ե՞րբ այսպէս լուռ ու մունջ։ Միթէ այս ալ հայրենասիրութիւն մը չէ՞, միթէ այս ալ Հայը Հայ պահելու ազդակներէն մէկը չէ՞...

Շատ մը երիտասարդներ, անգործութեան ճանկէն ազատելու համար, աղին անդին դեգերելէ, ամէն դուռ զարնելէ ձանձրացած կը խորհին երթալ Ֆրանսական հպատակ ըլլալ, բնական է զինուորութիւնն ալ աչք առնելով։ Ի՞նչ կը բանին Հայրենակցական Միութիւնները։ Ինչո՞ւ նախաձեռնարկ չեն ըլլար Օգնութեան Սնտուկի մը հաստատման։ Ես պատրաստ եմ 100 ֆրանք միանուագ եւ ամսական 10 ֆրանք տուրք վճարելու։ Անշուշտ շատեր կան նոյնքան յօժարակամ։ Քանի դեռ ժամանակ ունինք, ձեռք ձեռքի տանք, ու — «Մենք մեր պարտքը կատարած սեպենք»։ Օտարութեան մէջ գոնէ մենք մեզի տէր ըլլանք. իրարու օգնենք, փոխանակ օտարին վրայ յոյս դնելու։

Մ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Ո՞Վ ԲԱՑԱՒ ՆԱՄԱԿԸ...

ՆԻՍ.— Դէպքը տեղի կ'ունենայ Հայոց եկեղեցիի նամակատուփին մէջ։

Նամակ բացուելու խորհրդաւոր պատմութիւն մըն է որ մինչեւ այսօր ալ կը մնայ անլուծելի։

Եկեղեցիին բակը նամակատուփ մը կայ, որու պաշտօնական տէրը հոգեւոր հովիւն է, — Սահակ քհնյ. Ծամլեան։ Բանալին միշտ իր մօտն է. նամակատուփը միշտ գոց։ Ինքն է բացողը եւ գոցողը։

Այս հասցէով նամակ կը ստանան եւ ուսուցիչները, որովհետեւ եկեղեցին միեւնոյն ժամանակ կը ծառայէ իբրեւ դպրոց։ Տիկին Վիքթորիա Եսայեան նամակ մը կուտայ նախկին վարժուհիին քրոջը՝ Տիկին Պերպերեանին։ Նամակը բացուած էր։ Տիկինը զարմանքով կը հարցնէ թէ ո՞վ է բացեր։ Նամակաբեր Տիկինը կը յայտնէ թէ քահանան այդպէս տուած է իրեն։ «Ըսէ՛ որ նամակատուփէն այդպէս է ելած» կ'ըլլայ քահանային պատասխանը։

Նամակը ղրկուած էր Կարմիր Խաչի Շրջանային Վարչութենէն, ներփակ 300 ֆրանքի ստացական, հրահանգ —նամակ, եւ 930-931ի տեղեկագիր։

Տիկինը կը փութայ քահանային մօտ եւ աչա՛ թատերական տեսարան մը.—

ՏԻԿԻՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ.— Այս նամակը ինչո՞ւ բացուած է, Տէր Հայր։

ՔԱՀԱՆԱՆ.— Ես մեղաւո՞ր եմ, տուփէն այդպէս դուրս եկաւ։

ՏԻԿ. Պ.— Ինտո՞ր կ'ըլլայ, տուփին մէջ նամակ բացող սատանաներ կա՞ն։

ՔԱՀԱՆԱՆ.— Կրնայ ըլլալ որ Թղթատարին մէջ, Փարիզէն հոս եկած ատեն նամակներու հետ քսուելով-քսուելով կողքերը մաշած են ինքնիրեն պատռուած ըլլայ։

ՏԻԿ. Պ.— Անանկ բան մը ըսէ որ բանի մը նմանի։ Փարիզէն այստեղ մէկ օրուան ճամբայ, պահարա՞ն կը մաշի, տեսնուա՞ծ բան է, ես, Ամերիկայէն, Յունաստանէն, Պոլիսէն նամակներ կը ստանամ, մինչեւ այսօր անանկ բան չեմ տեսած։

ՔԱՀԱՆԱՆ.— Ի՞նչ կ'ուզես ըսել, ուրեմն, ե՞ս բացած եմ։ Ինչո՞վ կրնաս հաստատել, ես քեզ կ'ըսեմ իր տուփէն անանկ ելաւ, չէ՞ս հաւատար, գիտցած տեղդ գնա։

ՏԻԿ. Պ.— Ինծ համար արեւի լոյսին պէս պարզ է որ այո, դուք էք բացած, եւ այս վայել չէ ոչ թէ քահանայի, այլ ամենահասարակ մարդու մը...։

Մինչեւ այսօր ալ վէճը այսպէս կը շարունակուի, «դուն ես բացեր», «ես չեմ բացեր»։ Բոլոր լսողները ափ ի բերան կը մնան։ Այս հանելուկը լուծելու համար պէտք է մէջտեղ հանել կարգ մը խրոխտութիւններ, բայց առ այժմ զանց կ'առնեմ, խնայելով «Յառաջ»ի սիւնակներուն։

Հմայեակ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ իրիկուն ժամը 8.30ին, Salle de la Mutualitéի մէջ, 22 Rue St. Victor, մէթրօ Maubert-Mutualité.

Նիւթ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ.

Հ.Յ.Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Ակումբ-Ընթերցարանը՝ 262 Rue Duguesclin, *Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։*

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. մասնաճիւղին կազմակերպած *ԲԱՐԵՆՊԱՍՏԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ* տեղի կ'ունենայ դեկտեմբեր 8ին երեքշաբթի օր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Salle Jouffroyի մէջ, 70 Rue Jouffroy, Փարիզ *(18)*։

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue Cambrone, Métro Vaugirard, տեղի կ'ունենայ *Ա. Ջամալեանի* զեկուցումը, *«ՏԱՐԱԳԻՐ ՀԱՅ ՆՈՐ ՍԵՐՆԴԻ ՀԱՄԱՐԱԿԱԿԱՆ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐԸ»*։ Մուտքը ազատ է ամէնուն համար

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ SALON CHAPEի *ՄԷՋ* (84 RUE CHAPE)

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ՍՏՈՒԹԻԱ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

մեծ պատրաստութեամբ կը ներկայացնէ *Օ Թ Է Լ Լ Օ*

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԵՆ

Կը մասնակցին՝ Օր. Օր. Մ. Մարտիրոսեան, Յ. Սարդարեան, Պ. Պ. Ս. *Ազարեան*, Վ. Տէր Վարդանեան, Տրդատեան, Փիլիկեան, Պէշկէթիւրեան, Ալիքսանեան, Մանկունի, Տէր Մարտիրոսեան, Եդուարդ, Գարագաշ Սուրէնեան, եւայլն։

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախկին Պատերազմիկ Հայ Սպաներու Միութեան կողմէ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ

Jean Goujonի *սրահներուն մէջ*, 8 Rue Jean Goujon

ջոխ գեղարուեստական բաժին, ճազ-պանտ, եւրոպական պարեր մինչեւ առաւօտ։ *Մուտք՝ 20 ֆրանք*

ՅԱ. Գ. ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՔԱՐՏԷՍԸ

6 ՖՐԱՆՔ Է, 20 ՖՐԱՆՔ ՉԷ *իմ Հայաստանի մեծադիր եւ բազմագոյն քարտէսս, ինչպէս շատեր կը շփոթին ուրիշ քարտէսի մը հետ։ Իր տիտղոսն է միշտ «Համայնագիտական քարտէս» Հայաստանի որովհետեւ իր շուրջը ունի աշխարհագրակ. եւ վիճակագրակ. հետաքրքրական բազմաթիւ տեղեկութիւններ, Հայրենի մանրանկար տեսարաններ, Վանի, Խարբերդի, Կիլիկիոյ եւ Կարնոյ նահանգները առանձինն, նորակառոյց Նոր-Արաբկիր, Նոր-Եւդոկիա, Նոր-Խարբերդ, Նոր-Մալաթիա, Նուպարաշէն՝ առանձին բլանի վրայ։ Այս առաջին Հայ քարտէսն է, որ հրատարակուած է պատկերազարդ եւ բնագիրով։ Իր նշանաբանն է՝ հակառակ ամէն կողմէ անոր գինը 10 ֆրանք ընելու առաջարկներուն, ԱԺԱՆ ԸՐԻ, որպէսզի ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ հատ մը գնէ անկէ։ Գին՝ 6 ֆրանք, փոսթի ծախք՝ 75 սանթիմ, Ամերիկա՝ 50 սէնթ, Անգլիա՝ 10 ֆրանք, այլուր՝ 8 ֆրանք։ Դիմել* H. BABESSIANի, 1bis Rue Rouget de L'Isle, Choisy-le-Roi, (Seine), France, *կամ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։ Ռումանիոյ մեր գործակալն է* H. GIKNAVORIAN, B. P. N. 487 Bucarest(1)

Բ Ա Ց Ա Ր Ձ Ա Կ Ա Պ Է Ս Կ Ա Ն Ո Ւ Խ Ի Կ

ԾԱՆՕԹ.— Մէկ ամիս եղաւ սոյն քարտէսի լոյս տեսնելը եւ 1200 օրինակ սպառեցաւ անկէ մի միայն Ֆրանսայի մէջ, բացի արտասահման ղրկուածներէն։ Ուրեմն, փութացէք հատ մը ապահովել անկէ, քանի դեռ չէ սպառած։ Շուտով լոյս պիտի տեսնէ «Հայաստանի աշխարհագրութիւնը», մեծադիր էջերով գիրք մը՝ զարդարուած 20 գունաւոր եւ բազմաթիւ սեւ պատկերներով եւ հին ու նոր Հայաստանի քարտէսներով։ Պիտի խօսի պատմական Հայաստանի, ներկայ Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ մասին։

ՃՈԽ ԾԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շավիլի Եկեղեցասիրաց Ընկերակցութեան կողմէ

Ի նպաստ Շավիլի մանկապարտէզի շինութեան

վաղըկիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Washington Palace, 14 Rue Magellan, Métro George V։ ընտիր ճազ, Coupoleի նուագածուներէն բաղկացած, ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՆՏՐՈՍԵԱՆԻ։

Շավիլի Ե. Ե. Միութեան նուագախումբը կը մասնակցի Հայկական ընտիր կտորներով։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք 10 ֆրանք

ՕՐ. ԼՈՒՍԻԱ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԵՒ

ԸՆԿ. ԱԼԷՔՍԱՆ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

վիէն

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին։ պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆԻ ընկեր կարօ խումբի ընկերական ժողովը վաղը կիրակի ժամը 5ին ընկեր ցովհաննէս վարսեանին բնակարանին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։ պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, 63, Rue de la République. *Պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փոն տը Բլէ, Տիկ. Մ, Զ.— 105։
Լա Շափէլ Պլանշ, Ա. Խ.— 50։
Լա Շափէլ Պլանշ, Գայս.— 50։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովըվաղըկիրակի ժամը 2.30ին, 40 րիւ տը Պէլվիլ։ կարեւոր օրակարգ։ կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները։

ՉԱՐՍԱՆՃԱԳԻ Հայր. միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները վաղը Կիրակի ժամը 7ին, 13 րիւ Քոլպէր, Պար Թապայի մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Որբերու մասնաճիւղը ձեռնարկած է տօնելու «Մշակոյթի Օր»ը։ Այս առթիւ կը խնդրուի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Բարձր Հայքի, Երիտասարդաց, Սեվրի Հիսարի Երիտ. Միութիւններէն 2ական լիազօր ներկայացուցիչներ ղրկել տօնակատարութեան խորհրդակցական ժողովին որ տեղի պիտի ունենայ վաղըԿիրակի ժամը 2ին 23 Bld. Dugommier, Bar auPetit Poucet*ի մէջ։*

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահ. Հայր. Միութեան բոլոր անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղըկիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ֆլօրիա ճաշարանը, 61 Rue Mr. le Prince. Օրակարգ վարչ. ընտրութիւն, կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 241 Rue J. J. Rousseau. *Կարեւոր օրակարգ։ պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայր. միութեան վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու հայրենակիցները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Ռոստոմի Գրադարանը, 131 Fbg. du Temple, *մէթրօ Պէլվիլ։*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Մ Ա Ս

33.— ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԷՋ

— Մի՛ ըներ, Միհրան...

— Զըլլա՛ր...

— Զնետե՛ս...

Եւ շուարած, շփոթած մարդոց տագնապ մը։ Ոստիկանապետը հասկցաւ։ Դուռը չբացուած, դուրս նետուեցաւ։ կանչեց ընկերները՝

— Վազեցէք տուն։

Եւ զիրք բռնեցին պատին ետեւը։ Ցանկարծ տան պատուհանէն բան մը փողոց նետեցին։ Դրան քով ինկաւ։ Ահաւոր որոտումով մը պայթեցաւ։ Դուռը կործանեցաւ, պատը ճեղքուեցաւ։ Հայ մը, որ էշու մը վրայ հեծած կ'անցնէր փողոցէն, կտոր կտոր եղաւ կենդանիին հետ։ Հիմա յարձակելուատենն էր։ Ոստիկանապետն ու ընկերները տունէն ներս խուժեցին։ Առաջնակները տանելով, մտեցան Հայերուն։ Տան մէջ կը գտնուէր, Սարգիսէն ու Միհրանէն զատ, Ճիւղերճեան Դանիէլը։ Տունը Ճիւղերճեանին կը պատկանէր։ Ոստիկանապետը լաւ հասկցած էր կացութիւնը։ Երբ վերէն լսեց կոմիտէճիներուն խօսքերը թէ «ժամանակը չէ նետելու», անմիջապէս յիշեց ճագարի պատմութիւնը եւ հասկնալով որ անպայման ռումբ մը պիտի նետեն պատուհանէն, այնպիսի զիրք մը բռնեց որ, կրցաւ փրկել ինքզինք եւ իր ընկերները։

Միհրան, Սարգիս եւ Դանիէլ ձերբակալուեցան։ Տան մէջ գտնուեցան աչագին քանակութեամբ ռումբեր, ձեռնառումբեր, հրացաններ, փամփուշտներ, վառօդ։ Եւ բազմաթիւ վաւերաթուղթեր։

Երբ այս երեք կոմիտէճիները բանտ նետուեցան, ոստիկանապետը քանի մը ոստիկան եւ ջոկատ մը զինուոր առնելով, գնաց լերան ծանօթ քարայրին տօտ եւ յանկարծական յարձակումով մը պաշարեց։

Երբ ներս մտան քարայրէն, խորէն կոմիտէճիները սկսան հրացան պարպել։ Գնդակներէն վիրաւորուեցաւ ոստիկան մը եւ սպաննուեցաւ զինուոր մը։ Առանց փոխադարձութեան զիմելու, ոստիկանները կրցան ողջամբ ձերբակալել բոլորը։ Այս ֆէտայիներն էին Հաճընի նշանաւոր կոմիտէճիներէն տասմնաբոյժ Աշարոն, Գիտեմեան Աւետիս, Շաքրաթմեան, Միսաք, Աժտէրեան Գարեգին, եւ դուրսէն եկած կոմիտէճիներէն Վարդան, Ալեքսան, Ցակոբ։

Քարայրին մէջ կատարեալ արհեստանոց մը պատրաստած էր։ Ամէն բան կար,—հնոց, սալ, փքոց, մուրճ եւայլն։ Նիշերուն մէջ լեցուած էին տեսակ տեսակ քիմիական նիւթեր։ Շինուած տօտ 80 ռումբեր կային։

Բոլորն ալ բանտ ղրուեցան եւ ետքէն, դատի ենթարկուելու համար, ղրկուեցան Ատանա։

Այնուհետեւ հսկողութեան տակ առնուեցան հայկական թաղերը։

Այս դէպքին նման ռմբարձակութիւն մըն ալ կատարուեցաւ յաջորդ օրը Զօքմարզուանի մէջ, սակայն այստեղ ալ ձերբակալուեցան ռմբաձիգները, որոնք պատճառ դարձան 1 Թուրքի եւ 3 Հայու մահուան։ Զօքմարզուանի մէջ ոստիկանութիւնը գրաւեց բազմաթիւ ճագարներ, այսինքն ռումբեր, եւ ձերբակալեց քանի մը կոմիտէճիներ։ Յիշենք գլխաւորները,—Ներկարար Յովհաննէսեան Արթին, Սարը Պօղոսեան Մարտիրոս, Գարա Սարգիսեան «քէօր» Ցակոբ, Թիֆլեան Պօղոս, Նշանաւոր աւազակապետ մանչ Օ... Մարաշցի դերձակ Գրիգոր, Մալաթիացի Գէորգ, Օճախճը գիւղէն Բ... Բէհեա, բուն անուամբ՝ համբաւաւոր Սարգիս Հէօճէօքեան, խենդ Պօ...

Անոնք մասնակցած էին այն դէպքերուն որոնք քանի մը ամիս առաջ տեղի ունեցեր էին Զօքմարզուանի, Ատանայի, Մարաշի, Զէյթունի ... Ո՞վ գիտէ, խւրաքանչիւրը քանի՛ Թուրքերու արիւնը ծծած էր, քանի ... աղջիկներու եւ կիներու պատիւը բռնաբարած էր։

Եթէ, Զէյթունէն նահանջելու դատապարտուելէ յետոյ, Հնչակեան ... միտէին վարիչները առաքինութիւն, քաջութիւն եւ կորովամտութիւն ... համարէին տակաւին արիւն թափել եւ անկախ Հայաստանի մը երա... եռեւէն վազել,մեզի համար այդ առաքինութիւնները տարբերութիւն չու... ոճիրէն, արիւնռուշտ արարքներէ, եւ աւելին՝ տխմարութենէ ու ... մտութենէ։ Որովհետեւ, մինչ այս կոմիտէճիները արիւն կը թափէին ... իրենց կեանքը վրայ կուտային, անդին՝ Եւրոպայի մէջ, Հնչակեան կո... տէին վարիչները, դարձեալ Թուրքիայէն ղրկուած ոսկիներով, զբօսավայ... կը յաճախէին, շամփանեա կը խմէին եւ կին կը խաղցնէին։

Հաճըն, այն տան մէջ, ուր ձերբակալուեցան Միհրան, Սարգիս ... Ճիւղերճեան, գրաւուած թուղթերը կը ներկայացնէին կոմիտէին ծրագ... ները նոր յարձակումներու, բազմաթիւ ազգային քայլերգներ եւ կանո... գիրներ։ Բազմաթիւ շիշերու եւ թուղթի ծրարներու մէջ կային ճիշդ ... քիմիական դեղերը, որոնք գտնուած էին քարայրին մէջ։ Կառավար... բժիշկը քննեց այդ դեղերը։ Թուղթերուն մէջ դեղագիր մըն ալ կար, ... վրայ գրուած էր.

Cyanure de fer

Cyanure de potassium

Երկուքէն մէկ ...

Շաքար Մէկ ...

Chlorate de potasse Երկու մաս։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ			250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 876.238

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931
6 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1744

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՏԱԳՆԱՊԻ ՏՈՒՐՔ"

Բառը Պոլսէն եկաւ։ Թուրքերն էին որ այդ անունով կոչեցին նոր տուրք մը։ Յետոյ, որպէսզի տագնապին ծանրութիւնը խոստովանած չըլլան, անուանեցին «ազգային տնտեսութեան պաշտպանութեան տուրք»։

Այստեղ, մենք բառը կը գործածենք նոր առաջարկի մը համար, որ կապ ունի աշխատաւորներու տագնապին հետ։

Գործազրկութեան առթիւ, մէջտեղ դնելով փոխադարձ օգնութեան խնդիրը, սպասեցինք որ ուրիշներ ալ արտայայտուին։ Իւրացնեն զայն կամ առաջարկեն աւելի գործնական ծրագիր մը։ Որովհետեւ, տագնապը իսկապէս որ վրդովիչ է եւ կրնայ աւելի ծանրանալ։

Դժբախտաբար ոչ ոք արտայայտուեցաւ։ Միայն տագնապի ենթակայ վայրերէն թղթակիցներ ջերմապէս ողջունեցին զայն, սպասելով որ մէկն ու մէկը ստանձնէ նախաձեռնութիւնը։

Այս խնդիրը մէջտեղ դրուած ատեն, մենք չենք ուրանար դժուարութիւնները։ Մանաւանդ որ, գէշ ատենի մը կը հանդիպի, իսկ մեր մէջ գործ կազմակերպելը կը պահանջէ համբերութիւն եւ մեթոտիկ աշխատանք։

Անշուշտ աւելի դիւրին էր հանգանակութեան մը ձեռնարկել, սկսելով «Յառաջ»էն, եւ գոյացած գումարը իբրեւ նպաստ բաշխել անգործներուն։

Անցեալ տարի, Փարիզի Աղքատախնամը ժողովի հրաւիրեց զանազան Միութիւններ։ Յետոյ գումար մը հաւաքուեցաւ եւ բաշխուեցաւ։ Այդպէս ալ վերջ գտաւ գործը։ 1927ին ալ, Մարսէյլի մէջ, Առաջնորդարանը 15,000 ֆրանքի գումար մը բաշխեց աջ ու ձախ։

Միշտ ալ կարելի է նպաստ հաւաքել ու բաշխել, ինչպէս կ'ըլլայ զանազան աղէտներու ատեն,— սով, երկրաշարժ, հրդեհ, գաղթ եւն։ Եթէ վաղը հազարաւոր բանուորներ եկեղեցիներու դուռները թափին եւ հաց պահանջեն, անշուշտ կարելի չէ ձեւերու մասին մտածել։ Թերեւս այդ օրին ալ կը հասնինք։

Մեր տեսակէտն այն է որ, բանուորները պէտք է կազմակերպուին, իրենք իրենց մէջ, ինքնապաշտպանութեան միջոցներ մտածեն սեւ օրուան համար։ Հոգ չէ թէ համեստ ծրագրով։

Օրինակ, եթէ Պէլվիլի մէջ քսան գործազուրկներ անելի մատնուած են, ինչո՞ւ ժողովի մը չհրաւիրել երկու հարիւր բախտաւոր բանուորներ, եւ անմիջապէս կազմել միութիւն մը։

Ժողովին մէջ կը պարզուի հարցը։ Գումար մը կը գոյանայ միանուագ վճարումներով։ Յետոյ ամսական 10ական ֆրանք անդամավճար կը սահմանուի կանոնագիր-ծրագրով։

Ենթադրենք որ հազար ֆրանք վճարուեցաւ իբրեւ մուտք, եւ մէկ մէկ ամսական ալ կանխիկ, կ'ունենանք համագումար երեք հազար ֆրանք։ Անկարելի չէ բացառիկ նուէրներ ալ ստանալ Հայր. Միութիւններէ, Կարմիր Խաչերէն, Աղքատախնամէն կամ Բարեգործականէն։

Այս կերպով, եթէ ունենանք հինգ հազար ֆրանք, գործին հիմը դրուած կ'ըլլայ։ Եւ կարելի է անմիջապէս օգնութեան հասնիլ ամէնէն թշուառներուն, մէկուն սենեակին վարձքը վճարելով, միւսին 150 — 200 ֆրանք փոխ տալով եւն.։ (Արդէն բոլոր օգնութիւնները պիտի ըլլան իբրեւ փոխատուութիւն)։ Կամ, վարչական խորհուրդին որոշումով, կարելի է պարէն գնել եւ բաշխել։

Այսպէս նաեւ ուրիշ տեղեր, Վալանս, Լիոն,— ուր որ տագնապը անտանելի համեմատութիւններ ստացած է։

Բանուորները իրենք պիտի վարեն իրենց գործերը։ Այնպէս որ վստահութեան խնդիր չի մնար։ Իրենք պիտի գանձեն, իրենք պիտի ճշդեն դիմողին վիճակը, օգնութեան ձեւն ու չափը։

Երբ կազմուին այսպիսի կորիզներ, մենք նկատի ունինք երկրորդ առաջարկ մը, իբրեւ եկամուտի աղբիւր։

Բացի պատահական հասոյթներէ (ներկայացում, երեկոյթ եւն.), կարելի է հաստատել «տագնապի տուրք» մը՝ բոլորին վրայ։ Անշուշտ կամաւոր, քանի որ վարչական իշխանութիւն չունինք, բայց նոյնքան պարտաւորիչ որքան մեր ազգային տուրքերը որ կը գանձուին, այսպէս կամ այնպէս։

Այս տուրքը պիտի վճարուի օգնութեան սնտուկներուն, ոչ-անդամներու կողմէ։ Իբրեւ խղճի պարտք։ Իբրեւ եղբայրական աջակցութիւն բախտաւորէն անբախտին։

Պէլվիլը երեք հազարէն աւելի ժողովուրդ կը համրէ։ Նոյնքան եւ աւելի՝ Վալանսը։ Արդ, եթէ 150-200 բանուորներ կազմակերպուին մեր առաջարկած եղանակով, անկարելի՞ է որ դուրսէն ալ նոյնքան հայրենակիցներ պարտք սեպեն «Տագնապի Տուրք» վճարել։

Մեր ազգային ո՞ր պահանջին համար դրամ չէ ճարուած, չէ վճարուած։

Դժուարութիւնները շատ են, այո՛, բայց երբ համրանքներ անօթութենէ եւ այլասերումէ փրկելու խնդիր կայ, այնքան ալ յոռետես չդառնանք այս ժողովուրդի զգացումներուն մասին։ Միայն «Յառաջ»ի միջոցաւ, մօտ 350,000 ֆրանք տուաւ նոյն այս ժողովուրդը. Շիրակի, Ֆիլիպէի, Անատոլուի եկորներուն, Մակեդոնիոյ որբերուն եւայլն օգնութեան համար։

Բուն դժուարութիւնը՝ ըսինք արդէն, նախաձեռնութեան խնդիրն է։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Շահվերտեանի յայտարարութիւնները

Հայաստանի կառավարութեան ներկայացուցիչ Պ. Դ. Շահվերտեան, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է ներգաղթի մասին.

Նախապէս ըրած յայտարարութեան հիման վրայ, Աթէնքի եւ Փիրէայի շրջանի գաղթականներէն Խ. Հայաստան մեկնող աշխատաւորներու արձանագրութիւնները կ'ըլլան շատ կանոնաւոր եւ օրինապահութեամբ, Հոկերու կողմէ նախապէս պատրաստուած ցանկերու հիման վրայ։

Ներգաղթի առաջին կարաւանը պիտի մեկնի Աթէնքէն. աւելի շուտ ճամբայ հանելու համար, հարկ տեսնուեցաւ նոր կարգադրութիւններ ընել, արձանագրութեան օրերու մասին։

Առաջին կարաւանով մեկնող աշխատաւորներու անունը եւ մեկնելու թուականը պիտի յայտարարուի Հոկերու մասնաճիւղերուն միջոցաւ։

Աթէնքէն վերջն է որ նոր կարգադրութիւն պիտի ըլլայ Հին եւ Նոր Յունաստանի շրջաններու ներգաղթող աշխատաւորներու մասին։

Մինչ այդ կը յայտարարեմ բոլոր անոնց, որոնք իրենց տեղերէն կուգան Աթէնք առաջին կարաւանով մեկնելու համար, ուրիշ բան չեն ըներ եթէ ոչ ներգաղթի գործը դժուարացնել։

Հին եւ Նոր Յունաստանի շրջաններու որբերն եւ այլ աշխատաւորներ պէտք է սպասեն իրենց մասին ըլլալիք կարգադրութեան, որ պիտի յայտարարուի առանձին։

Պուլկար վարչապետը Թուրքիոյ մէջ

Թուրքիոյ վարչապետը Իսմէթ փաշա, հինգշաբթի, խնջոյք մը տուաւ Էնկիւրիի մէջ, ի պատիւ Պուլկարիոյ վարչապետին Պ. Մուշանոֆի։ Երկու վարչապետները իրենց ճառերուն մէջ, հաւաստեցին թէ երկու ժողովուրդներու բարեկամութիւնը կը ձգտի ապահովել ամբողջ աշխարհի խաղաղութիւնը։

Թուրքիոյ մաքսային խստութիւնները

Էնկիւրիէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, առեւտրական շրջանակները կը վախնան որ ներածումներու դէմ դրուած մաքսային արգելքները վտանգեն Թուրքիոյ արտածումները, պատճառ դառնալով որ օտար պետութիւններն իրենց կարգին դիմեն փոխադարձութեան։

Այս հաւանական անդրադարձումներուն առաջքն առնելու համար, անկախ երեսփոխան եւ Իթթիհատի օրով նախարար, Խալիլ պէյ խորհրդարանին ներկայացուց օրինագիծ մը, որ կը տրամադրէ արգիլել սուրճի, թէյի, շաքարի եւ ուրիշ կարգ մը նիւթերու ներածումները, որոնք, ի նպաստ ոչ-յաճախորդ երկիրներու, Թուրքիայէն դուրս կը հանեն տարեկան մօտ 30 միլիոն ոսկի։

Խալիլ պէյ կը կարծէ թէ նման արգելքները պիտի կրնան ի նպաստ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ամերիկայի փոխել ներածման սահմանափակումները՝ որոշ չափով, որով, առաջքն առնուած պիտի ըլլայ այս պետութեանց կողմէ հաւանական փոխադարձութեանց։

Կլոր Սեղանի ձախողութեան վրայ

Պոմպէյէն կը հեռագրեն թէ Կլոր Սեղանի խորհրդաժողովին երկու պատուիրակները յայտարարած են որ խորհրդաժողովը ձախողեցաւ Կանտիի անզիջող ընթացքին հետեւանքով։

Կառավարութիւնը սկսաւ միջոցներ ձեռք առնել կանտիական շարժումին դէմ, որուն վերսկսման կը սպասուի։ Բոլոր ռազմագիտական կէտերուն վրայ զօրագունդեր զետեղուած են որոնց կ'օգնեն օդանաւեր եւ հրասայլեր։ Երկաթուղիներու ընդհ. գործադուլի հեռապատկերին առջեւ, կառավարութիւնը հիմակուընէ սկսած է բոլոր կարեւոր կեդրոններուն մէջ հաստատել անթելի կայաններ, որպէսզի կարելի ըլլայ հաղորդակցութիւնները պահպանել։

Կը կարծուի թէ Կանտի դարձեալ կրաւորական դիմադրութեան պիտի սկսի աղի տուրքին դէմ, որ ջնջուելու տեղ աւելցած է ներկայիս։ Կանտի հնդիկ համաժողովէն պահանջած է բոլոր Անգլիացիներուն սեփականութեան թուղթերը, անոնց որ շահեր ունին հանքերու, ձգախէժի, գինարաններու եւ մենաշնորհներու մէջ։ Անգլիացիք սոսկալ սպառնալիք մը նկատած են եւ հիմակուընէ ճակատ կը յարդարեն պայթելիք փոթորիկին դիմադրելու համար։ Միւս կողմէ սակայն, Կանտի Լոնտոնի մէջ ըրած է հետեւեալ յայտարարութիւնները՝ Փարիզ մեկնելէ առաջ.

— Կլոր Սեղանի խորհրդակցութիւնը ձախողութիւն մը չեղաւ, գոնէ իմ տեսակէտովս։ Այլ միջոց մը եղաւ իւրաքանչիւրին ուժերը չափելու։ Խորհրդաժողովը ձախողած պիտի նկատեմ, եթէ յետագային տեսնեմ որ Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութիւններուն առաջին առթիւ տուած իմաստս սխալ է։ Յամենայն դէպս խորհրդաժողովը անօգուտ չեղաւ։ Գոհ պիտի մնամ, երբ տեսնեմ թէ Հնդկաստանի մէջ, կառավարութիւնը կը հետապնդէ կարծիքներ առնելու եւ հանրային կարծիքին զիջումներ ընելու քաղաքականութիւն մը։ Ինչ որ կ'ուզեմ, եւ ինչ որ հնդիկ Ազգ. խորհուրդը կ'ուզէ, համահնդկական դաշնակցութիւն մըն է, կեդրոնական իշխանութիւններով։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ, վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ մաքսային զոյգ ցանկերուն վրայ՝ որոնցմով 50 առ հարիւր տուրք կը դրուի կարգ մը ապրանքներու վրայ։ Այս առթիւ առեւտրական նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Հաստատեցինք թէ, մաքսային պատնէշներ կանգնող պետութեանց՝ մեր կողմէ ուղղուած ամէն կոչ ապարդիւն մնաց։ Թէ արտասահմանի մէջ թէ երկրին ներսը՝ հասկնալու են թէ չենք կրնար անտարբեր մնալ, երբ մեզ կը վնասեն, ինչպէս վերջերս վնասուեցանք ֆրանսական մաքսային հրամանագրով։ Կը յուսանք թէ կարելի պիտի ըլլայ բարեկամաբար կարգադրել զանազան հարցեր. բայց շատ լրջօրէն, կը նկատենք թէ այս երկրին հանդէպ տարբեր ընթացք մը կը բռնեն, որ կրնայ վնասել անգլիական շահերուն։ Ասիկա չենք կրնար անտեսել։

Անգործութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Նոյեմբեր 23էն 28ի անգործութեան վիճակագրութիւնը կ'արձանագրէ անգործներու ամէնէն մեծ թիւը, որ 1914էն ի վեր չէր տեսնուած։ 92,157 անգործներ որոնց 16,953ը կիներ։ 1926-27ի անգործութեան շրջանին ամէնէն մեծ թիւն էր 81,916։ Անցեալ շաբթուան վրայ ուրեմն, 10,604ի յաւելում մը։

Անցեալ տարի այս շրջանին, կը համրուէր ընդամէնը 4893 անգործ։

Փարիզի անգործութեան սնտուկը արձանագրած է 32,430 անգործ, (8221ը կին)։ Մէկ շաբաթ առաջ, այդ թիւն էր 28,603։ Սէնի մնացեալ համայնքներուն մէջ կան՝ արձանագրուած 24,755 անգործներ։ Որով, միայն Սէնի նահանգը կը համրէ 57,185 անգործ, անցեալ շաբթուան 50,633ին դէմ։ Ուրեմն մէկ շաբաթէն միւսը՝ 6552ի յաւելում մը։

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ.— Լիոնի շրջանի մեքենական հիւսկի սէնտիքան, նկատելով որ ներկայ կացութիւնը կը պարտադրէ հէնքի գիներու անկում մը, եւ գործարաններն ալ կ'աշխատին արտադրութեան գինէն աւելի պակասով, որոշեց իրեն պատկանող բոլոր մեքենաներու աշխատութիւնը դադրեցնել դեկտ. 18ի երեկոյէն սկսեալ, մինչեւ յունուար 5ի առտուն։ Այս կերպով, 20.000 ձեռքեր անգործութեան կը դատապարտուին։

ՑՈՅՑԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ.— Վաղը, 80 բեռնատար մեծ ինքնաշարժներով, մօտ 1000 անգործներ որոշած են Ուաշինկթըն երթալ եւ ցոյց կատարել այնտեղ։ Ցուցարարներու կողմէ, հաւանական խռովութեանց առաջքն առնելու համար, շրջանի ոստիկանական բոլոր ուժերը [illegible] են։

Վարձակալ առեւտրականներու հարցը

Իններորդ անգամ ըլլալով ֆրանսական Ծերակոյտը վերաքննեց Խորհրդարանին կողմէ քուէարկուած այն օրէնքը՝ որ կը վերաբերի իրենց վարձած վաճառատունէն ելլելու սպառնալիքին տակ գտնուող առեւտրականներու։ Ծերակոյտը պէտք տեսաւ կարգ մը փոփոխութիւններ մտցնելու օրէնքին մէջ։

Խորհրդարանին կողմէ ընդունուած օրէնքին համաձայն, վարձակալ առեւտրականները պիտի կրնային մնալ իրենց վաճառատուններուն մէջ, վճարելով՝ բաղդատմամբ 1914ի վարձքին 100ին 200 յաւելում, եւ առանց դատարանի միջամտութեան դիմելու։

Ծերակոյտը զանազանութիւն կը դնէ վարձակալներուն մէջ, անոնք որ կանոնաւոր կը վճարեն եւ անոնք որ կը թերանան։ Ծերակոյտի յանձնախումբը կ'առաջարկէր երկարաձգել պայմանաժամ տալ առաջիններուն՝ դատարանի միջոցաւ, պայմանաւ որ վճարեն 1914ի վարձքին վրայ 100ին 300 յաւելում։

Ծերակոյտը ընդունեց այս առաջարկը։

Թուրք լրտեսներ Եւրոպայի մէջ

La République Enchaînée, Թուրք ընդդիմադիրներուն Փարիզի օրկանը, կը գրէ իր վերջին թիւին մէջ. (1 Դեկտ.)։

— Էնկիւրիէն մեզի կը տեղեկացնեն թէ քէմալական փոքրիկ Լօրէնսները, Շիւքրի Ալի, Ջէքիայի եւ Ազիզ Խիւտայի շարունակ ճամբորդութիւններ կը կատարեն կեդրոնական եւ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Ուրիշ լրտեսապետ մը. ապահովութեան տեսչութեան քննիչներէն Եանեացի Նաճի վերջերս Պուլկարիա գացած է գաղտնի պաշտօնով։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Թուրքիա կը զարգանայ.— Այո՛, Թուրքիա կը զարգանայ, մահապատիժը ելեկտրականութեամբ գործադրելու աստիճան։ Իրօք, Էնկիւրիի պատժական դատարանը մահուան դատապարտեց գիւղացի կին մը, որ մէկ քանի ոսկիի համար կացինով սպաններ էր իր դրացուհին։ Վճիռը պիտի գործադրուի, որովհետեւ Ազգ. մեծ Ժողովը մերժեց մահապարտին շնորհի խնդրանքը։

Առաջին անգամն է որ Թուրքիոյ մէջ կին մը հրապարակաւ պիտի կրէ մահուան պատիժը եւ այն ալ ելեկտրականութեամբ, ցարդ կիներու տրուած մահուան պատիժը գաղտնի կը գործադրուէր։

Ո՞ւր է Կուտէպովի դիակը.— Ալ սովորութիւն դարձաւ տարին մէկ քանի անգամ Կուտէպովի անունը հրապարակ նետել։ Փարիզի բանտին մէջ բանտարկեալ մը կը յայտնէ թէ պէտք է անոր դիակը փնտռել Ֆոնթէնպլոյի մէջ եւ կը քշէ հետեւեալ պատմութիւնը.— Սիրուհի մը ունէր, որ ռուս էր կամ լեհ եւ ծանօթ էր ռուս զօրավարին մահուան գաղնիքին։ Զօրավարը առեւանգուեցաւ ռուսի մը կամ գերմանացիի մը կողմէ, որուն կ'ընկերակցէին ուրիշ երկու անձեր։ Զայն տարին պանդոկի մը սենեակը, ուր ստիպեցին որ վաւերաթուղթ մը ստորագրէ։ Զօրավարը մերժեց։ Ասոր վրայ զայն խեղդեցին։ Դիակը փոխադրեցին Ֆոնթէնպլօ, ամարանոց մը, ուր թաղեր են նկուղին մէջ։ Կը մնայ փնտռել... եւ գտնել...։

Պողպատէ Սաղաւարտները.— գերմանիոյ «Պողպատէ Սաղաւարտ»ները որոշած են 1932ի ընթացքին կազմակերպել 60,000 ցոյցեր, պահանջելու համար սպառազինման հաւասար իրաւունք գերմանիոյ համար։

ԴՈՒՆ ՔԵԶՄՈՎ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ

I

Բարեկամ, եթէ կ'ուզես որ վաղուան նպատակներուդ եւ գաղափարներուդ թեւերուն վրայ վառին աշխատասէր գործունէութեանդ ճրագները, առէ՛, առէ՛ կատաղօրէն վառը, ապիրատը, աշխարհիս ոգեղութիւնները, հոլանի վախն ու ազգասպան օտարասիրութիւնը, եւ բոլոր անոնք՝ որոնց բոբենիի հոգին՝ ծեղից խեղճ ու կարծիր հոգեվարքի ամէնէն դժնէ պահուն՝ հեռաւոր խաղաղ հորիզոններու վրայ՝ իրենց զաւեշտախառն ծաղրանքները կախեց։

Բարեկամ, եթէ օտարամոլութեան կաթիլ մը սէր ունիս բաբախող կուրծքիդ տակ, խարէ՛ կողերը եւ զոհէ՛ արդար մտածութեանդ սեղաններուն վրայ։ Մոռցա՞ր թէ դեռ երէկ, հազար խոստումներու աղմկալից տեղատարափէն՝ հարազատ փշրանք մը իսկ չիյնկաւ մեր արդարափաստ պահանջներու բացատաններուն մէջ։

Սակայն վստա՛հ եղիր թէ վաղը, նոր ու մաքուր ճակատներ, տրոփող սրտեր, օձերու պէս գալարուող բազուկներ եւ Վահագնեայ կուրծքեր պիտի յառնուն, ողջունելու համար միակոչ գաղափարի անվախճան գեղեցկութեան նշանտուքը։

* * *

Ուժիդ ամբաւութեան պսակը՝ կամքիդ եւ գաղափարիդ ուժե՛ղ գրկախառնումին բարձրացման մէջն է. գիտցի՛ր վսեմ նպատակներուդ բարձր գործադրութեան պէտքերը զգեստաւորել. գիտցի՛ր դժուարին վերելքը վտանգուած Հայրենիքի մը ճակատամարտին. եւ մոռցի՛ր օտարասիրութեան բոլոր այլազան ձեւերը։

Կը տեսնե՞ս կուսակցութեանդ շարան շարան տողանցքի գծերը, ազգային վերաշինութեան բարձրացումի ճակատին [illegible] ուխտագնացումով՝ որ կ'ոգեկոչեն Հայրենիքի Ազատութեան դրօշին Արարատի կուրծքին վրայ բրգացումը։ Վաղուան սրբազան ողջաբերումի արիւնոտ դաշտերուն քաջամարտիկ հերոսներն են անոնք, որ անշնչացած հայրենիքի մը կուրծքին վրայ՝ նոր սերունդներու ազատութեան գաղափարականը պիտի դարբնեն։

Բարեկա՛մ, չըլլայ թէ այդ ուխտագնացութեան ամէնէն նուիրական պահուն՝ անձնատուր ըլլաս դարձեալ օտարասիրութեանդ յամա՛ռ մտահումին. գիտցի՛ր որ այս անգամ ատելութեան ու վրէժխնդրութեան թունաւոր ու զարհուրելի անէծքները՝ կատաղօրէն կը խմորուին գլխուդ վրայ։

Հաւատա՛ խօսքերուս. — Դեռ ջախջախուած ու յոգնած չեն բազուկները։ Չըլլա՛յ թէ տառապանքի արգանդին յղացած յուսահատութենէն խրտչիս։ Եւ կամ, չըլլա՛յ թէ ջերմ հոգեկան սիրոյ զուգաւորման գործածումի երկիւղէն՝ ցցուին ու ծառանան սրտիդ մէջ անյանձնութեան յուռի ձեւակերպութիւնն ու դժգոհանքի ծամածռութիւնները, որոնք Հայրենիքի ազատագրութեան գաղափարի ճակատամարտին վրայ՝ կը մրթմռեն ու կը գետնեն բոլո՛ր յաղթութեան ձեռնարկները։ Չէ՞ որ յոյսով վաշխուած մեր կուրծքերը պիտի փշրեն ոսոխին բոլոր ցեղասպան նայուածքներն ու դաւերը։

* * *

Բարեկա՛մ, լաւ ճանչցի՛ր ու մտքիդ մէջ տաքցուր կռնակիդ աքացի տուողին դիմաստուերը. լսէ՛ իր մէջ ապրող վատ ատելութեան ու վրէժխնդրութեան զարշելի սթափումի արձագանգները։ Այսօր իսկ, յղի է իր արգանդը ծանր ու թունաւոր իժերու՝ չարագործութեան դատապարտուած շղթայապինդ հիւսուածքով...։

Սակայն կ'անցնի՛ այս տարիներու խօլական վազքը։ Օր մը, խաչուած արդարութիւններն ու զոհուած ճշմարտութիւնները պիտի յառնուն՝ ու իրենց արդար դատաստանին արժանի դատավճիռը պիտի շեփորեն, անոր զզուելի գոյութիւնը խորտակելու համար, — վա՜յ քեզ ազգաջինջ դաւաղիր —։ Այն ատեն է որ, փառքի, ազատութեան ու արդա՛ր վրիժառութեան հանգրուաններուն վրայ՝ պիտի ծագին յաղթանակներու վարդահեղեղ արշալոյսներ...։

II

Առէ՛, առէ՛ բարեկա՛մ, որ իր [illegible] սրինգները պարպելու համար՝ վատ դաւաղիրն եղաւ, եւ ա՛լ աւելի առէ անո՛ր որ թելադրութեան դրդումին անողորմ դաշիճն ու գազան արիւնաքամն եղաւ։ Եւ օտարը (թէեւ մեր քաջամարտիկ հերոսներու մարմինները իր պատնէշներէն վար կախուեցան՝ վահան ըլլալու համար իրենց ապահովագրման) իր տասը մատները կլորցուցած, հայրենիքիդ կուրծքը մխեց, արիւնահեղութեան ու բնաջնջումի որոշման փաստերը աւելի ամրապնդելով ու իր մեղսակից հաւանութեան իբրեւ օժիտ՝ աջ բազուկը երկարելով։ Բարեկա՛մ, չըլլա՛յ թէ այս իրաւացի ու նուիրական խօսքերէս յետոյ՝ դարձեալ մտածումիդ մէջ կանգնեցնես օտարասիրութեան լիրբ ու տգեղ սիւները։

* * *

Գիտցի՛ր դուն քու ուժիդ զարգացման միջոցներուն կատարելագործման վերելքը հարթել՝ սանդղակ առ սանդղակ կարողութիւնդ մարզելով։ Եւ դուն քեզմով ճանչցիր բոլոր այդ գաղտագողի զինուորական ուժի կազմաւորման ատրճանաւորումները. որպէս զի ուժե՛ղ զրահաւորումով՝ վստահ ըլլաս վաղուան մարտահրաւէրներով յաղթութեան։ Եւ այս նիւթին շօշափման միա՛կ յանձառուն դուն պէտք է ըլլաս բարեկա՛մ, դուն՝ քեզմով։

* * *

Բարձր է կոչումդ, հասի՛ր կատարը ժրաջան աշխատութեանդ ծրագիրներուն, սակայն զանոնք շուտով գործադրելու մտածումը մի ունենար, մինչեւ որ հեռատեսութեամբդ՝ չապահովես դիմագրաւող յանդուգն վտանգներուն յառաջխաղացը։

Գիտե՞ս դեռ քանի՛ արշալոյսներ կան չծագած։ Քանի՛ ճակատներ դեռ մաքուր, որ վաղուան աղմուկին ու իրարանցումի փոշիին ու մուրին մէջ իյնալու բողոքին գիւտը՝ արդարութեան մէջ կը փնտռեն։

Գիտե՞ս դեռ ինչե՛ր կան պահուած աշխարհիս յուռթի ծոցին մէջ, ատելութեամբ ու չարութեամբ լի. գիտե՞ս բարեկամ։ Սրտագինուէ՛, ճակատդ բաց, վաղուան բոլոր վտանգներուն ու արգելքներուն խաւարը պատ[illegible] համար։

* * *

Բարեկա՛մ, թող վերջին խօսքս ըլլայ այս, — եթէ քանդե՛ս քու մէջդ տարածած օտարասիրութեան աւելորդապաշտ մտածումին խօսքերը. գիտցի՛ր, պարտաճանաչութեան գիտակցութեանդ հաւատքը՝ քեզ կ'առաջնորդէ բոլո՛ր նպատակներուդ գործադրութեան սրբազան վայրը։

Վենետիկ Յ. Կ.

ՅԱՌԱՋՈՎ

ԻՐԱՋԵԿԻ ՄԸ ՅՕԴՈՒԱԾԱՇԱՐՔԸ

ՏԵՐՍԻՄԻ

ԵՒ

ՏԷՐՍԻՄՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԲՈՒՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ 3 դեկտ.— Պիտի աշխատիմ ամփոփ գիծերով ներկայացնել պայմաններն ու գործերու ընդհանուր ընթացքը։

Մարսէյլը առհասարակ զարդեղէնի եւ մետաքսեղէնի ուշագրաւ ճարտարարուեստ չունի. եւ չազդուիր այնքան որքան ուրիշ շրջաններ։

Միջազգային մեծամասնութիւն կազմող բանուորութիւն մը կայ, որ կ'աշխատի ընդհանրապէս հետեւեալ ճարտարարուեստի ճիւղերու մէջ.— Շաքարի 4 գործարաններ, երկու շոգեկառքի, 10-12 իւղի, օճառի եւ մոմի, խմորեղէնի, ալիւրի, կապարի, եւ երկաթեղէնի շատ մը հաստատութիւններու մէջ։

Նախապէս տիրող թուլութիւնը չկայ այժմ, եւ ոչ ալ համատարած գործադրկութիւն։ Այո, նախորդ թափը չունի հրապարակը, եւ բոլոր հաստատութիւններն ալ սեղմած են դռներն ու նոր արձանագրութիւնները իրենց ուժգնութիւնը չունին։

Երկու գլխաւոր շոգեկառքի հաստատութիւնները միայն որոշ տագնապ կ'անցնեն եւ կրճատումները աշխատաւորներու հասած է նշանակելի չափերու։

Coder Frèresը, Մէնմ Մարսէյլեւ Capellettte այսօր շատ քիչ գործառնութիւն ունին երկաթուղիի ընկերութեան հետ։ Նորոգութեան համար գործ չեն տար այժմ։ P.L.M. ը կը բաւականանայ այսօր Փարիզի իր խոշոր հաստատութիւնով եւ դուրս չտար այլեւս։ Պ. Լավալի տեղեկագիրն ու յառաջիկային գործադրութեան համար տրուելիք ծրագիրները յստակօրէն կը պարզեն կացութիւնը։

Այս հաստատութիւններու մասին երեւցան անճիշդ տեղեկութիւններ։ Կը յիշէին լրատուները, որ Coderի մէջ 3-4000 կամ 5 - 6000 մարդ կ'աշխատի։ Բոլորովին սխալ։ 1750 — 2000ը բնաւ չէանցած։ Իսկ հայերու թիւը ատեն մը միայն հասած է մօտաւորապէս 800ի, իսկ այս քանի մը տարիներուն 500 — 550։ «Քափըլեթթը» նոյնպէս ունեցած է 1500ի մօտ աշխատող ձեռք։ Հայերու թիւը նոյն համեմատութեամբ։

Այսօր Coderի մէջ կ'աշխատին 600ի մօտ բանուորներ։ Արձակուած է մեծ մասը, գլխաւորապէս օտարականներն ու Հայերը։ Գործերու այս թուլութեան շրջանին 3-4 ամիս, յաճախ շաբաթը աշխատեցան 4-5-2 օր կամ ամբողջ։ Առհասարակ կ'արձակեն ամուրիները, եւ բազմանդամ ընտանիք չունեցողները, պետական նպաստին վրայ քիչ ծանրութիւն դնելու համար։ Եթէ առանձին մարդու մը համար նպաստ կը տրուի 7 ֆր., 3 անդամ ունեցող բանուորի մը պիտի վճարեն 25 ֆր.ի մօտ գումար մը ամէն օր։

Հոս է որ ծանրաբեռնուած ընտանիքներու կացութիւնը կսկծալի կը դառնայ, քանի որ 2-3 օրական հասարակ պէտքերու չի բաւեր։ Մինչդեռ եթէ նպաստաւորուէին սնտուկէն, շաբաթը գոնէ որոշ գումար մը կրնային ապահովել։ Այս շաբաթ շատերը 6 օր հանգստի կոչած են եւ աշխատաւորներու պիտի տեղեկացնեն վերադարձի ատենը, եթէ հարկ ըլլայ։

Capelletteը համեմատաբար լաւ էր առջի օրերուն եւ կ'աշխատէին ամբողջ շաբաթը կանոնաւորապէս։ Շատ քիչ էր նաեւ արձակուողներու թիւը։ Հետզհետէ հոս ալ զարգացաւ, սկսան բանալ դռները սակայն սահմանափակ։ Նոյն համեմատութիւնը չունի տակաւին։

Այս գործարաններէն արձակուած բանուորներն են որ կը կազմեն որոշ թիւ մը եւ շատ դժուար կրնան նոր տեղեր գտնել։ Մտած են նպաստի արձանագրութեան մէջ, որոնց պաշտօնեաներուն հրահանգուած է մանրակրկիտ քննութեան ենթարկելէ վերջ միայն անգործը ընդունիլ։ Շատեր կան որ անտեղեակ կանոններուն յաճախ կը զրկուին նպաստէն։ Հայ գործաւորները մասնաւորապէս, որոնց թիւը կը հասնի մօտ 200-300ի։ Կարելի չէ ճշդել, որովհետեւ շատերը կարեւորութիւն չեն տար, չեն արձանագրուիր խորհելով որ կրնան դիմանալ ատեն մը։ Սխալ է։ Պէտք է արձանագրուիլ գործէ [illegible] օրն իսկ։

Տագնապէն ազդուած են նաեւ ալիւրի շատ մը գործարանները որ սկսած են նուազեցնել աշխատաւորները։

Միւս բոլոր հաստատութիւնները փոքր ըլլան թէ խոշոր, ընդհանրապէս չեն ենթարկուած հոսանքին։ Նոյն ուժգնութիւնը չունին, թոյլ են, սակայն չեն արձակեր բանուորներ եւ ոչ ալ նորեր կ'ընդունին։

Միւս բոլոր ասպարէզներու մէջ՝ մանր առեւտրականներու եւ խանութներու մէջ զգալի է թուլութիւնը. բայց աշխատանք կայ բաւարար եւ չափաւոր։

Հայերուս գլխաւոր ասպարէզը կօշկակարութիւնը, նախկին վիճակը չունի, կ'աշխատին բոլորն ալ, բայց ոչ նախկին համեմատութեամբ։ Թոյլ են։

Անցնող տարիները դաս եղաւ, որ բազմաթիւ հայ բանուորներ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐՈՒ ՀԵՏԵՒԻՆ, լքելով գործարանները կամ իրենց պարապ ժամերուն։ Այսօր խոշոր թիւ մը ունինք արդէն արհեստաւորներու, որ կրնան գործարանային տագնապներէն քիչ ազդուիլ կամ բնաւ չնեղուիլ։

Որո՞նք կ'արձակեն գոնէ այս տարի։ — Օտարականները։ Բոլոր տեղերն ալ կը կիրարկեն կառավարական ներքին շրջաբերականներու հրահանգներն ու թելադրանքները։ Ընդհանուր երեւոյթ այս, հիմա։

Տագնապին սարսափը ազդած է բոլորին։ Մեզի առաւելապէս։ Այժմ փորձառու, սկսած են սեղմել իրենց կենցաղը, տնտեսութիւնը կրճատելով։ Որոշ չափով կ'ազդուին արուարձաններու Հայերը, որոնք հողի վրայ դրած էին իրենց դրամները կամ փոխառութեամբ սկսած էին տուներու շինութեան։

Ուրեմն, զանգուածային գործադրկութիւն չկայ Մարսէյլի մէջ։ Վախը կայ միշտ եւ թուլութիւնը։

Պ. Մ.

ՄՐՏԱԾԱՐԺ ՋՐՈՅՑ

(ԴՐԱՄԱՊԱՆԱԿԻՍ ՀԵՏ)

Անգործ հայրենակիցներուս

— Ինչո՞ւ այդպէս կծկուեր ես եւ կը մախս դուրսը մնացած անճափահաս որբի մը պէս։ Ջերմ ունի՞ս նորէն, աղուո՛րս։ Քանի քանի անգամներ պատուիրած եմ քեզ հոգ տանիլ առողջութեանդ։ Մանաւանդ հիմայ որ աշուն է եւ բեւեռային հովերը մասնաւոր հաճոյք կը զգան բարեխառն գօտիներուն վրայ յամենալէ։ Շուէտական եւ հայկական մարզանքներ ըրէ, եւ երբեմն ալ դիմէ հոգեկան մարզանքի, ինքնաթելադրութեան։

— Թոքախտի առաջին նշաններն են ասոնք։ Չե՞ս տեսներ որ հազալու ժամանակ ջրազացի երկանաքարեր կը դառնան թոքերուս մէջ։ Ա՛խ, սիրելի՛ս, պիտի խամրիմ ծաղիկ հասակիս մէջ սիրոյ նեկտարը շրթունքներուս։ Արդէն ի՞նչ օր տեսայ որ։ Դժբախտութիւն դժբախտութեան ետեւէ։ Օր մը փորձ ցաւ, օր մը գլխու, ուրիշ օր մը

ԹԱՏՐՈՆ

"ՆԱՄՈՒՍ"

Անցեալ կիրակի գիշեր, Սոսիէթէ Սավանթի թատերասրահին մէջ, դերասան Ս. Սուքիասեանի «Դրամ-Օփէրէթ խումբը» ներկայացուց տրամ մը,— Շիրվանզադէի «Նամուս»ը։ Այս խումբը առաջին անգամ է, որ Փարիզի մէջ կը խաղայ տրամ մը։ Եւ այդ տրամը կը պատկանի Շիրվանզադէի, զոր սերունդ մը «վարպետ» է կոչած։ Ուրեմն, կ'արժէ այլեւս գրել «քննադատական» մը։

* * *

Կ'ըսեն թէ «Նամուս»ը լաւագոյն գործերէն մէկն է Շիրվանզադէի, որ նախ գրած է վէպի ձեւով, յետոյ թատերախաղի վերածած։ Ու Լէօ, այս առթիւ, կը ցաւի, որ Շիրվանզադէ, այդքան յաջողութեամբ ներկայացնելէ յետոյ «գաւառցի հասարակ ժողովուրդի կեանքը, հեռացաւ հարազատ միջավայրից, աւելի նախապատւել համարեց մեծ քաղաքների «բարձր» անուանուած շրջանները եւ այդտեղից սկսեց նիւթեր վերցնել»։ Լէօ չի հաւնիր Շիրվանզադէի քաղաքի գրականութեան։ Ընդհակառակն, Սուրխաթեան կը գրէ թէ «Շիրվանզադէն գերազանցօրէն քաղաքի գրող է, գիւղը նրա դիտողութեան դաշտից հեռու է եղել»։ Այսուհանդերձ Սուրխաթեան եւս կ'ընդունի, որ Նամուսը «գեղարուեստական բարձր գործ» մըն է։ Ու մինչ Սուրխաթեան կը նկատէ Սունդուկեանի ազդեցութիւնը Շիրվանզադէի վրայ, Լէօ տարբեր կը գտնէ Շէյքսփիրէն։ Նամուսի մասին խօսելով, Լէօ կ'ըսէ թէ «Ռուստամից հեղինակը կամեցել է շինել Շամախեցի Օթելլօ»։

Արդ, տարբեր են մեր տեսակէտները Շիրվանզադէի, մասնաւորաբար Նամուսի մասին։

* * *

Բարքերու եւ ազգագրական պատկերներու նկարագրութիւնը գլխաւոր մտահոգութիւնն է կարծես կովկասեան իրապաշտութեան։ Շիրվանզադէ կը մատնէ այդ միեւնոյն մտահոգութիւնը Նամուսի մէջ, որ կը համարուի մէկը իր առաջին գործերէն։ Նշանտուք, հարսնիք եւ տրամ մը՝ իբրեւ հետեւանք այն հակադրութիւններուն զորս հեղինակը կը ստեղծէ ժողովրդային նախապաշարումներէն ու աւանդութիւններէն։ Շիրվանզադէ, ետքէն թէթեւ բարեշրջում մը կրելով, հասաւ տիպաբանութեան (typologie)։ Ոմանք Շիրվանզադէի տիպարագրութիւնը շփոթեցին հոգեբանական վերլուծումներու հետ։ Տիպարը, հելլենական բառ մը, որ կը նշանակէ կարկառուն դրոշմ (empreinte en relief), թանձրացումն է զանազան ընկերային յատկանիշներու, զորս կարելի է քաղել ամէն միջավայրէ։ Իբրեւ ճարտար թեքնիսիէն, (աւելի լաւ եւ ճիշդ կ'ըլլար անուանել բեմի մուկ), Շիրվանզադէ գիտէ հաւաքել, կարել կարկտել բոլոր այն նիւթերը, որոնք անհրաժեշտ են՝ տալու համար տիպար մը։ Իր տոպրակին մէջ ունի բոլոր «տիպար»ները,— «գիժ»երը, «ցաւագար»ները, «ծառա»ները, վաճառականները եւլն։ Եթէ Եհովա իր շունչը փչեց կաւին մէջ՝ կենդանութիւն տալու համար մարդուն զոր շինեց,— Շիրվանզադէի համար բաւական է դերձան մը, եւ ահա կը խաղան այդ տիպարները, իւրաքանչիւրն իր հաշւոյն։ Բայց կեանք չկայ անոնց խաղին մէջ։ Այսինքն հոգեբանական զարգացումը դէպքերուն ու երեւոյթներուն, որոնք չպիտի ծագում առնէին եթէ գոյութիւն չունենար անհատը։ Հասարակ պատճառականութիւն (déterminisme) մըն է, որ կը վարէ Շիրվանզադէի տիպարներուն գործողութիւնը։ Այդ պատճառը կը կոչուի, եթէ կը հարցնէք, ընկերային արտաքին միջավայր։ Սակայն եթէ Շիրվանզադէ քիչ մը խորէն դիտէր Զոլան, անոր մէջ պիտի գտնէր ոչ թէ Թէն-Հէգէլեան տեսակէտներու համադրութիւնը, այլ Քլոտ Պէրնարի դպրոցին ուսումը։ Ահա թէ ինչո՛ւ Շիրվանզադէի մարդիկը չունին «սեփական հոգի» եւ Լէօ կը գանգատի, որ, Նամուսի մէջ, Ռուստամ չունի «իր ներքինը, իր հոգը», այլ ինչ որ ունի՝ կուգայ Լէզգիներէն, լեռնականներու միջավայրէն։

Ու հիմա, օրինակի համար. տեսէք թէ ի՛նչն է, որ կը վարէ Նամուսի ամբողջ գործողութիւնը։ «Ներքին», «սեփական» ո՞ւժ մը, թէ արտաքին, բայց երբեք տարբերային, պայման մը, — դերձան մը։

Նախ նիւթը, քանի մը բառով։

Երկրաշարժ մը կը կործանէ Շամախը։ Փլատակներուն տակէն ողջ առողջ դուրս կը հանեն Սէյրանն ու Սուսանը, երկու փոքրիկներ։ Սուսանի հայրը, Բարխուդար, իրարու հետ կը նշանէ ազատեալները, պայմանաւ որ իրար չտեսնեն՝ մինչեւ իրենց ամուսնութեան օրը։ Հասունցած սիրահարները չեն դիմանար սակայն հանդիպելու մը կարօտին ու, գաղտնի, կը դրժեն պայմանը տաքուկ համբոյրով մը։ Երեւան կ'ելլէ այդ։ Եւ Բարխուդար անպատուուած կը զգայ ինքզինք, ու աղջիկը կ'ամուսնացնէ վաճառական Ռուստամի հետ, որ Դաղստանէն կուգար։ Սէյրան եւս, իր կարգին, անպատուուած կը զգայ ինքզինք, երբ ձեռքէն կ'առնեն իր սիրած աղջիկը։ Կ'երթայ վրէժ լուծելու Ռուստամէն, որուն կ'ըսէ թէ Սուսան իրն էր, իրենն էր յանձնուած, փաստ որ գիտէ թէ սեւ խալ մը կայ անոր ստինքին տակ։ Ռուստամ կը վազէ տուն, կը տեսնէ խալը եւ կը սպաննէ Սուսանը։ Վերջին պահուն կը հասնի Սէյրան, որ, զղջալով՝ կը խոստովանի թէ սուտ էր ըսած, խալը իր մայրն էր տեսած, թէ անմեղ է Սուսան։ Կը տեսնէ ոճիրը ու կը խելագարի։

Խօսելով Նամուսի մասին, Միքայէլ Յակոբեան կ'ըսէ թէ Շիրվանզադէ «աշխատել է որոնել, գտնել այն հիմնական սկզբունքը, որի համաձայն մարդիկ շարժւում են, ապրում, ստեղծագործում, եւ որի վրայ հիմնուած է կեանքն ամբողջ»։

Իսկ այդ ո՞ր «սկզբունք»ն է, «որի վրայ հիմնուած է կեանքն ամբողջ», Ս. Յակոբեան չըսեր մեզի։ Մենք հիմա ցոյց պիտի տանք այդ «սկզբունքը», որուն վրայ հիմնուած չէ սակայն կեանքը, «ընկեր» Յակոբեան։ Քննադատի յաւակնութիւն ունենալէ առաջ, երանի՛ թէ Յակոբեան կարենար գտնել այդ «սկզբունք»ները եւ անուանել զանոնք իրենց անունով։

Ահա մեր վերլուծումը, անդամազննութիւնը, եւ խաղին «սկզբունք»ներուն ցուցադրութիւնը։

Նախ, հայկական չէ Նամուսի «սկզբունքը»։ Վայրենի, լեռնական ու անքաղաքակիրթ ժողովուրդներէն մեզի եկած աւանդութիւն մըն է այդ, զոր Շիրվանզադէ, առանց բարակը փնտռելու, իբրեւ «հայկական բարք» ծախելու ճարպիկութիւնն է ունեցեր։

Գիտէ՞ք, թէ ի՛նչ է այդ աւանդութիւնը, «սկզբունքը»։

— Թապու կ'անուանեն ցեղագիրները։

Վայրենի ցեղերը սեռային աւանդական բարոյականի մասին յարգանքը կամ արգելքը կ'անուանեն Թապու, որ խոր ու լայն իմաստ ունի, իսկ Մելանեզիոյ մէջ՝ պոմալա, սահմանափակ իմաստով։ Այսպէս, կարգ մը անքաղաքակիրթ ցեղերու մէջ նուիրական աւանդութիւն մըն է արգիլել, որ քոյր եւ եղբայր իրար չտեսնեն արբունքի շրջանէն յետոյ, կամ երիտասարդները՝ երբ կը սկսի սեռային ախորժակը։ Ուստի մանչերը կը հեռանան իրենց հիւղակէն, կ'երթան բնակիլ ամուրիներու յատուկ խրճիթներու (պիւքիւմաթալա) մէջ։ Եւ վերջապէս բազմատեսակ ուրիշ արգելքներ, որոնք կը ճշդեն երկու սեռերուն յարաբերութեան սահմանները եւ կը հաստատեն բարոյական մը սեռային կեանքի վրայ հիմնուած։ Երբեմն կը բռնաբարէ այս աւանդութիւնները, իրեն կը վերագրուի ամենածանր անպատ

...երիկամունքի անտանելի խիթը կամ կոյր աղիքի բորբոքումն։ Եւ դեռ ինքնաթելադրութիւնէ կը ճառես ինծի, վրաս խնդալու համար։ Դուն ինչո՞ւ չմտածեցիր հոգեկան մարզանքի, երբ կը մտածէիր զիս ունենալ։ Փոխանակ վաճառատունէն ներս մտնելու եւ ձեռքս խնդրելու, կրնայիր սենեակդ վերադառնալ, անցնիլ հայելիին առջեւ, շարժել բռունցքներդ ու ոտքերդ, գլուխը խփելով քառասուն անգամ կրկնել ինքնավստահ «Բ. վաճառատան սրճագոյն զգեստ հագած օրիորդ, դրամապանակը իմս է։ Այո, իմս է եւ ո՛չ ոքի։ Միմիայն իմս, իմս»։

— Դէ՛, սիրելիս այնքան ալ մի յուզուիր... պէտք չկայ, վաղը կ՚աշխատիմ նոր բժիշկի մը առաջնորդել քեզ։

— Այս քանի՞ հարիւրերորդ անգամն է որ կուտաս նոյն խոստումը։ Քանի՛ անգամներ ներկայացուցիր դարմանատուները՝ ուրկէ վռնտեցին քեզ ինծի ալ միասին։ Սեւ ըլլայ այն օրը՝ որ եկար կեցար ապակեփեղկերուն առջեւ։ Ժպտեցար քաղցրօրէն եւ հրդեհ ձգեցիր սրտիս մէջ։ Ի՛նչ գիտեմ, մանուկ հասակիս վարժուհիներս հրաշալի վէպեր կը պատմէին արեւելքի մասին։ Կ՚ըսէին, թէ՝ աւետարանի տապանը Արարատ լերան վրայ կը հանգչի դեռ նոյն նախաջրհեղեղեան բոլոր հարստութիւններով։ Միլիոններ, միլիառներ... Արեւելքցի հարուստ փեսացուներ...

Երբ թարմ աղջիկ էի ապակիէ փոքրիկ սենեակիս մէջ, քանի՛, քանի՛ մեծամիտ թեկնածուներ աչք կ՚ընէին ինծի դուրսէն։ Ես այն ժամանակ կ՚ատէի այդ դանդաղաշարժ երկոտանի փիղերը եւ կռնակ կը դարձնէի անոնց։ Մինչ կ՚երազէի սեւաչուի, գանգրահեր թուխ տղան որ պիտի գար Արարատի ստորոտէն եւ նախաջրհեղեղեան առասպելական հարստութիւններէն մաս մըն ալ իր հետ պիտի բերէր անշուշտ։ Ա՛խ, եթէ գիտնայի...

— Բայց այդքան սեւ մի տեսներ ամէն ինչ, սիրելի՛ս։ Կը տեսնես որ դեռ կեանք կայ աչքերուս մէջ. Դուն մի՛ նայիր տժգունիլ սկսող այտերուս։ Ճարտար են ձեռքերս եւ ջլապինդ ու հարուստ մկաններս որոնցմով իմ նախահայրերս Աստուծոյ դրախտը շինեցին։ Անձնուրացութիւնը չէ որ կը պակսի ինծի։ Դուն կը տեսնես թէ՝ ուր որ կը ներկայանամ, կը խոստանամ կեանքս տալ քեզի համար։ Բժիշկներն ու դարմանատուները կը մերժեն առաջարկս, կ՚ըսեն, դուն համարժէք ես կեղծ դրամի, ներկայացիր ձեր երկրի բժիշկներուն։

— Առաջնորդէ զիս հանրային բուժարանները գոնէ։

— Առաջնորդել քեզ հո՛ն՝ ուր կ՚ընդունին մեզ աղքատներու եւ մուրացկաններու նման։ Խորունկ մը կը նային աչքերուդ ու գթոտ, արհամարհոտ ժպիտով մը՝ «— Կինդ է, պարոն, այս գեղեցիկ հիւանդը։ Խե՜ղճ կին, յուսահատական է իր վիճակը։ Կ՚աշխատինք քանի մը ամիս ապրեցնել։ Բայց գէշ չէիք ըներ, եթէ մեկնէիք ձեր երկրի հարուստ ջերմուկները»...

Ո՛չ սիրելիս, ես չեմ կրնար ներկայանալ հանրային բուժարան։

— Այդ պարագային պիտի մեռնիմ ուրեմն։ Մնաս բարի, սիրելի՛ս։ Երբ ես մեռնիմ այսպէս գրէ պատանքիս վրայ. «Ես՝ ծաղիկ հասակիս մէջ խամրող գեղանի տիկին դրամապանակս, անուն սէրով կը սիրէի իմ Հայաստանցի սեւաչուի ամուսինս» տար նետէ զիս Ռոնի կատաղի հոսանքին։ Թող զիս տանի ծովերու դատարկութեան լայնածաւալ գրկին մէջ։

— Ինչե՛ր կ՚ըսես... ո՛չ սիրելիս, ո՛չ, պիտի չթողում որ մեռնիս այդպէս։ Առանց քեզի ինչպէ՛ս ապրիմ, պաշտելիս, ինչպէ՞ս...

Եւ արցունքներն գետերու պէս
մեր աչքերէն
Առատօրէն հոսեցան,
Ճիշդ Եփրատի եւ Տիգրիսի յորդահոսան
Ջուրերուն նման...

Ե. ԿՈՐԻՒՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

1930Ի ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Տիկին Ֆրանսէս-Թրօատէք կարճ ուսումնասիրութիւն մը ունի այս խորագրով.

— 1930ի սերունդը կը ներկայացնէ նկարագրի մը գիծը, որ հասարակ է բոլորին շնորհիւ այն պայմաններուն, որոնց մէջ, առանց ուրախութեան, անցաւ իրենց մանկութիւնը։

Զրկուածներու մանկութիւնն էր այդ, որովհետեւ ամէնէն բարեկեցիկներն իսկ,— պատերազմի շրջանին մէջ ենք,— չգտան կաթն ու շաքարը, ոմանք՝ հացը, եւ բոլորը՝ զբօսանքը եւ զուարճութիւնները։ Այդ մանուկները կ՚ապրէին այն ամսականով, զոր կառավարութիւնը կը վճարէր իրենց մօր, իբրեւ ճակատ գացած զինուորի մը կնոջ։ Պատերազմէն յետոյ, այդ ամսականն ալ դադրեցաւ։ Ահա թէ ինչո՛ւ այս սերունդը շատ քիչ կը տոկայ հիւանդութեանց, մասնաւորաբար հիւծախտին։

Այսպիսի մանկութեան յիշատակը դառնութեամբ լեցուցած է նոր սերունդի հոգին․ յիշատակումն է որ առաջնորդուած են հիմա, երբ որոշ ձգտում մը ցոյց կուտան գործնական ապարէզներու՝ ապահովելու համար իրենց կեանքը։ Եւ կարծես կը ջանան շահիլ կորսուած ժամանակը, որմէ բնաւ չօգտուեցան։

Անոնց կրթութիւնը եւս ձգեց իր հետքը։ Զկար հայրը, եւ յաճախ մայրն էր, որ կը ստանձնէր բարոյական կրթութիւն մը տալու հոգը։

Սակայն յաճախ մայրերը չյաջողեցան հեղինակութիւն ցոյց տալ, որովհետեւ յարմարութիւն չունէին, կամ, աշխատանքի երթալու դատապարտուած, չէին կրնար հսկել իրենց զաւկին վրայ։ Եւ երեխան կը մեծնար ինքն իր գլխուն։ Ահա թէ ի՛նչու խեռ եւ վայրենի, յաճախ անպատասխանատու։

Անոնք, այդ շրջանին, այն համոզումը գոյացուցին թէ «մեծերը» մեկնած էին տունէն իրենց հաճոյքին համար, պարզապէս որովհետեւ մեծ էին ու ազատ։ Սակայն շուտով, դեռ պատերազմը չաւարտած, հասկցան թէ ի՛նչ դժնդակ պարտականութիւն մըն էր, որ տունէն հեռացուցած էր «մեծերը»։ Եւ հակազդեցութիւն մը ծնաւ պատերազմի երախաներուն մէջ,— անոնք սկսան կասկածիլ մեծերու անկախութեան, իրենց հօր ուժին մասին։ Այդ կասկածը հետզհետէ դարձաւ տեսակ մը ցանկութիւն բացասելու, ժխտելու եւ ուրանալու, եւ այսպէս պակսեցաւ իրենց հաւատքը ամէն բանի մասին։

Ընտանիքէն լետոյ ահա դպրոցին մէջ։ Այստեղ եւս կը բացակայէր հեղինակաւոր ձայնը։ Երիտասարդ ուսուցիչները ճակատ էին գացեր, եւ դասարաններուն մէջ կը մնային ծերուկ վարժապետներ, որոնց մտաւորական հեղինակութիւնը պակաս կը կշռէին այս պատանիները։ Իրապէս, այդ շրջանին, դպրոցներուն մէջ ուսման աստիճանը չափազանց ցած էր։

Ցետոյ խորհեցէք, որ դպրոցները մեծ մասամբ հիւանդանոց դարձած էին։ Եւ դասերը հայրենասիրութեան ճառերուն տպաւորութիւնը կը ձգէին։ Շարադրութեան նիւթերը ընդհանրապէս պատերազմի մասին էին։ Տղոց իւրաքանչիւր յանցանքին առթիւ, ուսուցիչները զուգակշիռը կ՚ընէին իրենց հօր հերոսութեան, հեռուն, ճակատին վրայ։

Եւ ահա շատերու մէջ կը մնայ նեղ ու թթու հայրենասիրութիւն մը, ուրիշ խումբի մը մէջ՝ կատաղութիւն մը հայրենասիրութեան դէմ։

Դպրոցէն վերջ, անոնք աշխատեցան դիրք մը շինել իրենց։ Ոչ մէկ առաջնորդ ունէին։ Շատեր չկրցան ընտրել, շատեր չկրցան իրենց յարմար դիրքի մը մէջ մտնել։ Ոմանք կը խորհէին բժիշկ կամ փաստաբան ըլլալ, ինչպէս իրենց հայրն էր։ Մեռաւ հայրը ճակատին վրայ, եւ մայրը միջոց չունեցաւ տղուն հայթայթելու անհրաժեշտ գումարը, որպէսզի ան հասնի իր ցանկութեան։

Ահա վերջապէս անցեալը այն սերունդին, որ հրապարակ կը նետուի այսօր։ Ան կը կոչուի պատերազմի սերունդ։

Այժմ քանի մը հոգեբանական գիծեր անոնց նկարագրին մասին.—

Չեն սիրեր գաղափարական ու տարտամ բաները, կը սիրեն ըլլալ գործնական։ Շատ երիտասարդ են, կամ տակաւին պատանի կամ մանկունակ կը թուին այն տարիքին մէջ, երբ պէտք էր «մարդ» երեւէին, պատճառն այն է, որ պատանեկութիւն չունեցան։

Այս սերունդը, սակայն, ժիր է, գործունեայ, անհամբեր ամէն բան շուտով իրականացած տեսնելու։ Կը սիրէ դրամը, բայց ծախսելու համար։ Կը ցանկայ պերճանքի, եւ մանաւանդ բոլորն ալ չեն ուզեր մեռնիլ։ Եւ կը յարին բոլոր այն հոսանքներուն, որ դէմ են պատերազմի։ Ոմանք անտարբեր են պատերազմիկներուն մասին։ Ոմանք յարգանք ցոյց կուտան անոնց, որ մեռան ճակատին վրայ։

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՔԱՂԱՔԸ

Ուաշինկթընի մարդահամարի դիւանի տնօրէնը կ՚ըսէ թէ Նիւ-Եորք աւելի շատ բնակիչ ունի,քան Լոնտոն։ Նիւ Եորքի բնակչութեան թիւն է 10 միլիոն 901,424,իսկ Լոնտոնի բնակչութեան թիւը՝ 8,202,818։ Նիւ Եորքի ամէնէն բազմամարդ շրջանին մէջ, որ 20 մղոն տարածութիւն ունի, կը բնակին 9,859,873 հոգի, իսկ Լոնտոնի ամէնէն բազմամարդ շրջանակին մէջ, նոյնքան տարածութեամբ, կը բնակին 8,912,017 հոգի։

ՏԱԳՆԱՊԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ԿԻՆԵՐԸ ՊԷ՞ՏՔ Է ԱՇԽԱՏԻՆ

ՈՒԹԸ ՄԻԼԻՈՆ 600,000 ԳՈՐԾԱՒՈՐՈՒՀԻՆԵՐ

Տնտեսական տագնապը եւ անգործութիւնը հրապարակ բերին կիներու աշխատութեան հարցը։ Փարիզի բժշկական համալսարանի ուսուցիչներէն մէկը, այս առթիւ սրտաբուխ կոչ մը ուղղեց օրէնսդիրներուն, որ ո՛չ միայն գործի, այլ նաեւ ընկերային եւ բարոյական նկատումներով, ընտանեկան բոյնին եւ զաւակներու օգտին համար, արգիլեն իգական սեռը աշխատելէ։

Բժիշկին այս կոչը խրախուսեց մամուլը եւ բաժանեց Ֆրանսայի իգական աշխարհը եւ սեղանի վրայ դրաւ կիներու աշխատութեան հարցը։ Պատասխանները չուշացան աջէն ու ձախէն։ Եւ այս առթիւ, մէջտեղ հանուեցան վիճակագրութիւններ։ «Լ'Էնթրանսիժան»ի մէջ յօդուածագիր մը կը գրէ.— Գերարտադրութիւն կայ, որովհետեւ շատ աշխատաւորներ կան, երբ անընդհատ կատարելագործուող մեքենաները աւելի պակաս թուով աշխատող ձեռքեր կը պահանջեն, եւ այս աշխատաւորներուն մէջ՝ շատ կիներ կան։

«Բացայայտ է թէ այս վերջիններուն թիւը տպաւորիչ է։ Ահա քանի մը թիւեր։ 13 միլիոն աշխատաւորներու մէջ, 8,600,000ը կիներ են։ Այս 8,600,000 կիներուն մէջէն 4 միլիոնը պէտք է հաշուել երկրագործութեան մէջ՝ ընդդէմ 5 միլիոն այրերու։ Կրնանք առկից դատել թէ ի՛նչ պիտի ըլլար մեր արդէն պարպուած գիւղերուն վիճակը, եթէ անոնցմէ խլէին այս 4 միլիոն գործաւորուհիները։ Ճարտարարուեստի մէջ կան 2 միլիոն 450,000 կիներ՝ ընդդէմ 5 միլիոն այրերու։ Առեւտուրի մէջ՝ 900,000 կիներ եւ մէկ միլիոն այրեր։ Հանրային եւ վարչական սպասարկութեանց մէջ 200 հազար կիներ եւ կէս միլիոն այրեր։ [illegible]

քան այրերունը։ 245,000 կին՝ ընդդէմ 240,000 այրերու»։

«Լ'Էնթրան»ի աշխատակիցը որ կին մըն է, կ՚եզրակացնէ.— Կինը՝ իր տունը դրկելէ առաջ, օրէնսդիրը թող զբաղի օրէնքներով որոնք տան մէջ կը պաշտպանեն ամուսինը, մայրը, զաւակը։ Մինչ այդ, կարգ մը կիներու համար որոնք երբեք իրենց բոյնը չպիտի ունենան, կամ ունենալէ վերջ՝ չկրցան հոն ապրիլ, կամ կորսնցուցին, քանի որ աշխատելու դիրքը երեւան եկած է իր բոլոր ձեւերով պէտք է որ ուշադրութեամբ քննուի կնոջ աշխատանքի հարցը, բայց թող բնաւ չջնջուի։ Այս ժխտական լուծումը շատ դժուարին եւ շատ ալ վտանգաւոր է։ Աւելի պիտի ծանրացնէր բարոյական եւ տնտեսական դժուարութիւնները որոնց մէջ կը տանջուի մեր այսօրուան ընկերութիւնը»։

Իսկ «Թան»ի մէջ, ուրիշ յօդուածագիր մը կը հանէ հետեւեալ եզրակացութիւնները.— «Տեսանք որ այս կամ այն դասակարգութեան պատկանող 3,459,000 գործաւորուհիներուն մէջէն, 1,411,000ը միայն ամուսնացած կիներ են, որոնց օրավարձքը կուգայ լրացնել ընտանիքին ելեւմուտքին մէջ՝ այր մարդուն [illegible]

«Մեծամասնութիւնն, ուրեմն մօտ 2,048,000 կիներ բաղկացած են չամուսնացեալներէ, այրիներէ, ամուսնալուծեալներէ կամ լքեալներէ։ Նոյնիսկ եթէ հանենք այս թիւէն երիտասարդ աղջիկները, որոնք դեռ իրենց ընտանիքին հետ կը մնան, կը մնայ կիներու նշանակելի զանգուած մը, որ իր անհատական աշխատանքին արդիւնքովը կ՚ապրի»։

Ի՞նչպէս ուրեմն առհասարակ [illegible]

ուութիւնը, եւ կը դատապարտուի անձնասպանութեան՝ վար նետուելով բարձր ծառէ մը։ Ահա այսպիսի Թապու մըն է, որ, ձեւափոխուած, գոյութիւն ունի տակաւին կովկասեան լեռնական ժողովուրդներու մէջ։ Այդ աւանդութիւնը վերջապէս նախիրական արգելք մըն է, հիմնուած՝ սեռային բարոյականի վրայ։ Եւ կը կոչուի Նամուս, Թրքական բառ մը (*), որ համազօր չէ մեր պատիւ բառին։ Ու կը նշանակէ միայն ու պարզապէս սեռային պատիւ։

Հայ ժողովուրդը, որ ունեցեր է հին ու մեծ քաղաքակրթութիւն մը, ժամանակ հեթանոսական մշակոյթի շրջան մը, չէր կրնար տակաւին ունենալ սեռային Թապուներ։ Ճիշդ է, կարգ մը շրջաններու մէջ, Թուրքերը աղդած են մեր ժողովուրդին բարքերուն վրայ,— Նամէջիրամը օրինակը։ Սակայն երբեք տեսնուած չէ մեր մէջ այդքան խստութիւն մինչեւ ի մահ։

Շիրվանզադէ, թանձրացնելով բարքերու նկարչի իր երանգները, եւ, ինչպէս Լէօ կ՚ըսէ, Օթէլլոի նախանձով այրելու համար Ռուստամը, զայն կը տանի Լեզգիներու, լեռնային խստասիրտ ու պատուասէր ժողովուրդին մէջ, հանելով անոր հայկական բոլոր շապիկները։ Սակայն զարմանալի է տեսնել, որ վայրի ժողովուրդներու յատուկ vendettaն կը կատարուի բոլորովին տարբեր ձեւով։ Ռուստամ կը սպաննէ իր կինը, փոխանակ սպաննելու, ինչպէս գիտել կուտայ Լէօ, այն որ կը պնդէ թէ բռնաբարած է իր կնոջ պատիւը։ Եւ վերջապէս, կ՚ըսէ Լէօ, թատերագիր մը, որ ամենայն հաւատարմութեամբ եւ մանրամասնութեամբ կուտայ «օթէլլօական կրքեր», եւ «սերերի, տարփանակնների, գիշակներ, քէֆական սարսափներ» տեսարան մը, ի՞նչպէս կը մոռնայ որ Ռուստամ, աւելի մտածելու եւ մեղքերը լուալէն անցընելէ յետոյ՝ Թէժիր-խանն ու երբ Սէյ-Շուրա կը մեկնի ու երբ Սէյրան կուգայ եւ իրեն կ՚ըսէ թէ խալ մը կայ կնոջը ստինքին տակ, ճշդելու համար՝ ձի կը նստի, հինգ օր ու հինգ գիշեր կը ճամբորդէ, տուն կը հասնի, կը բանայ կնոջը կուրծքը, եւ, առաջի՛ն անգամ տեսնելով խալը, կը սպաննէ Սուսանը։

Սակայն, ինչպէս ըսինք, շա՛տ են թերութիւնները «Անզուգական թատերագրին»։ Ան հակադրած է, բեմադրի բնազդով, ինչ որ կը փնտռէ «հանդիսատես» մեր ժողովուրդը,— հարսնիք «զուռ ու դմբոց»ով, «Թամատայով» ու «Լեզգինկայով», հարսներ՝ «տպագրութեան նման» (Յ. Օշական), եւ սրամտութիւններ գիւղացիներու շրթներէն քաղուած։ Վերջապէս Շիրվանզադէ հարսնիքի տեսարան կը ստեղծէ, եւ, ինչպէս կ՚ըսէ Օշական, «քանի մը ֆրազներ եւ ռուսերէն բառեր բազմելու համար կը մոցնէ Թամատաներ եւ հիւրեր, որոնք պոռալէ զատ ոչինչ կ՚ընեն հոն, բայց իրենց աղմուկին ու շարժումին համար կը ներուին»։

Ծա՞նր է այս «քննադատականը»։ Եթէ «անզուգական թատերագիրը» չունենար մեծ յաջողութիւններ եւ դոհանար սովորական թատերագիրներէն (անուն չեմ տար) քիչ մը վեր, բոց նստելու վկայականով մը, կ՚ըսէինք.— «Ցարգուած են բեմական կարգ մը պահանջներ»։ Ու կ՚անցնէինք դերակատարներուն։ Վասնզի ամէն թատերախաղ կը ստեղծուի երկու անգամ։ Նախ հեղինակը, որ կը յօրինէ, յետոյ դերակատարը, որ կը կենդանացնէ։

* *

Արդարեւ, Նամուսը կենդանութիւն ստացաւ կիրակի գիշեր, շնորհիւ դերասաններուն։

Գմբէթեան եւ Կոթիկեան, ստանձնելով սիրահարներուն հօր դերը, ստեղծեցին գեղեցիկ հակադրութիւն մը նկարագիրներու։ Ուժեղ ու կարկառուն տաղանդ մը ցոյց կուտայ Գմբէթեան ամէն անգամ որ կը խաղայ բռնաւոր, բարկասիրտ եւ կամակոր մարդու մը դերը։ Իսկ Կոթիկեան չափազանց բնական է, անկեղծ եւ համակրելի, երբ կ՚առնէ կրաւորական նկարագրով գիւղացիի մը դիմագիծը։ Իրապաշտ վրձինով լուսանկար մը, լաւ ուսումնասիրուած ու լաւ գծուած։ Կոթիկեան սխալ կ՚ընէ երբ այսպէս կը գեղերի պզտիկ դերերու մէջ եւ կը յամենայ երեւան գալու մեծ ու գլխաւոր դերով մը, իրեն յատկանշական նկարագիրն ունեցող, իբրեւ début եթէ կ՚ուզէք։

Գմբէթեան խաղաց նոյնպէս Ռուստամի դերը։ Այստեղ գրեթէ հոգեկան ապրումն էր, որ երեւան կուգար գեղեցկօրէն իր կասկածներով, նախանձով, անպատուութեան զողերով, յուզումով, իր ցաւին ելեկտրական աճումով մինչեւ ոճրագործութիւն։

Ս. Սուրաթեանը առաջին անգամն է որ կ՚երեւի ողբերգութեան մէջ, Փարիզ։ Ու կը զգանք, որ այս դերասանը, որքան տաղանդաւոր կատակերգակ մը, նոյնքան արժէքաւոր ողբերգակ մըն է։ Տենդոտ երիտասարդ մըն էր ան, որ յանկարծ զրկուած սիրահարի իր դերով կը մատնուէր ուժգին տագնապի մը։ Արուեստագէտի խոր ճարտարութեամբ արտայայտեց այդ տագնապը, [illegible] ցաւ, տանջուեցաւ եւ ցաւեց խնդացաւ՝ ամէն վատութիւն գործելու աստիճան։ Սակայն իրական մարտիրոս մը դարձած էր, երբ երեւցաւ վերջին տեսարանին Սուսանի դիակին առջեւ։

Տիկին Սուրաթեան կատարելութեամբ տուաւ զերի աղջկան մը կրաւորականութիւնը եւ տառապանքը որ սարկային այդ կեանքը կը պատճառէ զգայուն աղջիկի մը։ Մասնաւորաբար հարսնիքի տեսարանին՝ գեղեցիկ էր տիրապետութիւնը, որ կը փորձէր իր յուզման ու ցաւին միջեւ, վերջին տեսարանին, մարտիրոսութիւնը՝ մեծ անարգանքէ մը ընկճուած։

Ա. Սարաֆեան եղաւ տիպար Ծիպլիծատուր մը, ձայնով, շարժումով եւ արտայայտութեամբ։ Իրական արուեստագէտ [illegible] մը եւս այս երիտասարդը։ [illegible]

Տիկին [illegible]եան անակնկալն էր երեկուան, իբրեւ օժտուած արուեստագէտուհի մը, որ ունի շարժումի բնականութիւն եւ խաղի անկեղծութիւն։

Լաթիֆեան արժէքաւոր կատակերգակ մըն է, զոր պէտք չէ մոռնալ։ Ուրախալի է տեսնել նման ուժեր,որ կուգան բեմը զրաւել։

Ս. Թորոսեան ուսումնասիրող արուեստագէտ մըն է, որ կրցաւ հասարակ Թամատա մը կենդանացնել եւ կենդանութիւն տալ բեմին։

Տիկին Ալիքսանեան փորձ դերասանուհի մըն է, որ երեւան եկաւ այս անգամ կարճ դերով մը։

Ուշադրութեան արժանի է նաեւ Կ. Սրապեան։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Բառը, ծագումով յունական է կամ արաբական, սակայն Թուրքերը, սահմանափակելով իմաստը, անոր կուտան սեռային պարկեշտութեան նշանակութիւնը։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17Ի ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ...

IMPRIMERIE - MASSIS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ		250 ֆրանք	
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
8
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1931
8 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1745

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀՐԱԲՈՒԽԸ

Կը գտնուինք անակնկալներու բարդ հեռանկարի մը առջեւ։

Անակնկալ՝ ընկերային-տնտեսական։ Անակնկալ՝ քաղաքական-ռազմական։

Ձենք ուզեր չարագուշակ մարգարէի դեր կատարել եւ կը փորձենք դէպքերը ներկայացնել այնպէս ինչպէս որ կ'ընթանան։

Լեռնակուտակ դաշնագիրներ ստորագրուեցան եւ կը գործադրուին։ Բայց միշտ ալ օրուան խնդիր է գերմանական հանգոյցը։ Աւելի լայն բացատրութեամբ՝ խաղաղութեան ապահովութիւնը։

Խաղաղութիւնը հաստատուած է, բայց հաստատուն չէ։ Օրուան վարիչները 1919էն ի վեր զբաղած են անոր խարխուլ մասերը ամրացնելու, զանազան ճեղքեր փակելու, ծուռ գերաններ շտկելու կամ ժանգոտած գամերը նորոգելու։

Դաշնագիրներու ամենամեծ բեռնակիրը, Գերմանիան, տարուէ տարի աւելի անհամբեր շարժուձեւեր կը փորձէ, աւելի բարձր կը խօսի, կը տրտնջայ իր անմեղութեան եւ յաղթականներու անարդարութեան մասին։ Եկող-գացող կառավարութիւնները կարելին կը փորձեն «իրաց վիճակը» պահպանելու, ստորագրուած յանձնառութիւնները կատարելու, եւ նոր փոթորիկներ կանխելու համար։ Անոնք նոյնիսկ տրամադիր են համաձայնութեան գալու Ֆրանսայի հետ, կարելի դիւրութիւններն ստանալով։

Բայց խմորումները, խլրտումները կը շարունակուին գերման ժողովուրդի ծոցին մէջ, հին ռազմական սերունդէն մինչեւ նորագոյն խաւերը։ Արդէն իսկ ձեւ ու մարմին առած, սպառնալից կերպարանք մը ստացած են այն հոսանքները որ դէմ են վերսայլի դաշնագրին, հետեւաբար եւ հաստատուած գոյավիճակին։ Ազգայնականները «Պողպատեայ Սաղաւարտակիրները», «Նազի»ները, ժողովրդականները եւ դեռ ուրիշ բազմագոյն խմբակցութիւններ անդադար կը հրահրեն դաշնագիրներու վերաքննութեան, պարտքերու ջնջման, հաւասար սպառազինութեան եւն. խնդիրները։

Կառավարութիւնը կը ջանայ շիտակ դիրք բռնել, բայց չի կրնար բռնանալ հանրային կարծիքին վրայ։ Չի կրնար սահմանադրական իրաւունքներէ զրկել այս կամ հոսանքը, ամէնէն աջէն մինչեւ ամէնէն ձախը։

Օրուան այս ժամուն, ամենամեծ վտանգը, վաղուան անակնկալը կը կազմէ Հիտլէրի կազմակերպութեան, «Նազի»ներու բռնած դիրքը։

«Նազի»ները — ազգային-ընկերվարական — այս միջոցին չափազանց խանդավառուած են իրենց ընտրական յաղթանակներով եւ յարաճուն վերելքով, եւ կը պատրաստուին գրաւել բոլոր դիրքերը, իբրեւ վաղուան իշխանութիւն։ Անցեալ շաբթու, միաժամանակ մասնաւոր պատուիրակներ ղրկեցին Լոնտոն եւ Հռոմ, բանակցութիւններ կատարելու համար։ Լոնտոնի մէջ, նախարարները, պատասխանատու անձեր խուսափեցան տեսակցութիւններէ. բայց ուրիշներ լսեցին «գալիքներուն» բաղձանքները։

Այս առթիւ եղած յայտարարութիւնները չափաւոր են, տակաւին։ Բայց նաեւ թափանցիկ։ Իսկ ինչ որ կը խօսուի ճառերու մէջ, կասկած չի ձգեր «Նազի»ներու քաղաքականութեան մասին։

Ռոզէնպէրկ, Լոնտոն ղրկուած պատուիրակը, որ միեւնոյն ատեն կազմակերպութեան պաշտօնաթերթին խմբագրապետն է, իր յայտարարութեանց մէջ հերքեց թէ իրենք պատերազմ կ'ուզեն Ֆրանսայի դէմ։ «Ֆրանսայի հետ մեր կռիւը զինուորական խնդիր չէ։ Եթէ ուզենք ալ, չենք կրնար կռուիլ։ Ո՛չ զինուորական ծրագիր ունինք, ոչ դրամ, ոչ ալ սպառազինութիւն»։ Բայց, շեշտեց.

— «Մեր կրցածին չափ պիտի դիմադրենք Ֆրանսայի այն փորձերուն որ կը ձգտին մեկուսացնել եւ նուաստացնել մեզ։ Գերմանիան շրջապատուած է շարք մը ազգերու կողմէ որ կախում ունին Ֆրանսայէն, մենք գոյութեան իրաւունք կը պահանջենք, այսինքն տարրական իրաւունքները ո՛ր եւ է ազգի որ կը յարգէ ինքզինքը։ Մեր տեսակէտով, յարմար է սկսիլ հաշտութեան դաշնագիրներու եւ հատուցումներու վերաքննութեան, ոչ միայն այն կէտերուն վրայ որ անհաճոյ են Ֆրանսայի համար, այլ եւ անոնց վրայ որ կը կապտեն գերմանիոյ էական իրաւունքները, մենք պիտի պնդենք մասնաւորապէս Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտի 8րդ կէտին վրայ, որ կը տրամադրէ տասը տարին անգամ մը վերաքննել սպառազինութիւնները։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաստատուեցաւ 1919ին, բայց ոչ մէկ վերաքննութիւն կատարուեցաւ»։

Այս՝ դիւանագիտական լեզուն է։ Լսենք նաեւ ճարտասանականը։ Բոյխստակի հիտլէրեան խմբակցութեան պետն է որ կը գոռայ, 16,000 ունկնդիրներու առջեւ.

— «Ճշմարիտ խաղաղութիւն չպիտի ունենանք, մինչեւ որ չանհետանայ վերսայլի դաշնագրին, այդ խայտառակ վաւերագրին ամենավերջին հետքը։ Ֆրանսան կ'ուզէ ստրուկի վիճակին մէջ պահել գերմանիան եւ գերմանացիները վերածել գաղթավայրերու ծորտերուն։ Միայն ուժը կրնայ ապահովել իրաւունքին յաղթանակը»։

Ահա ուրիշ մը, թունդ ազգայնական, նրէկոր Շթրազէր, դարձեալ երսփոխան.

— «Ֆրանսայի հետ համաձայնութիւն մը՝ յիմարութիւն է։ Անոր հետ պատերազմը միայն կարելի է։ Կա՛մ պիտի ապրինք եւ հրամայենք, կամ ուրիշները պիտի վարեն եւ մենք պիտի սատկինք»։

Նազի»ները կը յուսան իշխանութեան գլուխ անցնիլ յառաջիկայ փետրուարին։

Եւ տակաւին ուրիշ իրողութիւններ, որ փոթորկաբեր ամպեր են։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պուլկարեւթուրք յարաբերութիւնները

Պուլկարիոյ վարչապետը Պ. Մուշանոֆ, Էնկիւրիէն դէպի իր երկիրը մեկնելէ առաջ, ներկայ եղաւ ի պատիւ իրեն տրուած նուագահանդէսի մը եւ այդ առթիւ տեսակցեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի հետ։

Պաշտօնական զեկոյց մը կը յայտնէ թէ երկու երկիրներու ներկայացուցիչները հաստատեցին թէ որեւէ վէճ չի բաժներ զիրենք, նկատի ունենալով շահերու նոյնութիւնը եւ երկու ազգերը իրար կապող բարեկամական յարաբերութիւնները։ Փափաք յայտնեցին աւելի եւս ընդլայնելու թուրքեւպուլկար առեւտրական յարաբերութիւնները եւ հաստատեցին թէ երկու երկիրներու փոխադարձ բարեկամութիւնը կը ծառայէ խաղաղութեան ամրացման օժանդակելու ամբողջ աշխարհի, եւ մասնաւորաբար Արեւելեան Եւրոպայի մէջ։

Իտալեւթուրք նոր դաշինք

Պոլսէն կը հեռագրեն.— «Ճիւմհուրիէթ»ի տեղեկութեանց համաձայն, իտալական կառավարութիւնը հրահանգած է իր դեսպանին, բանակցութեան մտնել Թուրք կառավարութեան հետ, առեւտրական նոր դաշնագիր կնքելու, բոլորովին նոր հիմերու վրայ։ Իտալիա կ'առաջարկէ ապրանքներու փոխանակութիւն ընել։

Անգլեւֆրանսական յարաբերութիւնները

ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ

Մեր նախորդ օրուան թիւով, հաղորդեր էինք Անգլիոյ առեւտրական նախարարին յայտարարութիւնները անգլիական խորհրդարանին մէջ՝ Ֆրանսայի կողմէ կարգ մը մաքսատուրքերու յաւելման մասին, որմէ Անգլիա ինքզինքը վնասուած, գայն իր դէմ ուղղուած կը նկատէր։ Այս յայտարարութեանց անմիջական եւ առաջին հետեւանքն եղաւ այն որ ֆրանսական պատուիրակութիւնը որ կը պատրաստուէր Անգլիա մեկնելու, բանակցելու համար անգլեւֆրանսական առեւտուրի մասին, աւելորդ նկատեց իր յեղափոխութիւնը։ Անկից դատ, Ֆրանսայի առեւտրական նախարարը ստիպուեցաւ կարգ մը բացատրութիւններ տալ մամուլին, անգլիոյ առեւտրական նախարարին յայտարարութեանց մասին։

— Անգլիոյ առեւտրական նախարարութեան յայտարարութիւնները ցաւալի անակնկալ մը պատճառեցին ֆրանսական հանրային կարծիքին։ Այն պահուն իսկ, երբ Անգլիա մաքսատուրքեր կը դնէ, որոնք եթէ մնան, ֆրանսական ներածումներուն պիտի վնասեն մինչեւ 1500 միլիոն ֆրանքի չափ, Անգլիոյ առեւտրական նախարարը կը բողոքէ ֆրանսական կառավարութեան կողմէ կիրարկուած փոխանակութեան հատուցիչ սակերուն դէմ։

Այս սակը սակայն, խորապէս արդար է եւ կը ձգտի միմիայն դրամական անկման հետեւանքները սրբագրել, հաստատելով գիներու զուգակշիռը։ Զթերացան մեզ յիշեցնելու թէ ֆրանքի անկման պահուն Անգլիա չդիմեց նոյն միջոցին, բայց, այն ատեն, պարագաները բոլորովին տարբեր էին եւ չէինք գտնուեր տագնապի շրջանի մը մէջ որ կը հարուածէ ամբողջ աշխարհը եւ բոլոր երկիրը կը ստիպէ որ պաշտպանութեան միջոցներու դիմեն, եթէ չեն ուզեր որ իրենց ազգային տնտեսութեան ամբողջ կազմը քայքայուի։

Անգլիոյ առեւտրական նախարարը կը մեղադրէ թէ փոխանակութեան սակի հրամանագիրը վարկաբեկիչ հանգամանք ունի հանդէպ Անգլիոյ։ Այդպէս չէ։ Համոզուելու համար կը բաւէ յիշել թէ հրամանագիրը կը կրէ 1 օգոստոս 1931 թուականը, աւելի կանուխ ուրեմն քան անգլիականի անկումը։ Միւս կողմէ, ան ուղղուած է բոլոր երկիրներուն առանց բացառութեան, որոնց դրամը ինկած է»։

Կանտի Փարիզի մէջ

Ինչպէս գրեր էինք, հնդիկ անկախութեան առաքեալը կանտի շաբաթ երեկոյ հասաւ փարիզ, ընկերակցութեամբ իր մասնաւոր քարտուղարուհիին, անգլիացի ծովակալի մը աղջիկը, որ կը մնայ իր ամենէն հաւատարիմ աշակերտը։ Հսկայ բազմութիւն մը խուժած էր նուռի կայարանը, տեսնելու այս հետաքրքրաշարժ տիպարը։

Նոյն իրիկունն իսկ, կանտի, փարիզաբնակ Հնդիկներու կազմակերպած մասնաւոր մէկ երեկոյթին ճառեց անգլիերէն լեզուով, ճառը կը թարգմանուէր ֆրանսերէնի։

Ամփոփ կերպով, ան պարզեց իր ըմբռնումները ոչ-յարձակման եւ ոչ-դիմադրութեան մասին։ Կանտի ի միջի այլոց, ըսաւ թէ, Ֆրանսա իր յեղափոխական անցեալին շնորհիւ պատրաստուած է աշխարհի ուղղելու խաղաղութեան հրաւէր մը, քանի որ մարդկութիւնը յոգնած է պատերազմներէն, Ֆրանսա, ըստ կանտիի, կրնայ օգնել Հնդկաստանի ազատագրութեան ճիգերուն, բայց ի՞նչ կերպով։ Զգործակցելով չարին, կանտի կը յուսայ թէ իր գաղափարները օր մը պիտի յաղթանակեն եւ թէ Հնդկաստան պիտի գտնէ խաղաղութիւնը։

Հնդկաստան կրկին կը խռովի

Կալկաթայէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, Պէնկալի մէջ, հնդիկ համագումարին տարեկան ընդհանուր ժողովին մէջ, խօսք առնող բոլոր ճառախօսները յայտնեցին թէ պէտք է վերսկսիլ օտար ապրանքներու դէմ պոյքոթը։ Բոլորն ալ առհասարակ դէմ արտայայտուեցան Կլոր Սեղանի մէջ ծրագրուած Սահմանադրութեան եւ յայտարարեցին թէ «պէտք է պատերազմ հռչակել հարստահարողներուն դէմ»։

Անգլիոյ նոր մաքսատուրքերը

Հաւանական կը նկատուի որ Անգլիոյ Խորհրդարանի նիստերը, Ծնունդեան եւ Տարեգլխու արձակուրդներուն առթիւ փակուի այս ուրբաթ օր, մինչեւ փետրուար 2։

Մինչեւ իր փակումը քուէարկած պիտի ըլլայ երկրագործական արտադրութեանց եւ ծաղիկներու ներածման յատուկ օրէնքը։ Զորեքշաբթի օր խորհրդարանին մէջ պիտի կատարուի օրինագծին երրորդ ընթերցումը՝ քուէարկուելու համար անկեց վերջ։ Հինգշաբթի օր, օրինագիծը պիտի ներկայացուի Լորտերու ժողովին, որմէ անմիջապէս յետոյ, կերարկելի պիտի ըլլայ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՊԵԼՃԻՔԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Պելճիքայի արտաքին նախարարը Լոնտոն հասաւ եւ մերժեց իր այցելութեան մասին որեւէ հարցումի պատասխան տալ։

Յայտնի է թէ Պելճիքայի արտաքին նախարարը Լոնտոն գացած է բանակցութիւններ կատարելու համար մաքսային օրէնքին հետեւանքներուն մասին։

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները թերահաւատ են այս այցելութեան նպաստաւոր արդիւնքին մասին։

ՍՏԵՐԼԻՆԻ ԱՆԿՄԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ստերլինի անկումը՝ գերման ճարտարագործներուն համար ունեցաւ ծանր հետեւանքներ, որոնց մասին դեռ ոչինչ հրատարակուած էր։

Գերմանիոյ կողմէ, Ռուսաստանի յանձնուած ապրանքները կը հաշուուին անգլիականի վրայ եւ այս տարուան առաջին երեք եռամսեաններու ընթացքին այս յանձնումներու գումարը բռնած է 700 միլիոն մառք։

Այս պայմաններուն մէջ, ապրանք յանձնող գերմանական տուները կորսնցուցած են արդէն 200 միլիոն մառք։

Չինեւճապոնական վէճը

Չինեւճապոնական վէճին լուծման համար, Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, երկու հակառակորդներուն ներկայացուցած առաջարկներուն պատասխանին մէկ քանի օր սպասելէ յետոյ, Խորհուրդը կրկին գործի լծուելու։

Ճափոնի կառավարութիւնը պահանջած է տասը կէտերու վրայ փոփոխութիւններ մտցնել։

Չինաստանի արտաքին նախարարը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, որոնք նախորդ օր հրաժարած էին, ետ առին իրենց հրաժարականները։

Բոլշեւիկեան ԺԷ. ընդհ. ժողովը

Ռուսիոյ համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն հրատարակեց Ստալինի որոշումը, որով 1932 յունուար 30ին գումարուելու համար, հրաւէր կ'ուղղուի համայնավար կուսակցութեան համամիութենական ընդհ. ժողովին։ Երկու հարցեր դրուած են օրակարգի վրայ,— Երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը եւ Խ. Մ. Ազգային Տնտեսութեան Գերագոյն Խորհուրդին տեղեկագիրը 1931ի ընթացքին, ճարտարարուեստի գործունէութեան եւ 1932ի հեռանկարներուն համար։

Պուլկարեւսերպ միջադէպը

Պուլկարիոյ եւ Սերպիոյ միջեւ փոխանակուած թղթակցութեանց հետեւանքով, Սոֆիայի միջադէպերուն հարցը, պաշտօնապէս փակուած կը նկատուի։

Սակայն, Պելկրատի եւ Զաղրէպի սերպ մամուլը կը շարունակէ խստիւ քննադատել պուլկար կառավարութիւնը, մանաւանդ անով որ, կը կարծէ թէ Մուշանոֆի Էնկիւրի այցելութեամբ, Պուլկարիա հիմնովին փոխած է իր ընթացքը հանդէպ Սերպիոյ։

Զաղրէպի «Նովոստի» թերթը կը գրէ այս առթիւ.— Սոֆիայի մթնոլորտը տակաւին փոթորկալի է։ Հակասերպ ցոյցերը գրեթէ ամէն օր կը կրկնուին։

Այս պահուս, կը գրէ նոյն այս թերթը, պուլկար կառավարութիւնը կը փոխէ իր ճամբան, որ այլեւս չանցնիր Պելկրատէն, այլ Աթէնքէն եւ Էնկիւրիէն։

Սերպիական ուրիշ թերթ մը կը գրէ թէ հակառակ երեւոյթին, արեւելեան փոքր-համաձայնութիւն մը ինչպէս նախատեսուածէ Էնկիւրիի մէջ, քիչ յոյս կայ որ իրականանայ, այն արգելքներուն պատճառաւ, որ կը բաժնեն երեք կողմերը։

Վենիզելոս, դէպի գլխաւոր մայրաքաղաքները կատարած իր ճամբորդութենէն վերադարձին, կը յայտնէր թէ մակեդոնական հարց մը չի կրնար դրուիլ, քանի որ գոյութիւն չունի։

Այս պայմաններուն մէջ, դժուար պիտի ըլլայ իրականացնել յոյնեւպուլկար համաձայնութիւն մը այս հարցին վրայ, քանի որ Պուլկարիոյ արտաքին քաղաքականութեան հիմը կը կազմէ Մակեդոնիոյ հարցին կարգադրութիւնը՝ համաձայն իր ձգտումներուն։

Մուշեղ Սերոբեան եւս պիտի ձերբակալուէր

Պոլսէն կ'իմացնեն թէ, Թուրք ոստիկանութիւնը Էնկիւրիէն հրաման էր ստացեր ձերբակալելու Պ. Մուշեղ Սերոբեանը (Նախկին եպիսկոպոս), որ Եւրոպայէն վերադարձին, նաւու մէջ կը գտնուէր Պոլսոյ նաւահանգիստը։

Թուրք ոստիկանութիւնը «Նոր Լոյս» թերթի հրատարակութենէն տեղեկանալով որ Պ. Մուշեղ Սերոբեան Պոլսոյ նաւահանգիստը խարսխած նաւու մը մէջ կը գտնուի, իսկոյն քննութեան կը ձեռնարկէ, Պատրիարքարան դիմելով ձեռք կ'անցընէ անոր լուսանկարը եւ կը հասկնայ որ ան նախկին Թուրք կառավարութեան կողմէ մահուան դատապարտուած «կասկածելի» Հայ մըն է։ Իսկոյն կը դիմէ Էնկիւրի եւ հրահանգի կը սպասէ։

Էնկիւրիէն կը հրահանգուի ձերբակալել Պ. Մուշեղ Սերոբեանը, բայց կէս ժամ առաջ արդէն նաւը մեկնած էր, որով կարելի չըլլար գործադրել որոշումը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏԷՐՍԻՄԻ ԵՒ ՏԷՐՍԻՄՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Ա.

«ցէրսիմ տէօրթ տաղ իչինտէ,
Սուլու վար պաղ իչինտէ»։

«Յառաջ» արտատպելով Թուրք Թերթերէն, կը հաղորդէր թէ՝ Թուրքերու Ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյ, ինչպէս նաեւ Իպրահիմ Թալի պէյ,— Նոր օրերու Ճագիր փաշան՝ Հայերուս քաջածանօթ,— ոստիկանական զօրքի ընդհ. հրամանատար Քենան փաշա, զօրագունդի հրամանատար Օսման փաշա ու երեսփոխաններ ու կուսակալներ այցելած են Զմշկածագ որ «բարոյական» (!) միջոցներ ձեռք առնեն Տերսիմը խաղաղեցնելու եւ հնազանդութեան բերելու համար, որպէս զի անոնք ալ զուրկ չմնան... հանրապետական վարչաձեւին ընձեռած բարիքներէն։

Այս «խաղաղարար» ձեռնարկին մասնակցող անձերուն անուններէն եւ հանգամանքէն որոշապէս կը պարզուի ինքնին թէ Թուրքերու արդի վարիչները ինչ մտադրութիւններ ունին Տերսիմի մասին, որ դարերէ ի վեր միշտ կիսանկախ, չըսելու համար բոլորովին անկախ, Թուրք պաշտօնական պետութեան մէջ անպաշտօն պետութիւն մը կը կազմէր...

Նման ձեռնարկներ քանիցս փորձուած են անցնող մէկ դարու ընթացքին եւ ամէնքն ալ ձախողութեան մատնուած, շնորհիւ Տերսիմի դիրքին ու Տերսիմցիներու մարտական առաքինութիւններուն։

Այս անգամուանը չենք գիտեր, որքան յաջողութիւն եւ հաւանականութիւն կրնայ ունենալ։

Սպասելով դէպքերուն ընթացքին, կ'ուզէինք յիշել մեր անզուգական մատենագիրներէն Բիւզանդի մէկ վճիռը՝ որ գերազանցապէս կրնայ պատշաճիլ ներկայ պարագային-

—«Աստ արկեր գաղ ընդ գրկով, այլ թէ ժողովել կարիցես, մեծ զարմանք լիցեն»։

* * *

Տերսիմ կը գտնուի Փոքր Ասիոյ կուրծքին վրայ, ընդմէջ մօտաւորապէս, Կարնոյ, Խարբերդի եւ Պիթլիսի նահանգներուն։ Իր բնական սահմաններն են հիւսիսէն՝ Եփրատ գետը (Գարա սու, կամ Սեւ Ջուր), արեւմուտքէն՝ նոյնպէս, հարաւէն՝ Արածանի (Մուրատ չայ), իսկ արեւելքէն՝ Բալուի հովիտը, Մազկերտ, եւայլն։

Ուրեմն, ան հայկական երկու գետերուն, գետախառնուքին մօտ ամփոփուած լեռնակղզի մըն է եւ մաս կը կազմէ Տաւրոսեան հսկայ լեռնաշղթային՝ որ կ'երկարի մինչեւ Սասուն (հայկական Տաւրոս) եւ կ'երթայ կը միանայ մինչեւ պարսկական սահմանագլուխի լեռներուն, Զակրոսեան լեռնաշղթային։

Այս լեռնաշխարհը կազմուած է անմատչելի բարձունքներով եւ անդնդախոր ձորերով,անանցանելի կիրճերով եւ լեռնահանգոյցներով։ Ամբողջ երկիրը ապառաժուտ է (կրանիտ) եւ ծածկուած գլխաւորապէս կաղնիի ու հացիի անտառներով ու թփուտներով։

Տերսիմը իր այս հանգամանքներով կրնայ նմանցուիլ կամ համեմատուիլ Գարատաղի, Զանգեզուրի, կովկասեան լեռնադաւառներուն, եւն. եւն.։

Ահա այս լեռնաշխարհին մէջ է որ դարերէ ի վեր ծուարած են Տերսիմցիները՝ հայ պատմութեան մէջ յիշուած Տաւրոսեան քաջերը, իամ Դուրանցիները։

Տերսիմցիները կ'ապրին աշիրեթական կազմով, կարգուսարքով ու սովորութիւններով։

Որչա՞փ է անոնց թիւը. չենք գիտեր, քանի որ ստոյգ վիճակագրութիւն չկայ, եւ ոչ ալ կազմելու հնարաւորութիւն։ Սակայն կ,ենթադրուի թէ անոնք կրնան, եթէ բոլոր աշիրէթները միանան, յիսուն հազար կռուող («չախմախլը») հանդէս բերել։

Տերսիմցիներու զբաղումն է գլխաւորաբար խաշնարածութիւն եւ մասնաւորաբար աւազակութիւն։ Երկիրը լեռնային ու ապառաժուտ ըլլալով, երկրագործական աշխատանքի որեւէ յարմարութիւն չունի։ Հազիւ տեղ տեղ, փոքր հողաշերտերու վրայ կրնան ցանել կորեկ կամ կիկըլ, անկէ դժուարամարս հաց մը պատրաստելու համար, օգտուելով նաեւ զարիէն։

Տերսիմցիներուն սնունդն է ուրեմն, կորեկհաց, իբրեւ թացան ունենալով նաեւ թանն ու չորթանը (*)։

Տերսիմցիները իբրեւ սնունդ կը գործածեն նաեւ խողկաղինը՝ որ իրենց անտառներուն միակ արտադրութիւնն է։ Խողկաղինը տաք մոխիրի մէջ կը խորովեն անոր դառնութիւնը անցնելու համար, եւ ուտելի վիճակի մը կը վերածեն։

Տերսիմցիները մեր ըմբռնած իմաստով տուն չունին, այլ քարակոյտերով հիւսուած հիւղակ կամ խրճիթներ իրենց անմատչելի լեռներուն ծերպերուն ու խորշերուն մէջ։ Այդ հիւղակները ծածկուած են կաղնիի փայտերով կամ ճիւղերով։ Հիւղակին մէջ կը գտնուի օճախը՝ ուր կը ծխայ փայտը, իրենց ջերմութիւն արտադրելու համար ձմեռուան, երբ ամէն կողմ թանձր ձիւնով ծածկուած կ'ըլլայ, եւ իրենք ուրիշներու հետ հաղորդակցութեան հնարաւորութենէ խլուած զրկուած։ Բնական է որ անոնք զուրկ են նաեւ հանգստաւէտ անկողիններէ։ Ամբողջ ընտանիքի մը անդամները, հայր, մայր, զաւակներ կը ծածկուին մերկ կամ կիսամերկ, փալասներու մէջ, որ կը ծառայէ իբրեւ վերմակ։

Անոնց հագուստն է ճերմակ կոշտ կտաւէ պատրաստուած շապիկ մը եւ շապկենկեր մը՝ զոր իրենց մէջքին վրայ կը պնդեն հաստ մազահիւս գօտիով մը։ Իրենց այս «զգեստ»ները երբեք լուալու սովորութիւն չունին։ Անոնք կը մնան իրենց մարմնի վրայ, որչափ ատեն որ կարելի է կրել զանոնք, մինչեւ որ ծուէն ծուէն մաշին ու լմնան։ Տերսիմցիները սովորաբար բոկոտն կը պտտին, եւ կամ կը հագնին տրեխներ, զորս իրենք կը պատրաստեն իրենց կենդանիներուն չբանուած մորթէն։ Իբրեւ գլխանոց կը դնեն «քէչէ-քիւլահ», պատառոտուն եազմաներով պարապնդուած։

Դիւրին է անշուշտ ըմբռնել թէ զգեստներու այս նկարագրութիւնը «պէկերուն» համար չէ, որոնք ունին իրենց արժանավայել զգեստները, լայն «շալվար»ներ, «չէփքէն», գօտի, «քօլօզ»ներ՝ մետաքսահիւս «փուշի»ներով շրջանակուած։ Իրենց մատերուն կը կրեն արծաթեայ եւ կոշտ ու խոշոր գունաւոր քարերով մատանիներ։ Իրենց կողքէն կախուած կ'ըլլայ նաեւ ծխախոտի «քեսէ»ն իր մէջ պարունակելով հրահան, կայծքար ու աբեթ։

Տերսիմցին ուտելու մասին սովորաբար շատ ժուժկալ է։ Ամբողջ օրեր կրնայ անցնել ձեռք մը նկանակով եւ բուռ մը չոր թանով։ Սակայն եթէ առիթը ներկայանայ, կրնայ ուտել մէկ շաբաթուան համար մէկ անգամէն։ Ցեռոյ գօտին ամուր մը կը կապէ մէջքին վրայ որ չանօթենայ շուտով։ Իր կերածը կը տոկէ այսպէսով, մինչեւ որ նոր առիթ մը եւս ներկայանայ, իր ստամոքսին պահանջին գոհացում տալու համար։

Տերսիմցիները, ինչպէս նաեւ ընդհանրապէս բոլոր Քիւրտերը, զարմանալի գաղտնիքը գիտեն, հեռուէն, շատ հեռուէն իրարու հետ խօսելու։ Բաւական է միայն որ իրար կարենան տեսնել։ Այն ատեն տեղեկութիւն մը ուզողը, օրինակի համար, երեսն ի վար գետինը կը պառկի, ձեռքերը կը դնէ բերանին երկու կողմը, երեւի աւելի լաւ լսելի ընելու համար, ու կը պոռայ իր նշմարած անձին։ Խօսակիցը նմանապէս կը պառկի գետին ու կարճ բառերով խօսակցութիւն մը կը փոխանակուի իրենց միջեւ։ Անոնք իրար հասկցած են։ Ահա քեզի տեսակ մը անթել հեռաձայն կամ հեռագիր, լեռնէ լեռ ու բլուրէ բլուր։

Քիւրտերուն այս ընդունակութեան շնորհիւ, զիրենք շահագրգռող լուրերը իրենց մէջ կը տարածուին զարմանալի արագութեամբ։ Թուրք կառավարութիւնը ոեւէ որոշում տուա՞ւ իրենց մասին, կամ ոեւէ գործնական քայլ առնել սկսա՞ւ, ժամանակ չանցած ամբողջ Քիւրտերուն սեփականութիւնն է այդ։

Ահա այսպէս իրենց այդ՝ հաղորդակցութեան պայմաններու տեսակէտէն բոլորովին աննպաստ երկրին մէջ, անոնք ունին իրենց սեփական լրատուական միջոցները։

Վ. ԱՐԱՄ

(*) Չորթանը կը պատրաստեն թանը շոգիացնելով, ցամքեցնելով, եւ մնացեալ թանձր մասը հաւկթաձեւ գունդերու վերածելով, որոնք կ'ըլլան քարի պէս կարծր։ Ձմեռը այս չորցուած գունտ'րը դարձեալ հողէ մասնաւորապէս շինուած ամաններու մէջ կը հարեն, այսինքն ջուրով կ'ընդարձակեն, գործածելու համար իրեն ուտելիք։ Հայերը այս չորթանով կը պատրաստեն իրենց համբաւաւոր գալուճաշը։

ԽՕՍԻՆՔ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Զ.— ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Գրական այս վէճը սկսաւ այն ատեն, երբ փրոֆ. Ադոնց, հրաւիրուած ըլլալով խօսիլ Մ. Պէշիկթաշլեանի մասին, շեղեցաւ եւ, հատուածական բնազդով, գնաց զայն բաղդատութեան դնելու Աբովեանի հետ։ Աբովեանը շինեց «չափոյ», ռոմանթիզմը առաւ իբրեւ գրական կատարելութիւն,— այլեւս պարզ էր որ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի պատուանդանը կը հալէր աղի պէս դիւրութեամբ։ Անհեթեթ չէ՞, սակայն, պահանջել, «Հայութեան երկու մեծ հատուածներէն մէկի գրական եւ հասարակական կեանքի եւ գործիչներու մասին խօսելիս՝ չմոռանալ միւս հատուածը»։ Ինչո՞ւ։ Կարելի չէ՞ բացատրել, ներկայացնել, ուսումնասիրել Պէշիկթաշլեանը, առանց խօսելու... Աբովեանի մասին։ Քննադատութի՞ւն կ'ուզէք կատարել, թէ հատուածներու մրցում։ Ինծի զարմանք չպատճառեց սակայն այս դիրքը։ Հատուածականութիւնը մեզի բերաւ, փրոֆ. Ադոնցէն առաջ, ինքնակոչ քննադատ մը, Սիմոն Ցակոբեան։ Այս գրոց-բրոցն ալ, ժամանակ մը, իր «արեւմտահայ արձակագիրները կամ բանաստեղծները» շարքով, «մեր ու ձեր» կը խաղար Վիեննայի մէջ։ Կարելի չէր լուռ մնալ այլեւս։ Մանաւանդ երբ փրոֆ. Ադոնց, գրական քննադատի հովեր առած, դա՛ս ալ կուտար մեզի եւ տեսակ մը չարութեամբ, կ'ըսէր թէ յուզուած է «արեւմտահայ հայրենասիրութիւնը» իր քննադատութենէն։

Սովորութիւնը կը պահանջէր, որ վէճի մտնէինք՝ պաշտպանելով Մ. Պէշիկթաշլեանը։ Սակայն այդ ձեւով կը բաժնէինք Փրոֆ. Ադոնցի մեղքը, հատուածականի մը դէմ կենալով իբրեւ հատուածական։ Որովհետեւ մենք չենք ուզեր պանծացնել Մ. Պէշիկթաշլեանը ի հեճուկս Ադոնցի։ Այս վէճին իմաստն ալ այդ չէ արդէն։ Մեր նպատակն էր քանդել Փրոֆ. Ադոնցի պատուանդանը։ Ան նպատակ ունենալով նսեմացնել Պէշիկթաշլեանը, վարկաբեկեց դասականութիւնը եւ իբրեւ «չափոյ»՝ պանծացուց Աբովեանը։ Միամիտ հակառակորդ մը պիտի խաբուէր Ադոնցի այս ռազմավարութենէն՝ փորձելով պաշտպանել Պէշիկթաշլեանը։ Վիճելու լաւագոյն ձեւն էր ընտրել «Նափոլէոնեան կռուի ուղեգիծը»,— զարնել հակառակորդին ամէնէն ուժեղ կարծուած տեսակէտներուն, քանդել «չափոյը» (ամբոյը)։ Այնուհետեւ բռնաբարուած կողմը կը ստանայ իր ծալլուած անդամները բանալու ազատութիւնը։

Մինչեւ հիմա, իմ յօղուածաշարքովս այդ էր որ կը կատարէի,— իր ճշմարիտ արժէքին բերել Աբովեանը՝ հարթելով եղերքներէն եւ անկիւններէն, բարձրացնել արժէքը դասականութեան, ներկայացնել ռոմանթիզմին թերութիւններն ու առաւելութիւնները։

Եւ հիմա, այսուհետեւ, հարկ չի մնար երկար զբաղիլ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանով։

Ուստի այդ բանաստեղծին կը նուիրեմ համառօտ երկու յօդուած, որպէսզի կարելի ըլլայ պահել վիճաբանութեան ընթացքը մինչեւ վախճան։

* * *

Քիչ մը ծանօթութիւն Պէշիկթաշլեանի կեանքին մասին։

Ծնած է 1828ին (*) Բերայի մէջ։ կաթոլիկ եւ աղքատ ընտանիք մը։ Հայրը, դերձակ, հազիւ կրնար ապրեցնել իր երեք զաւակները Մկրտիչ, Կոռնելիոս եւ Թադէոսը։ Մայրը, Ֆուլիկ, մեռաւ՝ երբ դեռ շատ փոքր էին զաւակները։ Ըստ ոմանց՝ հիւծախտ ունէր։ Հայրը նորէն ամուսնացաւ բարի աղջկան մը հետ, Իսկուհի։ Քիչ յետոյ հայրն ալ մեռաւ։ Խորթ մայրն էր որ կատարեալ մօր մը պէս խնամեց երեք որբերը։

Մկրտիչ նախակրթութիւնը կը ստանայ Սաքըզ Աղաճի Մխիթարեանց վարժարանը։ 1839 կը ղրկուի Փատուայի Մուրատեան վարժարանը։ 1845ին կը վերադառնայ Պոլիս եւ կը հաստատուի Օրթաքէօյ։ Եղբայրը, Կոռնելիոս, դերձակ, տկարակազմ ու տգեղ պատանի մը, կը մեռնի։ Այս մահերը չափազանց կ'ազդեն Մկրտիչի վրայ։ Քիչ յետոյ քոյրն ալ, որ, ճակառակ բժիշկներուն յորդորին, ամուսնացեր էր, ծննդաբերութեան ընթացքին կը մեռնի, զաւակն ալ միասին։ Ի՞նչ կը նշանակեն այս մահերը,— հիւծախտ կ'ըսեն ժամանակագիրները։ Այստեղ, առ ի տեղեկութիւն ըսեմ, որ Պէշիկթաշլեանները երկու եղբայրներ էին, Միքայէլ եւ Ռափայէլ, վերջինը հայրն է Մկրտիչին, որուն մահով կ'անհետի այս ճիւղը։ Միքայէլ եւս կ'ունենայ մանչ մը եւ աղջիկ մը, Յովհաննէս եւ Մարիամ։ Այս վերջինը կը մեռնի, իսկ Յովհաննէս կ'ամուսնանայ եւ կ'ունենայ աղջիկ մը, Իսկուհի։ Պէշիկթաշլեան ընտանիքին միակ ներկայացուցիչն էր այս, որ դեռ կ'ապրէր պատերազմէն առաջ։ Այս ծանօթութիւնները կուտամ, որովհետեւ ինծի կը թուի թէ Պէշիկթաշլեան ընտանիքին մէջ մահուան մանգաղը կը շարժէր ոչ թէ միայն Քոխի մանրէն, այլ նաեւ ուրիշ սարսափելի մանրէ մը։ Ցատկանշական է Մկրտիչի բրոջ մահուան պարագան։

Այս ենթադրութիւնը կը զօրանայ ուրիշ պարագայով մը,— շիլ էր Մկրտիչ։ Արդ, շիլերուն մեծ մասը ենթակայ է ժառանգական ախտին եւ իր հետեւանքներուն (névropathie héréditaire)։ Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ տեսակի թիւրակնութիւն (strabisme) ունէր Մկրտիչ, սթրապիզմ փարալիթի՞ք էր թէ նօ-փարալիթիք։ Ճիշդ է թէ թիւրակնութիւն կը պատճառեն աղիքի ճճիները, ժանտատենդը, կեղծմաշկը եւ ուրիշ հիւանդութիւններ։ Ունեցա՞ծ էր այդպիսի հիւանդութիւն թէ «աղուէս պապը կերաւ, թոռան ակռաներն առին»։ Իր կենսագիրները կը գրեն թէ երկու ակնոց կը գործածէր, սակայն չեմ կարծեր որ նայուածքն ուղղելու համար ըլլան, որովհետեւ այն ատեն պէտք էր որ ակնոցները գործածէր առանց երբեք հանելու։ Սակայն իր լուսանկարները միշտ առանց ակնոցի են առնուած, միւս կողմէ տիկ. Սրբուհի Ա. Երիցեան կը գրէ թէ «երբ մինակ էր մնում, փոխանակ մէկ ակնոցի՝ երկուսն էր դնում եւ ագահութեամբ կարդում էր»։ Ուրեմն ակնոց կը գործածէր միայն իր կարճատեսութեանը համար։ Արդ, ե՞րբ սկսած էր կարճատեսութիւնը։ Հետաքրքրական կէտեր են ասոնք, որ եթէ ճշդուին՝ կրնան շատ բան բացատրել։

Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան ուսուցիչ էր եւ միշտ կարօտութեան մէջ։ 1868ին հիւծախտը այլեւս զգալի աւերներ կը գործէր մարմնոյն մէջ։ Այծի կաթ կը խմէր, կը հազար եւ խուխին մէջ արեան բիծեր կը նշմարուէին։

Այս տեղեկութիւնները, զորս կը քաղենք կենսագիրներէն ու Պէշիկթաշլեանի նամակներէն, կը նշանակեն թէ հիւծախտը այլեւս յայտնած էր ինքզինք։ Նոյն տարին, նոյեմբեր 29ին, փոթորկալից ու ձիւնոտ օր մը, կը մեռնի Պէշիկթաշլեան։ Հայ կաթոլիկները չեն ուզեր թաղել, որովհետեւ շատ հայ էր Պէշիկթաշլեան։ Ի վերջոյ կը կարգադրուի, եւ փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը կը կատարուի։ Իր աշակերտուհիներէն Սրբուհի Վահանեան (ետքէն Սրբուհի Տիւսաբ), որ հիւանդութեան ամբողջ ընթացքին այցելութեան կ'երթար եւ ձեռքովը կը խմցնէր դեղերը, դագաղին առջեւ արտասանեց հետեւեալ ողբերգը.

Ոչ եւս է նա, որ զիւր քընար
ծօնեաց առ ազգ,
Առ հայրենիս. ոչ եւս է նա՝ ոյր
երգ աղու
Զարթուցանէր յաւերակաց ըզդիւցազունս
ի բազմամեայ խորախորհուրդ նիրհմանէ,
ի տալ ճառել ըզհայրենեաց փառս ի թատերս,
Ըզտառապանս խորայատակ եւ բիւր վէրս...

Պէշիկթաշլեան սիրահարած էր այս օրիորդին, որ ահա կուգար ողբալ իր դագաղին առջեւ։

Յաջորդով Պէշիկթաշլեանի արուեստը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) ըստ ոմանց 1824ին։ Շիրմաքարին վրայ գրուած են ծննդեան եւ մահուան թուականները. «1829-1868, նոյեմբեր 22», որոնք սխալ են նոյնպէս։

ԶՐՈՅՑ

ՏԻՊԱՐ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի անդամուհիներու երկրորդ զրոյցը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի։ Նիւթն էր «Տիպար հայ ընտանիքը»։ Տիկին Տամլամաեան կարդաց զեկոյց մը որու շուրջ սկսան յետոյ վիճաբանութիւնները։ Տիկինը բարեխղճօրէն ներկայացուց ընտանիքը առհասարակ իբրեւ տեսակի եւ անհատի ինքնապահպանման ազդակ, ծանրանալով մասնաւորաբար հայ ընտանիքի վրայ, իբրեւ հիմնաքարը այն կոթողին որուն կու տանք ազգութիւն անունը։

Տիպար հայ ընտանիքը, ըստ, պէտք է վառ պահէ իր մայրենի լեզուն, երգն ու սովորութիւնները, սէրը դէպի հայրենիքը, պէտք է պահպանէ ցեղային լաւ յատկութիւնները, իրօգնութեան բարի սովորութիւնը որ յատկանշական է ընտանիքի նահապետական շրջանին, եւ գտաւ որ ազգութեան պահպանման խնդրոյն մէջ ընտանիքի մայրը ունի ամենապատասխանատու դերը։

Վերայիշեալ տուեալներն առնելով իբրեւ հիմ զրոյցի, անդամուհիները ընդլայնեցին եւ լրացուցին զանոնք։

«Տիպար» բառը՝ կապուած ընտանիք բառի հետ՝ կ'ենթադրէ բարոյականի որոշ հասկացողութիւն, փոխադարձ սիրոյ, յարգանքի եւայլն ընդհ. առաքինութիւններ։ Այս անգամ զրոյցը դարձաւ օտար երկրի մէջ ինկած տիպար հայ ընտանիքի շուրջ։

Ազգութեան պահպանման տեսակէտով հայ ընտանիքին կատարելիք դերը օտարութեան մէջ՝ կը տարբերի այն դերէն որ սահմանուած է հայրենիքին մէջ։ Այն ինչ բնականօրէն կը կատարուի հոն, մայր երկրին մէջ, կամքի ուժի շնորհիւ է միայն որ հայ ընտանիքը պիտի կարենայ պահել իր ցեղային առանձնայատկութիւնները։

Ո՞րն է ուրեմն տիպար,— այն հայ ընտանիքը որ կը ջանայ չլուծել ինքզինքը, իր սերունդը օտար համայնակուլ միջավայրին մէջ։

Այս հարցին չկայ երկու պատասխան։ Տիպար է այն ընտանիքը որ ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր կը դասէ հայ լեզուն պահպանելու խնդիրը։ Դժուար է եւ շատ դժուար պահանջել տղեկէն որ չխօսի տանը մէջ այն լեզուն որու միջոցով կ'արտայայտուի դպրոցը իր ընկերներուն հետ, որով կը խօսի ուսուցիչին հետ, կ'առնէ իր բոլոր դասերը։ Հոս նախանձախնդիր մօրը կ'իյնայ պայքարողի դեր ստանձնել հանդէպ իր օտարախօս մանուկին։ Հայ մայրը գիտակից կերպով պէտք է սիրցնէ նախ Հայ ազգը իր տղուն եւ իբրեւ վառ արարք ցոյց տայ անոր, երբ ան մերժէ հայ ազգային լեզուն խօսիլ տանը մէջ, կամ իր հայ ընկերներուն հետ։

Երկրորդ, տիպար է այն ընտանիքը, որ հայ ոգիով կ'ապրի եւ հայ ոգիով կը մեծցնէ իր տղան։ Չի բաւեր միայն հայերէն խօսիլ, այդ պարագային հայախօս տղան կը նմանի այն օտարին որ հայերէն սորվեր է հայ լեզուով կը թոթովէ։ Օտար հերոսէն ոչ նուազ արժանիքով եւ գուցէ անկէ բան մըն ալ աւելի, Հայն ալ ունի իր ազգային հերոսները, կը մնայ ծանօթացնել տղուն այդ հերոսները, Մեծն Վարդանները, Անդրանիկները, ցոյց տալ անոր անոնց իտէալները, ոգորումները, սորվեցնել անոնց մեր աւանդավէպերը, Սասունցի Դաւիթները, մեր Վահագները։

Հայ մայրը պէտք է երգէ եւ սորվեցնէ հայ երգը իր տղուն։ Եթէ հնարաւորութիւն չունինք այլապէս լսելու զանոնք, գոնէ կրնանք հայկական «փլաք»ներու մէջէն լսել եւ սորվիլ մեր երգերը, որոնք հայ կեանքին հարազատ հայելին են։

Մեզմէ ո՞վ չի յիշեր երջանիկ յուզումով այն գեղեցիկ օրերը, երբ, մեր աւանդական սովորութեան համաձայն, կը տօնէինք մեր Վարդավառները, Տեառնընդառաջները,Համբարձումները, խթումները։ Ինչո՞ւ մոռնանք զանոնք եւ մոռցնել տանք, ինչո՞ւ միեւնոյն քաղցր յուզումը չտանք նաեւ մեր տղոցը։ Աւանդական սովորութիւններու մէջ ծիծաղելի եւ յետամնաց ոչինչ կայ։

Ֆրանսացին չունի՞ մասնաւոր եղանակը տօնելու իր Sainte Catherine*ը,* Mi-Carême*ը (Միջինք), որոնք թերեւս մեզի ծիծաղելի թուին։ Ամերիկացին իր «Գոհաբանութեան օր»ը կը տօնէ հնդկահաւով, ինչո՞ւ մենք մեր խաչը մոռնանք Զատկի առաւօտուն։ Աւանդական սովորութիւնները ազգութիւն կոչուած պրիսմակին մէկ երեսն են, անոր ամբողջականութեան համար անհրաժեշտ տարրերը։*

Հոգեբանական մեծ նշանակութիւն ունի նաեւ անուններու դերը անհատին վրայ։ Դժուար է երեւակայել Հայու հոգի մէկուն մէջ որ Ժաք, Ծորճ, Եսրկի պիտի կոչուի ապագային։ Մենք ալ ունինք գեղեցիկ, ներդաշնակ հնչումով անուններ, ո՛չ մեղք, ո՛չ ամօթ է կրել զանոնք։ Դրացիին դիմակին տեղ, մեր սեփական տարազով նախընտրենք պտտիլ։

Ինքնապահպանութեան բնազդը Հայուն ամէնէն ուժեղ բնազդն է։ Գիտակցաբար թէ ենթագիտակցաբար ան որոշած է ապրիլ, եւ որոշած է ապրիլ մարդավայել կերպով պատմութեան մէջ։

Ազգութեան պահպանման խնդրոյն մէջ ամենամեծ դերը վիճակուած է հայ կնոջ, հայ մօրը՝ տանը մէջ։ Պէտք է գիտակից դարձնել հայ մայրը իր կոչումին, արթնցնել աղէտներու հետեւանքով ընդարմացած անոր զգացումները։

Յաջորդ զրոյցի նիւթ նշանակուած է «կինը ի՞նչ դեր ունի հանրային կեանքի մէջ»։

Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ՏԻԿԻՆ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ

ՄԻԼԱՆ.—Նախ քան նկարագրութիւնը շքեղ ու անհունօրէն ոգեւորիչ երաժշտական երեկոյթի մը՝ յարմարկը նկատեմ շատ հակիրճ տողերու մէջ ամփոփել արուեստագիտուհիին գործունէութիւնը տիկնոջ մը՝ մասամբ ալ օտար երաժշտասէր հասարակութեան։

Տիկ. Սեւումեան - Արզումանեան, Թիֆլիսի մէջ է որ նախապէս կը հետեւի երգի, եւ կովկասի զանազան քաղաքներու մէջ կուտայ շատ ձեռնհասօրէն երաժշտական հանդէսներ, իբրեւ տաղանդաւոր նրբազգաց դերասանուհի։

Տեղական մամուլը իր սիւնակներուն մէջ գնահատական պատուոյ տեղը կուտայ միշտ Տիկին Սեւումեանի։

1921ին կը մեկնի Իտալիա, երթալու բանաստեղծութեան, մանուկի հանգոյն զուարթ եւ ծիծղուն Իտալիան, իր ձայնն ու երգը կատարելագործելու համար Հռոմի մէջ։

1923ին, արդէն գայն հպարտութեամբ կը տեսնենք Իտալիոյ այլազան քաղաքներու է՛ն նշանաւոր բեմերուն վրայ, մի՛շտ մասնակից առաջնակարգ դերերով։

Այս տարուան ընթացքին ան երեւցած է գլխաւոր դերերով Madame Butterflyի, Manon - Massenetի, André Chénierի, Mefistofleի, Bolémeի եւ զանազան ուրիշ նուագաւոր թատերախաղերու մէջ։

Գնահատականը շատ բուռն եւ սիրագեղ եղած է միշտ իտալացի արուեստագէտ քննադատներու կողմէ։

Արդէն անուանի դարձած իտալական խումբի մը հետ կը մեկնի Եգիպտոս, ուր երգած է «Օբերա-Րոյեալ»ի մէջ,միշտ առաջնակարգ դերերով բերելով իր մասնակցութիւնը,ինչպէս Piccolo Maratի, André Chénierի եւ Bohèmeի մէջ։

Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ տուած է երաժշտական հանդէսներ, միշտ ճոխ եւ յաջող յայտագիրներով։ Նոյնպէս Փարիզի մէջ սարքած է հանդէսներ, շատ մեծ յաջողութեամբ։

Անոր գործունէութիւնը ճոխ է եւ սարքշաւ մինչեւ 1928ը։

Ամուսնութենէն վերջն իսկ, Տիկ. Սեւումեան իր կոչման հաւատարիմ՝ երբե՛ք չի ձգեր իր այնքան սիրած երգը. ան կը ջանայ օր ըստ օրէ ա՛լ աւելի նրբացնել եւ յղկել արդէն կատարելութեան հասած իր ձայնը։

Այս վերջերս էր որ Տիկինը մասնաւոր կերպով հրաւիրուեցաւ Միլանի Երաժշտանոցին Կազմակերպիչ Մարմինէն, որպէս զի անգամ մը եւս իր քնարական ձայնին դիւթանքովը եւ իր արուեստագիտուհիի հարազատ եւ կատարեալ խառնուածքով վերացնէ երաժշտասէր հոգիները։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 28ին գիշերուան 9.15ին Reggio Conservatorio di Verdiի սրահին մէջ։

Յայտագիրը կը բաղկանար երաժշտութեան զանազան շրջաններէ առնուած կտորներէ։ Ի հարկէ առով Տիկին Սեւումեան նպատակ ունէր երաժշտութեան վերելքին սահմանաւորումը՝ երկար ժամանակամիջոցներու շրջանին։

Յայտագիրը կը բաղկանար կեանքին ժպտող եթերային տաղերէ, ժպտուն եւ անհոգ սիրային երգերէ, եւ մանաւանդ տրտմութեամբ, ինքնամփոփումով համակուած վշտերգներէ։

Երգեց անմահն Շոփէնի «Տրտմութիւն»ը, «Grieg»ի, «Canto di Solvejgs»ը, Վերջինս բազմութեան ծափերուն փոթորկոտ տեղատարափին մէջ կրկնուեցաւ, աւելի՛ զգայուն, աւելի՛ դիւթական, եւ հոգեպարար։

Երգեց շատ ձեռնհասութեամբ, անհունօրէն մեծ Beethovenին «La Penitenza»ն. յաջողելով ըլլալ վերտակից արձագանգը մաշ՚ւյլ Պեթհովէնին։ Երգեց նոյնպէս Րաշմանինոֆի Cristo Risortoն եւ Tchaikowckyի Nessuna Parola, O amore mioն։

Յայտագիրը կը բաղկանար 19 ընտիր կտորներէ, որոնց մէջ իր պատուոյ տեղը ունէր հայկականը։

Հանդէսին վերջանալովը՝ Տիկինը ստիպուեցաւ հայկական մեղանոյշ կտորներով յագուրդ տալ փոթորկած բազմութեան, որ կը ծափահարէր ջլապինտ և կամ աւելի մոլեգնավառ եւ հեւ ի հեւ։

Տաղանդաւոր արուեստագիտուհին վայրկեանապէս, ամենայն յաջողութեամբ կրնայ արցունքէն անցնիլ ժպիտին եւ փոխադարձաբար, առանց զգացնելու, առանց որ եւ է արտաքին բռնազբօսիկ ձեւերու։ Այս յատկութիւնը անշուշտ կը պատկանի իսկական, անսեթեւեթ, եւ արուեստի համար ծնած, անով մեծցած հոգիներուն։ Տիկին Սեւումեան առանց դեղեւումի կրնայ իր պատուոյ տեղը բռնել է՛ն փառաւորներուն մէջ։

Rachmaninoffի Cristo Risortoի մէջ, Տիկին Սեւումեան ի յայտ բերաւ (ինչպէս նաեւ բոլոր երգածներուն մէջ անխտիր) կեցուածքի, եւ ձեւի, մանաւանդ խորխտ տիրականութեան բոլոր տուեալները։

Քօնէրվաթուարի սրահը, որ լեցուած է լայնքին եւ երկայնքին, լուռ է եւ մագնիսացած. բազմութիւնը լարուած եւ ճնշիչ հոգեկանով տրոփուն։ Կը լսուի միայն Հայ Տիկնոջ ձայնը, որ հոգիին անձայնութեան մէջ բարձրացող հսկայ մոամոմի մը պէս կը գալարուի ինքն իր վրայ, կ'իջնէ եւ յետոյ դարձեալ կը շանթէ պատէ ի պատ, կը մոլեգնի, եւ հուսկ կը նուաղի կարապի մը պէս, անտրտունջ եւ համակած իր ճակատագրին։

Հայկական երգերէն ան երգեց Տէր Ղեւոնդեանի «Աղջկան Երգը» եւ տարաբախտ Վարդապետին «Աշխատաւորի Երգը»։ Վերջինս ցնցեց հայ հասարակութիւնը, ու կարօտավառ բուռ մը հոգիներ զգացին իրենց էութենէն ներս մարտնչումը հայրենական սուրբ եւ մաքրափայլ զգայնութիւններուն։ Այդ օր վշտէն հարուածուած, եւ յոյսով դեռ տոգորուն խումբ մը հայ սրտեր իրարու աչքին մէջ տեսան շողալը յուզումի եւ տուայտանքի արցունքին։

Իտալացի հասարակութիւնը գիտցաւ գնահատել մեծ արուեստագիտուհիին տաղանդը, իր շնորհաւորութիւններով եւ ծափահարութիւններով։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՐԳԵԱՆ

ՕՐ. Հ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Մէկուկէս տարիէ ի վեր Պրիւսէլի հայ գաղութին մէջ ազգային որեւէ շարժում տեղի չէ ունեցած, ինչ որ տխուր ու ցաւալի պարագայ մըն է, եւ կ'ապացուցանէ այն սառն անտարբերութիւնը որ ունին մեր հայրենակիցները հանդէպ ազգային հաւաքական կեանքին ու գործունէութեան։

Օտարացման եւ ապազգայնացումի վտանգը, ուրիշ գաղութներու նման, հոս ալ սկսած է դժբախտաբար իր աւերը գործել։ Չկայ երիտասարդական կամ մտաւորական ուժ մը, որ արթնցնէ թմրած ջիղերը եւ շարժում մէջ դնէ գաղութին ազգային կեանքը։

Այս մեռելական եւ տարօրինակ անտարբերութեան մէջ, Օր. Հայկանուշ Թորոսեանի երգահանդէսը եկաւ որոշ չափով ոգեւորութիւն ստեղծել մեր գաղութին մէջ։

Նոյեմբեր 27ին, Պրիւսէլի Արքայական Երաժշտանոցի սրահին մէջ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ երգահանդէսը, որ կը բաղկանար ֆրանսական դասական ու արդի կտորներէ, իտալական հին եղանակներէ, ինչպէս նաեւ ռուսմանական, քրտիքական եւ հայկական ժողովրդական երգերէ։

Օր. Թորոսեան անգամ մը եւս երեւան բերաւ իր երգելու կարողութիւնը, լսելի ընելով soprano légerի քաղցր, փափուկ ու ճկուն ձայն մը։

Կոմիտաս վարդապետի ժողովրդական երգերը մասնաւորապէս մեծ խանդավառութիւն առաջ բերին սրահին մէջ, եւ կրկնուեցան։ Հայ արուեստագիտուհին քանիցս բեմ հրաւիրուեցաւ ծափերու մէջ, եւ արժանացաւ ծաղկեփունջերու։

Երկրորդ անգամ ըլլալով Օրիորդ Թորոսեան կը ներկայանայ Պրիւսէլի երաժշտական դժուարահաճ բեմին վրայ եւ կ'արժանանայ գնահատութեան։ Տեղական թերթեր արձագանգ եղան երգահանդէսին։ «Midi» իր առաջին էջին մէջ հրատարակեց Օր. Թորոսեանի պատկերը։

Աւելի փայլուն յաջողութիւններ կը մաղթենք մեր հայ արուեստագիտուհիին։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԿԱՐՄԻՐ ԾԻԾԱՂ

ԼԷՆԻՆ, ՄՈՒՀԱՄՄԷՏ, ՔՐԻՍՏՈՍ

Բոլշեւիկեան դրախտին մէջ, կրակ էր ինկեր. խաղաղութիւնը վերցեր էր. բոլորը իրար կ'ուտէին, եւ մոռցած աշխարհը խաղաղեցնելու իրենց առաքելութիւնը, Ստալինի հպատակները զիրար կը կոտորէին։

Վերէն, Լէնին, Մուհամմէտ, Քրիստոս ժողովի կը նստին։ Ի՞նչպէս հանդարտեցնել եւ խաղաղութեան շնորհքն ու բարիքը սփռել աշխարհի վեցերորդ մասին վրայ։ Երեքներու ժողովը կ'որոշէ Մուհամմէտը վար զրկել, հանդարտեցնելու ժողովուրդը։

Առանց վարանումի եւ խորհրդածութեան, Մուհամմէտ կը մերժէ.

— Ինչպէ՞ս. զիս չեն իսկ ճանչնար. ի՞նչ ընել երթամ։

Քրիստոս կը յայտնէ իր մտահոգութիւնը.

— Հիմա՛ այստեղ, զիս կ'ուրանան. պատկերնիս կը պատռեն, եկեղեցիներս կը քանդեն, իրարու գլուխ ուտելով մէկտեղ չեն մոռնար պատերազմ մղել ինձ դէմ։ Ի՞նչ ուժով ներկայանամ անոնց։

Ու երկուքը մէկ կ'առաջարկեն Լէնինի

— Ընկեր Լէնին, քեզի կ'իյնայ հպատակներդ խելքի բերել։ Չէ՞ որ քու անունովդ կ'երդուընեան. գնա՛ եւ կարգադրէ։

Լէնին, որ օրը օրին լայն տեղեկութիւններ կը ստանար Ռուսիան կրծող սովի մասին,իր մագկարօտ ճակատը կ'առնէ ափերուն մէջ պահ մը և իր խորհրդածութիւնը կ'եզրակացնէ ըսելով.

— Աւելորդ է, ի՞նչ ընել վար երթամ։ Շատ չանցած, անոնք բոլորը քովս պիտի գան արդէն...

«ԵՍ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ ԼՐԱՑՈՒՑԻ»

Կրեմլինի պալատին մէջ, Ստալինի գրասենեակին առջեւ,նրբանցքներուն խորը մեծ իրարանցում կար։

Մարդ մը, որ ժամանակին ունեւոր էր եւ համաձայն յեղափոխական օրէնքներուն, ընչազրկուեր էր, մօրէ մերկ վիճակի մէջ կը պահանջէր որ պահակները թոյլ տան իրեն ներկայանալու խորհրդային Ռուսաստանի նոր Ցարին։

Աղմուկ, պոռչտուք, հրմշտուք։ Մարդը կը պնդէր ու կը պոռար՝

— Ստալինը տեսնել կ'ուզեմ։

Իսկ պահակները որ մարդուն մերկութենէն զայթակղեր էին, կը հրմշտկէին զայն,— կը փորձէին դուրս նետել։

Աղմուկը սակայն կը հասնի Ռուսիոյ տիրակալին ականջը։ Վախվխելով դուռը կը բանայ ու պահակի մը կը փսփսայ.

— Ի՞նչ կայ. ի՞նչ է այս աղմուկը։

— Մարդ մըն է որ մօրէ մերկ կ'ուզէ ձեզ ներկայանալ։

— Դի՛հ, լա՛ւ, թողէք որ գայ։

Ու Ստալինի այս անզգամ հպատակը, անամօթաբար իր մերկութիւնը կը ցցէ իր աիրոջ աչքերուն առջեւ։

— Ի՞նչ կ'ուզես, ընկե՛ր։

— Ահա խնդրանքս,ընկե՛ր Ստալին։ Ես հնգամեակը լրացուցի և հասայ այս վիճակին։ Եկեր եմ հասկնալու թէ ուրիշ հրաման ունի՞ս։

Կը խնդրուի Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ եւ մելանով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԲՈՒՌՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ

Ազգ. Մեծ Ժողովի Նոյեմ. 29ի նիստին մէջ, բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան տնտես.տագնապին առթիւ։ Պրուսայի երեսփոխան Րիւշտի պէյ պահանջեց իրենց խանութներուն առջեւ կախել այն խանութպանները որ կը մերժեն տեղական ապրանք ծախել։

Իզմիրի երեսփոխան Սըրրի պէյ կանգ առաւ շահագիտութեան եւ մաքսանենգութեանխնդիրներուշուրջ։ Առաջարկեց որ իբր արմատական միջոց ասոնց դէմ կազմուին անկախութեան ատեաններ։ Հակառակ պարագային, գիտել տուաւ, տագնապը նոր հարուստներ պիտի երեւան բերէ։

Ասոնց երեւան ելլելովը ուրիշ տեսակ թշուառութիւն մէջտեղ պիտի գայ։ Անկախ երեսփոխանը յայտնեց նաեւ թէ արեւելքի մարզպանութենէն ոչ մէկ արդիւնք եւ օգուտ չկրցաւ ձեռք բերուիլ։

Շեշտեց որ զօրացուին այն միջոցները, որոնք պիտի արգիլուին հանգստեան կոչուածներուն յաւելումը։ Ընդհանուր պատերազմին մէջ շատեր դրամ շահած են։ Եւ իրենց դրամին մեծ մասը դուրս հանած, որով ազգը աղքատացուցած են։ Նոյնը կրնայ կրկնուիլ։

Ցեղոյ առեւտրական դաշնագիրներու պատրաստութեան ատեն պայման չենք դրած մեր բերքերը ծախելու, մինչդեռ Ցունաստան գինիի երկրին Ֆրանսայի գինի ծախած է։ Ցեղոյ նուաճողներէն չկրցանք օգտուիլ։ Ջանանք չբարեկարգեցինք։ Այս գործին մարդը գտնել պէտք է։ Ցեղոյ, ամէն օր հանգստեան կոչուող կայ։ Ասոր ալ վերջ տալու է։ Մենաշնորհներն ալ աղէկ չեն կառավարուիր։ Ռուսերը գերման մասնագէտներ բերած են իրենց երկիրը, մենք ալ պէտք ունինք։

Մենք ինչո՞ւ մեր պիտածէն չենք կրնար շտկել։ Թոքախտաւորի մը դարմանը բժիշկները գիտեն։ Հասոյթի աղբիւրներն ալ մասնագէտները գիտեն։ Պէտք է օգտուիլ մասնագէտներէն։ Պիւտճէին մէջ անպէտ ծախումներ կան»։

Րեմզի պէյ ալ ըսաւ որ Սուրիոյ մաքսային սահմանագլխի պահակները անբաւարար են, արտասովոր դատարանի պէտք կայ, սահմանափակումէն երեք օր ետք Շարգըշլայի մէջ շաքարին գինը հարիւրի ելած է։

Այտընի երեսփոխան Թահսին պէյ ըսաւ թէ մասնագէտներու գործին մէջ գեղծում կայ եւ մէկ քանի օրինակներ յիշեց։ Մաքսանենգութեան դէմ ալ առաջարկեց Արգիլեալ Շրջանակ հռչակել մաքսանենգութեան վայրերը։ Այդ տեղերը պէտք է գնդացիր դնել եւ թռչուն չփախցնել։ Եւ արգիլեալ շրջանի մէջ գտնուողները գնդակի բռնել։

Թահսին պէյ ըսաւ որ արեւելեան եւ հարաւային նահանգներուն մէջ աղը տասը ղրուշէն կը ծախուի։ Ասիկա դառն ճշմարտութիւն մըն է։

Թահսին պէյ բացատրելով որ պետութեան կազմակերպութեան մէջ «թէնիսգամբ» մեր մէջ տարօրինակ արդիւնքներ յառաջ բերած է, ըսաւ.

— Ես այս գործը Էյուպ Սուլթան մզկիթի բակին աղաւնիներուն կը նմանցնեմ։ Այս աղաւնիները գետնէն կը թռին, տանիքները կ'ելլեն եւ մէջտեղը եթէ կեր մը տեսնեն դարձեալ կ'իջնեն վար։ Մեր մէջ «թէնիսգամբ»ի հանդիպողները, հանգստեան կոչուածները այս կացութեան մէջ են։

ՆՈՐԷՆ ՀԱՅԵՐԸ

Ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյ իր բոլոր հետեւորդներով Մարտին հասաւ, եւ մէկ գիշեր մը մնալով մեկնեցաւ Տիարպեքիր, ուրկէ պիտի անցնի Ուրֆա։

Ներքին գործավարը Մարտինի մէջ քննած է ժողովուրդին ընդհ. ապահովութեան գործը եւ մաքսանենգութեան վիճակը։ Տեսնուած է նաեւ քաղաքին առեւտրական ու ծանօթ անձնաւորութեանց հետ եւ լսած է ժողովուրդին մէջէն դժգոհութիւն յայտնողներ։

Մարտինի կուսակալութիւնը կը կազմէ Թուրքիոյ հարաւային սահմանագլխինվրայ 350քիլոմեթր և այդ առթիւ մաքսանենգութեան ցանց մը փռուած է հոն եւ մինչեւ Վան, Սղերդ, Տիարպեքիր փախստեայ ապրանք կը ղրկուի։ Ներքին գործավարը ուսումնասիրած է այս մաքսանենգութեան հետեւած ճամբաները եւ զանոնք արգիլելու միջոցները։ Մարտինի մէջ առեւտրական կեանքը փճացած ու փոխադրուած է մաքսանենգ շրջակայ գիւղերը։

Մրարներով շրջուն վաճառորդ կիներ կը ծախեն այս ապրանքները։ Փախստեայ ապրանքներու լրատուներուն խոստացուած պարգեւը քիչ է, ու երկար ձեւակերպութիւններու կը կարօտի, որով ո եւ է օգուտ չի տար։ Այս տրամադրութիւնները շուտով պիտի սրբագրուին։ Սուրիական սահմանին վրայ գտնուող կարգ մը աննշան գիւղեր այս մաքսանենգութեան շնորհիւ բարգաւաճ վիճակ մը ունին, մինչդեռ Մարտին հետզհետէ կը նուաղի։ Այսպէս Գամըշլը, Ամուտա,Անտիվեր Գարմանը եւ Րէսիւլայն գիւղերը ուր ընդամէնը 1150 տուն կայ, հոն բնակող հայերուն մաքսանենգական կազմակերպութեամբ մեծ գնաներու կ'ենթարկուի Թուրքիոյ տնտեսութիւնը։

*** Սղերդի երեսփոխան և «Միլլիյէթ»ի խմբագրապետ Մահմուտ պէյ որ կ'ընկերանայ Ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա պէյի քննական ճամբորդութեան, «Միլլիյէթ»ի մէջ կը քննէ Թուրքիոյ սուրիական սահմանագլուխի ապահովութեան հարցը։ Մահմուտ պէյ, կ'ըսէ թէ Թուրքեւսուրիական սահմանները ոչ բնական բաժանումներ ունին, հետեւաբար ամէնէն աւելի անհրաժեշտ է փոխադարձ բարեկամեցողութիւնը։

«Ե՞րբ պիտի ըլլայ, արդեօք որ սուրիական կառավարութիւնը կամ աւելի ճիշդ Սուրիոյ հոգատար ֆրանսական պետութիւնը, տարիներէ ի վեր իրեն դրացի Թուրքիոյ անկեղծ եւ ուղիղ քաղաքականութիւնը փոխադարձելով, փափաքի վերջապէս անկեղծութեան հիման վրայ ողջամիտ քաղաքականութիւն մը մշակել, եւ իբր բարի դրացի արգելք ըլլալ ուզէ երկու երկիրներուն քաղաքական ու տնտեսական անդորրութեան սպառնացող գրգռիչներուն եւ գրգռութիւններուն»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԻՐՈՒՅԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՏԷՖԱԶՎԻԼ, 1 դեկտ.— Ավէյրոն նահանգի այս գործաւորական քաղաքը կ'իջնեմ ու քայլերս կ'ուղղեմ դէպի տնակաճառ։ Աջ ու ձախ պտոյտէ մը վերջ ականջս հասաւ հայերէն խօսակցութիւն մը։ Անմիջապէս կը մօտենամ եւ կը հարցնեմ գործերու եւ մեր հայրենակիցներու վիճակին մասին։ Ահա քաղած տեղեկութիւններս.—

Նախապէս 55—60 ընտանիքէ կը բաղկանար մեր գաղութը։ Այդ ժամանակ կար եւ Հ.Յ.Դ. խումբ մը, բայց երբ անգործութիւնը ծայր տուաւ, մեր հայրենակիցները սկսան ուրիշ վայրեր երթալ, գործ գտնելու յոյսով։ Այժմ հոս կան 8 կամ 10 ընտանիք որոնց մեծ մասը անգործ։ Իմ ընտանիքս որ կը բաղկանայ 7 անդամէ, բոլորս ալ անգործ ենք մայիսէն ի վեր, իսկ զաւակս դեռ նոր հանեցին։ Գլխաւոր գործարանը ածուխի հանքն է որ ունի մօտ 5000 գործաւորներ ուր դեռ կ'աշխատին վեց Հայեր։ Ահա քանի մը գուլպայ ծախելով տնակաճառներու մէջ ցամաք հացի մը դրամը կը շահիմ, եւ այն ալ շնորհիւ սա բարեսիրտ ֆրանսացի վաճառականին, որ իր ինքնաշարժով ձրիաբար կը տանի գիւղերը ուր կրնամ քիչ մը ապրանք ծախել։ Նաեւ ինձ կուտայ շատ անգամ ապառիկ ապրանք։ (Ականջը խօսի մեր պէյ-էֆէնտիներուն)։

— Ի՞նչպէս կը ծախես ապրանքդ, երբ լեզուին տեղեակ չես։

— Ահա պզտիկ տղաս, 12 տարեկան որ ինձ հետ շուկայ կուգայ եւ կ'օգնէ։

— Չե՞ս ուզեր Հայաստան երթալ, արդէն ներգաղթի խօսքեր կան։

— Ախ, եղբայր, շատ կը փափաքէի երթալ, բայց ինչ դժուարութիւններ կան երթալու համար, արդեօք քանի՞ մաղէ պիտի անցընեն ու վերջը որոշում տան։ Ասկէ զատ մեր սեփական հայրենիքին մէջ չկայ սեփական գործ ընելու շնորհք. ու բոլոր տեսակի ազատութենէ ալ զըրկուած պիտի ըլլամ։ Ահա՛ նամակներ, առ եւ կարդա...

— Երթամ հիմա քիչ մը աշխատիմ, կ'ըսէ խօսակիցս։

— Շատ լաւ, բայց երբ զաւակդ պարապ ըլլայ, քովս ղրկէ որ ինձ օգնէ։

Քանի մը ժամ վերջ 12 տարեկան այդ սեւ աչքերով հայ մանչը քովս է, կը սկսի արագօրէն աշխատիլ,շատ լաւ կը խօսի՞ս ֆրանսերէն, կ'ըսեմ։ Այո՛, դեռ նոր լրացուցի նախակրթարանը, ինչպէս նաեւ կը կարդամ ու կը գրեմ, իսկ հայերէ՞նը, բնաւ չէի գիտեր բայց մէկ ամիս կայ որ հայրս սորվեցուց։ Հիմա սահուն կերպով կը կարդամ։ Ի՞նչ գիրք կը կարդաս։ Գիրք չունիմ, բայց ամէն օր «Յառաջ» կը կարդամ եւ շատ կ'ախորժիմ երբ Թուրքերու մասին գէշ բան մը գրուած ըլլայ։

— Ինչո՞ւ այդքան գէշ կը խօսիս Թուրքերու մասին։ Ա՜խ, պարոն, դուք աքսոր չզացիք, դուք չտեսաք անոնց վայրագութիւնները ...անոնց փաշաները «բոշայի» չափ ալ արժէք չունին, անոնց բոլորը սուտին զաղաններ են։

— Բայց դուն պզտիկ տղայ ես, ի՞նչպէս գիտես այդ բոլորը։

— Ծնողքս գրեթէ ամէն օր այդ մասին կը խօսին ինծի եւ եղբայրներուս հետ մեր սրտերու մէջ վրէժի ոգին կ'արթնցնեն։

Երանի՜ քեզի, հայ մանչուկ, ինչու որ մեր երեւելի «մտաւորական»ներն իսկ մոռացութեան տուած են այդ բոլորը։

Արդէն մութը կոխած էր, երբ քովէս բաժնուիլ կ'ուզէր արի տղան։ Ինծի կը հարցնէր զանազան ապրանքներու գիները որպէս զի հայրիկը գնելու ատեն չխաբուի։

*** Տէքազվիլէն 36 մղոն հեռու կը գտնուի Րօտէզ քաղաքը ուր կան երեք հայ ընտանիք։ Կը զբաղին փերեզակութեամբ։ Այս շրջանի գրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ անգործութիւնը երթալով կը սաստկանայ։ Մեր հայրենակիցներէն քանի մը ֆրանք նախապէս խնայողը այժմ տաղին անդին կը թափառի,) բաներ մը ծախելու եւ պրուստ մը շահելու համար։

Ցաւալի է որ այս թշուառ օրերու համար «Յառաջ»ի դրած դեղեցիկ առաջարկները անգործութեան սնտուկին մասին՝ կը մնան միշտ անիրագործելի։ Երանի այն կազմակերպութեան որ նախաձեռնութիւնը պիտի ստանձնէ, օրինակ հանգանակելով ուրիշներու եւս։ Այս գետնին վրայ որքան շուտ շարժինք այնքան լաւ է։ Ուշացնել՝ կը նշանակէ թշուառութիւնը աւելի խորացնել։

Կազմակերպենք օգնութեան սնտուկը, — ահա օրուան պահանջը։

Անցորդ

ԵՐԲ ՑՈՒՐՏԵՐՆ ՍԿՍԱՆ...

Իսի-լէ-Մուլինոյի աշխատաւոր ընտանիքներէն Մութաֆեան եւ իր կինը անցեալ գիշեր վառարանը ածուխով լեցնելէ յետոյ, կը պառկին կը քնանան։

Պահ մը յետոյ, երբ թունաւոր կազը սկսեր էր արդէն թմրեցնել, կինը կը զգայ որ սիրտը կը խառնուի։ Ամուսինը թեւերը վերցնելու անկարող դարձեր էր։

Բարեբախտաբար կինը օգնութիւն կը պոռայ եւ դրացիները կը վազեն կը հասնին, մաքուր օդ տալով կ'ազատեն զանոնք ստոյգ մահէ մը։

Ցուրտերն սկսան, եւ անոնք որ վառարան ունին իրենց սենեակին մէջ, թող զգոյշ ըլլան։

Ս. Խ.

Համայնավար Հայեր

Պէյրութի մէջ, Արսէն Արսլանեան անուն մէկու մը տան մէջ կատարուած համայնավարական գաղտնի ժողովէ մը վերջ, ձերբակալուած է Լիտվինսկի անուն մէկը, որ բոլշեւիկներու կողմէ ղրկուած է եղեր այդ շրջանը կազմակերպելու։

Սուրիական «Էլ-Ահրար» թերթին տեղեկութեանց համաձայն, բոլշեւիկները, հակառակ ֆրանսական Մարզպանին արգելքին, յաջողած են երկու հոգի ղրկել Փարիզ, մասնակցելու համայնավար ընդհ. ժողովին։ Անոնցմէ մէկն է Սարգիս Կարապետեան անուն մէկը։

Հովանաւորեալ երկիրներու համայնավար կազմը Մոսկուա ղրկած է կարգ մը երիտասարդներ, բոլշեւիկեան դասընթացքի հետեւելու համար։ Անոնցմէ վեց հոգի ձերբակալուած են Պաղեստինի մէջ։ Մէկը Հայ մըն է, Զատիկ Դատաւորեան։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎԸ

վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը, այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8,30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ, զեկոյց ներկ. ժողովի։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլ-Սէնթ Մարկրիթի Համազասպ խումբի ժողովը, այսօր, Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ Կ. Կ. ներկայացուցիչը։

«ՊԱՐԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած «Պարասիրաց Միութեան» կողմէ։ 19 Դեկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս, Salle Mutualitéի շքեղ սրահին մէջ։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Մասնաժողովին եւ Տիկնանց Յանձնախումբին,

ՅՕԳՈՒՏ ԿՐԹԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒՆ

Այս Կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, Սէն Տիտիէնի սրահներուն մէջ, 46պիս Րիւ Սէն Տիտիէ, անընդհատ ճաշ, գեղարուեստական բաժին։

ՆԱՄՈՒՍԻ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՏՈՂԱՆՑԸ

ղեկավարութեամբ Տիկ. Սուրաբեանի եւ մասնակցութեամբ Տիկ. Խաչատուրեանի։ Մատչելի պիւֆէ

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մասնաճիւղին կազմակերպած ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ տեղի կ'ունենայ այսօր երեքշաբթի օր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Salle Jouffroyի մէջ, 70 Rue Jouffroy, Փարիզ (18)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ մօրաքոյրս Աննա Գարապաճագեան, Պիլէճիկի Թիւրքմէն գիւղէն, հօր անունը՝ Յակոբ, մօր անունը՝ Աննա. եղբայրը՝ Յարութիւն, ամուսինը՝ Նէվշէհիրցի ոսկերիչ Կարապետ Քէօրօղլուեան։ 1919ին Գոնիա կը գտնուէին. անկէ ի վեր լուր չունինք։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէ կը խնդրուի իմացնել Stépan Karabajakian, à Panary par Remoulins (Gard). France.

Ստոյգ լուր տուողին 200 ֆր. նուէր։

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ադամեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Զարեհ Շատանեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Վարդերեսեան եւ զաւակունք, Տէր և Տիկին Մաքս Վարդերեսեան, Տէր և Տիկին Կ. Եանըգեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Մարաշլեան, Պ. Սերովբէ Խաչաձեան, Պ. Յակոբճան Խաչաձեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Գալայճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ադամեան եւ զաւակունք (Նիւ-Եորք) Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ադամեան եւ զաւակը (Նիւ Եորք), Այրի Տիկին Մարիցա Եփրեմեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Եփրեմեան, Այրի Տիկին Մաքրուհի Փափազեան (Պոլիս) Տէր եւ Տիկին Միհրան Փափազեան (Պոլիս) Պ. Մարտիկ Նարմանեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Գանոնեան, Օր. Էլէն Գանոնեան, Այրի Տիկին Արաքսի Շատանեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Սրբուհի Սըլօեան եւ զաւակը ինչպէս նաեւ իրենց պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի հոգեհատոր որդւոյն, եղբօր, քեռորդւոյն և ազգականին՝

ԵԴՈՒԱՐԴ ԱԴԱՄԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 21 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Rue Jean Goujon, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Պաթինեոլի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Նկարիչ ԵՐՈՒԱՆԴ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը Չորեքշաբթի առաւօտ Հայոց եկեղեցին ժամը 11ին։

Մահազդը վաղուան թիւով։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ

Պաշտօնական մարմիններու ուղղուած ամէն տեսակ աղերսագրերու խմբագրութիւն, հարկային, ապահովագրական, Ֆրանսա մուտքի արտօնութեան, ինքնութեան թուղթերու կանոնաւորման եւ նաթիւրալիզասիոնի օրէնքներու վերաբերեալ խորհուրդներ։ Ամուսնական ձեւակերպութեանց արագ հետապնդում 15 օրուան մէջ։

Դիմել՝ Խ. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆի, ամէն օր ժամը 10—12, 20 rue de Bézons à Courbevoie (Seine), Tél. Defénse 0—39։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Շամոն, Մ. Թ.— 177.75

Սէն Թ'էթիէն, Գոր.— 315։

Քոկոլէն, Պ. Ֆ.— 35։

Լոյս տեսաւ

1932ի «Գոյամարտ» պատի օրացոյցը, Գ. տարի, հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ.Յ.Դ. Պատանեկան Միութեան։ 13 մտաւորականներու նկարներով զարդարուած, եզերքը հայկական եռագոյն։ Ապսպրանքներու հետ ուղարկել փոխարժէքը, Մարսէյլ 5ֆր. գաւառներ 5ֆր. 50։ Մեծաքանակ գնողներու համար 50 սանթիմ զեղչ իւրաքանչիւր օրինակի վրայ։

Դիմել՝ G. Djarayian, 14 Rue de la Fare, Marseille. Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԸ եւ ԾՈՎԸ

ՏԱՐԵԳՐՔԻ Բ. ՏԱՐԻՆ 1932

Գունաւոր կողք, բազմաթիւ պատկերներ, գրական, գեղարուեստական եւ այժմէական բովանդակութիւն։

Գին՝ 30 ֆրանք, 1.50 տոլար։

Դիմեցէք այժմէն M. BARSAMIAN, 94 Rue Lafayette, Paris (10). Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6), Լ. Գեւոնեան «Յառաջ»ի խմբագրատունը, 235 Fbg. St. Martin, Paris (10).

IMPRIMERIE - MASSIS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

33.— ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԷՋ

Երբ այս նիւթերը այդ քանակութեամբ իրար խառնուին, յառաջ կու գայ ուժանակի վառօդին նման ճերմակ փոշի մը։ Հասկցուեցաւ որ բաց դեղին, առանց հոտի, քիչ մը լեղի, քառակուսի ձեւով, բազմանկիւն բիւրեղեայ նիւթն ալ cyanure de fer եւ potasse էր որ կը ծառայէ նոյն վառօդը պատրաստելու։ Արդէն ինչպէս ձեւը, նոյնպէս թուղթերուն վրայ գրուած անունները կը հաստատէին, որ իրապէս cyanureի բաղադրութիւններ են ատոնք։ Այս նիւթը նոյն ատեն սարսափելի թոյն մըն է, որուն ազդեցութիւնը տեղի կ'ունենայ կայծակնային արագութեամբ։ Զանազան առիթներով կատարուած դիտողութիւնները ցոյց տուած էին, որ կոմիտէճիները այս թոյնով կը սպաննէին կառավարութեան հաւատարիմ Հայերը։

Վերջապէս, ահա այսպէս թուրք գրագիր մը լրատուութեամբը, երեւան հանուեցաւ ճապարին պատմութիւնը եւ ձախողութեան մատնուեցաւ այն երկրորդ յեղափոխութիւնը, զոր կոմիտէճիները կ'ուզէին յարուցանել Կիլիկիոյ մէջ։

34.— ԵԱԼՈՎԱՅԻ ԲԱՂՆԻՔՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպացի մը, որ Պրանգօ կը կոչուէր, այնպէս մը վերանորոգած եւ բարեզարդած էր Եալովայի ջերմուկները, որ Մերձաւոր Արեւելքի ամենէն կախարդական եւ հանգստաւէտ զբօսավայրը դարձուցած էր։ Առողջապահիկ բաղնիքներ շինած էր, աւազաններ, ծաղկաւէտ պարտէզներ, ծառուղիներ, նոյնիսկ հարուստ եւ բարձր դասուն համար «փոքէր»ի, «պաքարա»ի եւ այլ խաղերու յատուկ զբօսատուներ կառուցած։ Վերջապէս, Եալովայի հաճոյավայրերը իրենց առասպելային եւ աննման գեղեցկութեամբ մեծ տպաւորութիւն կը ձգէին մարդոց վրայ։

Օր մը, երբ գրասենեակիս մէջ նստած, միջոցներ կը խորհէի արգիլելու համար հայկական յեղափոխութիւնները, որ կը պատրաստուէին թէ Պոլսոյ եւ թէ գաւառներուն մէջ, յանկարծ հեռագիր մը ստացայ Պրանգօյէն։ Հեռագիրը «սոխպողական» նշանը կը կրէր։ Պրանգօ ինծի կը տեղեկացնէր թէ աւազակները առեւանգած եւ լեռ հանած են տիկին Պրանգօն, իր երկու ընկերուհիներուն հետ, ուստի վշտագին լեզուով մը կը խնդրէր որ պատշաճ միջոցներ գտնէի։ Այսպիսի առեւանգումները, որ յանկարծակի տեղի կ'ունենային Անատոլուի մէջ, ընդհանրապէս կը կատարուէին փրկագին մը ստանալու յոյսով, այնպէս որ առաջին առթիւ կարծեցի թէ առեւանգիչ աւազակներու գործ է պարզապէս։

Պրանգօ Ֆրանսացի էր եւ իր Տիկինն ալ, Մատամ Մոնիէ, կը պատկանէր նոյն շրջանի ծանօթ ընտանիքներէն մէկուն։ Սակայն չէինք գիտեր թէ ի՛նչ կիներ էին Տիկին Պրանգոյի հետինները։ Խնդիրը տեղեկագրով մը յայտնեցի Ներքին Նախարարութեան, աւելցնելով որ երբ աւազակները հետապնդուին զինեալ ուժով, հաւանաբար սպաննեն կիները, ուստի լաւ կ'ըլլար գործել ուրիշ եղանակով մը։ Նոյն ատեն ծածկագիր հեռագիրով հաղորդեցի Իզմիթի գաւառին եւ Խիւտավէնտիկեարի նահանգին ոստիկանական տեսչութեանց, մանրամասնութիւն պահանջելով իրենց քննութեան մասին։

Երբ քարտուղարին տուն կուտայի այս գրութիւններն ու հեռագիրները, ներս մտաւ Թիկնապահս եւ ըսաւ թէ Սերպիոյ դեսպանին առաջին թարգմանը եկած է եւ կ'ուզէ տեսակցիլ կարեւոր եւ սոխպողական խնդիր մը համար։

Պարտականութիւնս կը պահանջէր, բնաւորութիւնս ալ այնպէս էր, որ առանց սպասցնելու կ'ընդունէի բոլոր անոնք որ այցելութեան կու գային ինծի։ Մանաւանդ, նկատի առնելով որ այս անգամ, սոխպողական գործ մը համար, ինծի կը դիմէր դեսպանի մը աւագ թարգմանը, անմիջապէս ընդունեցի զայն նախարարութեանս առանձնասենեակին մէջ։ Տխրութեամբ պատմեց.

— Դէպքը բնականաբար ծանօթ է Ձերդ Բարձրութեան։ Քոյրս եւ աղջիկս շաբաթ մը առաջ Եալովայի ջերմուկները գացին։ Երէկ, երբ Եալովայի ջերմուկներուն տնօրէն Պրանգոյի տիկնոջ հետ, քիչ մը օդ առնելու փափաքով, կը պտտէին անտառին մէջ, աւազակներու յարձակման կ'ենթարկուին։ Աւազակները երեք կիները միասին կ'առեւանգեն եւ լեռ կը բարձրացնեն։ Զափազանց յուզուած եմ։

— Այո, դեռ կէս ժամ առաջ էր, լուր առի այդ մասին։ Չէի գիտեր Տիկին Պրանգոյի ընկերացող կիներուն ինքնութիւնը։ Ուրեմն ձեր քոյրն ու աղջիկն են։ Ինչ որ անհրաժեշտ է պիտի ընեմ։ Աւելի մի՛ յուզուիք, կը խնդրեմ։ Խնդիրը դրամի շուրջ կը դառնայ։ Առեւանգիչները փրկագին մը ստանալու յոյսով են գործած։ Մի կարծէք թէ կիներուն վրայ որեւէ ուրիշ յարձակում կը գործուի։ Ես արդէն սկսած եմ միջոցներ ձեռք առնել, դիւրութեամբ եւ արագութեամբ լուծելու համար խնդիրը։ Արդիւնքը ձեզի կը տեղեկացնեմ։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ		250 ֆրանք	
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931
9 Décembre 1931

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1746

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆԱԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Շարունակենք մեր խորհրդածութիւններն ու դիտողութիւնները՝ Թուրքերու գործունէութեան եւ մեր աշխատանքներու մասին։

«Մեր»ը, այստեղ, կը հասկնանք մասնաւորապէս դաշնակցական գետին կամ գօտի։

Այն բոլոր վայրերուն մէջ ուր կը գործեն Թուրքերը, մեր կազմակերպութիւնը ունի Մարմիններ՝ որոշ իրաւասութիւններով։

Կանոնագիրը սահմանած է այդ իրաւասութիւնները, որոնք բաւական լայն են ինքնագործունէութեան համար։ Իւրաքանչիւր կեդր. կոմիտէ տէրն է իր շրջանին, ժողովներով սահմանուած գործերու համար։ Շատ բան ալ կախում ունի իւրաքանչիւր մարմնի ձեռներէցութենէն։

Այնպէս որ, մասնաւոր հրահանգի կամ խորհուրդի պէտք չունին, գործօն, մեթոտիկ աշխատանքներ կատարելու համար, փոխանակ բաւականանալու ընթացիկ հոգերով։

Այդպէս կը գործէին մեր մարմինները երէկ։ Այդպէս կրնան գործել եւ այսօր։ Անշուշտ նկատի առնելով պայմաններու փոփոխութիւնը եւ նոր պահանջները։

Մենք մեզի իրաւունք չենք տար ո՛րեւէ մեղադրանք ուղղել ո՛րեւէ մարմնի։ Ոչ ալ յանուն ո՛րեւէ մարմնի։

Բայց, խօսելով իբրեւ Դաշնակցականէ Դաշնակցական, կը նկատենք թէ աշխատանքներ կան որ երեսի վրայ ձգուածեն։

Օրինակ՝ տեղական տարրերու հետ յարաբերութիւնը՝ մասնաւորապէս արեւելեան եւ պալքանեան երկիրներու մէջ։ Նոյնիսկ Եւրոպայի մէջ։

Ունինք շրջաններ ուր կապերը թուլցած են, կամ, երկուկողմէն ալ, մարդիկն սպառած ըլլալով։ Եւ կամ, երբեք հաստատուած չըլլալով նոր կապեր։

Անհատական յարաբերութիւններ միշտ ալ ունինք։ Բայց ատոնք բաւական չեն մեր մտանանշած բացը գոցելու։ Տեղական մեկուսացումէ։ Տեղական... պարագայ... «շքեղ մեկուսացում», որ թերեւս օգտակար է հզօրներու, բայց երբեք մեզի համար։

Մարդիկը փոխուած, պայմանները փոխուած, միջավայրերը բազմազան,— եւ անընդհատ հոլովոյթ քիչ մը ամէն տեղ։

Այս կացութեան մէջ, ի՞նչպէս կրնանք դատ շահիլ, մենք մեզ արժեցնել, թշնամական արարքները խափանել կամ չէզոքացնել։

Ի՞նչպէս կրնանք, նոյն իսկ, հետեւիլ թշնամիներու գործունէութեան։

Փարիզէն մինչեւ Թաւրիզ եւ մինչեւ Ամերիկա աշխարհ մը կը խլրտի։ Աշխարհ մը կայ մեր ճամբուն վրայ, որուն գնացքին կը զարնուինք ուղղակի կամ անուղղակի։

Ի հարկէ մեր ձեռքը չէ ցանկալի ուղղութիւնը տալ դէպքերուն։ Բայց սուր հետաքրքրութիւն մը և սերտ կապեր կրնան միշտ ալ օգտակար ըլլալ։

Յետոյ, այդպիսի կապերով ոչ միայն հանրութիւնն է որ կը շահի, այլեւ հանրային մարդը։ Այդպիսի գործունէութեամբ, նոր ուժեր կը հասնին։ Եղածները կ՚եփին, ընդունակները կը խմորուին։ Մէկ խօսքով, սատիճանաբար կը լեցուին կամ կը նորոգուին թափուր դիրքերը։

Այսօր, գրեթէ ամէն երկրի մէջ, միջին սերունդն է որ կը տիրապետէ պատասխանատու դիրքերու վրայ։ «Երեսունի հրուանդանին» հասած. եւ մինչեւ 40—45ի թերակղզին երկարող սերունդը։

Ինչո՞ւ դժուար պիտի ըլլար, մեր մէջ ալ, արժեցնել այդ ուղղութիւնը, որ ոչ նորութիւն մըն է, ոչ ալ անբնական։

Այդպէս չսկսա՞ւ այն սերունդն ալ, որ նօսրացած է, կամ յոգնած, սպառած։

Քանի՞ տարեկան էին երէկուան, նախապատերազմեան ուսանողները, երբ կրկէս նետուեցան։

Այսօր ունինք շատ աւելի լաւ պատրաստուած, լեցուն սերունդ մը։ Որքան ալ սեղմուած ըլլան գործունէութեան ասպարէզները, կա՛ն դիրքեր, գործեր որ «ընտրեալ» կը պահանջեն։ Նոյնիսկ առանց խնամակալի։

Ու վերջապէս, պայմաններու փոփոխութիւնն իսկ, պահանջ կը դնէ նոր տարրերու եւ նոր ձեւերու, մտաւոր գետնէն մինչեւ քաղաքական-մարտականը։

Տաղտկալի՞ կը դառնանք արդեօք, եթէ այստեղ ալ յիշեցնենք Թուրքերու օրինակը, պահելով բոլոր համեմատութիւնները։

Այո՛, սահմանափակ է մեր միջավայրը։ Բայց այդ անողոք իրականութիւնը իրաւունք չի տար մեզ, երջանիկ անհոգութեան մը քարայրը քաշուելու։ Կամ դառնութեամբ ուծանալու։

Եղած-չեղած՝ այս ժողովուրդն ունինք, եւ անոր ընծայած միջավայրը։ Աշխարհը շատ լայն է, բայց մեր սահմանը շատ նեղ։ Երբեմն հարկ է առագաստները իջեցնել, կամ թեւերը կէս բանալ ոչ թէ մարդոց հաճոյք պատճառելու համար, այլ պարզապէս անզօր կատաղութեամբ տեղի տալով անողորմ, բիրտ իրականութեան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՆ

Նոր Օր կը տեղեկանայ թէ ներգաղթի արձանագրութիւնները աւարտած են։ Արձանագրուած են մօտաւորապէս 5-6000 հոգի։ Այս ցանկերուն մէջ մաքրագործում պիտի կատարուի եւ հաւանական է որ 2000 հոգի դուրս հանուին, տեղ տալու համար Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ գաղթականներուն, որոնց թիւը 2-3000 է։

Ցակաւին առաջին կարաւանին մեկնումի թուականը որոշուած չէ։ Կարելի է ըսել թէ գաղթականները Հայաստան պիտի հասնին դեկտեմբերի վերջին օրերը։

ՅՈՒՆԱՀԱՅԵՐՈՒ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Աթէնքի Ազգային կեդր. վարչութեան վերջին որոշումին համաձայն, հպատակութեան, ինքնութեան թուղթերու եւ տնակներու առուծախի վերջնական լուծումը ապահովելու համար, վարչութիւնը սկսած է նոր դիմումներ կատարել կառավարական շրջանակներու մօտ։

Վարչութեան ատենապետը, ընկերակցութեամբ վարչութեան անդամներու եւ իրաւագէտ-խորհրդականին, դիմած է վարչապետութեան գրասենեակը եւ խնդրած է մասնաւոր ունկնդրութիւն։

Դիմումներ կատարուած են իրաւասու եւ ծեռնհաս ուրիշ շրջաններու մօտ ալ, որոնք յուսադրիչ պատասխաններ տուած են։

Այս տեսակցութիւններու մասին Ազգային կեդր. վարչութիւնը պաշտօնական զեկոյց պիտի հրատարակէ։

Երուսաղէմի իսլամական համագումարը

ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ ԾԵԾՈՎ

Ամսոյս 7ին, Երուսաղէմի մէջ, բացումը կատարուեցաւ իսլամական համագումարին, որուն մասին երկար ատենէ ի վեր կը խօսուէր։ Տեղատարափ անձրեւները պատճառ դարձան որ կը ճաւատ... կրճատուի, մանաւանդ իսլամական արարողութեանց ծրագիրը կրճատուի, մանաւանդ իսլամական դրօշներու թափօրը։

Բացման նիստը տեղի տուաւ աղմուկներու եւ ծեծկըռուքի։ Պատուիրակներէն մէկը որ մեծամասնութեան ըմբռնումին հակառակ կարծիքներ էր յայտներ, ծեծի ենթարկուեցաւ գաւազանով եւ միայն մուֆթիին միջամտութեամբ կրցաւ փրկուիլ։

Երուսաղէմի մուֆթին որ համագումարին կազմակերպիչն է, յայտնեց թէ համագումարը վիճաբանութեան պիտի ենթարկէ Լացի Պատին մասին միջազգային յանձնախումբին տուած որոշումները, Հիճազի երկաթուղիին հսկողութիւնը, որ իսլամներու ձեռքը պէտք է ըլլար, Պաղեստինի մէջ, իսլամական նուիրական վայրերու պաշտպանութիւնը եւ Երուսաղէմի մէջ, իսլամական համալսարանի մը հաստատման հարցերը։

Մուֆթին քաղաքական որեւէ նպատակի եւ հարցի խօսք չըրաւ։

Բացման օրը, կէսօրէն վերջ, տեղի ունեցաւ արտասահմանեան եւ տեղական պատուիրակներու իրարու ներկայացումը։ Յետոյ պատուիրակները մզկիթ գացին աղօթելու։

Հնդիկ մահմէտական պետը Շէվքէթ Ալի, որ մեծ ջանք թափեր էր որպէսզի Երուսաղէմի մուֆթիին հակառակորդները համագումարին ժողովին, չյաջողեցաւ եւ տեղացի մահմետականներու մինչ երկար տարիներէ ի վեր տեւող հակառակութիւնը արգելք եղաւ համաձայնութեան մը գալու։

Անգործութիւնը եւ օտար բանուորները

Փարիզի թաղապետական խորհուրդի նախորդ օրուան նիստին մէջ, երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան անգործութեան եւ օտար գործաւորներու վերաբերեալ հարցերու շուրջ։ Մէկ քանի խորհրդականներ պահանջեցին որ նպաստը սպառնակուի անոնց, որոնք 150 կամ 180 օր նպաստ ստանալով հանդերձ, տակաւին անգործ կը մնան։ Ուրիշներ պահանջ ներկայացուցին որ ձմրան եղանակին, յաւելուածական նպաստ ալ տրուի անգործներուն։

Գալով օտար աշխատաւորներուն, որոնք կը բանին Փարիզ քաղաքի հաշւոյն բացուած արհեստանոցներու եւ աշխատանոցներու մէջ, Սէնի նահանգապետը յայտնեց թէ ձեռնարկուներու պարտադրած պայմաններով, անոնք չեն կրնար հարիւրէն 10 աւելի օտարականներ գործածել։ Օրէնքի այս տրամադրութեան դէմ ամէն անսաստում կը պատժուի օտար գործաւոր գլուխ, եւ օրական 30 ֆրանք տուգանքով, երբ օտար գործաւորներու համեմատութիւնը կը մնայ 10—15ին միջեւ, տուգանքը կը բարձրանայ 40 ֆրանքի, եթէ այդ համեմատութիւնը ըլլայ 15—20ին միջեւ. իսկ աւելիին համար 50 ֆրանք։ Անհատական ձեռնարկներու համար նոյնը կը գործադրուի և իւրաքանչիւրգործատիրոջը հարիւրին 10էն աւելի օտարական կը գործածէ, կը տրուի 15 օրուան պայմանաժամ մը՝ յարմարելու համար օրէնքին տրամադրութեան։

Նահանգի ոստիկանութեան պետը Պ. Քիափ իր կարգին հետեւեալ տեղեկութիւնները տուաւ, ինքնաշարժ վարող օտարականներուն մասին։ Նոյեմբեր 12ին, Ներքին Նախարարութեան առաջարկած է որ անոնց մուտքը արգիլուի սէնտիքաներուն մէջ եւ կամ սահմանափակուի անոնց թիւը, որոնք դիմում կ՚ընեն ինքնաշարժ վարելու արտօնութեան համար, եւ այս վերջին կէտին համար ալ. առաջարկած է որ այս առթիւ բնակութեան համար պահանջուած պայմանաժամը 5 տարիէն 8ի կամ 10ի բարձրացուի։ Նոյնիսկ հարցուցած է թէ կարելի՞ է արգելիչ միջոցներ գործադրել այն օտարականներուն դէմ, որոնք սեփականատէր ըլլալով, կ՚ուզեն իրենք իսկ քշել իրենց ինքնաշարժը։ Պ. Քիափ կը յուսայ թէ իր թելադրութիւնները նպաստաւոր ընդունելութիւն պիտի գտնեն։

Իսկ նահանգապետին տեղեկութիւններէն կը հասկցուի թէ Սէնի նահանգին մէջ կան 64.000 անգործներ, նպաստ ստանալու պայմանաժամը 120 օրէն բարձրացած է 150ի եւ յետոյ 180ի։ Ներքին Նախարարութիւնը զբաղած է օտար գործաւորներու հարցով։ 70.000ի չափ պակսած են Ֆրանսայի մէջ բանող օտարականները։ Միջին հարիւրին 14 է աշխատող օտարականներու թիւը՝ գործարաններու մէջ, մինչ նախապէս հարիւրին 33 էր։

Ֆրանսա եւ հատուցումներու հարցը

Այս վերջերս, ֆրանսական կառավարութիւնը շահագրգռուած պետութեանց յանձնած է բացատրագիր մը որով իր տեսակէտը կը պարզէ հատուցումներու եւ յարակից հարցերու մասին՝ ինչպէս կարճատեւ վարկի հարցը։

Այս բացատրագիրը ամփոփ կերպով հրատարակուած է «Թայմզ»ի մէջ։

Ֆրանսա կ՚ընդունի որ գոհացում տալով Գերմանիոյ խնդրանքին Եընկի ծրագրով նախատեսուած յանձնախումբը քննութիւն կատարէ անոր ելմտական կացութեան մասին։

Լահէյի մէջ Գերմանիա ազատօրէն ընդունած է Եընկի պայմանները եւ հանդիսաւորապէս յանձն առած անոնց գործադրութիւնը։

Գալով ներկայիս կատարուող քննութեան, Ֆրանսա կը պահէ իր գործելու ազատութիւնը, որովհետեւ Գերմանիոյ խնդրանքը չէ ենթարկուած իր վերջնական հաւանութեան։

Ֆրանսա կ՚ընդունի թէ պէտք է միջոցներ ստեղծել օժանդակելու Գերմանիոյ եւ այս գործին մէջ, Ֆրանսա պիտի ներշնչուի Լավալի եւ Հուվըրի տեսակցութեան առթիւ, Ուաշինկթընի մէջ հրատարակուած դեկոյցին ոգիէն։ Սակայն Ֆրանսա կը պահանջէ որ հատուցումներու վճարման սկզբունքը պահպանուի երկու պատճառներով.— Որովհետեւ, որեւէ փաստ չկայ թէ Գերմանիա միշտ սնանկութեան մէջ պիտի ըլլայ։ Բ) Պէտք է պահպանել միջազգային համաձայնութեանց նուիրականութիւնը։

Եզրակացնելով, Ֆրանսա կը նկատէ թէ հատուցումներու վճարման համար, Եընկի ծրագրին սկզբունքը փոփոխման ենթարկել կարելի կ՚ըլլայ, միայն, միաժամանակ միջազգային պարտքերու նուազումով։

Եընկի ծրագրի յանձնախումբը

Եօթ պետութեանց դրամատուներու ներկայացուցիչները, անդամ խորհրդակցական յատուկ յանձնախումբին, իրենց առաջին նիստը գումարեցին Պալի մէջ եւ յանձնախումբին նախագահ ընտրեցին Իտալիոյ ներկայացուցիչը։ Յանձնախումբը որ պիտի քննէ Գերմանիոյ ելմտական վիճակը լսեց երկար զեկոյց մը այս մասին։

Անգլիա Հնդկաստանի դէմ

Հնդկաստանի յատուկ նախարարը, Անգլիոյ խորհրդարանին յայտնեց թէ Տէլհիի կառավարիչը ուզած է մանրամասն տեղեկագիր մը Պէնկալի հնդիկ համագումարին այն որոշման վրայ, որով պոյքոթ կը յայտարարուի այդ նահանգին անգլիական վաճառատուներուն եւ անոնց ապրանքներուն դէմ։ Նախարարը վստահեցուց թէ իշխանութիւնները ուշի ուշով կը հսկեն եւ թէ ի վիճակի են կուրծք տալու որեւէ կացութեան։ Կալկաթայէն «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ պոյքոթի այս որոշումը տրուած է փութկոտութեամբ, ուժ տալու համար Կանտիի գործունէութեան եւ ազդեցութեան։

Սակայն Կանտի յանձնարարած էր որ սպասեն իր վերադարձին որեւէ գործունէութեան սկսելէ առաջ։ Բայց հնդիկ համագումարին նախագահները կ՚երեւի, որոշած են փութացնել պայքարը։ Արդէն կը գրէ, «Թայմզ»ի թղթակիցը վարձ չվճարելու պայքարը այսօր իսկ պիտի սկսի այդ նահանգին մէջ եւ իբր ըմբոստացման նշան, բոլոր գիւղերուն մէջ պիտի ծածանի ազգային դրօշը։

Եթէ հնդիկ համագումարը յամառի իր այս ընթացքին մէջ, կառավարութիւնը որոշած է հարուածել արագօրէն եւ նախատեսած է արդէն, զսպումի յատուկ նոր հրամանագիր մը։

Անգլիական զօրախումբերը պատրաստ են միջամտելու Պէնկալի մէջ եւ ուրիշ վայրեր։

Գերմանիոյ ներքին կացութիւնը

Գերմանական կառավարութիւնը պատրաստուած է այսօր վաղը հրապարակելու նոր հրամանագրեր։ Կը կարծուի թէ առեւտրականներու եւ ճարտարագործներու գործառնութեանց ընդհ. գումարին տուրքի սակը պիտի բարձրանայ հարիւրին 2ի։ Հինտէնպուրկ ստորագրեց այն հրամանագիրը որ կը նուազեցնէ օրավարձքերը եւ ապրուստի գինները։

Ուրիշ հրամանագիր մը կը կանոնադրէ զէնքի վաճառումը եւ նոր խստութիւններ կը դնէ հակազինուորական փրոփականտին դէմ։

Պիտի յայտարարուի նաեւ զինադուլ որ պիտի տեւէ դեկտեմբեր 20էն մինչեւ յունուար 5 եւ այդ շրջանին պիտի արգիլուին ամէն տեսակ քաղաքական ցոյցեր, գրգռութիւններ եւ հրապարակային արտայայտութիւններ։

Բացում ամերիկեան խորհրդարանին

ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ԼՍԵԼ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Նախորդ օր, բացուեցաւ Ամերիկեան խորհրդարանը։ Այս առթիւ, «սովահար»ներու բազմութիւն մը, մօտ 1500 հոգի, հաւաքուեր էր խորհրդարանին մօտերը, կարգ մը պահանջներ ներկայացնելու։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Ա.

Բարեկամ մը, որուն հայրենասիրութիւնը չեմ կրնար կասկածի տակ դնել, կը գանգատի յաճախ.

— «Հայ ժողովուրդը ի՛նչ պէտք ունի հետաքրքրուելու Անգլիոյ քաղաքական գործերով. մենք ցաւ, հոգ չունի՞նք»։

Այս միամիտ հարցումը պատեհութիւն կ'ընծայէ որպէսզի հրապարակաւ բացատրեմ տեսակէտ մը, որուն մասին դժբախտաբար շատ քիչերն են որ կը խորհին։

Անգլիոյ եւ առհասարակ միջազգային քաղաքականութեան մասին մեր հետաքրքրութիւնը պիտի հետապնդէ երկու գլխաւոր նպատակ.—

Ա.— Զարգացնել մեր քաղաքական հմտութիւնը *եւ օրը օրին հետեւիլ մեծ ժողովուրդներու պատմութեան։*

Բ.— Սրբագրել, երբ պէտք կայ, մեր քաղաքական դաստիարակութիւնը, *որ ունի բազմաթիւ թերի կողմեր։*

×

Ա.— Մեր քաղաքական կամ մշակութային արժէքները որքան ալ սահմանափակ ըլլան, պէտք է ընդունինք որ իբրեւ ժողովուրդ մեր ճակատագիրը շղթայուած է միջազգային քաղաքականութեան։ Եւրոպական երկիրներու ընթացիկ պատմութիւնը մեզի համար այնքան շահեկան է եւ ինքնազարգացման աղբիւր որքան Թուրքիոյ կամ Ռուսաստանի քաղաքական կեանքը։ Ճիշդ է որ մեր ազատագրական պայքարին մետասներորդ ժամուն յուսահատօրէն խաբուեցանք, բայց այդ դժբախտ պարագան երբեք պատրուակ մը չէ, որպէսզի մենք հարեւանցի հետեւինք միջազգային դէպքերուն։ Ինչպէս որ ահաւոր սխալ մը գործած պիտի ըլլայինք, եթէ չհետաքրքրուէինք այսօր Մուսթաֆա Քէմալի հայրենիքով «որովհետեւ Թուրքերը մեզ ջարդեցին»։ Վերջը-վերջը ազգերը հարսուկեսուր չեն որ քէն ընեն յաւիտենապէս եւ զոնէ քաղաքականօրէն չզբաղին իրարմով։

Այս նկատումներով, հետեւաբար, Անգլիա առաջին գլխաւոր երկիրն է որուն քաղաքական կեանքը հեռուէն հեռու իրեն կը կապէ շատ մը ժողովուրդներու ճակատագիրը։

Նախակրթարաններու երախաներն ալ գոց գիտեն որ այս երկիրը, հակառակ իր օրուան հոգերուն եւ տագնապներուն, տակաւին ամէնէն ահարկու պետական կազմն է։ Չկայ ուժ մը իրմէ դուրս որ զինքը փոխարինէր ներկայ քաղաքականութեան մէջ։ Չկայ ազգային ուրիշ ամբողջութիւն մը որ անոր նմանէր։ Միակ աշխարհակալ զօրութիւնն էր երէկ. միակն է եւ այսօր։ Այս էական ճշմարտութեան հիմնովին համոզուելու համար, պէտք է մէկ կողմ նետենք նախ օրուան մամուլը եւ երեւոյթները դիտենք աւելի բարձրէն եւ չարձակենք կանխահաս վճիռներ այս երկրին ապագային մասին։

«Առանց Մեծն Բրիտանիոյ կամքին տերեւ չի շարժիր», կ'ըսեն դեռ «խելքը-գլուխը» Հայեր որոնք «Բիւզանդիոն» կը կարդային երէկ։

Անգլիացի բարեկամս, քիչ մը հայրենամոլ, աւելի առաջ կ'անցնի. «Եթէ մենք ուզենք, տիեզերքի բոլոր ուժերը անշարժութեան կը դատապարտուին»։ Չափազանցուած խանդավառութիւն, այո՛։

Սակայն ուզենք-չուզենք պիտի ընդունինք որ միջազգային քաղաքականութեան ներկայ դասաւորման մէջ, Մեծն Բրիտանիա կը կատարէ ոստիկանի եւ իրաւարարի դերը։ Չկայ խնդիր մը որուն մէջ ձայն չունենայ ան եւ չկայ անկիւն մը ուրկէ շահեր չակնկալէ։

Չինաստան ու Ճափոն կը կռուին՝ Լոնտոն արթուն կը հսկէ։ Խորհրդային Ռուսաստան քաղաքական դաւեր կը լարէ յանուն Կարլ Մարքսի եւ Լէնինի,— Անգլիա կը հետեւի իր շարժումներուն։ Ֆրանսա եւ Գերմանիա կը կռուին կամ կը պաղատին՝ «Նորին Վեհափառութեան կառավարութիւնը» աչքերը չորս բացած կը դիտէ։ Իտալիա զանազան քաղաքական ծրագիրներ կը մշակէ որոնք Լոնտոնի բովէն կ'անցնին միշտ։ Պալքանները կ'եփին, կը դաշնակցին, կը սպառնան,— Անգլիոյ շուքը այնտեղ է։

Եւրոպական կարգ մը պետութիւններ նոր շահաստաններ ու քաղաքական ազդեցութեան շրջանակներ կը փնտռեն Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, — Անգլիա աչալուրջ կը հետեւի բոլորին։

Մէկ խօսքով, Մեծն Բրիտանիա կը շահագրգռուի բովանդակ աշխարհի քաղաքական անցուդարձերով՝ Ալասքայէն մինչեւ Նոր Զելանտա եւ Փաթակոնիայէն Սախալին։ Իր ձայնը գերակշիռ է միջազգային համաժողովներու ատեն եւ իր խորհուրդներն ու կարծիքը անհրաժեշտ՝ որեւէ կենսական հարցի կարգադրութեան համար։

Հայ ժողովուրդն ալ ունի նուիրական դատ մը որ մոռացութեան տրուած է այժմ, դատ մը որ իր տեղը գրաւած է միջազգային քաղաքականութեան մէջ։ Անոր վերջնական լուծումը կախուած է շատ աւելի կարեւոր խնդիրներէ որոնց մասին խորհելու եւ վճռապէս խօսելու հնարաւորութիւն չունի Եւրոպան ներկայիս։ Աւելի պարզ խօսելով, հայկական հարցը կապուած է Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ ճակատագիրներուն։

Աւելորդ է յիշեցնել որ, այդ երկու երկիրներուն քաղաքական կեանքը, անոնց ներշնչումները, անոնց ապագան մեծապէս կը շահագրգռեն բրիտանական կայսրութիւնը։ Հայաստանի անկախութեան վերջնական ձեւակերպումը հարց մըն է որ սեղանի վրայ պիտի դրուի դարձեալ վաղը։ Շփոթութեան տեղի չտալու համար, շեշտեմ անմիջապէս որ հայ ժողովուրդը այնքան յուսախաբութիւններէ ետք, ո՛չ Եւրոպայէն, ոչ իսկ ճէնթլմէն *Անգլիացիներէն որ կը սպասէ իր ազգային իտէալներու ամբողջական իրագործումը։ Սակայն Միացեալ եւ անկախ հայկական պետութիւն մը ստեղծելու պարագային, Անգլիան, ո՛չ թէ մեր, այլ իր կայսերական շահերուն տեսակէտէն պիտի կատարէ խոշոր դեր մը։ Ըսել կ'ուզեմ որ ռուսական եւ թրքական հարցերը չեն կրնար կարգադրուիլ առանց բրիտանական միջամտութեան։*

Հետեւաբար, մենք իբրեւ քաղաքական արժէք ունեցող ազգ, մօտէն պիտի հետաքրքրուինք Անգլիոյ ներկայ քաղաքական ուղղութիւնով։

Ի՞նչ կը մտածեն այս երկրին վարիչները մեր մասին։ Ի՞նչ է իրենց տեսակէտը Մերձաւոր Արեւելքի՝ Կովկասի, Թուրքիոյ, Ռուսաստանի, Պաղեստինի, Իրաքի մասին։ Ի՞նչ լուծում կը նախատեսեն. ձեռնտո՞ւ է իրենց համար յաւերժացնել Թուրքիոյ սա ամբարտաւան կեցուածքը։ Ի՞նչ է, մէկ խօսքով, Մեծն Բրիտանիոյ ընդհանուր քաղաքականութեան իսկական յատկանիշը եւ ի՞նչ իտէալներ կը հետապնդէ ան Արեւելքի մէջ գլխաւորաբար։ Ասոնք խնդիրներ են որոնց լրջօրէն պէտք է հետեւինք, որովհետեւ աններելի է այլեւս կրկնութիւնը մեր երէկուան սխալներուն որոնց մէջ մեր քաղաքական հմտութեան պակասը բաւական մեծ դեր ունեցաւ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՐԱԲՆԵՐԸ ԵՒ ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

ՍԻՈՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԿՐՃԱՏԵՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՎԱՐԿԵՐԸ

*«Թայմզ»*ի Թղթակիցը կը գրէ Երուսաղէմէն.—

Արաբական հեռաւոր կեդրոններէն պատուիրակներ կը հասնին Երուսաղէմ, մասնակցելու համար իսլամական համագումարին, որ կը բացուի դեկտեմբեր 7ին։ Համագումարին նպատակն է խորհրդակցիլ իսլամական շէնքերու պահպանման եւ նորոգութեան մասին եւ դրամ հաւաքել իսլամական աշխարհէն։ Թէեւ մուֆթին յայտարարած է թէ խալիֆայութեան խնդիրը չպիտի յուզուի, շատեր կան որ կը պնդեն թէ այս հարցը առաջին նպատակը կը կազմէ համագումարին։ Վահաբիներու թագաւորը, Իպն Սաուտ բողոքած է համագումարը Երուսաղէմի մէջ գումարելու որոշման դէմ։ Բողոքած են նաեւ շատ մը արաբ երեւելիներ։ Համագումարին թուականը ընտրուած է իբրեւ տարեդարձը Մուհամմէտի խորհրդաւոր ճամբորդութեան Մէքքէէն դէպի Երուսաղէմ։

Արաբական մամուլին մէկ մասը համագումարը փորձ մը կը նկատէ մահացու հարուած մը տալու սիոնականութեան եւ «համաշխարհային իսլամութիւնը կազմակերպելու համաշխարհային հրէականութեան դէմ»։ Թէեւ վստահելի չէ այս տեսակէտը, բայց կ'ապացուցանէ նոր տարրերու երեւումը Պաղեստինի մէջ։

Հրէական Ազգային Տունը մեծապէս կախում ունի Ամերիկայի եւ Եւրոպայի համակիրներու մարդասիրութենէն՝ իր առօրեայ գոյութեան համար։ Վերջին երկու տարիներու ընթացքին այս աջակցութիւնը յայտնապէս թուլցած է, գլխաւորաբար Ամերիկայի տնտեսական պայմաններուն պատճառով, բայց նաեւ իբրեւ հետեւանք այն վհատեցուցիչ ազդեցութեան զոր գործած է Հրեաներուն վրայ՝ կարծեցեալ հակասիոնական կողմնակցութիւնը անգլիացի պաշտօնեաներու որ երեւան հանուեցաւ Շօի տեղեկագրով, 1929ի խռովութեանց հանդէպ։ Ասոր վրայ աւելցաւ գաղթային նախարար Փասֆելտի յայտարարութիւնը 1930 հոկտեմբերին։

Անցեալ օգոստոսին, Պազէլի Սիոնական համագումարին մէջ, Սիոնական գործակալութիւնը անհրաժեշտ գտաւ մեծապէս կրճատել ելմտացոյցը յաջորդ տարիներու համար, եւ երկու ամիս չանցած, գործակալութեան տեղական գործադիր կոմիտէն հարկադրուեցաւ վերաքննել եւ աւելի կրճատել նախահաշիւը։

Տեղական ծախքերու մեծագոյն մասը կը կազմեն երկրագործական գաղութներու եւ կրթութեան յատկացուած վարկերը։ Արդ, խնայողութեան պահանջը ամէնէն աւելի այս կենսական գործունէութեանց կը վնասէ։ 1930ին գործակալութեան ամբողջ ծախքն էր 422,000 պաղեստինեան ոսկի, որոն 155,000ը տեղաւորման գնաց, իսկ 94,000ը կրթութեան։ Անցեալ օգոստոսին յառաջիկայ երկու տարիներու համար սահմանուեցաւ տարեկան 360,000 ոսկի, որուն 66,000ը տեղաւորման, 56,000ը կրթութեան, իսկ 96,000ը անկախ պարտքերու։ Վերջերս անխուսափելի դարձաւ նոր զեղչ մը, իսկ 10,000 ոսկի կրճատուեցաւ տեղաւորման գլուխէն, իսկ 20,000 կրթութեան վարկէն։

Այսպէս կրճատելով իր գործունէութեան ծրագիրը, Սիոնական գործակալութիւնը դէմ դիմաց կը գտնուի հիմնական հարցի մը առջեւ։ Երկու մրցակից տեսակէտներ կան սիոնական ծրագրին ետեւը։ Կան Սիոնականներ որոնք, աւելի կամ նուազ աստիճանով, քաղաքական կեդրոն մը կը համարեն Ազգային Տունը,— այսինքն տեղ մը ուր Հրեաները պէտք է բաւական ազդեցիկ եւ բազմաթիւ ըլլան, ապահովելու համար իրենց դիրքը եւ վարկը ինքնաբաւ հրէական պետութեան մը մէջ։ Ուրիշներ զայն կը համարեն մշակոյթի կեդրոն մը, այսինքն վայր մը ուր ինչ որ յատկապէս հրէական է, կարենայ վայելել անարգել զարգացում եւ որ դառնայ ներշնչման աղբիւր մը ամբողջ աշխարհի Հրեաներուն համար։ Առաջինները հողի եւ նիւթական ամրացման ապահովումը կը նկատեն էական խարիսխը Ազգային Տան. վերջինները ամենակարեւոր ազդակ կը համարեն ներուժ կրթութիւնը՝ հրէական ուղղութեամբ։ Մինչեւ հիմա հաւասարակշռութիւն մը պահուած է երկուքին միջեւ, բայց վերջին խիստ խնայողութիւններու ընթացքին հարցը եկաւ երկու կենսական գործունէութիւններէն մէկն եւ մէկը կրճատելու, կրթական մասն է որ տուժեց։

Նոր հոգեբանութիւն մը կը յայտնուի կարգ մը փորձ Սիոնականներու մէջ։ Իբրեւ հետեւանք համաշխարհային տնտեսական կացութեան, բրիտանական կառավարութեան վարանոտ ընթացքին՝ հանդէպ Ազգային Տան, Հրեաներու յուսախաբութեան, անոնք կը կարծեն թէ Պալֆուրի յայտարարութեան (1917) յարուցած խանդավառութեան ալիքը սպառած է իր ուժը եւ թէ հաւանական չէ որ կարենան աւելի յառաջ երթալ։ Այս շարքի Սիոնականներուն կարծիքով, ներկայ սերունդին ուրիշ բան չի մնար ընել, եթէ ոչ ամրապնդել «1920-1930 շրջանի հրէական վերակենդանութեան» ուժով շահուած դիրքերը։ Այս նուաճումներուն գլխաւորը կը համարուին եբրայերէնի վերահաստատումը իբրեւ կենդանի լեզու եւ Հրեաներու մէջ ներարկուած մը այն գաղափարին թէ հողագործութիւնը պատուաւոր գործ է։ Այս երկուքն ալ, տակաւին յիսուն տարի առաջ, պարզապէս քանի մը գաղափարապաշտներու երազն էին։

Ու այժմ, օրուան հրատապ խնդիրն է իսլամական համագումարը։ Տակաւին կարելի չէ պարզել համագումարին ներքին արժէքը։ Բայց անոր բուն նպատակը բաւական պարզ է։ Լացի Պատին վէճէն ի վեր, Երուսաղէմի մուֆթին ամէն առիթէ օգտուեցաւ իսլամական ուշադրութիւնը Պաղեստինի վրայ կեդրոնացնելու համար, այսպէս չէզոքացնելով այն ուժերը որոնց վրայ կրցեր էին յենուլ Պաղեստինի Հրեաները՝ Ան էր որ յղացաւ Երուսաղէմի «Հարէմ-էշ-Շէրիֆը» դարձնել արդիական նշխար մը, ուր, ոչ շատ հեռու Լացի Պատէն, պէտք է թաղուին իսլամի մեծագոյն առաջնորդները։ Այսպէս, Հնդկաստանի իսլամ առաջնորդին, Մուհամմէտ Ալիի մարմինը այստեղ բերուեցաւ յունուարին, եւ հինգ ամիս յետոյ փոխադրուեցաւ «վերջին խալիֆային», Հիւսէին Թագաւորին մարմինը։

Պաղեստինի իսլամները վերջերս փորձեցին առաջնակարգ դեր մը կատարել, իրենց արտասահմանի կրօնակիցներուն տրտունջները յայտնելու համար «անհաւատ» կառավարութեանց. ու թէեւ չկրցան Երուսաղէմի մէջ թաղել Իտալացիներու ձեռքով մահապատժի ենթարկուած Օմար Մուխթարի մարմինը, բայց անոր յիշատակը պիտի մշտնջենաւորուի անունը արձանագրելով Երուսաղէմի իսլամական որբանոցի գրադարանին վրայ։

Մէվլանէ Շէվքէթ Ալիի հետ, որ եղբայրն է Մուհամմէտ Ալիի, Մուֆթին անցեալ փետրուարէն ի վեր կը ջատագովէ Երուսաղէմի մէջ իսլամական համալսարան մը հիմնելու ծրագիրը, նման եբրայական համալսարանին, իբրեւ կեդրոն համաշխարհային իսլամական մշակոյթի։

Այս երկու խնդիրները — Լացի Պատ (իսլամական սրբավայրեր) եւ իսլամական համալսարան, ինչպէս եւ Հիճազի երկաթուղիին սեփականութիւնը (որ կը պահանջուի իբրեւ «Վագֆ») եւ իսլամութեան հետ կապուած ուրիշ հարցեր բաւական նիւթ կը հայթայթեն իսլամական միջազգային համագումարի մը համար, նման անոնց՝ որ վերջին տարիներս գումարուեցան Հիճազի եւ Գահիրէի մէջ։ Կը յուսացուի որ համագումարի պատուիրակներուն հաւաքական իմաստութիւնը եւ լայն փորձառութիւնը տեղի չպիտի տան թեմական եւ տեղական մանր-մունր խնդիրներով շահագործելու կրօնական տգէտ նախապաշարումները։ Այս միջոցին Պաղեստինի ժողովուրդներուն մէջ ներքին յարաբերութիւնները նուազ լեցուն են թոյնով, քան որեւէ ատեն վերջին չորս տարուան ընթացքին։

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

Ընկերային Ապահովագրութեանց Օրէնքը

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բ. — ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Դրամով փոխարինութիւն

Այն ապահովագրեալները որոնք հիւանդ են, բայց ի վիճակի են աշխատելու, դարմանումի համար միայն փոխարինութիւն կը ստանան։ Իսկ անոնք որ բժիշկին յանձնարարութեամբ աշխատանքը դադրեցնելու ստիպուած են, աշխատանքի համար եւս հատուցում մը, դրամով փոխարինութիւն մը կը ստանան։

Ո՞րքան է օրական հատուցումը

Այդ հատուցումը հաւասար է օրավարձքի կէսին։ Այս կէտին մասին ալ շփոթութիւն ստեղծուած է։ Վարձուորները ընդհանրապէս կը կարծեն թէ իւրաքանչիւրը իր շահած օրավարձքին կէսը պիտի ստանայ, իրականին մէջ կէս-օրավարձքի հատուցումը (indemnité de demi-salaire) հաւասար է իւրաքանչիւր դասի համար որոշուած հիմնավարձքի (salaire de base) կէսին։

Հետեւեալ ցուցակը կը պարզէ իւրաքանչիւր դասի պատկանող վարձուորներուն ստանալիք օրական հատուցումը, հիւանդութեան հետեւանքով աշխատութեան դադրեցումի պարագային։

դաս	օրավարձք	հիմնավարձք	օրակ. հատուցում
Ա. դաս	1— 8 ֆր.	6 ֆր.	3 ֆր.
Բ. դաս	8—15 ֆր.	12 ֆր.	6 ֆր.
Գ. դաս	15—20 ֆր.	18 ֆր.	9 ֆր.
Դ. դաս	20—32 ֆր.	24 ֆր.	12 ֆր.
Ե. դաս	32 ֆր.էն աւելի	36 ֆր.	18 ֆր.

Օրական հատուցումը կը վճարուի միայն աշխատանքի օրերուն համար. *կիրակի եւ տօն օրերը հաշուի չեն առնուիր.*

Ո՞ր պարագաներուն մէջ օրական հատուցումը աւելի կը վճարուի

Երբ ապահովագրեալը 16 տարեկանէն վար զաւակներ ունի, իւրաքանչիւր զաւակի համար օրական մէկ ֆրանք աւելի կը ստանայ։ Բայց այս յաւելումին օտարները իրաւունք չունին, *բացի Պելճիքացիներէն, Լեհերէն եւ Իտալացիներէն։*

Ո՞ր պարագաներու մէջ օրական հատուցումը պակաս կը վճարուի

ա) Երբ գործատէրը շարունակէ հիւանդ ապահովագրեալին վճարել օրավարձքին մէկ մասը։ Այս պարագային, օրական հատուցումը՝ ապահովագրեալի իսկական օրավարձքին եւ գործատէրին իրեն վճարած մասնակի օրավարձքին տարբերութենէն աւելի չի կրնար ըլլալ.

բ) Երբ ապահովագրեալը (օրինակ՝ սպասուհին) թէ՛ սնունդ եւ թէ բնակարան կը ստանայ իր գործատէրէն, եւ հիւանդութեան շրջանին ալ կը շարունակէ իր օրավարձքը ստանալ, այդ պարագային օրական հատուցում չի ստանար։

գ) Հիւանդանոց պառկելու պարագային, ապահովագրեալը կը ստանայ օրական հատուցումին երկու երրորդը՝ *եթէ* 16 *տարեկանէն վար մէկ կամ աւելի զաւակներ, եւ կամ ծնողք ունի եւ ինք կ'ապրեցնէ զանոնք,* կէսը՝ *եթէ ամուսնացած է։ Բայց ոչ զաւակ ունի եւ ոչ ծնողք եւ կամ եթէ ունի, ինք չապրեցներ,* մէկ երրորդը՝ *միւս բոլոր պարագաներուն մէջ։*

Որքա՞ն ժամանակ կը վճարուի օրական հատուցումը

Օրական հատուցումը կը վճարուի հիւանդութեան վեցերորդ օրէն սկսեալ մինչեւ վեց ամիս, *անշուշտ եթէ հիւանդութիւնը պատճառ ըլլայ աշխատանքի դադարման, աշխատանքի անկարողութեան (*incapacité de travail*)։ Լաւ միտք պահել որ հիւանդութեան առաջին օրը հիւանդութեան սկսած օրը չէ, այլ բժշկական առաջին քննութեան օրն է, որուն թուականը նշանակուած կ'ըլլայ հիւանդութեան թուղթին վրայ։*

Ուրեմն հիւանդութեան առաջին 5 օրերուն համար— աշխատանքի օր ըլլան թէ տօնի օր— աշխատութեան անկարող ապահովագրեալը օրական հատուցում չի ստանար։ Հետեւաբար եթէ աշխատութեան անկարողութիւնը 6 օրէն պակաս տեւէ, հիւանդը օրական հատուցումէ կը զրկուի, նոյնիսկ եթէ շարունակէ դարմանուիլ։

Այն ապահովագրեալները որոնք առնուազն երեք զաւակ ունին եւ իրենք կ'ապրեցնեն զանոնք, աշխատանքի անկարողութիւն պատճառող հիւանդութեան պարագային, չորրորդ օրէն սկսեալ օրական հատուցում կը ստանան։

Եթէ ապահովագրեալը վեց ամիսէն առաջ առողջանայ, կամ աւելի ճիշդ, աշխատելու կարող ըլլայ, աշխատանքի սկսելու համար բժիշկին նշանակած օրէն անդին օրական հատուցում չի ստանար։

Օրինակներ։ Ապահովագրեալ մը յունուար 1ին կը հիւանդանայ, նոյն օրը բժիշկին կը դիմէ, որ թուղթին վրայ կը նշանակէ անոր աշխատելու անկարողութիւնը։ Հիւանդը օրական հատուցումի իրաւունք կ'ունենայ յունուար 6էն մինչեւ յուլիս 1, եթէ աշխատելու անկարողութիւնը մինչեւ այդ ատեն տեւէ։

Նոյն ապահովագրեալը, փոխանակ յունուար 1ին, այսինքն հիւանդութեան սկսած օրը բժիշկին դիմելու, եթէ յունուար 15ին դիմէ, յունուար 21էն սկսեալ միայն օրական հատուցում կը ստանայ, մինչեւ յուլիս 21։ Բայց ոչինչ կը ստանայ յունուար 1-15 շրջանին համար, քանի որ բոլոր փոխարինութիւններու համար, բժշկական առաջին քննութեան թուականը նկատի կ'առնուի։

Օրական հատուցումէն զատ դրամով ուրիշ ինչ փոխարինութիւն կը տրուի

Երբ ապահովագրեալ մը հիւանդութեամբ անկարող կ'ըլլայ աշխատելու, գործատէրը չաշխատած օրերուն համար իր անձնական բաժնեվճարը չի տար, այսինքն դրոշմ չի փակցներ տարեկան տետրին մէջ, որ ծերութեան թոշակին համար է։ Արդ, գործատէրին բաժնեվճարը Ապահովագրական Սընտուկն է որ կուտայ 16րդ օրէն սկսեալ, որպէսզի ապահովագրեալը ի վիճակի ըլլայ ծերութեան թոշակի բաժնեվճարը տալու։

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՆՕԹ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Գրեր էինք որ «Ցուսաբեր» յաջողած է տեսակցութիւն մը ունենալ «Ռումանիա» նաւու ճամբորդներէն ծերունակաւոր Ռումանացիի մը հետ, որ երբեմն քաղաքական պաշտօններ ալ վարած է։

«Ցուսաբեր»ի Նոյ. 21—25ի կապոցը կորսուած ըլլալով, այսօր միայն միջոց գտանք արտատպելու այդ տեսակցութեան գլխաւոր մասերը։

Աւելցնենք թէ վկան պատրաստ է ի հարկին յայտնելու իր անունը՝ միջազգային ատեանի մը առջեւ.—

— Կը հաճի՞ք քանի մը մանրամասնութիւններ տալ Վիտինեանի մասին,

— Վիտինեանը Փիրէայէն նաւ բարձրացաւ. մինչեւ Պոլիս հասնիլը ան բնաւ հետաքրքիր անձնաւորութիւն մը չէր. Նաւուն բազմաթիւ ճամբորդներէն մէկն էր ան. ճամբու ընթացքին մեր փոքրիկ նաւուն կամրջակին վրայ կ'երեւար ան յաճախ։ Կ'ըսեն՝ հազիւ 50 տարեկան էր, սակայն արտաքնապէս աւելի տարէց ցոյց կուտար, այնքան տառապա՛ծ ու հիւծա՛ծ երեւոյթ ունէր այդ դժբախտ մարդը։

— Լա՛ւ. իսկ իր ձերբակալութիւնն ու մահը ի՞նչ պարագաներու մէջ տեղի ունեցան։

— Ինչպէս ըսի, նաւուն մէջ ո՛չ ոք լուր ունէր Վիտինեանի մը գոյութեան մասին։ Երբ Պոլիս հասանք, բոլորս ալ զարմացումով տեսանք խուժումը մեր նաւուն վրայ շուրջ 40 Թուրք կողիտ ոստիկաններու՝ առաջնութեամբ իրենց պետերուն։ Պատճառը բաւական ժամանակ չհասկցանք. «Եթէ եկած են սովորական քննութիւն կատարելու, կը խորհէինք մենք, այն ատեն ինչո՞ւ ոստիկաններու այսքան մեծ թիւ մը»։ Հետաքրքրութենէ մղուած մօտեցանք նաւուն խցիկներէն մէկուն, ուր մտած էին Թուրք ոստիկաններէն մաս մը եւ մանրազնին աչքէ կ'անցընէին «Թրանզիթ» ճամբորդներու ցանկը՝ նաւապետին ներկայութեան։ Եւ քիչ ետքը, կը պահանջէն նաւապետէն յանձնումը Կարապետ Վիտինեանի եւ Ցակոբ Աբիկեանի։ Բնականաբար մեր նաւապետը խստիւ ընդդիմացաւ անոնց այդ ապօրինի պահանջին, բայց ի զուր, Թուրքերը կը պնդէին։

— Ներեցէք որ ձեզ ընդմիջեմ. ինչպէս կ'ըսէք, Թուրքերը կանխապատրաստութեա՛մբ եկած էին, եւ բնականաբար ալ լուր ունէին Վիտինեանի ներկայութենէն. արդ, ո՞վ կը կարծէք որ այդ բոլորը հաղորդած է իրենց։

— Իմ խորին համոզումով, անպատճառ յոյն ոստիկանութիւնը աջակցած է իր նոր դաշնակցին։ Ուրեմն, շարունակելով իմ խզուած խօսակցութիւնս, պարտաւոր եմ ձեզ յայտնելու, որ մեր նաւապետը՝ Պ. Նեկրօ, միջազգային իրաւունքին ապաւինած, մինչեւ վերջն ալ մերժեց Թուրքերուն գոհացում տալ։ Ասոր վրայ Թուրքերը, փոխելով պահ մը իրենց պահանջը, առաջարկեցին հարցաքննել մեր երկու հայրենակիցները՝ Վիտինեանն ու Աբիկեանը. երկար ընդդիմութենէ յետոյ, մեր նաւապետը տեղի տուաւ այս վերջին առաջարկին առջեւ, պայմանով որ ամէն հարցաքննութիւն կատարուէր Բ. Նաւապետին ներկայութեան։ Եւ այդպէս ալ եղաւ։

— Հետաքրքրական է. արդեօք ի՞նչ կարգի հարցումներ ուղղած են Թուրքերը մեր հայրենակիցներուն։

— Լսածիս ու ստուգածիս համաձայն, անոնք շատ սովորական հարցումներ ըրած են. օրինակ՝ Ո՞ւրկէ կուգաք, ո՞ւր կ'երթաք, ի՞նչ գործով կը զբաղիք», եւայլն։

— Հարցաքննութենէն յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ։

— Թուրքերը այնուհետեւ ալ շարունակեցին պահանջել մեր երկու հայ ճամբորդները, սակայն, նաւապետը նորէն տեղի չտուաւ։ Ասոր վրայ, Թուրքերը երկու Հայերը խիստ հսկողութեան շղթային մէջ առին. այդպէս մնացին մօտաւորապէս գիշերուան մինչեւ ժամը ութը կամ ութուկէսը, երբ յանկարծ նաւուն մէջ իրարանցում մը տեղի ունեցաւ. Նաւապետը, Թուրքերու առաջարկով, խորտակէր էր ճեմիշին դուռը՝ ներսը ողբերգական տեսարան մը կը պարզուէր… Վիտինեանը անձնասպան եղած էր՝ ինքզինքը կախելով.

— Իսկապէս, անկեղծօրէն կը հաւատա՞ք թէ ինքզինքը կախած է ան, իսկ Թուրքերն ալ այդ տեսարանին լոկ անմեղ վկաները եղած ըլլան։

— (Վայրկեան մը խոր լռութենէ յետոյ, կարծես սթափելով ահաւոր երազէ մը). Հա՛, այդպէ՞ս… օ՛, պարոն, ի՞նչ սարսափելի վայրկեաններ էին… այո՛, այո՛, պէտք է կասկածիլ անոնց՝ Թուրքերուն վրայ. անոնց ճակատը աղաւոր ոճիրներով խարանուած է պատմութեան աչքին ղատաստանին կողմէ։ Սո՛ւտ է, սո՛ւտ պարոն, թէ ոճրագործ ցեղեր չկան. ահաւասիկ Թուրքն ու իր պատմութիւնը։ Ես, որ համոզուած մարդասէր մըն եմ, հանդարտ խղճմտանքով կը վկայեմ ասիկա։ Մոռցէք պահ մը անոնց արիւնոտ պատմութիւնը. առէք միայն իրենց ներկան։ Օրինակ, ի՞նչ բարբարոսութիւններ չգործեցին ձեզ՝ Հայերուդ նկատմամբ, որ գերազանցապէս քաղաքակրթութեան եւ մարդկութեան ծառայող տարր մըն էք ու ատոր համար ալ պիտի ապրէք ազգովին, հակառակ բոլոր չարիքներուն, իսկ անոնք պէտք է ուշ կամ կանուխ չքանան պատմութեան հորիզոնէն։ Այո՛, այո՛, դժուար է հաւատալ, թէ Վիտինեանը անձնասպան եղած է…։

— Վիտինեանի, այսպէս ըսենք, անձնասպանութենէն յետոյ, Թուրքերը ի՞նչ ըրին եւ ի՞նչպէս Աբիկեանը կարողացան վար առնել։

— Վիտինեանի հաշիւը մաքրելէն յետոյ, Թուրքերը իրենց ձեռքը դրին Աբիկեանի օձիքին, եւ ուզեցին զայն ցամաք տանիլ. այդ առիթով իրենց ու մեր կորովի նաւապետին միջեւ երկար ու բուռն վիճաբանութիւն տեղի ունեցաւ. Նաւապետը ի զուր յիշեցուց այդ վայրենիներուն՝ միջազգային օրէնքներն ու սովորութիւնները. ոչինչ մտիկ կ'ընէին անոնք. ի վերջոյ սպառնաց տեղի ունենալիք դէպքերու պաշտօնական արձանագրութիւնները կազմել, եթէ յանդգնէին Աբիկեանը ձերբակալել։ Սակայն Թուրքերը դարձեալ մտիկ չըրին. «դուք ըսին անոնք. ձեր գիտցածը ըրէք, ու մենք՝ մերը, ձեզի չափ մենք ալ օրէնքներէ կը հասկնանք, սակայն, այնուամենայնիւ, Աբիկեանը պէտք է վար դնենք»։ Նաւապետը տեսնելով որ անհնարին է Թուրքերուն հետ գլուխ ելլել, իբրեւ վերջին փորձ, հրամայեց իր սպաներէն մէկուն, որ սանդուղին գլուխը կանգնի ու բազկատարած՝ թոյլ չտայ Թուրքերուն, որ Աբիկեանը վար տանին։ Թուրքերը կարեւորութիւն չընծայելով նաեւ այս արգելքին՝ բռնելով մէկ կողմ նետեցին իրենց արգելք հանդիսացող սպան ու բռնի իջեցուցին Աբիկեանը։ Թուրքերուն այս վայրենութիւնն ալ, իբրեւ բռնի արարք կ'արձանագրուի ու յետոյ, տեղի ունեցած դէպքերուն ընդհանուր տեղեկագիրը կազմուելով, նոյն գիշերն իսկ կը յանձնուի ռումանական դեսպանատան, իսկ պատճէնն ալ՝ ֆրանսական եւ եգիպտական դեսպանատուններուն, որովհետեւ ձեր հայրենակիցներէն Վիտինեանը լիբանանեան հպատակ է, իսկ Աբիկեանը՝ եգիպտական։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ էջին վրայ եւ մելանով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏԱԳՆԱՊԻ ՏՈՒՐՔԻ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, դեկտ. 1էն գործադրութեան դրուեցաւ «տնտեսական տագնապի տուրք»ը» պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած ըլլալով Նոյ. 30ին։ Ստորեւ՝ գլխաւոր մասերը.—

Դեկտեմբերի եւ յաջորդ ամիսներուն թոշակները պիտի բաժնուին ստորեւ ցոյց տրուած պայմաններուն համաձայն։ 30 ոսկիէն մինչեւ 150 ոսկի թոշակ ստացողները, 30 ոսկիէն բացը հանուելով, մնացեալին վրայ հարիւրին 10 տուրք պիտի վճարեն։ Իսկ 151-350 ոսկի թոշակ ստացողները, առանց 50 ոսկին բացը հանուելու 150 ոսկիին վրայ հարիւրին 10, իսկ մնացեալին վրայ հարիւրին 12 տուրք պիտի վճարեն։

351-600 ոսկի թոշակ ստացողները, 150 ոսկիին համար հարիւրին 10ը, 350ին համար հարիւրին 12 եւ անկէ աւելիին համար հարիւրին 16 պիտի վճարեն։ Իսկ 600էն աւելի թոշակ ստացողները, մինչեւ 600 վերոյիշեալ պայմաններուն տակ պիտի վճարեն իրենց տուրքը եւ աւելիին համար ալ հարիւրին 24։

2.— Ցուցակագրուած թոշակներու ցանկին ընդհ. գումարին վրայէն կը գանձուի տուրքը։ Եթէ ցուցակին ընդհ. գումարը 150 ոսկին չանցնիր, միմիայն մէկին համար 30 ոսկին բացը հանուելով, մնացեալին վրայ հարիւրին 10 կը գանձուի։ Ամէն կարգի թոշակներէ զատ զատ զեղչ կատարուիր։ Եթէ զանազան թոշակներու ընդհ. գումարը 150 ոսկին անցնի, անոնք ամբողջութեամբ տուրքի ենթակայ են։

3.— Նոյեմբերին եւ կամ աւելի առաջ իրականացած թոշակները եւ վարձքերը նոյնիսկ եթէ աւելի վերջը վճարուին, այս տուրքին ենթակայ չեն։

Այս տուրքին առթիւ, բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, բայց անօգուտ, կառավարութիւնը վստահութեան խնդիր յարուցած ըլլալով։

Րեֆիք Շեֆքեթ պէյ, ըսաւ.—

— «Նոր դրուած տուրքերը պէտք է ժողովուրդին համար տնտեսական շահ մը ապահովեն։ Անցեալ տարի տուներուն տուրքը իջեցուցինք, այս տարի չենք կրնար բարձրացնել։ Սակայն պէտք է այնպիսի օրէնք մը պատրաստել որ կալուածատէրերը իրենց չափը գիտնան։

Ասկէ զատ ճիշդ չէ նաեւ որ նոր տուրքը միմիայն պաշտօնեաներէն գանձուի, անկէ պէտք է տարածել նաեւ գործի տէրերուն վրայ։ Նոյն պատճառաբանութեամբ այս տուրքը պէտք է գանձուի նաեւ ազատ ասպարէզի հետեւողներէն՝ այսինքն փաստաբաններէ, բժիշկներէ եւ այլն։ Երբ ես իմ սպասաւորիս ամսականէն 100ին 10 վար դնեմ, անկէ պէտք չէ մտածէ որ իր տեղը այդ տուրքէն զերծ է։ Հակառակ պարագային երկուութիւն մը ստեղծուած կ'ըլլայ։ Ես կողմնակից եմ որ այս տուրքը ամէն հարկատուներէն գանձուի»։

Մաղհար Միւֆիտ պէյ նոյնպէս պաշտպանելով Շեֆքեթ պէյի գաղափարները, ըսաւ թէ տուրքը պէտք է գանձել բոլորէն եւ մանաւանդ ուշադրութիւն դարձնել, չարաշահութեանց եւ զեղծումներու առիթ չընծայելու համար։ Մաղհար պէյ նոյնպէս ըսաւ թէ շահաղիտութիւն սկսած է եւ Կեսարիոյ մէջ շաքարին օխան մէկ ոսկիի կը ծախուի։ Ասոր դէմ կառավարութիւնը ի՞նչ միջոցներ կը խորհի ձեռք առնել, հարցուց ան։

Իսկ Աճմէտ Իհսան պէյ դիտել տուաւ թէ մեր մէջ բարին բուն իմաստով «փաթրօն» գոյութիւն չունի, հետեւաբար գործատէրերէն կարելի չէ այս նոր տուրքը գանձել։ Միայն թէ, ըսաւ, կալուածատէրերը պէտք է վճարեն այս նոր տուրքը, քանի որ անոնք իրենց նստած տեղը դրամ կը շահին։

Սաաետտին Րիզա պէյ (Պոլիս) խօսք առնելով ըսաւ թէ ինք համամիտ չէ որ գործատէրերէն եւս այս նոր տուրքը գանձուի, քանի որ անոնք արդէն կը տուժեն տնտեսական տագնապին հետեւանքով։

Նմտական գործավարը.—Տուրքը բոլոր հարկատուներէն գանձելու մասին քննութիւն կը կատարենք եւ հաւանական է որ մօտերն, նոր առաջարկ մը բերենք Ազգ. Ժողովին։ Իսկ շահաղիտութեան մասին, տնտեսական գործավարը արդէն բացատրութիւններ տուաւ։ Երբ ոեւէ ապրանքի վրայ շահաղիտութիւն տեսնուի, այդ ապրանքէն աւելի առատ քանակութեամբ պիտի բերուի եւ ասկէ զատ շահադէտներու մասին ալ հետապնդում պիտի կատարուի։

Գործավարին այս բացատրութենէն յետոյ, օրինագծին յօդուածներուն քննութեանը ձեռնարկուեցաւ։ Նախ ընդունուեցաւ որ տուրքը կոչուի «Տնտեսական Տագնապի տուրք»։ Իսկ մնացեալ յօդուածները գրեթէ նոյնութեամբ ընդունուեցան, բազմաթիւ վիճաբանութիւններէ յետոյ։

ԾԱՅՐՆ ԵՆՔ ԾՐԱՐՈՑ…

Այս նոր տուրքն ալ բաւական չէ լեցնելու դանայեան կարասը, ինչպէս կ'ապացուցանէ հետեւեալ հեռագիրը.—

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Նկատելով որ Ազգ. Ժողովը հաւանաբար մօտ ատենէն իր ձմեռնային արձակուրդին պիտի սկսի, կառավարութիւնը այս քանի մը օրուան ընթացքին անոր պիտի յղէ կարգ մը կարեւոր օրինագծեր, վաւերացումի համար։ Կ'ըսուի թէ այս օրինագծերուն մէջ կը գտնուի նաեւ օրէնք մը, մեծ հասոյթ ունեցող կալուածատէրերէն տուրք գանձելու մասին։ Թէեւ այս օրինագծին մասին տակաւին ստոյգ որեւէ տեղեկութիւն չկայ, սակայն այնպէս կը կարծուի թէ ան, ցարդ գոյութիւն ունեցող նման օրէնքներուն բնաւ չի նմանիր եւ բոլորովին նոր հիմեր կը պարունակէ։ Կառավարութիւնը կողմնակից չէ կալուածատուրքը աւելցնելու՛

*** Չարաշահութեան օրինագիծը պատրաստուած է տնտեսական գործավարութեանց կողմէ, հինգ յօդուածներով, որոնց համաձայն գիներու բարձրացումը չարաշահութիւն կը նկատուի։ Հաշտարար դատարանները իսկոյն պիտի դատեն յանցաւորները, գործուած չարաշահութեան հանգամանքին համաձայն 500-10,000 ոսկի տուգանքի ու 3 ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան դատապարտելով։ Օրինագիծին հրատարակութեան պատճառաբանութիւնը ճշդուած է յարակից գրութեամբ մը, ուր կ'ըսուի թէ երկրին տնտեսական ու ընկերային պահանջներուն համաձայն անհրաժեշտ կը դառնայ պատիժներ սահմանել ապօրինի շահեր ընողներուն դէմ, քանի որ տնտեսական յարաճուն տագնապը եւ անոր յառաջ բերած երեւոյթները բացառիկ վիճակ մը կը ստեղծեն, բացառիկ միջոցներ պահանջելով։

Օրինագծին տրամադրութեանց ենթակայ են թէ ներածումը սահմանափակուած եւ թէ միւս բոլոր ապրանքները, որոնց գիները առանց բանաւոր պատճառի կը բարձրանայ։

ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՊԱՐՍԻԿ ՍԱՀՄԱՆԱՎԷՃԸ

Թեհրանի Թուրք դեսպան Խուսրէֆ պէյ, որ արձակուրդով Պոլիս կը գտնուի, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է.

— «Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ սահմանագլուխի սրբագրութեան հարցը ծագում առած է՝ յեղուզակութեան ջնջումին սահմաններու ապահովութեան եւայլ կենսական հարցերու ստիպողութեան հետեւանքով։ Նոյն ստիպողութեան առջեւ գտնուող պարսիկ կառավարութիւնը եւս, սկզբունքով համամիտ գտնուած է այս սրբագրութեան։

«Արարատի յեղուզակները արդէն իսկ բնաջնջուած են եւ այդ շրջաններուն մէջ նորանոր բարդութեանց տեղի չտալու համար, երկուստեք համաձայնութիւն գոյացած է այս սրբագրութիւնը կատարելու։ Մօտ ատենէն գործադրութեան պիտի ձեռնարկուի։ Մենք պատրաստ ենք Պարսիկներուն ձգելու Կոթուրի բարեբեր շրջանը։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ Կ'ԵԹԻ

Գերման ազգայնականներու պետը Ատոլֆ Հիթլէր, բացի ֆրանսական մամուլէն, Պերլինի օտար մամուլի ներկայացուցիչներուն ըրաւ կարգ մը յայտարարութիւններ, շեշտելով այն միտքը մանաւանդ թէ՝ Հիթլէրեաններու ժամը կը հնչէ մօտ ատենէն։

— Թերեւս ըսաւ, աւելի կանուխ, թերեւս մէկ տարիէն, բայց ոչինչ կայ որ կրենայ խափանել կուսակցութեան յառաջխաղացումը։ Եթէ հատուցումներու վճարումը շարունակուի, փճացումը կը սպասէ մեր բոլորին։ Ցարդ, օտար պետութիւնները պարտքերու վճարման մասին խօսեցան, իբր թէ ան կախուած ըլլայ գերման կառավարութեան լաւ կամ յոռի տրամադրութենէն։ Այս բոլորը սխալ են։ Եթէ մեզմէ պահանջուածը բոլորը տանք, պիտի ստիպուինք նետուելու, յիմարական արտածման մը մէջ, այս գումարը հայթայթելու համար, եւ աշխարհ կը հասկնայ թէ ինչ ըսել է այն։

Կը մերժենք ընդունիլ քաղաքական պարտքերը որոնք հիմնուած են մեզ սորկացնելու փափաքին վրայ։ Կ'ընդունիմ առեւտրական պարտքերը որովհետեւ գործի մարդու պարտքեր են։ Բայց եթէ, հատուցումներու մէջ, Ֆրանսա առաջնութիւնը պիտի ունենայ, ո՞ւր պիտի կրնայինք գտնել մասնաւոր պարտքերու վճարման յատուկ դրամը։ Ներբտասարդ ենք, երբեք պատերազմ չըրինք եւ անոր պատասխանատու մենք չենք։

«Մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ, ամէնէն կարուկ կերպով նուազեցնել օտար ներածումները։ Գերմանիա եւ ուրիշ պետութիւններ, պատերազմէն ի վեր կ'աշխատին ընդարձակել իրենց օտար շուկաները։ Այս նպատակով անոնք գործադրութեան դրին աշխատանքի գիտական կազմակերպումը եւ այս բացատրութիւնը կը նշանակէ աշխատաւորներու նուազումը եւ հետեւաբար, անգործութեան յաւելումը։

Մեր նպատակն է ուժեղացնել ներքին շուկան։ Եթէ փոխանակ մէկ միլիառ մառքի ապրանք ղրկելու արտասահման, զայն պահենք ազգային շուկային վրայ, երկրին մէջ շրջաբերութիւնը պիտի նպաստաւորուի եւ երկրին արժէքը պիտի աւելնայ։

«ՊՐԻՆԻ՛ՆԿ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԻՆՔԶԻՆՔԴ»

Ընկերվարական «Ֆորվէրց» թերթը հետեւեալ խորագրով «Պրինի՛նկ պաշտպանէ ինքզինքդ, Հիթլէր երբեք չպիտի կառավարէ»— կը գրէ երկար խմբագրական մը, որով կը յայտնէ թէ ընկերվարականները եւ զանազան կազմակերպութիւններ կը կազմեն միացեալ ճակատ մը, որուն կրնայ կռթնիլ կառավարութիւնը, ֆաշիզմին դէմ պայքարելու համար։

ՀԻԹԼԷՐԵԱՆՆԵՐԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Գրեր էինք թէ հիթլերեան ներկայացուցիչը մեկնած է Լոնտոն կարգ մը բանակցութիւններ կատարելու համար։ Հիթլէրի ներկայացուցիչը Ռոզէնպերկ, տեսակցութիւններ ունեցած է քաղաքական կարեւոր անձնաւորութեանց հետ, անունները չուզեր յայտնել։ Սակայն անգլիական մամուլի թղթակիցներուն ըրած է կարգ մը յայտարարութիւններ՝ պարզելով Հիթլէրին ուղեգծի գլխաւոր կէտերը։

— Բոլորովին անարդար է ըսել թէ մենք կռուազան կուսակցութիւն մըն ենք։ Ֆրանսայի դէմ մեր բողոքները պատերազմական բնոյթ չեն ներկայացներ։ Չպիտի կրնայինք կռուիլ, եթէ նոյնիսկ ուզէինք։ Զինուորական յատակագիծ չունինք, ոչ ալ դրամ կամ զէնք ու ռազմանիւթ։ Բայց մեր առաւելագոյն ուժերով պիտի ընդդիմանանք Ֆրանսայի ճիգերուն, որոնք կը ձգտին մեզ մեկուսացնել։

«Մեզ կը թուի թէ աւելի գործնական է սկսել հատուցումներու եւ դաշնագրերու վերաքննութեամբ»։ եւայլն։

ՀԻԹԼԷՐԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հիթլէրի յայտարարութիւնները վրդոված են գերման կառավարութիւնը՝ որ կը զարմանայ թէ ընդդիմադիր կուսակցութեան մը պետը ինչպէս կրնայ օտար մամուլին ընել յայտարարութիւններ, որոնք այն տպաւորութիւնը կը թողուն թէ պետութեան մէջ պետութիւն մը կայ։

ՕՐ. ՄԱՐԻԱՄ ԲԱՐԹԱՄԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ. ՆՇԱՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

8 Նոյեմ. Սօֆիա

«ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՕՐ»Ը

27 Նոյեմբերին Ուրբաթ օր Պոլսոյ մէջ կատարուեցաւ փառաւոր հանդէս մը «կոմիտասի օրուան» առթիւ։

Բերայի եկեղեցիին մէջ առաւօտուն տեղի ունեցաւ պատարագ —հոգեհանգիստ մը՝ ի ներկայութեան նուածաւալ բազմութեան մը։ Եկեղեցիին վերնատունէն աւելի քան 60 հոգինոց երգչախումբ մը, որ կազմուած էր զանազան թաղերու լաւագոյն երաժիշտներէն, ղեկավարութեամբ Էտկառ Մանասի, կը կատարէր Կոմիտասի դաշնաւորած պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը։

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ, ազգային մատենադարանին մէջ տեղի ունեցաւ գեղեցիկ ցերեկոյթ մը։ Այստեղ խօսեցաւ տիկին Սիպիլ, պանծացնելով հայ երգին վարպետը, Կոմիտասը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ"Ի

Թիւ 12 (1931 դեկտեմբեր), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ԹԻՒՐՔԵԱՆ ՃԱԿԱՏՈՒՄ՝ Խմբ., ՀԱՅԿՈՄԿՈՒՍԻ ԿԵՆՏԿՈՄԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ (Ս. Վրացեան), ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՐԻՒԱԶՈՒՐԿ (Աշոտ-Արծրունի), ՍՏ. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՒԱՆԱՆՔԸ (Գ. Գիւզալեան), ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ, ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ՝ Ա. Թուրքիան եւ Ազրբէջանի ազգայնականները, Բ. Վրաց տարագրութեան մէջ (Սիգմա), ԻՆՏԵՐՆԱՍԻՈՆԱԼ, ՍՈՑԻԱԼԻԶՄ եւ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ, ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ, ՄԵՐ ԶՈՀԵՐԸ, ԴՐԱԽՕՍԱԿԱՆ։

Տարեկան բաժնեգին 25 ֆր. կամ 2 տոլար։ Հատը՝ 2 ֆր. 50։

***

ՍՏԱՑԱՆՔ

«Հայրենիք» Ամսագրի 10րդ տարւան Ա. Թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Կոստան Զարեան՝ Բանկօոպը եւ Մամութի ոսկորները (վէպ), Անտոն Կազել՝ ա) Հեռքերու վրայ, բ) Երկեր, գ) Շուքիդ ետեւէն, Վ. Վալադեան՝ Գարաժեան Հրանտ, Սօնիա Օտեան՝ Հրաւէր, Խ. Զաւէն՝ ա) Քեզ հետ, բ) Գիշերանց, Համաստեղ՝ Սպիտակ Ձիաւորը (7րդ գլուխ), Գ. Ճիզմէճեան՝ Իբր անառիկ բերդ, Ռուբէն՝ Որբերը, Արմէն Անոյշ՝ Ազատութիւնը, Ա. Ահարոնեան՝ Աւարայրի ոգեկոչումը (Մեծ քէնը), Ցարագիր՝ Հանդիպումներ Վահան Տէրեանի հետ, Արմ. Տիգրանեան-Ահարոնեան՝ Երանի նրան, Ա. Ջամալեան՝ Հ. Յ. Դ. եւ ընկերվարութիւնը, Լեւոն Մեսրոպ՝ Աֆղանները, Ա. Աբեղեան՝ Ազգագրութիւնը Հայոց մէջ (Գլուխ Ե.— Նիւթեր Ստրաբոնի մօտ), Կարէն՝ Արեւմտահայ գաղութ մը Կովկասի մէջ, Վազգէն՝ Ատրպատականի գոյամարտը, Ա. Աթան՝ Հայ կեանքը (Ամսական տեսութիւն), Ձ. Ամերիկահայ կեանք, Գրախօսականներ՝ 1. Ե. Շահազիզ՝ «Հին Երեւանը», 2. Գրիգոր Ցաթեւացին՝ «Իսլամը հայ մատենագրութեան մէջ», 3. Գեղամ Բարսեղեան՝ Ամբողջական գործը, 4. Արփիար Արփիարեան՝ Երկերու ժողովածու։

***

LES RIRES D'UNE CHARMEUSE DE SERPENTS, գրեց՝ Արմէն Օհանեան։ Հրատ. Les Revues, Paris, 1931, գին 15 ֆր..

Տիկին Օհանեան մեզի ղրկած գրքին իբրեւ ձօն գրած է.— «A la Rédaction «Haradj», pour s'instruire sur la Société bourgeoise».

Շնորհակալութիւն! կը սորվինք եւ… կը լուսաբանուինք։

Ամբոխը ժամ մը ամբողջ կը պօռար.— «Ողորմութիւն չենք ուզեր, դրամ կ'ուզենք»։ 12 հոգինոց պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ խորհրդարանին կեդրոնական դուռը, խնդրագիր մը ներկայացնելու համար խորհրդարանին։ Երկու անգամ արգիլուեցան ներս մտնել։ Ամբոխը այս անգամ ուղղուեցաւ դէպի Նախագահական պալատ, ուր նոյն բախտին արժանացաւ։

Ոստիկանութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր, միջադէպերու առաջքն առնելու համար։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Տասնեւեօթ տարի վերջ.— Սերպ գիւղացի մը որ մասնակցեր էր ընդհ. պատերազմին եւ իբր պատերազմական գերի դրկուած էր Սիպերիա, վերադարձաւ գիւղը, 17 տարի գերութենէ վերջ։ Իր կինը ամուսնացեր էր իր բացակայութեանը, կարծելով որ իր ամուսինը սպաննուեր էր պատերազմին, ինքն ալ Սիպերիոյ մէջ կարգուեր էր ռուս կնոջ մը հետ, որմէ ունեցեր էր երկու զաւակ, վերադարձողը կը պատմէ թէ տակաւին Սիպերիոյ մէջ շատ գերիներ կան, որոնք չեն ուզած կամ չեն կրցած վերադառնալ իրենց երկիրները,

Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԱ—ՔՈԼՈՆՊ—ԱՆԻԷՌԻ ՁԷՅԹՈՒՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին, Rue Charles Chefsonի ծխավաճառին սրահը։

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ Կ.Կ.Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

Բոլոր խումբերու գանձապահներէն կը խնդրուի ժամը 8ին ներկայանալ նոյնը տեղը կոմիտէի գանձապահին։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎԸ

այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը, վաղը Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8,30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ, զեկոյց ներկ. ժողովի։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ Կ. Կ. ներկայացուցիչը։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ կայծակ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարանի սրահը։

Տէր եւ Տիկին Վարդան Գարաեան եւ զաւակունք սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի քեռորդւոյն

Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

(Արեան) նկարիչ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 5ին, Hôpital de la Charitéի մէջ յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Միւթիւալիթէի մէջ Salle S, կը դասախօսէ Պ. Ա. Զաքրեան, նիւթ ունենալով *Բժշկական նախնական ծանօթութիւններ*։ կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները, այս Կիրակի ժամը 2.30ին Րիւ տը Պէլվիլ, Մէթրօ Պէլվիլ։ կարեւոր օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն, եւայլն։ Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լառնաքա, Յ. Պ.— 2 անգլ. 10 շիլին։ կարգադրեցինք։
Շալէթ, Գ. Պ.— 50 ֆր.։
կաներ, Գ.— 70։
Քուրպըվուա, Ա. Ս.— 70։
Վիէն, Ման.— 70,

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Բաբերդի Բասնթա գիւղէն Համբարձում (Մերկերիոս) Նէրզէթեան որ հինգ տարի առաջ կը բնակէր 5 Rue Pradier, *Փարիզ (13)։ Իմացնել իր հօրեղբօր Սեդրաք Նէրզէթեանի, 14* Strada Olteni, Constantza, Roumanie.

— Կը փնտռեմ մօրաքոյրս Աննա Գարապաճագեան, Պիլէճիկի Թիւրքմէն գիւղէն, հօր անունն՝ Յակոբ, մօր անունն՝ Աննա. եղբայրը՝ Յարութիւն, ամուսինը՝ Նէվշէհիրցի ոսկերիչ Կարապետ Քէօրօղլուեան։ 1919ին Գոնիա կը գտնուէին. անկէ ի վեր լուր չունինք։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէ կը խնդրուի իմացնել Stépan Karabajakian, à Panary par Remoulins (Gard). France.

Ստոյգ լուր տուողին 200 ֆր. նուէր։

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPHAN

EMPIRE Սփիւռք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (106)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

34.— ԵԱԼՈՎԱՅԻ ԲԱՂՆԻՔՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Յետոյ քանի մը քաղաքավարական ու մխիթարական խօսքեր ընելով, ճամբու դրի Սերպիոյ դեսպանին աւագ թարգմանը։ Այդ գիշեր, ֆրանսական դեսպանն ալ, գիմելով կայսեր քարտուղարութեան, գիտել կուտար որ տիկին Պրանգոյի կեանքը վտանգի չենթարկելու համար, յարմար չէ աւազակները հետապնդել զինեալ ուժով։ Այդպէս կը տեղեկացնէր ինծի աւագ քարտուղար Արաբ Իզզէթ փաշան։

Ներքին Նախարարութեան հրահանգով, Իզմիթի կառավարիչը անձամբ Եալովա գացեր էր արդէն եւ քննութիւն կը կատարէր։ Նոյն գիշերն իսկ, Եալովայի ոստիկանութենէն ստացայ հեռագիր մը, որ կը տեղեկացնէր թէ Սերպիոյ դեսպանին աւագ թարգմանին քոյրը ազատ արձակուելով Եալովա վերադարձած է։ Աւազակներուն կողմէ նամակ մը բերելով, կը յանձնէ Պրանգոյի։ Նամակով 15,000 կարմիր ոսկի փրկագին կը պահանջէին։ Դրամը պէտք էր յանձնել ազատ արձակուած կնոջ։

Ապտիւլ Համիտ, երբ խնդիր մը պատահէր, որ որեւէ ձեւով կը վերաբերէր օտար դեսպաններուն, չափազանց կը ջղայնանար, գրեթէ քունը կը կորսնցնէր։ Ես ալ կորսնցուցած էի քունս։ Կ'ենթադրէի թէ հայ կոմիտէճիները մատ ունէին այս գործին մէջ։ Քրքրեցի յիշողութիւնս, խառնշտկեցի դիւանագիտական արձանագրութիւնը։ Ու հասկցայ, որ տակից առաջ Օրթաքէօյցի Ժամկոչեան Խաչիկի տրուած էր նախագահութիւնը Եալովայի Հնչակեան մասնաճիւղին, որպէսզի շրջանին մէջ, եթէ հարկ տեսնուի, աւազակախումբեր կազմելով, յարձակումներ գործէ այս կամ այն կողմ։ Այդ շրջանին իսկ, հեռագրով հրաման տուեր էի ձերբակալել այդ կոմիտէճին եւ փութով Պոլիս ղրկել։ Սակայն Հնչակեան կոմիտէն, ոստիկանութեան վրայ խնդալու եւ կառավարութիւնը խաբելու համար, Ժամկոչեանի տեղ ուրիշ հայ մը կը ներկայացնէ եւ ոստիկանութիւնը եւս այդ մարդը ձերբակալելով Պոլիս կը ղրկէ։

Ու ենթադրեցի թէ այս Հնչակեաններն են կամ ապահովաբար Ժամկոչեանը, որ լեռ բարձրացուցած են Տիկին Մոնիէն ու Սերպիոյ դեսպանին աւագ թարգմանին քոյրն ու աղջիկը։ Ուշադրութեամբ քննեցի բոլոր արձանագրութիւնները, որ կային Ժամկոչեանի մասին։ Քարաքգիւղին մխթարը, Կիրակոս Սարեան տանուտէր նշանակուած էր Հնչակեան կոմիտէին կողմէ։ Հիքէօյէր գիւղէն Ջորեպան Գրիգոր Սալվաճեան եւ Պէյնի գիւղէն հողագործ Յովհաննէս, Օրթաքէօյցի Տոչեան Կարապետ, դարձեալ Հիքէօյէր գիւղէն Դաշնակցականներուն պետը՝ Հայոց դպրոցին ուսուցիչներէն Կարապետ Սէօլէօզեան կ'աշխատէին յեղափոխութիւն յարուցանել Եալովայի եւ շրջակայից մէջ եւ երկար ատենէ ի վեր զանազան միջոցներ ձեռք առած էին։

Պալատն ու Բարձրագոյն Դուռը ամէն օր ինձմէ տեղեկութիւն կ'ուզէին, մանաւորապէս Եպարքոսը՝ կարծես դարման մը փնտռելով իր սպառած լուրին մէջ։ Պոլսոյ եւ գաւառի նման դէպքերուն եւ ներքին անդորրութեան պատասխանատուութիւնը պատկանելով հանդերձ ներքին նախարարութեան, այս վերջինը ինծի կը դիմէր եւ ինձմէ կը սպասէր ամէն դարման։

Տեղեկացուցի թէ ի՛նչ կը մտածէի հայ յեղափոխական կոմիտէճիներու մասին, եւ յայտնեցի որ, եթէ ձերբակալուին յիշեալ կոմիտէճիները եւ խստիւ հարցաքննուին, խնդիրը կը պարզուի։

Իմ կարծիքովս, պէտք էր այդ անձերուն հետ ճնշման ենթարկել նաեւ Եալովայի շրջակայքը բնակող հայ ծանօթ բոլոր փէտայիները, կամ փրկագինը վճարելով, կինները ազատել յետոյ հետապնդել աւազակները եւ ետ առնել դրամները։

Արդէն այդ շրջանին ինծի լուր հասած էր թէ Գարամուսալի եւ Կէմլէյիկի կողմերը կը պտտէին բազմաթիւ մարդիկ, որոնք կասկածելի երեւոյթ ունէին եւ արտասահմանէն եկած էին։ Բոլոր քննութիւնները այն եզրակացութեան բերին զիս, որ կոմիտէճիները կ'ուզէին խռովութիւն յարուցանել այդ կողմերը, գրաւել կառավարութիւնը, եւ յետոյ Պոլսոյ մէջ եւս կրկնել բախտախնդրութիւնը։

Սակայն ի՞նչ իմաստ ունէր տիկին Մոնիէի առեւանգումը։ Ապտիւլ Համիտ այս գործին քննութիւնը յանձնեց երկրորդ քարտուղար Արաբ Իզզէթի։ Այս փաշան, որ տակաւին պէյ կը կոչուէր այդ շրջանին, խելացի էր եւ ինծի հանդէպ սիրալիր վերաբերում մը ունէր։ Իր մօտը կանչեց զիս։ Իզմիթէն ու Եալովայէն նոր հասած ծածկագիր հեռագիրները, ինչպէս նաեւ տեղեկագիրները անգամ մըն ալ քննութեան առինք։ Կը հասկցուէր որ տիկին Մոնիէն ու Սերպիոյ դեսպանին աւագ թարգմանին քոյրն ու աղջիկը պարզապէս պատանդ առնուած էին աւազակներուն կողմէ։ Թարգմանին քոյրը արդէն 15,000 ոսկի փրկագին բերելու համար նամակով մը ազատ արձակուած էր։ Այս կինը կը յայտարարէր թէ աւազակները Գաբատացիի եւ Յոյնի երեւոյթ ունէին։ Այսուհանդերձ թուրքերէն կը խօսէին։ Այս պարագան ինծի փաստ մը դարձաւ, որ պնդեմ թէ աւազակները հայ կոմիտէճիներ են։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ
ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ 250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 5 տլ. 8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
10
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1931

10 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1747

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ

Միայն Գերմանիոյ մէջ՝ Եւրոպայի սրտին վրայ չէ որ խմորումները իրարու կը յաջորդեն։

Ահա՛ նաեւ Պալքանները։ Անընդհատ ճամբորդութիւններ, տեսակցութիւններ, ժողովներ։ Եւ մանաւանդ ակներև նախանձախնդրութիւն մը՝ Թուրքիոյ հետ լեզու գտնելու։ Գոնէ անոր հաճելի երեւալու, ցնոր տնօրինութիւն։

Ըմէթ-Վենիզելոս հովուերգութենէն յետոյ, Պուլկարիոյ վարչապետը գնաց Էնկիւրի, եւ նոյնքան խանդավառ բաժակաճառեր փոխանակուեցան։

Կարդալով այդ ճառերը, մարդ այն տպաւորութիւնը կը կրէ թէ Թուրքիան դարձեր է կեդրոնական հանգոյց մը՝ իր հարեւաններուն համար։ Աւելի պարզ խօսելով, տեսակ մը իրաւարար։ Իբրեւ թէ ոչինչ պատահած ըլլար Յունաստանի եւ Թուրքիոյ կամ Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Իբրեւ թէ դարաւոր բարեկամներ եւ խնամիներ եղած ըլլային բոլորն ալ՝ առանց ո՛ր եւ է քաղաքական դատի եւ վէճի...

Մինչդեռ իրականութիւնն այն է որ, անհանգիստ են բոլորն ալ ինչպէս արեւմտեան եւ միջին Եւրոպայի, նոյնպէս Պալքաններու մէջ։

Արդարեւ, հազիւ որոշուած էր Պ. Մուշանոֆի ճամբորդութիւնը դէպի Թուրքիա, երբ իրարանցումի մատնուեցաւ Պելկրատը եւ բողոքներ եղան թէ Եուկոսլավիան պիտի հարկադրուի մօտենալ Ռումանիոյ, ապահովելու համար հաւասարակշռութիւնը։

Պելկրատի մէջ կը կասկածին թէ ինչպէս Թուրքեւհելլէն մերձեցումը, նոյնպէս Թուրքեւպուլկար բարեկամութեան ամրապնդումը ամէնէն առաջ ուղղուած են Եուկոսլավիոյ դէմ։

Այս վերջինը միշտ աչք ունի Սելանիկի վրայ, եւ արդէն հաստատուած անկախ գօտին խարիսխ մը կը համարէ յառաջիկայ նուաճումներուն համար։ Յունաստան միշտ մտահոգ է այդ ճակատին վրայ, եւ իր բանակին լաւագոյն մասը կեդրոնացուցած է Սէրէզ-Տրամա-Գավալա գծին վրայ։

Իսկ Պուլկարիա, թէեւ դաշնագիրներով կաշկանդուած, երբեք երազ մը չի նկատեր դէպի ծով ելքը,— յառաջխաղացում դէպի Տէտէ Աղաճ եւ Գավալա։ Միւս կողմէ, կա՛յ մակեդոնական հարցը, որուն հանդէպ ինչքան ալ անտարբեր ձեւանայ պաշտօնական Պուլկարիան, չի կրնար ծառանալ հանրային կարծիքին դէմ։ Արդ. Մակեդոնիոյ մէկ մասը եթէ կը գտնուի Յունաստանի ձեռքը, միւս մասը անցած է Եուկոսլավիոյ։

Ուրեմն, փոխադարձ կասկածներն ու ապագայ հեռանկարներն են, որ կը բազմացնեն բարեկամութեան, բարի հարեւանութեան ցանցերը, սպասելով լաւագոյն օրերու։ Այսինքն՝ նոր փոթորիկներու։

Այս խմորումներուն ետին կը գտնուին, անշուշտ, մեծերը։ Անոնք որ աշխարհասասան պատերազմը սարքեցին երէկ, եւ իրենց աւարները ապահովելէ յետոյ, դաշնագիրներ ստորագրել տուին պարտեալներուն եւ տկարներուն։

Անոնք յղփացած են այժմ, եւ գալարուն՝ ներքին ջղաձգութիւններով։ Բայց չեն հրաժարած գաղտնի դիւանագիտութենէն, ազդեցութեան պայքարներէն եւ մէկը միւսին զոհելու, մէկը միւսին դէմ հանելու նենգութիւններէն։

Այսպէս է որ, Իտալիան աւելի եւ աւելի կը շեշտէ իր յաւակնութիւնները՝ տիրական դեր կատարելու Պալքաններու եւ Մերձաւոր Արեւելքի գործերուն մէջ։ Այսօրուան Իտալիոյ քաղաքականութիւնը շատ կը նմանի այն ուղղութեան որուն կը հետեւէր նախկին Աւստրիա-Հունգարիան, իր կոնակն ունենալով Գերմանիան։ Եւ միշտ ալ հաւանականութիւններ կան գերմանեւիտալական մերձեցման մը, այդ քաղաքականութիւնը աւելի ձեւաւորելու համար։ Վկայ՝ Հռոմի բարեացակամութիւնը՝ Գերմանիոյ իրաւունքներու վերահաստատման համար։ Եւ անընդհատ պահանջը՝ դաշնագիրներու վերաքննութեան համար։ Անշուշտ նախ իր, յետոյ ուրիշի շահերուն համար։

Այս ճակատին վրայ, սուր հետաքրքրութիւն կը ցուցնէ, միւս կողմէ, Ֆրանսան, իրեն հետ ունենալով՝ Լեհաստանը, Ռումանիան եւ Եուկոսլավիան։

Գաղտնիք չէ Ֆրանսայի տիրական դերը՝ Փոքր Համաձայնութեան մէջ։ Եւ Փարիզի մէջ հաճութեամբ չնայեցան Թուրքեւհելլէն մերձեցման այնքան ծայրայեղ արտայայտութիւններուն վրայ։ Եուկոսլավիա եւ Ռումանիա ամէն անգամ որ նեղութեան մատնուին քաղաքական գետնի վրայ, կարօտակէզ հայեացքներ կ'ուղղեն դէպի Փարիզ։ Եւ աջակցութիւնը միշտ ալ տրամադրելի է, յանուն ծանօթ բանաձեւին,— գերագոյն շահեր։ Վերջերս, ընկերվարական երեսփոխան մը երեւան հանեց ֆրանսական կառավարութեան գաղտնի փոխատուութիւնները՝ Լեհաստանի, Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ։

Ելմտական նախարարը ստիպուեցաւ խոստովանիլ թէ՝ իր պաշտօնավարութեան ընթացքին՝ 354 միլիոն ֆրանք տրուած Հունգարիոյ, 250 միլիոն՝ Եուկոսլավիոյ եւ «վարկի գործողութիւններ» կատարուած են նաեւ ի նպաստ Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի,

Կը հետեւի թէ՝ աշխարհակալ պետութիւնները կը շարունակեն իրենց «խնամակալութիւնը» հանդէպ փոքրերուն. իսկ այս վերջիններն ալ կ'եփին իրենք իրենց մէջ, նոր անակնկալներ դիմաւորելու կամ զանազան յաւակնութիւններ արժեցնելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՀ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆ ՄԱՍԵՀԵԱՆԻ

Թէհրանի «Ալիք»էն ցաւով կ'իմանանք մահը Թօքիոյի պարսկական դեսպան Յովհաննէս խան Մասեհեանի։

Հեռագիրը կ'ըսէ թէ Յովհաննէս խան, որ Թէհրան կը վերադառնար, մեռած է ճամբան, Խարպինի մէջ։

*** Յովհաննէս խանի մահով կ'անհետանայ ոչ միայն դիւանագիտական, այլ եւ մտաւորական դէմք մը։ Հանգուցեալը հանրածանօթ էր իբրեւ հմուտ անգլիագէտ եւ հայագէտ եւ մանաւանդ իբրեւ ամէնէն հեղինակաւոր եւ վարպետ թարգմանիչը Շէյքսփիրի գործերուն, —Համլէթ, Օթելլօ, Վենետիկի Վաճառականը, Արքայ Լիր, Մաքպէթ եւլն.։ Քանի մը թարգմանութիւններ կրկին տպագրութեան արժանացած են։

Քաղաքական ասպարէզին մէջ, եղած է պարսկական դեսպանատան խորհրդական, յետոյ դեսպան՝ Պերլինի եւ Լոնտոնի մէջ (երկու անգամ), վերջերս նշանակուեցաւ Թօքիոյի դեսպան, գործակցած է նաեւ հայկական պատուիրակութեանց՝ զանազան առիթներով։ Քանի մը տարի առաջ ընտրուեցաւ երեսփոխան՝ պարսկական խորհրդարանին մէջ, բարեմոյն եւ քիչ մըն ալ թոյլ, աւելի շատ մտքի մարդ էր քան գործի։

Զինքը մօտէն ճանչցողները անշուշտ պարտք պիտի սեպեն լրիւ ներկայացնել իր կեանքն ու գործը։

Սուրիոյ Մարզպանին յայտարարութիւնները

Դամասկոսէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, Սուրիոյ մարզպանը, երկուշաբթի օր նիստի հրաւիրեց Սուրիոյ սահմանադրութեան հռչակման եւ յունուարի ընտրութիւններուն առթիւ կազմուած խորհրդակցական մարմինը, որուն կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ։ Յիշեց 1928էն ի վեր տրուած խոստումները փոխադարձութեան սկզբունքի վրայ հիմնուած ֆրանքեւսուրիական յարաբերութեանց հաստատման մասին։ Մասնաւորաբար շեշտեց իր իսկ տուած զեկոյցը 1930 յունիս 27ին, Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնախումբին առջեւ, եւ այս տարի, յունիս եւ յուլիս ամիսներու ընթացքին, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին թէ հոգատարութեանց յանձնախումբին առջեւ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն յայտարարութիւնները։

Սուրիոյ Մարզպանը յիշեց նաեւ ուսումնասիրութիւնը որուն լծուած է ֆրանսական կառավարութիւնը նահանգային իշխանութեանց օժանդակութեամբ, ապագայ դաշնագրի բանակցութեանց կապուած ազգային թէ միջազգային հարցերու մասին։ Շեշտեց թէ վիճարանութիւններ բանալու համար, անհրաժեշտ է սպասել որ Սուրիոյ կանոնաւոր կառավարութիւնը կազմուի, քանի որ այս բանակցութիւնները բանալու միակ իրաւասուն ան կրնայ ըլլալ։ Եթէ ընտրութիւններէն բխած կառավարութիւնը ցոյց տայ նոյն տրամադրութիւնները, ֆրանսական կառավարութիւնը որոշած է անմիջապէս ձեռնարկել հարցերու կարգադրութեան։

Ներկայիս, Սուրիոյ ներքին քաղաքական ամէնէն կարեւոր հարցը կը կազմեն ընտրութիւնները, որոնք տեղի պիտի ունենան համաձայն կիրարկուող օրէնքներուն։

Մասնաւոր հրովարտակ մը ընտրական շրջանը բացուած կը յայտարարէ դեկտեմբեր 8ին, իսկ քուէարկութիւնը պիտի կատարուի յունուար 5ին։

Անգլիական նոր մաքսատուրքերուն շուրջ

Անգլիական խորհրդարանի պահպանողականները այս անգամ աւելի կորովով կը հետապնդեն նոր մաքսատուրքերու հաստատումը եւ իրենց կարգախօս ընտրած են «առանց մաքսատուրքի, արձակուրդ չկայ»։

Այս շարժման տեղի տուած է հետեւեալ պարագան։Ընկերվարականները մեղադրեր էին թէ կառավարութիւնը անտարբեր կը գտնուի միջոցներ ձեռք առնելու, դարմանելու համար դրամի, դրամական փոխանակութեանց միջազգային առեւտրական վիճակը եւ անգործութիւնը։ Նախապէս կարեւոր խմբակ մը բանաձեւ մը ներկայացուցեր էր, որով կը հրաւիրէր կառավարութիւնը որ Ծննդեան արձակուրդէն առաջ, գործադրէ երկաթի, պողպատի եւ բամպակեղէնի մաքսատուրքերը որոնք մտած են, մաքսային օրէնքի երրորդ ցուցակին մէջ։

Կառավարութիւնը ինքն իր մէջ չպառակտելու համար, չուզեց անմիջապէս ճշդել իր դիրքը այս հարցին հանդէպ եւ Մաքտօնըլտ խոստացաւ փակումէն առաջ, հարցը դնել վիճաբանութեան։

Եթէ ուրեմն առեւտրական նախարարին պատասխանը գոհացուցիչ չըլլայ, մաքսապաշտ խմբակը աւելի ուժգնօրէն պիտի փարի իր նշանաբանին։

Մաքտօնըլտի կացութիւնը վտանգուած

Անգլիոյ վարչապետը Մաքտօնըլտ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ թագաւորէն, որուն պարզեց երկրին կացութիւնը։ Տեսակցութիւնը տեւեց մէկ ժամու չափ, և կ'ենթադրուի թէ դարձած է կառավարութեան ծոցին մէջ տիրող տարակարծութեանց շուրջ։

Իրօք, կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը պառակտած է ինքն իր մէջ, ելմտական նախարարին Չէմպըրլէնի պատճառով։ Այս վերջինը վճռապէս մտադրած է ելմտացոյցը պատրաստել ծայրայեղ մաքսապաշտպան քաղաքականութեան մը հիման վրայ։

Կ'ըսուի թէ պահպանողական պետը՝ Պոլտուին միայն կը հայ հաւատարիմ ազգային կառավարութեան գաղափարին, բայց իր դէմ ունի իր բոլոր գլխաւոր օգնականները եւ չի տեսնուիր թէ կառավարութիւնը ի՞նչպէս պիտի կրնայ կէտ առ կէտ չգործադրել Չէմպըրլէնի ելմտացոյցը։

Պահպանողականները, այսօր, խորհրդարանին մէջ պիտի պնդեն անմիջապէս մաքսի ենթարկել երկաթը եւ պողպատը։ Կը կարծուի թէ առեւտրական նախարարը պիտի առաջարկէ պահ մը եւս համբերել, մինչեւ որ հարցին կապուած իր քննութեանց արդիւնքը յայտնուի։

Ամէն պարագայի մէջ, կառավարութեան ծոցին մէջ՝ համաձայնութիւնը չէ որ կը տիրապետէ եւ նոյն իսկ կ'ըսուի թէ մօտ ատենէն կառավարական տագնապ մըն ալ կրնայ ծագիլ։

Գերման վարչապետին ճառը

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԻԹԼԵՐԻ

Գերմանիոյ մէջ, այս օրերս հրապարակուած հրամանագրերուն առթիւ, գերման վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ եւ ցոյց տուաւ անհրաժեշտութիւնը այն զոհողութեանց որ գերման ժողովուրդին կը պարտադրուի չորրորդ հրամանագրով (օրավարձքերու նուազում), եւ հրաւիրեց ժողովուրդը որ հանդուրժէ։

Ներքին կացութեան անդրադառնալով, գերման վարչապետը յայտնեց թէ Գերմանիա չի կրնար փրկուիլ եթէ գերման քաղաքականութեան պատասխանատու վարիչները չպահեն իրենց պաղարիւնը եւ չզգուշանան վազելէ պատրանքներու ետեւէ։

Պրիւնինկ հետեւեալ ազդարարութիւնը ուղղեց Հիթլէրի.

— Հանրապետութեան նախագահը եւ կառավարութիւնը միայն իրենց տրամադրութեան տակ ունին հանրային ուժը. զայն պիտի գործածեն անողոք խստութեամբ, ի հարկին յայտարարելով բացառիկ պարագայ, ընդդէմ բոլոր անոնց, որոնք պիտի ջանան վտանգել սահմանադրական իշխանութիւնները։

Երբ ազգ.-ընկերվարականներու պետը խօսքը կ'ընէ օրինաւոր միջոցներու, հասնելու համար իր քաղաքական նպատակներուն, հակասութեան մէջ կ'իյնայ նոյն կուսակցութեան ուրիշ պետերուն հետ, որոնք նուազ պատասխանատու չեն եւ կը ձգտին եղբայրասպան կռուի։

Պրիւնինկ հաւաստեց նաեւ թէ օրինաւոր բոլոր միջոցներով դէմ պիտի ելլէ գերման ժողովուրդը պառակտելու փորձերուն։ Յայտնեց նաեւ թէ, անընդունելի է որ երբ երկիրը կ'անցընէ վճռական ժամեր, օտար պետութեանց վրայ ձգեն այն տպաւորութիւնը թէ Գերմանիոյ մէջ կայ «վաղուան» կառավարութիւն մը, որ կը համարձակի այսօրուընէ իսկ խօսիլ՝ ժողովուրդին անունով։

Ֆրանսա եւ անգլիական մաքսատուրքը

Անցեալ շաբաթ, անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները փոխադարձ համաձայնութեամբ որոշեր էին յետաձգել ֆրանսական տնտեսական յանձնախումբին մեկնումը դէպի Լոնտոն։ Այս յետաձգումը չի նշանակեր թէ երկու երկիրներու միջեւ, մաքսային յարաբերութեանց շուրջ բանակցութիւններ չպիտի կատարուին այլեւս։

Այս յետաձգումէն օգտուելով, Ֆրանսայի առեւտրական նախարարը լծուած է աւելի խոր կերպով ուսումնասիրելու անգլիական մաքսատուրքերու անդրադարձումները՝ Ֆրանսայի առեւտուրին եւ ճարտարարուեստին վրայ եւ այս օրերս կ'ընդունի ճարտարարուեստի, առեւտուրի եւ երկրագործութեան ներկայացուցիչները, աւելի ճշգրիտ տեղեկութիւններ հաւաքելու համար։

Զինաթափական վէճը

Երէկ կէսօրէն վերջ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը ունեցաւ հրապարակային նիստ մը։ Երկու հակառակորդ կողմերը հաշտարար ոգի ցոյց տուած ըլլալով, կարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել բոլոր կէտերու վրայ, բացի չէզոք շրջանակի հարցին։ Այնպէս որ Մանչուրիոյ մէջ աւազակութեան եւ քննիչ յանձնախումբին իրաւասութեանց հարցերը կարելի է լուծուած նկատել։

Վէճ մը ֆրանս. խորհրդարանին մէջ

Ֆրանսական խորհրդարանին նախորդ օրուան նիստին մէջ, բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան երկու միջադէպերու մասին։ Պորտոյի մէջ ազգայնական երիտասարդութեան կողմէ կազմակերպուած հաւաքոյթ մը անցեալ շաբթու, տեղի տուեր էր ծանր միջադէպերու եւ արիւնահեղութեան։ Իսկ Փարիզ, Թրոքատերոյի սրահին մէջ կազմակերպուած հաւաքոյթ մը ի նպաստ խաղաղութեան, բոլորովին խառնակուեր էր և բանախօսները, որոնց մէջ բազմաթիւ օտարականներ զանազան երկիրներէ եկած, գրեթէ չէին կրցած խօսք առնել։

Այս երկու միջադէպերուն մասին, հարցապնդում ուղղուեցաւ կառավարութեան։ Վարչապետը Պ. Լավալ անհրաժեշտ բացատրութիւնները տալով մէկտեղ՝ վստահութեան հարց դրաւ եւ շահեցաւ 266ի դէմ 324՝ ձայն։

ՏԷՐՍԻՄԻ ԵՒ ՏԷՐՍԻՄՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Տէրսիմցիներու գլխաւոր զբաղումն է, ըսինք, աւազակութիւնն ու աւառարութիւնը։

Իրենց այս զբաղման համար անհրաժեշտ բոլոր յատկութիւններն ունին։ Այս գործը կը վարեն անոնց պէկերը, սովորաբար տարին երկու անգամ, մէկը՝ գարնան սկիզբը, երբ ձիւնհալքը կը վերջանայ եւ լեռնէ լեռ ու գիւղէ գիւղ յարաբերութիւնները կարելի կըդառնան ու ժամանակ երբ կարելի կ'ըլլայ բացօթեայ գիշերել։ Երրորդը՝ աշնան վերջերը, սովորաբար կամ մասնաւորաբար հոկտեմբեր եւ նոյեմբեր ամիսներուն, երբ հարկ է ձմրան ապրուստ հայթայթել։ Բիչ վերջը ձիւնը պիտի ծածկէ լեռ ու անտառ ու անկարելի պիտի դարձնէ զիրենք հետապնդել։ Իսկ իրենք ալ քաշուած իրենց թաքստոցներուն մէջ, պիտի վայելեն իրենց «քէլէշութիւն»-ներուն (քաջագործութիւններուն) պտուղը։

Ահա այս շրջաններուն, պէկը կը հաւաքէ իր «չախմախլը»-ները, երբեմն 50-60 հոգի ու կը սկսի արշաւանքի։ Անոնց արշաւանքներուն թիրախ կը կազմեն Տէրսիմի մօտակայ ու հեռակայ գիւղերն ու գիւղաքաղաքները, Չմշկածագ, Խօզաթ, Բալու, Արաբկիր, Ակն, Քէմախ, Երզնկա, Մամախաթուն, Դերջանի գիւղերը, ու մինչեւ իսկ Կարնոյ մօտակայ գիւղերը, Աշգալա, Եէնի Քէօյ եւն.։ Կը թալլեն կարաւաններ, կը քշեն ոչխարներու եւ արջառներու հօտեր, աւարի կուտան գիւղերուն կալերը եւն.։ Իրենց արշաւանքներուն համար տեղական - աշխարհագրական բոլոր պայմաններուն քաջածանօթ են։ Գիտեն թէ ո՛ւր կը գտնուին Եփրատի հունները, կը ճանչնան բոլոր կիրճերը, եւ փախուստի ճամբաները։ Իրիկուան դէմ գործուած աւառարութիւն մը ամէնէն աւելի նպաստաւոր է իրենց համար։ Անգամ մը որ գիշերը վրայ հասաւ, ա՛լ անկարելի է զանոնք բռնել կամ հետապնդել. քանի մը ժամուան մէջ կը քաշուին իրենց թաքստոցները, առանց որեւէ հետք թողլու։ Առածի կարգ անցած ճշմարտութիւն մըն է որ, եթէ աւառարութենէ մը յետոյ երկու ժամ անցնի, կորսուածը այլեւս ընդմիշտ կորսուած պէտք է համարել։

Քանի մը անգամ ճամբորդած ըլլալով Տէրսիմցիներու աւարառութեանց վայրերը, աչքովս տեսած եմ այն դիրքերը՝ ուր ապաստանած՝ անոնք կը կատարեն կարաւաններու կողոպուտը կամ կը թալլեն անհատ ճամբորդներ։ Այս վայրերը երկար շղթայ մը կը կազմեն մասնաւորաբար Եփրատի եզերքին. սկսելով մօտաւորապէս Կիմիշ Մատէնէն (Խարբերդ) եւ երկարաձգուելով մինչեւ Աշգալա (Կարին)։ Յիշենք գլխաւորներէն քանի մը հատ.

1.— Ակնայ հարաւակողմը, Առնաւուտ խան ըսուած տեղը՝ Եփրատի եզերքը, ուր հայկական վերջին տարագրութեանց առեն, բազմաթիւ Հայեր, մասնաւորաբար Ակնցիներ, կոտորուեցան կացինահար կամ բրածեծ ու գետը թափուեցան։

2.— Ակնայ հիւսիսային կողմը, քաղաքէն 2 — 3 ժամ հեռաւորութեամբ Աւազ ըսուած տեղը։ Հոս կ'երկարի կոհակաձեւ աւազային բլուրներու շարք մը, ուր դիւրին է պահուըտիլ անտեսանելի կերպով, յարմար ժամուն յարձակման ձեռնարկելու համար։

3.— Բիչ անդին, Բաղչեթաշի ճամբուն վրայ, Ցէմիր Մաղարա կոչուած տեղը, ուր ամէն քար արիւնով ծածկուած է ու արցունքով ցօղուած։ Հոս տեղի ունեցաւ մասնաւորաբար Տրապիզոնի եւ շրջականներու Հայերու կոտորածը՝ հայկական տեղահանութիւններու շրջանին։

4.— Աւելի հիւսիս, Բաղչեթաշի զառիվայրին գագաթը ահաւոր կիրճ մը, չափազանց նեղ, ուր շատ դիւրին է միայն քանի մը «չախմախլը»ով ամբողջ կարաւան մը անձնատուութեան հարկադրել։

5.— Լիճքի կամուրջը, որ սահմանը կը կազմէր Կարնոյ եւ Խարբերդի նահանգներուն՝ հին բաժանումով։

6.— Դէպի Քէմախ երթալու առեն Չիլ խօրօզ լերան շարունակութեան վրայ, Մեզկեպի անուն կիրճը, ուրկէ կարելի չէր անցնիլ առանց սարսուռ զգալու։ Այստեղը նշանաւոր վայր մը եղած է Տէրսիմցիներու շահատակութեանց։

7.— Միզկեպի ձորը։

8.— «Քէմախ Պողազի»ն, ուր տեղի ունեցան Կարնոյ Հայերուն մէկ մասին ջարդերը՝ տեղահանութեան շրջանին:

9.— Քէմախէն դէպի Երզնկա՝ Եէնի-խանի շրջականները:

10.— Երզնկայէն դէպի Կարին Եփրատի աջ ափին վրայ զանազան վայրեր՝ համաձայն ժամանակի ու պայմաններու պահանջներուն, եւն. եւն.։

Բացի այս «զինուորական» արշաւանքներէն՝ զորս Տէրսիմցիները կը կատարեն տարին քանի մը անգամ, անոնք կողոպուտի ուրիշ դրութիւն մըն ալ ունին։ Ասիկա կանոնաւոր հարկատուութիւնն է բոլոր այն գիւղերուն՝ որոնք կը գտնուին Տէրսիմցիներու ազդեցութեան ենթակայ շրջաններուն մէջ։ Տէրսիմցիները իբրեւ ինքնիշխան պետութիւն, իւրաքանչիւր գիւղի վրայ գիւղին կարողութեան համեմատ տարեկան տուրք մը դրած են, զոր կը գանձեն կանոնաւորապէս։ Գիւղացիները պարտաւոր են այս տուրքը անտրտունջ վճարել, եթէ կ'ուզեն զերծ մնալ յաճախակի թալաններէ եւ սպանութիւններէ։ Այս տուրքին ենթակայ են Եփրատի ձախ ափին վրայ գտնուող բոլոր գիւղերը, իսկ աջ ափին վրայ գտնուողներէն ոմանք։Այս խտրութեան պատճառն այն է որ,Տէրսիմցիները իրենց կալուածը կը համարեն Եփրատի ամբողջ ձախ ափը,իրենց «պետութեան» սահմանը։

Տուրքերը կը գանձուին կա՛մ ամէն տարի, եւ կամ քանի մը տարին անգամ մը, բոլոր յետնեալ պարտքերը միասին։ Պէկերը իրենց հաշիւը պահել շատ լաւ գիտեն։ Տուրքերը գանձելու դրութիւնը հետեւեալն է.—

Առտու մը կանուխ գիւղը կը պաշարեն, ամուր բռնելով ռազմական դիրքերը ու փախուստի ճամբաները. երկու հոգի կը մտնեն գիւղ, կը կանչեն քէհեան ու գզիրը ու կը հաղորդեն թէ պէկը եկած է իր պահանջքը գանձելու համար։Անոնց երկու ժամ, միայն երկու ժամ, պայմանաժամ կը տրուի: Տուրքը չվճարուելու պարագային, կը սկսի սպանութիւն ու թալան։ Գիւղացիները յիմար չեն որ գործը ծայրայեղութեան տանին. խնդիրը կը կարգադրուի անմիջապէս։ Ես ականջովս լսած եմ Քէմախցի թուրք գիւղացիի մը գանգատը այս մասին.

— «Եղբայր, կ'ըսէր, կառավարութեան (թուրք) հարկահաւաքը գոնէ խօսք կը հասկնայ, կուլաս, կը պաղատիս, գէթ պարտքի յետաձգում մը ձեռք կը ձգես.իսկ այս քեաֆիրներուն խօսք հասկցնել կարելի չէ. հոգիդ պիտի ծախես, պարտքդ պիտի տաս իսկոյն...»։

Ի պատիւ Տէրսիմցիներուն՝ հարկ կը համարինք հոս ըսել թէ՝ անոնք իսկապէս արիւնարբու չեն։ Ձեն սիրեր զուր տեղը արիւն թափել. սպանութեան կը դիմեն այն առեն միայն, երբ զօրաւոր ընդդիմութեան մը հանդիպին եւ կամ իրենց անձը պաշտպանելու կը հարկադրուին։ Պարապ տեղը արիւն թափելը ճարամ է, բախտաւոր չէ։Դարձնալ. ի պատիւ Տէրսիմցիներուն պէտք է յիշել թէ յարգանք կը տածեն կնոջ հանդէպ։ Իրենց աւարառութեանց միջոցին լսուած չէ որ անոնք կնոջ պատուին դպչին։ Կինը սրբութիւն է իրենց համար. իսկ իրենք ալ սեռային յարաբերութեանց տեսակէտով խիստ ժուժկալ են,

Ամբողջացնելու համար Տէրսիմցիներու նկարագրին այս ուրուագիծ պատկերը, յիշենք նաեւ թէ Տէրսիմցիները նիհար ու ջղուտ կազմ մը ունին,խիստ ճարպիկ են ու կը տոկան ամէն տեսակ զրկանքի ու յոգնութեան։Օրերով անօթի կրնան մնալ, ու օրերով կրնան սարէ սար թռչիլ, այծեամներու ու քարայծերու պէս։

Անոնք անընկճելի են, երբ իրենց լեռներուն մէջ կը գտնուին, իրենց միջավայրին մէջ եւ ունին գէթ զէնքի նմանող բան մը։ Այս պատճառով ալ, երբ Տէրսիմցի նորահաս երիտասարդը գործել կը սկսի, առաջին մտահոգութիւնը կ'ըլլայ զէնք մը ձեռք մը ձգել, ինչ գնով ալ ըլլայ, գողութեամբ կամ սպանութեամբ։ Սակայն Տէրսիմցին երբ զրկուի իր ինքնապաշտպանութեան միջոցներէն, զէնքէն ու իր լեռներէն, կը դառնայ խիստ խեղճ, արգահատելի արարած մը,անպէտ որեւէ բանի։ Զէնքն ու լեռը այն են Տէրսիմցիին համար, ինչ որ ջուրը՝ ձուկին համար։ Անոնցմէ դուրս երկուքն ալ կեանք չունին։ Իբրեւ բացասական գիծ Տէրսիմցիներու համար, կրնանք ըսել թէ թէեւ հիւրասէր են, սակայն սպեղանական վերաբերում կ'ունենան իրենց բարեկամներուն հանդէպ, հաւատարմօրէն կը ծառայեն, եթէ պարագաները այդպէս պահանջեն, սակայն անվստահելի են։ Անմիջապէս իրենց վերաբերումը կը փոխեն, եթէ իրենց շահը, նիւթական շօշափելի շահը այդպէս պահանջէ։Նուտով կըկաշառուին ու կը դաւաճանեն, առանց խղճահարութեան։ Այս մասին անոնք ամբողջովին իւրացուցած են... եւրոպացի դիւանագէտներուն մեթոտները, անոնց մատ խածնել տալու աստիճան։ Ու թուրքերը շատ լաւ գիտցած են շահագործել անոնց այս յատկութիւնը, ի հարկին զանոնք կաշառելով ու իրարու դէմ հանելով։

Այս մասին մէկ օրինակ միայն յիշել բաւական կը համարինք։ Վերջին հայկական սարսափներու ընթացքին, անոնք մէկ կողմէն կոտորածներուն կը մասնակցէին, թուրքերուն դրդումով, միւս կողմէ Հայ կ'ազատէին ու կը փախցնէին, յանձնելով զանոնք Երզնկա, հայկականկամաւոր գունդերուն, փոխան մէկ ոսկի փրկագինի։

Վ. ԱՐԱՄԷ

ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Ստալին խիստ հրաման տուաւ ծանր պատիժներու ենթարկել անոնք որ հրամանագրուած արմտիքը ամբողջութեամբ չեն յանձներ մինչեւ Դեկտ. 10։ Խորհրդային ծանուցը զիտել կուտայ թէ կառավարութիւնը չի կրնար նկատի առնել դժուարութեան առարկութիւնները եւ պէտք է ամբողջութեամբ ստանայ սահմանուած պաշարը։

Դատական գործադրութիւնը յայտարարութեամբ մը կ'ազդարարէ թէ դատական ամբողջ մեքենան շարժման մէջ պիտի դրուի, պատիժ տնօրիններու համար արմտիքի ճակատին վրայ, ոչ միայն պետական, այլեւ հաւաքական եւ անհատական տնտեսութեանց դէմ։

Դերագոյն ատեանը պաշտօնապէս հրամայած է տեղական դատարաններուն՝ դատել բոլոր այն գիւղացիներն որ կը խանգարեն հաւաքական տնտեսութեանց ընթացքը։ Նախատեսուած պատիժներն խցարգելութիւն, գոյքերու գրաւում եւ գնդակահարութիւն, մինչ առաջ միայն երեք տարի բանտարկութիւն կը տրուէր։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՕՖԻԱՅԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ՝ ՍԵՓԱԿԱՆ ՏՈՒՆ ԵՒ ԹԱՂ ՇԻՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Սօֆիայի հայ ընտանիքներու թիւը 500ը կ'անցնի։ Միայն 20-25 ընտանիք սեփական բնակարանի տէր են, միւսները բոլորն ալ վարձակալ են եւ ենթակայ տանտէրերու քմահաճոյքին։

Բոլորին մէջ ալ բուռն ցանկութիւն կայ, եթէ ոչ քաղաքին մէջ, գէթ շրջակաները սեփական տուն ունենալ եւ ազատիլ վարձքէ. բայց ի՞նչպէս։Ցանկութիւնը չիբաւեր,պէտք է նիւթական միջոց ունենալ եւ 100-140,000 լէվա մը յատկացնել բնակարանի շինութեան եւ հողի գնման։ Այդքան գումար մը շատ քիչերն էին որ կրնային տրամադրել, իսկ հայցեալներու մեծ մասը անկարող է, ոչ միայն 100-140,000, այլ և 15-20,000 մէկ անգամէն հողի և բնակարանի յատկացնելու։ Այսպիսով դեռ տասնեակ տարիներ պիտի անցնէին եւ մեր հայրենակիցները անտուն կրնային մնալ, տարեկան միլիոններ վճարելով իբրեւ տան վարձք։

Ընկեր մը ուզեց նախաձեռնարկ ըլլալ շինարարական համագործակցականի մը եւ իբրեւ առաջին գործ քննական թուղթեր պատրաստելով, ցրուեց ծանօթ հայրենակիցներու մէջ, ստուգելու համար թէ կ'ուզե՞ն բնակարանի տէր ըլլալ, վճարելով իրենց տարեկան վարձքի չափով կամ քիչ մը աւելի գումար մը, եւ յետոյ տարեկան ի՞նչ վարձք կը վճարեն։

Մօտ 110 հոգի ցանկութիւն յայտնեցին։ Թէթեւ հաշիւ մը ցոյց տուաւ, որ 90 ընտանիք տարեկան մէկ միլիոն ութսուն հազար լէվա վարձք կը վճարեն։ Չորս հարիւր յիսուն տուն կը վճարէ հինգ միլիոն չորս հարիւր հազար, որով միայն Սօֆիայի հայութիւնը 1922-1931 = 9 տարուան մէջ յիսուն միլիոն լէվայի գումար մը գրպանէն հանած է բնակարանի համար։

Դժբախտաբար Պուլկարիոյ մէջ դրամագլուխը շատ պակաս է։ Չկան այնպիսի դրամական ընկերութիւններ, որ շինութիւնները գլուխ հանեն, գնել ուզողները մէջը մտնեն և տարուէ տարի որոշ գումար մը վճարելով տէր դառնան բնակարանին։ Հոս ամենաշատը հարիւրին յիսուն կուտան, այն ալ պատրաստ շէնքի վրայ։ Ահա՛ այդ դժուարութիւնը արգելք կ'ըլլար որոշ ձեւաւորում տալու նախաձեռնութեան եւ ամխսնեքէ ի վեր գործի ձեռնարկուած չէր։ Բայց նկատի ունենալով սեփական բնակարան ունենալու սուր պահանջը եւ առանց կանոնաւոր կազմակերպութեան մը որոշ արդիւնք ձեռք բերելու անկարելութիւնը, տասը օր առաջ խորհրդակցական ժողով մը տեղի ունեցաւ Քրիստափոր Ընթերցարանի մէջ, եւ ընտրուեցաւ ժամանակաւոր վարչութիւն մը, որուն գլխաւոր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ, Կանոնագիր մը պատրաստել, քննել արդէն աչքէ անցուած եւ վաճառելի հողամասերը եւ դրամագլուխ ձեռք բերելու կարելութիւնները եւ առաջիկայ ժողովի մը մէջ վաւերացնել կանոնագիրը, ընտրելով իրաւասու վարչութիւն մը։

Մտադրութիւն կայ հարիւր տուննոց թաղ մը կանգնել Փաւլովոյի մէջ, ուր կը գտնուի Մեսրոպեան Ճեմարանը և որ հանրակառքովքեան վայրկեան միայն հեռու է Սօֆիայէն։ Խորհրդակցական ժողովին մէջ ցանկութիւն յայտնուեցաւ նախ գնել տրամադրելի լաւագոյն հողամաս մը և յետոյ մտածել շինութեանց մասին։

Այս նախաձեռնութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն յառաջ բերած է Սօֆիայի գաղութին մէջ եւ եթէ յաջողի, հաւանական է որ ուրիշ նոր խմբաւորումներ ստեղծուին եւ նոր թաղեր կառուցուին։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԻՍԼԱՄ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Գահիրէէն «Թան»ի թղթակիցը երկարօրէն անդրադառնալէ յետոյ Երուսաղէմի մէջ Իսլամ Աստուածաբանական Համալսարանի մը բացման ծրագրին եւ անոր շուրջ յարուցուած աղմուկին, կը գրէ Խալիֆայութեան վերահաստատման մասին.—

«Երկրորդ հարցը զոր թելադրեցին յարուցանել համագումարին մէջ, — միանգամայն աւելի փափուկ է, աւելի կարեւոր, աւելի լայն։ Այլեւս, միմիայն իսլամական աշխարհը չէ որ կը հետաքրքրէ, այլ իր քաղաքական նշանակելի անդրադարձումներուն պատճառով, ամբողջ Արեւմուտքը եւ մասնաւորաբար ափրիկեան և ասիական գաղթային պետութիւնները՝ Անգլիան, Ֆրանսան, Իտալիան։

Գիտենք թէ մահմետականութեան հիմնարկութենէն ի վեր երկրորդ անգամ ըլլալով, — ութ տարի է որ Էնկիւրիի մէջ վերջին խալիֆային գահընկէցութիւնը քուէարկուեցաւ — իսլամական աշխարհը զրկուած է իր հոգեւորական գերագոյն պետէն։Նման դէպք մը առաջին անգամ տեղի ունեցաւ երեք տարի 1258ին Պաղտատի վերջին խալիֆային սպանութենէն յետոյ. Այն ատենի պատմագիրները կը գրեն թէ «մահմետականները ամենէն խոր ցաւն զգացին, ամենէն մեծ զարմանքը, երբ իմացան թէ այլ եւս խալիֆա չկայ, որուն վրայ հրաւիրեն աստուածային օրհնութիւնը «խութպէ»ին մէջ։

Մէհմէտ Ե. Վահտէտտինի փախուստը, 1922 նոյեմբեր 18ին, կրկին խալիֆայութիւնը ձգեց առանց գլուխի՝ քանի մը ամսուան համար։ Վերջապէս, 1924 մարտ 4ին, Էնկիւրիի ժողովը, պետութեան աշխարհականացումը, խալիֆային գահընկէցութիւնը եւ անոր վտարումը, որոշելով, վերջ կը դնէր հաստատութեան մը, որ տասներեք դարերէ ի վեր, չէր դադրեր գործելէ, եւ որ իսլամ մեծամասնութեան կողմէ տակաւին կը նկատուէր իբր գաղափարական կապը որ իսլամական աշխարհը կը միացնէր, հակառակ կարգ մը վարանումներու, որ իրմէ հեռացուցած էր Մարոքը, Հիճազը, Աֆղանիստանը եւ Պարսկաստանը։ Ապտիւլ Մէճիտի հրաժարեցումով, կը վերջանար խալիֆայութիւնը եւ անոր հետ ալ քաղաքական համիսլամութիւնը, վերացական գաղափար մը, զոր ոչ իրականութիւնը, ոչ ալ դէպքերը կրցեր էին իրականացնել եւ որ մանաւանդ, արգելք չէր եղած որ, համաշխարհային պատերազմին, Հնդիկներ եւ Արաբներ կռուին այն բանակներու դէմ, որոնց տէրը սուրբ պատերազմ էր յայտարարած։

Ընդհանրապէս, Եւրոպայի մէջ, նոյնիսկ յաճախ, Արեւելքի մէջ, սխալ կ'ըմբռնեն խալիֆայութեան իրական նկարագիրը։ Այս շատ նուրբ հարցը, մէկն է այն հարցերէն, որոնք ամենէն աւելի վէճի տուն տուած են գրողներուն միջեւ։ Առանց մտնելու վարդապետական վիճաբանութեանց մէջ, կը բաւէ յիշել թէ իսլամական պետութիւնը էապէս ադնուապետական հանրապետութիւն մըն է, ուր վեհապետութիւնը կը պատկանի ընտրելիներու դասու մը, «իւլէմա»ներուն, «յարգելի, արդար, հմուտ» որոնք միայն իրաւասութիւն ունին Ղուրանը եւ մարգարէին անգիր աւանդութիւնները մեկնաբանելու եւ իսլամական օրէնսդրութեան այս երկու աղբիւրներով վճռելու չնախատեսուած պարագաները։

Կառավարութիւնը ապահովելու համար, Իւլէմաները կ'ընտրեն լիազօր մը որ կը կոչուի խալիֆա կամ իմամ. ասոր կրկնակ դերն է նախագահել կրօնական արարողութեանց եւ իրաւասութեանց սահմաններու ընդարձակումով, վարել պետութեան ճակատագիրը։

Խալիֆային հնազանդելու պարտաւորութիւնը մահմետական հանրքին համար կը կազմէ նոյն աստիճանի պարտաւորութիւն մը, որքան սուրբ պատերազմը կամ մզկիթին մէջ աղօթքը։ Խալիֆային պարտականութիւնն է կիրարկել կրօնական օրէնքը, ինչ ձեւով որ մշակուած է իւլէմաներու կողմէ՝ համաձայն սուրբ գրոց։ Եթէ թերանայ իր այս պարտականութեան մէջ, կրնայ պաշտօնազուրկ ըլլալ անոնց կողմէ որ զինքը նշանակած են։

Խալիֆայութեան այս նախնական եւ ուղղափառ ըմբռնումը լիովին իրագործուեցաւ միմիայն առաջին չորս խալիֆաներուն կողմէ։ Մարգարէին ժամանակ զուտ կրօնական դրութիւն մըն էր. բայց շատ չանցած, յաջորդներու օրով հետզհետէ դարձաւ քաղաքական։

Եգիպտոսի նուաճումը զուգադիպեցաւ Պաղտատի խալիֆային բռնի հրաժարեցման եւ թուրք խալիֆայութեան սկիզբին։ Վերջին դարու ընթացքին, թրքական հաստատութեանց աշխարհականացումը, սուլթան Համիտի կողմէ փորձուած յետադիմական շարժման ձախողութիւնը, համախմբելու համար իսլամական բոլոր ուժերը, համաթուրանական ազգայնական շարժման անյաջողութիւնը եւ պատերազմի ընթացքին, Անգլիոյ կատարած փորձը, քաջալերելու համար համիսլամութիւնը,— արաբական զանգուածը դէմը հանելով թրքական զանգուածին —ձեռք անցընելու համար խալիֆայութիւնը, կը կազմեն այս հաստատութեան անկման հանգրուանները։ Խալիֆայութիւնը որ արդէն խախտած էր երկար ատենէ ի վեր, ինկաւ Մուսթաֆա Քէմալի եւ Էնկիւրիի ժողովին հարուածներուն տակ։

Թուրք հանրապետութեան քաղաքական անհրաժեշտութեանց հետ՝ անհաշտ ըլլալով, մէջտեղէն վերցուան, մահմետականութիւնը ձգելով մահմետականութիւնը ձգելով առանց պետի, եթէ ոչ առանց ղեկավարութեան։

Խալիֆայութիւնը, սակայն, կրօնական կենսական անհրաժեշտութիւն մըն է։ Իրականութեան մէջ, ան, աւելի՛, աշխարհական քան թէ հոգեւորական իշխանութիւն մըն է։ Պատմութեան ընթացքին, անոր կեդրոնատեղին անցաւ Շամէն Պաղտատ, Գահիրէ, Պոլիս։

Ներկայ պայմաններու մէջ, ներկայացուած կամ հաւանական որեւէ թեկնածու, չէր կրնար ձգտիլ կատարելու աշխարհական դեր, որ պիտի վիճակի համաձայն խալիֆայական վարդապետութեան։ Համաժողովին անյաջողութեան ամենէն շօշափելի պատճառը կուգայ նշանակելի բարեշրջումէն, որ վերջերս կը նշմարուի իսլամական աշխարհին մէջ։ Նախընթաց տարիներու ընթացքին, ան խորապէս աշխարհականացած է եւ իւրաքանչիւր մահմետական երկիր ներկայիս, կը թուի թէ կ'ուզէ պահանջել հոգեւորական իշխանութիւն մը, որ միմիայն իրեն յատուկ ըլլայ։

Յառաջիկայ համագումարը, կարելի է ենթադրել թէ հակառակ կազմակերպիչներու զանազան յայտարարութեանց, պիտի ստիպուի հարցը մէջտեղ դնել։

Անոր տալիք որոշումները չափազանց կարեւոր պիտի ըլլան ո՛չ միայն մահմետական աշխարհին, այլ նաեւ արեւմտեան պետութեանց համար, որոնք որեւէ կերպով դեր մը ունին իսլամական երկիրներուն մէջ։ Կրօնական տեսակէտով, հարցը կը շահագրգռէ միայն արեւելեան ազգերը, եթէ անոնք ուզեն մասնակցիլ այս գործին։ Բայց իր հաւանական կամ քաղաքական հետեւանքներով, ընդհակառակն, ան կը դպի Արեւելքի մէջ մեծ պետութեանց անմիջական շահերուն եւ երեւան կը հանէ ամբողջ հարցեր, որոնցմով կարեւոր է որ հետաքրքրուին Եւրոպայի մէջ։

Կարդացէք եւ տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՄՇԱԿՈՅԹԸ

ԴԵԿՏ. 6.— Արթնցեր են մեր երիտասարդները։ Այս տարի թէեւ քիչ մը ուշ, բայց սկսած են շարժիլ։ Չափահասներու հրաւէրով, Զարսանճաքի, Սիվրիհիսարի, Բարձր Հայքի, Հ. Արիներու եւ Պատանեկան Միութիւններու ներկայացուցիչները խառն ժողով մը գումարեցին, տօնելու համար «Մշակոյթի Օր»ը։ Մէկական ներկայացուցիչներով կազմած են յանձնախումբ մը ընթացիկ հարցերու եւ կարգադրութիւններու համար։ Երիտասարդ եւ խանդավառ տղաք են որ իրենց ուսերուն առած են եւ ամեն ճիգ պիտի թափեն լաւագոյն եղանակով ժողովուրդին ներկայացնելու համար, մեր գիրն ու գիրքը՝ մեր միտքը։ Գործադիր անդամներն են,— Ս. Աստոյեան, Հ. Ոսկերիչեան, Կ. Հճ. Դաւիթեան, Ա. Պետիկեան Ս. Տընկոյեան, Զ. Միլտոնեան։ Պիտի հրաւիրեն բոլոր քաղաքական եւ հայրենակցական կազմակերպութիւնները, նաեւ Ազգ. իշխանութիւնները։ Շնորհաւորելի է այս համագործակցական ոգին եւ աշխատանքը։ Եթէ մեծերը չեն գար իրարու քով, փաստօրէն երիտասարդները կը հաւաքուին եւ կը գործեն։

Նեղմիտ հաշիւներ եւ ակնկալութիւններ չունին՝ կեցցէ՜...

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԵՐԳԸ

Հոս ալ ժողովուրդն է նախաձեռնողը։ Համեստ խաւերէն կ'երեւի պիտի ծնի լոյսը։ Չէ՞ որ վարպետը ժողովուրդին ծիծերովն ու սարսուռներովը ապրեցաւ եւ ապրեցուց հայ երգն ու ցեղին ցիրուցան բեկորները աշխարհէ աշխարհ։

Առնենք մը ի վեր, Քէօթահիայի Հայր. Միութեան Նախաձեռնութեամբ, փորձեր կը կատարուին «Հայ Ակումբ»ի մէջ եւ յաջողած են կազմել 60 հոգինոց երկսեռ երգչախումբ մը։ Կոմիտասի աշակերտներէն Պ. Վ. Սարգիսեան կը մարզէ խումբը։ Կ'ըսէր մեզի որ յուսալի է եւ բաւարար։ Իր կարելին կ'ընէ։ Ինք եւս խանդավառուած է արդիւնքէն։ Պիտի աշխատի խումբը լաւ վիճակի մը հասցնել եւ Մարսէյլի մէջ գոնէ միայուն խումբի մը հիմերը ամրացնել։

Մարսէյլը լաւ միջավայր ունի, լայն հաւաքականութիւն եւ նպաստաւոր գետին։ Երգչախումբ մը կրնայ պահել անպայման։ Մեծագոյն բարիքը պիտի ըլլար բոլոր հայ ներկայացումներուն, հանդէս-երեկոյթներուն։ Անհրաժեշտ է լրջօրէն հետաքրքրուիլ հաստատուն հողի վրայ միայուն դարձնել արդէն գոյութիւն առած այս երկսեռ երգչախումբը։ Ամէն բանէ աւելի այս ձեռնարկը կրնայ համակրելի ըլլալ ժողովրդին։ Թէ Վ. Սարգիսեանի ջանքերը ամուլ չեն մնար եւ թէ հայ երգն ու ձայնը, որուն այնքան շատ պէտք ունի այս բազմահազար գաղութը։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԺՈՂՈՎ ՄԸ

Հրանդ Ճանիկեանի եղերական խոշտանգումին առթիւ, Մարսէյլի մէջ Նոյ. 29ին, գումարուած ժողովին ներկայ էին 13 միութիւններ, Վասպուրական, Զմշկածագ, Բաբերդ, Բարձր Հայք, Կարճկան, Բիւթանիա, Բալու, Քէսրիկ, Աղշէհիր, Զարսանճագ, Փրնտըճագ, Պատանեկան Միութիւն եւ Զ. Ե. Որբերու երկսեռ Միութիւնը։ Մասնակցեցան 45ի մօտ ներկայացուցիչներ եւ հետաքրքրուող հայրենակիցներ։

Այս խորհրդակցական խառն ժողովէն ընտրուած է մասնաւոր գործադիր յանձնախումբ մը որ պիտի ժողովրդականացնէ դէպքն ու բոլոր մանրամասնութիւնները, հրապարակային միթինկով մը, եւ պիտի հետապնդէ այս դէպքը եւ նահատակուած հայ մարդուն դատը։ Պիտի բողոքեն համապատասխան մարմիններու խողովակով։ Աւելի ընդհանրացնելու համար, պիտի հրաւիրուին բոլոր Հայր. Միութիւններն ու քաղաքական կուսակցութիւնները երկրորդ ժողովի մը։ Աշխատանքի լծուած են Պ. Պ. Ճէվիզեան, Ա. Ադամեան, Յ. Ուլուսեան, Պ. Սարաճեան եւ Վ. Քիւրճեան։

Ոճիրը ցնցած է բոլոր հայ սիրտ ունեցող մարդիկը եւ այս «կարեւոր եւ այժմէական» ժողովը, ինչպէս կ'երեւի, իր խօսքը պիտի ըսէ։

Պ. Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի կեդր. գործադիր կոմիտէն (խորհրդարան) բացաւ իր երկրորդ նստաշրջանը դեկտեմբերի 5ին։ Նստաշրջանի օրակարգի նիւթերն են զեկոյցներ, զորս պիտի տան պետական յատակագծերու տեսչութիւնը, ելմտական գործավարութիւնը, հաւաքական գիւղատնտեսութեան կեդր. տեսչութիւնը, կրթական գործավարութիւնը յառաջիկայ տարուան իրենց ծրագիրներուն մասին։

.*. Նոյեմբերի 27ին Հայաստանի խորհրդայնացման 11րդ տարեդարձին առթիւ, Երեւանի գրողներու տանը մէջ տեղի ունեցաւ երեկոյթ մը, ուր խօսեցաւ Դրաստամատ Սիմոնեան նիւթ ունենալով «Նոյեմբերեան յեղափոխութիւնը եւ Հայաստանի գրականութիւնը»։ Խօսք առին նաեւ Շիրվանզադէ, Դ. Դեմիրճեան, Ալազան, Ս. Զօրեան, Ս. Ցակոբեան։

.*. 1929ին Հայաստանի հանքային հետազօտութեանց մարմինը Ջաջուռի շրջանին մէջ երեւան էր հանած ածուխի հանքեր։ Այս հանքերը կը գտնուին Ջաջուռի կայարանէն 8 քիլոմեթր հեռու։ Այս տարի օգոստոսի 2ին, կարելի դարձաւ Ջաջուռի ածխահանքերուն շահագործումը, առանց մեքենայական ուժերու։ Մինչեւ 15 նոյեմբեր արտադրութիւնը կը հասնէր 360 տակառաչափի։ Ներկայիս հանքածուխը կ'առնուի գետնի երեսէն։ Դեռ փապուղի եւ հորեր չեն շինուած։ Քարածուխի առաջին շերտը 1 մեթր խորութիւն ունի, տեղ տեղ՝ 3 մեթր։ Ներկայիս ածխահանքերուն մէջ կ'աշխատին 40 բանուոր, որոնք եկած են մօտակայ գիւղերէն։ Շուտով պիտի սկսի շահագործումը Իջեւանի եւ Օրթաքիլիսայի ածխահանքերուն։

.*. Հայաստանի Կեդր. Գործադիր կոմիտէի Նախագահութեան որոշումով, հրաժարեցուած է Ցովհ. Դաւթեան ելմտական փոխ-գործավարի իր պաշտօնէն, նոյն պաշտօնին կոչուած է Գ. Վարշամեան։ Հրաժարեցուած է Միսաք Ղամբարեան գերագոյն դատարանի խորհուրդին մէջ ունեցած իր պաշտօնէն։ Ընկերային ապահովագրութեան փոխ-գործավար նշանակուած է Գրիգոր Բաղալեան։ Մարզական-մարմնակրթական գերագոյն խորհուրդի փոխ-նախագահ նշանակուած է Ա. Աբրահամեան։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԷՆԿԻՒՐԻ ԿԸ ԾԱՂՐԷ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ազգ. մեծ ժողովի դեկտ. 3ի նիստին մէջ, երեսփոխան մը հարցումներ ուղղեց Երուսաղէմի իսլամական համագումարի մասին։

Արտաքին գործավարը, իբրեւ պատասխան, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Երուսաղէմի իսլամական համագումարի ծրագրին նայելով, շէրիաթական է։

Նախկին օսմանեան կայսրութեան եւ ուրիշ երկիրներու եւ քանի մը տարի առաջ ալ Աֆղանիստանի մէջ այս անունին տակ պատահած անցքերը՝ այս բառին իմաստը անվիճելի կերպով կը բացատրեն։ Արտաքին գործավարութիւնը այս մասին տեղեկութիւն առնելէ անմիջապէս վերջը՝ շահագրգռուող կառավարութիւններու հետ յարաբերութեան մտաւ եւ Պաղեստինի հոգատարէն անգլիական կառավարութենէն բարեկամական տեղեկութիւն ստացաւ։ Քաղաքական անհոմաձայնութիւն պատճառող խնդիրներ, այդ համաժողովին մէջ խորհրդակցութեան նիւթ չպիտի ըլլան եւ Թուրք Հանրապետութեան անհանգստութիւն պատճառող գործերու առիթ չպիտի տրուի։ Մասնաւորապէս խալիֆայութեան խնդիրը որեւէ կերպով խնդրոյ առարկայ չպիտի ըլլայ։ Տեղեկացանք նաեւ որ Մեծն Բրիտանիոյ կայսրութիւնը այս համաժողովը ոչ պիտի պաշտպանէ և ոչ քաջալերէ։

Այս մասին Պարսկաստանի, Աֆղանիստանի, Ալպանիոյ եւ Հիճազի կառավարութեանց հետ մեր ունեցած շփումներուն հետեւանքով, յայտնի եղած է թէ այդ բարեկամ երկիրները ոչ մէկ կերպով չպիտի մասնակցին յիշեալ համաժողովին։ Իրաքի եւ Եգիպտոսի կառավարութեանց հետ այս մասին մեր կատարած բարեկամական շփումներէն հասկցուած է թէ անոնք պաշտօնապէս ո եւ է մէկը չպիտի ղրկեն իրենց կողմէ, այլ միայն այդ երկիրներէն կարգ մը անձեր անձնապէս պիտի երթան։

Աշխարհի բոլոր երկիրներու ազգայնականներուն համար զանազան օրինակներով ապացուցուած ճշմարտութիւն մըն է թէ՝ այսպիսի ձեռնարկներ ո՛չ մէկ երկրի եւ զանգուածի համար բարեբաստիկ չեն եղած եւ չեն կրնար ըլլալ։ Իրաւ է որ մեզի ալ հրաւիրագրեր եկած են։ Սակայն, բնական է թէ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը չի կրնար ո՛չ մէկ կապ ունենալ ազգերը յառաջդիմութեան ճամբէն ետ կեցնել ջանացող այս տեսակ ձեռնարկներուն հետ՝ որոնց ցաւալի հետեւանքները վիճաբանութիւն չեն վերցներ։ Մանաւանդ որ մենք հակառակ ենք ներքին ու արտաքին ամէն քաղաքականութեան՝ որ իրեն նպատակ ունի կրօնքը միջոց ընել քաղաքականութեան։

Մօտէն կը հետեւինք այս դէպքին զարգացման ընթացքին։ Այդ ձեռնարկը կրնայ հոն հաւաքուողներու շրջանակներուն վերաբերեալ տեղական եւ մեզի հետ ո եւ է կապ չունեցող խնդրի մը հանգամանքը միայն ունենալ, այնչափ ատեն որ հեռուէն կամ մօտէն չշահագրգռուի մեր ազգային գործերով։

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԲՈՂՈՔԻ ՄԵԾ ՑՈՅՑԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Կը լսենք թէ՝ կիրակի օրը 6 դեկտ. կէսօրէ վերջ՝ Շալին Գարահիսարի Հայր. Միութեան հրաւէրով զանազան Հայր. Միութիւններ Պելվիլի մէջ հաւաքուած նախնական խորհրդակցութիւն մը ունեցեր են ողբացեալ Հրանդ Ճանիկեանի չարաչար սպանութեան առթիւ։ Որոշուած է յառաջիկայ կիրակի երկրորդ եւ լիակատար խորհրդակցութեան մը հրաւիրել Փարիզի եւ շրջականներու բովանդակ հայ Միութիւնները եւ խմբակցութիւնները, ինչպէս եւ մամուլի ներկայացուցիչները, վերջնական որոշում մը կայացնելու համար։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի մեքենական հիւսկի սենտիքան որոշեց 19 դեկտեմբերէն մինչեւ 4 յունուար փակել Շարլիէօյի կտաւի բոլոր գործարանները։ Այս կերպով բազմաթիւ գործաւորներ դատապարտուած կ'ըլլան բանի անգործութեան։

ՇԱՔԱՐԻ ՆԵՐԱԾՄԱՆ ԴԷՄ

Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց սահմանափակել օտար շաքարի ներածումը։ Առեւտրական նախարարութեան մէկ զեկոյցը կը յայտնէ թէ այս միջոցը անհրաժեշտ էր պաշտպանելու համար, ճակնդեղենի մշակումը որ կարեւոր է Ֆրանսայի երկրագործութեան համար։ Առով սակայն փոքրաքանակի վաճառման գինները չպիտի աւելնան։

Զեկոյցը կ'աւելցնէ.— Ճակնդեղի մշակման համար վտանգը կուգայ անկէց որ ամբողջ աշխարհի մէջ, շաքարի մեծ վաճառականները իրենց մթերքը կը ծախեն որեւէ գինով, օտար դրամ հայթայթելու համար։ Օտար կարգ մը արտադրողներու ելմտական պէտքերը, դրամական փոխանակութեան խախտումը եւ մեծ մթերքները կը բացատրեն այս մեծաքանակ վաճառումները, որոնց հետեւանքով, Ֆրանսայի երկրագործական տնտեսութիւնը, շատ հանցած կրնար վտանգուիլ։

«Սպառողները վախնալիք բան մը չունին կառավարութեան տուած այս որոշումէն։ Իրօք, թոյլատրուած ներածումները պիտի գան աւելնան ներկայ արտադրութեան, եւ անցեալ տարուան մթերքէն աւելցած քանակին վրայ, որոնցմով երկրին պէտքերը լայնօրէն գոհացում պիտի ստանան»։

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ

Կը յիշուի թէ, երբ դեռ աշխատաւորականները իշխանութեան գլուխ էին, որոշուեր էր որ զինաթափութեան յառաջիկայ խորհրդաժողովին նախագահէ Անգլիոյ այն ատենի արտաքին նախարարը Հէնտըրսըն։ Այս առթիւ, վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ, պահպանողական երեսփոխանի մը հարցապնդման վրայ։ Ի պատասխան, արտաքին նախարարը Ճոն Սայմըն յիշեցուց թէ խորհրդաժողովին նախագահի ընտրութիւնը կախում չունի կառավարութենէն, ոչ ալ խորհրդարանէն, այլ միայն Ազգերու Դաշնակցութենէն։

Վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ աշխատաւորական եւ պահպանողական երեսփոխաններու միջեւ, առաջինները պաշտպանեցին այն տեսակէտը թէ Հէնտըրսընի անձնաւորութիւնն է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը նկատի առնելով, զայն նշանակած է նախագահ Զինաթափութեան խորհրդաժողովին, մինչեւ պահպանողականները կը պնդէին թէ, երբ Անգլիոյ ներկայացուցիչ էր որ ընտրուեցաւ։

Արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ կը մնայ խոնարհիլ այն իրողութեան առջեւ թէ Հէնտըրսըն միաձայնութեամբ ընտրուած է նախագահ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին կողմէ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՎԱՐՁԱԿԱԼՆԵՐԸ

Ֆրանսական Խորհրդարանի առեւտրական եւ ճարտարարուեստական յանձնախումբը քննեց Ծերակոյտի կողմէ բարեփոխուած օրինագիծը որ կը վերաբերի իրենց վաճառատունը կամ արհեստանոցը պարպելու դատապարտուած անձերուն, եւ ընդունեց միջին օրինագիծ մը որ պիտի ներկայացուի Խորհրդարանին։

Այս վերջին օրինագիծը կը տրամադրէ՝

1) Պարպումի վճիռներուն գործադրութիւնը յետաձգել մինչեւ 1932 յուլիս 1։

2) Այս յետաձգման ընթացքին, վարձքը աւելցնել 250 առ հարիւր համեմատութեամբ՝ հիմ ունենալով 1914ի վարձքը։

3) Այն առեւտրականները որ իրենց գրաւած վայրերը պարպելու համար հատուցում մը ստացած են կամ այն օտարականները որոնք համաձայն 1926 յունիս 30ի օրէնքին, իրաւունք չունին նորոգելու երկարատեւ վարձքերը, չպիտի կրնան օգտուիլ այս յետաձգումէն։ Դատարանը պիտի կրնայ սակայն պայմանաժամ մը տալ անոնց։

ԽԱԲԵԲԱՅ ԻՇԽԱՆԸ

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Քէրիմ պէյ Սուլթանոֆ անունով մէկը՝ որ ինքզինքը կը ներկայացնէր իբրեւ պարսիկ իշխան մը, եւ իրեն երաշխաւոր ցոյց կուտար պարսիկ դեսպանը։ Բայց երեք տարբեր անուններով՝ դատապարտութիւններ կրած էր։

Յիշեալը յաջողեր էր Պաքուի իր քարիւղահորերէն ճառելով՝ Փարիզցի ճարտարագործէ մը շորթել երեք հարիւր հազար ֆրանքի չափ գումար մը։

Ուրիշներէ ալ զանազան պատրուակներով խաբած էր եւ այս կերպով հրապարակէն քաշած էր մօտ մէկ միլիոն ֆրանք։

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Կը խնդրուի «Օփերա»ն անստորագիր յօդուածը գրող հայրենակցէն՝ խմբագրութեանս հաղորդել իր անունը։

Այս առթիւ, աւելորդ անգամ մըն ալ կը յիշեցնենք թէ նկատի չեն առնուիր այն գրութիւնները, որոնց հեղինակները նոյնիսկ խմբագրութենէն կը ծածկեն իրենց ինքնութիւնը։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (1)

ԱՂԱԲԷԿՈՎ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՊԱՏՄԵԼ...

ԽՄԲ.— վերջերս լոյս տեսաւ ծանօթ չէկիստ Աղաբէկովի մերկացումներուն երկրորդ հատորը։

«Դրօշակ»ի վերջին թիւէն կ'արտատպենք հետեւեալ գրախօսականը՝ այդ գրքի մասին.—

Գ. Աղաբէկովը ծանօթ է «Դրօշակ»ի ընթերցողներին Չեկայի գործունէութեան մասին գրած իր առաջին գրքով։ Հիմա նա հրապարակ է գալիս նոյն նիւթին նուիրուած երկրորդ հատորով, որի մէջ նպատակ է դնում ներկայնել Չեկայի աշխատակիցների կազմակերպումը և չեկիստական գործունէութեան ձեւերը արտասահմանում, ինչպէս նաեւ չեկիստների ապրումներն ու հոգեբանութիւնը։ Աշխոյժ ու կենդանի լեզւով եւ գունաղեղ պատկերներով, Աղաբէկովը նկարագրում է Չեկայի գործիչներին վերից վար, Չեկայի ներսը տիրող կարգերը, բարքերն ու յարաբերութիւնները, նրա առօրեան, գործող դաւերն ու սադրանքները, կամայականութիւններն ու աւազակութիւնները, արբեցողութիւնն ու սեռական թափթփածութիւնը, համատարած փտութիւնն ու բարոյական անկումը։ Ստացւում է ամբողջական ու մռայլ մի պատկեր։ Չեկան, որպէսի այդպիսին, գործունէութեան ներքին ու արտաքին կողմերով, չեկիստը, որպէս խորհրդային միահեծանութեան կամակատար, ա՛յն սկզբունքները, որոնք տիրապետող են այդ ոճրագործ հիմնարկութեան մէջ. ա՛յն հրէշային միջոցները, որոնք կիրարկւում են նրա անունով։

Ինչի՛ մասին ասես չի խօսում Աղաբէկովը։ Գրքի 31 գլուխներում բերւած են բազմաթիւ փաստեր Չեկայի կենտրոնի, գաւառական մի կայքերում, արտասահմանեան ներկայացուցչութիւնների մէջ կատարւող գործերից եւ իշխող պայմաններից։ Կան յուզիչ էջեր եւ մարդկային խիղճը վրդովող ու ընբոստացնող պատմութիւններ։ Ահա կապուտաչեայ, մատաղ Լիւսիան, որին, կարծես, սիրում է Աղաբէկովը, բայց բանտարկել է տալիս իբրեւ հակայեղափոխական։ Ահա 12ամեայ փխրուն Օլգան, որի մօրը բանտարկել է Չեկան։ Ահա գեղեցիկ եւ առնական Սոֆիա Վլադիմիրովնան, որ, սարդի ոստայնն ընկած ճանճի պէս, խճճւում է Չեկայի որոգայթներում։ Ահա Աֆղանիստանի խորհրդային դեսպան Ստարկը իր երկու կանանցով՝ Ասիա եւ Նինա, երկուսն էլ կոմունիստներ, որոնց ձեռքին խաղալիք է դեսպանատունը։ Ահա Բլիւմկինը, Չեկայի աստղերից մէկը, որ գնդակահարւում է որպէս տրոցկիստ։ Ահա «խելքից պակաս» Կարախանը, «աղբ» Միկոյեանը, չինովնիկ Դաւթեանը, անհաշիւ չեկիստներ Պոլսում, Պարսկաստանում, Աֆղանիստանում, հայ կղերական եւ էֆէնդի լրտեսներ։ Էնվեր փաշայի սպանութեան մանրամասնութիւնները։ Ամանուլլահ օգնելու նպատակով Աֆղանիստան կարմիր զօրամասեր մտցնելն ու հազարաւոր աննպատակ զոհերը Ստալինի հրամանով, սանձարձակութիւններ ու մահափորձ պարսկական հողի վրայ, չեկիստական խեղկատակ դատավարութիւններ եւայլն, եւայլն։ Դժւար է թւել Աղաբէկովի գրքի ամբողջ նիւթը։ Մի քանի գլուխներ կարելի է կարդալ ուղղակի իբրեւ արկածախնդրական վէպ, ինչպէս, օրինակ, «Էնվեր փաշայի սպանութիւնը», «Հիւպատոսական ծածկագրերի գողութիւնը», «Մահ դաւաճաններին» եւայլն։

Հայ ընթերցողի համար կան առանձնապէս հետաքրքրական փաստեր հայ կոմունիստների ու հայ չեկիստների գործունէութեան ու բնորոշման մասին։ Ահա դաղթահայ ազգայնականների պարծանք Կարախանը, որին Աղաբէկովը տալիս է հետեւեալ բնորոշումը.—

«Մոսկւայում ո՞վ չի ճանաչում Կարախանին։ Ո՞վ չգիտէ նրա ինքնաշարժը։ որ ամէն օր սպասում է Մեծ Թատրոնի առջեւ։ Ո՞վ կարող է նրան պատկերացնել պարուհի աղջիկների շրջանից դուրս։ Պարուհիները այնպէս մօտ են դարձել վերջերս կրեմլի պետերի մօտ, որ նոյնիսկ «համառուսական բատրակ» Կալինինը իրեն համար ձեռք է բերել մի պարուհի»։ Կարախանին աղջիկները համարում են «հոգեակ», իսկ «պետերը» լաւ, բայց ոչ խելօք տղայ։ Գէպէուն, որ արտաքին գործոց գործավարութեան մէջ յանձին Լիտվինովի ունի մի կատաղի թշնամի, բարեկամական յարաբերութիւններ է պահում Կարախանի հետ։ «Իմ թշնամիների թշնամիներն իմ բարեկամներն են»— ահա Գէպէուի բարեկամութեան հիմքը Կարախանի հետ, որ անոյժ իրեն արհամարհող Լիտվինովի հանդէպ՝ օրգոնապէս ատում է նրան եւ միջոց ու դաշնակիցներ է փնտռում միասնելու համար նրան։ Սակայն, չնայած Կարախանի ակնյայտնի տաղանդի դէպի ճղճիմ բանսարկութիւններն ու բսութիւնները, նրա հիմնական թերութիւնը ոչ թէ յիմարութիւնն է, այլ խելքի ու կամքի պակասութիւնը, եւ ես հաւատացած եմ, որ մօտիկ ապագայում Լիտվինովը կ'օգտուի նրա որեւէ մի սխալից, որպէսզի վերջնականապէս ոչնչացնի Կարախանին։ Իսկ Գէպէուում նրա սխալների վրայ նայում են մատների արանքով՝ չկամենալով ձեռքից փախցնել յանձին նրա պայքարի մի զէնք արտաքին գործավարութեան եւ ի մասնաւորի նրա ղեկավար Լիտվինովի դէմ»։

Աղաբէկովը բերում է մի օրինակ, թէ ինչպէս պարսկական դեսպան Ալի-Ղուլի Խանի հետ բանակցելիս՝ Կարախանը իմացնում է նրան, թէ իրեն յայտնի է պարսկական կառավարութեան ուղարկած գաղտնի հրահանգը։ Այս անզգուշութեան հետեւանքով, քիչ է մնում մերկացւի այն աղբիւրը, որից Չեկան տեղեկութիւններ էր ստանում պարսկական կառավարութեան գործունէութեան մասին։

(Շար.)

MUTUALITÉի սրահին մէջ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17Ի ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ...

ՑԻՍՆԱՄԵԱՑ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԱ—ՔՈԼՈՆՊ—ԱՆԻԷՌԻ ՋԷՅԹՈՒՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին, Rue Charles Chefsonի ծխավաճառին սրահը։

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ Կ.Կ.Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

Բոլոր խումբերու գանձապահներէն կը խնդրուի ժամը 8ին ներկայանալ նոյնը տեղը կոմիտէի գանձապահին։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎԸ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը, այսօր Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8,30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ, զեկոյց ներկ. ժողովի։

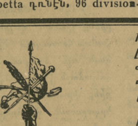
Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ Կ. Կ. ներկայացուցիչը։

ՄՈՒՐԱՏԻ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

իբր յարգանքի պարտականութիւն, Մուրատի զէնքի տարիներու ընկերոջ, Անդրանիկի շիրմին վրայ կը զետեղէ ծաղկեպսակ մը, այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին: Տեղի կ'ունենայ՝ բանախօսութիւն։ կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտք՝ գերեզմանատան Gambetta դռնէն, 96 division.

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԳԱՒԱՌ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։

կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ Սաքօ խումբի ընկերա-համակրական ժողովը այս կիրակի ժամը 2ին ընկեր Ղամպէրեանի սրճարանը։ կը դասախօսէ ընկեր Վարդան Ջուլլէրեան։ կը խնդրուի ճիշդ ժամանակին ներկայ գտնուիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Կորիւն, Աւագ, Առիւծ եւ Պօղոս Սայտօ խումբերը այս կիրակի ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց պատգամաւորներու կողմէ, վարչութեան ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ Խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը բացառիկ խառն ժողովի կը հրաւիրէ Սէն-Լուի Պուլ. Օտտօյի Պատ. Միութեանց ընկերները կարեւոր խնդրոյ մը շուրջ խորհրդակցելու այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 13, Rue de la République*ի սրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Կը խօսի Տիկին Լիլէն Բիւզանդ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ Երիտ. Երկսեռ Միութեան ընդհ. ժողովը այս շաբաթ գիշեր, ծանօթ հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ:

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի փարիզի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» մասնաճիւղի 3րդ ՋՐՈՅՑԸ այս կիրակի ժամը 3ին, 71 Ave. Kléber, կը խօսի՝ *Տիկ. Շանթ*, նիւթ՝ ԿԻՆԸ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ։ Զրոյցը կը ղեկավարէ Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ: Մուտքը ազատ է բոլորի համար։

Զ. Ո. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Միւթիւալիթէի մէջ Salle S։ կը դասախօսէ Պ. Ա. Զաքրեան, նիւթ ունենալով *Քիմիական նախնական* ծանօթութիւններ: կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները, այս Կիրակի ժամը 2.30ին 40 Րիւ տը Պէլվիլ, Մէթրօ Պէլվիլ: կարեւոր օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն, եւայլն։ Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ։

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris *(10)*
Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

34.— ԵԱԼՈՎԱՅԻ ԲԱՂՆԻՔՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Արդարեւ Գարատաղցին կամ Յոյնը ինչո՞ւ խօսի Թուրքերէն։ Միւս կողմէ, կառավարութեան հանդէպ իրենց հաւատարմութեան մասին երդուընցող կարգ մը հայ լրտեսներ կը հաստատէին թէ առեւանգումը կատարած են յիշեալ հայ ֆէտայիները, որոնք կը գործէին Եալովայի շրջակայքը, Հնչակեան եւ Դրօշակեան կոմիտէներուն հրահանգով։

Սակայն վերջէն հաստատուեցաւ, որ այս լրտեսներն ալ աշխատեր էին շուարեցնել կառավարութիւնն ու ոստիկանութիւնը, ամէնուն ուշադրութիւնը Անատոլու դարձնելով՝ խռովութիւն մը յարուցանել Պոլսոյ մէջ, եւ այդ նպատակով օգտագործեր էին պարզ աւազակութեան դէպք մը։ Հայ յեղափոխական շարժումներուն ու աւազակութեան այս դէպքին միջեւ որեւէ կապ գոյութիւն չունէր, ուստի անմիջապէս գրութեամբ մը տեղեկացուցի Պալատին ու Բարձրագոյն Դրան։

Դէպքին էութիւնը հետեւեալն էր.—

Պոլսոյ մէջ կը գործէր պուլկար աւազակապետ մը, որ Քիծօ կը կոչուէր։ Այս աւազակը միացած էր յոյն Եորկիին ու եղբօրը, որոնք տարիներէ ի վեր կողոպուտով կ'ապրէին։ Խոշոր «գործ»ի մը ձեռնարկելու համար, կը յաջողին համոզել 5—10 Յոյն կամ Ալպանացի, որոնք Պոլսոյ մէջ ճիյէրճիութեամբ իրենց ապրուստը կը շահէին։ Արդիական հրացաններով կը զինեն, եւ բոլորը միասին՝ Եալովայի լեռները կ'երթան եւ ծածուկ տեղ մը իրենց ապաստան կը շինեն։ Նախ կը համոզեն անտառապահ մը, որ կը հսկէր Եալովայի ջերմուկներուն մօտակայ անտառներուն վրայ։

Պրանգոյի կինը ծանկաբարձութեան պաշտօն ունէր կայսերական պալատին մէջ։ Ու երբ օր մը դարձեալ նաւով Եալովայէն Պոլիս կը մեկնի, ծանօթանալով Սերպիոյ դեսպանին առաջ թարգմանին՝ Պ. Թէրխանի, կ'առնէ անոր քոյրն ու աղջիկը եւ միասին Եալովա կը վերադառնայ։

Այդ շրջանին Եալովայի նաւամատոյցին ու ջերմուկներուն միջեւ հաղորդակցութիւնը կը պահպանէին ճործորուն կառքեր (եայլը փայթօն)։ Տիկին Մօնիէ եւ իր հիւրերը կը նստին ճործորուն կառք մը եւ կը մեկնին դէպի ջերմուկները։ Ճամբան, Աքքէօյի անտառին մէջ, յիշեալ աւազակները երեւան կ'ելլեն, զանոնք կ'առեւանգեն, լեռ կը հանեն եւ ինչպէս գրեցինք, 15,000 ոսկի կը պահանջեն իբրեւ փրկագին։ Ու կը սպառնան, հակառակ պարագային, զինուորական գործողութեամբ հետապնդուած ժամանակ, սպաննել կիները։

Պոլսոյ քթին տակ կատարուած այս դէպքը չափազանց ջղայնացուցած էր Սուլթանը եւ օտար շրջանակներուն մէջ եւս գէշ ազդեցութիւն թողած։ Դէպքը արձագանգեց Եւրոպա եւ օտար թերթերն ալ սկսան մեծ տառերով, աղ ու պղպեղ խառնելով պատմել այս դէպքը։

Հայերէն թերթերն ալ սկսան նկարագրել ու պարզաբանել դէպքը այնպէս ինչպէս կը համապատասխանէր իրենց խռովարարական ցանկութիւններուն։

Մէկ միջոց կար այլեւս, —փրկագինը վճարելով ազատել կիները եւ յետոյ հետապնդել աւազակները եւ դրամն ալ գանձել։

Այդ շրջանին Իզմիթի կառավարիչն էր Հիւսէյին Քեազիմ փաշան, իսկ զինուորական հրամանատարը՝ Սաատէտտին փաշան։ Անոնց հաղորդուեցան անհրաժեշտ հրահանգները՝ Եալովան շուրջանակի պաշարել տրուեցաւ 15,000 հեծեալ եւ հետեւակ զինուորով։ Այլեւս թռչունն իսկ չէր կրնար փախչիլ։ Սակայն, հազարէն մէկ հաւանականութեամբ, եթէ փախուստային աւազակները, պէտք չէր կորսնցնել անոնց հետքը։ Այս պատճառով, յարմար նկատուեցաւ իբրեւ փրկագին վճարուած դրամները տալ մասնաւոր նշանով մը։

Այդ շրջանին թղթադրամ չկար, որ կարելի ըլլար թիւերը արձանագրել։ Ուստի մասնաւոր կարգադրութեամբ մը, կայսերական փողերանոցին մէջ դրամ տպուեցաւ, վրան նշանակուեցաւ թուականը եւ պաշտօնեաներու միջոցով Իզմիթ ղրկուեցաւ 15,000 ոսկի։ Իզմիթի պահակազօրաց գունդին հարիւրապետ Թէվֆիք եւ յիսնապետ Օսման, ընկերակցութեամբ ուրիշ քանի մը ոստիկաններու, քաղաքային զգեստ հագած, գացին աւազակներուն մօտ։ Այս մարդոց պարտականութիւն տրուած էր լաւ ճշդել աւազակներուն դիմագիծը։ Երբ դրամը այս մարդոց յանձնուեցաւ, անտառապահ մը զանոնք առաջնորդեց այն վայրը, զոր նշանակած էին աւազակները, ստանալու համար փրկագինը։

Աւազակները եկան եւ ստացան դրամը, 10ական ոսկի նուէր տուին փրկագինը բերողներուն, սիկար ու սուրճ հրամցուցին եւ յետոյ հրամայեցին որ մեկնին.

— Նախ գացէք դուք, ետքէն այս կիներն ալ կ'ուղարկենք։ Եթէ ձեզի հետ թող տանք որ մեկնին, կառավարութիւնը կրնայ յարձակում գործել մեր վրայ։

Եւ թոյլ չտուին, որ մեկնին կիները։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ			250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տլ.	8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931
11 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1748
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Հարցը՝ տնտեսական տագնապի մասին է, որ ծանր համեմատութիւններ ստացաւ վերջացող տարուան ընթացքին, ինչպէս կը հաստատեն օրը օրին հաղորդուած լուրերը։

Շահատուրքէն, ներածման սահմանափակումէն եւ «տնտեսական տագնապի տուրք»էն վերջն ալ, հանգիստ չէ Էնկիւրին, եւ նոր ծրագիրներ կ'որոճայ, եկամուտի աղբիւրներ ճարելու համար։

Այսպէս, կը խորհին նոր տուրքը գանձել նաեւ ազատ ասպարէզներու հետեւողներէն,— բժիշկ, փաստաբան, ճարտարապետ եւն.։ Յետոյ, ունին ծրագիր մը, որուն համաձայն տուրք պիտի գանձուի այն կալուածատէրերէն որոնք 500 ոսկիէն աւելի եկամուտ ունին։ Ու վերջապէս, շարժման մէջ դրուած են հին եւ նոր մասնագէտներ, երկրին արտադրութիւնները արժեցնելու համար։

Ներածումներու սահմանափակման եւ «տնտեսական տագնապի տուրք»ին առթիւ, երեւան եկաւ որ, վերջին եօթը տարիներու ընթացքին, 1925-1931, Թուրքիայէն արտասահման գացած է մօտ 303 միլիոն ոսկի։ Այսինքն այդքան գումարի տարբերութիւն մը կայ ներածման եւ արտածման միջեւ։ Միայն 1929էն 1931 (այս վերջինը հաշուելով տասը ամիս), Թուրքիոյ ներածումներն եղած են 518 միլիոն ոսկի, իսկ արտածումները՝ 403 միլիոն։ Տարբերութիւնը՝ 115 միլիոն ոսկի, ի վնաս Թուրքիոյ։

Տնտեսական գործավարը իր զեկոյցին մէջ կը խոստովանէր թէ 1931ի առաջին ամիսներու ընթացքին ներածումներու գումարը եղած է 101 միլիոն ոսկի, մինչդեռ արտածումներու գումարը հազիւ 82 միլիոն կը բռնէ։

— «Եւ հաւանական է որ մինչեւ տարեգլուխ այս նուազումը աւելի շեշտուի՝ Թուրքիա եւս, եթէ միջոցներ ձեռք չառնէ ներածումները նուազեցնելու, կացութիւնը աւելի պիտի վատթարանայ»:

Իսկ ելմտական գործավարը,— Բաղէշի եւ Հալէպի ջարդարարը,— Մուսթաֆա Ապտիւլ Խալիք, ներկայացնելով յառաջիկայ տարեշրջանի նախահաշիւը, հետեւեալ խոստովանութիւնները կ'ընէր. (Ազգ. Մեծ Ժողով, 29 Նոյ.).

— «Անցեալ տարուան մեր ելմտացոյցը հաստատած էինք 186 միլիոն ոսկիի վրայ, միշտ նկատի ունենալով նուազագոյն չափը եւ այդ հաշիւը գրեթէ իրականացած էր: Մինչդեռ այս տարի, հակառակ անոր որ ծախքի բաժինը 184 միլիոնի վրայ հաստատած էինք, առաջին չորս ամիսներու ընթացքին միայն 58 միլիոն ստացանք: Անցեալ 1928ի նոյն ամիսներուն ստացած էինք 66 միլիոն, 1929ին՝ 78 միլիոն, 1930ին՝ 64 միլիոն։ Հասկցանք որ յառաջիկային այդ գումարն ալ չպիտի կրնանք ստանալ, եւ արդէն այս պարագան յայտնի եղաւ հինգերորդ ամիսէն։

Միւս կողմէ, անցեալ տարի արտածումներէն աւելցած էր մէկուկէս միլիոն անգլիական ոսկի. իսկ այսօր ունինք 45 միլիոն ֆրանք։ Ուրեմն, մէջտեղը հարիւրին յիսուն տարբերութիւն կայ: Երկաթուղիներէն երեք միլիոն ոսկի հասոյթ նախատեսեր էինք, մինչդեռ կէս միլիոն ստացանք»։

Այս յայտարարութիւններն ու թուանշանները յստակօրէն կը բացատրեն թէ ինչո՛ւ այնքան խիստ կարգադրութիւններ եղան օտար ներածումներու դէմ, երկամսեայ բաժնեցուցակներ կամ բաժնեցոյցեր հաստատելով («քոնթէնժանըման» կամ «քոթա») արտածելի ապրանքներու տեսակի եւ քանակի մասին։ Յետոյ, այդ յայտնութիւնները կ'ապացուցանեն թէ քէմալապետութիւնը ինչո՞ւ հարկադրուած է 226 միլիոնէն մինչեւ 140-150 միլիոնի զեղչելու իր ելմտացոյցը։

Ուրեմն, Թուրքիան ոչ միայն ինքն իր վրայ կը կծկուի, այլեւ ստիպուած է քամել, քերթել վերէն վար, կարելի եղածին չափ եկամուտ ճարելու համար։

Միայն վերջերս հաստատուած տուրքերը հաշուելով, այսպէս շահեկան պատկեր մը կ'ունենանք.—

Վեց հարիւր ոսկի ամսական ստացող պաշտօնեայ մը՝ պիտի վճարէ 44 ոսկի շահատուրք եւ 72 ոսկի տնտեսական տագնապի տուրք. որով իրեն պիտի մնայ 484 ոսկի։ Միջին պաշտօնեայ մը, որ կը ստանայ ամսական 75 ոսկի, պիտի վճարէ շահատուրք՝ 3,75, տագնապի տուրք՝ 4,12։ Իրեն կը մնայ՝ 67 ոսկի։ (Ամսականները բաժնուած են 19 աստիճանի, 600էն մինչեւ 40 ոսկի)։

Ներսէն կրծելով, քամելով պիտի կրնա՞ն աւելցնել եկամուտները, զարգացնել արտածումը։ Մէկ խօսքով՝ ապահովել առեւտրական կշիռը եւ ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը։

Այստեղ ալ, օտար միջամտութիւնն է որ անակնկալներ կը սպառնայ։ Դեսպանները կարգով ներկայացուցին իրենց տրտունջները։ Էնկիւրի պատասխանեց թէ եղած տնօրինութիւնը ժամանակաւոր է, թէ դաշնագիրները պիտի յարգուին եւն.։ Բայց միւս կողմէ, ստիպուեցաւ դիմել հին աղուէսի մը, նախկին նախարար (իթթիհատական) Խալիլ պէյի, որ առաջարկեց միջին ճամբայ մը գտնել եւ արգիլել մասնաւորապէս թէյը, բրինձը, սուրճը, շաքարը եւ ուրիշ կարգ մը նիւթեր։ Այս կարգադրութեամբ, կը յուսան տարին 25 միլիոն ոսկի խնայել։

Առաջարկը սեղանի վրայ է տակաւին, եւ կրնայ որոշումի վերածուիլ առտու մը, քանի որ Մ. Քէմալ իր կողքին ունի «միատարր եւ միակամ» ժողով մը։ «Գապո՛ւլ, էֆէնտիմ»ներու խառնակոյտ մը։

Բայց, այս բոլոր կարկտանները բաւակա՞ն են լեցնելու դանայեան կարասը պետութեան մը մէջ, որ միայն կեղեքել, թալանել, մաշեցնել եւ աւերել սորված է...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմանագծումը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը որ իր նիստերը կը գումարէր Փարիզի մէջ, նախորդ օր, չինեւճափոնական հարցի քննութենէն առաջ, վիճաբանութեան դրաւ Սուրիոյ եւ Իրաքի միջեւ սահմանագծման հարցը։

Տեղեկաբերը Պ. Ֆոլիչ (Սերպիոյ ներկայացուցիչը) մատնանշեց թէ 1920 դեկտ. 23ի պայմանադրութեամբ նշանակուած սահմանին ճիշդ մեկնաբանութեան մէջ, տեսակէտի տարբերութիւններ կան անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց միջեւ։ Այդ պայմանադրութիւնը կը սահմանագծէր ֆրանսական եւ անգլիական հոգատարութեան ենթակայ երկիրները, Սուրիա, Լիբանան, Միջագետք եւ Պաղեստին։ Այս պատճառով էր որ երկու երկիրները Ազգերու Դաշնակցութեան դիմած են Իրաքի եւ Սուրիոյ միջեւ սահմանները ճշդելու համար։

Տեղեկաբերը խորհուրդին առաջարկեց առայժմ գոհանալ քննիչ յանձնախումբին նշանակումով եւ անոր իրաւասութեանց սահմանումովը։ Յանձնախումբը պէտք է կազմուի երկու կողմերէն դուրս՝ երեք պետութեանց ներկայացուցիչներէն, որոնց պէտք է կցուին չորս օժանդակներ, երկուքը Անգլիոյ, երկուքը Ֆրանսայի կողմէ։ Խորհուրդի կողմէ յանձնախումբի նշանակումը դիւրացնելու համար, երկու կողմերէն պիտի խնդրուի որ այս մասին, իրարու հետ համաձայնելով՝ ներկայացնեն իրենց առաջարկները։

Իսկ Յանձնախումբին գործը պիտի ըլլայ տեղին վրայ հաւաքել հարցին կապուած բոլոր տեղեկութիւնները։

Խորհուրդը ընդունեց տեղեկաբերին թելադրութիւնները։

Սուրիական Միութիւնը

Սուրիոյ հանրապետականներու Լիկան Թերթերուն ուղղած գրութեամբ մը հետեւեալ մտքերը յայտնած է, Սուրիոյ մէջ սահմանադրութեան հռչակման առթիւ.— Ուժգնօրէն կը փափաքինք որ այս նոր շրջանը որմէ կախում պիտի ունենայ մեր երկրին ճակատագիրը, ծնունդ տայ անկեղծ համաձայնութեան մը, որ վերջ դնէ 12 տարիէ ի վեր երկու ժողովուրդներու, Ֆրանսայի եւ Սուրիայի միջեւ տեւող վէճին: Բայց կայ բան մը որ մեզ կը մտատանջէ եւ որ մեզ քիչ մը յոռետես կը դարձնէ, — Սուրիական միութեան կենսական հարցն է այդ: Որովհետեւ, անհերքելի է թէ Միութեան հարցը մեզ համար կեանքի եւ մահուան հարց մըն է: Փաստը տալու համար մեր այս հաւաստումին, կը բաւէ ամփոփել տեսակցութիւնը այն անձին որ ամէնէն աւելի իրաւասու է խօսելու Սուրիոյ ժողովուրդին եւ Սուրիոյ մէջ հանրապետական շարժման անունով, տոքթ. Շէհպէնտէր՝ յիշեալը Գահիրէի սուրիական մամուլի ներկայացուցիչներուն ըսած էր.— «Քանի ֆրանսական կառավարութիւնը դէմ ըլլայ մեր միացման, որեւէ լուծում կարելի չէ»: Արդ, զրոյց կը շրջի թէ ֆրանսական Մարզպանը բացէ ի բաց դէմ է Սուրիական միացման իրականացումին եւ ճիշդ, այս է որ մեզ կը վրդովէ։»

Լիկան կոչ կ'ուղղէ Ֆրանսայի ղեկավարներուն որ գործնականացնեն ժողովուրդներու ինքնորոշման ազատութեան սկզբունքը:

Չինեւճափոնական վէճը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը լսեց իր նախագահին Պ. Պրիանի կողմէ պատրաստուած վերջնական բանաձեւի նախագիծը՝ չինեւճափոնական վէճի լուծման մասին։ Պ. Պրիան կ'առաջարկէ հետեւեալ կէտերը.

1) Խորհուրդը կը վերահաստատէ իր 1931 Սեպտեմբեր 30ի որոշումը. Չինաստան եւ Ճափոն պարտաւոր են դիմել բոլոր միջոցներուն, ապահովելու համար անոր գործադրութիւնը, այնպէս որ զօրախումբերու նահանջը դէպի երկաթուղային շրջանը կատարուի կարելի արագութեամբ, նոյն որոշման թելադրութիւններուն համաձայն։

2) Նկատելով որ 24 Հոկտեմբերի նիստէն ասդին, Մանչուրիոյ մէջ կացութիւնը ծանրացած է, նկատի կ'առնէ երկու կողմերու յանձնառութիւնը զգուշանալու ամէն քայլէ որ կը նպաստէ կացութիւնը աւելի ծանրացնելու։

3) Կը հրաւիրէ երկու կողմերը որ շարունակեն Խորհուրդը տեղեակ պահել կացութեան։

4) Կը հրաւիրէ Խորհուրդին միւս անդամները որ իրեն հաղորդեն իրենց ստացած պաշտօնական տեղեկութիւնները։

5) Կ'որոշէ կազմել հինգ հոգինոց Քննիչ Յանձնախումբ մը, որ տեղին վրայ կատարէ անհրաժեշտ քննութիւնները։ Երկու կողմերը իրաւունք ունին մէկական ներկայացուցիչ տալու Յանձնախումբին։

6) Մինչեւ յառաջիկայ նստաշրջանը որ տեղի պիտի ունենայ 1932 Յունուար 25ին, Խորհուրդը պաշտօն կը յանձնէ իր նախագահին կրկին նիստի հրաւիրել, եթէ պէտքը զգացուի։

Վերջնական կարգադրութիւնը մնաց յաջորդ նիստին, որ վերջին նիստը պիտի ըլլայ։

Մուշանոֆի վերադարձը Թուրքիայէն

Պուլկարիոյ վարչապետը Պ. Մուշանոֆ վերադարձաւ Սոֆիա, Էնկիւրի տուած իր այցելութենէն։

Հազիւ կայարան ժամանած, ուր զինքը դիմաւորելու գացեր էին նախարարներ եւ բազմաթիւ երեսփոխաններ, պուլկար վարչապետը, թուրք պետական մարդիկը ներկայացուց իբր Պուլկարիոյ անկեղծ բարեկամներ։

— Քաղաքական խօսակցութիւններ ունեցանք Էնկիւրիի մէջ, ըսաւ, որովհետեւ, բնական էր որ պիտի քննէինք միջազգային կացութիւնը մասնաւորաբար Պալքաններու վիճակը։

Հաստատեցինք թէ քննուած հարցերուն մէջ նոյն տեսակէտներն ունէինք։ Անոնք որ տոգորուած են Պալքաններու մէջ խաղաղութիւնը ապահովելու փափաքով, այս հարցերուն մէջ տեսակէտներու տարբերութեան չպիտի բախէին։ Խօսակցութիւններ ունեցանք նաեւ Յունաստանի վրայ, որ մաս կը կազմէ Պալքաններուն։ Համոզուած ենք որ մեզ Թուրքիոյ միացնող բարեկամական կապերը տեւական պիտի ըլլան եւ նպաստաւոր՝ երկու երկիրներուն համար։

Հնդկաստանի հարցը

Լորտերու ժողովը վիճաբանութեան ենթարկեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը հանդէպ Հնդկաստանի։ Վիճաբանութիւնը կը շարունակուի տակաւին։

Լորտ Լոյտ նախկին կառավարիչ Պոմպէյի եւ Եգիպտոսի նախկին մարզպան, անյարմար եւ կանխահաս նկատեց Հնդկաստանի համար նախատեսուած սահմանադրական բարեփոխումները։

Ամենէն կարեւոր ճառը խօսեցաւ Լորտ Իրվին, Հնդկաստանի նախկին փոխարքան, որ ընդունելով մէկտեղ հարցին դժուարութիւնները, անհրաժեշտ գտաւ ընդլայնել Հնդկաստանի տրուած ազատութիւնները, համաձայն Անգլիոյ կողմէ քանիցս կրկնուած խոստումներուն։

Իսլամական համագումարը

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ իսլամական համագումարը բացուեցաւ դեկտ. 7ին եւ նախագահ ընտրուեցաւ միւֆթին։ Շնորհաւորութեան եւ աջակցութեան հեռագիրներ ուղղած էին Անդրյորդանանի էմիրը, Պաթալի Նաբաբը (Հնդկաստան), Հիճազի Ալի Թագաւորը, նախորդ խտիվը եւ անոր ազգականներէն իշխան Թոսուն փաշա, Եգիպտոսի նախկին վարչապետ Նահաս փաշա եւն.։ Վերջնական օրակարգի նիւթերն են.— 1. Իսլամական սրբավայրը, 2. Էլ Մէսճիտ էլ Աքսայի համալսարան, 3. Հիճազի երկաթուղի, 4. Իսլամական մշակոյթ, 5. Հրատարակութիւններ, 6. Իսլամական համագումարի կանոնագիր. 7. բանաձեւեր։

Համագումարին վրայ մեծապէս ազդած են տեղական վէճերը։

Անգլեւխորհրդային յարաբերութիւնները

Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը Ճոն Սայմըն տեսակցութեան մը պիտի ընդունի Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը, խօսելու համար ռուսական պարտքերուն շուրջ, որոնց մասին նախապէս կատարուած բանակցութիւնները ապարդիւն մնացած էին։

Յիշենք թէ ռուսական հին պարտքերու կը կազմեն 1 միլիառ 264 միլիոն անգլիականի գումար մը եւ 100ին 5էն տարեկան 63 միլիոնի տոկոս մը։

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները մեծ բան մը չեն սպասեր այս տեսակցութենէն, որ տեղի պիտի ունենայ մասնաւորաբար գոհացում տալու համար պահպանողականներուն։

Դիտել կը տրուի թէ հարցը դժուար թէ որ եւ է ելքի յանգի, քանի որ պարտքերու հատուցման համար, խորհրդային կառավարութիւնը պայման կը դնէ նոր փոխառութիւն մը Անգլիոյ կողմէ։ Իսկ ելմտական շրջանակները որոշած են որ եւ է նոր փոխառութիւն չընել Ռուսիոյ, մինչեւ որ հին պարտքերու հարցը չկարգադրուի։

ՍՏԵՐԼԻՆԻ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Ստերլինը երէկ կէսօրին կը բռնէր 84.50։

Անգլեւպելճ. բանակցութիւնները

Պելճիքայի արտաքին նախարարը որ Լոնտոն մեկներ էր բանակցելու համար մաքսային օրէնքին հետեւանքներուն մասին, տեսակցութիւններ ունեցաւ Անգլիոյ առեւտրական նախարարին հետ։ Կը կարծուի թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է երկու կողմերուն միջեւ։ Պելճիքան մասնաւորաբար շահագրգռող արտադրութիւնները չպիտի ենթարկուին մաքսատուրքի, առանց մաքսային անխուսափելի անհրաժեշտութեան։ Փոխարէն, Պելճիքա պիտի շարունակէ մաքսային ազատ դրութիւնը հանդէպ անգլիական ներածումներու։

Գերմանիոյ կացութիւնը

Վերջին հրամանագրերը եւ գերման վարչապետին Պրիւնինկի ճառը զանազան մեկնութեանց տեղի կուտան խորհրդարանական շրջանակներու մէջ։ Հանրապետական շրջանակները մեծապէս կը գնահատեն Պրիւնինկի յայտարարութիւնը ուղղուած Հիթլերի եւ անոր կուսակցութեան։

Ընկերվարական պետերը տեսակցութիւն մը ունեցան գերման վարչապետին հետ, որ իրենց բացատրեց նոր հրամանագրերու կարգ մը կէտերը։

Սակայն, այդ մասին որոշում տալէ առաջ, ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնը կը սպասէ մասնաճիւղերու տեղեկագրերուն, հրամանագրերու ժողովուրդին վրայ ձգած ազդեցութեան եւ անոնց հետեւանքներուն մասին։ Կը կարծուի սակայն թէ ընկերվարականները պիտի շարունակեն ուժ տալ Պրիւնինկի դահլիճին։

Գրեր էինք թէ Հանրապետութեան նախագահը՝ Հինտէնպուրկ ստորագրեր էր հրամանագիր մը որով Դեկտեմբեր 9էն մինչեւ Յունուար 5 կը հռչակէր զինադուլ քաղաքական պայքարներու, վէճերու, ցոյցերու եւայլն։

Զինադուլի բացումը կատարուեցաւ սակայն արիւնահեղ միջադէպերով։ Քանի չափ հիթլերեաններ յարձակում գործեցին համայնավարական խմբակի մը վրայ։ Ազգայնականները որ իրենց հակառակորդներուն վրայ յարձակեր էին ատրճանակ պարպելով, փախուստ տուին, անմիջապէս որ փամփուշտները սպառեցան։ Համայնավար մը սպաննուեցաւ եւ երկու հոգի ալ վիրաւորուեցան։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց չորս հիթլերեան եւ 9 համայնավար։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

Ո՞Վ ԱՒԵԼԻ ՇԱՀԵՑԱՒ ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵՆԷՆ

Այսօր երբ կատարուած իրողութիւն է Թուրքեւհելլէն մերձեցումը, հարց կը ծագի թէ ո՞վ կը շահի աւելի այս բարեկամութենէն։

Անշուշտ երկու կողմերն ալ իրենց շահերն ունին։ Եւ երկու երկիրներու պետական մարդիկն ու մամուլը երկարօրէն կը բացատրեն այդ շահերը հանրային կարծիքին, հանդարտեցնելու համար վրդովուած գլուխները։

Ըսմէթ փաշա, որուն ընկերացան Թուրք գլխաւոր թերթերու խմբագրապետները, այս վերջիններուն ուղղուած երկար յայտարարութիւններով կը ջանայ լուսաբանել կնքուած համաձայնութեան գլխաւոր կէտերը։

Թուրք հանրային կարծիքին մէջ վրդովում առաջ եկած է այն մտավախութեամբ թէ՝ այս դաշինքին հետեւանքով՝ Թուրքիայէն վտարուած կամ հեռացած Յոյները կրկին պիտի դառնան եւ տուն տեղ պիտի ըլլան։ Կը վախնային մանաւանդ որ «լքեալ» աւարը պիտի ստիպուէին վերադարձնել իրենց իսկական տէրերուն։Բանիմաց Թուրքեր մինչեւ այսօր ալ չեն հաւատար թէ իրենք կրնան անպատիժ մարսել Հայերու եւ Յոյներու բռնագրաւուած կալուածները։ Այդ պատճառաւ ալ միշտ վերապահութեամբ կը վերաբերուին, սպասելով միշտ այն ժամուն, երբ պիտի ստիպուին աւելիով ու տոկոսներովը վերադարձնել զանոնք։

Անոնք հիմա կ'ըսէին թէ Վէնիզէլոս նոր խաղ մը կը խաղայ իրենց գլխուն՝ բարեկամութեան անունին տակ հետապնդելով թաքուն նպատակներ, խաղաղ ճանապարհով վերստանալու համար՝ ինչ որ կորսնցուցած էր արիւնով ու զէնքով։ Յոյն գաղթականներու վերադարձի մղձաւանջը կը ցցուէր անոնց աչքին առջեւ։

Թուրք հանրային կարծիքը հանդարտեցնելու համար, Ըսմէթ փաշա կը հաւաստէ.

— Անցած է այն շրջանը, երբ մեծ քանակութեամբ յոյն գաղթականներ ահագին դժուարութեանց կը մատնէին հելլէն կառավարութիւնը։ Գաղթականները այժմ տեղաւորուած են իրենց համար տնտեսական նոր պայմաններ ստեղծած եւ ամէնէն պատասխանատու պաշտօններէն սկսեալ, բոլոր մարզերու մէջ դիրքեր գրաւած են։ Հիմա հասած է այն ժամը, երբ Յունաստան պիտի օգտուի գաղթականներու ընձեռած ուժէն եւ հարստութենէն։ Շնորհիւ այդ գաղթականներուն, երկիրը ազգային բնակչութեամբ զօրացած է եւ միատարր Յունաստան մը կազմուած։ Այս տեսակէտներէն գաղթականները շատ կարեւոր տարր մը կը կազմեն Յունաստանի համար։ Կը տեսնուի ուրեմն որ, այս պայմաններուն տակ, ո՛չ գաղթականները կը փափաքին նոր գաղթի մը ձեռնարկել, ո՛չ ալ Յունաստան կը յօժարի զոհել զանգուած մը, որ ազգային գոյութեան էական մէկ տարրը կը կազմէ։

Թուրքիոյ վարչապետը այս ձեւով կը բացատրէ կացութիւնը։ Բնակիչներու փոխանակութեան խնդիրը միջազգային դաշնագիրներով — Լօզանի — կարգադրուած է, հետեւաբար Յունաստանի հետ նոր համաձայնագիր մը կնքելու առթիւ այս մասին կարելի չէր խնդիր յարուցանել։ Այլապէս դաշնագիրը վերաքննութեան ենթարկուա՛ծ պիտի ըլլար, առանց միւս դաշնագիր կողմերու հաւանութեան։

Ուրեմն, եթէ յոյն գաղթականները չպիտի կրնան վերադառնալ իրենց տեղերը, ի՞նչ կը շահի Յունաստան այս համաձայնութենէն։ Ա՛յն, որ Թուրքիայէն հեռացած Յոյները իրաւունք պիտի ունենան ճամբորդելու Թուրքիոյ ամէն կողմերը, նոյնպէս իրաւունք պիտի ունենան կալուածներ գնելու հոն եւ շահագործելու զանոնք։ Միայն թէ առ այժմ արգիլուած է անոնց տեւական կերպով հաստատուիլ Թուրքիոյ մէջ։ Առաւելագոյն երեք ամիս միայն պիտի կրնան մնալ հոն։

Այս մասին Ըսմէթ փաշա կ'ըսէ բառ առ բառ.

— Երկուստեք շահ ունինք, որ ճամբորդութիւններն ու շրջումները աւելի ստէպ եւ աւելի դիւրին ըլլան։ Ճամբորդութեան եւ յարաբերութեան խնդիրներուն մէջ անպատեհ եւ սխալ է կարծել թէ փոխանակութեան ոգին եւ սկզբունքը կը վտանգուին։ Խնդիրն այն է, որ կ'ուզուի երկու երկիրներու նոր եւ հին հայրենակիցներուն միջեւ յարաբերութիւնները զարգացնել եւ անոնց պէտքերուն հայթայթումը դիւրացնել։ Երբ Յոյն մը ուզէ Անատոլուէն բուրդ, Ատանայէն բամպակ, Էնկիւրիէն թիֆթիկ գնել, կամ փափաքի Թուրքիա այցելել, հոն դարմանուելու պէտք ունենալ, հարկ չկայ քննելու թէ անիկա հի՞ն թէ նոր Յոյն է։ Այս կարգի մօլեռանդութիւն մը՝ երկրին իսկական շահերը անտեսել պիտի նշանակէր։

Թուրքեւհելլէն այս սրտագեղ գիրկընդխառնումներու ընթացքին թէ՝ Վէնիզէլոս եւ թէ Ըսմէթ մեղրածորան լեզուով փառաբանեցին խաղաղութեան եւ եղբայրակցութեան վեհ սկզբունքները։ Երկուքն ալ շեշտեցին թէ մոռցած են անցեալը եւ անոր բոլոր արիւնոտ վէրքերը։ Վէնիզէլոս նոյնիսկ այնքան առաջ գնաց որ հացկերոյթի մը ընթացքին Entente cordiale կոչեց երկու հարեւան երկիրներու այս համաձայնութիւնը։

Երկու երկիրներն ալ ընդարձակ սահմանի վրայ վերաշինական եւ բարենորոգչական ձեռնարկներ ունին։ Ասոնք գլուխ հանելու համար անհրաժեշտ պայման է խաղաղութիւնը, սահմանագլուխներու ապահովութիւնը։ Այս կէտին վրայ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի շահերը իրարու կը համապատասխանեն։ Ասկէ զատ, տնտեսական ազդակը, առեւտրական յարաբերութեանց զարգացումը աւելի կարեւոր է երկու երկիրներու վերելքին համար։

Հանրային կարծիքը ապահովցնելու համար, Թուրքիոյ վարչապետը կը շեշտէ մանաւորապէս երկու պարագայ.

— Առաջին։ Կողմերը իրենց ներքին գործերուն համար ո՛չ մէկ պահանջ դրին իրարու։ Ո՛չ մէկ փոփոխութիւն պահանջեցին դաշնագիրներու եւ օրէնքներ հաստատած կացութեան մէջ, էական հարցն էր բարիդրացնութեան եւ անկեղծ համաձայնութեան գետնին վրայ քաղաքական կացութիւն մը ստեղծել, որպէսզի անհատական բոլոր յարաբերութեանց մէջ ալ նոյն ոգին տիրապետէ։ Երկրորդ։ Թէ պաշտօնական եւ թէ անհատական մեր բոլոր խօսակցութեանց ընթացքին ո՛չ մէկ ազգի կամ պետութեան դէմ խնդիր եղաւ։ Կողմերը հոգեկան այն տրամադրութեան տակ էին թէ՝ մօտաւոր եւ հեռաւոր բոլոր դրացիներու հետ խաղաղութեան եւ ապահովութեան ամրապնդումը գոհունակութիւն միայն կրնայ պատճառել։

Այս առթիւ կը հերքէ կարգ մը թերթերու, մանաւորաբար «Ժուռնալ տէ Տէպա»յի յայտնած այն կարծիքը թէ Թուրքեւհելլէն նոր դաշինքը գաղտնի պայմաններ կը պարունակէ հաւանաբար օտար պետութեան մը դէմ։ Վէնիզէլոս ըսած է թէ՝ նոյն իսկ եթէ ուրիշներ պատերազմ ընեն, Յունաստան եւ Թուրքիա չէզոք պիտի մնան։

Ո՞վ կը շահի աւելի այս բարեկամութենէն։ Ըսմէթ փաշա կը դժուարանայ ատոր պատասխանել.

— Դժուար է հետեւցնել թէ, կ'ըսէ, այսպիսի բարեկամական քաղաքականութենէ մը երկու երկիրներէն ամէնէն աւելի ո՞րը կ'օգտուի։ Դիւրին չէ ըսել թէ այսպիսի քաղաքականութեան մը հակառակը երկուկողմերէն ո՞ր մէկուն աւելի վնասակար կ'ըլլայ։ Ուրեմն կը նշանակէ թէ երկու կողմերու շահերը ներդաշնակ են։

Միւս կողմէ,Վէնիզէլոս սկիզբէն ի վեր շեշտած է տնտեսական փոխադարձ յարաբերութեանց կարեւորութեան վրայ։ Երբ դեռ Ըսմէթն ու շքախումբը Աթէնք չէին գացած, Վէնիզէլոս հապճեպ այցելութիւն մը կատարեց Պոլիս եւ Թուրք մամուլին ըրած յայտարարութիւններով վեր հանեց այն կէտը թէ ներկայ դարուս՝ տնտեսական հարցերն է որ կը տիրապետեն ազգերու յարաբերութեանց։ Հետեւաբար, եթէ կ'ուզուի Թուրքեւհելլէն բարեկամութիւնը տեւական դարձնել, այս երկու ազգերը մեծ կարեւորութիւն պէտք է տան տնտեսական գետնի վրայ իրենց գործակցութեան։

Յունաստան իր նորաստեղծ եւ հետզհետէ բարգաւաճող ճարտարարուեստին համար շուկայ կը փնտռէ։ Թուրքիան՝ իր մօտիկութեամբ եւ յետամնացութեամբ լաւագոյն յաճախորդը կրնայ ըլլալ։ Ասկէ զատ, յոյն վաճառականները Թրքական ապրանքները տեղւոյն վրայ գնելով, հետզհետէ ձեռք պիտի առնեն Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրը։ Զամիչի, թուզի, ծխախոտի, ձէթի եւ այլ ապրանքներու մասին հելլէնեւթուրք մրցակցութիւնը վերջ պիտի գտնէ։

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կու տան թէ Յունաստանն է շահողը այս գործին մէջ։ Գաղթական Յոյներուն Թուրքիա երթեւեկի ազատութիւնը շատ կարեւոր յաղթանակ մըն է։ Այսօր քանի՛ Հայեր կան որ այդպիսի իրաւունք մը ձեռք բերելու համար հոգի կու տան։ Շնորհիւ այս դաշինքին, Պոլսոյ Յոյներուն դիրքն ալ կ'ամրապնդուի։ Ֆէնէրի Պատրիարքարանը, որ դեռ մինչեւ երէկ աչքի փուշն էր Թուրքերուն, ու քանի մը ամիս առաջ Պաշ փափազըը նուաստացուցիչ անունով կը յօրջորջուէր պաշտօնապէս, վերագտած է արդէն իր նախկին հմայքն ու ազդեցութիւնը։ Ասիկա ալ պզտիկ յաղթանակ մը չէ։ Յոյները հետզհետէ ոտքերնին տեղ պիտի ընեն Թուրքիոյ մէջ։ Երեք ամսուան պայմանը վաղը միւս օր տեւական բնակութեան կրնայ փոխուիլ։

Վէնիզէլոս այս անգամ ալ դիւանագիտական յաղթանակ մը կը տանի։ Յունաստանի բոլոր ընդդիմադիրները այս կէտին մէջ համամիտ էին իրեն, նոյն իսկ գաղթական երեսփոխաններ։ Թուրքիան գոհ է որ արեւմտեան սահմանները կ'ապահովէ։ Այդ ալ իր շահն է։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Ա Ն Գ Ո Ր Ծ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Ֆրանսայի նուագածուներու ընկերակցութիւնը որ երկու հազար անգործ կը համրէ, իր անդամներէն մաս մը ղրկեր էր զանազան հաստատութեանց առջեւ ցոյցեր կատարելու, ընդդէմ օտար նուագածուներու՝ ցոյցերը տեղի ունեցան առանց միջադէպի։

Հաստատութեան մը տնօրէնը ստիպուեցաւ ոստիկանութիւնը կանչել անոր միջոցով զսպելու համար ցուցարարները։

ՎԷՆՍԱՆ Տ'ԷՆՏԻ

Անցեալ շաբաթ օր, 5 դեկտեմբերին, Մոնփարնասի գերեզմաննոցի նկուղներէն մէկուն մէջ տեղաւորեցին ալեւոր ծերունի երաժիշտը՝ Վէնսան տ'Էնտի (Vincent d'Indy) որ փակեց իր աչքերը ութսուներեքէ մէկ տարեկանին։

Ծնած էր 1850ին, ֆրանսական ազնուական գերդաստանէ սերած, կոմս տ'Էնտիի որդին ըլլալով։ Շատ կանուխէն աշակերտած պետական երաժշտանոցին, ու յետոյ իրեն ուսուցիչ ունեցած էր հռչակաւոր Սեզար Ֆրանքը, եւ որուն ամբողջ ներշնչումը իւրացուցած ու յետոյ դրոշմած էր դայն իր գործերուն մէջ։

Հանդիպած եմ շատ մեծ երաժիշտներու, որոնց հանդէպ միայն ունեցած եմ յարգանք կամ ակնածանք, բայց Վէնսան տ'Էնտի իր մեծ համբաւին ու կարողութեան կը միացնէր անհաւատալի իրականութիւններ, որոնց առջեւ կարելի չէր առանց հիացումի մնալ, որովհետեւ կէս մը առասպելական կը թուէին անոնք։ Որովհետեւ Տ'Էնտի ժամանակակից եղած էր Վակների, Լիցի, Պրահմսի եւ այլ համբաւաւոր երաժիշտներու որոնց անունը մեզի շատ հեռուները կը յիշեցնէ։ Ինք, դասարանին մէջ մեզ կը խօսէր թէ ինչպէս ակնածանքով ներկայացած է Վակների, այս վերջինը թէեւ զինքը քիչ մը վերապահութեամբ ընդունած էր, սակայն կ'ըսէր թէ առաջին օրէն իսկ մեծ հիացում ունեցած էր գերման մեծ վարպետին համար, եւ որու մշակած ճիւղը շարունակեց ինքն ալ։ Երկար օրեր միասին ապրած է հունգար երեւելի երաժիշտ Լիցի (Listz) հետ։ Աւելի կարեւոր պարագայ մըն ալ այն է որ տ'Էնտի, հազիւ 20 տարեկան՝ մասնակցած է 1870ի ֆրանքեւգերման պատերազմին, ու վիրաւորուած։

1895ին հիմնած է Schola Cantorum, երաժշտական բարձրագոյն վարժարանը, որուն տնօրէնութիւնը շարունակեց մինչեւ վերջին օրերը։ Հոն կ'աւանդէր յօրինողութեան ճիւղը, անվիճելի ձեռնհասութեամբ։

Պատերազմէն յետոյ՝ երբ նոր երաժշտութիւնը իր զարգացման գագաթնակէտին հասցնել փորձեցին երիտասարդները, տ'Էնտիի երաժշտութիւնը քիչ մը մէկ կողմ դրուեցաւ, ու պայքարը սկսաւ իր եւ նորերուն միջեւ որոնք չվարանեցան իրենց արհամարհանքը յայտնել այս ծերուկին, ինչպէս կը կոչէին։ Երկար ատեն իր գործերը մաս չկազմեցին մեծ նուագահանդէսներու պէտք եղած չափով։

Երաժիշտը մնաց միշտ հպարտ, ու ոչ ոքի կարեւորութիւն տալով՝ նոր գործեր եւս արտադրեց, միշտ հիներուն ոճով, որոնք ունէին ամուր կառուցուածք, կուռ եւ հոյակապ նախադասութիւններ։ Կարեւոր գործերն են՝ Légende de St. Christophe, Wallenstein, Istar, l'Etranger, լեռնական համանուագը, որուն դաշնակի բաժինը անօրինակ և անզուգական մնացած է, կ'ըսեն իր հիացողները։

Վէնսան Տ'Էնտի ծանօթ էր մեր ժողովրդական երաժշտութեան, բարեկամ ըլլալով Օր. Բաբայեանի ու Կոմիտաս վարդապետի։ 1917ին Սորպոնի մէջ հայկական հանդէսի մը երաժշտական բաժինըն ղեկավարած է մասնակցութեամբ Տիրան Ալեքսանեանի եւ Օր. Բաբայեանի։

Իր յուղարկաւորութիւնն ալ եղաւ համեմատաբար պարզ։ Զինքը յարգող երաժիշտները հոն էին բոլորը, եւ բացակայութեամբ կը փայլէին նորերը։ Մեռելական հանդէսին երգեցին վարժարանի աշակերտները։ Թափօրին մասնակցեցաւ Garde Républicaineի նուագախումբը, ինչպէս նաեւ հրետանի, ու ձիաւորներու քանի մը ջոկատ, երաժիշտը ըլլալով Grand Croix de la iégion d'Honneur: Դագաղին կը հետեւէին իր ընտանիքէն յետոյ՝ աշակերտներու անվերջանալի բանակը, որոնց մէջ կարելի չէր որ տխրութեան հետ չզգայի տեսակ մը երանութիւն՝ խառնուած անհուն թախիծի ու երախտագիտական զգացումներու։ Ֆրանսացի քանի մը ընկերներու հետ ճիշդ դագաղին քովը կը գտնուէինք երբ դայն նկուղը իջեցուցին։ Հանգի՛ստ իր յոգնաբեկ մարմնին։

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Այս օրերուս մասնաւոր եռուզեռ մը կը նշմարուի Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան շրջանակներուն մէջ։ Առհասարակ այն տպաւորութիւնը կայ Ազգ. մարմիններու քով, որ վերջապէս կարելի պիտի ըլլայ ամրացնել յունահայ գաղութին գոյավիճակը, մանաւանդ Ներգաղթի զաւեշտախաղէն վերջ։ Հելլէն քաղաքական շրջանակներու մէջ ալ կը նշմարուի տրամադրութեանց փոփոխութիւն եւ դէպի մեզ աւելի լաւ վերաբերմունք մը։ Մասնաւորաբար, պէտք է խոստովանիլ որ ողբացեալ Ճանիկեանի երիցս եղերական սպանութիւնը եւ այդ առթիւ յանուն գաղութին, զօր. Թորգոմին եւ ուրիշներու կողմէ եղած զանազան ձեռնարկներն ու տրուած լուսաբանութիւնները լաւագոյն տպաւորութիւն մը ստեղծած են հելլէն պետական շրջանակներու մօտ։ Նախկին պատերազմական նախարար՝ զօր. Մազարաքիսի նամակը Պ. Միխալոքոփուլոսի օրկանին՝ «Էսթիա»յի մէջ, եկաւ լոյս մը սփռելու եւ սթափեցնելու Հելլէն մամուլը։

Կարելի է ստոյգ կերպով հաղորդել, որ խնդրոյ առարկայ 6-8000ի գաղթէն վերջ, մնացեալներուն համար Հելլէն կառավարութիւնը պիտի խորհի, ու կ'ըսեն թէ խորհած է արդէն, վերջնական կարգադրութիւններ ընել։ Եւ ինչպէս կը հասկցուի իր պաշտօնական զեկոյցէն Վարչութիւնը ինք ալ համոզուած ըլլալով, նոր թափով մը գործի լծուած է վերջին օրերս։

⁂ Ներգաղթի համար ցարդ արձանագրուած են 6000ի մօտ հայրենակիցներ, որոնք կ'ենթարկուին զարմանազան հարցաքննութեանց՝ քաղաքացիներ՝ Շահվէրտեանի եւ Գարտաշեանի կողմէ։ Առայժմ, ինչպէս կ'երեւի առաջին կարաւանը պիտի մեկնի դեկտ. 15ին։ Թէեւ՝ կ'ըսուէր թէ դեկտ.ի առաջին շաբթուն պիտի ճամբայ ելլէն։ Այս ձգձգումին պատճառ ցոյց կը տրուին, երկարատեւ հարցաքննութիւնները եւ զտումները, ու նաեւ՝ ինչպէս կը տեղեկանամ ստոյգ աղբիւրէ՝ ուրիշ վայրերէ գալիք 300 որբերու ուշացումը։ Մինչ այս մինչ այն, արձանագրուածներէն ո՛չ մէկը տակաւին գիտէ ե՛րբ եւ որ կարաւանով մեկնիլը։

Հոս է նաեւ Բարեգործականի ներկայացուցիչ Պ. Օննիկ Թաղէոսեան (Նախկին ուսուցիչ՝ Իզմիր եւ Մաղնիսա) եւ կը զբաղի Ներգաղթի իր գործէն զատ, նաեւ կրթական գործով, յանուն Բարեգործականին։ Կը լսեմ, որ Պ. Թաղէոսեան հետզհետէ այցելած է ու պիտի այցելէ բոլոր ազգային դպրոցները, մօտէն իրազեկ դառնալու համար կատարուած գործին եւ անհրաժեշտ կարիքներուն։ Քօքինիոյ մէջ ներկայ եղած է ծնողական մասնաւոր հաւաքոյթի մը, ուր խօսած է Բարեգործականին դերին մասին։ Մասնաւոր հրաւէրով մը այցելած է Ֆիքսի Ազգ. վարժարանը, որ այս տարի ունի 530 աշակերտ, եւ հոն խօսելով աշակերտութեան, գնահատած է ուսուցիչները, որոնք այսքան անտանելի եւ աննկանոն պայմաններու տակ, առանց մասնաւոր դասարաններու, միեւնոյն սրահին մէջ 6-7 դասարաններով, կը տանին կրթական գործը, այնքան անձնուիրութեամբ եւ համբերութեամբ։ Վարժարանին տնօրէնը Պ. Զաքարեան շնորհակալութիւն յայտնած է Պ. Թաղէոսեանի զգացումներուն համար, խնդրելով որ տեղեկագրէ առ որ անկ է։

Քանի որ կը խօսինք վարժարաններու մասին, կ'արժէ յիշել որ այս տարի աննախընթաց տագնապ մը կը բոլորէ յունահայ կրթական գործը։ Իւրաքանչիւր դպրոցի պատկան մարմինները, հակառակ ուսուցիչներու թոշակներուն վրայ իրենց ըրած աննկանոն զեղչերուն, կրկին ունին կարեւոր բացեր։ Բարեգործականը տակաւին որեւէ գումար չէ զրկած, թէեւ հաստատ կերպով կ'ըսուի թէ, պիտի շարունակուի նպաստը։ Կ'ըսուի նաեւ, որ յունահայ գաղութին ճակատագիրը ճշդորոշուելէ վերջ, կը ծրագրէ հիմնական կարգադրութիւններ ընել մեր գաղութի կրթական գործին համար։ Սպասենք եւ յուսանք։

Ինչ կը վերաբերի մեր կրթական խորհուրդին, պէտք է ըսել, որ ձայնը չելլեր։ Կ'երեւի կը գործէ լուռ ու մունջ, առանց խօսելու եւ գրելու։ Մաղթենք որ այդպէս ըլլայ։ Կեդր. Վարչութիւնը հոս ու հոն կարեւոր միջոցներու դիմած է, դպրոցներու օգտին նպաստի գումարներ մէջտեղ բերելու համար։ Պէտք է խոստովանիլ, որ այս բոլոր տուեալ անհանդուրժելի պայմաններուն մէջ, կրթական մշակներն են, որ կը շարունակեն վառ պահել ճրագը, աննման համբերութեամբ եւ վսեմ փիլիսոփայութեամբ մը։

⁂ Հոս ալ անգործութիւնը օրէ օր կը շեշտուի եւ մասնաւորաբար կը նեղէ մեր հայրենակիցները, իբրեւ օտար աշխատաւորներ։ Ընդհ. թուլութիւն մը կը նշմարուի հրապարակին վրայ։ Արճարանները լաւագոյն արտայայտիչներն են տիրող կացութեան։ Բազմութիւններ կան ամէն արճարանի մէջ, մտահոգ դէմքով եւ տարտամ նայուածքներով, որոնք թղթախաղի մէջ կը ճգնին թաղել տագնապը, որ կը կրծէ զիրենք։ Եթէ ակնարկ մը նետուի դպրոցական թոշակներու գանձման վրայ։ աւելի յստակ կ'ըլլայ պատկերը՝ Գանձումները կիսով չափով կեցած են՝

Մինչ այս մինչ այն, զանազան Միութիւններ կ'աշխատին վառ պահել ազգային կեանքը, հանդէսներով երեկոյթներով եւ մրցումներով։ Հ. Մ. Ը. Մ. Հ. Կ. Խաչ, «Տալւորիկ», «Նաւասարդ», Հ. Յ. Դ. Պատանեկաններ եւ շատ մը միութիւններ կ'աշխատին անվհատ։

⁂ Վերջին պահուն կը լսեմ, որ ձեռնարկներ կ'ըլլան հին եւ նոր Յունաստանը միացնելու եւ Մակեդոնիան ալ միացեալ թեմերու առաջնորդ կարգելու։

⁂ Հոկտեմբերը եւ համայնավարները ներքին վէճի մը բռնուած ըլլալով, այս տարի չտօնուեցաւ Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձը (Նոյ. 29) եւ խեղճ կարմրուկներուն ամբողջ վայնասունն ու թուուցիկ-կոչերը անցան ապարդիւն։ Ողորմելի՛ ճանճե՛ր։

⁂ Կարեւոր դատ մը տեղի ունեցաւ այս օրերուս։ Վեցէն աւելի ընդդիմադիր թերթեր դատի կանչուեցան տրախմիին եւ հետեւաբար նաեւ պետութեան վարկին վնասող յօդուածներ գրած ըլլալու ամբաստանութեամբ։ Իր տեսակին մէջ աննախընթաց դատ մըն էր եղածը։ Դատարան եկած էին՝ կուսակցապետ Ցալտարիս, Փափանաստասիու, երեսփոխաններ, նախարարներ եւ բազմաթիւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ։

Առաջին հարցաքննութիւնը անցաւ աղմկայոյզ, երկրորդը վերջացուց ամէն բան, անպարտ արձակելով ամբաստանեալ խմբագիրները։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀՈՒՎԸՐԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ

Նախագահ Հուվըր, ամերիկեան խորհրդարանին բացման առթիւ, [illegible] տարեկան ուղերձին մէջ՝ կ'անդրադառնայ միջազգային հարցերու։ Նախագահ Հուվըր կը յայտնէ թէ քաղաքական անկայուն վիճակը, չափազանց սպառազինումները, ծախքեր ու տուրքերը 19 երկիրներու, այսինքն աշխարհի կէս բնակչութեան մէջ ստեղծեցին յեղափոխութիւններ, դրամի անկում, որոնք մեծապէս [illegible] վնասեն ամերիկեան տնտեսութեան։

— «Գերմանիոյ եւ Եւրոպայի կեդրոնին մէջ, տնտեսական տագնապը շատ մեծ դժուարութիւններ ստացաւ յունիսին։ Բացայայտ է թէ այս երկիրները պիտի խորտակուին, եթէ ժանդակութիւն չստանան։»

Հուվըր կը շեշտէ թէ ներկայ ելմտացոյցին բացը պիտի հասնի 2223 միլիոն տոլարի. իսկ յառաջիկայ տարուան բացը նախատեսէ 1417 միլիոն տոլար

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

«ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔ ԳՆԵՑԷՔ»

Տնտեսական տագնապները մէկ օգուտ ալ... այն է որ ժողովուրդներու հայրենասիրական զգացումները կը վերարծարծէ...։

Անգլիայէն յետոյ, որ հրապարակ նետեց «միայն անգլիական ապրանք գնեցէք»ի նշանաբանը, Թուրքիա եւս կապկեց ըստ իր բարի սովորութեան, առանց անդրադառնալու թերեւս թէ՝ չի բաւեր նշանաբան գլորել հրապարակի վրայ։ Այլ պէտք է ապրանք հասցնել...։ Ու կարգը եկաւ Ֆրանսայի։

«Փըթի Փարիզիէն»ի մէջ է որ Լիւսիէն Ռոմիէ կը քարոզէ դիմել այս միջոցին.—«Պէտք է կ՚ըսէ, աշխատինք դարմանել անգործութիւնը, ծանուանդ սրբագրելով անոր պատճառը, աշխատանքի պակասը։ Կառավարութիւնը կը մտածէ աշխատցնել քանի մը հազար անգործներ նախատեսուած հանրօգուտ շինութիւններով։ Բայց միայն, որոշ դասու աշխատաւորներգործ մը պիտի գտնեն այդտեղ։

«Պետութեան օժանդակութենէն աւելի ազդու եւ աւելի լայն է ժողովուրդին օժանդակութիւնը։

«Ժողովուրդին այս օժանդակութիւնը, այսօր կը կայանայ ֆրանսական արտադրութիւններ եւ ապրանքներ գնելուն, ուրիշ խօսքով, անհրաժեշտին եւ աւելորդին համար իր ծախքերը յատկացնելուն մէջ գնումներու, որոնք կը պահպանեն եւ կը սնուցանեն ֆրանսացի աշխատաւորները։»

Եւ իր այս տեսակէտը. Լիւսիէն Ռոմիէ կ՚արդարացնէ հետեւեալ նկատումներով։

— Այստեղ, ոչ ազգայնամոլութիւն կայ, ոչ ազգայնականութիւն, եւ ոչինչ որ երեւան բերէ արտասահմանի հանդէպ որեւէ թշնամական զգացում։ Երբ ուրիշ ազգեր, սկսեալ Գերմանիայէն, Անգլիայէն եւ Միացեալ Նահանգներէն կը ձգտին մեզ վտարել իրենց շուկաներէն, պարզապէս մեզ համար հարց կը ծագի այնպէս մը ընել որ մեր գործաւորներն ու պաշտօնեաները ունենան գոնէ Ֆրանսայի յաճախորդներու քաջալերանքը»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ԿՈՐՈՒՍՏԸ

Անգլիական դրամի անկումը մեծ կորուստներ տուած է Ֆրանսայի Դրամատան որ իր տրամադրութեան տակ ունէր 62 միլիոն անգլիականի գումար մը։ Անկման հետեւանքով, Դրամատունը ենթարկուած է 2500 միլիոն ֆրանքի կորուստի մը։ Եթէ ժամանակին, երբ տակաւին սթերլինը չէր ինկած, բայց նշանները կային անկման, դրամատունը ծախէր իր անգլիականի պահեստը, կորուստ չպիտի ունենար։ Սակայն, կառավարութեան հրամանով չէր կատարած այդ գործողութիւնը եւ հիմա Ֆրանսայի Դրամատունը կը պահանջէ որ ֆրանսական կառավարութիւնը փոխարինէ իր վնասը։

Այս առթիւ, օրինագիծ մը ներկայուած է խորհրդարանին։

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Սէնի նահանգին մէջ, 64,338 անգործներ արձանագրուած են նպաստի սնտուկին։ Նպաստը որ անգործին կը տրուի վեց ամսուան համար միայն, մեծ բան մը չէ։ Օրական 8 50 ֆրանք ընտանիքի պետին համար եւ 3,50 ֆրանք կնոջ եւ ամէն մէկ զաւկի համար, իսկ 2.50 ֆր. ալ մօտիկ ազգականներու (ծնողք եւայլն), որոնց բեռը կը ծանրանայ ընտանիքի պետին վրայ։ Նպաստը չանցնիր 19 ֆրանքը այն ընտանիքներուն համար որոնք երեք զաւակ ունին, 22 ֆրանքը՝ 4 զաւակներու համար եւ 25 աւելի բազմանդամ ընտանիքներուն համար։

Փարիզի մէջ եւ շրջակայքը, այն արհեստները որոնք ամէնէն աւելի անգործ կը հանեն, հետեւեալներն են.— Մեքենաներ եւ մետաղագործութիւն 13,774 անգործ.— որակեալ բանուորներ 13,771, — առեւտուրի եւ գրասենեակի պաշտօնեաներ՝ 5226, զգեստեղէն՝ 3628, փայտի գործ՝ 3810, շինութիւններու մէջ 7176, նպարեղէն 5643։

1931 յունուարի 1էն սկսեալ, բաշխուած նպաստներու գումարը, Սէնի նահանգին մէջ հասած է 100 միլիոնի։

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Ն ՎՃԱՐԵԼ

Այս հարցը, որ ուրիշ հոգեբուն կարգին, նաեւ կը զբաղեցնէ միջազգային ելմտական շրջանակները, որովհետեւ, յայտնի է թէ Ռուսիա մեծագումար վճարումներ ունի ընելիք 1932ի սկիզբները։

Վերջերս կատարուած գնահատութեան մը համաձայն, Գերմանիոյ կը պարտի 1150 միլիոն մարք,— Անգլիոյ՝ 20 միլիոն սթերլին,— Ամերիկայի՝ 160 միլիոն տոլար,— Լեհաստանի՝ 30 միլիոն տոլար,— եւ զանազան երկիրներու 155 միլիոն ռուբլի։ Ամբողջութիւնը կը կազմէ ֆրանքի հաշուով՝ 14,375 միլիոն ֆրանք։ Ուրիշ գնահատութեան մը համաձայն, ռուսական նոր պարտքերը չեն անցնիր այս վերեւի գումարին կէսը։

Բայց, ըլլայ 7 թէ 14, բոլշեւիկները, ի վիճակի չեն թուեր վճարելու այսքան գումար։ Որովհետեւ առանց մտահոգուելու թէ ռուսական արտադրութիւնները պիտի կըրնա՞ն անցընել միջազգային շուկաներու վրայ, կազմակերպեցին առաւելագոյն արտադրութիւն մը։ Սակայն օտար բոլոր շուկաները փակ են այժմ ռուսական ապրանքներու առջեւ։ Ո՞րկէ ուրեմն, եւ ի՞նչ կերպով դրամ հայթայթել։

Գալով անոնց որոնք վարկ բացին Ռուսիոյ, դատապարտուած են կ՚երեւի յուսախաբ ըլլալու։ Որովհետեւ, բոլշեւիկ կառավարութիւնը, կը վերանորոգէ իր մուրհակները կամ կը ջանայ յետաձգել վճարումները։ Այսուհանդերձ, օր մը, պէտք է որ վճարեն վերջապէս եւ այն ատեն է որ աղմուկը պիտի փրթի յուսախաբ պարտապահանջներուն միջեւ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԿԱՐՃԱՏԵՒ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պալի մէջ գումարուող Ընկերի խորհրդակցական յանձնախումբը, լսեց Գերմանիոյ ելմտական կացութեան մասին, մակրակրկիտ զեկոյց մը։ Զեկուցաբերին տուած տեղեկութիւններէն կը յայտնուի թէ վերջին վեց ամիսներու ընթացքին, Գերմանիա, արտասահմանի մէջ կնքած է մօտ 5 միլիառի կարճատեւ փոխառութիւններ։ Յանձնախումբը որ չէր սպասեր նման յայտնութիւն մը, որոշած է քննել այս փոխառութեանց բնոյթը, աղբիւրները եւայլն։

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՁԵՏԵՂՈՒՄ

Կառավարութիւնը հաղորդած է թէ Ռումանիոյ Թուրքերը յունիսին պիտի կրնան գաղթել Թուրքիա։ Գաղթականներու զետեղման տնօրէնութիւնը Դանուբէն եկող այդ Թուրքերուն համար սահմանած է փոխադրական միջոցներով օժտուած վայրեր։

*** Քրտական Հալիքանլը ցեղախումբը տեղաւորուած է Իզմիրի եւ Զաթալճայի մէջ։ Կը բաղկանայ 2000 անձերէ, որոնք իրենց հետ ունին ուղտեր, կենդանիներ, 100 հազար ոչխար եւ իրենց բոլոր գոյքերը։ Ցեղախումբին նախագահ Խալիտ աղա, «աղօթած է հանրապետական կառավարութեան արեւշատութեան համար»։

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պոլսոյ կրթական տնօրէնութիւնը նշմարած է որ կարգ մը վարժարաններու վերջին կարգերուն մէջ ֆրանսերէնի դասաւանդութիւնը կը շարունակուի։

Նկատելով որ կարելի չէ իւրաքանչիւր վարժարանի համար անջատաբար ծրագիր պատրաստել, որոշուած է փոքրամասնութեանց վարժարաններու տնօրէնները ընդհանուր խորհրդակցութեան մը հրաւիրել եւ վերջնական յայտագիր մը պատրաստելով գործադրութեան դնել։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Պերլինի Թուրք դեսպան Քէմալէտտին Սամի փաշա, որ Պոլիս կը գտնուի, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Թուրքեւգերման յարաբերութեանց մասին.

— Գերմանիոյ հետ մեր յարաբերութիւնը շատ բնականոն վիճակ ունի։ Բոլոր պայմանագրութիւնները կնքուած են։ Գերմանիոյ հետ տնտեսական յարաբերութեան ամէնէն աւելի կարեւորութիւն կուտանք։ Թուրք կառավարութիւնը մաքսային փոխադարձութիւնը ընդունելէն յետոյ, մեր առեւտրական յարաբերութեան մէջ փոփոխութիւններ եղած են։ Հետեւաբար տնտեսական նոր ուղեգիծ մը որոշելու համար, գերման դեսպանը Պերլին գացած էր։ Նոր պայմաններու համաձայն լաւ աշխատելու համար պէտք եղած միջոցները ձեռք առնուած են։

Մաքսերու նոր դրութիւնը, Գերմանիոյ հետ մեր կնքած առեւտրական դաշնագիրներու մէջ փոփոխութիւններ յառաջ բերելու կը հարկադրէ։ Բայց կառավարութեան տուած վերջին որոշումը, բոլոր պայմանագրութիւններէ վեր է։ Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ առեւտրական փոխանակութիւնը ժամանակի ընթացքին փոփոխութեան կ՚ենթարկուի, եւ երբեմն Թուրքիայէն Գերմանիա, երբեմն ալ Գերմանիայէն Թուրքիա կատարուած արտածումները կ՚աւելնան։ Անցեալ տարի մեր արտածումը աւելի էր, մինչ այս տարի Գերմանիա աւելի ապրանք սկսաւ ղրկել։ Մասնաւորապէս երկաթուղիի համար պէտք եղածները Գերմանիայէն հայթայթելու ենք։

1932 ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ 1932
"ՅԱՌԱՋ„Ի
ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԻԱԿ ՀԱՅ ՕՐԱԹԵՐԹԸ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
ՖՐԱՆՍԱ եւ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ	140 ֆր.	70	35 ֆր.
ԱՆԳԼԻԱ եւ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ, ԻՏԱԼԻԱ, ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ	250 ֆր.	125	—
ԱՄԵՐԻԿԱ	8 տոլ. (զեղչուած)	5 տոլ.	—
ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐ	200 ֆր.	100 ֆր.	—

1931 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1932 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20

Անոնք որ նոր բաժանորդ կը գրուին ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՄԷԿ ՏԱՐԵԿԱՆ, կամ հին բաժանորդներէն անոնք որ կը նորոգեն ՄԷԿ ՏԱՐԵԿԱՆ ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ, իբրեւ պարգեւ պիտի ստանան հետեւեալ գիրքերէն մէկը, իրենց ընտրութեամբ.—

1.— ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ ԵՒ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ՝ Ռուբէն Զարդարեանի, 2.— ՊԱՆԴՈՒԽՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ՝ Մելքոն Կիւրճեանի (Հրանտ), 3.— ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀ՝ Գեղամ Տէր Կարապետեանի, 4.— ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԳՈՐԾ՝ Գեղամ Բարսեղեանի, 5.— ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ ԵՒ ՎԻՊԱԿՆԵՐ՝ Ա. Արփիարեանի, (հինգն ալ Մատենաշար Նահատակ Գրողներու Բարեկամներու), 6.— ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ՝ Թարգմ. Լ. Մեսրոպի, 7.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ (1931 կամ 1932 Թուականի), 8.— ԱՆՑՐԵՒ՝ Համաստեղի, 9.— ԻՄ ԳԻՐՔԸ՝ Ա. Ահարոնեանի (Ա. հատոր), 10.— Նոյնը (Բ. հատոր)։

ՅԱՋՈՐԴՈՎ ՈՒՐԻՇ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վիէն, 7 դեկտ.— Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը իր 6րդ ախոյեանական մրցումը կատարեց. C. S. Décinneի դէմ, դեկտ. 6ին կիրակի օր, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին վրայ։ Սոյն մրցումը խիստ հետաքրքրական էր, որովհետեւ թէ ֆրանսական խումբը, եւ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը միեւնոյն կէտերը ունէին։ Ուրեմն, այս մրցումի յաղթանակով, ուԹը խումբերու դասաւորման գլուխ պիտի դասուի մեր խումբը։

Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը արժանացաւ այս պատուին 16 կէտով, հակառակ անոր, որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա.ին խումբէն կը բացակայէին իր լաւ խաղացողներէն Գաբօ, Մարտիկ, Մինաս եւ Օննիկ զանազան պատճառներով։ Այս չորս բացականերուն տեղ կը խաղային իր պահեստի անդամներէն, եւ չնայելով որ, այնքան զօրաւոր չէր մեր խումբի կազմը, բայց նորէն փայլուն յաղթանակ մը տարաւ, ֆրանսական իրմէ զօրաւոր խումբին դէմ 0ի դէմ 3 նշանակէտով։ Բաւական թիւով երիտասարդներ եկած էին դաշտ, քաջալերելու համար մեր մարզիկները։

Ն.

ՃԱՆԻԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ստորագրեալ հայրենակցական միութիւններս կը հրաւիրենք Փարիզի եւ շրջականերու բոլոր Հայր. Միութիւնները եւ խմբակցութիւններու ներկայացուցիչները ներկայ ըլլալ կարեւոր խորհրդակցութեան մը, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ կիրակի 13 դեկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 10 Rue Rambuteau հայկ. ճաշարանի մէջ, ողբացեալ ՀՐԱՆԴ ՃԱՆԻԿԵԱՆԻ (Կ. Վիտինեան) յիշատակին առթիւ։

Բարձր Հայքի Հայր. Միութիւն, Ուրֆայի, Եօզկատի, Կիլիկիոյ, Տիգրանակերտի Հայր. Միութիւնները, Զ. Ռ. Միութիւն, Հաճնոյ Ազգասիրաց Միութիւն, Նախաձեռնող Շապին-Գարահիսարի եւ Շրջ. Ռազմիկ Հայր. Միութիւն։

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էր Մարսէյլի մեր թղթակիցը, Մարսէյլի մէջ ալ ժողով մը գումարուած է այս արիւնոտ հարցին առթիւ եւ կազմուած է դիւան մը՝ գործը հետապնդելու համար։

Յառաջիկայ ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ 13 դեկտ. կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Rue Poliveau, Bar de la Poste վարի սրահին մէջ։ Օրակարգն է յիշեալ դատի հետապնդման համար Գործադիր Յանձնախումբի մը ընտրութիւնը։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԷՆ

Կը լսենք թէ Փարիզի Աղքատախնամի ատենապետութենէն վերջնապէս հրաժարած է Տօքթ. Ալլահվէրտի Որդի, խորապէս ազդուելով կարգ մը անձերու յամառ եւ սպառնական դիմումներէն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ եւ մելանով։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (2)

ԱՂԱԲԵԿՈՎ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՊԱՏՄԵԼ...

Միկոյեանի մասին այսպէս է արտայայտւում Աղաբէկովը իր գործակիցներից մէկի բերանով.—«Ջուր չեն ասում, որ Խորհրդային Միութեան մէջ ամենանշանաւոր քիմիկոսը Ստալինն է։ Նա կարող է ծարդուն վերածել աղբի, ինչպէս վարուեց Տրոցկու վերաբերմամբ, բայց աղբից էլ կարող է մարդ շինել, ինչպէս արաւ Միկոյեանից»։

Շատ փայլուն չէ եւ Թէհրանի նախկին դեսպան Դաւթեանի դէմքը։ Աղաբէկովը նրա մասին գրում է.

«Մեծ, շքեղ առանձնասենեակ։ Ամէն կողմ գորգեր եւ թանկարժէք կաշիով պատած փառաւոր կահկարասի։ Սենեակի մէջտեղը, աջակին մի գրասեղանի մօտ, երեսը դէպի դուռը, նստած էր դեսպան Դաւթեանը։ Պարսկաստան նշանակուելուց առաջ, նա Փարիզի դեսպանի խորհրդական էր։ Ուսանողական տարիները Դաւթեանն անց է կացրել Բելգիայում։ Երկարատեւ կեանքը Եւրոպայում խիստ դրոշմ էր դրել նրա վրայ, որով նա աչքի էր ընկնում խորհրդային միւս խոշոր գործիչների մէջ։ Բարձրահասակ, թուխ ու գեղեցիկ, դէմքի ուղիղ գծերով, միշտ կիրթ վարուեցողութեամբ շըրջապատողների հետ՝ Դաւթեանը հաճոյ նպաստաւոր տպաւորութիւն է թողնում։ Միւս դեսպաններից Դաւթեանը տարբերւում է նրանով, որ եւրոպական լեզուներ էլ գիտէ։ Այս բոլոր յատկութիւններով եւ աչքի առաջ ունենալով այն նպաստաւոր քաղաքական պայմանները, որոնք կային Պարսկաստանում նրա դեսպան նշանակուելու ժամանակ, Դաւթեանը մեծ գործ կարող էր կատարել խորհրդային կառավարութեան համար, բայց նրա բնաւորութեան հակառակ կողմը ի չիք էր դարձնում նրա բոլոր առաւելութիւնները։ Նա երկչոտ ու անվճռական մարդ էր, բոլորովին զուրկ նախաձեռնութիւնից։ Նրա ջանասիրութիւնը սահմանափակւում էր միայն Մոսկուայից ստացած բոլոր հրահանգների կատարումով, առանց մտածելու։ Իսկ ի՞նչ հրահանգներ կարելի էր սպասել արտաքին գործավարի պաշտօնակատար Կարախանից, որի յիմարութիւնը նոյնպիսի առածի կարգ էր անցել, ինչպէս «քարէ յետոյք» տիտղոսը անուր կպել էր Մոլոտովին, որը նորերս նշանակուեց Խորհրդ. Միութեան ժողկոմխորհի նախագահ»։

Ի միջի այլոց, Դաւթեանը յայտնում է Աղաբէկովին, թէ՝ «Մոսկուան խնդրում է ամէն գնով արգիլել դաշնագրի կնքումը Պարսկաստանի եւ Իրաքի միջեւ։ Պէտք եղաւ նորից նպաստ տալ մի քանի թերթերի խմբագիրներին, որ լրագրական պայքար մղեն դաշնագրի դէմ։ Բացի այդ, ես խօսեցի Մէճլիսի պատգամաւորներից մի քանիսի հետ եւ աշխատեցի գրգռել նրանց դաշնագրի դէմ. բայց ինձ թւում է, որ մենք անզօր ենք որեւէ բան անելու, որովհետեւ ամբողջ գործը Շահի եւ Թէյմուր-Թաշի ձեռքն է»։

Դաւթեանը չէր սխալւում. բոլշեւիկեան դրամներն անզօր գտնւեցին արգիլելու Իրաք-պարսկական դաշնագրի ստորագրութիւնը։

Ապա յիշւում են մի շարք նշանաւոր եւ աննշան հայ չեկիստներ, ինչպէս «օրգբաժնի կազմակերպիչ Գալստեանը», Թուրքիայի գործերի մասնագէտ Ն. Գէորգեանը՝ «ցաւագար ու դեղնագոյն դէմքով» մի տղայ, Աղաբէկովի օգնական Սուրէն Մակարեանը, Չեկայի Թաւրիզի ներկայացուցիչ Մինասեանը, լրտեսական գաղտնի խմբի պետ Օրբելեանը, Չեկայի Բաշղրանի ներկայացուցիչ Փաշայեւը, Ղոլտուխչեւը եւ շատ ուրիշներ։ Անհասարակ, Աբեւելքում, բայց, մանաւանդ, Պարսկաստանի չեկիստների շարքերում հայերը պատկառելի թիւ են կազմում։ Աղաբէկովը հաստատում է, որ Չեկան յատուկ ուշադրութիւն է դարձնում գաղութահայ հոգեւորականների ու վաճառականների վրայ եւ աշխատում է նրանց մէջ գտնել գործակալներ։ Եւ նորից ու նորից պնդում է, որ Մայլեան եպ., Արսէն վարդ. Ղլտճեան, Բաղդատի առաջնորդը եւ ուրիշներ Չեկայի վճարովի գործակալներ են։

Արսէն Ղլտճեանի մասին Աղաբէկովը գրում է. «Ֆրանսայում մենք ունենք մի գաղտնի գործակալ՝ 57։ Նա հայ վարդապետ է։ Հիմա նա այնտեղ մեզ համար զրեթէ բոլորովին անօգուտ է։ Մենք որոշել ենք կանչել նրան այստեղ, մեր ունեցած եկեղեցական կապերի շնորհիւ եպիսկոպոս ձեռնադրել տալ եւ ապա ուղարկել Պարսկաստան, Հնդկապարսկական թեմի առաջնորդի պաշտօնով»։

Չեկան ենթադրում էր նաեւ Ղլտճեանի իբրեւ քարտուղար տալ չեկիստ Գէորգեանին, որը պիտի մի կողմից «վարէր եպիսկոպոսի գործերը», իսկ միւս կողմից հող պատրաստէր Չեկայի գործի կազմակերպման համար Հնդկաստանում եւ աշխատէր «հայկական գծով»։ «Պարսկաստանում ապրում են շատ հայեր, որոնց միջոցով մեծ գործեր կարելի է կատարել»։

Պոլսում «No. K)23ի միջոցով մենք ունէինք թրքահայոց պատրիարքի ամբողջ գրագրութիւնը։ Այս նիւթերից մենք ծանօթ ենք հայ համայնքների դրութեան, այս կամ այն եպիսկոպոսի քաղաքական դիմագծին եւ, վերջապէս, Դաշնակների կուսակցութեան մասին»։

«Բաղդատում մենք ունէինք վերջերս առաջնորդ նշանակուած մի հայ եպիսկոպոս, որին իր պաշտօնավայրը մեկնելուց առաջ գործի է գրաւել Հայաստանի Գէպէուն»։

Աշխարհական գործակալներից Աղաբէկովը համեմատաբար երկար կանգ է առնում Պոլսեցի վաճառական Ելմայեանի վրայ։ Ինքը Աղաբէկովը Պոլսում գործում էր գաղտնի՝ պարսկահայ վաճառական Ներսէս Յովսէփեանի անունով։ Պոլսի հայ ազգային շրջանների, թուրք կառավարութեան եւ օտար դեսպանների ներքին կեանքը լուսաբանելու համար, նա, ամսական 150 տոլար վճարելով, իբրեւ գաղտնի լրտես բանեցնում է յիշեալ Ելմայեանին։

«Վաթսունամեայ մի ծերունի, գրում է Աղաբէկովը, ալեհեր գլխով ու բուրժուայի մեծ փորով, Ելմայեանը ուժեղ տպաւորութիւն էր գործած շրջապատողների վրայ։ Աւելի քան 30 տարի աշխատելով Պոլսում իբրեւ միջնորդ, նա շատ ծանօթներ ունէր հասարակութեան բոլոր խաւերում։ Տեսքով բարեհամբոյր, Ելմայեանը խորամանկ էր խորամանկութեամբ մի հայի, որ Թուրքիայում կատարուած բոլոր իրադարձութիւններից յետոյ, ոչ միայն փրկել էր իր կեանքը, այլեւ հարստութիւն էր դիզել։ Նրա առեւտրական վարկը ցած էր ամէն քննադատութիւնից։ Նրա նախնական ուսումնասիրութիւնից մենք այն տպաւորութիւնը հանեցինք, որ Ելմայեանը միայն մէկ մղիչ ունի— դրամը։ Դրամի համար նա պատրաստ էր ծախել ամէն ինչ ու ամէնքին։ Հէնց նրա ա՛յդ «յատկութիւնների» համար մենք ընտրեցինք նրան։

Աղաբէկովը օգտւում է Ելմայեանի ագահութիւնից եւ շոյելով նրա ընչասիրութիւնն ու «ազգասիրութիւնը»՝ առաջարկում է լրտեսութիւն անել։ Ելմայեանը համաձայնւում է սիրով.

«Նախ, ասում է նա, ես լաւ կապեր ունիմ թուրք ոստիկանութեան հետ։ Քաղաքական ոստիկանութեան բաժանմունքներից մէկի պետը ամբողջապէս իմ ձեռքումն է եւ իմ բոլոր խնդիրները կը կատարէ։ Յետոյ, ես ծանօթներ ունիմ Պոլսի համարեա բոլոր դեսպանատուններում եւ կարող եմ նրանցից էլ տեղեկութիւններ ստանալ։

— Ի՞նչ էք ասում, զարմանում է Աղաբէկովը։ Նոյնիսկ բոլշեւիկների՞ց։

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ՊՈԽԱ—ՔՈԼՈՆՊ—ԱՆԻԷՌԻ ՁԷՅԹՈՒՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական ճաւաքատեղին, Rue Charles Chefsonի ծխավաճառին սրահը։

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ Կ.Կ.Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

Բոլոր խումբերու գանձապահներէն կը խնդրուի ժամը 8ին ներկայանալ նոյնը տեղը կոմիտէի գանձապահին։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎԸ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ Կ. Կ. ներկայացուցիչը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ"ի

Թիւ 12 (1931 դեկտեմբեր), հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏՈՒՄ' Խմբ., ՀԱՅԿՈՄԿՈՒՍԻ ԿԵՆՏԿՈՄԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ (Ս. Վրացեան), ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՐԱՒԱԶՈՒՐԿ (Աշոտ-Արծրունի), ՍՏ. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՒԱՆԱՆՔԸ (Գ. Գիւզալեան), ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ, ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ' Ա. Թուրքիան եւ Ազրբէջանի ազգայնականները, Բ. Վրաց տարագրութեան մէջ (Սիգմա), ԻՆՏԵՐՆԱՍԻՈՆԱԼ, ՍՈՑԻԱԼԻԶՄ եւ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ, ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ, ՄԵՐ ՁՕՀԵՐԸ, ԴՐԱԽՕՍԱԿԱՆ։

Տարեկան բաժնեգին 25 ֆր. կամ 2 տոլար։ Հատը' 2 ֆր. 50։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԳԱՒԱՌ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ Սաքօ խումբի ընկերա-համակրական ժողովը այս կիրակի ժամը 2ին ընկեր Ղամպէրեանի սրճարանը, կը դասախօսէ ընկեր Վարդան Ջուլլէրեան։ Կը խնդրուի ճիշդ ժամանակին ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ կորիւն, Աւագ, Առիւծ եւ Փօղոս Սայտօ խումբերը այս կիրակի ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց պատգամաւորներու կողմէ, վարչութեան ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ Խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը, վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը բացառիկ խառն ժողովի կը հրաւիրէ Սէն-Լուի Պուլ. Օտտօյի Պատ. Միութեանց ընկերները կարեւոր խնդրոյ մը շուրջ խորհրդակցելու վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 13, Rue de la République*ի սրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Կը խօսի Տիկին Էլլէն Բիւզանդ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Կրընոպլը, Մարկ.— 105։
Պրոն, Մարգ.— 50։
Վիլ տ'Ավրի, Մ.— 35։
Փարիզ, Հ. Եղբ.— 140։
Լա կոտինիէռ Ն. Դ.— 210։
Լիոն, Ն. Ց.— 70։
Լա Սիօթա, Գործ.— 181։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՇԱՎԻԼԻ Երիտ. Երկսեռ Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը շաբաթ գիշեր, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի փարիզի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» մասնաճիւղի 3րդ ՔՐՈՅՑԸ այս կիրակի ժամը 3ին, 71 Ave. Kléber, կը խօսի' *Տիկ. Շանթ*, նիւթ' ԿԻՆԸ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ։ Զրոյցը կը ղեկավարէ Պ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ։ Մուտքը ազատ է բոլորի համար։

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները, այս կիրակի ժամը 2.30ին 40 րիւ տը Պէլվիլ, մէթրօ Պէլվիլ։ Կարեւոր օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն, եւայլն։ Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ։

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

նախագահութեամբ Comité Olympiqueի ընդհ. քարտուղար եւ «Echo des Sport»ի խմբագրապետ M. Marcel Delarbreի:

26 Դեկտեմբեր Շաբաթ ժամը ճիշդ 2.30ին
ՍԹԱՏ ԷԼԻԶԱՊԷԹԻ ՄԷՋ (ՄԷԹՐՕ ՓՕՐԹ Տ'ՕՐԼԷԱՆ)

«ՖՈՒԹՊՈԼ ՔԼԻՒՊ ՏԸ ՍԷԹ»

COUPE de FRANCEի 1930ի յաղթական ընդդէմ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ Ա. ԽՈՒՄԲԻՆ

Սթատը 3000 հոգիէն աւելի չի կրնար պարունակել, ապահովեցէք ձեր տոմսերը նախապէս։ Գիները 7—10—15 ֆրանք։ Մուտքի իւրաքանչիւր տոմս իրաւունք կուտայ ՖՕԹՕ ՑԷՊԻՒՍԻ կողմէ ծրի նկարի մը։ *Դիմել հայկ. ճաշարանները կամ ժպտունիի* 12 Pasage du Caire, հեռաձայն Central 72—75։

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբ

վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, *131* Rue Cambronne, Métro Vaugirard, տեղի կ'ունենան վիճաբանութիւններ *«ՏԱՐԱԳԻՐ ՀԱՅ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐԸ»* զեկոյցին առթիւ։

Մուտքը ազատ է ամէնուն համար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Բաբերդի Քասնթա գիւղէն Համբարձում (Մերկերիօս) Ներգէթեան որ հինգ տարի առաջ կը բնակէր 5 Rue Pradier, *Փարիզ (13)։ Իմացնել իր հօրեղբօր Սեդրաք Ներգէթեանի, 14* Strada Olteni, Constantza, Roumanie.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (108)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

34.— ԵԱԼՈՎԱՅԻ ԲԱՂՆԻՔՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Րէֆիք պէյ վերադարձաւ իր ընկերներուն հետ։ Կէս գիշերին աւազակները փախան։ Առտուն մթնշաղին կիները վերադարձան ջերմուկները'

Եալովայի բոլորտիքը կապուած էր զինուորական շղթայով։ Միւս կողմէ անտառներուն մէջ զինուորները «մաղելու եւ սանտրելու» գործողութիւնը կը կատարէին։ Աւազակներուն վրայ առաջին յարձակումը գործուեցաւ Գարամուսալի գաւառակին մէջ, Էլմալըք լերան կողքին։ Սակայն աւազակները, հրացան մը եւ մոմլաթէ վերարկու մը ձգելով, յաջողեցան խոյս տալ։ Յետոյ սակայն բռնուեցաւ մէկը միայն, բոլորովին զինով, Եալովայի մօտ ագարակի մը մէջ։ «Ճիյէրճի» Ալպանացի մըն էր, որ ընկերներէն բաժնուեր էր, եւ նաւակով մը Պոլիս մեկնելու նպատակով պահուըտեր էր այդ կողմերը։ Քիչ մը քաջութիւնը եւ համարձակութիւնը աւելցնելու համար, քանի մը գաւաթ օղի էր խմեր, բայց շատ էր փախեր' լաւ մը գինովնալով ղեկը կորսնցուցեր էր։ Ու տեղէն ելլելու կարողութիւն չէր մնացեր-վրան։ Գրպանէն գտնուեցաւ 700 ոսկի։ Իզմիթ ղրկուեցաւ, յետոյ Իզմիթէն Պոլիս։

Էլմալըք անտառին մէջ կատարուած յարձակումէն յետոյ, մնացեալ աւազակները փախան դէպի Գարաթէփէ գիւղը, Իզմիթի մօտ։

Զինուորական ուժերուն հրամանատարը որոշում տուած էր կրակել անտառները, որովհետեւ կը պահանջուէր անպայման գտնել աւազակները, ողջ կամ մեռած։ Յարձակումը շարունակուեցաւ նաեւ Գարաթէփէի անտառներուն մէջ։ Աւազակները փոխադարձութեան դիմեցին։ Տեղացի ժողովուրդէն Օսման ճամբայ ցոյց կուտար զինուորներուն։ Աւազակներուն առաջին գնդակին զոհ գնաց այս գիւղացին, որ սիրտէն զարնուելով մեռաւ վայրկենապէս։ Ընդհարումը տեւեց մօտ կէս ժամ։ Զինուորներէն նահատակ ինկան յիսնապետ Րէճէպ, ոստիկան Իզմիթցի Հասան եւ զինուոր պոռշնակ Քեազիմ։ Աւազակներէն սպաննուեցան 3 հոգի, իսկ ողջ ձերբակալուեցան եօթը հոգի։ Գրաւուեցան անոնց վրայ գտնուած դրամները։ Ձերբակալուածներուն մէջ չկար աւազակապետը, Քիճօ։ Պուլկար Քիճօ, դրամը իրենց միջեւ բաժնելէ ետքը, իր բաժինը կ'առնէ եւ ծպտուելով Պոլիս կը փախչի։ Քանի մը օր յետոյ ան ալ ձերբակալուեցաւ։

Ձերբակալուած չէին նաեւ յոյն Եորկին ու եղբայրը, որոնք նոյնպէս փրկագինէն իրենց բաժինը առնելէ յետոյ, ծպտուելով Իզմիթ էին անցեր եւ Իզմիթի ծիզվիթներու եկեղեցին էին ապաստաներ։ Եւ եկեղեցիին բարեգութ (!) պաշտպանութեամբը, ծիզվիթ քահանայի զգեստ հագնելով կը մեկնին Պոլիս, ու կ'իջեւանին Սամաթիոյ իրենց բարեկամներէն մէկուն տունը։

Ոստիկանութիւնը գտեր էր հետքը, առնուած լուրերը ճշդուած էին այլեւս։ Ու երբ զինուորական ուժով պիտի ձերբակալուէին Սամաթիոյ իրենց ապաստանին մէջ, յանկարծ պայթեցան նորէն հայկական խռովութիւնները։

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

I.— ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՍԿՍԱՒ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ.— ԱՀԱԲԵԿԻՋՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

15 մայիս 1896։ Հայ ոստիկանապետ մը, Մարգար էֆէնտի, Գում-գափուի մէջ, ծխավաճառ Հայտարի խանութին առջեւ նստած կը հանգչէր։ Իրեն կը մօտենայ հայ երիտասարդ մը, Հայկ, 29 տարեկան, որ կը բնակէր Սամաթիոյ Նարլըգափու թաղը եւ աշկերտութիւն կ'ընէր «եազմաճի»ի մը քով։

— Չե՞ս ամչնար դուն, որ տակաւին ծառայութիւն կ'ընես Թուրք կառավարութեան, ա՛ռ ուրեմն քու վարձքդ։

Եւ ատրճանակը պարպելով ծանրապէս կը վիրաւորէ Մարգար էֆէնտին։

Երկու ոստիկաններ, տեսնելով որ իրենց ոստիկանապետը վիրաւորուած գետին փռուեցաւ, կը վազեն ոճրագործին ետեւէն։ Սակայն Հայկ փախած ատեն ետեւ կը դառնայ ու կը կրակէ ոստիկաններուն վրայ եւ ի վերջոյ կ'անհետանայ Սամաթիոյ Յունաց Հավուզլու եկեղեցիին ետեւ։

Այդ օրերուն էր դարձեալ, որ Կալաթայի մէջ զարնուեցաւ ուրիշ հայ մը, որուն անունն էր Սեդրաք։ Այս մարդը Արաբկիրցի էր, եւ կը պաշտօնավարէր ոստիկանական նախարարութեան տեղեկատուութեան դիւանին մէջ, ուր մեծ ծառայութիւններ մատուցած էր եւ շատ հաւատարիմ մէկն էր։ Կը բնակէր, իբրեւ փարձակալ, Ղալաթիոյ մէջ Գաֆէնճի փողոցը, Շիշման Սեդրաք Քասթիին տունը։ 27 տարեկան էր։ Մեղի ծանօթ էր Յակոբեան անունով։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ 250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 5 տլ. 8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.236
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931
12 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1749
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԻՒՆԲԵՐԱՆ ԱԶԴԱՆՇԱՆ ՄԸ

«Հարուածային» խմբագրականի մը մէջ, որուն թարգմանութիւնը պիտի հրատարակենք վաղը, «Ճիւմհուրիյէթ» արիւնհոտ սպառնալիքներ կը տեղայ Սուրիոյ հայ գաղթականութեան դէմ, իր խմբագրապետին բերնով: Պարզապէս ջարդ, — ոչ աւելի, ոչ պակաս:

Միասին կարդանք ամէնէն պերճիմա՛ստ խօսքերը.

— «Թուրքիայէն մեկնած հայ գաղթականները այսպէս մեր սահմաններուն վրայ տեղաւորելը կարելի՞ է բարեկամական ընթացք համարել, գոնէ այդ ընթացքը մարդկային տեսակէտ մը ունենար. Ոչ. այդ ալ չկայ. Որովհետեւ այդ մարդիկը մեր սահմաններուն վրայ ղրուած են իբրեւ անհանգստութիւն պատճառող տարր եւ ինչ որ ալ ըլլայ, ի վերջոյ անոնց կեանքին հետ խաղալ կը նշանակէ այս ընթացքը.

Երբ ստիպուինք մարել այդ խռովարար բոյները, բնականաբար պատասխանատու պիտի մնան անոնք որ իբրեւ գործիք կը ծառայեցնեն այդ մարդիկը.

Բայց եթէ խորհուի որ այս գործէն միջազգային բարդութիւններ կրնան ծագիլ, ատկէ ոչ թէ մենք, այլ ուրիշները պէտք է վախնան. Երբ մեր գոյութեան կը սպառնան, մենք չենք վախնար միջազգային բարդութիւններէ. Ինչո՞ւ հայ գաղթականները մեր քթին տակ կը խոթեն: *ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՇՈՒԻ ՉԵՆ ԱՌՆԵՐ ՈՐ ՕՐ ՄԸ ԵՐԲ ԴԱՆԱԿԸ ՈՍԿՈՐԻՆ ՀԱՍՆԻ, ԱՅԴ ՄԱՐԴԻԿԸ՝ ՅԻՐՈՒՑԱՆ ԵՒ ԹՇՈՒԱՌ ՎԻՃԱԿԻ ՄԸ ՊԻՏԻ ՄԱՏՆՈՒԻՆ»*. (6 դեկտեմբեր 1931).

«Մեկնութիւնները միանգամայն աւելորդ են», ինչպէս սովորութիւն է ըսել:

Ուրեմն, քէմալապետութիւնը կանխորոշ ծրագիրներ ունի Սուրիա ապաստանած Հայերու մասին, եւ կը հետապնդէ զանոնք նոյնքան հետեւողականութեամբ ինչպէս ուրիշ ճակատներու վրայ: Մանաւանդ որ, առ այժմ ինքզինքը ապահով կը զգայ «արեւելեան նահանգներ»ուն մէջ: Թուրք թերթերը մասնաւոր ցնծութեամբ կ'աւետեն. «Արարատի խնդիր չկայ այլեւս»: Միւս կողմէ, գործողութիւններ ծրագրուած են, արդէն, Տէրսիմի դէմ, որ թրքական իշխանութիւն կողին կապուած խոց մըն է, տարիներէ ի վեր:

Այսպէս, միւս ճակատներէն վախ չունենալով, ձեռքերն ազատ զգալով, Էնկիւրի իր ուշադրութիւնը ուղղած է դէպի հարաւ, սուրիական սահմանին երկայնքը, Ճէզիրէէթ Իպնը Օմարէն մինչեւ Անտիոք-Իսքէնտէրուն:

Անշուշտ խուժանավար Եոնուս Նատին խորապէս ազդուած է ներքին գործավարին վերջին պտոյտէն, այդ արիւնախանձ խմբագրականը թխած ատեն: Եւ անշուշտ ազդանշան մըն է այս, ուրիշ բերաններ ալ բանալու եւ բոլոր ուժերը շարժման մէջ դնելու համար:

Ընթերցողները կը յիշեն որ, ամբողջ 1931ի ընթացքին, Թուրք մամուլը անհագին վայնասուն արձակեց, Սուրիոյ գաղթականներու տեղաւորման առթիւ: Լոյս տեսան հրաշապատում հէքեաթներ եւ յատկապէս մշակուած յօղուածաշարքեր, թէ հոգատար պետութեան եւ թէ հայ գաղթականներուն դէմ:

Ներքին գործավարին վերջին ճամբորդութիւնը նորէն արծարծեց տեղաւորման խնդիրը, այս անգամ ալ՝ մաքսանենգութեան պատրուակով:

— «Մինչդեռ Թուրք վաճառականները կուրծք կուտան տնտեսական աշխարհասասան տագնապին հարուածներուն, մեր սահմանագլուխէն անդին, հայկական գիւղաքաղաքներու մէջ մաքսանենգութեամբ հարստացողներ կան, որոնք փառաւոր կեանք կը վարեն Միջերկրականի ափերուն վրայ»:

Այս «նոր վտանգը», խառնուած՝ քաղաքական պատրուակներու հետ, թանձր մթնոլորտ մը ստեղծեր է Թուրքիոյ մէջ: Արդէն իսկ լուրջ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, բացառիկ միջոցներ ձեռք առնելու համար մաքսանենգութեան դէմ: Պարզապէս հայրենադաւութիւն կը համարուի մաքսանենգութիւնը: Եւ եթէ անկախութեան ատեաններ ալ չկազմուին — ինչպէս կ'առաջարկեն շատեր — ապահովաբար յատուկ ծրագիր մը պիտի պատրաստուի, զինուորական միջոցներով, նոյնիսկ օդանաւերով կռուելու համար այս «դաւաճանութեան» դէմ:

Ուրիշ խօսքով, Էնկիւրի կանգ չպիտի առնէ ո՛րեւէ միջոցի առջեւ, գործօն միջամտութիւններ, եթէ ոչ արշաւներ կազմակերպելու համար սուրիական ճակատին վրայ:

Արդ, ի՛նչ ձեւով ալ կազմակերպուի այս գործը, հետեւանքը — թրքաբարոյ քաջագործութիւն է:

Մնաց որ գուշակութիւններ ընելու պէտք ալ չունինք: «Ճիւմհուրիյէթ»ը, Էնկիւրիի Պոլսոյ բերանը, հրապարակաւ կ'ըսէ ինչ որ կը խորհին ընել: Ոչ բառերը կը ծածկէ, ոչ ալ տառերը:

Այս կացութեան առջեւ, ի՞նչ կը խորհինք մենք, իբրեւ ամբողջութիւն: Եւ չմոռնանք որ այս բոլորը տեղի կ'ունենան ճիշդ այն միջոցին, երբ հոգատար իշխանութիւնը ձեռնարկեր է վերահաստատելու սուրիական սահմանադրութիւնը, հետզհետէ գետին պատրաստելով անկախութեան:

Խօսքը, անշուշտ, ուռուցիկ եւ սնամէջ արտայայտութեանց մասին չէ: Ոչ ալ պիղատոսական նահանջի կամ ձեռնպահութեան մասին, որ նոյնքան շեշտուած ունակութիւն մըն է որքան առաջինը:

Ունի՞նք, վերջապէս, քաղաքականութիւն մը, ուղեգիծ մը այս ճակատին վրայ:

Տրամադի՞ր ենք ըմբռնելու վաղուան անակնկալները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻԶՄԻՐԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԻՄՈՒՄԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

«ԵԹԷ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՅԵՏԱՁԳՈՒՄ ՉԸԼԼԱՅ, ՊԻՏԻ ՍՆԱՆԿԱՆԱՆՔ», Կ'ԸՍԵՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ

Իզմիրէն կը հեռագրեն Պոլսոյ Թուրք թերթերուն (դեկտ. 5).—

—Իզմիրի վաճառականները հեռագրով հետեւեալ դիմումը կատարած են վարչապետին, տնտեսական գործավարութեան, խալքի ընդհ. քարտուղարութեան եւ Իզմիրի երեսփոխաններուն:

«Ներկայ տնտեսական ընդհ. տագնապին հետեւանքով, մեր դրամագլխին կարեւոր մէկ մասը փճացած է: Ներքին արտադրութիւններու, հողային բերքերու եւ ընդհանրապէս ամէն կարգի ապրանքներու անկումն ալ ասոր պատճառ դարձած է. մեր դրամագլուխին անվթար մնացած մէկ փոքր մասը փրկելու համար, ամէն ջանք կը թափենք եւ կ'աշխատինք մեր յանձնառութիւնները ժամանակին կատարել:

«Աւելորդ է բացատրել այն վհատութիւնն ու տխրութիւնը, որ ժխտական ազդեցութիւն գործած են ձեռնարկներու վրայ. քանի պարտքը ապահով եւ առնելիքը փտած հիմերու վրայ է, եւ քանի ի զօրու կը մնան այն բոլոր ազդակները, որոնք կը գործադրուին յանձնառութիւնները ժամանակին կատարելու համար, մենք ալ իրերու բնական հետեւանքով պիտի քալենք այն ճամբէն, ուրկէ անցած են մեր սնանկացած ընկերները.

«Տկար եւ աննպատակ մտածում է կրկնել թէ նոր «ֆիրմա»ները հիներուն տեղը պիտի բռնեն: Եթէ նոյնիսկ պահ մը ընդունինք այս տեսակէտին ճշդութիւնը, երկար տարիներու փորձառութեան կը կարօտին նորեկները, վստահութիւն եւ ապահովութիւն ներշնչելու համար. ի միջի այլոց հետեւեալ որոշումներով կարելի պիտի ըլլայ սնանկութիւններու եւ հրապարակէն քաշուելուն առաջքը առնել եւ հետեւաբար ապահովել կենսունակութիւնը մեր հրապարակի դրամագլուխին.—

1.— Առաջին երկու տարիներուն վերջերը, վճարել պարտքերուն հարիւրին 30ը.

2.— Երրորդ տարուան վերջը, վճարել հարիւրին 40ը եւ այս կերպով յետաձգել, որոշ ժամանակի մը համար, ընդհ. պարտքերու վճարումը.

Իսքէնտէրունի Ինքնավար Նահանգին մէջ

ՀԱՅԵՐԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ՉԵՆ ՏԱՐ

«Եէնի կիւն» կը գրէ.— *Իսքէնտէրունէն կը գրեն Ատանայի թերթերուն թէ՝ գաւառին ֆրանս. ներկայացուցիչը՝ Պ. Տէրվօ պաշտօնէութիւնը եւ վաճառականները կառավարչատուն հրաւիրելով, անոնց կարդացած է Իսքէնտէրունի սահմանադրական օրէնքը: Այս օրէնքը պիտի գործադրուի երբ Սուրիոյ մէջ Սահմանադրութիւնը սկսի գործադրուիլ:*

Ըստ առաջնոյն, Իսքէնտէրուն պիտի ունենայ իր անկախ Վարչական Խորհուրդը որ պիտի ընտրէ ներկայացուցիչ մը Սուրիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ:

Հայերը Վարչական Խորհուրդի իրենց աթոռէն հրաժարած են ի նպաստ Յոյն Օրթոտոքսներու:

Սպանիոյ նախագահին ընտրութիւնը

Սպանիոյ խորհրդարանը ընտրեց հանրապետութեան նախագահը: Ընտրուեցաւ Ալքալա Զամօրա որ ստացաւ 410ի վրայ 362 քուէ:

Սպանիոյ հանրապետութեան նախագահը կը պատկանի օրէնսգէտներու ընտանիքի մը եւ ինքն իսկ հետեւած է օրէնսգիտութեան եւ վարած է կառավարական կարեւոր պաշտօններ: Քանիցս եղած է նախարար: 1923ին պատերազմական նախարար էր Փրիէթոյի դահլիճին մէջ, որ ինկաւ Փրիմօ տէ Ռիվէրայի կողմէ կազմակերպուած պետական հարուածով: Բայց ինքը երեք ամիս առաջ արդէն հրաժարած էր, զգացած ըլլալով դաւը:

Փրիմօ տէ Ռիվէրայի տիրակալութեան օրով, Զամօրա չդադրեցաւ հետապնդելէ յեղափոխական գործունէութիւն մը, հանրապետականներու կողքին եւ Փրիմոյի անկման, իր հանրապետական դաւանանքը հրապարակաւ յայտարարեց Վալանսի մէջ՝ հրապարակային մեծ հաւաքոյթի մը: Բանտարկուեցաւ եւ բանտէն իսկ աշխատեցաւ հանրապետական շարժման ի նպաստ:

Ապրիլ 14ին, երբ հանրապետութիւն յայտարարուեցաւ, միաձայնութեամբ նշանակուեցաւ նախագահ ժամանակաւոր կառավարութեան: Իր այս պաշտօնը պահեց մինչեւ հոկտեմբեր 14, երբ սահմանադրութեան մէկ յօդուածին շուրջ ծագած անհամաձայնութեան մը հետեւանքով, իր հրաժարականը ներկայացուց: Նախագահը պիտի ունենայ մէկ միլիոն փըզէթա թոշակ, 500,000 նախագահական պալատի պաշտօնեաներուն համար, 250 հազար ներկայացուցչական ծախքերու համար եւ 250 հազար ալ ճամբու ծախքերու համար: Գահընկէց Ալֆոնս թագաւորին թոշակն էր 7 միլիոն:

Սպանիոյ Սահմանադրութիւնը որ երէկ հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ, ունի հետեւեալ գլխաւոր կէտերը.—

1) Եկեղեցիի եւ պետութեան բաժանում: 2) Պետութեան կողմէ ապահովուած հսկողութիւն կրթական գործին վրայ: 3) Երկու տարի վերջ, ոչ մէկ պետական հանրային նպաստ կղերականութեան: 4) Վտարում ճիզվիթներու եւ պետութեան կողմէ գրաւում անոնց կալուածներուն: 5) Ճանաչում անհատական սեփականութեան իրաւունքներու, պայմանաւ որ խոչընդոտ չհանդիսանան ընկերային կեանքին: 6) Միակ Խորհրդարան մը: 7) Ընդհանուր քուէարկութիւն կիներու եւ այրերու հաւասար իրաւունքով: 8) Կէս-ինքնավար տեղական կառավարութիւն այն կեդրոններուն համար, որոնք ինչպէս Քաթալոնիան կամ Պասքեան երկիրը, իրենց յատուկ մշակոյթն ունին: 9) Հանրապետութեան նախագահը իրաւունք ունի կախակայելու կամ լուծելու Խորհրդարանը:

Չինա-ճափոնական վէճը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը փակեց իր նստաշրջանը, առ այժմ վերջացուցած ըլլալով իր օրակարգի նիւթերը եւ մասնաւորաբար չինեւճափոնական վէճին կարգադրութիւնը, որուն կէտերը տուինք երէկ:

Ճափոնի ներկայացուցիչը՝ իր կառավարութեան անունով յայտնեց խորհուրդին թէ կ'ընդունի ներկայացուած առաջարկները՝ հարցին կարգադրութեան համար, կէտի մը շուրջ վերապահումով սակայն:

Ճափոնի ներկայացուցիչէն վերջ, խօսք առաւ նաեւ Չինաստանի ներկայացուցիչը որ ընդունելով մէկտեղ առաջարկները, կարգ մը վերապահումներ ըրաւ:

Պրիւնինկ Հիդլերի դէմ

Գերման վարչապետ Պրիւնինկ ընդունելով օտար մամուլի ներկայացուցիչները, կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ անոնց, եւ ըսաւ.—Գերման կառավարութիւնը առանց վարանումի ամէն միջոց պիտի գործադրէ ճամբան խափանելու համար ազգ. ընկերվարական կուսակցութեան, եթէ մտնէ ապօրէն ճամբու մէջ:

Յայտնեց նաեւ թէ կառավարութիւնը լիովին տէրը կը մնայ կացութեան եւ թէ այս մասին կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ ներքին, պատերազմական նախարարութեանց եւ իր միջեւ: «Հիդլերեան կուսակցութեան զօրացումը ըսաւ, հարիւրին 50 հետեւանքն է տնտեսական տագնապին որ ամէնէն աւելի կը վնասէ Գերմանիոյ»:— Եթէ աշխարհ իրօք կը վրդովի Հիդլէրեաններու զօրացումովը եւ կ'ուզէ արգիլել անոր իշխանութեան գլուխ գալը, կը մնայ որ օժանդակէ Գերմանիոյ, որպէսզի ելք մը գտնէ իր զարհուրելի կացութեան:

Տուրք ամուրի Թուրքերու վրայ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է տուրք մը հաստատել ամուրիներու վրայ: Հասոյթը պիտի յատկացուի բազմանդամ ընտանիքներու օգնութեան.

Տրամին պաշտպանելու համար

ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Տրամին պաշտպանելու համար ձեռք առնուելիք միջոցներու կարգին, յոյն կառավարութիւնը կը խորհի սահմանափակել նաեւ լրագրի թուղթին ներածումը: Այս սահմանափակումը իրագործելու համար պիտի կիրարկուի այն օրէնքը, որ կը ճշդէ լրագիրներու էջերուն թիւը:

Կառավարութեան թելադրուած է նոյնպէս օրաթերթերուն պարտադրել կիրակնօրեայ դադարի օրէնքը, որու շնորհիւ նոյնպէս կարելի պիտի ըլլայ սահմանափակել լրագրի թուղթին ներածումները:

Կը կարծուի թէ, վերջ ի վերջոյ կառավարութիւնը պիտի կիրարկէ թերթերու էջերու սահմանափակման օրէնքը, որուն համաձայն, օրաթերթերը լոյս պիտի տեսնեն 4 էջով, եւ միայն կիրակի օրերը 8 էջով:

Ինչ կը վերաբերի թերթերու կողմէ նուէրներ եւ գիրքեր տրուելու հարցին, կառավարութիւնը, նկատի ունենալով որ իրենց այդ ընթացքով, թերթերը կ'ոտնակոխեն թերթերու ծաւալին ու գինին ինչպէս նաեւ վիճակահանութեանց արգելքին վերաբերեալ օրէնքները, դատական փոխ-նախարարին միջոցով պիտի հրաւիրէ նմանօրինակ նուէրներ կազմակերպող թերթերը որպէսզի դադրեցնեն ամէնտեսակ նուիրաբաշխութիւն թերթերու անունով:

Նախագահ Հուվըրի ուղերձը

Նախագահ Հուվըր ամերիկեան Խորհրդարանին ուղղեց երրորդ ուղերձ մը արտաքին քաղաքական հարցերու մասին: Այս ուղերձին մէջ Հուվըր կը պահանջէ պատերազմական պարտքերու յետաձգման վաւերացումը, մինչեւ Դեկտեմբեր 15, որովհետեւ այդ թուականին է որ տեղի պիտի ունենան եւրոպական պետութեանց վճարումները: Այս յետաձգման անհրաժեշտութիւնը փաստելու համար, Հուվըր յիշեց վերջ տնտեսական տագնապը, կ'ըսէ.

—Անօգուտ է մեզ աչք փակել բացայայտ իրողութեան մը առջեւ: Կարգ մը պարագաներու մէջ, անխուսափելի պիտի ըլլայ ուրեմն նոր եւ ժամանակաւոր կարգադրութիւններ ընել: Այս մասին, Ամերիկայի նախագահը կը թելադրէ կազմել պատերազմական օտար պարտքերու յանձնախումբ մը, որուն գործը պիտի ըլլայ իր ամբողջութեան մէջ քննել հարցը երկրորդ անգամ:

Անցնելով Լավալի եւ Կրանտիի տեսակցութեան Հուվըր կ'ըսէ.

— Պ. Լավալի այցելութիւնը թոյլ տուաւ վճռելու միջազգային այժմէական առաջնակարգ հարցերու շուրջ եւ երեւան հանելու երկու երկիրներու դիրքը:

Գալով Կրանտիի հետ տեսակցութեան, Հուվըր կը յայտնէ թէ գոհ մնացած է արդիւնքէն:

Անգործութեան նպաստը օտարականներուն

Սէնի նահանգապետը, խորհրդականի մը հարցման առթիւ յայտնեց թէ օրինական որեւէ տրամադրութիւն թոյլ չտար օտարականները զրկել անգործութեան նպաստէն, երբ անոնք օրինական, կանոնաւոր կացութեան մէջ կը գտնուին: Նոյեմբեր 26ի վիճակագրութեան համաձայն նպաստ ստացող 55207 անգործներէն 4939ը օտարականներ են, Փարիզի մէջ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՍՏԵՐԼԻՆԻ ԱՆԿՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Վերջացող շաբթուան ամենակարեւոր դէպքը եղաւ անգլիական ոսկիին անկումը որ իր ամենացած աստիճանին հասաւ։ Ստերլինի դարաւոր ազդեցութիւնը ուրեմն նոր հարուած մըն ալ կրեց։

Անկումը անհաճոյ անակնկալ մը եղաւ անոր համար մանաւանդ որ պատահեցաւ այնպիսի ատեն մը՝ երբ կը յուսացուէր թէ՝ իշխանութեան գլուխ եկող «ազգային դահլիճը» որ իր կարեւոր մեծամասնութեան մէջ պահպանողական Երեսփոխանական Ժողովի մը ծնունդն է, երկրին տնտեսական կեանքին համար արմատական միջոցներ խորհած, եւ մասամբ ալ գործադրած ըլլալով՝ անգլիական դրամին ամրութիւնը վերջնապէս ապահովուած կը նկատուէր։

Այս մասին տածուած յոյսերը ի դերեւ ելան սակայն։ Ստերլինը որ մինչեւ Նոյեմբեր քանի մէկ 95 ֆրանքի եւ 100 ֆրանքի մէջ կը տատանէր, նոյն ամսուն 24ին 92 ֆրանքի իջած էր արդէն եւ իր վայրէջքը շարունակելով՝ Նոյեմբերի վերջը 87,87ով փակած, իսկ անցեալ երկուշաբթի օր հասած էր մինչեւ 82,75 ֆրանքի։

Մաքտոնըլտի նոր կառավարութիւնը անգլիական դրամին մասին իր բռնելիք դիրքին վրայ որեւէ մէկին յայտարարութիւն չէ ըրած դեռ։ Իր դիտաւորութիւնները ծանօթ չեն ուրեմն։ Կարելի չէ հետեւաբար ըսել թէ՝ այս անկումը իր թելադրութեամբն է որ առաջ բերուած է եւ կամ հետեւանքն է այս դրամի մասին պաշտօնական շրջանակներու ցոյց տուած անտարբերութեան, ինչպէս կը կարծեն ոմանք։

Պէտք չէ մոռնալ արդէն որ այս պահուս Անգլիոյ Պետական Դրամատունը այնպիսի կացութիւն մը ունի որ թոյլ չի տար իրեն երկրին դրամը անխախտ պահելու համար նիւթական զոհողութիւններ ընել։

* * *

Վերջին շաբթու մէջ ստերլինի կրած անկումը բացատրող գլխաւոր պատճառներէն մէկը անմիջական է եւ հետեւեալն է.

կոլտ էքսչէնճ սթանտարտի դրութեան (տեսնել 1931 Հոկտեմբեր 2ի Յառաջը. — ի՞նչ է կոլտ սթանտարտը) ընդհանրանալովը՝ շատ մը պետական դրամատուններ, իրենց շրջաբերութեան հանած թղթադրամներուն համար իբրեւ երաշխաւորութիւն, հնչուն կամ մետաղ ոսկիէ զատ, իրենց դրամարկղներուն մէջ պահել սկսած էին նաեւ ոսկիի համարժէք օտար թղթադրամներու մթերք մը, ինչպէս տոլար եւ ստերլին։

Հոլանտայի Պետական Դրամատունը մասնաւորաբար իր ոսկիի մթերքին մէջ մեծ տեղ տուած էր անգլիական ոսկիին, որմէ 9 միլիոն ոսկիի չափ ունէր։ Արդ՝ երբ անցեալ սեպտեմբեր 21ին հրատարակուած նոր օրէնքով՝ անգլիական թղթադրամին պարտաւորիչ արժէք տրուեցաւ, Հոլանտա դիմում ըրաւ Անգլիոյ որպէսզի Հոլանտայի պետական դրամատան ոսկիի մթերքին արժէքը երաշխաւորէ եւ կամ պարզապէս այս պատճառաւ իր Պետական Դրամատան կրած վնասին գոնէ մէկ մասը ստանձնէ։ Այս դիմումը ապարդիւն մնացած ըլլալով, Հոլանտա որոշեց վերջնապէս ձեռքէ հանել իր անգլիականները։ Ահա այս վաճառումներն են որ ճնշած են ստերլինին վրայ։

* * *

Երբ բրիտանական կառավարութիւնը որոշեց շատ մը ապրանքներու վրայ մաքսապաշտպան տուրքեր հաստատել, Անգլիա ապրանք ներածողներ, սկսան անմիջապէս մեծաքանակ գնումներ ընել արտասահմանի մէջ եւ իսկոյն Անգլիա մտցնել զանոնք, հին եւ նոր մաքսային սակացոյցերու միջեւ գտնուած սակի տարբերութիւններէն օգտուելու մտքով։

Այս կերպով՝ Անգլիա ներածուած ապրանքները մեծ գումարներ կը ներկայացնէին զորս անշուշտ օտար դրամներով պէտք էր վճարել, քանի որ այդ ապրանքները արտասահմանի մէջ օտար դրամներու հիման վրայ գնուած էին։ Արդ՝ դրամները հայթայթելու համար անգլիացի վաճառականը ստիպուած էր ձեռքէ հանել իր ունեցած ստերլինները՝ որոնք եկան միաժամանակ ողողել հրապարակը, առաջ բերելով երկրին դրամին անկումը։ Ահա այս ալ կազմեց երկրորդ պատճառ մը։

* * *

Անգլիոյ Պետական Դրամատունը իր կանոնագրին տրամադրութեան համեմատ իրաւունք ունի մինչեւ 260 միլիոն ոսկիի թղթադրամ հրապարակ հանել առանց մասնաւոր երաշխաւորութեան։ Այս գումարէն վեր շրջաբերութեան հանուած ստերլիններն են միայն որ կը կարօտին ոսկիի երաշխաւորութեան։ Բայց, անցեալ օգոստոսի սկիզբը հրատարակուած նոր օրէնք մը վերոյիշեալ գումարը առժամապէս 275 միլիոն անգլիականի բարձրացուց։ Այդ թուականէն ի վեր, անգլիականի անկումին եւ մասնաւորաբար տարեվերջին կատարուելիք վճարումներուն պատճառով՝ թղթադրամի խնդրանքը աւելցած է։ Կ'ենթադրուի ուրեմն թէ կառավարութիւնը պիտի ստիպուի ո՛չ միայն երկարաձգել դրուած արտօնութիւնը որ արդէն 15 օրուան համար երկարաձգուած է անգամ մը, այլ նաեւ արտօնել Պետական Դրամատունը որ փոխարժէքը չերաշխաւորուած նոր թղթադրամներ հրապարակ հանէ, որոնց գումարը կը կարծուի թէ՝ 15 միլիոն ոսկի ըլլայ։ Այս պարագան ալ երրորդ պատճառ մը կը կազմէ ստերլինին տկարացման։

* * *

Անգլիական դրամին անկումը շեշտող ուրիշ երկու պարագայ ալ կայ։

Մէկը՝ շահադիտութիւնն է որ որեւէ առիթ չի փախցներ օգտագործելու համար այսինչ կամ այնինչ պետութեան դրամին խախուտ վիճակը եւ եղած պատճառները խոշորցնելով, կը ջանայ խուճապ եւ մտահոգութիւն առաջ բերել սակարաններու մէջ, իր մասնաւոր շահերը աւելի ապահովութեամբ հետապնդելու համար։ Ուղղակի պատասխանատուները սակայն շահադէտներն ալ չեն, այլ կարգ մը պետական անձեր՝ որոնք թիւր ըմբռնումով մը չեն ուզեր տեսնել թէ՝ երբ երկրի մը դրամը անգամ մը խախտի իր հիմէն, ոչ մէկ ուժ կրնայ անոր անկումին սահման մը դնել, որքան ատեն որ տնտեսական եւ ելմտական պայմանները թոյլատու չեն այդ բանին։

Վերջապէս, պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ Լոնտոնի դրամական հրապարակին վրայ այս պահուս կը գտնուի 200 միլիոն ոսկիի չափ գումար մը որ հոն պահ դրուած է, օտար դրամատէրերու հաշւոյն։ Արդ՝ ամէն անգամ որ այս կամ այն պատճառով ստերլինի վիճակի մասին որեւէ մտահոգութիւն տիրէ, այդ օտար պահանջատէրերը կը ծախեն իրենց ստերլինները, որուն հետեւանքով արդէն սկսող անկումը աւելի եւս կը շեշտուի։

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կը խնդրուի թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ եւ մելանով։

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29

«Ցիւրսն եկն եւ իւրքն զնա ոչ ընկալան»։

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ա. Ցովհաննիսեանի գրքոյկը կը հաստատէ, ուրեմն, թէ «Նոյեմբերը» երեք երես ունի. — ա) Հայ (ռուսասէր) ժողովուրդին թշնամութիւնը հանդէպ օրուան իշխանութեան, բ) Հայ-Թրքական թշնամութեանց ընթացքին յառաջխաղացումը Թուրքերուն, գ) Եւ յառաջխաղացումը ռուսական ուժերուն։ Ա. Ցովհաննիսեան, «Նոյեմբերեան յեղափոխութեան պատմութիւնը» գրած ատեն, նախ ժողովրդային ապստամբութեան մը «էպոպէա»ն է որ կարծես կը հիւսէ, սակայն յանկարծ այդ «էպոպէա»ն կը դառնայ ռուսական ուժերու յաղթերգութիւն մը։

Արդարեւ Նոյեմբերի մէջ կացութիւնն ալ այնպիսի զարգացում մը ցոյց կուտար, որ Անդրկովկասի օտար ներկայացուցիչները հասկցան անմիջապէս թէ՛ ո՛վ է որ կուգայ։ Ա. Ցովհաննիսեան կը գրէ. «Ճատեբեց աւելի կանուխ յեղափոխութեան, (Ռուսիոյ միջամտութեան, Ճ.) անխուսափելիութիւնը հասկանալի դարձաւ Երրեակ Համաձայնութեան Անդրկովկասեան ներկայացուցիչներին։ Մերժելով Դաշնակցականներին անմիջական օգնութիւն, բրիտանական ներկայացուցիչ Ստոքսը խորհուրդ էր տալիս Հայաստանի կառավարութեան Թիֆլիսի ներկայացուցչին՝ «համաձայնութեան եզր գտնելու Խորհրդ. Ռուսաստանի հետ»։ Այսպէս հեռացան նաեւ Իտալիոյ ներկայացուցիչը, Վրանգէլի գործակատարը եւ ուրիշներ։

Սակայն այստեղ ծանր մեղադրանք մը կը գլորէ Ա. Ցովհաննիսեան։ Քննելով «կառավարական ճգնաժամը», ուսումնասիրելով Երեւանի «Յառաջ»ին յօդուածները, Ցովհաննիսեան կ'ըսէ թէ Դաշնակցութիւնը լքելով «ազգային ինքնաօրիէնտացիան», կ'ընդունէր «տաճկական օրիէնտացիան», որպէսզի «հայ-տաճկական պատւար» մը դրուի «հայ-ռուսական միութեան» դէմ։ Ուրեմն հայ ժողովուրդը, որ մինչ այդ կռուեր էր Թուրքին դէմ, յանկարծ բարեկամութեան կը կանչուի Թուրքին հետ։ Վրայ կը հասնի Ջաջուռի ջարդը, զոր կը սարքեն Գարա-Պէքիրի զինուորները։ Եւ հայ ժողովուրդը իր յոյսը վերջնապէս կը կապէ Ռուսիոյ «յեղափոխականներուն»։

Հետաքրքրական է Ցովհաննիսեանի հետեւեալ հատուածը. — «16 Նոյեմբերին Ալեքսանդրապոլի բանուորները կոմունիստական կուսակցութեան տեղական կազմակերպութեան ղեկավարութեամբ խորհրդային դրօշ բարձրացրին, ստեղծելով տեղում «Հայաստանի հանրապետութեան ռազմայեղափոխական կոմիտէ»։ Քաղաքի եւ շրջակայքի իշխանութիւնն անցաւ այդ կոմիտէին։

Ինչքան էլ այս հանգամանքը, իրենք, Տաճիկները նպաստաւոր դրութիւն չհամարէին Դաշնակցականներին մեկուսացնելու տեսակէտից, խորհրդային մտայնութեան աճումը սահմանի այն կողմը՝ Թուրք զօրահրամանատարութեան շրջանից դուրս գտնուող գիւղացիութեան մէջ խոշոր բարդութիւն էր առաջացնում Կարա-Բէքիրի համար։ Զարաչար պարտուած Դաշնակցականների փոխարէն՝ նա գործ պիտի ունենար խորհրդային Ռուսաստանին յենող բոլշեւիկեան Հայաստանի հետ։ Այսպիսի պարագաներում անհաւանական չէ, որ դեռ եւս Նոյեմբերի 13ին Ղալթախչիի շրջանում կազմակերպուած զանգուածային ջարդը Կարա-Բէքիրի պատասխանը լինէր Ալեքսանդրապոլի եւ Ղարաքիլիսայի շրջանի գիւղացիութեան ռուսասիրական տրամադրութիւններին։ Ալեքսանդրապոլում հռչակւած «խորհրդային Հայաստան»ից դուրս հռչակելով «Երեւանի հանրապետութիւնը», տաճիկ հրամանատարութիւնը, կամենալով կանխել Հայաստանի խորհրդայնացման հնարաւորութիւնը, աճապարեց վերսկսելու ընդհատուած բանակցութիւնները Դաշնակցականների հետ։ Երրորդի միջամտութիւնն ստեղծուած պարագաներում կարող էր ուժերի անցանկալի յարաբերութիւն ստեղծել յաղթական հրամանատարութեան եւ պարտուած կոնտր-ագենտի միջեւ»։

Այսպէս տրամադրութիւնները հետզհետէ դարձեր էին դէպի Ռուսը։ «Երեւանում խորհրդային ներկայացուցչութեան շէնքը դարձաւ ընդհանուր հետաքրքրութեան առարկայ։— «Ի՞նչ են մտածում բոլշեւիկները»— մի հարց որ յուզում էր բոլորին»։ Միւս կողմէ հայ կամաւորները, որոնք, ինչպէս Մայիսեան ապստամբութեան, նոյնպէս Կարսի աղէտէն ետքը, կ'աշխատէին փրկել կացութիւնը, անհաշտ թշնամիներ էին Թուրքին։

Եւ ահա ժողովուրդէն ետքը, կառավարութիւնը եւս փոխեց իր ուղղութիւնը։ «Կառավարութեան ճգնաժամը» լուծելու համար, «ռուսասէր Օհանջանեանի դահլիճը տեղ արեց ռուսասէր Վրացեանին եւ իրեն Վ. Մինախորեանին»։

Ինչպէս կը տեսնուի, ալ ժողովուրդ եւ կառավարութիւն իրենց տրամադրութիւններով հակած են դէպի «ռուսական օրիէնտացիա»։ Նոյնիսկ Դեկտեմբերի 2ին պատմական համաձայնագիր մը կը կնքուի Դաշնակցութեան եւ բոլշեւիկներուն միջեւ՝ յանձնելու համար իշխանութիւնը։ Սակայն Ա. Ցովհաննիսեան, որ ամէն ճիգ ու փաստ կը թափէր հաստատելու համար ռուսասիրական այդ տրամադրութիւններուն զարգացումն ու վախճանը, յանկարծ աչաւոր ամբաստանութիւն մը կը նետէ օրուան իշխանութեան վարիչներուն վրայ,—բան մը որ կը հակասէ քիչ մը իր գրքոյկին փաստերուն զարգացման։

Վ. Մինախորեան «իշխանութիւնից հրաժարւել «համաձայնելուց» յետոյ, Խատիսովի հետ մէկտեղ ստորագրում էր Ալեքսանդրապոլի հաշտութեան դաշնագիրը, որ գալիս էր ոչ միայն վտանգելու Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան դրութիւնը, այլ և հարցի տակ դնելու փաստօրէն նրա անկախութիւնը։ Քաղաքական առումով, Մինախորեանի ստորագրած դաշնագրի էական մասը Տաճկաստանի օգտին արւող հողային զիջումները չեն, այլ այն որ այդ դաշնագիրը նախատեսնում է տաճիկների միջամտութիւնը Հայաստանի հանրապետութեան գործերին։ «Հարկը պահանջած դէպքում», Տաճկաստանը դաշնագրի ուժով «օգնութեան» պիտի գար Հայաստանի զինաթափ Դաշնակցականներին ու էս-էրներին՝ երկրի սահմանների «ներքին անդորրութիւնը» պաշտպանելու համար...։ Հողային զիջումները փաստօրէն այն հատուցումն են, որ դաշնակցականներն ու էս-էրները տալիս էին կանխաւ ներքին եւ արտաքին թշնամուց (իմա՝ յեղափոխութիւնից) պաշտպանւելու համար»։ Այս ամբաստանութենէն մեկնելով, Ա. Ցովհաննիսեան կը պարզաբանէ նաեւ «Փետրուար 18ը»։ Վ. Մինախորեան «Փետրուար 18ը» կ'անուանէ «հայկական Կրոնշդատ»։ Իսկ Ցովհաննիսեան կը գրէ.

— «Փետրուարի 18ը քաղաքական հաշւեյարդարի այն օրն էր, երբ ժողովրդական զանգւածների ազատութիւնն ու անկախութիւնը վաճառքի հանած Վրացեաններն ու Մինախորեանները Ալեքսանդրապոլում ստորագրած մուրհակը Բահէդդին Էֆենդու միջոցով ներկայացնում էին տաճիկ զօրահրամանատարութեանը՝ ստանձնած պարտաւորութիւններն իրագործել տալու համար»։

Քիչ առաջ, Ցովհաննիսեանն էր որ Վրացեանը կը ներկայացնէր կողմնակից ռուսական «օրիէնտացիային»։ Հիմա ... թրքասէր։ Ուրիշ հեքիաթ մըն ալ։ «Չէքերին ներկայացուցիչներից յայտնի դարձաւ վերջերս, թէ ի՛նչպէս փետրուարեան հակայեղափոխութեան օրերին Մոսկւայի ռադիօ կայանն ունկնդրում էր ֆրանսիական ծովակալ Դիւմէնիլի, Թիֆլիսի մենշեւիկների եւ Երեւանի Դաշնակցականների քաղցր զրոյցներին։ Ծովակալը պատրաստւում էր ափ իջնել Բաթումում, զրաւել Վրաստանն ու Հայաստանը, Ժորդանիայի ու Վրացեանի «փրկութեան» անունով Լոռու զանգւածային ապստամբութիւնն արեան մէջ խեղդելու համար»։

11 տարի է, նստեր են մարդիկը Երեւանի մէջ, «ընդհովանեաւ» կարմիր սիւներու։ Եւ տակաւին կը սիրեն աշակերտական շարադրութիւններ գրել «Նոյեմբերեան յեղափոխութեան» մը դրուագներուն մասին, առանց պարզելու ներքին իմաստը այդ պատմական դէպքերուն։ Նոյեմբեր 29ի մասին զարմանալի է որ նորէն Երեւանցիները շատ կը վիճին Դաշնակցականներու հետ։ Ի՞նչպէս եւ ինչո՞ւ կազմուեցաւ Հայաստան մը Երեւանի շուրջ, ի՞նչպէս քանդուեցաւ եւ ո՞վ քանդեց այդ Հայաստանը, — այս հարցին կրնան պատասխանել նոյնիսկ անոնք որ երեկ սկսան կարդալ պատմութիւնը։ Ռուսական ուժերու տեղատուութենէն (1917) յետոյ ստեղծուած կացութիւնը չե՞ն հասկնար տակաւին կարմիր խիկարները, ու չե՞ն … կնար նաեւ կացութիւնը որ … ծուած է ռուսական ուժերու … թացութենէն յետոյ։ Ա՛յ … որո՞ւ հետ կը վիճիք, չէ՞ք … որ դադրած չէ ծակընթացութիւնը … Նոր ալիքներ կը զարնուին Երեւանի ափերուն։ Այսինքն նոր նոր «Նոյեմբեր 29»եր տեղի կ'ունենան … տարի։

Քանի՛ կարմիր իշխանութիւններ կազմուած են Երեւանի մէջ Դաշնակցականներուն մեկնելէն յետոյ, եւ քանի՛ անգամ, Նոյեմբեր 29ի պէս, վերէն եկած ուրիշ … կարմիրներ տապալած ու գրաւ… են Երեւանը։

11 տարի է անցեր, բայց աւելի քան 11 անգամ Նոյեմբեր 29 տեղի է ունեցեր Երեւանի մէջ։ Նոյն «յիւրսն եկն եւ իւրքն զնա ոչ ընկալան», այս անգամ հայ ժողովուրդին ռուսասիրութիւնը չէր պատճառը, ոչ ալ թրքական բանակին յառաջխաղացումը, որ տապալեցան Երեւանի իշխանաւորները։ Ո՛չ, տապալեցան միայն «կամօք Մոսկուայի»։

Այնպէս չէ՞, Ցովհաննիսեան … շատ, գէթ հիմա գիտնալու էք դուք որ եղաք մէկը զոհերէն Նոյեմբեր 29ի երրորդ արարուածին, եթէ չեմ սխալիր։

ՇԱՀԷՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՕՖԻԱՅԷՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՖԻԱ, 1 Դեկտ. — Հողագործական կուսակցութեան համագումարը որուն մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասուէր, տեղի ունեցաւ Սօֆիայի մէջ, բացօթեայ, ցուրտ քամիի մը փաղաքշանքին տակ 15,000 հոգիի ներկայութեան։

Համագումարը ամբողջովին կը գտնուէր հողագործական ներկայ ղեկավարներու, Վիրգիլ Դիմովի, Գիւլէվի եւայլն. ազդեցութեան տակ եւ ընդունուած չափաւոր բանաձեւերը կը հաստատեն անոնց վարած քաղաքականութիւնը։

Հողագործականներէն մաս մը կորովի ղեկավարութեամբ փորձեց անջատ գումարում մը ունենալ Պերլին պանդոկի մէջ, բայց միւս մասի սպառնալիքին տակ ետ կեցաւ այդ մտադրութենէն, թէեւ անջատողական շարժումը իր գոյութիւնը կը պահէ, իբրեւ արդիւնք անձնական հակամարտութիւններու։

Համայնավարներն ալ դժգոհ մնացին։ Անոնց օրկանը «Էխօ» դաւաճան անուանեց հողագործական ղեկավարները եւ համագումարը կոչեց տօնավաճառ։

Ընդհ. Ներումի խնդիրը դեռ իր լուծումը չստացաւ, բայց այլ եւս ստոյգ է որ հողագործական նախկին չորս նախարարները ներման պիտի չարժանանան։ Կ'ըսուի թէ բացի ներքին խոչընդոտներէ, կայ նաեւ արտաքին կարեւոր արգելք մը։ Իբր թէ այդ փախստական նախարարները Պուլկարիոյ ծովային ելքի եւ այլ կարեւոր խնդիրներու մասին որոշ յանձնառութիւններ ստորագրած են Յունաստանի եւ Եուկօսլաւիոյ հետ։ Անոնց ներումը ու Պուլկարիա գալով հողագործական կուսակցութեան մէջ ղեկավարի դեր ստանձնելը, կրնար մասամբ օրինականացնել Պուլկարիոյ համար վնասակար այդ յանձնառութիւնները եւ հետեւաբար վարկաբեկել հողագործական կուսակցութիւնը։

*** Նէօյիի դաշնագրի տարեդարձին առթիւ, բողոքի ժողով մը տեղի ունեցաւ «Ռօյեալ» թատրոնին մէջ, որմէ յետոյ մաս մը ցուցարարներ, գերազրգռուած վիճակի մէջ, յարձակում գործեցին Եուկօսլաւ դեսպանատան և հիւպատոսարանին վրայ, քանի մը ապակիներ կոտրեցին եւ ոստիկանական միջամտութեամբ ցրուեցան։

Անմիջապէս Ներքին Նախարարը ցաւակցութիւն յայտնեց սերպ դեսպանին։ Նոյնը ըրաւ Պելկրատի պուլկար դեսպանը։ Բայց սերպ կառավարութիւնը դժգոհ մնաց եւ պահանջեց յանցաւորներու պատժուելը, իրեն վերապահելով ուրիշ գոհացումներ պահանջելու իրաւունքը։

Պուլկար կառավարութիւնը պաշտօնանկ ըրաւ քաղաքին ոստիկանապետը եւ երկու հերթապահ ոստիկաններ, որոնք պէտք եղած զգուշութիւնը ձեռք առած չէին դեսպանատան եւ հիւպատոսարանի պաշտպանութեան համար։

Սերպերը, արդէն ոչ-բարեկամական հանդէպ Պուլկարիոյ, այս վերջերս անհանգիստ են վարչապետ Մուշանովի Էնկիւրի այցելութեան պատճառով։ Հակառակ պաշտօնական հերքումներու, կը զգան որ բան մը կը դառնայ Պալքանի մէջ։

Թուրքեւյոյն մերձեցումէն յետոյ, պուլկարեւթուրք սիրալիր բարեկամութիւն մը, ամէն պարագայի մէջ նպաստաւոր պիտի ըլլայ … շահերուն համար եւ ահա կը ստեղծուի ջղագրգիռ կացութիւն մը։

Պուլկար թերթերէն մաս կը կարծէ թէ Նէօյիի դաշնագրի տարեդարձին առթիւ եղած անկարգութեան այդքան մեծ նշանակութիւն տրուիլը Սերպիոյ կողմէ, հետեւանք է այդ ջղագրգռութեան։ Սերպերը կ'ուզէին արգելք ըլլալ Մուշանովի Էնկիւրի ճամբորդութեան։

Բայց Պուլկարիա ամէն կողմէ մեկուսացած եւ ամէնուն քմահաճոյքին ենթակայ, ինչպէս կ'երեւի, կ'ուզէ աւելի գործօն քաղաքականութիւն մը վարել եւ կը ջանայ Թուրքեւյոյն բարեկամութեան վրայ … զսպել Սերպիոյ պուլկարահալածիչ քաղաքականութիւնը Մակեդոնիայի եւ այլ խնդիրներու մէջ։

Յաջորդ անգամով պիտի անդրադառնամ պուլկարեւթուրք յարաբերութիւններու, ինչպէս նաեւ պուլկար ու խորհրդային հաշտութեան համար տարուած աշխատանքներու մասին։

ԹՂԹ…

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ ԳՈՐԾԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աշնան և ձմրան փոխադրութեանց գործը կը գտնուի խայտառակ վիճակի մէջ, կը գրէ «Խ. Հայաստան»։ Ինչո՞ւ, որովհետեւ վակոն չկայ։ Դեկտեմբերի սկիզբը Հայաստան կը պահանջէր 326 վակոն, ներկայիս կը տրամադրուի 169 վակոն։ Այս պակասը շատ գէշ կ'ազդէ վաճառքի, փայտի եւ քարիւղի, ինչպէս շինութեանց նիւթերու փոխադրութեան վրայ։ Պետական յանձնաժողովը … բը դիմեց Անդրկովկասեան երկաթուղիներու վարչութեան, խնդրելով որ գէթ 200ի հասցուի Հայաստանի համար պահանջուած վակոններուն թիւը։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 30ին, Գերմանիոյ անգործներու թիւը կ'անցնէր 5 միլիոնը, 57000ով։ Նախորդ կիսամսեակին վրայ ուրեմն 214 հազարի յաւելում մը։

Այս յաւելումը կը համապատասխանէ իշխանութեանց նախատեսութեան։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիոյ աշխատանքի նախարարութեան վիճակագրութեան համաձայն, Նոյեմբեր 30ին, անգործներու թիւն եղած է 2,622,027․ Նախորդ շաբթուան վրայ 6900 յաւելում մը։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԴԷՄ ԴԱՐՄԱՆԻ ՓՆՏՌՏՈՒՔՆԵՐ

Ֆրանսայի ազգային Տնտեսութեան Խորհուրդը յատուկ նիստի հրաւիրուած է կարգ մը հարցերու քննութեան համար։ Ամէնէն առաջ, իր կարծիքը պիտի յայտնէ ընդդէմ անգործութեան ձեռնարկուելիք հանրօգուտ շինութեանց ծրագրին մասին։

Կառավարութիւնը տնտեսական խորհուրդին կարծիքը կը հարցնէ նաեւ թէ Ֆրանսա, ի՞նչ կերպով կրնայ մասնակցիլ միջազգային մեծ աշխատանքներուն, որ նախատեսուած են Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին եւ Աշխատանքի Միջազգային Դիւանին կողմէ, մեղմացնելու համար ներկայ տագնապին հետեւանքները։

Տեղեկաբերը այս միջազգային աշխատանքները բաժնած է զանազան գլուխներու, անոնք որ միջազգային բնոյթ կը կրեն եւ պիտի գործադրուին Ֆրանսայի եւ իր գաղթավայրերուն մէջ, աշխատանքները որ պիտի կատարուին դրացի երկիրներու հետ համաձայնութեամբ եւ գործակցութեամբ, այն աշխատանքները որ պիտի կատարուին օտար հողի վրայ ֆրանսացի ճարտարագործներու գործակցութեամբ։

Ինչպէս նաեւ Եւրոպայի մէջկամ Եւրոպայէ դուրս կատարուելիք աշխատանքները ՝միջազգ․համաձայնութենէ վերջ։ Իբր օրինակ, տեղեկագիրը կը յիշէ կարգ մը գործեր, որոնք կրնան մտնել ծրագրին մէջ։

ԿՕՇԻԿԻ ԵՒ ԿԱՇԻԻ ԳՈՐԾԸ

Կօշիկի եւ կաշիի ֆրանսական ճարտարարուեստը պաշտպանելու համար, Խորհուրդին տեղեկաբերը պատրաստած է կարգ մը առաջարկներ։ Նախ կը քննէ մորթի պատրաստութեան մէջ մտցուելիք բարեփոխումները։ Կօշիկի գործին մէջ, տեղեկաբերը կը թելադրէ շինութեան եւ բաշխումի մէջ կարգ մը խնայողութիւններ կատարել եւ կը մատնանշէ այն միջոցները որոնց շնորհիւ Ֆրանսայի կօշկեղէնը պիտի կրնայ տոկալ օտար մրցակցութեան եւ առանց մեծ վնասի անցընել տագնապի շրջանը։

Ուրիշ տեղեկաբեր մը պատրաստած է երկաթուղիի եւ հանրակառքի նիւթեղէնի ճարտարարուեստին մասին առաջարկներ։

Տեղեկաբերը քննելէ յետոյ այդ ճիւղին ներկայ կացութիւնը, կը թելադրէ որ ան անհրաժեշտ միջոցները գործադրէ, որպէսզի կարենայ արտածել։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԺԸՆԵՒԻ ԴԻՒԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Աշխատանքի Միջազգային Դիւանին անգործութեան յանձնախումբը, նիստ գումարեց Ժընեւի մէջ, զբաղելու համար անգործութեան վերաբերեալ հարցերով, եւ մասնաւորաբար աշխատանքի ժամերու հարցով։

Իտալիոյ ներկայացուցիչը (գործատիրական) յայտնեց թէ շաբաթական աշխատանքի ժամերը 40ի վերածելու համար, անհրաժեշտ է նաեւ գիտնալ թէ ներկայիս ի՞նչ են աշխատանքի ժամերը զանազան երկիրներու մէջ։ Ամերիկեան Աշխատանքի Դաշնակցութեան ըսելով՝ Ամերիկայի մէջ շաբաթական միջին 35 ժամ է։ Արդէն զանազան երկիրներու մէջ աշխատանքի ժամերը կրճատուած են եւ կացութիւնը ամէն տեղ նոյնը չէ։

Ֆրանսայի բանուորական ներկայացուցիչներէն մէկը յայտնեց թէ իր իսկ կատարած քննութեամբ,հաստատած է թէ ճարտարագործներէն շատերը դէմ են շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի եւ միայն երկու պատասխան ստացած է ի նպաստ։

Իսկ ֆրանսական Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ․ քարտուղարը Ժուհօ յայտնեց ամբողջ աշխարհի մտահոգութիւնը անգործութեան տագնապի տեւողութեան հանդէպ.— Շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքը ըսաւ, միաձայն պահանջն է սենտիքաներուն։ Յարգ, գործաւորութեան ներկայացուցիչները 40 ժամ աշխատանքի դէմ որեւէ լուրջ առարկութիւն չէին ըներ։ Բայց երբ կը հաստատուի թէ ամէն տեղ, 40 ժամէն պակաս կ'աշխատին, ինչպէս կարելի համաձայնութիւն մը չգոյացնել այդ մասին»։

Ըստ Ժուհօյի պէտք է ընդունիլ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի սկզբունքը, որ թէեւ մէջտեղէն չի վերցներ, բայց կը նպաստէ մեղմացնելու տագնապը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԱՐԱՐԱՏԻ ԽՆԴԻՐ ՉԿԱՅ ԱՅԼԵՒՍ»

Մարտինէն կը գրեն Թուրք թերթերու.—

Արարատի քիւրդերուն վերջին ու վճռական հարուածը տրուելէ յետոյ, ապստամբները յաջողած էին Պարսկաստան ապաստանիլ։ Քիւրդերու պետերը, որոնք իրենք իրենց տիտղոսներ ու պաշտօններ տուած էին, հետեւեալներն են.— «Հօյպուն»ի արտակարգ զինուորական պատուիրակ՝ Իհսան Նուրի, Արարատի կառավարութեան պետ՝ Բրօ Հասօ, պատերազմական նախարար՝ Ֆերզէզադէ, Նախարար՝ Սէյիտ Ռէսուլ։ Իհսան Նուրի Պարսկաստանի մէջ գտած է նաեւ իր ընկերներուն եւ անոնցմէ գաղտնօրէն բաժնուելով, պարսկական ոստիկանութեան մէջ մտած է։

Բրօ Հասօ, ձմեռը մեր սահմանին մօտակայ պարսկական հողամասին վրայ անցնելէ յետոյ, գարնան քիւրդական նոր գործունէութեան լծուած էր։ Անցեալ մարտին, Պարսկաստան որոշած էր նուաճել Բրօ Հասօի աշիրէթը եւ անոր միացող խռովարարները։ Գնդապետ Քէլը Ալիի եւ Միր Հիւսէյին Խան Հաշիմիի հրամանատարութեամբ զօրքեր ուժեր անցեալ օգոստոսին յաջողած են Տերպենտի մօտ նեղը դնել քիւրդերը․

Մեծ ու արիւնահեղ ճակատամարտէ մը յետոյ, սպաննուած էին քիւրդերու պետ Բրօ Հասօն եւ եղբայրը՝ Էյուպ։ Իրենց պետը կորսնցնող քիւրդերը, երեք խումբի բաժնուելով, Ագ-Կէօլի կողմը՝ Էլէնտի շրջակայքը, առաջարկած են Պարսկաստանի անձնատուր ըլլալու համար բանակցութեան մտնել։ Պարսկաստան ընդունած է որ քիւրդերը բնակին պարսկական գիւղերուն մէջ եւ պահեն իրենց զէնքերը։ Սակայն քիւրդերը այդ գիւղերուն մէջ ալ անհանդարտ կեցած ըլլալով, պարսիկ կառավարութիւնը յանկարծակի յարձակումով մը բնաջնջած է 36 քիւրդեր, եւ անոնց կարգին կեղծ պատերազմական նախարար Ֆերզէնտէն ու ընկերը՝ Ֆարխը։

Այս կերպով Արարատի քիւրդերուն մնացորդ մասն ալ ջնջուած է պարսիկ կառավարութեան կողմէ եւ հետեւաբար՝ Արարատի խնդիրն ալ վերջ գտած է։

Թուրքեւպարսիկ սահմաններուն եւ շրջականերուն մէջ, Պարսկաստանի կողմէ կատարուած քիւրդերու բնաջնջման գործին օժանդակած են նաեւ թուրք սահմանապահ ջոկատները։ Քէլը Ալի եւ Մահմուտ Խանները մեծ յաջողութիւններ ցոյց տուած են այս գործին մէջ։

ՕԴԱՆԱՒ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ԷՆԿԻՐԻ 3 Դեկտ.— Կառավարութիւնը չափազանց խիստ պիտի շարժի մաքսանենգութեան դէմ։ Ներքին գործոց նախարար Շիւքրի Գայա պէյ, իր պատրաստած տեղեկագիրներով պէտքը ցոյց կուտայ շատ կարճ ժամանակի մը մէջ բուռն եւ կտրուկ միջոցներ ձեռք առնել այս սուր հիւանդութեան դէմ։ Ո՛չ միայն պետական գանձին, այլեւ պետութեան հեղինակութեանը եւ հանրային օգուտներուն սպառնացող այս վտանգին դէմ, պէտք է երկրին բոլոր պաշտօնական եւ մասնաւոր կազմակերպութիւնները ինչպէս նաեւ ամբողջ հայրենակիցները ձեռք ձեռքի տալով պայքար մղեն։

Այսպէս կարելի է վերլուծել կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակին կողմէ տրուած որոշումին իմաստը։

Ներքին գործոց նախարարութենէ կազմուած ելմտական յանձնաժողովը, մաքսանենգութեան դէմ մղուելիք պայքարի ծրագրին մէջ հետեւեալ քանի մը կէտերը կ'ուզէ ընդունիլ տալ՝

1. Անկախութեան ատեաններ կազմել, դատելու համար մաքսանենգները ու իրենց գործակիցները։

2. Սակաւաթիւ են անոնք որ կը խորհին ընդլայնել մաքսային ընդհ. տնօրէնութեան դէտերու կազմակերպութիւնը։ Որովհետեւ սասնկ կազմակերպութիւն մը մեծ ծախքի կարօտ է։

3. Կը կարծուի թէ յաղթական պիտի հանդիսանայ մեծամասնութեան տեսակէտը, այսինքն զինուորական ուժով պայքարիլ մաքսանենգութեան դէմ, փակել մաքսանենգութեան ատակ ճամբաները եւ ի հարկին օգտուիլ նաեւ օդային ուժերէ։

ՍՏԱԼԻՆԻ ԽԵԼՔԻ՞Ն ԴՊԱՒ

Պերլինէն կը հաղորդեն թէ կարմիր տիրակալը Ստալին որ Խորհրդ. Միութեան վրայ կը թագաւորէ իբր ճշմարիտ ցար, եւ որ կը վարուի ինքնակալի նման նոյն իսկ իր գէլխաւոր աշխատակիցներուն հանդէպ, այս վերջերս սկսած է յայտնուիլ իբր մեկենաս, ինչպէս աշխարհի բոլոր մեծերը որ իրենք զիրենք կը յարգեն։

Բոլորը զարմացնելով, կը հաղորդէ «Ընկերվարական Սուրհանդակ» թերթին Մոսկուայի թղթակիցը, Ստալին, յայտնապէս որդեգրած է առատաձեռն վարմունք մը՝ գրականութեան, գիտութեան եւ գեղարուեստի հանդէպ։

Ձերմ երաժշտասէր մը դարձած է եւ ամէն կապ խզելով իր մեկուսացած կեանքին խիստ սովորութիւններուն հետ, կը յաճախէ Մոսկուայի թատերական առաջին ներկայացումներուն։ Քանիցս նոյնիսկ Մոսկուայի թատրոնները պաշտպանած է Կէփէուի խստութիւններուն դէմ։

Առեն մը առաջ, «Ուլտրաալրօլեա» գրողներու պատուիրակութիւն մը գացեր էր զինքը տեսնելու Կրեմլինի պալատին մէջ եւ խնդրելու որ աւելի քաջալերէ պրոլետարական գրականութիւնը, աւելցնելով թոշակները եւ կրկնապատկելով ոչ-համայնավար վիպագիրներու հանդէպ խստութիւնը։

Ստալին անակնկալի բերաւ պատուիրակները, ընդմիջելով ճառերը եւ հետեւեալ անսպասելի խօսքերն ըսելով․

— Դժբախտութիւնը հոն է որ դէշ կը գրէք․ սորվեցէք լաւ գրել եւ ամէն բան լաւ կ'երթայ։

Ստալին բացայայտօրէն իր մեկենասի դերը այնքան լրջօրէն կ'առնէ, որ թոյլ տուած է որ իր կինը բանայ գրական սալոն մը, ուր եւ բիտասարդ գրողներ կը հրաւիրուին երթալ կարդալու իրենց նոր գործերէն հատուածներ։

Կարմիր դիկտատորը նոյնպէս մեծ հաճոյք կը զգայ երբ ծանօթ գրողներ իրեն կը դիմեն խնդրելու անձնական ծառայութիւններ եւ յաճախ, ան դոհացում կուտայ խնդրանքներուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՄԷՔՆԷՍ (Մարոք).— Մէքնէսը բաւական մեծ տարածութեամբ ընդարձակ քաղաք մըն է, բարձր եւ օդասուն։

1908էն ի վեր ֆրանս. գաղթավայր է։ Կան զօրանոցներ եւ պահակազօրք։

Ամէն գունդ ունի իր բանակատեղին։

Օտար լեգէոնին մէջ Հայեր ալ կան, զանազան տեղերէ։ Թէեւ դոհ չենք միջավայրէն, բայց սփոփուած ենք համբերել։

Ազգային կեանքի, կուսակցութեան եւ հայրենիքին մասին խօսակցելով, իրար կը մխիթարենք։

Շատ կ'ուզենք հայերէն լրագիրներ եւ գիրքեր կարդալ, որպէս զի մեր լեզուն չմոռնանք, բայց մեր նիւթական կացութիւնը չի ներեր։ Շատ ուրախ պիտի ըլլայինք, եթէ այս պակասը լրացնէին սրտցաւ հայրենակիցներ։ Մեր հասցէն.—

Légionaire M. Mekdjian 2/2 Régiment Etranger 6e Compagnie. Méknes, Maroc.

Գ. ՑԷՐՈՒՆԻ

ԽՄԲ.— Յաճախ կը ստանանք այսպիսի դիմումներ, բայց դժուար է գոհացում տալ բոլորին։ «Յառաջ»ը կը ղրկուի արդէն։ Ուրիշներ ալ չե՞պիտի ուզէին գիրքեր նուիրել։

ԻՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԸ

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՇԱՎԻԼ.— Եռանդոտ ենք հանդէսներ, երեկոյթներ սարքելու մէջ, բայց նախանձախնդիր չենք պաշտօնութիւնները յարգելու կամ հանդէսի համեմատ կարգադրութիւններ ու յայտագիրներ պատրաստելու համար։

Օտարամոլ ենք նոյնպէս ամէն բանի մէջ ալ եւ շուտ կը կապկենք ինչ որ մերը չէ, ըլլայ լաւ կամ յոռի, բայց չենք ուզեր մեր ազգային արժէքները գնահատել ու ըստ այնմ ցուցադրել։ Սգահանդէսի մէջ ծափեր կը զարնենք ծիծաղ առթելու չափ, թերեւս փախնելով որ կը վիրաւորենք մեր ճառախօսները կամ երգիչները եւ կ'երգենք «Սիրուհիս քեզ համար»ի պէս երգեր, որ շատ խտոր կը համեմատին օրուան խորհրդաւորութեան հետ։

Պարագայ մըն ալ կ'ուզէի յանձնել մեր յարգելի երաժիշտներու ուշադրութեան,— կարելի չէ՞ր, օրինակ, որ փոխան օտար մահերգի մը, գործածէինք մեր անմահն Պետրոս Դուրեանի «Եթէ տժգոյն մահու հրեշտակ» խորհրդաւոր երգը, որ աւելի ազդեցիկ պիտի ըլլար քան Շոփէնի մահերգը որուն խորութենէն ժողովրդեան մեծամասնութիւնը ոչինչ կը հասկնայ։

Ազգայնամոլ ըլլալու պէտք ունինք գոնէ՝ այս բացառիկ ժամանակներու մէջ։ Քանի կ'ապրինք աղատ կլիմայի մը տակ եւ ունինք ազատ թեւեր, օգտագործենք մեր արժէքները այսպիսի հաւաքոյթներու մէջ, եթէ չենք ուզեր որ մեր արիւնը ցամքի կամ ապականի կամ տկարանայ այլազան հոսանքներէ։

ՄԷՆ—ՍԷ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (3)

ԱՂԱԲԵԿՈՎ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՊԱՏՄԵԼ...

— Այո՛, նոյնիսկ բոլշեւիկներից։ Ես տեղեկութիւն կարող եմ ստանալ ամէն տեղից, բացի Անգլիացիներից։ Վերջապէս, գուցէ Հայերի Թուրքիայում ունեցած գործունէութի՞ւնն էլ հետաքրքրէ ձեզ, իմ մտերիմ բարեկամն է հայ եպիսկոպոս Գ.»։

Եւ այնուհետեւ Էլմայեանը, ամսական 150 տոլարով, լրտեսութիւն է անում յօգուտ բոլշեւիկների «Մալոյեան» ծածկանունով,

Ի վերջոյ, առաջ բերենք Աղաբեկովի գրքի այն տողերը, որոնք վերաբերւում են կովկասեան կուսակցութիւններին։ Գէպէուի արտասահմանեան մասի արեւելեան գործերը ընդունելիս, 1928ի կէսերին, Աղաբեկովը լսում է հետեւեալ զեկուցումը բաժնի վարիչ Գէորգեանից․

«Ես յատուկ զբաղւած եմ կովկասեան խմբակցութիւնների գործերով, որովհետեւ միւսները ոչ մի լուրջ բան չեն ներկայացնում։ Հիմնականը վրացի մենշեւիկները, մուսավաթականները, դաշնակցականներն ու լեռնականներն են։ Հէնց հիմա նրանք իրար հետ բանակցութիւններ են վարում այսպէս կոչւած կովկասեան կոնֆեդերացիայի մէկ ճակատ կազմելու համար։ Համարեա բոլոր խմբակցութիւնները, Դաշնակների բացառութեամբ, պատրաստ են այդ միութեան կոմիտէի մէջ մտնելու։ Բոլոր այդ խմբերը նպաստ են ստանում այս կամ այն օտար պետութիւնից, որ շահագրգռւած է Խորհրդ. Միութեան ժողովուրդների անջատողական շարժման զարգացման մէջ։ Առ այժմ մենք փաստական տեղեկութիւններ ունենք, որ այդ խմբերին աջակցում են Լեհերը, որոնք դրամ են տալիս նրանց, այդ ազգութիւններից զինուորական մասնագէտներ են պատրաստում ապստամբութեան համար եւ բնական է, օգտագործում են նրանց հետախուզական նպատակներով։ Բայց, համաձայն գործակալական տեղեկութիւնների, Լեհերի կունակը կանգնած է Ֆրանսան, որի ղեկավարութեան տակ գործում է լեհական ընդհանուր սպայակոյտը։ Այդ պարզապէս հաստատւում է եւ այն փաստով, որ բոլոր այդ խմբերի կենտրոնները գտնւում են Փարիզում։ Ահա ընդհանուր դրութիւնը։

— Իսկ ի՞նչպէս են Դաշնակները, հարցնում է Աղաբեկովը։

— Դաշնակներն ունեն հին եւ ուժեղ կազմակերպութիւն։ Նրանց դրամական աջակցութիւն են ցոյց տալիս Ամերիկայից։ Բացի այդ, նրանք օգտագործում են Հայոց եկեղեցին, որը համարեա ամբողջապէս նրանց ազդեցութեան տակ է գտնւում։ Վերջապէս, գործակալների տւած տեղեկութիւններով, նրանց դրամով օգնում են Անգլիացիք։ Պէտք է ընդհանրապէս ասել, որ բոլոր հակայեղափոխական կուսակցութիւններին օգնութիւն են ցոյց տալիս այն երկրները, որոնք շահագրգռւած են կովկասեան նաւթով։ Ահա թէ ինչու մենք ենթադրում ենք, թէ այստեղ գործը կատարւում է ոչ առանց Դետերդինգի մասնակցութեան։

— Հիմա պատմիր, թէ՝ մե՞նք ինչ միջոցներ ենք ձեռք առել։

— Դաշնակների մասին դու գիտես Պարսկաստանի գործունէութիւնից։ Մենք ձեռք ենք ձգում նրանց նամակները, որ գնում են Թաւրիզ Իշխանեանի հասցէով (*)։

(*) Իր առաջին գրքում էլ Աղաբեկովը պնդում էր նոյն բանը։ կատարւած քննութիւնը պարզում է, որ, իրօք, մի քանի նամակներ Թաւրիզի փոստից անցել են բոլշեւիկների ձեռքը, բայց այդ եղել է մասնակի երեւոյթ եւ տեւել է շատ կարճ ժամանակ։ ընդհակառակը, բոլոր ապացոյցներից երեւում է, որ չեկայի ծիգերը թափանցելու դաշնակցութեան ներսը եւ ձեռք ձգելու ներքին նամակներ ու վաւերագրեր՝ անպտուղ են անցել։ ԽՄԲ.

Այդ նամակագրութիւնից մենք իրազեկ ենք նրանց գործունէութեան Հայաստանում ու Թուրքիայում եւ մեր կողմից հակամիջոցներ ենք ձեռք առնում։ Մի ուրիշ աղբիւր Հայերի մասին գտնւում է Պոլսում, որ այնտեղի պատրիարք Նարոյեանի գրագրութիւնն է յանձնում մեզ։ Վերջապէս, Յունաստանի հայ առաջնորդ Մազլըմեանը մեր հրահանգներով աշխատում է քայքայել Դաշնակներին եւ տեղեկութիւններ է տալիս մեզ այնտեղի Հայերի վիճակի եւ տրամադրութիւնների մասին։

Գալով վրաց մենշեւիկներին՝ նրանք աշխատում են Թուրքիայի եւ մասամբ էլ Լեհաստանի վրայով։ Յաճախ Պոլիս են գնում Սոսիկօ Մդիվանին եւ Նոյ Ռամիշվիլին կովկասի իրենց ցեղակիցների հետ կապւելու համար։ Նրանց Փարիզից մեկնելու մասին մեր գործակալներն անմիջապէս լուր են տալիս մեզ, եւ մենք միշտ պատրաստ ենք լինում։ Բացի այդ, մենք ստանում ենք նրանց խմբերի նիստերի արձանագրութիւնները եւ միշտ տեղեակ ենք նրանց գործերին։

Մուսավաթականներն էլ աշխատում են Թուրքիայի եւ Պարսկաստանի վրայով։ Պոլսում նստած է Մահմէդ Ալի Ռասուլ Զադէն, որ պարագլուխն է այդ կուսակցութեան։ Թեհրանում ապրում է նրա եղբայրը, իսկ Թաւրիզում եւ Փեհլեւիում նրանց գործակալներն են Միրզա Բալլան եւ Դոկտ. Ախունդով։ Նրանք բոլորն էլ շատ լաւ կերպով գտնւում են մեր հսկողութեան տակ»։

Թէ որքան համապատասխան են իրականութեան Աղաբեկովի հաղորդած փաստերը Վրաց կամ Ազրբէջանեան կուսակցութիւնների մասին, կարող են ասել իրենք՝ այդ կուսակցութիւնները։ Հայ ընթերցողի համար, սակայն, ակնյայտնի է Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին յայտնած տեղեկութիւնների անհեթեթութիւնը։ Որ բոլշեւիկների կարծիքով Անգլիացիները դրամ են տալիս Դաշնակցականներին, դեռ կարելի է հասկանալ՝ չէ՞ որ նրանց աչքին ամէն տեղ անգլիացու ուրւականն է երեւում։ Ինչո՞ւ չէ. Անգլիան դրամ շատ ունի, կարող է տալ եւ Դաշնակցականներին։ Բայց որ Դաշնակցականները «օգտագործում են Հայոց եկեղեցին»,— այդ արդէն եփած հաւն էլ կը ծիծաղի։ Ինչո՞ւ համար են դրամ ստանում այդ բոլոր Ղլտչեանները, Մազլըմեանները, Էլմայեանները, որ այդքան տարրական լուսաբանութիւն էլ չեն տւել Չեկային...

Դեռ ուրիշ շատ հետաքրքրական մէջբերումներ էլ կարելի կը լինէր անել Աղաբեկովի գրքից, բայց մեր յօդւածը առանց այն էլ երկարեց։ Բաւականանանք այսքանով։ Ռուսերէն իմացողը թո՛ղ կարդայ այդ գիրքը. խրատական շատ բան կը գտնէ մէջը։ Աղաբեկովը, որ «ղեկավարում էր Գէպէուի աշխատանքները Հիմալայեան լեռներից մինչեւ Նեղոսի հովիտը», գործին լաւ տեղեակ մարդու հեղինակութեամբ պատկերացնում է բոլշեւիկեան Չեկայի բովանդակ փտութիւնը։ Եւ գիրքը լրացնելուց յետոյ, ընթերցողը չի կարող չհամակւել նոյն զգացումներով ու չզգալ նոյն եզրակացութեան, ինչ եզրակացութեան եկել է Աղաբեկովը, որ՝

— Չեկան կամ Գէպէուն, «բանուորական դիկտատորութեան փոխարէն բանուորութիւնը խեղդող մի մարմին է»։ Մի ժահրոտ պալար մարդկութեան մարմնի վրայ, որ կարող է բժշկւել միայն վիրահատական միջոցներով։

Ս. ՎՐ.

Վ Ե Ր Ջ

ԾԻԾԱՂ

— Մա՛րդ, այս առտու երեկոյեան հոս էր, հին հագուստները խնդրեց աղքատի համար։

— Տուի՞ր բան մը.

— Բնական է. շատ հին բան չունէինք արդէն. միայն քու հագուստդ, զոր հինգ տարի առաջ կարել տուեր էիր եւ իմ մէկ շրջազգեստս, զոր երեք ամիս առաջ գներ էի։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎԸ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ Կ. Կ. ներկայացուցիչը։

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Վաղը Կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, Սէն Տիտիէի սրահներուն մէջ, 46պիս Րիւ Սէն Տիտիէ։

Կը մասնակցին՝ Օր. Աղաբէկեան (հայկական երգեր), Օր. Գավուգճեան (ռուս եւ սպան. պարեր), Մ. Վիլհէլմ Թօմսըն (Հնդկ. եւ եգիպտ. պարեր) եւ Թառիստ Մ. Ժօրժ։

Տիկ. Սուրաբեանի եւ Տիկ. Խաչատուրեանի կողմէ
ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ ՆԱՄՈՒՍԻ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՏՈՂԱՆՑԸ

Անընդհատ ճազ — Մատչելի պիւֆէ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի Մանուկներու Պաշտպանութիւն մասնաճիւղի զրոյցը, որ տեղի պիտի ունենար այս Կիրակի, 71 Ave. Kléber.

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՊԸՊՈՆԻ Մասիս խումբի ժողովը այս երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Չէյթուն կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԳԱւԱՌ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը կիրակի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։

կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ Սաքօ խումբի ընկերա-համակրական ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2ին ընկեր Ղամպէրեանի սրճարանը։ կը դասախօսէ ընկեր Վարդան Ջուլլէրեան։ կը խնդրուի ճիշդ ժամանակին ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ կորիւն, Աւագ, Առիւծ եւ Պօղոս Սայտօ խումբերը վաղը կիրակի ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։ Ջեկոյց պատգամաւորներու կողմէ, վարչութեան ընտրութիւն։ պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ Խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը, այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը բացառիկ խառն ժողովի կը հրաւիրէ Սէն-Լուի Պուլ. Օտտոյի Պատ. Միութեանց ընկերները կարեւոր խնդրոյ մը շուրջ խորհրդակցելու այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 13, Rue de la Républiqueի սրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այս երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ Երիտ. Երկսեռ Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր շաբաթ գիշեր, ծանօթ հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։

ԱՆՏՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները, վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին 40 Րիւ տը Պէյվիլ, Մէթրօ Պէյվիլ։ կարեւոր օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն, եւայլն։ Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գարծ.— 960 ֆր. կարգադրեցինք։
Պրիւսէլ, Կ. Փ.— 200։
Տիկուան, Մ. Հ.— 35։

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Սիփան երգչախումբի կողմէ, 2 Յունուար, շաբաթ իրիկուն, ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ, 46ter RUE ST. DIDIER, մէթրօ Վիքթոր Հիւկօ։

Խմբերգ (նոր երգեր), գեղարուեստական բաժին յայտնի արուեստագէտներու մասնակցութեամբ, յայտնի orchestre Visanti Coliseum։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

Գին 12.50 — ՀԱՆԴԷՍԻՆ ՕՐԸ ԿԻՇԷՆ 15 ՖՐԱՆՔ

Դիմել՝ «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, Ֆլօրիա ճաշարան, Լ. Նշանեան (56 rue Piat (20), Աւետիսեան նպարավաճառատուն (28 rue de la Huchette), Սափրիչ Ստեփան (8 rue Domat), Սափրիչ Գէորգեան (24 rue St. Lazar).

«ՊԱՐԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած «Պարասիրաց Միութեան» կողմէ։ 19 Դեկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս, Salle Mutualitéի շքեղ սրահին մէջ։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբ այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 131 Rue Cambronne, Métro Vaugirard, տեղի կ'ունենան վիճաբանութիւններ «ՏԱՐԱԳԻՐ ՀԱՅ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐԸ» զեկոյցին առթիւ։

Մուտքը ազատ է ամէնուն համար։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ 26 դեկտ. Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ 13 rue d'Issy, Պիյեանքուռ. Ընտիր ճազ-ճոխ յայտագիր կը ներկայացուի քրքջալիր զաւեշտ մը

Մուտքը 5 ֆրանք

Յ. Գ. ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՔԱՐՏԷՍԸ

6 ՖՐԱՆՔ Է, 20 ՖՐԱՆՔ ՉԷ իմ Հայաստանի մեծադիր եւ բազմագոյն քարտէսս, ինչպէս շատեր կը շփոթին ուրիշ քարտէսի մը հետ։ Իր տիտղոսն է միշտ «Համայնագիտական քարտէս» Հայաստանի որովհետեւ իր շուրջը ունի աշխարհագրակ. եւ վիճակագրակ. հետաքրքրական բազմաթիւ տեղեկութիւններ, հայրենի մանրանկար տեսարաններ, Վանի, Խարբերդի, Կիլիկիոյ եւ Կարնոյ նահանգները առանձինն, նորակառոյց Նոր-Արաբկիր, Նոր-Եւդոկիա, Նոր-Խարբերդ, Նոր-Մալաթիա, Ղուպարաշէն՝ առանձին բլանի վրայ։ Այս առաջին հայ քարտէսն է, որ հրատարակուած է պատկերազարդ եւ բնագիրով։ Իր նշանաբանն է՝ հակառակ ամէն կողմէ անոր գինը 10 ֆրանք ընելու առաջարկներուն, ԱԺԱՆ ԸՐԻ, որպէսզի ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ հատ մը գնէ անկէ։ Գին՝ 6 ֆրանք, փոսթի ծախք՝ 75 սանթիմ, Ամերիկա՝ 50 սէնթ, Անգլիա՝ 10 ֆրանք, այլուր՝ 8 ֆրանք։ Դիմել H. BABESSIANի, 1bis Rue Rouget de L'Isle, Choisy-le-Roi, (Seine), France, կամ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։ Ռումանիոյ մեր գործակալն է H. GIKNAVORIAN, B. P. N. 487 Bucarest(1)

ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ

ԾԱՆՕԹ.— Մէկ ամիս եղաւ սոյն քարտէսի լոյս տեսնելը եւ 1200 օրինակ սպառեցաւ անկէ մի միայն Ֆրանսայի մէջ, բացի արտասահման ղրկուածներէն։ Ուրեմն, փութացէք հատ մը ապահովել անկէ, քանի դեռ չէ սպառած։ Շուտով լոյս պիտի տեսնէ «Հայաստանի աշխարհագրութիւնը», մեծադիր էջերով գիրք մը՝ զարդարուած 20 գունաւոր եւ բազմաթիւ սեւ պատկերներով եւ հին ու նոր Հայաստանի քարտէսներով։ Պիտի խօսի պատմական Հայաստանի, ներկայ Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ մասին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

I.— ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՍԿՍԱՒ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ.— ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

14 մայիսին, երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 3ի ատենները, իր պարտականութեան բերումով, Յակոբ կը պտտէր Ղալաթիոյ կողմերը։ Կարգ մը քննութիւններ կատարելէ յետոյ՝ տուն կը վերադառնար։ Երբ կը հասնի, իր տան մօտ, գինեվաճառ Գատըքէօյցի Սարգիսին խանութին եւեւը, աւերակ վայր մը, յանկարծակի յարձակման մը կ'ենթարկուի։ Անծանօթ մը 3—4 տեղէ կը վիրաւորէ զինք եւ կը փախչի։ Սեղրաք եւս 3—4 անգամ զէնք կը պարպէ ոճրագործին վրայ, սակայն իր գնդակները կը վրիպին։ Սեղրաք իր վէրքերուն ցաւին չդիմանալով եւ առատ արիւն կորսնցուցած ըլլալով, հազիւ 200 քայլ կ'առնէ եւ Քափունը բաղնիքէն ներս կը մտնէ, գետին կ'իյնայ ու կը նուաղի։ Պատահաբար այդ կողմերէն կ'անցնէր պաշտօնակիցը, Խայրի էֆէնտի, որ իմանալով դէպքը, կը վազէ վիրաւորեալին մօտ եւ կը հարցնէ.

— Անցած ըլլայ, սիրելիս, ո՞վ զարկաւ։

— Պայազիտ փողոցին մէջ գինեվաճառ Սարգիսը աշկերտ մը ունի, անունը չեմ յիշեր, գիրուկ, սեւ պեխերով, կարճահասակ հայ երիտասարդ մըն է. ան էր, որ զարկաւ զիս...

Խայրի էֆէնտի, բաղնեպաններուն հրամայելով որ, մինչեւ բժիշկին հասնիլը, քիչ մը պաղ ջուր զարնեն վիրաւորեալին երեսին, վազեց Ղալաթայի կեդրոնական ոստիկանատունը եւ պատմեց դէպքը։ Ոստիկանապետը, Շէմսի էֆէնտի, միասին առնելով պահակազօրքի երկրորդ գունդին երկրորդ գումարտակին տասնապետներէն Հիւսէյին Զիհնի եւ Բերայի գաղտնի ոստիկաններէն Րիֆաթ եւ Խայրի էֆէնտիները, գնաց ուղղակի բաղնիք։ Դարձեալ հարցաքննեցաւ վիրաւոր Սեղրաքը։

— Ո՞վ վիրաւորեց քեզ, եղբա՛յր։

— Ոստիկանապե՛տ, Սարգիսին աշկերտը։

— Սակայն, տղա՛ս, Պայազիտ փողոցին մէջ երկու Սարգիս կայ, ո՞րն է։

— Քամփանա Սարգիսին աշկերտը։

Անմիջապէս արձանագրեց այս անունները, յետոյ Սեղրաքը ղրկեց Պոլսոյ վեցերորդ շրջանակին հիւանդանոցը։ Սակայն դժբախտ վիրաւորը մեռաւ կէս ժամ ետքը։ Քիչ վերջ կը հասնէր հազարապետ Տոքթ. Լուֆչի, որուն բժշկական տեղեկագրին համաձայն Սեղրաք ստացած էր 13 վէրք եւ մահը յառաջ եկած էր կուրծքի վէրքէն։

Սեղրաք մեռած էր արդէն, երբ ձերբակալուեցան գինեվաճառ Սարգիս, Քամփանա Սարգիս եւ իր որդեգիրը Կարապետ, այլ անուամբ Արշակ։

Բոլորն ալ կ'ուրանային եւ ժխտական պատասխան կուտային հարցումներուն։ Ու կը յայտնէին թէ որեւէ տեղեկութիւն չունին Սեղրաքի սպանութեան դէպքին մասին։

Դարձեալ այդ օրերուն էր, որ Պոլսոյ ոստիկանական շարքերէն Խալիլ էֆէնտի սպաննուեցաւ հայ ֆէտայիի մը գնդակով։

Ոստիկանութիւնը, հետապնդելով հանդերձ այս ֆէտայիները, կը պատրաստուէր ձերբակալել նաեւ Եալովայի աւազակներէն Եօրկին ու եղբայրը որոնք ապաստան գտած էին Սամաթիոյ մէջ։ Ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն առած էր անոնց թաքստոցին մասին։ Խումբ մը ոստիկան ղրկուեցաւ անոնց վրայ, սակայն վերջին պահուն Ապտիւլ Համիտ հրամայեց աւազակները ձերբակալել ողջ, առանց զէնք գործածելու, հակառակ պարագային կը սպառնար պատասխանատու նկատել զիս։ Բայց եւ այնպէս աւազակները զինուած էին, նոյնիսկ զէնք պարպեցին ոստիկաններուն վրայ, որոնցմէ երկուքը վիրաւորուեցան թեթեւակի։ Ստիպուեցայ հրամայել, որ խիստ պաշարման տակ առնուին աւազակները, որպէս զի անօթութեան պատճառով անձնատուր ըլլան։

Յաջորդ օրը տեսանք որ...մարդ-մարդասանք չկար թաքստոցին մէջ։ Աւազակները տանիքէ տանիք ցատկելով փախեր էին եւ յետոյ միջոց մը գտնելով Աթէնք գացեր էին։ Աթէնքէն ինծի հեգնական եւ անարգական հեռագիր մը ղրկեցին։ Ապտիւլ Համիտ, այն ատեն, իր մօտ կանչեց զիս եւ ըսաւ,

— Երանի՜ թէ զէնքի ուժով, հոգ չէ թէ սպաննելով ձերբակալէիք զանոնք...

Եւ ցաւ յայտնեց։

Բանը բանէն անցնելէն ետքը...

2.—ՊԱՇԱՐԵՑԻ ԳԱՍԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ, ՈՒՐ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ ԷԻՆ 400 ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐ

Աչա այսպէս հայ յեղափոխական Դաշնակ կոմիտէն սկսած էր սարսափ եւ պարէտ կարդալ կառավարութեան, սպաննելով Թուրք ոստիկանները այն Հայերը, որոնք հաւատարիմ կը մնային կառավարութեան։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ	250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	5 տլ. 8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931
13 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1750 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՇԱՑՈՂԸ ԿԸ ՏՈՒԺԷ

Այլեւս պատրանքներ չունինք անգործութեան տագնապի ծանրութեան մասին։

1931ը անցաւ 1926-27ը։ Այդ շրջանին, նպաստ ստացող գործազուրկներուն բարձրագոյն թիւն էր 81,916։ Այս տարի, նոյեմբեր 23 — 28, շաբաթական արձանագրութիւնը կը ցուցնէր 92,157, ինչ որ չէ տեսնուած 1914էն ի վեր։ Իսկ վերջին շաբթուան արձանագրութեան թիւն է՝ 104,280, ինչպէս յայտարարեց Աշխատանքի Նախարարը, Երեսփ. Ժողովին մէջ։ Բայց ուրիշ յայտնութիւններ ալ ըրաւ Նախարարը։

Յիշուած թուանշանները կը ներկայացնեն միայն պաշտօնապէս նպաստ ստացողներու քանակութիւնը։ Ամբողջովին անգործ բանուորներու մօտաւոր թիւը գտնելու համար, պէտք է սպասել աշխատանքի Նախարարութեան ամսական քննութեան։ Նախարարին հաշիւներով, ամբողջական գործազուրկներու բուն թիւը քառապատիկն է միւսին, — աւելի քան 300,000, այսօրուան կացութեան մէջ։ Իսկ մասնակի անգործներու թիւը արդէն իսկ հասած է 2,500,000ի — միշտ համաձայն պաշտօնական հաշիւներու։

Բաղդատելով Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ, Ֆրանսան ունի մխիթարական կողմեր. բայց, ինչպէս դիտել տուաւ Նախարարը, «կացութիւնը ծանր է եւ աւելի ծանրանալու հակամէտ. ամբողջական եւ մասնակի գործազուրկներու թիւը կ'աւելնայ ամէն շաբթու»։

Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է արդէն, որոնց մանրամասնութիւնները պիտի կարդաք լուրերու բաժնին մէջ։ Միւս կողմէ, Փարիզի Քաղաքապետական Խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ քուէարկեց 9ուկէս միլիոն ֆրանքի նպաստ մը, որուն 8 միլիոնը պիտի բաշխուի Ազգային Խնամատարութեան միջոցաւ, իսկ 1,500,000ը՝ գործազրկութեան սնտուկներու կողմէ։

Երեսփ. Ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, երբ վերսկսան վիճաբանութիւնները, ընկերվարական խմբակցութիւնն ալ իր առաջարկները դրաւ, իբրեւ անմիջական դարման։

Այսպէս, առաջարկեց որ 1. կառավարութիւնը օրինագիծ մը բերէ, գործազրկութեան դէմ ապահովագրութիւն հաստատելու համար. 2. Ուրիշ օրինագիծ մը՝ օրական աշխատանքի ժամերը կրճատելու համար. 3. Երրորդ՝ մը, դպրոցական տարիքը երկարաձգելու համար։

Խմբակցութիւնը պահանջեց, նաեւ, 1. Նուազ խստութիւն ցուցնել մասնակի գործազուրկներու հանդէպ.— 2. Նուազ վիրաւորիչ եւ աւելի արդիւնաւոր միջոցներ ձեռք առնել այն գործազուրկներուն հանդէպ որ նպաստ կը ստանան աւելի քան 180 օրէ ի վեր,—3. Անմիջապէս եւ զգալապէս աւելցնել նպաստի սակը.— 4. Գործազրկութեան սնտուկներ հաստատել բոլոր նահանգներուն եւ 2000էն վեր բնակչութեամբ համայնքներու մէջ եւն.։

Ուրեմն, կառավարութիւն, քաղաքապետութիւն, Երեսփ. Ժողով եւ կուսակցութիւններ՝ իւրաքանչիւրը իր հասկացողութեամբ, միջոցներ կը խորհին, թեթեւցնելու համար տագնապին հետեւանքները։

Ծիծաղելի պիտի ըլլար մեր ընելիքն ալ բաղդատել այդ ծրագիրներուն, վիթխարի պետութեան մը միջոցներուն հետ։

Բայց, միեւնոյն ատեն աններելի, քրէական յանցանք է այսպէս ձեռնածալ նստիլ կամ բազկատարած հառաչել, սպասելով որ մանանայ տեղայ երկինքէն, կամ ուրիշները մտածեն հայ գործազուրկներու մասին։

Կառավարութեան եւ Քաղաքապետութեան ձեռք առած միջոցներէն կրնան օգտուիլ, նաեւ, օտարները։ Խտրութիւն չի դրուիր նպաստի համար, ինչպէս կը յայտարարէր Սէնի Նահանգապետն ալ։

Բայց, նոյն իսկ այդ նպաստը ապահովելու, տրամադրելի միջոցներէն օգտուելու համար՝ անհրաժեշտ է կազմակերպուած աշխատանք։ Մեր բանուորներուն հարիւրին տասը հազիւ գիտեն նպաստի սնտուկներէն օգտուելու ձեւերը։ Կան կանոններ, ձեւակերպութիւններ որոնց մասին շատ քիչերը գաղափար ունին։

Յետոյ, այս նպաստներու բաշխումը կախում ունի ոչ թէ կառավարութեան կամքէն, այլ իւրաքանչիւր քաղաքապետութեան, համայնքի հայեցողութենէն եւ նիւթական կարողութենէն։

Երրորդ, միայն հարիւրին 10 օտարական գործածելու ծրագիրը կը սպառնայ ստուարացնել մեր գործազուրկներուն թիւը։ Այս տողերը գրած ատեն, Փրիվայէն (Արտէշ) ստացանք հետեւեալ երկտողը (10 դեկտ.).

— Հարիւրին 10ի օրէնքը հոս ալ կը գործադրուի. բարեհաճեցէք դիմել Հ. Հ. պատուիրակութեան որ բացատրէ կառավարութեան թէ մենք օտարական չենք, այլ քաղաքական ապաստանեալ։ Ինչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը։ Պէտք է ինքնութեան թուղթերէն ջնջել «օտարական» բառը։

Ու վերջապէս այս բոլորը դեռ բաւական չեն, դիմաւորելու համար տագնապին հետեւանքները, որ կը ծանրանան օրէ օր։ (Ձմեռնանք որ եղանակն ալ ձմեռ է)։

Այսինքն, ստիպուած ենք մեր ներքին միջոցներն ալ շարժման մէջ դնել։ Կազմակերպել եւ կազմակերպուիլ։

Հաւանաբար հինգ հազարի հասած է հայ անգործներուն թիւը։ Այս հինգ հազարին պատկերը չի՞ կրնար շարժման մէջ դնել առնուազն հինգ հարիւր բախտաւորներ, իբրեւ կորիզ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԱՒԱՆԸ

ՊԻՏԻ ՄԵԿՆԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

«Նոր Օր» կը տեղեկանայ թէ ներգաղթի առաջին կարաւանի մեկնումի թուական որոշուած է դեկտ. 17ը։ Վիզայի խնդիրը տակաւին կարգադրուած չէ, մինչեւ մէկ շաբաթ ամէն գործ վերջնապէս աւարտած պիտի ըլլայ։ Այս օրերուն, Աթէնք կը սպասուին արտասահմանէն գալիք երեք հարիւր գաղթականները, որոնք մաս պիտի կազմեն առաջին կարաւանին։

Պ. ՇԱՀՎԷՐՏԵԱՆ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ ՊԻՏԻ ՄԵԿՆԻ

Հայաստանի կառավարութեան ներգաղթի պատուիրակ Պ. Գ. Շահվէրտեան Մակեդոնիա եւ Թրակիա պիտի մեկնի ներգաղթի արձանագրութիւններ կատարելու համար։ Պ. Շահվէրտեան մօտաւորապէս երեք շաբաթ պիտի մնայ այդ շրջանին մէջ, կը հաստատուի թէ երկրորդ կարաւանը ճամբայ պիտի ելլէ յունուարի կէսերուն։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ֆրանսական Խորհրդարանը իր վերջին նիստին մէջ, կրկին զբաղեցաւ անգործութեան հարցով։ Աշխատանքի Նախարարը Պ. Լանտրի պատասխանեց հարցապնդումներուն, տալով վիճակագրական տեղեկութիւններ անգործներու մասին։ Ըստ Նախարարին տուած տեղեկութեանց, այս շաբաթ անգործներու թիւը բարձրացած է 104,280, մինչ անցեալ շաբթու 92,157 էր։ Պէտք է այս թիւին վրայ աւելցնել նաւազները եւ նաւահանգիստի աշխատաւորները, որոնք մասնաւոր սնտուկներէ նպաստ կը ստանան։

— Անգործներու հարիւրին 66ը կը գտնուին Փարիզի եւ Վերսայլի նահանգներուն մէջ։ Ութ նահանգներու մէջ աւելի քան հազար անգործներ կան։ 32 նահանգներու մէջ կան հազարէ պակաս. իսկ 49 նահանգներու մէջ բնաւ անգործ չկայ։

Բայց բազմաթիւ անգործներ որ եւ է սնտուկէ նպաստ չեն ստանար, կարգ մը պատճառներով, որոնցմէ մէկն է ըստ Նախարարին, ֆրանսացի անգործներու զգացումը որ իրենց թոյլ չտար արձանագրուելու անգործներու սնտուկին մէջ։

Այս կերպով, անգործներու իրական թիւը պէտք է նկատել քառապատիկը արձանագրուած եւ նպաստընկալ անգործներուն։ Այսպէս, լրիւ անգործներու թիւը ներկայիս կ'անցնի 300,000ը։

Գալով կէս-անգործութեան, չափազանց տարածուած է։ Համաձայն Աշխատանքի Նախարարին կատարած քննութեան արդիւնքներուն, հարիւրէ աւելի պաշտօնեայ եւ գործաւոր բանեցնող հաստատութիւններուն մէջ, կէս-անգործներու թիւն էր 1,037,300 նոյեմբերի սկիզբը։ Եթէ ուրեմն, նկատելու ըլլանք թէ մեծ թէ փոքր հաստատութեանց մէջ համեմատութիւնը նոյնն է, պէտք է հաշուել առ նուազն 2,5 միլիոն կէս-անգործ։

Նախարարը, իր զեկոյցին այս առաջին մասը կ'եզրակացնէ հետեւեալ կերպով.— Այս է կացութիւնը երկրին մէջ։ Նուազ ծանր է քան Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Ամերիկայի մէջ։ Այսու հանդերձ ծանր է եւ աւելի ծանրանալու կը ձգտի, որովհետեւ անգործներու թիւը շաբաթէ շաբաթ կը շատնայ։

Նախարարը յետոյ անդրադարձաւ անգործութեան դէմ ձեռք առնուած միջոցներուն։

— Ֆրանսա չէ որդեգրած անգործութեան դէմ ապահովագրութեան դրութիւնը։ Սակայն Սէնտիքաներու կողմէ հաստատուած Օգնութեան Սնտուկներու քով, որոնք այնքան լայն սահմաններ չունին, կառավարութիւնը հաստատած է հանրային օժանդակութեան Սնտուկներ։

— Կառավարութիւնը կը ջանայ շատցնել այս սնտուկներուն թիւը։ Ներկայիս 263 նման սնտուկներ կան։ Այս սնտուկներու շրջաններու բնակչութիւնը կը կազմէ 11 միլիոնի թիւ մը, ըսել է երկրին քաղաքաբնակ ժողովուրդին կէսէն աւելին։ Այս սնտուկներուն կառավարական մասնակցութեան բաժինը բարձրացած է 33էն 50 առ հարիւրի, նպաստի ընդունելութեան պայմանները բարեփոխուած են։ Նախապէս, սնտուկներէն օգտուելու համար, անգործը պէտք էր որ համայնքին մէջ բնակած ըլլար առ նուազն վեց ամիս։ Այդ ժամանակաշրջանը հիմա վերածուած է 3 ամսուան։ Անկից զատ, նպաստ կարելի էր ստանալ միայն 180 օր, որմէ վերջ, նպաստը կը դադրէր, անգործը աշխատանք գտած ըլլար կամ ոչ։ Նոր հրամանագիր մը այս պարագան եւս նկատի առած է և ի նպաստ անգործներուն կարգադրութիւններ են կատարուած, Անկից զատ, Աշխատանքի նախարարութիւնը խնդրած է զատական նախարարութենէն որ մեծ բարեացակամութեամբ նկատի առնուի անգործ վարձակալներու պարագան եւ տունէն դուրս նետուելու առաջքն առնուի։

⁂ Փարիզի Թաղապետական Խորհուրդը քուէարկեց հետեւեալ վարկերը ի նպաստ անգործներուն.— Ութ միլիոն՝ Ազգային Խնամատարութեան, 1,5 միլիոն մասնաւոր օժանդակութեանց։ Իսկ ներկայացուած առաջարկը օրական 7 ժամ աշխատանքի եւ շաբաթական 40 ժամի մասին, նպաստաւոր կարծիքով, քննութեան համար յղեց Յանձնախումբին։ Քուէարկեց նաեւ բաղձանք մը օժանդակութեամբ թեթեւցնելու անգործներու վարձքերը եւ յետաձգելու բնակարանէ ելլելու վճիռներու գործադրութիւնը, ինչպէս նաեւ բարձրացնելու նպաստի քանակը եւ օժանդակելու կէս-անգործներուն ալ։

Թաղապետական Խորհուրդին այս բաղձանքները պիտի քննուին Յանձնախումբին կողմէ։

ՕՏԱՐ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐԸ

Երէկ գրեր էինք թէ այն օտար անգործները որոնք ինքնութեան եւ բնակութեան կանոնաւոր թուղթեր ունին, իրաւունք ունին օգտուելու Անգործութեան Սնտուկներու նպաստէն։

Գրեր էինք նաեւ թէ Սէնի Ոստիկանութեան Պետը, նուազեցնելու համար Ֆրանսայի անգործներու թիւը, դիմում կատարած էր Աշխատանքի Նախարարութեան եւ ներկայացուցեր էր կարգ մը առաջարկներ ինքնաշարժ վարող օտարականներու թիւը նուազեցնելու համար։

Այս առաջարկները կը ձգտին աւելի խստացնել այն պայմանները զորս օտարականը պէտք է լրացնէ, ինքնաշարժ վարելու արտօնութիւն մը ստանալու համար։

Հարցման մը պատասխանելով, Ոստիկանութեան Պետը յայտնեց թէ Սէնի նահանգին մէջ, 80 հազար հոգի արտօնութիւն ստացած են ինքնաշարժ վարելու, քննութենէ յետոյ, յատուկ Յանձնախումբի կողմէ։

Այս 80,000ը բոլորը, ինքնաշարժ չեն վարեր անշուշտ. շատերն անոնցմէ մանաւանդ Ֆրանսացիները չեն կիրարկեր այդ արհեստը։ Ներկայիս Փարիզի մէջ 20,000 թաքսիներ կը գործեն, մաս մը ցերեկը, մաս մըն ալ գիշերը։ Որով ինքնաշարժ վարողներու թիւը պէտք է գնահատել մօտ 30,000. իսկ 1926 յունուար 1էն մինչեւ 1931ի դեկտեմբեր 31ը 18,000 հոգի ստացած են ինքնաշարժի արտօնութիւն, որոնց 3970ը օտարականներ են։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Անգործութիւնը հետզհետէ կը շատնայ, ինչպէս կը խոստովանի աշխատանքի նախարարը եւ կը հաստատեն շաբաթական վիճակագրութիւնները։

Դեկտեմբեր 5ի վիճակագրութիւնը կ'արձանագրէ 104,280 նպաստընկալ անգործ։ Մէկ շաբաթ առաջ այդ թիւն էր 92,157։ Ուրեմն 12,123ի յաւելում մը։

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԱՅՐԱԾ

Թեհրանէն կը հեռագրեն դեկտ. 10 թուականով.—

Պարսկական խորհրդարանին (Մէճլիս) գլխաւոր մասը մոխիր դարձաւ այս առտու, հրդեհի մը հետեւանքով, որ ծագեցաւ նիստի պահուն։ Երեսփոխանները կրցան փախչիլ տանիքին փլուզումէն առաջ։ Հրշէջները եւ օգնութեան կանչուած զինուորները յաջողեցան սահմանափակել հրդեհին ծաւալումը։

Հրդեհին պատճառ կը համարուի ծխնելոյզին աւրուած վիճակը։

Իրաքի նոր դրամը

Իրաքի ելմտական նախարարը Ծերակոյտին հաղորդեց թէ որոշած է յետաձգել նոր դրամի հաստատումը, որ տեղի պիտի ունենար յունուար 1ին։ Այս որոշումը տրուած է, նկատի առնելով անհաստատ վիճակը սթերլինին, որ հիմ պիտի բռնուէր նոր դրամին։ Նախարարը աւելցուց թէ չի յուսար որ այս յետաձգումը առ առաւելն 1932 դեկտեմբերէն անդին անցնի։

Նախարարը ցաւ յայտնեց որ երկրին ժողովուրդը հաւատք չունի նոր դրամին վրայ եւ կը նախընտրէ ռուբին, որ ընդունուած է պատերազմէն ի վեր. մինչդեռ այդ օտար դրամին հիմն ալ սթերլինն է։

Կարմիր պաշտօնեաներու ձերբակալում

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ տասը թրըստներու տնօրէններ եւ ուրիշ պատասխանատու պաշտօնեաներ ձերբակալուեցան, մեծ զեղծումներ երեւան հանուած ըլլալով առեւտուրի, հանդերձեղէնի, ծխախոտի եւ օճառի հաստատութեանց, գործակցական խանութներու եւ արհեստակցական կազմակերպութեանց մէջ։ Պետութիւնը մեծ կորուստներ կրած է այս զեղծումներուն հետեւանքով, իսկ ժողովուրդը՝ ծանր նեղութիւններու մատնուած։

Ուրիշ ձերբակալութիւններու ալ կը սպասուի։ Ամբաստանեալները պիտի դատուին հրապարակաւ։

Թուրքիոյ ապսպրանքները Գերմանիոյ

Թուրքիա կարգ մը ապսպրանքներ ըրած է Գերմանիոյ, սակայն կը պահանջէ որ այդ ապսպրանքներուն մեծ մասը վճարուի թրքական ծխախոտով։ Այս առաջարկը դժուարութեան մատնած է գերման ճարտարարուեստը, որ պիտի հայթայթէ ապսպրուած ապրանքները։ Գերման կառավարական եւ ճարտարագործական շրջանակները կը վախնան որ, անգամ մը որ ընդունուի Թուրք կառավարութեան այս առաջարկը, կրնայ դուռ բանալ ուրիշ կառավարութեանց նման առաջարկներուն։

Փակում անգլիական խորհրդարանին

Ծննդեան եւ տարեգլխու արձակուրդին առթիւ, անգլիական խորհրդարանը փակուեցաւ մինչեւ փետրուար 2ը։

Անգլօ-ֆրանսական բանակցութիւնները

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակները կը հաստատեն թէ թէ ճիշդ է որ անգլիական կառավարութիւնը ֆրանսական կառավարութեան ուղղած է գրութիւն մը, որով պատասխան մը կ'ուզէ այն դիմումներուն, որոնք կատարուած են Անգլիոյ կողմէ, անգլիական ապրանքներուն վրայ դրուած 15 առ հարիւր մաքսատուրքերու մասին։

Անգլիա կը փափաքի որ բարեկամօրէն կարգադրուի այս հարցը։ Ֆրանսական այս մաքսատուրքը մեծ վնասներ կրնայ հասցնել անգլիական արտադրութեան։ Այս պատճառով, Լոնտոնի ճարտարագործական շրջանակներ մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասեն Ֆրանսայի պատասխանին։

Սթերլինի եւեւէջները

Սթերլինը երէկ կէսօրին կ'արժէր 85,30։

"ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ,,

Յ. ՕՇԱԿԱՆԻ ՀՈՅԱԿԱՊ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

Ամփոփուած՝ իր մենաստանին մէջ, Յ. Օշական, հոյակապ ճիգ մը կը փորձէ, — երեք հատոր վէպ՝ժամանակակից կեանքէ:

«Յուսաբեր» պայմանաւորուած է այդ գործին հրատարակութեան համար, թէ իբրեւ թերթօն եւ թէ իբրեւ գիրք: Շուտով կը սկսի հրատարակութիւնը, եւ պրակ-պրակ պիտի ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի միջոցաւ:

Ընկեր Գ. Մխիթարեան, որ ամառը Կիպրոս կը գտնուէր, այս առթիւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է «Ծակ Պտուկը» ի մեկուսացած եւ սակաւախօս հեղինակին հետ:

Հաճոյքով կ'արտատպենք այդ խօսակցութեան գլխաւոր մասերը, որ կը պարզեն ոչ միայն նոր գործին էութիւնն ու տարողութիւնը, այլ եւ Յ. Օշականի մտածումները՝ զանազան հարցերու մասին:

— Մնացորդաց անունը տուեր ես վերջին գործիդ, որ պիտի հրատարակենք «Յուսաբեր»ի մէջ. ինչո՞ւ այդ անունը:

— Երկու նպատակով: Մէկը՝ որովհետեւ աչքի առջեւ ունիմ մնացորդները մեր ժողովուրդին. երկրորդ՝ որովհետեւ այս գործը թերեւս մնացորդը կազմէ... հեղինակին:

Օշական կը լռէ պահ մը: Մղձաւանջ մը կը հալածէ զինք եւ ես կը նշմարեմ իր աչքերուն մէջէն անցնող խոնաւ յուզումը... Ու կը շարունակէ, զսպումի ճիգէ մը ետք.

— Այո՛, վերջին աղէտէն ետք մեր ժողովուրդը բեկորներու վերածուած, իր մնացորդները կորսնցնելու վտանգին առջեւ կը գտնուի: Այս մնացորդները, իբրեւ կենդանի մարդեր, իբրեւ բարք, իբրեւ հոգեկան ու բարոյական մշակոյթ, թանկագին բաներ են: Յիսուն տարի ետք՝ եթէ շարունակուին այն աշաւոր պայմանները, ուր կ'ապրինք, չեմ կարծեր թէ արեւմտահայ ժողովուրդէն բան մը մնայ ոտքի, մէջն ըլլալով նաեւ իր լեզուն:

Ճիշդ է թէ բազմաթիւ հաւաքիչներ ու բանասերներ ունինք. բայց անոնք անկեղծօն ճիգով մը կ'աշխատին եւ պիտի չկրնան փրկել մեր ազգային դիմագիծն ու կերպարանքը: 1870էն առաջ, Էմինեանի եւ այլ ազգասէր անձերու ծրագրով արեւմտահայութեան անգիր արժէքը հաւաքել ջանացին. Սրուանձտեանցի գործը պսակումն է այդ ճիգին. այլապէս, այսօրուան ժողովուրդը ոչինչ պիտի գիտնար արեւմտահայ նախորդ սերունդներու հոգիին բոլոր դիմայեղումներէն: Իմս՝ աւելի եղերական ժամանակներու մէջ, աւելի դժուարին եւ ընդարձակ ծրագիր մըն է, քանի որ ուղղակի հոգեկան մարդի վրայ կ'աշխատուի եւ նպատակս է մօտ 50 տարուան անցեալի մը զգայնութիւնը, իր մեծ ակօսներուն մէջ, թուղթին կանչելու: Անունը մնացորդաց է, որովհետեւ շքեղ ու գեղեցիկ ցեղի մը մեծազոյն հատուածէն առո՛նք է որ տակաւին ծփուն կը մնան, հոս հոն: Զգտուեմս է՝ այդ արժէքով տախտակները, հոգիի, բարքի, զգայնութեան, փրկել կորուստէ, եւ աւելցնել ցեղին մեծ մատեանին, իբրեւ մնացորդաց մը:

— Վէպը, մնացորդացը, ինչ մարդերէ պիտի անցնի:

— Գլխաւոր երեք կայաններ պիտի ունենայ ան. 1) Հայ գիւղ մը ինքն իր մէջ. 2.) Հայ հոգին, թուրք զգայնութեան գօտիի մը մէջէն. 3) Հայ հոգին եղեռնին առջեւ:

Գիւղը՝ տեսնուած է բարքերու, կիրքերու (passion) գօլի մը մէջէն, հանդարտ վիպում մը չէ անիկա, դուտ ցեղագրական նպատակներով միայն ոգեւոր. վասնզի կը խորհիմ թէ մարդիկ խոշոր կիրքերով պէտք է տաքնան, ինքզինքնին ամբողջութեամբ արտայայտելու համար: Ցաւակնութիւն չունիմ ամբողջ գիւղը կարենալ տալու. ատիկա վեր է մարդկային հասողութենէն. եւ յետոյ չեմ չարչարուիր տեղական գոյնի, հարազատութեան, բարբառի փոքր տուեալներով, որոնք գործ մը քօքէթ կ'ընեն, բայց փոքր կը ձգեն: Ոչ ալ բարոյախօսական, պատմաշրջանաբանական փոսթիլաներ կը միջամտեն գործադրութեան: Գուցէ ընթերցողը այդ գիւղերուն մէջ չտեսնէ այն՝ ինչ որ կ'ակնկալէ: Պէտք է գիտնալ թէ հայրենիքէն հաւր ծղոնով հեռու այդ գիւղը, Շրջանակը տուած է հոն հաւաքուած դիտողութեանց: Կը մտածեմ թէ արտաքին փոքր զարտուղութիւններէ դուրս, այդ մարդոց խորքը կայ անկործնելի յատակ մը, որուն փոյթ ունեցած եմ հասնիլ, անշուշտ, միշտ բարքերու խաւէ մը թափանցում մը կատարելով: Ցետոյ, արուեստի գործը չի քալեր գիտութեան մեթոտներով, ընտրուած մարդերը այդ աշխատանքին համար պարզեցումներ (réduction) չեն այս կամ այն թէզը լուսաւորելու ծառայող: Մարդ են իրենց ամբողջական կողմերովը: Նոյն այդ մարդերը կամ անոնցմէ մէկ մաս մը շփումի մէջ են միշտ տիրապետող ցեղին հետ:

Երկրորդ՝ այս մարդերը պիտի շփուին թուրքերու բոլոր կազմակերպութեանց հետ. — պետութիւն, բանտ, արդարութիւն, ընտանիք, կին, մարդ, մէկ խօսքով մեր աֆէքթիւ (զգածական) մասը շինող բոլոր եւրեւէջներուն հետ: Թուրքը՝ իր իրական պատկերին տակ, — իր աւանդութիւններովը, մոլեռանդութեամբը, միամտութեամբն ու գիշախանձութեամբը, իր կիներովն ու դահիճներովը:

Երրորդ՝ դէպքերը պիտի առաջնորդուին զոյգ բռնուած հոգեբանութեան մը մէջէն, դէպի պատմական մեծ դէպքը, — 1915ը, — որուն մէջ պիտի սուզուի մեր ժողովուրդը պատմութեան ամէնէն սառն ու անորակելի եղեռնագործութեամբը:

— Այս գործին գրական արժէքին վրայ հաւատք ղրա՞ծ ես, եւ կը կարծե՞ս թէ զանգուածին պիտի կրնայ խօսիլ ան:

— Ցաւակնութիւն եւ հաւատք՝ ամենախորունկ չափով. անիկա ինծի պիտի արժէ տարիներ. կը հաւատամ գործին արժէքին, որ եթէ ճիշդ կերպով երեւան պիտի չգայ, բայց ժամանակին մէջ պիտի յստակնայ եւ պիտի ազատէ ընկղմումէ թէ՛ ինքզինքը եւ թէ մեր պատմութեան այն դրուագը՝ որուն պարագրկումին կը յաւակնի:

Գալով երկրորդ հարցումին, զանգուածին պիտի խօսի՞, որոշ պատասխան չունիմ. գիտցէք որ նոյն մարդն է գրողը, որուն «Ծակ-Պտուկը» անհշմար անցաւ զանգուածէն: Հետեւաբար թէքնիք արուեստի հանգամանք, արտայայտութեան ձեւ չեն կրնար փոխուիլ՝ փոխուածը՝ կեանքին ընդարձակութիւնն է, աշխարհին անհամեմատ ծաւալումը, մարդերու շատ մեծ թիւի մը կրկէսին վրայ երեւնալը եւ կիրքերու գերայորդ հեղեղ մը, խումբէ խումբ ու ցեղէ ցեղ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին վիճակագրութեան արդիւնքները նոր կը ծանուցուին, յայտնի կ'ըլլայ որ 1926էն ասդին Ֆրանսայի բնակչութիւնը ունեցած է 700,000ի յաւելում մը: Այսօր, Ֆրանսա կը համրէ 41,834,935 հոգի, 38,944,000 Ֆրանսացի իսկ 2 միլիոն 890,923 օտարականներ:

1926ի վիճակագրութեան համաձայն, Ֆրանսացիներու թիւն էր 38,248,255, իսկ օտարականներունը 2,495,642:

Վերջին վիճակագրութեան համաձայն Օթ-Վիէնի շրջանի բնակչութիւնը միայնունւազած է:

ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ

ԵՍ ԻՆԾԻ ՀԵՏ

Արեւ, արեւ, արեւ:
Արեւ՝ մաքիս մէջ, արեւ՝ հոգիիս մէջ. արեւ՝ սրտիս մէջ:
Արեւ՝ ոսկորներուս, ջիղերուս եւ աչքերուս մէջ: Արեւ՝ ամէն տեղ...
Ապրի՛ արեւը. փա՛ռք արեւին:

*
* *

Ու պարտէզներն ահա, շքեղ այս արեւին հետ, կը ցնծա՛ն, կը խայտա՛ն, կը պտղին ու կը պտղաւորին, նոր հարսնացող ճերմակ ու խռովիչ միսերով աղջիկներու նման: Անոնց աղուոր ու բարի նազերովն ու խտխտուքովը լեցո՛ւն, օծուն, զեղո՛ւն ու յորդուն: Ու մարգերն ահա անոնց փափուկ ու թաւշային ծփանքին մէջէն սրսփուք մը կ'անցնի հիմա, ասեղ առ ասեղ, ու դաշտերը երկունքի կը նստին, հեթանոս ու պաշտելի յղութեամբ մը:

Արեւ՝ բոլոր ածուներուն եւ ծործորներուն մէջ, արեւ՝ բոլոր աղբերանց գուռերուն եւ լեռներու կատարներուն վրայ:

Արեւ՝ մարդոց ու անասնոց երդիքներէն ներս:

Բայց՝ այս որքա՛ն արեւ, քանի՞ արեւ. կ'ըսես, մէկ արեւը ինչպէ՞ս կը բաւէ այսքան մեծ ու փառաւոր հրաշագործութեան:

Կեցցէ՛ արեւը. պատի՛ւ արեւին:

*
* *

Եւ հին ու սրբազնասուրբ, հնամենի ու խնկելի յիշատակներու յաճախանքն ահա, օրհնեալ այս արեւին տակ:

Ու ես կը յիշեմ ինքզինքս հիմա:

Ու ես կը նմանիմ այժմ, հին օրերու խնկղուկ, անկեղծ ու կրակոտ տղուն — Օ՛, խնկելի օրեր, չարչարուած օրեր, աքսորուած ու մորթոտուա՛ծ օրեր, — Օ՛, հի՛ն յիշատակնե՛ր... գողցուած սրբութիւններ, եղծուա՛ծ մասունքներ... գթութիւն... գթութիւն՝ մարդեր, բարեկամներ ու թշնամիներ:

Այո՛, ես կը նմանիմ, ճիշդ՝ բին օրերու տղուն... գիւղի՝ աղատ լաճ, գիւղի ըմբոստ պատանի, գիւղի օրհնուած պարմանի:

— Ժամանա՛կ, ժամանակ եւ քաղաք ու քաղքենի բարքերու մթնոլորտ, որոնք օրէ օր սպաննելու վրայ են, բոլոր, բոլոր գեղեցկութիւններս:

Գեղեցկութիւն՝ նկարագրի. գեղեցկութիւն՝ հոգիի, գեղեցկութիւն՝ արարքներու, եւ վերջապէս գեղեցկութիւն՝ համակ մարդու:

Ու այսօր գիւղի տղայ եմ միայն: Կը մերժեմ բոլոր նոր ստորոգելիներս: Ոչ մէկ բան եմ հիմա: Ո՛չ գրող, ո՛չ մրոտող, ո՛չ ուսուցիչ, ո՛չ գործիչ, ո՛չ մէկ բան, ո՛չ մէկ բան:

Մէկ բան միայն: Ո՛չ աւելի, ո՛չ ալ պակաս, մաքուր ու կաթի նման ճերմակ եւ անխարդախ սրտով, արեւին տակ պառկիլ, երազել ու քնանալ գիտցող, աւելորդ ու փայլուն պաճուճանքներէ չախորժող, պարզուկ ու բարի, խելօք ու քիչ մը չարաճճի գիւղացի մըն եմ այսօր, ու կեցած եմ ահա քաղքենի ամբոխին դիմաց եւ քաղաքներու պորտին վրայ, ճակատս բարձր ու փայլուն, կուրծքս ցցած հպարտ եւ առնական. լեզուս սահուն եւ անառակ, անկարգ ու անվիճախանական, բարձրաղաղակ արտասանելու իմ խօսքս, որ կապարի պէս ծանր է ու աղամանդի չափ սուղ՝ ինծի համար:

Ես կ'ըսեմ ահա. բայց խօսքս առաջ՝ համբոյր՝ արեւին, պատիւ՝ արեւին, ու նարօտ՝ արեւին, որ արթնցուց զիս այսօր հայրենի յիշատակներու գրկին մէջ նետելով զոյութիւնս ամբողջ:

*
* *

Ես՝ ծնայ գիւղի մը մէջ, որ ունէր բարի մարդեր. համայնաբար առատութիւն եւ հերարձակ, փայլուն ու առա՛տ արեւ:

Ես՝ ծնայ գիւղի մը մէջ, որ խելօք ու ամչկոտ, բարի ու կարմրուն աղջիկներ ունէր, որոնք՝ լուսինկայի նման դէմքեր ունէին, ճերմակ ու խորհրդաշատ: Որոնք՝ աչքեր ունէին հաւկիթի խոշորութեամբ. սեւ ու խոր ու խորախոր. խամուժիկ ու խօսուն, կապոյտ ու անհուն... անսահման:

Ես ծնայ՝ գիւղի մը մէջ, որ աղուոր, փոքրիկ ու սիրուն հարսներ ունէր, որոնք սիրուն ժպիտներ ունէին ու խռովիչ միսեր, գիրկ գիրկ, աւետարանի էջերուն պէս լեցուն ու խիտ որոնք իրենց կոնակէն վար հասակ հասակ վարսեր ունէին, գետերու նման, ալիք առ ալիք:

Ես ծնայ՝ գիւղի մը մէջ, որուն երկինքէն արեւը պակաս չէր ըլլար ցորեկները. ու գիշերներն ալ՝ լուսնկան կը մաղէր իր օրհնութիւնը՝ լուռ ու առատ, բոլոր, բոլոր երդիքներուն վրայ:

Ես ծնայ՝ գիւղի մը մէջ, որուն՝ պարտէզները թիւ չունէին, ոչ ալ բարիքն ալ անոնց՝ չափ ու կշիռ. որուն՝ այգիները բազմաթիւ էին, եւ օրհնութիւնն անոնց՝ բոլորին ու շատերուն բաւող. որուն՝ լեռներն ու դաշտերը, ձորերն ու ծործորներն, գետերն ու աղբիւրները, բոլորը, բոլորը, սուրբ էին ու սրբազան, սիրելի էին ու խնկելի:

Օ՛, հին օրերու ո՛վ իմ հայրենի՛ տուն, հայրենի գիւղ, պիտի ըլլա՞յ որ կրկին տեսնեմ քեզ. պիտի ըլլա՞յ:

Գթութի՛ւն... գթութի՛ւն:

*
* *

Օր մը մրրիկ մը անցաւ մեր գիւղին կամարներէն: Զար, կծու եւ անգութ մրրիկ մը անցաւ, մեր գիւղին վերեւէն...

Ու անիմանալի արագութեամբ մը, անանուն բարբարոսութեան մը յորձանքէն մալեղնած, ծիծաղելով. սուլելով, հեգնելով, քրքջալով եւ արհամարհելով, աւե՛ց տարա՛ւ ամէն բան, ամէն բան:

Ու հիմա չկա՛յ իմ գիւղս: Ու հիմա չկան մեր գիւղերը բոլոր: Բոլորին, բոլոր նահատակուած սրբութեանց փոխարէն՝ մենք կանք միայն: Արեւը պաշտող, արեւով արբեցող, արեւին հետ վերապրող. մեր սերունդը կայ սակայն, կեցած քաղքենի ամբոխին դիմաց, լուսացնցուղ քաղաքներու որտին վրայ, հպարտ ու վայրագ, առնական ու կատաղ-թափող:

Վա՛յ անոր, որ կ'անգիտանայ կամ կ'ուրանայ մեզ: Կոտրած սափոր մը՝ անոր ետեւէն:

*
* *

Օ՛, փառք ու պատիւ արեւին ու մեր գիւղերուն:

Բիւրեցս փա՛ռք ու պատիւ, եւ յարգանք ու ակնածանք՝ մեր անցեալին, մեր սրբութիւններուն եւ մեր անթաղ մեռելներուն:

*
* *

Օ՛, օրհնէ՛ ու մեծցուր մեզ, գեղեցիկ արեւ. Օրհնէ ու մեծցուր. վասնզի՝ քու վաղդ, որ մե՛ր ալ վաղը պիտի ըլլայ, մենք պիտի պատրաստենք, մենք գիւղերու մէջ ծնած եւ Արաբիոյ անապատներուն աւազները համբելով մեծցած սերունդը, բոլորս մեր միտքով ու բազուկով. մեր գրչով ու աշխատանքով, մեր հոգիովն ու զգացումներովը, քեզի պէս փառաւոր, քեզի պէ՛ս աննենգ ու միշտ պայծառ ո՛վ հոյակապ արեւ:

Փա՛ռք քեզի եւ մեր գիւղերուն:

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Աթէնք

Կը խնդրուի թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ եւ մելանով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՄԸ

ՊՈՒԼԿԱՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԵԱՎՈՐՈՎԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՍՈՖԻԱ, (Սեփ. Թղթ.). — Վեց տարի առաջ «Արմէնցի» նշանաւոր բանաստեղծութիւնով մեզ յայտնի պուլկար մեծ բանաստեղծին Փէյու Եավորովի յուշարձան մը կանգնելու համար, Ցանձնախումբ մը կազմուեցաւ Պուլկարներու կողմէ եւ հանգանակութեան ձեռնարկուեցաւ: Գրական գեղարուեստական հանդէսներ սարքուեցան, դասախօսութիւններ տրուեցան, որոնց մէջ մատնանշուեցաւ Եավորովի մեծ դերը՝ պուլկար բանաստեղծութեան, թատերական — գրական լեզուի կազմաւորման մէջ: Եավորով հետզհետէ մեծ յարգանք կը ստանար եւ մանաւանդ նորահաս սերունդը կ'ոգեւորուէր անոր գործերով եւ յիշատակով: Եավորովի ամենայաջող բանաստեղծութիւններէն մէկն է «Արմէնցի»ն (Հայեր) զոր գրած է ազդուելով 1895ի Պոլսոյ մեծ ջարդէն: «Արմէնցի»ն իբրեւ բանաստեղծական դասական կտոր, մտած է պուլկար լեզուի դասագրքերու մէջ եւ կ'աւանդուի միջնակարգ դպրոցներու մէջ:

Շատ բնական էր որ պուլկարահայերը պիտի չկրնային անտարբեր մնալ Եավորովի յուշարձանի գործին հանդէպ եւ առատ նուէրներով պիտի մասնակցէին անոր: Աչա այդ տրամադրութեան մէջ, քանի մը ընկերներ մտածեցին նուէրները կեդրոնացնել տեղ մը եւ Հայերու կողմէ համեստ յուշարձան մը կանգնել անոր անունով: Յուշարձանը ոչ միայն երախտագիտական արտայայտութիւն մը պիտի ըլլար «խակական» հայասէրին հանդէպ (Եավորով բացի իր բանաստեղծութենէն, գործով ալ մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած է դաղթականութեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան), այլեւ խօսուն կոթող մը, կենդանի պրոպագանդ մը հայեւպուլկար բարեկամութեան համար:

Կազմուեցաւ Հայկական Ցանձնախումբ մը, ինչպէս նաեւ սարքուեցաւ Եավորովի յիշատակին գրական-գեղարուեստական հանդէս մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին պուլկար նշանաւոր արուեստագէտներ, իսկ Փրոֆ. Ասէն Զլատարով ճառի մը մէջ վերլուծեց Եավորովի գրականութիւնը, չմոռնալով յարգանքի բաժին հանել նաեւ հայ ժողովուրդին: Այդ հանդէսը պրոպագանդի ու հայեւպուլկար բարեկամութեան ցոյց մը եղաւ: Ներկայ էին նախարարներ եւ մտաւորականներ: Հանգանակութիւնը շատ յաջող ընթացք մը առաւ, բայց Ս. Նէզէլիայի եղեռնափորձը եւ անոր յաջորդող աննպաստ պայմանները եւ հետզհետէ սաստկացող տնտեսական տագնապը արգելք եղան շարունակութեան եւ հաւաքուած գումարը, 45 հազար լէվա, դրուեցաւ Պուլկար Երկրագործական դրամատունը, սպասելով աւելի յարմար օրերու:

Հակառակորդները, սակայն, դըժգոհ՝ որ այս լաւ բանն ալ Դաշնակցականները մտածեր են, սկսան հազարումէկ վայրահաչութիւններ ընել, նոյնիսկ հրապարակեցին որ Եավորովի յուշարձանի դրամը նախսած են կուսակցական կարիքներու, «Արաքս» թերթի ֆոնտին յատկացուցած են եւ այս տեսակ անձռնի բամբասանքներ: Մինչդեռ, 45,000 լէվան այս վեց տարուան մէջ աճեցաւ եւ հասաւ 61,800ի: Թէեւ յուշարձանի մը համար այդ գումարը շատ պակաս էր, բայց տաղանդաւոր արձանագործ ընկ. Գ. Ահարոնեան պատրաստակամութիւն յայտնեց ձրիօրէն պատրաստել կիսարձանը եւ նուազագոյն ծախքով գլուխ բերել անոր ձուլումն եւ պատուանդանի քարերու պատրաստութիւնը: Այս բոլորին համար լիուլի պիտի բաւէր վերոյիշեալ գումարը: Անմիջապէս գործի ձեռնարկուեցաւ եւ ահա Նոյ. 29ին պատրաստ էր կաւով շինուած կիսարձանը, որ Գ. Ահարոնեանի աշխատանոցին մէջ ենթարկուեցաւ «ժիւրի»ի գնահատութեան, «Ժիւրի»ն կը կազմէին պուլկար գեղարուեստական ակադեմիայի հիմնադիրներէն նկարիչ փրոֆ. Սպիրիդոնով, նշանաւոր արձանագործ փրոֆ. Լազարով, Մակեդոնական Ազգ. կոմիտէի երկու ներկայացուցիչները՝ Գաբրովսքի եւ Պիրիկով եւ Հայկական Ցանձնախումբին ներկայացուցիչները:

Մեծ հաւանութեան արժանացաւ կիսարձանը, որ այնքան քիչ ատենի մէջ կերտեր էր ընկ. Գ. Ահարոնեան:

Գրաւոր դիմում պիտի ըլլայ քաղաքապետութեան, որպէսզի քաղաքին մէջ յարմար վայր մը (նախընտրելի էր պալատին մօտ քաղաքային պարտէզը) յատկացնէ Եավորովի յուշարձանին համար:

Ձուլումը եւ պատուանդանի քարերը պատրաստուելէն յետոյ, հանդիսաւոր բացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ գարնան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷԼՎԻԼԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Փարիզի այս բազմամարդ ու հայաշատ թաղին մէջ, առհասարակ բոլոր գործերն ալ թոյլ են, եւ երթալով աւելի կը թուլնան: Գործարանի աշխատաւոր օտարականներէն անոնք որ գործէ հանուած են, շատ ալ յոյս չունին ուրիշ տեղ աշխատանք ճարելու: Գործարաններու դռները փակ կը մնան անոնց առջեւ:

Այս թաղին մէջ շատ են անոնք որ կարի գործերով կ'ապահովեն իրենց ապրուստը: Այս գործն ալ գրեթէ բոլորովին կեցած է: Մաս մը կիներ կան որ շաբաթական հազիւ 3-4 օր աշխատելու չափ գործ կը հայթայթեն, այն ալ զեղչուած գիներով:

Կօշկակարութիւնը որ այս թաղի այրերուն գլխաւոր գործն է, նոյնպէս չափազանց թուլցած է եւ շաբաթէ շաբաթ աւելի կը վատթարանայ: Կօշիկի մեծ գործարանները՝ Ռոմու, Տրէյսուա եւ կարգ մը ուրիշներ, թէեւ գործաւոր չեն հանած, բայց աշխատանքի ժամերը կրճատած են, իջեցուցին մինչեւ 24 ժամի: Նոր է որ սկսան այս մեծ գործարանները հետզհետէ բարձրացնել աշխատանքի ժամերը: Սակայն փոքր արհեստանոցները կը շարունակեն մաքառիլ տագնապին դէմ: Անոնց մէջ, սնանկութիւնները իրար կը յաջորդեն: Այս փոքր արհեստանոցներուն մէջ աշխատող Հայեր կան որ շաբաթներով աշխատավարձք չեն ստացած:

Տագնապը չափազանց վնասած է այս թաղի Հայերուն, մանաւորաբար երիտասարդներուն, ոչ միայն նիւթապէս, այլ մանաւանդ բարոյապէս: Անաշխատ կեանքը զիրենք աւելի քան երբեք մղած է իրենց պարապոյ ժամերը անցընելու սրճարաններու, թունաւոր մթնոլորտին մէջ: Օրն ի բուն հաւաքուած թղթախաղի սեղաններուն շուրջ, կը վատնեն փոքր խնայողութիւնը զոր կազմեր էին տքնաջան աշխատանքով: Ուրիշներ պարտք պարտքի վրայ կը դիզեն, չզրկուելու համար խաղի հաճոյքէն:

Այս կարգի երիտասարդները, առհասարակ, ցարդ խուսափած են մասնակցելէ որ եւ է Միութեան եւ ապրած են ինքնամփոփ կեանք մը:

Կարելի է այս թաղին մէջ կազմակերպել «Յառաջ»ի թելադրած ձեւով փոխադարձ օգնութիւնը, սակայն, անհրաժեշտ է կատարել նախնական աշխատանք, միտքերը պատրաստելով: Մարդեր պէտք են որ իրենց բան գործ ընեն այս երիտասարդները համոզել եւ զանոնք համախմբել նման բազմօգուտ կազմակերպութիւններու մէջ: «Ռոստոմ» Լսարանական Միութիւնը որ այս թաղին միակ կենսունակ եւ գործօն կազմակերպութիւնն է, լաւ պիտի ըլլար որ այս գործին նախաձեռնարկ հանդիսանար եւ կազմակերպելով դասախօսական յատուկ զով մը, զոնէ լուսաբանէր իր անդամները եւ համակիրները, ինչ որ թերեւս պիտի յանգէր գործնական քայլերու:

Վ. Վարպետեան

ՅԱՆՈՒՆ ՅԵՏԱԳԱՅ ՅԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՍՊԱՍՈՒՄ

— Դուն՝ որ այդպէս կը քնանաս, անհաղորդ իմ եղանակին, անտեղեակ իմ եղանակէն... դուն գիտե՞ս թէ, ա՛րդի կոկոն, ա՛պագայ մարդ, դուն գիտե՞ս թէ դեկտեմբերի եղանակն է...

Զգիմացա՛ն, թողին գացին բոլոր անոնք, որ նո՛ւրբ էին... Երգի տերեր մեռա՛ն բոլոր... մեռա՛ն նոյնպէս եւ բոյրերու մայրեր բոլոր...

Աշնան ամուլ ու նախանձոտ հոգին անցաւ, եւ յագեցա՛ւ կործանելով... Աշնան աւրող ու ապիկար հոգին անցաւ եւ յագեցա՛ւ տարտղնելով...

Զգիմացա՛ն, բոլոր անոնք՝ որ նո՛ւրբ էին, կամ նո՛ւրբ կապով կապուած միայն յետագային... Զգիմացա՛ն, չսպասեցի՛ն բոլոր անոնք որոնց համար հանգի՛ստ էր լաւ, քան յաղթանակ...

— Դու գիտե՞ս թէ ինչի՛ համար չմիացայ այդ նուրբերու կարաւանին, տարափոխիկ թռչուններուն, տաք անկիւններ ապաստանած նմաններուս...

Գիտե՛մ թէ մեղկ երկիրներ կան մշտականաչ անտառներով... Գիտեմ նոյնպէս թէ տեղ մը կայ ուր ապրողներն անտեղեակ են աշնանային արհաւիրքին, աշխարհային քաղցին, լացին...

Գիտե՛մ ինչպէս պէտք է մեկնիլ,— միանալով նմաննալով մեկնողներուն...— Այո՛, այո՛, գիտե՛մ ինչպէս պէտք է մեկնիլ, բայց չե՛մ մեկնիր...

— Օ՛, յետագայ, յոյսիս յենակ, դու գիտե՞ս թէ սէրս կապած այս ձիւնապատ տանիքներուն ու դաշտերուն, տարբե՛ր ատեն, ուրի՛շ կերպով կ՚ուզէ մեկնիլ...

Ճշմարիտ որ, դիւրինը չէ՛ր որ ընտրեցի... Եւ չընտրեցի՛ անոր համար, որ գոհանամ ունենալով դեկտեմբերեան այս կարճ օրեր... կամ ճանճերու կեանքը ժուժկալ սակաւապէտ...

Չեմ սպասեր անոր համար, որ գութ մը գայ, ու իմ առջեւ փե՛ղկ մը բանայ... Կամ՝ փշրանքներ նետուին ինծի, ու այսպիսով անօթութիւնս լիանայ...

Կարկառները նախասիրող կաքաւն եմ ես, եւ չե՛մ ուզեր, չե՛մ սպասեր անոր համար որ մէկը գայ ու կողերուն, կատարներուն նետած կանչովս հիանայ...

Չե՛մ սպասեր թողած գացած գարուններուն, վաղո՛ւց թօշնած ու թերթատուած ծաղիկներու վերադարձին... — Այլ յետագայ գարուններուն...

Ճշմարիտ որ, այս շա՛տ պզտիկ սահմանափակ տարածութեան վրայ էր որ անհոգօրէն կորսնցուցի արժէքաւոր իմ առիթներ... — բայց չե՛մ փնտռեր, եւ գտնելու համար չէ՛ որ դեռ կը սպասեմ... — Ես կը սպասեմ իմ յետագայ առիթներուն...

— Բոլոր անոնք՝ որ նուրբ էին կամ նուրբ կապով կապուած միայն յետագային, կապուած կեցան մեկնողներուն, ու մեկնեցան, միանալով մեկնողներուն:

Շուրջս միաց խրախուսիչ շարժումն անոնց՝ որ շղկա՛պ են, ու Հաղկապուած բոլոր անոնց՝ որ կը տենչան շարունակել, սպասելով, հաւատալով յետագային...

Խաչաձեւող, խլացուցիչ խաժամուժի տեղը հիմակ կը տարածուի խորհրդաւոր յաշտերգն անոնց՝ որ կը սպասեն՝ հաւատալով յետագային...

— Դուն որ այդպէս կը քնանաս, անհաղորդ իմ եղանակին... Դուն գիտե՞ս թէ, արդի՛ կոկոն, ապագայ մարդ, դուն գիտե՞ս թէ մառախլապատ Դեկտեմբերի անհրապոյր տափաստանէն կ՚անցնինք ահա, սրտատրոփ սպասելով գալիք Մարտին ու Ապրիլին...

— Քօղերուդ տակ կծկած կոկոն, դուն որ անհո՛գ կը քնանաս, ու չե՛ս ուզեր աճապարել, կը մտածե՞ս թէ կը սպասեմ անոր համար, որ արթննա՛ս...

— Կը մտածե՞ս թէ կը սպասեմ անոր համար որ դուն խօսի՛ս, արտօնելով որ ես լռե՛մ ու հեռանամ...

ՄՈՒՍԱՍԻՐ

ՆՇԽԱՐ ՄԸ Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԷ

ՃԵՄՔ Ի ԼԵԱՌՆ ՀՍԿԱՅԻՆ

ԽՄԲ.— Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան այս քերթուածը գրած է պտոյտի մը առթիւ, զոր կատարած է Վերին Վոսփորի ասիական եզերքը, Ուշա-Տէտէ լերան վրայ: Այս բարձունքէն կ՚երեւի Սեւ ծովը, իսկ առջեւը կը պարզուին հրաշագեղ տեսարաններ: Պաղ ու վճիտ ջուր մը ունի եւ զբօսավայր է: Լերան գագաթին վրայ կը գտնուի մէտրէսէ մը, ուր է դամբանը Ուշա-Տէտէին, առասպելական հսկային, որ, ըստ աւանդութեան, — արգոնաւորդեան շրջանէն մնացած,— կրնար, սրունքները բանալով, Վոսփորի մէկ եզերքէն անցնիլ միւսը: Այս պտոյտին ընթացքին, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան կը գտնուէր ընտանիքի մը հետ, որուն աղջիկը իր աշակերտն է եղած եւ որուն սիրահարած էր: Ան է իր «զեփիւռը», իր «հրեշտակը»: Բայց այդ սէրը պահած է միշտ գաղտնի: Հետեւեալ քերթուածը կը բացատրէ թէ Մ. Պէշիկթաշլեան որքա՜ն կը ծածկէր իր զգացումները, եւ ի՜նչ գեղեցիկ կերպով, — թաղելով ինքզինք արուեստին մէջ: Իր ամէնէնգեղեցիկ քերթուածներէն մէկն է այս:

Ծովըն ցոլայր ու ծըփծըփայր,
Սուրայր ակատն ի մէջ ալեաց,
Հովն հեզաթռիչ երթայր ուղայր
Վազվռտելով ամէն դիհաց:
Բացէ՛ք, հաճո՛յք, փափուկ թեւեր,
Տարէք ըզմեզ բլուրն ի վեր:

Մրմնջէին ժամըր ալեակք,
Նաւուն կողից տալով համբոյր,
Եւ կոյս բաժիշտ՝ ոգւոյս նմանեակ՝
Երգ ծաւալէր ի ծով անդոյր:
Ի՛նչ շուտ հասանք եւ հանդարտիկ...

Կարծես ծովուն վըհուկ գթոտ
Մեզ զգուելով ի ծոցն յուշիկ
Բերաւ ի զով յայս ըստորոտ:
Զերդ գեղավարս յաղթող հսկայ
Որ խրոխտ նայի ընդ չորս բոլոր,
Այնպէս լեռն ալ մեզի մօտ կայ,
Անտառներով պսակաւոր:
Թռչնոյ մը պէս կուսիկն անուշ,
Տըւած մազերն հովուն ի ծուփ,
Կը թռչտի ընդ քար ընդ փուշ,
Դարէ ի դար, թուփէ ի թուփ:
Դար վե՛ր, դար վե՛ր, ո՛հ ի՛նչ վըսեմ,

Ընդարձակ է կապոյտ եթեր,
Դար վե՛ր, ահա ծովուն նըսեմ
Դիտեմ հեռուանց ահեղ պատկեր:

Միտք իմ անժոյժ է սուրարշաւ
Թըռաւ յանկարծ իւր ալեացմէջ
Խաղաց, ծըփաց, թաւալեցաւ
Թուխ կոհակաց ընդ ելեւէջ,
Ու ձիւնափայլ այն փրփուրներ
Որ անդընդին ցայտին մէջէն,
Կարծես ճերմակ վարդից թերթեր
Որ իւր ծոցէն կը բողբոջէն:
Հուր հեր արփւոյն կը ծաւալի
Ի դաշտ յարօտ գեղաժպիտ,
Ծո՜վ ի յերկինըս կը զմայլի,
Երկինք ի ծով ծիծաղախիտ:
Ի՛նչ սիրալի ես դու, բնութի՛ւն,
Երբ կենսունակ քուկին շնչով
Գայ պարաւոր աղուոր գարուն,
Գունակերպիկ ծաղիկներով:
Ի՛նչ գեղանի ես դու, բնութի՛ւն,
Երբ շաղն ու ցօղ ծոցէդ տեղան,
Եւ քու մէջքիդ գօտի անհուն
Եօթնակամար կապես ծիածան:
Ու երբ գիշերը կը բանայ
Իւր աստղազարդ ամպհովանի,
Լուսնին զարդով ճակտին վրայ
Նայի ծովուն ի հայելի:
Ի՛նչ վեհ, ի՛նչ մեծ ես դու, բնութի՛ւն,
Որոյ նայուածքն է սուր փայլակ,
Իր ձայն՝ մըրկոտ ալեաց մռնչիւն,
Երբ ամպերէն վազէ կայծակ:
Ու այս ամէն ըսքանչելիք,
Աւելի վեհ կուգան ի տես
Ու վառեն զիմ սիրտ ու ոգիք,
Երբ ի բարձանց դիտեմ ըզքեզ:
Ո՛հ, զայս բնութիւն երգէ՛, կուսա՛ն,
Իւր զարդերէն մէկն ալ դու չե՞ս,
Քենէ չքնաղ կ՚ըլլա՞յ գուսան,
Որ ձայնիկովդ երկինք դիւթես:
Ահա խօսի... լըցան բոցով
Իւր սեւաթոյր ականողիք:
Ահա երգէ... լըցաւ խանդով
Հովեր ու մարդ, ամէն տեղիք:
Շունչք և մըմունջք դադարեցին,
Միայն հողմիկ փչէր համբոյր,
Ու ի վերայ մաքուր ճակտին
Օրօրուէին հոլոպք սամոյր:
Ու լուսափայլ ամպիկ բարակ
Գլխուն վերեւ հեղիկ խաղայր,
Եւ հովանին զով, ախորժակ
Դէմքին վրայ ծաւալանայր:
Անշուշտ ի յայն ծածկեալ էին
Զոյգ մի հրեշտակ օդապարիկ,
Որ իրարու փափսային՝
«Ի՛նչ անուշ մեր երգէ քուրիկն»:

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

«Ի՞ՆՉՈՒ ՀԱՇՈՒԻ ՉԵՆ ԱՌՆԵՐ ԹԷ ԱՅԴ ՄԱՐԴԻԿԸ ՕՐ ՄԸ ՑԻՐ ՈՒ ՑԱՆ ԵՒ ԹՇՈՒԱՌ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ»

ԽՄԲ.— Աճաւասիկ այն խմբագրականը զոր գրած է «Ճիւմհուրիյէթ», եռնուս Նատի պէյի ստորագրութեամբ, դեկտ. 6ի թիւին մէջ եւ որուն ակնարկեր էինք երէկ.—

— «Գիտենք թէ մեր հարաւային սահմաններու Սուրիոյ մասին վրայ, մաքսանենգութեան մեծ գործունէութիւն մը, ինչպէս նաեւ քիչ շատ ալ անապահովութիւն կը տիրէ: Տարակոյս չկայ թէ մեզի համար անհրաժեշտ է ժամ առաջ կարգադրուած տեսնել այս հարցը:

Այսպիսի պարագաներու մէջ, սահմանին երկու կողմերը գտնուող կառավարութիւններուն բարեացակամութիւնը անհրաժեշտ է, խնդիրը լուծելու համար: Եւ բացայայտ է որ ներկայ կացութեան շարունակումը չի կրնար ոեւէ օգտակարութիւն ունենալ երկու կողմերուն ալ:

Սուրիական սահմանի դէպքերուն առթիւ, մեր դրացի վարչութենէն այս բարեացակամութիւնը տեսա՞նք: Ցարդ ոչ: Հակառակ անոր որ այս պարագան խիստ բացայայտօրէն արձանագրուած է Ֆրանսայի եւ Թուրք կառավարութեան միջեւ կնքուած համաձայնութեամբ: Մինչդեռ ընդհակառակն, այնպէս կը տեսնուի թէ պաշտօնական ձեռքեր իսկ կ՚աջակցին ու կ՚օժանդակեն այս շահատակութիւններուն:

Գալով այն իրողութեան թէ Ֆրանսա մեր Սուրիոյ սահմաններուն վրայ հայ գաղթականներ կը զետեղէ, անվերապահօրէն կրնանք ըսել թէ, ատիկա ներկայ դարուս մարդկային պատմութեան հասկացողութենէն վեր պարագայ մըն է: Ատկէ զատ այն փորձը որ կը կատարուի ձեռքի տակէ, Իրաքը եւ Սուրիան նոյն վարչաձեւին տակ միացնելու համար, ցոյց կուտայ թէ տակաւին բաւարար չէ նկատուած, աշխարհակալական ոգիով մեծ պետութեանց կողմէ փոքր ազգերու թափել տրուած արիւնը:

Նախ մտածենք որ, ի՞նչ կ՚ըլլայ հայ գաղթականները մեր սահմաններուն վրայ եւ մեր քթին տակ զետեղելով: Թէեւ չենք ուզեր ուրիշ պետութիւններուն գործերուն խառնուիլ, սակայն երբ կը տեսնենք որ այդ գործերը հեռուէն կամ մօտէն մեզ կրնան շահագրգռել, այն ատեն չենք լռեր եւ մեր տեսածները բացէ ի բաց կը յայտարարենք:

Թուրքիայէն մեկնած հայ գաղթականները այսպէս մեր սահմաններուն վրայ զետեղելը կարելի՞ է իբրեւ բարեկամական ընթացք համարել: Գոնէ մարդկային տեսակէտ մըն ալ ունենայ: Ո՛չ, ատիկա ալ չկայ: Որովհետեւ այդ մարդիկը մեր սահմաններուն վրայ ղրկուած են իբրեւ անհանգստութիւն պատճառող տարր եւ ինչ որ ալ ըլլայ, ի վերջոյ անոնց կեանքին հետ խաղալ կը նշանակէ այս ընթացքը:

Անոնք որ կը փափաքին մեր հանգստութիւնն ու խաղաղութիւնը վրդովող օջախներու հետ դէմ յանդիման դնել մեզի եւ ստիպել որ այդ օջախները մարենք, բնականաբար պատասխանատու են հանդէպ այն մարդոց, զորս իբրեւ գործիք կը ծառայեցնեն իրենց նպատակներուն:

Սակայն, եթէ մտածուի որ այս գործերը պատճառ կ՚ըլլան միջազգային բարդութեանց, ատկէ ոչ թէ միայն մենք, այլ նաեւ ուրիշներ ալ պէտք է վախնան: Հոն ուր կը տեսնենք թէ մեր կեանքին դէմ սպառնալիք կայ, մենք չենք որ պիտի վախնանք միջազգային կնճիռներէ: Ինչո՞ւ համար հայ գաղթականները մեր քիթին տակ կը խոթեն: Ինչո՞ւ համար ի վերջոյ հաշուի չեն առներ թէ օր մը, երբ այլեւս դանակը ոսկորին հասնի, (ճանըմըզա թաք էթտի) այս մարդիկը կրնան ցիրուցան եւ թշուառ դառնալ: Շատ լաւ կը հասկցուի թէ ասիկա հաշուի առնելով եւ գիտակցութեամբ այսպիսի ընթացքի մը մէջ գտնուիլ, խիստ բացայայտ ոճիր մըն է: Ահա, երբ տակաւին ժամանակը ուշ չէ, կ՚ըսենք.

— Մենք չէ որ այս ոճիրին կը գիջանինք, այլ ուրիշները:

Գալով Միջագետքը եւ Սուրիան միեւնոյն վեհապետութեան ներքեւ միացնելու ծրագրին, այս մասին ոչ Միջագետքցիներու, ոչ ալ Սուրիացիներու ըսելիք մը ունինք: Արդէն մենք ոչ Սուրիոյ, ոչ ալ Միջագետքի հետ գործ ունինք: Միջագետքի յարգելի վեհապետը անցեալ տարի Էնկիւրի էր եւ ամէն ոք գիտէ թէ ի՛նչ անկեղծ սիրով եւ յարգանքով ընդունուեցաւ:

Միջագետքի սահմանագլուխէն երկարօրէն դժգոհելու պատճառ չունինք: Բայց ձեռքի տակէ եղած այս փորձերուն նայելով, մարդ կը մղուի խորհելու որ Սուրիոյ սահմանագլխի այս անիշխանութեան՝ կ՚ուզեն խառնել Միջագետքը:

Միջագետքի եւ Սուրիոյ յարաբերութեամբ, աւելի մեծ միութիւն մը կազմելու հեռանկարով աչքերը շլացնելու փորձեր կ՚ըլլան: Մենք մեր երէկուան եղբայրներուն՝ Սուրիացիներուն եւ Միջագետքցիներուն իրական երջանկութիւն եւ անդորրութիւն կը մաղթենք:

Անտարակոյս իբր յեղաշրջական ազգ, մեր երէկուան եղբայրները անկախութեան կը փափաքին, քան թէ անոնց օտար լուծի տակ մնալը:

Ամէն ազգի եւ մասնաւորապէս մեր երէկուան եղբայրներուն համար կատարեալ եւ վերջնական անկախութիւն կը փափաքինք: Միութիւն անկախութեան մէջ: Այս ալ շատ աղէկ կը հասկնանք եւ նոյն անկախութեամբ կը փափաքինք: Բայց կը տեսնենք որ օտար ձեռքերու մեր սահմաններէն անդին ըրած փորձերը մեր այս բաղձանքներէն հեռու, խառնաշփոթ նպատակներ կը հետապնդեն: Ինչպէս ամէն խելք եւ խիղճ, անշուշտ Արաբին ալ խելքը եւ խիղճը ճշմարտութիւնը եւ իրաւունքը տեսնելէ չպիտի դադրին:»

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Լեհաստանի երկրորդ մարդահամարին ձեռնարկուեցաւ դեկտ. 9ին: Կը կարծուի թէ ամբողջ երկրին բնակչութիւնը, որ 27,193,000 էր 1921ին եւ 30,000,000ի բարձրացաւ 1925ին, աճման ամէնէն խոշոր մրցանիշներէն մէկը պիտի ներկայացնէ: Վարշաւայի բնակչութիւնը, որ 936,000 էր 1921ին, 1,002,196ի բարձրացած էր 1925 մայիս 1ին:

1921ին արձանագրութեանց հիմ բռնուած էր հպատակութիւնը եւ կրօնը: Այս անգամ հպատակութեան տեղ նկատի պիտի առնեն մայրենի լեզուն: Ազդարարուած է որ իրար չխառնեն տեղական լեզուները եւ ցեղերը, (ռուս, ուկրայնացի եւ սպիտակ ռուսերէն): Հարցումներ կան նաեւ գրել-կարդալու եւ ուրիշ ընկերային խնդիրներու մասին:

ԵԿԱՄՈՒՏԻ ՏՈՒՐՔ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Եգիպտական կառավարութիւնը այս միջոցին կ՚ուսումնասիրէ ծրագիր մը, որուն համաձայն տուրք պիտի հաստատուի օտար եւ եգիպտական եկամուտներու վրայ, 480 եգիպտական ոսկիէն վեր գումարներու համար:

Նկատի առնելով առանձնաշնորհներու օրէնքը, կառավարութիւնը ստիպուած է օտար պետութեանց հաւանութիւնն ստանալ, անոնց հպատակներն ալ տուրքի ենթարկելու համար: Եթէ տուրքերը հաստատուին առանց անոնց հաւանութեան, խնդիրը կրնայ խառն դատարաններն իյնալ:

Կը խորհուի եկամուտի տուրք հաստատել նաեւ Սուտանի մէջ:

1932 ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ 1932 “ՅԱՌԱՋ„Ի

ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԻԱԿ ՀԱՅ ՕՐԱԹԵՐԹԸ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ	140 Ֆր.	70	35 Ֆր.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ, ԻՏԱԼԻԱ, ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ	250 Ֆր.	125	—
ԱՄԵՐԻԿԱ	8 տոլ. (զեղչուած)	5 տոլ.	—
ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐ	200 Ֆր.	100 Ֆր.	—

1931 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1932 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20

Անոնք որ նոր բաժանորդ կը գրուին ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՄԷԿ ՏԱՐԵԿԱՆ, կամ հին բաժանորդներէն անոնք որ կը նորոգեն ՄԷԿ ՏԱՐԵԿԱՆ ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ, իբրեւ պարգեւ պիտի ստանան հետեւեալ գիրքերէն մէկը, իրենց ընտրութեամբ.—

1.— ԱՐՋԱԿ ԷՋԵՐ ԵՒ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ՝ Ռուբէն Զարդարեանի, 2.— ՊԱՆԴՈՒԽՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ՝ Մելքոն Կիւրճեանի (Հրանտ), 3.— ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀ՝ Գեղամ Տէր Կարապետեանի, 4.— ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԳՈՐԾ՝ Գեղամ Բարսեղեանի, 5.— ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ ԵՒ ՎԻՊԱԿՆԵՐ՝ Ա. Արփիարեանի, (հինգն ալ Մատենաշար Նահատակ Գրողներու Բարեկամներու), 6.— ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ՝ Թարգմ. Լ. Մեսրոպի, 7.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ (1931 կամ 1932 Թուականի), 8.— ԱՆՁՐԵՒ՝ Համաստեղի, 9.— ԻՄ ԳԻՐՔԸ՝ Ա. Ահարոնեանի (Ա. հատոր), 10.— Նոյնը (Բ. հատոր):

Միեւնոյն պայմաններով, անոնք որ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդ կը գրուին, պիտի ստանան հետեւեալ գիրքերէն մէկն ու մէկը.

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ, Տօքթ. Գրիգորեանի, ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՄՏՔԵՐԸ, Ք. Միքայէլեանի, ՖՈՄԱ ԿՈՐՏԻԷՖ՝ Մ. Կորքիի:

ԻՍԿ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ.—

1) Համայնագիտական քարտէս՝ Յ. Պալէսեանի, 2) Թէ ինչ պատմեց Թրէֆոնէմը՝ Տօքթ. Գրիգորեանի, 3) ՄԱՅԻՍ 28, 4) Անձկութեան ժամեր եւ մահացու սէր (միասին), 5) Բանաստեղծ-Հրապարակախօս (Ա. Ահարոնեան) *Մ. Վարանդեանի:*

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՔՕՍԹԻՍ ՓԱԼԱՄԱՍ

Գահիրէի La Semaine Egyptienne թերթի աշխատակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է ժամանակակից մեծագոյն յոյն բանաստեղծ Քօսթիս Փալամասի հետ, կուտանք կարեւոր մասերն այդ տեսակցութեան.

— Հաւանաբար ժամանակին մարդը չեմ: Մարդ մըն եմ, որ հիմա կ՚ապրի իր յիշատակներով: Եւ ճիշդ այս յիշատակներն են որ գիս կը հետապնդեն: Կ՚ուզեմ զանոնք գրել: Ամէնէն առաջ կ՚ուզեմ աւարտել իմ բանաստեղծական յուշերս: Ամէն անոնք որ օրմը պիտի ուզեն ուսումնասիրել գործս, այս գրքին շնորհիւ պիտի կրնան աւելի լաւ ըմբռնել զայն, իր բոլոր անհուն զուգաւորումներուն, ինչպէս նաեւ իր խորքին մէջ: Ատիկա պիտի ըլլայ առաջնորդի պէս բան մը: Այս գործը կը պահանջէ իմ ամբողջ ուժերս: Եւ կը տեսնէք, որ ծեր եւ յոգնած եմ: Բայց, իմ բոլոր յաճախակի անտրամադրութիւններովս հանդերձ, օրերս կ՚անցընեմ կարդալով ու գրելով: Դուրս գրեթէ չեմ ելլեր, բացի այն պարագայէն, երբ Ակադեմիա կ՚երթամ: Ոչ ոք կը տեսնեմ: Ճգնաւորի մը նման կ՚ապրիմ: Գիրքերս ինծի կը բաւեն...

— Իսկ ի՞նչ կրնաք ըսել նոր սերունդին համար:

— Բան մըն ալ չեմ գիտեր: Կը կրկնեմ ձեզի, շարժումներու չեմ հետեւիր...

— Եւ սակայն...

— Է՛, քանի որ շատ կը պնդէք, հրամեցէ՛ք: Նոր գրագէտները արժէքաւոր ճիգեր ցոյց կուտան տեղ մը հասնելու համար, բայց անոնցմէ շատերը կ՚աճապարեն: Մէկ օրէն միւսը մարդ նշանաւոր չի դառնար: Ահարկու, յաճախ ապերախտ պայքարներ անհրաժեշտ են: Քիչ մը բան գիտեմ այդ մասին: Անոնց կը պակսի գրական ոգին, վերլուծող այն ոգին, որ պիտի ստիպէ զիրենք, սեփական աչքերով տեսնել իրենց թերութիւնները: Եւ յետոյ, անոնցմէ ոմանք ոչինչ կը յարգեն, ո՛չ աւանդութիւնները, ո՛չ իսկ մեզ հիները: Ցաւալի է այս բանը հաստատել, բայց այս է իմ կարծիքս:

— Ի՞նչ կարծիք ունիք թատրոնին համար:

— Չեմ խառնուիր... Բայց թերթերու մէջ կարդացածներովս այն կարծիքը ունիմ թէ Յունաստանի մէջ թատրոն գոյութիւն չունի, ոչ քնարերգակը, ոչ ալ տրամաթիքը, գոնէ հիմակուհիմա...

ՈՒԻԼԸՄ ՈՒՍԹԸՆ

Թշուառութեան մէջ է Անգլիոյ մեծագոյն բանաստեղծներէն մին Ուիլեըմ Ուաթսըն, այժմ ծերունի:

Ամերիկացի բանաստեղծներու ընկերակցութիւնը կոչով մը հրաւէր կը կարդայ օգնելու այս մեծ բանաստեղծին, որուն անունը կապուած է նաեւ Հայոց:

1896ի կոտորածներուն ժամանակ Ուաթսըն իր գրիչը նուիրեց հայկական տառապանքին: Գութ չէր որ կը խնդրէր Հայոց համար, ոչ ալ զգեստ ու հաց, այլ միայն արդարութիւն: Հնչեակներ գրեց, 17 հատ, որոնք ամփոփուեցան «Ծիրանի Աբեւեալքը» խորագրին տակ, եւ այդ քերթուածներով Ուաթսըն կը քննադատէր Անգլիոյ դիրքը, կը քննադատէր պետութիւնը եւ արդարութիւն կը պահանջէր հարստահարուած հայ ժողովուրդին համար:

Ուաթսըն ետքէն կռուեցաւ անգլիական աշխարհակալութեան դէմ պոէրական պատերազմին առթիւ: Դարձեալ կռուեցաւ իրլանտացի ժողովուրդին ազատութեան համար:

Այս կռիւները սուղ արժեցին, որովհետեւ ամէն կողմէ լքեցին զինք: Եւ հետզհետէ իր գիրքերն ալ մոռացութեան տրուեցան: Հրատարակիչները կը խնդրէին, որ քիչ մը լռէ, որովհետեւ իր գիրքերուն սպառումը նուազած էր,— «Ծերն անիծեմ, կը պատասխանէր, թող բնաւ չսպառի, որո՞ւն հոգը, որքան ատեն խօսիլը կարելի է, ես պիտի խօսիմ միայն ճշմարտութիւնը»:

ՆՈՊԷԼԻ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Նոպէլի խաղաղութեան այս տարուան մրցանակը տրուեցաւ երկու Ամերիկացիներու, մէկը Տիկին Ճէյն Ատէմս, միւսը Պըթլըր:

Պըթլըր ուսուցիչն է Քոլոմպիոյ համալսարանին եւ նախագահը Քարնէկիի միջազգային խաղաղութեան հիմնարկութեան: Պըթլըր ծանօթ է իր քաղաքական եւ բարոյագիտական աշխատանքներով, եւ իբրեւ պատմագիր ու իրաւագէտ համաշխարհային համբաւ ունի:

Ճէյն Ատէմս ծանօթ է իր երկրին ընկերային զարգացման համար կատարած գործերովը: Կը զբաղի գրականութեամբ եւ ազատ դասախօսութիւններով: 1916ին պայքարեցաւ հաշտութեան համար, իբրեւ նախագահ կիներու ընկերութեան:

Նոպէլի գիտութեանց մրցանակը տրուեցաւ գերմանացի երեք գիտուններու, Վարպուրկ, Պոշ, Պերկիուս, որոնք ծանօթ են իրենց աշխատութիւններով բժշկութեան եւ տարրաբանութեան մէջ:

Իւրաքանչիւրը կը ստանայ 173,206 քուրոն:

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ
ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ 250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 5 տլ. 8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
15
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1931
15 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1751

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՐՃԱՏՈՒՄՆԵՐ

1932ը պիտի դառնայ անակնկալներու տարի մը, դատելով դէպքերէն։

Առիթ ունեցանք խօսելու գերմանական խլրտումներու մասին։ Հակառակ պետական խստութեանց, «Նազի»ները կը շարունակեն գործել եւ նոր դիրքեր գրաւել։ Հաստատուած՝ 1919ին, այս հոսանքը — ազգային - ընկերվարական — հազիւ 10 — 15 անդամներ կը հաշուէր։ Տարուէ տարի աճելով, վերջին քուէարկութեանց մէջ արդէն ապահոված էր 15 միլիոն ձայն։

Արդ, Գերմանիան ըլլալով հնոց մը դառնութեանց, տնտեսական տագնապի եւ քաղաքական խմորումներու, միշտ ալ հաւանական են նոր անակնկալներ։

Բայց բուն հանգոյցը կը գտնուի ոչ թէ Գերմանիոյ ներքին կացութեան, այլ արտաքին անցուդարձերու մէջ։

Եւ կը թուի թէ նորէն Ամերիկան է որ կը պատրաստէ նոր անակնկալները։

Հեռագիրները կը հաղորդեն Մ. Նահանգներու ելմտական նախարարին կարեւոր յայտնութիւնները։

Պարզաբանելով նախագահ Հուվըրի վերջին յայտարարութիւնները, Պ. Մէլըն պարզապէս մէջտեղ կը դնէ պարտքերու վերաքննութեան խնդիրը։

Առաջին առթիւ, Անգլիոյ վիճակն է որ քննութեան պիտի ենթարկուի։

— «Պատերազմական պարտքերը բոլորովին ջնջելու խնդիր չկայ։ Բայց օրուան վարիչներուն պարտականութիւնն է նկատի առնել իրողութիւնները։ Անկարելի է չխոստովանիլ թէ մեր կարգ մը պարտատէրերը չպիտի կրնան ամբողջովին վճարել իրենց կարգ. մը պարտատէրերը չպիտի կրնան ամբողջովին վճարել իրենց յանձնառութիւնները, ցորչափ իրենց մէջքը շտկած չեն տնտեսապէս։ Օրինակ՝ Մեծն Բրիտանիան։ Ստերլինը այսօր կ'արժէ 3,315 տոլար, ինչ որ կը նշանակէ ճարիւրին 32 անկում, բաղդատելով անցեալ տարուան սակին հետ։ Արդ, բացի հատուցումներու գումարներէն, օտար կառավարութեանց կողմէ Անգլիոյ հետ կնքուած պարտքերը պիտի վճարուին ստերլինով, մինչդեռ Անգլիան իր պարտքերը մեզի պիտի վճարէ ոսկի տոլարով։ Ուրեմն, դեկտ. 10ի պարտքերը մեզի պիտի վճարէ ոսկի տոլարով։ Ուրեմն, դեկտ. 10ի սակով, Մեծն Բրիտանիան ստիպուած է 15,300,000 ստերլին աւելի ճարել, մեզի եղած պարտքերը վճարելու համար»։

Սովորական վիճակի մէջ, Մեծն Բրիտանիան տարեկան 32 միլիոն 800.000 ստերլին կը գտնէր, 159 միլիոն 500.000 տոլար վճարելու համար։ Այսօր ստիպուած է 48.100.000 ստերլին ճարել, ինչ որ կը նշանակէ հարիւրին 47 յաւելում։

Սեղանի վրայ դնելով այս խնդիրը, Մ. Նահանգները դուռ կը բանան նոր վէճերու, որոնց ելքը դժուար է գուշակել։ Ամէն պարագայի մէջ, ըսելիքներ պիտի ունենան միւս պետութիւններն ալ, իսկ ամէնէն առաջ՝ Ֆրանսան, որ կը դողդղայ Վերսայլի դաշնագրին սրբութեան վրայ։

Արդէն իսկ խոր մտահոգութիւն կը տիրէ Փարիզի մէջ, ամէն անգամ որ կը յուզուի պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու խնդիրը։ Գերմանացիները նոր առարկութիւններ ունին Եընկի ծրագրին գործադրութեան դէմ։ Պազէլի ժողովը կը քննէ անոր վճարելու կարողութիւնը։ Միւս կողմէ, յառաջիկայ փետրուարին պիտի բացուի զինաթափութեան համագումարը։

Արդ, այս բոլոր խնդիրները սերտօրէն կապուած են իրարու հետ։ Եթէ Եընկի ծրագիրն ալ խախտի, Ֆրանսան պիտի մատնուի դառն յուսախաբութեան մը եւ պիտի պաղի ֆրանքգերման յարաբերութիւնները։

Փարիզի մէջ միշտ այն կասկածը կը տիրէ թէ Մեծն Բրիտանիա եւ Մ. Նահանգները կը քաջալերեն Գերմանիան, յաճախ ճառելով անոր անկարողութենէն, կամ բաց դուռ ձգելով իր յանձնառութիւններէն խուսափելու։ Մինչդեռ, կ'ըսեն, Գերմանիան ինքզինքը շտկած է տասը տարիէ ի վեր, երկրին զարգացման յատկացնելով օտար փոխառութիւնները։

Քանի կը տիրէ այս կասկածը, բնականաբար կը պակսին մերձեցման, համաձայնութեան յոյսերը։

Ֆրանսայի տեսակէտով՝ հատուցումներու խնդիրը (Եընկի ծրագիր) կարելի է փոփոխել միայն եւ միայն կրճատելով կամ ջնջելով պատերազմական պարտքերը։ Իսկ այդ հարցը չէ հասունցած տակաւին։ Ելքը այդ է, բայց պահանջատէրերը կը դժկամակին այդ ուղղութեամբ մտածել։ Ինչպէս որ, քաղաքական տեսակէտով ալ, դաշնագիրներու վերաքննութիւնն է ելքը, բայց գլխաւոր կառավարութիւնները կը սարսափին այդ հեռանկարէն, գոնէ առ այժմ։

Այսպէս կամ այնպէս, անվիճելի է ճարճատումը՝ այնքան հանդիսաւորութեամբ կնքուած յանձնառութեանց մէջ, պատերազմի դաշնագիրներէն մինչեւ պարտքերու եւ հատուցումներու պայմանագիրները, որոնք այս վիճակին բերին աշխարհը։

Առանց արմատապէս լուծելու այդ հարցերը, առանց դարմանելով կտրելու հանգոյցը, դժուար թէ կարելի ըլլայ փարատել տնտեսական տագնապի մղձաւանջը, կամ իրագործել սպառազինութեանց կրճատումը։

Մանաւանդ որ, բազմազան եւ չափազանց խոր են դժգոհութեան պատճառները, եւ ընկերային ալեկոծութիւնը յառաջ կ'երթայ յարաճուն թափով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՅՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

Յունաստանի արտաքին նախարարութեան մամլոյ դիւանին կողմէ թերթերուն տրուած զեկոյցէ մը կը տեղեկանանք թէ մօտ օրէն, Դեկտ. 17ին, 1500 հոգինոց ներգաղթի առաջին կարաւանը Փիրէայէն պիտի մեկնի, արձանագրութիւնները և վիզայի գործողութիւնները աւարտած ըլլալով։

Այս առթիւ, զեկոյցը կ'ըսէ թէ հելլէն կառավարութիւնը տարիներ առաջ դիմում կատարած էր Ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան պատկան յանձնախումբին, Հայերը այլուր փոխադրելու համար։

Ամերիկա գաղթելու արգելքը եւ Յունաստանի մէջ արհեստաւոր դասակարգերու շահու նուազումը, ստիպեցին Յունաստանը աւելի կորովի կերպով հետապնդելու հայ գաղթականները այլուր փոխադրելու խնդիրը։

Այս խնդրոյն շուրջ, խորհրդային կառավարութեան հետ բանակցութիւններ տեղի ունեցան եւ գոյացաւ համաձայնութիւն։ Այս համաձայնութեան հիման վրայ, Աթէնք եկան Հայաստանի խորհրդ. կառավարութեան պատուիրակները, կազմակերպելու համար ներգաղթը։

Զեկոյցը կ'ըսէ թէ զանազան դիմումներէ յետոյ, ֆրանսական կառավարութիւնը համաձայնած է Սուրիայէն 500 հայ գաղթական Սելանիկ փոխադրել, որոնք մաս պիտի կազմեն ներգաղթի յաջորդ կարաւաններուն։

Հելլէն կառավարութիւնը ամէն դիւրութիւն կուտայ գաղթականներուն ձրի անցագիր առնելու համար, ինչպէս նաեւ կը հոգայ փոխադրութեան ծախքը։

ՃԱՆԻԿԵԱՆԻ ԴԷՊՔԸ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՆԱՒԱՊԵՏԻՆ ԲՈՂՈՔԸ ԵՒ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

Մասնաւոր աղբիւրէ կը տեղեկացնեն «Նոր Օր»ի.—

Ճանիկեանի խնդիրը տակաւին նոր սկսած է զբաղեցնել ռումէն մամուլը եւ հանրային կարծիքը։

Զենք գիտեր թէ ռումէն կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը զբաղի՞ այս խնդրով, թէ ոչ մոռցուած դէպքերու կարգին դասուած է։ Մեզ կը վստահեցնեն թէ Ռումանիա չպիտի մարսէ իր դրօշին եղած անարգանքը եւ ձեւ մը պիտի գտնէ գոհացում ստանալու համար։

Միւս կողմէ, կը հաստատուի թէ «Ռոմանիա» շոգենաւին նաւապետ Պ. Նէկրօ երկար տեղեկագիր մը ներկայացուցած է շոգենաւին մէջ պատահած ողբերգութեան մասին, տալով նաև իր հրաժարականը նաւապետութենէ։

Նաւապետ Նէկրօ, ռումէն թերթի մը ըրած յայտարարութիւններով կը պահանջէ որ Ռումանիոյ վիրաւորուած արժանապատուութեան գոհացում տրուի ո եւ է կերպով։

Նաւապետ Նէկրօի հրաժարիլը կը հաստատէ նաեւ Զօր. Թօրգոմ, որ երկրորդ անգամ «Ռոմանիա» շոգենաւն այցելելուն հոն գտած չէ զայն եւ իրեն ըսուած է թէ հրաժարած է։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԵՒՍ ԿԸ ԶԲԱՂԻ ՃԱՆԻԿԵԱՆԻ ՀԱՐՑՈՎ

«Նոր Օր» մասնաւոր աղբիւրէ կը տեղեկանայ թէ Յունաստանի ներքին գործոց նախարարութիւնը ճանիկեանի հարցի մասին քննութիւն կատարելէ վերջ, խմբագրած է զեկոյց մը հրատարակութեան համար, որ կը հերքէ ըսմէթ փաշայի դէմ իբր թէ կազմակերպուած դաւադրութեան լուրը։

Ներքին նախարարութիւնը իր խմբագրած զեկոյցը ղրկած է արտաքին նախարարութեան, հաւանութեան ենթարկելու եւ ապա հրատարակելու համար։

Կը տեղեկանանք թէ արտաքին նախարարութիւնը զեկոյցին հրատարակութեան դէմ արտայայտուած ըլլալով, խնդիրը դարձեալ առկախ թողուած է։

Ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, խնդիրը պիտի ներկայացուի նախարարապետին։

Էտիրնէ ջուրերու տակ

Պոլսէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Մարիցա եւ Թունճա գետերը յորդած եւ ողողած են Էտիրնէի շրջանը։ Քաղաքին մէջ, 400 տուներ մնացած են ջուրերու տակ։ Մարդկային զոհերու թիւը յայտնի չէ դեռ։ Հանրակառքի գծերը վնասուած են. Պոլսոյ ու Եւրոպայի միջեւ երկաթուղային հաղորդակցութիւնները ընդհատուած են։

Ողողումներ Պոլսոյ մէջ ալ

Պոլիս եւս մեծ վնասներ կրած է տեղացող յորդառատ անձրեւներէն։ Շատ տուներ փլած են. մարդկային կորուստ չկայ սակայն։

Քաւոն փոթորիկ մը կը տիրէ Սեւ ծովու վրայ, շատ նաւեր խրած են։

Պոլսոյ եւ Էտիրնէի միջեւ, հաղորդակցութիւնները միշտ կը մնան խզուած։ Թղթատարը յապաղումներ կը կրէ։

Անգլիոյ ընդհանուր քաղաքականութիւնը

Երէկուընէ սկսեալ, Անգլիոյ վարչապետը կը նախագահէ նախարարական խորհուրդներու շարքի մը, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ ուրբաթ օր։

Այս նիստերու ընթացքին, նախարարները պիտի քննեն երկրին ընդհանուր կացութիւնը եւ արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան վերաբերեալ բոլոր հարցերը։ Հաւանական կը նկատուի որ աշխատանքը դիւրացնելու համար, նախարարաց խորհուրդը պիտի կազմէ կարգ մը նախարարական մասնախումբեր։

Հաւանական է որ հատուցումներու վերաբերեալ միջազգային յառաջիկայ խորհրդակցութիւններու առթիւ իր դիրքը ճշդելէ առաջ, Անգլիոյ դահլիճը սպասէ Պալի յանձնախումբին տեղեկագրին՝ Գերմանիոյ ելմտական կացութեան մասին։

«Տէյլի Մէյլ»ի քաղած տեղեկութեան համաձայն, նախարարները որոշած են վերաքննութիւնը պահանջել 1922ին, Լորտ Պալֆուրի կողմէ Ամերիկայի ուղղուած ծանուցագրին, որով կը հաղորդուէր թէ անգլիական կառավարութիւնը իր պարտականներէն չպիտի պահանջէ աւելի գումար, քան ինչ որ ինքը կը պարտի Ամերիկայի։ Նախարարները կը նկատեն թէ ոսկեդրամի դրութեան լքումը կը պարտադրէ վերաքննել այդ հարցը։

Գալով տնտեսական եւ առեւտրական՝ քաղաքականութեան, դահլիճը պիտի ուսումնասիրէ առեւտրակա նախարարութեան մասնագէտներուն եզրակացութիւնները, մանաւանդ մաքսային օրէնքին առաջին արդիւնքներուն մասին։

Խորհրդաժողով մը Պալքաններու մէջ

Անցեալ շաբաթ օր, Սօֆիայի մէջ սկսաւ կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի հողագործական պետութեանց խորհրդաժողովը, որուն կը մասնակցէին Ռումանիա, Չեխօսլովաքիա, Եուկօսլաւիա, Պուլկարիա, Լեհաստան եւ Յունաստան։ Ընդունուած բանաձեւերը պէտքը կը շեշտեն միջազգային տնտեսական կազմակերպութեանց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հետ համերաշխ, սերտ գործակցութեան մը, պաշտպանելու համար երկրագործական պետութեանց շահերը։

Խորհրդաժողովը նաեւ այն համոզումը կը յայտնէ թէ հողագործական երկիրներու գնման կարողութեան յաւելումը, որ չափազանց տկարացած է կարճատեւ պարտքերու հետեւանքով, կը կազմէ լաւագոյն եղանակը վաճառումները շատցնելու եւ անգործութիւնը նուազեցնելու ճարտարագործական Եւրոպայի մէջ։ Որով, խորհրդաժողովը կը հրաւիրէ վարկի միջազգային դրամատան մը կազմութեան պայմանագրութիւնը ստորագրող բոլոր պետութիւնները որ փութով վաւերացնեն այդ ծրագիրը։ Նկատի առնուած է նաեւ երկրագործական կարճատեւ վարկի դրամատան մը կազմութիւնը։

Ասկից զատ, երկրագործական պետութիւնները հրաւիրուած են կնքելու մասնակի համաձայնութիւններ, որոնք թոյլ տան ջնջելու մրցակցութիւնը։ Լեհ պատուիրակութեան առաջարկին վրայ, սկզբունքով ընդունուեցաւ ֆրանսերէն լեզուով հանդէսի մը հրատարակութիւնը։

Գերման Խորհրդարանը պիտի գումարուի՞

Գերման Խորհրդարանի համայնավարները առաջարկեր էին նիստի հրաւիրել խորհրդարանը, վիճաբանութենէ վերջ վերցնելու համար հրամանագիր-օրէնքները։ Խորհրդարանի կուսակցական պարագլուխները պիտի հաւաքուին վաղը, խորհրդակցելու համար այս առաջարկին շուրջ, սակայն արդէն հաւանական կը թուի որ այս տարի խորհրդարանը նիստի չպիտի հրաւիրուի։

Կուսակցութեան մը վարիչ մարմինը, խորհրդարանի գումարման դէմ արտայայտուած ըլլալով, ընդդիմադիրները — համայնավարները, հիտլէրեանները, ժողովրդականները — անհրաժեշտ թիւը չունին մեծամասնութիւն կազմելու եւ խորհրդարանի գումարման իրենց առաջարկը անցընելու համար։

Ընկերվարականներն իրենց կարգին, ընդդէմ հակասահմանադրական տարրերուն, պաշտպանելու համար հանրապետական կարգերը, որոշած են ուժ տալ Պրիւնինկի դահլիճին եւ անոր ուղղութեան։

Սեւցաւը Պարսկաստանի մէջ

Պասրայէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, սեւցաւի (քօլերա) համաճարակը կը տիրէ հարաւային Պարսկաստանի եւ անգլեւպարսկական քարիւղային ամբողջ շրջանին մէջ, Իրաքի դէմը, Շաթ-էլ-Արապի միւս կողմը։

Պասրայի շրջանին մէջ, կառավարութիւնը նախազգուշական կարեւոր միջոցներու դիմած է, համաճարակի տարածումը դէպի ներս արգիլելու համար, թէեւ նոյեմբերի կէսէն ի վեր, Պասրայի մէջ սեւցաւի հետքը չէ մնացած։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Համայնավարներու ձերբակալում.— Համայնավար գործիչի մը մասին, կարգ մը յայտնութիւններու հետեւանքով, Վարշաւիոյ ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց համայնավար շրջանակներու մէջ։

Այս խուզարկութեանց ընթացքին, երեւան հանուեցան զէնքեր, ինքնութեան կեղծ թուղթեր եւ ըմբոստութեան հրաւիրող թռուցիկներ։ Տասնըհինգ անձեր ձերբակալուեցան։

Չինեւճափոն վէճը.— Մուքտէնէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, 60ի չափ չինացի անկանոն զինուորներ, կրակ բացին ճափոնական զինուորներու վրայ։ Երկու ճափոնցիներ սպաննուեցան, մէկ հոգի ալ վիրաւորուեցաւ։ Երեք ժամ տեւող կռուէ մը յետոյ, Չինացիները փախուստ տուին, երբ ճափոնցիները օգնական ուժ ստացան։

Ճափոնական նրաձումները.— Ճափոնական կառավարութիւնը որոշեց արգիլել ոսկիի արտածումը եւ լքել ոսկեդրամի դրութիւնը։ Մտադրութիւն ունի նաեւ սահմանափակելու նրաձումները։

ԽՕՍԻՆՔ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Զ.— ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Գրական նկարագիրը.— Մ. Պէշիկթաշլեան բնանուորուած էր ախտաբանական ժառանգութեամբ մը։ Եօթքէն այդ գետնին վրայ, իր անկողինը բացաւ նախ հիւծախտը (Լանտուզի)։ Սակայն Պէշիկթաշլեանի նկարագրին բուն գիծերը կուգան հեռուներէն։

Կորսուած է այսօր Պէշիկթաշլեան գերդաստանին պորտը, միւս կողմէ անծանօթ կը մնայ Մկրտիչի պապին տոհմագրական ճիւղը։ Հոգեկան ի՛նչ խառնուածքներու ենթակայ էին պապը ու մամը, հայրն ու մայրը, — չենք գիտեր։ Պիտի քալենք ենթադրութեան տարտամ լոյսով, յատկանշական այն գիծերուն վրայէն, զորս կը հայթայթէ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան։

Առաջին առթիւ, իր կեանքին ու արուեստին մէջ կը նշմարէք inhibition մը, որ կ՚ուզէ ծածկել ներանձնական ամէն յուզում եւ խռովք։ Եւ այս պարագան յատուկ է գլխաւորապէս վեհերոտներուն (timide)։

Արդարեւ վեհերոտ էր, երկչոտ էր Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան (1)։

Ի՞նչ կը նշանակէ այս բացատրութիւնը։

Երկչոտութիւնը հոգեբանախօսական վիճակ մըն է, որուն ենթակաները ոչ միայն չեն համարձակիր արտայայտել իրենց ներանձնական աշխարհը, այլ եւ կը փորձեն ծածկել ինչ որ կրնար մատնել զիրենք։ Ոմանք կը կարծեն թէ կրթութեան եղանակն է, որ երկչոտութիւն կը ստեղծէ, ուրիշներ կը մեղադրեն ֆիզիքական տգեղութիւն մը, ընկերային պայմաններ եւլն։

Այսպէս Ժան Ժաք Ռուսօ կը կարծէր թէ կարճատեսութիւնն է որ երկչոտ դարձուց զինք։ Սթանտալ իր կարգին կ՚ըսէր թէ դրամ չունէր, նոր զգեստ չունէր, ահա թէ ինչո՛ւ երկչոտ դարձաւ։ Պէնժամէն Քոսթան կը հաւատար թէ իր ստացած կրթութեան եւ ընտանեկան պայմաններուն բերումով էր, որ երկչոտ եղաւ։ Ոչ այս, ոչ այն։ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան երկչոտ էր ոչ թէ որովհետեւ շիլ էր, — այն ատեն ինչո՞ւ բոլոր շիլերը երկչոտ չեն, — կամ Վենետիկեան կրթութիւն ստացաւ, — այն ատեն ինչո՞ւ իր դասընկերները երկչոտ չէին բոլորը, — այլ որովհետեւ իր պարագան կը ներկայացնէր ժառանգական պատճառաբանութիւն մը (2)։ Փիէր Մէլ կը կարծէ թէ երկչոտութեան ծագումը սեռային է։ Չեմ ուրանար արժէքն այս պատճառաբանութեան, որ կը պատշաճի նաեւ Պէշիկթաշլեանի պարագային։

Սակայն պէտք է ընդունիլ որ Պէշիկթաշլեանի երկչոտութեան գլխաւոր աղբիւրը կ՚երթայ կը հասնի ժառանգական մինչեւ այն գետինը, որ իր կնիքը կը դնէր նաեւ մտային կշռոյթին վրայ։ Արդարեւ յամր է Պէշիկթաշլեանի մտային կշռոյթը, տկար է յիշողութիւնը, — օտար բանաստեղծներէ վերյիշումներ (réminiscence) կան իր քերթուածներուն մէջ, եւ կրկնութիւններ՝ երբ կ՚երգէ նոյն յուզումը տարբեր առիթներով։

Ինչպէս կը տեսնուի, իր նկարագիրն ամբողջովին կը կազմեն ժառանգական տարրերով։ Որովհետեւ իր ժառանգականութեան անկողինը այնքան ծանրաբեռնուած էր, որ, — թէեւ, շնորհիւ ամէն բան ծածկելու եւ ինքզինք մատնելու բոլոր հոգերուն, ոչինչ կը նշմարենք,— յաճախ իր երկչոտութիւնը կը հասնէր հիւանդագին չափազանցութիւններու։ Չէր ուզեր աշակերտներէն գանձել իր ամսականները, վախնալով որ կը նեղացնէ, մինչ ինք յետին թշուառութեան էր մատնուած։ Մէրը կը մրկէր իր հոգին եւ կը սարսէր իր կազմուածքը, սակայն երբեք չխոստովանեցաւ իր սիրած աղջկան։ Ու երբ այլեւս սիրոյ ջերմութեան ծայր աստիճաններուն է հասած, կը սկսին տեսիլքները, — սիրոյ իր վերջին երգերը կը մատնեն տեսակ մը զգայախաբութիւն (délire)։ Այլեւս իր սիրածը զոր հրեշտակ կ՚անուանէ, քերթողական պարզ անուանում մը չէ, այլ իրապէս նման «երեւում»ներու յաճախուած մը։ Իր կեանքին վերջին օրը, մատիտով կը նկարագրէ հետեւեալ բանաստեղծական տեսիլքը.

«Երեւցաւ նա ինծ, ո՛վ Աստուած իմ··արդեօք կի՞ն մ՚էր նա թէ երեւոյթ սքանչելի։ Քրնքուշ էր նորա ծայրացքը նման նայուածոց լուսնակին, բիբ ցայգական թերաբացիկ գիշերոյ վերայ։

Կը քայլէր նա, ու թռչնիկ մը թուեցաւ ինծ նա որ կ՚ոստոստէր տերեւէ տերեւ։

Անոյշ էր նորա ձայնն, ինչպէս ժպիտ մը ծաղկափթիթ կուսի, որ ցիացիկ կ՚զմայլի իւր երկնատուր գեղոյն դիմաց...»։

Մերկ է այս քերթուածը։ Թէեւ հին վարժութիւն մը այստեղ եւս աշխատած է արգիլել յուզման եւ զգայութեան ամբողջական յորդումը, սակայն կը զգանք, որ դիւրայոյզ եւ չափազանց զգայուն սիրտով է գրուած։ Եւ արդէն ի՞նչ են երկչոտ արուեստագէտները,— յուզման սաստկութիւնը, դիւրութիւնը, արագութիւնը այնքան կը խռովեն անոնց էութիւնը, որ տեսակ մը վախ կամ ամօթխածութիւն, յանկարծական թումբով մը, կը կեցնէ արտայայտութիւնը։ Այսպէս կը բացատրուի դերասաններու եւ երգիչներու trac-ը։ Եւ Պէշիկթաշլեան բանաստեղծ մըն է, որ trac-ով կը գրէ։ Լեզուն եւս պիտի բացատրէ այս վերլուծումը։

Լեզուն.— Պէշիկթաշլեանի ամէնէն թանկագին գործիքն է այս։ Եւ պէտք է ըսել անմիջապէս թէ Պէշիկթաշլեան օժտուած է արուեստագէտ — լեզուով մը։

Ան կը գործածէ երկու լեզու,—գրաբար եւ աշխարհաբար։ Փրոֆ. Ադոնց դասական կ՚անուանէ բոլոր այն քերթուածները, զորս Պէշիկթաշլեան գրած է գրաբարով։ Աշխարհաբարներն ալ՝ ռոմանթիք։ Բոլորովին սխալ է այս տեսակէտը։ Պէտք է գիտնան հիներն ու նորերը, փրոֆէսէօրներն ու քննադատները, թէ լեզուին մէջ քերականութիւնը չէ, որ արուեստ է, այլ արտայայտութեան ինքնատիպ եւ անհատական եղանակը միայն։ Քերականութիւնը մէկ է, բայց արուեստ-լեզուն կարելի չէ համրել։ Հրաշալի լեզու մը ունին յաճախ կարգ մը արուեստագէտներ, որոնք քերականութիւն չեն գիտեր սակայն։ Արուեստագէտին լեզուին արժէքը չի կայանար ուղղագրութիւն կամ համաձայնութիւն լաւ գիտնալուն մէջ, ոչ ալ գրաբար կամ աշխարհաբար գրելուն մէջ։ Ահա թէ ինչո՛ւ մենք քերականութիւնը չենք առներ չափանիշ, եւ Պէշիկթաշլեանի լեզուին կը նայինք իբրեւ արուեստագէտի մը արտայայտութեան եղանակին, համաձայն որուն պիտի ճշդուի թէ ռոմանթի՞ք է ան, թէ դասական։

Արդ, Պէշիկթաշլեանի լեզուն կը հաստատէ թէ իրական արուեստագէտ մըն է։ Այս պատճառով իր թարգմանութիւններուն մէջ իսկ կը գերազանցէ բնագիրը։ Կարդացէք Հայրենի երգը, որ թարգմանութիւն մըն է.

Մինչդեռ յուսով խայտալ բնութիւն,
Յետ դառնաշունչ ձմերայնւոյն,
Եւ ի գաւառն իմ հայրենի
Գեղածիծաղ դառնայ գարուն,
Մինչ բոյր ի բոյր փթթին ծաղկունք,
Եւ ճռուողեն նորեկ ծիծռունք,
Ի քեզ ես դարձ առնեմ յայնժամ,
Ո՜հ, ցանկալիդ իմ Հայաստան։

Բառերն այնպէս են գրկած իրար, որ ներքին կշռոյթով մը կը գլորին, եւ երաժշտութիւնը, երգը կը կազմուի ինքն իրեն։

Սակայն արուեստագէտը իր երկչոտութիւնը դրած է նաեւ այդ լեզուին մէջ։ Երկչոտներուն լեզուն կամ ոճը, կ՚ըսէ Տիւկա, փախուստ մըն է դէպի անանձնական, դասական ու ծպտուած արտայայտութիւնը (3)։ Արդարեւ Պէշիկթաշլեան իր հրաշալի նուագարանով, որ լեզուն է, կը ծպտէ ինքզինք եւ իր զգացումները։ Բոլոր երգերը, զորս նուիրած է հայրենիքի սիրոյն, նոյն ատեն սիրերգներ են՝ ներանձնական զրոյցով։ Արդէն հայրենիքի երգն ու սիրոյ մեղեդին այնպէս են խառնուած իրարու, որ, յաճախ, երբ կ՚երգէ իր սիրուհին (=իր զեփիւռիկը), յանկարծ կ՚ոստոստէ եւ հայրենիքին գովքը կը հիւսէ։ Հոգեվերլուծման փորձերուն ծանօթ ամէն քննադատ կ՚ընդունի թէ Պէշիկթաշլեան սիրոյ երգիչ մըն է։ Պէշիկթաշլեան ուրիշ բան չէ երգած արդէն, եթէ ձեզ չի խաբեր իր զգացումներուն refoulement-ը։

Այսպէս իր լեզուին «տակ»ն իսկ ծով մը կայ, խորունկ եւ յուզեալ։ Լեզուին «վրան» պերճ է եւ ողորկ, յղկուած կամ յաճախ գունաւոր երակներով հիւսուած։

Այստեղ փոքրիկ բաղդատութիւն մը։ Առէք Աբովեանը,— կը պոռա՛յ, յաճախ կեղծ է իր ճիչը կամ ցուցարարական։ Հարկ չկայ փնտռելու «տակը»։ Իսկ «վրան», լեզու մը, որ ժողովրդական ու տեղական բարբառէ մըն է փոխ առնուած. ընդհակառակն Պէշիկթաշլեան կը շինէ, կը ստեղծէ եւ կը գործածէ գրական լեզու մը։

Երկուքն ալ ունին ոտանաւոր մը, ուղղուած իրենց քերթուածներու հաւաքածոյին։

Աբովեան կը գրէ.

Գրնա՛, իմ խեղճ գիրք, գրնա մարդամէջ,
Գլուխըդ քաշ գցիր, մի՛ նեղանար ջէչ։
Անկաջըդ փակիր, սիրտդ լէն բռնիր,
Ի՞նչ ասին, խօսին, տա՛ր ու ջամբերիր։

Պէշիկթաշլեան կը գրէ.

Գնացէ՛ք, իմ տաղք, ոչ թէ յեթեր,
Ուր շող եւ փայլ եւ ծով ժպտին,
Եւ ուր զուարթնոյն վարձք լուսաճեր,
Ծալ ծալ ի ճեմս իւր ծածանին։

Կարդացէք այդ ամբողջ քերթուածը։ Ո՜ր է յուզումը եւ կառուցուածքը գեղեցիկ։

Սիրոյ քնարերգութիւնը. — Ով որ իր քերթողական քնարին վրայ կը փորձէ երգել սէրը, չի կրնար դասական մնալ։ Պէշիկթաշլեան ի զո՛ւր է աշխատած ծածկել ներաշխարհը իր ալեկոծումներով։ Փրոֆ. Ադոնց կ՚առարկէ թէ քիչ է թիւը քերթուածներու այդ շարքին։ Մեզ չի հետաքրքրեր քանակը։ Մենք գիտենք միայն, որ Պէշիկթաշլեան ունի արժէքաւոր էջեր։ Գոհար տողեր՝ զորս կը կրկնէ Պ. Դուրեան ալ։ Մանաւանդ իր վերջին տարիներուն, այլեւս չէր ծածկեր հրդեհը, զոր կը զգար իր ներսը։ Կարծես ձերբազատուած էր երկչոտութենէն։ Որքա՛ն յուզիչ է անկեղծութիւնը, որքան խորունկ է յուզումը Յիշեա՛ զիս, կոյս տաղին մէջ.

Յիշեա՛ զիս, կոյս, երբ տրտմութիւն
Ըղձազելի գլխիկդ ճակէ
Ջերթ ցօղալիր վարդից կոկոն,
Զսէրն իմ դընեմ այնըմ նեցուկ։

Վերջապէս, որքան խարհրդաւոր, նոյնքան գեղեցկահիւս տաղ մըն է Ճեմք ի լեառն Հըսկայինը, զոր ՅԱՌԱՋ արտատպած էր կիրակի օր։ Ափսո՜ս, տեղը կը պակսի, ներկայացնելու համար իր երգերը, զորս կը նուիրէ զեփիւռին ու բնութեան։ Եւ, մանաւորաբար, տաղերգառանկութիւն։ Հրաշալիք մըն է վերադարձը, ուր կը խօսին մանիշակը, ցօղը, սոխակը։

Ազդեցութիւններ.— Ըսի թէ վերյիշումներ կան իր քերթուածներուն մէջ։ Եւ բազմաթիւ բանաստեղծութիւններ ունի որոնք հետեւողութիւններ են։ Պէտք է սակայն ընդունիլ, որ այդ շրջանին սովորութիւն դարձած էին «հետեւողաբար»ները։

Ուրիշ գործեր.— Չպիտի խօսինք իր թատերգութիւններուն մասին, որոնք դասական օտար գործերու վրայ ձեւուած են, այսօր գրեթէ անարժէք։ Չպիտի խօսինք նաեւ իր ընկերային ու ազգային գործունէութեան վրայ, որոնք եթէ բորբոքուն ուղեղով չեն կատարուած՝ բաղդատութեան դրուելու համար ուրիշ ցատկրտան գործիչներու հետ, կը ներկայացնեն պատմական շատ մեծ, անհամեմատ մեծ արժէք մը։ Վերջացնելու ատեն, ճիշդ կը գտնենք բանաձեւը, որ տրուեցաւ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի. — «Խորքով ռոմանթիք, ձեւով դասական»։ Փրոֆ. Ադոնց չհասկցաւ այս գեղեցիկ բանաձեւին իմաստը, որ ամբողջ քննադատական մը կ՚արժէ։ Բայց փրոֆ. Ադոնց, միշտ չուզելով հասկնալ Պէշիկթաշլեանի արժէքը, չես գիտեր ի՛նչպէս, գնաց հարուածելու մինչեւ Պէշիկթաշլեանի սէրը Կիլիկիոյ մասին։

Հալածելով փրոֆ. Ադոնցը, ահա մենք եկանք հասանք պատմական Կիլիկիոյ արժէքին քննութեան։

Յաջորդով վերջին գլուխ մը, — կիլիկեգիտութիւն։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(1) Այդպէս կը կարծէ նաեւ փրոֆ. Ադոնց։ Սակայն իր տեսակէտներուն յատկացուած ճառոըդագրութեան մէջ այնպէս մը արտայայտուած էին իր խօսքերը, որ կարծես ամբողջ մեղադրանքը կ՚իյնար Վենետիկի Միխիթարեաններուն վրայ։

(2) Dr. Hartenberg,— Les timides et la timidité, էջ 136։

(3) L. Dugas,— Les grands timides, էջ 104 եւ 183։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԱՌԹԻՒ

Համաշխարհային տնտեսական ծանր տագնապը մի քանի ամիս է ինչ սկսել է շատ զգալի դառնալ Ֆրանսայի առեւտրա-արդիւնաբերական կեանքում, ինչ որ խիստ ծանր մտահոգութիւն է պատճառում ամէնից շատ հայ աշխատաւորներին։

«Յառաջ»ի թղթակիցները զանազան գաւառներից հաղորդում են օրէց օր հայ գործազուրկների ստուարացումը եւ ստեղծած ծանր կացութիւնը։

Իր հերթին «Յառաջ»ի խմբագիրը մի շարք խմբագրականներով անդրադառնալով Ֆրանսայի հայ աշխատաւորներիս՝ որ ասել է Ֆրանսայի հայ գաղութիս երեք քառորդին սպառնացող այս նոր չարիքին, առաջարկում է որ փոխադարձ Օգնութեան Սնտուկ հիմնենք մենք հայ աշխատաւորներս, մեր ապրած վայրերում, քանի որ անօգուտ է սպասել ազգային մարմնի մը կազմութեանը։

Մեր տարագրութեան այս տասը տարուայ դառն փորձառութիւնից գիտենք, որ Ազգային Մարմին, իբրեւ գաղթահայ գերագոյն իշխանութիւն կազմակերպելու բոլոր ճիգերը ապարդիւն անցան։

Եւ հիմա, որ արդէն մի քանի հազարի է հասնում գործազուրկ եւ շատ քիչ ժամեր աշխատող հայ աշխատաւորների թիւը եւ շաբաթական մի քանի հարիւրով աւելանում է հայ գործազուրկների բանակը, այլեւս սին յոյսերով ապրիլը չափազանց վտանգաւոր է։ Անհրաժեշտ է լուրջ ուշադրութիւն դարձնել հայ աշխատաւորներիս կազմակերպելու կարեւոր հարցին, որպէսզի այս նոր և ահաւոր վտանգի դէմ կազմակերպած եւ կանոնաւոր պայքար կարողանանք մղել, զերծ մնալու համար զանազան գայթակղութիւններից եւ ոտքի տակ կոչչելու վտանգից։ Այս տնտեսական ծանր տագնապին առաջ թէեւ շատ մեծ դժուարութիւններով, հնարաւոր էր մի կերպ երկրից երկիր անցնել եւ որեւէ աշխատանքի լծուել։ Ներկայումս ամբողջ աշխարհն է գալարւում տնտեսական ահռելի տագնապի ճիրաններում, եւ այս պատճառով էլ առանձնապէս հայ աշխատաւորներս ստիպուած ենք մինչեւ այս տագնապին փարատումը մնալ այն երկրի սահմաններում, ուրտեղ ապրում ենք եւ մեր ապրած երկրի մէջ պէտք է աշխատենք կազմակերպուած պայքար մղել, այսինքն օգնել իրար նիւթապէս եւ բարոյապէս, կատարել պաշտօնական դիմումներ ուր որ հարկ է, գործազրկութեան առթիւ կառավարական նպաստ ստանալու խնդրի մասին եւն. եւն.։

Քաղաքակիրթ ազգերն ու պետութիւնները ներկայ տնտեսական տագնապի օրերին ստեղծել են իրենց համազգային ճակատը, որովհետեւ առանց ներքին համերաշխութեան եւ կենսունակ տարրերի միացման՝ անկարելի է յաղթահարել այս հազարագլխեան վիշապին։

Փաստ է եւ շատ ցաւալի փաստ որ մենք գաղթահայերս համազգային մէկ ճակատ ստեղծելու կարողութիւնը չունինք առ այժմ։

Ուրեմն մեզ մնում է մի ուրիշ ելք փնտռել։

Ընկ. Շ.ի առաջարկը այն է, որ տեղերի վրայ հայ աշխատաւորներս փորձենք կազմակերպել Փոխ. Օգնութեան Սնտուկ։ Ես գտնում եմ անիրագործելի։ Ահա թէ ինչու։

Նախ, որ տեղերի վրայ անգամ հայ աշխատաւորական ճակատ կազմելը հնարաւոր չէ։ Դաշնակցականը, Հօկը, Հնչակեանն ու անկուսակցականը իրար քով բերելը եւ այս տարբեր դաւանանքի տէր անհատներից մէկ միութիւն կազմելը չափազանց դժուար է. եթէ չասեմ ուղղակի անկարելի։

Երկրորդ դժուարութիւնը այն է, որ մեզանից շատերը զուրկ լինելով սեփական անշարժ կալւածքից, գործազրկութեան պարագային ստիպուած ենք Ֆրանսայի հողամասը լայնքին ու երկայնքին չափչփել։ Հիմա հարց է առաջ գալիս. — Թէ տեղերի վրայ կազմած Միութիւնները եթէ չունենան մէկ ընդհանուր կենտրոնական մարմին, ի՞նչպէս կարող են զանազան վայրերի Միութիւններ իրար հետ յարաբերութեան մէջ մտնել եւ որ գլխաւորն է, մէկ շրջանի Միութեան պատկանող անդամներին մի ուրիշ շրջանի Միութեան կողմից հարկ եղած նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը ընձեռել։

Այսպիսի կարեւոր գործի համար ոչ թէ պէտք է տեղերի վրայ կորիզներ ստեղծել, այսինքն սկսել այբուբենից, ինչպէս առաջարկում է ընկ. Շ. այլ ֆրանսահայ աշխատաւորներիս առաջ կանգնած այս ահաւոր չարիքի դէմ ուժգին հարուած հասցնելու համար, ասպարէզ պէտք է գան երկար տարիների կեանք եւ փորձառութիւն ունեցող բոլոր հայկական կազմակերպութիւնները, սկսած քաղաքական կուսակցութիւններից, Գաղթ. զոյգ գրասենեակներից, Հայրենակցականներից մինչեւ Կարմիր Խաչերն ու զանազան անուան տակ միութիւնները, յանուն հայ աշխատաւորներիս։ Թէ ֆրանսական իշխանութիւնների եւ թէ զանազան պաշտօնական եւ այլազգի կազմակերպութիւնների հետ աւելի նպատակայարմար է որ զանազան ձեւի դիմումներն կատարողը եւ բանակցութիւններ վարողը լինի ֆրանսահայ գաղութի կողմից մէկ հայկական կազմակերպութիւն, որպէսզի աւելի մեծ հեղինակութիւն եւ կշիռ ունենայ բոլորի աչքում եւ ոչ թէ մի քանի հայկական կազմակերպութիւններ, իւրաքանչիւրը իր գիտցած ձեւով եւ իրար խաչաձեւելով։

Գործազրկութեան դէմ պայքարելու գործի համար, անհրաժեշտ է որ մի վերջնական փորձ եւս ձեռնարկւի Փարիզի հայկական գլխաւոր կազմակերպութիւնների՝ կուսակցական ղեկավար մարմինների, զոյգ Պատւիրակութիւնների եւ բարեգործականի ներկայացուցիչներ, Նախ ստեղծելու մէկ կենտրոնական մարմին եւ ապա կազմակերպական աշխատանքի լծւելու բոլոր հայաշատ վայրերում։ Այս փորձն էլ եթէ այս անգամ ընթացքում չյաջողուեց, այն ժամանակ մնում է դիմել վերջնական եւ բազմից փորձւած միջոցին, այն է, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր վրայ վերցնէ այս հրատապ գործի նախաձեռնութիւնը եւ իր դրօշակի տակ նորից ու նորից հաւաքէ հայ աշխատաւորներին եւ թէ Ֆրանսայում եւ թէ բոլոր հայաշատ գաղութներում կազմակերպէ աշխատաւորական միութիւններ։

Մինչեւ հիմա գաղութներում մենք իրար հետ կապւած ենք եղել մեր ազգային քաղաքական նպատակներով։ Հասել է ժամը, որ մենք իրար հետ կապւենք նաեւ մեր տնտեսական շահերով։

Դժբախտաբար մեր հայրենիքի դռները վերջերս միայն բացւեցին, այն էլ միմիայն վեց հազարի համար։ Բաց տեղեակ լինելով խորհրդային իշխանութեան վարած քաղաքականութեան եւ նրա ու գաղթահայ կազմակերպութիւնների նիւթական վիճակէն։ Գիտենք որ անկարելի է դէպի հայրենիք փոխադրել գոնէ մի քանի տասնեակ հազար հայ աշխատաւորներ։

Ուրեմն, ստիպուած ենք ներկայիս մեր գտնւած երկիրներում կազմակ բըւած պայքար մղել, մեր գոյութիւնը պահպանելու համար։

Նախապատերազմեան շրջանին Կովկասի բոլոր հայաշատ վայրերում Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշակի տակ ունէինք կազմակերպւած Արհեստակցական Միութիւններ, որոնք երկար տարիների ընթացքում ունեցել են շատ արդիւնաւէտ գործունէութիւն։

Ներկայ տնտեսական ծանր տագնապը կարող է շատ երկար տեւել, յառաջ բերելով նաեւ վէճեր ազգերի և դասակարգերի միջեւ։ Ի հարկէ, որպէս անտէր ու անօգնական զանգւած, դարձեալ մենք էլ զոհեր ենք տալու։ Որպէս զի ոտքի տակ չկորչինք, բոլոր հայկական գաղութներում պէտք է կազմակերպել մեր մեր դրօշակի տակ աշխատաւորական միութիւններ, անգամ նրանցից որոնք չեն ընդունում մեր քաղաքական դաւանանքը։

Աշխատաւորական Միութիւնների նպատակ պէտք է լինի կազմակերպւած պայքար մղել տագնապին դէմ,

Գաղթահայ աշխատաւորութեան կազմակերպումը պէտք է լինի Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար հերթական եւ ամենէն հրատապ հարցը։

ԲԵՆՕ

ՄԻՇՏ ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐ

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Ճահատուրքի նոր օրէնքին համաձայն՝ բժիշկները, փաստաբանները, երկրաչափները, ճարտարապետները և առ հասարակ բոլոր մասնագէտները, իրենց գտնուած քաղաքներուն համաձայն, չորս դասակարգի բաժնուելով, որոշ տուրքի մը ենթակայ պիտի ըլլան։

Առաջին կարգի մասնագէտները, առաջին կարգի քաղաքներու մէջ պիտի վճարեն 150, Բ. կարգի քաղաքներու մէջ 100, Գ. կարգի քաղաքներու մէջ 30 եւ Դ. կարգի քաղաքներու մէջ 20 ոսկի միանուագ տուրք։

Երկրորդ աստիճանի մասնագէտները նոյն կարգով պիտի վճարեն 100, 50, 25, 15 եւ 10 ոսկի։ Գ. աստիճանի մասնագէտները 50, 25, 15, 10 եւ 5 ոսկի։ Դ. աստիճանի մասնագէտները 25, 10, 7 եւ 3 ոսկի։ Այն բժիշկները, որոնք հինգերորդ աստիճանի քաղաքներու մէջ կը գտնուին, տուրք չպիտի տան։ Առաջին աստիճանի քաղաք նկատուած է միայն Պոլիսը, իսկ երկրորդ Էնկիւրին եւ Իզմիրը։ Երրորդ կարգի քաղաք նկատուած են 30 հազարէ աւելի բնակչութիւն ունեցող վայրերը։

⁂ Կալուածներու վրայէն տուրք գանձելու փափաքը հետզհետէ կ՚ընդհանրանայ։ Նոյնպէս նկատի առնուած է տոկոսով դրամ տուողներէն տուրք մը գանձելու պարագան։ Հաւանական է որ մօտաւոր առթիւ Ազգ. Ժողովին օրինագիծ մը դրկուի, կալուածատէրերէն գանձուելիք տուրքի մասին։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՊԱՑԸ

Ամերիկեան խորհրդարանին մէջ, նախագահ Հուվըրի տարեկան զեկուցագրէն կը հասկցուի թէ, եթէ տուրքերուն վրայ յաւելում չկատարուի, Ամերիկայի ելմտական պացը պիտի բարձրանայ 4 միլիառ 400 միլիոն տոլարի, ելմտական յառաջիկայ տարուան վերջը: Այս պացը կը ներկայանայ հետեւեալ կերպով, 902 միլիոն տոլար՝ անցեալ տարուան համար՝ երկու միլիառ 123 միլիոն ընթացիկ տարուան համար եւ 1 միլիառ 417 միլիոն յառաջիկայ տարուան համար:

1933 յունիս 6ին վերջացող ելմտական տարուան համար, ելմտացոյցը կը գնահատէ 3 միլիառ, 942 միլիոն 754,000 տոլարի գումար մը, ընթացիկ տարուան վրայ՝ 52 միլիոնի նուազումով մը:

Բանակի յատկացուած գումարն է 302 միլիոն 944,000 տոլար՝ ծովային նախարարութեան 342 միլիոն 60,600:

ԱՆԳԼ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Անգլիական Խորհրդարանին մէջ, վէճ մը տեղի ունեցաւ տնտեսական կացութեան մասին: Վէճին տուն տուաւ աշխատաւորականներու մէկ բանաձեւը, որով կառավարութիւնը կը մեղադրուէր թէ չէ կրցած ազդու միջոցներու դիմել դիմագրաւելու համար դրամական կացութիւնը, անգործութիւնը եւ բնակարանային հարցը:

Աշխատաւորականներու ներկայացուցիչը, բացատրելով անոնց ներկայացուցած բանաձեւը, ըսաւ թէ, աշխատաւորականները չեն ուզեր որ Անգլիա վերադառնայ ոսկի-դրամանիշի դրութիւն: Աշխատաւորականները յատուկ յայտարարութիւն մը կը պահանջեն դրամական քաղաքականութեան մասին եւ կ'ուզեն որ Անգլիա, առեւտրական փոխանակութեանց մասին, համաձայնութիւններ կնքէ օտար պետութեանց հետ, փոխանակ հաստատելու մաքսատուրքեր, որոնք աւելի կը ծանրացնեն կացութիւնը:

ՊԱՐՏՔԵՐԸ ԵՒ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԵՐԸ

Անգլիական թերթ մը «Ֆինէնշըլ Թայմզ» կը գրէ Գերմանիոյ վճարման կարողութեան մասին.— Պալի յանձնախումբը սկսաւ իր աշխատանքներուն, գոհացուցիչ պայմաններու մէջ: Ֆրանսա տրամադիր է կարեւոր զիջումներ ընելու, բայց կը պնդէ հատուցումներու վճարման սկզբունքին վրայ եւ այս երկրին ներկայացուցած առարկութիւնը, թէ Գերմանիոյ կրած ելմտական տագնապը չարդարացներ ժամանակաւոր միջոցները, հեռու է անարժէք ըլլալէ»:

Իր կարգին, «Տէյլի Թելէկրաֆ» կը գրէ.— Հուվըրի ուղերձը յստակօրէն ցոյց չի տար իբր պատերազմական պարտք Ամերիկայի հանդէպ կնքուած յանձնառութիւններու անդրադարձումները՝ օտար երկիրներու վրայ: Ցառաջիկայ վիճաբանութիւնները ցոյց պիտի տան թէ կարելի՞ է յուսալ որ Պ. Հուվըր պիտի կրնայ ամերիկեան խորհրդարանէն պահանջել որ երեք տարի երկարաձգուի՝ մէկ տարուան համար ընդունուած վճարումներու յետաձգումը:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Անգործութեան դէմ ապահովագրութիւնը ընկերային ապահովագրութեանց մէջ պիտի մտնէ սկսեալ 1932 յուլիս 1էն: Մինչ այդ, անգործներու օժանդակութեան հոգը կը մնայ նահանգներուն եւ քաղաքներուն վրայ:

Սակայն անգործներու վիճակը մեծ կապ ունի ընկերային ապահովագրութեանց գործադրութեան հետ:

Անգործը այլեւս իր ամսավճարը չի տար, նոյնպէս գործատէրը, որ դադրեցուցած է իր գործաւորներու վարձքին վրայէն՝ իրեն ինկած ամսավճարի բաժինը:

Ասոր համար, անգործը կը կորսնցնէ՞ բժշկական եւ դեղագործական ծախքերու իր իրաւունքը՝ հիւանդութեան պարագային: Ո՛չ, ապահովագրեալ գործաւորը, որ որեւէ աշխատանք չունի, հիւանդութեան պարագային կը ստանայ, օրական 3 ֆրանքի նպաստը՝ 6 օր հիւանդութենէ վերջ:

Կէս-անգործը աւելի կ'օգտուի: Անոր գործատէրը 48 ժամուան ընթացքին, պէտք է ապահովագրութեան սնտուկին յայտարարէ ժամերու կրճատումը, զոր պարտադրած է իր աշխատանոցներուն եւ գրասենեակներուն:

Որքան ալ քիչ ըլլայ այն ատեն կէս-անգործին ամսական բաժնեվճարը (այսուհանդերձ, չիկրնար 16 ֆրանքէն պակաս ըլլալ) կ'օգտուի օրէնքով նախատեսած առաւելութիւններէն: Կէս-անգործները աւելի նպաստաւորուած են ուրեմն ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքով, քան թէ լրիւ անգործները:

Դժուար է այժմէն գնահատել անգործութեան հետեւանքները ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին վրայ: Սակայն, բացայայտ է թէ մեծապէս պիտի վնասէ անոր եւ դժուար պիտի դարձնէ անոր կիրարկումը, որ արդէն բաւական բարդ է:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՐՏՔԵՐԸ

Պալի յանձնախումբը դժուար գործի մը լծուած է, երեւան հանել Գերմանիոյ պարտքերու քանակը եւ ո՞րքան դրամ օտար երկիրներէն տեղաւորուած է Գերմանիոյ մէջ:

Առաջին կէտը, բաղդատաբար աւելի դիւրին պիտի ըլլայ լուսաբանել քանի մը օրուան աշխատանքներու ընթացքին: Կ'ենթադրուի արդէն թէ կարճ եւ երկար պայմանաժամերով վարկերու գումարը կը հասնի 28 միլիառ մարքի 168 միլիառ ֆրանք) չհամրուելիք գումարի մը, որուն տարեկան տոկոսը կը բռնէ 11100 միլիոն ֆրանք: Այս պարտքերուն փոխարէն սակայն, Գերմանիոյ ներկայացուցիչները բաւական դժուարութիւն կը կրեն ցոյց տալու Գերմանիոյ արտասահմանէն առնելիքները:

ՍՈՎԱՀԱՐՆԵՐՈՒ ԳՐՈՀԸ

Գրեր էինք թէ անցեալ շաբթու հազարի չափ անգործներ, երկրին զանազան վայրերէն հաւաքուած, քալեր էին Ուաշինկթընի վրայ, Խորհրդարանին բացման օրը իրենց «անօթութիւնը ցուցադրելու» եւ պահանջներ ներկայացնելու:

Այս առթիւ, ամերիկեան թերթ մը կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնները.

— Ձեռնասումբերով եւ արտօրաքեր ուժանակներով զինուած՝ ոստիկանութիւնն անոնց կը սպասէր, գիտնալով թէ Խորհրդարանը, որ շատ զբաղած պիտի ըլլար ճառերու ունկնդրութեամբ, չէր կրնար ուշադրութիւն դարձնել անգործներու պահանջներուն: Ոստիկանները՝ ցուցարարները կեցուցին Խորհրդարանի շէնքէն քանի մը հարիւր մեդր հեռու եւ միայն 10ի չափ պետերու թոյլ տուին որ անցնին շղթայէն:

«Այս փոքր խումբը փորձեց բռնի մտնել խորհրդարան: Ծուտով ետ մղուեցաւ ոստիկաններու կողմէ:

«Երկու անգամ ամբոխը փորձեց յառաջանալ դէպի նախագահական պալատը: Բայց երկու անգամ ալ ետ մղուեցաւ առանց բռնութեան: Երբեմն երբեմն, ճառեր արտասանուեցան, բայց ո՛չ օրէնսդիրներուն առջեւ: Ճառերը ունկնդրուեցան ափ մը ցուցարարներու կողմէ: Տեղ մը այս կարծեցեալ սովահարները կանգ առին եւ ողջունուեցան Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան նախագահին կողմէ, որ երեւան հանեց ցոյցին կազմակերպիչները, զանոնք մեղադրելով իբր «խորհրդային ամբոխավարներ, որոնց իրական նպատակն է կառավարութիւնը պաշարել եւ յեղափոխութիւն երեւան հանել:»

Այս խօսքերը վերջին լուացքի պէս, վերջ դրին ցոյցին:

ՄԵՐ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

ՄԻԼԱՆ.— Նոյեմբեր 1ին, Մ. Հ. Ուս. Միութիւնը Մխիթարեան ուսանողարանի իր կեդրոնին մէջ գումարեց 1931-32 տարեշրջանի Ա. ընդհ. ժողովը, ուր, հրաժարող նախկին վարչութիւնը պարզելով իր միամեայ բեղուն գործունէութիւնը, արժանացաւ ներկայ ընկերներու գնահատական բանաձեւերուն:

Վարչական այս հաշուետուութեան յաջորդեց նոր վարչութեան ընտրութիւնը, հետեւեալ կազմով.—

Նախագահ՝ Զարեհ Մութաֆեան, փոխ-նախագահ՝ Բաբգէն Տիարեան, քարտուղար՝ Յովհաննէս Երամեան, գանձապետ՝ Էմիլ Կիւլեան, գրադարանապետ՝ Սարգիս Քէօրօղլեան:

Սոյն թուականէն ամիս մը վերջ, նոր վարչութիւնը իր Ա. ընդհ. ժողովին մէջ պարզեց ընկերներուն տարեկան գործունէութեան ծրագիրը որ կը դրամագրէ.—

1) Սարքել հանդէս մը թատերաբեմական: 2) Սարքել պարահանդէս մը (իբրեւ եկամուտի աղբիւր): 3) Ընդլայնել առաւելապէս ուսանողներէ կազմուած բանախօսութիւնները նոր հրաւիրեալներով: 4) Զարկ տալ հայ մշակոյթը իտալական հասարակութեան ծանօթացնող բանախօսութիւններուն: 5) Ծաւալել արտասահմանի Հայ Ուս. Միութիւններու հետ հաստատուած կապը: 6) Կարելիութիւններ ստեղծել թղթակցելու համար Հայաստանի համալսարանական ուսանողներուն հետ ու լրջօրէն հետեւիլ Հայաստանի պետ. համալսարանի «Տեղեկատու»ի թիւերուն: 7) Տօնել Ապրիլ 11ը: 8) Տօնել Մշակոյթի Օրը: 9) Սարքել ընտանեկան հաւաքոյթ մը ընդմէջ Միլանի հայ գաղութին եւ ուսանողներուն, փոխադարձ ծանօթութեան համար: 10) Սարքել հանդէս մը նուիրուած՝ աւարտող եւ նորամուտ ընկերներուն:

Նոր Վարչութեան նոր յաւելուածներով կազմուած այս տարեկան գործունէութեան ծրագիրը, պիտի ըլլայ ամենամեծ ապացոյցը մեր Ծրագիր-կանոնագրի հետապնդած նպատակներուն. մասնաւորապէս՝ հայ մշակոյթի վրայ կազմակերպած իտալերէն բանախօսութիւններով ու քոյր Միութիւններու հետ գաղափարի շաղախ մը ստեղծելու ջգտումներովը, որոնք իր հիմնական առաջադրութիւններն են:

Հերու, թերթերուն մէջ ցրուած մեր կոչը, չէ տուած դեռ սպասուած արդիւնքը: Բայց լաւատես ենք, որ մօտերս հրատարակելի մեր համեստ «բացառիկ թիւ»ը, գրգիռը պիտի ըլլայ այդ միեւնոյն գաղափարին՝ համեւրոպական հայ ուսանողական ուղեգիծ մը ստեղծելու, հակառակ ալրուած միջավայրերու զանազանութեան:

Մեծ է դերը վաղուան համար պատրաստուող այս լուսաւոր սերունդին, կը բաւէ միայն ունենալ հաւատքը եւ գիտակցութիւնը դերին:

Մենք պատրաստ ենք լսել Միութիւններու ձայնը՝ այս ուղղութեամբ:

Վարչութեան նոր հասցէն.—

Unione Etudenti Armeni Via Ampère 40 (c/o Folin) Milano (Italia):

ՁԻՒՆ ՁՄԵՌ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Բագուի թերթերը կը գրեն թէ նոյեմբերի վերջը եւ դեկտեմբերի սկիզբը ձիւնախառն սաստիկ փոթորիկ մը կը պայթի Կասպից ծովուն վայ: Եղանակը արդէն կանուխէն ցրտած ըլլալով, Կասպից ծովին հիւսիսային եզերքները սառած էին՝ այնքան հաստ, որ կառքերը կրնային ազատօրէն անցնիլ սառոյցին վրայէն: Փոթորիկը կոտրեց սառոյցները եւ բազմաթիւ նաւեր նետեց սառոյցներուն մէջ: Անմիջապէս օգնութեան հասան եւ ազատելով շոգենաւերէն մէկ քանին տարին Չէչէն կղզին:

Ջափազանց կծու է ցուրտը եւ ձիւնը կը շարունակէ տեղալ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հարոլտ Ուիլքըս կը պատմէ Լոնտոնի «Ջեմըլըս Ճըրնըլ»ի մէջ թէ ի՛նչպէս անցուց իր օրերը Թուրքիոյ մէջ եւ ի՛նչ են իր տպաւորութիւնները Քեմալիստանի մասին:

Մուսթաֆա Քեմալ, Թոփ-Գափուի պալատին գոհարեղէնները գնահատել տալու համար, Թուրքիա հրաւիրած էր ծանօթ գոհարավաճառ մը, որուն կ'ընկերանար Ուիլքըս իբրեւ քարտուղար: Թոփ-Գափուի պալատին մէջ պահուած են սուլթաններու թագին քարերը:

Ուիլքըս կը պատմէ թէ, երբ ներս կը մտնեն պալատէն, անմիջապէս կը տեսնէ շարք մը կեռեր, ուրկէ սուլթանները կը հրամայէին կախել գլխատուած փաշաներուն գլուխները:

Յետոյ, այցելելով պալատին ներքնասենեակները, Ուիլքըս կը նկարագրէ սուլթաններու գանձը, որ կը բաղկանայ անթիւ եւ հրաշալի գոհարեղէններէ: Ոսկիէ գահ մը, վրան մարգարիտ բանուած: Գնահատելու համար, գոհարավաճառը պէտք տեսաւ 7 օր հաշիւ ընելու, եւ ի վերջոյ ճշդեց թէ կ'արժէ աւելի քան 5 միլիոն ստերլին: Ուրիշ շատ մը հրաշալիքներու կարգին, աչքի կը զարնէ զմրուխտ մը, որ ագուցուած է ոսկեղէն սիրտի մը մէջ: Գինը կարելի չէ հաշուել:

Անգլիացին յետոյ կը նկարագրէ իր պտոյտը սուլթանական հին հարէմի մը մէջ: Թանկագին պարսկական գորգեր կը ծածկեն սենեակներու մարմարեայ յատակը:

Մահիճներ ու գահաւորակներ, ոսկիով ագուցուած: Մեծարժէք նկարներ, անգնահատելի ձեռագիրներով լեցուն մատենադարան մը:

Այնուհետեւ Անգլիացին կը պատմէ թէ ի՛նչպէս Երիտասարդ Թուրքերը, յեղափոխութիւն մը պատրաստելով, տապալեցին սուլթաններու կամայական իշխանութիւնը, ազատագրեցին հարէմներու մէջ գերի Թրքուհիները՝ վերադարձնելով իրենց ընտանիքներուն, արձակեցին նաեւ ներքինիները, վերադարձնելով իրենց ազատութիւնը:

Անգլիացին չըսեր մեզի թէ այդ ամենազօր Թուրք յեղափոխականները, որ սա ըրեր են, նա ըրեր են, ներքինիներուն կրցա՞ն վերադարձնել նաեւ ինչ որ առնուած էր անոնցմէ:

ՈՉ ԹԷՅ, ՈՉ ՍՈՒՐՃ, ՈՉ ՇԱՔԱՐ

Գրած էինք թէ նախկին նախարար եւ Իզմիրի երեսփոխան Խալիլ պէյ օրինագիծ մը ներկայացուցած է, կարգ մը նիւթերու ներածումը արգիլելու համար:

Խալիլ պէյ օրինագծին յարակից բացատրութեան մէջ կ'ըսէ թէ ամէն տարի Թուրքիա կը մտնէ սուրճ հինգուկէս միլիոն ոսկիի, քաքաօ և թէյ 3,200,000 ոսկիի, 2,459,248 ոսկիի բրինձ, 1,745,000 ոսկիի շուշմայի իւղ, ինչպէս նաեւ ուրիշ բազմաթիւ նիւթեր որոնց ընդհանուր գումարը կը բռնէ 25ուկէս միլիոն ոսկի:

Խալիլ պէյ այս առթիւ կը ճշդէ նաեւ թէ 1919ին Ռուսիա Թուրքիոյ ծախած է 16ուկէս միլիոնի ապրանք անոր փոխարէն գնելով 5ուկէս միլիոնի ապրանք: Չեխօսլովաքիա 15ուկէս միլիոնի ծախած ու 3 միլիոն 150,000ի գնած է: Հունգարիա ծախած է 6 միլիոն 126,176ի, եւ գնած 53,731 ոսկիի ապրանք: Ռումանիա ծախած է 5,221,125ի, գնած 3,761,653ի: Հոլանտա 5ուկէս միլիոնի ծախած, եւ սակայն Թուրքիայէ գնած է 400,000 ոսկիի ապրանք:

Այնպէս որ, Խալիլ պէյի մատնանշած նիւթերուն ներածումը արգիլելու պարագային իսկ, այդ պետութիւններուն Թուրքիա ղրկած ապրանքներուն արժէքը աւելի կ'ըլլայ Թուրքիոյ արտածումներէն: Այդ պարագային պիտի տուժեն միայն Պրազիլիա, Հնդկաստան եւ Չինաստան:

Խալիլ պէյ իր բացատրագիրը կը վերջացնէ ըսելով թէ չի կրնար երեւակայել Թուրք մը որ առտու իրիկուն գաւաթ մը թէյ կամ սուրճ խմելու համար, այս տագնապի շրջանին, յանձնառու ըլլայ որ տարեկան 7ուկէս միլիոն ոսկի դուրս ելլէ երկրէն, մանաւանդ որ այս գումարին հարիւրին 90ը կ'երթայ Թուրքիայէն ոչինչ գնումներ ընող երկիրներուն: Թէյն ու սուրճը փոխարինելու է զոպայով (ատաչայի) եւ թանով ու կաթով: Իսկ շաքարը որ առողջութեան հետ կապ ունի, կարելի է հայթայթել Թուրքիոյ մէջ, Ալփուլլուի եւ Ուշագի գործարաններուն միջոցով, որոնց արտադրական կարողութիւնը տարեկան 30 թոնօ է, եւ որոնք այս տարի պիտի կրնան արտադրել 25 թոնօ: Այս քանակութիւնը երկրին պէտք ունեցած շաքարին կէսը կը կազմէ, որով կարելի է առաջքն առնել շահագիտութեան, շաքարի արհեստին շնորհիւ, մանաւանդ որ կարելի է երկու տարուան մէջ երրորդ գործարան մըն ալ հիմնել 3 միլիոն ոսկի ծախքով մը:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ 240 ՄԻԼԻՈՆ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԵՆ?

Ամերիկեան խմբակ մը դիմած է կառավարութեան, ստանալու համար Ծխախոտի Մենաշնորհը: Լաւատեղեակ անձնաւորութիւններ կը հաւաստեն թէ այդ մասին վերջնական որոշում մը պիտի տրուի, նախկին ելմտական գործավար Սարաճ Օղլու Շիւքրի պէյի Ամերիկայէն վերադարձին: Ստացուած նոր տեղեկութեանց համաձայն, ամերիկեան խմբակը 50 տարուան համար ուզած է մենաշնորհը, եւ յանձնառու եղած է Ծխախոտի Մենաշնորհին ներկայ հասոյթին տասը տարուանը կանխիկ վճարել պետութեան: Մենաշնորհին ներկայ հասոյթը 24 միլիոն ոսկի է, որով խմբակը 240 միլիոն պիտի վճարէ:

Ասկէ զատ, զրոյց կը շրջի նաեւ թէ Պ. Վէյլ Էնկլերի գացած է, ուղիղ ընկերութիւններու մենաշնորհը ստանալու համար օտար ընկերութեան մը հաշւոյն, որուն մաս կը կազմէ նաեւ ինք: Երկու մենաշնորհներուն մասին բանակցութիւնները կը շարունակուին:

ՃԱՆԻԿԵԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

«Սօսիալիսթիքի Զօի» Ցունաստանի ընկերվարական օրկանը, կը գրէ.—

— «Այն Հայերը որոնց մասին ըսուեցաւ թէ Ըսմէթ փաշան պիտի սպաննէին, ապացուցուեցաւ որ Ռումանիա ճամբորդող պարզ վաճառականներ էին:

«Ժուռնալ տը Ժընեւ» երեւան կը հանէ թէ անձնապաշտ Հայը չարաչար սպաննուած էր 15 Թուրք ոստիկաններու կողմէ:

«Էսթիա» թերթը այս լուրը կ'արտատպէ հետեւեալ վերնագրով. «Ոստիկանական ոճիրի մը յայտնութիւնը»: Բայց ո՞ր ոստիկանութիւնը: Նախապէս համոզուած էինք որ հելլէն ոստիկանութիւնը յանձնած էր այս երկու Հայերը Թուրք ոստիկանութեան: Հիմա որ ոճիրը մէջտեղ ելաւ, կ'ըսուի թէ հելլէն ոստիկանութիւնը մասնակցած չէ: Բայց այս ոճրային դէպքը մեզ կը յայտնէ որ Պ. Վէնիզէլոս աշխատած էր անձնական ծառայութիւն մատուցանել իր բարեկամ Ըսմէթին:

Ի՛նչ ցաւալի պիտի ըլլայ մանաւանդ՝ եթէ ապացուցուի որ սպաննուած այդ Հայը հելլէն բանակին մէջ պատերազմած էր հայրենիքին ազատութեան համար եւ թէ հերոսային մահ մը ունեցաւ իր ոճրագործներուն դէմ դրուելով: Կը թողունք «Էսթիայ»ին որ դատէ մեծ ու պզտիկ բոլոր անոնք որոնք կը կրկնեն աւստրիական կայսերական ոստիկաններուն ըրածը Բիզա Ֆերէոսի հանդէպ:

Մենք հելլէն ժողովուրդի անունով անոնց երեսը կը թքնենք:

Մասնաւոր աղբիւրէ կը տեղեկանանք թէ ներքին նախարարութիւնը Ճանիկեանի հարցի մասին քննութիւն կատարելէ յետոյ, խմբագրած է զեկոյց մը հրատարակութեան համար, որ կը հերքէր Ըսմէթ փաշայի դէմ իբր թէ կազմակերպուած դաւադրութեան լուրը:

Ներքին նախարարութիւնը իր խմբագրած զեկոյցը ղրկած է արտաքին նախարարութեան, հաւանութեան ենթարկելու եւ ապա հրատարակելու համար:

Կը տեղեկանանք թէ արտաքին նախարարութիւնը զեկոյցին հրատարակութեան դէմ արտայայտուած ըլլալով, խնդիրը դարձեալ առկախ թողուած է:

Մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, խնդիրը պիտի ներկայացուի վարչապետին: («Նոր Օր»)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԻՐԻԷՕ ՍԻՒՌ ՊՈՒՌԳՐ (Իզէր), 8 Դեկտ.— Հոս ալ հասաւ անգործութեան տագնապը: Մէկուկէս ամիսէ ի վեր անգործ ենք:

Այս օդաւէտ գիւղը ունի մետաքսի գործարան մը, ուր կ'աշխատին 200-220 հոգի: Մեծ մասով բանուորուհիներ են, իսկ չորսէն մէկը հայ:

Ասոնք Սթանօզցի են 23 տնուոր կամ 79 հոգի, 14ը երախայ եւ ծերեր են, մնացեալ 65ը բանուոր: Երկու ամիսէ ի վեր կը մնանք անգործ: Գործարանը դուռները փակած ըլլալով, ժողովուրդը յուսահատութեան մատնուած է:

Կը լսենք թէ յունուար 5ին կամ 15ին պիտի բանան գործարանը: Անհամբեր կը սպասենք: Երկու ամիս առաջ գործարանը հարիւրին տասը կրճատեց աշխատավարձքը:

Այժմ դեռ այնքան ազդուած չենք բայց եթէ երկար տեւէ տագնապը, անտանելի վիճակի պիտի մատնուինք, որովհետեւ ունինք հայրենակիցներ որոնց թուղթերը անկանոն են: Թէեւ մեծ մասը կարգադրուած մեր բարեսիրտ տնօրէնին շնորհիւ:

Բարեբախտաբար սննդակի վարձք չունինք, ոչ ալ ածուխի հոգ: Տնօրէնը կը յայտնէ որ չյուսահատինք:

Ցաւալի է-որ ներքին՝ հայրենակցական եւ ազգականական վէճեր միշտ անպակաս են: Շատեր փոխանակ վաղուան հացը մտածելու, իրար կը վարկաբեկեն: Միւս կողմէ, տակաւին չենք թօթափած մեր արեւելեան մոլութիւնները — պոռալ կանչել, «ինծէ սաղ», անծօթի աղմուկ փողոցներու մէջ:

Ա. Գումրուեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ազգէհիրի Հայր. Միութեան Մայր Դիւանի եւ վարչութեան պայմանաժամը լրացած ըլլալով, ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ և անդամներու մեծամասնութեամբ ընտրուեցան.—

Մայր Դիւան.— Նախագահ Պ. Ալիքսան Յովսէփեան, փոխ-նախագահ Պ. Մարտիրոս Եաղմուրեան:

Վարչութիւն.— Պ. Պ. Գառնիկ Յովսէփեան՝ ատենապետ, Յովսէփ Մէստճեան՝ փոխ-ատենապետ, Մ. Փափազեան՝ գանձապահ, խորհրդական՝ Պ. Պ. Լեւոն Էսմէրեան և Մամաս Համալեան:

(Կնիք)

ԼԻՈՆ, 10 դեկտ.— Թուականէս չորս շաբաթ առաջ Պ. Կ. Յովակիմեան գրած էր թէ Բալուի Հայր. Միութիւնը իր անունով մէկ հայրենակիցին համար հանգանակութիւն կը կատարէ:

Բալուի Հայր. Միութեան Լիոնի Մասնաճիւղի վարչութիւնս կուգայ յայտարարելու թէ նկատի առնելով տնտեսական տագնապին սաստկացումը որոշած է ներքին օգնութեան սնտուկի մը հաստատութիւնը:

Հետեւաբար հանգանակութիւնը կատարուած է ի նպաստ այդ սնտուկին, եւ ոչ թէ անհատի մը:

(Կնիք)

1932 Բացուած է Բաժանորդագրութիւնը 1932 «ՅԱՌԱՋ»ի

ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԻԱԿ ՀԱՅ ՕՐԱԹԵՐԹԸ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
ՖՐԱՆՍԱ եւ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ	140 Ֆր.	70	35 Ֆր.
ԱՆԳԼԻԱ եւ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ, ԻՏԱԼԻԱ, ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ	250 Ֆր.	125	—
ԱՄԵՐԻԿԱ	8 տոլ. (զեղչուած)	5 տոլ.	—
ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐ	200 Ֆր.	100 Ֆր.	—

1931 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1932 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20

Անոնք որ նոր բաժանորդ կը գրուին ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՄԷԿ ՏԱՐԵԿԱՆ, կամ հին բաժանորդներէն անոնք որ կը նորոգեն ՄԷԿ ՏԱՐԵԿԱՆ ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ, իբրեւ պարգեւ պիտի ստանան հետեւեալ գիրքերէն մէկը, իրենց ընտրութեամբ.—

1.— ԱՐՋԱԿ ԷՋԵՐ ԵՒ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ՝ Ռուբէն Զարդարեանի, 2.— ՊԱՆԴՈՒԽՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ՝ Մելքոն Կիւրճեանի (Հրանտ), 3.— ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀ՝ Գեղամ Տէր Կարապետեանի։ 4.— ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԳՈՐԾ՝ Գեղամ Բարսեղեանի, 5.— ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ ԵՒ ՎԻՊԱԿՆԵՐ՝ Ա. Արփիարեանի, (հինգն ալ Մատենաշար Նահատակ Գրողներու Բարեկամներու)։ 6.— ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ՝ Թարգմ. Լ. Մեսրոպի, 7.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ (1931 կամ 1932 Թուականի), 8.— ԱՆՁՐԵՒ՝ Համաստեղի, 9.— ԻՄ ԳԻՐՔԸ՝ Ա. Ահարոնեանի (Ա. հատոր), 10.— Նոյնը (Բ. հատոր)։

Միեւնոյն պայմաններով, անոնք որ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդ կը գրուին, պիտի ստանան հետեւեալ գիրքերէն մէկն ու մէկը.

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՆ, Տօքթ. Փոշէի, ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐԸ, Ք. Միքայէլեանի, ՖՈՄԱ ԿՈՐՏԻԷՖ՝ Մ. Կորքիի։

ԻՍԿ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ.—

1) Համայնագիտական քարտէս՝ Յ. Պալէսեանի, 2) Թէ ԻՆՉ ՊԱՏՄեց ԹՐԷՔՈՆԷՄԸ՝ Տօքթ. Գրիգորեանի, 3) ՄԱՅԻՍ 28, 4) Անձկութեան ժամեր եւ Մահացու Սէր (միասին), 5) Բանաստեղծ-Հրապարակախօս (Ա. Ահարոնեան) *Մ. Վարանդեանի։*

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՊԷԹՌՈՆԻ Մասիս խումբի ժողովը այսօր երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ՚ըլլայ Զէյթուն կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԳԱՐԱՌ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այսօր երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Մազպերտ խումբի ժողովը այս հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 RueDuguesclin։ կարեւոր օրակարգ, պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարթիք, Ո. Ք.— 35։
Տրակինեան, Ռ. Ա.— 70։
Շալաճոն, Գ. Ա.— 35։
Գահիրէ, Ս. Ե.— 2 անգլ.։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Բաբերդի Բասնթա գիւղէն Համբարձում (Մերկերիոս) Նէրզէթեան որ հինգ տարի առաջ կը բնակէր 5 Rue Pradier, *Փարիզ (13)։ Իմացնել իր հօրեղբօր Սեդրաք Նէրզէթեանի,* 14 Strada Olteni, Constantza, Roumanie.

— Կը փնտռուին Խարբերդի Աշուան գիւղէն Արամ եւ Տաճատ Յակոբեանները, իրենց մօր անուն՝ Սարա, հօր անուն՝ Մանուկ։ Տարագրութեան միջոցին մայրերնին մեռած է եւ իրենք մնացած են Հալէպի եւ Ուրֆայի շրջանակին մէջ գտնուող Սարուճ գիւղը։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց հօրեղբօր Պ. Յակոբեանի, 14 Rue Ortolan, Paris. *Ճշգրիտ լուր տուողին 500 ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։*

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

Վարձու են *խոհանոցով եւ առանց խոհանոցի օդասուն սենեակներ։ Գեղեցիկ դիրք։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Դիմել՝ Պ. Պօղոս Թորոսեանի,* 11 Rue Pierre Curie, Kr. Bicètre (Seine)։

EMPIRE Միւզիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

Լոյս տեսաւ *1932ի «Գոյամարտ» պատի օրացոյցը, Գ. տարի, հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ.Յ.Դ. Պատանեկան Միութեան։ 13 մտաւորականներու նկարներով զարդարուած, եզերքը հայկական եռագոյն։ Ապսպրանքներու հետ ուղարկել փոխարժէքը, Մարսէյլ 5ֆր. գաւառներ 5ֆր. 50։ Մեծաքանակ գնողներու համար 50 սանթիմ զեղչ իւրաքանչիւր օրինակի վրայ։*

Դիմել՝ G. Djarayian, 14 Rue de la Fare, Marseille. *Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։*

ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի փարիզի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» մասնաճիւղին կողմէ,

Ղեկավարութեամբ ՏԻԿԻՆ Ն. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

դեկտեմբեր 25ին, 26ին եւ 27ին

Հրապարակի գիներէն աւելի աժան պիտի ծախուին ամէն տեսակի առարկաներ, տօնական սեղաններու բոլոր անհրաժեշտ ուտելիքները։

Կը խնդրուի հասարակութենէն որ իր ամէն կարգի գնումները ընելէ առաջ անգամ մը այցելէ Կ. Խաչի պազարը, ուր ոչ միայն աժանը եւ լաւը գնելու առաւելութիւնը պիտի ունենայ այլեւ մանաւանդ աջակցած պիտի ըլլայ մասնաճիւղին բարենպատակ ձեռնարկներուն (դպրոց, հիւանդ երախաներու դարման, յղի կիներու խնամք, եւայլն)։

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51 Rue Monsieur - le - Prince, PARIS (VIe) Danton 88—65

Մի՛ մոռնար որ լաւագոյն նուէրը գիրքն է

ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐ.— ԱՐԵՒՈՏ ՃԱՄԲԱՆ (Մաննիկ Պէրպէրեան) 10 Ֆր. ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ 30 (Ա. հատորին հետ 50), ԿԱՎՌՕՇԻ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ 30, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ (Մալխաս), պտկ. 50., Ն. Գ. Բ. (Զարդարեան 20, Հրանդ 20, Գեղամ 30, Գ. Բարսեղեան 20, Արփիարեան 20ֆր.), ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐԸ (Քր. Միքայէլեան) 10, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐՏԷԶԸ (Պալէսեան) 6, ԳԵՂՋՈՒԿ ԵՐԳԵՐ (Կոմիտաս վրդ.) տասը մեներգ 25, տասը խմբերգ 25, ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾՆԵՐԸ (Ռէն) 20, ԵՐԵՔ ԸՆԿԵՐՆԵՐ (Ղ. Մելոյեան) 10, ՈՂՔ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ (Վէրք Հայաստանի) Խ. Աբովեան 25 ֆր.։

ՆՈՒԷՐԻ ՅԱՐՄԱՐ ԳԻՐՔԵՐ ԵՆ.— Ա. Ահարոնեանի ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ 20, ԻՄ ԳԻՐՔԸ Ա., եւ Բ. 20ական, ԿԱՐՕՏ ՀԱՅՐԵՆԻ 12, ՃԱՄԲՈՐԴԸ 35, Րաֆֆիի բոլոր գործերը, Կոստան Զարեանի ԵՐԵՔ ԵՐԳԵՐԸ 60 եւ 75, Համաստեղի ԱՆՁՐԵՒը 20, Ծերենցի ԹՈՐՈՍ ԼԵՒՈՆԻ լթկ. 30, Կիլիկիա երգարան 40, ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ 40, ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ 35, Շիրվանզադէի ամբ. գործը, Յ. Թումանեանի ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 25, եւն.։ տարեկան մը *Հայրենիք Ամսագիր* նուիրէ բարեկամիդ 125 ֆր.։

Պատի օրացոյց մը եւ գրացանկ նուէր՝ յաճախորդներուն

ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ — ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

1932Ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ

Սրբագրուած եւ ճոխացած, ամէն քաղաքի հասցէները առանձին դասաւորուած, ինչպէս նաեւ երկրորդ դասաւորում մը հասցէներու՝ ըստ արհեստի։ Ամփոփ հասցէներ նաեւ արեւմտ. Եւրոպայի միւս երկիրները բնակող հայերու, եւ զանազան տեղեկութիւններ կալուածական, հարկային եւ ուրիշ անհրաժեշտ խնդիրներու մասին։

Գինն է միմիայն 6 ֆրանք, փոստով 7.50։ Այժմէն ապահովեցէք օրինակ մը։ Գրել մեզի.—

L. Mozian, 5 Rue Champlain, Paris (20)

ԵՓՐԱՏ *նուագախումբը կըստանձնէ նուագել հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ։ Կը տրամադրէ նաեւ 25—30 հոգինոց նուագախումբ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Տ. Օնոսեանի,* 15 Rue du Pourtour, Clamart, Seine.

Երեկոները ժամը 8ին մասնաւոր դասընթացք, սոլֆէժի, ջութակի, ֆլիւթի եւ պանժօի։ Կ՚ուզուի դաշնակ նուագող օրիորդ մը կամ պարոն մը, «Եփրատ» նուագախումբին անդամակցելու պայմանաւ։

Վարձու են *Բաշանի մէջ (Փորթ տ՚Օրլէանէն 10 վայրկեան հեռու, հանրակառք 88), երկու սենեակներ եւ խոհանոց մը։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Տարեկան վարձք՝ 3000 ֆրանք։ Մանրամասնութեանց համարդիմել Պ. Պօղոսեանի* 226 Rue de la Convention, Paris, *Մէթրօ՝* Convention.

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ

Պաշտօնական մարմիններու ուղղուած ամէն տեսակ աղերսագրերու խմբագրութիւն, հարկային, ապահովագրական, Ֆրանսա մուտքի արտօնութեան, ինքնութեան թուղթերու կանոնաւորման եւ նաթիւրալիզասիոնի օրէնքներու վերաբերեալ խորհուրդներ։ Ամուսնական ձեւակերպութեանց արագ հետապնդում 15 օրուան մէջ։

Դիմել՝ Խ. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆի, ամէն օր ժամը 10—12, 20 rue de Bézons à Courbevoie (Seine), Tél. Defénse 0—39։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւդթ. եւ վարիսի։ Ամէնօր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12։*

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, Paris (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԿՐԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

Բերնի, լինտերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժական գործողութիւն։

ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Կ՚ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, Կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

FABRIQUE DE TRICOT

A. DERTOMAYAN

Gross Mayի տեսակները

May-Fine, Pull-over et Gilet կանանց համար

Spécialité pour enfants, fermeture à clefով

Գաւառի շրջուն վաճառորդներուն չափաւոր գին եւ կանոնաւոր առաքում։

Հասցէ՝ 29 Allée de la Seine, Issy-les-Moulineaux, Seine

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՕԻՕԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու պատուոյ մէտայլ ֆրանս. առողջապահ. Նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), *գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում* (radiothérapie profonde), *նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։*

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի *գործողութիւն։ Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։*

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, թելադրական եւ ֆրէօյտեան մէթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի *պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։*

Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարանը որուն մէքանիսիէնն է Պ. Վ. ԹԱՇՃԵԱՆ։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ՚այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն։

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9),
Métro: Trinité, St. George եւ Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

ԳԻՆ 18 ԵՒ 20 ՖՐ.

ODEON — POLYDOR
REGISTERED TRADE MARK

H. ARTINIAN, 26 rue Lessage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85

Ամէն ամիս կը ստանանք Հայերէն, յունարէն եւ Թուրքերէն փլաքներ նուագուած և երգուած նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ։ Ունինք նաեւ ամենամեծ գործարաններու ֆօնօները (երաշխաւորուած) 300—2000 ֆր.։

Մեր գիները գործարաններէն նշանակուած են։ Բաց է ամէն օր։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՈՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Սէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

2.—ՊԱՇԱՐԵՑԻ ԳԱՍԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ, ՈՒՐ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ ԷԻՆ 400 ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐ

Վանի յեղափոխութեան ընթացքին, զոր դեռ նոր զսպեր էինք, քաղաքին մէջ կատարուած խուզարկութեանց շնորհիւ, Վանի Հայոց տուներէն ձեռք անցուցեր էինք գաղտնի թղթակցութեանց ծրարներ, որոնք ցոյց կուտային թէ կոմիտէճիները որոշած էին նոր եւ նախորդներէն աւելի ահաւոր յեղափոխութիւն մը յարուցանել Պոլսոյ մէջ։

Պոլսոյ այդ յեղափոխութիւնը այլեւս Հնչակեան կոմիտէն չէր, որ պիտի վարէր, այլ Դրօշակեաններն էին որ ստանձնած էին ամէն բան։

Ոստիկանութիւնը այնուհետեւ իր ամբողջ ուժը նուիրեց վիժեցնելու այս յեղափոխութիւնը դեռ չծագած, եւ հետապնդելու կոմիտէճիները։

Այդ օրերուն հայ լրտեսները ինծի լուր բերին թէ 400 հայ յեղափոխականներ հաւաքուած են Գասըմ փաշայի Հայոց եկեղեցիին մէջ եւ խորհրդակցութիւն կը կատարեն յեղափոխութեան մասին։ Անմիջապէս պաշարման տակ առի եկեղեցին, ու ձերբակալելով ոստիկանական Նախարարութիւն բերել տուի բոլոր այն խառնակիչները, որոնք աղօթատան մէջ փոխանակ կրօնական արարողութեան, խռովարարական արարողութեամբ էին զբաղած։ Խռովարարներէն ոմանք առանց բան մը ծածկելու խոստովանեցան եւ յայտարարեցին թէ յեղափոխութեան ծրագիր կը պատրաստէին, իսկ ուրիշներ կ՚ուրանային եւ կ՚ըսէին.

— Մենք ապստամբելու միտք չունէինք, այլ կը խորհրդակցէինք թէ ի՛նչ ձեւով ներկայացնենք մեր խնդրանքները։

Բնականաբար բոլորն ալ յանձնուեցան դատական իշխանութեան։

Դժբախտաբար կարելի չէր եղած ձերբակալել անոնք որ նշանակուած էին հազարապետ, յիսնապետ, տասնապետ եւայլն։

Ի վերջոյ, սակայն, անոնց թաքստոցն ալ երեւան հանուեցաւ եւ մեկ մասը ձերբակալեցինք իրենց կնիքներովը, ծրագիրներովը եւ զէնքերովը միասին։ Այսուհանդերձ նորէն կարելի չեղաւ գտնել կոմիտէին բուն հոգին, վարիչ անդամները, ինչպէս նաեւ այն Դրօշակեան ֆէտայիները, որոնք եկած էին Ռուսիայէն եւ Անատոլուի զանազան շրջաններէն։ Ա՜խ, եթէ կարենայի գտնել Սեդրաքի եւ Խալիլ էֆէնտիի սպանիչները, անշուշտ ձեռքս պիտի անցնէր չուանին ծայրը։

3.— ԴՐՕՇԱԿԵԱՆՆԵՐԸ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻ ՎՃԻՌ ՏՈՒԻՆ ԻՆԾԻ ԵՐԿՈՒՍՏԵՔ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առանց ընդհատելու, ամէն տեսակ լրբութիւններ կը համարձակէին ընել ոստիկաններուն, եւ իմ հասցէիս կը ղրկէին զանազան անարգական եւ ծաղրական նամակներ։

Աչաբեկիչները ամէն օր նոր մահափորձ մը կը կատարէին, եւ ամէն օր մէկը գետին կը փռուէր վիրաւոր կամ անկենդան։ Երբեմն Հայ մը, որ կը ծառայէր ոստիկանութեան հաշւոյն, երբեմն Թուրք մը, որ կը կատարէր հանրային ապահովութեան իր պարտականութիւնը։ Կամ երբեմն ալ Հայ մը, որ չհնազանդելով կոմիտէճիներու որոշման՝ հաւատարմութիւն ցոյց կուտար կառավարութեան։

Այլեւս կոմիտէն ճշդած էր իր ընելիքը։ Անցեալ տարի Հնչակեան կոմիտէն էր, որ Պոլսոյ եւ Անատոլուի մէջ առատ արիւն թափեց եւ կոմիտէն էր, որ հրապարակ կ՚իջնէր պարտուեցաւ։ Այս տարի Դրօշակեան կոմիտէն էր, որ հրապարակ կ՚իջնէր ստանձնելով պարտականութիւնը թափուած արեան վրէժը լուծելու եւ իրենց երազին՝ անկախ եւ ազատ Հայաստանի ծրագիրը իրագործելու։ Առանց անպատեհութիւն մը տեսնելու, այդ մասին երկու կոմիտէներն ալ միացեալ յայտարարութիւն մը գրի էին առեր, առ ի տեղեկութիւն հայ ժողովուրդին եւ համայն աշխարհի։ Այս պարագան կը նշանակէր ոչ միայն կռուի ասպարէզ կարդալ, այլ եւ պատերազմ յայտարարել Թուրք կառավարութեան դէմ։

Միւս կողմէ իմ հասցէիս ղրկեցին բազմաթիւ սպառնագրեր։ Կը հրամայէին անմիջապէս հրաժարիլ ոստիկանական Նախարարութենէն, եթէ չուզեր սպաննուիլ։

Ժամանակ մը յետոյ Դրօշակեան կոմիտէին կողմէ հրատարակուած յայտարարութեան մը մէջ կը կարդայի.

— «Ազնիւ հայ ժողովուրդ,

Մեր կոմիտէն ստանձնեց Հայոց թափուած արեան փոխարէն վրէժ լուծելու պարտականութիւնը։ Շատ խիստ պիտի ըլլայ կռիւը, զոր կը պիտի մղենք՝ հասնելու համար մեր նպատակին։ Յեղափոխութիւնը, զոր պիտի յարուցանենք Պոլսոյ մէջ, պիտի համարուի մէկը այն մեծ դէպքերէն, զորս պատմութիւնը արձանագրած ըլլայ երբեք։

«Թէեւ անցեալ տարի մեր ընկեր կոմիտէն, Հնչակեանները, չկրցան հասնիլ նպատակին, սակայն Սուլթանը նիւթական այնպիսի ծախքերու ու զինուորական աշխոյժի զոհողութիւններու ենթարկեցին, որ այսուհետեւ Օսմանեան կայսրութեան ելմտական կացութիւնը անգամ մըն ալ չի կրնար իր մէջքը շտկել։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ			250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տլ.	8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

Métro : Louis-Blanc ou Jaurès
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931

16 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1752

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ ԿԸ ՑԱՄՔԻՆ...

Միեւնոյն ատեն քանի մը նիւթեր կը հրմշտկեն իրար, երբ գրի կ'առնենք այս տողերը։

Ամէնէն առաջ՝ օրուան հրատապ հարցը.— Գործազրկութիւնը, որուն բոլոր ծալքերը երեւան հանելու համար կարելին կը փորձեն խմբագրութիւնը եւ իր աշխատակիցները։ Մանաւորապէս գաւառի թղթակիցները,— համեստ աշխատաւորներ, որոնք իրենց բախտակիցներուն ցաւերը կը պատմեն։

Տակաւին ո՛ր եւ է ձեռնարկ չկատարուած, ահա յուսահատական աղաղակ մը՝ Փարիզի Աղքատախնամէն.

— «Աղքատախնամին դիմողներու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ, մինչդեռ իր եկամուտներուն աղբիւրը բոլորովին ցամքած է, ընկերութեան անդամներէն շատերը նոյնիսկ կը դժկամակին վճարել իրենց անդամավճարները»։

Եւ որոշած են բացառիկ ընդհ. ժողով գումարել, յառաջիկայ յունուար 26ին։

Միւս կողմէ, երիտասարդ արեւներ կը խաւարին յամրաբար։ Ամէն շաբթու նոր մահազդ։ Այն ալ՝ ծանօթներէն։ Ո՞վ իմացաւ ամէն կայլէ զրկուած հիւծախտաւորներու անունը։ Ո՞վ կրցաւ ճշդել անոնց թիւը... Անհաւասիկ հատ մըն ալ, այսօր, չորրորդ էջին մէջ։ Ամբողջ գերդաստանի մը վերջին յիշատակը, 21 տարեկան։

Դեռ անցեալ շաբթու մեռաւ երիտասարդ նկարիչ մը, որ հրապարակէն քաշուած էր մէկ տարիէ ի վեր։ Ունինք հիւանդներ՝ Ֆրանսայի ամբողջ տարածութեան վրայ, զանազան պաքինարաններու մէջ։ Միայն մէկուն մէջ՝ եօթը հոգի։ Եօթը արեւ՝ այս ու այն քաղաքէն։

Կան, տակաւին, ջիղերու քայքայման զոհերը։

Ցիր ու ցան յիշելով այս պարագաները, մենք տուած չենք ըլլար պատկերը ամբողջ ողբերգութեան։

Դժուա՛ր է տալ իրական պատկերը ամենօրեայ տառապանքին եւ լուռ ցաւերուն։ Եւ անօգուտ։ «Յառաջ»ի ամէն մէկ ընթերցող, այս կամ այն ձեւով հայկական կեանքին կապուած ամէն հայրենակից իր մասին գիտէ պատմութիւններ բարոյական եւ նիւթական թշուառութեան։ Ցամք սպառման, հիւծման կամ ջղագարութեան։

Ի՞նչ օգուտ պատմել ու նկարագրել, ողբալ ու հառաչել, երբ աւելիստիպողական է դարմանի մասին մտածել։

Հակառակ բոլոր տագնապներուն, գիտենք որ թաքուն, անսպառ ուժեր կան այս ժողովուրդին մէջ, իր ինքնապաշտպանութեան համար։ Եւ կան բազմազան միջոցներ՝ այստեղ, Եւրոպայի մէջ։ Ջտուած, մանրուած, գործնական եւ փորձուած միջոցներ, որոնք ոչ բանգիտութիւն կը պահանջեն, ոչ ալ միլիոններ։ Այլ միայն հետաքրքրութիւն, գիտակցութիւն եւ կամք։ Իսկ այս բոլորը կը նշանակեն մէկ բան, — կազմակերպութիւն։

Կազմակերպութիւնն է միայն, որ պիտի սահմանափակէ շատ մը չարիքներ։

Կազմակերպութիւն՝ բարոյական եւ նիւթական ուժերու։ Համախմբում, կեդրոնացում՝ ծրագրի, դրամի եւ գործունէութեան։

Ինչպէս քաղաքական-յեղափոխական ասպարէզին մէջ կազմակերպութիւնն է որ ուժ կ'արտադրէ եւ կը դիւրացնէ ամենադժուար ծրագիրներու հետապնդումն ու գործադրութիւնը, ընթացիկ, առօրեայ կեանքին մէջ ալ, ուժերու կեդրոնացումով միայն կրնանք դիմադրել սպառնացող չարիքներուն։

Եւ խոստովանինք, վերջապէս, որ աւելի անճար չենք այսօր, քան երբ կը գտնուէինք Թուրքիոյ մէջ։ Այսօրուան Պոլիսն անգամ Ազգ. Խնամատարութիւն կը պահէ, հարիւրաւոր գաղթականներով եւ որբերով, հակառակ բոլոր դժնդակ պայմաններուն։

Արդ, ինչո՞ւ պիտի յուսահատէր Փարիզի Աղքատախնամը, որ դեռ անցեալ տարի տօնեց իր յոբելեանը, եւ որուն բոլորտիքը համախմբուած են այնքան բախտաւոր հայրենակիցներ։ «Քրիզ»ը արդարացում չէ, խուսափելու համար տարրական պարտականութենէ մը։

Եթէ Աղքատախնամը մինչեւ հիմա կանգուն կը մնար տարեկան պարահանդէսով, 100-120,000 ֆրանքի եկամուտով, եւ այսօր գործնական չի գտներ պարահանդէս տալ, ինչո՞ւ չպիտի կրնար հինգ հարիւր կամ հազար հայրենակիցներու վրայ բաշխել այդ բացառիկ եկամուտը, իբրեւ «տագնապի տուրք»։

Մնաց որ, գաղտնիք չէ թէ, Փարիզի գաղութին այն մասը որ տարիներէ ի վեր կը վարէ ժամուն դրան հետ կապուած հաստատութիւնները, ունի բազմաթիւ անդամներ՝ տարին քանի մը հազար վճարելու կարողութեամբ։

Համաշխարհային տագնապը պատրուակ չդարձնենք, տարրական պարտականութեանց նուազագոյն չափէն ալ խուսափելու համար։

Իբրեւ օրինակ յիշեցինք Աղքատախնամի պարագան, եւ զանց կ'առնենք միւս խնդիրները։ Որովհետեւ, միեւնոյն բանաձեւն է որ պիտի առաջարկէինք,— կազմակերպութիւն ամէն հակատի վրայ։ Համախմբում միանման ճիգերու։

Իսկ ամէնէն վեր՝ կազմակերպութիւն գաղութներու։ Կեդրոնական մարմին մը, վերջապէս, որ հոգայ սա ցիր ու ցան բազմութիւններուն պէտքերը։

Շատ ուշացած ենք արդէն։ Եւ աւելի ձգձգելով, պիտի գտնուինք աղէտի մը առջեւ, ուշ-կանուխ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Արարատը չէ ընկճուած

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (30 Նոյ.).

Նոյեմբեր 20ին մեծ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Պարսից զօրքի եւ Արարատի Քիւրտերու միջեւ։

Թրքական բանակը կեդրոնացած է Պայազիտ քաղաքին մէջ։ Թուրքերը կրաւորական դիրք բռնած են Քիւրտերուն դէմ եւ չեն կռուիր։ Ընդհակառակն կը շոյեն զանոնք, որովհետեւ տեսան որ Արարատն անընկճելի է. մեծ զոհեր պէտք է տալ եւ յոյս չկայ յաղթելու։

Արարատի սարալանջերուն ապառաժները բնական դիրքեր են կռուող Քիւրտերուն համար։ Այս վերջինները կը նեղուին ուտելիքէ եւ մեծ դժուարութեամբ կրնան ճարել։ Գիշերանց կը յարձակին շրջակայ գիւղերու վրայ եւ կը կողոպտեն։

Դեկտեմբերին կուիները կը դադրին, որովհետեւ ձիւնը կ'արգիլէ երթեւեկը։

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԸ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐ

Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան օֆիսի Յունաստանի ներկայացուցիչը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Նոր Օր»ի խմբագրին, ներգաղթի մասին.—

Ներկայացուցիչը ի միջի այլոց, յայտարարած է թէ խորհրդային հիւպատոսարանին կողմէ կատարուած արձանագրութիւններուն ցանկերը տակաւին յանձնուած չեն հելլէն կառավարութեան, ինչ որ ենթադրել կուտայ թէ ցանկերու պատրաստութիւնը դեռ վերջացած չէ։

Շատ հաւանական է որ ներգաղթի առաջին կարաւանին մեկնումը, որ որոշուած էր Դեկտ. 17ին, յետաձգուի քանի մը օրուան համար։

Հելլէն կառավարութիւնը տակաւին որոշած չէ թէ փոխադրութեան համար ո՞ր նաւը պիտի տրամադրուի։ Ուշացումը հետեւանք է զուտ «թեքնիք» պատճառներու։ Դեկտ. 13-14ին Սուրիայէն եւ Եգիպտոսէն կը սպասուէին 300 որբեր եւ գաղթականներ, որոնք մաս պիտի կազմեն առաջին կարաւանին։

Երեւանէն հեռագրով կը տեղեկացնեն.—

Արտասահմանէն գալիք գաղթականներուն բնակարանային խնդիրները կարգադրուած են։ Առողջապահական գործավարին եւ մատակարարման գործավարութեան ներկայացուցիչները Պաթում մեկնած են, օգնելու համար ներգաղթողներուն, դեղերով եւ ուտելիքներով։

*** Հելլէն Կարմիր Խաչը խոստացած է ամէն կերպով օժանդակել ներգաղթողներուն։ Մասնաւորաբար մանուկներուն բացառիկ խնամք պիտի տարուի եւ Հելլէն Կարմիր Խաչի կողմէ անոնց համար հագուստ պիտի տրուի։

Անգլիոյ դահլիճը կը գործէ

Ինչպէս գրեր էինք, անգլիական կառավարութիւնը կը շարունակէ իր նիստերը, երկրին ներքին թէ արտաքին քաղաքական եւ ելմտական հարցերուն քննութեան համար։ Ամէնէն աւելի ելմտական հարցերն են որ կը զբաղեցնեն դահլիճը, մանաւանդ այն հարցերը որ կապ ունին Պալի խորհրդակցական յանձնախումբին եւ ամերիկեան խորհրդարանին պատերազմական պարտքերուն մասին տալիք որոշումներուն հետ։

Այսօր է որ Անգլիա պէտք է հատուցանէ Ամերիկայի իր ունեցած պարտքէն 79,970,000 տոլար գումարի տարեվճարին կէսը։ Արդ, հաւանական չի թուիր որ Հուվըրի յետաձգման առաջարկը, ամերիկեան խորհրդարանին կողմէ վաւերացուի այս շաբթու։ Նախորդ օրուընէ ի վեր նուազած են այն յոյսերը որոնք ծներ էին պարտքերու վերաքննութեան մասին, Ամերիկայի Նախագահին եւ ելմտական Նախարարին յայտարարութիւններէն եւ կարելի չէ որ այս կէտը չճշդուած, Անգլիա սահմանէ իր ելմտական քաղաքականութիւնը։ Ելմտական շրջանակները կը կարծեն թէ ասկից զատ, Անգլիա ստիպուած է նաեւ սպասելու Պալի յանձնախումբի եզրակացութեանց։

Այս պատճառներով ալ, Նախարարներու առաջին նիստերը յատկացուեցան ընդհ. հարցերու քննութեան։ Երբ կարգ մը հարցեր ճշդուին, կարելի պիտի ըլլայ կազմել նախարարական մասնախումբեր, զանազան հարցերու քննութեան համար, եւ այդ քննութեանց եզրակացութեան վրայ է որ կառավարութիւնը պիտի պատրաստէ խորհրդարանին ներկայացնելիք իր ծրագիրը։

Ո՞ւր թաղուած է Կուտէպով

Բանտարկեալի մը յայտարարութիւնները Կուտէպովի դիակը երեւան հանելու մասին, կասկածով ընդուներ էին ոստիկանութեան կողմէ, որ սակայն, պրպտումներ էր կատարեր, առանց արդիւնքի։ Այս անգամ սակայն կ'երեւի, ոստիկանութիւնը իրական հետքի մը վրայ է։ Բանտարկեալը խօսքն ըրած էր Ֆոնթէնպլոյի մէջ տան մը եւ հոն բնակող Միւլլեր անունով մէկու մը։

Փարիզի հարցաքննիչ դատաւորութեան ուղղուած նամակ մը կը յայտնէ տան վայրը եւ Միւլլերի մասին կուտայ տեղեկութիւններ։ Տունը ունի ընդարձակ նկուղներ եւ հոր մը, որ կը յանգի նկուղներուն։ Կասկած կայ որ Կուտէպովի դիակը թաղուած ըլլայ նկուղինկամ հորին մէջ։ Քննութիւնները ուրեմն, պիտի շարունակուին այդ ուղղութեամբ։

Մոսկուայի մատը Իրաքի մէջ

Սուրիական թերթերը կը գրեն թէ Ֆէյսալ թագաւոր եւ ուրիշ պետական բարձրաստիճան մարդիկ Իրաքի մէջ, սպառնագիրներ ստացած են, որով կը թելադրուի իրենց հրաժարիլ, զոհ չերթալու համար գնդակի։ Հասկցուած է որ այդ շարժումները ընողներէն գլխաւորներն են նախկին ներքին նախարար Մուզահիմ պէյ Պաճաճը, ոստիկանապետը եւ կարգ մը երեսփոխաններ, որոնք կ'ուզէին կատարել հակապետական հարուած մը։

Մուզահիմ պէյի տունը խուզարկուելով, գտնուած են կարեւոր փաստաթուղթեր եւ բանակցութիւններ Մոսկուայի կառավարութեան հետ, որ կը թելադրէր իրենց Հանրապետութիւն յայտարարել Իրաքի մէջ։

Չըրչըլի արկածը

Անգլիացի հանրաւոր պետական մարդը Վ. Չըրչիլ, արկածի մը հանդիպեցաւ Նիւ-Եորքի մէջ։ Ժամադրութեան մը կ'երթար, երբ ինքնաշարժ մը զայն գետին տապալեց։ Անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։ Մարմինը տեղ տեղ ճզմուած էր եւ գլխէն բաւական խոր վէրք մը ստացեր էր ճակատին վրայ ալ պատռուածքներ կային եւ քիթը ուռեր էր։ Առողջական վիճակին մասին, բժիշկները վերապահ են։ Չըրչիլ Ամերիկա գացած էր շարք մը բանախօսութեանց համար։ Արկածին լուրը յուզում պատճառած է Լոնտոնի մէջ։

ՍԹԵՐԼԻՆԻ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Ստերլինը մէկ քանի օրէ ի վեր սկսած է բարձրանալ։ Երէկ կէսօրին կ'արժէր 88.15։

Հնդկական գրգռութիւններ

Հնդիկ յեղափոխական գործիչներու կողմէ դրդուած եւ քաջալերուած շարժումը հնդիկ գիւղացիներուն մէջ՝ չվճարելու համար երկրագործական տուրքերը եւ վարձքերը, կը տարածուի դէպի Պէնկալի շրջանը։

Ձերբակալուեցան Հնդիկ Ազգ. Խորհուրդէն երեք անդամներ, իբր պարագլուխ այս շարժման։

Ալլահապատի եւ այլ կարեւոր շրջաններու մէջ, արգիլուեցան ճառերը, հաւաքոյթները եւ գրքոյկներու հրատարակումը։

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ Պէնկալի կառավարութիւնը, խռովութիւնները ծայր չտուած, պիտի ստիպուի միջամտութեանը դիմել կեդրոնի կառավարութեան։ Պէնկալի ոստիկանութիւնը բացառիկ իրաւասութիւններ ստացած է փոխարքային վերջին հրամանագիրով։ Կալկաթայի մէջ բազմաթիւ խուզարկութիւններ կատարուեցան եւ ձերբակալուեցան 30ի չափ անձեր։ Մեծ մասը երիտասարդներ եւ ուսանողներ են։

Նոր-Տելհիի մէջ հրատարակուեցաւ հրամանագիր մը ընդդէմ Հնդիկ Ազգ. Ժողովի անդամներուն եւ անոնց որ ուժ կուտան վարձքերը չվճարելու շարժման։

Հրամանագիրը կը յայտնէ թէ Ազգ. Խորհուրդը վերսկսած է պայքարը որ դադրած էր Տելհիի զինադադարով եւ կը կազմակերպէ ընդդիմութիւնը, այս անգամ գործի լծելով կիներ, որոնք շարժման գլուխը պիտի անցնին, եթէ պարագլուխները ձերբակալուին։

Ցոյցեր եւ կռիւներ Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայի մէջ, համայնավարները փորձեցին հաւաքոյթ մը կազմակերպել, պահանջելու համար ընդհանուր ներում քաղաքական բանտարկեալներու, սակայն ոստիկանութիւնն արգիլեց որեւէ ցոյց։

Սակայն, հարիւրի չափ անձեր, որոնց մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ համայնավար երեսփոխաններ, հաւաքուեցան հրապարակի մը վրայ եւ այնտեղ ճառերու համար բեմեր կանգնեցին։ Ոստիկանները ատրճանակ պարպեցին օդին, որմէ վերջ, կուրծք կուրծքի կռիւ մը սկսաւ։

*** Երեք Մակեդոնացիներ Փլովտիվի մէկ սրճարանին մէջ, կռուի բռնուեցան Փրոթոկէրովեան կուսակցութեան պատկանող անձերու հետ։ Մակեդոնացիներէն մէկը կրակեց ոստիկաններուն վրայ, որոնք միջամտեր էին կռուին։ Ոստիկան մը վիրաւորուեցաւ ծանրօրէն։

Չինաստանի նախագահը կը հրաժարի

Չինական Հանրապետութեան նախագահը, մարաջախտ Չանկ-Քայ-Շէք, տուաւ իր հրաժարականը նախագահութենէ։

Կը կարծուի սակայն թէ, նախագահը, պիտի պահէ վերին հրամանատարութիւնը կէս-միլիոննոց բանակի մը։

Վերջին լուր մը սակայն կը յայտնէ թէ իր խորհրդականներու պնդումին վրայ, ետ առած է հրաժարականը։

Եգիպտոսի հայ համայնավարները

Եգիպտական ոստիկանութիւնը կարգ մը համայնավարներ ձերբակալած է Գահիրէի եւ Հելիոպոլսոյ մէջ։ Ձերբակալուածներուն մէջ կան, կ'ըսուի, 11 Հայեր, որոնք բանտարկուած են արդէն։

Ո՛րքան կարելի եղաւ ճշդել՝ ձերբակալուածներուն մէջ կան ի մէջ այլոց, հետեւեալները,— կը գրէ «Յուսաբեր»։

Աբրահամ Մաթոսեան (ոսկերիչ), Կար. Թորոսեան (ոսկերիչ), Օննիկ Իզմիրլեան (կաղմարար), կօշկակար Սուրէն (Պէնի Սուրէնեան), Հայկ Դպիրեան, եւայլն։

Մահ Կիւսթով Լը Պոնի

Կիւսթավ Լը Պոն որ ծանօթ է հայ հասարակութեան, իր մէկ գործին «Ամբոխներու հոգեբանութիւնը» եւ հատուածներու թարգմանութեամբ, մեռաւ նախորդ օր։ 91 տարու էր։

Կարելի է ըսել, չէ մնացած նիւթ մը որ զինքը չհետաքրքրէ եւ որուն մասին գրած չըլլայ։ Գրած է կենսաբանական, մարդաբանական, բնագիտական, բժշկական, ընկերաբանական եւ արեւելագիտական հատորներ։

ՈՒՇ ՉԷ

Մովափի ժայռերէն մէկուն վրայ նստած է ծերունի մը: Գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, կը դիտէ իր խորտակուած նաւուն բեկորները՝ որոնցմէ մաս մը նետուեր են ցամաք, իսկ ուրիշներ ալ կ'օրօրուին կատաղի ալիքներուն փրփուրներուն հետ:

Անհնի փոթորկի մը նկարն էր այս, առաջինն իր տեսակին մէջ զոր տեսեր էի կեանքիս մէջ, մանկութեանս օրերուն: Ցետոյ երբ տեսայ իրական փոթորիկները ծննդավայրիս ծովափներուն վրայ՝ անոնք բնաւ չթողուցին նոյն տպաւորութիւնը:

Կը սիրէի դիտել ալիքներու կատաղի կռիւը եւ խուլ մռնչիւնը, որ քանի որ նաւու մը կամ մարդկային կեանքի վտանգը չկար, ժայռերու հպարտութիւնը կ'ազդէր սրտիս, կը սիրէի թռչուններուն խօլ պարը եւ ծովուն կծու հոտը: Բայց այն նկարը տարբեր էր ինծի համար, մատղ երեւակայութիւնս կեանք կուտար անոր: Այն ծերուկը կուլար, արցունքները կը տեսնէի այտերն ի վար ճերմակ մօրուքին մէջ, աչքերը պղտորեր էին եւ վշտին սաստկութենէն չէր զգար ցուրտը, ու կը սպասէր որ հանդարտի ծովը: Ալիքները իրեն պիտի բերէին անշուշտ իր նաւուն շատ մը մասերը, այն ատեն պիտի իջնէր իր տեղէն եւ հաւաքելով զանոնք՝ նորէն պիտի շինէր իր նաւը, պակսած տեղերն ալ նորեր պիտի դնէր...

Այսպէս կը խորհէի այն ատեն եւ ես ալ կարծես կը սպասէի տխուր ծերուկին հետ, որպէսզի աշխատի եւ անօթի չմնան իր զաւակները, թէեւ դեռ ոչինչ կը հասկնայի կեանքի դժուարութիւններէն:

Այդ պատկերը չմոռցայ երբեք ու չեմ գիտեր ինչո՛ւ տարիներու ընթացքին հետզհետէ միշտ աւելի յաճախ յիշեցի զայն:

Այն ճակատագրական եղաւ ինծի համար, եւ տխուր օր մը աչքերուս առաջ պարզուեցաւ կրկին, բայց տարբեր իրականութեամբ մը եւ յաւերժ ցաւագին ու ողբալի երեւոյթով մը: Այս նոր փոթորիկը անհունօրէն կատաղի էր: Հայ ժողովուրդի բեկորներն էին խաղալիկ դարձած զազան ալիքներուն, իսկ հոն ժայռին վրայ գալարուած հոգիով, սրտատրոփ ու աչալուրջ կը սպասէր հայութեան պաշտպան ոգին:

Այս անգամ տեսայ սակայն մեղմացումը փոթորկին, ու երբ անցաւ գիշերը՝ արեւը տարբեր տարբեր ափերու վրայ նետուած տեսաւ ցանցառ բեկորներն այն մեծ նաւուն որ խորտակուած էր մարդկութեան խղճովը եւ քաղաքակրթութեան նո՛ւրբ բարիքներովը: Եւ եթէ անոնք չէին յաջողած յետին բեկորն ալ ծովամոյն ընել, այդ պէտք է վերագրել միայն՝ վերապրողներուս կամքի եւ պայքարի ուժին. անչափելի ուժ մը, որովհետեւ տարբերու աչեղ քմայքին դէմ չէր կռիւը, այլ մարդկային մտքէ յղացուած՝ ոչնչացման զարհուրելի ուժին դէմ: Եւ այս անհաւասար պայքարին մէջ, փաստօրէն միակ յաղթականը՝ հայ կամքի անընկճելի մնալն էր միշտ, իր բոլոր դժոխային չարչարանքներուն եւ մահուան մէջն իսկ:

* * *

Այս է եղեր ընդհանրապէս հայ ժողովուրդին ճակատագիրը: Բայց թէ 1915 — 16ը իր տարագրութեանց ամէնէն սարսափելին ու մեծը եղաւ եւ որ մարդկային ճակտին յաւէտ դրոշմեց սեւ արատը՝ բայց սա վերջին տասնամեակին գաղթականութիւնը աւելի եւս կը խոշորցնէ այդ արատը, քանի որ արդէն անսահման կոտորակուած ու ցաւատանջ ժողովուրդ մըն էր որ կրկին ու կրկին բաժան բաժան եղաւ:

Եւ ի՞նչ է պատկերը: Երկրագունդի գրեթէ բոլոր ծանօթ մասերուն մէջ կծկուեր են խումբ խումբ Հայեր, նոր նոր կլիմաներու, բարքերու, օրէնքներու ու լեզուներու ճնշումէն շուարած եւ նոյնիսկ երբեմն կորսնցուցած գիտակցութիւնը իրենց դժբախտութեան:

Երբեմն առանց նախանձի չէր որ կը նայէինք Եւրոպայի եւ Ամերիկայի շրջիկներուս կամ գիտուններու որոնք անվերջ կը ճամբորդէին եւ նոր տեղեր կը տեսնէին: Իսկ այժմ եթէ օր մը բախտը միասին հաւաքէ մեր բեկորները հարազատ գետնի վրայ՝ երփներանգ ու տարօրինակ երեւոյթ մը պիտի կազմենք...

Վա՜յ այս օրերու հայ ուսուցիչներուն...

Այժմ գաղութներու մէջ չկայ հայ թերթ մը, ճշմարիտ ու բարեխիղճ հայ թերթ մը՝ որ օրը օրին եւ իրենց բնակավայրերուն անուններով չարձանագրէ Հայերու թիւը, իրենց տնտեսական վիճակը եւ թէ ինչ չափով շահագրգռուած են մայրենի լեզուի հարցով: Միակ նպատակ մըն է որ կը հետապնդեն բոլորն ալ, այն է Հայը Հայ պահել: Դժնդակ գործ մը այսքա՛ն բազմազան ժողովուրդներու թոհուբոհին ու հոսանքին մէջ խեղդուած ափ մը բազմութիւններու համար, ինչ որ սակայն ապարդիւն չպիտի մնայ՝ որքան ժամանակ որ ուզենք ու ու փորձենք: Եւ այս սերունդը, մե՛ր սերունդը, ցաւերէ վերապրած խաչակիրներս՝ միայն մեղի է վիճակուած այս պարտականութիւնը իսկ եթէ վստահ ենք՝ նոր սերունդը չի կրնար պատասխանատու նկատուիլ:

Այս անգամ ալ օտարութեան փոթորիկին մէջ ծովամոյն ըլլալու անխուսափելի վտանգը ցցուած է եւ միակ իրական փրկութիւնը հայ մնալն է, որպէսզի կարելի ըլլայ օր մը հաւաքել բոլոր անաղարտ բեկորները եւ վերաշինել մեծ նաւը:

Բոլոր անոնք որ այս նուիրական ու կարեւորագոյն հարցով կը հետաքրքրուին եւ դարման մը կ'որոնեն անընդհատ՝ գոհունակութեամբ կը տեսնեն որ, վերջին գաղթականութեան շրջանին հայաշատ բոլոր կեդրոններէն՝ համեմատաբար Ռումանիոյ մէջ է որ քիչ շատ իրական գործ մը կը կատարուի հայ նոր սերունդին հանդէպ, իրեն սիրցնելով ու սորվեցնելով հայ լեզուն, գրականութիւնն ու պատմութիւնը:

Ռումանիոյ մէջ, ինչպէս յայտնի է, հինէն, Անիէն գաղթած Հայեր, հոծ բազմութիւններով եկած են եւ անցած մինչեւ Հունգարիա, մինչեւ Լեհաստան, տեղ տեղ շինած են եկեղեցիներ եւ ունեցած են մշակոյթ մը եւ ծառայութիւններ մատուցած իրենց գտնուած երկրին, բայց բոլորն ալ ձուլուած օտարացած են, շատեր հազիւ կը յիշեն թէ իրենց նախահայրերը Հայեր եղած:

Մինչեւ 30-35 տարի առաջ ևս մաս առ մաս Հայեր գացած են գլխաւորաբար Ռոտոսթոյէն, Քէմախէն, Եվերեկէն, Ատափազարէն եւ այլն տեղերէ ու զբաղած են ու մինչեւ այժմ ալ կը զբաղին, գրեթէ քիչ բացառութեամբ, կօշկակարութեամբ եւ կաշեվաճառութեամբ: Քէմախցիները գրեթէ բոլորն ալ սուրճի գործով կը զբաղին կամ նպարավաճառ են: Բոլորն ալ իրենց գործով միայն զբաղած են, բաւական համարելով որ եկեղեցի մը եւ նախակրթարան-դպրոց մը ունին: Զէ՞ որ Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ կանգուն էին հայ լեզուի մեծ կեդրոնները: Բայց երբ յանկարծ եկաւ 1922 1923ի հոծ գաղթականութիւնը՝ բոլորովին տարբեր երեւոյթ ստացան Ռումանիոյ հայաշատ քաղաքները՝ Պուքրէշ, Քոնստանցա, Պազարճըգ, Կալաց եւ Սիլիստրէ, իւրաքանչիւրն ունենալով դպրոց եւ եկեղեցի: Վերածնունդ մը եղաւ:

Եւ նորեկները, հակառակ իրենց սրտաբեկ վիճակին՝ շատ բան բերին իրենց ծննդավայրին ոգիէն, եռանդէն ու գործունէութենէն, եւ գտնուեցան արթուն և կարող մտքեր որ հետզհետէ զանազան միութիւններ կազմակերպեցին, Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր մարզական եւ արիական խումբերովը, Տիկնանցը, Օրիորդացը, Աշակերտականը, զանազան Հայրենակցականները, Ուսանողականը, Հրատարակչականը, Մշակութայինը: Այս բոլոր Միութիւններուն էական նպատակն էր վառ պահել հայ լեզուն եւ հայ ոգին: Երկու տարիէ ի վեր կազմուած Հայ Կարմիր Խաչն եւս այս նպատակին կը ձգտի գեբաղանցապէս, այն է պահպանում հայ լեզուի եւ հայ ցեղի:

Այս է մօտաւոր պատկերը բոլոր այն հարազատ վայրերուն ուր՝ ղտնուեցան հայ սրտով ու առողջ մտքով տողորուած անհատներ: Իսկ անդին եւ իրենց բախտին լքուած բազմութիւնները դատապարտուած են անվերադարձ կորուստի, եթէ շուտով չծագի փրկարար արեւը:

Առ այժմ մխիթարական պատկեր մըն է ինչ որ լեզուի տեսակէտով կը ներկայացնեն ռումանահայ դպրոցները, մասնաւորաբար Պուքրէշը: Թաղականութիւններու եւ Հոգաբարձութիւններու մէջ կը գտնուին հայ ոգիով տոգորուած եւ պատասխանատու անձեր, որոնք կը ջանան գիտակից եւ պատրաստուած հայ ուսուցիչներու յանձնել նոր սերունդի դաստիարակութիւնը եւ փոխանցումով փրկել յաջորդ սերունդն ալ:

Խիստ գնահատելի է Ռումանահայ գաղութին այս ջանքը, Հայը Հայ պահելու իր գերագոյն ճիգին մէջ. եւ բարեբախտաբար հոսանքը հոն է նետեր քանի մը փորձ եւ մասնագէտ հայ ուսուցիչներ, որոնք իրապէս նուիրուած են իրենց կոչումին:

Հակառակ Ռումանիոյ տնտեսական խիստ ծանր կացութեան, որմէ ամէնէն աւելի հայ ուսուցիչն է որ կը տուժէ ամէն տեղ, շնորհիւ այդ անձնազոհ գործունէութեան, պիտի փրկուի մեծ մասը վաղուան հայ սերունդին, ինչ որ պատիւ կը բերէ հայ ուսուցչին, հայ դաստիարակին եւ սերունդներ փրկել ուզող հայ գրողին:

Ի՜նչ գեղեցիկ ու փրկարար գործ պիտի ըլլար, եթէ բոլոր գաղութներուն մէջ եւս այսքան հոգ տարուէր հայ լեզուի եւ հայ մշակոյթի պահպանման, քանի դեռ ուշ չէ:

ԱՆԱՀԻՏ

ՏԷՐՍԻՄԻ ԵՒ ՏԷՐՍԻՄՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ցիշենք քանի մը դրուագներ Տէրսիմցիներու կեանքէն ու գործելու կերպէն, աւելի լաւ գաղափար մը կազմել տալու համար անոնց նկարագրին մասին: Այս դրուագներուն մէջ չեն պակսիր զուարճալիներն ալ:

Անգամ մը Տէրսիմցի Քիւրտ մը վիրաւոր կ'իյնայ Թուրք կառավարութեան ձեռքը ու կը բանտարկուի Քէմախի մէջ: Քանի մը օրէն վէրքը փտախտի կը վերածուի ու կը մեռնի վաղաժամ տարաբախտ երիտասարդը: Զոհին մայրը, որ բանտը այցելութեան եկած է եղեր իր զաւակը տեսնելու, անոր դիակին վրայ կուլայ ու կը յանդիմանէ զայն.

— «Իմ «սալան» զաւակս, իմ «քէլէշ» որդիս, այս դժբախտութիւնը եկաւ քեզի ու ինծի, որովհետեւ դուն անխոհեմ եղար: Երբ մածունը կերար, ինչո՞ւ չանախը չկոտրեցիր...»: Այսինքն թէ կողոպուտէն յետոյ ինչո՞ւ չսպաննեցիր ալ, հետքը ամբողջովին կորսնցնելու համար:

Ուրիշ Տէրսիմցի երիտասարդ մը ձի մը կը գողնայ, սակայն փախցնելու ատեն, անճարակօրէն կը բռնուի, իյնալով Թուրք ժանտարմաներու ձեռքը: Մայրը երբ որդիին այս վիճակը կը տեսնէ, կը կշտամբէ զայն.

— «Թռչուն մը կայ, որ ոսկոր կը կլլէ, սակայն կլլելէ առաջ կը չափէ թէ արդեօք անոր ծայրը դուրս պիտի ելլէ իր... յետոյքէն: Եթէ ամբողջովին չպիտի կրնայ ծածկել իր ստամոքսին մէջ, չի կլլեր: Եթէ դուն ալ չպիտի մարսէիր այս ձին, ինչո՞ւ փախցուցիր...»:

Գողութիւն ընելու համար ո՛չ մէկ յանդիմանութիւն, սակայն անճարակութեանը համար կշտամբանք...

Անգամ մը Տէրսիմցիներու աւազակախումբ մը կը թալլէ Հայերու կարաւան մը, յետոյ բեռները կուտայ տղամարդոց շալակը եւ կը ստիպէ որ զանոնք փոխադրեն իրենց թաքստոցը, լերան կողերուն վրայ գտնուած թփուտներուն մէջ: Դժուարին աշխատանք մը որ ժամեր կը տեւէ: Խեղճերը իրենց իսկ կռնակով ստիպուած են փոխադրել իրենց հարստութիւնը դէպի աւազակներուն որջը: Այս աշխատանքը լրանալէն յետոյ, աւազակները շալակողներուն իւրաքանչիւրին կը վճարեն երկուական ղրշ. իբրեւ փոխադրողչէք...: Մարդիկը անարդար գործ չեն սիրեր, աւելորդ աշխատանքը կը վճարեն...

Ուրիշ անգամ մը, Տէրսիմցիները կը թալլեն Թուրք դատաւոր մը՝ որ պաշտօնով ուրիշ քաղաք մը կը փոխադրուէր: Աւազակները երբ կ'իմանան իրենց զոհին դատաւոր մը ըլլալը, կ'ըսեն անոր.

-- Ինչպէ՞ս, դատարանին մէջ «հէլլէմ-խուլլէմ»ով մարդ կը կողոպտե՞ս, ո՛վ գիտէ ո՛րչափ արցունք թափել տուած ես: Արդարութիւնը տեղը գտաւ: Ասկէ յետոյ պաշտօնիդ մէջ արդար եղիր, ապա թէ ոչ պատիժդ այսպէս կը գտնես...:

Դրուագ մըն ալ անոնց պետերէն մէկուն գործելակերպէն, ու վերջացնենք այս մասը:

Հայ յեղափոխութեան անվեհեր ու արի արանց մարտիկներէն քաջանանոթ Ձ... որ երեք տարի անցուցած էր Տէրսիմի մէջ եւ ծանօթացած ու բարեկամացած Դութօ-Տէրէսիի անուանի պետերէն Հասանի, որ ի վերջոյ կը ձերբակալուի ու կ'արգելափակուի Երզնկայի բանտը, հարիւր մէկ տարի թիապարտութեան դատապարտուելով: Վրայ կը հասնին համիտեան կոտորածները, 95—96ի ջարդերը: Հերոսը կը լսէ որ իր հայրը Ա...ի մէջ կը սպանուի նշանաւոր Թուրքի մը կողմէ: Անզօր կատաղութեամբ կը մռնչէ շղթայակապ է ու ազատութեան որեւէ յոյս չունի: Սակայն իր հօրը վրէժը լուծելու միջոց մը կը խորհի ու կը յաջողի գտնել: Բանտէն ազատուած Տէրսիմցիի մը միջոցով նամակ մը կը ղրկէ իր բարեկամ Հասան պէկին, խնդրելով անկէ որ իր հօր սպանիչը մէջտեղէն վերցնէ, այսպէսով իր բարեկամութեան ապացոյցը տալով: Հասան անմիջապէս կուգայ եւ դարանակալ կը սպասէ այն ճամբուն վրայ, ուրկէ խնդրոյ առարկայ Թուրքը պիտի անցնէր, կարգ մը գիւղերու տասանորդը գանձելու համար: Հասան ի զուր կը սպասէ, Թուրքը տարբեր ճամբով մը գացած էր: Սակայն այն միջոցին կ'անցնին Ա...ցի ուրիշ երեք Թուրքեր: Հասան այդ երեքը կը խողխողէ փոխանակ մէկին: Ցետոյ նամակ մը կը ղրկէ բանտ իր բարեկամ Ձ.ին, կ'արդարացնէ ինքզինքը իր անյաջողութեան համար ու կ'ըսէ.

— «Առ այժմ այս երեքով գոհացիր, միւսն ալ հարկաւ օր մը ձեռքս կ'անցնի, Աստուած ողորմած է...»:

* * *

Հայերու եւ Տէրսիմցիներու յարաբերութիւնները ի՞նչ եղած են անցեալին մէջ եւ ժամանակի ընթացքին:

Կ'արժէր ուսումնասիրել այս խնդիրը, սակայն մենք միջոց չունինք ներկայ գրութեամբ հանգամանօրէն զբաղելու: Պիտի տանք քանի մը հաւանցի տեղեկութիւններ, որ կրնան ատաղձ եւ գրգիռ ըլլալ հայ բանասէրի մը պրպտելու պատմութեան ալքերը, երեւան բերելու համար շարք մը ճշմարտութիւններ՝ որոնք ցարդ ծածկուած են գաղտնիքի մը թանձր քօղով եւ աւանդութիւններու եւ ենթադրութիւններու մշուշով:

Ուրկէ՞ կուգայ Տէրսիմ անունը եւ ի՞նչ կը նշանակէ: Գաղտնիք: Այս հարցով հետաքրքրուած եմ ժամանակին եւ հարցուփորձ կատարած, առանց գոհացուցիչ պատասխան մը ստանալու: Անգամ մը միայն Ակնցի ծերունի մը ինծի տուաւ բացատրութիւն մը՝ որ թէեւ ինծի համոզիչ չթուիր, սակայն կ'ուզեմ մէջ բերել, գէթ իր հետաքրքրական հանգամանքին համար:

Ըստ այդ ծերունիին բացատրութեան, Տէրսիմ բառը առաջ եկած է Տէր Սիմոնէն: Իբրեւ թէ Տէրսիմ լեռնաշխարհը ժամանակին հովուական թեմը եղած ըլլայ Տէր Սիմոն կոչուած հայ կրօնաւորի մը: Ասիկա պարզապէս աւանդութիւն մըն է Հայերուն մէջ մնացած եւ ստուգութեան ու բացատրութեան կարօտ:

Ստոյգ է, սակայն, որ Տէրսիմի շուրջն ու մէջը հայկական անուններու ամբողջ շարք մը գոյութիւն ունի: Այդ յատուկ անունները անվիճելիօրէն եւ որոշապէս կ'ապացուցանեն թէ Տէրսիմ երբեմն հայաշատ վայր մըն է եղած, ուրկէ

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԷՆՔԸ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Է.

Բ. — ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

2.—ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Ի՞նչ պայմաններ պէտք է լրացնել տեսակով եւ դրամով փոխարինութիւններուն իրաւունք ունենալու համար

Ա.— Նախ արձանագրուած ըլլալ իբրեւ ապահովագրեալ եւ այդ պարագան հաստատող անուանագրութեան թուղթը (carte d'immatriculation) *ունենալ: Եթէ կորսուած է, Ապ. Սնտուկէն ուրիշ մը պէտք է ուզել, տալով անուանագրութեան թիւը* (numéro matricule), *որ նշանակուած կ'ըլլայ նաեւ եռամսեայ եւ տարեկան տոմսակներուն վրայ:*

Բ.— կանոնաւորաբար 60 օր բաժնեվճարուած ըլլալ հիւանդութեան ամիսը նախորդող երեք ամիսներու ընթացքին, *կամ 240 օր՝ 12 ամսուան մէջ: Օրինակ, եթէ մէկը հիւանդանայ յուլիսի մէջ որեւէ օր, ապրիլ, մայիս եւ յունիս ամիսներու ընթացքին գէթ 60 օրուան կամ 10 շաբաթական բաժնեվճար տուած պէտք է ըլլայ: Այդ պարագան ընդհանրապէս գործատէրը կը հաստատէ վկայութեան գրով մը: Եթէ հիւանդ ապահովագրեալը այս պայմանը լրացուցած չէ, փոխարինութիւն չիստանար կամ պակաս կը ստանայ:*

Գ.— Հիւանդութեան ընթացքին ենթարկուի բժշկական եւայլ ճակակշիռներու, *զորս կը գործադրէ Ապահովագրական Սնտուկը բժիշկներու կամ այցելու քննիչներու միջոցով: Եթէ ապահովագրեալը արգիլք ըլլայ այդ հակակշիռներուն կամ խոյս տայ անոնցմէ, եւ կամ եթէ քննութիւնը երեւան բերէ որ հիւանդը կէտ առ կէտ չի գործադրեր դարմանող բժիշկին յանձնարարութիւնները (աշխատանքը դադրեցնել, անկողին պառկիլ, սենեակէն դուրս չելլել. եւն.), այդ պարագային փոխարինութիւնները կիսով չափ կրնան զեղչուիլ, թէեւ ապահովագրեալը՝ բողոքելու եւ ինքզինքը արդարացնելու իրաւունքը կը պահէ:*

.Դ— Աշխատանքի արկած, պատերազմի ճիւանդութիւն եւ վէրք կամ արկած չունենալ: *Աշխատանքի արկած ունեցողները 9 ապրիլ 1898ի օրէնքին, իսկ պատերազմի հետեւանքով վէրք կամ հիւանդութիւն ունեցողները 31 մարտ 1919ի օրէնքի տրամադրութիւններու ենթակայ են:*

3.—ՁԵՒԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ի՞նչ ձեւակերպութիւններ պէտք է կատարել վերոյիշեալ փոխարինութիւնները ստանալու համար

Ա. Հիւանդութեան Թուղթ առնել.— *Երբ ապահովագրեալ մը կամ անոր ընտանիքին անդամներէն մէկը կը հիւանդանայ, բժիշկին դիմելէ առաջ, պէտք է որ հիւանդութեան թուղթ մը առնէ: Այդ նպատակով ապահովագրեալը կամ իր կողմէն մէկը իր անուանագրութեան թուղթով կը ներկայանայ այդ շրջանի Ապ. Սնտուկին կամ անոր մասնաճիւղին, որ ընդհանրապէս քաղաքապետարանը կը գտնուի: Անոնք որ փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան մը սնտուկին յարած են, յատուկ պաշտօնեային կը դիմեն:*

Ապահովագրական Սնտուկը ներկայացողին կուտայ հիւանդութեան թուղթ մը (feuille de maladie), բացիկ *մը* (carte-lettre) *եւ* գործատէրի վկայագիր մը (attestation d'employeur):

Հիւանդութեան Թուղթը *շատ կարեւոր է, որովհետեւ ան է որ պիտի պարունակէ ապահովագրեալին այլազան փոխարինութեանց իրաւունքին արձանագրութիւնները: Այդ իրաւունքը կը սկսի թուղթին վրայ բժիշկին կողմէ արձանագրուած բժշկական առաջին քննութեան թուականէն: Միւս կողմէ հիւանդութեան թուղթին վրայ նշանակած կ'ըլլայ տրուած օրուան թուականը: Հետեւաբար անհրաժեշտ է որ ապահովագրեալը բժիշկին ներկայանայ հիւանդութեան թուղթը առնելէ յետոյ: Շատ ստիպողական պարագաներու մէջ, կրնայ անմիջապէս բժիշկին երթալ կամ տուն կանչել զայն, այդ այցելութեան համար անկէ վկայագիր մը ստանալ, եւ յաջորդ օրը միայն առնել հիւանդութեան թուղթը:*

Բացիկը կը ծառայէ *Ապահովագրական Սնտուկին լուր տալու ապահովագրեալին կամ իր ընտանիքին մէկուն հիւանդ ըլլալը, բժշկական առաջին քննութեան թուականը, հիւանդութեան մօտաւոր տեւողութիւնը, աշխատանքը շարունակելը կամ դադրեցնելը, եւ այս վերջին պարագային անկողին պառկելու կամ սենեակը մնալու պարտաւորութիւնը, կամ որոշ ժամերու դուրս ելլելու բժշկական արտօնութիւնը, եւայլն: Ասոր համար պէտք է որ հիւանդը բժշկական առաջին քննութենէն առաւելն 48 ժամ յետոյ բացիկը ղրկէ Ապահովագրական Սնտուկին: Ասոր համար կը բաւէ բացիկին երկու ծայրերը փակցնել եւ նամականիշը ձգել առանց դրոշմ փակցնելու:*

Գործատէրի վկայագիրը *զանազան ատեն կը ծառայէ: Գործատէրը այդ թուղթին վրայ կ'արձանագրէ հիւանդութեան ամիսը նախորդող երեք ամիսներու ընթացքին ապահովագրեալին տուած բաժնեվճարներու գումարը, աշխատանքը դադրեցուած օրուան եւ աշխատանքի վերսկսման թուականները: Այս վկայագրին շնորհիւ Ապ. Սնտուկը կրնայ ստուգել ապահովագրեալին 60 օրուան բաժնեվճար տուած ըլլալը, պայման մը առանց որուն փոխարինութիւնը կը մերժուի կամ կը զեղչուի:*

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

...կայն Հայերը ի վերջոյ անհետա-ցած են, կա՛մ գաղթելով, կամ բնա-ջնջուելով, եւ կամ կրօնափոխու-թեամբ։

Ցիշենք քանի մը գիւղերու ա-նուններ՝ որոնք յայտնապէս Հայ-կական են եւ սակայն կորսնցուցած են իրենց հայկական դիմագիծը, ներկայիս իբրեւ ժողովուրդ ունենա-լով միայն Քիւրտեր։ Այդ գիւղերն են, ոմանք քիչ աղաւաղուած ա-նուններով.— «Զիրնիք» (Միրանիք), «...արաբիք», «Գետակ (Գետակ), «Բլը-րակ» (Բլրակ) «Ընկուզիկ» եւայլն։ Տէրսիմի մէջ կը գտնուին նաեւ ...ու շրջաններ, զուտ հայկական ...անունով,— Պարամոր եւ Խա-...մոր, որոնց մէջ ոչ մէկ Հայու ...կայ։ Այս վայրերուն երբեմնի Հա-յերը գաղթա՞ծ են թէ կրօնափոխ ...ած։ Ահա լուծելի խնդիր մը։ Տէր-սիմի շուրջն եւս կը գտնուին ու-...րիշ հայանուն գիւղեր, ներկայիս ...ուտ Թրքաբնակ, որոնց մասին սա-...կայն աւանդութիւնը քիչ մը լոյս կը ...ափէ։

Այդ գիւղերն են Ս. Թորոսի ...փոխումբը՝ համբաւաւոր իր ար-...ուած քաղցրահամ ու անուշա-...ր համեղ սեւ չամիչով։ Ու դարձ-...եալ Ուռիկ ու Դարզլուխ՝ ներկայիս ...ուտ Թրքաբնակ։ Չմոռնանք յիշել նաեւ Պալ-Վարդենիքն ու Պալ-Էգ-...եկը (Ագրակ, Ագարակ), երկուքն ...ալ նմանապէս Թրքաբնակ։ Այս գիւ-ղերուն մասին սակայն կան որոշ ...տեղեկութիւններ, որոնք պատմական ...արժէք ու նշանակութիւն ունին։ Մօտաւորապէս 150—200 տարի ...առաջ, Սուլթան Համիտ Ա.ի օրով ...սոսկալի հալածանք մը կը սկսի այս ...շրջանի Հայերուն դէմ։ Կը ստիպեն ...անոնք մահմետականութիւնն ըն-...դունիլ։

Ու այդ շրջանին Հայերը չկրնա-...լով տոկալ ու դիմադրել հալածանք-...ներուն, ակամայ կը ստիպուին ...մահմետականանալ։ Այս իսլամացած ...գիւղերու շարքին կը պատկանին նաեւ Ակնայ մօտակայ գիւղերէն ...Հաշոն, ամէնէն վերջը իսլամացած, ...Ագրակը (ագարակ), Հաբաղնոսը, եւ ...Հըռակայ, առաջինը, Եփրատի ձախ ...ափին, իսկ վերջին երեքը՝ աջ ա-...փին վրայ։ Դեռ ուրիշներ ալ կան ...անոնց կարգին, բայց զանց կ՚ը-...նենք յիշել։ Եւ արդէն Հաշոյի, Ագ-...րակի եւ Հաբաղնոսի (աբեղանոց?) ...բնակիչներուն նիստ ու կացը, տու-...ներուն ճաշակաւոր յարդարանքը, ...իրենց ամբողջ կենցաղը որոշապէս ...կ՚ապացուցանեն իրենց հայկական ...ծագումը։ Եփրատի այս շրջաննե-...րուն մէջ մենք ունինք իսկապէս ...իսլամ-Հայերու բաւական հոծ բազ-...մութիւն մը։

Ո՞վ չիգիտեր թէ սեղանաւորա-...կան եւ առեւտրական ասպարեզնե-...րուն մէջ, ինչպէս նաեւ կառավա-...րական բարձր դիրքերու վրայ կը ...գտնուին Ագրակցի կամ Հաբաղնոսցի ...բազմաթիւ Թուրք Հայեր...։

Զանգուածային այս իսլամա-...ցումները, բռնութեամբ իրականա-...ցած, յատկանշական նաղթանքներու ...տեղծման պատճառ եղած էին Ակ-...նայ մէջ։ Անուան տօնախմբութիւն-...ներու առթեն, «մեծ»երը, այսինքն ...ընտանիքին աւագները, ծերերը օրհ-...նելով իրենց պզտիկները, անոնց ...անուան տարեդարձներուն առթիւ ...կ՚ըսէին. «Ողջ Միսս, շատ ապրիս. ...անունովդ ապրիս, անունովդ ...Միսսս»։ Դիւրին է գուշակել թէ ...անոնք իրենց այս վերջին մաղթան-...քով ըսել կ՚ուզէին, «Հայ Միսս, ...Թրքանաս։»

* * *

Վերջացնելու համար մեր այս ...գրութիւնը՝ Տէրսիմի եւ Տէրսիմցի-...ներու մասին, հարկ է շեշտել սա ...պարագան թէ Տէրսիմ ճգնաժա-...մային շրջան մը կ՚անցընէ ներկա-...յիս։ Թուրք կառավարութեան ...ձեռք առած միջոցները այդ կ՚ա-...պացուցանեն։ Թուրք թերթերու ...հաղորդած տեղեկութիւններու ու ...հրատարակած բացատրութիւններուն ...իմաստը որոշապէս այդ է։

Լինե՞լ թէ չլինելու հարց՝ Տէր-սիմի համար։

Արեւելեան Նահանգներու քրտա-կան ապստամբութիւններէն խրատ-ուած՝ Թուրքերը կ՚ուզեն հաշուե-յարդարի ենթարկել ամբողջ քիւրտ ժողովուրդը, խոշոր տապանաքար մըն ալ դնելու համար քրտական հարցին վրայ։ Անոնք ժամանակին Տէրսիմը անվթար կ՚ուզէին պահել իբրեւ Դաշնակեան սուր ծառայեցնե-լու համար Հայոց գլխուն։

Ո՞վ չի գիտեր թէ Համիտեան կոտորածներու առթեն ինչ տխուր դեր կատարեցին Տէրսիմցիները, իբ-րեւ ոճրագործութեան միջոց ծառա-յելով Թուրքերուն ձեռքը։ Տէրսիմի շրջակայ բոլոր հայաբնակ վայրերուն ու քաղաքներուն ջարդերը անոնց միջոցով կատարուեցան։ Վերջին հայաջինջ տեղահանութիւններուն ու կոտորածներուն մէջ ալ, մեծ մաս-նակցութիւն ունեցան Տէրսիմցիները միշտ Թուրք կառավարութեան դր-դումով ու թելադրութեամբ։

Թուրքերը Տէրսիմը անվթար կ՚ուզէին պահել նաեւ զանոնք օգ-տագործելու համար Թուրք եւ Ռուս պատերազմներու պարագային։

Հիմա, սակայն, պայմանները փոխուած են։ Երբեմնի հայաբնակ վայրերը թափուր են Հայերէ։ Ռուս եւ Թուրք բարեկամութիւնը, առայժմ որեւէ պատերազմի վտանգ չի ներ-կայացներ։

Ներկայիս մէկ վտանգ կայ. — Քրտական հարց, ու քրտական ան-կախութեան խնդիր։ Պէտք է այս վտանգին առջեւն առնել։

Արարատի քրտական ըմբոստու-թեան ժամանակ, Տէրսիմ անտարբեր հանդիսատես եղաւ, մինչդեռ իր մասնակցութիւնը կրնար վճռական ազդեցութիւն ունենալ։

Եւ սակայն Տէրսիմցիներուն մէջ ազգային, հայրենասիրական զգա-ցումը գոյութիւն չունի։ Ընդհանուր քրտական դատը զիրենք չէ ոգեւո-րած երբեք։ Անոնք իրենց զիրենք անկախ կը զգան եւ ուրիշ մտահո-գութիւն չունին։

Բայց հիմա կարգը իրենց եկաւ։

Վ. ԱՐԱՄԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մուրատի սգահանդէսի կազմա-կերպիչ յանձնախումբը գեղեցիկ գա-ղափարն ունեցած էր ծաղկեպսակ մը դնելու հերոսի զինակցին՝ Անդ-րանիկի գերեզմանին վրայ կիրակի օր, Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէջ։ Ներկայ էին մեծ մասով Սե-բաստացիներ, իսկ Հ. Յ. Դ. Բիւ-րոյին կողմէ՝ Վ. Փափազեան, իսկ «Յառաջ»ի կողմէ՝ Շ. Միսաքեան, որոնք թարմ ծաղիկներ դրին գերեզ-մանին վրայ։

Այս առթիւ յարգանքի խօսքեր արտասանեցին՝ Սեբաստիոյ Նա-հանգի Հայր. Միութեան կողմէ՝ Թ. Մեծատուրեան, իսկ Դաշնակցու-թեան կողմէ՝ Վ. Փափազեան։

*** Դժբախտաբար Անդրանիկի գերեզմանը կը գտնուի անշուք եւ անխնամ վիճակի մէջ։ Հասարակ տապանաքար մը եւ եղերքը չորս կտոր տախտակ, հայերէն արձանա-գրութեամբ մը։

Զարմանալի է որ Փարիզի ե-կեղեցիի հոգաբարձութիւնը ոչ իսկ համեստ յիշատակարան մը կրցեր է զետեղել, այնքան փառաւոր թաղու-մէն յետոյ։

Իսկապէս որ, թաղումէն յետոյ ամէն բան կը մոռցուի...

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆ ՄԱՍԵՀԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

Թէքիրոյի պարսկական դես-պան Յովհաննէսխան Մասեհեան, որուն մահը հաղորդեցինք անց-եալ շաբթու, կը գրէր սեպտ. 6 թուակիր նամակի մը մէջ, ուղ-ղուած՝ նկարիչ Պ. Ս. Խաչատր-եանի.—

— Իմ առողջութիւնը այստեղ օրէ օր քայքայուելու վրայ է. բժիշկս ալ խորհուրդ տուաւ մեկնիլ այս երկրէն, ուր միայն տեղացիք դարաւոր սովորութեան շնորհիւ, կա-րող են առողջ ապրիլ, իսկ օտարա-կանները չեն դիմանում այս կլիմայի թունալից ազդեցութեան։ Այս պատ-ճառով յարմար գտայ հեռագրել Պարսից կառավարութեան որ ինձ հանգստեան թոշակ տան եւ հեռա-ցած համարեն ծառայութիւնից։ Այս-տեղի գործերն կարգադրելուց եւ կայսեր ներկայանալուց յետոյ կը մեկնիմ Չինաստան ու կ՚ուզեմ գալ հաստատուիլ Փարիզ»։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Օտար աշխատաւորներու հարցը կը շարունակէ զբաղեցնել Ֆրան-սայի պաշտօնական եւ անպաշտօն շրջանակները։ «Լ՚Էնթրանսիժան»ի աշխատակիցը դարձեալ կ՚անդրա-դառնայ այս հարցին եւ կը գրէ՝— Ի՞նչ պէտք է ըլլայ օտար աշխա-տաւորներու իրաւական վիճակը Ֆրանսայի մէջ։

«Այս հարցը, զոր անգործութիւնը կը դնէ օրակարգի վրայ, բարդ է, Պատերազմէն ի վեր կնքուած մի-ջազգային պայմանագրութիւններով կապուած է Ֆրանսա։ Այս պայմա-նագրութիւններով ութ պետութիւն-ներ ստորագիր պետութեանց հպա-տակներուն փոխադարձաբար կու տան հաւասար իրաւունքներ։ Իսկ 20 ուրիշ պետութիւններ կը ստա-նան ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի իրաւունքը։

«Կարելի չէ պատռել այս պայ-մանագրութիւնները։ Բայց հաւանա-բար կարելի է զանոնք յարմարցնել պարագաներուն։ Վերջին խորհրդա-րանական նիստերու ընթացքին, ընդ-հանուր ձգտում մը երեւան եկաւ օտարականներու ներգաղթը սահ-մանափակելու։ Ճահճադրուած ճար-տարագործներուն հետ համաձայ-նութեամբ, անշուշտ, կարելի է հաս-տատել չափացոյց մը, որ թոյլ տայ պաշտպանել ազգային աշխատա-ւորութիւնը։

«Թերեւս կարելի պիտի ըլլար նաեւ աւելի նուազեցնել համեմա-տութիւնը այդ օտար աշխատաւոր-ներուն, որոնք ընդունուած են աշ-խատելու հրապարակային աճուրդի դրուած գործերու մէջ։

«Բայց ամէն բանէ առաջ, պէտք է կիրարկել 1926 օգոստոս 11ի օ-րէնքը, որ անբաւարար պաշտօնէու-թեան մը ինչպէս նաեւ աշխատանքի նախարարութեան ու երկրագոր-ծական ներգաղթի սպասարկութեանց միջեւ կապի պակասին հետեւան-քով ու նաեւ, բազմաթիւ խար-դախութեանց երեսէն, ազդու չէ եղած։

— Համոզուած եմ, կ՚ըսէր վեր-ջերս, աշխատանքի փոխ-նախարարը թէ ներկայ օրէնքը եթէ խստիւ գործադրուի, կրնայ պատուական արդիւնքներ տալ։ Բայց օտար աշ-խատանքի սպասարկութեան պէտք է տալանհրաժեշտ միջոցներ, որոնցմէ զուրկ է։

«Փարիզեան շրջանին մէջ կան 200,000 զանազան ձեռնարկներ։ Եւ զանոնք հսկողութեան տակ առնե-լու համար, ունինք միայն 30ի չափ աշխատանքի քննիչներ...

«Այս երկու թիւերը որ մօտե-ցնենք իրարու, կը բաւեն բացատրե-լու թէ ինչո՞ւ 1926ի օրէնքը չէ ի-րականացած եւ ինչու չիրականա-նար։ Եթէ կ՚ուզուի որ իրօք զանա-զան հաստատութիւններն ընդունին քննիչներու այցելութիւնը՝ քննու-թիւնները եւ տրուած պատիժները հետապնդուին, պաշտօնէութեան պէտք կայ։

* * *

«Ազգային աշխատաւորութիւնը պաշտպանելու համար մշակուած օրինագծին մէջ, կէտ մը ինծի ան-բաւարար կը թուի,—պատիժները։ 5 կամ 15 ֆրանքի տուգանք օրական եւ օտար գործաւոր գլուխ որ հա-կառակ օրէնքի արգելքին գործի դրուած է, նոյն իսկ եթէ բազմա-պատկուի 7,5ով, միշտ անզօր պիտի ըլլան։

Այն օրը որ խիստ պատիժներու ենթարկուին յանցաւոր գործատէրե-րը, այդ օրը այլ եւս չպիտի տես-նենք որ «անկանոն» օտարական-ներ տեղը բռնեն Ֆրանսացիներու գրասենեակներու, գործարաններու եւ արհեստանոցներու մէջ։

Նախ օրէնքը գործադրել, թէթեւ փոփոխութիւններով, ահա թէ ուր կը թուի ըլլալ իմաստութիւնը։ Ո-րովհետեւ, Ֆրանսա միշտ պէտք ու-նեցած է օտար ձեռքերուն, ապա-հովելու համար իր տնտեսական կեանքի ընթացքը։ Մանաւանդ պա-տերազմէն ի վեր։

Ներգաղթի կանոնադրումը, ինչ-պէս որ ներկայիս կ՚ըմբռնուի եւ կը գործադրուի, ներշնչուած է բազ-մաթիւ նկատումներէ, որոնք իրենց դերն ունին նման բարդ հարցի մը մէջ»։

ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՄԱՍԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ԿԱՐԾԻՔԸ

Ֆրանսայի Առեւտրական Նա-խարարը Պ. Լուի Ռօլէն հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է թեր-թի մը, ֆրանքեւպելճիական բանակ-ցութեանց մասին.

— Պէտք ջանանք հաշտեցնել երկու երկիրներու շահերը հաստա-տելով փոխադարձութեան հիմերը։ Ֆրանսայի կենսական շահերը խըն-դրոյ առարկայ են եւ ելքը կը տես-նեմ միայն անաչառ չափացոյցերու հաստատման մէջ։ Աղբիւրներ ու-նինք որոնք ցամքելու վրայ են, մեծ չափով անգործներ ունինք եւ փակ-ուած գործարաններ։

«Ֆրանսան, ինչպէս Պելճիքան, Անգլիան, Գերմանիան, Եւրոպայի եւ անդրովկէանեան բոլոր երկիր-ները, կը կրեն տնտեսական աննա-խընթաց տագնապի մը հետեւանք-ները, տագնապը համաշխարհային է եւ իր արմատները կը մխրճէ ա-մէնէն զարհուրելի պատերազմէն ծագած տնտեսական անկարգու-թեան մը մէջ։

«Յետպատերազմեան գիներու սարսռաւ բարձրացումը որ կը նպաս-տաւորէր մթերքներ ստեղծելու անհրաժեշտութենէն, պէտքերու ա-ճումէն, ինչպէս նաեւ դրամի անկու-մէն եւ անկայունութենէն, եկաւ ումճ տալու գերարտադրութեան, ամենէն սաստիկը եւ ամենէն անվտանգը։ Այս գերարտադրութեան հետեւանք-ներն են որ այսօր խստօրէն կը զգացուին, եւ որոնք կրնան ամփոփ-ուիլ թիւի մը մէջ.— 30 միլիոն անգործ աշխարհի մէջ։

«Բոլոր նախանիւթերու զարհու-րելի անկման առջեւ, պետութիւնը երկու ելքերէն մէկը կրնար որդե-գրել։ Կրնար մեր շուկան բաց ձգել օտար արտադրութեանց առջեւ։ Առիկա պիտի ըլլար աժան ապրուս-տի քաղաքականութիւն մը, բայց աղէտալի հետեւանքներով՝ մեր երկ-րագործութեան եւ ճարտարարուես-տին համար։ Գիւղերը պիտի պար-պուէին այդ պարագային եւ թշուա-ռութիւնն ու անգործութիւնը պիտի ըլլային անոր նուազագոյն չարիք-ները։

«Եւ կամ, պետութիւնը կրնար պաշտպանել մեր ազգային տնտե-սական կազմը, պատնէշ կանգնելով սպառնացող արշաւին դէմ եւ այս-պէս, բաւական բարձր մակարդակի վրայ բռնել արտադրողներու գնման կարողութիւնը, բայց նաեւ, անխու-սափելի հետեւանքով մը ապրուստի գինները։

«Այս դրութիւնն էր որ որդե-գրուեցաւ»։

Իսկ այսօր, այդ պատնէշն ալ չի կրնար բաւական պաշտպանել։

Այս է նախարարին կարծիքը։

— Գնման կարողութիւնը գա-հավիժօրէն ինկած է ամբողջ աշ-խարհի մէջ։ Միւս կողմէ, օտար մրցորդները կրնան աւելի աժան արտադրել։ Ապրուստի գիներուն անկման զուգընթաց, օրավարձքերը զգալի անկում մը կրեցին Գերմա-նիոյ, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Պելճի-քայի մէջ։

«Միւս կողմէ, կարգ մը մրցորդ երկիրներ, մասնաւորաբար Միացեալ Նահանգները առատօրէն ունին իրենց ճարտարարուեստին անհրա-ժեշտ նախանիւթերը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԲԱՆՒՈՐՆԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 7 Դեկտեմբեր (Սեփ. Թղթ.).— Նախորդ թղթակցութեամբ կարճ տեղեկութիւններ հաղորդած էի Կրընոպլի եւ շրջանի տնտեսա-կան տագնապի մասին։

Կրընոպլը ունի 17 մեծկակ գոր-ծարաններ, որոնց մէջ կ՚աշխատին 3000-3800 բանուորներ, իսկ շր-ջանը ունի 30ի չափ մանր գործա-րաններ։ Մատի վրայ կը համրուին փոքր արհեստանոցները, որոնց մէջ կ՚աշխատին 30էն 70 հոգի։

Դեկտեմբեր 1ին այս գործարան-ները փակեցին իրենց դուռները։ Ցա-ջորդ առաւօտը 8ին գործարաննե-րուն դուռները կը բացուին եւ ամէն մարդ գործի գլուխ կ՚անցնի։

Քաղած տեղեկութեանս համա-ձայն, P. L. M.ի վագոնաժի գոր-ծարանէն դուրս նետուած են 30 հոգի։ Քրուա Ռուժի պիսքիւի գործա-րանէն արձակուած են 35 գործա-ւոր-գործաւորուհիներ։

Հայերը այս մեծ հաստատու-թեան վրայ յոյս ունենալով, անոր կողքին շատ մը շէնքեր ու խա-նութներ հաստատեցին, բայց ահա-ւասիկ ամէնէն առաջ Հայն է որ կ՚արձակուի։ «Բոնֆիթիւր»ի եւ «փաթիսըրի»ի գործարանէն դուրս ձգուած են բազմաթիւ Հայեր։ Սա-կայն կրցայ սոուգել 20 հոգի միայն։ Այս գործարանը մինչեւ հի-մա ազդուած չէր գործազրկութեան տագնապէն։

Երկաթի, ձուլարանի գործատու-նէն արձակած են 70 բանուորներ։ Ընկեր մը կ՚իմանամ թէ Հայեր չկան այս հսկայ հաստատութեան մէջ։

Ֆօնթէնի շաքարեղէնի գործա-րանէն ճամբու դրած են մօտ 38 գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ։ Կան երկու ազգակիցներ որոնք թշուառութեան մատնուած են ի-րենց ընտանիքներով։

Մաքարոնիի գործանոցէն ար-ձակուած են 3 Հայ կիներ։ Օտար-ներու թիւն 70 հոգի։

«Սուէթէթ տը լա Վիսքոզ»ի գոր-ծարանը որ հիմնուած է 1924ին եւ ունի 3-400 գործաւոր, մարդ արձակած չէ բայց ժամերը եւ պար-գեւները կրճատած է։ Երեք կարգի բաժնուած են գործաւորները.— Ա-ռաջին կարգի գործաւորը կը ստա-նայ 3 փր. 20, երկրորդ կարգի աշ-խատաւորը 2.95, իսկ երրորդ դա-սակարգի պատկանողները՝ 2.70։ Կի-ներու օրավարձերն ալ փոխուած են.— Ոմանք կը ստանան 2.25, ուրիշներ 1.80։ Լաւ աշխատող կի-ներուն կը տրուի 100էն մինչեւ 25 պարգեւ։ Այս գործարանին մէջ ունինք 30 հայ ընտանիքներ։

Մուշտակի, ու հիւսուածեղէնի աշխատանոցներէն դուրս հանուած են բազմաթիւ գործաւոր գործաւո-րուհիներ։ Այս գործարանը հիմնուած է 1927ին։ Հակառակ տիրող տագ-նապին, մէկ գործաւոր արձակած չէ սակայն դեկտ. 3ին բազմաթիւ օտա-րականներ ղրկեց իրենց հայրենիքը։ Չկրցայ ճշդել արձակուածներու թիւը։

Ահա այսպէս բազմաթիւ ազգա-կիցներ մատնուած են անտանելի կացութեան։ Ոչ օգնող ունին, ոչ ալ որեւէ յոյս։

Ինչո՞ւ կը քնանաք ազգային Միութիւններ եւ կազմակերպու-թիւններ։ Կրընոպլի ազգային միու-թիւնը կրնայ ժողովի հրաւիրել բո-լոր անդամները եւ ազգակիցները ու քաղաքական կազմակերպութիւնները։ Վստահ ենք որ եթէ այսպիսի ձեռ-նարկ մը կատարուի կարելի է յա-ջողցնել Օգնութեան Սնտուկը։

Թղթակից

Ց. Գ.— Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի մանկապարտէզին ներկայացումը տե-ղի պիտի ունենայ յունուար 1ին։ Կը խնդրուի միութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը։ Մանրա-մասնութիւնները տեղին վրայ։

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

(կոչ Ալֆորվիլի հայ ժողովուրդին)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ցարգելի հայ-րենակիցներ,— Տարիներէ ի վեր Ալֆորվիլի մէջ գոյութիւն ունի Հայ Կարմիր Խաչը։ Ո՞վ չի յիշեր անոր համեստ, բայց օգտակար գործու-նէութիւնը՝ նախկին վարչութեան Տիկին Ն. Ուստուրլուկեանի ատենա-պետութեան օրով «Չար ոգի»ի ներ-կայացումը, անոր կազմակերպած օգտակար դասախօսութիւնները, Ա-նատոլուի գաղթականներու համար կատարած արդիւնաւէտ հանգանա-կութիւնը եւ չքաւորներուն ու հի-ւանդներուն հասցուցած օժանդակու-թիւնները։ Ներկայիս ալ Հ. Կ. Խաչը ամենայն նախանձախնդրութեամբ յառաջ կը տանի իր գործը։

Հ.Կ.Խաչի շուրջը համախմբուած 60է աւելի տիկիններն ու օրիորդ-ները առանց դաւանանքի եւ կուսակցութեան խտրութեան, հա-մերաշխաբար կը ջանան օգտակար ըլլալ իրենց հայրենակիցներուն։ Պէտք է տեսնել, թէ ի՛նչպիսի անձ-նուիրութեամբ անոնք կը կատարեն Վարչութեան կողմէ իրենց պարտա-դրուած աշխատանքները, ինչ գուր-գուրանքով կը խնամեն իրենց Միու-թեան յանձնուած մանուկներն ու տնանկները։

Անոնց գեղեցիկ օրինակը, կը յուսանք թէ խթան պիտի ըլլայ այն հայ տիկիններու եւ օրիորդներու, որոնք դեռ չեն յարած այդ Միու-թեան, որպէսզի գան աւելցնելու անոնց շարքերը։ Հ. Կ. Խաչի այս տարուան գործունէութիւնը ձեր աչ-քի առջեւն է եւ շատ թարմ ձեր յիշողութեան մէջ։ Բաւական է յի-շել դպրոցը ուր հայ խօս-քը, երգը եւ պատմութիւնը կը սոր-վին 120էն աւելի երախաներ։ Ներ-կայիս կը շարունակուի այդ դպրո-ցը, տալով քանի մը տասնեակ ե-րախաներու հայերէնի լեզուի դասեր։ Ան կը խնամէ հիւանդներ, կաթ կուտայ մանուկներու, կ՚օգնէ չքա-ւորներու։

Այս բոլորը ան կը կատարէ շնորհիւ Ալֆորվիլի հայ հասարա-կութեան, որ միշտ սիրով օժանդա-կած է իր հանդէսներուն եւ ձեռ-նարկներուն։

Այս գործազրկութեան սոսկալի օրերուն շատ աւելի մեծ է կարիքը օգնութեան, ու Հ. Կ. Խաչը իր սո-վորական հասոյթներով չի կրնար ամէնուն հասնիլ։ Ուստի իր միջոց-ները լայնցնելու եւ աւելի օգտա-կար ըլլալու համար, պիտի կազմա-կերպէ վիճակահանութիւն մը։ Վի-ճակի պիտի դրուին ձայնագիր մե-քենայ մը (ֆոնոկրաֆ) եւ 50-60 կտոր այլ եւ այլ իրեղէններ, զորս սիրայօժար նուիրած են Միութեան անդամուհիները։

Տոմսերու արժէքն է երկու ֆր.։ Քաշուելու օրը նշանակուած է տոմսին վրայ եւ ժամանակին պիտի յայտարարուի «Յառաջ»ի մէջ,

Կը յուսանք, որ Ալֆորվիլի հայ հասարակութիւնը, որքան ալ նեղ-ուած ըլլայ ընդհ. գործազրկութենէն, պիտի քաջալերէ Հ. Կ. Խաչի այս ձեռնարկը, որու շնորհիւ շատ մը մանուկներ օրուան կաթը պիտի ու-նենան, հիւանդն իր դեղն ու դար-մանը եւ տնանկն իր նեցուկը։

Ցարգելի հայրենակիցներ, ձեր մտքին եւ ձեր խղճին կը դիմենք Հ. Կ. Խաչի այս բացառիկ ձեռնարկը եւս դարձնելու նոյնքան արդիւնա-ւէտ, որքան եղած են մինչեւ այսօր կատարուած միւս ձեռնարկները։

Սիրելի քոյրեր, չվհատինք, մեծ փորձութիւնները մեծ ճիգեր կը պա-հանջեն։

Վարչութիւն

ՆՊԱՍՏ ԹԱՒՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 24 Նոյ.— Ատրպա-տականի Թեմական դպրոցի հո-գաբարձութիւնը կը փութայ «Յառաջ»ի միջոցաւ իր հրա-պարակային շնորհակալութիւնը յայտնել Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի, որ ինչպէս անցեալ տարի, այս տա-րի եւս հինգ հազար ֆրանք նուիրած է ի նպաստ նոյն հաս-տատութեան։

ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Համազասպ խումբի կողմէ
25 Դեկտ. Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս
202 Rue Boileau, *Ճանկէօզեանի ճաշարանին մէջ*
բանախօսութիւն, արտասանութիւն, մեներգ եւ խմբերգ, ճոխ պիւֆէ
Մուտք՝ այրերու 5 ֆր., կիներու 3 ֆրանք

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Վասպ. Հայր. միութեան նորակազմ «Արծիւ» փանփառին, ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. ԽՏԻԿԵԱՆԻ։
Այս Կիրակի ժամը 5ին Սինէմա Նուվէլթէի մէջ։
32 հոգի բեմի վրայ։Նոյն օրը ժամը 4ին տողանցք Սօսիէթէ Լիոնէզէն մինչեւ հանդիսավայր։
Մուտք 4 եւ 3 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Յունուար 31ին, 79 Ave. Champs Elysées
Նկատի ունենալ այդ թուականը

«ՊԱՐԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

ՏԱՍԸ ՖՐԱՆՔՈՎ ՏԱՍԸ ԺԱՄ ԺԱՄԱՆՑ

ՊԱՐԱՍԷՐՆԵ՛Ր, ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՅ ԴԵԿՏ. 19Ը, ՁԵՐ ՍԵՓԱԿԱՆ ՕՐԸ

Պիտի վայելէք մինչեւ առաւօտ պարի ու երաժշտութեան հաճոյքը։ Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզի յայտնի դերասանները՝ Տիկ. Սուրաբեան, Պ. Պ. Գմբէթեան, Գրիգոր Վաճեան, Սարաֆեան, *եւայլն։Ապահովեցէք ձեր տոմսակը նախօրօք։*

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.ին, 20 Ave. Ville d'Avray, *Շավիլ։ Կը խօսի ընկ. Կ. Սասունի, նիւթ՝* Հայոց դատը եւ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները։ *Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։*

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Մազպերտ խումբի ժողովը վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 RueDuguesclin։ կարեւոր օրակարգ, պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Չ. Ռ. Միութեան մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, Ճարտարագէտ Հայր. Միութեան, Սեւրի Հիւսերի, Բարձր Հայքի Երիտասարդաց միութեան եւ Արիներու կողմէ, 2 յունուար Շաբաթ իրիկուն Brébant Marseillais*ի սրահներուն մէջ։*

Խուրէն Մարկոսեան, Մարտիրոս Ամահեան, Արամ Քէրքեաշարեան, Յովսէփ Պըրնաթեան, Յակոբ Էլլէքեան եւ Փայլակ Կերակոսեան դառն ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց սիրելի ընկերոջ՝

ՍՏԵՓԱՆ ՔԱՑԱՏԱՐԵԱՆԻ
(Մալզուացի)

որ զոհ գնաց անողոք հիւանդութեան մը 21 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին St. François Xavier *եկեղեցիին մէջ,* Bld des Invalides, *(Փարիզ), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի* Thiais*ի գերեզմանատունը։*

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ Բ. ՏԱՐԻՆ 1932

գունաւոր կողք, բազմաթիւ պատկերներ, գրական, գեղարուեստական եւ այժմէական բովանդակութիւն։

Գին՝ 30 ֆրանք, 1.50 տոլար։

Դիմեցէք այժմէն M. BARSAMIAN, 94 Rue Lafayette, Paris (10). *Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ,* 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6), *Լ. Գեւոնեան «Յառաջ»ի խմբագրատունը,* 235 Fbg. St. Martin, Paris (10).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Մ. Յ.— 35։
Տէսին, Գործ.— 364.35։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՈՆԹՐԸՕՅԼ-Վէնսանի բոլոր հայրենակիցները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ գիշեր ժամը 8.30ին 8 Ave, de Paris, Vincennes.

Չ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Միւթիւալիթէի մէջ Salle S, *նիւթ՝* Հայ որբերը եւ որբային կազմակերպութիւնները կովկասի մէջ։ *Երէկ եւ այսօր կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Խարբերդի Աշուան գիւղէն Արամ եւ Տաճատ Յակոբեանները, իրենց մօր անունը՝ Սարա, հօր անունը՝ Մանուկ։ Տարագրութեան միջոցին մայրերնին մեռած է եւ իրենք մնացած են Հալէպի եւ Ուրֆայի շրջանակին մէջ գտնուող Սուրուճ գիւղը։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց հօրեղբօր Պ. Յակոբեանի, 14 Rue Ortolan, Paris։ *Ճշգրիտ լուր տուողին 500 ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։*

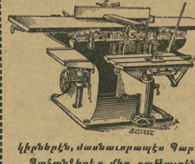
Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— կը փնտռուի Բաբերդցի Սահակ Ղարիպեան 36 տարեկան, հօր անունը՝ Սեդրաք, մօր անունը՝ կայնան, 10 տարի առաջ կը գտնուէր Նիւ Եորք (Ամերիկա)։ իմացնել իր քրոջ Էլպիս Գէորգեանի, 3 Rue Brisac, Quartier Oddo, Marseille:

կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէ արտատպել։

— Կը փնտռեմ մօրաքոյրս Աննա Գարապաճաղեան, Պիլէճիկի Թիւրքմէն գիւղէն, հօր անունը՝ Յակոբ, մօր անունը՝ Աննա. եղբայրը՝ Յարութիւն, ամուսինը՝ Նէվշէհիրցի ոսկերիչ Կարապետ Քէօրօղլուեան։ 1919ին Գոնիա կը գտնուէին. անկէ ի վեր լուր չունինք։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէ կը խնդրուի իմացնել Stépan Karabajakian, à Panary par Remoulins (Gard). France.

Ստոյգ լուր տուողին 200 ֆր. նուէր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (111)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

3.— ԴՐՕՇԱԿԵԱՆՆԵՐԸ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻ ՎՃԻՌ ՏՈՒԻՆ ԻՆԾԻ ԵՐԿՈՒՍՏԵՔ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Որոշ է թէ, քանի մեր ժողովուրդը կը շարունակէ յեղափոխութիւնը, Թուրքիա շուտով կը գլորի սնանկութեան անդունդը։ Ահա թէ ինչո՞ւ մեր հարուստները պարտաւոր են օգնելու, օժանդակելու մեզի աւելի քան առաջ։ Միւս կողմէ կը յայտարարենք թէ առանց այլեւայլի մահուան պատիժ կուտանք բոլոր անոնց, որոնք չեն կատարեր իրենց ազգային այս պարտականութիւնները, կամ չեն հրաժարիր Թրքական կառավարութեան մէջ իրենց պաշտօնէն, կամ կը մատնեն մեր գաղտնի ծրագիրներն ու կազմակերպութիւնները հանդէպ Թուրք իշխանութեան։ Հնչակեան կոմիտէն ներկայիս իր բոլոր կազմակերպութիւնները դրած է մեր տրամադրութեան տակ։ Արդէն աւարտած են պատրաստութիւնները, յեղափոխութիւն յարուցանելու համար Անատոլուի մէջ։ Պէտք չէ մոռնալ սա կէտը եւս թէ, երբ մեր կոմիտէին մէկ անդամը կը բանտարկուի կամ կը սպաննուի, ուրիշներ կը գրաւեն անոր տեղը։ Աստուած եւ Քրիստոս մեզի հետ են»։

«Դրօշակ» թերթն ալ իր կարգին նման իմաստով խմբագրական մը գրած էր։

կ'ըսէն թէ «խտծնող շունը ակռայ չի ցուցներ», այնպէս որ նման հրատարակութիւնները ցուցարարութենէ դատ ուրիշ իմաստ չունէին։ Այսուհանդերձ կը տեսնէինք, որ ամէն օր թուրք ոստիկան մը վիրաւոր կ'իյնար կամ կը սպաննուէր փէտայիներուն ձեռքով։

Միւս կողմէ, Պատրիարքին հովանաւորութեան տակ բոլոր հայկական եկեղեցիներուն մէջ հայ հոգեւոր հովիւները խառնակչութիւն կը քարոզէին։ Կիպրոսի մէջ այս խռովարարներուն թիւը արդէն կը հաշուէին աւելի քան 2,000։ Ասոնք առիթի կը սպասէին, մտնելու համար Անատոլուի սահմաններէն ներս։

Կացութիւնը պարզեցի ներքին նախարարութեան եւ եպարքոսութեան, կցելով իմ առաջարկներս։

— Լաւագոյն ձեւով կը կատարեմ ոստիկանական նախարարի պարտականութիւնը, որ յանձնուած է ինծի։ Այն փէտայիները, որոնք կը պատկանին կոմիտէին, կը ձերբակալեմ եւ կը յանձնեմ դատական իշխանութեան, գաւառներէն եկած կասկածելի Հայերը իրենց ծննդավայրը կը վերադարձնեմ եւ ոստիկանական հսկողութեան կը յանձնեմ։ Այսուհանդերձ կոմիտէն այնպէս մը կ'աշխատի, որ իր փէտայիները զինուորական եղանակով կը մարզուին, բանակի նման պատրաստութիւն կը տեսնուի։ Հետեւաբար երբ կը ձերբակալենք ու կը բանտարկենք փէտայի մը, սասնապետ մը կամ յիսնապետ մը, տեղը կուգան գրաւել ուրիշներ։ Եւ դեռ ունին հարիւրապետներ, հազարապետներ...։

Եթէ շարունակուի հետապնդումը կատարել այս նոյն ձեւով, որ եւ է արդիւնքի չենք հասնիր։

Ուստի կ'առաջարկեմ՝

ԱՌԱՋԻՆ.— Դատական եւ դաւանական նախարարութիւնները պէտք է անմիջապէս պաշտօնանկ ընեն Հայոց պատրիարքն ու հոգեւոր հովիւները, անոնց տեղ նշանակելով այնպիսի մարդիկ, որ կը վայելեն կառավարութեան վստահութիւնը։

ԵՐԿՐՈՐԴ.— Իրենց ծննդավայրը վերադարձնել գաւառացի բոլոր այն Հայերը, որոնք ամուրի են ու կը բնակին խաներու եւ պանդոկներու մէջ, առանց ապրուստի եւ շահու միջոց ունենալու՝ սանկ նանկ կ'ապրին ապահովաբար շնորհիւ կոմիտէին, սպասելով եւ պատրաստուելով խռովութեան պայթումին։

ԵՐՐՈՐԴ.— Ձերբակալուած կոմիտէճիներու մասին դատարաններու կողմէ տրուած մահավճիռները, առանց կայսերական ներման սպասելու, գործադրել անմիջապէս։

ՉՈՐՐՈՐԴ.— Խուզարկութիւն կատարել եկեղեցիներու եւ Հայոց կասկածելի տուներուն մէջ։

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ.— Աւելցնել թիւը ոստիկաններու գիշերային շրջիկ խումբերուն, որոնք, իմ հրահանգովս, վերջերս սկսած էին հսկողութեան տակ առնել կասկածելի փողոցները։

Բոլոր այս առաջարկներս «շատ յարմար» նկատուեցան, «մաշալլահ»ով, «ինշալլահ»ով ու նման խօսքերով դիմաւորուեցան։ Այսուհանդերձ պիտի թէ բան մըն ալ չպիտի ընէին։ Ես յաջողեցայ իմ միջոցներովս աւելցնել ոստիկաններու գիշերային շրջիկ խումբերը այսքան։

4.— ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԿՈՄԻՏԷՃԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գանք այն կոմիտէճիներուն, զորս ձերբակալեցինք։ Հարցաքննելու համար լրտես Յակոբեան Սեդրաքի եւ ոստիկանապետ Մարգար էֆէնտիի սպանութեան առթիւ։

Յակոբեան Սեդրաք, իր վերջին շունչը փչելէ առաջ, յայտնեց թէ ոճրագործը միջահասակ, գիրուկ, կլորիկ, թուխ դէմքով, սեւ աչքերով, սեւ յօնքերով երիտասարդ մըն էր, ապահովաբար Քամփանա Սարգիսին ալ կերպը։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ			250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տոլ.	8 տոլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
17
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1931

17 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1753

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒ՞Ր Է ՈՒՂԵԳԻԾԸ

Անցեալ օր, արտատպելով «Ճիւմհիւրիյէթ»ի արիւնածաւալ բանսարկութիւնները Սուրիոյ հայ գաղթականութեան մասին, կը հարցնէինք.

— «Ունի՞նք, վերջապէս քաղաքականութիւն մը, ուղեգիծ մը այս ճակատին վրայ։

Տրամադի՞ր ենք ըմբռնելու վաղուան անակնկալները»: (*Յառաջ, 12 Դեկտ.*)։

Այս հարցը դրած ատեն, աչքի առջեւ ունինք ոչ միայն թրքական դաւերը, այլ եւ Սուրիոյ ներքին վիճակը։ Աւելի ճիշդ՝ անոր վաղուան պատկերը։

Արդէն իսկ ձեռնարկուած է սուրիական սահմանադրութիւնը գործադրելու։ Հոգատար պետութիւնը կը պատրաստուի թեթեւցնել իր հոգերը։ Բոլորովին պարպելու խնդիր չկայ առայժմ — գոնէ երկար ատենի համար — բայց կա՛յ տրամադրութիւն՝ աստիճանաբար գոհացնելու ազգայնական պահանջները։

Արդ, ինչպէս տարբեր պարագաներու մէջ, այստեղ ալ մենք բռնած ենք ամէնէն դիւրին ճամբան։ կը գոհանանք օրուան գոյավիճակով, եւ միտք չենք յոգնեցներ վաղուան համար։ Իրերը կը դիտենք մակերեսէն, եւ չենք հետաքրքրուիր խորքով։ Մինչեւ անգամ քաղաքական տեսութիւններ կը պարզենք մենք մեզի համար, հանդիսանալով աւելի բարձր եւ խորագէտ, քան հոգատար պետութիւնը ինք։

Հարցը այն է որ, այսօր ալ, վաղն ալ — մանաւանդ վաղը — մեր ճակատագիրը կապուած է բնիկ, արաբ ժողովուրդի շահերուն եւ իղձերուն հետ։

Եկւորը իր տեղն ունի միշտ։ կը մնա՞յ, կ'երթա՞յ,— իր գործն է այդ։

Այսօրուան կացութեան մէջ իսկ, մենք պարտաւոր ենք մտածել շահերու ներդաշնակութեան մասին։ Ունենալ որոշ գիծ՝ այդ երկրին հանդէպ, ուր մեր համրանքը կ'անցնի հարիւր քսան հազարը։

Արդ, իրողութիւն է որ մենք ոչինչ ըրած ենք այս ուղղութեամբ։ Ոչ իսկ միտքէ անցուցած ենք։

Երեք-չորս քաղաքական հոսանքներ կը գործեն Սուրիոյ մէջ։ Իւրաքանչիւրը իր հասկացողութեամբ, եւ իր շրջանակին համար։

Մեկնիլ դնելով ծանօթ անծեղները, որ կարմիր-կանանչ խաղեր կը խաղան, ամէնէն առաջ իրենք զոհ երթալով իրենց մարզանքներուն, Դաշնակցականը, Ռամկավարը եւ Հնչակեանը ունի՞ն հաւաքական ուղեգիծ մը՝ այս հարցին մէջ։

Հարցումն իսկ աւելորդ է, չափազանց պերճախօս ըլլալով իրականութիւնը։

Ոչ միայն ամէն մէկը կղզիացած է ինքն իր մէջ՝ հանդէպ տիրող տարրին, այլեւ երեքը մէկ առնուազն բարեացակամ չէզոքութիւն կը պահեն իրարու հանդէպ։

Ռամկավարները ունին իրենց առանձին տեսակէտը եւ 1930ին, պաշտօնական յայտարարութեամբ մը բանաձեւեցին զայն, Հնչակեաններուն հետ միասին։ Մենք, հիմնական հարցին մէջ առարկութիւն չունենալով հանդերձ, կը կարծենք թէ Սուրիոյ հայ գաղութը չի նմանիր Յունաստանի գաղութին։ Ան այսօր-վաղը տեղափոխելի համրանք մը չէ, հետեւաբար կը պահանջէ որոշ ուղեգիծ եւ աշխատանք։

Արդարեւ, սկզբունքէն անկախաբար, ներգաղթի խնդիրը եթէ անմիջականօրէն կը շահագրգռէ ուրիշ գաղութներ, պարագան այդպէս չէ Սուրիա-Լիբանանի համար։ Այնտեղ ունինք ոչ միայն հաստատապէս տեղաւորուած, այլ եւ հողին կապուած բազմութիւններ։ Ուրեմն, պիտի ունենանք նաեւ որոշ ուղղութիւն, որպէս զի առտուն կանուխ աքթնցողը փորձանք չբանայ մեր գլխուն։

Հաստատեցինք թէ չունինք որոշ, հաւաքական ուղղութիւն։ Մինչեւ իսկ ամէնէն տարրական գործին, տեղաւորման ձեռնարկին հանդէպ։

Հակառակ բոլոր աղմուկներուն, կասկած չկայ որ գլուխ պիտի հանուի տեղաւորման ծրագիրը։ Այսինքն, պիտի քանդուին գաղթակայանները, հիւղաւանները, եւ անոնց բնակիչները պիտի տեղաւորուին գիւղերու կամ թաղերու մէջ։

Ոչ միայն մեր, այլեւ երկրին, արաբ ժողովուրդին շահն իսկ այդպէս կը թելադրէ։

Ո՛չ Արաբին հողն է որ կը խլուի, ոչ ալ անոր բերնին պատառը։ Ճահիճներ կը չորցուին, ժայռեր կը տաշուին եւ նոր բոյներ կը հաստատուին, ամէնէն առաջ երկիրը շէնցնելով։ Իսկ այս առթիւ ծագած թիւրիմացութիւնները միշտ ալ կարելի է հարթել, ունենալով հայկական մէկ տեսակէտ, եւ ոչ թէ քանի մը հակամարտ հայեցակէտներ։

Անհրաժեշտ է համախորհուրդ գործակցութիւն՝ այս հարցին մէջ։ Նոյնիսկ թիւրիմացութիւնները հարթելու համար։

Անհրաժեշտ է գործակցութիւն նաեւ այն կարմրադրօշ ճամարտակութեանց հանդէպ որ կը հովանաւորուին դուրսէն եւ ուրիշ բանի չեն ծառայեր, եթէ ոչ ջուր լեցնել արտաքին եւ ներքին թշնամիներու ջրաղացին։

Կարճ պատասխան մը կրնանք տալ բոլորս մէկ՝ հայ կարմրուկներուն,— գացէք այն երկիրը ուրուն բարիքները կ'ուզէք փորձել մեր գլխուն ալ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Նոր Օր» կը գրէ.—

կառավարական շրջանակներէ պաշտօնապէս մեզի հաղորդուեցաւ թէ Ճելլէն առեւտրական նաւարկութեան տնօրէնութիւնը հրահանգ տուած է պատկան մարմիններուն՝ շոգենաւ պատրաստել, «Խորհրդային Հայաստան փոխադրելու համար ներգաղթողներու առաջին կարաւանը, որ հաւանաբար պիտի մեկնի ամսոյս 20ին»։

Դարձեալ նոյն աղբիւրէն կը տեղեկանանք թէ ներգաղթողներուն ցանկերը խորհրդային հիւպատոսարանին կողմէ արտաքին նախարութեան պիտի յանձնուին, որ իր կարգին պիտի քննէ, հաւանութիւն տալու համար։

«Նոր Օր»ի խմբագիրը տեսակցութիւն մը ունեցած է Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան Օֆիսի Յունաստանի ներկայացուցչին հետ, որ կարգ մը տեղեկութիւններ տուած է ներգաղթի մասին։ կ'ամփոփենք ստորեւ.

— Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մէջ ներգաղթել փափաքողներուն թիւը 12 հազարի բարձրացած է։ Յայտնի չէ թէ Պուլկարիոյ Հայերուն ներգաղթը ե՞րբ պիտի սկսի։ Յունահայերու ներգաղթը երեւի, մէկ երկու ամիս պիտի տեւէ։ Երբոր վերջին կարաւանը մեկնի Սելանիկէն կամ Փիրէայէն, Պ. Շահվէրտեան Պուլկարիա պիտի երթայ, տեղւոյն վրայ կազմակերպելու համար ներգաղթը։

Հելլէն կ. խաչը հագուստ եւ տարբեր տեսակ օգնութիւն պիտի ընէ գաղթականներու մանուկներուն։ Ներգաղթող 4500ին մէջ, 12էն վար մանուկները չեն հաշուուիր։

Զուիցերիայէն 5000 զուիցերիական ֆրանք ստացուած է, որ պիտի տրամադրուի նիւթապէս լաւ վիճակ չունեցող ներգաղթողներու մանուկներուն։

Արտաքին գործոց նախարարութեան մամլոյ դիւանի զեկոյցին մէջ ըսուած էր թէ Սելանիկէն 500 հայ գաղթականներ Սուրիա պիտի երթան։ Ամսոյս 24ին 60 հոգինոց կարաւան մը պիտի մեկնի Սուրիա, 50 Սելանիկէն, տասը Աթէնքէն։ Յաջորդաբար, մաս առ մաս, նոր կարաւաններ ճամբայ պիտի հանուին։ կարծեմ հազարէ աւելի գաղթականներ Սուրիա երթալու փափաք յայտնած են։ Ֆրանսական կառավարութիւնը ամէն դիւրութիւն կուտայ։ վիզէն բոլորովին ձրի է»։

Երուսաղէմի իսլամական համագումարը

ՊՈՅՔՈԹ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Երուսաղէմի իսլամական համագումարը իր երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, վիճաբանութեան դրաւ հոգատարութեան, Լացի Պատին եւ սիոնականութեան հարցերը։ Ընդունուեցան հետեւեալ առաջարկները, որոնք պիտի հրատարակուին անգլիերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով։

1) Մահմէտականներու կողմէ պոյքոթ հրեաներուն դէմ։

2) Իսլամներու ուշադրութիւնը հրաւիրել սրբավայրերու սպառնացող սիոնական վտանգին վրայ։

3) Համագումարը իր դժգոհութիւնը կը յայտնէ Լացի Պատին միջազգային յանձնախումբին եւ պիտի շարունակէ պահանջել մահմետականութեան իրաւունքները։

Հնդիկ մահմետական պետը Շէվքէթ Ալի դէմ արտայայտուեցաւ հոգատարութեան մասին բացուելիք վիճաբանութեան, այն առարկութեամբ թէ օրակարգի մէջ չէր դրուած։ Այսուհանդերձ, հարցը դրուեցաւ վիճաբանութեան երեքշաբթի օր։ Շէվքէթ Ալի այս առթիւ յայտարարեց,— Պաղեստինը անկախ պիտի ըլլայ՝ պետութիւններն ուզեն կամ ոչ»։

Ընդդիմադիրներու կողմէ կազմուած ուրիշ համագումար մը եւս տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր, Երուսաղէմի քաղաքապետին նախագահութեամբ։ Կը մասնակցէին 1000 անձեր։ Այս համագումարը որոշեց չճանչնալ Երուսաղէմի Միւֆթին, իբրեւ իսլամական համագումարի նախագահ։

Անգործութիւնը Յունաստանի մէջ

Յունաստանի ազգային տնտեսութեան նախարարը առաջարկեց միջոց մը, որ թոյլ պիտի տայ կարեւոր հասոյթ մը գոյացնել ի նպաստ անգործներու համար հաստատուած հանրային ճաշարաններուն։

Նախարարը կ'առաջարկէ մէկ սիկարէթ պակսեցնել տուփերէն եւ անոր տեղ դնել 10 լեփթա արժէքով դրոշմաթուղթ մը։ Յունաստանի մէջ գլանիկներու սպառումն է տարեկան 200 միլիոն տուփ, որով, մօտ 20 միլիոն տրախմիի գումար մըն է որ պիտի գոյանայ այս կերպով եւ միեւնոյն ատեն, սիկարէթի վաճառման գինները յաւելում չպիտի կրեն։ Տուփերու պատրաստութեան մէջ եւս կարելի պիտի ըլլայ 10 միլիոն տրախմիի խնայողութիւն մը գործադրել, որով կարելի պիտի ըլլայ 30 միլիոնի հասոյթ մը գոյացնել ի նպաստ անգործներուն։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՐՑԸ

Մաքտոնըլտ Հնդկաստան կ'երթայ

Աշխատաւորականներու թերթը «Տէյլի Հերըլտ» կը գրէ թէ Անգլիոյ վարչապետը Մաքտոնըլտ մտադրութիւն ունի Հնդկաստան երթալու 1932ի ընթացքին, մէկ ամիս այնտեղ մնալով նախագահելու համար Կլոր Սեղանի գործադիր յանձնախումբին։ Կլոր Սեղանի խորհրդաժողովէն բխած երեք

"ՅԱՌԱՋ„Ի ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ
1932 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1ԻՆ

ժասնախումբերը որոնք իրենց աշխատանքները պիտի շարունակեն Հնդկաստանի մէջ, տակաւին չեն նշանակած իրենց նախագահները։

Կալկաթայի մէջ Հնդիկները սպաննած են անգլիացի դատաւոր մը։ Այս սպանութիւնը մեծ յուզում պատճառած է քաղաքին մէջ, եւ առոր մէջ, կառավարական շրջանակները կը նշմարեն աճաբեկիչներու մէկ պատասխանը, Պէնկալի մէջ կարգը պահպանելու համար, վերջերս հրատարակուած հրամանագրերուն։ Այս սպանութեան հետեւանքով, բազմաթիւ անձեր ձերբակալուեցան, իբր արգիլեալ զէնք կրող։ Կարգ մը թերթեր կը հրատարակեն Կանտիի մէկ յայտարարութիւնը թէ որոշած է շարունակել հակամգլիական պայքարը, «Ո՛չ թէ անձերու դէմ, այլ քաղաքականութեան մը, հաստատութիւններու, իրերու դէմ», Կանտի կը նկատէ թէ Հնդիկներու կողմէ վերսկսելի այս շարժումը աւելի ծանր պիտի ըլլայ Անգլիոյ համար՝ տագնապին հետեւանքով։

— Հնդկաստան կը դառնամ ըսած է, երբ թէ կանտի, շարունակելու համար պայքարը Անգլիոյ դէմ։ Ինչպէս առաջ, դգուշանալով բռնութեան դիմելէ, այլ կրաւորական դիմադրութեամբ։ Հնդկաստան ունի ուժի եւ միջոցներու զարհուրելի պահեստներ, որոնցմէ Անգլիա իրաւունք ունի վախնալու։

Հնգամեայ ծրագրին շուրջ

Բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ կեդր. գործադիր կոմիտէի ելմտացոյցի յանձնախումբը լիակատար նիստ մը գումարեց կոմիտէի նիստէն առաջ։ Այդ նիստին մէջ, տնտեսական յանձնախումբին նախագահը տուաւ զեկոյց մը որով կը յայտնէր թէ ճարտարարուեստի ամբողջական արտադրութիւնը որ կը հակակշռուի ազգային տնտեսութեան գերագոյն խորհուրդին կողմէ, այս տարի աւելցած է 23 առ հարիւր համեմատութեամբ, բաղդատմամբ նախորդ տարուան, իսկ մասնաւորաբար սննդեղէնի արտադրութիւնը զարգացած է 60 առ հարիւր չափով։ Կոլխոզներու եւ սովխոզներու արտադրութիւնը աւելցած է 66 առ հարիւր չափով, մինչ անցեալ տարի 33 առ հարիւր էր։

Գործաւորներու թիւն այս տարի կրած է 2.5 միլիոնի յաւելում մը։ Իսկ 1931ի ընթացքին կառուցուած տուներուն մէջ կարելի եղած է բնակեցնել 920,000 գործաւոր

Տեղեկաբերը կը հաւաստէ թէ հնգամեայ ծրագիրը լրիւ պիտի գործադրուի չորս տարիէն։

Պարտքերու հարցը եւ Ամերիկա

Ամերիկեան խորհրդարանին մէջ, հանրապետականները մեծ ջանքեր կը թափեն, վաւերացնել տալու համար պատերազմական պարտքերու վճարման յետաձգումը, ինչպէս նաեւ կազմել տալու համար յանձնախումբ մը, որուն գործը ըլլայ քննել պարտական ազգերու վճարման կարողութիւնը։

Ճէյմս Պէք, հանրապետական, ճառի մը մէջ պահանջեց համերաշխ գործակցութիւն, կուրծք տալու համար «չորս մեծ տագնապներէն մէկուն, որոնց ենթարկուած է աշխարհը՝ վերջին 2000 տարիներու ընթացքին»։ Պէք չոր կերպով ներկայացուց աշխարհի ներկայ կացութիւնը եւ շեշտեց թէ Ամերիկա ներկայիս «միակ պետութիւնն է որ կրնայ արգիլել քաղաքակրթութեան կործանումը»։ Թելադրեց խորհրդարանին ուժ տալ Հուվըրի, հակառակ պարագային, պարտական ազգերը բոլորովին պիտի փճանան։«Պէտք է ըսել, Եւրոպայի մէջ վարկը վերահաստատուի, տակաւին Ամերիկայի մէջ չվերահաստատուած»։

Սակայն, ռամկավար ծերակուտական մը, ուժգնօրէն քննադատեց Հուվըրի քաղաքականութիւնը պարտքերու հարցին մէջ, եւ ներկայացուց օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկէ հանրապետութեան նախագահին՝ հրաւիրել համաշխարհային խորհրդակցութիւն մը, զբաղելու համար արծաթի եւ երկմետաղեան դրութեան վերահաստատման հարցերով։

Իսկ Փէնսիլվանիոյ ծերակուտականը, որ սովորաբար ջերմ պաշտպանն էր Հուվըրի քաղաքականութեան, բուռն յարձակում մը գործեց պատերազմական պարտքերու կրճատման դէմ.— Եւրոպական պետութիւններն ըսաւ, ի վիճակի են վճարելու ինչ որ մեզ կը պարտին։ Ֆրանսայի վճարման կարողութիւնը շատ աւելի է, քան պատերազմական պարտքերը ջնջելու մեր կարողութիւնը։

ՍՏԵՐԼԻՆԻ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Ստերլինը երէկ կէսօրին կ'արժէր 88.25։

Ժոզէֆին Պէյքըրի հայ մրցակիցը

Պոլսեցի Տիրուհի Յարութիւնեան, որ Փարիզի թատերական շրջանակներուն մէջ ծանօթ է Տոլլի Տիրուհի անունով եւ որ ամուսնացած է ֆրանսացի կոմսի մը հետ, վերջերս դատ բացած էր թատրոնի մը տնօրէնին դէմ, պայմանագրութիւնը խզած ըլլալուն համար։ Տոլլի Տիրուհի յանձն կ'առնէր դատարանին մէջ, պարուհիի դասական տարազով ապացուցանել թէ կրնայ կատարել հռչակաւոր Ժոզէֆին Պէյքըրի դերերը, բոլոր ճակատներուն վրայ։

Դատարանը աւելորդ գտաւ «մերկապարանոց» փաստերը, եւ 14,000 ֆրանք հատուցում վճարելու դատապարտեց ամբաստանեալ տնօրէնը։ Տիրուհի, որուն պաշտպան փաստաբանն էր Պ. Սթամպուլեան, կը պահանջէր 80.000 ֆրանք։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԸ ՍՏԱԼԻՆԻ ԱՏԵԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Կարմիր գիծէն ներս եւ դուրս կը լսենք շարունակ Լէնինեան ազգային քաղաքականութեան «բարիքներ»ու մասին որոնցմով «դրախտ»ի վերածուած են ամբողջ Անդրկովկասն ու Հայաստանը։ Շատ կը խօսին մանաւանդ այս «եղբայրական համերաշխութեան» մասին որ տիրապետող է այժմ այդ երկրամասին մէջ, որ երբեմն ռուսական միապետական եւ ապա դաշնակցական, մենշեւիկ ու մուսավաթական «գիշատիչ ու արիւնոտ» վարչութիւններու տակ, դարձեր էր «թատերաբեմ ազգամիջեան կռիւներու»։

Փաստը սակայն այն է, որ Անդրկովկասեան իրականութիւնը տակաւին շատ հեռու է Լէնինի վարդապետութեան անսխալականութեան օրինակ ծառայելու։ Եւ արդէն Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Ընդհ. Ժողովի վերջի որոշումները (հոկտ. 31ի) եւ ատոնց յաջորդող փոփոխութիւնները Անդրկովկասեան կուսակցական եւ պետական կազմին մէջ, այդ կ'ապացուցանեն։

Քիչ մը հանգամանօրէն ծանօթանանք վերջի անցուդարձերու եւ անոնց հիմնական շարժառիթներու վրայ, որոնք բաւական յստակօրէն կը պարզեն կացութիւնը Անդրկովկասին մէջ դիտուած բոլշեւիկեան Կեդր. Կոմիտէի կողմէն։ Մեր Թերթի Հայաստանի լուրերու բաժնին, ընթերցողները գիտեն թէ Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի նախորդ քարտուղարը Պ. Քարթվելաշվիլին, համաձայն իր դիմումին, «ազատուած է իր պարտականութիւնից» ու բուն յաջորդեր է Պ. Օրախելաշվիլին, նախագահ Անդրկովկասեան դաշնակցային կառավարութեան։ Փոփոխութիւններ տեղի ունեցեր են նոյնպէս Վրաստանի Կեդր. եւ Թիֆլիսի Կոմիտէներու մէջ ալ։ Միջանկեալ յիշենք որ Պ. Քարթվելաշվիլին Անդրկովկասի Երկրային Կոմիտէի ղեկը կը ստանձնէր 1929ի տշնան, Լոմինաձէի ծանօթ շարժումներէն յետոյ, իբրեւ կարող մէկը ոչ միայն չէզոքացնելու ակնարկուած շարժման ազդեցութիւնները, այլեւ խաղաղեցնելու եւ կարգաւորելու անդրկովկասեան կեանքը։

Թէ որչափո՞վ ան յաջողեցաւ իրեն յանձնուած պարտականութեան մէջ, այդ մեր գիտնալիք բանը չէ։ Իրողութիւնը այն է սակայն, որ մօտ երկու տարուան իր պաշտօնավարութենէն ետք, ան այսօր կը քշուի հրապարակէն, իբրեւ պատասխանատու Անդրկովկասի կուսակցական եւ պետական սխալ ղեկավարութեան։

Ժողովները որ կը գումարուին երեք հանրապետութիւններու զանազան կազմակերպութիւններու մէջ, նուիրուած այս փոփոխութիւններու պարզաբանումին, իրենց ընդունած բանաձեւերովն ու որոշումներովը կը հաստատեն թէ եղած կարգադրութիւնները կոչուած են «նոր շրջան մը բանալու» Անդրկովկասի մէջ, ի նպաստ համայնավարութեան յաղթանակին։ Այս գնահատութիւնը — եթէ արժէք տանք առհասարակ անոնց արտայայտութիւններուն — ցոյց կու տայ, որ նոյնմբերէն առաջ կացութիւնը խիստ պէս եղած է վտանգաւոր։

Սակայն ո՞ւր եւ ի՞նչպէս արտայայտուած է այս վտանգաւոր կացութիւնը, որու մասին իր հեղինակաւոր խօսքն ըսաւ ոչ միայն Ստալինի Կեդր. Կոմիտէն այլեւ անոր շունչով սնող հազարաւոր մեծ ու փոքր գործիչները, Կեդր. Կոմիտէի ծանօթ որոշման առաջին կէտին մէջ քանի մը ընդհանուր փաղաքշող արտայայտութիւններէն յետոյ կը կարդանք.

— «կենտկոմը գտնում է, որ Անդրերկոմի եւ ազգային կոմկուսների կենտկոմների աշխատանքի մէջ թոյլ են տրուած լուրջ քաղաքական սխալներ, որոնցից հիմնականը հանդիսանում է գիւղացիական հարցում կատարուած սխալը» (Խորհ. Հայ. 4 Նոյեմբ.)

Այս գնահատականը մեզի կը յիշեցնէ ակամայ 1929ը, երբ համատարած հաւաքական տնտեսութիւններու խելագար փորձերը պատճառ դարձան տակն ու վրայ ընելու կեանքը Անդրկովկասի մէջ։ Այդ օրերուն էր որ Ստալինը դիմեց կտրուկ միջոցներու, սանձելու համար բոլոր տեսակի «քեալլակէօզները «որոնք մէկ օրէն միւսը կը ձգտէին հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ առնել բովանդակ Անդրկովկասի գիւղացիութիւնը։

Գերագրգռուած գիւղացիութիւնը հանդարտեցնելու եւ ապստամբական արծարծուող կրակը մարեցնելու նկատումով, Ստալինը չքաշուեցաւ եղած դէպքերու պատասխանատու ցոյց տալ զանազան երկրորդական դէմքեր, որոնք իբր թէ հակառակ վերէն եղած հրամաններուն, սխալ մեկնելով իրենց դերն ու ընելիքը, փորձեր էին բռնութեամբ եւ «քեալակէօզութեամբ» իրագործել համատարած կոլեկտիվացումը։ Այդ օրերուն էր վերջապէս, որ ըսին ու կրկնեցին թէ գիւղացիութիւնը հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ մտցնելու հիմնական սկզբունքը պէտք է ըլլայ «կամաւորութիւնը»։ Ուրիշ խօսքով ո՛չ մէկ ճնշիչ միջոց պիտի գործադրուէր, այլ թոյլ պիտի տրուէր, որ գիւղացին իր ազատ կամքով որոշէր իր մուտքը հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ։

Այսօր երկու տարի ետք այդ օրերէն երբ կը թուէր թէ լիովին իւրացուած պիտի ըլլային բոլշեւիկ «առաջնորդի»՝ Ստալինի պատուէրները, բոլորովին հակառակն է, որ կը պարզուի նորէն։

Սխալը այսօր ալ երէկուան նման այն է որ.—

«Անդրերկոմը եւ ազգային կոմկուսների կենտկոմները նշանակալի աշխատանք ծաւալելով գիւղատնտեսութեան սոցիալիստական վերակառուցման ուղղութեամբ, ընդգրկել են աշխատանքի առաւելապէս տեխնիքական կողմը, չեն ապահովել գիւղացիութիւնն (չքաւոր միջակ մասսաների) ճիշդ քաղաքական ղեկավարութիւնը։ Այդ իր ամենացայտուն արտայայտութիւնն է գցել հացամթերումների մէջ, ուր թոյլ են տրուել մի շարք ամենակոպիտ շեղումներ»:

Շեղումներ, կոպիտ ու անթոյլատրելի ըստ երեւոյթին ձեւական գնահատութիւնը պիտի ըլլայ հաւաքական տնտեսութիւններու գործին մէջ, կատարուած աշխատանքներուն։ Եւ սակայն այնքան ատեն, որքան մեր կարմիր աքլորները մոռցած հիմնականը, գինովցեր են արտաքին ձեւերէն եւ արտայայտութիւններէն։ Չէ՞ որ հիմնականը— բուն կազմակերպութիւնը— որ պէտք ունի լուրջ աշխատանքի, կրնայ ըլլալ այն ժամանակ միայն, երբ իրենց գործողներու հետ լրջօրէն կարենան ըմբռնել ու մարսել հաւաքական տնտեսութիւններու օգուտը, բարիքը, եւ միակ ուղղութիւնը դարմանելու գիւղի կնճռոտ հարցը։

Առանց այս անհրաժեշտ գիտակցութեան, կասկած կա՞յ, որ գոյութիւն պիտի ունենան ամէն տեսակի շեղումներ։ Չէ՞ որ հակառակ բոլոր տեսակի լաւատեսութիւններուն գիւղացին տակաւին չհաշտուեցաւ այն մտքի հետ, որ իր արտադրութեան կարեւոր մասը պէտք է տրամադրէ պետութեան, եւ առհասարակ պէտք է գիւղական իր աշխատանքներու մէջ դառնայ վարձու բանուոր մը, ինչպէս ինչպէս էր երբեմն կալուածատիրական շրջանին։

Կա՞յ այս գիտակցութիւնը մեր երկրին մէջ։ Ոչ միայն չկայ այլեւ գոյութիւն ունի տակաւին անտարբեր վերաբերմունք մը հաւաքական տնտեսութիւններու հանդէպ։ Անտարբերութիւն մը, որու դէմ կը կռուին տակաւին չափազանց բիրտ կամ ինչպէս իրենք կը բանաձեւեն յաճախ «վարչական» եղանակներով։

«Կոլխոզ կ'զաք, ձեզ տուրքից կ'ազատենք» նշանախօսքը տակաւին իր արժէքն ունի, գիւղացին բռնութեամբ հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ մտցնելու համար։ Փոքրիկ օրինակ մը սակայն։

Աշտարակի շրջանին մէջ, որ ըսել է Երեւանի քթի տակ գիւղական ընդհ. ժողովին, նոյն շրջանի կոմիտէի անդամ Գրիգորեանը կը յայտարարէ՝ «ձեզ տրւում է մէկ ժամ ժամանակ, որոշէք, կամ կոլտնտեսութեան, կուլակների դէմ, կամ կոլտնտեսութիւնից դուրս կուլակի հետ, ընդդէմ կոլտնտեսութեան»։ *Պատասխանը չուշանար անշուշտ, հայ գիւղացին որ գիտէ գնահատել այս արտայայտութեան իմաստը, բնականաբար կարող է դիրք բռնել «կուլակների դէմ, եւ կոլտնտեսութեան հետ»։*

Եւ այսպէս է որ կը գրէ մէկը «Խորհ. Հայաստան»ի աշխատակիցներէն.

— «Հինգ օրւայ ընթացքում Բիւրական գիւղում (Աշտարակի շրջան) կոլտնտեսութիւնը 80 տնտեսութիւնից բարձրանում է 166 տնտեսութեան, առանց ուշադրութիւն դարձնելու ընդունւողների սոցիալական դրութեան վրայ։» *(Խորհ. Հայաստան, 17 Նոյեմբեր)։*

Այս պայմաններու մէջ կազմուած հաւաքական տնտեսութիւնները, բնական է թէ չպիտի ըլլային այն, ինչ որ կ'ուզէ տեսնել համայնավար վարդապետութիւնը։ Եւ այս է պատճառը, որ ոչ միայն կոլտնտեսութիւնները չեն ամրապնդուիր այլ իրենք ալ իրենց կողմէն կը դառնան նոյն «վնասակար տարրերը», ինչպէս հին «մասնաւորները, անհատական տնտեսութիւններու ժամանակ»։ Այս է պատճառը նոյնպէս որ այսօր խորհր. իշխանութիւնները մթերումներու իրենց աշխատանքներու մէջ դէմ կ'առնեն այն բոլոր դժուարութիւններուն որոնք գոյութիւն ունէին հաւաքական տնտեսութիւններէն առաջ։

Համայնավար Կեդր. Կոմիտէն աւելորդ տեղը չէ ի հարկէ, որ Անդրկովկասեան կազմակերպութիւններու կատարած «լուրջ քաղաքական սխալներ»ի մէջ կ'ընդգծէ այն որ այդ սխալներէն հիմնականը «հանդիսանում է գիւղացիական հարցում կատարած սխալը»։

Կ'ուղղուի՞ն այս սխալները, վերէն տրուած նոր եւ կտրուկ թելադրանքներէն ետքը — խնդիր մըն է, որուն ի նպաստ մէջ տեղ նետուած բանաձեւերու տեղատարափը յոյս չի ներշնչեր։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԾԻԾԱՂ

— Ճի՞շդ է որ իմ տղաս երկու տարի առաջ ձեզի կարել տուած հագուստը դեռ չէ վճարած, պարոն դերձակեան,

— Այո՛, կ'ուզէ՞ք այսօր վճարե՞լ։

— Ո՛չ, բայց կ'ուզէի ես ալ հագուստ մը կարել տալ նոյն պայմաններով։

* *

— Բռնակի՛ը, ինչ է օրինական սակը.

— Առաջին կապոցը հինգէն վեց ֆրանք, միւսները մէկ մէկ ֆրանք։

— Լաւ, առէք միւսները, առաջինը ես կը տանիմ։

"ՕՖԵՐԱՆ,,

ԽՄԲ.— *Հրատարակութեան կուտանք այս գրութիւնը իբրեւ անկախ կարծիք, նկատի առնելով գրողին գեղարուեստական ճաշակն ու իմտութիւնը, թէեւ պիտի նախընտրէինք որ ստորագրէր։*

Նոյեմբերի առաջին օրը «Օփերան» լսելու փութացող 2000 Հայերուն մէջ ես ալ կայի։

Կը խոստովանիմ որ մինչեւ այդ օրը ես խուսափած էի արտասահմանի մէջ տրուած բոլոր հայկական օփերաներէն։ Ես միշտ անհաւատութիւն մը ունեցած էի այդ մասին։ Բայց այնքա՛ն շաբաթներ պնդեցին ազդերը, որ ուզեցի ինքզինքս սրբագրել, հաւատքս շատցնել, և գացի։

Մովամասալ բազմութեան խուլ շշնջիւնին մէջ երբ լոյսերը իջան, և Պ. Սաքօ Ցակոբեանը ճօճելով իր բարակ ձեռքերը սկսաւ եւ վերջացուց նախերգանքը, ես արդէն ինկած էի խոր թախիծի մէջ...

Անկէ յետոյ, երբ բացուեցաւ վարագոյրը եւ հայ ballerineներու թեւածումին մէջ «Օփերան» սկսաւ, իմ թախիծս սահման չունէր...

Ես չէի կրնար երեւակայել որ կարելի էր յօրինել բան մը, ուր orchestration*ին եւ* polyphonie*ին հետքը չկար, եւ անուանել զայն առանց այլ եւ այլի «Օփերա»։ Այդ ներկայացումը պարզապէս երաժշտական տարրական արտայայտութիւն մըն էր։*

Անիկա, աննկարագիր եղանակներու շարք մըն էր, անկապակից և անտեղի, որոնց կ'ընկերանային նօթը նօթին եւ չափը չափին, à l'unisson, *նուագախումբը կազմող զանազան գործիքները առանց որ եւ է* harmonisation*ի, կամ տեղ տեղ շատ խեղճ,* seconde*sներու տարբերութեամբ մը միայն։*

Եւ վարիչին ամբողջ ջանքը ան էր որ նոյն եղանակը նուագող, երգող եւ պարող, միեւնոյն ատեն գործէին։ Անոնք ալ շատ անգամներ իրար կորսնցուցին, եւ Պ. Սաքօ Ցակոբեանին գլուխը եւ ձեռքերը հազիւ կրցան բեմին չորս անկիւնէն եւ «օրքէսթ»րին շարքերէն հաւաքել դեգերող եղանակը, եւ բերել դնել նոյն նօթին եւ նոյն չափին վրայ, գոյացնելով խաղաղութիւն...

Ահա՛ ամբողջ «Օփերան»։

Առաջին արարուածէն վերջ, ես խորհեցայ փախչիլ։ Բայց եւ տեսակ մը ինքնախարազանումի զգացումով կը մնայի, եւ ուզելով աւելի եւ աւելի կորսուիլ թիկնաթոռիս մէջ, ծռիկ կ'ընէի... Այդ տեւեց շատ երկար։

Ես կը լսէի Տիկին Սուրաբեանը որ իր ձայնին եւ որոշ տրամաթիք խառնուածքին ասպարէզ տալու համար, ինծի այնպէս կը թուէր թէ յաճախ տեղին վրայ կը ստեղծէր իր երգանը, ինչպէս հին դարերու ղեբասանները։

Ես կը հետեւէի երգիչ խումբին աղջիկներուն, որոնք այնքան ընդունակութիւն եւ բարի կամեցողութիւն ցոյց կուտային. բայց յանկարծ այնքան վճռական ձեւով մը խռժռեցան բոլորը մէկ, եւ ա՛լ երբեք չձռուողեցին եւ չժպտեցան...

Եւ թէնորին երգած անհաշուելի համարները...

Ես միայն ուրախութեան ցոլք մը ունեցայ, երբ տեսայ որ Պ. Սուրաբեանը, շնորհիւ իր ձայն չունենալուն, պարզապէս կը խօսէր, կը պոռար ու կը պարէր...

Եւ ես ամբողջ ատենը կը ծեղքնայի ու կը սիրէի մեր ժողովուրդը, որ այնքան մեծ պապակով եկած էր լսելու հայկական «Օփերան»։ Որ մեծ մասով չէր հասկնար թէ ի՛նչ կ'անցնէր կը դառնար երաժշտականօրէն, բայց որ ծայրայեղ ողեւորութեամբ մը կը բաբախէր, ամէն անգամ որ կը տեսնէր տողանցքը հայ տարազով հայ աղջիկներուն, կը լսէր որ հայերէն կ'երգէին, հայերէն կը պարէին, հայերէն կը սիրէին, եւ հայերէն կը մեռնէին...

Եւ ի վերջոյ, ես տեսայ որ արաղէն հոն լեցուած հայ ժողովուրդին գրպաններէն դուրս կ'ելլէին թաշկինակները։ Ամէնէն անսպասելի դէմքերուն վրայէն արցունքներ կը գլտորէին։ Ժամն էր դարձեալ լալու հոն ալ։

Եւ «Օփերան» վերջացաւ, հերոսուհիին անդարմանելի խելագարումովը։ Ամենայարմար վերջաւորութիւնն էր։

Եւ ես, դուրս ելած հակազդեցութիւններով լեցուն այդ վայրէն, կը քալէի Փարիզի փողոցներուն մէջէն խորապէս շլմորած, երաժշտական այս բարձր մթնոլորտին մէջ հանդիպած ըլլալով այնքան անհաւատալի խեղճութեամբ հայկական «Օփերային»։

Բայց կ'ըսէի մտքովս.— «Անիկա գէշ երազ էր միայն։ Պահենք, մոռնանք։ Անիկա յոյս մըն է սակայն որ լաւագոյնին համար ալ պատրաստ են գալու այս երկու հազար Հայերը»։

Բայց իմ թախիծս վերանորոգուեցաւ, երբ տեսայ «Անուշ»ի ներկայացման վաղորդային, լուրջ յօդուածներ նուիրուած անոր եւ մանաւանդ երբ երաժիշտ մը «վերլուծումի» ենթարկեց «Օփերան», երբ վերլուծումի նիւթ չկար։

Ես միայն մխիթարուեցայ այն ատենը միայն, երբ քանի մը օրեր առաջ, Տիկին Ռօզ Պատմագրեան բարութիւնը ունեցաւ հրապարակաւ յայտնելու թէ երբե՛ք Տիգրանեանի գրած «Անուշ»ը չէր այդ ներկայացումը։ Այլ ան, տեսակ մը յարմարցուած, իրար ղրուած այլանդակութիւն էր, որուն կպած էին դժբախտաբար Տիգրանեանի անունը, գեղարուեստական խոշոր անբարեխղճութեամբ մը։

Ուրեմն ան հայկական Օփերան չէր բարեբախտաբար։ Աղաւաղեալ «Անուշ»ին ներկայացման երկու հազար Հայերը յոյսով կը սպասեն անոր տակաւին...

Այդ գէշ երազ էր միայն։ Պահենք, մոռնանք, եւ երբե՛ք չվերսկսինք։

ԱԼՖԱ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԱԹՈՌԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 1 Դեկտ. (Սեփ. Թղթ.).— *Այսօր, առտուան ժամը 10ին, պետութեան կողմէ եղած կարգադրութեան մը համաձայն, պատրիարքը՝ եպիսկոպոսներով, վարդապետներով եւ քանի մը տեղացի հայրենակիցներով, ընդառաջ եօթը հոգի, ներկայացան կառավարչատուն, ուր Պաղեստինի ծարզպանին աւագ քարտուղարը՝ մասնաւոր արարողութեամբ կարդաց Մեծն Բրիտանիոյ թագաւոր-կայսեր վաւերացման հրովարտակը, որմէ յետոյ, միեւնոյն շքախումբը ինքնաշարժերով վերադարձաւ վանք։*

Բուն աթոռակալութեան հանդէսը՝ տեղի ունեցաւ կէսօրէ վերջ։ Հայ եւ օտար խուռներամ բազմութիւն մը ժամանակէն առաջ արդէն լեցուած էր վանքին առջեւ եւ եկեղեցւոյ գաւիթը։ Ժամը 2.30ին եկեղեցւոյ զոյգ զանգակները բամբ ձայնով եւ երկարօրէն սկսան ղօղանջել։ Ժամը ճիշդ 3ին, հետզհետէ վանք գալով, եկեղեցի առաջնորդուեցան պետական պաշտօնեաներ՝ ծարզպանին փոխանորդը, Երուսաղէմի կառավարիչն ու քաղաքապետը, Պաղեստինի կրթական եւ ելմտական նախարարները, բոլոր օտար պետութիւններու ներկայացուցիչները եւ օտար եկեղեցիներու կրօնապետները իրենց հետեւորդներով եւ տեղ բռնեցին եկեղեցւոյ երկու կողմի դասերուն մէջ։

Վանքին Միաբանութիւնը եւ Երաժշտաց դասը զգեստաւորուած, Պատրիարքը հրաշափառով առաջնորդեցին Պատրիարքարանի դահլիճէն եկեղեցի, նախ Ս. Գլխադիրին մատուռը, ապա եկեղեցւոյ աւագ խորանը ուր սեղան բարձրացան պատրիարքին ու հինգ եպիսկոպոսներ։

Եկեղեցական պատուած արարողութիւններէ ետքը, Կիւրեղ վրդ. հանդիսաւոր կերպով կարդաց՝ Բրիտանիոյ թագաւոր կայսեր կողմէ, պատրիարքին շնորհուած հրովարտակին նախ՝ անգլ. բնագիրը. ետքն ալ անոր հայերէն թարգմանութիւնը։ Այնուհետեւ Պատրիարք Թորգոմ Արքեպ. Գուշակեան ծնրադիր Ս. Խորանին առջեւ, հանդիսաւոր կերպով իր ուխտը կատարեց,— հաւատարիմ ծառայելու հայ ազգին եւ հայ եկեղեցիին։ Հինգ եպիսկոպոսներ իրենց Աջը անոր գլխուն դրած՝ օրհներգ մը կարդացին եւ աւարտեցաւ նաեւ այդ արարողութիւնը։

Ցետոյ տեղապահ Նշանեան եպիս. ուղերձ մը կարդաց եւ իր տեղապահի պաշտօնը մինչեւ հոն աւարտած սեպելով, պատրիարքական աստ մասնաւոր արարողութեամբ մը յանձնեց նորընտիր պատրիարքին, որ յուզուած ձայնով մը քարոզեց եւ մասնաւոր մաղթանքներ կատարեց Անգլիոյ թագաւորին ու թագուհիին, դահաժառանգ իշխանին ու իշխանուհիին, արքունիքի ամբողջ անդամներուն արեւշատութեանը համար։ Առանձին մաղթանքներ եւ օրհնութիւններ կատարեց Հայոց ազգին, հայ եկեղեցականներուն եւ Երուսաղէմի միաբանութեան համար։

Ամէնէն վերջը, պատրիարքը աւագ խորանէն վար իջնելով, առաջնորդուեցաւ Առաքելական Ս. Աթոռը եւ խոնարհելէ յետոյ բարձրացաւ Աթոռը, ուր տեղի ունեցաւ միաբանութեան անդամներուն կողմէ աջահամբոյր։ «Օրհնեցէք զՏէր» շարականի երգեցողութեամբ։ Հոգեւորականները այս անգամ փիլոններով թափոր կազմած՝ պատրիարքը եկեղեցիէն առաջնորդեցին Պատրիարքարանի դահլիճը։ Երբ թափորը տաճարէն դուրս ելաւ, գաւիթին մէջ կանգ առաւ եւ շարականը ընդմիջելով, երգուեցաւ բրիտանական օրհներգը (եռաձայն)։ Թափորին ընկերացած Պատրիարքարանի դահլիճը բարձրացան ներկայ օտար բարձրաստիճան հիւրերը. ու մասնաւոր մեծարանքի արժանացան։

Օտար հիւրերուն մեկնումէն յետոյ, Պատրիարքարանի դահլիճը բերնէ բերան լեցուեցաւ երկսեռ հայ ժողովուրդով եւ նոր միայն սկսաւ հանդէսին երկրորդ եւ վերջին մասը, որ բացուեցաւ եռաձայն ձօներգով մը՝ երգուած Ժառանգաւորաց սաներուն կողմէ։ Ցանուն Միաբանութեան՝ խօսեցաւ Մկրտիչ եպիսկոպոս։ Ցետոյ Պետրոս արք. Սարաճեան խօսեցաւ, ի դիմաց Կիլիկիոյ զոյգ կաթողիկոսներուն։ Ի դիմաց եգիպտահայութեան ուղերձ մը կարդաց Մամբրէ վրդ. Սիրունեան, ի դիմաց ուսանողութեան Սարգիս սարգաւագ նմանապէս ուղերձ մը կարդաց։ Նոյնը Միխայեան ըրաւ յանուն հայ ժողովրդեան, յետոյ ման կապարտէզի սանուհիներէն փոքրիկ մը արտասանութիւն մը ըրաւ եւ ծաղկեփունջ մը մատոյց։

Ժառանգաւորներ եւ Նախակրթարանի սանուհիներ մէջ ընդմէջ կրօնական եւ ազգ. երգեր երգեցին։

Ամէնէն վերջը պատրիարքը օրհնութեամբ լի քարոզ մը խօսեցաւ եւ վերստին ուխտեց միշտ բարի տրամադրութիւններով առաջնորդուիլ իր նախորդին՝ Հոգելոյս Դուրեան արքեպիսկոպոսի ճամբէն։

Աջահամբոյրէն եւ բոլոր հանդիսութիւններէն վերջ, ներկաներ բազմութիւնը դահլիճէն բաժնուեցաւ խորունկ տպաւորութիւնով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՇԱԲԱԹԸ 6 ՕՐ

Մոսկուայի հրամանով, Աշխատ[illegible] ջանի մէջ եւս կարգ մը հաստատ[illegible] թիւններու հրահանգ տրուած է [illegible] խատանքները տանիլ համաձայ[illegible] վեցօրեայ շաբաթներու։

Ամէն ամսու 6ը, 12ը, 18[illegible] 24ը, 30ը, նշանակուած է ընդհ[illegible] նուր հանգստեան օր։ Բանուոր[illegible] կան օրը, փոխանակ 7 ժամի, [illegible] նակուած է 6 ժամ 30 վայրկեան[illegible]

ԿԵԱՆՔԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԷՋ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ (Սեփ. Թղթ.). — Դժուար է նեղ սիւնակներու մէջ ներկայացնել Ալեքսանտրէթի ամբողջական դիմագիծը իր զանազան կողմերով: Պիտի աշխատիմ ամփոփ տեղեկութիւններ տալ:

Ալեքսանտրէթ, Սուրիոյ գլխաւոր նաւահանգիստներէն է եւ խիստ բանուկ քաղաք մը: Նստած ծովեզերեայ սրճարան մը, մենք կրնանք դիտել հեռադիտակով մեր Տէօրթ-Եօլը եւ Ամանոսեան լեռնաշղթան եւ կրնանք գեղեցիկ երազներով տարուիլ ու նաեւ վերյիշել 1921ի այն օրերը՝ երբ փախուստ կուտայինք մեր սիրելի հայրենիքէն, Կիլիկիայէն: Այնէն օր երբ կը նստիմ վերոյիշեալ սրճարանը միշտ աչքերս ուղղուած են դէպի հոն, դէպի մեր Փոքր Հայքը եւ որքա՜ն կը մեղադրեմ մեծ ու փոքր քաղաքագէտները որ այդ ցանկալի հողամասը նորէն վերադարձուցին աւարառու եւ նոյլ Թուրքերուն:

Հայոց թիւը իր շրջանով մօտաւորապէս ունի 18,000 ժողովուրդ, ցրուած իր շրջակայ բազմաթիւ գիւղերուն եւ գիւղաքաղաքներուն մէջ, եւ անկազմակերպ որովհետեւ բացի Թաղային Խորհուրդներէ, չկայ ազգ. վերին իշխանութիւն: Կարգ մը տեղերու մէջ կղերին ձեռքն ինկած է ազգային կեանքը եւ նորեկ Հայ մը դժուար կրնայ զանազանել Հայն ու Թուրքը, որովհետեւ ընդհանրապէս կը խօսին Թուրքերէն եւ այն ալ մեծ հաճոյքով եւ հպարտութեամբ: Բիւր նախատինք այն Հայուն որ փոխանակ ոյնքան քաղցր ու հարուստ, մաքուր հայերէն լեզուն գործածելու, կ'արտայայտուի անտաշ Թուրքերէնով:

Բոլոր հայաշատ գիւղերն ու գիւղաքաղաքները ունին իրենց դպրոցները, անշուշտ ոչ-կանոնաւոր:

Միջոցներ չեն պակսիր, սակայն ոչ ոք կ'ուզէ գիտակցիլ իր պարտականութեան: Զանազան վայրերէ հաւաքուած ժողովուրդ մը ըլլալով, մտածումները իրարմէ կը տարբերին: Չեն կրնար քով քովի գալով իրար հասկնալ: Ամէն ոք իր գլխուն ուսուցիչ կամ տնօրէն կ'ընեն...

Ալեքսանտրէթ ունի ազգային վարժարան մը, Ֆրէրներու Գոլէճը ուր կը յաճախեն նաեւ բազմաթիւ Հայեր, Նուպարեան վարժարանը եւ գիւղերու դպրոցներ: Մօտաւորապէս 1200-1300 աշակերտութիւն մը, որ գուրգուրանքի արժանի է: Անհրաժեշտ է լուրջ աշխատանքի ձեռնարկել, փոխանակ բախտին կամ պատահական ուսուցիչներու խնամքին յանձնելու այս տղաքը:

Ալեքսանտրէթի օդը լաւ չըլլալով, ամառը ունեւոր եւ բարեկեցիկ դասը օդափոխութեան կ'երթայ Սօվուգ-Օլուգ եւ Աթըգ հայ գիւղերը, նաեւ Սուէտիա եւ Պէյսալ: Ամառը քիչ մարդ կը մնայ քաղաք: Ջուրը լաւ չէ, նոր ջուր բերել տուին, նոր ճամբաներ շինած են եւ նոր ջրանցքներ կը բացուին ճահիճները չորցնելու համար: Շատ ընդարձակ տարածութիւն մը դեռ ճահիճ է:

Նոր շէնքեր կը շինուին եւ քաղաքը կը բարեզարդուի ու կը յառաջդիմէ: Զմռնած ըսել թէ ունինք նաեւ հայրենակիցներ, որոնք կը պաշտօնավարեն կառավարական զանազան ճիւղերու մէջ: Բայց թէ որքան օգտակար կը դառնան իրենց հայրենակիցներուն՝ հարցական է:

Կարգ մը ունեւոր Հայեր Թուրք աղա-պէյերուն տակէն դրամ առած են եղեր 3-4-5 տարիներէ ի վեր: Պարտատէրերը խորհելով որ Ֆրանսա կը քաշուի Սուրիայէն եւ դրամը իրենց կը մնայ, մինչեւ ցարդ չէին վճարած: Տոկոսներուն տոկոսն ալ հաշուելով կը ցնծան այսօր: Մեր ծրիակեր Մէհմէտ-Ճիկները սկսած են անհանգստանալ: Հազարաւոր օսմանեան հնչուն ոսկի ունեցողները այսօր պարտքի տակ կքած են:

Մուսթաֆա Քէմալի լրտեսներն ու գործակալները կը վխտան այս շրջանին մէջ:

Կ'արժէ աւելի մանրամասն խօսիլ Ալեքսանտրէթի մասին:

Հ. Ա. ՎՐԷԺՈՒՆԻ

"ՌՈՄԱՆԻԱ,,ՅԻ ՆԱՒԱՊԵՏԸ ԿԸ ԽՕՍԻ
ՃԱՆԻԿԵԱՆԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռումանական *Քուվընթուլ* թերթը կը հրատարակէ տեսակցութիւն մը «Ռոմանիա» շոգենաւին նաւապետ Պ. Նէկրօի հետ՝ հետեւեալ խորագիրներուն տակ.—

«ՌՈՄԱՆԻԱ ՇՈԳԵՆԱՒԻՆ ՎՐԱՅ ՊԱՏԱՀԱԾ ՏՐԱՄԸ.— ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՐՔԱՆ ԶԱՐՀՈՒՐԵԼԻ՝ ՆՈՅՆՔԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ.— ԹՐՔԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԲՌՆԱԲԱՐԵՆ ՌՈՒՄԷՆ ԴՐՕՇԻՆ ՎԵՀԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ»:

Թերթին աշխատակիցը, դէպքին մասին քանի մը տեղեկութիւններ յիշելէ յետոյ, խօսքը կուտայ նաւապետ Պ. Նէկրօի:

— «Պոլսոյ նաւահանգիստը հասանք ժամը 3ին, կէսօրէ վերջ, եւ ոչ մէկ բան նախատեսել կուտար այն եղերական պատահարները որոնք տեղի պիտի ունենային քանի մը ժամ յետոյ: Ըստ սովորութեան, Թրքական իշխանութեանց յանձնեցինք շոգենաւին վրայ գտնուող բոլոր ճամբորդներուն անցագիրները սովորական վաւերացման համար: Շոգենաւին վրայ կար հայ ճամբորդ մը, Հրանդ Ճանիկեան, որ Փիրէայէն շոգենաւ նստած էր Քոնսթանցայի համար: Արդ, ժամը ութին ատենները լինծի լուր բերին թէ այդ ճամբորդը կէս ժամէ ի վեր փակուած է ճեմիշը եւ թէ պատուհանէն կը տեսնուի իր մարմինը անշարժ կախուած ձողէ մը: Անմիջապէս հրաման տուի դուռը բանալ, բայց շատ ուշ էր: Շոգենաւին նաւապետը Տոքթ. Փեթրովիչ չկրցաւ ուրիշ բան ընել բայց եթէ հաստատել անոր մահը:»

ԶԱՐՀՈՒՐԵԼԻ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Նաւապետ Պ. Նէկրօ պահ մը կանգ առաւ:

«Անձնասպանութիւնը, շարունակեց ան, զարհուրելի էր: Ճեմիշը շատ ցած ըլլալով, որպէսզի կարենայ մէկը հոն կախուիլ՝ դժբախտը շղթայ մը ձեւացուցած էր վզին շուրջ, հուանը կապած էր մէկուկէս մեդր բարձրութեամբ ձողին եւ հուանը քաշած էր դէպի ձախ բոլոր ուժովը, ինքզինքը խեղդելով այսպէս միայն իր կամքին զօրութեամբ:

«Ի՞նչ պատահած էր, ինչ սոսկալի յուսահատութիւն, ինչ սոսկալի երկիւղ այս թշուառը մղած էր անձնասպան ըլլալ այսքան զարհուրելի ձեւով եւ այսքան գերմարդկային կամքով: Անմիջապէս նախնական քննութիւն մը բացի եւ աչաւասիկ արդիւնքը խորհրդաւորութեան:

«Մեր շոգենաւին Պոլիս հասած վայրկեանէն իսկ, Թուրք ոստիկանութեան գործակալները շատ մօտէն կը հսկեն եղեր այս ճամբորդին վրայ, անոր հետեւելով քայլ առ քայլ: Դժբախտը նշմարած էր այս պարագան եւ վերջին ծայր ջղային դարձած: Այս պարագան պատմած է հայրենակիցներու, որոնց ծանօթացած է շոգենաւին վրայ: Ցետոյ այլեւս ոչ ոք տեսած է զայն: Աւելի յետոյ, Թուրք ոստիկան մը եկած ըսած է շոգենաւին նաւապետներէն մէկուն որ այս ճամբորդը մտած է ճեմիշ եւ թէ հոն կը մնայ աւելի քան կէս ժամէ ի վեր. այսքան միայն:

ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԱՆՓՈՒԹՈՒԹԻՒՆԸ

Դժբախտ Ճանիկեանի վրայ գտնուած են մօտ 300 հազար լէյ, ընտանեկան թուղթեր զորս նաւապետ Պ. Նէկրօ ուզած է յանձնել ռումէն հիւպատոսարանին: Միւս կողմէ Ճանիկեան եգիպտական անցագիր կրելուն համար նաւապետը լուր ղրկած է նոյնպէս եգիպտական հիւպատոսարան: Սոյն հիւպատոսարաններու պաշտօնեաներէն ոչ մէկը նեղութիւնը յանձն առած է շոգենաւ գալու:

Նաւապետ Նէկրօ մտահոգ որ դժբախտ Ճանիկեանի ճամբու միւս ընկերը, որուն հետ խօսած էր, պիտի հետապնդուի ինքն ալ Թուրք ոստիկանութեան կողմէ, պնդած է որ հիւպատոսներէն մէկը անպատճառ շոգենաւ գայ, որեւէ հաւանականութեան համար: Բայց ի զուր:

«ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ»

«Ի՞նչ կրնայի ընել, կ'ըսէ նաւապետը, թնդանօթնե՞րը դարձնել անոնց վրայ»: Երկու հիւպատոսարաններու այս անփութութեան վրայ Նաւապետ Նէկրօ հրահանգ կուտայ իր սպաներէն մէկուն՝ պաշտպանութիւն ստանձնել կանխելու համար որեւէ բռնութիւն Թուրք ոստիկանութեան կողմէ միւս ճամբորդին վրայ:

Արդ, իրականացած են նաւապետ Նէկրօի նախազգացումները:

«Երեկոյեան ժամը տասնըմէկին մօտ, կը շարունակէ նաւապետը, պահակ սպան լուր բերաւ ինծի թէ Թուրք ընդհանուր դատախազը, 27 ոստիկաններու ընկերակցութեամբ շոգենաւ եկած է եւ կ'ուզէ ինծի հետ տեսնուիլ: Կամրջակին վրայ ելայ. ընդհ. դատախազը խօսեցաւ հետեւեալ ձեւը.

— «Գիտենք որ կ'արշաւենք ռումէն հողը, գիտենք որ ապօրէն գործ մը կ'ընենք. այս բոլորով մէկտեղ՝ եկած ենք ձերբակալելու միւս հայ ճամբորդը»:

Բոլոր ուժովս բողոքեցի, փորձեցի բանակցիլ ժամանակ շահելու համար, որովհետեւ միշտ կը յուսայի թէ հիւպատոսարանէն պաշտօնեայ մը կուգայ: Բայց մէկը չեկաւ: Թուրք դատախազը բանի տեղ չդրաւ իմ բողոքներս: Ի՞նչ կրնայինք ընել: Մեր թնդանօթները անոնց վրա՞յ դարձնել: Ոստիկաններու ընկերակցութեամբ, Թուրք դատախազը խլեց այս ճամբորդը շոգենաւէն որ կը կրէր ռումէն դրօշ, կը կրէր «Ռոմանիա» անունը եւ կը պատկանէր Ռումէն Շոգենաւային Գործակալութեան»:

Նաւապետ Նէկրօ ոտքի կ'ելլէ դարձեալ:

— «Պարոն, Ռումանիայէն աւելի ոչ մէկ երկիր կրնար պարտաւորցնել Թուրքերը յարգելու հիմնական իրաւունքները: Երեք հարիւր հազարէ աւելի Թուրքեր կ'ապրին Ռումանիոյ մէջ եւ կ'օգտուին ռումէն կառավարութեան անսահման հանդուրժութենէն, որ աւելի քան երկու հարիւր միլիոն լէյ կ'արժէ կառավարութեան: Անոնց մզկիթը կը գտնուի Պուքրէշի ամենէն գեղեցիկ վայրը, Բարքուլ Քարոլի մէջ»:

Կը նայէի նաւապետ Նէկրօի, կ'աւելցնէ «Քուվընթուլ»ի աշխատակիցը, անոր բարձր եւ պատկառելի հասակին, իր առնական կեցուածքին, իր կորովի դիմագիծներուն եւ կը նկատէի որ դէմս ունիմ բոցավառ հանրային ամբաստանիչ մը, որ կը ներկայացնէ ուժգին բռնութիւն մը՝ կապուած եղերական մահուան հետ մէկուն՝ թերեւս այնքան անմեղ որքան անիկա՝ որ արձակուեցաւ վերջերս,— այլ նաեւ ռումէն հայրենասէր մը որ իր բոլոր սրտովը կը բողոքէ ռումէն դրօշին իրաւունքներուն հանդէպ գործուած բռնութեան դէմ»:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հիդլերեան օդանաւորդներ. — *Հիդլերեան կազմակերպութիւնը ցարդ ունէր իր մարտական խումբերը, յարձակողական եւ պաշտպանողական բաժանումներով, ինչպէս նաեւ ինքնաշարժի խումբեր, բոլորն ալ կազմակերպուած զինուորական կերպով: Հիդլեր որոշած է այս անգամ կազմակերպել նաեւ իր օդանաւորդներու խումբը:*

Ամերիկեան անգործութիւնը.— *Ամերիկեան Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը յայտնէ թէ թէեւ երկու ամիսէ ի վեր անգործութիւնը սկսած էր նուազիլ, սակայն յունուարին պէտք է անգործներու թիւը նախատեսել 7.5 միլիոն: Ուրիշ կազմակերպութիւններ, մինչեւ 9 միլիոնի կը բարձրացնեն:*

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՍԻՄՈՆԻԿԸ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (29 Նոյ.) տոմսի ձեւով յօդուած մը ունի Դրաստամատ Սիմոնեան, այժմ կրթական գործավար:

Իր հասակին բարձրութենէն դիտելով «հսկայական» փոփոխութիւնները, որ կատարուած են Հայաստանի մէջ, կը բացագանչէ.

— «Հիմնովին կերպարանափոխուել է մեր երկիրը: Երէկ խաւարամտութեան, գաղթականների ու որբերի, քաղցի եւ մահի մի երկիր էր Դաշնակցութեան օրով, այսօր նա դարձել է սոցիալիստական շինարարութեան եռ ու զեռի երկիր:

Հոյակապ տնտեսական շինարարութեան զուգընթաց ծաւալւում է կրթական յեղափոխութիւնը: 1931ին ժողովրդական լուսաւորութեան յատկացուած էր 12,50 միլիոն ռուբլի: 1932ին խորհրդային պետութիւնը յատկացրել է 2,5 անգամ աւելի:

Մեր դասակարգային հակառակորդները յաճախ արցունք են թափում «հայկական ազգային մշակոյթին մեռնելու» առթիւ խորհրդային Հայաստանում: Նրանք Հայաստանի կոմունիստներին են մեղադրում այդ մահուան մէջ: Հայաստանի կոմունիստները կարող են հպարտանալ այդ մեղադրանքից: Հայկական ազգայնականութեան կողմից ոգեկոչւող ազգային կրթութիւնը քաղքենիական, թունաւոր ազգայնական էր իր բովանդակութեամբ, ծխական՝ իր որակով: Խորհրդային Հայաստանի բանւոր դասակարգը կերտում է պրոլետարական մշակոյթը,— ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգայնական: Այդ իսկ պատճառով Մխիթարեան ստուածապաշտ հայրերը, անմահութեան տենչող Շանթերն ու Աշարոնեանները, բողոքական «եղբայրների» փեսուրներով ծածկուած Թէքէեաններն ու Մալէզեանները իրաւունք ունին արտասուաթոր աչքերով դիտելու մեր կուլտուրական առաջխաղացումը: 9 բարձրագոյն դպրոցներ, շուրջ 60 արհեստագիտական վարժարաններ, 1000էց աւելի նախակրթարաններ, մօտ 200 եօթնամեայ դպրոցներ, բանւորական համալսարաններ դարբնում են մեր աճող պատանի եւ երիտասարդ սերունդի Մարքս-Լենինեան աշխարհահայեացքը»:

Կը թուի թէ Դրաստամատ Սիմոնեան բաւական կոմունիստ է դարձեր է Հայաստան վերադառնալէն, մանաւանդ գործավար դառնալէն յետոյ: Արդարեւ ցոյց կուտայ Դաշնակցութեան մէջ տեւանջէն հալածուած կուսակցութեան մը ջղայնութիւնը, մեծխօսիկութիւնը, ջարդել-փշրելու տրամադրութիւնը, քաջնազարութիւնը, ահա թէ ինչո՛ւ այս պզտիկ կոմունիստին ձայնն ալ գլխէն բարձր կ'ելլէ:

ԿԱՐՃԵՎԱՆԻ ՋՐԱՆՑՔԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Նոյեմբեր 29ին կատարուեցաւ Կարճեվանի ջրանցքին բացումը: Խօսած ենք այս ջրանցքին արժէքին մասին:

Ջրանցքը կը գտնուի Մեղրիի շրջանին մէջ եւ կը սկսի Բուղաքարչայ գետէն, կ'անցնի Վահրավար գիւղին վրայէն եւ կը վերջանայ Կարճեվանի մօտ:

Ներկայիս Բուղաքարչայ գետին ջուրը կ'երթայ մինչեւ Վահրավար գիւղը, 10 քիլոմեթր երկարութեամբ. Կարճեվանի ջրանցքը պիտի ոռոգէ «Մետաքս» խորհրդային տնտեսութեան թթենուտները:

Ջրանցքին պատրաստութեան համար ծախսուած է 1 միլիոն ռուբլի:

Կը խնդրուի թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Փարիզէն ու Լիոնէն յետոյ, Մարսէյլ եւս կը պատրաստուի տօնել Կոմիտաս վարդապետի 60ամեայ յոբելեանը, անշուշտ իր միջոցներուն եւ ուժերուն ներած չափով:

Գաղափարը յղացուած է շատ առաջ, Քէօթահիոյ Հայրենակցական Միութեան հիմնուած օրէն իսկ:

Միութիւնը իր ժողովներուն մէջ քանի անգամներ զբաղեցաւ այս ձեռնարկով: Սակայն նկատելով ղեկավար-ուսուցիչի չգոյութիւնը եւ նորակառոյց եկեղեցիի բացման առթիւ երաժշտագէտ Վարդան Սարգիսեանի հաւանական ներկայութիւնը, բաւականացաւ Փարիզի համերգին մասնակցիլ պզտիկ նուէրով մը եւ սպասեց յարմար առիթին:

Ինչպէս ալ եկեղեցիի բացման պատրաստութիւններու ընթացքին, Վ. Սարգիսեան կը գտնուէր Մարսէյլ ու Վարդապետին հայրենակիցներու հետ համաձայնելէ յետոյ, եկեղեցական երգերու փորձերուն զուգընթաց սկսած էր Կոմիտասեան աշխարհիկ երգեր սորվեցնել:

Մարսէյլի Հայերը կ'ապրին համախումբ: Ամէն թաղ ու շրջան իրեն յատուկ ընտանեկան մթնոլորտ մը ստեղծած է եւ երբ երգչախումբի մը կազմութեան լուրը կը տարածուի, կը վարակուին առհասարակ բոլոր խաւերն ալ: Բերանացի հրաւէրի մը վրայ 60ի կը բարձրանայ երգիչներու թիւը, իսկ փորձի ենթարկուելով դժգոհ մնացողները գրեթէ եռապատիկն են, որովհետեւ Պ. Վ. Սարգիսեան ձայները անյարմար գտած եւ կամ մարզուելու համար երկար օրերու պէտքը զգացած էր:

Անօրինակ եռանդ կայ Մարսէյլիոյ երկսեռ երիտասարդութեան մէջ հայ երգի, գեղարուեստի եւ երաժշտութեան հանդէպ: Բայց չկան առաջնորդներ եւ կազմակերպիչներ եւ կամ եթէ կան մատի վրայ համրուող մի քանիներ, անոնք ալ համախմբուած են Փարիզ, գաւառները լքելով, մանաւանդ Մարսէյլի պէս «գաւառ» մը որ կրնայ առաջին մրցանիշը ստանալ ազգային կրթական մարզին մէջ, իր նիւթական զոհաբերութիւններով:

Երգչախումբի անդամները ընդհանրապէս աշխատաւորներ են, որոնք այս գործի տաղնապին կ'ուզեն օրը օրին յանձնել իրենց վստահուած գործերը, որպէսզի կարենան միշտ գործ ունենալ, միւս կողմէ բարոյական պարտականութիւնը կ'ազդուէ հոգիները եւ գրեթէ երկու ամիս է, ամէն իրիկուն կօշկակար երիտասարդը իր գոգնոցը թեւէն կը շպրտէ երկու ժամ առաջ, դերձակուհին իր կարի մեքենան կը գոցէ ու կը վազէ փորձի:

Արուարձաններու մէջ բնակողներ շատ անգամ կը ստիպուին երկու հանրակառք առնել եւ հեւ ի հեւ կը հասնին փորձին վայրը:

«Հայ Ակումբ»ի վարչութիւնը սիրայօժար իր սրահներէն մէկը տրամադրած է փորձերուն: Պ. Սարգիսեան իր բոլոր ուժով կ'աշխատի գաղութին հայ երգի եղակի օր մը:

Թէ երգչախումբէն եւ թէ կազմակերպիչներէն կան հայրենակիցներ որոնք մէկէ աւելի պատճառներով յուռետես են նիւթական արդիւնքի մասին: Համերգը պիտի տրուի Դեկտ. 24ին, որով շատ կարճ ժամանակամիջոց մը կայ պէտք եղած յայտարարութիւններն ընելու համար: Երկրորդ Կաղանդի առթիւ մեծ ու պզտիկ Միութիւններ սկսած են հանդէսներ կազմակերպել: Կայ նաեւ Պ. Շահ-Մուրատեանի երգահանդէսը:

Բայց եւ այնպէս, այս համերգը իր առանձին տեղն ունի:

Ուրեմն դեկտեմբեր 24ին Մարսէյլի հայ գաղութը առիթ պիտի ունենայ ոչ միայն յարգանքը մատուցանելու հոյակապ վարպետին, այլ եւ ստանալու գեղարուեստական մեծ վայելք մը:

Ս. Մխիտարեան

ԲԱԽՏԱՒՈՐ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ՀԷՐԻՔՈՒՐ, 15 Դեկտ.— Պէլֆօրէն 13 քիլոմեթր հեռու գեղեցիկ եւ օդասուն գիւղաքաղաք մըն Հէրիքուրը, շրջապատուած՝ կտաւեղէնի հինգ մեծ գործարաններով, որոնց բոլորն ալ կը պատկանին Schwob Frèreներու: Բոլորին մէջ կը գործեն մեր հայրենակիցները այր եւ կին, ստանալով օրական 12-18 ֆրանք:

Թէեւ օրականները քիչ են, բայց գործաւորներուն տրամադրուած սենեակներուն վարձքերը շատ չէին ըլլալով, մեր հայրենակիցները բոլորն ալ գոհ են իրենց վիճակէն: Ինչպէս 1927ի գործազրկութեան ատեն, այս անգամ ալ քաղաքիս գործարանները փոխանակ բանուորը արձակելու, նոր գործաւորուհի անգամ կ'ընդունին, տռանց ազգի խտրութեան: Քաղաքիս մէջ կայ նորեկ ընտանիք մը որուն անդամները տակաւին գործի սկսած չըլլալով, բոլորս միացած փոքրիկ հանգանակութեան մը ձեռնարկեցինք օգնելու համար:

Հոս բոլորն ալ համակիր են Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Շատ հաւանական է որ մօտերս խումբ մը կազմուի:

Այստեղ ալ ունինք թափթփուք մը, որ սիրտ կը պղտորէ: Պիտի զգաստանա՞յ արդեօք:

Թղթակից

ԻՆՉՊԷՍ ԱՆՆԱՆ ՏԵՐԵՒՆԵՐ

Մեր սիրելի ընկերն ալ դոհ տուինք հիւծախտին:

Ստեփան Քացատարեան ծնած էր Մարզուան 1910 օգոստոս 29ին: Մխիթարեան Սան էր և շրջանաւարտ ելաւ Միլանի վարժարանէն 1929ին: Չունենալով նիւթական միջոցներ, կ'անցնի Փարիզ և կը նետուի ասպարէզ: Ցարատեւ աշխատող մըն էր. յուսահատիլ չէր գիտեր եւ վերջերս փոքրիկ կազմատուն մը բանալու փափաքն ունեցաւ եւ յաջողեցաւ: Բայց 1931 յուլիս 14ին վարակուեցաւ հիւծախտէ եւ հինգ ամիս չարաչար տառապելէ յետոյ, Դեկտ. 12ին շաբաթ գիշեր շիջեցաւ հիւանդանոցին անկիւնը:

Տարաբախտ ընկեր, փունջ մը ծաղիկ ալ ընկերներուդ կողմէ, անմոռանալի յիշատակիդ:

Իր ընկերները

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Անցեալ կիրակի օր, Ուաշինկթըն Փալասի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Շավիլի Եկեղեց. Ընկերակցութեան կազմակերպած երեկոյթ-պարահանդէսը ի նպաստ տեղին մանկապարտէզին: Ընտիր բազմութիւն մը փութացած էր քաջալերել ձեռնարկը:

Գեղարուեստական բաժինը անցաւ շատ յաջող: Կը մասնակցէին Օր. Ճամպազ (դաշնակ), Պ. Յակոբեան (հայկական երգեր), Օր. Անժէլ Նիքոլէսքօ (պար): Բոլոր արուեստագէտները արժանացան ջերմ գնահատութեան:

Շավիլի Երիտ. Երկս. Միութեան Նուագախումբը՝ բարեհաճ մասնակցութեամբ Օր. Ճամպազի, դաշնակի միջոցին նուագեց հայկական կտորներ:

Գաղանճեան եղբայրները յաջողութեամբ ներկայացուցին «Հայրենաբաղձութիւն» մէկ արար ողբերգութիւնը:

Գնահատելի էին Պ. Նուպար Յովհաննէսեանի թափած ջանքերը՝ հանդէսին յաջողութեան:

Այս առթիւ սակայն, ցաւով պէտք արձանագրենք Շավիլցիներու բացակայութիւնը հանդէսէ մը, որ կազմակերպուած էր ապահովելու համար իրենց մանուկներուն հայեցի կրթութիւնը:

Գ. Տ.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 17ին **MUTUALITÉ***ի սրահին մէջ* — *կը կազմակերպէ գեղարուեստական հանդէս մը*

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն Ակումբին մէջ, կը խօսի՝ ընկ. *ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:*

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.ին, 20 Ave. Ville d'Avray, *Շավիլ: Կը խօսի ընկ. Կ. Սասունի, նիւթ՝* Հայոց դատը եւ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները: *Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:*

ԳԱՒԱՌ

ՏԷՍԻՆԻ Պատ. միութեան գրական-վիճաբանական ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 7ին, քաֆէ Տըլափէի մէջ, ընթերցում Ա. Ահարոնեանի գործերէն եւ զրոյց, կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԼԻՈՆԻ Մազպերտ խումբի ժողովը այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարանի սրահը, 262 RueDuguesclin, կարեւոր օրակարգ, պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊՕՄՈՆ ՍԷՆ ժիւլիէնի Զաւարեան խումբի ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ կորիւն, Աւագ-Առիւծ եւ Պօղոս Սայտօ խումբերը այս կիրակի ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, 262 Rue Duguesclin. բոլոր ընկերներուներկայութիւնըպարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆ ԿԱՐ ՏԸ ՎԵԶԻ Անդրանիկ խումբի ժողովը այս կիրա, կի կէսօրէն վերջ ժամը 2ին ցովհ. Տօնոեանին տան մէջ, ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէին ներկայացուցիչը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Միւթիւալիթէի մէջ Salle S, *նիւթ՝* Հայ որբերը եւ որբային կազմակերպութիւնները կովկասի մէջ *երէկ եւ այսօր: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

4.— ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԿՈՄԻՏԷՃԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այդ օրն ու յաջորդ օրը պահականոց առաջնորդուեցան բազմաթիւ Հայեր, որոնք կասկածելի կը համարուէին, կամ դէպքէն տեղեակ կամ ոճիրին ականատես կը կարծուէին: Ձերբակալուեցաւ նոյնպէս Քամփանա Սարգիսին որդեգիրը, Կարապետ, այլ անուամբ Արշակ, որ աշկերտութիւն կ՚ընէր Սարգիսի մօտ:

Կարապետի հարցաքննութիւնը կատարուեցաւ այսպէս.

— Դո՞ւն զարկիր Սեդրաքը:

— Սեդրա՞ք ըսիք, այդպիսի մարդ չեմ ճանչնար եւ մա՛րդ ալ չեմ զարկած:

— Այն ատեն ըսէ թէ ո՛ւր կը գտնուէիր ուրբաթ իրիկուն ժամը 3ին:

— Ուրբաթ ժամը 6էն ետքը, բարեկամիս հաւկթավաճառ Ավրամին հետ գացինք Սարը Եօրկիին երկրորդ գինետունը: Մինչեւ ժամը 8,30 կամ 9ին օղի խմեցինք այնտեղ: Յետոյ «լաթէրնա» մը վարձելով գացինք Եասայիին գինետունը: Ժամը 10.30ին մեկնեցանք այդտեղէն, եւ ես գացի Համամ փողոցը բարեկամուհիիս՝ Օլկայի տունը: Քիչ մը շատ փախցուցեր էի: Գիշերը ժամը 3,30ի ատենները արթնցայ: Տաքութիւն ունէի եւ կ՚այրէի կարծես: Ուզելով քանի մը լեմոն գնել եւ լեմոնատ մը շինել, փողոց իջայ: Տրջիկ ոստիկանները ձերբակալեցին զիս: Վոյվոտայի կեդրոնը տարին: Յաջորդ առաւօտ ոստիկանապետ Շէմսէտտին էֆէնտի ազատ արձակեց զիս և Սարգիսին սրճարանը գացի: Կիրակի առաւօտ կանչեցին Բերայի ոստիկանական պահականոցէն ու արգելափակեցին զիս:

— Աղէկ, սակայն ի՞նչ բանալիներ էին, որ գտնուեցան վրադ: Սա տարօրինակ բանալին ո՞ր դրամարկղին կը պատկանի: Ի՞նչ զարմանալի բանալի է այս:

— Էֆէնտիս, այս բանալին չորս ամիս առաջ ինծի տուաւ Մարիքան որ Նիւքսէք Գալըրըմի վրայ, Խրիսթոյի հանրատան դրամադլուխը կը համարուի: Ժամբէն զատ էր:

— Ուրեմն չես ճանչնար Սեդրաքը, եւ դուն չես սպանիչը:

— Ամենեւին, Աստուած չցուցնէ:

Կանչուեցաւ Քամփանա Սարգիսը եւ երես երեսի բերուեցաւ Կարապետի հետ:

— Կը ճանչնաս այս տղան, չէ՞: Քու աշկերտդ է եղեր:

Քամփանա Սարգիս սկսաւ կակազել:

— Ո՞վ, այս... երիտասարդը՞...: Չէ, չեմ ճանչնար: Ո՞վ է այս մարդը:

— Ի՞նչ օգուտ ունի ուրանալը, ան արդէն խոստովանեցաւ ամէն բան:

Քամփանա Սարգիս բարկութեամբ նայեցաւ Կարապետի երեսը: Կարծես ըսել ուզեր. «Ուրեմն դուն խոստովանեցար, հա՞, լաւ, ես ալ ճշմարտութիւնը ըսեմ եւ դուն ալ տես»: Եւ դառնալով հարցաքննիչ ոստիկանապետին, ըսաւ.

— Կը ներես, պէյզատէ, կը ճանչնամ: Կը ճանչնամ այս մարդը: Ես հաւատարիմ ծառան եմ այս երկրին: Սուտը ի՛նչ է, չեմ գիտեր: Շիտակ պիտի խօսիմ:

— Շատ մի երկնցներ, եւ պատմէ: Ով որ ճշմարիտ կը խօսի, չի գղջար ետքէն:

— Ճշմարիտ պիտի խօսիմ, պէյզատէ: Այս աւանակին աւանակը, որ Կարապետ կը կոչուի, 12 տարիէ ի վեր որդեգրած եմ: Հարազատ զաւկէս աւելի սիրած եմ զինք: Սակայն տարիէ մը ի վեր մոլորեցաւ եւ կոմիտէճիներուն սկսաւ յաճախել: Կոմիտէճիներուն մէջ կատաղի մէկը կայ, ո՞վ է, գիտե՞ս...:

— Ի՞նչ գիտնամ, բոլորն ալ կատղած են: Ո՞վ է այդ ըսածդ:

— Ղալաթիոյ Հայոց եկեղեցիին բարապանը, Վարդանը չկա՞յ...

— Այո՛, այո՛, նշանաւոր Վարդան փէտային...

— Այո՛, ճիշդ այդ փէտային, պէյզատէս, իմ այս հոգեզաւկս սրտակից բարեկամը դարձաւ անոր: Ամէն օր յանկարծ, ֆը՛րթ, խոյս կուտայ խանութէն, պահ մը կը կորսուի, անոնց մօտ կ՚երթայ: Կ՚երթամ, կը տեսնեմ, որ քաշուած գինետան մը մէջ կամ անձայն սրճարանի մը անկիւնը՝ շշնջելով կը խորհրդակցին: Կը կանչեմ մեր անառակը ու կ՚ըսեմ. «Տղա՛ս, լաւ ընթացք չէ այս, եկ դարձիր այդ ճամբէն, եկուր խանութս հանգիստ նստէ», ու կը յորդորեմ, կը յորդորեմ, մինչեւ որ մազ բուսաւ լեզուիս վրայ: Վերջապէս, մայիս 10ին, ուրբաթ ժամը 4.30ի ատենները Վարդան մեր խանութը եկաւ: Կանչեց Կարապետը: Կէս ժամ գաղտնի խօսակցեցան: Վարդան մեկնեցաւ: Տղը նստեցուցի մերինը. «Տղա՛ս, վերջը կը դղջաս, մի խօսիր այդ կոմիտէճիներուն հետ, պատիժը կը գտնես ետքէն»: Ձկրցայ համոզել, պէյզատէ: Մէկուկէս ժամ ետքը կորսուեցաւ նորէն: Գիշերը ժամը 3ին, 3.30ին ատենները վերադարձաւ գինով: Հասկցայ:

Քամփանա Սարգիսի հարցաքննութենէն յետոյ, կանչուեցաւ հաւկթավաճառ Ավրամը: Այս մարդը, համաձայն իր յայտարարութեան, ուրբաթ օր կը շրջէր Սկիւտար, Պէշիկթաշ ու Բերա, հաւաքելու համար իր առնելիքները: Իրիկուան դէմ կը մտնէ Սարը Եօրկիի գինետունը, գանձելու համար 15 դրշ. պարտքը: Յետոյ ոտքի վրայ երկու գաւաթ օղի կը պարպէ ու կը վերադառնայ իր տունը: Բնաւ չի ճանչնար կարապետը, չէ տեսած գինետան մէջ եւ ուրիշ ոչ մէկ գինետան մէջ օղի չէ խմած հետը:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ
ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ 250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 5 տլ. 8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 18 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931
18 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1754
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՕՍՔԸ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ, ԳՈՐԾԸ՝ ԳԱՒԱՌԷՆ

Երկու պզտիկ լուրեր՝ գաւառէն։ «Ձայներ գաւառէն»։

Լիոնի մէջ, Բալուի Հայր. Միութիւնը, որոշած է «Ներքին օգնութեան սնտուկ մը» հաստատել, իր հայրենակիցներուն համար։ («Յառաջ» 15 դեկտ.)։

Վալանսի մէջ, Խարբերդի Հայր. Միութիւնը հիմը դրած է փոխադարձ Օգնութեան Սնտուկի մը, «որ յատուկ է միայն Խարբերդցիներուն»։ (Տես Գ. էջ)։

Երկու ձեռնարկներն ալ կապ ունին գործազրկութեան տագնապին հետ, եւ դրուած են նեղ հայրենակցական գետնի վրայ։

Ուրիշ առեն դատապարտած ենք այս ձգտումը։ Բայց այսօր, ստիպուած ենք բաւական մտածել, ո՛րեւէ մեղադրանք ուղղելէ առաջ։

Ահաւասիկ ամիսներէ ի վեր կ՚արծարծուի Օգնութեան Սնտուկի խնդիրը, ջերմ հետաքրքրութիւն շարժելով բանուորական շրջանակներու մէջ։ Գաւառը անմիջապէս արձագանգ տուաւ եղած թելադրութեան, սպասելով որ անմիջապէս գործի կը ձեռնարկեն Փարիզի կամ ուրիշ կեդրոնի մը մէջ։ Գաւառը պատմեց իր ցաւերը, ներկայացուց տագնապին զանազան ծալքերը։ Եւ սպասեց որ գործի ձեռնարկեն աւելի բախտաւորներն ու ձեռներէցները, բարի օրինակ հանդիսանալով։

Բայց, չէ՞ որ սպասելն ալ սահման ունի։

Ո՛ր եւ է քաղաքի մէջ, ո՛ր եւ է մարմին քաջութիւնը չունեցաւ ասպարէզ իջնելու, եւ խօսքէն գործի անցնելու։

Միւս կողմէ, տագնապը կը զարգանայ յամրաբար, բայց առանց ընդհատման, հետզհետէ խտացնելով թշուառութեան պատկերը։

«Անճարն ուտէ բանջարը»։ Եւ ահաւասիկ երկու Հայր. Միութիւններ ստիպուած են իրենց գլխուն ճարը նայիլ։

Երբ ուզածդ չես կրնար ընել, կրցածդ կ՚ընես։

Իբրեւ հիմնական ուղղութիւն, սխալ է այս ճամբան։ Թշուառութիւնը ծննդավայր չի ճանչնար։ Դժբախտ ընտանիք մը, ո՛ր գաւառին ալ պատկանի, միշտ իրաւունք ունի հանրային աջակցութեան։

Բայց, իբրեւ դարման բացառիկ, առժամեայ կացութեան մը, կը կարծենք թէ պէտք է ողջունել եղած փորձը, եւ ոչ թէ պարսաւել։

Հոգ չէ, թող միւս Հայր. Միութիւններն ալ գործի սկսին այս ճամբով,— եղբայրական օգնութիւն կազմակերպելով իրենց հայրենակիցներուն համար։ Այս նախնական ձեռնարկները բազմանալով, պիտի գոյացնեն ցանց մը, զոր կարելի է վերածել ընդհանուր շրջանային միութեան մը։

Այսպէս, երբ Լիոնի եւ Վալանսի, Փարիզի եւ Մարսէյլի հայր. Միութիւններն ալ օրինակ առնեն Խարբերդէն եւ Բալուէն, եւ ունենանք 8—10 «Օգնութեան Սնտուկներ» միեւնոյն շրջանին մէջ, պատճառ չկայ որ միութեան գիծ մը չհաստատուի անոնց միջեւ։

Այսպիսի պարագայի մը մէջ, ուրիշ կազմակերպութիւններ ալ— Ազգ. Միութիւն, Բարեգործական, Կարմիր Խաչ, Աղքատախնամ եւն.— պատրուակ չպիտի կրնան գտնել խուսափելու։ Եւ կ՚ունենանք ընդհանուր ձեռնարկ մը։

Ամենագէշ պարագային, եթէ իւրաքանչիւր Հայր. Միութիւն հոգայ միայն իր գործազուրկները, դարձեալ նպաստած կ՚ըլլայ թշուառութիւնը մեղմացնելու համար։ Թէեւ, գործունէութեան այդ ձեւը պիտի ըլլար չափազանց նահապետական։

Այս բոլորին մէջ, ամէնէն մխիթարական պարագան այն է որ, մինչ Փարիզը կը խօսի, գաւառը գործի ձեռնարկած է արդէն։ Գէշ-աղէկ, յառաջ եկած են երկու համեստ կորիզներ, որոնց ձեռներէցութիւնը կրնայ վարակիչ դառնալ։

Ճամբան բացուած է, հոգ չէ թէ զատ-զատ քալելով։

Արդ, երկա՞ր պիտի տեւէ միւսներուն թմրութիւնը։

Եթէ կայ քաղաք մը կամ գիւղ մը որ գործազուրկ չունի, բայց ունի Հայր. Միութիւն, ինչո՞ւ չմիանայ կազմուած սնտուկին, իբրեւ բարոյական աջակից եւ նկամուտի աղբիւր։

Եւ եթէ ճիշդ է որ շատ մը Միութիւններ պահեստի դրամ ունին, ինչո՞ւ անոր գոնէ մէկ մասը չտրամադրեն գործազուրկներու, օգնութեան սնտուկներ կազմելով իրենց կարգին, կամ ձեռք ձեռքի տալով ուրիշներուն հետ։

Ո՛ր կողմէն ալ քննենք հարցը, միեւնոյն է ելքը,— նախաձեռնութիւն եւ կազմակերպութիւն։

Բալուի եւ Խարբերդի օրինակները պիտի ծառայեն նաեւ երեւան հանելու գործազուրկներուն բուն թիւը, անոնց իրական կացութիւնը։ Կարճ խօսքով՝ թշուառութեան ամբողջական պատկերը, որ պարզ չէ տակաւին։

Միջակեալ ըսենք որ՝ վրդովիչ համեմատութիւններ առած է տագնապը՝ մեր հայրենակիցներուն համար։ Բայց թիւեր կը պակսին։

Առ հասարակ, լաւ չենք հասկնար թուանշաններու արժէքը։ Կը կարծենք թէ ո՛ր եւ է իրողութիւն տպաւորիչ կը դառնայ, երբ ածականներով բեռնաւորուի։ Մինչդեռ մէկ թուանշանը ամբողջ պատմութիւն մը կ՚արժէ։

Անհամբեր սպասելով նոր կորիզներու կազմութեան, կ՚ուզէինք որ յաջորդ անգամ կարենայինք արձանագրել— Փարիզն ալ կը գործէ, գաւառն ալ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԷՊԷԼԸ ՏՐԻՒԶՆ ԱԼ ԱՆԿԱԽ

Պէյրութէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի, դեկտեմբեր 15 Թուականով.— Մարզպան Պ. Փոնսօ անակնկալ այցելութիւն մը տուաւ Ճէպէլը Տրիւզ, եւ իբրեւ արդիւնք, հաւանական է որ այդ երկրամասը պահէ իր անկախութիւնը՝ որպէս առանձին միաւոր, հոգատար իշխանութեան հովանաւորութեամբ։

Մարզպանը Սուէյտայի մէջ ընդունեց 32 տիւրզի ցեղապետներ, իսկ Ճէպէլը Տրիւզի ընդհանուր ցեղապետը՝ Էմիր Հասան աղերսագիր մը ներկայացուց որ կը բովանդակէ իրենց պահանջները։ Գլխաւոր պահանջներն են.— 1. Հաստատել անկախութիւնը որ հռչակուեցաւ 1922ին, հոգատար իշխանութեան կողմէ,— 2. Քաղաքական եւ վարչական ուղղակի յարաբերութիւններ Ֆրանսացիներուն հետ,— 3. Վերադարձնել այն չորս գիւղերը որոնք անջատուեցան Ճէպէլի պետութենէն։

Մարզպանը իր պատասխանին մէջ յոյսեր ներշնչեց այս բաղձանքներուն իրականացման համար։

Տիւրզիներուն ուղղութեան այս փոփոխութիւնը արդիւնք է 1926ի ապստամբութեան ատեն իրենց կրած մեծ կորուստին, եւ կառավարիչ Զօր. Կռանքրուսի հաստատած իմաստուն քաղաքականութեան։ Կառավարիչը անուր վարչութեան մը միացուցած է հայրական հոգածութիւն մը՝ ժողովուրդի տնտեսական եւ զարգացման եւ կրթական եւ ընկերային բարօրութեան մասին։ Իսկ աքսորական Սուլթան էլ Աթրաշ եւ իր հետեւորդները կը շարունակեն ընդդիմադիր դիրք բռնել։

Իսլամական համագումարը

Երուսաղէմէն կը գրեն թէ՝ իսլամական համագումարի դեկտ. 14ի նիստին մէջ որոշուեցաւ ժողով գումարել երկու տարին մէկ անգամ եւ ներկայ պատուիրակները հրաւիրել, ուր որ ալ տեղի ունենայ համագումարը։ Նէճէֆի սրբավայրին Շիա ներկայացուցիչը, Մուհամմէտ էլ Հասան էլ Քեաշէֆ էլ Ղուլթա ճառ մը խօսելով, ջատագովեց իսլամական միութիւնը եւ դատապարտեց զայն խանգարելու փորձերը։ Սըր Մուհամմէտ Իգպալ հրաժեշտի ճառին մէջ փառաբանեց Իսլամին մեծ կոչումը, ցաւ յայտնեց գիտուն Իսլէմաներուն եւ երիտասարդ սերունդին միջեւ բացուած անջրպետին համար եւ շեշտեց թէ երկու եւրոպական վտանգներ,— անաստուածեան նիւթապաշտութիւնը եւ երկրային հայրենասիրութիւնը կը սպառնան կրօնին։ «Իսլամը միակ ուժն է որ կրնայ յաջողութեամբ պայքարիլ այդ հոսանքներուն դէմ։ Բայց եւ այնպէս բուն վտանգը արեւմտեան արշաւէն չէ որ կուգայ, այլ ներքին իսլամական անկումէն»։ Շարունակելով, բանախօսը յայտնեց թէ Պաղեստինի իսլամ երիտասարդութեան խանդավառութեան կրնայ հաւասարիլ միայն Իտալիոյ նոր սերունդին եռանդը։ Ոգեւորութիւնը սահման չունէր, երբ ճառախօսը եզրակացուց թէ արաբախօս երկիրներուն միութիւնը պիտի ապահովէ Իսլամին ապագան։

Անգլիոյ դաշինքին նիստերը

Անգլիոյ կառավարութիւնը վերջացուց շարքը Նիստերուն որոնք կը տեւէին երկուշաբթիէն ի վեր։

Հաւանական չի թուիր որ յունուար 1էն առաջ, Նախարարները նոր նիստ գումարեն։ Վերջին երեք օրերու ընթացքին, քննութենէ անցուցին ազգային և միջազգային բոլոր հարցերը։ Աւելի խոր ուսումնասիրութիւն պահանջող հարցերու քննութիւնը պիտի շարունակուի Նախարարական մասնախումբերու կողմէ, որոնք իրենց նիստերը պիտի գումարեն խորհրդարանական արձակուրդի ընթացքին։ Այս մասնախումբերու տեղեկագրերը պէտք է կառավարութեան յանձնուած ըլլան յունուար 12էն առաջ, որպէսզի վերջին քննութենէ մը անցնին։ Իր վերջին Նիստին, անգլիական կառավարութիւնը մշակած է պատասխանը, որ պիտի տրուի ֆրանսական կառավարութեան դեկտեմբեր 4ի յիշատակագրին։ Այս պատասխանին մասին, «Թայմզ» կը գրէ.—կառավարութիւնը իր պատասխանին մէջ պիտի պարզէ այն պատճառները, որոնք տուն տուած են անգլիական դիմումին՝ ի նպաստ կարճատեւ վարկերու նախընտրաբար կարգադրութեան։

Անգլիական կառավարութիւնը ատկից զատ, կը յայտնէ այն կարծիքը թէ, որեւէ վերջնական յայտարարութիւն կարելի չէ ընել, մինչեւ Պալի յանձնախումբը տեղեկագիր չտայ Գերմանիոյ վճարման կարողութեան մասին։

«Թայմզ» կը գրէ նաեւ թէ պետութեանց միջեւ խօսակցութիւններ տեղի կ՚ունենան հատուցմանց յառաջիկայ խորհրդաժողովին վայրին եւ թուականին մասին։

ՍՏԵՐԼԻՆԻ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Ստերլինը երէկ կէսօրին կ՚արժէր 87.87։

Պալի յանձնախումբին տեղեկագիրը

Պալի յանձնախումբը այս միջոցիս կը զբաղի տեղեկագրին պատրաստութեամբ, Գերմանիոյ վճարման կարողութեան մասին, ջանալով միջին բանաձեւ մը գտնել ֆրանսական եւ անգլիական տեսակէտներուն միջեւ։ Զօրաւոր հոսանք մը կայ որ կը պնդէ թէ Գերմանիա տակաւին բացարձակապէս ի վիճակի չէ որեւէ վճարում ընելու հատուցմանց գլուխէն։

Մասնագէտներու կարծիքն այն է թէ գերման պատուիրակութիւնը քիչ մը չափազանցած է Գերմանիոյ պարտքերու քանակը եւ թէ գերմանական արտածումներու յաւելեալ մասով, որքան ալ գէշ երթան գործերը, Գերմանիա պիտի կրնայ յառաջիկայ տարիներու ընթացքին, վճարել հատուցմանց մէկ մասը։

Մաքսանենգութեան դէմ պայքա՞ր թէ հակահայ նոր սադրանք

«Յառաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն թէ ի՛նչ իրարանցումի մատնուած է Թրքական կառավարութիւնը իր հարաւային սահմաններուն վրայ կատարուած մաքսանենգութեանց հետեւանքով։ Այս առթիւ,կը յիշուի թէ Թրքական պաշտօնական տեղեկագրերու եւ Թուրք թերթերու յօղուածներու մէջ, դարձեալ երեւան հանուեցան Հայերը։ Այս անգամ սակայն, գործը տարբեր գոյն կը ստանայ եւ Թուրք իշխանութիւնները կը պատրաստուին խօսքէն գործի անցնիլ, կռուելու համար մաքսանենգութեան դէմ...

Էնկիւրիէն քաշուած հեռագիր մը իրօք, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.

Գործավարներու խորհուրդը կարեւոր գումարում պիտի ունենայ, ուր Ներքին գործավարը բացատրութիւններ պիտի տայ իր քննական ուղեւորութեան մասին։

Շատ կարեւոր է այն տեղեկագիրը զոր Ներքին գործավարը ղրկեց Անգարայէն։ Շիւքրիւ Գայա պէյ, իր այս տեղեկագրին մէջ եզրակացնելով իր քննականուղեւորութեան տպաւորութիւնները, ցոյց կուտայ մաքսանենգութեան կեդրոնը, անոր երկրորդական քաղաքները եւ մաքսանենգներու գործունէութեան մասին կարեւոր ու երկար տեղեկութիւններ։

Գործավարը բացատրութիւն կուտայ նաեւ թէ ի՛նչ կերպով կարելի է պայքարիլ մաքսանենգութեան դէմ եւ որո՛նք են ներկայ օրէնքներու բարեփոխութեան կարօտ կէտերը։ Ցիշեալ տեղեկագրին համաձայն շուտով ձեռք առնուելիք միջոցներուն մաս կը կազմեն դէտերու կազմակերպութեան ղեկավարումը՝ լայն իրաւասութիւն ունեցող պաշտօնատարի մը կողմէ, պատժական տրամադրութիւններու փոփոխութիւնը եւ մաքսանենգութեան լրատուներու անմիջական վարձատրութիւնը։ Բացի ասոնցմէ Շիւքրիւ Գայա պէյ ցոյց կուտայ նաեւ տնտեսական կարգ մը միջոցներ։

Սուրիոյ սահմանագլուխին համար

«Ագշամ» կը գրէ թէ Թուրք կառավարութիւնը սահմանագլխի անբնական կացութեան վրայ դիմում կատարած է Ֆրանսայի եւ խնդրած որ ամենակարճ ատենի մէջ վերջ տրուի այդ կացութեան։ Դրական պատասխան տրուած է։ կը սպասուի պատասխանին գործադրութեան։

Անգործներու ցոյց Փարիզի մէջ

Փարիզի Գաղթային Ցուցահանդէսին փակումը որոշուած ըլլալով դեկտ. 16ի համար, հակառակ կարգ մը շրջանակներու յամառ աշխատանքներուն, հրամանը եռ առնել տալու համար, ցուցահանդէսին վարչութիւնը արդէն սկսաւ քանդումի աշխատանքներուն։ Մինչեւ յառաջիկայ մարտ 15, գետինը սրբուած պէտք է ըլլայ ցուցահանդէսին հետքերէն։

Գործ ճարելու յոյսով, մօտ 2000 անգործներ, հաւաքուեր էին ցուցահանդէսին դռներուն առջեւ։ Սակայն, ձեռնարկուները արդէն գոհացուցած ըլլալով աշխատաւորի իրենց պէտքերը, անգործներն ի զուր կը սպասէին առաւօտեան ժամը 6էն ի վեր։ Երկար եւ ապարդիւն սպասումներէն ջղագրգռուած 4—500 հոգինոց բազմութիւն մը սկսաւ նախ մրմնջել, յետոյ բարձրաձայն քննադատել, մինչեւ որ դժգոհութիւնը ցոյցի մը երեւոյթն առաւ։

Ոստիկաններըսակայն շուտով ցրուեցինզանոնք։Քիչ մը հրմշտուք տեղի ունեցաւ եւ կռուփի քանի մը հարուածներ փոխանակուեցան։ Շատ չանցած, ոստիկանութիւնը օգնական ուժ կը ստանար եւ կը պարպէր ցուցահանդէսին շրջակայքը։

Անգործներու ցոյց մը Լոնտոնի մէջ

Մօտ 3000ի չափ անգործներ ցոյց մը կատարեցին Լոնտոնի մէջ, եւ մինչեւ քաղաքապետարան ընկերացան պատուիրակութեան մը, որ իրենց պահանջները պիտի ներկայացնէր Թաղապետական Խորհուրդին։ Ամբոխը կը պոռար —«Զենք ուզեր անօթութենէ մեռնիլ»։

Ոստիկանական հսկայ ուժեր կը հսկէին Թափօրին վրայ։ Ոստիկան մը յարձակում կրեց։ Իր չորս ընկերները յարձակեցան ամբոխին վրայ, իրենց ընկերը փրկելու համար։

Ասոր վրայ, քաղաքապետարանին դռները փակուեցան եւ ձիաւոր ոստիկան մը դիրք բռնեց մեծ դրան առջեւ։

Ամերիկեան դրամատուններ կը փակուին

Պօսթոնի Դաշնակցային դրամատան փակման հետեւանքով, Մասաչուսէցի մէջ 9 դրամատուններ փակուեցան 58 միլիոն 700,000 տոլարի ամբողջական առնելիքով մը։

Ուրիշ երկու դրամատուններ եւս փակուած են։

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ

ԻՆՉԵՐ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԲԵՐՆՈՎ...

Գրեր էինք թէ Արարատի մարտիկներէն մօտ 700 հոգի պիտի դատուին Ատանայի մէջ։

«Վագըթ»ի Ատանայի թղթակիցը յաջողած է տեսակցութիւն մը ունենալ, հոն փոխադրուած ապստամբներուն հետ։ Թղթակիցը կը գրէ թէ ապստամբները իրեն պատմած են.

—Մենք մեր գիւղերուն մէջ մեր գործերով կը զբաղէինք։Օր մը քանի մը հոգի գալով ջանացին մեզի համոզել եւ ըսին. «Ինչ կը սպասէք, հայտէ նայինք. պատրաստուեցէք, ձեր զաւակները ու կիներն ալ միասին առէք՝ Հայաստանի մօտ տեղ մը մեծ կառավարութիւն մը պիտի հիմնենք։ Այլեւս մենք ալ կառավարութիւն պիտի ունենանք եւ ուրիշ ազգերու նման մեր անկախութիւնը ձեռք պիտի ձգենք։ Բոլոր անոնք որ այս նպատակին համար կը զլանան իրենց արիւնը թափել, իրենց կրօնքին եւ ազգին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդ. ալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԵՒԹՈՒՐՔ „ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆ„

Պուլկարիոյ վարչապետ Մուշանոֆ, անցեալ շաբթու հատընտիր շքախումբով մը Պոլիս եւ Էնկիւրի այցելեց, արտակարգ պատիւներու արժանանալով հին եւ նոր մայրաքաղաքներուն մէջ։

Քանի մը տարիէ ի վեր Էնկիւրին ուխտատեղի դարձած է, տեսակ մը քէապէ, ուր կ'այցելեն Եւրոպայի մեծ ու պզտիկ պետութեանց պաշտօնական ու ականաւոր ներկայացուցիչները՝ խաղաղութեան, բարեկամութեան, չէզոքութեան, եղբայրութեան վեհ սկզբունքներու անունով։

Այս կարեւոր այցելութեանց դուռը բացաւ առաջին անգամ Իտալիոյ արտաքին նախարարը՝ Կրանտի։ Այսօր այլեւս բացայայտ իրողութիւն է, որ Թուրքիա մէկ կողմէն Ռուսիոյ, միւս կողմէն ալ Իտալիոյ քաղաքական ազդեցութեան ենթարկուած, ամէն մէկ քայլը կ'առնէ անոնց ազդանշաններով։ Կրանտիի ճամբորդութիւնը նոր դարաշրջան մը բացաւ Թուրքիոյ եւ առհասարակ Մօտաւոր Արեւելքի պատմութեան մէջ։ Յետագայ դէպքերը ցոյց տուին թէ Մուսոլինիի պատգամաւորը ի՞նչ կարեւոր դեր խաղաց Էնկիւրիի մէջ։

Առանց այդ այցելութեան, առանց մութին մէջ դարբնուած նոր ծրագիրներուն, Պալքանները այսօր քաղաքական տարբեր դիմագիծ պիտի ունենային։ Մուսոլինիի յղացած քաղաքական դասաւորումը բնականոն ճամբուն մէջ մտած է քանի մը տարիէ ի վեր եւ կը զարգանայ շատ յաջող պայմաններու մէջ։ Իրերայաջորդ բոլոր դէպքերը օրէ օր աստիճան մը աւելի կը շեշտեն այն իրողութիւնը թէ՝ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ մարմին առած է քաղաքական նոր խմբակցութիւն մը՝ Իտալիոյ հովանաւորութեան տակ, անդամակցութեամբ Հունգարիոյ, Յունաստանի, Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ։ Այս խմբակցութիւնը, իրերու տրամաբանական բերումով, կը հակադրուի Փոքր Համաձայնութիւն կոչուած միւս խմբակցութեան (Լեհաստան, Եուկոսլաւիա, Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա), որ ենթարկուած է Ֆրանսական հովանաւորութեան։

Առ այժմ այս երկու խմբակցութիւնները ո՛չ մէկ թշնամական ծրագիր ունին իրարու հանդէպ։ Մնաց որ յետպատերազմեան նորոյթն է «խաղաղութիւն», «չէզոքութիւն» եւ «բարեկամութիւն»։ Կազմուած ամէն մէկ զինակցութիւն, կնքուած ամէն մէկ դաշնագիր այդ նպատակը միայն կը շեշտէ։ Սակայն վտանգի պահուն, չի գիտցուիր թէ ի՛նչ անակնկալներ կրնան ծագիլ։

Կրանտիի գլխաւոր գործը եղաւ հաշտեցնել երէկի մեծագոյն թշնամիները՝ Հելլէնն ու Թուրքը։ Դժուար գործ, որ սակայն գլուխ հանուեցաւ կարճ ժամանակի մէջ, եւ այսօր արդէն կատարուած իրողութիւն է Թուրքեւհելլէն բարեկամութիւնը։ Քաղաքական շահերը այդ կը պահանջէին, ու երկու կողմի պետական մարդիկը գիտցան յաղթել զգացումներուն։ Կրանտիի այցելութեան յաջորդեց Վէնիզէլոսի Էնկիւրի այցելութիւնը, հանդիսաւորապէս վաւերացնելու համար գոյացած համաձայնութիւնը։

Իր կարգին Էնկիւրի այցելեց նաեւ Հունգարիոյ արտաքին նախարարը, միշտ առաջնորդուած խաղաղասէր եւ բարեկամական զգացումներէ։

Այս բոլորէն վերջ, անակնկալ մը չէր Պուլկարիոյ վարչապետին Էնկիւրի այցելութիւնը։ Ընդհակառակն՝ ատիկա կու գայ լրացնել ծրագրուած պաշտօնական այցելութեանց շարքը, ըլլալով վերջինը այս ուղղութեամբ։

Թուրք մամուլը այս այցելութեան առթիւ ալ բերնին ջուրը վազցուց, փաստելու համար թէ՝ Թուրքեւպուլկար ազգերը միեւնոյն ցեղէն սերած են, դարերով միասին ապրած, հետեւաբար իրար լաւ ճանչցած են եւ սրտանց կը սիրեն՜։ Շատ չեն ուզեր քրքրել անցեալը, երբ արիւնի հեղեղներու մէջ կ'ուզէին խեղդել պուլկար ազատատենչ ժողովուրդին անկախութեան փորձերը։

«Ենի Կիւն» (2 Դեկտ.) կը ճգնի ապացուցանել թէ Թուրքերը երբեք չեն ուզած բնաջնջել Պուլկարները։ Ասոր ամէնէն մեծ ապացոյցն է նոյն ինքն պուլկար ժողովուրդը։ Եթէ Եւրոպայի քաղաքագէտներուն զրպարտութիւնները ճիշդ ըլլային (Պուլկարներու ջարդին մասին), Թուրքերուն դարաւոր տիրապետութենէն վերջ, այսօր ո՛չ մէկ Պուլկար մնացած կ'ըլլար՝ անկախ Պուլկարիա մը հիմնելու համար։ Արդէն Պուլկարն ու Թուրքը իրարու թշնամի դարձնողը մեծ պետութեանց գրգռութիւններն էին (նոյնը կ'ըսեն Հայերուն համար ալ)։ Ինչո՞ւ պայթեցաւ 1912ի Պալքանեան պատերազմը։ Այս կէտին վրայ չեն ուզեր ծանրանալ, բայց կը շեշտեն թէ 1915ին Պուլկարիա Թուրքիոյ հետ կողք կողքի կռուեցաւ Համաձայնականներուն դէմ։

Քաղաքական այս նոր խմբակցութիւնը ամէնէն աւելի Եուկոսլաւիան մտահոգութեան մատնած է։ Աւստրեւհունգար կայսրութեան այս մեծագոյն ժառանգորդը ինքն ալ կայսրութիւն մը դարձած է այսօր՝ Սերպիոյ, Գարատաղի, Պոհեմիոյ եւ Խրուաթիոյ միացումով։ Իրեն թշնամի են մէկ կողմէն Իտալիա, միւս կողմէն Յունաստան եւ Պուլկարիա։ Այս երեք պետութիւններն ալ առնելիք ունին անկէ եւ կամ պաշտպանուիլ կ'ուզեն անոր դէմ, ինչպէս Յունաստան։ Այժմ երբ Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ համաձայնութեամբ, Պալքանեան նոր Դաշնակցութեան կազմութիւնը կատարուած իրողութիւն կրնայ նկատուիլ, իրարանցումի մատնուած է Պելկրատ։ Սոֆիայի իր դեսպանին միջոցաւ բացատրութիւն պահանջած է պուլկար կառավարութենէն՝ վարչապետին Էնկիւրի այցելութեան մասին։ Անշուշտ հաւաստիքներ տրուած են թէ եղածը պարզ քաղաքավարական ճամբորդութիւն մըն է՝ փոխադարձելու համար Թէվֆիք Րիւշտիի այցելութիւնը։

Անուրանալի է Պալքանեան նոր դաշնակցութեան իրականացումը։ Թուրքիա կ'ամրապնդէ իր քաղաքական դէմքը, սահմանները ապահովելով Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ կողմէ, եւ կռթնելով հզօր Մուսոլինիի բարեկամութեան վրայ։ Ասկէ վերջ խաղաղ զարգացման շրջան մը կը սկսի իրեն համար, քանի որ կարմիր Ռուսաստան իր պահապան հրեշտակն է. Պարսկաստան՝ բարեկամ ու բարեկամ, Իրաք՝ նոյնպէս. կը մնայ միայն Ֆրանսան, որ սահմանակից է Սուրիայէն։ Ֆրանսայի ներկայ քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ բացարձակ չէզոքութիւնն է, ցնոր տնօրինութիւն, ո՛չ թշնամի, ո՛չ բարեկամ։

Քաղաքական անկախութեան առաջին պայմանը տնտեսական անկախութիւնն է սակայն։ Թուրքիա այս պահուս ճահիճին մէջ ինկած կը տապլտկի, օգնութեան ձեռք կարկառելով աջ ու ձախ, մինչեւ Ամերիկա։ Պիտի կրնա՞յ ճահիճէն դուրս ելլել։ Այդ իսկ է խնդիրը։ Քաղաքական նոր դասաւորման մէջ իր դերը բոլորովին կրաւորական է։ Տնտեսական քայքայումը կրնայ աղետաբեր ըլլալ իրեն՝ քաղաքական հողի վրայ։

Եւ այս հաւանականութիւնը աւելի զօրաւոր է։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

(ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ)

Հայաստանէն վերադարձած տիկին մըն է որ կը պատմէ.—

— Ես վաթսուն տարեկան կին մըն եմ եւ որեւէ կուսակցութեան էլ չեմ պատկանիր։ Բայց նորէն Հայաստանում չէի կարողանում հանգիստ ապրել. շաբաթական երկու անգամ Չեկայի գործակալները կը գային եւ հարց ու փորձ կ'անէին՝ «Փեսադ Պարսկաստանից ի՞նչ է գրում, եւ դու այստեղից ի՞նչ ես պատասխանում եւայլն»։ Միշտ էլ կը բարկանայի, որ «ձեռք քաշեցէք ինձնից, ես չեմ կարողանում իմ ապրուստի մասին մտածել, ուր մնաց քաղաքականութեամբ զբաղուեմ»։ Եւ իրօք այդպէս էր, մի կտոր չոր հացի համար ստիպուած էի ժամերով հերթի կանգնել, իսկ շատ ժամանակ էլ, երկար հերթի կանգնելուց կը յոգնէի ու դատարկաձեռն տուն կը վերադառնայի, հարեւանիցս մի քանի գետնախնձոր կը վերցնէի ու ամբողջ օրը դրանով կ'ապրէի։

Հերթի կանգնած ժամանակ, կանանց մէջ կռիւները անխուսափելի են։

Երեւանի մեքենական փուռին առջեւ ժամերով հերթի կանգնելուց շատերը ուշագնաց էին լինում, եւ այնպիսի մի տեսարան էր ստեղծւում, որ այլեւս հաց ստանալը մոռանում էինք։ Ովքեր արձանագրուած էին այս կամ այն կոպերատիւում էլի կարողանում էին չնչին չափով կենսամթերքներ ստանալ. իսկ ովքեր չէին արձանագրուած, ամիսներով օճառի, բրինձի, շաքարի, թէյի եւ այլ մթերքների երես չէին տեսնում։ Կուսակցականներն ու պաշտօնեաները, ինչպէս նաեւ բանուորները, կարելի է ասել վատ չեն ապրում. բայց վայը եկել տարել է միւսներին, նրանք մարդու հաշւում չեն։

Շատ անգամ կոպերատիվների մթերքները կառավարութիւնը հաւաքում է եւ հակեր կապելով ուղարկում է արտասահման։ Պարսկաստանից Երեւան վերադարձողները պատմում էին, որ Թաւրիզի ու Թեհրանի շուկաները ռուսական ապրանքներով ողողուած են. իսկ այդ նոյն ապրանքների նմոյշը չկայ Երեւանում։

Նախկին վաճառականներին, զինուորականներին (որոնք այժմ ծառայութեան մէջ չեն), քահանաներին ու իրենց հաշւով կուլակ համարուածներին, այս տարի կառավարութիւնը սպառնալիքների տակ, տարել էր Երեւանի շրջակայքում եղած պետական այգիներն ու բանջարանոցները եւ աշխատեցրել էր, իսկ ովքեր հրաժարուել էին աշխատելու, անմիջապէս բանտարկուել էին։ Իմ աչքով եմ տեսել, թէ ի՛նչպէս Երեւանի այգիներում 80 տարեկան ծերունի քահանային հայհոյանքի տարափի տակ աշխատեցնում էին։

Առհասարակ, Երեւանում, որեւէ բոլշեւիկ պատասխանատու պաշտօնեային տեսնելը մեզպէսների համար շատ դժուար է։ Մօտ մէկ տարի առաջ դիմում էի տուել Կենտգործկոմին, որպէսզի թոյլ տան անցնելու Պարսկաստան, աղջկանս մօտ։ Այսօր վաղը ձգելով քաշքշում էին։ Երբ վերջերս Պարսկաստանից անցագիրս ստացայ, մի քանի անգամ գնացի Սահակ Տէր Գաբրիէլեանին տեսնելու, բայց դրան մօտ կանգնած զինուորը թոյլ չէր տալիս ներս մտնելու։ Երբ մի օր հարց տուի այդ զինուորին թէ ինչո՛ւ չի թողնում վրէս բարկանում — ինձ պատասխանեց — ինչո՞ւ պիտի բաց թողնեմ, առհասարակ դուք արտասահման գնացողներդ, բոլորդ էլ կասկածելիներ էք եւ պիտի գնաք այնտեղ մեզ վատաբանէք։ Ես ոչինչ չխօսեցի եւ վերադարձայ, մօտ մէկ շաբաթ ամէն օր գնացի ու եկայ. վերջը երբ պահակ զինուորը փոխուեց ինձ յաջողուեց ներս մտնել Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի սենեակը։ Դեռ բերանս չբացած, շատ կոպիտ եւ եւ վայրենու պէս վրաս յարձակուեց, «Հը՛, ինչո՞ւ համար ես եկել, պառաւ»։

— Անցագիրս ստացել եմ, եկել եմ խնդրելու, որ թոյլ տաք անցնեմ աղջկանս մօտ։

Դեռ խօսքս չէր վերջացրած, նորից գոռաց. — «Դուրս գնա՛, կը կարգադրեմ»։

Այլ եւս ասելու բան չունէի. դուրս եկայ եւ մինչեւ փողոց իջնելս անիծեցի այդ իրաւակարգը։ Անցաւ մէկ շաբաթ, նորէն ոչ մի լուր չստացայ. վերջը որոշեցի գնալ եւ Գործկոմի շէնքի առաջ պառկել։ Այդպէս էլ արի, մի օր վերցրի վերմակս ու իրիկնադէմին գնացի ուղղակի Գործկոմի դրան առջեւ նստեցի ու սկսեցի լաց լինել. այդ րոպէին փողոցով անցնող մէկ երիտասարդ մօտեցաւ ինձ եւ հետաքրքրուեց թէ ինչո՞ւ եմ լաց լինում։ Ես պատմեցի մանրամասնութիւնը, որից յետոյ, թեւիցս բռնեց ու տարաւ իրենց տուն ու թէյով պատուելուց յետոյ, ինձ ուղեկցեց իմ ապրած տունը եւ ասաց, որ վաղը իմ գործը կը կարգադրի։ Էլ չիմացայ, այդ պարոնը ո՞վ էր։

Միւս առաւօտ շատ կանուխ նորէն վերցրի ու գնացի Գործկոմի շէնքի դրան նստեցի, որքան դրան մօտ կանգնած զինուորը հայհոյեց որ հեռանամ, բայց ես տեղիցս չշարժուեցի, ժամը 9ին «Նորին մեծութիւնը» Ս. Տէր-Գաբրիէլեանը եկաւ, ես ընկայ ոտքերը, աղաչեցի ու խնդրեցի որպէս զի անցագրիս խնդիրը կարգադրի. այդտեղ էլ Պարոն Սահակը իր կոպտութիւնը ցոյց տուաւ ասելով.— Հա՛, կորիր պառաւ, հիմա կ'ասեմ անցագիրդ կը տան որպէս զի զահլաս չտանես։

Քիչ անց անցագրի բաժանմունքից ինձ կանչում են։ Ինչ որ Արշաւիր Ղարիբեան (Թաւրիզեցի) սկսեց հարց ու փորձ անել։ Երբ վիճակս պարզեցի եւ ասի որ օրերով քաղցած եմ մնում եւ չեմ կարողանում ապրել, այդ պարոնը խղճի հանգստութեամբ եւ առանց ամաչելու պատասխանեց.— Գնա եւ Զանգուն ընկիր։

Այդտեղ արդէն չկարողացայ համբերել ու պատասխանեցի.

— Թէ Զանգու ընկնելը լաւ բան է, արի գնանք միասին ընկնենք։

Ինչ որ մի բան քթի տակ փնթփնթաց, բայց լաւ չլսեցի։

Առհասարակ բոլոր հիմնարկութիւններում կոշտ ու կոպտութեան դուք կը հանդիպէք եթէ կուսակցական չէք։

Վերջապէս յաջողուեց այդ օրը անցագրիս վիզէն ստանալ ու երկու օրից յետոյ անցնել Պարսկաստան։

Հայաստանում անհատը ազատ չի զգում իրան եւ որեւէ սեփականութիւն չունի։ Գիւղացու եւ քաղաքացու ձեռքից խլել են ամէն ինչ։

Գիւղերում, գիւղացիները մորթում են իրենց անասունները, հաւաքական տնտեսութեանց մէջ չմտցնելու համար։

Կոլխոզների շուրջ մեծ տարաձայնութիւններ են տեղի ունեցել, շատերը այն կարծիքին են, որ հաւաքական տնտեսութիւնները պիտի վերացնել։

Այս վերջերս Ռուսաստանի եւ Կովկասի զանազան շրջաններից անհաշիւ ընտանիքներ եւ տարիքոտ մարդիկ են գալիս Հայաստան, նրանցից շատերը անցնում են գիւղեր եւ մորթուած անասունների աղիքներով ու միւս մասերով են կերակրւում։

Բ. ՄՈՒՍԱՅԵԼԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Կ'ուզէի տասը օրուան շրջան մը ընել Իտալիոյ մէջ, կրնա՞ք ինծի «ուղեցոյց» մը յանձնարարել։

— Անշո՛ւշտ, ահա «Շաբաթ մը Իտալիոյ մէջ» գրքոյկը։

— Բայց կարծեմ ասիկա ճիշդ իմ ուզածս չէ. ի՞նչ պիտի ընեմ մնացեալ երեք օրուան մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

„ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ„

Բարեկամս, Մկրտիչ Պարսամեան, անցեալները, «Յառաջ»ի տուած յօդուածաշարքովը, մերկացուցած էր հայ գրականութեան ցաւերէն մէկը, չըսելու համար ցաւերու ցաւը. հայ գրական արտադրութեան նիւթական-տնտեսական դժուարութիւնները։

Կարելի չէր արդարեւ աւելի ճշգրտօրէն մատը վէրքին վրայ դնել, աւելի պարզ եւ յստակ ըլլալ։ Մերկապարանոց իր թիւերուն առջեւ կարելի՞ է այլեւս զարմանալ թէ հայ գրականութիւնը ինչո՞ւ կը մնայ անարիւն, խանձարուրին մէջ իսկ անսուաղ աճող երախային նման։

Իր վերլուծումները հրաւէր մըն են միանգամայն որ, մանաւանդ մեր մէջ, քննադատութիւնը կանգնի միշտ իրատես, ողջամիտ, պիտի ըսեմ նոյնիսկ լայնախոհ գետնի մը վրայ։ Անշուշտ այդ լայնամտութիւնը չպիտի նշանակէ զոհել գեղարուեստական չափանիշները. ոչ. այլ, այդ չափանիշները դնել մասամբ խղճի հակակշռին տակ, հարց տալ, երեւակայել թէ ի՛նչ պայմաններու տակ արտադրուած է գրական այսինչ երկը. մտնել հայ գրողի կեանքէն ներս...

Վերջերս ընկեր մը Փարիզի մայթերուն վրայ ինծ կ'ըսէր քննադատական մէկ յօդուածիս առթիւ. «Շատ լաւ... բայց գրքէն անդին հեղինակին ալ կեանքին էջերը փորձա՞ծ ես կարդալ...» Ու ականջս ի վար կը փսփսար մանրամասնութիւններ, որ ինծ փափաքը տուին գրիչս կոտրելու։

Չեմ ուզեր ըսել որ հայ քննադատութիւնը խեղդուի զգայականութեան տակ. ոչ ալ հետեւի բաց դրան քաղաքականութեան. Ճաշակ մը, արուեստի բնազդ մը կայ զոր անկարելի է շողոքորթել կամ խաբել։ Բայց զուտ գեղապաշտ քննադատութիւն մը — իրաւացի ըլլայ անգամ — միշտ արդար չէ մեր տուեալ պայմաններուն առջեւ։

*
* *

Ուրեմն, կարելի չէ à priori գնահատութիւն մը չզգալ Պարսամեան եղբայրներուն հանդէպ, որ առանց խրտչելու ամուլ գետնէն, կը յամառին քշել գրական արօրը։ Պարզ է որ հայ արուեստի մասին կը տածեն հաւատք մը, որ կը պակսի շատերուն։

Վերջերս լոյս ընծայեցին իրենց «Կեանք եւ Արուեստ» տարեգրքի երկրորդ տարին, որ խնամուած է այլազան բովանդակութեամբ եւ նոյնքան ալ իր ճաշակաւոր ներկայացումովը կրնայ նկատուիլ տարուան ամէնէն ներկայանալի հրատարակութիւնը։

Սխալ պիտի ըլլար անշուշտ խստապահանջ տեսակէտներով դատել տարեգիրք մը, որ կոչուած է քիչ մը ամէնուն խօսելու։

Տարեցոյց մը, ինչ իմաստով ալ առնուած ըլլայ, չի դադրիր տնտեսական ձեռնարկ մը ըլլալէ։ Որպէս զի ան տոկայ ու ապրի, ստիպուած է մասնակի հետաքրքրութիւններու կամ այլամերժ պահանջներուն վրայէն անդին, ընդհանուր, նոյնիսկ միջին շահագրգռութիւններ գոհացնել։

Պարսամեան եղբայրները — ինչպէս կը խոստովանին իրենք ալ — յաւակնութիւնը չունին իրենց տարեգիրքը պատշաճեցնելու ամէն ճաշակի եւ կամ քմայքի. այլ փորձած են ստեղծել օրկան մը որ ժամադրավայրը ըլլայ հայ գիրը, հայ արուեստը սիրող մտաւորականներու աջէն գան անոնք թէ ձախէն, անցեալէն գան թէ ներկայէն, ուր թռուցիկ նիւթերու կարգին կարելի ըլլայ ամբարել նաեւ հայ կեանքը եւ միտքը շահագրգռող մնայուն տեղեկութիւններ։

Պարսամեան եղբայրները գտած են տարեգիրքի լաւագոյն բանաձեւը. իրենց քով չէք գտներ ոչ արուեստի խստակրօն ուղղափառութիւնը, ոչ ալ անձի, սկզբունքի շուրջ նեղմտութիւններ։ Համոզուած են որ արուեստի գետնին վրայ համայնքի մը աջ եւ ձախ բազուկը, գլուխը եւ սիրտը եւ մարմինը գիտնալու են մօտենալ իրարու եւ գործակցիլ։

Կը բաւէ, արդարեւ, ակնարկ մը ձգել «Կեանք եւ Արուեստ»ի երկու տարուան աշխատակիցներու եւ նիւթերու վրայ, համոզուելու համար թէ ի՛նչ ոգիով առաջնորդուած են իրենք։ Կարելի է անշուշտ վերապահումներ յայտնել այս կամ այն գրողի կամ գրուածքի արժէքին հանդէպ։ Ամէն ընթերցող համաձայն իր ճաշակի եւ հասկացողութեան, կրնայ ի հարկէ մաղել տարեցոյցի մը բովանդակութիւնը. բայց չմոռնանք որ տարեգիրք մը — որպիսին է «Կեանք եւ Արուեստ»ը — վերջ ի վերջոյ ընդհանուր յայտարար է ժամանակի մը մտաւորական խաւին. եւ հասարակութիւն մը ունի այն մտաւորականութիւնը, այս գրականութիւնը, այս գիրքը, որուն արժանի է աւելի է աւելի կամ պակաս չափով։

*
* *

«Կեանք եւ Արուեստ»ի առաջին տարին խոստմնալից սկզբնաւորութիւն մը ունեցած էր արդէն։ Պարսամեան եղբայրները տուած էին գրական-գեղարուեստական, բանասիրական հաւաքածոյ մը — ամբողջովին նուիրուած հայ գիրին ու ոգիին — որուն արժէքը կ'անցնէր տարիին սահմանը. տարեգրքի մը համար ատկէ աւելի լաւագոյն փառասիրութիւնը կրնա՞յ ըլլալ։

Թէեւ ուշ, համառօտ ակնարկ մը կը բաւէ ըմբռնելու տարեցոյցին ծրագիրը եւ առաջադրութիւնները, որոնք նոյնն են եւ երկրորդին մէջ։

Գրական բաժինը կը ներկայանայ դէմքերու եւ արժէքներու այլազանութեամբ. անտիպ էջեր՝ անհետացող գրողներէն Արտաշէս Յարութիւնեանէ, Սիամանթոյէ. շատերը ներկայ գրողներէն, տարիքի, ոճի ստեղնաշար մը որ կը տարածուէր Ահարոնեանէն մինչեւ Վազգէն Շուշանեան, Շաւարշ Նարդունիէն մինչեւ... Մալէզեան։ Ամբողջական պատկեր մը մեր ներկայ անհաւասար գրականութեան ուր անցեալը կը յամառի տակաւին ապրիլ, մինչ ներկան ինքզինքը պարտադրելու չափ զօրաւոր չէ։

Գեղարուեստի բաժինը արձագանգ կ'ըլլար որքան հայ նկարչութիւնը, երաժշտութիւնը, քանդակագործութիւնը շահագրգռող հարցերու եւ դէմքերու, նոյնքան ալ ճոխ շարք մը կուտար լուսանկարներու եւ մանաւանդ գծանկարներու, գործ՝ մեր երիտասարդ նկարիչներէն Արեանի, Տաշնազարի։

Բանասիրական եւ գիտական բաժիններու մէջէն ուշագրաւ յօդուածներ չէին պակսեր, որոնցմէ կ'արժէ յիշատակել «Էջ մը Հայոց պատմութենէն» (Բ. Ե.), «Մխիթարեան գրական գործունէութիւնը» (Հ. Թորոսեան), «Բնազդ եւ իմացականութիւն» (Տէրպետէրեան) եւյլն. եւյլն.։

Ընթացիկ կեանքի նուիրուած էջերու մէջ եւս խմբագրողները ճիգ մը դրած ըլլալ կը թուէին խուսափելով խճողումէ, սնամէջ ծաւալէ, գրոց-բրոց դրչախաղերէ, ու տալով համայնական պատկեր մը առաւելապէս ֆրանսահայ կեանքի մշակութային ձեռնարկներու եւ հաստատութիւններուն շուրջ։

«Կեանք եւ Արուեստ»ի 1932ի Բ. թիւը կը ներկայանայ նոյնքան կոկիկ սեթեւեթով եւ հանրային հետաքրքրութեան մատչելի բովանդակութեամբ։

Գրական բաժինը չի փայլիր անշուշտ յայտնութիւններով, անակնկալներով։ Անուններ կան որոնց հետ չի կրնար այլ եւս հաշտուիլ այսօրուան երիտասարդ սերունդը. բայց չմոռնանք որ հանրային ճաշակը զուրկ թռիչքէ, աւանդամոլ է եւ կը խրտչի յանդգնութիւններէ։ Պարսամեան եղբայրները չէին կրնար անշուշտ անտեսել այդ պարագան։

Զարմանալի չէ ուրեմն երիտասարդ էջերու կողքին հանդիպիլ տակաւին հնաբոյր անուններու, ո-

րանց հմայքը մեռած ըլլալ կը կարծուէր. ինչ արած, գրականութիւնն ալ, արուեստն ալ իր նախապաշարումները ունի, որոնցմով միայն կրնայ սնանիլ հասարակաց ճաշակը եւ միտքը։

Այս տարի եւս «Կեանք եւ Արուեստ»ը գուրգուրոտ էջեր յատկացուցած է գրողներու, որոնք ոչ եւս են (Օտեան, Զարդարեան, Սեւակ, Փայլակ, եւյլն.)։ Պէտք է կարդալ Օտեանի սեղմ յուզումով գրած մէկ անտիպը որ կը զարդարէ տարեգրքին առաջին էջը. «Վաղուան հայ մտաւորականները»։

«... Եղեռնի կաղամարին մէջ պիտի թաթխեն իրենց գրիչը և արիւնի ծեփանով պիտի գրեն իրենց արձակն ու բանաստեղծութիւնը։ Անոնք գեղեցիկ եւ հրէշային պիտի ըլլան, աւելի սարսափեցուցիչ քան Եսայի եւ Եզեկիէլ, որովհետեւ այդ հսկայ տեսանողներէն աւելի տառապեցան եւ ընդվզեցան»։

Տասներկու տարի վերջ, սակայն, չուրջս կը նայիմ, Օտեան, եւ տակաւին այդ մտաւորականութիւնը չեմ տեսներ։

«Կեանք եւ Արուեստ»ի մէջ պիտի փափաքէինք տեսնել մեր գրական երիտասարդ սերունդի դէմքերէն ոմանք։ Անոնց բացակայութեանը, կը հանդիպինք նոր անուններու, որոնք սակայն սերունդի անկիւնաչարքը անցած են և չունին նոր ժամանակներու բարեխառնութիւնը։ Այդ խաւէն, Կ. Սասունի, հակառակ իր խառնուածքին, գիտցած է տալ պարզ, զգայուն պատմուածք մը (Առաջին Ձեփիւռը)։

Ռէն, անգամ մը եւս ապացոյց տուած է իր լայն դիտողի յատկութիւններուն, իր «Արիւնոտ հոգիները» մեզ կը փոխադրեն 1919ի տաճկահայկական նահանջի յուզումնալից օրերուն. Ռէն ապահովաբար պիտի ըլլար մեր լաւագոյն «ռըփորթէօր»ը, եթէ հայ մամուլը կարենայ ինքզինքին թոյլ տալ այդ պերճանքը։

«Կեանք եւ Արուեստ»ի Բ. թիւը չէ անտեսած արդի Հայաստանը, ուր գրական շարժումին մասին ուշագրաւ տեսութիւն մը ստորագրած է Յ. Փօղոսեան։ Այս մասին մէջ Չարենցի «Հայաստան»ը յայտնութիւն մը պիտի ըլլայ անշուշտ ընթերցողներու որոշ խաւի մը համար։

Գեղարուեստական բաժինը մեծաւ մասամբ յատկացուած է տեսակցութեան մը, որ ճարտարագէտ Հրանտ Գազանճեան բարի եղած էր տալու այս տողերը ստորագրողին։ Ճարտարապետութեան անցեալին եւ մանաւանդ հայ ճարտարապետութեան կարեւորութեան մասին ամփոփ, համապարփակ պատկեր մըն է այդ գրութիւնը, զոր ընթերցողը նոյնքան հետաքրքրութեամբ պիտի կարդայ, ինչ հաճոյքով որ այդ աշուլխի ունկնդիրը գիտցաւ մտիկ ընել եւ նօթագրել։

Պատմական - բանասիրական բաժինին մէջ մասնաւոր գեղումով մը կարդացի իմ մայր վարժարանիս, Կարնոյ Սանասարեանի հիմնադիր Մկրտիչ Սանասարեանի կենսագրութիւնը, գրուած ոչ-նուազ սիրելի ուսուցիչի մը փրոֆ. Գ. Աբուլեանի կողմէ։

Այս միայուն գրութիւններէն անկախաբար «Կեանք եւ Արուեստ»ի մէջ պիտի գտնէք գիտական, երգիծական եւ տեղեկատու բաժիններ՝ Ամփոփ ակնարկ մը տարուան գրական շարժումին, փարիզահայ մտաւորական կեանքին եւ տարուան կարեւոր անցուդարձներու, յոբելեաններու, մահերու մասին, մեծ մասով լուսանկարներով զարդարուած։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ էջին վրայ եւ մելանով։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՕՏԱՐ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի մէջ, ներկայիս կան 1,266,000 օտար գործաւորներ, համաձայն աշխատանքի նախարարին զեկոյցին։ Այս թիւն է որ անգործութեան հետեւանքով, իրարանցումի մատնած է երեսփոխանները, որոնք զանազան առաջարկներ կը ներկայացնեն պաշտպանելու համար ֆրանսացի աշխատաւորները։ Այս առաջարկները որոնք ենթարկուեր էին խորհրդարանի աշխատանքի յանձնախումբին քննութեան, նիւթ տուին տեղեկագրի մը։ Այդ տեղեկագիրն էր որ խորհրդարանի նախորդ օրուան նիստին մէջ տուն տուաւ վիճաբանութեան մը։ Տեղեկագրին ընդհանուր տրամադրութիւնն է օրէնքի ուժ տալ 1889ի հրամանագրերուն, որոնք կը վերաբերին օտար աշխատաւորներու գործածութեան։ Այդ հրամանագրերէն մէկը, աճուրդով կատարուող հանրօգուտ շինութեանց մէջ՝ օտարներու թիւը կը սահմանափակէ հարիւրին 5։

Աշխատանքի նախարարը այս առթիւ խօսք առնելով, ի մէջի այլոց ըսաւ.

— Մենք Ֆրանսա կանչած ենք օտար գործաւորները։ Անոնք մեզ մատուցին շատ մեծ ծառայութիւններ։ Այս պահուս, անոնցմէ շատերը կը կատարեն այն տեսակ գործեր, որոնց մէջ չեն ուզեր աշխատիլ ֆրանսացի աշխատաւորները։ Շատերը տուն տեղ եղած են Ֆրանսայի մէջ, եւ վերջապէս շատերը, քաղաքական ապաստանեալներ են զորս չենք իսկ կրնար մտածել իրենց հայրենիքը վերադարձնել։

Աշխատանքի նախարարը վստահեցուց երեսփոխանները թէ օտար գործաւորներու Ֆրանսա մուտքը շատ խիստ հսկողութեան ենթարկուած է,անշուշտ զեղծումներ կը կատարուին, բայց զեղծարարները կը պատժուին։ Գործատէրերը և Վարչութիւնը ամէն ջանք կը թափեն նախընտրութիւնը տալու համար Ֆրանսացիներուն, եւ Փարիզի քաղաքի եւ Սէնի նահանգին արհեստանոցներուն մէջ բանող օտարականներու թիւը հարիւրին 50էն իջած է 14ի։

Յանձնախումբին տեղեկաբերը կ'ուզէ որ Ֆրանսա մտնեն միայն այն օտարականները, որոնք կրնան հոս աշխատիլ։

Մէկ քանի փշուրներ այս առթիւ տեղի ունեցած վիճաբանութիւններէն։

Երեսփոխան մը կը յիշէ թէ անցեալ շաբթու, Փարիզի Օփերան բեմ հանեց հարիւրին 60 օտար արուեստագէտներ։

Պ. Կէրնու, Մարդկային Իրաւանց Լիկային փոխ-նախագահը կը պաշտպանէ քաղաքական ապաստանեալները.

— Ֆրանսա, կ'ըսէ, աւանդաբար հայրենիքն է անոնց որ չունին։

Երեսփոխան մը զարմանք կը յայտնէ թէ սահմանագլուխներու ամրութեանց մէջ կը գործածուին 80 առ հարիւր համեմատութեամբ Իտալացիներ։

Պ. Էրիօ կ'ըսէ.

— Պետութիւնը երբ մեծ աշխատանքներու կը ձեռնարկէ, կը բանակցի Ֆրանսացիի մը հետ։ Բայց յաճախ, այս վերջինը, իր պայմանագրութիւնը կը կնքէ օտարականներու հետ եւ այսպէս, ի վնաս պետութեան կը գոյացնէ անընդունելի շահեր։

Ուրիշ մը հիւսիսի հանքերուն մէջ, կը մատնանշէ ներկայութիւնը Լեհ գործաւորներու, որոնք հոն հաստատուած են իրենց ընտանիքներով, իրենց փաստաբաններով, իրենց առեւտրականներով.

— ... Նաեւ իրենց տէրտէրներով, կ'ընդմիջէ ուրիշ մը։

Այս հարցին մասին ներկայացուած օրինագիծը պիտի քննուի այսօրուան նիստին մէջ։

Աւելցնենք թէ ընկերվարականներու կողմէ խօսեցաւ Սալէնկրօ որ ըսաւ թէ ընկերվարական խմբակցութեան կողմէ պիտի ներկայացնէ առաջարկներ, որոնց նպատակն է մէկ կողմէ, օրէնքը չկիրարկել սահմանագլուխի վրայ աշխատցնելու երկրագործական կարգ մը աշխատաւորները, միւս կողմէ արգիլել որ քաղաքական ապաստանեալները վնաս կրեն եւ վերջապէս ստիպել գործատէրերը որ իրենց գործածած օտար աշխատաւորներուն վճարեն ամէն մէկ արհեստի համար՝ հաւասար օրավարձք։

— Կը մերժենք, ըսաւ, Ֆրանսայի գործաւորները հանել օտար գործաւորներուն դէմ, որովհետեւ, բոլորը կը կազմեն նոյն դասակարգը։

ԲՈԼՈՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒՆԻՆ

Տագնապը բազմաթիւ հետեւանքներ ունեցաւ. մէկն անոնցմէ, ամէն մէկ պետութեան ելեւմուտքին բացն է։ Ամփոփենք այդ բացերը եւ դանոնք փակելու հոգը ձգենք իրենց։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱՑԸ

1929ին, Ֆրանսայի գանձը մեծ գումարներ ունէր իր տրամադրութեան տակ։ Ելմտացոյցին յաւելեալ գումարը կը գնահատուէր մօտ 5 միլիառ ֆրանք եւ կարեւոր գումարներ կարելի էր տրամադրել պարտքերու հատուցման։

Բայց, 1930-31ի տարեշրջանին համար, ծախքերը 2 միլիառի չափ աւելի եղած են քան հասոյթները եւ վախ կայ որ կացութիւնը աւելի ծանրանայ։ Այն պահուն իսկ, երբ Ֆրանսա իր պարտքը կը վճարէր Ամերիկայի, Հուվըրի առաջարկով Գերմանիոյ պարտքերու վճարման յետաձգումը, մեծ վնաս կը հասցնէր Ֆրանսայի։ Միւս կողմէ, ընկերային ապահովագրութիւններն ալ կարեւոր զոհողութիւններու տակ դրին կառավարութիւնը։ Այնպէս որ բացը երթալով կը շատնայ։

1922ի համար, ելմտական նախարարութիւնը առաջարկած է 9 ամսուան ելմտացոյց մը, այս կերպով ելմտական տարին փակելու համար դեկտեմբերի վերջը, ինչ որ նախապէս որոշած էր մարտ 31ին։ Առով Ֆրանսայի ելմտացոյցը կը հաւասարակշռուի։ Սակայն կրնայ ըլլալ,որ երբ Ֆրանսա դառնայ ելմտական կանոնաւոր տուրքի դրութեան, այն ատեն կրէ աւելի մեծ դժուարութիւններ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԲԱՑԸ

Անգլիոյ ելմտական տարին կը վերջանայ մարտ 31ին եւ այս երկրին մէջ գործադրուած հաշուակալական եղանակը, թոյլ կուտայ աբագօրէն երեւան հանել հասոյթներու եւ ծախքերու գումարները։

Արդ, 1931 մարտ 31ին, Անգլիա ունէր 23 միլիոնի բաց մը որ է 2.800 միլիոն ֆրանք, կլոր հաշուով, առանց մանր գումարներ նըկատի առնելու։ Սնօտըն, այն ատենի ելմտական նախարարը, մտադրած էր առանց նոր տուրքերու, փակել այս բացը։ Բայց դէպքերը թոյլ չտուին եւ Սնօտըն ստիպուեցաւ այս տարի, սեպտ. 10ին, Խորհրդարանին ներկայացնելու ուրիշ նախագիծ մը, եւ այդ առթիւ իր արտասանած ճառին մէջ, 1931ի բացը կը գնահատուի 74 միլիոն, իսկ 1922ինը 170 միլիոն ոսկի։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Բաղդատելով ուրիշ երկիրներու հետ, մինչեւ անցեալ ամառ Յունաստան կը գտնուէր լաւագոյն վիճակի մէջ եւ կը թուէր թէ նորմալ ճամբով պիտի բոլորէր համաշխարհային տնտեսական տագնապի շրջանը։ Այս ուղղութեամբ կառավարութեան ձեռք առած միջոցները եւ խնայողական քաղաքականութիւնը մեծապէս նպաստեցին երկրի արդիւնաբերութեան զարգացման։

Մինչեւ հոկտեմբեր այսպէս էր՝ Անգլիական տագնապը, ինչպէս ամէն երկրի, Յունաստանի վրայ ալ անմիջական ազդեցութիւն գործեց։ Մինչ այդ պատրաստուած ծրագիրները մէկդի նետուեցան եւ ստեղծուած խուճապը դիմագրաւելու համար, կառավարութեան ձեռք առած տրակոնական միջոցները, եթէ մէկ կողմէ պահեցին տրախմին ոսկեչափը, միւս կողմէ սակայն, կազմալուծեցին առեւտուրը, շուկային մէջ քաոս առաջ բերելով։

Համաշխարհային տնտեսական տագնապին հետեւանքները, Յունաստան սկսած է տեսնել երկու ամիսէ ի վեր եւ պէտք է ըսել որ այս կարճ ժամանակամիջոցին՝ երկրին առեւտրական և տնտեսական կեանքը սոսկալի կերպով ցնցուեցաւ։

Տագնապի առաջին հարուածը գործերու նուազութիւն առաջ բերաւ եւ մենք տեսանք տասնեակ հազարներով պաշտօնեաներու, բանուորներու, մասնագէտներու ազատ արձակուիլը իրենց գործերէն։

Կիսապաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն մօտաւորապէս երկու հարիւր հազար անգործ կայ Յունաստանի մէջ, թիւ մը՝ որ լըրջօրէն կը մտահոգէ կառավարական շրջանակները։

Անգործներուն կարեւոր մէկ մասը կը կազմեն աշխատող աղջիկները եւ պղրոցներէ նոր շրջանաւարտ երիտասարդները։ Մէկ չորրորդը, մօտաւորապէս 50 հազար, ծխախոտի աշխատաւոր - աշխատաւորուհիները։ Ըսենք նաեւ որ այս վերջինները տարուան հազիւ վեց ամիսը գործ կը գտնեն։ Անգործներուն թիւին մէկ խոշոր տոկոսը կը կազմեն շինութեանց աշխատաւորները, մօտաւորապէս 40 հազար։ Այս դասակարգը մինչեւ վերջին ամառ անգործ մնացած չէր, ծաւալուն շինարարական աշխատանքներու հետեւանքով։Անգլիական տագնապէն յետոյ, շինութիւնները զգալի կերպով նուազեցան եւ բանուորները մնացին բացը։ Այս դասակարգին կը պատկանին հայ բանուորներու մեծամասնութիւնը։ Սրճարանի եւ ճաշարանի ծառայողները, հիւրանոցներու սպասաւորներն ալ տագնապէն զերծ չեն։ Աթէնքի, Բիրէայի եւ Սելանիկի մէջ ասոնց թիւը 10 հազարի կը մօտենայ։

Այս թիւերը հոկտեմբեր ամսուն պատրաստուած են, այսինքն ամրան եւ մասամբ աշնան շրջանի անգործութեան տագնապը կը ցուցադրեն։ Հիմակ որ ձմրան մէջ կը գտնուին, եւ մեռեալ շրջան կը նկատուի ձմրան եղանակը, կարելի է երեւակայել թէ ի՛նչ թշուառութիւն պիտի տիրէ եւ ի՛նչ դժուարութիւններու առջեւ պիտի գտնուի կառավարութիւնը։

Ելմտագէտներու եւ տնտեսագէտներու միակ խորհուրդն է ժողովուրդին՝ խնայողութիւն ընել։ Փոխել ապրելու պայմանները, կըրճատել ծախքերը եւ գոհանալ քիչով։ Այս տագնապէն յաղթական դուրս պիտի գան այն ժողովուրդները, որոնք ակռայ սեղմել գիտեն եւ տասն անգամ հաշուելէ յետոյ՝ գործի ձեռնարկել։

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆԵՐԸ

Հատուցումներու հարցին հանդէպ Ֆրանսայի ընթացքին մասին, օտար թերթերու տուած տեղեկութիւնները պէտքը չեղած են պաշտօնական հերքումի մը։ Ձեկոյց մը կ'ըսէ այս մասին.— Այն լուրը թէ հատուցումներու հարցին մէջ, իր ընթացքին մասին՝ օտար թերթերու հրատարակութիւնները չեն հերքուած ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, չեն կրնար նկատուիլ իբր այդ տեղեկութեանց ճշտութեան ճանաչումը։

«Ֆրանսական կառավարութիւնը կը նկատէ թէ իր ընթացքը յստակօրէն սահմանուած է այն ճառով, զոր նախարարապետը արտասանեց խորհրդարանին մէջ, նոյեմբեր 26ին»։

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏՈՒՆԸ

Կը տեղեկանանք թէ Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան շինութիւնը, որուն ձեռնարկուած էր ասկէ քանի մը ամիսներ առաջ, լրանալու վրայ է։ Ընդարձակ եւ կոկիկ շէնք մը որ նոյն պիտի ծառայէ Տէսինի Հայ գաղութին հանրային-կրթական, որքան կուսակցութեան պէտքերուն։ Շէնքը պիտի բաղկանայ գետնայարկի վրայ երեք փոքր սրահներէ. առաջին յարկ՝ ընդարձակ սրահ մը հաւաքոյթներու եւ հանդէսներու յատուկ եւ ձեղնայարկի վրայ՝ 6 սենեակներէ, որոնք պիտի շինուին յառաջիկային։

Տէսինէն ընկեր Կակոյեանը՝ Պ. Յակոբ Գարայեանի հետ որ գնահատելի ծառայութիւններ է մատուցած, եկեր էր Փարիզ, շէնքին վերաբերեալ կարգ մը հարցերու կարգադրութեան համար։

Կը տեղեկանանք թէ ընկեր Ա. Աճարեան տրամադիր եղած է նախագահելու շէնքին բացման հանդէսին, եթէ իր առողջական վիճակը թոյլ տայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄՆՏՈՒԿԻ ԿՈՐԻԶ ՄԸ

ՎԱԼԱՆՍ, (Սեփ. Թղթ.).— Աւելի քան վեց տարի է որ գոյութիւն ունի Խարբերդի Հայրենակցական Միութիւն մը։ Նպատակն է օգնել Վալանսի եւ շրջանի թշուառ ու անգործ Խարբերդցիներուն։ Ոմանք հեռացան, կարծելով թէ Միութիւնը պիտի լուծուի։ Բայց ընդհանրապէս 18-20 երիտասարդներ աւելի ամուր եւ աւելի եռանդուն փարեցան Միութեան եւ սկսան աշխատանքի։

Միութիւնը նկատի առնելով ներկայ տագնապը, որոշած է գործնական միջոցներու դիմել, ինչպէս անընդհատ կը թելադրէ «Յառաջ»ը։ Երեք շաբաթ առաջ մօտ 40 երիտասարդներ իբրեւ կոչիկ ժողով գումարեցին եւ հիմը դրուեցաւ Փոխադարձ Օգնութեան Սնտուկի մը, որ յատուկ է միայն Խարբերդցիներուն եւ մանաւանդ անոնց որ անկանոն թուղթեր ունին եւ չեն կրնար նպաստ ստանալ։ Կազմուած է երեք հոգինոց յանձնախումբ մը (Պ. Պ. Լ. Դաւիթեան, Պ. Արգումանեան, Ա. Մանուկեան) որ պիտի ջանայ գործադրել տրուած որոշումները։

Տագնապը կը պահէ իր ծանրութիւնը։ Ամէն օր տղայ թէ կին, աղջիկ կամ պատանի հարիւրաւոր մարդոց մէջ երկու ժամ ոտքի վրայ պիտի սպասեն, որպէս զի կարգը գայ եւ ստորագրեն, շաբաթը 18 ֆր. ստանան իբրեւ նպաստ։ Անշուշտ աւելի կը ստանան զաւակներու տէրերը, այսինքն օրական 3 ֆրանքէն 5-8-10 ֆրանք ստացող կայ։ Բայց մեզ հետաքրքրողը ոչ 3 ֆր.ի եւ ոչ ալ 5 -10 կամ 20 ֆրանքն է, այլ օրուան տխուր պատկերը։ Այս էջերուն մէջ շատ գրեցինք թէ ամէն օր 5ով, 10ով մեր անգործներուն թիւը կ'աւելնայ, գրեցինք թէ պատառ մը չոր հացի կարօտ հայեր ունինք որոնք 3-4 զաւակի հայր են նաեւ ըսենք որ Հայերուն նպաստ չեն տար եւայլն։

Բայց ո՞վ լսեց, ի՞նչ օգուտ ստացան չոր հացի կարօտները։ Ոչինչ եւ ոչինչ ալ պիտի ստանան ասկից յետոյ, եթէ մենք աշխատաւորներս գործի չլծուինք։ Այսօր Վալանսի պէսհոծ գաղութի մը մէջ մատի վրայ կը համրուին անոնք որոնք կ'աշխատին, այն ալ ոչինչ օրավարձով։ Այստեղ թերեւս հարց ծագի թէ քանի որ աշխատաւոր չկայ, ինչպէս պիտի կարենանք հիմը դնել օգնութեան սնտուկին։ Այսպէս մտածողներուն պատասխանը շատ դիւրին է։ Վալանսը ունի աւելի քան 60 սեփականատէր Հայեր եւ երկու տասնեակ Հայրենակցական Միութիւններ, բացի քաղաքական կազմակերպութիւններէն։ Հայր. Միութեանց մէկ մասին գումարները անգործածելի կը մնան. միւս կողմէ հանդէսներով, անդամավճարներով եւլն. կրնանք օգտակար ըլլալ անոնց որ ծայր աստիճան թշուառ են։ Աճաւասիկ Խարբերդի Հայր. Միութիւնը օգ. սնտուկի հիմը դրած է միայն Խարբերդցիներուն համար։ Եթէ ուրիշ Միութիւններ ալ սապարէզ գան, այն ժամանակ շատ դիւրին պիտի ըլլայ ասոնց միացումը։ Շատ սպասեցինք որ լոյսը Փարիզէն ծագի, բայց դժբախտաբար մինչեւ այսօր ապարդիւն։

Ն. Թէպոյեան

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 7 դեկտ.— Իբրեւ հետեւանք տիրող տագնապին, աչքի կը զարնեն հետեւեալ երեւոյթները,—

Ա.— Շատ մը հայ բանուորներ եւ արհեստաւորներ, որոնց ինքնութեան թուղթերու ժամանակը լրացած է, խմբովին կը դիմեն ոստիկանատուն, դանոնք փոխելու համար, բայց ետ կը դառնան յուսախաբ, որովհետեւ չունին պահանջուած աշխատանքի վկայականները։

Բ.— Շատ ալ լաւ օրերու մէջ իրենց խնայած գումարները ծախսած ըլլալով անհամբեր կը սպասեն արտաքին օժանդակութեան ու գործերու բարելաւման։

Գ.— Խոշոր թիւ մը կը կազմեն անոնք, որ մեծ երազներով շինել տուին իրենց տուներն ու խանութները, ապառիկ ու վճարովի, իսկ հիմա անգործութեան հետեւանքով չեն կրնար իրենց պարտքերը վճարել եւ շուարած վիճակ մը ունին։

Դ.— Շատեր ալ, որ 5-6 ամիսէ ի վեր անգործ են, օրն ի բուն կը շրջին սրճարանէ սրճարան, դրամ մը գտնելու յոյսով։ Եւ մեքենաբար իրենց զիրենք տուած են թղթախաղի եւ ուրիշ մոլութեանց։ Մտէք սրուարձաններուն հայ սրճարաններէն ներս եւ պիտի տեսնէք մեր երէկուան համեստ գործաւորը թղթախաղի եւ բախտախաղի սեղանին առջեւ։ Այս առթիւ վէճերն ու կռիւներն ալ յաճախակի են, եւ կը փոխադրուին մինչեւ ընտանեկան յարկերէն ներս։

Ձմեռն ալ իր կարգին նոր հոգեր կը բերէ.— հագուստ, վառելանիւթ եւն.։ Բոլոր առեւտուրը ապառիկի վրայ է. հացագործ, նպառավաճառ, մսավաճառ, տան վարձք։ Ոչ մէկ ազգային, բարեգործական հայրենակցական միութիւն ու մարմին կը հետաքրքրուի գործազուրկներու կեանքով։ Աղքատախնամը եւ Կարմիր Խաչը կ'աշխատին միջամտել հիւանդ ու երախաներու առօրեայ պէտքերը։ Բայց անբաւական է,թէեւ շնորհակալութեան արժանի։

Ֆրանսական նպաստամատոյց մարմինները որ խումբերով կը շրջին հայ գաղթականներուն մէջ, հաց, կաթ ու հագուստեղէն կը բաժնեն։

Այս բոլորին մէջ, ունինք մխիթարական պարագայ մը։ Շատ մը գործարաններ բաց ըլլալով կինեւրուն առջեւ, մեր օրիորդները, հարսերը, չափահասներն ու մերերը, առանց բացառութեան կ'աշխատին քիչ օրավարձքով։

Ն. Արծրունի

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ֆրանս. խորհրդարանը որոշեց 4էն 6ի բարձրացնել իր փոխնախագահներուն թիւը։

⁂ Եուկօսլավիոյ թագաւորն ու թագուհին Փարիզ հասան՝ անպաշտօն այցելութիւն մը տալու։ Պիտի մնան շաբաթ մը։ Իր 43րդ տարեդարձին առթիւ Փարիզի ռուսական եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցան աղօթքներ։

դէմ դաւաճանած պիտի ըլլան։ Ելէք եւ սկսեցէք այս բարեպատեհ գործին։ Ուտեստեղէն, հագուստ եւ զէնք, ամէն կերպով ապահովուած են։ Մեր ուժերը բաւական են ամէն բան ընելու։»

Այսպէս բռին մեզի եւ մենք ալ առանց մտածելու եւ առանց գալիքը նկատի առնելու, խաբուեցանք այս խօսքերէն։ Թէեւ վերջը հասկցանք թէ որո՞նք մեր գլխուն այս փորձանքը բացած էին, սակայն ի՞նչ օգուտ գործը գործէն անցած էր։ Գիւղերը պարպուած էին եւ կարաւանները դէպի Կովկաս ճամբայ ելած։

Մեր առաջին ընդհարումը տեղի ունեցաւ սահմանի բանակին հետ, Սպաներէն եւ զինուորներէն քանի մը հոգի նահատակուեցան։ Իսկ մեր մեռեալներուն թիւը աւելի շատ էր։ Թէեւ ուզեցինք փախչիլ, ցրուիլ, սակայն թէ մեր ետեւէն եւ թէ մեր առջեւէն կը կրակէին։ Բազմաթիւ էին անոնք որ կը փափաքէին անձնատուր ըլլալ։ Վերջապէս Սալիհ փաշայի բանակը պաշարեց մեզի եւ այլեւս ետ փախչելու կարելիութիւն ալ չմնաց։ Օրերով անօթի ծարաւ Արարատի վրայ մնացինք։ Ոչ ուտելիք կար ոչ ալ խմելիք։ Օդանաւերուն, թնդանօթներու արձակած ռումբերուն տակ պիտի հալէինք։ Զինուորները եկան եւ խումբ խումբ ժողուեցին մեզի։

Ապստամբները պատասխանելով իրենց եղած հարցումի մը թէ ո՞վ մղած է զիրենք այս շարժումին, ըսած են.— Նախապէս չէինք գիտեր թէ որոնք են մեր դրդիչները։ Յետոյ հասկցանք թէ Հալէպի մէջ Քիւրտերու «Հօյպուն» միութիւն մը կայ եղեր եւ ատիկա ալ Պարսկաստանի մէջ մասնաճիւղ մը ունի եղեր։ Այս քօմիթէին անդամները Հայերու հետ ձեռք ձեռքի տուած ըմբոստական շարժումը կազմակերպեցին եւ մղեցին մեզի որ Հանրապետութիւնը տապալելու փորձ ընենք։

Այս կարգի ուրիշ հարցումներ եւս ուղղուած են հրոսակներուն, որոնք զանազան պատասխաններ տուած են։

Չինաստանի ուսանողներու սպառնալիքը

Չինաստանի հանրապետութեան նախագահը Չանկ-Քայ-Չէք որ հրաժարելէ վերջ, ետ առեր էր իր հրաժարականը, կրկին հրաժարեցաւ, այս անգամ սակայն 50,000 ուսանողներու սպառնալիքին տակ։

Մէկ քանի օրէ ի վեր, զանազան երկիրներէ դէպի Նանքին կը խուժէին բազմաթիւ ուսանողներ, որոնք թիւով մօտ 50.000 յարձակեցան արտաքին նախարարութեան շէնքին վրայ, աւրեցին գրասենեակները եւ խոշտանգեցին բարձրաստիճան պաշտօնատարներ։

Ոստիկաններու հետ բախումներու ընթացքին, 50ի չափ ուսանողներ վիրաւորուած կամ սպաննուած են։

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Վասպ. Հայր. միութեան նորակազմ «Արծիւ» ֆանֆարին, ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. ԽՏԻԿԵԱՆի։

Այս Կիրակի ժամը 5ին Սինէմա Նուվէլթիի մէջ։

32 հոգի բեմի վրայ։ Նոյն օրը ժամը 4ին տողանցք Սօսիէթէ Լիոնէզէն մինչեւ հանդիսավայր։

Մուտք 4 եւ 3 ֆրանք

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբ *վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին* 131 rue Cambronne, Métro Vaugirard, *տեղի կ'ունենայ Պ. Լ.* Բաշալեանի զեկոյցը «Արփիար Արփիարեանի կեանքն ու գործը».

Մուտքը ազատ է։

«ՊԱՐԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

ՏԱՍԸ ՖՐԱՆՔՈՎ ՏԱՍԸ ԺԱՄ ԺԱՄԱՆՑ

Mutualitéի սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor մէթրօ՝ Mutualité

ՊԱՐԱՍԷՐՆԵ՛Ր, ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ՏՕՆԵՑԷՔ ՁԵՐ ՍԵՓԱԿԱՆ ՕՐԸ

Պիտի վայելէք մինչեւ առաւօտ պարի ու երաժշտութեան հաճոյքը։ Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզի յայտնի դերասանները։ Ապահովեցէք ձեր տոմսակը նախօրօք։

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՄՈՒԼԻՆՈՑԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը, վաղը Շաբաթ իրիկուն Ակումբին մէջ։ կը խօսի' ընկ. *ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։*

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.ին, 20 Ave. Ville d'Avray, *Շավիլ։ Կը խօսի ընկ. Կ. Սասունի, նիւթ'* Հայոց դատը եւ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները: *Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։*

ԳԱՒԱՌ

ՏԷՍԻՆԻ Պատ. միութեան Գրական-վիճաբանական ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 7ին, Քաֆէ Տը լա Փէի մէջ, ընթերցում Ա. Ահարոնեանի գործերէն եւ զրոյց, կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՊՕՄՈՆ ՍԷՆ Ժիւլիէնի Զաւարեան խումբի ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ կորիւն, Աւագ-Առիւծ եւ Պօղոս Սայտօ խումբերը այս կիրակի ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ԼԻՈՆԻ կուկունեան խումբի ժողովը այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ Դ. Ակումբին մէջ, 262 Rue Duguesclin. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆ ԿԱՐ ՏԸ ՎԷԶԻ Անդրանիկ խումբի ժողովը այս կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2ին ցովհ. Տօնոեանի տան մէջ, ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէին ներկայացուցիչը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՈՆԹՐԷՕՅԼ-Վէնսանի բոլոր հայրենակիցները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ գիշեր ժամը 8.30ին 8 Ave. de Paris, Vincennes.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աղամեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն եւ ազգականին' ԵԴՈՒԱՐԴ ԱԴԱՄԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Վարդան Գաբաեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց քեռորդւոյն ԵՐՈՒԱՆԴ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Խարբերդի Աշուան գիւղէն Արամ եւ Տաճատ Յակոբեանները, իրենց մօր անուն՝ Սարա, հօր անուն՝ Մանուկ։ Տարագրութեան միջոցին մայրերնին մեռած է եւ իրենք մնացած են Հալէպի եւ Ուրֆայի շրջանակին մէջ գտնուող Սարուճ գիւղը:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց հօրեղբօր Պ. Յակոբեանի, 14 Rue Ortolan, Paris. *Ճշգրիտ լուր տուողին* 500 *ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։*

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Տիկ. Մարի Գասպարեան կը փնտռէ իր քեռորդին Կարապետ Չալմեան, որ 4 տարի առաջ կը գտնուէր Լիփազմա, Փիրէ, Յունաստան, իմացնել Marie Gasparian*ի*, Chemin des Cerisiers, Ecully, Rhône, France.

— Իսթէլիի Հայր. միութիւնը կը փնտռէ Աբինէր Սարգիսեան, Աղեկ պետրոսեան, Գալուստ մելքոնեան, Արսէն թորոսեան, կարապետ մաթոսեան, որոնք կը գտնուին ֆրանսա, իմացնել Տրդատ Սողոմոնեանի, Rue St. Martin d'Hérés, Chemin de la Pleine. Grenoble, Isère.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ
ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ 250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 5 տլ. 8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.288
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
19
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1931
19 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1755
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԲ ԱՅՍՊԷՍ

Ոչ մէկ ատեն այնքան կարօտ ենք եղած կեդրոնաձիգ, համախումբ եւ կազմակերպուած աշխատանքի, որքան այսօր: Մանաւանդ այսօր:

Կրկնե՞նք մեր բանաձեւը.

— «Կազմակերպութիւն ամէն ճակատի վրայ: Համախմբում միանման ճիգերու:

Իսկ ամէնէն վեր՝ կազմակերպութիւն գաղութներու: Կեդրոնական մարմին մը, վերջապէս, որ հոգայ ցիրուցան բազմութիւններուն պէտքերը:

Շատ ուշացած ենք արդէն: Եւ աւելի ծգձգելով, պիտի գտնուինք աղէտի մը առջեւ, ուշ-կանուխ»: (*Յառաջ*, 16 դեկտ.):

Նոր չէ այս միտքը: Ոչ ալ գիւտ մը: Բայց նոր ուժ եւ արդիւնաւորութիւն կը ստանայ մեր աչքին, քանի կը խորասուզուինք ամենօրեայ իրականութեան լաբիւրինթոսին մէջ:

Մեր այսօրուան կացութիւնը, արմատախիլ եւ աշխարհացրիւ, ուրիշ բան չի թելադրեր, եթէ ոչ կազմակերպուած ինքնապաշտպանութիւն:

Նուաստումը դարման չէ: Հառաչանքը ոչ հոգի կը փրկէ, ոչ մարմին: Մեկուսացումը, ձեռնպահութիւնը, պիղատոսեան չքմեղանքները վայել են միայն անկարներուն եւ ճգնաւորներուն: Իսկ չափազանց բանգիտութիւնը՝ կը նշանակէ դատարկամտութիւն կամ խուսափում պարտականութենէ:

Գաղութները պիտի ապրին: Գաղութները պիտի փրկուին, — էականը այս է:

Նուազ կ'ուզենանք կայուն վիճակ՝ օրինակ յունահայ գաղութին մէջ: Հինգ հազար հոգի պակսելով Յունաստանէն, մնացեալ 20—25,000ը պիտի ունենայ որոշ վիճակ: Չենք ըսեր վերջնական, որովհետեւ հաւանականութիւններ միշտ ալ կրնան ծագիլ: Բայց, մնացող համրանքը ուրիշ ելք չունի, եթէ ոչ յարմարիլ միջավայրին, եւ առաւելագոյն օգուտը քաղել տրուած դիւրութիւններէն:

Հազար ալ պիտի պակսի Պուլկարիայէն: Ուրեմն, մնացեալը, նոյնքան ժողովուրդ կամ աւելի, կապուած պիտի մնայ իր միջավայրին:

Սուրիոյ մասին խնդիր չկայ: Ընդհակառակն, հաւանական է որ Յունաստանէն 500 կամ հազար հոգի եւս այնտեղ փոխադրուին, ինչպէս որոշած է Ազգերու Դաշնակցութիւնը:

Միջագետքի մէջ, քաղաքները հետզհետէ կը պարպուին եւ ժողովուրդը կը տեղաւորուի Մուսուլի հիւսիսակողմը, Հավրէզքի մէջ, հողին կապուելու համար: Միայն դրամի պակասն է որ կը դժուարացնէ այս ձեռնարկը:

Չենք խօսիր Ֆրանսայի, երկու Ամերիկաներու, Եգիպտոսի եւ Ռումանիոյ մասին, որոնց գոյավիճակը որոշ տարբերութիւններ ունի միւսներէն: Կէս-հաստատուն գաղութներ են ասոնք, եւ ներգաղթը, եթէ շարունակուի, դժուար թէ մեծ փոփոխութիւններ յառաջ բերէ:

Արդ, ի՞նչ կ'ընենք մենք, արտասահմանի գոյնզգոյն իմաստութիւններս, միութեան կապ հաստատելու համար այս բաժանբաժան բազմութիւններուն միջեւ:

Ի՞նչ կը խորհինք ընել, այսքան վիճելէ, իմաստութեան գոհարներ թափելէ եւ մարզանքներ փորձելէ յետոյ:

Չը՞ պիտի լսուի, վերջապէս, միայն մէկ ձայն, սա տարրական հարցին, — գաղութներու կազմակերպութեան մասին:

Չը՞ պիտի ունենանք ղեկավար գլուխ մը: Հասցէ մը, ինչպէս ըսած ենք ուրիշ ատեն:

Ահա հրատապ խնդիր մը, գործադրկութիւնը՝ Ֆրանսայի մէջ: Միւս գաղութները պիտի դարմանան, անշուշտ, եթէ ըսենք որ այս անվիճելի, ապաքաղաքական հարցին մէջ իսկ, մասերու բաժնուած է «ազգը»:

Դիմումնե՞ր պիտի կատարուին կառավարութեան, — դուք ձեր կողմէ, մենք մեր կողմէ: Եւ այդպէս ալ եղած է: Աջ «օֆիս»ը իր մասին, ձախ «օֆիս»ն ալ առանձին:

Եւ այսպէս ամէն բանի մէջ: Ոչխարի հօտ ըլլար, այսքան հովիւ չէր ունենար: Հասարակ աշիրէթն իսկ ընդհանուր «օպա» մը կ'ունենայ:

Մեր այս անկերպարան, անփոյթ վիճակին մէջ, այսպէս ամէն բան ջուրին տալով, ի՞նչ կ'ուզենք ապացուցանել: Մեր ինքնավստահութի՞ւնը, թէ յուսահատութիւնը: Մեր ապրելու կա՞մքը, թէ անձնասպանութիւնը:

Գաղութները իրենք իրենց մէջ կազմակերպուած են գէշ-աղէկ: Կարելի է լրացնել պակասները:

Բայց, մնալով իրենք իրենց գլխուն, մէկը միւսէն անջատ ու անկապ, մէկը անտարբեր կամ անտեղեակ միւսի ճիգերուն, անխուսափելի կը դառնայ փլուզումը:

Եւ օրինակներ ալ շատ ունինք, քանի քանի գաղութներու մէջ լաւ սկսան եւ գէշ վերջացուցին, կա՛մ ներքին վէճերով, կամ նիւթական չքաւորութեամբ:

Հոգեբանական է. փոքրերը, անճարները միշտ կառչած են մեծերուն, զօրաւորներուն: Բոստացին նայուածքներ կ'ուղղեն մեծերուն, զօրաւորներուն: Ցենարաններ, աջակից թեւեր եւ թիկունքներ կը փնտռեն:

Աջակցութիւններ կան մէկէն միւսը: Երբեմն քանի մը ձեռքով: Բայց պատահական եւ անդեկ: Այսօր այսպէս, վաղը այնպէս: Այսօր այս գործին, վաղը այն գործին:

Հետեւանքը կ'ըլլայ այն, որ կը դժուարանայ հիմնական, հաստատուն ձեռնարկներու իրագործումը:

Եթէ ճիշդ է որ վտանգի ատեն մարդիկ աւելի կը մօտենան իրարու, սեւցնելու ճերմակը դուրս, ահա վտանգ մը համատարած եւ աննախընթաց, — կ ա զ մ ա կ ե ր պ ո ւ ե ն ք:

Ո՞ր օրուան, ո՞ր հրաշքին, ո՞ր հեռաւոր սուրբին կը սպասենք: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԼՈՒՐ ՄԸ ՊՈԼՍԷՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ ?

Պոլսոյ «Եէնի կիւն» թերթը կը գրէ դեկտ. 12 թուականով.—

Հայերու մէջ ատենէ մը վեր շրջած բսի-բսաւներուն համաձայն, ռուս կառավարութիւնը առաջարկած է որ Թրքահայերը Կովկասի Թուրքերուն հետ փոխանակուին: Նոյնիսկ այս գործին իբր պաշտօնեայ անուանուեր է Պ. Շահվէրտեան, որ անցեալները Պոլիս եկած էր: Իբր թէ Պոլսոյ 30,000 Հայերը Ռուսերուն կողմէ տրամադրուելիք փոխադրական միջոցներով Երեւան պիտի ղրկուին եւ ասոնց տեղ Կովկասէն, մանաւորապէս Ատրպէճանէն Թուրքեր պիտի բերուին, ինչպէս կը պնդեն եղեր Հայերը: Նոյնիսկ կարգ մը թաղերու մէջ Հայերու թիւի ճշդման ձեռնարկուած է:

Քննութիւն կատարեցինք եւ պատասխան ստացանք ձեռնհաս պաշտօնատուններէն թէ այս մասին ոչ մէկ լուր ունին:

⁂ *Այս մասին խմբագրի մը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է, կուսակալի օգնական Ֆազըլ պէյ.*

— Տեղեկութիւն չունիմ փոխանակութենէն: Թաղերու ծերոց ժողովները կ'արձանագրեն բնակավայրերը փոխող թաղեցիները: Սխալ հասկացողութեան հետեւանքն է այս արձանագրութիւնը նկատել միայն Հայոց համար սահմանուած:

⁂ *Դեկտ. 13ի Թուրք թերթերը բոլորն ալ կը յայտնեն թէ՝ իրենց կատարած քննութեանց համաձայն, բացարձակապէս անհիմն է փոխանակութեան լուրը: «Միլլիյէթ» կը գրէ.— Եթէ մէկը թաղէ մը ուրիշ թաղ փոխադրուի, այս փոխադրուողները կը ճշդուին: Մասնաւորաբար ափարթըման կամ տուն փոխող Հայերն ալ թաղերու մէջ կը ճշդուին: Հասկցուած է որ ծանօթ զրոյցը այս ճշդումներուն թիւր մեկնութենէն ծագած է:*

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ.— Այս խնդրին մասին Պոլսոյ ռուսական շրջանակներուն մէջ քննութիւն կատարեցինք: Մեզի կը ծանուցանեն թէ պատերազմի ատեն, Ռուսիայէն Յունաստան եւ Պուլկարիա գացող Հայերուն Ռուսիա վերադարձին համար այն ատենի ռուս կառավարութեան կողմէ թէեւ առաջարկ մը եղած է, բայց այս ալ չէ կրցած գործադրուիլ: Ասկէ զատ որեւէ ձեռնարկ չէ եղած: Խորհրդային հիւպատոսը Պ. Մալինկէն յայտարարած է մեր խմբագիրներէն մէկուն թէ որեւէ լուր չունի Հայերու եւ Թուրքերու փոխանակութեան մասին եւ թէ որեւէ պատճառ մըն ալ չի տեսներ այդ կարգի փոխանակութեան մը:

ՕՍՄ. ՀՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՃԱՆՉՑՈՒԻՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն դեկտ. 13 թուականով.—

Պետական Խորհուրդի դատական մարմինը որոշած է որ փախստական չեն նկատուիր եւ իրենց ինչքերուն տէրն են բոլոր այն Թրքահպատակները՝ որոնք Միլլի կառավարութեան հաստատումէն առաջ, օրինական՝ այսինքն Օսմ. կառավարութեան անցագրով արտասահման գացած են եւ կը պահեն իրենց հպատակութիւնը:

ԽՄԲ.— Իզմիրի գրաւումէն ի վեր անվաւեր կը համարուէին այս կարգի հպատակութիւնները, եւ շատ մը կալուածներ աւարի տրուեցան այդ քաղաքականութեամբ:

Հնդկաստան կը վերսկսի խռովիլ

Քաղաքական ոճիրները որոնք կը բազմանան այս օրերս, որ եւ է պախարակումի չեն ենթարկուիր հնդիկ մամուլին կողմէ: Թերթերը, վախնալով փոխարքային կողմէ հրատարակուած մամուլի վերաբերեալ հրամանագրերուն խստութենէն, եթէ հրապարակաւ չեն քաջալերեր այս ոճիրները, չեն ալ ճռապէս դատապարտեր զանոնք:

Վերջերս, Պէնկալի մէջ, Անգլիացի դատաւորի մը սպանութիւնը, բացառիկ դէպք մըն էր Հնդկաստանի համար, որովհետեւ, առաջին անգամն է որ հնդիկ կիները քաղաքական ոճիր մը կը գործեն: Ծարդ անոնք յեղափոխական ու դաւադրական շարժման մէջ՝ կը գոհանային մեղսակցի դերով:

Հնդկաստանի փոխարքան վստահեցուց Պոմպէյի անգլիական գաղութը թէ վճռած է արմատախիլ ընել ահաբեկչութիւնը: Պոմպէյի Անգլիական Ընկերակցութիւնը ճնշում կը բանեցնէ կառավարութեան վրայ, որպէս զի խիստ գտնուի հանդէպ այն երկու հնդիկ աղջիկներուն, որոնք սպաննեցին անգլիացի դատաւորը:

1928էն ի վեր, 12 սպաներ սպաննուած են եւ 20ի չափ մահափորձեր տեղի ունեցած են: Այս ոճիրները բոլորն ալ քաղաքական ահաբեկչական կը նկատուին:

Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարեց Եավարլալ Նէհրուի բնակարանին մէջ, գտնելու համար յառաջիկայ քաղաքական պայքարի ծրագիրը: Նէհրու բողոքեց այս խուզարկութեան դէմ, ըսելով թէ կառավարութիւնը յարձակողական նախապատրաստութիւններ կը տեսնէ զինադուլի ընթացքին եւ իր եւ իր կուսակիցներուն թղթակցութիւնները կ'ուզէ ատեն գնով ձեռք անցընել:

Կառավարութիւնը այս մեղադրանքներուն կը պատասխանէ ըսելով թէ անհրաժեշտ միջոցները միայն կը գործադրէ, ապահովելու համար խաղաղութիւնը:

Չորս հայ երեսփոխան Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ մարզպանին կողմէ հրատարակուած որոշմնագրի մը համաձայն, երեսփ. ժողովին անդամներուն թիւը պիտի ըլլայ 70, որոնց չորսը Հայ: Ընտրութիւնները պիտի կատարուին դեկտ. 20ին:

"ՅԱՌԱՋ„Ի ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ 1932 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1ԷՆ "ՅԱՌԱՋ„Ը ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ԱՒԵԼԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԱԾ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ՁԵՒԱԼՈՎ ԱՌԱՆՑ ԳԻՆԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

Իթթիհատական գլուխ մըն ալ պակսեցաւ

Նախկին իթթիհատական Գարա Վասըֆ, որ Զինադադարին ձերբակալուած էր Ռէուֆ պէյի հետ, Ազգ. Մեծ Ժողովի շէնքին մէջ, Դեկտ. 9ին կտոր կտոր եղաւ, կառախումբի մը տակ մնալով, Հայտար Փաշայի մէջ (Պոլիս):

Գարա Վասըֆ, Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումէն յետոյ, քաղաքական կեանքի մէջ ծանօթ դէմք մըն էր: Պոլսոյ մէջ Սահմանադրութեան հռչակումէն օր մը առաջ, այսինքն՝ 9 Յուլիսին, Մանասթըրի Կէվկէլի քաղաքին մէջ թնդանօթի հարուածներով Սահմանադրութիւն հռչակած է եւ 31 Մարտի դէպքին Պոլսոյ վրայ քալող բանակին ընդհ. սպայակոյտի պետին օգնական եղած է: Ազատութեան հռչակումէն յետոյ մինչեւ Զինադադար, քաղաքական կեանքէ քաշուած էր եւ իր զինուորական պարտականութիւնը կը կատարէր, երբ Սըվազի Համաժողովին առթիւ մտաւ դարձեալ քաղաքական կեանքի մէջ եւ առաջին Ազգ. Մեծ Ժողովին մասնակցեցաւ իբր Սըվազի երեսփոխան եւ այդ Ժողովին մէջ ընդդիմադիրներու միացած էր: Յետոյ ջնջուած Թէրաքքըբէրվէր կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան կոչուեցաւ եւ Պոլսոյ կազմակերպութիւնը ստանձնեց: Ապա դատարան յանձնուեցաւ եւ անպարտութիւն շահելով, դարձեալ քաղաքական կեանքէ քաշուեցաւ:

Ճանիկեանի դատին համար

Մարսէյլի մեր թղթակիցը ընդարձակօրէն գրած է Հ. Ճանիկեանի (կ. վիտինեան) դատին հետապնդման առթիւ կատարուած խորհրդակցութեան մասին:

Վերջին պահուն մեզի հաղորդուած զեկոյցէ մը կ'իմանանք թէ վերջնական խորհրդակցութիւնը պիտի կատարուի վաղը, կիրակի, 20 դեկտեմբեր, կէսօրէն առաջ ժամը 9.30ին, Café Noaillesի սրահը (Bld. Dugommier).

Անգործութեան հարցը Ֆրանսական Խորհրդարանին առջեւ

Ֆրանսական Խորհրդարանը իր վերջին նիստին, կրկին զբաղեցաւ անգործութեան հարցին շուրջ բացուած վիճաբանութեամբ: Աշխատանքի նախարարը Պ. Լանտրի շարունակեց ճառը, որ կէս ձգեր էր անցեալ անգամ:

Նախարարը յայտնեց թէ անգործութեան նման տագնապի մը պահուն, կառավարութիւնը երկու պարտականութիւն ունի կատարելիք, — անգործներուն տալ կարելի օժանդակութիւնը, եւ ջանալ անոնց գործ ապահովել: Ասոր համար ալ, պէտք է պաշտպանել ազգային աշխատաւորութիւնը եւ լաւագոյն կերպով կազմակերպել գործաւորներու աշխատանքի հայթայթումը:

Ներկայիս, աշխատաւորներու տեղաւորման գրասենեակները մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտան: Կառավարութիւնը փոխադրութեան դիւրութիւններ ստացած է անգործներու եւ ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի աշխատաւորներուն համար, որոնք կը փափաքին իրենց ծննդավայրին մէջ վերսկսիլ երկրագործական զբաղումները:

Նախարարը յայտնեց նաեւ թէ պէտք կայ բացառիկ աշխատանքներու ծրագրի մը: Խորհրդարանը արդէն աշխատանքներու ծրագրին մէկ մասը քուէարկած է: Կառավարութիւնը իր կարգին թելադրած է տեղական իշխանութեանց որ կարելի եղածին չափ շուտ, աշխատանքի ծրագրեր մշակեն:

Յետոյ, Պ. Լանտրի կոչ մը ուղղեց բոլոր Ֆրանսացիներուն, որոնք կրնան ծախսել.

— Ամէն տեղ ալ, ծախքերու սահմանափակում կայ: Ասիկա կը հաստատուի խնայողական սնտուկներու յանձնուած գումարներու յաւելումով՝ 1931 յունուար 1էն ի վեր 5012 միլիոն է կազմուած այս կերպով: Այս յաւելումը թերեւս առաջ կուգայ դրամատուններու հանդէպ անվստահութենէ, բայց, անշուշտ, կայ նաեւ ծախքերու սահմանափակումը: Արդ, ներկայիս Ֆրանսացիներու համար պարտականութիւն մըն է ծախսել:

«Այնքան ցաւալի տագնապը որուն ենթարկուած ենք, մասամբ կը պարտինք հոգեբանական պատճառներու, որոնց դէմ պէտք է գործել: Ցաղթելու համար, պէտք է յաղթել ուզել եւ ունենալ յաղթանակի յոյսը: Այն ատեն, տագնապը այնքան չպիտի տեւէ եւ այնքան ծանր չպիտի ըլլայ:

Բացում եգիպտական խորհրդարանին

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ Ֆուատ թագաւորը նախագահեց խորհրդարանի բացման: Նստաշրջանը պիտի տեւէ 5 ամիս: Վարչապետը Սըտքը փաշա կարդաց գահաճառը, ուր ակնարկութիւններ կան Եգիպտոսի եւ Անգլիոյ միջեւ առկախ մնացած հարցերու կարգադրութեան եւ եգիպտական անկախութեան մասին:

Խորհրդարանի բացման առթիւ «Վաֆտ» կուսակցութիւնը հրապարակային յայտարարութիւն մը, բուռն յարձակում կը գործէ օրուան կառավարութեան վրայ, եւ կը պահանջէ եգիպտական սահմանադրութեան վերահաստատումը: Այդ յայտարարութիւնը որ ստորագրուած է Վաֆտի պետին Նահաս փաշայի կողմէ, չէ ստորագրուած սակայն Մուհամմէտ փաշայի կողմէ, որ Վաֆտի դաշնակից ազատականներու պետն է:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԱԳԼԻՈՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Յետպատերազմեան շրջանին Անգլիոյ տնտեսական պատմութեան մէջ երկու կարեւոր եւ աննախընթաց փոփոխութիւն առաջ եկաւ, որ հետեւանքն է այս երկրին տնտեսական կազմին խանգարման։ Այս փոփոխութիւններէն մէկը՝ ստերլինի համար պարտաւորիչ արժէքի մը սահմանումն է, որուն մասին իր ժամանակին խօսած ենք. միւսը՝ այն արտակարգօրէն ծանրակշիռ որոշումն է զոր բրիտանական կառավարութիւնը տուաւ իր մաքսային քաղաքականութեան վերաբերմամբ։

Մօտաւորապէս դարէ մը ի վեր, Անգլիա ազատ փոխանակութեան դասական երկիրն եղած է գերազանցապէս։ Առաջին անգամ 1917ին, պատերազմին պատճառով առաջ եկած դէպքերու հետեւանքով՝ Անգլիա ստիպուեցաւ շեղիլ իր աւանդական քաղաքականութենէն եւ ընդունեց Մաք Քէննայի տուրքեր (Mc Kenna duties) անունով ծանօթ մաքսային օրէնքը որ սահմանափակ թուով ապրանքներու վրայ (ինքնաշարժ կառք, շարժանկար պատկերներ, երաժշտական գործիք, եւն) 33 1)3 առ հարիւրի մաքսատուրք մը կը սահմանէր։

Չորս տարի ետքը, 1921ին՝ (Ճարտարարուեստի պաշտպանման օրէնք (Industrie safguarding act) անունով ծանօթ օրէնք մը եկաւ ուրիշ ապրանքներու վրայ ալ դնելու 33 առ հարիւրի տուրք մը։ Այս օրէնքը երկու նպատակ կը հետապնդէր. առաջին՝ պաշտպանել Անգլիոյ գլխաւոր ճարտարարուեստները (Rey industries) որոնց գոյութիւնը անհրաժեշտ նկատուած էր երկրին պաշտպանութեան համար եւ երկրորդ՝ արգելք ըլլալ օտար կարգ մը երկրներու կողմէ գործ դրուած տըմբինկին։

Մաք Քէննայի մաքսատուրքերը ջնջուեցան, երբ աշխատաւորական կառավարութիւնը իշխանութեան գլուխ եկաւ (1924), բայց քիչ ետքը պահպանողականները իշխանութեան գլուխ գալով՝ վերահաստատուեցան նախկին տուրքերը (1925)։

* * *

Մինչեւ հոս Անգլիոյ մաքսապաշտպան քաղաքականութիւնը որեւէ ծայրայեղ եւ բացարձակ հանգամանք չէր ներկայացներ։ Սակայն եւ այնպէս երկրին մէջ եւ մասնաւորաբար ճարտարարուեստական շրջանակներու մէջ, հետզհետէ կը ստեղծուէր զօրաւոր հոսանք մը ի նպաստ ազատ փոխանակութեան ջնջման, հոսանք մը որուն ծաւալման անուղղակի եւ ակամայօրէն ուժ կուտար մինչեւ վերջերս իշխանութեան գլուխ գտնուող աշխատաւորական կառավարութիւնը՝ իր հետեւած ելմտական ձախորդ քաղաքականութեան հետեւանքով։

Պահպանողական տարրերու ըրած գործօն եւ ազդու փրոփականտին շնորհիւ միտքերը պատրաստուած էին արդէն, երբ անցեալ հոկտեմբերին կատարուած ընտրութեանց հետեւանքով՝ աշխատաւորական կուսակցութիւնը ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեց ի նպաստ պահպանողականներուն՝ որոնք երեսփոխանական ժողովին մէջ նմանը քիչ անգամ տեսնուած մեծամասնութիւն մը կը կազմէին։ Մաքսային քաղաքականութեան մէջ հիմնական փոփոխութիւն մը ժամանակի խնդիր դարձած էր միայն։

Մեծամասնութեան այն անդամները՝ որոնք կ'ուզէին տակաւին ազատ փոխանակութեան սկզբունքը յարգել, շուտով տեղի տուին, այնպէս որ կառավարութիւնը նոյեմբեր 17ին իսկ երեսփոխանական ժողովին վաւերացնել կուտար անբնական ներածումներու օրէնք անունով օրէնք մը։ Այս օրէնքը՝ որով առեւտրական նախարարութիւնը լիազօր իրաւասութիւն կ'ունենար ամբողջովին գործուած կամ կէս գործուած օտար ապրանքներու վրայ, պարզ հրամանագրով մը եւ յարմար տեսած ատեն, մինչեւ հարիւր առ հարիւր մաքսատուրք դնելէ վերջ զայն վաւերացնել տալ ժողովին, Անգլիոյ սահմանադրական տարեգրութիւններուն մէջ աննախընթաց է։

Նոր օրէնքին հրատարակութենէն գրեթէ անմիջապէս ետքը, կառավարութիւնը յաջորդաբար երեք ցուցակ հրատարակեց՝ բազմաթիւ ապրանքներու վրայ հաստատելով 50 առ հարիւրի յաւելուածային մաքսատուրք մը 12 ամսուան համար։ Առաջին ցուցակը կը պարունակէր 23 դասակարգի պատկանող գործուած եւ կէս գործուած ապրանքներ. երկրորդը՝ 11 տեսակ ուրիշ ապրանքներ. իսկ երրորդը՝ հողագործական արտադրութիւններ եւ մասնաւորաբար բանջարեղէն եւ պտուղ։

Նոր դրուած տուրքերը մեծ յուզում առաջ բերին արտասահմանի մէջ եւ մասնաւորաբար Ֆրանսա, Գերմանիա, Պելճիքա, Աւստրիա, Իտալիա եւ Չեխօսլովաքիա, որոնք ամէն տարի Անգլիա մեծաքանակ ապրանք ներածելով, նոր տուրքերուն պատճառաւ խոշոր վնասներու կ'ենթարկուէին։

Խօսելով միայն Ֆրանսայի մասին, կը բաւէ յիշել թէ՝ այս երկրին մէջ շինուած ամբողջովին գործուած եւ կէս գործուած ապրանքներուն ընդհանուր քանակութեան մերձաւորապէս 20 առ հարիւրը Անգլիա կը ղրկուէր։ Երկրագործական արտադրութիւններուն գալով՝ Ֆրանսայի հողագործներուն կրած վնասը ահագին է, որովհետեւ ամէն տարի դրացի մեծ կղզին ներածուող զանազան բերքերը կը ներկայացնեն երկու միլիոն անգլիական ոսկիի մօտ գումար մը։

* * *

Յուզումը ոչ նուազ խորունկ եղած է Անգլիոյ մէջ, ուր երկու հոսանք կայ հիմա։ Ոմանք այն համոզումը ունին թէ՝ ձեռք առնուած միջոցները անբաւական են թէ՛ պէտք է Անգլիա ներածուած բոլոր ապրանքները առանց բացառութեան մաքսատուրքերու ենթարկել, նոյնիսկ նախնական նիւթերը։ Ասոնք ծայրայեղներն են, որոնց պահանջումներուն կառավարութիւնը մերժեց գոհացում տալ, որովհետեւ կարգ մը նիւթերը կան որոնք երկրին ճարտարարուեստին պահպանման համար անհրաժեշտ են։

Մաքսապաշտպան դրութեան հակառակորդներուն գալով՝ ասոնք կ'առարկեն թէ՝ սխալ է կարծել որ հաստատուած տուրքերէն գոյացած հասոյթը ելմտացոյցի ցոյց տուած 400 միլիոն ոսկիի չափ բացը պիտի կրնայ գոցել։ Նոր տուրքերը այս բացին հազիւ 10 առ հարիւրը պիտի կրնան հայթայթել, հետեւաբար վտանգաւոր է այսքան պզտիկ թեթեւցումի մը համար հարկադրել օտար կառավարութիւնները որ իրենց կարգին նմանօրինակ խստութիւններ գործ դնեն անգլիական ապրանքներու վրայ։

* * *

Անշուշտ յօժարութեամբ չէ որ կառավարութիւնը ստիպուեցաւ հակոտնեայ ուղղութիւն մը տալ Անգլիոյ առեւտրական քաղաքականութեան։ Այն դժուարին կացութիւնը՝ որուն մէջ կը գտնուի երկիրը ատենէ մը ի վեր, պարտաւորեց պատասխանատու մարմինները բացառիկ միջոցներ ձեռք առնելու պաշտպանելու համար ազգային տնտեսութիւնը։

Վերջին երեք տարուան մէջ Անգլիոյ առեւտրական կշիռին բացը երթալով աւելցած է։ Այսպէս՝ 1929ին 381 միլիոն ոսկի էր, 1930ին 387ի բարձրացաւ եւ ներկայ տարուան ինը ամիսներու մէջ միայն, հասած է արդէն 282 միլիոն ոսկիի։ Ատենօք այս բացը շուտով կը գոցուէր անտեսանելի ըսուած արտածումներէ գոյացած հասոյթներուն շնորհիւ, այնպէս որ Անգլիոյ վճարմանց կշիռը միշտ նպաստաւոր կերպով փակուած է։ Բայց, երեք տարիէ ի վեր հոս ալ կը տեսնուի վատթարացում մը։ Իրաւ ալ, 1929ին հասոյթի առաւելութիւնը դեռ 123 միլիոն ոսկիի կը հասնէր, բայց, 1930ին 44 միլիոնի իջած էր, իսկ 1931ինը, տակաւին տարին չլրացած՝ հասած է արդէն 67 միլիոն ոսկիի։

Այս պայմաններուն տակ էր ահա որ կառավարութիւնը անցեալ սեպտեմբերին որոշեց ստերլինին պարտաւորիչ արժէք սահմանել։ Հակառակ իր ներկայացուցած անպատեհութիւններուն՝ այս միջոցը օգտակար եղաւ երկրին տնտեսութեան եւ իր բարեբար ազդեցութիւնը պիտի կրնայ տեւել այնքան ատեն, որքան ատեն որ Անգլիոյ ներքին առեւտուրին մէջ գիներու բարձրացում տեղի չունենայ։

Սակայն եւ այնպէս, գիներու բարձրացումը անխուսափելի երեւոյթ մըն է, որ ուշ կամ կանուխ յայտ պիտի գայ, տնտեսական անյեղլի օրէնքի մը ներգործութեան տակ։ Այն ատեն, որպէսզի անգլիական ճարտարարուեստը իր գերակշռութիւնը կարենայ պահել, հարկ է որ ստերլինը նոր վատթարացում մը կրէ, ինչ որ սակայն ուրիշ անբաղձալի հետեւանքներ առաջ կը բերէ։

* * *

Այս պատճառներուն համար էր ի մէջ այլոց որ պահպանողական կառավարութիւնը անհրաժեշտ նկատեց երկրին ճարտարարուեստը քաջալերող նոր միջոցներ եւ պետական ելմտացոյցին բացը գոցելու համար նոր հասոյթներ ստեղծել ու ասիկա կարծեց գտնել մաքսապաշտպան դրութեան գործադրութեան մէջ։

Շատ դժուար է հիմակուընէ իսկ ըսել թէ՝ ո՛ր աստիճան պիտի յաջողի ատոր մէջ։ Ամէն պարագայի տակ, եթէ յաջողի ալ, այդ յաջողութիւնը ժամանակաւոր կրնայ ըլլալ միայն, որովհետեւ ինչպէս արդէն արտասահմանի մէջ առաջ եկած բողոքի շարժումը ցոյց կուտայ, կարելի չէ ենթադրել որ ուրիշ ժողովուրդներ թեւերնին ծալլած՝ պիտի սպասեն, որպէսզի Անգլիա իր արտադրութիւնները ծախէ իրենց շարունակ, առանց որեւէ բան գնելու իրենցմէ։

Ուրեմն, օտար երկիրներ փոխադարձ միջոցներ գործածելու պիտի հարկադրուին, որուն հետեւանքով Անգլիոյ առեւտրական շարժումը իր թափը պիտի կորսնցնէ եւ այս պատճառաւ ալ, երկիրը պիտի զրկուի հասոյթի կարեւոր աղբիւրէ մը, նաւուղղչէքներէն՝ ուրկէ 1929ին գոյացած է 130 միլիոնի, 1930ին 105 միլիոնի եւ 1931ի ինն ամիսներուն մէջ՝ 60 միլիոն ոսկիի գումար մը եւ այս անոր համար որ օտար երկիրներէն Անգլիա բերուած ապրանքներուն մեծագոյն մասը անգլիական նաւերու միջոցաւ է որ կը փոխադրուին։ Ասիկա իր կարեւորութիւնը ունի մասնաւորաբար այնպիսի ատեն մը երբ Անգլիոյ առեւտրական տորմիղը ծանր տագնապ մը կ'անցնէ։

* * *

Ազատ փոխանակութեան սկզբունքին լքումով Անգլիոյ մէջ ծագում առնող խնդիրը թեր ու դէմ կողմեր շատ ունի դեռ։ Այս յօդուածին սահմանը թոյլատու չէ զանոնք ամէնքն ալ պարզելու։ Միայն, ցաւալի կը գտնենք որ այնպիսի ատեն մը՝ երբ ամէն կողմէ կ'աշխատուի միջազգային համերաշխութիւն հաստատել աշխարհի մէջ, հետզհետէ կը շատնայ թիւը այն պետութիւններուն որոնք օտար արտադրութիւններու դէմ նոր եւ ամրակուռ պատնէշներ կը բարձրացնեն։

Ձեռք առնուած այս կարգի միջոցները երբ բացառաբար եւ նեղ սահմանի մէջ կը գործադրուին միայն, կրնան վնասակար հետեւանքներ չունենալ, բայց, երբ ընդհանրական ձեւ կ'առնեն, պատուհաս մը կը դառնան համաշխարհային տնտեսութեան համար։

Դժբախտաբար, երբ քաղաքական կիրքերը կը բորբոքին եւ ազգայնամոլութեան նեղմիտ հոսանքներ կը կազմուին ամէն կողմէ։ Քաղաքական Տնտեսագիտութեան բոլոր առողջ սկզբունքները անզօր կը մնան դիմադրելու այն վտանգներուն՝ որոնք առաջ կուգան առաջին ակնարկով հրապուրիչ երեւցող եւ նիւթական անմիջական շահերու հեռանկարը պատկերացնող դրութիւններու գործադրութեամբ խնդիր չէ թէ որքան ալ աղօտ ըլլայ այդ հեռանկարը։

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԵՐԷՆ

19.— ՎՐԻՊՈՒՄՆԵՐ

Արեւելահայ բարբառը անշուշտ որ իր առաւելութիւններն ալ ունի։ Ան առոյգ է ամէն բանէ առաջ։ Չի սիրեր ծեքծեքումները։ Կը ջանայ պահել ժողովրդական լեզուին պարզութիւնը, ուժը։

Ու բնական է։ Ան իր անմիջական նիւթը կը ծծէ ժողովուրդէն, մայր զանգուածէն։ Ու ամէն օր շփման մէջ է անոր հետ։ Կը քամէ հայրենի հողին, ջուրին, վայրի գեղեցկութիւնը։

Մինչ արեւմտահայ լեզուին մէջ անուղղակի է գաւառին տուրքը, և արուեստագէտն է որ իր մուրճին տակ կռած կոփած է բարբառը, արեւելահայերը իրենց բարբառը խնամած են միշտ ժողովուրդին շունչին տակ, զայն պահպանելով իր կոշտ բայց առոյգ պարզութեան մէջ։

Այս պայմաններուն մէջ, ճիշդ է որ ռուսահայ բարբառը չի կրնար մեծ նպաստ մը տալ մեր վէպին, մեր բանաստեղծութեան եւ մեր գիտական գրականութեան։ Որովհետեւ այս ճիւղերուն համար ան չունի անհրաժեշտ ճապուկութիւնը, յորդութիւնն ու ճոխութիւնը։

Բայց ան կրնայ մեծ չափով նպաստել մեր թատերական գրականութեան, որովհետեւ թատրոնի մէջ խօսակցական բարբառն է որ կ'իշխէ, այսինքն ժողովուրդին լեզուն իր առոյգութեամբն ու պարզութեամբը։

Ան կրնայ դարձեալ մեր բարբառը պատուաստել տոհմիկ շատ մը ոճերով եւ ասութիւններով։

Ան կրնայ մեզ տալ վերջապէս շատ մը բառեր ալ։ Հարցը ընտրելուն մէջն է։

Նախ իրենց բոլոր այն բառերը՝ զորս ժողովուրդն է տուեր եւ որոնց համարժէքը չունինք մենք, չունինք գոնէ աւելի գեղեցիկը։ Մանաւանդ ինչ որ կարճ է եւ ազդու։

Չպիտի՞ ուզէինք, օրինակի համար, զողնալ անոնց ճերթը, կարիքը, ճեշտը (= դիւրին), ոնցը, զանգը, տալը, ողջ (գիւղը), (անոր) կողքինը, ճարց (տալ), դէն (ձգել), շուռ (տալ), ճարբաժ, ճարբան, ժուռ (գալ) Թիկունք, շէմք, զրոյց:

Լաւ կ'ըլլար որ որդեգրէինք նոյնպէս ճէնց բառը, որուն ճշգրիտ համարժէքը չունինք մենք։

Աւելի ուժով է անոնց ովքե՞րը, երբ հարցականի տակ կ'իյնայ։ Մեր որո՞նքը այն ուժը չունի։

Գէշ չէ նաեւ անոնց Թէկուզը։ Որովհետեւ անոր փոխարէնը մեր մօտը չկայ։ Անոր իմաստը տալու համար պէտք է երկարենք խօսքը։

Կան դարձեալ բառեր զորս սիրով պիտի ուզէի որդեգրել ռուսահայերէն։ Գեղեցիկ չէ՞ արին, դուր գալը։

Սիրո՛վ պիտի ընդունիմ ես, օրինակի համար «ում»ը իբրեւ տեղական հոլովի մասնիկ։ Մանաւանդ երբ «մէջ»երը վխտան նախադասութեան մը մէջ։ Ինչե՛ր կը քաշենք երբեմն այդ «մէջ»երուն ձեռքէն։ Կը ստիպուինք յաճախ բառերը չարչարել որպէսզի «մէջ» մը պակաս ըլլայ։ Ռուսահայերէնի «ում»ը կացութիւնը կը փրկէ շատ մը։

Ու դեռ շատ բան ունինք առնելիք ռուսահայերէնէն։ Ոչ միայն բառեր, այլ եւ ձեւեր։ Մանաւանդ անոնք որ ուժ կը ձգեն լեզուին մէջ եւ որոնցմէ շա՛տ ունի ռուսահայերէնը։

Դժուարութիւնը ճաշակ ունենալուն մէջ է։

* * *

Անկախ եւ միացեալ հայերէն ունենալու համար պէտք է որ մեր երկու բարբառներն ալ թօթափեն իրենց անհեթեթութիւնները։

Երբ մարդ իր արտաքոյ ձեւերը

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

2.— ԿԱՆԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ

Նորածիններու համար լաւագոյն կանխազգուշութիւնը, ինչպէս տեսանք, Թոքախտի դէմ պատուաստումն է։ (*) Ատկէ զատ, կարելի է նաեւ հեռացնել զանոնք իրենց ծնողքներէն, եթէ ասոնք Թոքախտաւոր են։

Պատանիներուն և երիտասարդներուն համար պատուաստումի փորձեր կ'ըլլան։ Տակաւին ստոյգ եւ հաստատուն տուեալներ չունինք։ Հետեւաբար ուրիշ ձեւով կանխազգուշութիւն պէտք է ընել։

Անմիջապէս ըսեմ որ կանխազգուշութիւնը՝ սարսափ կամ շարունակական մտահոգութիւն չի նշանակեր, եւ սարսափ ներշնչելու համար չէ որ կը գրեմ Թոքախտի մասին։ Կանխազգուշութիւնը նպատակ ունի վտանգը ճանչնալ, անոր պատճառ եղող առիթներէն խուսափիլ եւ աչալուրջ հսկել վտանգի պարագային քիչ տուժելու համար։

Արդ, Թոքախտը տնաւեր վտանգ մըն է, որ կրնայ անխտիր պատուհասել աղքատը եւ հարուստը, գործաւորը եւ մտաւորականը, զօրաւորը եւ տկարը, երբ առիթ տրուի Թոքախտի մանրէին ծլելու եւ աճելու։ Որովհետեւ հաստատուած է որ չափահասներու Թոքախտը ընդհանրապէս մանկութեան ընթացքին պատահած վարակումի մը վերերեւումն է։ Մանկութեան շրջանին է որ մարդոց մեծ մասը կը վարակուի Թոքախտի մանրէով, որ, կամ կը մեռցնէ եթէ զօրաւոր է, կամ յառաջ կը բերէ վէրքեր զորս մարմինը կը յաջողի սպիացնել, կիրէ պատ մը քաշել անոնց շուրջը եւ անոնց մէջ ողջ ողջ բանտարկել մանրէներուն մէկ մասը։ Յետագային, երբ մարմինը առիթով մը չափէն աւելի կը տկարանայ, կիրէ պատը կը փլի, կը հալի, ողջ մանրէները իրենց ուժը կը վերագտնեն եւ ահա Թոքախտը կը սկսի, աւելի ճիշդ կը վերսկսի։

Այս պայմաններուն մէջ սարսափը անտեղի եւ վնասակար, որովհետեւ կ'անդամալուծէ ինքնապաշտպանողական ուժը. բայց նոյնքան վնասակար ու դատապարտելի է անհոգութիւնը, որովհետեւ կ'ապրինք այնպիսի միջավայրի եւ պայմաններու մէջ, որոնք աւելի նպաստաւոր են Թոքախտի մանրէին քան մեր մարմինին։ Հետեւաբար մեզ կը մնայ զգուշաւոր ըլլալ այնպէս ինչպէս հաւանական որեւէ վտանգի հանդէպ։

Ի՞նչ ընել։

ա) Խոյս տալ այս բոլոր առիթներէն որոնք կը նուազեցնեն մարմնին դիմադրական ուժը եւ յարմար առիթ կը ստեղծեն Թոքախտի մանրէին։ Հակառակ պարագային չէզոքացնել եւ դարմանել անոնց գէշ ազդեցութիւնը։ Յիշենք կարեւոր առիթները կամ պատճառները. մարմնի չարաչար յոգնութեան եւ սպառում չափազանց աշխատութեամբ կամ զուարճութեամբ. անբաւական հանգիստ եւ քուն. ապականած օդի մէջ երկարատեւ կեանք, աշխատանք եւ զուարճութիւն. անկանոն կամ անբաւական սննդառութիւն. մարզանքի պակաս. սուր հիւանդութիւններ (մանաւանդ յաճախադէպ հարբուխ, եւ ցնցղատապ, կռիփ, Թոքատապ, Թոքափառային ջրգողութիւն — սուլու սաթլըճան — եւայլն), այս հիւանդութիւններու ապաքինման շրջանին առողջապահական սխալներ եւ զանցառութիւններ, եւայլն։ Այս բոլոր պատճառները աւելի գէշ կ'ազդեն երբ կը պատահին արբունքի, աճումի եւ յղութեան շրջանին։ Անշուշտ մեր կամքէն կախուած չէ միշտ այս պայմանները հեռացնելը. բայց կրնանք ձեւով մը անոնց վնասակար ազդեցութիւնը չէզոքացնել կամ դարմանել։

բ) Անտարբեր չգտնուիլ եւ անմիջական բժշկական քննութեան դիմել երբ մարմինը վերահաս վտանգի կասկածելի ազդանշաններ կուտայ։ Թոքախտը քիչ անգամ յանկարծական սկզբնաւորութիւն մը կ'ունենայ արիւնթքնումով (hémoptisie), Թոքատապով, եւլն, որոնք անմիջապէս ուշադրութիւն կը գրաւեն եւ բժիշկին դիմել կուտան։ Ընդհանրապէս, այնպիսի անվնաս դիմակ մը կ'առնէ, որ ենթական հոգ չըներ եւ կը թողու որ հիւանդութիւնը յառաջանայ։ Այդ առթիւ մարմնին տուած ազդանշաններն են որ պէտք չէ զանց առնել։

Այդ ազդանշանները բազմաթիւ են։ Աստիճանական նիհարացում առանց տեսանելի պատճառի, ծայրաստիճան եւ տեւական յոգնած վիճակ մը. անբացատրելի անարիւնութիւն. երեկոյեան գէմ յաճախադէպ պզտիկ ջերմութիւն մը. ախորժակի երկարատեւ պակաս. փոքրիկ ճիգի մը առթիւ սրտի բաբախումներու անկայունութիւն. հարբուխի կամ կռիփի առթիւ հազ մը որ վերջ չի գտներ, եւլն։

Սխալ մի հասկնաք եւ ի զուր մի մտահոգուիք։ Վերոյիշեալ նշանները անպատճառ Թոքախտի արդիւնք չեն եւ կրնան բազմաթիւ եւ անվտանգ հիւանդութիւններու մէջ տեսնուիլ։

Բայց բացարձակապէս անհրաժեշտ է բժշկական քննութեամբ մը ստուգել անոնց պատճառը, որպէսզի, եթէ Թոքախտի արդիւնք չեն, պատշաճ դարմանումով մը բուժուին եւ Թոքախտի հող չպատրաստեն. իսկ եթէ Թոքախտի մը սկզբնաւորութիւնը կը յայտնեն, անմիջական դարմանումով մը կարելի ըլլայ կասեցնել եւ սահմանափակել Թոքախտի մանրէին աւերները։ Որքան կանուխ սկսուի Թոքախտին դարմանումը այնքան կ'աւելնայ բուժումին հաւանականութիւնը։ Դարմանումը կանուխ կարենալ սկսելու համար, պէտք է ժամ առաջ երեւան հանել Թոքախտին սկզբնաւորութիւնը, ինչ որ կարելի է, եթէ հիւանդը զանց չառնէ կասկածելի ազդանշանները, կամ չուշանայ բժիշկին դիմելու, վախնալով որ «գուցէ բան մը կը գտնէ...», նման ջայլամին, որուն համար կ'ըսեն թէ, վտանգի պահուն գլուխը թեւերուն տակ կ'առնէ, վտանգը չտեսնելու համար։

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

(*) Նախորդ յօդուածին մէջ (Թերթօն Թիւ 5), երկրորդ սիւնակին վերջին տողը կարդալ «մարմինը կը վարուի...» փոխանակ կը վարակէ», իսկ վերջին սիւնակին առաջին տողը կարդալ «Թոքախտաւոր ծնողքէ ծնած չեն» փոխանակ են»։

կը սկսի ծեղծել՝ այլեւս խորթ չի գար ուրիշներուն։ Անոնց հետ աւելի դիւրաւ կը բարեկամանայ։ Ու երբ ծարդ խորթ չի թուիր իր դրացիին՝ խնամութիւնը ինքնին կու գայ։

Աչա թէ ինչո՛ւ, ըստ իս, մեր առաջին ճիգը պէտք է ըլլայ մեր բարբառներէն վտարել արտաուոցութիւնները՝ որպէսզի իրարմէ այլեւս նուազ խորշինք։

Եւ որովհետեւ մեր ուժերէն վեր է հիմա երթալ ծաքրել արեւելահայ բարբառը՝ սկսինք մեր բարբառէն։

Խորշինք ամէնէն առաջ սխալներէն զորս ռուսահայ գրականութիւնը մեր բարբառին մէջ ալ ծոցուց։

Այո՛, արեւմտահայ բարբառին մէջ հիմա կը վխտան սխալներ՝ որոնք կովկասէն կուգան։ Ինչպէս ծանուկը որ կը սիրէ իր տեսած արտաուոց ձեւերը կապկել՝ մենք ալ ռուսահայերուն ամէնէն տգեղ, ամէնէն սխալ ոճերն ու բառերը ընդօրինակած ենք, փոխանակ անոնց գեղեցիկ ասութիւններուն։ Ռուսահայ գրողներէն յաճախ ամէնէն այլանդակ բառերն է որ գողցած ենք, ինչպէս Ռուսահայոց խօսակցութենէն՝ անոնց ամէնէն տգեղ ձեւերը։

Խրախուսիչ է տեսնել որ այս պահուս ընդհանուր ճիգ մը կայ այդ անհեթեթութիւնները թօթափելու։ Հաճակրելի է մանաւանդ «Յառաջ»ի նախաձեռնողութիւնը։

Ու որպէսզի նշդրակը բանի՝ ցուցնենք մենք ալ վերքերը։

Ապացուցել, զեկուցել, մատուցել *սխալ ձեւերը ասկէ առաջ մատնանշեց արդէն «Յառաջ»*։ Զեմ ուզեր ուրեմն ծանրանալ։ Մանաւանդ որ Հայր Արսէն Ղազիկեան իր վարպետի խօսքը բերաւ պախարակելու համար այդ խոտելի ձեւերը ու պահանջելով գրել ապացուցանել, զեկուցանել, մատուցանել, *եւն.։ Ու այս բայերէն*՝ ապացուցի, զեկուցի, մատուցի, *եւ ոչ թէ* ապացուցանեցի, զեկուցանեցի, մատուցանեցի։ *կամ* զեկուցեցի, մատուցեցի եւայլն։

Դառը, լիքը, սառը, խառը, խորը, *ձեւերը սխալ են։ Դժբախտաբար* զանոնք մեր մէջ ալ երբեմն գործածողներ կան։ «Ը»ով բառ չի վերջանար մեր լեզուին մէջ։ *Պէտք է ըսել* դառն, լիք, խառն, խոր, սառն։

Որը *նոյնպէս ճիւաղ մըն է։ Ո՛րս եւ այդ ճիւաղը։*

Հոգսը, ցանքսը *մատնանշեր էր* Յառաջ։ *Թող չմոռնայ եւ* պահիսը։

Զբաղուած *բառն ալ նորեկ մըն է։ Ի՞նչ պատճառ ունինք լքելու* զբաղած*ը որ աւելի ճիշդ է ու աւելի կարճ։ Սխալ են, նոյնպէս,* հրաժարուած, ցնդուեցան, սայթաքուիլ, ծնուած։ *Պէտք է ըսել* հրաժարած, ցնդեցան, սայթաքիլ, ծնած։

ՍԻՐՈՆԻ

(վերջը՝ յաջորդով)

ԵՐՈՒԱՆԴ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Անցեալ շաբթու թաղեցինք այս երիտասարդ արուեստագէտն ալ, որ երկար տարիէ ի վեր, ենթակայ սիրտի եւ թոքերու հիւանդութեանց, կը տառապէր Շառիթէի հիւանդանոցին մէջ։

Երուանդ Գասպարեան երիտասարդ նկարիչ մըն էր, որուն մասին, երբ կը մասնակցէր Անկախներու Սալոնին, խօսուած է «Յառաջ»ի մէջ, եւ գնահատանքով ներկայացուած։ Կը թողու բազմաթիւ նկարներ, մասնակցած է ցուցահանդէսներու։

Կը սիրէր նաեւ գրականութիւնը։ Գրած է ոտանաւորներ եւ արձակ էջեր, որոնք մասնաւոր արժէք մը չեն շնորհեր իրեն։ Սակայն իր նկարները, իրենց իրապաշտ գործողութեամբ եւ խոնարհ ու աշխատաւոր դասակարգերու յաղթանակին հաւատքովը կենդանացած, պիտի պահեն իրական արժէքը, որ ունին։

Վերջերս միջոցներ կը փնտռէր Հայաստան երթալու համար։ «Կը քաշուիմ խաղաղ բնութեան ծոցը ու կը նկարեմ աշխատաւոր ու խոնարհ մեր ժողովուրդը», կ'ըսէր։ Սակայն վախ մը եռ բռնեց զինք, ու միաց՝ թաղուելու համար օտար հողի մէջ։

Ա.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԲՈՂՈՔ՝ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

15 ԴԵԿՏ.— Հ. Ճանիկեանի (Վիտինեան), Թրքական բարբարոսութեան նոր զոհին արիւնը իջեր է Հայու երակներու մէջ։ Բոլորն ալ ընբոստացեր են եւ ցասումի արտայայտութեան ձեւեր կը փնտռեն։

Մարսէյլի ժողովրդեան այս երկրորդ հաւաքոյթը անգամ մը եւս կուգայ ապացուցանել որ ինչքան ալ անճրկած եւ տարտղնուած ըլլայ այս աներկիր ժողովուրդը, տկարացած ըլլայ իբրեւ հաւաքական ուժեղ տարր, սակայն արթուն է խիղճը, ցեղին կրակէ սիրտը։

Հաւաքուած էին մեծն ու պզտիկը, հասարակ բանուորն ու գրչի մարդը, զանազան եւ իրարու անծանօթ դաւառներու բեկորները։ Նոյն ձայնը զիրենք կանչած էր, տառապանքի եւ արիւնի ձայնը։

Եկած էին 23 Հայր. Միութիւններ, 6 մշակութային կազմակերպութիւններ և երեք քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները։

Ոճիրն ու դատին հեռապնդումը արդար, վերցուցած էր անջրպետը որ միշտ բաժնած է մեր քաղաքական միտքը։ Բոլորն ալ կը զգային կեդրոնաձիգ ուղեգծի մը անհրաժեշտութիւնը։

Հոս, այսօր գոնէ ձայները միանուագ են։ Նոյն ցաւը կը զգան հաւասարապէս։

Թուրքը Թուրք է բոլորին համար, տեսականօրէն գոնէ։ Խոշոր փաստ մըն է կիրակի օրուան ժողովը։

Միայն Հաճընի ներկայացուցիչը, Ալթունեան, այս ոգեւորութեան եւ երեւոյթին վրայ պաղ ջուր կը թափէ, յայտարարելով որ այս ձեւի բողոքներն եւ արտայայտութիւնները վնասակար են։ Ուրիշ եղանակ չէր կրնար նուազել այս կարմիր կտուցը, որ հազար գոյն կը փոխէ եւ կը մտնէ ամէն տեղ, շահագործելով նաեւ Հաճընի Հայրենակցական Միութեան անունը։ Ընդհ. զայրոյթ յառաջ բերաւ ժողովականներու մէջ և հեգնական կանչերու մէջ ստիպուեցաւ... չուել։

Կը խօսին բոլորն ալ, կը վիճին, բան մը ունին ըսելիք։ Եւ կ'որոշեն պատշաճ եւ համապատասխան բանաձեւ մը յղել Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահ՝ Ա. Ահարոնեանին, Մարդկային Իրաւանց Պաշտպան Միութեան Հայկ. Բաժնի Նախագահ Ալ. Խատիսեանին եւ Հայ Գաղթականաց Գրասենեակի վարիչ՝ Լ. Բաշալեանին։ Կը վերակազմեն Գործադիր Յանձնախումբը աւելի ուժեղցնելով եւ կը լիազօրեն որ կազմակերպէ համաժողովրդական խոշոր հաւաքոյթ մը։ Իսկ բանաձեւներ մշակելու համար եւս կը մատնանշուին եօթը անուններ։

Այս առթիւ դառնութեամբ կը յիշենք որ այս բաժան-բաժան ժողովուրդը գաղթաշխարհի մէջ տակաւին չունի յատուկ պատասխանատու մարմին, գրասենեակ մը ուր իր բողոքն ու բաղձանքները յայտնէ, իր ձայնը եւ ցաւը հասցէի մը հասցնէ։ Հասցէ չունի։ Կան բազմաթիւ մարմիններ եւ գրասենեակները իրենց առանձին ուղեգծերով եւ անախորժութիւններով։

Մէկ բանաձեւի եւ բողոքի համար հրապարակի վրայ երեք հասցէ եւ երեք մարմին գոյութիւն ունի։ Հոս եւս ճիւղաւորում, անհամութիւններ եւ իբրեւ հետեւանք՝ տկարացում, մանաւանդ այսպիսի փափուկ տրամադրութիւններու պահուն։

Գրասենեակ մը եւ թիւ մը՝ այժմէական բազմազան խնդիրներուն համար չկայ ու չկայ։ Ժողովուրդը կը շարժի և կը քալէ, վարող եւ առաջնորդ չկայ։ — Յաջորդով կը հասցնեմ միւս մանրամասնութիւնները միթինկին եւ բանաձեւին, երբ հրապարակուին։

* *

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ.— Անցեալ շաբաթ իրիկուն, Պրէպան Մարսէյլի սրահին մէջ կոկիկ բազմութեան մը առջեւ հայ երգը նորէն թրթռաց։

Սրահը անյարմար էր Շահմուրատեանին։ Ձայնը կը տարածուէր, կարծես կը ցրուէր։ Իր ուժգնութիւնը եւ քաղցրութիւնը, իր հեւքը նոյն հրապուրիչ տպաւորութիւնը չունէր։ 25 տարի է որ իր հոգիէն մաս մաս կուտայ այս ժողովուրդին։ Հայ երգը կը պտտցնէ, սրտէ սիրտ եւ ծովերէ ծով։ Ի հարկէ հին սարսուռներն ու հին կրակը չկայ այլեւս Շահմուրատեանի քով, սակայն նոյն տիրապետող, սրտի վրայ նստող երանգները կան։ «Մոկաց Միրզէն», «Վարդը», «Սիրուն զարուն»ը կարծես կը ցնցէին ներաշխարհդ։ Յաջող էին նաեւ Lalo*ի* Aubade*ը եւ* Tosi*ի* Ideale*ը (իտալերէն)*։

Ի՞նչ ժողովուրդ ենք։ Մշակոյթ, երգ ու գիր ունինք, արժէքներ ունինք, սակայն մեր բազմութիւնները տակաւին կը վազեն «Արշին-Մալ-Ալան»ներու, եւ իրական արուեստագէտը, մարդը չենք կրնար իր տեղն ու չափովը պահել։

«Զուռնա»ն նստած է տակաւին մեր մտքերուն վրայ։ Ե՞րբ պիտի սորվինք զանազանել եւ գնահատել։

Պ. Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱԳՆԱՊԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 16 դեկտ. (Սեփ. Թղթ.)— Այս տարուան ընթացքին, չորրորդ անգամն է որ Վիէնի գործերու մասին տեղեկութիւններ կը հաղորդեմ «Յառաջ»ի։ (Բուն Վիէն քաղաքին մէջ, Հայերուն թիւը մատի վրայ կը համրուի։ Մեր հայրենակիցները կը բնակին քանի մը արուարձաններու մէջ, ինչպէս Էստրէզէն Փոնթէվեք եւայլն)։

Վիէնը, ճարտարարուեստի միջին քաղաք մը ըլլալով, մօտ 40 հազար բնակչութեամբ, — իր արուարձաններով— ունի աւելի քան 200 մեծ թէ փոքր գործարաններ, որոնց հարիւրին 20ը հիւսուածեղէնի գործարաններ են։ Այս բազմաթիւ գործարաններուն, հազիւ տասնին մէջ հայ բանուորներ կ'աշխատին, մաս մը կօշիկի եւ մաս մըն ալ հիւսուածեղէնի։ Կերպասեղէնի ամէնէն մեծ գործարանն է Փասկալ, որ կը գտնուի Էստրէզէն արուարձանին մէջ, 2500է աւելի գործաւորներով։ Այս շրջանի մեր հայրենակիցները գրեթէ ամբողջութեամբ, այս գործարանը կ'աշխատին (230-250 հոգի այր եւ կին)։ Գործարանի գործերը մօտաւորապէս երկու տարիէ ի վեր շարունակ թոյլ է եղած, եւ երբեք կայուն վիճակ մը չէ ունեցած։ Գրած էի որ, շաբաթը 4 եւ 5 օր կ'աշխատցնէ, իսկ ներկայիս աւելի թոյլ ըլլալով, գրեթէ մեծամասնութեամբ, 4 օր (32 ժամ) կ'աշխատին։ Շատ քիչ է անոնց թիւը որ շաբաթը 40 ժամ կ'աշխատին։ Այս տեղի օրականները այրերուն համար 25 ֆր.էն վար է, իսկ կիներուն համար, միջին հաշուով 14 ֆրանք։

Ինչպէս ըսինք, մօտ երկու տարիէ ի վեր թոյլ են եղած միշտ այստեղի գործերը, բայց անցեալ տարի, երբեք գործաւոր չէր հանած։ Իսկ այս տարուան վերջին 6 ամսուան ընթացքին, մեծ թիւով օտարականներ արձակուեցան, որոնցմէ զգալի թիւ մը կը կազմեն մեր հայրենակիցները, 30 հոգի այր եւ կին, շատերը ընտանիքով եւ երախաներով ծանրաբեռնուած։

Գործարանատէրը, արձակման ատեն— բացի Ֆրանսացիներէն— խտրութիւն չի դներ, բայց «շէֆ»երուն համար նոյնը չէ, անոնք տարբեր աչքով կը նային Հայերուս։ Գործաւոր հանելու ատեն, ամէնէն առաջ հայ բանուորը աչքի կը զարնէ։ Իտալացիէն եւ Սպանիացիէն առաջ, մեզ Հայերուս ճամբայ կուտան եւ յետոյ միւս ազգի օտարականներուն։ Ինչպէս շատ մը տեղեր, Վիէնի քաղաքապետարանն ալ ունի իր նպաստի սնտուկը։ Առանց օտարականի և տեղացիի խտրութեան, գործէն ելած օրէն սկսեալ, մինչեւ վեց ամիս նպաստ կը ստանաս, հետեւեալ ձեւով,— ընտանիքի հայրը 8 ֆր., եթէ կինը բանուոր չէ 11 ֆր. եւ իւրաքանչիւր զաւակի համար ալ 3ական ֆր.։

Մեր հայրենակիցներուն մէջ կան որ արդէն վեց ամիս շարունակ նպաստ ստացած են բայց այժմ դադրած, սակայն ասոնց թիւը շատ քիչ է, մեծամասնութիւնը ամէնէն շատ երեք ամիս կը ստանայ։ Այս շրջանի Հայերը — ինչպէս ըսինք — բոլորը Փասկալի գործարանը կ'աշխատին, եւ կը բնակին գործարանատիրոջ շէնքերը ամփոփ վայրի մը մէջ։ Գործարանատէրը այն բարեացակամութիւնը ունի որ, գործէն հանած բանուորներէն, ոչ տունի վարձք կը գանձէ, եւ ոչ ալ դուրս կը հանէ առայժմ։ Ահա այս արուարձանին վիճակը, որ մխիթարական չէ։ Շատ ընտանիքներ 5-6 հոգիէ կը բաղկանան եւ անշուշտ չեն կրնար ապրիլ 32 ժամ աշխատելով շաբաթը։

Հապա անո՞նք որ բոլորովին անգործ են եւ նպաստի պայմանաժամն ալ լեցած է։

Հարիւրին տասի խնդիրը այստեղ ալ կը խօսուի, բայց առայժմ գործադրութեան չէ դրուած, հապա եթէ գործադրեն, այն ժամանակ է որ «սեւ չուլի» վրայ պիտի նստինք, ինչպէս կ'ըսէին մեր երկիրը։

ՇԱՍ.— Կը գտնուի Վիէնէն 9 քիլոմեթր հեռու Լիոն-Վիէն գծին վրայ։ Ունի երկաթի խոշոր գործարան մը մօտ 1,500 բանուորներով։ Մեր հայրենակիցները, 40 ընտանիքէն պակաս չեն։ Բոլորն ալ կ'աշխատին երկաթի գործարանը. եւ նոյնպէս կը բնակին գործարանատիրոջ մի յարկանի տուներուն մէջ, չնչին վարձքով մը։ Շասի գաղութը 1926-27ի անգործութեան շրջանին հաստատուած է եւ կը միայ մինչեւ այսօր։ Այդ թուականէն առաջ հազիւ տասնեակ մը ընտանիքներ կը գտնուէին Շասի մէջ։ 26-27ի անգործութեան ժամանակ գործարանը երբեք չէր ազդուած գործերու թուլութենէն, եւ միւս կողմէ, իրեն դիմող բանուորները գործի առած էր միշտ։

Բայց ներկայիս ազդուած է զգալի կերպով, եւ սկսած է պակաս ժամեր աշխատցնել 2—3 ամիսէ ի վեր։ Շաբաթը 5 օր կ'աշխատին, եւ օրական 7 ժամ։ Հասարակ բանուոր մը ժամը 3 ֆր.էն աւելի չառներ։ Կան բանուորներ որ պակաս ալ կ'առնեն։ Շատ քիչ է անոնց թիւը, որ ժամը 4 ֆր. եւ քիչ մը աւելի կ'առնեն երբեմն, բայց ասոնք հնոցներուն առջեւ եւ նման դժուար գործերու մէջ կ'աշխատին։ Կիներու համար շատ քիչ գործ կ'ըլլայ, եւ չնչին օրականով։ Առ այժմ, բոլորովին անգործներ չունինք, բայց վախ կայ որ, յառաջիկայ յունուար 1էն սկսեալ բանուոր արձակեն։

Եթէ այսպէս միան գործերը, մեր հայրենակիցները գոհ են, իմանալով ուրիշ տեղերու աւելի գէշ վիճակը։ Շաբաթը 35 ժամ աշխատելով, բանուորական միջին ապրուստ մը կը ճարեն։ Հարիւրին տասնի խնդիրը այստեղ ալ գործադրութեան չէ դրուած, թէեւ կը խօսուի։ Եթէ այս խնդիրը իրականանայ, այս գործարանի բանուորները 60-70 առ հարիւր օտարականներ ըլլալով կը վախնանք որ հայ բանուորները ամիջապէս դուրս թափուին։

Յաջորդ անգամ միւս երկու շրջաններու մասին։

Ն. Գալէ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ, 16 Դեկտ.— Մեր հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ շաբաթ օր։ Կը նախագահէր Տիկին Արոյեան որ բացատրելով բանախօսութեան նպատակը, խօսք տուաւ Պ. Ա. Արոյեանի։ Նիւթն էր «Հայ կնոջ դերը մեր հանրային կեանքին մէջ»։

Բանախօսը պատմական փաստերով նկարագրեց կնոջ իրաւազուրկ կեանքը տարիներէ ի վեր։ Աշխարհի մէջ գոյութիւն ունեցող անարդարութիւններու մեծագոյնը համարեց կնոջ հանդէպ ցոյց տրուած այդ տմարդի վերաբերմունքը բոլոր ազգերու ու ժողովուրդներու մէջ։ Բացի զրկանքէ, հալածանքէ կինը համարուած է անարգ, արհամարհելի գոյութիւն մը, իր մը պարզապէս առ ու ծախի ապրանք մը։

Մանրանալով հայ կնոջ գործունէութեան վրայ յիշեց Կ. Խաչի 21 տարուան գոյութիւնը, մանրամասնօրէն պարզեցանոր ազգօգուտ նպատակները, ու լուսաբանեց 1930-31ի տեղեկագիրը։ «Հայ կինը համահաւասար իրաւունքներով հրապարակ պիտի իջնէ եւ մասնակցի մեր հանրային բոլոր գործերուն։ Մեր կեանքը պէտք ունի անոր հոգածու աշխատանքին»։

Կ. Խաչի ատենադպրուհի Տիկին Պ. Գասպարեան շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, որոնք սիրով արձագանգ տուած էին Կ. Խաչի առաջին կոչին եւ վստահութիւն յայտնեց. որ այսքան հիմնաւոր կերպով լսելէ յետոյ Կ. Խաչի ծրագրին ու աշխատանքներու մասին, Նիսի գաղութը հայ կիները պիտի չխնայեն իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը։

Եղան նոր արձանագրութիւններ։ Կ. Խաչը այժմ ունի մօտ 40 անդամուհիներ։ Վարչութիւնը կը պատրաստուի հանդէսով մը եւս հրապարակ գալ մօտերս։

Վարչութիւն

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ամբողջ երկու տարի, դրամի փոխանակութեան սակի բոլոր վնասները կրելէ յետոյ, ստիպուած ենք թեթեւ փոփոխութեան մը ենթարկել *ՅԱՌԱՋի* գինը՝ Պարսկաստանի մէջ։ վեց շաբիին ոչ իսկ ընթացիկ ծախքերուն կը բաւէ, ներկայ սակով։

1932 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

1.— *ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՈՒՂՂԱԿԻ ԹԵՐԹ ՍՏԱՆԱԼ Կ'ՈՒԶԵՆ,* պիտի վճարեն տարեկան *200* ֆրանսական ֆրանք, օրուան սակով։

2.— *ԱՄՍԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ (Թաւրիզ քաղաք և շրջան)* պիտի վճարեն իւրաքանչիւր թիւին *8* շահի։

3.— *ՀԱՏԱՎԱՃԱՌ ԳՆՈՂՆԵՐԸ* պիտի վճարեն *10* շահի։

Այս առթիւ կը յայտնենք թէ՝ մէկ տարիէ ի վեր, ո՛ր եւ է գումար չենք ստացած Թեհրանէն եւ ուրիշ կարգ մը քաղաքներէ։

Ընդունելով հանդերձ դրամ փոխադրելու դժուարութիւնները, ստիպուած ենք այս վերջին ազդարարութիւնը ուղղել, այլապէս պիտի հարկադրուինք դադրեցնել թերթերու առաքումը 1932 *Յունուար* 31 *էն։*

Ինչպէս հաղորդած ենք արդէն, ամբողջ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆի *համար մեր ընդհ. գործակալն է* Պ. ԽԱՉԻԿ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ, ԹԱՒՐԻԶ։ *Անոնք որ ուղղակի խմբագրութեան հետ կապուած չեն, կամ հնարաւորութիւն չունին որ եւ է ձեւով դրամ փոխադրելու, թո՛ղ հաճին մեր ընդհ. գործակալին հետ կարգադրել հաշիւները, ստանալով համապատասխան ընկալագիրը։*

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ԿՂԶԻՆԵՐԸ ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻՆ

Անժառանգ մեռնողի մը պատկանող գետին մը եթէ վաքֆ է վրայի շէնքը մասնիւլ կ'ըլլայ եւ եթէ հողը վաքֆ չէ. կառավարական դանձին կը փոխանցուի։ Հէյպէլի մէջ վերջերս անժառանգ մեռնողի մը շէնքին Տէֆթէրտարութիւնը՝ իբր կառավարական սեփականութիւն՝ տէր ըլլալ ուզեր է Էվգաֆն ալ առոր դէմ առարկած ըլլալով, Էվգաֆի ու Տէֆթէրտարութեան միջեւ դատ մը ծագած է։

Էվգաֆը ոչ միայն այս շէնքին համար, այլ եւ կղզիներու մէջ գրանուած բոլոր հողերուն համար վաքֆ են, կ'ըսէ։ Հին ատեններ գրաւուած հողեր եւ ձեռք անցուած գոյքեր գրաւողներու միջեւ կը բաժնուէին։ Պոլսոյ գրաւման ատեն ալ այսպէս եղած եւ ժամանակին կայսեր Ֆաթիհի ալ մեծ բաժին մը իյնալով, այս կղզիներն ալ Ֆաթիհի սեփականութիւն դարձած են։

Յետոյ այս կղզիները Ֆաթիհէն Պայազիտի անցած եւ այն ալ իր հաստատած բարեգործական նպատակին յատկացուցած է։ Հետեւաբար կղզիները Էվգաֆի կը պատկանին եւ կղզիներու մէջ անժառանգ մեռնողներու անշարժ ստացուածքները ոչ թէ կառավարութեան այլ Էվգաֆի կը փոխանցուին, որովհետեւ այն է իրական տէրը։ Տէֆթէրտարութիւնն ալ կը պնդէ որ կղզիները Էվգաֆի չեն պատկանիր։ Դատը պիտի տեսնուի Դեկտ. 19ին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՐՍԻՄԻ ՏԵՂՆ ՈՒ ԾԱԳՈՒՄԸ

— «Ուրկէ կուգայ Տէրսիմ *անունը, եւ ի՞նչ կը նշանակէ։ Գաղտնի՞ք».— կ'ըսէ Վ. Արամէ՝* Յառաջի *դեկտ. 16ի իր գրուածքին մէջ։ Եւ կը յիշէ* Տէր Սիմոն *անունին շուրջը աւանդութիւն մը...։*

Տէրսիմ *կոչուած այժմ ծանօթ լեռնադաւառը՝ հինէն յայտնի Սիմ լեռնային աշխարհն է։ Հին Հայոց Անի կամ Կամախ նշանաւոր ամրոցը շինուած էր այդ լեռներուն մէջ։ Հոն էին Արշակունի հայ թագաւորներուն գանձերն ու դամբարանները։ Հոն շինուեցան Հեթանոս Հայաստանի մեծագոյն եւ հաւատ մեհեանները՝ Վաղարշակի օրէն մինչեւ վերջ։*

Հին Հայոց փառքի օրերուն՝ անմատչելի բարձունքները՝ Սիմ Լերան վրայ էին։ Անոր հիւսիսարեւելքը՝ Կարնոյ սիրտն է. հիւսիսը՝ Եկեղեաց կամ Երզնկայի ամրոցը. արեւմուտքը Խարբերդ հարաւ՝ Սասունի լեռները. Արեւելքը՝ Բինկէօլ լեռները։

Արաբական տիրապետութեան օրերէն Սիմը *կոչուած ըլլալու է* Տար-ը-Սիմ, *այսինքն* Սիմի Աշխարհ, *ինչպէս* Տար-ը-Պէքր=*Հանդերձեալ Աշխարհ, եւն., Արաբերէն* տար, *յոգնակին՝* տիար, *կը նշանակէ* երկիր, աշխարհամաս, նահանգ, գաւառ, մեծ տուն՝ իշխանական։

Ուրեմն Տէրսիմ *= Սիմի Աշխարհ, Սիմ Լեռնաշխարհի արքայական երկիր, — ինչպէս որ եղած է Զրհեղեղի օրերէն մինչեւ մեր Արշակունեաց անկումը։ Եւ որուն բնակիչները եղած են միշտ զտարիւն Հայ, որոնց ամէնէն ուժեղ վերջին շառաւիղներէն* Միրզաբեան *ցուղն՝ դեռ կը պահէ իր ցեղին դարաւոր առանձնանութիւնը, լեզուն ու կրօնքը, թէեւ միւսները քաղաքական ճնշումներուն տակ իսլամացած են այժմ։*

Տէրսիմը եղած է Հայաստանի անառիկ դարաւոր ամրոցը։

Զիթունի

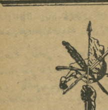
ՀԱՅԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Նախորդ օր Հիւսիսի նահանգին բոլոր հայագործները մէկ քանիներու բացառութեամբ, գործադուլ յայտարարեցին, բողոքելու համար պելճիքական հացի ներածման դէմ։ Հաւաքոյթի մը մէջ, ուր ճառեր արտասանուեցան, թափօր կազմած պտտեցան Լիլլի փողոցներուն մէջ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՐԻՆ ԵՒՈՒԼԵԱՆ, քերթուածներ (1921—1931)։ Գրեց՝ Գէորգ Կառվարենց։ Գեղազարդեց՝ Մելքոն Քէպապճեան։ Տպ. «Նոր Օր» Աթէնք, 1931։ Գին 20 ֆրանք, Հասցէ՝ K. Garvarentz, Ecole St- Grégoire l'Illuminateur, Dourghouti, Athénes (Gréce)։ *(Թղթատարի ծախք չկայ)։*

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը, այսօր Շաբաթ իրիկուն Ակումբին մէջ, կը խօսի' ընկ. *ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:*

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.ին, 20 Ave. Ville d'Avray, *Շավիլ: Կը խօսի ընկ. Կ. Սասունի, նիւթ'* Հայոց դատը եւ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները: *Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:*

ԳԱՐԱՌ

ՏԷՍԻՆԻ Պատ. միութեան Գրական-վիճաբանական ժողովը այս իրիկուն ժամը 7ին, քաֆէ Տը լա փէի մէջ, ընթերցում Ա. Ահարոնեանի գործերէն եւ զրոյց: կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՊՕՄՈՆ ՍԷՆ ԺԻւլիէնի Ջաւարեան խումբի ժողովը վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ կորիւն, Աւագ-Առիւծ եւ Պօղոս Սայտօ խումբերը վաղը կիրակի ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ԼԻՈՆ ԿԱՐ ՏԸ ՎԵԶԻ Անդրանիկ խումբի ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2ին ցուիհ. ցօնեանի տան մէջ, ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէին ներկայացուցիչը:

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8ին խաժակ ակումբին մէջ, պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Ե. Մ. միութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ, Օրակարգ' վարչութեան ընտրութիւն, ներկաները սեծամասնութիւն պիտի համարուին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Իշխանուհի Սաթենիկ Արղութեանի մահուան տարելիցին առթիւ, հոգեհանգիստ պիտի կատարուիվաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Շավիլի գերեզմանատան մէջ:

Կը հրաւիրուին ազգականներ եւ բարեկամներ: Հաղորդակցութեան միջոցներ'

Թիւ 1 հանրակառք, իջնել Puit sans vin, *Շավիլ եւ կամ Մոնփառնասի գծին վրայ, իջնել Շավիլ:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Խարբերդի Աշուան գիւղէն Արամ եւ Տաճատ Յակոբեանները, իրենց մօր անուն՝ Սարա, հօր անուն՝ Մանուկ: Տարագրութեան միջոցին մայրերնին մեռած է եւ իրենք մնացած են Հալէպի եւ Ուրֆայի շրջանակին մէջ գտնուող Սաւրուճ գիւղը:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց հօրեղբօր Պ. Յակոբեանի, 14 Rue Ortolan, Paris: *Ճշգրիտ լուր տուողին 500 ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր:*

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

— Տիկ. Մարի Գասպարեան կը փնտռէ իր քեռորդին Կարապետ Զուլմեանը, որ 4 տարի առաջ կը գտնուէր Լիփազմա, Փիրէ, Յունաստան, իմացնել Marie Gaspariauի, Chemin des Cerisiers, Ecully, Rhône, France.

— Իսթէլիի Հայր. միութիւնը կը փնտռէ Աբիներ Սարգիսեան, Աղէկ Պետրոսեան, Գալուստ Մելքոնեան, Արսէն Թորոսեան, կարապետ Մաթոսեան, որոնք կը գտնուէին Ֆրանսա, իմացնել Տրդատ Սողոմոնեանի, Rue St. Martin d'Hérés, Chemin de la Pleine. Grenoble, Isère.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Պ. Հրաչեայ Տէր Ներսէսեանի' որ իր Le Foyer *թերթը հիմնելէն ի վեր մէկ օրինակ մեզ տրամադրած է ձրիաբար:*

ՎԱՀԱՆ ՔՀՅ. ԽՈՅԵԱՆ

1931 դեկտ. 18

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

4.— ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԿՈՄԻՏԷՃԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յետոյ կանչուեցաւ Խրիսթոյի «ղրամազլուխը», Մարիքան: Ցոյց տրուեցաւ ծանօթ բանալին:

— Չորս ամիս առաջ այս բանալին տուեր ես Կարապետին, ճի՞շդ է: Մարիքա առաւ բանալին, քննեց եւ ըսաւ.

— Առաջին անգամ է, որ կը տեսնեմ այս բանալին: Ճիշդ է, որ չորս ամիս առաջ ճամբէն գտայ ղարանի խոշոր բանալի մը, որ օղակ մը եւ շղթայ մը ունէր: Կարապետին տուի: Սակայն այս բանալին ուրիշ է:

Յետոյ կանչուեցաւ Ղալաթիոյ Հայոց եկեղեցիին բարապանը, Վարդան, որ նախ յայտարարեց թէ չի ճանչնար Կարապետը, թէ երբեք չէ գացած Քամփանա Սարգիսին գինետունը: Սակայն երես երեսի բերուելէ յետոյ, ստիպուեցաւ խոստովանիլ ճշմարտութիւնը:

Այսպէս հաստատուեցաւ թէ կարապետ, Կոմիտէին հրամանով, սպաննած է Սեղրաքը: Ուստի յանձնուեցաւ դատական իշխանութեան: Վարդան եւս քիչ մը նեղը դրուելէ յետոյ, կարգ մը խոստովանութիւններ ըրաւ: Նոյն իսկ ըսաւ թէ այս տարի Պոլսոյ մէջ դարձեալ յեղափոխութիւն մը պիտի փորձուի: Յանձնուեցաւ դատական իշխանութեան:

5.— ՆՈՐ ԼՐՏԵՍ ՄԸ

Ցաջորդ օրը, առտուն կանուխ, ծառաս ներս մտաւ եւ ըսաւ թէ մարդ մը եկեր զիս տեսնել կ'ուզէ:

— Թող գայ, ըսի:

Միջահասակ մարդ մըն էր, թուխ դէմքով եւ յստակ նայուածքով Հայ մը:

— Հրամմեցէք, ի՞նչ կ'ուզէք, ո՞վ էք դուք:

— Անունս Օննիկ է, Գում-Գափուի Հայոց եկեղեցիին լուսարարն եմ: Եկայ ձեր բարձրութեան հաղորդելու կարեւոր լուր մը: Սակայն, փաշա, կը վախնամ...

— Մի՛ վախնաք, միայն թէ մարդու մի ըսէք, որ քովս եկած էք: Անշուշտ չըսիք եւ ձեզ մարդ ալ չտեսաւ, երբ հոս եկաք:

— Ո՛չ, փաշա՛, ոչ ոք տեսաւ, սակայն կոմիտէն պատերէն իսկ կը լսէ: Ի՞նչ է այս, որ մեր ազգը կը կրէ կոմիտէճիներու ոճիրներուն պատճառով: Կարծես չէր բաւեր իրենց թափած արիւնը, ահա նորէն կատղեցան: կոմիտէճիները դարձեալ գլուխ ցցեցին: Եկեղեցին Աստուծոյ աղօթելու տեղ մըն է, այնտեղ փոխանակ մարդոց յորդոր կարդալու... Մեր քահանաներն ալ միացան այդ ոճրագործներուն: Եկեղեցիները կոմիտէճիներու բոյն դարձան: Անցեալ օր էր, որ Սամաթիացի եազմաճի Խաչիկ զարկաւ ոստիկանապետ Մարգարը: Ոճրագործը զէնք պարպեց նաեւ հետապնդող ոստիկաններուն վրայ ու անհետացաւ: Քանի օր է, կը փնտռուի եւ չի գտնուիր հետքը: Որովհետեւ պահուըտած է եկեղեցիին մէջ: Պատրիարքն է, որ պահած է զայն: Մեզի ալ խիստ պատուէր տուաւ, որ գաղտնիքը դուրս չհանենք, «ազգային ֆէտայիները պաշտպանելը կրօնական պարտք մըն է», ըսաւ: Երէկ էր, որ իմացայ ամէն բան: Եւ ժամանակ չանցուցած եկայ լուր տալու ձեզի:

— Շնորհակալ եմ, Օննիկ էֆէնտի: Առաջինի եւ պարկեշտ եկեղեցականները չեն պաշտպաներ ոճրագործները: Դուք հիմա մեկնեցէք, մարդ չտեսնէ ձեզ, մարդու բան չըսէք:

Բնակարանէս ելլելով, գացի ոստիկանական Նախարարութիւն: Կանչեցի ոստիկանական տեսուչը, Հիւսնի պէյը: Հրահանգ տուի երթալ Պատրիարքարան, տեսնուիլ Պատրիարքին հետ եւ ըսել թէ, լուր առնուած ըլլալով որ ոստիկանապետ Մարգարի աճաբեկիչը պահուըտած է եկեղեցիին մէջ, պէտք է անմիջապէս յանձնել ոստիկանութեան:

Հիւսնի պէյ գնաց եւ կէս ժամէն վերադարձաւ: Պատրիարքը յայտներ էր թէ լուր չունի նման խնդրի մը մասին, թէ եկեղեցիին մէջ ոչ աճաբեկիչ կը գտնուի, ոչ ալ ոճրագործ:

Ըսի Հիւսնի պէյի.

— Հիմա նորէն գնա եւ Պատրիարքին ըսէ թէ ոճրագործը պահուըտած է եկեղեցիին նկուղին մէջ, թէ պէտք է ձեզի յանձնուի անմիջապէս: Միասին առէք նաեւ երկու ոստիկան: Եթէ Պատրիարքը դարձեալ չուզէ յանձնել ոճրագործը, ըսէ թէ ոստիկանական ուժերով պիտի պաշարեմ եկեղեցին եւ բունի պիտի ձերբակալեմ ոճրագործը: Ո՛ն, վազէ, տղաս, պատասխանի կը սպասեմ:

Հիւսնի պէյ մեկնեցաւ: Ցանկարծ ներս մտաւ Օննիկ էֆէնտին: Խռովեալ ձայնով մը ըսաւ.

— Փաշա՛, Պատրիարքը հիմա պաշտօնանկ ըրաւ զիս լուսարարութենէ: Ատոր կարեւորութիւն չեմ տար, սակայն կը վախնամ որ կոմիտէճիները սպաննեն զիս:

— Մի՛ վախնաք, Աստուած մեծ է: Հոգ մի ընէք, որ պաշտօնանկ եղաք լուսարարութենէ: Ձեզ իմ ծառայութեանս մէջ կ'առնեմ: Ընտանիքդ ապրեցնելու չափ ամսական մըն ալ կուտամ:

Օննիկ էֆէնտի հեռացաւ: Հիւսնի պէյ, ոճրագործը դուրս հանելով եկեղեցիէն, մօտս բերաւ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ			250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տլ.	8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931
20 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1756 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Հայրենակիցներ,

Տօնական օրեր են,— կաղանդ, Ծնունդ եւն.։ Ամէն հայ տուն կը պատրաստուի սարքել սեղաններ, փոխադարձ այցելութիւններ, կերուխում, խրախճանք։ Հիմակուընէ պատրաստութիւններ կը տեսնուին կաղանդչէքներ տալու կամ առնելու համար։

Իսկ անդին՝ գործազրկութեան տագնապը կը ծաւալի եւ կը սաստկանայ։ Սեւ ժամմուքն իջեր է բազմաթիւ տուներու մէջ։ Հինգ հազարի կը մօտենայ թիւը հայ գործազուրկներուն եւ օրէ օր կ'աւելնայ։ Տուներ կան որ չորաբեկ հացի մը կտորը կը քաշեն։ Մայրեր կան որ դժուարաւ կը ճարեն պուտ մը կաթ՝ իրենց զաւակներուն համար։ Եւ կան ընտանիքներ որ փողոց նետուելու դատապարտուած են, անկարող՝ վճարելու բնակարանի, պանդոկի մը սենեակին ամսական վարձքը...

Միւս կողմէ, բոլոր նշաններէն կ'երեւայ որ այս դեռ սկիզբն է երկանց։ Տնտեսական տագնապի սուր շրջանը նոր է որ կը սկսի Ֆրանսայի մէջ։ Սեւ օրերը դեռ նոր պիտի գան։ Ու պիտի գան դժբախտաբար։

ՊԷՏՔ Է ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻԼ ԱՅԴ ՕՐԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ։

Պէտք է կազմակերպել ինքնապաշտպանութիւնը՝ գործազրկութեան աղէտին դէմ։ Ժամանակ է շարժելու։ Նոյնիսկ ուշ է։

Կան օգնութեան երկու ձեւեր։ Մէկը՝ աշխատաւորական փոխադարձ օգնութիւն։ Աշխատաւորութիւնը պէտք է, դասակարգային համերաշխութեան գետնի վրայ, կազմակերպէ փոխադարձ օգնութեան գործը։

Միւսը՝ համազգային։ Ինչպէս եղաւ Շիրակի եւ Ֆիլիպէի շարժերուն, Անատոլուի բեկորներուն ազատագրման առեն եւ 1926ի գործազրկութեան շրջանին։ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆՆ ԱԼ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԱՂԷՏ ՄԸՆ Է, որուն դէմ ուրիշ ժողովուրդներ կը պայքարին պետական միջոցներով։ Արտասահմանի հայրենազուրկ ժողովուրդը չունի պետութիւն. հետեւաբար ինքը պիտի մտածէ իր սեւ օրուան համար։

Համազգային օգնութեան յարմարագոյն առիթն ունինք այսօր, — յառաջիկայ տօնական օրերը։

Երբ հազարներ ու հազարներ մատնուած են գործազրկութեան, կամ կ'ապրին անոր մղձաւանջին տակ, այսօր-վաղը փողոց նետուելու հեռանկարով, ի՛նչ սրտով պիտի սարքուին տօնական սեղաններն ու շռայլութիւնները։

Ինչո՞ւ, այս տարի, այս տագնապի օրերուն, մեր նախատեսած գումարը չյատկացնենք օգնութեան գործին։ Ինչո՞ւ այդ համեստ գումարներով չդնենք հիմքը Փոխադարձ Օգնութեան եւ Նպաստի։

Ֆրանսայի մէջ կը գտնուի աւելի քան 60.000 Հայ։ Ամէնէն համեստ հաշուով, մարդ գլուխ հինգ ֆրանք տօնական ծախս հաշուելով, կ'ունենանք ԵՐԵՔ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔ։ Թող հաւաքուի կէսը միայն, կամ մէկ երրորդը։

Ուրեմն, թող ամէն Հայ, այս տարի, հրաժարի խթումի սեղանէն, կաղանդի ծառերէն, աւանդական նուէրներէն եւ հիւրասիրութիւններէն, օղիէն ու գինիէն։ Թող ամէն մէկը իր տունը նստի եւ ծախսելիք գումարը յատկացնէ գործազուրկներու օգնութեան։

Ո՞ւր տալ, ո՞րու տալ, ի՞նչպէս տալ։

Ի հարկէ լաւագոյն ձեւը այն էր որ ունենայինք գործազրկութեան տագնապին առթիւ կազմուած կեդրոնական Մարմին մը։ Բայց քանի որ չունինք, կը թելադրենք տրամադրելի գումարները յանձնել տեղական և մասնաւոր կազմակերպութիւններու, — Փոխադարձ Օգնութեան Սնտուկներու, Հայր. Միութիւններու, Կարմիր Խաչերու, Թերթերու խմբագրութեանց եւլն.։

Կարեւոր ձեւը չէ, այլ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ։ Ուշկանուխ, ընդհ. կազմակերպութիւն մըն ալ կը ստեղծուի։

Պահանջը ստիպողական է եւ շատ խոր։ Օգնութիւնը պէտք է ըլլայ յօժարութեամբ եւ արագ։

Ստորագրելով այս կոչը, կ'ուզէինք ձեռնարկն ալ անուանել — Անմիջական օգնութիւն։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ,
Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ռ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ,
ՏՈՔԹ. ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԻ ՈՐԴԻ, ՏՕՔԹ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

փոխան տօնական ծախսերու, Անմիջական Օգնութեան Հիմնադրամին կը յատկացնեն.—

Ա. Ահարոնեան	100 ֆրանք
Ռ. Բերբերեան	100 »
Ս. Վրացեան	100 »
Վ. Փափազեան	100 »
Տոքթ. Ալլահվէրտի Որդի	100 »
Տոքթ. Լ. Գրիգորեան	100 »
Շ. Միսաքեան	100 »
Գումար՝	700 ֆրանք

ՑՈՒՑԱԿ.— Մեզի յանձնուած դրամները առ այժմ կը պահենք անձեռնմխելի, մինչեւ որ կարելի ըլլայ հեղը. Մարմին մը կազմել կամ գտնել բաշխման լաւագոյն ձեւը, առանց խտրութեան Փարիզի կամ գաւառի։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐԸ "ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ,, ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Փիրկընդխառն կռիւ-վէց վիրաւոր

ՇԱՀՎԷՐՏԵԱՆ՝ ԳՐԳՌՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱ՞Լ ԹԷ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ

Անցեալ կիրակի, շնորհիւ հայ համայնավարներու ամբարտաւանութեան եւ Ներգաղթի գործին մէջ՝ Խորհրդային Հայաստանի ներկայացուցիչ Դանոյշ Շահվէրտեան կոչուած չտեսին ամենավատ դերին, Փիրէի գաղթակայանին մէջ Հայու արիւն հոսեցաւ դարձեալ։

Դէպքը տեղի ունեցած է հետեւեալ պարագաներու տակ։

Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձին տօնակատարութեան արգիլումը Ընդհ. Ապահովութեան կողմէ, շատ գէշ ազդեցութիւն գործած ըլլալով Պ. Դանոյշ Շահվէրտեանի եւ իր հետեւորդներուն վրայ, գաղտնի նիստի մը մէջ կ'որոշուի որ Ներգաղթի մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւններ տալու պատրուակին տակ, Պ. Շահվէրտեան բանախօսէ չորս գաղթակայաններու մէջ։

Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին, Շահվէրտեան կը բանախօսէ Քոքինիոյ ռամկավար ակումբին մէջ, որուն բեմէն կախուած էր ազգային հերոս Զօր. Անդրանիկի նկարը։ Քոքինիոյ բանախօսութեան ներկայ կը գտնուին 250 հոգի մօտաւորապէս։ Ոչ մէկ միջադէպ կը պատահի։

Նոյն օրը երեկօեան ժամը 4ին Պ. Շահվէրտեան պիտի բանախօսէր Փիրէի եկեղեցիին մէջ։ Ինչպէս ամէն կիրակի, եւ տօնի օրեր, կիրակի ալ եկեղեցիի զանգակատան վերեւ պարզուած էին յունական եւ հայկական դրօշները։ Տակաւին Պ. Շահվէրտեան չեկած, հայ համայնավար մը զանգակատուն բարձրանալով, վար կ'առնէ յունական եւ հայկական դրօշները եւ վերջինը կը պատռէ։

Ասիկա պատճառ կ'ըլլայ վէճի եւ աղմուկի։ Բանախօսութիւնը լսելու համար հաւաքուածներուն մէջ կային բազմաթիւ անկուսակցական եւ դաշնակցական երիտասարդներ, որոնք ազգային արժանապատուութեան հասցուած նախատինքը չեն մարսած։ Վերջիններուն բողոքին եւ դիտողութեան կը պատասխանուի յարձակումով։ Համայնավարները որոնք նախապէս պատրաստուած էին երեւի, կռուի համար բերելով կը նետուին բողոքողներուն վրայ եւ գլխէն կը վիրաւորեն ընկ. Խաչիկ Պահրդեանը որ կիսամեռ վիճակի մէջ գետին կը փռուի։ Բիրի հարուածները բաւ չի համարելով, համայնավարները քարկոծումի կը սկսին եւ գլխէն կը վիրաւորեն ընկ. Նաճարեանը եւ ուրիշ ընկեր մը։

Ցարձակող կողմէն թեթեւ վէրք կը ստանան երկու հոգի։ Համայնավարները՝ սարսափի մատնելու համար հակահամայնավար երիտասարդութիւնը, օդին մէջ քանի մը անգամ կը կրակեն։

ՇԱՀՎԷՐՏԵԱՆ «ԱՐԻՒՆԷՆ ՉԻ ՎԱԽՆԱՐ»

Հաւաքոյթին ներկայ գտնուող 3 ոստիկանները երբ կը տեսնեն դրօշներուն իջեցուիլը կը մեկնին։ Դէպքէն յետոյ Շահվէրտեան Փիրէ կուգայ եւ ինքնաշարժէն իջնելուն, զինք կը դիմաւորեն չորս համայնավարներ եւ կ'ըսեն պատահած դէպքի մասին, յայտնելով թէ բանախօսութիւնը յետաձգուած է։—Արիւնից չեմ վախենում ես» կ'ըսէ Պ. Շահվէրտեան. իր հետեւորդները զինք կը համոզեն գաղթակայանէն մեկնելու։ Պ. Շահվէրտեան առանց Փիրէ մտնելու կը վերադառնայ Աթէնք։

Ուրիշ մանրամասնութիւններ յաջորդաբար։

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԿԱՐԱՒԱՆԸ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ

Ինչպէս գրած էինք քանի մը օր առաջ, Ներգաղթի առաջին կարաւանը որ դեկտ. 17ին պիտի մեկնէր, քանի մը օր պիտի ուշանայ։ Առաջին կարաւանը կը բաղկանայ 1745 հոգիէ, որոնց պիտի միանան Սուրիոյ շրջանէն հասած որբերը եւ գաղթականները։ Վիզէի համար 25 ական տրախմի գանձուած է արձանագրուածներէն։

Սուրիոյ «թագաւորութեան» շուրջ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը մամուլին յանձնեց հետեւեալ զեկոյցը.

Օտար մամուլի գործակալութիւն մը արձագանգ տուաւ զրոյցի մը, որուն համաձայն, Նախկին խտիվին Ապպաս Հիլմիի թեկնածութիւնը իբր թագաւոր Սուրիոյ, հաւանութիւնը գտած է Սուրիոյ ֆրանսական մարզպանին եւ ֆրանսական կառավարութեան։

Այս լուրը անհիմն է, ինչպէս բոլոր լուրերը, որոնք քանի մը ամիսներէ ի վեր հրապարակ նետուած են, Սուրիոյ մէջ միապետական վարչաձեւի մօտալուտ հաստատման մասին։

Երուսաղէմի համագումարէն վերջ

Պատգամաւորի մը վտարումը

Երուսաղէմէն արուած հեռագրի մը համաձայն, իսլամական համագումարին Եգիպտոսի պատգամաւոր եւ Վաֆտ կուսակցութեան պետերէն Ապտիւլ Րահման պէյ Ազզամ, վտարուած է երկրէն, Պաղեստինի անգլիական մարզպանին միջոցով։

Պատճառն այն է որ յիշեալը համագումարի վիճաբանութեանց ընթացքին, անգլեւիտալական յարաբերութիւնները խանգարելու բնոյթ ունեցող խօսքեր էր ըսեր, մանաւանդ, Իտալացիները մեղադրեր էր թէ Ափրիկէի բնիկներուն դէմ բռնութիւններ գործած են։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԱՂՄԿԱԼԻՑ ՆԻՍՏ ՄԸ

Այս շաբթու, ֆրանսական խորհրդարանը աղմկալից նիստերու շարք մը լրացուց։ Օրակարգի երկու գլխաւոր հարցերը անգործութիւն եւ ընտրական եղանակի փոփոխութիւն, փոխն ի փոխ տեղի տուին աղմուկի, կռուի։ սուր ու վիրաւորական ակնարկութիւններու եւ վէճերու։ Ընդդիմադիրները (ընկերվարականներ և արմատական ընկերվարականներ) ու կառավարական մեծամասնութիւնը քանիցս դէմ առ դէմ կանգնեցան, կռուի պատրաստութեամբ. պահ մը նոյնիսկ, ընկերվարական երեսփոխան մը, սպրդելով ջղագրգիռ երեսփոխաններու մէջէն, յաջողեցաւ կռուփի հարուած մը իջեցնել երեսփոխանի մը։

Նախագահին արթնամտութիւնը միայն յաջողեցաւ առաջքն առնել աւելի ծանր միջադէպերու։

Օրակարգի վրայ էր ընկերվարականներու ներկայացուցած բանաձեւը՝ անգործութեան վերաբերեալ, գլխաւոր երկու առաջարկներով,—հաստատուն անգործութեան դէմ ապահովագրութեան եւ հանքերու մէջ աշխատանքի ժամերու կրճատում։

Վարչապետը Պ. Լավալ վստահութեան հարց դնելէ վերջ, ոտքի ելաւ աղմուկի մէջ, դէմ խօսելու ընկերվարական բանաձեւին, զոր իրմէ առաջ մերժեր էր արդէն, աշխատանքի նախարարը.

— Հո՛ս, ըսաւ, ես իսկ պաշտպանեցի ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքը, որ չէր բովանդակեր անգործութեան ապահովագրութիւնը։ Անոր սկզբունքն իսկ մերժուեր էր ուժեղ մեծամասնութեամբ մը։ Անգործութեան ապահովագրութիւնը ամէն տարի գերմանիոյ կը նստի 20 միլիառի, որուն 12ը պետութեան վրայ, Անգլիոյ՝ 12 միլիառի, որուն 8ը պետութեան վրայ։ Կը բաւէ այս թիւերը ներկայացնել խորհրդարանին, որպէսզի հասկնայ թէ, այս կէտին մէջ տեղի տալով, երկրին հանդէպ՝ գէշ գործ մըն է որ կը կատարենք։

Գալով հանքերուն մէջ, աշխատանքի ժամերու կրճատման, վարչապետը հետեւեալ կերպով արտայայտուեցաւ։

Պ. Լավալ մատնանշեց թէ Ֆրանսայի հանքերուն մէջ, գործաւորները կ'աշխատին 7 ժամ 3/4, մինչ Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ մէջ աշխատանքը կը տեւէ 8 ժամ 1/4։ Եւ եթէ, հանքերուն մէջ աշխատանքի ժամերը կրճատուին, ածուխին գինը պիտի բարձրանայ։

Վարչապետին այս հաւաստումին դէմ ընկերվարականները բողոքեցին։ Վարչապետը խօսքն անոնց ուղղելով ըսաւ.

— Ձեր նստարաններուն վրայ, հանքագործներ կան։ Եթէ խօսքերս ճշմարիտ չեն, թող անոնցմէ մէկը ոտքի ելլէ։

Անգլիական ոսկիի անկումը պատճառ դարձաւ ածուխի գիներու փլուզման։ Արդէն շատ դժուարութիւններ կը կրենք դիմադրելու եւ ստիպուած ենք պաշտպանուելու, ներածման չափացոյցերու կիրարկումով։ Ինչ որ կ'առաջարկէք, պիտի ծառայէ միմիայն Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ։

Աղմկալից վիճաբանութիւններէ վերջ, որոնց միջամտեցին վարչապետը, ընկերվարականներու պետը Լէոն Պլում եւ արմատական-ընկերվարականներու պետը Հէրիօ, ընկերվարականներու բանաձեւը մերժուեցաւ 257ի դէմ 316 ձայնով։ 324 ձայնով ընդունուեցաւ երկրորդ բանաձեւ մը, որ վստահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան, եւ գլխաւորապէս կը տրամադրէ.

1) Փութացնել ազգային շինարարութեան ծրագրին եւ նահանգներու եւ համայնքներու կանխավճարի սնտուկին քուէարկումը։

2) Պաշտպանել ազգային աշխատաւորութիւնը եւ ուժեղացնել օտար աշխատաւորներու վրայ հսկողութիւնը։

3) 1931 ապրիլ 1էն սկսեալ, նահանգներու եւ համայնքներու, ինչպէս նաեւ բարեգործական եւ օգնութեան սնտուկներու մէջ՝ անգործութեան գլուխէն՝ կառավարական մասնակցութեան բաժինը սահմանել հարիւրին 60էն 90։

Անգործութեան վիճակագրութիւնը

Համաձայն աշխատանքի նախարարութեան վերջին վիճակագրութեան, անգործներու թիւը բարձրացած է 116,176ի, 11,896ի յաւելում մը ուրեմն մէկ շաբաթէն միւսը։

Վերջին շաբթուն, Ֆրանսա մտած են 376, Ֆրանսայէն իրենց երկիրները վերադարձած են 3879 օտար գործաւորներ։

Պարսիկ սպայ մը հրացանազարկ

Հինգշաբթի օր Թեհրանի մէջ հրացանազարկ եղան պարսիկ սպայ մը եւ Մէճլիսի նախկին անդամ մը, որոնք դաւաճանութեամբ ամբաստանուած էին։

Ուրիշ սպաներ ալ դատապարտուեցան 6էն 10 տարի բանտարկութեան, մեղսակցութեան յանցանքով։

*** Դեկտ. 10ին, պարսիկ խորհրդարանի շէնքին մէջ ծագած հրդեհը, այրած է միայն երեք սրահներ, որոնց մէջ որեւէ պաշտօնաթուղթ չկար։

Հուվըրի առաջարկը եւ Խորհրդարանը

Ամերիկեան Խորհրդարանի յատուկ յանձնախումբին առջեւ, Հուվըրի պարտքերու յետաձգման առաջարկին շուրջ, վիճաբանութեան ընթացքին, ելմտական նախարարը կարդաց Գերմանիոյ Նախագահին Հինտէնպուրկի կողմէ Հուվըրի ուղղուած նամակ մը անցեալ յուլիսին։

Այս նամակով Հինտէնպուրկ ամերիկեան կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ գերման ժողովուրդի թշուառութեան եւ երկրին ելմտական յոռի կացութեան մասին։

Յանձնախումբը որդեգրեց բանաձեւ մը որ կը յայտնէ թէ օտար պարտքերու ջնջումը կամ կրճատումը դէմ է խորհրդարանի քաղաքականութեան։ Պարտքերու ջնջման կամ կրճատման այս մերժումը կատարուած է ընդունելով հանդերձ Հուվըրի առաջարկը՝ վճարումներու յետաձգումը

Յ. ՕՇԱԿԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ ԻՐ ՎԷՊԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Անցեալ կիրակի արտատպեր էինք «Յուսաբեր»ի աւագ խմբագիր ընկ. Գ. Մխիթարեանի տեսակցութիւնը՝ Յ. Օշականի հետ, որ ձեռնարկած է խոշոր վէպի մը, «ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»,

«Յուսաբեր»ի աշխատակիցներէն վէմունի եւս այս մասին խօսակցութիւն մը ունեցած ըլլալով հեղինակին հետ, կ'արտատպենք զայն ալ, ամբողջական գաղափար մը տալու համար այս աննախընթաց գործի մասին, որ իբրեւ թերթօն պիտի հրատարակուի եւ յետոյ գրքի պիտի վերածուի։

Ու հիմա՝ Օշականն է, որ կը խօսի։

Ես կը հարցնեմ իրեն.—

կրնա՞ք քանի մը տեղեկութիւններ տալ «Յուսաբեր»ով ծանուցուած ձեր նոր վէպի մասին։ Անունը խորհրդաւոր կը թուի։

— ՄՆԱՑՈՐԴԱՑը իբր բացատրութիւն կը ձգտի երկու տարբեր իրողութեանց համադրումի։ Ընդարձակ առումով մը, անիկա կը յատկանշէ ճիգը, որ նպատակ ունի փրկելու մեր ժողովուրդին «Մնացորդաց»ը, այսինքն ինչ որ անոր բարքերէն ու ապրումներէն դեռ կը մնայ հողի երեսին, արժանի պահուելու։ Սերունդը որ պիտի գայ՝ կրնայ,— ու իր պարտքն է ատիկա,— արուեստի իր ընթունողութիւնը ընդարձակել ու սեւեռել ինքզինքը։ Բայց անիկա անհաղորդ է դարերու մթերքին, որով կը պիտակուի ժողովուրդի մը հաւաքական զգայնութիւնը։

Մէկ դարու բաժանումը բաւ եղաւ, որպէսզի մեր ժողովուրդին երկու հատուածները իրար հերքելու չափ տարբերական զգայնութիւն մը ցուցադրեն իրենց արուեստին մէջ։ Նպատակս է արեւմտահայ զգայնութիւնը, այսինքն ինչ որ կը մնայ իրմէ, սեւեռել իր գլխաւոր արտայայտութեանց մէջ։ Ամէն գրող ուրիշ բան չըներ, եթէ ոչ իր պատմութեան զուգադիպող դէպքերը, զգայնութիւնները, մարդերն ու յուզումները վերակազմել իր հասունութեան շրջանին ու սեւեռել այս կերպով իր ժամանակը։

ՄՆԱՑՈՐԴԱՑը կը բաղկանայ երկու կարեւոր հատուածներէ։ Առաջինը՝ բռնապետութեան ու հայկական սարսափներուն մէջ կազմուած հոգեբանութեան մը ցուցադրումն է։ Այս վիճակը իր արձագանգը, իր անդրադարձը չէր կրնար ունենալ գրաքննութեան պատճառով, մեր գրականութեան մէջ։ Այն կարճ շրջանին (1908 — 1914), ուր նման փորձ մը պիտի կրնար պսակուիլ յաջողութեամբ, մենք զբաղուած եղանք յեղափոխական խանդավառութեամբ եւ քաղաքական մտահոգութիւններով։ Մեր գրականութիւնը ինքզինքը ի սպաս դրաւ այդ ոգիին արծարծումին ու պաշտպանումին։ Մեր գրագէտները լքեցին արուեստը եւ անցան պայքարի կրկէսը։ Այնպէս որ՝ ահաւոր շրջան մը, ինչպէս է համիտեան բռնակալութիւն որակուածը (եւ որուն մէջ մեր ժողովուրդը ապրեցաւ հոգեբանօրէն գրեթէ անպարագրկելի վիճակներ), արտասահմանեան մեր գրողներուն հռետորութիւն ու պարսաւ միայն հայթայթեց։

Քանի մը քերթողներ ջանացին այդ մղձաւանջը նիւթ ընել իրենց գեղեցիկ «Փրազ»ներուն։ Հազիւ նկատի կ'առնուի տմոյն միւս ճիգն ալ, որով Արեւելահայերը կը ձգտէին մեր ողբերգութիւնը յանձնել Թուղթին։ Մեր սեւ բախտը ուզեց, որ մեր գրականութեան ալ պակսէր մարդը որ պակսեցաւ մեր քաղաքական ճակատագրին։ Ցաւակնութիւնը չունիմ այս տողերով փոխարինած կարծելու մարդը, որ մեր աղէտը եւ անոր նախընթաց բարեխառնութիւնը պիտի փրկէր ժամանակին։

Կը զգամ մեծութիւնը ձեռնարկին. բայց ատիկա պատճառ մը չէ, որ ընդմիշտ հրաժարիմ զայն կրցածիս չափ նուաճելու երազէն։ Գիտեմ թէ համադրումի նման փորձ մը թարմ տարիքի ոգեւորութիւն, դեռ ոչ պատրանաթափ մտայնութիւն եւ ուրիշ շատ մը երիտասարդական առաքինութիւններ կը պարտադրէ ձեռնարկուին։ Հեռու եմ այս ամէնէն։ Ու հեռու միւս հիմնաւոր պայմանէն,— հաւաքական խրախոյսին այլապէս ոգեւորող խայծէն։ Բայց ամէն մարդ իր կրցածը կ'ընէ։

— Ի՞նչ է ուրեմն աշխարհը ձեր վէպին։

= Առաջին մասին մէջ՝ գեղջական ակօսող կիրքերը. դարերու արդիւնք եղող բարքերը. մարդե՛ր որոնք նմոյշներ միայն չըլլան. հաշիւով ընտրուած ու փաստ ծառայող՝ հեղինակին տեսութիւններուն. այլ ըլլան իրական, վաւերական դէմքեր, փրցուած մեր հաւաքականութենէն։ Անոնց առօրեայ տռամն է, որ պիտի ծառայէ պատրաստելու յատակը այն շարք մը հոգեբանական դիտողութեանց, որոնք գիրքերէն չեն սորվուիր։

Վէպին առաջին մասը նուիրուած պիտի ըլլայ երկու ժողովուրդներու ճակատումին, բաղդատուած համեստ, հոգեկան իրողութեանց գետինէն։ Միւսը այդ ժողովուրդներէն Թուրքն է, մեր գրականութեան մէջ «քլիշէ» յղացքէն տարբեր տեսնուած։ Թո՛ւրքը՝ իր հողին ու տունին, իր կրօնքին եւ սնոտիքին, իր արիւնախանձ ախորժակներուն եւ մշակոյթի մեծ հոսանքներուն մէջ։ Ի՛նչ որ ալ ըսենք, մեր հոգին խոր հետքերը կը կրէ այս իրերադրումին։ Պէտք է մշդել սակայն, որ Պոլսոյ շատ մօտիկ շրջանէ մը՝ ուր յեղափոխական գործունէութիւնը մնացած է նախնական, չըսելու համար անգոյ, մեր ժողովուրդին ազատական ձգտումները պիտի չկրնային բարձրանալ այն խորունկ սրտառուչ արժէքին, որուն փաստը եկաւ մեզի մեր հայրենիքէն։

Դիւրին է այսօր, դիւանի գիտութեամբ մը, ջարդ ու փշուր ընել անորակելի այդ շարժումը, որ մեր ուղեղը մշուշելէ ետքը՝ մեր երակները բացաւ նոյնքան անորակելի արիւնումին։ Բայց այդ օրերու վերյիշումը միայն բաւ է ինծի, որպէս զի հաղորդուիմ մեր ցեղին զգայնութեան աւազանին.— ահա՛ ծրագիր մը, համեստ բայց դժուար. մանաւանդ հիմա, երբ ուրականը տարտղնած է մեզ ու խորտակած՝ ընկալչութիւնը մեր ջիղերուն։

Վէպին միջին տարածութիւնը պիտի յատկացուի կրօնական գետինին։ Նոյնքան դիւրին է, կարգ մը տարազներով, հերքել արժէքը նման խուզարկութեան մը։ Բայց դժուար՝ կը խորհիմ՝ տասնըհինգ դարու հոգեկան յօրինում մը հերքել թեթեւսրտօրէն։ Այդ գետնին վրայ երկու ոսոխ կրօնքներ իրարու պիտի ճակատին ուժերու նոյն համեմատութեամբ, որով պայմանաւորուած է անոնց քաղաքական ճակատագիրը։ Եւ որովհետեւ ցեղերու զուպարները բարբարոսութիւն, մոլեռանդութիւն ըլլալէ առաջ հոգեկան զուպարներ են, առաւելապէս գոյն առնող՝ զգացական տարրերէ, բախումը պիտի քալէ արգանդի եւ արեան ճամբաներէ։

Վէպին երկրորդ մասը նպատակ ունի տալ մեր վերջին աղէտը (տարագրութի՛ւնը), հետեւելով շէն քաղաքի մը բնակչութեան, իր տունէն մինչեւ հեռաւոր պողոտաները աւազներուն, կրելու համար ազգերու ամէնէն մեծ ոճիրը իր մօքին՝ ինչպէս սաղմին վրայ։

— Քանի՞ գիրք, կը յուսաք, պիտի բաւեն ձեզի՝ աւարտելու համար ինչ որ ունիք ձեր մտքին մէջ, իբրեւ ծրագիր ու նախագիծ։

= Գործը ըստ էութեան բաժնուած է երեք գլխաւոր հատորներու։ Իւրաքանչիւրը պիտի ընդգրկէ երկու երեք գիրքի շրջանակ մը։ Առաջին հատորը ամբողջութեամբ նուիրուած արգանդի եւ ոճիրի հարցին, կը պարունակէ երեք գիրք, պատրաստ տպուելու։ Մասնակի խորագիր «Արգանդի ճամբով»։ Երկրորդով կը սկսի արեան ճամբան։ Գիրքը պարունակէ բռնապետութիւնը, յեղափոխական խռովքին խորհրդանշանը, Թուրքին բանտերը, կախաղանը, կրօնական մոլեռանդութիւնը՝ պետական եւ ընկերային կազմակերպութիւնները՝ կրկէս իջած մեր գոյութեան դէմ պայքարի։ Դարձեալ հոն պիտի տրուի 915ի Եղեռնին նախատօնակը. անջատ անջատ քաղաքներու դէմ Թուրքին դաւը ու վերջապէս այն ահաւոր մղձաւանջը, որ այդ օրերը զարկաւ։ Այսինքն ինչ որ Թուրքերը ի գործ դրին իրենց բարեկամին ու թշնամիին, ծանօթին ու անծանօթին վրայ, քաղաքական ատելութեան կրկէսէն։ Այս հատորը իրեն խորագիր ունի — Արեան ճամբով։ Յոյս ունիմ զայն աւարտել երկու տարիէն։

Երրորդ հատորին պարունակութիւնն է Տարագրութիւնը. խորագիր՝ Դժոխք։ Անշուշտ ամէնէն դժուար մասը պիտի ըլլայ անիկա. վասնզի մինակ վիպող ոյժը անբաւական է անոր պարագրկումին։ Առնուազն տեղեկագրական ուսումնասիրութիւն մը, հազարաւոր պատմուած եւ հարիւրաւոր հատորներու, յուշագրերու ընթերցում կը կանխեն անոր խմբագրութիւնը։ Ու մելամաղձոտ բան է նայիլ իր թեւերուն ու չափել անոնց շուքով իր երազը։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԵՐԷՆ

20.— ՎՐԻՊՈՒՄՆԵՐ

Երբ մէկ կողմէ աւելորդ «ու»երը կը խոթենք բառերուն ծոցը, միւս կողմէ յաճախ ալ անհրաժեշտ «ու»երը կամ «իւ»երը տեղի-անտեղի սղելու ծառայը ունինք։

Այսպէս,—

Արնոտ, գործնէութիւն, արնահամ, *կ'ըսենք ու կ'երթանք։ Սխա՛լ։ Պէտք է գրել* արիւնոտ, գործունէութիւն, արիւնահամ. *եւայլն։ «Ու» մը կամ «իւ» մը կլլելով՝ լեզուն չի կոկուիր։*

Ցրեցին *ալ Կովկասէն կուգայ։ Հոս ալ գողցուած է «ու»ն։* Ցրուել *է մայր եւ ոչ թէ* ցրել։ *«Ցրի՛ւ»է բային արմատը, եւ «իւ»ն կը փոխուի «ու»ի,*

Յ ճախ ալ անցեալ ընդունելութեան «ու»երն է որ կը գողնանք։ Քանդած օճախ *կ'ըսենք* քանդուած *ըսելու տեղ։ Ու կ'ըսենք դարձեալ* մորթած *հաւ։*

Սառցադաշտ,— *հայերէ՞ն է այս բառը։ Սառոյցին «ոյ»ն ո՞ւր է։ Մեր լեզուին մէջ «ոյ»ն «ու»ի կը փոխուի։*

Հետաքրքիր *գրուածք է՝ կ'ըսեն, փոխանակ* հետաքրքրական *ըսելու։ «Հետաքրքիր մարդ»ը հասկնալի է. գրուա՞ծքը։ Բացէք Յառաջի Դ. էջը ու կը կարդաք՝* կեանք եւ Արուեստի *ծանուցման մէջ՝ «հետաքրքիր բովանդակութիւն»։ Բովանդակութի՞ւնն է արդեօք մեզմով հետաքրքրուողը։։*

Գնանք *գործածողները կան մեր մէջ ալ «երթանք»ի տեղ։*

Ծնողները *կ'ըսենք փոխանակ ըսելու* ծնողք։

Հրապարակախօսը *տակաւ վարակելու վրայ է նաեւ մեզ։ Ինչո՞ւ լքել մեր* հրապարակագիրը *որ արդէն կէս դար ունի կոնակը։*

*
* *

Մեր արեւմտահայ բարբառի մէջ մուտք են գտած նաեւ ուրիշ տարօրինակութիւններ։

Անպայման *բառը յաճախ կը գործածենք* անպատճառի *տեղ։ Ինչո՞ւ։*

Յատուկ ուշադրութիւն *կ'ըսեն մեզմէ շատերը՝ փոխանակ «մասնաւոր» ըսելու։*

Առանձին *բառը եւս գործածողներ կան «մասնաւոր»ի տեղ։ Կ'ըսեն. օրինակի համար «առանձին գուրգուրանք»։ Դեռ երէկ կարդացի տեղ մը. «ուրախ ըլլալու առանձին պատճառ չունիմ»։*

Ցպետք է *խորթ ձեւը եւս զուրսէն եկաւ։*

Քաղաքացիական *բառը, տեղի-անտեղի, կը գործածենք մենք ալ։ Կ'ըսենք, օրինակի համար, «քաղաքացիական կռիւ»։ Արեւմտահայերէն վաղո՛ւց է ճշդած* քաղաքականը (politique), քաղաքայինը (civile) *եւ* քաղաքցիականը (civique)*։ Պէտք է ըսել՝ քաղաքական կռւակցութիւն, քաղաքային կռիւ, ..քաղաքացիական կրթութիւն։*

Համարեա *ինչո՞ւ գործածել երբ մեր լեզուն* գրեթէն *ունի։*

Կիրառուած *խորթ ձեւին տեղ* կիրարկուածը *ունինք մենք վաղուց։*

Ինչո՞ւ գործածել կարգին մարդը, օրինաւոր գինին։

Ուրիշ ժամանակավրէպ մը Ռուսահայ բարբառէն եկեր մեր լեզուին մէջ վերստին են մտեր գրաբարաձեւ շատ մը բառեր, որոնց լուծը թօթուած էինք մենք վաղուց։

Հասկանալ *ինչո՞ւ ըսենք՝ երբ արդէն* հասկնալը *նուիրագործած է մեր աշխարհաբարը։*

Պէտք է աւելացնել *գործածողներ կան։ Աշխարհաբարը վաղուց է թօթափեր նման «ա»երը։* Մտանել, գտանել, տեսանել, *եւայլն, ըսող մը մնա՞ց։*

Եւ դարձեալ գործածողներ կան մոռանալ, անցկացնել*։ Ի՞նչ մեղք ունին* մոռնալը, անցընելը*։*

Հոս *բառը շատ հեգնած են ռուսահայերը. ու կարծեմ մեր «հոսհոս» մակդիրն ալ անկէ կը սերի։ Բայց ո՞ր կիրթ ականջն է որ զայն պիտի չուզէր նախընտրել* այստեղէն*։ Ու դարձեալ* այնտեղի *փոխարէն* հոնը *աւելի կարճ եւ աւելի ներդաշնակ չէ՞։*

Խնդալիքը կովկասեան շորն է որ մեր մտքը ուրիշ բանի կը տանի, կաշին զոր մենք ատնասուններուն կը հագցնենք, —այն ալ բանուած— մինչ իրենք կը գործածեն եւ մարդկային մորթի տեղ, եւ վերջապէս ախըը *որ չեմ գիտեր ինչ կը հոտի։*

Դարձեալ պիտի ուզէի որ Ռուսահայերը որդեգրէին մեր շարք մը բառերը՝ որոնք նախընտրելի են իրենց ցարդ որդեգրածներէն, ըստանք իրենց կարճութեանը, ուրիշներ իրենց ներդաշնակութեանը համար։

Նախընտրելի չէ՞, օրինակի համար մեր առժամեայն *իրենց* ժամանակաւորէն, հանրայինը՝ հասարակականէն, ճամբան՝ ճանապարհէն, գոհացումը բաւարարութենէն, բռնատարը՝ ապրանքատարէն*։*

*Ի՞նչ իմաստ ունի «*կաթոլիկական *եկեղեցի» ըսել՝ երբ «*կաթոլիկ *եկեղեցի»ն աւելի կարճ է եւ ուղիղ։ «Կաթոլիկ»ը ածական է արդէն։ Ի՞նչ հարկ ածականին ածականը շինել, ու ըսել* տիպիկական, խրոնիկական, տրագիկական, *եւայլն։*

Արտաքսենք նոյնպէս մեր լեզուէն Կովկասի ճամբով թրքերէնէն մեզ փոխանցուած բառերը։

Ի՞նչ գործ ունի մեր լեզուին մէջ վաթանը՝ *որուն համար խենդ կ'ըլլար Ակնունին։ Ինչո՞ւ համար Թումանեանի պէս բանաստեղծ մը գործածէր* ջիգեարը գիլլան, սիւմբիւլը *եւ ամբողջ շարանը։*

Նամարդ (*անարի*), դուշման (*թշնամի*), դըրուստ (*ուղիղ*), ղոչաղ (*քաջ*), հաւաս (*փափաք*) *կը վխտան ռուսահայ գրականութեան մէջ, ու կը սպառնան սահմանը անցնիլ։*

Թուե՞նք նաեւ աղլուղը, չօլը, չօբանը, բայղուշը, սաղ աշխարհը, ինքն իրայ հալինը. վախտը, նամուսը, ջահէլը, ֆիվանը, մուրազը, արանքը, դիւքեանը (*խանութ*)*։*

Թերթուածը աւելի՞ անուշ կ'ըլլայ երբ պարունակէ ջանը, եարը, ջէյրանը, մարալը, բալան, չինար բօյը*։*

Ի՞նչ գործ ունին մեր լեզուին մէջ Թարսուեցը, բ'զարիլը*,*

Որքա՛ն պիտի ուզէի, օրինակի համար որ ռուսահայերը հրաժարէին ռեռական սեռի խնդիրէն։ Ան հիմնովին հակառակ է մեր լեզուին էութեանը, եւ կարծեմ Ռուսերէն փոխանցուած։ Հայերէ՞ն է ըսել ես Տիգրանին տեսայ, Պօղոսը կատուին ծեծեց, կայծակը մարդուն սպաննեց*։ Անշուշտ առաջարկածս «յեղափոխութիւն» մըն է, ու ես յաւակնութիւն չունիմ յեղափոխութիւն մը յարուցանելու։ Յօտնածս բարի ցանկութիւն մըն է միայն, պարզապէս քիչ մը գրգռելու համար մտքերը։*

Տեղը չէ մատնանշել հոս մեր լեզուին մէջ վխտացող բոլոր սխալները։ Ուզեցի յիշեցնել միայն գլխաւորները։

ՍԻՐՈՒՆԻ

ՎԵՐՋ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ԱՐԵՒՈՏ ՃԱՄԲԱՆ,,

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

Գտա՞ծ էք հնօրեայ գրքի մը մէջ կոս նշխարները երբեմնի ծաղիկի մը, որու վրայ կը գալկանան այլեւս իր բոյրը, երանգը եւ քնքշութիւնը։ Մոգական բանալիի մը նման անոր գալուկ թերթերը սակայն հորիզոն մը կը բանան ձեր մէջ, հորիզոն մը՝ անսպասելի մանկունակ դաշտանկարներու, ուրկէ անցած է ձեր սիրտը, իր միամիտ բայց գինով պահերուն։

Մաննիկ Պէրպէրեանի արձակ բանաստեղծութիւններուն այս հատորիկը,— «Արեւոտ ճամբան»— չեմ գիտեր ինչո՞ւ տպաւորութիւնը կը թողու իմ վրաս անցելաբոյր այդ ծաղիկներուն, հոն կը լսեմ արձագանգներ, շեշտեր զոր սիրած եմ ունկնդրել պատանեկութեանս պարտէզներուն մէջ եւ որոնք սակայն այսօր այլեւս չեն խօսիր ինծի։ Ցանցաւորը արդեօք իմ հմայաթափ եւ դժխեմ զգայնութի՞ւնս է որ կորսնցուցած է ճաշակը՝ պարզ, տարրական յուզումներու թէ պարզամտութիւնը երգչուհիին որ տարիներու սանդուխէն վեր է մագլցեր մեզի հետ ու կը յամառի տակաւին մեր ականջին փափսալ ու հեծեծել հին բարի բառեր, քաղցր՝ մայրական կաթին նման եւ որուն պէտք չունի այլեւս հասուն մեր հոգին։

Անտարակոյս, «Արեւոտ Ճամբան» մեզ կ'առաջնորդէ ժամանակի մը որ որքան ալ հեռու, գրեթէ անճանաչելի ըլլայ, մերը եղաւ այսուհանդերձ, ու լեցուց մեր նորազարթ երիտասարդութիւնը. շրջան մը, յատուկ եւ անխուսափելի ամէն մարդու, երբ իր նախնական զգայնութիւնները կը սկսին բարձրանալ գարնանային աւիշին նման ու իր շրթունքին վրայ կը պայթին պարզ, ջերմիկ բառերով, ինչպէս բացուող պտուկներ...։ Շրջան մը, երբ անուն մը երգ մըն է յաճախ ու ակնարկի մը խորը երկինք մը կը կարծենք տեսնել... (Ոչ, բառեր, սնամէջ բառեր. որքա՜ն քնքուշ կը հնչէիք դուք երբեմն...)։

Մաննիկ Պէրպէրեան անբաղատրելի հեշտութեամբ յաջողած է իր մէջ բաբախուն պահել շրջանակը եւ զգայնութիւնը այդ ժամանակին. դէպքերու ապշեցուցիչ թոհուբոհէն անցած է ինք սերունդի մը հետ միասին, բայց արշալոյսին արթնցող իր հոգին դեռ իրիկնամուտին իսկ մնացեր է գրեթէ նոյնը, միշտ միեւնոյն յոյզերով, մատղաշ խռովքներով...

Ընդհանրապէս, մարդիկ տարուած են՝ շատ կանուխէն իրենք իրենց մէջ հաշուեյարդարի դնել իրենց երիտասարդութիւնը. կեանքը արդէն, անտրամաբան հովի մը ուժգնութեամբ մեզ կը խլէ, կը հեռացնէ մեր ափերէն, մեր ակունքէն, ուզենք կամ չուզենք ստիպուած ենք թնձկուիլ, փոթփոթիլ կամ լեցուիլ թիւրիմացութիւններով. այդ քաոսային բարդութիւնն է յաճախ մեր գանձը, մեր հարստութիւնը...

Մաննիկ Պէրպէրեան միշտ յածող է իր գարունի «Արեւոտ ճամբայ»ին, զոր ոչ մէկ մրրիկ, ոչ մէկ խորշակ կամ հիւսիս չեն եկած մթագնելու. ամպեր անցած են, անշուշտ, այդ ճամբայէն, բայց ոչինչ թողած են անոնք, եթէ ոչ քանի մը կաթիլ արտասուք, թարթիչներու ծայրէն...

Ահա թէ ինչու «Արեւոտ ճամբան» տրոփուն է կոյս-քնարական տրամադրութեամբ. պիտի կարծէինք, մօտիկ ընել նորազարթ աղջնակի մը երգը որ կ'ոստոստէ թեթեւ ու սարսուռն. սիրոյ եւ կարօտի անշուք սանդղաշարին վրայ. ժամանակը թաքուն մելամաղձոտութիւն մը, դրած է զգացումներուն խորը ու ահա երգը կը թալկանայ «պեմոլ»ներու նուաղկոտ խաղերով...

Այս, «Արեւոտ Ճամբան» հեռուներըչիհամարձակիր խիզախել, չիտանիր մեզ տմոյն, եղական անակնկալ տեսարաններու. ան կը դառնայ պարտէզի մը մէջ, ուր իր սիրտը ու քիչ մը ամէն սիրտ, իր առաջին քմայքներով խայտացած է։

Իր արձակ երգերուն ամէնէն տպաւորիչները անտարակոյս անոնք են, ուր հոգեկան հասունութիւնը ամէնէն շեշտուած կերպով գիտցած է արտայայտուիլ, ու գիտցած է տալ անդարձանալի անձնաւորութեան, հիասթափութեան. Ներքին պարտութեան զգայնութիւնները. հող Մաննիկ Պէրպէրեան յաջողած է տալ հպարտ բայց ինքնազուսպ անձկութեան մը թելադրանքը, որ այնքան աւելի հաղորդական կը դառնայ, որքան կ'ամփոփուի սեղմ, ժուժկալ ձեւի մը տակ։

Այդ տեսակէտով լաւագոյն երգերը կը նկատեմ հետեւեալները. «Հսկում», «Ես սիրտս թողուցի», «Իրիկնամուտին», «Երբեմն օրերու», «Սիրոյ գիշեր», «Վերջին երեկոյ», «Ուրուականներ», «Անտառներուն սարսուռը» եւայլն։

Հետեւեալ արձակը կը բաւէ գաղափար մը տալու Մաննիկ Պէրպէրեանի նոյնքան զգացական խորքին, որքան արտայայտութեան եղանակի մասին։

ՄԱՅԻՍ

Սիամանթօի յիշատակին

Մայիս է, ո՛վ իմ մեռած բարեկամս, եւ ես ծաղիկներ կը ժողվեմ միս մինակ, միս մինակ այս խոշոր ու կանաչ դաշտերուն մէջ։

Եւ դուն կը քնանաս ուրիշ խոշոր ու կանաչ դաշտերու մէջ, ուր նաեւ մայիս է հիմա, եւ ուր ծաղիկներ կան ու արե՛ւ կայ...

Մայիս է նաեւ, ու արեւ կայ հո՛ն, աւա՛ղ, քու անհուն գերեզմանիդ եւ յաւիտենապէս փակ կոպերուդ շուրջ...

Ծաղիկներ կը ժողվեմ, մի՛ս մինակ, մի՛ս մինակ...

Լեզուն, ինչպէս կը տեսնուի, կամովին վերածուեր է իր պարզագոյն, անպաճոյճ առաքինութեան, այդ ժուժկալ անսեթեւեթ համեստութիւնը գրքին միայնուն զարդը կը կազմէ. այդ անյաւակնոտութիւնը գրքին չքմեղանքն է միանգամայն որ շատ աւելի տանելի կ'ընծայէ զայն։

Անշուշտ, տարիքներ եւ պահեր կան որ այդ քնարական գրականութիւնը կրնայ ընկալուչ հոգիներ գտնել. բայց աշխարհի թոհուբոհին մէջ ձանձրացող մեր հոգիներուն, կ'ենթադրեմ, այդ շիկնոտ, այդ մելանուշ գրականութիւնը կը թուի չափազանց ջերմանոցային. մեր առօրեայ տագնապներուն, զմեզ փեռեկող խոր վէրքերուն հեռաւոր հեւաւոր սարսուռներն անգամ հոն չենք գտներ. հիմերէն սարսող մեր տան մէջ, ուր մեր զգացումները մեր բոլոր ներքին արժէքները կը պատրաստուին մեծ տեղափոխութեան մը, ոչ, այդ գրականութիւնը երեւոյթը ունի անցեալէն մնացած ընտանեկան յիշատակի մը, որ թէեւ քաղցր, բայց անօգուտ է եւ անժամանակակից։

Մաննիկ Պէրպէրեանի պարագան թերեւս իրաւունք կուտայ անոնց, որոնք տարուած են մտածելու թէ կիները, կեանքի մէջ ըլլալ թէ գրականութեան, անկարող են նայելու նախնական յուզումներու համար կերեւէն անդին, ստեղծելու համար ինքնուրոյն, բարդ խորք մը։

Այս կարծիքը, ըստ իս, հակառակ իր երեւութական չափազանցութեան, ճշմարիտ է իրապէս «կին» միայն կան կիներու մասին. դասալիքներ կան անշուշտ...

Փ. ՍԱՆՍԱՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿԻՒՍԹԱՎ ԼԸ ՊՈՆ

Օրուան լուրերու բաժնին մէջ հաղորդեցինք մահը այս գիտունին, որ իր աշխատութիւններով մեծ ազդեցութիւն մը կը թողու զանազան սերունդներու վրայ։

Բժիշկ էր Կիւսթավ Լը Պոն։ 1870ին, երբ դեռ կ'աշխատէր զինուորական հիւանդանոցներու մէջ, անոր տպաւորութիւն մը կրեց սարսափելի օրերէն։ Այդ տպաւորութիւնները իր մէջ զարգացուցին սէրը փիլիսոփայութեան մասին։ Ու երբ քիչ ժամանակ ետքը, նետուեցաւ ճամբորդութեան մէջ, իր գիտող ու հետազննող աչքը աշագին պաշար քաղեց կազմելու համար իր փիլիսոփայութիւնը։ Կիւսթավ Լը Պոն կը ճանչնայ ամբողջ Հնդկաստանը, իր պատմական կրօնքով ու յիշատակարաններով, Բաբելոնի աւերակները եւ Երուսաղէմի անցեալը, Եգիպտոսի դամբարանները եւ հին ժողովուրդներու պատմութիւնը։

Այսպէս ուրեմն, բժշկութիւնը, 1870ի պատերազմին արհաւիրքը, ճամբորդութիւնը կը կազմեն գլխաւոր լծակը իր գիտութեան։

Կիւսթավ Լը Պոն հետզհետէ իր նախասիրութիւնը տուաւ ընկերաբանական հարցերուն։ Այսօր տասնեակ հատորներու կը հասնին իր գիրքերը— յիշենք Ամբոխներու Հոգեբանութիւնը, Ընկերվարութեան Հոգեբանութիւնը, Նիւթին Պատմութիւնը, Ժողովուրդներու Բնաշրջման Հոգեբանական Օրէնքները, Մարդը եւ Ընկերութիւնները, եւայլն։

Կիւսթավ Լը Պոն ծանօթ է ոչ միայն ընկերաբանական, կենսաբանական եւ հոգեբանական աշխատութիւններով, այլ նաեւ ոճրաբանական ուսումնասիրութիւններով։ Չէր հաւատար հաւաքապաշտութեան, զոր կը համարէր վնասակար, թէեւ սիրելի՝ ամբոխին։ Իր վարդապետութիւնը կը ներկայացնէ այնպիսի յատկանիշ մը, որուն համաձայն կրնանք կապել նիւթապաշտութեան եւ ոգեպաշտութեան միաժամանակ։

Իբրեւ իմացականութիւն, կարելի է դնել Տէքարթի շրջանակին մէջ։ Ոմանք Կիւսթավ Լը Պոնը կ'անուանեն «ամբողջական» իմացականութիւն, որովհետեւ ան ծանօթ էր դարուն գիտական բոլոր յառաջդիմութիւններուն՝ առանց երբեք մասնագիտական ուղղութիւն մը հետապնդելու։ Այս նկատումով, Կիւսթավ Լը Պոն կը նմանի Վերածնունդի փիլիսոփաներուն, որոնք մարդկային իմացականութիւնը կը մշակէին՝ առանց չափ ու սահման ճանչնալու, առանց մասնագիտութեան մը մէջ խորանալու, նախընտրելով համայնագիտութիւնը։

ՊԱՍԿԵՐ

Հատուած մը Ֆերրան-Վէյէրի սիրային բանաստեղծութենէն, որ գրուած է չափածոյ.—

Երկինքը մեզ կը բանտարկէ իր
անծրեւի ցանկապատով,
Եւ կը բաժնէ պարտէզէն,
Ուր, առտուան առջեւ, կը փռէ
Մթնափայլ գորգ մը թաց ու գոց
կանանչով հիւսուած։
Եղեւիններէն, աճրենիներէն,
Վարդենիներէն, յասմիկներէն
Ջո՛ւր կը հեղու այնքան անուշահոտ,
Որ բուրումն հասաւ մեզի,
Անցնելով փակ պատուհանէն։
Եւ սակայն, սիրելիս, ոչ սոճին, ոչ ալ մագնոլենին
Կրնան տալ բոյրը, որ լեցուց մեր տունը,
Այդ բոյրը քու սէրդ է միայն։

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կովկասեան ժողովուրդի մը հայրենիքն է Չէչէնիան։

Այս ժողովուրդը 1927ին սկսաւ գրականութիւն ընել մայրենի լեզուով։ Չէչէնիացիներու գրականութեան պատմութիւնը 4 շրջաններ ունի։ Առաջին շրջանը կը սկսի 18րդ դարուն, երբ Ռուսիա իր թաթը կ'երկարէ Կովկասի վրայ։ Այս շրջանէն Չէչէնիա ունի ժողովրդական հերոսներ, օրինակ Մանսուր Ուշուրման, որ կռուեր է յանուն ազգային ազատագրութեան։ Ուշուրմայի աւանդութիւնը կը վերջանայ ողբերգութեամբ, որու ազդեցութիւնը կը տեսնուի նաեւ երաժշտութեան վրայ։ Այդ շրջանի երգերը տխուր հեծեծանքներ են, որոնք սերունդէ սերունդ երգուելով՝ հասած են մինչեւ մեր օրերը։

Երկրորդ շրջանը կը սկսի այն ատեն, երբ զօրավար Երմոլով կը գրաւէ Կովկասը։ Այդ շրջանին կը յայտնուի ժողովրդական հերոս Աբրէկ Խիբուրակ։ Եւ ահա նորէն ազատութեան երգեր, առանց սակայն յաղթանակի շեշտին։

Երրորդ շրջանը կը սկսի կովկասեան կռիւներով ընդդէմ Լեռնցիներուն։ Այդ շրջանին կը յայտնուի Շամիլ։ Լեռնցիներու վերջին պայքարն էր այս,— «լինե՞լ թէ չլինել»։ Շամիլ եւս կը յաղթուի, եւ իր մահուան վրայ կը յօրինուին աւանդութիւններ, որոնք ցոյց կուտան Չէչէնիայի ժողովրդական ստեղծագործութեանց զարգացումը։

Չորրորդ շրջանը կը կազմէ խորհրդային կարգերու նախօրեակը։ Այդ շրջանին մեծ տեղ կը գրաւէ Զելիմ խանի աւանդութիւնը։ Զելիմ Լեռնցիներու ազատութեան հերոսն է։

Խորհրդային շրջանին կը յայտնուին կարգ մը գրողներ,— Բուդայեւ, Նոժայեւ, Երմոլով, Զելիմ խան, Զիմայիզովա, աշուղ Սիւլէյմանով, որոնք կ'երգեն գիւղն ու գիւղացին։

Այս տարի էր, որ բացուեցաւ չէչէն ժողովուրդին առաջին թատրոնը։

Վերջերս տեղի ունեցաւ չէչէն արուեստի ողիմպիականը։ Արեւելեան նուագախումբ, չէչէն պարեր ու երգեր, ներկայացում մը՝ չէչէն թատերագիր Էլդերխանի «Լեռներու օրէնքը», նիւթը տոհմային վրէժխնդրութենէն քաղուած։

ՕՏԱՐ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Օտար գործաւորներու հարցը երկարօրէն ծեծուեցաւ Երեսփ. Ժողովի դեկտ. 15ի նիստին մէջ։ Վիճաբանութեանց գլխաւոր կէտերը ներկայացուցած ենք արդէն։ Խորհրդարանի պաշտօնաթերթէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Պ. Անրի Կէրնու անկախ ձախերու խմբակին կողմէ կը խօսի.

— Հինգ վայրկեանէն պակաս ժամանակի մէջ, կ'ուզեմ կառավարութեան, խորհրդարանին եւ յանձնախումբին ուղղել խնդրանք մը։

Որոշ համեմատութեամբ պիտի սահմանափակէք մեր երկրին մէջ բանող օտարականներու թիւը։ Համամիտ եմ։ Ամէնէն գէշ նեղութիւնը մեր գտնել կարողութիւնը նուազեցնելը չէ. այլ մեր տալու կարողութիւնը սահմանափակելն է, մենք մեր վրայ կծկուելու, միայն մեր վրայ մտածելու եւ մեր սրտերուն մուտքը աւելի նեղ բանալու դատապարտուիլն է։

Մարդկային բնաւորութեան այս օրէնքին դէմ, անօգուտ պիտի ըլլար ընդոստանալ։ Ստիպուած պիտի ըլլանք ուրեմն մեր երկիրը ընդունելու աւելի պակաս օտարականներ, եւ թերեւս կարգ մը պարագաներու մէջ անոնցմէ մէկ քանին իրենց երկիրները ղրկելու։

Այս անհրաժեշտութեան առջեւ, Պ. Նախարարէն պիտի խնդրէի մասնաւոր ուշադրութիւն եւ նկատառում օտարականներու դասակարգի մը վրայ, որ անշուշտ ամէնէն հետաքրքրականն է,— ատոնք՝ քաղաքական ապաստանեալներն են, կամ ինչպէս որ կը կոչեն, տարագիրները։

Երբ խօսքը կ'ընեմ տարագիրներուն, անշուշտ ձեզմէ որեւէ մէկը զիս սխալ չի հասկնար, կողմնակալ մարդ չեմ։ Խօսքը կ'ընեմ բոլոր աքսորականներուն, որ կողմէն ալ որ գան, աքսորուած աջէն թէ ձախէն, վտարուած գրգռութեանց թէ փոխվրէժի հետեւանքով, բոլորը իմ աչքիս՝ հաւասարապէս զոհ են հաւասար անարդարութեան, որ կը ծնի բոլոր տիրակալութիւններէն։

Քիչ մը կը ճանչնամ այդ տարագիրները։ Ես մէկն եմ այն Ֆրանսացիներէն, որոնց յաճախ, անոնք իրենց առաջին այցելութիւնը կուտան եւ քսան տարիէ ի վեր, տակաւին չեմ յաջողած ինքզինքս կարծրացնելու։

Քանի ընդունիք զանոնք, այնքան աւելի կը մեղքնաք զիրենք, որքան ճանչնաք զանոնք, այնքան աւելի կը յարգէք։

Գաղթական թէ հեռացուած, փախած քաղաքային կռիւներէն թէ հալածանքէն, անոնք հոս կը հասնին ողորմելի վիճակի մէջ, ցնցոտիով, այլակերպուած, իրենց վրայ կրելով տառապանքին հետքերը, իրենց գողգոթային ամէն մէկ կայանը ձգելով իրենց ուժերէն մեծ մաս մը, եւ երբեմն ալ իրենց արիւնէն։ Ո՛չ, ո՛չ, անկարելի է չխղճալ անոնց։

Պիտի ըսէք թէ, շատ պարագաներու տակ, անոնք պիտի կրնային զգուշանալ վտանգին չափազանցութիւններէն, ճիշդ է։ Անոնք կրնային կեցնել ենթարկուած ըլլալու ձեւերը։ Չկրցան։ Անոնցմէ չեն որ կը ծնրադրեն։ Անոնցմէ չեն որ կը լռեն։ Անոնք կը հաւատան անհիւթական արժէքներու գոյութեանը, կը հաւատան խօսքին եւ պահանջներու առաքինութեանը, համոզուածեն թէ ներկայի դէմ սուրը բողոքն է որ մարդկութիւնը դուրս հանեց քարանձաւներէն եւ կ'ուզեն որ մարդկութիւնը շարունակէ եւ բարձրանայ։ Ո՛չ, ո՛չ, անկարելի է զանոնք չյարգել։

Լաւ ուրեմն, պարոն նախարար, կը խնդրեմ մտածէք անոնց մասին։ Կը խնդրեմ որ անոնց վերապահէք մասնաւոր վարմունք մը, որուն արժանի են։ Ո՞րը։ Չեմ գիտեր։ Օրինակ՝ սա մէկը. երբ թոյլ տաք որ օտարականները մտնեն մեր երկիրը, անոնք (քաղաքական ապաստանեալները) թող առաջինները ըլլան։ Երբ ստիպուիք օտարականներ ճամբելու երկրէն դուրս, թող անոնք միան, կամ գոնէ ամենէն վերջինները ըլլան մեկնող։

Անոնք ձեզ չպիտի նեղեն, Պարոն նախարար։ Նախ, որ, եւ բարեբախտաբար, բազմաթիւ չեն։ Անոնք կը ճանչնան հիւրասիրութեան պարտականութիւնները եւ չպիտի միջամուխ ըլլան ձեր գործերուն եւ իրենց գործերով ալ ձեզ չպիտի նեղեն։ Կը խնդրեմ, մտածեցէք անոնց մասին։

Նախ, որ արդարութիւն պիտի ըլլայ։ Արդար է որ անոնք ալ հայրենիք մը ունենան, եւ Ֆրանսան, աւանդաբար, հայրենիքը չէ՞ անոնց որ չունին։

Եւ վերջապէս, քաղաքական գործ մըն ալ պիտի ըլլայ։ Այժմէն իսկ, յանուն անոնց, որոնք անդին, կը տառապին եւ կը յուսան, անոնք մեր երկիրը կը միան իբրեւ երախտագիտութեան դեսպաններ։ Երբ իրենց երկիրները վերադառնան, իբրեւ ազատ մարդեր, մեր փրոփականտի լաւագոյն քարոզիչները պիտի ըլլան։

Յաջորդաբար ընկերվարական երեսփոխան Սալէնկրոյի կարեւոր ճառը, միեւնոյն հարցին մասին։

ՍԵՒ ՑԱՒԸ ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ

Թեհրանէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, պարսիկ կառավարութիւնը շատ խիստ միջոցներու դիմած է արգիլելու համար համաճարակին Պաղտատէն տարածումը դէպի Պարսկաստան։

Պաղտատի մէջ, համաճարակը կրկին երեւան ելած է։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԶՐՈՅՑԻՆ ԱՌԹԻ

Պոլսոյ «Նոր Լուր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Թուրքիոյ Հայերու եւ կովկասի Թուրքերու փոխանակութեան զրոյցին առթիւ (18 դեկտ.).

— Երկու շաբաթէ ի վեր Պոլսոյ հայ շրջանակներու մէջ շրջած զրոյց մը արձագանգ գտաւ եւ հերքուեցաւ վերջապէս Թուրք մամուլին մէջ։

Զանազան թաղերու մէջ կատարուած Հայերու արձանագրութենէն ծագում առած էր այս զրոյցը։ Կուսակալութիւնը, ամէն ատեն իրաւունք ունի այս քննութիւնները կատարելու եւ արձանագրութիւնները ընելու։ Առարկողներ կային որ ի՞նչ պատճառ կար այս արձանագրութիւնը միայն Հայոց մասին կատարելու։ Բայց անցեալ տարի ալ Յունաց մասին կատարուեցաւ եւ այս տարի Յոյները, Հրեաները եւ ուրիշ տարրեր ալ կ'արձանագրուին տեղ տեղ, կամ ուր որ պէտք կը զգացուի։

Այս արձանագրութիւնը կատարող պաշտօնեաներ եւ թաղերու մուխթարներ այս կերպով բացատրութիւն տուին արդէն եւ պատճառ չկար տարակուսելու գործողութեան եղանակէն, բայց դիւրահաւանութիւնը ընդհանուր է հիմա եւ ինչ որ աննպաստ է, այն կը տեղաւորուի միտքերու մէջ։

Թէեւ որոշ կերպով չենք գիտեր, բայց կ'ենթադրենք որ այս զրոյցներուն հեղինակները անոնք են որ երկրին մէջ զանազան տարրերու հանդարտութենէն եւ համերաշխութենէն շատ գոհ չեն մնար եւ ատեն ատեն այսպիսի զրոյցներով այդ հանդարտութիւնը վրդովելու կ'աշխատին։

Եթէ նոյնիսկ թաղերու այս մարդահամարը կը կատարուի միայն Հայոց արձանագրութիւնը ունենալու եւ ի հարկին ո եւ է մէկը փնտռելու եւ գտնելու համար, ատկէ ալ բնաւ վրդովուելու պատճառ չկայ, որովհետեւ ամէնքս ալ երկրին իշխանութեան աչքին առջեւ կը գտնուինք մեր գործերով եւ հաստատապէս գիտենք որ այսօր երկրին մէջ գոյութիւն ունեցող օրէնքներով ամէն մարդ պատասխանատու կը նկատուի՝ պատասխանատուութիւն բերող արարքի համար։ Մինչեւ հիմա գործադրուած այս ձեւը, կ'ապացուցանէ իրողութիւնը։

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹԸ

Դեկտ. 12ին սկսաւ խնայողութեան շաբաթը, ամբողջ Թուրքիոյ մէջ։ Այս առթիւ տեղի ունեցան բազմաթիւ բանախօսութիւններ։ Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահ Քեազիմ փաշա երկար ճառ մը խօսեցաւ, անթելով։ Ստորեւ՝ գլխաւոր մասերը.—

— Մեր երկիրը ամէն տարի օտար երկիրներու ծախած ապրանքէն աւելի օտար ապրանք կը գնէ։ Այս կերպով ամէն տարի միջին հաշուով 50 միլիոն ոսկիի բաց մը կը գոյանայ, մեր առեւտրական հաւասարակշռութեան մէջ։ Այս բացը ի՞նչպէս կը հատուցանենք։ Աղքատանալով, երկրին ու ազգին հարստութեանց արտասահման հոսելով կը վճարենք։ Եթէ այս բացը չկրնանք գոցել, թրքական դրամին արժէքը կ'իյնայ։ Այս անկումը կը նշանակէ զատ զատ, իւրաքանչիւր հայրենակցի պիտածէին սարսիլը։ Ասոր համար՝ ամէնքս ալ կը շահագրգռուինք թրքական դրամին արժէքով։

Կրնա՞նք այս բացը գոցել։ Այո՛, կրնանք։ Ամէն Թուրք պէտք է շատ լաւ գիտնայ սա կէտը՝ թէ ամէն տարի 107 միլիոն ոսկիի ուտելիք և հագնելիք ապրանք կուգայ մեր երկիրը։ Այս 107 միլիոն ոսկիի ներածումներուն մէջ կան նաեւ կարագի, ձիթապտուղի, պանիրի, միսի, բրինձի, լուբիայի եւ հաւկիթի նման ուտելիքներ որոնց ամենալաւ տեսակները կան մեր երկրին մէջ, մեծ քանակութեամբ։ Ներածուած այս ապրանքներուն մէջ խոշոր տեղ մը կը գրաւեն նաեւ բամպակէ, բուրդէ եւ մետաքսէ հիւսուածեղէնները։ Ո՞վ կրնայ պնդել թէ իմ թուած ուտելիքի այս պէտքերը չենք կրնար ապահովել երկրին արտադրութիւններով եւ ճարտարագործութեամբ։ Միթէ այս երկրին մէջ կարագ, պանիր, ձիթապտուղ, բրինձ եւ հաւկիթ չկա՞յ, եւ կամ թէ անոնց քանակութիւնը մեզի բաւարար չէ՞։ Ամէն պարագայի մէջ, եթէ Թուրք հայրենակից մը պարտականութիւն համարէ իրեն տեղական արտադրութիւններով ապահովել իր ուտելիքի եւ ըմպելիքի եւայլնի պէտքերը, այն ատեն այդ կարգի տասը փարայի ապրանք չկրնար մտնել մեր երկիրը։

Պատերազմը թնդանօթով ու հրացանով չըլլար միայն։ Հակառակ մեր սահմանագլուխներուն վրայ խաղաղութիւն տիրելուն, տնտեսական ճակատի վրայ պատերազմ կայ։ Իսկ տնտեսական պատերազմի մէջ ալ ոչ միայն զինուորները այլ այր թէ կին ամբողջ ազգը, իր երախայէն մինչեւ ծերը, զօրաշարժի ենթարկուած է։ Աշխարհի ամբողջ երկիրները՝ միեւնոյն զօրաշարժը հրատարակեցին։ Խաղաղութեան շրջանի եւ սակայն տնտեսական պատերազմի մէջ կը գտնուինք։ Համաշխարհային տնտեսական պատերազմին մէջ, Թուրք ազգը Տումլուփունարի նոր յաղթանակ մը պիտի շահի եւ պէտք է որ անպատճառ շահի։ Մեր տնտեսական պարտականութիւններէն մէկն ալ խնայողութիւն ընելու համար շատ դրամ շահելու պէտք չկայ։ Պէտք եղած բանը այստեղ ալ սովորութիւնը եւ դատողութիւնն է։

Եթէ հինգ միլիոն Թուրք հայրենակիցներ օրը 5ական ղրուշ մէկդի դնեն ու խնայեն, տարին 20 միլիոն ոսկի կը հաւաքուի։ 14 միլիոննոց Թուրք ազգէն գոնէ 5 միլիոն հայրենակիցներ անկասկած կրնան ամէն օր 5 ղրշ. աւելցնել եւ պահել։ Ուրեմն խնայողութեան զօրաշարժի մը կը հրաւիրեմ հայրենակիցներս։ Գալ տարի, «Խնայողութեան եւ տարեկան ապրանքի շաբաթ»ի Դ. տարեդարձը տօնած ատեննիս, պէտք է մեր ազգին պարծանքով կարենանք յայտարարել մեր ազգ. պանքաներու յանձնուած խնայողութեանց հաշիւներու գումարները։

Այսօր մեր ազգային գլխաւոր դրամատանց մէջ 30 միլիոն ոսկիի յանգող խնայողութեանց հաշիւները գոնէ 90 միլիոնի բարձրացնել՝ մեր առաջին նպատակակէտը պէտք է ըլլայ խնայութեան զօրաշարժին մէջ։

ՄԱՍԵՀԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԸ

Թեհրանէն հետեւեալ կենսագրական տեղեկութիւնները կը հաղորդեն հանգուցեալ Յովհաննէս Խան Մասեհեանի մասին.—

Մասեհեան ծնած էր Թեհրան 1864ին, Թեհրանի Հայկազեան դպրոցը եւ ապա անցած էր Փարիզ, հետեւելով քաղաքական գիտութեանց։ Վերադառնալով Պարսկաստան 1884ին նշանակուեցաւ Շահին թարգման։ Յետոյ Անգլիոյ Վիքթորիա Թագուհիին յոբելեանին առթիւ, Լոնտոն ղրկուած արտակարգ դեսպանի թարգման նշանակուեցաւ 1887ին։ 1894ին Ռուսիոյ Նիքոլա Ցարին գահակալութեան առթիւ, Պարսկաստանի արտակարգ դեսպանին հետ թարգմանի պաշտօնով գնաց Փեթերսպուրկ։ 1896ին Թեհրանի մէջ ստանձնեց արտաքին նախարարի դիւանապետութիւնը։ 1897ին կրկին անցած էր Լոնտոն, Անգլիոյ Վիքթորիա Թագուհիին Ադամանդեայ Յոբելեանին առթիւ։ 1900ին Թեհրանի մէջ վարեց արտաքին նախարարութեան զանազան բաժինները եւ արտաքին թղթակցութիւնները։ 1900էն մինչեւ 1906 եղաւ Պերլինի Պարսից դեսպանատան խորհրդական։ 1906էն մինչեւ 1910 փոխ-դեսպան։ 1911ին վերադառնալով կրկին Պարսկաստան, ստանձնեց խնամակալի դիւանապետի պաշտօնը։ 1912էն մինչեւ 1919 եղած է Պարսից դեսպան Պերլինի։ 1927ին ընտրուեցաւ հարաւային Պարսկահայութեան Մէջլիսի պատգամաւոր, 1928ին նշանակուեցաւ Լոնտոնի դեսպան։ 1930ին եղաւ Պարսկաստանի առաջին դեսպանը Ճափոնի եւ ահա վերադարձին էր, որ մեռաւ Խարպինի մէջ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ֆութպոլի խաղը, օրըստ օրէ մեծ համեմատութիւններ եւ միջազգային հանգամանք ստանալու վրայ է։ Այսպէս ներկայիս ազգեր աւելի ժողովրդական կը դառնան ուրիշ ազգերու աչքին եթէ իրենց ֆութպոլի խումբը կարեւոր յաղթանակներ տանի։ Կառավարութիւններ միլիոններ կը տրամադրեն իրենց ժողովուրդին մէջ տարածելու համար ֆութպոլի խաղը։ Վերջերս նոյն իսկ Ֆրանսայի մէջ հաստատուեցաւ ֆութպոլի գրական մրցանակ մը, որուն Ա. պարգեւը ստացաւ ուսուցիչ մը, ֆութպոլի մասին իր գրած մէկ վէպին համար։

Այդ վէպին մէջ ուսուցիչը կ'ապացուցանէր թէ ֆութպոլի խաղին հետեւելով տղաք աւելի լաւ կը սորվին աշխարհագրութիւնը, քան հատորներ կարդալով։ Իրօք ալ զօրաւոր խումբեր կը ճամբորդեն բոլոր երկիրները եւ զանազան քաղաքներու մէջ մրցումներ կը կատարեն։

Մեր մէջ ալ ֆութպոլի խաղը տարածուած է, սա տարբերութեամբ որ երիտասարդներ միայն կը հետաքրքրուին մեր մէջ, մինչդեռ ուրիշ ազգերու մէջ ծերերն իսկ հաճոյք կը զգան լաւ մրցում մը դիտելով։ Օտար խումբեր իրենց խաղացողներուն կը հայթայթեն ամէն գոյք, եւ նոյնիսկ գործ, պէտք եղած պարագային, հայ տղաք իրենք կը գնեն իրենց գոյքերը, եւ ամբողջ շաբաթը չարաչար աշխատելէ վերջ, մարզանքի սիրոյն կիրակի օր կը վազեն ֆութպոլի դաշտը։ Այս միջոցիս շատ մը հայ ֆութպոլիստներ տնգործ են, եւ ցաւալի է որ ոչ մէկ հայ վաճառական կամ գործարանատէր ձեռք մը կ'ընէ անոնց գործ հայթայթելու համար։

Ֆրանսացի հարուստներ նախանձախնդիր են իրենց խումբերու բարօրութեան եւ բազմաթիւ են անհատներ որոնք մարզադաշտ կը նուիրեն իրենց ֆութպոլի խումբերուն։ Հայ տղաք ստիպուած են թափառական, օր մը մէկուն օր մը միւսին դաշտին վրայ խաղալ, իրենց գրպանէն ալ ճամբու ծախք տալով։

Հակառակ բոլոր այս աննպաստ պայմաններուն, Հայոց ֆութպոլի խաղը, խիստ գնահատուած է օտար հանդիսատեսներէն։ Ֆրանսական մարզական թերթեր միշտ կը գնահատեն վարպետ խաղարկութիւնը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆութպոլի Կեդր. Յանձնախումբը, նիւթական մեծ զոհողութեամբ մրցում մը կազմակերպած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Ա. խումբին եւ Գուփ տը Ֆրանսի ախոյեան Ֆութպոլ Գլիւպ տը Սէթի միջեւ, դեկտեմբեր 26, շաբաթ օր, Փարիզի մէջ։ Այս մասին մանրամասն տեղեկութիւններ պիտի տրուին յառաջիկային։ Հաւանականութիւն կայ որ հայկական «Տորք» խումբն ալ իր մասնակցութիւնը բերէ սոյն հանդէսին, մրցելով օտար կամ ֆրանսական զօրաւոր խումբի մը դէմ։

Ահա՛ հազուադէպ առիթ մը գնահատելու Հ. Մ. Ը. Մ.ի աշխատանքները։

Սէթի խումբը որ իր մէջ ունի մէկ քանի անգլիացի եւ հունգարացի խաղացողներ, տուած է քանիցս խաղացողներ ֆրանս. ազգային խումբին։

Խումբը սեպտեմբերէն ի վեր կատարած է 19 մրցումներ, որոնց 12ը յաղթանակ, մէկը հաւասար եւ վեցը պարտութիւն եղած է։ Պարտութիւններ կրած է գրեթէ միայն օտար խումբերէ կամ միացեալ զօրաւոր խումբերէ։ Խումբը իր ամբողջական կազմով Փարիզ պիտի գտնուի Դեկտ. 25ին եւ այդ կազմով է որ պիտի խաղայ Հ.Մ.Ը.Մ.ի խումբին դէմ։

Ք. Փ.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 17ին MUTUALITÉի սրահին մէջ կը կազմակերպէ գեղարուեստական հանդէս մը

Պ. Գրիգոր Գօյունեան, եւ զաւակները՝ Պ. Պ. Սանասար, Գուրգէն եւ Օրիորդ Էլմաս, Մատաթեան, Աբովեան, Փաստրմաճեան, Այճեան, Հանէսեան, Համամճեան, Աթոռակալեան, Փամպուքճեան, Ինճիճեան, Իփէքճեան եւ Ըրկանեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, մօր եւ ազգականուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԳՕՅՈՒՆԵԱՆԻ

(ծնեալ Աթոռակալեան, 21 յունուար 1880ին, կարին)

դառնաղէտ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին իրենց բնակարանին մէջ 27 Bld. Albert 1er, Nogeant s)Marne, Seine:

Շոգեկառք Gare de l'Estէն, հանրակառք թիւ 114, 19, 120 Porte Vincennesէն:

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ		250 ֆրանք	
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տլ.	8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

Métro : Louis-Blanc ou Jaurès
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 37?.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
22
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1931
22 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1757

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

"ՅԱՌԱՋ",ի ԾԱԽՍԸ Կ'ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1ԻՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԽԱՆՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐՈՒ

Կոչը, որ հրատարակուեցաւ կիրակի օր, նոյն այս էջին վրայ, կը հասնի ճիշդ ժամանակին։ Հոգեբանական պահուն։

Արդարեւ, գործազրկութեան տագնապը հասած է կէտի մը, ուրկէ անդին աղէտն է, եթէ խօսքէն գործի չանցնինք։

Մեր մասին, կատարեցինք ինչ որ պէտք էր,— օրը օրին պարզել տագնապին զանազան երեսները, անոր ծանրութիւնն ու խորութիւնը։ Առաջարկել միջոցներ՝ տագնապին հետեւանքները մեղմացնելու, ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպելու համար։

Վերջին երեք ամիսներու ընթացքին, առանց վայրկեան կանգ առնելու, ուզեցինք արթուն պահել մեր աշխատաւոր բազմութիւնները, որպէսզի իրենց գլխուն ճարը նային։ Մանրեցինք մեր մտածումները, որպէսզի ամէնքն ալ հասկնան եւ գործի ձեռնարկեն։

Դժբախտաբար, դեռ նոր սկսած են շարժիլ բուն աշխատաւորները իրենք։ Տեսակ մը սովորամոլութեամբ, անոնք միշտ վերէն, մեծերէն, հեռաւոր սուրբերէն կը սպասեն ամէն բան։ Կարծես կորսնցուցած են նախաձեռնութեան ոգին։

Ուրախ ենք որ, վերջին պահուն, զանազան շարժումներ կը փորձուին։

Առիթ ունեցանք խօսելու, արդէն, երկու Հայր. Միութիւններու ձեռնարկի մասին։ Հաւանաբար ուրիշ Միութիւններ ալ հետեւին այս օրինակին, կամ գործի ձեռնարկեն աւելի այն հիման մը վրայ, ինչպէս կ'առաջարկէ աշխատաւոր մը, Մարսէյլէն։

×

Կիրակի օրուան կոչը, սէթը հայրենակիցներու ձեռնարկը, համայնաբոյժ դարման մը չէ։ Անունն ալ, «Անմիջական Օգնութիւն», կը բացատրէ նախաձեռնութեան իսկութիւնը։

Ան չի խափաներ ճամբան՝ ընդհանուր կազմակերպութեան մը, իրերօգնութեան եւ ինքնապաշտպանութեան։ Ընդհակառակն, կ'օգնէ փութացնելու ո'րեւէ կազմակերպութիւն՝ այդ ուղղութեամբ։

Փորձ մըն է այդ՝ շարժում ստեղծելու, բոլորին ուշադրութիւնը լարելու, կեդրոնացնելու օրուան տագնապին վրայ։ Եւ գործնական փորձ մը, քանի որ, ամէն բանէ առաջ, կը ձգտի գումար մը գոյացնել, ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ապահովել։

Ձեռնարկը պէտք է խօսի բոլորի սրտին, քանի որ կը զուգադիպի տօնական օրերուն։ Այսինքն՝ սրտի հետ կապուած ժամանակաշրջանի մը։

Գաղտնիք չէ որ մեր հանրային կեանքին մէջ, հրաշքներ գործած է աւանդութիւնը։ Կովկասէն մինչեւ Թուրքիա եւ մինչեւ Ամերիկա՝ անհամար ձեռնարկներ յաջողած, բազմազան հաստատութիւններ ծաղկած են, շնորհիւ տօնական օրերու բացառիկ եկամուտներուն։ Մարդիկ չեն ուզած խնդալ առանց ուրիշն ալ խնդացնելու։ Առանց իրենց սեղանէն բաժին հանելու անկարին ու անճարին։

Անշուշտ աւանդութեան հետ զօրացած է նաեւ գիտակցութիւնը։

Տօնական օրերով չէր որ յաջողեցան Շիրակի, Ֆիլիպէի, Զանգեզուրի, Անատոլուի բեկորներու, Մակեդոնիոյ որբերու հանգանակութիւնները եւ ուրիշ ձեռնարկներ։

Ըսել կ'ուզենք թէ տօնական օրերուն աւելի բուխսիրտ կ'ըլլան մարդիկ։

Եւ քանի որ տրամադիր են միշտ աւելի ծախսելու, իրենց տանը մէջ, — պիտի թելադրէինք պատուհանէն դուրս ալ ակնարկ մը նետել։ Ցիշե՛լ թէ իրենց պէս հազարներ կան որ երէկ Ծնունդ, կաղանդ, տօնածառ եւ խնճոյք ունէին, իսկ այսօր... ամենօրեայ հացն իսկ դժուար կը ճարեն։ Ու վաղը թերեւս տաք ալ կարօտը պիտի քաշեն։

Ամէն տուն քանի մը հարիւր ֆրանք աչք առած է այս օրերուն, իբրեւ բացառիկ ծախք։ Ձենք պահանջեր որ զրկեն իրենց երախաները, բայց ինչո՞ւ չխորհիլ նաեւ ուրիշ երախաներու մասին։ Նուէր մը, շիշ մը, պտուղ մը պակաս, փոխարժէքը նետելու համար գործազուրկներու գանձանակը։ Ոչ թէ իբրեւ ողորմութիւն, այլ իբրեւ եղբայրական աջակցութիւն։

Ինչպէս կրնանք տօն սարքել հանգիստ սրտով, երբ գիտենք որ, այս օտար պողոտաներուն վրայ, սովորական դէպք է փողոց նետուիլ մէկ օրէն միւսը, գործարանէն կամ պանդոկի մը խշտեակէն, առանց որեւէ ապաւէն ունենալու։

Արդէն հազարներով կը հաշուուին գործազուրկները։ Մեծ մասը բազմանդամ ընտանիքի տէր աշխատաւորներ։ Ինչ որ կը նշանակէ կրկնակի աղէտ։

Տագնապը կը պահանջէ ուրիշ աշխատանքներ ալ, բայց ինչ այսօր ուշադրութեան կը յանձնենք անմիջականը։ Որ իրողութիւն ալ դառնանք, ի'նչ ձեւ ալ փորձենք. — անհրաժեշտ պիտի դառնայ մեծագումար դրամ։

Մէջտեղ դնելով «փոխան տօնական ծախքերու» նշանաւոր, կ'ուզէինք օգնած ըլլալ առաջին հիմնադրամը կազ.... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ
ԿԱՄ ՀԱՅԵՐԸ ՄԻՇՏ ԱՉՔԻ ՓՈՒՇ

Մաքսանենգութեան հարցով զբաղող Խալքի յանձնախումբը Էնկիւրիի մէջ աշխատութիւնները աւարտած եւ տեղեկագիր մը պատրաստած է։ Յանձնախումբը, իր յիշեալ տեղեկագրով, 22 յօդուածէ բաղկացեալ ծրագիր մը կը ներկայացնէ, մաքսանենգութեան դէմ պայքարի համար։ Այս տեղեկագրին քննութեան եւ պայքարի ծրագրին մասին խորհրդակցելու եւ անոր վերջնական ձեւ մը տալու համար, կարեւոր նիստ մը գումարուած է Ազգ. Ժողովի նախագահ Քեազըմ փաշայի նախագահութեամբ։ Վարչապետ Ըսմէթ փաշա եւ միւս գործավարները եւս ներկայ գտնուած են խորհրդակցութեանց։

Ստացուած տեղեկութեանց համաձայն Յանձնախումբին պատրաստած տեղեկագրին ընդհ. գիծերը լաւ ընդունելութիւն գտած են։ Միմիայն, պայքարի ծրագրին կարգ մը յօդուածներուն մասին, շահագրգռուող գործավարները իրենց տեսակէտներն ու դիտողութիւնները յայտնած են։

Խորհրդակցութիւն կատարուած է այն միջոցներուն մասին, որոնք ձեռք պիտի առնուին հարաւային սահմաններուն վրայ։ Մաքսանենգութեան դէմ պայքարի մասին երկու հիմնական պարագայ նկատի առնուած է։ Առաջինը ըլլալ մաքսանենգութիւն եւ երկրորդը քաղաքակիրթ ! մաքսանենգութիւն, որ ի գործ կը դրուի նաւահանգիստներու եւ մաքսատուներու մէջ։ Նկատելով որ ձեռք առնուելիք միջոցները ներկայ օրէնքներուն կարգ մը բարեփոխութիւններ կը պարտադրեն, որոշուած է անմիջապէս ձեռնարկել այդ աշխատանքին։ Շահագրգռուող գործավարները հաւաքաբար պիտի պատրաստեն անհրաժեշտ օրինագիծը։ Գալով վարչական միջոցներու, իւրաքանչիւր գործավարութեան վրայ ծանրացող պարտականութիւն մեծ կարեւորութեամբ ի գլուխ պիտի հանուի։ Մաքսանենգութեան դէմ պայքարի ծրագրին դատական մասին խորհրդակցութիւնները աւարտած են։

Մաքսանենգներու դատավարութեան եւ անոնց օրինական հետապնդումին համար Անկախութեան ատեաններու կազմութեան պէտք չէ տեսնուած։

Մաքսանենգներու դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ ձերբակալեալ վիճակի մէջ եւ մեծ փութով։

Մաքսանենգութիւնը եւ Հայերը
«ԱԼԱ ԹՈՒՐՔԱ» ՆՈՐ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աղերգի երեսփոխան Մահմուտ որ Թուրքիոյ ներքին գործավարին ընկերացած էր սուրիական սահմանին վրայ, անոր կատարած քննական պտոյտին ընթացքին, «Միլլիյէթ»ի մէջ յօդուած մը թխած է, ուր կը գրէ.— «փախստական Հայերը կը փորձեն տնտեսապէս քայքայել Թուրքիան, զոր չկրցան քայքայել քաղաքականապէս»։

(Յօդուածը վաղուան թիւով)։

Հայերու փոխանակութիւնը

Թուրքիոյ Հայերուն եւ Կովկասի Թուրքերուն փոխանակութեան այլանդակ լուրը կը հերքուի Թրքական աղբիւրէ իսկ։

Թուրքիոյ քրիստոնեայ վարժարանները
ԲԱՑ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Ինչպէս յայտնի է Հայ եւ Յոյն վարժարանները փակ կը մնային կիրակի օրերն ալ, կրթական տնօրէնութեան կողմէ հրահանգ դրկուեցաւ այդ վարժարաններուն տնօրէնութեանց պատուիրելով որ կիրակի օրերն ալ պէտք է բաց ըլլան վարժարանները եւ սովորական օրերու նման դասախօսութիւններ կատարուին, թէ դադարի օրը ուրբաթն է։ Հրահանգը կ'ազդարարէ որ հակառակ պարագային պատասխանատու պիտի ըլլան տնօրէնները։

Պուլկարիոյ սովահար շրջանները

Պուլկար ներքին նախարարութիւնը նախարարաց Խորհուրդին քննութեանը յանձնեց տեղեկագիր մը՝ այն շրջաններուն մասին, որոնք ամենէն աւելի վնասուեցան, ամրան ընթացքին՝ ողողումներուն հետեւանքով։

Տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ այս աղէտեալ շրջաններուն մէջ 25,000 մանուկներ սովամահ ըլլալու վտանգին ենթարկուած են ու ներքին նախարարը կը պահանջէ որ այս շրջանները յայտարարուին իբր հանրային աղէտի ենթարկուած շրջաններ, որպէս զի կառավարութիւնը կարենայ մասնաւոր վարկեր յատկացնել, մանուկներու համար՝ ձրի ճաշարաններ բանալու նպատակով։

Սուրիոյ ընտրութիւններուն շուրջ
ԱՐԻՒՆ ԿԸ ՀՈՍԻ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

Դամասկոսէն «Հավաս» հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ ներքին բոլոր քաղաքներուն մէջ կատարեալ հանդարտութիւն կը տիրէ։

Հալէպի, Հօմսի, ինչպէս Դամասկոսի մէջ, երեւոյթը սովորական է։

Իսկ Փարիզի համայնավար պաշտօնաթերթը «Իւմանիթէ» իր երէկուան թիւին մէջ, յօդուած մը կը խորագրէ հետեւեալ կերպով.— Ընտրութիւնները սարսափի տակ,— Դամասկոսի աշխատաւոր բնակչութիւնը կ'ըմբոստանայ ֆրանսացի հարստահարիչին դէմ,— Քաղաքին բանուորական թաղերուն մէջ, արիւնահեղ կռիւներ ծագեցան. երկու մեռեալ, բազմաթիւ վիրաւորներ։ Իսկ Գահիրէէն «Թան»ի ուղղուած հեռագիր մը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ դէպքին մասին.— Դամասկոսի մէջ, առաւօտուն կանուխէն յայտնի եղաւ թէ ազգայնականները կազմակերպուած էին, բռնութեամբ արգիլելու համար ընտրութեանց ազատութիւնը։

«Խումբեր որոնց մէջ ճարպիկութեամբ խառնուեր էին կիներ եւ որոնք մեծ մասամբ կը բաղկանային պատանիներէ եւ դպրոցականներէ, գրգռիչներու առաջնորդութեամբ՝ խռովութիւններ ստեղծեցին։ Խռովութիւնները սաստկացան տորին թաղերու ամբոխին շնորհիւ, եւ փորձեցին նուաճել թաղապետութեան պաշտօնատունը։ Կրակ բացին ոստիկանութեան վրայ, որ փոխադարձեց։ Երկու մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան։ Թաղապետութիւնը փրկելու համար, հրասայլեր ստիպուեցան միջամտել։ Համայի մէջ, կացութիւնը փափուկ է։

Քուէարկութեան բազմաթիւ շրջանակներու մէջ, բռնութեամբ վերցուեցան քուէտուփերը։

Ընտրութեանց խափանումը կազմակերպուած է կանոնաւոր կերպով։

ԻՐԱՔԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԿԸՄԲՈՍՏԱՆԱՆ

ԳԱՀԻՐԷ, 20 դեկտ.— Պէյրութէն կը հաղորդեն «Էլ Արհամ» թերթին թէ քրտական յեղափոխութիւն մը ծագած է Իրաքի սահմանագլուխին վրայ, բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են իրաքեան եւ քրտական ուժերուն միջեւ, քիւրտերը կը գտնուին Շէյխ Համէտի հրամանատարութեան տակ։

Հուվըրի առաջարկը ընդունուեցաւ

Ամերիկեան խորհրդարանը ընդունեց Հուվըրի պարտքերու յետաձգման առաջարկը երկար ու բուռն վիճաբանութիւններէ վերջ, որոնք տեւեցին 9 ժամ։

Յետաձգումը ընդունելով մէկտեղ, քուէարկուած բանաձեւը կը յայտնէ թէ այդ երբեք չի նշանակեր որ խորհրդարանը կը փափաքի ջնջել կամ կրճատել պատերազմական պարքերը։

Բանաձեւը կը ճշդէ թէ 252 միլիոն տոլարի մայր-գումար եւ տոկոս Ամերիկայի այս տարուան առնելիքը օտար պետութիւններէն, պիտի գանձուի 6 տարուան վրայ, սկսեալ 1 յուլիս 1933էն, աւելի ըլլալով հարիւրին 4 տոկոս մը։ Վերոյիշեալ գումարէն արդէն, Ամերիկա յետաձգած է գանձումը 125 միլիոն տոլար գումարի մը, որ իրեն պիտի վճարուէր անցեալ երեքշաբթի։

Պարտքերու ջնջման կամ կրճատման վերապահումը այնքան յստակ ու բացարձակ է որ, նման յոյս մը տածելու կամ հարցը կրկին արծարծելու համար, պէտք է սպասել նոր ընտրութիւններով կազմուած խորհրդարանի մը, 1933ին, եթէ մանաւանդ Ծերակոյտն ալ վաւերացնէ նոյն բանաձեւը։

Ծերակոյտի ելմտական յանձնախումբն արդէն ընդունած է նոյն բանաձեւը որ քուէարկուեցաւ խորհրդարանին կողմէ։

Յունաստան տագնապին դէմ

Յունաստանի խորհրդարանական բոլոր կուսակցութեանց պետերը խորհրդակցութիւն մը ունեցան վարչապետ Վենիզելոսի եւ մէկ քանի նախարարներու հետ, քննելու համար խորհրդարանի արձակուրդի օրերուն՝ կառավարութեան ձեռք առած ելմտական միջոցները։ Վենիզելոսի զեկոյցէն վերջ, բոլորը համաձայն գտնուեցան տոմսերէն վերջի ձգելու դրախմիի պաշտպանութեան եւ ելեւմուտքի ամրացման վերաբերեալ պարտադիր միջոցներու օրինագծին վիճաբանութիւնը։

Թուրքիոյ առեւտուրը

Արտաքին առեւտուրի պաշտօնատան վիճակագրութեան համաձայն, նոյեմբերի ընթացքին, Թուրքիոյ արտածումները կը ներկայացնեն 15,580,000 ոսկիի, իսկ ներածումները 7,390,000 ոսկիի գումար մը։ 1931ի 11 ամիսներուն համար, արտածումները կը հասնին 112 միլիոն 164,000 ոսկիի, իսկ ներածումները 118 միլիոն 925,000 ոսկիի գումարի մը։ Առեւտրական զուգակշռին բացը որ հոկտեմբերին վերջն էր 16 միլիոն, իջած է 6,5 միլիոնի։

Թուրք-ռուս միջադէպ մը

Իզմիրի առջեւ ռուսական «Իլիչ» շոգենաւին խրումը տեղի տուաւ միջադէպի մը։

Ռուսական շոգենաւուն նաւապետը մերժեց Թրքական նաւու մը օժանդակութիւնը ջուրին երեսը հանելու համար իր նաւը, պահանջելով որ գործողութիւնը կատարուի յատկապէս Իզմիր եկած խորհրդային շոգենաւու մը կողմէ։

Թրքական իշխանութիւնները ընդդիմացան, միջազգային օրէնքին համաձայն, իրենց ինալով այդ իրաւունքը։

Վէճը մնացած է այդպէս եւ ռուսական շոգենաւը կը մնայ խրած վիճակի մէջ։

Կը մերժեն վարկ բանալ Թուրքիոյ

Թուրք կառավարութեան կողմէ կիրարկուած սահմանափակումը ընդդէմ օտար ներածումներու, տեղի տուին փոխադարձութեան խստութիւններու, կարգ մը օտար ճարտարագործներու եւ առեւտրականներու կողմէ։

Գերմանական այն գործարանները, որոնց Թուրքիա ստիպուած է դիմել գործուած ապրանքներու հայթայթման համար, իրենց Թուրք յաճախորդներուն հանդէպ սկսած են կիրարկել վաճառման նոր պայմաններ։ Բոլորը իրարու հետ համաձայնելով, այն գործարանները որոնք ցարդ շատ լայն վարկեր կը բանային իրենց Թուրք յաճախորդներուն, որոշած են պահանջել որ ասկից վերջ, Թուրք առեւտրականները հարիւրին 25ը կանխիկ վճարեն իրենց ապրանքներուն։

Անարխիստութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Համաշնդկական Խորհուրդին Ալլահապատի մասնաճիւղին նախագահը ձերբակալուեցաւ, այն մեղադրանքով թէ հրապարակային հաւաքոյթի մը մէջ, քարոզած է չվճարել վարձքերը։ Տաքքայի մէջ, դպրոցի մը տեսչուհին եւ երկու աշակերտներ ձերբակալուեցան խուզարկութեան մը հետեւանքով, որով յայտնուեցաւ թէ անոնք մեղսակից էին կարգ մը ահաբեկչական արարքներու։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

"ԱՌԱՋՆՈՐԴ,,Ի ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անդրկովկասեան կազմակերպութիւններու յանցանքը, չի սահմանափակուիր «գիւղացիական հարցում կատարուած սխալներով»։ Կան բազմաթիւ ուրիշ յանցանքներ ալ, որոնց վրայ Կեդր. Կոմիտէն հարկ է դատած ազդարարութիւններ ընել իր ստորադաս վարչութիւններուն։ Այսպէս օրինակ իր որոշման երկրորդ կէտով Կեդր. կոմիտէի ընդհ. ժողովը կը գտնէ.

«Անդրերկոմը որոշ յաջողութիւններ ձեռք բերելով Անդրֆեդերացիայի տնտեսական-քաղաքական ամրապնդման գործում չափ սխալեց անդրկովկասեան ֆեդերացիայի մէջ մտնող ազգային հանրապետութիւնների ինքնուրոյնութիւնը եւ տնտեսական նախաձեռնութիւնը լայնօրէն ծաւալելու գործը, ինչպէս հրահանգուած էր տիրեկտիվում»։

Այս տողերով բացայայտօրէն կը մեղադրուի Անդրկովկասեան ղեկավարութիւնը, իր միակողմանի քաղաքականութեան համար։

«Մեծապետական» վտանգը, որու գոյութեան շուրջ փաստեր արձանագրուեցան ասկէ տարիներ առաջ իրենց կողմէ իսկ, խոր արմատներ է ձգած Թիֆլիսի մէջ։

Հին թէ նոր վարչաձեւին տակ, մարդիկ հակառակ իրենց ստանձնած հանդիսաւոր պարտաւորութիւններուն եւ խոստումներուն, չեն ուզեր հաշտուիլ այն մտքին հետ թէ. Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը Վրաստանի համար չէ միայն, եւ ո՛չ ալ վերջինս եւ անոր իրական տէրն եւ ղեկավարը։

Ռուս միապետական վարիչներու նման վրացի դաշնակցային վարիչները եթէ ոչ խօսքով, իրական եւ կենդանի գործի մէջ անտեսել կ՚ուզեն դաշնակցային պետութեան մաս կազմող միւս հանրապետութիւնները — մասնաւորաբար տկարները, ուրիշ խօսքով Հայաստանը։

«Լենինեան ազգային քաղաքականութեան» դէմ այս աղաղակող հոգեբանութիւնը անծանօթ չէ միայն Խորհրդային Միութեան «եղբայրական թշնամիներուն», այլ եւ նոյնիսկ հլու կամակատար հայ բոլշեւիկներուն։ Փաստ է նոյնպէս, որ Հայաստանի մէջ այս հոգեբանութեան դէմ եղած ընդվզումները սահմանափակելու, եւ անոնց արձագանգները անլսելի դարձնելու համար, Հայաստանի Ստալինի ծորտերը միշտ ալ դիմեր են ամենավայրենի եւ տգեղ միջոցներու։

Այս պայքարի մէջ է, որ ալիկար ղեկավարները, ձգտեր են միշտ վարկաբեկել «մեծապետական վտանգ»ի գոյութիւնը շեշտող իրենց շարքերը, ամբաստանելով զանոնք «նեղ շովինիզմի» եւ «ազգայնական երազներ սնանող» մահացու մեղքերով։ Այսպիսով ոչ միայն յաջողեր են լռեցնել ու հրապարակէն քշել արդարները, այլեւ նպաստեր են մատնանշուած վտանգը խորացնելու։ Եւ այսպէս է որ Թիֆլիսը անտեսեր է իր իրական դերն ու պարտականութիւնը մոռնալով գոյութիւնը Անդրկովկասեան ազգային հանրապետութիւններուն։

Բայց թողունք որ այս բոլորը կրկնէ հանդիսաւորապէս Կեդր. Կոմիտէն.

«Անդրերկոմը թոյլ տուեց ծայրայեղ կեդրոնացում Անդրֆեդերացիայի տնտեսական եւ կուլտուրական շինարարութեան ղեկավարութեան գործում, որ առաջ բերեց հանրապետական մարմինների դիմակազրկումը մի շարք ճիւղերում»։

Ծայրայեղ կեդրոնացման այս քաղաքականութիւնը մինչեւ այսօր ալ ծայրայեղօրէն կաշկանդեր է Հայաստանը, մասնաւորաբար իր տնտեսական ձեռնարկներուն մէջ։

Այս առթիւ նոյն այս սիւնակներէն շարունակաբար մենք կրկներ ենք այն անհանդուրժելի դիրքը, որու մէջ տեղաւորուած Թիֆլիսի ղեկավարութիւնը, Հայաստանի կառավարութեան դերը հասցուցած է եւ վարչութեան դեր, պարզ գաւառային վարչութեան մը դերին, յաճախ աւելի սահմանափակ։

Զկրկնենք այս առթիւ արձանագրուած բազմաթիւ դառն իրողութիւններ, քանի որ այսօր այդ բոլորի մասին իր վճիռն է մէջտեղ դրած բոլշեւիկ «տաղանդաւոր եւ անպարտելի առաջնորդը»։

Զկրկնենք նաեւ անոր համար, որ այսօր Հայաստանի մէջ ալ, մարդոց լեզուները բացուեր են, ու պայմանադրական համարձակութեամբ մը կը կրկնեն Կեդր. Կոմիտէի կողմէ մէջտեղ նետուած բանաձեւը։

Երեւանի «կուսակտիւը» լսելով Գ. Ա. Խանջեանի զեկոյցը.

«Միանգամայն ճիշտ է համարում եւ միանում է Համ. կ. (բ.) կ. կենտկոմի տրուած գնահատականին ազգային հարցում կատարուած սխալների վերաբերեալ, որոնք արտայայտուել են Անդրֆեդերացիայի տնտեսական եւ կուլտուրական շինարարութեան ղեկավարութեան գերկենտրոնացմամբ, մի շարք հանրապետական մարմինների ինքնագործունէութեան նուազեցմամբ եւ դիմակազրկութեամբ» («Խորհրդ. Հայաստան», 16 նոյեմբեր)։

Հայաստանի կուսակտիւը, «Պապէն աւելի պապական», չուզեր իր բոլշեւիկեան «կրակը» թափել միայն «մեծապետական» այս ախտաւոր հոգեբանութեան դէմ, բան մը աւելի ըրած ըլլալու համար, չի մոռնար իր դատապարտութեան խօսքն ուղղել նաեւ բոլոր «տեղական նացիոնալ-ուկլոնիզմի» հերոսներուն։ Եւ անշուշտ առանց նպատակի չէ այս անհամ խաղը։

Տեղական շարքերու մէջ գոյութիւն ունեցող զգացումները «մեծապետական» տրամադրութիւններու դէմ, որոնք միշտ ալ խեղդուած են սպառնալիքով ու պատիժով, կրնայ պոռթկալ հիմա, Ստալինի կողմէն ի նպաստ իրենց տրուած վճռի հետեւանքով։ Կանխելու համար այդ ամէնը, պէտք է ուրեմն կրկնել «տեղական» վտանգի գոյութիւնը։

Չէ՞ որ այս եղանակով միայն կարելի է եղած պահել ու պահպանել բոլշեւիկեան «միասնականութիւնը» եւ մանաւանդ տիրապետութիւնը միջակութիւններուն։

Թողլով Երեւանի կուսակտիւը իր ամբարտաւան «ղեկավարի» հաճելի ձեւով բանաձեւեր պատրաստելու, շարունակենք ծանօթանալ Մոսկուայի վճռի 3րդ կէտին.

— «... կուսակցութեան գլխաւոր գծի հիման վրայ, կենտկոմը գտնում է որ Անդրկովկասի կուսկազմակերպութեան մէջ այնուամենայնիւ դեռ չկայ անհրաժեշտ *բոլշեւիկեան միաձուլութիւն եւ համախմբուածութիւն* ...» (ընդգծումն իմս է, Ս. Թ.)։

Որ թարգմանի՝ Անդրկովկասը հեռու է տակաւին իրական համերաշխութեան մթնոլորտի մէջ, մէկ ընդհանուր նպատակի եւ գաղափարականի յաղթանակի համար, սպառ դնել իր ուժերն ու աշխատանքները։ Այլ խօսքով Լենինի դրօշին տակ եւս միութեան կապը կը մնայ թոյլ եւ անյոյս, վրացի, ազրբէջանցի եւ հայ բոլշեւիկի մէջ։

Ի՞նչ կ՚ըսեն այս մասին, բոլոր անոնք, որ Անդրկովկասեան ազգային կուսակցութիւններու նեղմիտ եւ ներհակ քաղաքականութեան վերագրելով այս մատնանշուած երեւոյթը, այսօր ատոր հետքն իսկ չեն նշմարեր, շնորհիւ եւ կամօքն Մոսկուայի։ Ի՞նչ հեղնանք սակայն, Մոսկուան ինքն է, որ կը դժգոհի, չգտնելով «բոլշեւիկեան միաձուլութիւն եւ համախմբուածութիւն»։

Մատնանշուած այս երեւոյթը Անդրկովկասի կեդրոնի համար չէ միայն։ Միւս հանրապետութիւններու մէջ ալ անոր գոյութիւնը զգալի է։ Եւ ասկէ ալ ծնունդ է առած «տիրապետութեան եւ ազդեցութեան պայքար»։

— «Ղեկավար կադրերի մէջ առանձին մարդկանց կողմից տեղի ունի անսկզբունք պայքար ազդեցութեան համար, եւ այդ ազդեցութեան հողի վրայ ղեկավար կադրերի ընտրութիւնն ու աշխատողների բաշխումը մի շարք դէպքերում կատարւում է ո՛չ թէ համաձայն կուսակցական գործարարական յատկանիշների, այլ այս կամ այն խմբակցութեանը յարելու յատկանիշի։ Դրա հետեւանքով յաճախ ղեկավար պոստերի համար առաջ են քշւում ակնյայտ կերպով թոյլ աշխատողներ»։

Բայց միայն Անդրկովկասի կեդրոնի եւ իր ենթակայ հանրապետութիւններու մէջ, է որ գոյութիւն ունի այս հիւանդագին իրողութիւնը։ Պատկերը նոյնը չէ՞ բովանդակ խորհրդային հանրապետութիւններու մէջ։

Օր մըն ալ անշուշտ պիտի լսենք վճիռ մը այս մասին — իբրեւ «առաջնորդի» օրուան կարգախօսք, իսկ այսօր այսքանն ալ պէտք է համարել իբրեւ կարեւոր քայլ մը։

Խնդիրը այն է թէ, այս անգամ արդէն ներսէն եւ այն ալ վերէն եղած այս ազդարարութիւնը իր նպատակին պիտի ծառայէ։ Շեղումները եւ քաղաքական գծի աղաւաղումները տեղի պիտի տա՞ն ուղղել բոլշեւիկեան քաղաքականութեան։

Սպասենք, որ դէպքերը տան պատասխանը։

Ս. ԹԸԹՈՒ

Յ. ՕՇԱԿԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ ԻՐ ՎԷՊԻՆ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Ինչո՞ւ այդքան ընդարձակ բռնած էք ուրեմն ձեր ծրագիրը։ Ու մանաւանդ ինչո՞ւ վէպ եւ ոչ պատմութիւն։

= Ծրագիրը հեռու է համեմատական ըլլալէ գործին մեծութեան։ Մարդկային կեանքը թեւ չէ որ պարզուի։ Միակ գիւղի մը քաշածները հարազատօրէն պատմելու համար — ու մի՛ մոռնաք որ թուրքերը աւելի մէկ մարդու ամէն մէկ ժամուն համար տանջանքի մասնաւոր գլուխներ յօրինեցին — գիրքերու տասնով, քսանով հատորներ անբաւական պիտի գային։ Եւ ոգածը պատմում ալ չէ, այլ ողբերգութիւն մը որ տարիներ կ՚երկարի, սա տարբերութեամբ, որ փոխանակ թատերաբեմի, ունի ընդարձակ աշխարհ մը ու փոխանակ դերասանի՝ մարդկային միսը, իր ամէնէն լայն գանգաւորութեան եւ հոգեպէս տարբերակերտ արժէքին մէջ։ Ասիկա ներկայացնելու համար պատմական մեթոտով, մէկի տեղ տասնաւորով մարդ է հարկաւոր։

Յետոյ, կարծեմ գիտէք թէ Կիպրոսը Ս. Ղազար մը չէ։ Ստիպուած եմ բաւարարուիլ իմ միջոցներովս։ Ասկէ՝ վէպի հարկադրանքը։ Զօր դիտողութիւնը թերեւս նկատի ունի վէպին ընդունուած ծաւալը եւ անոր քիչ մը հասարակաց օրէնքները։ Բայց ինծի համար վէպը արուեստի ձեւ մըն է, որ չունի կաղապարուած, անվերածելի ճարտարապետութիւն մը։ Վէպը կեանքն է։ Ու եթէ մեր տարիքը սահման մը ունի, սահմանը չունին մեր օրական ապրումները։ Մէկը ժամուան մը մէջ տասն անգամ աւելի շատ, խոր, խիտ կ՚ապրի քան միւսը, որ ութսուն տարիներ շալկած գերեզման չտկուելու ատեն ոչինչ ունի զինքը ետին դարձնող։ Այսպէս է նաեւ կեանքը վէպին մէջ։ Եթէ դուք հետեւած էք իմ նախկին գործերուս, պիտի տեսնէք որ անոնք հոգեբանական վայրկեաններ են առաւելապէս, որոնց ժամանակին մէջ գետնուելուն ու լուսաւորուելուն համար գրած եմ պահի յատակին կտոր մը թարք («Խոնարհները»)։ Ծակպտուկին մօտ հինգ հարիւր էջերը նուիրուած են քանի չհասնող հիմնական վիճակներու ցուցադրումին, խորութեան dimension-ին յատուկ ուշադրութեամբ մը։ Մնացորդացը ուրիշ բան պիտի չըլլայ, եթէ ոչ այդ կարգի վիճակներու առաւել թիւ մը։ Եւ որովհետեւ արդի վէպը դադրած է քաղքենի մարսողութեանց իբր օժանդակ թմրեցուցիչ մը միայն ըլլալէ (տաղանդաւոր մարդեր զայն լծած են համադրական ճիգերու) կամ անգործ ազնուականներու պարապոյթ մը ընձեռնելու այլապէս ստորնացնող դերէն, ես անոր՝ այդ արդի վէպին՝ կրնամ վստահիլ գլխաւոր վիճակներու կողքին ծագելի ամէն երկրորդական կացութիւններու օգտագործումը, — մտածում, երբեմն հոգեկան թնճուկներու պարզում կամ շեշտում, երբեմն առհաւական զգայութեանց զարթում, երբեմն անմասնը շինող հաստութիւն եւ կեղեւ, երբեմն գազա՛նը, որ իր ճիրանները կը սրէ մեր կիրքերուն թաւիշին վրայ. ու ի՛նչ որ պահը, ժողովուրդներու անգիտակցութեան մէջ մթերուած ու ծաղկաւոր թոյները, հոսանքնե՛րը պատմութեան ընթացքներուն եւ քմայքները ժամանակին՝ կը շղթայազերծեն խաղաղ մարդոց կրաւորներն ի վար, — բոլոր ասոնք օգտագործելի են այդ ազատ յօրինումին մէջ։

Կը զգամ տարակոյսը, որ կը բանաձեւուի ձեր շրթներուն, — գործողութի՞ւնը։ Բայց ձգեցէք ատիկա թերթօնին ու իր վաստակաւորին։ Տողը չէ հոս բանալ վէճը։ Ամբոխները կ՚ախորժին աղմուկէն, զօրանցքէն. բայց անոնց ծափը չէ, որ կը շահի ճակատամարտը։ Դէպքերը ըսել կ՚ուզեմ իրարու ագուցուած շատ մը շարժուն վիճակներ, որոնք մեկնակէտ կը կազմեն ամէն լուրջ կառուցումի՝ կ՚ենթարկուին արագութեան եղծումին ու կը վերածուին միերես փլանով պատկերներու։ Անոնք պարտաւոր են ազատագրուիլ մամլոյի վիճակէն, հագնիլ կլորութիւն, յետոյ խորք եւ երբ այդպէս կազմակերպուած կեանք՝ քալել մեր առջեւէն։ Արդիւնքին համար անբաւարար պիտի գար վէպին ընթացիկ գործողութիւնը։ Ասիկա կարելի է նմանցնել ջուրին երեսը յուզող շարժումին, որ քանի մը մեթր մարմինով կը պղտորէ առաջին փլանը, բայց անզօր է անկէ վար։ Չի բաւեր մարդերը թարթափել տալ այդ խառնակ ջուրերուն երեսին։ Արուեստագէտը հարկին տակն է մեր կիրքերուն ամբողջ թանձրութիւնը կտրել անցնելու ամէն վայրկեան, երեսէն մինչեւ յատակը ու փոխադարձաբար։ Վասնզի ուրիշ բան չէ ինքնին կեանքը։

Ամէն վայրկեան, մէկ բարձունքէն միւս անդունդին համար պատրաստուած խորաչափման մեթոտ մը, — ահա՛ ինծի համար իմաստը նոր վէպին։ Նման ճիգ մը, որ հերոսները, զանոնք լարող կիրքերը, զանոնք հալածող ուրուականները — երկինքէն ու երկրէն — մէկ գիծի բերէր ու կեցնէր միակ փլանի մը եւ ըլլար բաւական խղճամիտ, մնալու համար արուեստին պարտադրած վերապահութեան մէջ, անշուշտ համակրելի է ի՛ր իսկ կշիռովը։

Հասկնալի է, որ սովորական պատմումը անբաւական դառնայ այս իրերանցիկ, զիրար շարունակող, բայց ինքն իր մէջ միայն խորունկէն ախորժող կեանքի ալիքները ամբողջութեամբ պարագրկելու։ Գիտեմ որ մեր ժողովուրդը անպատրաստ է այդ կերպով ըմբռնուած ու տրուած աշխարհի մը հանդուրժելու։ Բայց ես նկատի չունիմ անոր ներկայ տկարութիւնը, մարսողութեան աստիճանացոյցը եւ ուրիշ անուշիկ բաները, որոնք գրողը կը տանին փառքի, ժամն թէ սուղ։ Կը գրեմ վար մեր ժողովուրդէն, մեծ բառ մը գործածելու համար։ Կը գրեմ մեր մնացորդներուն հետ մեր հոգիին մէկ պահն ալ փրկելու յանձնառութեամբ։ Հոս հարկ է աւելցնել պզտիկ այն պարագան ալ, որուն համեմատ մնացորդացը կը խորհրդանշէ նաեւ հեղինակին ալ հոգեվիճակը...

— Ասիատնե՞ր թէ հաւաքական ապրումներ պիտի զբաղեցնեն ձեզ՝ ձեր վէպին մէջ։

= Վէպին առաջին գիրքերը (երեք չորս հատ) անհատներու մենագրութիւններ են։ Բայց բառը պարտաւոր եմ գործածելու որոշ վերապահութեամբ։ Անհատ մը դուրս բերուելիք վիճակներուն ցուցադրութիւնը կատարած ատեն ժողովուրդի մը իմացական գանձարանը շահագործած կ՚ըլլամ։ Մեր ժողովուրդը, նոյնքան իր բարձրագոյն դասին մէջ, զուրկ է իմացական հետաքրքրութենէ. ի՞նչ է իվերջոյ իմացական կորիզը այլապէս կոչուած մեր մտաւորականին (նկատի ունիմ եւրոպական աշակերտ մեր դասընկերներս. բայց) Մեր քաղաքը հոգեկան ազգութեան փաստ մը միայն կը ծառայէ մեզ ուսումնասիրողի ...ջքին։ Մեր գիւղը իր կիրքերուն սանձուրիւնը միայն արժէքի կը բարձրանայ։ Այս մարզին դուրս, ասիկա աղքատ է քաղաքէն աւելի։

Այս ընդհանուր խօսքերը անոր համար, որպէսզի մեր վէպին չսպասենք ինչ որ չունի մեր ժողովուրդը։

Յատկանշական նկարագիրներ պիտի երեւան «Մնացորդաց»ին մէջ, առաւելապէս յեղափոխական գետինէն, ուր վիպականը (romanesque) կը միջամտէ առատօրէն ձեւով։ Այսպէս Մուրատ, Անդրանիկ, Զաւարեանի, Ակնունիի եւ ոչ դէմքերը, գոնէ անոնց կիրքը ունեցող նմանութիւններ պիտի երեւան։

Այդ մարդոց առթիւ թերեւս տեղծուի իմացական բարեխառնութիւն մը վէպին մէկ երկու գիրքերուն մէջ։ Մեծ այս դէմքերուն քովէն, մասնաւոր նաքերու խառնուրդով մը տեղ պիտի տամ առհասարակ մարդոց, որոնք ճամբուն վրայ կ՚իյնան այս պատմումին, կը գործեն ու կ՚անցնին այլեւս չերեւնալու համար։ Կ՚ընեմ ասիկա պարզապէս փրկելու համար մարդերու մեծ թիւ մը։

Անոնք որ թղթատած են մեր պատմիչներուն քրոնիկները, սարսափի դառն սեղմումով մը հասնատած են անդարմանելի պակասը մարդու՝ բիւրաւոր այդ էջերէն։ Որքան շատ երեւան մարդեր, իրենց ամփոփ գծագրութեամբ եւ հոգեկան որոշ կնիքով. այնքան շատ փաստեր փրկած պիտի ըլլանք մեր ժողովուրդին հոգիէն։ Կարելի է այս երկրորդական դէմքերը կը ծանրաբեռնեն վէպը։ Բայց ինծի համար այս վէպը թելադրող փառասիրութիւնը ամէն հետաքրքրութեան մը պաշտպանումը չէ։ Շահեկանութեան կեդրոնը փոխադրած եմ փրկուելիք մնացորդներուն։ Եւ որովհետեւ վէպին գրեթէ կէսը նուիրուած պիտի ըլլայ վերջին եղեռնին, կուգայ կէտը՝ երբ անհատները կը դադրին այլեւս կշիռ ունենալէ ու զանգուածը կը մտնէ կրկէս։

Ազգը՝ անհուն, բայց տարօրինակ կերպով միաձեւ, կը վերցնէ արուեստագէտին պարագրկումէն, արուեստին պայմանը ըլլալով զանազանութիւնը։ Պատերազմի գրականութիւն անուններուն տակ ծանօթ վերլուծումներուն դէմ կատարուած մեղադրանքը ինքնին կը ծանրանայ նաեւ մեր եղեռնէն վերցուելիք ամէն աշխատանքի վրայ։ Հազարաւոր մղոն երկայնքով ճամբու մը վրայ, գրեթէ ամէն տեղ մարդեր են որ կը մորթուին, իրարու նման պայմաններու տակ եւ ուրիշներ՝ որոնք կը մորթեն։

Այս ընդարձակութեան եւ այս միակերպութեան դիմաց, իմ ջանքս պիտի ըլլայ փոխադրել շահեկանութիւնը դէպի վիճակները։ Շատ խորացած վայրկեաններ, որոնք սեւեռուին շատ մը ճամբաներով միանգամայն։ Շատ մանր դիտուած հեղում մը՝ արիւնի, հոգիի, ոճիրի եւ մեղքի, նոյնքան իրաւ յատակի մը վրայ։ Տեսակ մը pointillisme։ Տեսակ մը առընթերագրում փոքր ու մեծ վիճակներու, որոնք իրենց հանգիտութիւնները հալեցնեն ու խեղդեն ընդհանուր գործողութեան մը մէջ, բայց ցցեն իրենց մասնակին, անձնացած ու տարբեր։ Թէ կը յաջողի՞մ, — այդ ուրիշ հարց է։

Տարագրութիւնը մեր հաւաքականութեան մեծագոյն ինքնասփռումն է, պայմանը որ զանգուածին վիպասանները կը փորձէ։ Ու երբ առանց ռոմանթիզմի յաջողուի մէկուն գոնէ այդ վիճակին ուրուաստուերն իսկ սեւեռել ու անցընել ընթերցողին, այդ մէկը կատարած կ՚ըլլայ իր պարտքը։

ՎԷՄՈՒՆԻ

ՍԱՆՁԱՐՁԱԿ ԱՅԼԱՍԵՐՈՒՄ

(ՔՍՏՄՆԵԼԻ ՓԱՍՏԵՐ)

Հայաստանի բոլոր գիւղերը այսօր բռնել են այլասերման ուղին։ Չեկան այդ ուղղութեամբ եւս անշեղ կատարել է իր «պարտականութիւնը»։

Փաշալուի շրջանից (Դարալագեազ) Ազատէր գիւղից Ն. Խ. եան ունէր մի որդի որ իր աչքի լոյսի պէս պահել փայփայել ու մեծացրել էր։

Բոլշեւիկները շրջանը մուտք գործելուց յետոյ, այդ տղան դառաւ պատուհաս գիւղի եւ իր մօրը համար։ Մօրը բոլոր յորդորները, խրատները ոչ մի դրական արդիւնք չտուին։

— Ես ամբողջ գիւղը պէտք է վառեմ, քարուքանդ անեմ։

Խեղճ կինը երկար, շատ երկար մտածեց որդու մասին։ Որդու չար գործերը ուղղակի տանջում էին մօրը, վերջը այնտեղին է հասցնում որ մի գիշեր քնած ժամանակ մորթում է որդուն, եւ կորցնում...

Նոյնը Դարալագեազից մի կին Ա...եան ունէր մի որդի. որին իր աչքի լուսի պէս պահում մեծացնում է։ Որդին սնւած բոլշեւիկների այլասերւած օջախում, չար մտքեր է սնուցանում մօրը հանդէպ։

Վերջը մի օր միտքը պարզ ա... սում է մօրը։ Մայրը լսել անգամ չի ուզում, որդու այդ հրէշային միտքը ուղղակի սարսեցնում է խեղճ կնոջ։

Որդին մնում է անսասան. ամէն օր տուն գալով պահանջում է մօրը կատարել իր կամքը — քնել իր հետ միասին։

Մայրը տեսնում է որ ձեռքից ազատուելու, ոչ մի հնարաւորութիւն չկայ, խնդրում է մի քանի օր եւս համբերել, մինչեւ ինքը քիչ մտածի...

Մի գիշեր որդին քնած ժամանակ, մայրը վերցնելով մի մեծ քար՝ խփում եւ ջարդում է որդու գլուխը. յետոյ թողնում հեռանում գիւղից։

Դարալագեազի Այնազուր գիւղացի Արմէն Մանուկեանը իբրեւ հին կուսակցական, բոլշեւիկների 21 թւին Դարալագեազի շրջանը գրաւելուց միանում է նրանց հետ։ Իբրեւ չեկիստ սկսում է աշխատել այդ շրջանում։ Լաւ հաշիւ մաքրելու ժամանակ է։ Առանց մի պատճառի ձերբակալում եւ գնդակահարում Արփա գիւղի քահանան եւ ... եղբօրը, որի հետ զուտ ... նական խնդիրներ ունէր։ Նոյնը ... րենց գիւղում խփում է Գրիգ... Շահբազեանին։

29 թւին Արմէնին փոխադր... են Բամբակ Լոռու շրջան։ Այդ... էլ մի անգամից խփում է 14 մեղ գիւղացիների։

Այդ 14 հոգուն խփելուն համ... Չեկան ձերբակալում եւ բանտ... կում է։

Ինն ամիս մնում է ... բանտում։ Ինն ամսից յետոյ ... տում, զինում եւ ուղարկում Դա...

ակալի շրջան, կուեւլու ապստամբներին դէմ։

Այդ տեղից վերադառնալով իր իրաւունքները, անցնում է Լենինական Չեկայի պաշտօնով, շարունակելու իր գազանութիւնը։

Արտենի եղբայր Աբէլ Մանուկեանը 23 թւին իր վատ բարքի համար նկատողութեան առարկայ է դառնում։

Մեղադրանքի գլխաւոր ախոյեանը համարում է մի Ազնաւուրցի պառաւ կնոջ։ Մի օր գնում է շրջանային միլիցիապետի (ոստիկանապետ) մօտ եւ բողոքում որ այն ինչ կինն անտեղի զրպարտութիւններ եւ սուտ, վատ, լուրեր է տարածում իր մասին։

Միլիցիապետը տալիս է մի միլիցիաներ եւ կարգադրում.

— Դնա այնքան ծեծիր որ սատկի շան պէս։

Այդպէս էլ անում է, գազանը, այնքան ծեծում է որ սպանում է։

Նոյն Աբէլը Արփեցի քահանայի աղջիկ Զապէլին դիմում եւ առաջարկում է իր ձեռքը։ Զապէլը մերժում է ասելով.— Ես պսակուելու դեռ կարիք չեմ զգում, դեռ պէտք է կարդամ։

Աբէլը նորից մի քանի անգամ դիմում է, բայց միշտ էլ մերժողական պատասխան է ստանում։

Մի օր Զապէլը դպրոց գնալուց ճանապարհին հանդիպում է Աբէլին։ Թշուառականը խփում հրացանով սպանում է Զապէլին։

— Աչա քեզ չեմ ուզում. մեռիր, իսկ ես կը գնամ ինձ համար ուրիշ կին կը ճարեմ։

Խփելուց յետոյ գնում ներկայանում է Չեկային ասելով որ խփեցի այս ինչ աղջկան։ Վերցնում ուղարկում են Երեւան։ Այնտեղ դատարանը դատապարտում է վեց ամիս բանտարկութեան։

Ամենէն այլանդակը Չէկիստ Ընդեղակոբցի Ռուբէնի պատմածն է։ Առանց խղճի խայթ զգալու այս անորակելի սրիկան ամէն տեղ իր նմաններին պատմում է.

— Մինչեւ այսօր 18 կուսութիւն եմ խախտել, իրիկունն էլ որ անեմ, 20ը կը լրանայ այստեղ Մ—ում։

Աչա թէ ուր է հասել բոլշեւիկների հասցրած այլասերումը։

Մեր նահապետական գիւղից այսօր ոչինչ չի մնացել։

ԴԱՐԱԼԱԳԵԱԶՑԻ

1 դեկտ.

ԾԻԾԱՂ

ԼԵՆԻՆՆ ՈՒ ԱԼԻՆ

Գրեց՝ ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

Ալին անկօշիկ էր մնացել,
եւ—
Հեւ ի հեւ,
Քայլեր էր ու գնացել՝
Տրապիզոնից—Մոսկով,
Բոբիկ ոտքով,
Ընկեր Լենինին ներկայացել
եւ ասել.—
«Լենին կարտաշ,
Ուզում եմ լինել քեզ արխատաշ
եւ եոլտաշ,
Ամա՛ յարա եոք,
Փարա եոք,
Համտա-չարըգըմ եոք...»։
Լենին տուել էր.—«Ձո՛կ...»։
եւ տուել էր Ալուն՝ սապոգ,
Մի քիչ էլ ոսկի փող...
Ալու սիրտը ընկել էր դող,
Բայց, ուզել էր մի «քիչ էլ հող»։
Լենին առեր էր քարտէս՝
Իջել էր պարտէզ,
Վերցրել էր մի գրիչ, մի չակուճ,
եւ մի բրիչ, մի բաժակ սուրճ,
Ընկ. Ալուն էր տուել էլ մի մանգաղ,
եւ նրան ասել էր խաղաղ.—
«Տո իր՝ ուզածդ չափով,
Փորիր՝ ուժեղ թափով...
Յանուն Լենինի
Էդ ամբողջը քուկդ թող լինի»։
Եւ ընկեր Ալին,
Մուրճը վերցրել խփել էր սալին,
Մէկ էլ մեխին,
Բայց շատ տեղին...
Փորել,
Փորփրել,
Գիծը հասցրել էր՝ Կարս-Արտահան
Մասիսն աքել էր տեղահան...
Եւ Կարսից—Տրապիզոն՝
Կարմրել էր հորիզոն...
Լենինն՝ յետոյ էր արթնացել,
Սակայն սարսափից՝ թեւեր առել,
Ու թռել էր, թռե՜լ—
Ամպերին թառել...
Ու այն օրից մինչեւ այսօր,
«Կարմիր գուռնա, կարմիր զորոր»
—Մասիսն ընկաւ թուրքին գերի,
Դաշնակ գընաց նրան բերի...

(Շարունակել)

ՕՏԱՐ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Անգործութեան հարցին շուրջ, ֆրանս. խորհրդարանին մէջ բացուած վիճաբանութեան առթիւ, երեսփոխան Հանրի Կէրնուէ զատ, որուն ճառը տուինք նախորդ օր, խօսեցաւ նաեւ ընկերվարական Սալէնկրօ։

Ստորեւ, ճառին կարեւոր մասերը.

— Ի՞նչ կ'առաջարկուի այսօր։ Ըստ երկրորդ յօդուածի տրամադրութեանց, գլխաւոր յօդուած, — Ինչ կը վերաբերի մասնաւոր ձեռնարկներուն, հրամանագրեր պիտի կրնան ճշդորոշել թիւը այն օտար գործաւորներուն, որոնք պիտի կլնան հոն գործածուիլ...։

— Ի՞նչ երաշխիք կայ ընդդէմ ամբոխավարական չափազանցութիւններուն։ Ո՛չ մէկ պարտաւորութիւն։ Միջոցները առաջադրանութիւնն ալ նոյնպէս կը հաստատուի։

«... Օտար աշխատաւորներու համեմատութիւնը պիտի ճշդորոշուի համաձայն արհեստներու, ամբողջ երկրին կամ շրջանի մը համար»։

Կիրարկումը բիրտ չպիտի ըլլայ․

«Հրամանագրերը ի հարկին պիտի ճշդեն այն ժամանակաշրջանները, որոնց ընթացքին, այս համեմատութիւնը մէկ կամ աւելի հանգրուաններով՝ պիտի յանգի որոշուած սահմաններուն»։

Վերջապէ՛ս, կառավարութիւնը միակը նախաձեռնարկ չպիտի ըլլայ։ Տահագրգռուած բանուորական եւ գործատիրական կազմակերպութիւնները եւ աշխատանքի ազգային խորհուրդը պէտք է իրենց կարծիքը յայտնեն։

Սալէնկրօ, պատասխանելէ յետոյ, տեղեկաբերին մէկ դիտողութեան, կը շարունակէ.

— Մենք վստահ ենք թէ բանուորները խոհեմ պիտի ըլլան։ Անոնք չեն անգիտանար թէ Անգլիա, ուր միայն անգլիացի բանուորներ կան, թէ Ամերիկա ուր օտարականներու մուտքն արգիլուած է, միլիոնաւոր անգործներ ունին։

Այսպէս ինչպէս կը պահանջէր Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը իր վերջին ազգային համագումարին մէջ, բանուորութիւնը չի փնտռեր «օտար աշխատաւորներու դէմ ուղղուած միջոցներուն մէջ՝ տնտեսական տագնապներուն դարմանը»։

Գալով կառավարութեան, եթէ պէտք է հաւատալ Աշխատանքի Նախարարին, ինծի կը թուի թէ տրամադիր չէ դուրս ելլելու իր վերապահ դիրքէն։ Եթէ ձգտէր անկէ դուրս ելլելու, անմիջապէս պիտի հասկնար թէ մէկ կողմէ, մեր բնակչութեան նուազումը, մեզ կը ստիպէ դիմելու օտար բանուորներուն, միւս կողմէ ֆրանսացի գործաւորը՝ հետզհետէ ձեռք կը քաշէ կարգ մը գործերէ։ Ուրեմն, մեր ճարտարարուեստը օտար ձեռքերու օժանդակութենէն բրտօրէն զրկելով չէ որ պիտի ապահովուի Ֆրանսայի գործաւորական վիճակը։

Ամէն չափազանցութենէ զգուշանալու այս կամքը կը գտնենք խորհրդարանին բոլոր նստարաններուն վրայ։

Բայց, մեր օրինագծին պատճառաբանութիւնները պարզելով մենք կ'ըսենք.— Առատութեան երկար ժամանակաշրջանի մը ընթացքին, չքաշուեցանք դիմելէ օտար գործաւորներուն։ Աշխատանքի եւ օրավարձքի մասին տրուած խոստումներու վրայ, աշխատաւորներ եկան։ Յաճախ, անոնք օրինական ամէն ձեւակերպութիւններ լրացուցած պայմանագրութիւններ ունէին։ Ամէն պարագայի մէջ, ամէն կողմէ ցոյց տուեր էին հիւրասէր Ֆրանսա մը, որ իրենց հետ պիտի վարուէր իբրեւ հայրենակիցներու։ Մեր երկիրը չի կրնար թերանալ յանձնառութեանց մէջ, զորս ստանձնած է այս կերպով»։

Նոյեմբեր 17ին Պ. Տալիմիէ իր կարգին կը շեշտէր.— Օտարականներուն մէջ, ոմանք քաղաքական ապաստանեալներ են, որոնք Ֆրանսա եկած են ապաստան փնտռելու։ Ո՛չ ոք կը կարծեմ, համամիտ է վաղը զանոնք զրկելու իրենց բռնակալներէն գործածել։ Ինչ որ չորս տարի առաջ մեր խորհրդարանական յանձնախումբի տեղեկագրին մէկ քանի կէտերուն, կը շարունակէ յիշելով մէկ քանի կարեւոր մէջբերումներ՝ ընդդէմ օտարականներու վտարման։ Կը յիշէ ի միջի այլոց հետեւեալը, գրուած գաւառական թերթի մը մէջ.— Այդ գործը (օտար աշխատաւորներու հեռացումը երկրէն) պիտի նշանակէր գործել այնքան գէշ արարք մը, եւ տեղի պիտի տար այն տեսակ գայթակղութեան մը, որ կառավարութիւնները, որքան ալ գէշ խորհուրդ ստացած ըլլան, պիտի ստիպուէին կանգ առնելու այս ոճրային անհեթեթութեան սեմին վրայ»։

Պ. Հանրի Կէրնուի յուզիչ միջամտութենէն յետոյ, թոյլ կուտամ ինքզինքս հաւաստելու թէ մեր խմբակցութիւնը չպիտի հանդուրժէ որ այս օրէնքը զէնք մը դառնայ ընդդէմ քաղաքական ապաստանեալներուն։

Գիտեմ թէ աշխատանքի նախարարն ալ նոյն բանն ըսաւ եւ ուրախ եմ հաստատելով խորհրդարանին միաձայնութիւնը այս կէտին մասին։ Բայց եթէ ճշմարիտ է թէ բոլորս ալ համամիտ ենք, պէտք է բոլորս ալ միաձայնութեամբ քուէարկենք բանաձեւը զոր պիտի առաջարկենք օտարականներուն մասին։

Դարձեալ, մեր օրինագծի 7րդ կէտին վրայ պիտի աւելցնենք հետեւեալը.

— Բոլոր գործատէրերը իրենց բանեցուցած օտար գործաւորներուն պիտի տան հաւասար վարձք ամէն մէկ արհեստի համար եւ ամէն մէկ արհեստի մէջ՝ որեւէ դասէ գործաւորի, համաձայն շրջանին կամ քաղաքին մէջ ընթացիկ կերպով ընդունուած սակին։ Հին պահանջ է այս։ 1885 Ժիւլ Կէտ կը պահանջէր արդէն։

— Երբեք հարց չէ դարձած որ եւէ մէկը արտաքսելու մասին։ Երբեք ընկերվարական գործաւորները չեն պահանջած վտարումը իրենց աշխատանքի եղբայրներուն, որոնք իրենց երկրէն դուրս նետուած են թշուառութեան երեսէն։ Ինչ որ անոնք կ'ուզեն, աշխատանքի սակ մըն է, որմէ վար արգիլուած ըլլայ աշխատցնել, հետեւաբար, պաշտպան եւ ո՛չ թէ հալածող օտար գործաւորներուն, որոնց մեկուսացումը, տկարութիւնը, այլեւս չպիտի կրնան յին շահագործել մեր գործատէրերը, սովահարելու համար իրենց հայրենակիցները։

Ի՞նչ կայ զարմանալու։ Օտարը որ եւէ քաղաքական իրաւունք չի վայելեր։ Վտարումը անդադար կը սպառնայ անոր։

Տեղական լեզուին իր անծանօթութեամբը մեկուսացած, յաճախ արդելափակուած գերիներու իսկական բանակատեղիներու մէջ, ան ենթարկուած է գործատիրութեան որ զայն կը գործածէ եւ որ յաճախ զայն կը շահագործէ։

Կը յաւակնի՞ք պաշտպանել ֆրանսական աշխատաւորութիւնը։ Արգիլեցէք որ վարձքի զեղչով գործ տրուի օտարականներուն։

Մենք կը մերժենք գործաւորները հանել դէմ առ դէմ, իբր թշնամի եղբայրներ։ Հեռացնելով ինչ որ կը բաժնէ, պահպանելով ինչ որ կը միացնէ, որովհետեւ, բոլորը մէկ դասակարգ մը կը կազմեն, մենք պիտի ըսենք կոչը, զոր 84 տարի առաջ Մարքս եւ Էնկելս կը յայտարարէին...

Աշխատաւորնե՛ր, բոլոր երկիրներու, միացէ՛ք»։

ՀԱՅԵՒՅՈՅՆ ԱՐԻՒՆԱՀԵՂ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՓԻՔՍԻ ՄԻՋԱԴԷՊԸ

Կիրակի օրուան Թիւով, հաղորդեր էինք կարգ մը մանրամասնութիւններ, Աթէնք, Փիքսի գաղթակայանին մէջ տեղի ունեցած կռիւին մասին։

Ջէզոք հայ մը որ Շահվերդեանի բանախօսութիւնը լսելու գացեր էր, հետեւեալ կերպով կը պատմէ դէպքը.

— Ներկաներուն մէջ մեծ թիւ կը կազմէին յոյն համայնավարները, որոնց գրպանները լեցուն էին քարերով։ Երբ բաւական բազմութիւն հաւաքուեցաւ, համայնավար մը բեմ ելաւ եւ ըսաւ բառ առ բառ հետեւեալը.

«Կոմունիստական ոգին թոյլ պէտք չէ տայ մեզ որ եռագոյն կոչուած քուրջի կտորին տակէնանցնի ընկեր Շահվերդեան»։ Այս նախադասութիւնը ծափերով կ'ընդունուի համայնավարներու կողմէ, որոնցմէ մին անմիջապէս դանդակատուն կը բարձրանայ եւ վար կ'առնէ դրօշակները։

ՅՈՅՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԴԻՐՔԸ

Վերջնականապէս կը հաստատուի որ յոյն համայնավար կուսակցութեան հրահանգով մօտ յիսուն յոյն համայնավարներ ներկայ գտնուած են հաւաքոյթին։ Քարկոծողները յոյն համայնավարները եղած են։ Նախապէս, հայ համայնավարները իրենց յոյն ընկերներուն հեռուէն կը ծանօթացնեն այն Դաշնակցականները, որոնց վրայ յարձակումը կեդրոնացնելու նպատակ ունեցած են։

Դէպքէն մէկ ժամ յետոյ, յոյն համայնավարները Քուքաքիի մօտերը, կապելայի մը մէջ հաւաքուելով «Ինտերնացիոնալ»ը երգած ու գինովցած են։

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԳՐԷ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹԸ

Յունաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի պաշտօնաթերթ «Ռիզոսփասթիս» հետեւեալը կը գրէ կիրակիի արիւնոտ դէպքի մասին.

«Տէրկութիի մէջ պիտի խօսէր Խորհրդային Հայաստանի ներկայացուցիչը, որ հոս եկած է 5000 հայ բանուոր փոխադրելու Խ. Միութիւն։

Բանախօսութիւնը տեղի չունեցաւ հետեւեալ պատճառաւ. Փաշիստները հաւաքավայրին վերեւ յուն. եւ հայկ. դրօշներ դրած էին, Բանուորները վար առին երկու դրօշակները եւ պատռեցին հայկական եռագոյնը։ Քանի մը փաշիստներ, որոնք հոն կը գտնուէին, քանի մը ձեռք ատրճանակ պարպեցին, քարեր նետեցին բանուորներուն դէմ, վիրաւորելով երկու հոգի։

Ոստիկանութիւնը վրայ գալով, փաշիստներու կողմը բռնեց։ Բանուորներու վճռական կեցուածքին առջեւ, փաշիստները ստիպուեցան փախուստ տալ, բանուորները որոշեցին ուրիշ հաւաքոյթ կազմակերպել շաբթուան մէջ, լսելու համար Խ. Հայաստանի պատուիրակը»։

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԿՐԿՆՈՒԻ

Փիքսի մէջ, երկրորդ անգամ ըլլալով է որ դրօշակի խնդիրը պատճառ կ'ըլլայ ծանր դէպքերու։

1924ին, երբ Պ. Շահվերդեան իր հետեւորդներով Փիքս կ'երթայ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հաւաքավայրին մէջ կախուած կը տեսնէ հայկական եռագոյնը, «այս քուրջը ի՞նչ գործ ունի հոս» կը հարցնէ։

Իր հետեւորդներէն Սուքիասեան կը փորձէ վար առնել դրօշը, բայց հոն գտնուող Հ. Մ. Ը. Մ.եան մարզիկներ արգելք կ'ըլլան, հայրենասիրութեան լաւ դաս տալով Երեւանի գործակալներուն։

Երեւի Պ. Շահվերդեան մոռցած է 1924ի միջադէպը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ եւ մելանով։

ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ
(Ա. Ե. Կ. ԽԱՉԻ ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿԸ)

Կաղանդ է եւ տօն բոլորին համար,— երախաներու տօնը։ Մայրիկներն իրար են անցեր կարելին ընելու եւ լաւագոյնը սարքելու համար ի պատիւ իրենց մանուկներուն, տօնածառ, պտուղներ ու խաղալիկներ։

Այս ցնծութեան մէջ անգամ, որքան դառնութիւններ, ցաւեր ու կարիքներ կը խոցոտեն մեր սիրտերը։ Հեռաւոր յիշատակներու քաղցրութեան հետ խառնուած է այս օտար ափերու լեղին... Ունինք անտէր մանուկներ եւ անճար հիւանդներ— երիտասարդներ՝ նետուած հիւանդանոցներու անկիւնը։ Տօնական օրեր են. կարելի՞ է չյիշել զանոնք։

Ո՞ր մայրիկն է որ չպիտի ուզէր բաժին հանել նոյնիսկ ամենահամեստ սեղանէն, անոնց որ չունին, անոնց որ կը տառապին, եւ կարօտ են գուրգուրանքի։

Ահա լաւագոյն առիթը կատարելու մեր նուիրական պարտականութիւնը,— իրերօգնութեան— առանց որու այնքան արեւներ պիտի խաւարէին օտարութեան մէջ։

Ա. Ե. Հ. կ. Խաչի գործը Փարիզի եւ գաւառի մէջ ծանօթ է այլեւս լայն խաւերու, անոր բաժնած կաթը անսնունդ մանուկներուն, անոր հայերէնի դասընթացքները, անոր օգնութիւնը հիւանդներու, եւ մասնաւորաբար թոքախտաւոր երիտասարդին, իր հեւաւոր դժբախտ հայրենակիցներուն համար ձեռնարկուած արդիւնաւոր հանգանակութիւնները ժողովրդականացուցած են իր անունը։

Ահա իր վերջին ձեռնարկը.— «Աժան վաճառք»ը, տօնական օրերուն առթիւ։ Ո՞վ պիտի չուզէր իր գնումները կատարել այստեղէն եւ օգնել այն անհրաժեշտ ստիպողական ձեռնարկներուն որոնց լծուած է Ա. Ե. Կ. Խաչի «Մանուկներու Պաշտպանութեան» մասնաճիւղը։

Վստահ մեր ժողովուրդին եւ մանաւանդ հայ մայրերուն զգացումներուն վրայ, մենք լաւագոյն յաջողութիւնը կը սպասենք այս ձեռնարկէն, որուն արդիւնքով պիտի թեթեւնան այնքան ծանր հոգեր։

«Աժան վաճառքը» նորութիւն մը չէ մեր մէջ, բայց պէտք է նորութիւն մը ըլլայ իր բարոյական եւ նիւթական յաջողութեամբ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Մանրամասնութիւնները կարդալ Դ. էջ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 դեկտ.— Իբրեւ աշխատաւոր Քոտէրի գործարանին, կ'ուզէի կարգ մը ճշդումներ կատարել եւ յետոյ համեստ առաջարկ մը ներկայացնել։

Քոտէրի վակոնի գործարանը աւելի քան մէկ տարի է որ չկրցաւ իր մէջքը շտկել։ Սկզբնական շրջանին երբ 2500 հոգի կը բանէին (եւ ոչ թէ 5-6 հազար), արդէն շաբաթական հինգ օր աշխատցնել սկսաւ։ Այդ շրջանին իսկ հայ աշխատաւորը գո՛հ էր իր վիճակէն, որովհետեւ այսպէս թէ այնպէս իր ապրուստը կրնար ճարել, մանաւանդ երբ նկատի ունենանք որ տեղացիի եւ օտարի խտրութիւնը չկար տակաւին։ Այնուհետեւ, սկսան 3-4 օր աշխատցնել ու բաւական թիւով հայ գործաւորներ դուրս ձգել։ Կը թուի թէ այլեւս այս գործարանն ալ սկսած է կիրարկել կառավարութեան ներքին հրահանգը։ Այս օրերս օտար գործաւորները տուն ղրկեց տասը օրուան համար։ Նախապէս արդէն երկու օր կ'աշխատցնէր։

Ուրեմն ներկայիս կ'աշխատին միայն Ֆրանսացիներ։ Հաւանաբար միացած օտար գործաւորներն ալ դուրս ձգուին։ Կը հետեւի թէ անտանելի է հայ աշխատաւորութեան վիճակը քանի մը սեզոնէ ի վեր, առաջին որ՝ Հայերու մեծամասնութիւնը բազմանդամ ընտանիքի տէր են եւ առհասարակ վարձակալ, չունենալով սեփական տուն, կը բնակին պանդոկներու մէջ եւ ստիպուած են ամսական վճարելու մէկ սենեակի համար 150 ֆրանքէն մինչեւ 300 կամ 350 ֆր.։ Ուրեմն անկարող են իրենց ապրուստը ճարելու եւ մանաւանդ սենեակի վարձքը վճարելու։ Երկրորդ՝ շատեր հող գնած են, տուն շինած, վստահելով իրենց բազուկին եւ աշխատանքի արդիւնքին։ Եւ երրորդ՝ դժուարին կացութեան մէջ են անոնք որ կանոնաւոր ինքնութեան թուղթ չունին եւ չեն կրնար օգտուիլ քաղաքացիութեան նպաստէն։

Դժբախտաբար շատ են այսպէս, ո՞ւր երթան եւ որո՞ւ դիմեն։ Ո՞ր քարին զարնեն իրենց գլուխը պատառ մը հաց ճարելու համար։ Մոլլ չեն, առոյգ եւ առողջ երիտասարդներ են պատրաստ ամէնէն դժուարին գործն իսկ կատարելու, յանուն պատառ մը չոր հացի, օտարները հայրենիք ունին, առաջին առթիւ իսկ կրնան մեկնիլ իրենց երկիրը, իսկ մենք ո՞րո՞ւ դիմենք... Հայաստանի կառավարութիւնը մեզ «հայրենազուրկ» (sic)... Հայաստանի կառավարութիւնը մեզ «հայ-մաթլուս» անուանեց։ Բարեգործականը հազիւ գլուխ քերելու ժամանակ ունի, հայ գործաւորներուս կը մնայ գլուխ հանել «Յառաջ»ի պաշտպանած այնքան գեղեցիկ առաջարկը, աշխատիլ ամէն գնով իրականացնել փոխադարձ օգնութեան սնտուկի հաստատումը։

Այսպիսով միայն հնարաւորութիւն կ'ունենանք օգնութեան հասնիլ մեր անգործ եղբայրներուն։ Ո՞վ պիտի ստանձնէ նախաձեռնութիւնը։ Իմ կարծիքով, Հայր. Միութիւնները ամէնէն մեծ դերը կրնան կատարել։ Մարսէյլի մէջ ունինք քանի մը տասնեակ Հայրենակցական Միութիւններ, մէկն ու մէկը չէ՞ կրնար նախաձեռնարկ ըլլալ, —Լիոնի մէջ Պալուցիներու Միութիւնը ձեռնարկած է հանգանակութեան՝ միայն Պալուցիներուն համար։

Մեր առաջարկը բոլորովին տարբեր է։ Կրնայ այս կամ այն միութիւնը նախաձեռնել եւ խորհրդակցական ժողովի հրաւիրել քաղաքիս մէջ գոյութիւն ունեցող բոլոր հայրենակցական եւ ուրիշ բարեսիրական միութիւնները։ Նոյն ժողովին մէջ կ'ընտրեն գործադիր յանձնախումբ մը, որուն կը մասնակցի իւրաքանչիւր միութենէ ներկայացուցիչ մը։

Ո՞ր միութիւնը քաջութիւնը պիտի ունենայ առաջինը իջնելու։

Գ. ՆԱՆԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ԱՇՈՏ - ԱՐԹՈՒՐԻՆ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԼԻԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւկին՝ ՌՈՒԲԷՆԻ

1931 դեկտ. 16 Փարիզ

ԶՕՐՍ ՀԱՐԻՒՐ ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ՓԱԿԵԼ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ

Հիւսիսի նահանգի գործարանատէրերէն շատերը, պատերազմական վնասներու հատուցմանց գլխէն առնելիքներ ունին պետութեան վրայ, որ ցարդ վճարուած չէ կատարած։

Այս իրողութեան դէմ բողոքելու համար, 400 գործատէրեր բողոքի բանաձեւ մը քուէարկեցին ընդդէմ կառավարութեան, յայտնելով թէ իրենց տարեվերջի վճարումներուն համար, իրենց յոյսը դրած էին այս հատուցումներուն վրայ, եւ թէ յետագային պատասխանատու չեն եթէ ստիպուին գործարանները փակել։

ԽԱՅԵԱՄԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Sociétés Savantesի սրահին մէջ

27 Դեկտ. Կիրակի իրիկուն ժամը 8 30ին

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՆՄԱՀ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՄԱՍԻՆ

ՔԱՌԵԱԿՆԵՐՈՒ ԵՐԳԸ ԵՐԵՔ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՈՎ՝ ԳԻՆԻ, ՈՒՆԱՅՆՈՒԹԻՒՆ, ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՀԵՏ

Երգի պահերուն քանոնի Յակոբ, Չութակի Հայկ եւ ուտի Բարունակ կը պատասխանեն իրենց թագսիմներով, նաեւ կը նուագեն սօլոներ։

Թառիստ Ժօրժ կը նուագէ պարսկական եղանակներ եւ կ՚ընկերանայ նշանաւոր պարուհի Օր. Ճէնանիին՝ իր շղարշի եւ ա.լ պարսկական պարերուն։

Պ. Միշա Աղնաւորեան կ՚երգէ կտորներ Սայեադ Նովայէ՝ Թառի ընկերակցութեամբ։

Ապահովեցէք ձեր տոմսերը։ Գին՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք։ Կը ծախուին «Յառաջ»ի եւ «Կավռօշ»ի խմբագրատունները, Պ. Հրաչ Սարգիսեանի խանութը, Հրանտ - Սամուէլի քով եւ բոլոր ծանօթ տեղերը։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Mutualitéի սրահը, 22 Rue St. Victor, մեթրօ Մօպէռ - Միւթիւալիթէ.

Կը խօսի Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ. նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. քաղաքական ուղեգիծը. կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի ընկերները։

ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» մասնաճիւղին կողմէ,

Ղեկավարութեամբ ՏԻԿԻՆ Ն. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

դեկտեմբեր 25ին, 26ին եւ 27ին 71 Ave. Kléber

Հրապարակի գիներէն աւելի աժան պիտի ծախուին ամէն տեսակի առարկաներ, տօնական սեղաններու բոլոր անհրաժեշտ ուտելիքները։

Կը խնդրուի հասարակութենէն որ իր ամէն կարգի գնումները ընելէ առաջ անգամ մը այցելէ Կ. Խաչի պազարը, ուր ոչ միայն աժանը եւ լաւը գնելու առաւելութիւնը պիտի ունենայ այլեւ մանաւանդ աջակցած պիտի ըլլայ մասնաճիւղին բարենպատակ ձեռնարկներուն (դպրոց, հիւանդ երախաներու դարման, յղի կիներու խնամք, եւայլն)։

ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Համազասպ խումբի կողմէ

Այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս

202 Rue Boi eau, Ճանկէօզեանի ճաշարանին մէջ

բանախօսութիւն, արտասանութիւն, մեներգ եւ խմբերգ, ճոխ պիւֆէ

Մուտք՝ այրերու 5 ֆր., կիներու 3 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը, Պ. Ժ. Ջարուկեանի 10 Rne François Garcin, տպարան «Եփրատ» 34 Rue Villeroy եւ Ճանկէօզեանի ճաշարանը, հանդէսին օրը կիշէն։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շապին-Գարահիսարի եւ շրջանի «Ռազմիկ» Հայր. միութեան կողմէ, 26 դեկտ. Շաբաթ իրիկուն Horticultureի սրահին մէջ։

84 րիւ տը կրընէլ (Rue de Grenelle) Métro Rue du Bac

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ ԽԵՋՈՅԻ ԹՈՒՋԸ

ԽԱՂԱՄՈԼԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ — ԳԱՒԱԹ ՄԸ ԹԷՅ

Մասնակցութեամբ՝ դերասանուհի Տիկ. Ս. Պաղտասարեանի, եւ կարող ուժերու, Անակնկալներ՝ դերասան Պ. Արման Կօթիկեանէ եւ երգիչ Պ. Սրապեանէ։

Եւրոպական եւ Արեւելեան պարերը կը սկսին կէս գիշերին, մասնակցութեամբ «Սանդրոսեան ճազ»ի, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։ Մուտք 7.50 ֆրանք

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ի նպաստ ԿՈՄԻՏԱՍ վարդապետին

Իր ծննդեան 60ամեակի առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Բէօթահիոյ Հայր. Միութեան

Հովանաւորութեամբ Ազգային վարչութեան եւ

Նախագահութեամբ ՊԱԼԱՔԵԱՆ սրբազանի

24 Դեկտ. Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Սալօն Մասիլիա, 1 Rue de l'Arsenal. 60 հոգինոց երկսեռ երգչախումբ, ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ։ Կը մասնակցին Օր. Ավճեան Փարիզէն, Պ. Ս. Ջէօրէկճեան (ջութակ), Mlle S. Arnaud (դաշնակ)

Տոմսերը 20, 15 եւ 10 ֆր.։ Կը ծախուին միութեան եւ երգչախումբի բոլոր անդամներու քով, իսկ հանդէսին օրը՝ կիշէն ժամը 8.30ին։

ԾԱՆՕԹ.— Ծխելը արգիլուած է, կը խնդրուի երախայ չբերել։

Լիոնի «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հասցէ՝ 202 Rue Boileau, LYON

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՊԷՔՈՆԻ Մասիս խումբի ժողովը այսօր Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը չորեքշաբթի իրիկուն 8.30ին գրադարանի սրահին մէջ, 262 Rue Duguesclin։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 832.80 ֆր.
Վալանս, Գործ.— 500։
Սէն Մօրիս, Գործ.— 203.80։
Մարսէյլ, Աւետ.— 35։
Բլամար, Ս. Յ.— 69։
Ռոման, Ա. Պ.— 30։
Պուրկ տէ Փէժ, Մ.Գ.— 149.20։
Վիէն, Գործ.— 315։
Փանթէն, Գ. Պ.— 50։
Ռուամզիէռ, Ե. Մ.— 35։
Վառնա, Գործ.— 150։
Բէմփէր, Բ. Գ.— 140։
Պելկրատ Գ. Պ.— 200։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Խարբերդի Աշուան գիւղէն Արամ եւ Տաճատ Յակոբեանները, իրենց մօր անունն՝ Սարա, հօր անունն՝ Մանուկ։ Տարագրութեան միջոցին մայրերնին մեռած է եւ իրենք մնացած են Հալէպի եւ Ուրֆայի շրջանակին մէջ գտնուող Սուրուճ գիւղը։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց հօրեղբօր Պ. Յակոբեանի,

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113)

ՆԱՀԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

5.— ՆՈՐ ԼՐՏԵՍ ՄԸ

Իրիկունը լուր բերին ինծի թէ Օննիկ էֆէնտի, երբ Պատրիարքարանի փողոցին անկիւնը գինեվաճառ Գրիգորին խանութին մէջ նստեր էր, յանկարծական յարձակման մը կ՚ենթարկուի։ Ռմբագործը, հանելով իր դաշոյնը, երեք տեղերէ ծանրապէս կը վիրաւորէ զայն։ Իւրկիւպլիւ ոստիկան Մէհմէտ էֆէնտի կը տեսնէ, կը յարձակի ռմբագործին վրայ, որ ատրճանակը հանելով կը կրակէ։ Ոստիկանը եւս իր կարգին կրակ կ՚ընէ եւ անկենդան գետին կը փռէ հայ ֆետային։

Բոլոր այս դէպքերը կը հաստատէին թէ Դրօշակեան կոմիտէն այլեւս պատերազմ յայտարարած էր։ Ես չափազանց կը նեղսրտէի՝ տեսնելով այս լրբութիւնները։

6.— ՀԱՅ... ՏԷՐՎԻՇ ՄԸ

Քանի մը օր ետքը, առտուն կանուխ դարձեալ բնակարանս այցելեցին Գարակէօզեան Տիգրան, Մաքսուտեան Սեպուհ(*), Անտոն Հաճեան, որ վաճառականի գրասենեակ մը ունէր Մէհմէտ Ալի փաշայի խանին մէջ։

Ասոնց երեսին վրայ գոյն չէր մնացած, լեմոնի պէս դեղնած դէմք մը ունէին բոլորն ալ։ Նոյն իսկ Մաքսուտեան Սեպուհ վախէն անդամալուծուած ծարդու մը պէս կը դողար շարունակ, եւ չէր կրնար ոտքի վրայ մնալ, խօսելու կարողութիւն չունէր, բոլորովին կորսնցուցած էր ինքզինքը։ Առանց նկատի առնելու, որ կը գտնուին իմ տանս, իմ սենեակիս մէջ, վախէն ետեւ կը դառնային, իրենց շուրջը կը նայէին, կարծես մէկը կը հետապնդէր կամ կը լրտեսէր զիրենք։

Վարժուած էի այսպիսի այցելութիւններու, առաջուց ծանօթ էի նման այցելութեանց նպատակին. ուստի նախ փորձեցի մխիթարել զիրենք.

— Գիտեմ, կը սպառնան ձեզի, դրամ կը պահանջեն ձեզմէ։ Ձեզի կը տեղեկացնեն, որ, եթէ չվճարեք պահանջուած դրամը, կամ չմասնակցիք կոմիտէին, պիտի սպաննեն ձեզ, այնպէս չէ՞։ Մի՛ վախնաք։ Ձեր մազին չեն կրնար դպչիլ։ Թէեւ կոմիտէճիները միր պաշտօնեաներէն մէկ քանին սպաննեցին, սակայն մենք ալ իրենցմէ 70—80 կոմիտէճի ձերբակալեցինք։ Մնացեալներուն ալ հետքերը գտած ենք։ Քանի ես այս երկրին ոստիկանական նախարարը կը մնամ, շունչ առնել չպիտի տամ խռովութեանց այդ հեռոսներուն։ Ասիկա կը յայտարարեմ հոգիիս խորքէն։ Ուրիշ խնդիր՝ եթէ զիս ալ սպաննեն։ Ամէն պարագայի մէջ հոգ մի ընէք, եւ պատմեցէք թէ ի՛նչ պատահեցաւ ձեզի։

Այս խօսքերէս յետոյ, մէկ մէկ գաւաթ լեմոնատ հրամցուցի այցելուներուն, որոնք քիչ մը հանդարտեցան։ Գարակէօզեան Տիգրան յուզուած շեշտով մը սկսաւ պատմել.

— Փաշա՛, երէկ իրիկուն, երբ զաւակներուս ու կնոջս հետ սեղան նստեր էինք, փողոցի դուռը զարնուեցաւ։ Սպասուհիս բացաւ դուռը։ Մեւլեւի տէրվիշներու կերպարանքով մարդ մը սպասուհիին կը հարցնէ թէ «տո՞ւնն է տանտէրը»։ Երբ սպասուհին կ՚ըսէ թէ, այո՛, տունն է եւ ճաշի նստած է, տէրվիշը նամակ մը կը յանձնէ իմ հասցէիս եւ կը մեկնի։ Ճաշէն յետոյ սպասուհին ինծի տուաւ նամակը։ Կարդացի, վերջին պատառը կոկորդս մնաց։ Այլեւս չէի կրնար կլլել։ Հրամեցէք, աճաւասիկ նամակը...։

Նամակը կը կրէր Դրօշակեան կուսակցութեան կնիքը։ Գարակէօզեան Տիգրանէն կը պահանջուէր 250 կարմիր ոսկի, եթէ դրամը չյանձնուէր մահուան պիտի դատապարտուէր։

Մաքսուտեան Սեպուհէն եւ Հաճեան Անտոնէն ալ նոյնքան գումարներ կը պահանջուէին։ Անոնց նամակներն ալ յանձներ է նոյն տէրվիշը։ Նամակները յանձնուեր էին իրիկուան դէմ։ Ձեռագիրը մէկ ձեռքէ ելած էր։ Հայերէն գրուած էր։

Առի նամակները, այցելուները քիչ մըն ալ մխիթարեցի եւ շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ կառավարութեան հանդէպ ցոյց տուած իրենց հաւատարմութեան համար, ճամբու դրի։ Ժամանակս եկած էր, ուստի ոստիկանական նախարարութիւն գացի։

Դեռ նոր նստեր էի թիկնաթոռիս մէջ, յանկարծ ներս մտաւ թիկնապահս եւ ըսաւ թէ ոստիկանական տեսուչ Հիւսնի պէյ եկած է եւ զիս տեսնել կ՚ուզէ։ Անմիջապէս ընդունեցի։ Հիւսնի պէյ պատմեց.

— Փաշա՛, գաղտնի ոստիկանները ձերբակալեցին մեւլեւի տէրվիշ մը, որուն ընթացքը եւ շարժումները կասկած կը ներշնչէին։ Բնակավայրը չէ կրցած ցոյց տալ։ Ցայտնած է թէ Մէհմէտ Հըֆզի կը կոչուի։ Անձնագիրը պահանջեր են, «քովս չէ» պատասխաներ է։ Վերջապէս կը հասկցայ որ հայ մըն է։ Երբ ես գործիս գլուխը կ՚անցնէի, գաղտնի ոստիկանները տակաւին նոր ձերբակալած էին։ Ուզեցի ձեր մօտ բերել, որպէսզի դուք անձամբ հարցաքննէք զինք։

— Ի՞նչ լաւ հանդիպում։ Ինծի ծանօթ է, մեւլեւի տէրվիշին պատմութիւնը։ Դիպուածը օգներ է ձեզի։ Այդ մեւլեւին է, որ կը ցրուէ կոմիտէին սպառնագրերը։

(Շար.)

(*) ԽՄԲ.— Պիտի ըլլայ Սիմոն։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ			250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տլ.	8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
23
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1931

23 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1758

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՛ՆՉ ԿԸ ՍԱՐՔԵՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Կատաղի արշաւանք մը սկսած են Թուրք թերթերը՝ Սուրիոյ հայ գաղթականութեան դէմ։ Արշաւանք մը, որուն հիմը դրուեցաւ անցեալ գարնան, եւ ուռելով, զարգանալով, հասած է իր գագաթնակէտին։

Արշաւանքին նոր գոյն եւ կերպարանք տուած եղաւ ներքին գործավարին ծանօթ այցելութիւնը՝ Տէրսիմէն մինչեւ հարաւային սահմանները։

Դեկտ. 6ին, «Ճիւմհուրիյէթ» կ՚ազդարարէր խմբագրականով մը.

—«Թուրքիայէն մեկնած հայ գաղթականները այսպէս մեր սահմաններուն վրայ տեղաւորելը կարելի՞ է բարեկամական ընթացք համարել։

«... Երբ ստիպուինք մարել այդ խռովարար բոյները, բնականաբար պատասխանատու պիտի ճանչնանք զանոնք որ իբրեւ գործիք կը ծառայեցնեն այդ մարդիկը։

«...Ինչո՞ւ հայ գաղթականները մեր քթին տակ կը խռթեն, ինչո՞ւ հաշուի չեն առներ որ օր մը, երբ դանակը ոսկորին հասնի, այդ մարդիկը ցիրուցան եւ թշուառ վիճակի մը պիտի մատնուին»։

Այդ օրէն ի վեր ամէն օր, հեռուէն մօտէն սլաքներ կ՚արձակուին, միշտ միեւնոյն առաջադրութեամբ,— գրգռել Թուրք եւ արաբ հանրային կարծիքը, հայ գաղթականութիւնը ներկայացնել իբրեւ խռովայոյզ տարր, եւ գետին պատրաստել հալածանքներու, նոյնիսկ ջարդի։ «Ճիւմհուրիէթ»ի բառերն ու նախադասութիւնները ո՛րքան է կասկած չեն ձգեր այս մասին։

Եւ ահաւասիկ նորագոյն փաստերը։

«Միլլիյէթ»ի խմբագրապետը, որ ընկերացաւ ներքին գործավարին, դեկտ. 13 թուակիր խմբագրականով մը կրկին կ՚արծարծէ մաքսանենգութեան խնդիրը եւ կը պատմէ թէ հայերը ձեռնարկած են «տնտեսապէս քանդելու Թուրքիան», եւ միեւնոյնատեն լրտեսութիւն կը կատարեն, մաքսանենգութեան շնորհիւ։

Ուրիշ խուժանավար թերթ մը, «Եէնի Կիւն», իր կարգին ձայն տալով, կը պատմէ թէ Ֆրանսացիները կ՚աշխատին հայկական պետութիւն մը հաստատել Թուրքիոյ եւ Իրաքի սահմանին վրայ, «Էլ Ճէզիրէի կառավարութիւն» անունով։

Հռչակաւոր «Ճիւմհուրիյէթ»ն ալ միանալով կարաւանին, աւելի կը զուտաւորէ այս հէքեաթը եւ ուղղակի կ՚ամբաստանէ Ֆրանսան։ Միեւնոյն ատեն յայտնապէս կը գրգռէ արաբ աշիրէթները։ Մանրամասնութիւնները կը կարդաք Գ. էջին մէջ։

Մէկ խօսքով, Թուրքերը նոր ճակատ մը կը յարդարեն, ուղղակի կամ անուղղակի հարուածելու համար Սուրիա հաստատուած հայկական համրանքները։ Եթէ ուրիշ ո՛րեւէ ծրագիր չունենան, միայն մաքսանենգութեան պայքարին համար նախատեսուած միջոցները բաւական են, իրենց նպատակին հասնելու համար։

Մաքսանենգութիւնը առեւտրական չարիք մըն է եւ կապ չունի ո՛րեւէ ժողովուրդի առաքինութեան կամ վատութեան հետ։ Բուն մաքսանենգները կը վխտան Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս կաշառակերները, գողերը, սրիկաները եւ ջարդարարները։ Բայց ինկիւրին կ՚ուզէ քաղաքական հանգամանք տալ այդ էապէս թրքական ճարտարարուեստին, եւ քանդել հայկական բոյները —հազիւ տեղաւորուած համրանքները։

Ապացոյցն ալ այն, որ ահաւասիկ մէկ ամիսէ ի վեր արտակարգ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, մաքսանենգութեան պայքարը ձեւակերպելու համար։ Եւ ամէնէն առաջ կը նախատեսեն զինուորական միջոցներ,— շրջուն ջոկատներէ, պատերազմական առեւաններէ մինչեւ օդանաւերը։ Իբրեւ թէ Թուրքերը նոր նկատեցին այս տեւական եւ դասական չարիքը— մաքսանենգութիւնը, եւ պատերազմ կը սպառնան աջ ու ձախ, իրենց սահմանին վրայ։ Եւ սահմանէն ալ անդին։

Արդ, այնպէս ինչպէս կը ծրագրուի, կասկած չկայ որ մաքսանենգութեան պայքարը դուռ պիտի բանայ թրքական գոյնզգոյն «քաջագործութեանց»։ Հրոսախմբեր պիտի կազմուին եւ արշաւներ պիտի սարքուին՝ մաքսանենգներ հետապնդելու պատրուակով։ Եւ առաջին հարուածը պիտի իջնէ սահմանամերձ հայկական գիւղերուն վրայ։ Եթէ արիւն չթափի, անխուսափելի է աւարառութիւնը։ Եւ որովհետեւ գիտենք թէ Թուրքերուն նպատակը աւելի քաղաքական է քան տնտեսական, պիտի ստեղծուի ահուսարսափի շրջան մը, ցրուելու համար տեղաւորուած համրանքները։

Մնաց որ, մաքսանենգութեան պատրուակին հետ խառն է քաղաքական հէքեաթն ալ,— հայկական պետութեան մը կազմութիւնը՝ Էլ Ճէզիրէի մէջ։

Ինչ որ «Էլ Ճէզիրէի կառավարութիւն» կը կոչեն, նորութիւն մըն է մեզի համար։

Այդ շրջանին մէջ եղած-չեղած հայերը երկու տարի առաջ Անատոլուէն քշուած բեկորներն են, որոնք տեղաւորուեցան Համըշլըի մէջ եւ որոնց թիւը չանցնիր քանի մը հարիւր ընտանիքը։

Արդ, ի՞նչպէս կարելի է «հայկական պետութիւն» կազմել այդ փշրանքներով։ Ան ալ արաբական ծովու մը մէջ, վաչկատուն ցեղերու ցանցի մը տակ։

Բայց Թուրքերը ոչ թէ անխելք են, այլ նենգ։ Եւ կ՚արժէ բանալ վարագոյրը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՏԱՐ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՕՐԷՆՔԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ 10 ԱՌ 100Ի ԵՆԹԱԿԱՅ

Երեսփ. Ժող. մը անցեալ երեքշաբթի օր, մէկ քանի ժամ էր յատկացուցեր, Ֆրանսայի մէջ բանող օտար գործաւորներու հարցին լուծման եւ ֆրանսացի աշխատաւորներու պաշտպանութեան։ Նախորդ օր, կէսօրէն վերջ, սկսաւ օրինագծին կէտերու քննութեան եւ որովհետեւ երեկոյեան դէմ, հազիւ լրացուցեր էր 2րդ յօդուածին քննութիւնը, որոշուեցաւ գիշերային նիստ գումարել, լրացնելու համար նախագծին քուէարկութիւնը։

Քուէարկուած առաջին յօդուածին բովանդակութիւնը հետեւեալն է։

Անուղղակի կամ փոխադարձ համաձայնութեամբ, պետութեան, նահանգներու, համայնքներու հետ կնքուած նիւթերու հայթայթման կամ հանրօգուտ շինութեանց վերաբերեալ յանձնառութեանց] տեսրակներուն մէջ, պէտք է թիւը ճշդուած ըլլայ օտար գործաւորներուն, որոնք պիտի աշխատցուին պայմանագրութիւնը գործադրելու համար բացուելիք կամ արդէն գոյութիւն ունեցող արհեստանոցներուն եւ աշխատանոցներուն մէջ։

Այս պարագային, օտար գործաւորներու թիւը չպիտի անցնի հարիւրին 10ը եւ պիտի ճշդուի աշխատանքի տեղաւորման ձեռնհաս սպասարկութեանց հետ խորհրդակցաբար։

Հանրային սպասարկութեանց, ինչպէս նաեւ հանրային սպասարկութիւններէն մենաշնորհով առնուած անհատական ձեռնարկներուն մէջ, այս թիւը չպիտի անցնի հարիւրին 5ը։

Այս հաւաքականութիւնները, նոյն պայմաններով թիւը պիտի ճշդեն օտար գործաւորներուն, շինութեանց, հայթայթումներու եւ սպասարկութեանց մէջ, որոնք կը կատարուին ռէժիի եղանակով։

Բ. ՅՕԴՈՒԱԾ.— Այս առաջին յօդուածին քուէարկութենէն վերջ, Երեսփ. Ժողովը անցաւ Բ. յօդուածին, որուն աչա առաջին հատուածը.

— Ինչ կը վերաբերի ճարտարարուեստական կամ առեւտրական մասնակի (անհատական) ձեռնարկներուն որոնք չեն նախատեսուած նախորդ յօդուածով, հրամանագրերով պիտի ճշդուի թիւը օտար գործաւորներուն, որոնք պիտի աշխատցուին։

Երեսփոխան մը առաջարկեց այս տրամադրութեան մէջ մտցնել նաեւ հողագործական ձեռնարկները, ինչ որ մերժուեցաւ 179ի դէմ 402 ձայնով։

Գ. ՅՕԴՈՒԱԾ.— Գ. յօդուածին վիճաբանութիւնն ու քուէարկութիւնը տեղի ունեցաւ գիշերային նիստին մէջ։

Գ. յօդուածի տրամադրութեանց համաձայն, որեւէ օտարական որ կ՚աշխատի Ֆրանսայի մէջ, պէտք է ունենայ նախարարական յատուկ արտօնութիւն։ Արտօնութիւնը կը տրուի աշխատանքի տեղաւորման հանրային սպասարկութեանց հետ խորհրդակցաբար, այսինքն՝ անոնց կարծիքն առնելէ վերջ։

Ուրիշ օտարականներու վրայ նախապատուութիւն պիտի տրուի քաղաքական ապաստանեալներուն, դաշնակից բանակներու նախկին պատերազմիկներուն, ֆրանսացի զաւակ ունեցող օտարական հայրերուն. երեսփոխանի մը առաջարկին վրայ՝ հակառակ կառավարութեան դժկամութեան, անցաւ տրամադրութիւն մըն ալ որով ուրիշ օտարականներու վրայ նախապատուութիւն կը տրուի նաեւ աշխատանքի արկածեալ անդամահատներուն։

Դ. ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ համաձայն, հրամանագիր մը պէտք է ճշդէ օրէնքին գործադրութեան պայմանները՝ եղանակէ եղանակ եւ սահմանագլուխներու աշխատանքներու մէջ բանող օտար գործաւորներուն մասին։

Մէկ քանի երեսփոխաններ պահանջեցին որ երկրագործական օտար աշխատաւորները չկարենան լքել իրենց արհեստը, մտնելու համար ուրիշ արհեստային դասակարգի մը մէջ, որ արդէն խճողուած է։ Մերժուեցաւ։ 4, 5 եւ 6 յօդուածները որոնք կը պատկանին երկրագործական աշխատանքի, ընդունուեցան։

Եօթերորդ յօդուածը կը տրամադրէ այն պայմանները, որոնք թոյլ կուտան շեղումներ կատարել։ Ութերորդ յօդուածը կը վերաբերի պատիժներուն։

Ընկերվարական երեսփոխանը Սալէնկրօ, պահանջ դրաւ որ օտար գործաւորները ստանան Ֆրանսացիներու հաւասար օրավարձք։ Մերժուեցաւ։

Օրինագծին ամբողջութիւնն ընդունուեցաւ 452 ձայնով։

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

ԱԹԷՆՔԻ ԴԷՊՔԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ՄԵԾ ՎՆԱՍ ՆԵՐԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒՆ

Թիքսի արիւնոտ դէպքը շատ գէշ տպաւորութիւն ձգած է հելլէն իշխանութիւններուն վրայ, որոնք ցաւ կը յայտնեն որ Յունաստանի մայրաքաղաքին մէջ, հայ համայնավարները ցոյցեր կ՚ընեն եւ կը յանդգնին պարզուած հելլէն դրօշը վար առնել։

Թիքսի դէպքը պատճառ եղած է որ գաղթակայանի խրճիթներուն առումախի մասին ներգաղթողներուն ի նպաստ ըլլալիք կարգադրութիւնը նոր դժուարութիւններու հանդիպի։

Հակառակ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Առեննապետին յամառ հետապնդումներուն, պատկան նախարարութիւնը տրամադիր եղած չէ վերաքննել խրճիթներու առումախի արգելքի մասին տրուած որոշումը։

Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը պաշտօնապէս պիտի ազդարարէ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, որպէս զի գաղթականութիւնը զգուշացնէ համայնավարներու ձեռքը գործիք ըլլալէ։

Նաեւ, գրոյց կը շրջի թէ Ապահովութեան Ընդհ. Մարմինի բարձր պաշտօնատարներէն մին փափաք յայտնած է Վարչութեան Ատենապետին հետ տեսակցելու, հայութիւնը շահագրգռող խնդիրներու մասին։

Ինչպէս կը հետեւցուի այս տեղեկութիւններէն, Թիքսի արիւնոտ դէպքէն ամէնէն աւելի վնասուողները կ՚ըլլան ներգաղթողները։

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՑԱՆԿ 2

Շապին Գարահիսարցի զինուոր մը (Թ. Անկարեան)	100.—
Գ. Սարգիսբէկեան, Ռէթէլ	60.—
Ս. Գոնեալեան, Bourg en Bresse	50.—
Գումար	210.—
Ա. ցանկին գումարը	700.—
Ընդհ. գումար	910.—

Ժողովրդական մեծ ցոյց մը ընդդէմ հայ կառմոուկներուն

Յունական եւ հայկական դրօշակներուն դէմ, դեկտեմբեր 13ին եղած անարգանքը անարգողներուն վերադարձնելու եւ հանդիսաւորապէս, երկու դրօշները վերստին Թիքսի եկեղեցիին վերեւ պարզելու համար, հայ ժողովրդական կազմակերպութիւններու եւ յոյն ազգայնական կազմակերպութիւններու մասնակցութեամբ, անցեալ կիրակի, առտուան ժամը 11ին, Թիքսի մէջ տեղի ունենալիք ժողովրդական ցոյցը, որուն համար արտօնութիւն առնուած էր, յետաձգուած է, բազմաթիւ ազգայիններու, մարմիններու եւ նախկին պատերազմիկներու միութեան խնդրանքին վրայ։

Յառաջիկայ օրը եւ թուականը պիտի որոշուի տեղի ունենալիք ժողովրդային ցոյցին, որ միանգամայն հելլէնահայ եղբայրակցութեան անկեղծ մէկ արտայայտութիւնը պիտի ըլլայ, կը գրէ «Նոր Օր»։

Սուրիոյ աղմկալից ընտրութիւնները

ԴԱՀԻՐԷ, 21 Դեկտ.—Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ ընտրութեանց առթիւ անկարգութիւններ պատահած են Դամասկոսի մէջ, ուր խռովարարները յարձակած են քաղաքապետարանին վրայ։

Ոստիկանութիւնն ստիպուեցաւ միջամտել եւ կրակել ցուցարարներուն վրայ։ Վիրաւորներ կան երկու կողմէ։

Ընտրութիւնները յետաձգուեցան Դամասկոսի եւ Համայի մէջ, մինչեւ որ անդորրութիւնը վերահաստատուի։

Միւս բոլոր վայրերուն մէջ, ընտրութիւնները կը կատարուին խաղաղօրէն։

ԴԱՄԱՍԿՈՍ, 21 դեկտ.— Սուրիոյ օրէնսդիր ժողովին համար, առաջին կարգի ընտրութիւնները տեղի ունեցան դեկտեմբեր 20ին։

Համաձայն, Մարզպանին հանդիսաւոր յայտարարութիւններուն, զորս ըրեր էր Ֆրանսայէն վերադարձին, հոգատար իշխանութիւնները կատարելապէս զգուշացան կողմ բռնելէ ընտրական պայքարին մէջ։ Անոնց գործունէութիւնը սահմանափակուեցաւ անհրաժեշտ կարգադրութիւններով, պահպանելու համար հանրային անդորրութիւնը եւ արգիլելու համար ամէն ճնշում կամ ահաբեկում ընտրողներուն վրայ։ Նոյն ոգիով, ամէն միջոց ձեռք առնուած էր ապահովելու համար ընտրական գործողութեանց կանոնաւոր ընթացքը։

Ընտրական գործողութիւնները տեղի ունեցան հանդարտութեամբ, բացի երկու քաղաքներէ, ուր կարգ մը ծայրայեղ տարրեր, փորձեցին բռնութեամբ ձեռք անցընել քուէներու ստուգման իրաւունքը։

Դամասկոսի մէջ էր, որ միջադէպերը սաստիկ եղան ամէնէն աւելի։ Բնակչութեան ստորին խաւերուն պատկանող ցուցարար խումբեր փորձեցին բռնութեամբ մտնել քուէարկութեան գրասենեակները։ Տեղական ոստիկանութեան կողմէ գրապուելով, անոնք շրջեցան փողոցները՝ քարեր նետելով եւ ատրճանակի հարուածներ պարպելով։ Ոստիկանները, որոնցմէ շատերը վիրաւորուեր էին այն պահուն որ քաղաքապետարանը կը պաշտպանէին գործուած յարձակման դէմ, ստիպուեցան զէնք գործածել։

Կէս օրէն վերջ, ժամը 1,30ին դիմում կատարուեցաւ զինուորական իշխանութեան եւ անոր միջամտութիւնը որ յայտարարութեամբ հաղորդուեցաւ ժողովուրդին, բաւեց արագօրէն վերահաստատելու անդորրութիւնը՝ առանց բախումի ֆրանսական զօրախումբերուն եւ ամբոխին միջեւ։

Ընտրական գործողութիւնները յետաձգուեցան։

Նման միջադէպեր տեղի ունեցան Համայի մէջ։ Բազմաթիւ մասնաճիւղերու մէջ, քուէտուփերը վերցուած ըլլալով, գործողութիւնները ընդհատուեցան։

Հոմսի եւ Հալէպի մէջ, կարգը չխանգարուեցաւ։

Հաւաքուած տեղեկութիւնները ցոյց կուտան թէ անկարգութիւնները կազմակերպուած են ծայրայեղներու կողմէ, համաձայն մշակուած ծրագրի մը եւ այն կեդրոններուն մէջ, ուր իրենք գիտեն, ուժեղ կը կարծէին, սակայն այդ տեղերը, անոնց քարոզչութիւնը հանդիպեր էր անակնկալ ընդդիմութեան։ Այն տպաւորութիւնը կազմուած է թէ կարգ մը ղեկավարներ ջանացած են ընդհատել քուէարկութիւնը, իրենց նահանջը պարտկելու պատրուակ մը ունենալու համար։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Տնտեսական համաշխարհային տագնապը հետզհետէ կը սաստկանայ եւ անոր յուռի հետեւանքներէն ամէն մարդ կ'ազդուի։ Ամէնէն զօրաւոր կազմակերպութիւնները եւ պետութիւնները իրենք ալ մեծ կորուստներ կ'ունենան եւ կը տուժեն թէ նիւթապէս և թէ բարոյապէս։

Դարերէ ի վեր միջազգային սեղանաւորութեան մեջնաբերդը՝ Անգլիան իսկ սասանեցաւ եւ իր մեծազօր ստերլինը ամէն օր ելեւէջներու կ'ենթարկուի։

Առհասարակ կայուն տնտեսութիւն չունեցող անհատները բնական էր որ աւելի մեծ չափով ազդուէին։ Իսկ մեր հարստութիւնը քաղաքական կեանքի բերումով մեծամասնաբար շարժուն ըլլալով, անշուշտ մեծագոյն վնասուողները պիտի ըլլայինք։ Միակ երկիրը որուն համար կրնայինք ըսել թէ մերն է, անշարժ ստացուածքի որութիւնը չէ ընդունած, իսկ տարագիրներս մեր հարստութեան որոշ մասը հողի եւ շէնքի յատկացնելու ոչ ապահովութիւնը եւ ոչ ալ դիւրութիւնները ունեցած ենք։

Ինչպէս հայ անհատները, նոյնպէս մեր բարեգործական հաստատութիւնները նոյն ճակատագրի վրայ կը գտնուին։ Այսինքն իրենց հարստութիւնը կամ դրամագլուխը ապահով կերպով պահելու դժուարութիւնը ունեցած են։ Զունեցանք սեփական ազատ հայրենիք, մեր աշխատութեանց արդար վաստակը ապահով պահել կարենալու համար, հողին եւ նիւթին կապուած մեր խնայողութիւնները մեր սեփական օրէնքներով կառավարելու իրաւունքէն զուրկ մնացինք։ Դարեր շարունակ ամբողջ սերունդներու կուտակած հարստութիւնը գէթ քանի տարին անգամ մը ջարդերով եւ աւարառութիւններով խլեցին [illegible] հալածանքներու կամ հայութեան հետ ի՛նչ աշխատութեան արդիւնքն ալ կորսուեցաւ Թուրքիոյ մէջ. իսկ Պոլսոյ մէջ մնացած շատ պզտիկ մասն ալ ամէնօրեայ կողոպուտներով յայտնի է թէ ինչ վախճանի պիտի հասնի։

Այսպէս ուրեմն, հարիւրաւոր տարիներ ծաղկեցուցինք, շէնցուցինք Թուրքիան եւ օր մըն ալ կամ մեր ստացուածքներու հետ մեր կեանքն ալ վրայ տուինք եւ կամ խեղճ վիճակի մը մէջ[illegible] ներսս նետուեցանք։

Առեն մը մինչեւ Մեծ Պատերազմը, կարծեցինք որ տարբեր եղած է վիճակը Ռուսիոյ մէջ ապրող Հայերուն։ Ասկէ քանի տարի առաջ Բիւզանդ Քէչեան պարծանքով կը գրէր իր թերթին մէջ թէ վերջին յիսուն տարուան ընթացքին, Կովկասի մէջ գտնուող Հայերու թիւը երեք անգամ — կէս միլիոնէ մէկ ուկէս միլիոնի բարձրացած է. իսկ տնտեսականը յիմնապատիկ աւելցած է։ Մեր չար բախտէն, սակայն, եթէ համրանքը հոն ալ Թուրքիոյ համեմատութեամբ կորուստ չէ ունեցած, բայց նիւթական կարողութիւնը կատարելապէս փճացած է։

Իսկ համայնավարական ներկայ վարչաձեւը տիրած ըլլալով ամբողջ Ռուսիոյ մէջ, չունինք մխիթարութիւնը ըսելու թէ՝ Մարկոսը կամ Կիրակոսը եթէ կորսնցուցին իրենց անհատական սեփականութիւնը, սակայն ամբողջ հայ ժողովուրդը օգտուեցաւ։ Չէ՞ որ Հայաստանի կառավարութիւնը անկախ եւ ինքնիշխան չէ։

Այս պայմաններուն տակ, ի՞նչ պէտք է ընէ արտասահմանի հայութիւնը, որպէսզի դրամի անկայունութեան պատճառաւ, իր հարստութիւնը կարելի չափով քիչ տուժէ։ Ասիկա շատ բարդ խնդիր մըն է եւ լրագրական սուղ էջերու մէջ ծեծուելով չի գտներ իր լուծումը։ Հոս կ'ուզենք խօսիլ միայն մեր բարեգործական կամ մշակութային հաստատութիւններու տնտեսութեան մասին։

Որչափ կը յիշեմ, մեր այս կարգի հաստատութիւններու մէջ, իրենց կարեւոր գործունէութեամբ կարելի է նկատի ունենալ Միացեալ եւ Ազգանուէր Հայուհեաց Միութիւնները, Սանասարեան կտակի խնամակալութիւնը, Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցը. Ազգային խնամատարութիւնը, Հ. Բարեգործական Միութիւնը եւ Հ. Կարմիր Խաչը։

Միացեալը եւ Ազգանուէրը իրենց ժամանակակից մեծագոյն օգտակարութիւնն ունեցած են։ Իրենց դրամագլուխը աւելցնելու նպատակ չեն ունեցած։ Պէտքը չափազանց շատ էր։ Դպրոցներու պէտքը բացարձակ անհրաժեշտութիւն մըն էր։ Որչափ հասոյթ որ ունեցած են, անմիջապէս յատկացուցած են զայն մշակութային գործի։ Իրենց բացած դպրոցներու բազմացանց շրջանակը շատ մեծ եղած է եւ արդիւնքը հրաշալի։ Գործը իսկապէս նուիրումով յառաջ տարուած է եւ այս պատճառով ալ այդ Միութիւնները ժողովրդական եղած են։

Նոյնը կարելի է ըսել Ազգ. Հիւանդանոցին համար։ Պահանջին համեմատ այդ հաստատութիւնն ալ ընդարձակուած է եւ եթէ որոշ կտակուած շէնքերու պահպանումը մէկ կողմ ձգենք, կը տեսնենք որ հոն ալ գոյացած հասոյթը օրը օրին ծախսուած է եւ նոյն իսկ եկող գացող հոգաբարձութիւնները չեն քաշուած ժամանակաւոր պարտքեր ալ ընելու, քանի կը տեսնէին թէ ամոքելիք ցաւեր կային եւ աջակցութեան կարօտ Հայեր։

Զինադադարի սկիզբը հիմնուած Պոլսոյ Ազգ. Խնամատարութիւնն ալ մէկ երկու տարուան ընթացքին, այնքան աջակցութիւն գտած է ազգէն որ, մեր մէջ նախընթաց չէ ունեցած եւ չունի։ Միայն առաջին երկու տարին եթէ չեմ սխալիր, 200.000 անգլիական ոսկիի մօտ նպաստ ստացած է, եւ ամէնը ծախսած որբին եւ գաղթականին համար։

Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան տեղեկագրերէն կը տեսնենք որ հաւաքուած տոլարները որ ան ամէն տարի կը ստանայ ժողովուրդէն, կը յատկացնէ կրկին նոյն ժողովուրդի մօտ կարիքներուն։ Անշուշտ Հայ Կարմիր Խաչն ալ կրնար իր հաւաքած գումարէն որոշ մաս մը իբր հիմնական դրամագլուխ պահել եւ այսպէս տարիներ վերջ պատկառելի դրամագլուխ մը ունենալ։

Սանասարեանի վիճակը յայտնի է։ Բարերարը իր ժամանակին անշուշտ չէր կրնար մտքէ անցընել թէ այն երկիրը ուր դրամ կրցած էր շահիլ, օր մը պիտի սնանկանայ վարկով եւ այն կալուածները որ Ռուսիոյ կամ Թուրքիոյ մէջ գնուած էին, պիտի կորսուէին։

Կարելի չէ մեղադրել բարերարը. այո՛, կարելի է քննադատութեան մեծ բաժին մը յատկացնել Խնամակալութեան գործունէութեան ձեւին համար։ Հոս միայն պիտի հաստատենք այդ հաստատութեան անուան վրայ պահուած խոշոր դրամագլուխի կորսուելու պարագան։

Կը մնայ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը որ կազմութեան օրէն իր ծրագրով, բարեգործական եւ մշակութային օգտակարութիւն ունենալ առաջադրուելով մէկտեղ, որոշ անձեռնմխելի դրամագլուխ մը կազմելու նպատակն ալ ունեցած է։ Ո՛չ միայն այդ նպատակը կրցած է իրագործել, այլեւ տարուէ տարի մասնաւոր բարերարութեանց յատկացուելիք կտակներու արդիւնքով պատկառելի դրամագլուխ մը դիզած է։ Եւ ահա օրին մէկը տնտեսական տագնապ, դրամական անակնկալ անկումներ եւ հազար դժուարութեամբ հաւաքուած գումարներու գրեթէ մէկ երրորդին կորուստ։ Մեծ պատերազմէն ասդին հայութեան ունեցած վիճակը կը պարտադրէր բոլոր բարեգործական հաստատութիւնները որ իրենց կարելի միջոցները իսպառ դնէին տառապակոծ ազգին ցաւն ու կարիքը մեղմելու։ Բարեգործականը ոչ միացեալին նմանեցաւ եւ ոչ ալ Խնամատարութեան իր գործունէութեամբ։ Եւ չունեցաւ ալ այդ երկու հաստատութիւններու ժողովրդականութիւնը։ Հիմնադրա՞մ, այո՛, այս ալ անհրաժեշտ է մերինին նման կեանքը անակնկալներով լեցուն ազգի մը համար, բայց ո՛չ այն համեմատութեամբ զոր կ'առաջադրէր ունենալ Բարեգործականը… եթէ սակարանները չխանգարէին իր հաշիւները։ Լաւ սկզբունք մըն է կտակուած գումարները կտակողին փափաքին համաձայն գործածել, բայց եթէ աւանդատուն կը դնէ այնպիսի պայմաններ, որոնց օգտակարութիւնը կամ նպատակայարմարութիւնը կասկածելի է, աւանդապահը կրնայ թէ խղճի եւ թէ մարդկային օրէնքով շեղումներ կատարել գործածութեան պայմաններուն մէջ, կը բաւէ որ գործառնութեանց մէջ ուղղամտութիւն եւ գիտակցութիւն ունենայ։ Դեռ այս գետնի վրայ անշուշտ շատ բաներ կարելի է խորհիլ եւ ըսել. բայց առ այժմ մենք խնդրոյն խորքին մէջ չենք ուզեր մտնել մանրամասնօրէն քննելով Բարեգործականի գործադրած եւ գործադրելի ծրագիրը։ Սա կէտը միայն կ'ուզէինք մատնանշել ուր, երբ ազգը դրամական լայն աջակցութեան կարօտ մեծ պէտքեր ունեցած է, համատարախան նպաստներ հաւաքելն ալ կարելի եղած է. կը բաւէ որ ամէն հայ նախ 1) իրապէս տեղեակ ըլլայ կացութեան պէտքին, 2) եւ յետոյ տեսնէ թէ իր տուածը ճիշդ նպատակին կը ծառայէ։ Այս երկու կէտերը ըմբռնող եւ ըստ այնմ գործող հաստատութիւն մը շատ մեծ, խոշոր դրամագլուխներու պէտք ունի անկնկալ կարիքներու հասնելու համար։ Դրամները անկումներով եւ այլ ձեւերով կրնան կորսուիլ։ Կատարուած բարիքը միշտ արդիւնաւոր կ'ըլլայ և ամէնէն առաջ կը ժողովրդականացնէ այնհաստատութիւնը, որ ազգին բազմատեսակ պէտքերը հոգալով, նախ իր գանձին մուտքի բաժինը ապահովուած կ'ըլլայ։

Մ. Է. Հ.

"ԱՆՈՒՇ„Ը

«Անուշ»ի ներկայացման գործօն մասնակցութիւն ունեցողներէն (երաժշտական մասի) մէկը լինելով՝ անյարմար համարած էի մինչ օրս՝ ներկայացման առթիւ եւ «Անուշ»ի երաժշտութեան մասին մամուլի մէջ տեղի ունեցած վիճաբանութեանց մասնակցիլ։ Բայց, վերջերս նկատելով՝ որ անձնական նկատառումներով կրքոտ եւ ոչ բարեացակամ վերաբերմունք ցոյց կը տրուի դրուած խնդրի շուրջ՝ աւելորդ չէ, կարծում եմ, մի քանի լուսաբանութիւններ անել, որով եւ բաւարարած կը լինեմ այն բոլոր հետաքրքրուողներին, որ դիմած են ինձ հարցումներով։

Փաստ է, որ 2000է աւելի հանդիսականներու ներկայութեան «Անուշ»ը բեմադրուեց, գտաւ մեծ ընդունելութիւն՝ խլելով ջերմ ծափեր։ Ջերմապէս շնորհաւորեցին նաեւ արուեստագէտներ, արուեստէ հասկացողներ եւ այնպիսիք, որ շատ անգամ ներկայ եղած են «Անուշ»ի ներկայացումներին, իր իսկ հեղինակի՝ երաժշտագէտ Արմէն Տիգրանեանի ղեկավարութեամբ՝ Թիֆլիս, Ալեքսանդրապոլ, Բագու եւ այլուր։ Ներկայացման կային անշուշտ. նաեւ երդուեալ դժուարահաճներ եւ յաւէտ դժգոհներ, որոնց մասին լաւ է չխօսենք, որովհետեւ անոնք, բանի մը հաւանիլը, առնուազն շռայլութիւն կը նկատեն։

Կարծել՝ որ ներկայացումը թերութիւն չունեցաւ, ենթադրել՝ որ այդ անձերը եւ հանդիսականներից շատեր պակասութիւններ չնկատեցին՝ միամտութիւն կը լինի եւ մասնակցողներու կողմէ ալ մեծամտութիւն։ Կազմակերպիչները նկատեցին եւ ընդունեցին թերութիւններն ի գիտութիւն ապագային շտկելու համար, իսկ հանդիսականները պիտի գիջող գտնուէին, նըկատի առնելով «Անուշ»ի անթերի բեմադրութեան, գրեթէ անյաղթելի դժուարութիւնները —(դրամ, անհրաժեշտ ուժեր, ժամանակ եւ նորէն դրամ)— տուեալ պայմաններում թերութիւնները համարէին անխուսափելի։

Սրանով պէտք է բացատրել որ չնայած թերութիւններին՝ հասարակութիւնը հաճոյքով հետեւեցաւ խաղին սկզբէն մինչեւ վերջ եւ ջերմօրէն ծափահարեց մասնակցողները — ինչպէս այդ վկայում է Պ. Ա. Չ. «Ապագայ»ի մէջ։ Ահա այս է իրողութիւնը ներկայացման օրը «Անուշ»ի մասին եւ այս՝ տպաւորութիւնը ներկայ հասարակութեան։ Տեսնենք ի՞նչ ճի՞շդ է սեր[illegible] [illegible] տպաւորութիւնների վերաբերեալ։ «Դիմենք մամուլի կարծիքին։ Աւելորդ չէ յիշել որ մամուլի մէջ «Անուշ»ի մասին գրողները պատահական ժղժակցներ չեն։

1.— «Յառաջ»ի մէջ Պ. Ալեասաք կը նկատէ ա) որ «Անուշ»ը հեռու է օփերա ըլլալէ դուք իր ներկայ երաժշտական կազմութեամբ։

բ) Կ'առաջարկէ — ջնջել «Անուշ»ի խելագարութեան տեսարանին յաջորդող վերջին տեսարանը։

2.— Դարձեալ «Յառաջ»ի մէջ Պ. Պարթեւեան «Անուշ»ի երաժշտութեան մասին։ Պէտք է յիշել որ Պարթեւեանը տեղեկութիւն ունէր, երգչախումբերի փորձերու ընթացքին, որ եղանակները Տիգրանեանինն են, իսկ դաշնաւորումը ուրիշինը։ Հաւանական է, որ այդ պատճառով իսկ՝ իր յօդուածով վերլուծումներ անելիս, միշտ նկատի առած է եղանակները եւ «Տիգրանեանի երաժշտութիւնը եւ partition»ը գործ է ածում, միայն մայր եղանակների վերաբերեալ։ Պարթեւեանը շատ վայելուչ եւ ընդունուած ձեւով սատանում է իր նախընտրած նիւթին. ուրիշ բան՝ որ իր ասածները կարող են ընդունելի համարուել կամ ոչ, ուղիղ լինեն կամ սխալ՝ իր տեսակէտները. դրա դէմ էլ կայ ընդունուած միջոց, — հանդէս գալ մամուլի մէջ եւ ըստ էութեան խօսել։

Պարթեւեանը կը նկատէ, որ «Անուշ»ը օփերա անուանելու համար պէտք է ունենայ բացման նուագը, միջնարարներու նուագը զուգերգ, քառեակ եւայլն, [illegible] կ'եզրակացնէ — «անշուշտ օփե[րա] մը չէ, թերեւս լաւագոյ[ն] [...]լայ ըսել «երաժշտական [...] բերգութիւն»։

3.— Ապագայի մէջ Պ. Ա. [...] կը գրէ. — Տիգրանեանի «փա[ր]թիսիոն»ին ծանօթ անձեր [...]սին թէ ան նուագ աղքատ պի[տի] երեւար եթէ ամբողջութեամ[բ] գործադրուէր. բայց ո՞վ պի[տի] իրաւունք ունենայ մեղ[ա]դրելու Պ. Սոֆո Ցակոբեա[ն]նը, որ իր տրամադրած երգչա[խում]կան ու նուագախմբական հ[...] մեծ ուժերուն մասնչելի զա[...] ձնելու համար կատարելիք [...] գը ինչ ինչ մասեր կրճատեր [...] Իմացանք որ երգչախումբը [...] միայն մէկ փորձ՝ ներկայացմա[ն] առաւօտեան կրցեր էր կատա[...] րել բեմին վրայ՝ սակաւաթ[իւ] նուագախումբին ընկերակցու[...] թեամբ։

Թիւրիմացութիւնը պարզ[ե]լու համար ասեմ, որ ինձ յան[ձ]նած «պարտիսիոն»ը գործա[ծել] դրել եմ ամբողջութեամբ ա[...] ռանց որ եւ է կրճատում ան[ե]լու։ Իմ գործն է եղած կարգ[ի] բերել «պարտիսիոն»ը, որ ան[...] խնամ վիճակի մէջ կը գտնուէ[ր] կատարել եմ մի ծանր աշխա[տ]անք արտագրելով «պարտ[ի] սիոն»ը, նկատելով որ նուագա[...] խմբի հետ մէկ փորձով դժուա[ր] պիտի լինէր, ու երգչախումբ[ի] ու ղեկավարներուն պատա[...] դուրս գային իրենց պարտակա[...] նութեանց մէջէն։ Բայց ուշա[...] դրութեան արժանին Պ. Ա. Չ. [...]դրութեանէն այն է, որ կրճա[...] տումներ անելու մէջ, իրաւաց[ի] օրէն, մեղադրական բան մը [...] նկատեր, թեւելով պատճառներ[...]

Ի դէպ ասեմ, որ օփերաների մէջ կրճատումներն ու լաւեւնելներն ըստ պահանջի միշտ կատարուել են եւ լինում են։ Միև[...] նոյն վարպետի գործը տարբեր բեմադրիչներ ու թատերախ[ումբեր] բեր իւրատեսակ են բեմադր[ում]։ Վերջերս էլ «Օփերա Քոմիք»[...] բեմադրուեց «Սեւիլեան Սա[...] րիչ»ը հոչակաւոր երգիչ-դեր[...] [...] Նալի-փրոփ [...] թեամբ եւ մասնակցութեամ[բ]։ Այդ ներկայացման առթիւ թ[...] տերա-երաժշտական ռուս յայ[...]նի քննադատ իշխան Վոլկոնսկին ռուսական «Պոսլեդնի Նովոստի» թերթում իր քն[ն]ադատականի մէջ կ'ըսէր թէ՝ [...] ժէքսպիր մասեր կրճատած [...] Ամէն յարմարութիւն ունին [...] թատրոնում կրճատումներ [...] կատարւում եւ քննադատակ[ան] արձանագրւում է այդ։ Ո[րո]շ փաստ միայն, իսկ մեզ [...] համարւում են «ալլանդա[կու]թիւն խեղաթիւրում», [...] իրականութեան չհամապատ[...] նող բաներ, որի մասին [...] կը խօսինք։ Ուշադրութ[եան] յանձնեմ նաեւ, որ «Անու[շ]» բազմաթիւ եղանակներն իր[...] անվերջ խօսքերով՝ տաս փ[որ]ձով միայն սովորեց, նուագ[ա]խմբի հետ մէկ փորձ ունենա[...]լով։

«Մեր Ուղին»ի մէջ Պ. Վ. Յ[...]

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԷՆՔԸ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ը.

Բ. — ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հիւանդութեան Թուղթը եւ յարակից Թղթերը առնելէ յետոյ, հիւանդ ապահովագրեալը կամ իր ընտանիքէն այն որ հիւանդ է, հիւանդութեան թուղթը միասին առնելով, իր ընտրած բժիշկին կը դիմէ, կը քննուի եւ ինքն իսկ բժիշկին կը վճարէ այցեգինը, այնպէս ինչպէս պիտի ընէր եթէ ապահովագրեալ չըլլար։ Փոխադարձաբար, բժիշկը հիւանդութեան թուղթին վրայ կ'արձանագրէ իր անունը եւ հասցէն, քննութեան թուականը, կատարած բժշկական արարքը (պարզ քննութիւն, ներարկում, ընթացիկ գործողութիւն մը, եւն.) եւ կը դնէ երկու ստորագրութիւն, որոնցմէ մին բժշկական արարքին կատարուած ըլլալը, իսկ միւսը այցեգնին կամ պատուագնին (honoraire) ստացուած ըլլալը կը հաստատէ։ Բժիշկը միեւնոյն թուղթին վրայ կը նշանակէ նաեւ աշխատանքը դադրեցնելու անհրաժեշտութիւնը, եթէ պէտք տեսնէ, եւ այդ պարագային հիւանդին անկողին պառկիլը, կամ միայն սենեակը մնալը, կամ որոշ ժամերու դուրս ելլելու արտօնութիւնը, նաեւ, դեղագիր տուած ըլլալը եւ հիւանդութեան մօտաւոր տեւողութիւնը։

Բժիշկին քովէն մեկնելէ յետոյ, ապահովագրեալը գրեթէ անմիջապէս երկու գործ ունի կատարելիք։ Ա) դեղարան երթալ, դեղագիրը տալ, հիւանդութեան թուղթն ալ միասին, դեղը ստանալ, արժէքը վճարել եւ զայն նշանակել տալ թէ դեղագրին եւ թէ հիւանդութեան թուղթին վրայ. դեղագործը ինքն իսկ կ'ընէ այս գործողութիւնները։ Բ) բացիկը լեցնել կամ լեցնել տալ համաձայն հիւանդութեան թուղթին մէջ բժիշկին գրածներուն (առաջին քննութեան թուական, աշխատանքի անկարողութիւն կամ ոչ, հիւանդութեան մօտաւոր տեւողութիւն, եւն.), գոցել եւ առանց դրոշմաթուղթի նամակատուփը ձգել, առաւելն 48 ժամուան ընթացքին։ Մէկ հիւանդութեան համար, եթէ ամիսներ իսկ տեւէ, միայն մէկ բացիկ կը ղրկուի, հիւանդութեան սկիզբը։

Ապահովագրական սնտուկն է որ կը ստանայ բացիկը եւ հոն արձանագրուած տեղեկութիւններուն վրայ կրնայ բժիշկ մը կամ քննիչ պաշտօնեայ մը ղրկել ստուգելու համար հիւանդութեան իրականութիւնը եւ հիւանդին կողմէ դարմանող բժիշկին պատուէրներուն գործադրութիւնը։

Ապահովագրեալը շարունակ իր քով պէտք է պահէ հիւանդութեան թուղթը, պէտք եղած պարագային ցոյց տալու համար Սնտուկի այցելու քննիչին։

Հիւանդութեան թուղթը միայն մէկ հիւանդութեան համար պէտք է գործածուի։

Իւրաքանչիւր հիւանդութեան թուղթի տեւողութիւնը 15 օր է։ Ընդհանրապէս թուղթին վրայ նշանակուած կ'ըլլան տրուած թուականը եւ վերջին օրուան թուականը։ Եթէ հիւանդը 15 օրէն առաջ առողջանայ, կ'երթայ ապահովագրութեան սնտուկը եւ իր իրաւունքը կը գանձէ։ Հակառակ պարագային երբ 15 օրը լրանայ, երկրորդ թուղթ մը կ'առնէ եւ այսպէս շարունակաբար 15 օրը անգամ մը թուղթ կը փոխէ, մինչեւ վեց ամսուան պայմանաժամի լրանալը։

Բժշկական խորհրդակցութեան մը անհրաժեշտութեան պարագային, այսինքն եթէ դարմանող բժիշկը պէտք տեսնէ արուեստակից մը խորհրդակցութեան (consultation) կանչելու, այդ մասին վկայագիր մը կուտայ ապահովագրեալին, որ զայն Ապ. Սնտուկին ներկայացնելով, կը ստանայ նոր հիւանդութեան թուղթ մը խորհրդակցութեան գալիք բժիշկին համար։

Մասնաւոր կամ վիրաբուժական խնամքի անհրաժեշտութեան պարագային, ապահովագրեալը պարզ հիւանդութեան թուղթով մը կը ներկայանայ բժիշկին, եթէ արդէն թուղթ չունի, եւ բժիշկը, մասնագէտ ըլլայ կամ ոչ, անոր կուտայ վկայագիր մը, ուր կը հաստատէ այդ անհրաժեշտութիւնը։ Ապահովագրեալը այդ վկայագիրը կը ներկայացնէ Ապ. Սնտուկին կամ անոր մասնաճիւղին (քաղաքապետարանները) եւ փոխարէն կը ստանայ մասնաւոր կամ վիրաբուժական խնամքի թուղթ մը (feuille de soins spéciaux ou chirurgicaux), մասնաւոր բացիկ մը եւ մասնաւոր խնամքի տպուած վկայագիր մը (կապոյտ թուղթի վրայ)։ Այս թուղթերով ապահովագրեալը կը դիմէ մասնագէտին, կամ վիրաբոյժին, կամ կրկին դարմանող բժիշկին, եթէ նա պիտի տայ մասնագիտա[կան] կամ վիրաբուժական խնամ[քը]։ Բժիշկը կը լեցնէ մասնա[ւոր] խնամքի տպուած վկայագի[րը] (որ կը փոխարինէ իր [...] ձեռագիր վկայագիրը), [...] նաւոր բացիկին վրայ [...] նշանակէ անհրաժեշտը եւ [...] նաւոր խնամքի թուղթին [վրայ] կ'արձանագրէ իր տուած խն[ամ]քին տեսակը եւ գինը [...] մասնաւոր ցուցանիշ մը։

Մասնաւոր կամ վիրաբու[ժա]կան խնամքի թուղթը այն[...] անենկարելի էգործածել, որ[...] կըտեւէ հիւանդութիւնը։ Այս[...] 15 օրը անգամ մը փոխելու [...] այլ միայն վերջ ընել տալ [...] Ապ. Սնտուկին կամ անոր [մաս]նաճիւղին։

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵ[ԱՆ]

ՔՈՒԷՏԻ ՅՕՆՍԻԷԻ ՊԱՐԳԵ[...]

ԳԱՀԻՐԷ, 16 Դեկտ.— [...] 15ի փճացահանութենէն [...] եալ թիւերը կը շահին 50000 ֆրանք, 1886ի պարտաթուղթերէն 198,565 թիւը, 1903ի [...] տաթուղթերէն 699,673 թիւը, 1911ի պարտաթուղթերէն 1[...] թիւը։

հանդիսեան մի քանի դիտողութիւններ անելով «Անուշ»ի բեմադրութեան, տեքստի, խաղի մասին՝ գովասանքով է արտայայտուած երաժշտականի մասին, սակայն խմբագրութիւնը կրճատած է գովասանքը՝ երաժշտագէտ Տիգրանեանի «պատիւը փրկելու» համար։

«Կավռօշ»ի մէջ Հռոռփիկ Տուտուն «Անուշ»ի մասին խօսելով ի միջի այլոց ըսէ. Թումանեեանի բանաստեղծութիւնը դըպրոցական եւ երգերն ալ մանկական համարած է։ Իրաւունք ունի Հռոռփիկ Տուտուն «Լէպլէպիճի»ներու վաղն ալ «Արշին մալ ալան»ներու կարօտը քաշելու, քանի որ մեր մտաւորականներն ու զանազան Ալպաներ անոնց հացին իւղ կը քսեն գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար ըսելով թէ՝ «Անուշ»ը այլանդակ խեղաթիւրումներու է ենթարկուած, որ Տիգրանեանն իր «փարթիսիոն»ը ոչ ոքին չէ տուած, առանց անոր չի խաղացուիր» եւայլն... Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, թէւծս նկատողութիւններից ժամալի մէջ Տիգրանեանի հասցէին ոչ մի «քօշքօշուկ» չկայ (որ նկատած է Տիկ. Պատմագրեանը) ընդհակառակն բոլորը կը մօտենան մի գործի, որ Տիգրանեանինը չեն նկատեր։ Թէւնք.

1) Պ. Ալեքսանաք կ'ըսէ թէ «Անուշ»ը օփերա ըլլալէ հեռու է գոնէ իր ներկայ կազմութեամբ։

2) Ա. Պարթեւեան կ'ըսէ թէ կ'ուզենք քիչ մը քննել «Անուշ»ի երաժշտութիւնն ու կառուցւածքը այն ձեւով ինչպէս ներկայացուեցաւ:

3.— Պ. Ա. Ձ. կ'ըսէ թէ՝ Տիգրանեանի «պարտիսիոն»ին ծանօթ անձեր ըսին թէ ան նուազ աղքատ պիտի երեւար, եթէ ամբողջութեամբ գործադրուէր։

4.— Մեր Ուղին խմբագրութիւնը թէ՝ օրքեստրը նոյն իսկ բարեխղճութիւնը չէ ունեցեր կոմպոզիտէօր Տիգրանեանի իսկական ձայնագրութիւնը ունենալու։

5.— կավռօշի մէջ Հռոռփիկ Տուտուն աւելի բարեխիղճ է գտնուած. հետաքրքրուեր իմացեր է եւ ուղղակի կ'ըսէ թէ «պարտիսիոն»ը դաշնակահար Քուշնարեանն է կազմած։

Այս բոլոր նկատողութիւնները կարդալէ յետոյ Տիգրանեանին պաշտպանելու ցանկութիւն ունեցողը, մանաւանդ ներկայացումին ներկայ չեղողը, մէկ բան կրնար ըսել միայն, — որ ինք թէեւ ներկայ չէր «Անուշ»ի ներկայացման, բայց կ'-այ ըսել, որ «պարտիսիոն»ը Տիգրանեանինը չէ, որովհետեւ ան ոչ ոքին տուած չէ. Թէեւ այդ ալ աւելորդ է, որովհետեւ ուրիշներու կողմէ ըսուած էր արդէն։ Բայց այսքանը բաւական չհամարեց։ Տիկ. Ռօզ Պատմագրեանը հանդէս եկաւ ցառաջի մէջ Տիգրանեանին պաշտպանելու «բարի ցանկութեամբ» ըսելով թէ՝ երաժշտագէտ Տիգրանեանը դառնօրէն դժգոհել է, որ «Անուշ» կը խաղացուի արտասահմանում առանց «պարտիսիոն»ի (որ ոչ ոքին չէ տուած) լոկ յիշողութեամբ, կամ բերնէ բերան լսելով, որի հետեւանքով էլ «Աշուղ»ը ենթարկուել է այլանդակ խեղաթիւրումներին։ Տիկին Պատմագրեան կը շարունակէ ըսելով, թէ՝ «գտնուեցին երաժիշտ քննադատներ որ նման ձեւով արուած ներկայացման հիման վրայ քաշքշեցին հեղինակին եւ դաս տալ փորձեցին Տիգրանեանին երաժշտական յօրինուածքի մասին, թէ օփերան... ouverture կամ quartet կ'ունենայ եւ եթէ չունի, ուրեմն օփերա չի եւայլն...»։ Տիկ. Պատմագրեան կը շարունակէ. «Եւ այս առանց նեղութիւն կրելու հետաքրքրուելու թէ հեղինակը բնագրում լրացրե՞լ է այդ պակասները թէ ոչ. որովհետեւ ի միջի այլոց «Անուշ»ի լաւագոյն կտորներից է նրա ouvertureը որ հասկնալի պատճառներով մկրատուած է եղել ինչպէս եւ trio»ն»։

Տիկ. Պատմագրեան կ'եզրափակէ — «Քաղաքակիրթ որեւէ ժողովուրդի վայել չի հակառակ հեղինակի կամքին եւ առանց պարտիսիոնի բերնէ բերան լսելով օփերա բեմադրել. նոյնքան դատապարտելի է այդ ձեւի հիման վրայ հեղինակին քաշքշելը եւ նման ձեռնարկները ազգային նկատումներով քաջալերելը, զոհելով նախ երաժշտութիւնը եւ ապա հեղինակը»։

Տիկ Ռօզ Պատմագրեանը առանց առնելով «Մեր Ուղին»ի «պատիւ փրկել»էն քիչ մը աւելի առաջ կ'երթայ, իր «զոհւած» ուսուցչին փրկելու եւ «զոհուած» երաժշտութեան ը«յարութիւն» տալու միամիտ ցանկութեամբ։ Մենք ալ աւելի առանց առնելով, աւելի առաջ երթանք։

ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ

ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԵՐՄԱՆԵԼ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Արեւելեան ճակատը «մաքրելէ» յետոյ, Էնկիւրի իր ուշադրութիւնը դարձուցած է դէպի հարաւ: Ներքին գործավարին վերջին ճամբորդութենէն ի վեր, օր չանցնիր որ Թուրք թերթերը Թունալոր սլաքներ չարձակեն Սուրիոյ Հայերուն դէմ։

Սղերդի երեսփոխան Մաhմուտ պէյ, որ ներքին գործավարին ընկերակցած էր սուրիական սահմանին վրայ անոր կատարած քննական պտոյտին, դեկտ. 13ի «Միլլիյէթ»ի մէջ հետեւեալ ուշագրաւ խորհրդածութիւնները կ'ըսէ.

— «Էնկիւրի վերադարձիս նկատեցի որ բացառիկ հետաքրքրութիւն մը գոյութիւն ունի մաքսանենգութեան խնդրին մասին, որ բացի տնտեսականէն, ունի նաեւ քաղաքական հանգամանք։

Տնտեսական տեսակէտով մանաւանդ վիճակ մը կը ներկայացնեն մեր հարաւային սահմանները։ Սուրիոյ սահմանակից Թրքական նահանգները բոլորն ալ առեւտրական տեսակէտով կապուած են Հալէպին եւ կարելի չէ եղած Մերսինի հետ կապել զանոնք։ Տիարպէքիր, Մարտին, Աղերդ, Ուրֆա եւ Այնթապ միմիայն Հալէպի հետ կը գործեն։

Երկու դրացի պետութիւններու միջեւ առաջ եկած այս վիճակէն գոհ պիտի ըլլայինք անշուշտ, եթէ Սուրիոյ հոգատար կառավարութիւնը բարեացակամութեամբ շարժէր։ Մինչդեռ Ֆրանսացիները անապատին մէջ հիմնած են աւաններ, որոնք պարզապէս մաքսանենգութեան կեդրոններ են եւ ուր հայ գաղթականներ զետեղած են։

Այն Հայերը, որոնք ժամանակին մեր սահմաններուն մէջ կը գտնուէին եւ ամէն տեսակ ոճիրներ գործելէ յետոյ սահմանը անցան...։ Անոնք մաքսանենգութիւն կ'ընեն ո՛չ միայն շահու ակնկալութեամբ, այլեւ տնտեսապէս քանդելու համար Թուրքիան, զոր չկրցան քանդել քաղաքականապէս։

Մաքսանենգներուն մէջ կան մարդիկ, որոնք խիստ լաւ կը ճանչնան Թուրք նահանգներու վաճառականներն ու անոնց նկարագիրները եւ կը յաջողին մաքսանենգուած ապրանք փոխադրել մինչեւ Վան, Երզրում եւ նոյնիսկ Սեւ Ծովի նաւահանգիստները։

Մաքսանենգութեան գործերուն հետ կապ ունեցող կարգ մը անձեր եւ աշիրէթներ այնքան սերտօրէն կապուած են մաքսանենգներուն, որ միեւնոյն ատեն Թուրքիոյ մէջ լրտեսական աշխատանք կը կատարեն թշնամիներու հաշւոյն։ Սահմանային շրջանի Հայերը սքանչելի կերպով կը վարեն այս գործերը։ Մէկ կողմէ մաքսանենգուած ապրանք կը ծախեն մեր ժողովուրդին, միւս կողմէ այլազան քարոզութիւններ կը կատարեն։

Մէկ խօսքով, մեր թշնամիները հրապարակը պարապ գտած են եւ իրենց ուզածին պէս կը խաղան։

Բայց յանցանքը անոնցմէ միայն, Բարեբախտաբար կառավարութիւնը ձեռք առած է միջոցներ, որոնց օգուտը պիտի տեսնենք մօտ ատենէն։ Մինչ այդ կը սպասենք որ Ֆրանսա եւս օգնէ մեզի, որովհետեւ չենք կրնար կասկածիլ որ պաշտօնական Ֆրանսան կ'ուզէ աչք գոցել այս վիճակին։ Պաշտօնական Ֆրանսայի կողքին կան գաղթային մտայնութեամբ տոգորուած Ֆրանսացիներ, որոնք իրենց ընթացքով թէ Ֆրանսայի պատիւը կ'արատաւորեն եւ թէ բարեկամ երկիրներու յարաբերութիւնները կը վտանգեն։

Վստահ ենք որ Ֆրանսա հարկ եղած միջոցները ձեռք պիտի առնէ, կացութիւնը բարւոքելու համար։

«ԵՐԿԵՐԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԹՈՒՐՔԵՒԻՐԱՔ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ»

Մրս վող մէ,աւելը Թուսաւորելու համար մթնոլորտը, Թուրք թերթերը կը շարունակեն հայկական նոր պետութեան մը հէքեաթը պատմել։

«Եէնի կիւն» կը գրէ դեկտ. 16 թուականով եւ այս խորագիրներուն տակ.

— Պէյրութէն կը հաղորդուի թէ Ֆրանսացիները կ'աշխատին հայկական կառավարութիւն մը հիմնել «Էլ - Ճէզիրէի կառավարութիւն» անուան տակ, Թուրքիոյ եւ Իրաքի սահմանին վրայ։

Այս ձեռնարկը յոռի տպաւորութիւն ձգած է նաեւ յիշեալ շրջաններու արաբ աշիրէթներու վրայ։

Ֆրանսացիները յաջողելու համար իրենց այս ձեռնարկին մէջ, շփում կ'ունենան հայ, ասորի, քիւրտ եւ քաղդէացի ղեկավար տարրերուն հետ։ Ֆրանսացիներուն համար յիշեալ տարրերը աւելի հաւատարիմ են եւ կուսակից։

Ասկէ զատ Ֆրանսացիները իրենց նպատակին իրագործման եւ մանաւանդ այս ուղղութեամբ գետին պատրաստելու համար, յիշեալ շրջանակի գիւղերուն մէջ վարչական կազմակերպութիւններ կ'ընեն, քաղաքային եւ զինուորական կազմակերպութիւնները յանձնելով յիշեալ տարրերուն։ Քիւրտերն ալ, տարուած են այս արկածախնդրութեամբ, վստահելով իրենց եղած կարգ մը խոստումներուն։

Ֆրանսացիները իրեն ց կուսակիցներէն կ'ընտրեն նաեւ թեկնածուները Սուրիոյ Խորհրդարանին համար, եւ կ'աշխատին որ իրենց մարդիկը յաջողին ընտրութեանց մէջ։ Իբր թէ այս մարդոց Խորհրդարանին անդամակցութեամբ կալ ելի պիտի ըլլայ գլուխ հանել «Էլ - Ճէզիրէի կառավարութեան» հաստատումը։

Իսկ «Ճիւմհուրիյէթ» այս մասին հետեւեալ թղթակցութիւնը կը հրատարակէ Պէյրութէն.

— Կամաց կամաց երեւան կ'ելլեն այն նպատակները զորս կը հետապնդեն Ֆրանսացիները Սուրիոյ մէջ։ Կը հասկցուի թէ հետապնդուած նպատակակէտներն են՝ Սուրիոյ մէջ արաբ ազգային մեծամասնութեան մը զօրանալուն արգելք ըլլալու համար, փոքրամասնութիւնները զօրացնելով կտոր կտոր ընել Սուրիական Միութիւնը։ Այս ձեւը աւելի նպատակայարմար եւ աւելի անվտանգ կը նկատուի ֆրանս. ազդեցութեան համար։ Այս կարգէն ըլլալով, կը շարունակուին այն գրոյցները, որոնց համաձայն ֆրանս՝ հոգատարութեան քաղաքականութիւնը վարող ձեռնհաս պաշտօնատունները ծրագիր մը կը պատրաստեն՝ Թուրքեւիրաք սահմանագլուխին մօտերը՝ Եփրատ գետին արեւելակողմը, Էլ - Ճէզիրէի շրջանին մէջ Սուրիոյ կառավարութեան հետ կապ չունեցող կազմակերպութիւն մը առաջ բերելու համար։

Սուրիոյ Մարզպանը իր վերադարձէն անմիջապէս վերջ, անձամբ ստանձնելով սուրիական պետութեան նախագահութիւնը, հրամայած է որ ընտրութիւնները վերանորոգուին յառաջիկայ յունուարին։ Այս կերպով, Իրաքի արեւելեան կողմը ծրագրուած այս կազմակերպութեան համար կատարուած ծանօթ գործունէութիւնը աւելցած է։ Եւ որպէսզի իրենց այս գործունէութիւնը ժխտական արդիւնք մը չտայ, Ֆրանսացիները Արաբներէն աւելի կը խորհին հայ, ասորի, չէրքէզ, քիւրտ քաղդէացի ու սիւրիանի հասարակութեանց շահը՝ զանոնք իրենց հաւատարիմ եւ կուսակից ենթադրելով եւ կ'աւելցնեն իրենց ունեցած շըփումները, անոնց երեւելի անձնաւորութեանց հետ։ Ֆրանսացիները պատրաստած են իրենց մտադրութեան իրականացման կարելիութիւնը՝ այդ տարրերու պատկանող անձերէն ընտրելով շրջակայ գաւառակներու քաղաքային պաշտօնեաները, զինուորական հրամանատարները եւ նոյնիսկ ոստիկան զինուորները։

Թուրքեւիրաք սահմաններուն վրայ հաստատուելիք վարչութիւնը Էլ Ճէզիրէի կառավարութիւն պիտի կոչուի։ Այս կազմակերպութիւնը միեւնոյն ժամանակ կը փայփայէ նաեւ ասորի եւ քաղդէացի տարրերը որոնք իրենց ապագայ պետութեան արձագանգը կը նկատեն զայն։ Արաբներուն չափ Քիւրտերուն ալ հակառակ եղող այս կազմակերպութեան Քիւրտերուն ալ աջակցութիւնը ապահովելու համար, ոսկեղօծ խոստումներով կը փայփայեն անոնց ազգային զգացումները եւ Քիւրտերն ալ կը քաշկռտուին այս արկածախնդրութեան մէջ։

Սակայն, իրականին մէջ, ստոյգ է որ վարագոյրին ետեւ ծածկուած նպատակն է հայկական բոյն մը կազմել այս շրջանին մէջ։ Ֆրանսացիները իրենց կուսակից երեւցող մարդոց պիտի շահեցնեն Էլ Ճէզիրէի շրջանին ընտրութիւնները եւ սուրիական նոր խորհրդարանին անդամակցելիք այս անձերն ալ պիտի սկսին աշխատիլ, այդ շրջանին անկախութիւնը ապահովելու ծրագրին իրականացման համար։

Ֆրանսացիները այս նպատակով հանրագրութիւն մը ստորագրել կուտան ժողովուրդին եւ այդ շրջանին խառն բնակչութիւնն ալ կը ստորագրէ այդ հանրագրութիւնը՝ առանց տեղեակ ըլլալու իր աչքին առջեւ խաղացուած վտանգաւոր խաղէն։

Սուրիոյ հայրենասէրները որոնք ժամանակին վերահասու չեն եղած Թուրքեւիրաք սահմանագլուխին վրայ դարձուած գաղտնի, սադրանքներուն հաւաքուած հանրագրութիւններէն իրարանցումի մատնուած են։ Այն շրջանը ուր Ֆրանսացիները հայկական կազմակերպութիւն մը առաջ բերել կ'ուզեն, ասպարէզն է Շամարի, Միրանի եւ ուրիշ զօրաւոր զգայուն ու դիւրագրգիռ արաբ աշիրէթներու, որոնց վրայ ալ գէշ տպաւորութիւններ ձգած է այս ձեռնարկը։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ամբողջ երկու տարի, դրամի փոխանակութեան սակի բոլոր վնասները կրելէ յետոյ, ստիպուած ենք թեթեւ փոփոխութեան մը ենթարկել ՅԱՌԱՋի գինը՝ Պարսկաստանի մէջ։ վեց շահին ոչ իսկ ընթացիկ ծախքերուն կը բաւէ, ներկայ սակով:

1932 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

1.— *ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՈՒՂՂԱԿԻ ԹԵՐԹ ՍՏԱՆԱԼ Կ'ՈՒԶԵՆ*, պիտի վճարեն տարեկան *200* ֆրանսական ֆրանք, օրուան սակով:

2.— *ԱՄՍԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ (Թաւրիզ քաղաք և շրջան)* պիտի վճարեն իւրաքանչիւր թիւին *8* շահի:

3.— *ՀԱՏԱՎԱՃԱՌ ԳՆՈՂՆԵՐԸ* պիտի վճարեն *10* շահի:

Այս առթիւ կը յայտնենք թէ՝ մէկ տարիէ ի վեր, ո՛ր եւ է գումար չենք ստացած Թեհրանէն եւ ուրիշ կարգ մը քաղաքներէ։

Ընդունելով հանդերձ դրամ փոխադրելու դժուարութիւնները, ստիպուած ենք այս վերջին ազդարարութիւնը ուղղել, այլապէս պիտի հարկադրուինք դադրեցնել թերթերու առաքումը 1932 Յունուար 31 էն։

Ինչպէս հաղորդած ենք արդէն, ամբողջ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆի համար մեր ընդհ. գործակալն է Պ. ԽԱՉԻԿ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ, ԹԱՒՐԻԶ։ Անոնք որ ուղղակի խմբագրութեան հետ կապուած չեն, կամ հնարաւորութիւն չունին որ եւ է ձեւով դրամ փոխադրելու, թո՛ղ հաճին մեր ընդհ. գործակալին հետ կարգադրել հաշիւները, ստանալով համապատասխան ընկալագիրը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱԳՆԱՊԸ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 19 Դեկտ. (Սեփ. Թղթ.).— Գործազրկութեան տագնապին առթիւ, այս ճակատի վրայ եւս նորէն «Յառաջ»ն է որ սկսաւ զբաղիլ հայ աշխատաւորին տառապանքներով։

Ուրիշ գաղութներու կարգին ներկայիս մեր գաղութը եւս կը գալարուի աշխատանքի տագնապի ճիրաններուն մէջ։ Աւելորդ պիտի ըլլար այստեղ մատնանշել գործարաններու անունները։ Այս ճարտարարուեստի շրջանին մէջ չմնաց գործարան մը որ ազդուած չըլլար տագնապէն։

Օրը օրին կը բազմապատկուէր անգործներու թիւը։ Հայ գործազուրկներու թիւը այսօր քաղաքիս մէջ, աւելի շատ է քան ուրիշ տեղեր։ Շատոնց է որ կը գործադրուի Ֆ.այն հարիւրին տասը օտար գործաւոր աշխատցնելու որոշումը։ Առանց այլեւայլի դուրս կը ձգուին օտար բանուորներ եթէ պէտք ունին, անոնց տեղը կը բերուին տեղացիներ։ Կ'աղաչեն, կը պաղատին, ցոյց տալով դժուարինը թէ, մենք գաղթական, քաղաքական ապաստանեալներ ենք, ազատ երկիր չունինք որ կարենանք երթալ, «երախաներով անօթի պիտի մեռնինք», անօգուտ, մարդիկ տրուած հրահանգը կը գործադրեն։

Ու կը ծամբուին, երախաներու ընտանիքի բազմազան հոգերով ծանրաբեռնուած հայրեր, երիտասարդներ ու այսպէս չորին հետ թացն ալ կ'այրի։ Սէն Շամոնի գաղութին կեանքը ստացած է մռայլ կեանք մը։ Ինչպէս գրած էի, կառավարութիւնը նպաստ չի տար անխտիր բոլոր օտարականներուն։ Թշուառութիւնը սկսաւ ծայր տալ։ Շատերը պարտքով կ'ապրին եւ ինչքա՞ն լուռ ցաւեր կան։ Մէկը 2-3 երախաներու տէր՝ մեծցուցած է զանոնք իր համեստ աշխատանքով, իսկ այսօր չոր հացէ զատ չունի նաեւ տաքնալու կրակ, լուըցուըելու ճրագ։

Ուրիշ մը, ղանակը ոսկորին դրած, պզտիկ «հայմաթլըս»ներու ձեռքէն բռնած, կը ներկայանայ քաղաքապետարան. «Զորս ամիսէ ի վեր անգործ եմ, կամ երախաներուս հաց, եւ կամ ինծի գործ տուէք»։ Բայց ի զուր, փողոցի շունը աւելի յարգի է քան օտարականը։

Ո՞ւր են պահուած այս նեղ օրերուն Բարեգործական, Կրթասիրաց, եւ զանազան Հայր. Միութիւններ եւ անոնց յանձնախումբերը, որոնք, տակաւին քանի մը ամիս առաջ, հայ տուներու դուռերը ափ կ'առնէին, փող հաւաքելու համար։ Արդեօք Մալաթիոյ Կրթասիրացը այս ուղղութեա՞մբ ալ իր անտարբերութիւնը ցոյց պիտի տայ, հակառակ անոր, որ Մալաթիացի անգործները աւելի շատ են, եւ ինչո՞ւ այս դժնդակ օրերուն։

Մինչեւ ե՞րբ այսպէս երեսի վրայ ձգուած, անտէր ու անտիրական։ Չպի՞տի ունենանք որեւէ ձեռնհաս մարմին մը, որ ճար մը, միջին ճամբայ մը խորհէր այս անել կացութեան առջեւ։

Պարոններ, էֆէնտիներ, հայ գործաւորի ապրուստի սիրոյն, ստեղծեցէք համերաշխութիւն, տալով ձեռք ձեռքի եւ կազմելով զօրաւոր կեդր. Մարմին մը բաղկացած բոլոր խաւերէն։

Մ. Ազատ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԱՐՏԱԼԻ ՄԷՋ

ԿԱՐՏԱԼ, 16 դեկտ.— Մարսէյլէն շոգեկառքով մօտ մէկ ժամ հեռաւորութեամբ, կոկիկ ու հնամենի տուներով ու ածխահանքերով եւ զանազան գործարաններով գիւղաքաղաք մըն է Կարտալը, աւելի քան 20 հազար բնակչութեամբ, (չհաշուելով օտարականները)։

Այս գաղութին մէջ Հայերու տեղաւորման գործը կը սկսի 1923 24ի շրջանին։ Ճիշդ թիւը տալ քիչ մը դժուար է, որովհետեւ որեւէ ատեն մարդահամար կատարւած չէ։ Զգելով գաղութին կուսակցական եւ հանրային աշխատանքները, կ'ուզէի քանի մը տեղեկութիւններ հաղորդել տնտեսական տագնապի մասին։

Քաղած տեղեկութեանս համաձայն գործազրկութիւնը գրեթէ չէ ազդած այս շրջանին մէջ։ Կարտանի մէջ կան երկու հանքածուխի եւ մէկ ալ «ալիւմինիոմ»ի հում նիւթեր պատրաստող գործարաններ։

Այս երեք ճիւղերուն մէջ ալ բաւական թիւով աշխատող հայրենակիցներ ունինք, որոնք երկար ատենէ ի վեր հաստատուած են այս բաժիններուն մէջ։ Եւ հետզհետէ նորեկներ ալ կուգան, քանի որ ներկայիս ուրիշ վայրերու մէջ անգործութիւնը փառաւորապէս տեղաւորուած է։

Փիւի Պիվէր,—այստեղ հաստատուած է գաղութին մեծամասնութիւնը, բուն կարտանէն հինգ քիլոմեթր հեռու։ Հոս է «վերի» հանքը։ Օրավարձերը գոհացուցիչ են։ Ներկայիս նոր բանուորներ կ'առնեն, աւելի շատ նախկին աշխատաւորներ։ Շաբաթը վեց օր լման աշխատանք ունին։ Երկրորդ հանքը, Ամերիկացիներու կողմէ բացուած է 1927 – 28ին։ Այս տեղ ալ կան բաւական թիւով գործաւորներ։ Առ հասարակ գոհ են իրենց վիճակէն, թէեւ գործը վտանգաւոր է։ Նոր բանուոր չեն առներ։ Երրորդ հաստատութիւնը՝ Ալիւզինն է, կարգ մը լրացուցիչ բաժիններով հողէ մանր փոշիներէ ալիւմինիոմի հում նիւթեր կը հայթայթուին։

Հոս ալ ունինք գործաւորներ, Իզերէն եւ կարտանէն ու իր շըրջաններէն։ Այս երեք հաստատութիւններն ալ իրենց աշխատաւորներուն յատկապէս պատրաստած բնակարաններ տրամադրած են խոշոր եւ լաւ օդաւէտ սենեակներ։ Ինչպէս տեսանք, անգործ հայրենակիցներ քիչ կան այս շրջանին մէջ, գրեթէ զանցառելի թիւ մը։ Համեմատելով այս գաղութը ուրիշ կարգ մը շըրջաններու հետ, բախտաւոր կրնանք համարել։

Լ. Գայաճանեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ եւ մելանով:

Փաստն այն է որ Հալէպի մէջ, ղեկավարները յայտարարեցին թէ կը լքեն պայքարը, իբր Դամասկոսի հետ համերաշխութեան ցոյց, բայց այս յայտարարութիւնն բրին քուէարկութեան գրասենեակներու փակումէն մէկ ժամ յետոյ, երբ համոզուած էին թէ քուէարկութեան արդիւնքը նպաստաւոր չպիտի ըլլայ իրենց համար։

Պէտք է աւելցնել թէ այս խռովութեանց պատճառն է կուսակցութեանց պայքարը եւ թէ որեւէ տեղ, Ֆրանսայի դէմ ուղղուած ցոյցի մը կերպարանքը չառին։

Ապտիւլ Գատիր Քէմալի վտարուած

Առանալէն տրուած լուրի մը համաձայն Սուրիոյ կառավարութեան հրամանով, Թուրք քաղաքականյանցաւորները եւ հայրենադաւեր հեռացուած են Հալէպէն եւ շրջականներէն։ Այս որոշման հետեւանքով, Ապտիւլ Գատիր Քէմալին եւս Պէյրութ փոխադրուած է։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հոլանտա կը լքէ ոսկեդրամը.— Լոնտոնէն տրուած լուրի մը համաձայն, Լահէյի մէջ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ Հոլանտա եւս պիտի լքէ ոսկեդրամի դրութիւնը, Ծաւիոնէն վերջ։

Լոյտ Ճորճի նոր կուսակցութիւնը.— Անգլիական խորհրդարանի նախկին անդամ մը, թերթի մը մէջ կը գրէ թէ քայքայուած Ազատական կուսակցութեան պետը՝ Լոյտ Ճորճ հեռու է բոլորովին անհաշտ ըլլալէ ներկայ կառավարութեան հանդէպ եւ թէ անոր ներկայ մտադրութիւնն է հիմնել նոր կուսակցութիւն մը, որուն անդամները տոգորուած ըլլան արմատական գաղափարներով,

Գինովութիւնը Ռուսիոյ մէջ.— Խորհրդային իշխանութիւնները որոշած են արգիլել գործաւորներու գինովութիւնը՝ մանաւանդ աշխատանքի ժամերուն մէջ։ Սակայն, հսկիչներն իրենք կուտան օրինակը գործաւորներուն։ Վերջերս քննիչ յանձնախումբ մը ղրկուած էր Խրիմի շրջանը, ուր վոտկայի գործածութիւնը աւեր կը գործէ գործարաններուն մէջ։ Կէփէուի գործակալները գինով վիճակի մէջ ձերբակալած են այս յանձնախումբէն 8 անդամներ։

Հիդլերեաններու աճաբեկչութիւնը.— Գերման ընկերվարական կուսակցութիւնը պատրաստած է հիդլէրեան կուսակցութեան ահաբեկչական գործունէութեան վիճակագրութիւնը։ 1929էն ի վեր, 1424 բռնութիւն գործած են ասոնք, զոհելով 62 սպաննել եւ 3200 վիրաւորներ։

Հնգամեայ ծրագիրը.— Խորհրդային ճարտարարուեստի մասին հետեւեալ թիւերը կը տրուին։ Նոյեմբերի մէջ, Ռուսիա արտադրած է 4.900.000 թոնօ ածուխ, ուրեմն հարիւրին 76ընդամեայ ծրագրի նախատեսութեան։ Քարիւղ՝ 2 միլիոն թոնօ, ծրագրին հարիւրին 70ը։ Մետաղագործութիւն արտադրած է 450 000 թոնօ ձուլածոյ եւ 467,000 պողպատ, ծրագրին հարիւրին 75ը եւ 67։ Հիւսկեղէն 157 միլիոն մեդրօ կտաւ եւ 8,100.000 մեդրօ բամպակեղէն։ Արտադրած է նաեւ 6,400.000 զոյգ կրկնակօշիկ եւ եօթ միլիոն զոյգ կօշիկ։

Հ. Յ Դ· ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Mutualitéի սրահը, 22 Rue St. Victor, մեթրօ Մօպէռ - Միւթիւալիթէ.

Կը խօսի Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ. նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. քաղաքական ուղեգիծը. կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի ընկերները:

ՏԷՍԻՆԻ վասպ. Հայր. միութեան Աիծիւ ֆանֆառի բացման հանդէսը որ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ այսշաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սինէմա Նուվէլթի մէջ.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Շավիլի Արդութեան խումբին կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 20 Ave, Ville d'Avray, Շավիլ

Կը խօսի՝ Ընկ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

«Հայոց դատը եւ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները»

Մուտքը ազատ է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

վալանսի Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէ

Մասնաւորաբար պատանիներու եւ երիտասարդներու համար

Այսօր չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Ակումբին մէջ։

Կը խօսի՝ Պ. ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ ժողովուրդը գաղութներու մէջ եւ Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը

ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Համազասպ խումբի կողմէ

Այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս

202 Rue Boi eau, Ճանկէօզեանի ճաշարանին մէջ

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, մեներգ եւ խմբերգ, ճոխ պիւֆէ

Մուտք՝ այրերու 5 ֆր., կիներու 3 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը, Պ. Ժ. Ջարուկեանի 10 Rne François Garcin, տպարան «Եփրատ» 34 Rue Villeroy եւ Ճանկէօզեանի ճաշարանը, հանդէսին օրը կիչէն։

Յետաձգուած է Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան բացման հանդէսը որ տեղի պիտի ունենար դեկտ. 26ին։

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաշմանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մերկեր Խաշմանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Նշան Պօլիկեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Փարիս Ճընկլեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Սրբուհի Ղրաճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Տիրուհի Պաղտասարեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մխալեան (Երուսաղէմ), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաշմանեան եւ զաւակը (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Մ. Պետիկեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Թագուհի Վաճառականեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Տիգրանուհի Մելքոնեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Նալպանդեան (Ամերիկա), սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ՈՎՍԱՆՆԱ ԽԱՇՄԱՆԵԱՆԻ

(ծնած 1858 մրտ. 24ին Պարտիզակ) դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 21ին։

Թաղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը՝ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 10.30ին Fouquerolles (Oise)։

Շոգեկառք՝ Gare du Nordէն առաւօտեան ժամը 6.30ին, եւ իջնել՝ Bresles.

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով ներկայս իբր այդ նկատել:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Անիէռ Պուա Քոլոնպի դասախօսական ժողովը։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այսօր չորեքշաբթի իրիկուն 8.30ին գրադարանի սրահին մէջ, 262 Rue Duguesclin,

ՌՈՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբին դասախօսական ժողովը, վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

Հայ Օրիորդ մը, որ գիտէ լաւ ֆրանսերէն, կը փնտռէ որեւէ գործ պաշտօնատան կամ վաճառատան մէջ, դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

IMPRIMERIE - **MASSIS**

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

6.— ՀԱՅ... ՏԷՐՎԻՇ ՄԸ

«Երէկ իրիկուն ալ 3 սպառնագիր ցրուեր էր։ Կանչեցէք, հարցաքննեցէք զինքը՝»

Ներս բերին տէրվիշը։ Երկայնահասակ, կապուտաչուի, մոխրագոյն մօրուքով մարդ մըն էր։ Ո՞ւր տեսած եմ արդեօք այս մարդը։ Կը մտածէի։ Այո՛, տեսած էի այս դէմքը, այս աչքերը, չէի խաբուեր, սակայն ո՞ւր, եւ ե՞րբ։ Պահած էի հին եւ նոր կոմիտէճիներուն լուսանկարները, մասնաւոր նպատակով ալպոմ մը շինած։ Առի ալպոմը եւ քննութեան սկսայ։ Ահա գտայ։ Որքան կ'ուզէ թող փոխէ զգեստները, ինչ ձեւ կ'ուզէ թող տայ իր դէմքին, բայց երբեք չեն փոխուիր աչքերը։ Աչքերուն վկայութիւնը շատ կարեւոր է ոստիկանական գործերու մէջ։ Այս մարդը Խօրենէկցի Յովհաննէսն էր։ Սկիւտարի Հնչակեան կոմիտէին յանձնարարութեամբ, պարզապէս ու միայն խռովարարական նպատակներով, վարդապետի սքեմ առած էր եւ Խազ անունով եկեղեցականներու շարքն էր մտած։

Առջեւս դրի լուսանկարը, յետոյ ըսի սարսափելի կոմիտէճիին, որ տէվլէվիի կերպարանք մտած՝ կանգնած էր առջեւս։

— Բարի լոյս (ֆրանսերէն), Հայր Խազ։ Կարծեմ շատ կը սիրէք ծպտուիլը երբեմն միւսլիման տէրվիշի պէս, երբեմն ալ վարդապետի պէս։

Պատասխանեց.

— Իմ անունս Հայր Խազ չէ։ Փա՛ռք Աստուծոյ, ես միւսլիման եմ։

— Իրա՞ւ կ'ըսէք։ Սակայն դուք շատ կը նմանիք Խօրենէկցի Յովհաննէսին (Ցոյց տալով լուսանկարը)։ Ահա՛ այս մարդուն։ Այնպէս չէ՞, չի՞ նմանիր։

— ....

— Պատասխան տուէք։ Կարեւոր գործ ունիմ։ Արդէն դուք ալ կարեւոր գործեր ունիք։ Երէկ իրիկուն նամակ ցրուեր էիք Գարակէօզեան Տիգրանի, Սեպուհի, Հաճեանի տուները, թերեւս դեռ ուրիշ նամակներ ալ ունիք ցրուելիք։ Ուրեմն ժամանակ չանցընենք։ Շուտ պատասխանեցէք։

— Այլ եւս տալիք ի՞նչ պատասխան մնաց։ Ամէն բան գիտէք։ Այո՛, անունս Յովհաննէս է, ես եմ Հայր Խազը։

— Դո՞ւն չէիր որ եկեղեցիին մէջ պահեցիր ոստիկան Մարգարի ահաբեկիչը, Խաչիկը։

— Այո՛, ես էի։ Սակայն ինձմէ աւելի, եկեղեցիին աւագ պաշտօնեաներէն Տէր Խաչատուրն ու Արսէնն էին, որ պահեցին զայն։ Ես դեռ քանի մը օրուան եկեղեցական մըն եմ։

— Լա՛ւ, բայց ինչո՞ւ ծպտուեցաք, եկեղեցական դարձաք։

— Ինչո՞ւ, որպէսզի Հայոց բոլոր թշնամիները, ձեզ ալ միասին, «մաքրենք» աշխարհի երեսէն։ Ա՛խ, դո՛ւք եւ Սուլթանին քարտուղարը Արաբ Իզզէ՛թը, չէք կրնար երեւակայել թէ ի՛նչ վիճակի պիտի ենթարկուիք, երբ մեր կոմիտէին ձեռքը հասնիք։

— Լա՛ւ, լա՛ւ, Աստուած ձեզի օգնական։ Ե՞րբ պիտի յայտարարէք յեղափոխութիւնը։

— Շատոնց յայտարարուած է յեղափոխութիւնը։ Եւ կը շարունակուի ներկայիս։ Մեր կոմիտէն պիտի տանի յաղթանակը։ Մենք, հայ ազգը, պիտի շահինք յաղթութիւնը։

Խուզարկել տուի կոմիտէճիին վրայ-գլուխը։ Երեւան ելաւ քանի մը «Դրօշակ»։ Այդ թերթերուն մէջ ծանր բաներ գրուած էին Արաբ Իզզէթի եւ իմ անձիս մասին։

Արդարեւ Արաբ Իզզէթ փաշա լուրջ աշխատանք տարաւ հայ յեղափոխական շարժումներուն դէմ, կրցաւ յաղթահարել բոլոր վարչական տկարութիւններուն, որոնք կը ծագէին Ապտիւլ Համիտի վախկոտութենէն, եւ զինուորական ուժերու միջամտութիւնը հրաւիրեց հայ յեղափոխական շարժումներու դէմ։ Եթէ ապահովուած չըլլար մեր զինուորական ուժերուն միջամտութիւնը, անպայման Զէյթունի, Վանի, Էրզրումի եւ ուրիշ շրջաններու մէջ Հայոց կռիւները պիտի վերջանային Հայոց յաղթութեամբ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ «ԴՐՕՇԱԿ» ԹԵՐԹԻ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐԷՆ

1 Նոյեմբեր 1895 թուակիր խմբագրականէն.—

—«Թրքահայաստանէն առնուած լուրերը սարսուռ կ'ազդեն մեզի։ Սուլթանը ընդհանուր ջարդ կազմակերպած է ամէն կողմ։ Թրքահայաստանի մէջ բազմաթիւ Հայերու տուները հրկիզուեցան, բազմաթիւ ընտանիքներ ցանուցրիւ եղան։ Հարիւր հազարներով Հայուհիներու պատիւը բռնաբարեցին կամ զանոնք բնաջինջ ըրին։ Եւ դեռ կը շարունակուին այս բարբարոսութիւնները։ Աւերակ տուները կը ծխան տակաւին։ Ծովու ալիքներուն նման արիւն կը հոսի։ Սակայն թշնամին չյագեցաւ երբեք։ Կազմակերպուած ձեւով եւ մեթոտով կը շարունակէ բնաջնջել Հայերը։

«Դէպքերուն այս ընթացքին պատճառով, եւրոպական մեծ պետութիւնները իրենց նաւատորմը ղրկեցին դէպի թրքական ջուրերը։ Սակայն այդ նաւատորմը պարզապէս հասակ ցուցուց եւ յոյսերը ջուր անցան։ Այնպէս որ Սուլթանին զինուորները չդադրեցուցին Հայոց կոտորածը։

«Եւրոպական մեծ պետութիւններէն ոմանք կ'ուզեն հարուած մը իջեցնել Սուլթանին տիրապետութեան, սակայն չեն կրնար տակաւին համաձայնիլ իրենք իրենց միջեւ։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ			250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տլ.	8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931

24 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1759

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐԸ

Գիշերային նիստի մը մէջ, ինչ որ կը նշանակէ բացառիկ ստիպողականութիւն, Երեսփ. Ժողովը չախչախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկեց «Ազգային բանուորութեան պաշտպանութեան օրինագիծը»: Կը մնայ Ծերակոյտին վաւերացումը, վերջնական օրէնք դառնալու համար:

Երէկ տուած էինք օրինագծին գլխաւոր կէտերը: Պիտի հրատարակենք նաեւ կատարուած կրճատումները, աւելի որոշ գաղափար տալու համար տիրող մթնոլորտի մասին:

Այնպէս ինչպէս քուէարկուած է օրինագիծը, չափազանց ակներեւ են սեղումները: Եւ հաւանական չէ որ Ծերակոյտը մեծ բարեփոխութիւններ մտցնէ: Առանց նոր օրէնքին ալ, արդէն կը գործադրուի անոր ոգին, տագնապին սաստկացումէն ի վեր:

Բայց միեւնոյն ատեն, սխալ պիտի ըլլար խուճապի մատնուիլ եւ դէկը կորսնցնել: Իր սեղմումներուն անգամ, օրէնքը ունի բաց դուռներ, որոնցմէ կարելի եղածին չափ օգտուելու համար անհրաժեշտ է արթնութիւն: Եւ մանաւանդ հաւաքական աշխատանք:

Այսպէս, եթէ օրինագծին Ա. յօդուածը յստակապէս կը սահմանէ պետական ձեռնարկներու, հանրօգուտ շինութեանց, աճուրդներու եւ կապալառութեանց մէջ գործածելի օտարականներու թիւը — 100ին 10 — դուռները բոլորովին չի փակեր մասնաւոր, ճարտարագործական եւ առեւտրական ձեռնարկներու մէջ:

Այդ կարգի գործերու համար կառավարութիւնն է որ, մասնաւոր հրամանագիրներով, պիտի սահմանէ օտար աշխատաւորներու համեմատութիւնը: Եւ սահմանումը պիտի ըլլայ համաձայն իւրաքանչիւր արհեստի եւ շրջանի պահանջներուն:

Այս կէտը որոշապէս կը բացատրէ եօթերորդ յօդուածը, որ անոր լրացուցիչն է: Համաձայն այդ յօդուածին, մասնաւոր հրամանագիր մը պիտի ճշդէ այն պայմանները որոնց համաձայն պիտի գործադրուին օրէնքին տրամադրութիւնները եւ կարելի պիտի ըլլայ շեղումներ կատարել: «Այս շեղումները պիտի թոյլատրուին համաձայն շրջանի և արհեստի տեսակին»:

Այս լրացուցիչ կէտին քուէարկութեան ատեն, Լուի Մաղէն, նախկին նախարար մը, բացատրեց թէ ինք մասնաւոր կարեւորութիւն կուտայ իւրաքանչիւր գործի տեսակին համեմատ օտար բանուորներու թիւը սահմանելու քաղաքականութեան:

— «միեւնոյն տեսակի արհեստին մէջ, գործեր կան որոնց համար բացարձակապէս աւելորդ է դիմել օտարականներու. այդ կարգի գործերուն համար պէտք է զերոյի վերածել օտարներու համեմատութիւնը. յետոյ կան գործեր որոնց համար անհրաժեշտ են օտար մասնագէտները, գոնէ ժամանակի մը համար, եւ կան գործեր ուր օտարականները կը մնան առանց մրցակցի, որովհետեւ առ այժմ չկան ֆրանսացի բանուորներ որ ուզեն անոնց տեղը բռնել»:

Եւ յօդուածը քուէարկուեցաւ այս հասկացողութեամբ:

Ուրեմն, այն գործերը զորս Ֆրանսացին չի կրնար կամ չուզեր կատարել, բաց կը մնան օտարականներուն առջեւ:

Արդ, այսպիսի գործեր շատ կան եւ նոյնիսկ կան գործեր որոնց մէջ ամէն օտարական չաշխատիր: Օրինակ՝ մետաքսի մանարաններու գործը, իր բազմազան ճիւղաւորումներով:

Այսպիսի պարագաներու մէջ, վարչական իշխանութիւնն է որ պիտի սահմանէ չափը, խորհրդակցելով համապատասխան կազմակերպութեանց եւ գործարանատէրերուն հետ:

Եւ այստեղ է որ անհրաժեշտ կը դառնայ հաւաքական աշխատանքը,— դիմում՝ վարչական իշխանութեան, կարելի եղածին չափ լայն տեղ ապահովելու համար:

Դժբախտաբար, մենք դիմումներու ձեւն ալ չսորվեցանք: Զվարժուեցանք մէկ ճակատով ներկայանալ այսպիսի պարագաներու մէջ: Մինչդեռ մեր բախտակից Ռուսերը, որոնք միեւնոյն հոգերն ունին, կը գործեն, կը գործակցին կատարեալ միաբանութեամբ: Առանց դաւանանքի խտրութեան եւ առանց քինախնդրութեան:

Յետոյ, կան Գ. յօդուածով նախատեսուած բացառութիւնները — «նախապատուութեան» արժանի համարուած օտարականները, որոնց գլուխը կը գտնուին «քաղաքական ապաստանեալները» (Réfugiés politiques):

Մեր հասկցած «հայմաթլոս»ն է այս,— տարագիր, գաղթական, փախստական. կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք:

Բացատրութիւնը չի նշանակեր անպատճառ Հայ կամ Ռուս: Կա՛ն եւ իտալացի, լեհ, սերպ «ապաստանեալներ»: Երեսփոխան մը առաջարկեց ուրիշ դիւրութիւններ տալ այս դասակարգին: Աշխատանքի նախարարը դիտել տուաւ թէ բացատրութիւնը իրաւագիտական ճիշդ ըմբռնում մը չարտացոլեր, եւ խնդրեց կառավարութեան «բարեացակամութեան» վստահիլ այս խնդիրը:

Ուրեմն, այստեղ ալ ունինք բաց դուռ մը, կարելի օգուտները քաղելու համար: Կը բաւէ որ—կրկնե՛նք երրորդ անգամ— միաբերան եւ միակամ կարենանք դատ պաշտպանել հաւաքաբար: Միաբերան եւ միակամ, եւ ոչ թէ «մենք մեզի, դուք ձեզի»:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք աւելի պարզաբանելու շատ մը կէտեր: Կարեւորը այն է որ ըմբռնենք նոր կացութիւնը եւ պատրաստուինք լուրջ ինքնապաշտպանութեան: Կեանքի կռիւ է: Մեր սեւ աչքերը չեն որ հաց ճարել պիտի տան: Ոչ ալ «հայասիրական» միամտութիւնները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Շահվէրտեան կը ճառէ

ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ

Անցեալ հինգշաբթի, ներգաղթի պատուիրակ Պ. Դ. Շահվէրտեան բանախօսած է Զիքսի եկեղեցիին մէջ, բազմաթիւ սպաներու եւ ոստիկաններու հսկողութեան տակ, որոնք չորս կողմէն պաշարած էին եկեղեցին: Ներկաներուն մէջ ներգաղթողներէն զատ, կային քանի մը յոյն համայնավարներ:

Որեւէ դէպքի առիթ չտալու համար, եկեղեցիին երկու դուները կեցած ոստիկանները կը խուզարկէին ներս մտնողները: Քանի մը հայ համայնավարներու գրպանէն փոքր դաշոյններ գտնուած են: Ուրիշներու քովէն ալ ոստիկանական փոքր գաւազաններ գտնուած են:

Հակառակ անոր որ բանախօսութիւնը կազմակերպող մարմինը եւ Պ. Դ. Շահվէրտեան խօսք տուած էին մի միայն ներգաղթի մասին տեղեկութիւններ տալ, հաւաքոյթը վերածած են համայնավարական ցոյցի եւ երգած են համայնավարական երգեր:

Թուրքիա մաքսանենգութեան դէմ

18 ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻՆ ՎՐԱՅ

Մաքսանենգութեան դէմ պայքարելու համար յանձնաժողով մը կազմուեցաւ դատական գործավարութեան մէջ: Այս մարմինը իր ծրագիրը պիտի աւարտէ յառաջիկայ շաբթու: Մաքսանենգները մինչեւ 10,000 ոսկի տուգանքի եւ մինչեւ տասը տարուան բանտարկութեան պիտի ենթարկուին:

Սահմանագլուխի շրջաններուն մէջ պիտի կազմուին 18 դատարաններ՝ մաքսանենգները դատելու համար: Ամէն պարագայի, մաքսային վարչութիւններն են որ տուգանքի քանակը պիտի ճշդեն:

Խալքի խորհրդարանական խմբակը խորհրդակցութեան նիւթ ըրաւ, կուսակցութեան ելմտական յանձնաժողովին կողմէ, մաքսանենգութիւնը արգիլելու համար ճշդուած միջոցները՝ որոնք հետեւեալներն են.— Խիստ հսկողութիւն մաքսատուներու մէջ, բարեկարգել սահմանագլուխներու մաքսային դէտերու կազմակերպութիւնը, մենաշնորհներու կողմէ ձեռք առնուելիք արգելիչ միջոցներ եւ դատական ամենախիստ միջոցներ:

Ելմտական յանձնաժողովը հետեւեալ կերպով ճշդած է երկրին մէջ կատարուած մաքսանենգութիւնը.—

Թուրքիոյ մէջ սահմաններու վրայ եւ մաքսերուն մէջ երկու տեսակ մաքսանենգութիւն կը կատարուի: Բուռն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին հարաւային սահմաններուն վրայ: Մաքսային դէտերու ջոկատներ, վաշտեր եւ ոստիկան զինուորներ պիտի գտնուին սահմաններուն վրայ: Բոլոր ասոնք զինուած պիտի ըլլան գիտական վերջին միջոցներով:

Մաքսանենգները պիտի դատուին մասնաւոր դատաւորներու կողմէ եւ ամենաարագ կերպով: Այս դատաւորները բարձր թոշակ պիտի ստանան: Պիտի խստացուին պատժական օրէնքները մաքսանենգներու մասին:

Խիստ հսկողութեան մը ենթակայ պիտի ըլլան նաեւ մաքսային վարչութիւնները: Մաքսային գործառնութեանց քննիչներ պիտի նշանակուին: Բացի այս միջոցներէն, խուզարկութեան լայն իրաւասութիւն պիտի տրուի պաշտօնեաներուն: Պաշտօնեայ չգտնուած տեղերը մուխթարներն իսկ իրաւունք պիտի ունենան տուները խուզարկելու:

Ֆրանքօ-խորհրդ. բանակցութիւնները

Դաշինքը դեռ չէ կնքուած

Ֆրանսական օրաթերթ մը մէկ քանի օր առաջ կը հաւաստէր թէ Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ, կնքուած է ոչ-յարձակման դաշնագիր մը: Այս լուրը հերքուեցաւ պաշտօնապէս:

Այս մասին, Վարշաւիայէն կը հեռագրեն.— Լեհ պաշտօնական շրջանակները կը յայտնեն թէ Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ կատարուած բանակցութեանց ընթացքին մասին, շարունակ ճիշդ տեղեկութիւններ ստացուած ըլլալով, ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրի նախագծին հրատարակումը նոր բան մը չէ սորվեցուցած իրենց: Փարիզի եւ Վարշաւիոյ մէջ, ֆրանսական կառավարութեան կամ անոր ներկայացուցչին կողմէ տրուած հաղորդագրութենէն զատ, կը յիշուի թէ ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրին բնագիրն իսկ, քանի մը շաբաթ առաջ առաջարկուեցաւ Մոսկուայի մէջ, լեհ դեսպանին, իբր կարելի բանաձեւը, լեհեւ-ռուսական դաշինքի կնքման նպատակով:

Կ'ըսուի վերջապէս թէ, Լեհաստանի արտաքին նախարարին ճամբորդութիւնը, որ տեղի պիտի ունենայ յունուարի սկիզբները, թոյլ պիտի տայ Լեհաստանի քաղաքական ղեկավարներուն խօսակցելու Ռումանիոյ նախարարներուն հետ, քանի որ Ռումանիոյ և Ֆրանսայի դաշնակից ըլլալով, Լեհաստան միշտ այս վերջինները տեղեակ կը պահէ իր կատարած բանակցութիւններէն:

Իսկ Պերլինէն այս բանակցութեանց մասին կը հեռագրեն. —Փարիզեան թերթի մը կողմէ ֆրանքօ-խորհրդային ոչ-յարձակման դաշինքի մը նախագծին հրատարակումը, այն առթիւ թէ արդէն օգոստոս 21ին նշանագրուած է Փարիզի մէջ, մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուց Գերմանիոյ մէջ:

Գերման թերթերը կը գրեն թէ այս դաշնագրին վերջնական կարեւորութիւն չեն տար եւ դիտել կուտան թէ այս դաշնագրին հիմն իսկ—այսինքն՝ տնտեսական հարցերու շուրջ համաձայնութիւնը, դեռ չէ իրականացած:

Իրաքի քրտական ըմբոստութիւնը

Իրաքի քրտական ըմբոստութեան մասին Պաղտատէն կը տրուին հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—Լեռնային շրջաններու մէջ բնակող ցեղախումբերու վէճերուն հետեւանքով, կառավարութիւնն ստիպուեցաւ միջամտել եւ զօրագունդ մը ոստիկանական ուժերու օգնութեամբ, մեկնեցաւ հետապնդելու Շէյխ Պարզանի կուսակիցները: Տեղի ունեցած կռիւներու ընթացքին, սպայ մը եւ 13 զինուորներ սպաննուեցան: 9 վիրաւորներ կան:

Կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ ըմբոստներու կորուստներն են 20 մեռեալ եւ 30 վիրաւոր:

Զինաթափութեան համագումարը

ՅԵՏԱՁԳՄԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ

Հեռագրական գործակալութիւն մը կը հաղորդէ թէ հաւանական կը նկատուի որ անգլիական կառավարութեան պահանջով, զինաթափութեան համագումարին բացումը յետաձգուի մէկ քանի շաբաթ: Թոքիոյի անգլիական դեսպանը Ճափոնի կառավարութեան յանձնած է գրութիւն մը, որով Անգլիա Ճափոնի տեսակէտները կ'ուզէ գիտնալ համագումարի յետաձգման մասին,— Անգլիական կառավարութիւնը իր այս գրութեան մէջ կը յայտնէ թէ, թէեւ յետաձգումը կրնայ յոռի մեկնութիւններու տեղի տալ, սակայն, փետրուար 2ը որ նշանակուած է իբր բացման թուական, կրնայ չյարմարիլ կարգ մը պետութեանց, քանի որ հատուցումներու հարցին վերաբերեալ խորհրդաժողովը տեղի պիտի ունենայ յունուարին եւ միւս կողմէ, Ֆրանսա եւ Գերմանիա նոր ընտրութեանց կը պատրաստուին:

Անգլիա, Ճափոնի կառավարութենէն կը խնդրէ որ այս մասին իր կարծիքը յայտնէ: Այս վերջինը որ զինուորական եւ նաւային իշխանութեանց կարծիքը պէտք է առնէ, տակաւին չէ ճշդած իր պատասխանը:

Միւս կողմէ սակայն, Լոնտոնէն տրուած հեռագիր մը կը հերքէ Անգլիոյ վերագրուած այս լուրը եւ կը յայտնէ թէ անցեալ շաբթու անգլիական կառավարութիւնը իր արտասահմանի ներկայացուցիչներուն հրահանգած է յարաբերութեան մտնել կառավարութեանց հետ, նախապատրաստական խօսակցութիւններով դիւրացնելու համար զինաթափութեան համագումարին նախագահին Հէնտըրսընի գործը:

Փարիզաբնակ Սուրիացիներու բողոքը

Փարիզաբնակ արաբ Սուրիացիներու Ընկերակցութիւնը հետեւեալ բողոքը յանձնած է մամուլին.— Փարիզի Արաբ Սուրիացիներու Ընկերակցութիւնը բուռն կերպով կը բողոքէ ընտրական ազատութիւնը խափանող միջոցներուն դէմ (թեկնածուներու հակակշռի իրաւունքի բռնաբարում սպառնալիքներ, ձերբակալումներ, զինեալ միջամտութիւններ) որոնց դիմած է մարզպանութիւնը, պատասխանատուութիւնն ստանձնելով:

Ընկերակցութիւնը կը մատնանշէ այս ապօրէն միջոցները որոնք կը խաթարեն ժողովրդային կամքի արտայայտութիւնը և երկու երկիրներուն միջեւ համաձայնութեան ամէն յոյս կը փճացնեն: եւ կը հրաւիրէ արտաքին նախարարութիւնը որ վերջ դնէ այս անարդար միջոցներուն, որոնք կը բռնաբարեն սուրիական ազգին իրաւունքները:

Փոթորիկ եւ ամէն տեղ ցուրտ

Շաբաթէ մը ի վեր Ֆրանսայի ամէն կողմը կը տիրէ սաստիկ ցուրտ մը: Ցուրտին հետեւանքով մեռնողներ կան նոյն իսկ Փարիզի մէջ: Շատ մը տեղեր ձիւն կը տեղայ:

Ատլանտեանը փոթորկած է: «Թօսքանիա» շոգենաւը որ փոթորիկի բռնուած էր, դէշ ժամեր անցուց: Հսկայ ալիք մը խուժեց նաւուն վրայ սպաննելով ճամբորդներէն մէկը եւ վիրաւորելով 35 ուրիշներ:

Թունուզի Թալլա կոչուած վայրին մէջ, երկու մեթր բարձրութեամբ ձիւն նստած է:

Հնդկական գրգռութիւնները

Ալլահապատի մէջ ձերբակալուեցան չորս ազգայնական պետեր, այն պահուն երբ կը պատրաստուէին խօսք առնել հաւաքոյթի մը մէջ, յորդորելու համար գիւղացիները, որ չվճարեն իրենց վարձքերը:

Անմիջապէս ալ դատաստանի ենթարկուեցան եւ դատապարտուեցան 6 ամիս բանտարկութեան: Բազմաթիւ գիւղերու եւ Հնդիկ Համագումարի կեդրոնատեղիին մէջ կատարուած խուզարկութեանց ընթացքին, ուրիշ ձերբակալութիւններ եւս կատարուեցան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Եգիպտական մամուլի օրէնքը.— Փոր-Սայիտի մէջ հրատարակուող յունական թերթ մը, դադրած էր համաձայն եգիպտական մամուլի օրէնքին, կառավարութեան դէմ թշնամական գրութիւններ հրատարակած ըլլալով: Այս դադարման դէմ թերթը դատ էր բացեր Մանսուրայի խառն դատարանին առջեւ, որ թերթին իրաւունք տալով, 2850 եգիպտական ոսկիի վնասուց հատուցում էր վճառեր: Այս վճիռը կը նշանակէ թէ խառն դատարանները չեն ճանչնար եգիպտական մամուլի նոր օրէնքը: Կը սպասուի որ այս վճռին հետեւանքով, կարգ մը օտար թերթեր որոնք դադրեր էին հրատարակուելէ, իրենց կարգին դատի դիմեն ընդդէմ կառավարութեան:

Իշխանական մահ մը.— Թուրքիոյ նախկին Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտի թոռը իշխան Իպրահիմ Թէվֆիք մեռաւ Նիսի մէջ, սրտի հիւանդութեան հետեւանքով:

Վկայութիւն մը Թուրքերուն դէմ.— Ֆրանսացի երիտասարդ վիպագիր եւ գեղագէտ Մարսէլ Պրիոն Les Nouvelles Littéraires-ի մէջ կը յայտնէ.— Պատերազմէն ի վեր լքեցի մարզանքը: Տարտանէլի մէջ, Թուրքերը զիս այնքա՛ն չարչրկեցին որ, այսօր, չեմ կրնար վերագտնել ֆութպոլ խաղացողի եւ վազողի իմ «ձեւս»:

ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

ԽՄԲ.— Հրատարակելով մեր աշխատակցին այս գրութիւնը, կ'ուզէինք դիտել տալ.—

1. Ճիշդ է որ մինչեւ հիմա դրուած պատասխաններուն մէջ աւելի շատ կոպիտ կիրքն է որ կը խօսի, բայց կան նաեւ որոշ լուսաբանութիւններ՝ դրուած հարցերու մասին:

2. *Հայրենիք* ամսագրի հրատարակած փաստերը մեծ մասով պատմական արժէք ունին եւ իրենց կարգին կը կարօտին լուսաբանութեան,

3. միակ ելքը, այո՛, մասնաւոր ատեանն է այս փշոտ — եւ անժամանակ — հարցին լուծման համար, ինչպէս գրած ենք առտնին:

Ցաւալին առիթ պիտի ունենանք անդրադառնալու:

Գրական Ակումբի դեկտեմբեր 19ի հաւաքոյթը նուիրուած էր Արփիար Արփիարեանին։ Պ. Լեւոն Բաշալեանը գեղեցիկ եւ վերին աստիճանի հետաքրքիր ձեւով ներկայացրեց հայ անուանի հեղինակի կեանքը եւ, որոշ չափով էլ, գրական գործը։ Սովորականէն աւելի բազմութիւն էր հաւաքուած. կային ծարգիկ, որ առաջին անգամն էին ոտք կոխում Ակումբի սրահը։ Եւ դա հասկանալի է։ Վերջին ամիսներին հանրային կարծիքը վերսկսել է յուզուել Ա. Արփիարեանի խնդրով։

Նախ, մէկ գեղեցիկ համարով հրատարակեց Արփիարեանի երկերի որոշ մասը եւ, այդպէսով, հայ ընթերցող հասարակութեան առջեւ Արփիարեանը վերակենդանացաւ որպէս գրագէտ։ Եւ երկրորդ «Հայրենիք» ամսագրում ընկ. Վրացեանի կողմից հրատարակութեան տրուեցին Արփիարեանի յեղափոխական-քաղաքական գործունէութեանը վերաբերող մի շարք վաւերագրեր, որոնք գալիս են լուսաբանելու հանրային գործիչ Արփիարեանի կեանքի մէկ մութ կէտը։

Բանախօս Պ. Բաշալեան նկարագրեց քաղաքական, ընկերային եւ վարչական այն պայմանները, որոնց մէջ սկսել է իր գրական-յեղափոխական գործունէութիւնը Արփիար Արփիարեանը։ Ապա մէկիկ-մէկիկ ներկայացրեց կեանքի այն փուլերը, որոնցմով անցել է Արփիարեանը՝ մինչեւ իր ողբերգական վախճանը։ Իսկ ինչ վերաբերում է Արփիարեանի կեանքի մութ կէտին, բանախօսը դրա վրայ կանգ չառաւ, բացի ծանօթ մեղադրանքը ստորագրելու խնդրից, որ, ըստ Պ. Բաշալեանի, որեւէ կարեւորութիւն չներկայացնող մէկ դէպք է։

Ընկ. Ջամալեանը փորձեց բանախօսին մղել դէպի Արփիարեանի հասցէին եղած մեղադրանքի լուսաբանութիւնը, սակայն, Պ. Բաշալեանը յայտարարեց, որ իր նիւթից դուրս է այդ խնդիրը, միաժամանակ պատրաստակամութիւն յայտնելով հարկ եղած դէպքում տալ պահանջուած լուսաբանութիւնները։ Ի հարկէ, խնդիրը դրանով չփակուեց եւ ունկնդիր հասարակութիւնը սրահէն հեռացաւ մեծ հարցականի տակ։

Ունկնդիրների մէկ մասն այն համոզումն ունի, որ Արփիարեանը Թուրք ոստիկանութեան հետ որեւէ կապ չէ ունեցած եւ նրա դաւաճանութիւնը հաստատող փաստաթղթերի իսկութիւնը չի ապացուցուած եւ միանգամայն անհիմն են եղած մեղադրանքները։ Իսկ ինչ վերաբերում է մեղայագրին, ունկնդիրների այդ մասը համամիտ է Պ. Բաշալեանի հետ եւ գտնում է որ տուեալ պայմաններում Արփիարեանն այլ կերպ վարուել չէր կարող եւ մեղայագրի հրատարակումը որեւէ անդրադարձում չէ ունեցած այն ժամանակուայ հանրային կարծիքի վրայ։ Մանաւանդ, որ նման մեղայագիր ստորագրած են եւ ուրիշներ։

Միւս մասն էլ, նկատելով գոյութիւն ունին մեղադրող փաստեր եւ դեռ այդ փաստերը չեն հերքուած ու Արփիարեանին պաշտպանողներն էլ հակառակը չեն ապացուցած, իրենց իրաւունք են վերապահում կասկածներ ունենալ՝ մինչեւ խնդրի վերջնական լուսաբանումը։ Մեղայագիրն էլ չեն արդարացնում այն պարզ պատճառով, որ ոչ մէկ կացութիւն ու պայման չեն կարող հարկադրել յեղափոխական կազմակերպութեան ղեկավարին՝ դիմել նման քայլի եւ Թուլամորթ ընթացքով վարկաբեկել ազգային մէկ շարժում։ Մանաւանդ, որ Արփիարեանի կուսակից ընկերներից շատերը հրաժարուել են նման վարկաբեկիչ արարքից ու աքսորի ճամբան բռնել (Մուրատ եւ ուրիշներ)։

Կարծում ենք, որ ընկ. Վրացեան՝ ի կողմից Արփիարեանի խնդրի շուրջ եղած վաւերագրերի հրատարակութիւնը լաւ առիթ է, որպէսզի այդ խնդիրը միանգամ ընդմիշտ լուծում ստանայ։ Եթէ մտածողներ կան, որ դա ապարդիւն պատմաբանի գործ է, ապա չպէտք է մոռանալ, որ դէպքերը տեղի են ունեցած մեզնից 30—40 տարի առաջ եւ մեր սերունդն արդէն «ապագայ» է։ Պէտք է օգտուել այն բանից, որ դեռ եւս Արփիարեանի գործակիցներից, կուսակիցներից ու ժամանակակիցներից շատերը ողջ են եւ հնարաւորութիւն ունեն լոյս սփռել խնդրի վրայ ու իրենց վկայութիւններով ու ձեռքի տակ ունեցած փաստերով մաքրել սեւ արատը հայ մեծանուն գրագէտի ճակտից կամ վ'րջնապէս հաստատել Արփիարեանի դաւաճանութիւնը, որպէսզի նա իր բուն տեղը գտնի մեր վերջին յիսնամեակի պատմութեան մէջ։

Մինչեւ այժմ Արփիարեանի խնդրի շուրջ արտայայտուել են ընկ. Վարանդեանը, ընկ. Պարսամեանը եւ Պ. Պ. Թէքէեան, Բաշալեան եւ Տօնապետեան։ Ընկ. Վարանդեանն անցողակի մեղադրանք է կարդում ընկ. Վրացեանին, առանց հակառակը ապացուցանող որեւէ փաստ տալու։ Ընկ. Պարսամեանը Արփիարեանի արարքը վերագրում է «մարդկային տկարութեան»։ Երբ հրապարակի վրայ կան լուրջ փաստեր, զուտ հոգեբանական վերագրումներով խնդիրը չի լուսաբանւում։ Այնպէս որ, ընկ. Պարսամեանի վերագրումը լոկ անհատական կարծիք է։ Պ. Թէքէեանը փորձում է Արփիարեանին պաշտպանել հայհոյանքներով ու խնդրի չորս բոլորը պտոյտ գալով՝ առանց կարենալու խորքը Թափանցել ու լուրջ փաստեր ներկայացնել։ Պ. Բաշալեանի գրածը ընկերական զգացմունքի ու յուզմունքի արտայայտութիւն է։ Հայհոյանք շատ, բայց եւ ոչ մէկ փաստ։ Պ. Տօնապետեանը առայժմ յայտարարում է, որ Արփիարեանը եղած է «ներքին համոզմամբ հակայեղափոխական, Թէեւ զգացումով միշտ ազգասէր՝ ամէն Հայի նման»։ Պ. Տօնապետեանը դեռ չէ ասած իր վերջին խօսքը։

Ինչպէս տեսանք, ընկ. Վրացեանի հրապարակած փաստերից եւ ոչ մէկը չի հերքւում։ Քէնով, զգացումով ու ենթադրութիւններով անհնար է նման լուրջ եւ կարեւոր մէկ խնդիր լուսաբանել։ Արփիարեանը մնում է կասկածանքի տակ։ Ահա թէ ինչո՛ւ ես ինձ իրաւունք եմ համարում երիտասարդ սերունդի անունից պահանջել, որ այդ խնդիրը վերջնապէս լուսաբանուի։

Երկու միջոց կայ։ կամ խնդրին տեղեակ անձնաւորութիւնները պէտք է հրապարակաւ, փաստերով հերքեն «Հայրենիք» ամսագրի մէջ հրատարակուած վաւերագրերը եւ կամ թէ բոլոր կուսակցութիւնների ներկայացուցիչներից, շահագրգռուող անհատներից ու անկողմնակալ մարդկանցից կազմուի մէկ մարմին, որի վրայ եւ պարտականութիւն է դրւում քննել Արփիարեանի խնդիրը՝ եզրակացութիւնը յանձնելով հանրութեան։

Այսպէս կարելի է լուծել խնդիրը։ Եթէ ոչ, լրագրական բանավէճերով հարցը չի պարզաբանւում։ Աւելորդ չէր լինի յիշատակել պատմական նման մի քանի դէպքեր։

Դեռ անցեալ տարի էր, որ պարզուեց, թէ ազատութեան ռահվիրայ Գարիբալդիի Թոռը բռնակալ փաշիզմի գաղտնի գործակալ է։

Երբ աշխարհահռչակ Ազէֆի դէմ դաւաճանութեան մեղադրանքներ յարոյց ռուս յայտնի յեղափոխական Բուրցեւը, այստեղ, Փարիզում, կազմուեց յեղափոխական պատուոյ դատարան, որ քննեց Ազէֆի խնդիրը։ Դատարանը միաձայնութեամբ արդարացրեց Ազէֆին եւ դատարանի անդամներից մէկը դառնալով Բուրցեւին, բացականչեց. «Ցոյս ունեմ, որ դուք քաղաքացիական քաջութիւն կ'ունենաք ինքնասպան լինելու...»։ Զանցաւ մի քանի ամիս եւ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը սասանեց Ազէֆի հրէշային դաւաճանութեան փաստով։

Պատերազմից առաջ, Հ. Ց.Դաշնակցութիւնը յայտարարեց թէ «Նոր Դարի» խմբագիր Սպանդար Սպանդարեանը կապ ունի ռուս գաղտնի ոստիկանութեան հետ։ Վերջին սանթիմները ծախսելով, Սպանդարեան անցաւ արտասահման եւ պատուոյ ատեանի միջոցով ապացուցից իր անմեղութիւնը։ Դաշնակցութիւնը իր պաշտօնական օրկանում հրատարակեց ատեանի որոշումը։ Պարզւեց, որ լրտես եղած է Սպանդարեանի եղբայրը։ Իսկ ինքը, Սպանդար Սպանդարեանը, արտասահմանում էլ վախճանեց՝ ծայր աստիճան չքաւորութեան մէջ։

ԱՇՈՏ-ԱՐՏՐՈՒՆԻ

ՇԱՀ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտ. 12ին, Պըեյան-Մարսէյեզի ընդարձակ սրահին մէջ, Մարսէյլ վերստին հաճոյքն ունեցաւ վերանալու Շահ-Մուրատեանի երգերով։

Թենոր ձայն մը՝ նման ամրան արեւին, որ ջերմութիւն եւ կեանք ունի։ Հազուագիւտ ու նուագուն։

Ձայն մը, որ յաճախ կը ծորի՝ իր երիտասարդութեան ոսկեզարի կատարներէն, կ'ողողէ էութիւնդ, կը լուայ օտարահամ ծործորները հոգիիդ ու կը դարձնէ դայն՝ մաքուր սկաւառակ մը՝ ընդունակ հայրենիք բուրող ամենադոյզն հծծիւններն անգամ արձագանգելու։

Ձայն մը, որ սրբազան յանդիմանութեան մը պէս՝ գիտէ թրջել ամէնէն վաւաշոտ աչքերն անգամ, որոնք անգիտակ մեր երգի յոյզերուն, օտար այս ափերուն վրայ բացուեցան՝ միայն կիրքին եւ շուայտութեան դիմաց։

Եւ, Շահ-Մուրատեան երգեց, զգացնելով բոլորին, որ «ձայնը»ին հանդէպ է՛ն ազգու չինուկը՝ հայ երգն է։

Հայ երգը աւելի քան գեղեցիկ է Շահ-Մուրատեանի բերնին մէջ։ Քաղցր՝ Մշոյ դաշտի պտուղներուն պէս։ Անապակ եւ զուլալ՝ Տարօնի աղբերակներուն պէս։

Շատ մը երգողնե՛ր կը կարծեն իրենց երգերուն վրայ փայլ աւելցնել՝ Հայոց վանքերուն ծայրը՝ ֆրանսական աքսան մը պոչելով։ Իմաստակութիւն մը, որուն անշուշտ ընդունակ են միայն անտաղանդները։

Հայ երգը գիտէ՛ք է՝ իրեն տարազին մէջ։ Շահ-Մուրատեան հայ է, և կը զուրգուրայ՝ «Մեծասքանչ»ին վրայ։

**

Բարի լուսի զանգեր զարկին,
Զրնգ-զրնգալէն՝ անո՛ւշ անո՛ւշ...

Ահա՛ Հայոց աղջիկներ ու տղաքը՝ դաշտերու մէջ եւ սարերու վրայ։ Մաղիկներ եւ աշխատանք։

Եւ արթնցանք՝ հայրենի արեւով շողշողուն գիւղերու մէջ։

Ց. Թումանեանին այս երգը եւ կեօթեին «Վարդը», որոնց եղանակները կը պարտինք Ռոմանոս Մելիքեանին, շա՛տ յաջող կերպով նախերգութիւնը կազմեցին հանդէսին։

Եւ եկաւ Վարպետը։
Արդէն կը սպասէինք։

Շահ-Մուրատեանին անունը տեսակ մը հոմանիշ է Կոմիտաս Վարդապետին։ Եւ փոխադարձաբար։ Որքա՛ն կան, որ մինչեւ հիմա կը շփոթեն այս զոյգ անունները։ Ոսկիփորները՝ հայ երգի վերածնունդին։ Մէկը ստեղծագործող, յղացող, իսկ միւսը՝ պանծացնողը։

Եւ եկաւ Վարպետը։
Զի՛գ տուն, քա՛շի, ա՛յ եզը...

Գութաներգ։

Աշխատանքը սկսաւ։ կարծես վեց զոյգ գոմէշներ՝ պարարտ եւ «հողին ամբողջ կեանքովը» իմաստուն՝ գութան կ'ընեն։

Վեցը հօտաղներ եւ հօտաղ մը աւագ։ Արօրը ծանր ու հողին մէջ։ Թեթեւ ժայռի կտորի մը դիմաց։ Գոմէշները կը շեղին գծէն եւ աւագ հօտաղը՝

Զիգ տո՛ւ, քաշի՛ ա՛յ եզը...
Հրամաններ՝ հօտաղներուն եւ գգուանք եւ փաղաքշանք՝ գոմէշներուն։

Հայրենի՛ք սրբա՛զան, եւ զո՛ւն Սրբազան Ցեմար, որ այս երգը գրեցիր, «Հօ՛ արա՛, հօ՛...»։

Ցետոյ լսեցինք՝ Լալոյի Aubade Roi d'Ys։ Ցայգերգ։ Ապա սուրբի այս անուանի կտորին ամէնէն յաջող բասաժը։

Ո՜վ, Աստուած իմ, այս որքա՜ն Թախիծ կայ՝ այս երգին մէջ եւ իր եղանակին։ Ե՛ւ երանութիւն ե՛ւ Թախիծ։

Vainement ma bien aimée,
On croit me désespérer,
Près de ta porte fermée
Je veux encor demeurere,

Les soleils pourront s'éteindre,
Les nuits remplacent les jours,
Sans t'accuser et sans me plaindre
Là je resterai toujours, toujours...

Ես սէրին հաւատացող մը չեմ, բայց այս երգը եւ եղանակը կրնան ծոլորեցնել։

Նա՛եւ, Մասընէի էլեժին, Սիբողի մը ողբը։ Խորտակուած սրտի կսկիծներ, որ երգին եւ դաշնամուրին խրաքանչիւր «նօթ»ին հետ կը կծկեն քեզ։

Ի՛նչ հայեցի մթնոլորտ կար նաեւ, երբ երգեց՝ «Ես սարէն կուգայի»ն։

P Tosti*ին «Իտէալ»ը՝ արդարեւ իտէալ երգ մըն է՝ իտալերէնով։ Կարծեմ, հեղինակը զայն գրեց Անգլիոյ մէջ։ Անիկա սպասում մըն է սիրահարական, ուր վայկեանները դարերու կը վերածուին։

— Torna, Torna...

Եկո՛ւր, եկո՛ւր։ Եւ դաշնակը կոչնակի պէս է։ Կը կանչէ՛։

Շահ-Մուրատեան գիտէ դասականութիւնը անաղարտ պահել՝ դասական այս կտորին։

Ահա՛ Ֆրետէրիք Հէնտէլի «Լարկօ»ն։ Կրօնական շունչով, որուն մէջ անզերազանցելի կը մնայ՝ Շահ-Մուրատեան։

Գերմանացի հեղինակը՝ իր հոգեկան խաղաղութիւնը կը փնտռէ անտառի Թաւուտքին մէջ։ Հո՛ն կ'ուզէ Թաղել իր յոյզերը։ Կը սիրէ մինակութիւնը։ Ես ալ՝

մինակութի՛ւն սի՛րելի...

Շահ-Մուրատեան չունի երգահանդէս մը, ուր չերգէ՝ իր ընկերոջ գլուխ գործոցը՝ «Մոկաց-Միրզէ»ն։

«Հազա՛ր ափսոս», Մահմուտ եւ Կոլոտ փաշաներու որոգայթին մէջ ինկաւ՝ աննման եւ գեղեցիկ Միրզէն։

Ե՛ւ զղջում, ե՛ւ ցասում, «Հազա՛ր ափսոս»...

Շատ խօսուած է՝ այս երգին և իր հեքեաթին մասին։ Դեռ վերջերս Նարդունին յօդուած մը նուիրեց «Յառաջ»ի մէջ։ Եւ կ'արժէ։ Որովհետեւ, աննմանօրէն ինքնատիպ է։ Խո՛ր եւ Թանկագին։ Անոր փրկութիւնը կը պարտինք՝ Կոմիտասին։

«Հազար ափսո՛ս»ը, որ պոռթկում մըն է որոտընդոստ, կարծես ընդվզում կը ներշնչէ ներկաներուն, բոլոր որոգայթներուն եւ դաւադրութիւններուն համար, որ մինչեւ այսօր ալ բազում փաշաներ կը լարեն մեր Միրզէներուն հանդէպ։

Թո՛ղ զայն երգէ Շահ-Մուրատեանը իր Թաւ ու բարկաձայն ձայնով, մինչեւ որ մեր Միրզէները գիտնան մերժել Թունաւոր շերտը իրենց հրամցուած ձեռքերուն։

«Մոկաց Միրզէ»ն ընդունինք ընտրութեան երգը՝ Կոմիտասէն որ աւա՛ղ, առանց երգելու լռեց...

Ցետոյ ունեցանք երկու անակնկալներ։ Բարսեղ Կանաչեանին «Օրօր»ը։

Քնքո՛ւշ, Նուագո՛ւն, Ներդաշնակ երգ մը։ Ձայն ի՜նչ լաւ երգեց Շահ-Մուրատեան։

Քունն եդի՛ր, բալաս,
Աչերդ խուփ արա՛...

Այս մէկ երգը բաւական է՝ Կանաչեանը անմահացնելու համար։ Թէեւ, ունի նոյնքան յաջող եւ գեղեցիկ ուրիշ երգեր։ Կանաչեան՝ Կոմիտասի արժանաւոր եւ ստեղծագործող աշակերտներէն է։ Ափսո՛ս, որ առողջական պատճառով չկրցաւ երկար ատեն Եւրոպա մնալ։

Միւս անակնկալ՝ «Անուշ Գաբուն», որ աշուղական հով մը ունի իր մէջ՝ արժանացաւ կրկնութեան։ Դաշնակը ծանաւանդ, հրաշալի եւ հեռաւոր տաւիղի մը պէս, փոքրիկ-փոքրիկ կաթիլներով կը հոսէր՝ Նուագող օրիորդի մատուըներուն ծայրէն։

Շահ-Մուրատեան երգեց՝ երեք հարսներգութիւններ։ Մուշի պարեր։ Շատ յաջող։

Ասոնք երգէ աւելի կը նմանին ըիթմիք *բառերու, որ կը պահանջեն երգելու եւ արտասանելու* մասնաւոր ընդունակութիւն։

Ամէնէն վերջը՝ «Հայաստան»ը։ Պէտք կա՞յ, նորէ՛ն փառաբանելու ե՛ւ Կոմիտաս ը ե՛ւ երգիչը։

Ներկայ բազմաթիւ օտարականներ՝ մեծապէս տպաւորուած էին Շահ-Մուրատեանի երգահանդէսէն։

Այս երգահանդէսը կրնայ իբրեւ օրինակ ծառայել՝ Մարսէյլի համար՝ իր կարգապահութեան տեսակէտով։

Ո՛չ ծանուկի լաց, ո՛չ ծխել եւ ո՛չ կռիւ եւ Բաբելոն՝ ինչպէս Կ. Խաչի պարահանդէսը։

«Կրնաք, ըսաւ, սրահին տէրը, ամէն բան արգիլել, բայց քաքաօէթին չեմ կրնար հաւատալ»։

Հանդէսէն յետոյ, շնորհաւորե՛ց զինք։

Միջնարարին, Պալաքեան եպիսկոպոս փոքրիկ ճառով մը գնահատանքը ըրաւ Շահ-Մուրատեանին եւ Կոմիտասին։

Գախարակեց, որ «հաճի աղաներէն մարդ չկայ»։ Որովհետեւ ներկաներէն մեծամասնութիւնը երիտասարդներ էին։

Վերջացնելէ առաջ, պարտաւոր ենք յիշել, որ ջութակահար Սարգիս Չէօրէքճեան յարաճուն յառաջդիմութիւն երեւան բերաւ՝ իր նուագած *երկու կտորներով*՝ Andantino (Martini Kreisler) *եւ* Aria (Bach)։

Ընկերացաւ նաեւ կարգ մը երգերու։

Շահ-Մուրատեանի դաշնակահարուհին՝ Mademoiselle Suzanne Arnaud՝ *արդէն ծանօթ է Մարսէյլի հայութեան*։

Երաժշտանոցի ուսուցչուհի եւ միանգամայն տաղանդաւոր ընկերացող, որ ըմբռնած է Հայոց երգերու ոգին։ Հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, արդէն իսկ նօթի վարպետ մըն է։ Դաշնամուրին առջեւ՝ արթուն է եւ զարմանալի ճկունութեամբ կ'ենթարկուի՝ երգողին ընդոստ փանթէզիներուն։ Երգողին կ'օժանդակէ քան կը խանգարէ զայն։

Շահ-Մուրատեան, կարծեմ մօտաւորապէս Նիսի մէջ ալ երգել։

«Ազգ»ով մտատանջ քաղաքացիներ, եթէ իրաւ էք, ուրեմն, ամէ՛ն տեղ և ամէ՛ն ժամանակ, քաջալերեցէք հայ երգը եւ հայ երգիչը։

ՈՒԽՏԱԽՈՐ

ԾԻԾԱՂ

— Ի՞նչպէս է նիւթական կացութիւնդ։

— Շնորհակալ եմ, պէտք ունեցածիս չափ ունիմ,

— Հինգ հարիւր ֆրանք փոխ կրնա՞ս տալ ինծի։

— Ըսի, ունիմ այնքա՛ն, որքան ե՛ս պէտք ունիմ, ոչ թէ այնքան որքան դուն պէտք ունիս։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԱՆՈՒԱՆՈՒՄՆԵՐ

Նիկոլա Կուրսել նշանակուեցաւ գործադիրներու խորհուրդին փոխ-նախագահ։

Ա. Երզնկեան, որ ունէր նոյն այդ պաշտօնը, ցնոր տնօրինութիւն գործադիրներու խորհուրդին փոխ-նախագահ մնալով հանդերձ, պիտի վարէ նաեւ Երեւանի քաղաքային խորհուրդի նախագահութիւնը։

Ներսէս Ցակոբեան նշանակուեցաւ կոմունալ տնտեսութեան խորհուրդի փոխ-նախագահ։

Ցետաձգուեցաւ բացումը Հայաստանի կեդր. գործ. կոմիտէի ժողովին, որ տեղի պիտի ունենար դեկտ. 5ին։

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ

«Խորհ. Հայաստան» (3 Դեկտ.) կը գրէ թէ Շամշադինի շրջանի Չինչին գիւղին մէջ ամէն մարդ կը մորթէ իր անասունը։ Գիւղական խորհուրդի նախագահն ալ իր կարգին կը շարունակէ մորթել անասունները։ Նախագահը վերջերս մորթեց սեփականատէր գիւղացիներէն գրաւուած 3 ոչխարը, գիւղական խորհուրդի անդամներէն Մամիկոն Արզումանեան՝ 3 խոզ, Իվան Գրիգորեան՝ 13 խոզ։ Գիւղացիներն ալ գիւղական խորհուրդի անդամներուն ընթացքէն քաջալերուած, անխնայ կը մորթեն իրենց անասունները, որպէսզի կառավարութիւնը չհրամայէ համայնացնել զանոնք։

Ստացուածքի եւ հողերու համայնացումը կը շարունակուի եւ գիւղացիները ամէն ճիգ կը թափեն, կրաւորական ընդդիմութիւն ցոյց [illegible] կուտան, ձախողեցնելու համար կոմունիստներու ծրագիրները։

ԻՏԱԼԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ

Գերմանացի մասնագէտներէն յետոյ ահա Իտալացի մասնագէտներ, որոնք ժուռ կուգան Ռուսիոյ մէջ։ Այսպէս իտալացի ճարտարագէտներու խումբ մը, ճարտարագէտ Օմեդիոյի նախագահութեան տակ, հասաւ Երեւան։

Խումբը պիտի ծանօթանայ Սեւանի պայմաններուն, ելեկտրական ուժ հայթայթելու եւ շրջանի հողամասերը ոռոգելու ծրագրով։ Սեւանի կոմիտէի նախագահը ճարտարագէտ Տէր Աստուածատրեան կ'ընկերանայ Իտալացիներուն, երբ անոնք այցելեցին Սեւան, Զանգու, Քանաքեռ, քննելու ջրային շինարարութեան աշխատանքները, յետոյ Երեւանի ջրային ելեկտրակայանը։

Օմեդիօ գնաց նաեւ Օրջոնիքիձէ։ Վերադար ին Իտալացիները [illegible] կոյց մը պիտի տան գործադիրներու խորհուրդին։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՏԵՂԱՇԱՐԺ

Բժշկական տեղաշարժ է [illegible] տարածուած Հայաստանի մէջ։ [illegible] ջին առթիւ հրաւէր ստացած [illegible] Երեւանի բժիշկները։ Անմիջական [illegible] 25 հոգի պիտի ղրկուին Երեւանէն դէպի գիւղերը, աշխատելու ազգային փոքրամասնութեանց, բամբակի եւ ծխախոտի մշակութեան վայրերու, արդիւնաբերական կեդրոններու եւ երկրաշարժէն ավերուած շրջաններու մէջ։ Բժշկական տեղաշարժին ե՛ թակայ չեն միայն [illegible] բժիշկները, որոնք պաշտօն ունին Երեւանի բժշկական հաստատութիւններուն մէջ։ Տեղաշարժի ենթակայ [illegible] լոր բժիշկները գիւղատնտեսական շրջաններու մէջ կը ստանան [illegible] սուցիչներու հաւասար իրաւունքներ արդիւնաբերական [illegible] ստանալու ժամանակ, իսկ արդիւնաբերական շրջաններու մէջ կը [illegible] ստա՛ն ճարտարագէտներու հաւասար իրաւունքներ։ Տեղաշարժի ժամանակամիջոցն է մէկ [illegible] Մինչեւ իրենց վերադարձը, բժիշկները կրնան պահել իրենց բնակարանն ու պաշտօնը Երեւանի մէջ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Նոյեմբեր 29ին Երեւանի [illegible] ուխտի Տանը մէջ բացուեցաւ [illegible] բային մատենադարանի, գրական պալատի, արուեստի պատմութեան գաւառագիտութեան թանգարաններու միացեալ ցուցահանդէսը՝ [illegible] Հանրային մատենադարանը [illegible]

ԱՌՆՈՒԱԶՆ ՉՈՐՍ ՍԻԻՆԱԿ ԸՆԴԱՐՁԱԿԵԼՈՎ "ՅԱՌԱՋ"Ի ԾԱԻԱԼԸ

ԵՒ ԱՆՓՈՓՈԽ ՊԱՀԵԼՈՎ ԳԻՆԸ ԿԸ ԿՐԵՆՔ ՆՈՐ ԶՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՅՍ ՆՈՐ ՀՈԳԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ. ՈՒՐԻՇ ԲԱՆ ՉԵՆՔ ՍՊԱՍԵՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԷՆ, ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԷՆ, ԵԹԷ ՈՉ

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ԳՏՆԵԼ

ցուցադրէր արհեստագիտական այն ամբողջ գրականութիւնը, որ լոյս տեսած է 1931 տարուան ընթացքին Ռուսիոյ եւ Հայաստանի մէջ։ Գրական պալատը կը ցուցադրէր 1930 եւ 1931 տարիներու ընթացքին լոյս տեսած գիրքերն ու պարբերականները։ Արուեստի պատմութեան թանգարանը՝ կերպարուեստը, դաւառագիտական թանգարանը՝ իր ծոխ նիւթերը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ստալին հրատարակութեան տուաւ որոշում մը, որուն համաձայն կոմունիստ կուսակցութեան 17րդ համագումարը պիտի գումարուի յառաջիկայ յունուարի 30ին։ Օր կարգի նիւթերն են.— 1) Երկրորդ հնգամեակի հարցը եւ 2) Զեկոյց 1931 տարուան արդիւնաբերութեան եւ 1932ի հեռանկարներուն մասին։

⁂ Դեկտեմբեր 6ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ երգի եւ երաժշտութեան դասատուներու համաժողով։ Օրակարգի նիւթերն էին դպրոցներու երգի եւ երաժշտութեան դասախօսութեան ներկայ վիճակը, երաժշտական դաստիարակութեան հարցը մանկապարտէզներու մէջ։ Նոյն նիստին կատարուեցան նաեւ կարգ մը մանկական երգերու քննութիւններ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԱՄՍՈՆԻ ՄԷՋ

Սամսոնի պաշտօնաթերթը կը գրէ.

— Սամսոնի մէջ մէկ կողմէ արմտիքի արտածում եղած ատեն, միւս կողմէ տնտեսական անձկութիւնը ամէնէն սուր շրջանը կը բոլորէ։ Թուրքիոյ ուրիշ կողմերը, կարգ մը վաճառականներու սնանկութեան լուրերը զարմանքով կը լսէինք, որովհետեւ Սամսոն իբր առեւտրական քաղաք իր դռները ամբողջ աշխարհի բացած օրէն ի վեր, ոչ թէ սնանկութիւն, պարզ դրամատան մը բողոք իսկ եղած չէր։ Սամսոնի առեւտրականները, այս համաշխարհային տագնապին կը դիմադրէին, բայց հիմայ պատուաւոր ճանչուած երկու մեծ դրամագլուխով վաճառատուններ իրենց վճարումները դադրեցուցած են։

Վճարումները դադրեցուցած եւ իրենց հաշուեկշիռը ներկայացուցած այս երկու վաճառատուններու գործառնութեանց վրայ, Սամսոնի մէջ գտնուած դրամատուններէ, փաստաբաններէ եւ վաճառականներէ բաղկացեալ մարմին մը քննութիւն կը կատարէ։ Հանրապետական Խալք Կուսակցութեան Վարչական Ժողովն ալ այս դէպքին առջեւ անտարբեր գտնուած չէ եւ առեւտրական վիճակը ընդհանուր կերպով խորհրդակցութեան նիւթ ըրած է։ Սամսոնի նման ծխախոտի մեծ կեդրոնի մը մէջ, 3 տարիէ ի վեր չծախուելով մեծ պահեստ մը մնացած էր։ Ասոր փոխարէն դրամատուններէ փոխ առնուած գումարներուն տոկոսը եւ գեղչը 100ին 100ի բարձրացած է։ Դրամատուններէն 50,000 ոսկի առնող վաճառականներու տուրքը 100,000 բարձրանալէ յետոյ, վճարելու հնարաւորութիւն չէ մնացած։ Ասոր դէմ ծխախոտի գիները 100ին 50 ինկած են։

Կատարուած խորհրդակցութեանց վրայ, դրամատուններուն իրենց պահանջները ատեն մը եւս յետաձգելու որոշում տրուելով, հարկ եղած տեղերը հաղորդուած է։

ԹԷՅԸ ՄՈՌՑՈՒԵՐ Է...

Ինչպէս յայտնի է, կառավարութիւնը սահմանափակած ըլլալով ներածումները, պարբերաբար բաժնեցուցակներ («քոնթէնժան») կը կազմէ, ներածելի ապրանքներու մասին։

Յունուարի, փետրուարի եւ մարտի ներածումներուն նոր ցանկը պատրաստուած ատեն, անոր մէջ, թէյ չէ դրուած։ Եւ նկատելով որ մաքսային սակացոյցին 213րդ յօդուածին (B) հատուածին փոխարէն ցանկին մէջ ուրիշ յիշատակութիւն չկայ, հետեւաբար յիշեալ երեք ամիսներու ընթացքին բնաւ թէյ չպիտի ներածուի։ Այս լուրը ռումբի նման պայթեցաւ հրապարակին վրայ։ Առաջին օրերուն չէր նշմարուած, սակայն երբ կացութիւնը հասկցուեցաւ, թէյի վաճառականները անմիջապէս դիմում կատարեցին Նշմաքննիչ յանձնախումբին, Մաքսային տնօրէնութեան եւ Առեւտրական սենեակին մօտ։

Այս մոռացումը ոմանք գրաշարական սխալի կը վերագրեն, իսկ ուրիշներ ալ կը պնդեն թէ անոր ներածումը արգիլուած է։ Ամէն պարագայի տակ, այս մոռացումին անմիջական հետեւանքը այն եղած է որ թէյին գինը սկսած է բարձրանալ։ Միւս կողմէ թէյի մեծ վաճառականները, այս կացութեան դարման մը գտնելու համար, որոշած են մէկը ղրկել Էնգիւրի եւ բացատրութիւն ստանալ։ Ասկէ զատ ներածումի նոր ցանկին մէջ կարգ մը ապրանքներու քանակութիւնը նուազ դրուած ըլլալով, անոնց գիները սկսած են բարձրացում կրել։ Այս կարգէն առաջին տեղը կը գրաւէ սուրճը, որ վերջին քանի մը օրուան ընթացքին 25-30 դրուշ բարձրացում ունեցած է։

⁂ Վերջերս պենզինի գիներուն վրայ ալ բարձրացում մը նշմարուած է։ Թէ սուրճի եւ թէ պենզինի գիներու բարձրացման մէջ, մեծ ընկերութիւններու մատը կը նշմարուի։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Ճառերու տեղատարափ մը սկսած է Թուրքիոյ մէջ, խնայողութեան շաբաթի եւ ազգային տնտեսութեան պայքարին առթիւ։

Վարչապետ Իսմէթ փաշան ալ երկար ճառ մը խօսելով, մասնաւորապէս շեշտեց.

— Երկրին արդիւնաբերութեան կարեւորութիւն պիտի տանք եւ կարելի եղածին չափ քիչ դրամ պիտի հանենք արտասահման։ Ուժ տալով մեր ներքին արտադրութիւններուն, պէտք է հասնինք այնպիսի կացութեան մը, որ ապագային մեր բոլոր պէտքերը կարենանք հոգալ մեր միջոցներով։

Զանազան հաշիւներու համաձայն ամէն տարի 20-25 միլիոն ոսկի մնայի մը կ'ենթարկուի պետական գանձը, մաքսանենգութեան երեսէն։ Եթէ ասոր կէսը չխափանել ըլլայ եւ այդ 10 միլիոնը պետական գանձը մտնէ, այն ատեն մենք այս դժուարութեան չենք մատնուիր եւ այս միջոցներն ալ ձեռք առնելու պէտք չենք ունենար։ Մեր կրած վնասները դարմանելու համար, ինչպէս կը յիշէք, սովորութեանց գանազան գեղչեր կատարել պաշտօնեաներու թոշակին վրայ եւ անոնց թիւը կրճատումի ենթարկել։

Մաքսանենգները իրենք իսկ պիտի կրնան ըմբռնել, թէ երբ երկրին դրամը իյնայ, իրենք ալ այլ եւս իրենց գործունէութեան ասպարէզ չեն կրնար գտնել։

Այսպէս կը տեսնուի թէ երկրի մը տնտեսական կեանքին մեծագոյն թշնամիները մաքսանենգներն են եւ անոնց հասցուցած վնասը ոչ ոք կրնայ հասցնել։

Այսօր այլ եւս երկու տարուան փորձառութենէ մը յետոյ, բովանդակ ժողովուրդին համար հանդիսաւոր օր մը կ'ապրինք։ Գալ տարի այսօր, աւելի լայնը եղած պիտի ըլլանք։ Միմիայն մենք պիտի ըլլանք միակ ժողովուրդը որ կրցած է յաղթահարել բոլոր դժուարութիւններուն։ Մեր ապագան շատ աւելի ապահով պիտի ըլլայ քան ուրիշներունը։

Մենք յառաջդիմող եւ զարգացող ժողովուրդ մըն ենք։ Միշտ հետամուտ զարգանալու եւ այդ ուղղութեամբ միջոցներ որոնելու։ Մեր ճամբուն վրայ գտնուող բոլոր արգելքները պիտի վանենք եւ անպայման պիտի յառաջդիմենք։

⁂ Ազգային Տնտեսութեան եւ Խնայողութեան Միութեան ընդհ. քարտուղար Րահմի պէյ, «Խալք Էվի» մէջ կատարուած գումարումին առթիւ, Հանրապետութեան Նախագահին հեռագիր մը ուղղած էր, որով կ'արտայայտէր ժողովուրդին փափաքներն ու տրամադրութիւնները։ Կազի փաշան հետեւեալ պատասխանը տուած է այդ հեռագրին.—

«Ազգ. տնտեսութեան եւ խնայողութեան միութեան հլ ատեսով գումարուած ժողովին առթիւ, ժողովուրդին արտայայտած որոշումներուն գոհունակութեամբ տեղեկացայ։ Մեր մեծ ազգին, հայրենիքին վերաբերեալ ամէն գործի մէջ ցոյց տուած գնահատելի զգացումները մեծապէս յուզեցին զիս։ Կառավարութեան կողմէ զանազան առիթներով ձեռք առնուած միջոցները, շնորհիւ մեր արթուն եւ հրաշագործ ժողովուրդին, վստահ եմ թէ այս անգամ եւս դիւրութեամբ պիտի կրնան արդիւնքներ տալ։ Չկայ այնպիսի դժուարութիւն մը, որուն չկարենայ յաղթել եւ կամ յաղթահարած չըլլալ թուրք ուժն ու իմաստութիւնը»։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԿՈՉ

Համաշխարհային ներկայ տնտեսական տագնապին հետեւանքով, Փարիզի հայ գաղութէն բազմաթիւ դժբախտ հայրենակիցներ ամէն օր կը դիմեն Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերութեան, չոր հացի նպաստ մը ստանալու համար։ Վարչութիւնը իր հասոյթի միջոցներուն ցամքելուն պատճառաւ չկարենալով օգնութեան հասնիլ իրեն դիմողներուն, իր հրաժարականը ներկայացուցած է ինծ։ Պարտքս կը սեպեմ, հայ ժողովուրդ, քեզ ուղղել ներկայ կոչս, վստահ ըլլալով որ չպիտի զլանաս այն բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը որուն պէտք ունի այս Միութիւնը, որպէսզի տարիներով ունեցած իր օգտակար դերը կարենայ շարունակել եւ ամոքել աչաւոր ցաւեր։

Ո՞ր Հայը անտարբեր կրնայ մնալ իր ցեղակիցներուն ցաւերուն, մանաւանդ այս տօնական օրերուն երբ ամէն ընտանիք կաղանդի աւանդական սեղանին շուրջ պիտի հաւաքուի, մինչդեռ անդին հարիւրաւոր չքաւոր հայրենակիցներ տաք ապուրի մը կարօտը կը քաշեն։ Նախկին վարչութեան հետ խորհրդակցութեամբ, ընտրելու համար նոր վարչութիւն եւ զօրացնելու համար Միութիւնը, որոշուած է գումարել ընդհ. ժողով 26 դեկտ. շաբաթ օր ժամը 3ու կէսին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը։

Ամէն Հայ որ ունի ազգային պարտաճանաչութեան ոգի, թող հաճի ներկայ ըլլալ վերոյիշեալ ժողովին, Միութեանս անդամագրուելու եւ մասնակցելու անոր աշխատանքներուն, որոնք պիտի նուիրուին մէկ կողմէ նախապէս միութենէս նպաստ ստացողներուն, միւս կողմէ օրը օրին շատցող գործազուրկներուն օգնութեան հասնելու գործին։

Նախագահ Փարիզի
Հայոց Աղքատախնամ Ընկ.
Վռամշապուհ Եպիսկ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԻՈՆ, 20 դեկտեմբեր.— Ահա նոր Միութիւն մը եւս, ուրիշներու կարգին։ Այս նորակազմ Միութիւնը սակայն կը տարբերի Հայրենակցականներէն, որովհետեւ կը բաղկանայ զուտ երիտասարդներէ, որոնց նպատակն է զարկ տալ ազգային մշակոյթին, հետեւիլ Հայոց հին ու նոր պատմութեան, անոր գրականութեան, թափած ճիգերուն ու հանճարին։ Կայ նաեւ ինքնազարգացման ու ինքնապահպանման պարագան։ Լիոնի մէջ, կան հարիւրաւոր Խարբերդցի երիտասարդներ, որոնք երբեք չէին փորձած մօտենալ իրարու, ծանօթանալ եւ հաղորդուիլ նպատակի մը, գաղափարի մը շուրջ։ Թէեւ ուշ, սակայն ուրախ ենք, որ ինքնապահպանման համար ճիգ ու կորով կը թափեն, կը տքնին, կ'աշխատին որ քանի մը երիտասարդներ աւելի փրկուին, գիտնալով որ անոնց փրկութեամբ հայ ժողովուրդն է որ կը շահի, անոր համբանքը..

Դեկտ. 19ին այս Նորակազմ Միութիւնը տուաւ իր առաջին հանդէսը Գ. Թաղապետարանի սրահը։

Առաջին անգամն է, որ քաղաքական կազմակերպութիւններէն յետոյ չէզոք Միութեան մը հանդէսին, այդքան բազմութիւն ներկայ կ'ըլլայ։ Այս արդիւնքն է անշուշտ իրենց թափած ճիգերուն։ Պ. նախագահը, ժամը 9ին հանդէսը բանալով, պարզեց Միութեան նպատակը, եւ խօսեցաւ Խարբերդահանգին մէջ բնակող Հայերուն դերը անցեալին, հայ մշակոյթին ու քաղաքակրթական գործերուն։

Օրուան բանախօսն էր Պ. Կիւրեղ Խրայեան, որ պարզեց մարդ անհատին դերն ու ազդեցութիւնը հաւաքական զանգուածներու վրայ։ Ու թելադրեց Խարբերդի երիտասարդներուն, որ հետեւին ազգային աւանդութիւններուն, հայ ժողովուրդի թափած ճիգերուն ու ստեղծագործութեանց անոր հազարաւոր տարիներու պատմութեան։

Ցոյցերեց նաեւ որ, որքան կարելի է, երիտասարդութիւնը կազմակերպուի, խտանայ ու հաւաքական գործօն կազմ դառնայ ոչ միայն Խարբերդցիներուն համար, այլեւ ուրիշներու, քանի որ բոլորիս ալ մտահոգութիւնն է հայ ապրիլ, հայ մնալ։ Գոնէ թուրք «օճախ»ներուն մէջ գործող մեր թշնամիներէն օրինակ առնենք...

Բանախօսութենէն յետոյ, վիճակահանութեան դրուեցաւ Խարբերդ քաղաքին մեծադիր նկարը, Եփրատ-Գոլէճով միասին, որ բաւական դրամ գոյացուց։ Նկարը շահեցաւ Դատեճցի երիտասարդ մը։ Պէտք է ըսել, որ ճոխ էր գեղարուեստական բաժինը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Պ. Պ. Ա. Հացագործեան, Եղնիկ Հերոյեան, Խ. Թուխմանեան, Մանուկեան եւ Պաղտիկեան։

Կ'իմանամ, որ Երիտասարդաց Միութիւնը, յառաջիկայ շաբթուրէն սկսեալ, պիտի սկսի դասախօսական ու գրական ասուլիսներ սարքել։ Յաջողութիւն իրենց ճիգերուն։

Թ. Հրակ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԼԻՈՆ, 20 դեկտ.— Ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս St. Etienneի ֆութպոլի Ա. խումբը Փարիզէն հրաւիրած է հայկական խառն խումբ մը, կիրակի 27 դեկտ.ին։

Նոյնպէս հրաւիրուած է Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը St. Etienneի պահեստի խումբին դէմ խաղալու։

St. Etienneի երկու խումբերն ալ շատ զօրաւոր են այնպէս որ խաղերը շատ հետաքրքրական պիտի ըլլան։ Սէն Թ'էթիէնի եւ Սէն Շամոնի հայրենակիցները անշուշտ պիտի փութան քաջալերել երկու խումբերը։

Տ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

... Խմբագիր,

ՆԻՍ.— «Յառաջ»ի 5 դեկտ. թիւով թղթակցութիւն մը կար Նիսէն՝ «Նամակը ո՞վ բացաւ» վերնագրով։ Ահա բուն իրողութիւնը.—

Մօտ երկու ամիս առաջ էր, որ եկեղեցւոյ բակէն իսկ դուրս գետնղած նամակատուփիս մէջ ծրար մը տեսայ՝ Տիկին Սրբուհի Պէրպէրեանի հասցէով, մաշուած, ճեղքրտուած եզերքներով եւ երկու կողմէն ալ բացուած պահարանով մը, ծրար մըն էր, ո՛չ թէ նամակ, զոր անմիջապէս յանձնեցի նոյն ատեն մօտը գտնուող Տիկին Վիքթորիային՝ տալու համար յիշեալին։

Տիկին Ս. Պէրպէրեան՝ 15 օր վերջն էր որ եկաւ հարցուց ինծի թէ ո՞վ բացաւ նամակը։ Պատասխանեցի թէ՝ ինչպէ՛ս որ տուփիս մէջ գտայ ծրարը՝ այնպէս ալ յանձնեցի, ու մեկնեցաւ։ Այսքան երկար սպասումներէ յետոյ՝ այս աննշան խընդիրը արծարծել թերթով՝ նշանակելի է հակառակորդներուս կողմէ, որոնք առիթ չեն փախցներ զիս զրպարտելու։

Առաջին անգամը չէ՝ որ մաշած, բացուած ծրարներ, նամակներ կը ստանանք։ Ծանօթ յողուածէն հինգ օր վերջ՝ 10 դեկտ. դարձեալ Փարիզէն՝ ու աւելի՛ շատ մաշած, չարաչար պատռուած ու բացուած ծրար մը՝ դարձեա՛լ Տիկին Ս. Պէրպէրեանի հասցէին։ Արդարութիւնը չուշացաւ սակայն, բարեբախտաբար այս անգամ տուփիս բացուեցաւ երկու հոգիի ներկայութեան։ Բոլորն հաստատեցին թէ՝ շատո՛նց մաշած, պատռուած ու բացուած էր, ի՛նչ որ հաստատուեցաւ տիկինին քանի մը ընկերուհիներուն կողմէ եւս։

Եթէ պնդողներ ըլլային, թէ՝ լռութիւնը խոստովանութիւն կրնայ նկատուիլ, ոչ իսկ մէկ բառ գրելու պիտի զիջանէի։

Ահա՛ իմ առաջին եւ վերջին պատասխանս։

Սահակ քհնյ. Շամլեան

ԽՄԲ.— Այս հարցը փակուած է մեզ համար։

*
* *

ԿԵՍԱՐԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան առժամեայ վարչութիւնը ցաւ ի սիրտ կը տեղեկացնէ իր բոլոր հայրենակիցներուն, թէ հակառակ իր քանիցս անգամներ ղրկած հրաւիրագիրներուն եւ տեղական մամուլին միջոցաւ ըրած յայտարարութիւններուն, չկրցաւ գումարել ընդհանուր ժողով մը, օրինական մեծամասնութեամբ, որպէսզի կարենար զբաղիլ կարեւոր օրակարգով։ Առաժամեայ վարչութիւնս այս անտարբեր երեւոյթին առջեւ, թէեւ դառն ցաւով սակայն իր կողմէ առանց խղճի խայթի վերջ կուտայ իր գործունէութեան, նկատելով որ ցարդ լրիւ կատարեց միայն իր վրայ ծանրացող ծանր պարտականութիւնը։ Առ այս, առժամեայ վարչութիւնս տեղեկագրով մը իր տրամադրութեան տակ գտնուած պզտիկ նուէրներով գոյացած զուտ գումարը 176 Ֆր. կը ղրկէ Եգիպտոսի Կեսարիոյ Հայրենակց. Միութեան։ Այս առթիւ, Առժամեայ Վարչութիւնս պարտք կը զգայ իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնելու հայ մամուլին որ մեր կոչերուն թարգմանն եղաւ։

Առժ. վարչութիւն

ՁՐԻ ԹԵՐԹ Կ'ՈՒԶԵՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄԷ

Թրանսիլվանիայէն ալ, Սուրիայէն մինչեւ Մոսուլ, դպրոցներ, որբանոցներ, միութիւններ, գրադարաններ, հայ գիւղեր։

Չե՞ պիտի ուզէիք թերթ մը նուիրել «Յառաջ»ի ծաւալին ընդարձակման առթիւ։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿ. ՅԱԿՈԲ ԱՆԱՍԵԱՆ

կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց զաւկին՝ ԱՐՍԷՆԻ

17 Դեկտ. 1931 Փարիզ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Սորպոնի տարրաբանական աշխատանոցներու քիմիագէտներէն Պ. Ա. Զաքրեան, ընդունելով Զ. Ո. Միութեան հրաւէրը, տարրաբանութեան դաս մը տուաւ նախանցեալ հինգշաբթի։

Նախ ըսաւ թէ ի՛նչ է տարրաբանութիւնը, ի՛նչով կը տարբերի բնագիտութենէն, եւ ի՞նչ նպաստ կը բերէ բժշկութեան եւ ճարտարարուեստի։ Յետոյ նախնական ծանօթութիւններ տուաւ տարրաբանութեան զանազան երեւոյթներուն մասին, հասնելով գործնական կիրարկումներուն։ Եւ կարգ մը փորձեր կատարեց, որոնք աւելի եւս հետաքրքրութիւն արթնցուցին ներկաներուն մէջ։

⁂ Յաջորդ հինգշաբթի դասախօսութեան հրաւիրուած էր Նիւ Եորքի Բլիկի պաշտօնեաներէն մին, որ ծառայած է Կովկասի հայ որբային կազմակերպութեանց մէջ։

Դասախօսը ծանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ որբերու թիւին, որբանոցներու կատարած աշխատանքներուն եւ հունձքին մասին, յայտնելով թէ Հայաստանի արդի երիտասարդ մտաւորականները կազմուած են այդ նախկին որբերէն։

⁂ Նկատելով որ յառաջիկայ երեք հինգշաբթիներն ալ կը հանդիպին տօնական օրերու, Զ. Ո. Միութեան դասախօսութիւնները պիտի ընդհատուին առժամապէս։ Դասախօսութիւնները կը վերսկսին յունուարի երկրորդ հինգշաբթին։

Ա.

ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Բժշկական Միութեան վերջին նիստին Տոքթ. Մինասեանց կարդաց զեկոյց մը հիւծախտի դէմ պայքարին մասին եւ յայտնեց թէ տնտեսական տագնապը, հայկական ներգաղթը եւ ընկերային ապահովագրութեանց կարգադրութիւնները լուրջ արգելք մը կը հանդիսանան, գէթ ներկայիս, նման պայքարի ծրագրի մը յաջողութեան։

Յետոյ Տոքթ. Կ. Խանձեան ներկայացուց մանուկներու վարակիչ անդամալուծութեան պարագայ մը։ Դեղագործ Սվաճեան խօսեցաւ զգայազրկութեան մասին։ Ատամնաբոյժ Ճինճեան ներկայացուց կարգ մը գործիքներ։ Տոքթ. Նաղուպ խօսեցաւ խլիրդի մասին։

Հայ Բժշ. Միութիւնը յետոյ իր ցաւակցութիւնը յայտնեց դեղագործ Խանձեանի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ դեկտեմբերի սկիզբը։ Խանձեան գանձապահն էր Փարիզի Հայ. Բժշկ. Միութեան։

Ա.

ՅԻՇԵՑԷՔ ՈՍԿԵՂԷՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱՆՔԸ

ԽՄԲ.— Բարեգործականի գրասենեակէն ստացած ենք հետեւեալ կոչը.—

Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան անձնուէր կամաւորները եւ կամաւորուհիները, ինչպէս ամէն տարի, 20 դեկտեմբերէն սկսեալ մինչեւ 31 յունուար, պիտի կատարեն տարեկան նուիրահաւաքութիւնը, Ոսկեղէն Պատուիրանքը յիշեցնելով բարեսէր ազգայիններուն։

Հարիւրաւոր որբերու եւ որբուհիներու եւ հազարաւոր երկսեռ ուսանողներու ճակատագիրը կախուած է սոյն աւանդական նուիրահաւաքութեան յաջողութենէն։

Յիշեցէ՛ք Որբերու Կիրակին եւ յարգեցէ՛ք Հայ Մշակոյթի Օրը։

Նոյնիսկ տնտեսական աչաւոր տագնապին պատճառաւ որ կը սպառնայ որբանոցներու եւ վարժարաններու գոյութեան, լայն բացէ՛ք ձեր սիրտն ու քսակը, ցոյց տալով թէ չէք լքեր հայ որբը եւ կը սիրէք հայ դպրոցը։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՆԵՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 17, ի MUTUALITÉ-ի սրահին մէջ կը կազմակերպէ գեղարուեստական հանդէս մը

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շապին-Գարահիսարի եւ շրջանի «Դամրիկ» Հայր. միութեան կողմէ, այս Շաբաթ իրիկուն Horticulture-ի սրահին մէջ:

84 րիւ տը կրընէլ (Rue de Grenelle) Métro Rue du Bac

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԽԵՉԱՅԻ ԹՈՒՋԸ

ԽԱՂԱՄՈՒԼԻՆ ՎԽՃԱՆԸ · ԳՒՆԱԹ ՄԸ ԹԷՅ

Մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի Տիկ. Ս. Պապազեանի, եւ կարող ուժերու. Անակնկալներ՝ դերասան Պ. Արման Կոթիկեանէ եւ երգիչ Պ. Սրապեանէ:

Եւրոպական եւ Արեւելեան պարերը կը սկսին կէս գիշերին, մասնակցութեամբ «Սանդրոսեան ճազ»ի, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք 7.50 ֆրանք

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

վաղը ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Mutualité-ի սրահը, 22 Rue St. Victor, մեթրօ Մոպէռ - Միւթիւալիթէ.

Կը խօսի Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ. նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. քաղաքական ուղեգիծը. կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի ընկերները:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փ. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

13 rue d'Issy. Պ...... ըստ մեծ գիր

Սոյն ... մասնակցութեամբ ՍՓՐԱՏ նուագախումբի

կը ներկայացուի ... վաւեշտ մը

Մուտք 5 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոց ... փորթ տը վէրսայլին եւ փորթ տ'Օթէօյլէն առնել թիւ 23 եւ 32 ... Point du Jour կամ ...

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՍԷՎՐԱՆ Հայ կրթական միութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տեղական ... կողմէ, այս Շաբ. գիշեր ժամը 8.30ին 70 րիւ տը լ'Ամիք ... Սեվրա, կը հրաւիրուին հայ ... նակիցները:

գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճազ մինչեւ լոյս:

Մուտք 5 ֆրանք

Շոգեկառք՝ կ... տիւ Նորէ ժամը 19.22, 19.47, 20.28 և 22.05ին,

ՏԷՄԻՆԻ Վալ. Հայր. միութեան Արծիւ փափուռի բացման ... որ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ այսշաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սինէմա Նուվէլթի մէջ:

Փարիզի Գրական Ակումբ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին rue Cambronne. մէթրօ վօժիրար: կը խօսի Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ. «Թատրոնը եւ Թատրոնական արուեստ»: Մուտքը ազատ է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Շավիլի Արդուինեան ... կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 20 Ave, Ville d'Avray, Շավիլ

Կը խօսի՝ Ընկ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

«Հայոց դատը եւ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները»

Մուտքը ազատ է

ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ ԸՆԿԵՐ. ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Համազասպ խումբին կողմէ

Այսօր, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս

202 Rue Boileau *Ճանկէօզեանի ճաշարանին մէջ*

Մուտք՝ այրերու 5 ֆր., կիներու 3 ֆրանք

ԲԱՐԵՆՊԱՍԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Ս. Ե. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» մասնաճիւղի կողմէ,

Ղեկավարութեամբ ՏԻԿԻՆ Ն. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Դեկտեմբեր 25ին, 26ին եւ 27ին ժամը 14 19, 71 Ave. Kléber

Հրապարակի գիներէն աւելի աժան պիտի ծախուին ամէն տեսակի առարկաներ, մթերքներ, կօնյակի եւ տղայարգու արդուզարդի իրեղէններ, եւ խանութներու եւ մեծերու համար Նոր Տարիի եւ Ծննդեան տօներու առթիւ շնորհաւորական հայերէն վերտառութիւններով քարթեր, թարմ եւ չոր պտուղներ տօնական սեղաններու անհրաժեշտ ուտեստեղէններ եւայլն:

Կը խնդրուի հայ ընտանիքներէն որ իր ամէն կարգի գնումները ընելէ առաջ անգամ մը այցելէ Կ. Խ. ՋԻՊ ԲԱԶԱՐԸ, ուր ոչ միայն աժանը եւ լաւը գտնելու առաւելութիւնը պիտի ունենայ, այլեւ աջակցած պիտի ըլլայ մեր ճիւղին բարենպատակ ձեռնարկներուն (դպրոց, հիւանդ երախաներու դարմանում, յղի կիներու խնամք, եւայլն):

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Սիփան երկսեռ երգչախումբի կողմէ ղեկավար *ՍԱՔՕ ՑԱԿՈԲԵԱՆ*

Պատրաստուեցէք եւ ապահովեցէք ձեր տոմսերը

Նախօրօք՝ 12.50, երեկոյթին գիշերը 15 ֆրանք

2 Յունուար, շաբաթ իրիկուն, ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Victor Hugo-ի շքեղ սրահներուն մէջ, 46ter RUE ST DIDIER, մէթրօ վիքթօրհիւկօ

գեղարուեստական ճոխ բաժին

Նոր պարեր՝ Օր. Մ... քտոնալտի (Շ Բլէի Թատրոնէն)ն. իր քրոջ կողմէ: Պարեր երկսեռ խումբով եւ հայկական տարազով: Անակնկալներ: Պարողներուն «Չէքը լոյս», եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ, մասնակցութեամբ Գոլիզէումի նշանաւոր Pesenti նուագախումբի:

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը կը հրաւիրէ համարակութիւնը խրախուսել իր ձեռնարկը: Հայ երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ անդամագրուեցէք «Սիփան» երգչախումբին:

Տոմսերու համար դիմել՝ «Յառաջ»ի, «Կավռոշ»ի, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, (61 Mr. le Prince Ֆօրիա ճաշարան, Լ. Նշանեան (56 rue Piat (20) Աւետիսեան նպարավաճառատուն (28 rue de la Huchette) Մ... Սոփոնեան (8 rue Domat) Մ... Գէորգեան (24 rue St Lazar).

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ի նպաստ ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետին

Իր ծննդեան 60 ամեակի առթիւ

Այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Սալօն Մասիլիա

ԽԱՅԵԱՄԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8 30ին · Sociétés Savantes-ի *սրահին մէջ*

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՆՄԱՀ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՄԱՍԻՆ

ՔԱՌԵԱԿՆԵՐՈՒ ԵՐԳԸ ԵՐԵՔ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՈՎ՝ ԳԻՆԻ, ՈՒՆԱՅՆՈՒԹԻՒՆ, ԱՍՏՈՒԱԾ ՀԵՏ

Երգի պահերուն քանոնի Յակոբ, ջութակի Հայկ եւ ուտի Բարունակ կը պատուաստեն իրենց թաքսիմներով, նաեւ կը նուագեն սոլօներ... թառիստ Ժորժ կը նուագէ պարսկական եղանակներ եւ կ'ընկերանայ նշանաւոր պարուհի Օր. Ճէնանիին՝ եր շղարշի եւ պարսկական պարերուն:

Պ. Միշա Ազնաւուրեան կ'երգէ կտորներ Սայեաթ Նովայէ՝ թառի ընկերակցութեամբ:

Ապահովեցէք ձեր տոմսերը: Գին՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք: Կը ծախուին «Յառաջ»ի եւ «Կավռոշ»ի խմբագրատուններէ, Պ. Հրանտ Սարգիսեանի խանութը, Հրանտ Սամուէլի քով եւ բոլոր ծանօթ տեղերը:

Տիկ. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ «ԱՍԻԱ» դերին մէջ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

ՀԱՅ "ՏՐԱՄ - ՕՓԵՐԷԹ" ԽՈՒՄԲԸ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆԻ

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

ՈՒՐԱԽ ՕՓԵՐԷԹ 4 ԱՐԱՐ

10 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1932, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ԻՆ

MAISON DE LA MUTUALITÉ-Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

24 Rue Saint Victor, Paris (V). Métro Maubert-Mutualité

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ 12 ՀՈԳԻՆՈՑ ՕՐՔԵՍՏՐ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԹԱՌԻՍՏ ԺՈՐԺԻ

Գ. ԱՐԱՐԻՆ ՏԻԿ. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ Կ'ԵՐԳԷ «ԱՂԵՐ ՍԵՒՈՐԱԿ»

եւ կը պարէ կովկասեան լեռնական պարեր

ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 20, 15 10 ԵՒ 7 50 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերու համար դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ՝ 51 rue Mr. le Prince, Paris (6), ճաշարան Ֆօրի 61 rue Mr le Prince, Փարիզ (6), ճաշարան Կովկաս՝ 23 rue de la Huchette Փարիզ (5), Դերձակ Փափազեան՝ 20 rue des Carmes, Փարիզ (5), Լ. Նշանեան՝ 56 rue Piat, մէթրօ Պէլվիլ, Փարիզ (20),

Իսկ ներկայացման օրը Թատրոնին կիշէն, որ կը բացուի ժամը 12ին

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Նախագահութեամբ Comité Olympique-ի ընդհ. քարտուղար եւ «Echo des Sports»-ի խմբագրապետ M. Marcel Delarbre-ի:

26 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.30ԻՆ ՍԹԱՏ ԷԼԻԶԱՊԷԹԻ ՄԷՋ (ՄԷԹՕ ՓՈՐԹ Տ'ՕՐԼԷԱՆ)

"ՖՈՒԹՊՈԼ ՔԻՒՊ ՏԸ ՄԷԹ" · COUPE de FRANCE-ի 1930-ի յաղթական · ընդդէմ

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՓԱՐԻԶ Ա. ԽՈՒՄԲԻՆ

Սթատը 3000 հոգիէն աւելի չի կրնար պարունակել, ապահովեցէք ձեր տոմսերը նախապէս: Գիները 7—10—15 ֆրանք:

Մուտքի իւրաքանչիւր տոմս իրաւունք կուտայ ՖՕԹՕ ՖԷԴԻՒՍ-ի կողմէ ծրի նկարի մը: *Դիմել հայկ. ճաշարանները կամ ժապաւէնի* 12 Passage du Caire հեռաձայն Central 72—75.

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻՆԵՐԸ ԳՆԵՑԷՔ

Պոլսոյ եւ Սկիւտարի համբաւաւոր

ՀԱՅԼԱՅՖ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԷՆ

Ո... պատրաստէ ամէն տեսակ արեւել. համեղ անուշեղէններ

Հասցէ՝ 26 rue Bouret Փարիզ (19), մէթրօ Պոլիվար

Յատուկ առթիւ ՊԷՕՐԷԿԻ Թերթ եւ ... ԳԱՏ ՑԻՖ

... ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ԳԻ ... Ի Ս

61 Rue Monsieur le Prince. PARIS (6e)

... մինչեւ ... Հեռաձայն Danton 52 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ETUDE DE Me BERNARD WAHÉ (ՊԷՕՐԷԿՃԵԱՆ)

(11e année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Conseil juridique à la Défense Automobile
et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire

18, Rue Dauphine. Parie (6e) · Tél. Danton 73 97

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumes-ներ. կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու մասին ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, երեկոյեան ժամը 6—7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ:

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական ճգնաժամը, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ'ընծայուին.

Հ. Յ. Դ.

ՌՈՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբին դասախօսական ժողովը, այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մալաքոֆի Պոլսահայ Միութեան կողմէ այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ 5 Հայ Ակումբի սրահներուն մէջ: Հրաւիրագիրները իրաւունք կուտան երկու անձի մուտքի համար:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ. դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւանդ. եւ վարակ: Ամէնօր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12.

IMPRIMERIE MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10
Le Gérant H STEPHAN

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԽԱՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

GRAND ORCHESTRE BALALAIKA

KHAN ARAKELIAN

կը ստանձնէ իր նուագախումբով հայկական երեկոյթներու եւ ցերեկոյթներու գեղարուեստական բաժինը. կովկասեան տարազով օրքէսթր, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, երգեր, ճազպանտ, եւայլն:

Դիմել՝ Khan Arakélian-ի 19 Bld. de Vaugirard, Paris (15).

ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ - ԺԱՄԱԳՈՐԾ

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

261 R. du Fbg. St. Martin, Métro Louis Blanc et J. Jaurès

Մինչեւ Յունուարի վերջ հարիւրին 10 զեղչ բոլոր ապրանքներու վրայ՝ մրցանորդ առեն արժէքաւոր նուէրներ գնորդներուն Ծննդի եւ Կաղանդի տօներու առթիւ:

ԲԱՑ Է ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու պատուոյ մետայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար pneumothorax-ի գործողութիւն: Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննէածական, թելադրական եւ ֆրէօյտեան մեթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քիթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդաբանական եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Sociale-*ի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:*

Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարանը որուն մէքանիքէնն է Պ. Վ. ԹԱՇՃԵԱՆ:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դուրս հիւանդներուն:

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9),

Métro: Trinité, St. George եւ Pigale: Tramway 26, 28, 54:

Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ
ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ 250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 5 տլ. 8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
25
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1931
25 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1760 | ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ | ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ «ՃԻՀԱՏ»ԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Այսպէս ուրեմն, Թուրքերը չորս աչքով կը հսկեն սուրիական սահմանին վրայ, եւ կը պատրաստուին ճնշել, հալածել, եւ անհաբեկել հազիւ տեղաւորուած հայկական բազմութիւնները։

Գիշերաշխան ոգնութիւններէ յետոյ, կազմուեցաւ ծրագիր մը, որ չափազանց թափանցիկ է։ Նախատեսուած են ծանր պատիժներ, մինչեւ տասը հազար ոսկի տուգանք եւ տասը տարի բանտարկութիւն։ Ծրագրուած է կազմակերպել, սահմանամերձ շրջանին մէջ, 18 առեաններ, մաքսանենգները դատելու համար։

Բայց այս բոլորը ոչինչ։ Բուն ծրագրի մասին կարելի է գաղափար կազմել, ուշադրութեամբ կարդալով հետեւեալ առաջադրութիւնները.

— «Բուռն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին իրաւական սահմաններուն վրայ։ Մաքսային դէտերու ջոկատներ, վաշտեր եւ ոստիկան զինուորներ պիտի գտնուին սահմաններուն վրայ։ Ասոնք բոլորը զինուած պիտի ըլլան գիտակաս վերջին միջոցներով»։

Միամիտները միայն կրնան պարզ առեւտրական-տնտեսական ապահովութեան մտահոգութիւն տեսնել այս արտասովոր իրարանցումին մէջ։ Թուրք մամուլին արտայայտութիւնները բաւական են սթափեցնելու ամէնէն բարեմիտներն ալ։

Մենք առիթ ունեցանք ներկայացնելու այդ մամուլին հրատարակութիւնները։ Վարչական միջոցներուն միշակման հետ մէկտեղ, Թուրք թերթերը կը շարունակեն միշտ իւղ լեցնել կրակին վրայ։ կատարեալ «Ճիհատ»։

«Եէնի Կիւն»էն եւ «Ճիւմհուրիէյթ»էն յետոյ, «Միլլիյէթ»ն է որ փքոց կը քաշէ։

Այս թերթը ծանօթ է արդէն իր գրգռիչ յօդուածաշարքերով, որոնք արտատպուեցան նոյնութեամբ։ Դեկտեմբեր 18ին, հետեւելով օրուան նշանախօսքին — մաքսանենգութիւն — «Միլլիյէթ» անուններով եւ թուանշաններով կը շարէ վերջին տարիներու ընթացքին հաստատուած հայկական գիւղերը եւ բոլորն ալ կը ներկայացնէ իբրեւ մաքսանենգութեան բոյներ։ Կը յիշէ Իսքէնտէրունը, Գրըքխանը, Հայշէնը, Քէսապը, Նոր Զէյթունը եւայլն. եւ ուշադրութիւն կը հրաւիրէ անոնց վրայ, իբրեւ թշնամի վառարաններ։

Մէկ խօսքով, մամուլ եւ իշխանութիւն իրար կը լրացնեն, գետինը պատրաստելու եւ խռովութեան պատրուակներ ստեղծելու համար։

Եւ խռովութիւններ պիտի ծագին անկասկած։ Կառավարութիւն մը, որ այնքան բացառիկ առաջադրութիւններ կը մշակէ, նոր վարկեր կը բանայ եւ կազմակերպական-դաւադրական լայն ցանց մը կը հիւսէ, միայն մաքսանենգութիւնը նկատի չունի։ Մաքսանենգութիւնը կրնայ խափանուիլ նոյնիսկ փոխադարձ պայմանագրութեամբ, Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ հաստատուած եղաշխաւորութիւններով։

Էնկիւրին ուրիշ մտահոգութիւններ եւ ծրագիրներ ունի, երբ այսքան յառաջ կ'երթայ։ Այն ալ յատկապէս հարաւային, սուրիական սահմանին վրայ։ Մաքսանենգութեան «շանթաժ»ին հետ խառն է քաղաքական հէքեաթն ալ,— օր մը՝ «Նոր Հայաստան», Անտիոք-Իսքէնտէրունի մէջ։ Ուրիշ օր մը «հայկական պետութիւն» էլ Ճէզիրէի կողմը։ Նոյը մնացած ատեն ալ՝ քրտական պատկերազարդ պատմութիւն, որուն սկիզբն ու վախճանը իրար խառնուած են։

Պատրանքներ չունենանք։ Էնկիւրին չի հանդուրժեր որ մեր հալածական, թալանուած եւ իրաւազուրկ համրանքները ոտքի կանգնին, տուն-տեղ ըլլան, աճին ու բարգաւաճին իր սահմաններուն վրայ։ Արիւնաթաթախ դահիճը չի կրնար հանդուրժել որ զոհը ապրի։ Ուր որ հայկական բոյն մը շինուի, փուշ կը դառնայ իր աչքին։

Փախստականները քաղաքական ծրագիր չունէին, երբ լքեցին Կիլիկիան եւ Սուրիա ապաստանեցան, աննկարագրելի թշուառութեան մէջ։ Տասը տարուան մէջ, հազիւ կարելի եղաւ քանի մը հայկական գիւղեր շինել, կայանները քանդելու համար։ Այդ ձեռնարկը պիտի շարունակուի եւ պիտի վերջանայ, որովհետեւ անհրաժեշտ է քանդել գաղթակայանները։

Բայց. Էնկիւրին ուժ առնելով Մոսկուայէն, կ'ուզէ այդ ձեռնարկն ալ խափանել։ Կը դիմէ ամէն միջոցի, որպէսզի ոչ միայն տեղաւորումը դադրի, այլ եւ ցիրուցան ըլլան հաստատուած բոյները։

Ահա՛ թէ ո՞ւր է գաղտնիքը Թուրք մամուլի արիւնքերան կանչերուն եւ կառավարութեան առաջադրած բացառիկ միջոցներուն։

Եւ իր նպատակին հասնելու համար, Էնկիւրին ոչ միայն — իր կռնակն ունի Մոսկուան—կամկար Երեւանն ալ միասին — այլեւ կը փորձէ ապահովել աջակցութիւնը ա՛յն Արաբներուն որ տակաւին լաւ չեն ըմբռներ իրենց շահերը։

Թուրք լրտեսներն ու գործակալները կը վխտան Սուրիոյ եւ Լիբանանի, Ալէվիներու երկրին մէջ եւ Իրաքի սահմանին վրայ։ Թրքական ոսկին կը հոսի առանց մաքսային պատնէշներու։ Եւ Թուրք թերթերը անարգել որոմ կը ցանեն իրենց հասած տեղը։

Պարզելով այս բոլոր իրողութիւնները, ստիպուած ենք կրկնել անցեալ շաբթու դրուած հարց մը.

— «Ըսէ՛ք, վերջապէս, քաղաքականութիւն մը, ուղեգիծ մը այս ճակատին վրայ։

Տրամադի՞ր ենք ըմբռնելու վաղուան անակնկալները» («Յառաջ», 12 եւ 17 դեկտեմբեր)։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՒՊԱՐՍԻԿ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

Պոլսէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի (22 դեկտ.).—

Յաջողութեամբ վերջացան այն բանակցութիւնները որ կը կատարուէին անցեալ տարուընէ ի վեր, Պարսկաստանի հետ, Արարատի շրջակայ կարգ մը հողամասեր Թուրքիոյ ձգելու համար։ Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թեվֆիք Րիւշտի պէյ Թեհրան պիտի երթայ, թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխի վերաքննութեան պայմանագիրը ստորագրելու համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՏԵՂԻ ԿՈՒՏԱՅ

«Թայմզ»ի Թղթակիցը լաւատեղեակ աղբիւրէ կ'իմանայ թէ Թրքական կառավարութիւնը որոշած է չգործադրել ներածումներու սահմանափակման հրահանգը այն ապրանքներուն համար որոնք Թուրքիա հասած են կամ ապսպրուած եւ վճարուած են նոյեմբեր 15էն առաջ, երբ յայտարարուեցաւ սահմանափակումը։

Հուվըրի առաջարկին վաւերացումը

Ամերիկեան Ծերակոյտը 12ի դէմ 62 ձայնով վաւերացուց Հուվըրի առաջարկը պարտքերու վճարման յետաձգման մասին, որով, Ամերիկայի պարտական պետութիւնները մինչեւ 15 դեկտ. 1932 չպիտի վճարեն իրենց պարտքերը։ Սակայն Երեսփ. Ժողովի եւ թէ Ծերակոյտի մէջ այս առթիւ արտասանուած ճառերը թոյլ չեն տար յուսալու թէ Հուվըրի այս պայմանաժամին լրացումէն յետոյ, Ամերիկա պիտի ուզէ կրճատել օտար պարտքերը։ Ծերակոյտի ինչպէս նաեւ Երեսփ. Ժողովի բանաձեւերը կը յայտնեն յստակօրէն թէ ամերիկեան քաղաքականութեան դէմ է ջնջել կամ կրճատել պատերազմական պարտքերը եւ թէ պարտքերու յետաձգումը չի նշանակեր թէ յառաջիկային նպաստաւոր ընդունելութիւն պիտի գտնէ նման առաջարկ մը՝ Ամերիկայի կողմէ։

Ռուսեւգերման յարաբերութիւնները

Յայտնի է թէ Ռուսիա գերման ճարտարարուեստին կուտայ մեծագումար ապսպրանքներ։ Սակայն Ռուսիոյ ստորագրած մուրհակները այլեւս չենթադրուիր և գերման ճարտարարուեստական շրջանակները լուրջ կասկածներ ունին Ռուսիոյ վճարման կարողութեան մասին։

Երկու ամիսէ ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուէին Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, կացութիւնը պարզելու համար։ Սակայն տակաւին, այս բանակցութեանց ելքը յայտնի չէ։ Կ'ըսուի միայն թէ Գերմանիա ստիպուած է նոր դիւրութիւններ տալ Ռուսիոյ։

Բոլշեւիկ Կեդր. Գործ. կոմիտէի նիստը

Քրէմլինի պալատին մէջ, Խորհրդ. Միութեան Կեդր. Գործ. կոմիտէին նիստերու բացումը կատարուեցաւ հանդիսաւոր կերպով։ Բացումը կատարեց կոմիտէին նախագահը Փէթրովսկի որ հնգամեայ ծրագրին առաջին երեք տարիներու արդիւնքը քննելէ վերջ, յայտնեց իր համոզումը թէ ծրագիրը պիտի լրանայ 4 տարիէն, փոխանակ հինգի։

Գործավարներու խորհուրդին նախագահը Մոլոթով խօսեցաւ, խորհրդային ճարտարարուեստի եւ արտաքին քաղաքական հարցերու մասին.

— Ճարտարարուեստի բազմաթիւ ճիւղեր ըսաւ, մասնաւորաբար երկրագործական մեքենաներու շինութիւնները, մեքենական շինութիւնները, մետաղագործական, ելեկտրական եւ նաւթային ճարտարարուեստները արդէն հնգամեայ ծրագիրը լրացուցած են 3 տարիէն»։

Մոլոթով շեշտեց թէ ամբողջ ուշադրութիւնը 1932ին պէտք է կեդրոնանայ մետաղագործութեան, վառելիքի եւ փոխադրութեանց վրայ։

Անդրադառնալով միջազգային կացութեան, Մոլոթով ըսաւ.

— Խորհրդային կառավարութեան համար ամէնէն գլխաւոր հարցն է երկրին խաղաղ զարգացման անհրաժեշտ պայմաններուն ամրապնդումը։ Լեհաստանի հետ ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքման բանակցութիւնները կը շարունակուին եւ պէտք է յուսալ թէ լաւ արդիւնքի պիտի յանգին։

Գալով Մանչուրիոյ դէպքերուն, ըստ Մոլոթովի, Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ կատարուած կրկնակի յայտարարութիւնները եկան հաստատելու ժընեւի այս հիմնարկութեան հանդէպ աննպաստ նախատեսութիւնները։ Ի նպաստ խաղաղութեան դատին, ո՛չ մէկ բարիք ծնած է այդ յայտարարութիւններէն։ Խորհրդային կառավարութիւնը պէտք է մասնաւոր ուշադրութեամբ հետեւի Մանչուրիոյ դէպքերուն։ Պէտք չէ մոռնալ թէ Ռուսիոյ սահմանը կ'երկարի Մանչուրիոյ կողքին. «Կը յուսամ յայտարարեց Մոլոթով թէ Ծայրագոյն Արեւելքի մեր հերոսները արթնութեամբ պիտի հսկեն խորհրդային սահմաններուն վրայ։ Օտար հողերու պէտք չունինք, բայց մեր հողերէն մատնաչափ մը անգամ չպիտի լքենք»։

Մոլոթով յայտնեց նաեւ թէ փորձեր կատարուած են Խորհրդային Միութիւնը պատերազմի մղելու համար, մասնաւորաբար Մանչուրիոյ մէջ, բայց, եզրակացուց.— Խորհրդային Միութիւնը պէտք է հաշուի առնէ անխուսափելի նոր դրգռութիւններ եւ պէտք է անոնց պատասխանէ արթուն հսկելով եւ հնգամեայ ծրագիրը լրացնելով 4 տարիէն։

Նիստի բացման ներկայ էր Մոսկուայի օտար դիւանագիտական մարմինը։

"ՅԱՌԱՋ,,ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Կիրակի, եւրոպական Ծնունդի առթիւ, տպարանը փակ ըլլալով

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

(ՓՈԽԱՆ ՏՕՆԱԿԱՆ ՇԱԽՔԵՐՈՒ ԵՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆՑ)

ՑԱՆԿ 3

Վաղարշակ Թագւորեան	100.—
Երուանդ Թօլայեան, «Կավռօշ»	100.—
Յովհաննէս Աւըքկէօզեան, իր մօրը մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	50.—
Ոմն (Chateau de Boursault)	50.—
Տիկին Արուսեակ Վահանեան, Քան	50.—
Գումար	350.—
Բ. ցանկին գումարը	910.—
Ընդհ. գումար	1260.—

Խ Մ Բ. — Պատասխանելով եղած հարցումներու, կը փութանք յայտարարել թէ նուէրները կախում ունին մասնակցողներու կարողութենէն եւ կամքէն, եւ ոչ թէ որոշ սակէ մը։

Պատրիարքարանի գործակատարը մեռած

Սրտի հիւանդութենէ մեռաւ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանի գործակար Պ. Աղնիւ Տէր Աճարոնեան, որ վարած է զանազան պետական պաշտօններ։

Հունգարիա կը յետաձգէ պարտքերը

Հունգարիոյ կառավարութիւնը որոշեց 1931ի դեկտեմբեր 23էն սկսեալ յետաձգել իր արտաքին պարտքերէն մէկ մասին վճարումը։

Այս որոշումը որուն կը սպասուէր երկար ատենէ ի վեր, բազմաթիւ բացառութիւններ նշանակած է։

Հունգարիա կը յայտնէ թէ կարգ մը փոխառութեանց հատուցումը պիտի կատարուի օտար դրամով։

Պուտափէշթէն տրուած լուրի մը համաձայն, Հունգարիա պիտի շարունակէ իր վճարումները, ի հաշիւ 1924ի Ազգերու Դաշնակցութեան եւ 1930, 1931 ֆրանսական, եւայլն փոխառութեանց։

Պալի յանձնախումբին տեղեկագիրը

Պալի յանձնախումբը, որ կը գումարուէր քննելու համար Գերմանիոյ ելմտական կացութիւնը, երկար աշխատանքներէ վերջ, ստորագրեց տեղեկագիրը։ Տեղեկագրին ստորագրման նախորդ օրն իսկ, յանձնախումբի անդամներուն մէջ, երեւան եկած էր կարծիքի խոր տարբերութիւններ, որոնք մինչեւ իսկ միջադէպի մը տեղի տուած էին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն միջեւ։

Տեղեկագրին առաջին գլուխը կը վերաբերի Գերմանիոյ արդի տնտեսական կացութեան եւ ստորաբաժանուած է կարգ մը գլուխներու, արտաքին պարտքեր, առեւտուր, վճարումներ, Րայխսպանքի կացութիւնը, արտադրութիւն, ելեւմուտքի, եւայլն։

Երկրորդ գլուխը կը վերաբերի ներկայ կացութիւնը առաջացնող պայմաններուն եւ պատճառներուն, արտաքին պարտքերու յաւելում, ելեւմուտքի յաւելում եւայլն։

Երրորդ գլուխը կը վերաբերի Գերմանիոյ ձեռք առած միջոցներուն, հրամանագրեր եւայլն։

Եզրակացութեան մէջ տեղեկագիրը կը ծանրանայ աշխարհի տնտեսական բացառիկ կացութեան վրայ։

Մահ Թէրզեան գերապայծառին

Ֆրանսական կաթոլիկ թերթէ մը կ'իմանանք մահը հայ հռոմէական նախորդ կաթողիկոս պատրիարք Թէրզեան գերապայծառի։

Հանգուցեալը լաւ համբաւ հանած էր Ատանայի առաջնորդութեան ատեն, 1909ին։ Բայց երբ պատրիարք ընտրուեցաւ եւ փոխադրուեցաւ Պոլիս, գոյնը դուրս տուաւ իբրեւ մոլեռանդ իշխանաւոր։ Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին ծանօթ են իր դէմ մղուած բուռն պայքարները, ազատական տարրերու կողմէ։ Ատեն մը ստիպուեցաւ Հռոմ քաշուիլ, բայց երբ կաթող. պատրիարքութիւնը Պէյրութ փոխադրուեցաւ, շարունակեց իր աղանդամոլ քաղաքականութիւնը։

ՍՏԵՐԼԻՆԻ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Ստերլինը երէկ կէսօրին կ'արժէր 87.15։

Մ Ա Ն Ր   Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

Ֆրանսական արտածումները.— Սպանիա իր կարգին սկսած է կիրարկել մաքսային նոյն սահմանափակումները, զորս կը կիրարկէ Ֆրանսա հանդէպ ներածումներու։ Ֆրանսական ներածումները դէպի Սպանիա պիտի կատարուին չափացոյցի մը համաձայն։

Ծաղկախտ ծագած է Էրզրումէն Տրապիզոն ղրկուած ոչխարներու մէջ։

Դէպի Ռուսիա.— Ֆրանսական խմբակ մը բաղկացած 34 ֆրանսացի գործաւորներէ, մետաղագործ, հանքագործ եւ ոստայնանկ, Լէնինկրատ հասաւ։ Գործաւորներու այս խմբակը Ռուսիա պիտի մնայ մէկ ամսու չափ եւ պիտի այցելէ գործարանները։

Զինաթափութեան համագումարը.— Ճափոնի կառավարութիւնը պատասխանելով դեկտ. 17ի անգլիական յիշատակագրին, զինաթափութեան համագումարի թուականը յետաձգելու մասին, կը յայտնէ թէ համամիտ է, թէեւ ճափոնական պատուիրակութիւնն արդէն մեկնած է դէպի Ժընեւ։

Վատիկանի գրադարանը կը փլի.— Վատիկանի գրադարանին մէջ, երեք ձեղուններ փլան։ Գրադարանին այդ թեւը շինուած էր 1558ին եւ կը պարունակէր թանկարժէք եւ հին ձեռագրեր։ Ձեղուններու փլուզումը յառաջ եկած է երեք մեծ սիւներու փլուզումէն, այն սրահին մէջ ուր ամփոփուած էին պատմական արժէքաւոր առարկաներ։ Մօտ 15.000 գրքեր մնացած են փլատակներուն տակ. ինչպէս նաեւ հինգ հոգի, որոնց մէկը գրադարանապետը եւ միւսները գործաւորներ։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Տնտեսական տագնապը Գերմանիոյ մէջ է որ իր ամէնէն դժնդակ երեւոյթներովը կը ներկայանայ: Նիւթական դժուարութիւններուն վրայ բարդուած են նաեւ ներքին եւ արտաքին քաղաքական կնճռոտութիւններ եւ Հիթլէրի ազգայնական կուսակցութիւնը հետզհետէ ուժ ու ազդեցութիւն կը ստանայ երկրին մէջ, սպառնալով քայքայել պետական ներկայ կազմը:

Գերագոյն ճիգ մը անհրաժեշտ դարձած էր ընկերային անդորրութիւնը պահպանելու եւ երկիրը տնտեսական կազմալուծումէ փրկելու համար: Եւ վարչապետ Պրիւնինկ ըրաւ այդ ճիգը երեք շաբթուան անդուլ աշխատութենէ մը ետքը՝ հրատարակելով դեկտեմբերի 8ի թուականը եւ սա խորագիրը կրող հրամանագիր մը. Ելմտական վիճակն ու ազգային տնտեսութիւնը ամրապնդելու եւ ներքին խաղաղութիւնը ապահովելու համար:

Այս հրամանագրին էական եւ անմիջական նպատակն է ստեղծել տնտեսական այնպիսի ռեժիմ մը՝ որուն շնորհիւ ճարտարարուեստն ու վաճառականութիւնը ի վիճակի ըլլան աժան արտադրելու, օտար ճարտարարուեստին ու վաճառականութեան դէմ կարենալ մրցելու համար:

Գլխաւոր միջոցը որ կոչուած է իրականացնելու այս նպատակը, գիներու անկումն է ուրեմն, իր ամենալայն սահմանին մէջ: Ու հրամանագիրը չի վարանիր այս ուղղութեամբ հաստատելու տրամադրութիւններ՝ որոնք իրենց դիկտատորական հանգամանքով՝ աննախընթաց են քաղաքակիրթ մարդկութեան տնտեսական ժամանակակից պատմութեան մէջ, եթէ բացառութիւն նկատենք խորհրդային Ռուսիան: Կուռնէյի (Gournay) նշանաւոր բանաձեւը — laisser faire, laisser passer — որ մօտաւորապէս 150 տարիէ ի վեր տնտեսական ներկայ կարգ ու սարքը վարող սկզբունքը եղած է, երբեք այսքան արհամարհուած չէր, գրեթէ քանի մը հարուածով:

* * *

Պրիւնինկի վերջին հրամանագրին գլխաւոր տրամադրութիւնները հետեւեալներն են.

1.— Բոլոր ապրանքներու գիները 10 առ հարիւր կը զեղչուին առաջիկայ յունուար մէկէն սկսեալ:

2.— Հանրային փոխադրութեանց ընկերութիւնները եւ երկաթուղիները իրենց փոխադրութեանց գիները նմանապէս պիտի զեղչեն 5էն 10 առ հարիւր համեմատութեամբ: Մասնաւորապէս հող պիտի տարուի որ իջեցուին ածուխի եւ սննդեղէնի փոխադրողչէքները:

3.— Փոխ տրուած դրամներու տոկոսները — ինչ որ ալ եղած ըլլայ իրենց ծագումը — 6 առ հարիւրի պիտի իջեցուին եթէ այս համեմատութենէն վեր են: Ութէն 12 առ հարիւր եղողները, 25 առ հարիւրի զեղչ մը պիտի կրեն. 12 առ հարիւրէն վեր եղողներուն գալով՝ ասոնց 8 — 12 առ հարիւրը բաղկացնող մասէն 25 առ հարիւր պիտի զեղչուի, իսկ 12 առ հարիւրէն վեր եղող մասն ալ պիտի կրէ 50 առ հարիւրի զեղչ մը: Արտաքին պարտքերը բացառութիւն կը կազմեն. ասոնց տոկոսները պիտի շարունակուին ըստ առաջնոյն վճարուիլ, նախապէս որոշուած պայմաններով,

4.— Պիտի զեղչուին նաեւ տան վարձքերը, պատերազմէն առաջ շինուած շէնքերունը՝ 10 առ 100, իսկ նոր շէնքերունը՝ 15 առ հարիւր:

5.— Բոլոր օրավարձքերը պիտի իջեցուին 1927ին յունուարի իրենց սահմանէն, ինչ որ 10 առ հարիւրի զեղչ մը կը նշանակէ: Իսկ պետական պաշտօնեաներու թոշակները պիտի զեղչուին 9 առ հարիւր միայն, որովհետեւ, ցարդ երկիցս մը զեղչերու ենթարկուած էին արդէն:

6.— Առուծախի վրայ դրուած տուրքը որ ցարդ 0,85 առ հարիւր էր, պիտի բարձրացուի 2 առ հարիւրի եւ գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ պետական ելմտացոյցին բացը մասամբ թեթեւցնել:

* * *

Վերոյիշեալ կէտերէն զատ հրամանագիրը կը պարունակէ նաեւ մեծ թիւով երկրորդական տրամադրութիւններ, որոնցմէ ոմանք քաղաքական բնոյթ ունեցող, բայց, ոչ նուազ տրամաբանական են ու ամէնքն ալ կոչուած վեր ի վայր շրջելու տնտեսական կազմը Գերմանիոյ՝ որ այս կերպով գտնուած կ'ըլլայ տեսակ մը պատերազմական ռեժիմի տակ:

Ամէնէն շատ քննադատուածը դրամագլուխներու տոկոսներուն համար սահմանուած պարտադրիչ սակերն են, որոնք կը սպառնան երկրին մէջ տիրող եւ արդէն մեծապէս խախտուած վստահութիւնը բոլորովին քանդել: Տոկոսները, գիները, օրավարձքերը, շէնքերու վարձքերը ամէնքն ալ կը զեղչուին գրեթէ քանի մը հարուածով եւ առանց նկատողութեան առնելու անհատներու կողմէ ցարդ զանազան գործառնութեանց մասին կնքուած պայմանագրութիւնները, տրուած խոստումները, ստորագրուած յանձնառութիւնները: Եւ այս բոլորը այն ատեն միայն պիտի կրնան արդարանալ երբ կարենան Գերմանիան ազատել տնտեսական գահավիժումէ, ինչ որ խնդրական է, եթէ միջազգային ընդհանուր կացութիւնը բարելաւուած չկրէ:

Սակայն, գերման կառավարութիւնը կը յուսայ որ իր միջամտութիւնը բաւական պիտի ըլլայ կասեցնելու այն թաւալգլոր անկումը՝ որուն կը դիմէ երկիրը վեց ամիսէ ի վեր: Բայց եւ այնպէս, երբ պետութիւնները անգամ մը սկսին միջամուխ ըլլալ ազգային տնտեսութեան, անհատական ազատութիւն ու անձնական ձեռներէցութիւնը կաշկանդելով, դժուար է որ կարենան այլեւս սահման դնելու այդ միջամտութեան ու չափաւորել զայն: Տնտեսական հաւասարակշռութիւնը իր էական կէտերուն մէջ օրէնքներով եւ հրամանագիրներով չէ որ կարելի է պահպանել:

Ամէն պարագայի մէջ, Պրիւնինկի կառավարութիւնը յանդուգն փորձ մըն է որ կ'ընէ եւ որուն հետեւանքները հիմակուընէ իսկ գուշակել կարելի չէ, այնքա՛ն նոր է ու աննախընթաց կատարուած փորձը: Առ այժմ, սա ստոյգ է որ գերման ժողովուրդին վրայ կառավարութիւնը այս պահուս կը դնէ մեծամեծ զոհողութիւններ են. թաղրող այնպիսի ծանր բեռներ՝ որոնք ուրիշ որեւէ ժողովուրդի համար անտանելի պիտի նկատուէին: Մանաւանդ որ այս զոհողութիւններէն ոմանք կարգ մը ընկերային անարդարութիւններ առաջ բերող հանգամանք կը ներկայացնեն, անարդարութիւններ՝ որոնք անխուսափելի կը դառնան, երբ որեւէ կառավարութիւն կը համարձակի 47 երեսնոց հրամանագրով մը տնտեսական բարդ ու այլազան կալուածներու մէջ միջամտութիւն գործ դնել, այսքան բրտօրէն:

Կարծողներ կան որ այս վերջին հրամանագրով Գերմանիա կ'ուզէ ցոյց տալ իր պահանջատէրերուն որ երկիրը գործադրելի է ամէն զոհողութիւն ընելու, կարգ ու կանոն դնելու համար ելմտական կացութեան մէջ: Գերմանիա կը յուսայ այս կերպով բարի կամեցողութեան ապացոյց մը տալ եւ հերքել իր հասցէին ուղղուած ամբաստանութիւնները, որոնց համեմատ այս երկիրը փոխանակ ջանալու իր իսկ միջոցներովը իր վիճակը բարելաւելու, կ'աշխատի օտար դրամագլուխներու օժանդակութեամբ եւ նուազագոյն զոհողութեամբ իր վրայէն թօթափել ամէն դժուարութիւն:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ
(«CHANTS POPULAIRES ARMÉNIENS»)

Այս ամառ՝ իմ արձակուրդը Փարիզի Ազգային Մատենադարանին մէջ (Bibliothèque Nationale, Rue Richelieu) անցուցի:

Հայ ժողովրդական երգերու ուսումնասիրութեանս ընթացքին՝ Վանայ ժողովրդական երգերու փոփոխակներ (variante) կը փնտռէի:

Մատենադարանին հայագիտական բաժնի գրացանկէն ապսպրեցի՝ քանի մը գիրքեր երգերու յատուկ:

1.— Հայ ժողովրդական երգեր, հաւաքեց եւ ձայնագրեց Գալուստ Բոյաջեան, Փարիզ 1904: Խօսքերը ֆրանսերէնի վերածեց Ա. Չօպանեան: 10 երգ՝ հայ-ֆրանսերէն բնագրով:

2.— Chants Populaires Arméniens, traduction française avec une Introduction par Archag Tchobanian, Paris 1903: Բազմաթիւ հայ ժողովրդական երգերու հաւաքածոյ մը՝ ֆրանսերէնի վերածուած:

Երկու գործերն ալ նորութիւն էին ինծի համար:

1903ին եւ 1904ին, Համիտեան բռնակալ Թուրքիոյ մը հեռաւոր անկիւնն ինկած Վանայ մէջ, հայ մը ուրկէ՞ կրնար իմանալ ու տեսնել Փարիզի մէջ տպուած ազգային (Թուրքերու բառով՝ մուզիր, վնասակար) գիրքեր:

Ու անկէ ի վեր ալ՝ ոեւէ առիթ ունեցած չէի ծանօթանալու՝ եթէ ոչ առաջին երգատետրին, գոնէ Չօպանեանի հատորին հետ, որ ցանկերէն գիտէի թէ Ֆրանսական Ակադեմիային պսակուած ալ էր:

Առաջին անգամ Chants Populaires Arméniensը բերուեցաւ գրասեղանիս վրայ:

Բնական հետաքրքրութեամբ մը սկսայ թղթատել հատորը, որ 28 տարուան հնութիւն ունէր այլեւս:

Յառաջաբանին մէջ (LXXX սոտրէջ) յիշուած հայերէն բնագիրներուն ցանկին վրայ կեցաւ նայուածքս:

— La Lyre de Van et de Mouch: Իսկոյն կը նկատեմ որ՝ ճիշդ կարգուած չէ: Սեղբակեանցի հայերէն գրքոյկին անունն է՝ «Քնար Մշեցւոց եւ Վանեցւոց»: Մուշը՝ Մշեցւոց է եւ նախակարգ, իսկ Վանը վանեցւոց է ու երկրորդաբար:

— Miettes de poésie populaireը՝ Ցովսէփեանի «փշրանքներ ժողովրդական բանաստեղծութիւնից» գրքոյկն ըլլալը գիտցայ, բայց Փշրանքները՝ Miettes թարգմանելը խորթ թուեցաւ ինծի:

Mietteը առաւելապէս հացի փշրանքին կ'ըսուի, իմ գիտցածը: Ու վերջէն Larousseի մէջ գիտցածիս հաստատութիւնը տեսայ,— միմիայն սննդեղէնի փշրանքին յատուկ է mietteը: Փոխաբերական գործածութիւն չունի: Աւելի պատկան համազօր՝ Morceaux, Fragments, Recueils բառերն են:

Այս անմեղ թերինները սակայն՝ իմ աչքիս ներելի չսեպուեցան, թարգմանութեան մէջ աւելի մեծ բան մը առաջ՝ բնագրի՛ն հարազատ ցոլացումը կը փնտռէի:

Mère noire, au cœur noir!!
Fille noire, au cœur noir!!

Անցայ բուն երգերու բաժնին: Ամէն մէկ երգին վարը, աղբիւրը, յիշուած է պատկանած քաղաքին անունը միայն,— Van, Mouche, Eguine, Moks, եւլն. եւլն.: Առանց յիշուելու թէ՝ ո՛ր երգը ո՛ր գիրքէ ո՛ր էջէն թարգմանուած է:

Այս կերպը նոյնպէս ներելի չէ, իմ տեսակէտով,

Աչքերս նախասիրաբար փընտռեցին «Van» ստորագրուած երգերը: Անոնք նոյնիսկ մեծագոյն տեղը կը գրաւեն գիրքին մէջ:

Ու յանկարծ, 24րդ էջին վրայ, կը կարդամ այս բառերը.—

— Mère noire au cœur noir...
Ապա քանի մը տող վարը.—
— Fille noire au cœur noir...:

Ի՞նչ է սա: Վանի՝ ծանօթ, շա՛տ ծանօթ երգերէն...

Խելքի՛ս կուգայ...: Մատենադարանին հոյակապ բարձր կամարը գլխո՛ւս կ'իյնայ, կը կարծեմ...,

— «Քա սեւ-սեւ-սեւաւոր մարէ» ն'րգն է այս,— կը մտմտամ զբոսանքով, ու չեմ հաւատար աչքերուս...: !

Խօլ թափով մը աչքէ կ'անցընեմ թարգմանութիւնը: Կ'ընդոստնեմ dévasté, fils du maire, Moussoul, ses grandes oreilles, եւ նման կոչկոռոտներ, ու կը կենամ անհաւատալի նոր տողի մը առաջ.

— Mère, que je meure pour tes mains qui prèparent le lait caillé! (*):

— Patcho, mon oeil, mon âme, mon «poumon»! (*):

Չեմ հաւատար կարդացածիս: Վանեցիի ամբողջ էութիւնս՝ կ'ըմբոստանայ: Մի՞թէ այսպէ՛ս կը գրեն պատմութիւնը, ամէն ատեն եւ ամէն տեղ: Նոյն իսկ տիտղոսաւոր «մե՛ծ գրագէտ»ները...:

Առաջին տողէն իսկ սայթաքում մը կ'անցնի հոգիէս,—

— Mère noire au cœur noir...

Ի՞նչ Mer-Noire է այդ (Սեւ Ծով)..., կամ ի՞նչ mère noire...: (սե՜ւ, խափշի՛կ մայր)...:

— Fille noire au cœur noir...: Սե՜ւ, խափշի՛կ աղջիկ, սրտով սե՛ւ աղջիկ...

Սարսափելի է: Զայրոյթէս կը դողամ...

Տեղն է պատմելու.— Թարգմանի՛չ, գի՛րը՝ կարդաց, այդ երգը չթարգմանէիր դուն, մեր քնքուշ մայրերն ու բամբիշ աղջիկները սեւ ու սեւսիրտ չնկարէիր օտարին առջեւ...

Այդչափով ալ չէ յանցանքը:

Վերյիշեալ Գ. Բոյաջեանի երգատետրին մէջ, տարի մը յետոյ 1904ին, նոյն երգին այդ տողերը թարգմանուած է դարձեալ նոյն չարադրով (N. 7, էջ 25-27):

— Méchante mère au cœur noir.

Եւ՝

— Méchante fille au cœur noir...

Աններելի զրպարտութիւն է այս:

Ազգի մը գեղարուեստական ամէնէն արժէքաւոր գանձը, ժողովրդական երգը, օտարին ծանօթացնելու եւ հրէշային դիմագիծով հագցնել...: յետոյ...!

Այդ երգը կարդացող Ֆրանսացին կամ Եւրոպացին ի՞նչ պիտի երեւակայէ ու մտածէ հայ ընտանեկան կեանքին, մօր եւ աղջկան փոխյարաբերութեան, կրթութեան, սիրոյն ու բնաւորական քաղաքակրթութեան մասին:

— Այս Հայերուն մայրերն ու աղջիկները չար, սեւ-խափշիկ, չարասիրտ, դաժան էակներ են արդէօք,— պիտի խորհի:

Ալ ո՞ւր կը մնայ բնիկներուն գեղարուեստը..., զոր օտարին հրամցնելու մտադրեալ թարգմանելու յաւակնուած է:

Բայց քննենք խնդիրը կէտ առ կէտ:

* * *

— «Քա՛ սեւ-սեւ-սեւաւոր մարէ» երգը, թէեւ Բաղէշ-Դատաւանի բարբառով, բայց Վանա՛յ մէջ տարածուած, ու շատ ծանօթ, մինչ երգուած երգերէն մէկն է: Պարերգ է:

Ան նաեւ ժողովրդական երգերուն մէջ առանձին արժէք ու փայլ ունի, իր տեսակին ու պատկերներու նախանձելիութեամբ:

— «Այս պարերգը լեզուագիտօրէն ու ազգագրօրէն մեծ նշանակութիւն ունի մեզի համար: Փափաքելի է որ մեր գաւառացի աշխատակիցները ժողովրդական բանահիւսութենէ այսպիսի պատկերալից պատառիկներ ընծայեն»,— կը գրէր Բիւրակն ազգագրական շաբաթաթերթի խմբագրութիւնը (էջ 183, Ապրիլ 1898՝ այդ երգը հրատարակելու առթիւ):

Այս մասին երկու կարծիք չկայ:

Չօպանեան՝ փոխանակ հայ ժողովրդական երգերուն գոհարներէն մէկը փայլեցնելու՝ իր հրէշային թարգմանութեամբը զայն դարձուցեր է զարհուրանքի խրտուիլակ մը.—

— Noire, noire, noire! Mère noire, Fille noire.

Ան չէ հասկցած գաւառական նրբութիւնները, ու չէ ըմբռնած երգին հոգին:

Մէկը կրնայ գաւառէն չըլլալ, գաւառաբարբառին տեղեակ չգտնուիլ: Բայց՝ եթէ բանաստեղծ հոգի ունի՝ պէտք է թափանցէ գրուածքին խորը, եւ բո՛ւն իմաստը իւրացնէ: Մանաւանդ երբ զայն ուրիշ լեզուի մը կը վերածէ՝ իր մայրենի երգին քնքշութիւնները օտարին առաջ թեթեւացնելու մտահոգութեամբ:

Նախ, «Քա՛ կուշկանը, մարէ՝ (= կուշկան մա՛յրիկ)՝ փաղաքշական հետ՝ չեբեկը Չօպանեանի թարգմանութեան մէջ, Ֆրանսացին կ'ըսէ ու պիտի ըսէ.—

— O maman!, կամ O!, ma petite mère!.

Իսկ սեւ-սեւ-սեւաւոր կրկնաւո՛ր ձեւը՝ երբեք նախատական, յանդիմանական, դժնէ իմաստ չունի: Սեւը՝ առանձին ածական մը չէ հոս, որ յատկացուի եւ թարգմանուի mère noire, կամ աղջիկը՝ fille noire: Սեւաւոր ածականին մասը՝ սեւ՝ կրկնուած է երգին մէջ, քաղցրութիւն տալու եւ ոտքը լեցնելու համար (Այդ անհարազատ ձախլիկ եւ ... ին նմանը կայ Էմինեան Ժողովածուին մէջ, Զ. հատ. էջ 53, 54):

Անոր իմաստը՝ գաւառակաֆ ... նին մէջ Չօպանեանի թարգմանածին ճիշդ հակառակն է, կը նշանակէ,— Ա՜յ իմ անուշիկ մայրիկ, որ ինձմէ վշտացած ես,— Ա՜յ իմ անուշիկ աղջիկ, որ ինձմէ ցաւած ես...

Ինչո՞ւ... մայր-աղջիկ իրարմէ վշտացած են:

Երգին խորը փնտռողը՝ կը գտնէ.

Գեղջուկ հասուն աղջիկը, Կռօ (Կառիկ, Կատարինէ կամ Կուզրաթ)՝ իրենց գիւղին հովիւ կը սիրէ, կարճ ու կայտառ Սահօն (Սահակ), որուն կրծքին ... պաշտպանութիւն թուխիկ էր... թիւնը իր սրտին հազա՛ր հազար Վանայ մեծատունը կ'արգելէ ինչպէս կը թուէ իր երգին մէջ. — Իսկ մայրը՝ կը ջանայ համոզել իր սիրահար աղջիկը որ յօժարի գալ կին դառնալ Վանեցի հարուստին: Ու կը գովէ անոր ոսկիներն ու ձեռք կանքը:

Այս բնական հոգեբանութեան մէջ՝ ո՛չ մայրն է սեւ կամ սեւսիրտ (au cœur noir) ո՛չ աղջիկը: Մօր ու աղջկան մէջ՝ մտերմական, գորովալից տրամախօսութիւն մըն է պարզապէս: Ու պէտք է թարգմանուի.—

— O maman! ma petite mère affligée,

կամ

— O mère! petite mère endolorie,

կամ

— O ma fille! ma mignonne, կամ petite, կամ gentille fille affligée! եւլն. եւլն.:

Եւ ոչ թէ Mère noire au cœur noir, կամ Méchante mère, Méchante fille... au cœur noir...

Զարհուրելի է այս...:

ՋԻԹՈՒՆ

(Շար.)

(*) Ստորագծուածներն իմս են:

ՋԻԹ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԱՐԻՒՆԸ ԿԸ ՀՈՍԻ Ի ՊԱՏԻՒ "ՏԱՎԱՐԻՑ,, ՇԱՀՎԷՐԴՈՎԻ

ԱԹԷՆՔ.— «Յառաջ»ը հաղորդած է Փիրէի արիւնոտ միջադէպը, ի պատիւ Դ. Շահվէրտեանի որ «Հայաստանի կառավարութեան» ներկայացուցիչի հանգամանքն ալ ունի:

Աշա դէպքը՝ չոր ու ցամաք իրողութեամբ.— Դեկտեմբեր 13ին կիրակի օր, ժամը 10էն յանկարծ Փիրէի պատերուն վրայ կարծիր ու խոշոր տառերով յայտարարութիւններ կը փակցուին, որով կը ծանուցուի ժողովուրդին եւ համակիրներուն «Հօկի անդամ եւ համակիրներուն» թէ նոյն օրը ժամը 4ին, եկեղեցիին ծէջ պիտի խօսի «Ներգաղթի» շուրջ «Ընկ. Դանոյց Շահվէրտեան»:

Կէսօրուան ժամը երկուքէն եկեղեցիին ծէջ հետզհետէ կը հաւաքուին՝ Փիրէի, Քոքինիայէն, Լիփամոյէն եւ Սինկրուէն հայ հոկաեւերեկները եւ մասնաւորապէս հրաւիրուած 50ի չափ յոյն համայնավարներ, Մակեդոնիայէն եկած որբեր,— ընդամէնը 250 հոգիինչ-պէս ամէն կիրակի եւ տօնական օրեր, նոյն օրն ալ եկեղեցիին գանգակատան վրայ կը ծածանէին հելլենական եւ հայկական դրօշները:

Մինչեւ այդ պահը, դրօշի խօսք չկայ, փափառքներ կան, ստանաւիչներ, եւ ժխտականան տեկղեցին պատրաստութիւն մը բեքշականներուն ծէջը, եկեղեցիին աւշին են նաեւ ծնաւորապէս 15 հոգի անկուսակցական եւ դաշնակցական երիտասարդներ:

Ժամը ճիշդ 3ին, այսինքն «տաւարիշ»ին գալէն առաջ եւ ժամ մը առաջ, եկեղեցին ներսը խռնուած հայ եւ յոյն համայնավարները, ... սփափղանցութեան հարիւր ... ածեր, զինուած բիրերով եւ ատրճանակներով ... նետուին «կեցցէ՛ բօլ... աղաղակներով կը խռնուին ... ջեւ:

Նոյն պահուն չփոթութիւն մը կը ստեղծուի եւ աջա՝ որբերէն քանի մը ծոլորածներ, կը խոյանան գանգակատան վրայ եւ վար կ'առնեն հելլենական եւ հայկական դրօշները, օդին ծէջ ատրճանակ պարպելով: Այս պահուն հոն հաւաքուած երիտասարդներ չկրնալով հանդուրժել եղած անարգանքին, կը միջամտեն եւ կռիւը կը սկսի, որ կը տեւէ 15-29 վայրկեան:

Երկուստեք կը վիրաւորուին հոգի մը: Զոյգ դրօշներու պաշտպաններէն վիրաւորուած են ընկերներ՝ Խաչիկ Փանրօզեան (Սըմքայ) որ թէեւ ծանր վիճակ մը անցուց, բայց ամէն վտանգ անցուցած է, ըսկ. Պարգեւ Նաճարեան, որուն վէրքը թեթեւ է, ինչպէս նաեւ ընկ. Սիսեան, Մնացեալ՝ երբ իրենց արիւն թափեցին ի պատիւ Շահվէրդովի, եկած որ ծիչեւ Փիրէի կայարանը եկած եւ «Սա արիւնից չեմ վախենում» ըսել բարբառելով, ուզեր է գալ եւ խօսիլ, երբ արդէն ոստիկանութիւնը ... արգիլած էր հաւաքոյթը՝ քիչ ... վերջ, ոստիկանութիւնը սկսաւ ձերբակալութեանց, երբ արդէն բոլոր ... նշանաւոր «յեղափոխականները» ... ձախտուած եղած էին, ծէջտեղ ձգելով ... ճ որբերը:

Որոշ կերպով կը հաստատուի թէ ... այս դէպքը կազմակերպուած էր ...

բեր առաջ, Տաճկերտեանի թելադրանքով։ Եւ բոլոր հակադաշնակցական տարրերուն հաւանութեամբ՝ Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը առանց նախատեսելու արտօնած էր որ Տաճկերտեանխօսի Փիքսի եկեղեցիին մէջ։

Շատ գէշ տպաւորուած են այս դէպքէն՝ հելլէն պետական եւ ոստիկանական շրջանակները, որոնք շատ խիստ գտնուեցան դեկտ. 17ի հինգշաբթին, երբ Տաճկերտեան իր նշանաւոր ճառը խօսեցաւ Փիքսի մէջ։ Բազմաթիւ ոստիկաններու եւ գաղտնի պաշտօնեաներու հսկողութեամբ՝ իբրեւ ճառ, պատասխանեց քանի մը խեղճուկրակ հարցումներու ողորմելի արեւելահայերէնով։

Ոստիկաններու խուզարկութիւնը երեւան հանեց որ 1) կային յոյն համայնավարներ, 2) Հայ եւ յոյն համայնավարները զինուած էին (հինգշաբթի օր) դաշոյններով եւ բիրերով (որոնք գրաւուեցան), 3) Եկեղեցին վերածուեցաւ համայնավարական ակումբի մը, ուր երգուեցաւ միջազգայնական երգեր՝ Կեցցէ՛ Կեդր. Վարչութեան նշանաւոր...Կապալառը՝ Աղասեան։ Մինչ այս մինչ այն պէտք է ըսել, որ ի պատիւ Տաճկերգովի՝ եղբայր եղբօր արիւն հեղեցուց Փիքսի մէջ, ինչպէս եղած էր 1924ին, կրկին երբ այդ մարդը Աթէնք կը գտնուէր։

*** Ա. կարաւանը կը մեկնի դեկտ. 21ին Բշ. օր. Նաւը Ճամբայ կ'ելլէ Դշ. օր վերջապէս, որմէ վերջ Տաճկերտեան կը մեկնի Մակեդոնիա, կազմակերպելու հոնկէ մեկնելիք երկու կարաւանները։ Կ'ըսեն Բ. կարաւան մըն ալ պիտի մեկնի Աթէնքէն։

*** Անցնելով ուրիշ գործերու, կրկին ու այս անգամ խնամատարական նախարար՝ Պ. Եասօնիտիսին ստորագրութեամբ վճռապէս կ'արգիլուի Փիքսի հիւղակներուն առուծախը։ Կեդր. Վարչութեան այս ուղղութեամբ թափած ջանքերը ապարդիւն անցան եւ պիտի անցնին, որովհետեւ, Փիքսի յոյն թաղականութիւնը իր շահերը շատ լաւ կը պաշտպանէ։

*** Վերջերս. ինչպէս գրած էի, բաւական ոգեւորութիւն կը նշմարուի ազգային կեանքին շուրջ։ Կ'իմանամ թէ մեծահարուստ Պ. Մարգար Օհանեան շատ մօտէն սկսած է հետաքրքրուիլ Փիքսի Ազգ. Վարժարանով։ Պ. Թագէոսեանին հետ մասնաւոր այցելութիւն տուած է եւ խոստացած է օժանդակել, ուղելով խնամուած ծրագիր մը, համապատասխան նիւթական պատկերով։

*** Կը տեղեկանամ նաեւ, որ Աթէնքի մէջ եկեղեցի մը շինելու համար մէկ տարի առաջ սկսած հանգանակութեան արդիւնքովը, Փիքսի մօտիկ եկեղեցի մը եւ դպրոց մը պիտի կառուցուի։

*** Հ. Յ. Դ. Ազատամարտ ընկերուհիներու խումբը, իր տարելիցին առիթով կազմակերպած էր շատ սիրուն հանդէս մը, Փիքսի կաթոլիկներու սրահին մէջ։ Աննման կազմակերպութիւն, հաճելի յայտագիր, տաք եւ ազգային մթնոլորտ։ Եւ իբրեւ հուսկ բանք՝ «Խղճի համար» մէկ արար թատրոն մը եւ վիճակահանութիւն մը, 60 կտորներով։ Պատիւ իրենց։

*** Դաշնակցութեան օրուան առթիւ, հրատարակուեցաւ վեց մեծ էջերով եւ մաքուր տպագրութեամբ պատկերազարդ թերթ մը՝ «Մեր Օրը»։ Աշխատակցած են հին եւ նոր Յունաստանի գրեթէ բոլոր պատասխանատու ընկերները։

*** Վերջին պահուն կը տեղեկանամ թէ կառավարութիւնը հայ բժիշկներու ցանկ մը ներկայացուցած է Տաճկերտեանին, պահանջելով անոնց անպայման փոխադրութիւնը։

Պէտք է արձանագրեմ նաեւ՝ որ Տաճկերտեան՝ Քօքինիոյ, Լիփաղմայի ու Սինկրուի մէջ ալ, Փիքսի մէջ ըրածին նման սովորական զրոյցներ ըրած է միայն, մասնաւորաբար յայտարարելով.

1. Ով որ կը կարծէ թէ Հայաստանի մէջ կարելի է խանութ ու մասնաւոր գործ ունենալ եւ դրամ շահիլ, լաւ է որ գտնուած տեղէն չշարժի։

2. Ո՛վ որ դրամ ունի, պէտք է յանձնէ Աթէնքի սովետ դեսպանին՝ փոխան ընկալագրի, որուն ուժով Հայաստանի մէջ «կարելի է» ստանալ...։

Մեկնութիւնները աւելորդ են։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐ

Հ. Յ. Դ. Պուքրէշի Կոմիտէն «Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ իր շարքերը ընդունեց 16 երիտասարդներ։ Շուտով բացումը կը կատարուի Պուքրէշի Դաշնակցութեան Տան։

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

«Սեր Ուղին» թերթի 11 դեկտ.ի թիւին մէջ գրութիւն մը կար Լիոնէն «Լքենք Դաշնակցութիւնը խորագրով», ստորագրուած Անդրանիկ Քէշիշեան անուն մէկու մը կողմէ։

Լիոնի Կոմիտէն կը յայտարարէ թէ իր շարքերուն մէջ երբեք չէ գտնուած այդ անունով մէկը։

Սուտերով եւ շինծու դաշնակցականներով չէ որ մեր հակառակորդները պիտի կրնան հարուածել մեզ եւ ճեղքեր բանալ մեր ամրակուռ շարքերուն մէջ։

Ի ԶՈՒՐ ԿԸ ՓՈՐՁԷՔ ՎԱՐԿԱԲԵԿԵԼ

Կրընոպլի մեր թղթակիցը կը գրէ.— «Մեր Ուղին»ի մէջ զզուանքով կարդացինք Կրընոպլէն թղթակցութիւն մը, թէ Խորհրդային Հայաստանի տարեդարձին առթիւ, Հօկճիներու կազմակերպած հանդէսը արգիլուած է դաշնակցականներու մատնութեամբ։

Տեղիս չէզոք եւ բանիմաց հասարակութեան պնդումին վրայ է միայն որ կը զիջանինք հերքել նման անհեթեթ ու քսու վերագրում մը։

Պէտք կա՞յ ըսելու թէ այս կրկուան հաւերը, մատնուելու համար երբեք ուրիշին պէտք չունին։ Իրենց տեղի-անտեղի պոռչտուքները, մունետիկային յայտարարութիւնները կը բաւեն որ կառավարութիւնը աչքը բանայ։ Իրենք իրենց ձեռքով չէ՞ որ Իտալացիներու, Սպանիացիներու, Յոյներու եւ ուրիշ օտարականներու բաժնած էին իրենց թռուցիկները։

Քանի որ այդքան լայն շրջանակ ունին, թող երեւան հանեն նաեւ թէ ո՞վ է զիրենք մատներ, եթէ երբեք մատնութիւն կայ։

Մենք իրենց հանդէսը խանգարելու պէտք չունինք, ինչպէս ցարդ չենք խանգարած։ Ընդհակառակն, հաճոյքով կը հանդուրժենք իրենց հրապարակային ելոյթներուն, վստահ ըլլալով թէ, իրենց բերնով իսկ, իրենք զիրենք պիտի վարկաբեկեն՝ քանի մը Հայերու առջեւ, որոնք տակաւին հաճոյք կը զգան պարապ տակառի աղմուկէն։

ՃԻՇԴ ՏԵՂԸ ԳՏԵՐ Է

Նիկողոս Մ. Մուրատեան անուն մէկն ալ Ս. Շամօնէն՝ Դաշնակցութենէ իր հրաժարումը ծանուցեր էր ծանօթ թերթին մէջ։

Այս առթիւ Սէն-Շամօնէն կը գրեն.

— Ճիշդ տեղը գտեր է Հօկի մէջ մտնելով, Դաշնակցութենէ վռնտուած այս անձը։ Անցեալ տարի, երբ գործի տագնապ կը տիրէր Լիոնի մէջ, քանի մը հայրենակիցներու միջոցաւ կը ղրկուի Ռօան, ուր ժամանակ մը աշխատելէ վերջ, փափաք կը յայտնէ մտնելու Հ. Յ. Դ. շարքերը, ինքզինքը ներկայացնելով «հին» Դաշնակցական եւ պուլկար բանակի «սպայ»։ Բայց, համապատասխան վկայագրեր չունենալով՝ կ'ընդունուի իբր նոր անդամ։ Երկար չի տեւեր. իր պղտոր գոյնը դուրս կուտայ, լիբր առաւփախաւ, ու կը վռնտուի շարքերէն։

Սէն-Շամօնի եւ Սէն Թ'էթիէնի մէջ, բոլորը ծանօթ են այս «հրաժարող» բայց իրականութեան մէջ՝ վռնտուած դաշնակցականին յոռի վարք ու բարքին։

ԾԻԾԱՂ

Կրօնքի դասին, ուսուցիչը կը բացատրէ որ ամէն բանի համար Աստուծոյ շնորհքը պէտք է. «Եթէ արտը վարեմ, ակօս փորեմ, ցանեմ, արեւ ցաթէ եւ բաւական ալ անձրեւ գայ, դեռ ի՞նչ պէտք է լաւ հունձք ունենալու համար»։

= «Պարարտացուցի՛չ, պարոն»։

***

— Բայց Օննիկ, շաքարեղէնները ամէնքն ալ հատցուցեր ես, բնաւ չխորհեցա՞ր որ պզտիկ աղբարիկ մը ունիս։

= Այո, եւ ի՛նչպէս շատ վախցայ որ հատնելէ առաջ վրայ կը հասնի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ 1931ԻՆ

ԼԻՈՆ.— 1931ն ալ եկաւ ու կ'անցնի...

Մեր ազգային կեանքը մնաց նոյն տխո՛ւր վիճակին ենթակայ, ինչ որ էր նախորդ տարիները։Միայն անցողակի յիշեմ որ, 1931ի վերջին ամիսներուն, տեղի ունեցաւ գեղեցիկ երեւոյթ մը։ Երէկի անհաշտ հակառակորդները, երեք կուսակցութիւնները(Հ. Յ.Դ., Ս.Դ.Հ. և. Ռ Ա.) տեսնելով գաղութիս այս անկերպարանվիճակը,իրականացուցին ինչ որ, երազ կը թուէր երէկ։ Եւ այս համերաշխութեան շնորհիւ էր որ այնքա՛ն խաղաղօրէն կատարուեցաւ գաւառ. ժողովի ընտրութիւնները եւ քուէներու ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ընտրուեցաւ այն ցանկը, զոր պատրաստած էին երեք կուսակցութիւնները։

Ի՞նչ գործեր պիտի կարենայ կատարել Գաւառականը եւ իրմէ ծնունդ առած ազգ. մարմինը, այս գաղութին համար։ Այս հարցումին դեռ վաղահաս է պատասխանել քանի որ, ան կը գտնուի դեռ իր սկզբնական շրջանին մէջ։

*** Լիոնի մէջ գոյութիւն ունին աւելի քան 22 հայրենակցական մարմիններ, դեռ անցեալ շաբաթ իրիկուն նորակազմ միութիւն մը եւս «Խարբերդի երիտ. միութիւն» տուաւ իր բացման հանդէսը, գեղեցիկ խոստումներով։

Լիոնի Հայրենակցական Մարմիններէն իբրեւ քիչ թէ շատ գործօն միութիւն առաջին կարգէն կարելի է դասել Արաբկիրի Հայրենակցականը։ Այս Հայրենակցականը իր ժողովասրահին մէջ հաստատած է գիշերային մանկապարտէզ մը ուր կը յաճախեն քանի մը տասնեակ փոքրիկներ։ Ուսուցիչները՝ Պ. Պ. Հրանդ Թաղէոսեան ու Մամբրէ Տէր Պետրոսեան իրենց կարելին չեն խնայեր մանուկներու դաստիարակութեան համար։ Եւ, մենք առիթ պիտի ունենանք դեկտեմբեր 26ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ բեմէն լսելու մանկապարտէզի փոքրիկներու հայկական գեղգեղանքը, հայերէն արտասանութիւնները այն փոքրիկներուն որ երէկ բնաւ հայ երգը կամ Ա. Բ. Գ.ը չէին գիտեր։

Հաւաստի աղբիւրներէ կ'իմանանք որ Բալուցիներն ալ գործի մը ձեռնարկած են։ Բալուցիները ապրելով իրարու մօտ, համախմբուած դիւրաւ կրնան իրագործել սոյն ձեռնարկը։ Հայրենակից մը խոստացած է իր տաղաւարին մէջ, փոքրիկ սենեակմը յատկացնել ձրի,ուրիշ մը ստանձնած է դասախօսութիւնը, Ուսեմի գետինը հարթուած է եւ կը մնայ գործի սկսիլ։

Զանազան արուարձաններու մէջ կան անհատներ, որ կը կատարեն ազնիւ գործեր, ստանձնելով տասնեակ մը փոքրիկներու կրթական հոգը։ Այս բոլորը անշուշտ, չեն կրնար բարուոքել ստեղծուած կացութիւնը, բայց սփոփարար երեւոյթներ են։

*** Անժխտելի է ժողովուրդի անվերապահ համակրանքը դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Կուսակցական կազմը առողջ, ընկերները կայտառ եւ գործունէութիւնը բեղմնաւոր մանաւանդ այս վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին։ Նոյնիսկ նոր դիմումներ կ'ըլլան Դաշնակցութեան շարքերը մտնելու համար։

Տարակուսողները լաւ համոզուեցան որ՝ այս թափառական ժողովուրդի միակ հաւատարիմ ուղեկիցը Դաշնակցութիւնն է, եւ անոնք որ դեռ հակառակ են ուշ կամ կանուխ պիտի գան նոյն համոզման։

Չեմ ուզեր միւս կուսակցութիւններու մասին գրել, քանի որ անոնց ծալքերը մեզի յայտնի են։ Միայն, քանի մը խօսք «Հօկ»երու մասին։ Գարնան արեւի առաջին ճառագայթներով արթնցող միջատները աշնան արեւի մայրամուտքին կրկին քուն կը մտնեն։ Այսպէս ալ «Հօկ»ը որ ներգաղթի «աւետիս»էն ընդոստ արթնցած շուտով պիտի թմրի։

*** 1931 դժբախտութիւն բերաւ գրած էի ասկէ առաջ։ Իսկ նոր տարին նոր դժբախտութիւններու դուռ պիտի բանայ։

Երթալով կը սաստկանայ գործազրկութիւնը։ Հիւսուածեղէնի գործարանները 19 Դեկտ.էն մինչեւ 5 յունուար 1931 փակուած են,ինչպէս գրած էր «Յառաջ»։

Կարգ մը գործարաններու մէջ սկսած են գործադրել հարիւրին տասի հրահանգը։ Խօսքեր կան թէ նոր տարիէն օրէնքը պիտի կիրարկուի բոլոր գործարաններուն մէջ։ Եթէ իրականանայ այս, աւելորդ է ըսել թէ թշուառութիւնը պիտի հասնի իր ծայրագոյն աստիճանին, քանի որ դեռ որոշ թիւով հայրենակիցներ կ'աշխատին։

Ուրիշները հայրենիք ունին, տէր-տիրական ունին, հիւպատոսարան ունին։ Մենք ի՞նչ պիտի ընենք, ուրո՞ւ պիտի դիմենք... Համազգային կազմակերպութեան խնդիրն ալ մոռցուեցաւ։

Հայրենակցականներուն հաստատած իրերօգնութեան սնտուկը ոչ իսկ սպեղանի մը կարելի է համարել մեր ցաւերուն։

Հազար ափսո՛ս Մակաց Միրզէ...

Միսաք-Միրզէ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԵԾ ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կաղուան, շաբաթ, մեծ մրցումին առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդրոնական Մարզական Մարմինը ստանձնած է նիւթական ծանր զոհողութիւններ։

Ընտրուած հակառակորդին համբաւն ու արժէքը, մրցավայրին մօտաւորութիւնը Stade Elisabeth, 3 Avenue de la porte d'Orléans, Métro Porte d'Orléans) եւ համապատասխանութիւնը, Monsieur Delarbreի պէս ազդեցիկ անձնաւորութեան մը նախագահութիւնը մրցումին, եւ ուրիշ պարագաներ նախատեսել կուտան մեծ բազմութիւն մը, որուն մէջ ինչպէս Ֆրանսացիներ ալ պիտի գտնուին։

Ուր որ գացած է մինչեւ հիմա Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը, ամէն տեղ ֆրանսացի հասարակութենէն գտած է ջերմ ընդունելութիւն մը, հետեւաբար աւելորդ կը նկատենք յանձնարարել մեր հայրենակիցներուն զգուշանալ անտեղի շարժումներէ եւ ըլլալ անկողմնակալ, ծափահարելով խաղին լաւագոյն անցքերը։

Սարգիս Կարապետեան որ պատիւը ունեցած է Փարիզի ներկայացուցչական խումբէն խաղալու, կուգայ իր գնահատելի օժանդակութիւնը բերելու։ Անոր ներկայութիւնը հայ խումբին յառաջապահներուն գծին կուտայ շատ մեծ փայլ մը։

Կանուխէն եկողներուն համբերութիւն տալու համար ժամը ճիշդ 12ին տեղի պիտի ունենայ երկրորդ մրցում մը Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկու տարբեր խումբերու միջեւ, որոնց մէջ պիտի գտնուին ծանօթ խաղացողներ։

Աւելցնենք թէ Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտանեան Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդր. Վարչութեան նախագահը եւս ներկայ պիտի ըլլայ սոյն մրցման։ Ք.

Ի ՆՊԱՍՏ ՆԻՍԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Նիսի մօտալուտ մանկապարտէզ-դպրոցին Ազգ. խնամակալութեան կողմէ վարիչ մարմին մը կազմուած է, որ ձեռնարկելով իր գործին մանկապարտիզպանուհիին հետ նախակրթարանիս տնօրէնութեան պաշտօնին կանչած է վաստակաւոր ուսուցիչ Պ. Յովհաննէս Քէլէշեանը։

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս պատրաստութիւն կը տեսնուի նոր տարուան առթիւ ի նպաստ դպրոցին հանդէս մը տալու, որ տեղի պիտի ունենայ 27 դեկտեմբեր Salle Ortelli (146 Bld. de la Madeleine)ի սրահին մէջ։ Լիայոյս ենք թէ՝ ինչպէս մի՛շտ, այս անգամ ալ Նիսի հայ գաղութը պիտի գիտնայ նիւթապէս աջակցիլ, յօգուտ հայ մատաղ սերունդին հայեցի դաստիարակութեան բարձր գործին։

(կնիք)

(115)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՑՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

7— ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ «ԴՐՕՇԱԿ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐԷՆ

«Սուլթանը զանազան շրջաններու մէջ զինուոր համախմբելով, կ'ուզէ զսպել ժողովուրդը, բայց ատիկա պատրուակ մըն է՝ խաբելու համար եւրոպական պետութիւնները, փոշի փչելով անոնց աչքին։ Մուհամմէտին փոխանորդը, Օսմանեան կայսրութեան գահակալը, Սուլթան Ապտիւլ Համիտ, անսասան պահելու համար իր գահն ու թագը, նամակ է գրեր։ Այդ նամակը ուղղուած չէ որեւէ կայսեր կամ թագաւորի։ Ան գրած է Անգլիոյ վարչապետին՝ լորտ Սալզպըրիին։ Ապտիւլ Համիտ, իր այս նամակով, կը խոստանայ իրագործել Հայաստանի բարենորոգումները։ Եւ փոխարէն կը խնդրէ որ ճառ մը արտասանէ ի-նպաստ Թուրքիոյ։ Այս որքա՛ն ինկած կացութիւն հսկայ պետութեան մը եւ ի՛նչ ամօթ, ի՛նչ խայտառակութիւն հսկայ պետութեան մը եւ գահակալի մը համար։

«Այս նամակը կը հաստատէ թէ Օսմանեան կայսրութեան ներքին գաւառները ամբողջովին աւերուած ու քանդուած են։ Օսմանեան կայսրութիւնը այլեւս ուժ ու կարողութիւն չունի։ Հայերն են պատճառը ամբողջ փճացման։ Հայ ժողովուրդը բարոյական այնքան ուժ ունի, որ 2—3 անգամ յեղափոխութիւն յարուցանելու քանդեց կործանեց հսկայ պետութիւն մը։ Սակայն մեր փափաքն այն է,որ ամբողջովին փճանայ մեր թշնամին։Պէտք է տեսնե՛նք ոճրագործին իր արդար պատիժը կրելը։ Միայն այդ ատեն գոհացած կ'ըլլան մեր փափաքները։ Երբ կացութիւնը այսպէս կը մնայ, հրդեհը հետզհետէ աւելի պիտի բոցավառի եւ Օսմանեան հայրենիքը պիտի լողայ արեան ալիքներուն մէջ։

«Ապստամբած են Հայերը։ Իրենց վրէժը կը լուծեն։ Ամէնէն յաջող ապստամբութիւնը տեղի ունեցաւ Զէյթունի մէջ։ Այսօր յաղթական է Զէյթուն։

«Լեռներն ու քարերը արեան գոյն ստացան։ Կրետէն ալ ապստամբած է։ Տիւրզիներն ու Արաբները վտարած են Թուրք զինուորները։ Մակեդոնիա իր ստացած վէրքերը դարմանելէ յետոյ, շուտով ոտքի պիտի կանգնի։ Ամբողջ Օսմանեան Կայսրութիւնը կրակներու մէջ է։ Արեւելեան Հարցը տագնապ կը պատճառէ։ Հայկական հարցն էր, որ երեւան բերաւ արեւելեան հարցը։ Ինչպէս Լորտ Սալզպըրի կը յայտարարէ, եթէ Օսմանեան երկրին ջուրերուն մէջ յածող եւրոպական նաւատորմը նկատի չառնէ թափուած արիւնը եւ ուզէ պաշտպանել Սուլթանը, եթէ եւրոպական մեծ պետութիւնները Սուլթանին մէկ նամակէն խաբուելով լքեն այս դատը, այն ատեն հանդիսատես պիտի ըլլանք հայ ժողովուրդին բնաջնջման։ Բայց չպիտի պատահի այդ։Եթէ նոյնիսկ աչք գոցէ Եւրոպան, հայ ժողովուրդը գիտէ պաշտպանել ինքզինքը, եւ յարձակման անցնելով՝ հասնիլ իր նպատակին»։

Թիւ 6 եւ 1 փետրուար խմբագրականէն.—

«Երբ տարի մը առաջ հայկական հարցը սուր հանգամանք մը ստացաւ, Սուլթանը հիւանդ ինկաւ իր հարեմին մէջ։ Պահ մը փորձեցին խաբել Հայերը, աչք-կապուք մը խաղալով։ Ջարդեցան, Ոչ բանտերը, ոչ աքսորները, ոչ ալ կախաղանները կրցան շեղել Հայերը իրենց ճամբէն։ Աշաբեկչութեան հետ յեղափոխական գիտակցութիւնն ալ զարգացաւ։ Այլեւս Սուլթանը բան մը չմնաց, որ փորձած չըլլայ, ուղեց սարսափելի հարուածով մը հայ ժողովուրդը շեղեցնել իր ճամբէն։ Սակայն Սուլթանը չէր ուզեր ջարդել ամբողջ հայ ժողովուրդը, որովհետեւ այս աշխատասէր ազգը անհրաժեշտ է իրեն, կ'ուզէր միայն հարուածել հայ յեղափոխական կոմիտէները, եւ զանոնք լռութեան դատապարտելով՝ ժամանակ մը եւս ապահովել իր գահը։ Եւ հայ բողովուրդին հանդէպ գրգռեց իր խլած ժողովուրդը։ Գիտնալով այդ բաները, շատ կանուխէն կը պոռայինք.

— Զինուեցէ՛ք, միայն յեղափոխութեան եւ ապստամբութեան համար չէ, այլեւ պաշտպանելու նպատակով ձեր գոյութիւնը։

«Ինչպէս Հնչակեանները, նոյնպէս Դաշնակեանները բազմաթիւ հրացաններ բաշխած էին ժողովուրդին, եւ ֆէտայիներու բազմաթիւ խումբեր կազմակերպած էին։ Մենք ալ նոյն ուղղութեան հետեւելով, դէնք բաժնեցինք։ Զինեալ շրջաններու մէջ Հայերը ոչ մէկ կորուստ ունեցան։ Նոյնիսկ Երզրումի, Վանի, Պիթլիսի եւ Տիարպէքիրի նահանգներուն մէջ, երբ Քիւրտերն ու աշիրէթները յարձակում կը գործեն հայկական գիւղերու վրայ, առաջուց զինուած մեր հայ գիւղացիներուն գնդակի տեղատարափին տակ՝ փախուստի դիմած են անոնք,մեծ կորուստ մը կրելով։

«Արդարեւ եթէ Հայերը կորուստ ունեցած են,պատճառը իրենց անզէն ըլլալն էր։ Դաս առնենք այս դէպքերէն։ Կռիւը չէ վերջացած, ընդհակառակն դեռ նոր սկսած է։ Զէնք պէտք է՝ պաշտպանելու համար հայ ժողովուրդը յառաջիկային ծագելիք խռովութեանց ընթացքին։ Եթէ կ'ուզենք լուծել մեր վրէժը եւ հասնիլ ազատութեան, պէտք է զինուինք։ Ժամանակը սուղ է եւ փափուկ։ Պատրաստուինք կռիւի»։

(Շար.)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շապին-Գարահիսարի եւ շրջանի «Ռազմիկ» Հայր. միութեան կողմէ, վաղըշաբաթ իրիկուն Horticultureի սրահին մէջ:

84 րիւ տը կրընէլ (Rue de Grenelle) Métro Rue du Bac

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ՝ ԽԵՉՈՅԻ ԹՈՒՋԸ

ԽԱՂԱՄՈԼԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ ԳԱՒԱԹ ՄԸ ԹԷՅ

մասնակցութեամբ՝ դերասանուհի *Տիկ. Ս. Պաղտասարեանի*, եւ կարող ուժերու, Անակնկալներ՝ դերասան *Պ. Արման Կոթիկեանէ* եւ երգիչ *Պ. Սրապեանէ*։

Եւրոպական եւ Արեւելեան պարերը կը սկսին կէս գիշերին, մասնակցութեամբ «Սանդրոսեան նուագ»ի, ջոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք 7.50 ֆրանք

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

այսօր, ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Mutualitéի սրահը, 22 Rue St. Victor, մեթրօ Մօպէռ - Միւթիւալիթէ.

Կը խօսի Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ. նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. քաղաքական ուղեգիծը. կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի ընկերները:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

13 rue d'Issy, Պիյեանքուռ ընտիր ճազ-ճոխ յայտագիր

Սիրայօժար մասնակցութեամբ *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբի

կը ներկայացուի քրքջալիր զաւեշտ մը

Մուտքը 5 ֆրանք

Հաղորդ-կց. միջոցներ.— փօրթ տը վէրսայլէն եւ փօրթ տ'Օթէօյ-էն առնել թիւ 23 եւ 32 հանրակառքերը, իջնել Point du Jour կամ փլաս Նասիոնալ:

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի փարիզի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» մասնաճիւղին կողմէ,

Ղեկավարութեամբ ՏԻԿԻՆ Ն. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

դեկտեմբեր 25ին, 26ին եւ 27ին ժամը 14—19, 71 Ave. Kléber

Հրապարակի գիներէն աւելի աժան պիտի ծախուին ամէն տեսակի առարկաներ, մթերքներ, կանացի եւ տղամարդու արդուզարդի իրեղէններ, երախաներու եւ մեծերու հագուստներ, Նոր-Տարիի եւ Ծննդեան տօներու առթիւ շնորհաւորական հայերէն վերտառութիւններով քարթեր, թարմ եւ չոր պտուղներ տօնական սեղաններու անհրաժեշտ ուտեստեղէններ եւայլն։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ որ իր ամէն կարգի գնումները ընելէ առաջ անգամ մը այցելէ Կ. ԽԱՉԻ ՊԱԶԱՐԸ, ուր ոչ միայն աժանը եւ լաւը գնելու առաւելութիւնը պիտի ունենայ, այլեւ աջակցած պիտի ըլլայ մասնաճիւղին բարենպատակ ձեռնարկներուն (դպրոց, հիւանդ երախաներու դարմանում, յղի կիներու խնամք, եւայլն)։

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՍԷՎՐԱՆԻ Հայ կրթական միութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաճիւղին կողմէ, վաղը գիշեր ժամը 8.30ին 70 րիւ տը լ'Ամիքալ, Սէվրան, կը հրաւիրուին հայրենակիցները:

գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճազ մինչեւ լոյս:

Մուտք 5 ֆրանք

Շոգեկառք՝ կառ տիւ Նօրէն ժամը 19.22, 19.47, 20.28եւ 22.05ին։

Փարիզի Գրական Ակումբ

վաղըշաբաթիրիկուն ժամը 8.30ին rue Cambronne, մէթրօ վօժիրար: կը խօսի Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ. «Թատրոնը եւ Թատրոնական արուեստը»։ Մուտքը ազատ է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Շավիլի Արդութեան խումբին կողմէ

վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 20 Ave, Ville d'Avray, Շավիլ

Կը խօսի՝ Ընկ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

«Հայոց դատը եւ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները»

Մուտքը ազատ է

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԷՆ Թ'ԱՆԹուանի ընկեր կարօ խումբի ժողովը այս կիրակի ժամը 5ին ընկ. Յովհաննէս վարոյանի բնակարանին մէջ, կարեւոր օրակարգ, պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին բժշկական դասախօսութիւնը այս կիրակի ժամը 3ին Café Noailleի սրահին մէջ, Bld. Dugommier, կը դասախօսէ Տօքթ. Ռաքըճեան, դասախօսութենէն յետոյ ընդհ. ժողով, բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԾԱՌԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Պոլսահայ Միութեան կողմէ վաղըշաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ 5 Հայ Ակումբի սրահներուն մէջ, Հրաւիրագիրները իրաւունք կուտան երկու անձի մուտքի համար։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քոլոնժ, Ցիլ.— 50:
Սէն Շամոն, Մ. Թ.— 160,
Թուռ, Իշխ.— 35,
Պուրկ ան Պրէս, Ս. Գ.— 35:
Մալակոֆ, Վ. Ե.— 125:
Ռէթըլ, Գ. Ս.— 140:

Այրի Տիկին Մառի Ա. Մանուկեան, Օր. Սօռա Ա. Մանուկեան, ինչպէս նաեւ Մանուկեան, Կիւմիւշեան (Մարսէյլ), Բ. Պէյլէրեան (Գահիրէ), Թնկրեան, Թէքէեան (Մարսէյլ), Տ. Քէլէկեան, Մ. Գարակէօզեան (Նիւ Եորք), Զօլթըն (Անգլիա), Սթէուօրթ (Նիւ Եորք). Մ. Թիրեաքեան (Նիւ Եորք) ընտանիքները եւ համայն ազգականք ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին

Պ. ԱՐՏԱՇԷՍ Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 61 տարեկանին, իր բնակարանին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 25 Դեկտ. վաղը Շաբաթ ժամը 3ին, իր բնակարանը, 1 Rue Pasteur, Enghien les Bains *եւ մարմինը պիտի ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատունը իր ընտանեկան դամբարանին մէջ։ Կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել։*

Ցաւակցութիւնք պիտի ընդունուին գերեզմանատան մէջ։

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ԽԱՅԵԱՄԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Sociétés Savantesի *սրահին մէջ*

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՆՄԱՀ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՄԱՍԻՆ

ՔԱՌԵԱԿՆԵՐՈՒ ԵՐԳԸ ԵՐԵՔ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՈՎ՝ ԳԻՆԻ, ՈՒՆԱՅՆՈՒԹԻՒՆ, ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԶԵՏ

Երգի պահերուն քանոնի Յակոբ, Ջութակի Հայկ եւ ուտի Բարունակ կը պատասխանեն իրենց թաքսիմներով, նաեւ կը նուագեն սօլօն։ Թառխտ Ժօրժ կը նուագէ պարսկական եղանակներ եւ կ'ընկերանայ նշանաւոր պարուհի Օր. Ճէնանիին՝ իր շղարշի եւ պարսկական պարերուն։

Պ. Միշա Աղնուարեան կ'երգէ կտորներ Սայեաթ Նովայէ՝ թառի ընկերակցութեամբ։

կը մասնակցի նաեւ Պերլինէն նոր հասած ճարտարապետ Պ. ԳԱՐԱԳԱՇ (թառով)։

Ապահովեցէք ձեր տոմսերը։ Գին՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք։ Կը ծախուին «Յառաջ»ի եւ «Կավռօշ»ի խմբագրատուններըը, Պ. Հրանդ Սարգիսեանի խանութը, Հրանտ - Սամուէլի քով եւ բոլոր ծանօթ տեղերը։

Médaille d'Or 1930

ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

"ՇԻՐԱԿ,,

26 Rue de Trévise, Paris (9) Métro Cadet, Tél. Prov. 38—63

ԲՈԼՈՐ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ *100ին 10* ԶԵՂՉ

Diplôme d'Honneur 1931

Յ. Գ. ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՔԱՐՏԷՍԸ

6 ՖՐԱՆՔ Է, 20 ՖՐԱՆՔ ՉԷ. *իմ Հայաստանի մեծադիր եւ բազմագոյն քարտէսս, ինչպէս շատեր կը շփոթին ուրիշ քարտէսի մը հետ։ Իր տիտղոսն է միշտ «Համայնագիտական քարտէս» Հայաստանի որովհետեւ իր շուրջը ունի աշխարհագրական եւ վիճակագրական. հետաքրքրական բազմաթիւ տեղեկութիւններ, հայրենի մանրանկար տեսարաններ, Վանի, Խարբերդի, Կիլիկիոյ եւ Կարնոյ նահանգները առանձին, Նորակառոյց Նոր-Արաբկիր, Նոր-Եւդոկիա, Նոր-Խարբերդ, Նոր-Մալաթիա, Զուպարաշէն՝ առանձին բլանի վրայ։ Այս առաջին հայ քարտէսն է, որ հրատարակուած է պատկերազարդ եւ բնագիրով։ Իր նշանաբանն է՝ հակառակ ամէն կողմէ անոր գինը 10 ֆրանք ընելու առաջարկներուն, ԱԺԱՆ ԸՐԻ, որպէսզի ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ հատ մը գնէ անկէ։ Գին՝ 6 ֆրանք, փոսթի ծախք՝ 75 սանթիմ, Ամերիկա՝ 50 սէնթ, Անգլիա՝ 10 ֆրանք, այլուր՝ 8 ֆրանք։ Դիմել* H. BABESSIAN*ի*, 1bis Rue Rouget de L'Isle, Choisy-le-Roi, (Seine), France, *կամ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։ Ռումանիոյ մեր գործակալն է* H. GIKNAVORIAN, B. P. N. 487 Bucarest(1)

ԲԱՑԱՌՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ

ԾԱՆՕԹ.— Մէկ ամիս եղաւ սոյն քարտէսի լոյս տեսնելը եւ 1200 օրինակ սպառեցաւ անկէ մի միայն Ֆրանսայի մէջ, բացի արտասահման ղրկուածներէն։ Ուրեմն, փութացէք հատ մը ապահովել անկէ, քանի դեռ չէ սպառած։ Շուտով լոյս պիտի տեսնէ «Հայաստանի աշխարհագրութիւնը», մեծադիր էջերով գիրք մը՝ զարդարուած 20 գունաւոր եւ բազմաթիւ սեւ պատկերներով եւ հին ու նոր Հայաստանի քարտէսներով։ Պիտի խօսի պատմական Հայաստանի, ներկայ Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ մասին։

ՏՕՔԹՕՐ ՀԱՃԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ԲԺԻՇԿ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ

կը խնամէ ամենավերջին մեթոտներով՝ ներքին, կանանց, մանկանց եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի, քիթի, ականջի եւ կոկորդի խնամք, ինչպէս նաեւ վիրաբուժական գործողութիւններ, մասնագէտ բժիշկներու գործակցութեամբ: Assurance Socialeի եւ Accident du Travailի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Կ'ընդունի ամէն առաւօտ 10—12 եւ կէսօրէ վերջ 2—3

52, Ave. de Verdun Issy-les-Moulineaux, (Seine)

ԳԻՆ 18 ԵՒ 20 ՖՐ.

ODEON — POLYDOR

REGISTERED TRADE MARK

H. ARTINIAN, 26 rue Lessage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85

Ամէն ամիս կը ստանանք Հայերէն, յունարէն եւ թրքերէն փլաքներ նուագուած եւ երգուած նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ։ Ունինք նաեւ ամենամեծ գործարաններու ֆօնօները՝ (երաշխաւորուած) 300—2000 ֆր.։

Մեր գիները գործարաններէն նշանակուած են։ Բաց է ամէն օր։

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ Է

Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

դերձակատունը 13 Rue Saulnier, Paris, Métro Cadet

Ճոխ մթերք անգլիական ամենաընտիր կերպասներու

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՄԵՐԳ

Ալֆորվիլի ԲԻՒՐԱԿՆ երգչախումբի (50 հոգի) կողմէ, ղեկավար *Պ. Սաքօ Յակոբեան։*

Այս կիրակի ժամը 3ին Հայ Ակումբի սրահին մէջ, 1 Պուլվար Քարնօ, Ալֆորվիլ:

Բացման խօսք՝ Պ. Արըճեան, խօսք հայ երգին՝ Տիկ. Ուզունեան, կը մեներգեն՝ Պ. Պ. Մամաս, Կիւմիւշեան, Օր.Ներ Ար. Քիրաճեան, Մառի Փափազեան։ ԽԵՉՕԻ ԹՈՒՋԸ (զաւեշտ) ղեկավարութեամբ Պ. Քիրաճեանի։ Կ'արտասանեն՝ Օր. Աշճեան, Թինկիրեան, փոքրիկն Մելինէ եւ ուրիշներ։ Խմբերգ։

գիներ 5 եւ 3 ֆրանք

ԵՓՐԱՏ *նուագախումբը կը ստանձնէ նուագել հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ։ Կը տրամադրէ նաեւ 25—30 հոգինոց նուագախումբ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Տ. Օննեանի, 15* Rue du Pourtour, Clamart, Seine,

Երեկոները ժամը 8ին մասնաւոր դասընթացք, սոլֆէժի, ջութակի, ֆլիւթի եւ պանժօի։

Միութեան տոմսակները ունեցողներէ կը խնդրուի վերադարձնել մինչեւ յունուարի վերջը։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւանդ. եւ վարախ։ Ամէնօր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12,*

ԴԵՐՁԱԿ ԳԱՐԱԵԱՆ

ՄԻՇՏ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԳՈՐԾ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ԴԷՄ, 5 ՐԻՒ ՄԻՆԵՕՆ

մէթրօ Սէն Միշէլ եւ Օտէօն Tél. Dan. 41—45

ETABLISSEMENTS J. HEKIMIAN FILS

56 rue du Fbg. St. Honoré, PARIS (VIII)

Téléphone ANJOU 18-00

ՆԵՐԱԾՈՒՄ ԱՐՏԱԾՈՒՄ ՅԱՆՁՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթուի ուղղակի արտադրողներէն ամէն տեսակ ապրանք, գործիք եւ որեւէ նիւթ, նպաստաւոր գիներով, բոլոր երկիրներու համար։

Հայե՛ր, մի վարանիք եւ անմիջապէս դիմեցէք հանրածանօթ Պոլսեցի ժամագործ-ոսկերիչ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆԻ

(Maison E. Charles) *Հիմնուած 1869*

29, Rue Mathis Paris (19e)
Métro Crimée Direction Pte. de la Villette-Pte.d'Ivry
Հեռ. Nord 56-97 Tram. 50 եւ 52 Autobus AJ եւ AV

Ուր պիտի գտնէք ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ ամէն տեսակ գրպանի, թեւի, շըմինէի, պատի եւ զարդուցիչ ժամացոյցներ, գոհարեղէններ եւ տնային սպասներ։

Մեր հայրենակիցները կրնան վստահ ըլլալ մեր ուղղամտութեան։

Բոլոր ապրանքներու վրայ 100ին 10էն մինչեւ 20 ԻՐԱԿԱՆ ԶԵՂՉ եւ նոր տարիի առթիւ սիրուն նուէրներ կը տրուին։

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ եւ խնամքով կը նորոգենք ամէն տեսակ ժամացոյցներ, կը ստանձնենք գոհարեղէններու շինութիւն եւ փոփոխութիւն։ Բաց է Կիրակի օրերը եւս առաւօտեան ժամը 8էն երեկոյեան 8։

Անմիջական գոհացում կուտանք գրաւոր ապսպրանքներուն։

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՏԻԿԻՆ Բ. ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ

42 Rue Tourtille, BELLEVILLE *Մէթրօ՝ Պէլվիլ*

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՒ

Ամենալաւը՝ ամենաաժան գինով

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, Paris *(5)*

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՐԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

Բերնի, լինտերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժական գործողութիւն։

ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, Կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ENTREPRENEUR *կը ստանձնեմ տուներու շինութիւն, յատակագիծերու պատրաստութիւն, փոխատուութիւն դիւրամատչելի պայմաններով։ Դիմել՝ Պ. Մ. Աղաբէկեանի,* 35 Rue Emile Desvaux, *Փարիզ (19) մէթրօ* Place des Fêtes. *Առաւօտները ժամը 7—9, երեկոները 6—8, Կիրակի օրեր մինչեւ կէսօր։*

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑՆԵՐԸ

1 Bld. du Nord, Le Raincy (S. et O.) Tél. Raincy 172

կը գոհացնեն ամէնէն դժուարահաճ յաճախորդները, դիւրամատչելի պայմաններով:

Հագուստեղէններ եւ ճերմակեղէններ, նուրբ ձեռագործ աշխատանքներ, օժիտի պատրաստութիւն: Վարիչ խնամակալուհին այցելութիւններ կ'ընդունի երեքշաբթի օրերը։

Օգտուեցէք առիթէն։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ	250 ֆրանք		
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք		
ԱՄԵՐԻԿԱ	5 տլ.	8 տլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.	

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

Métro : Louis-Blanc ou Jaurès
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 27 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931
27 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1761

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉԻՆՉ ԿԱՅ ՓՈԽՈՒԱԾ...

Ամիսներէ ի վեր կ'արծարծենք հրատապ խնդիր մը.— Համատարած գործազրկութիւնը, որ արդէն ծանր մտահոգութեան մատնած է մեր աշխատաւոր բազմութիւնները։

Պարզեցինք տագնապին զանազան երեւոյթները։ Դրինք հիմնական առաջարկներ։ Մեր թղթակիցները օրը օրին կը պատմեն տագնապին ծաւալումը եւ սաստկացումը։ Տեղ-տեղ ձեռնարկներ կատարած են Հայր. Միութիւնները կամ բանուորները իրենք։

Մէկ խօսքով, կը գտնուինք աննախընթաց կացութեան մը առջեւ, որ կը պահանջէ բացառիկ միջոցներ։

Եւ այս դառն կացութեան հանդէպ, կը կարծէինք թէ բոլորին պարտքն է գործ դիւրացնել, իրար դիմաւորել միեւնոյն ճամբուն վրայ, փոխանակ ակադեմական վէճեր յարուցանելու։

Արդ, Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, որ մինչեւ հիմա լուռ կը մնար, անցեալ շաբթու սկսաւ գրադիլ այս հարցով։ Եւ չորեքշաբթի օր — մետասաներորդ ժամուն — իր ընելիքները յետաձգելով, կը քննադատէ «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած կոչը (20 դեկտեմբեր)։

Մեր պաշտօնակիցը գործազրկութեան տագնապը կը տանի կը կապէ ... Փարիզի Աղքատախնամի տագնապին հետ, որ բոլորովին ուրիշ բան է։ Եւ տարօրինակ թիւրիմացութեամբ մը, կը գրէ.

— «Հայ կարօտեալները ուրիշ որ եւ է քաղաքէ աւելի փարիզի՝ լոյսի եւ փարթամութեան այս քաղաքին մէջ՝ գուցէ ամէնէն մեծ թիւը կը կազմեն։ Անոնց օգնելու համար կան մէկէ աւելի բարեսիրական կազմակերպութիւններ, Աւագագոյնը ասոնցմէ՝ կը ներկայանայ փարիզի Աղքատախնամ ընկերութիւնը»։

Եւ հիմնաւորելով իր տեսակէտը, գործազուրկներու օգնութեան պարտականութիւնն ալ կը դնէ այդ ընկերութեան վրայ։

—«Որքան ալ տօնական օրերու մօտենալը ստիպողականութիւն ներկայացնէ շուտափոյթ օգնութիւն հասցնել գործազուրկներուն եւ առհասարակ նպաստի կարօտներուն, սակայն կը կարծենք թէ աննպատակայարմար է նոր նոր մարմիններ կազմել, առանց ատոնց ալ՝ այդպիսի մարմիններու քանակով ծանրաբեռնուած փարիզի կամ գաւառական միւս քաղաքներու մէջ, ինչպէս կ'առաջարկէ «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւին մէջ հրատարակուած կոչը։

« ...Մասնաւորելով մեր խօսքը փարիզի մասին՝ ըսենք որ Աղքատախնամը յարմարագոյն կեդրոնական մարմինն է այդ գործին համար. (եթէ կան գաւառական հայակեդրոն քաղաքներ որ դեռ չունին, կրնան կազմել նման մարմիններ)»։

Ինչպէս կը տեսնէք, ռամկավար պաշտօնաթերթը գործազրկութեան տագնապը կը նկատէ միջանկեալ բան մը։ «Ի միջի այլոց»։ Գործազուրկներն ալ «կարօտեալներ» չե՞ն։ Ուրեմն, թող Փարիզի Աղքատախնամը «զօրաւոր վարչութիւն մը» ընտրելով, «օգնութիւն կազմակերպէ նաեւ կարօտ գործազուրկներուն»։

Արդ, մենք այդպէս չենք ըմբռներ գործազրկութեան տագնապը։ Եւ ներկայ գործազրկութիւնը չի նմանիր «մօտիկ անցեալի» տագնապին, երբ Փարիզի Աղքատախնամը կրցաւ քանի մը տասնեակ հազար ֆրանք հաւաքել ու բաշխել։

Աղքատախնամը միշտ իր դերն ունի։ Կարօտեալներ միշտ ալ կան, առօրեայ կեանքին մէջ, առանց գործազրկութեան կամ ուրիշ տագնապի, Եւ վիրաւորական է բանի անգործութեան դատապարտուած բանուորը տանիլ կապել անկար, ծեր, որբեւայրի կամ հիւանդ «կարօտեալ»ներու կարաւանին։

Գործազրկութիւնը կը պահանջէ ոչ միայն առանձին ծրագիր, մասնաւոր եւ լայն կազմակերպութիւն եւ բացառիկ միջոցներ, այլեւ մեծագումար դրամ։

Աղքատախնամը ողորմութիւն պիտի բաշխէ։ Գործազուրկներու սնունդը փոխ դրամ պիտի տայ։ Աղքատախնամը բարեգործական հաստատութիւն է։ Մեր առաջարկած միջոցը՝ կը ձգտի հիմը դնել փոխադարձ օգնութեան, ընկերային ապահովութեան։

Տագնապը կրնայ մեղմանալ կամ անհետանալ. բայց բանուորական հոգեր միշտ ալ պիտի ունենանք։

Եթէ խումբ մը հայրենակիցներ նախաձեռնարկ եղան «Անմիջական Օգնութեան» կոչ մը հրապարակ դնելու, գլխաւոր պատճառը այն էր որ, կ'ուզէին դիւրացնել ա՛յդ հասկացողութեամբ կազմակերպութեան մը ստեղծումը։Հաւաքուած դրամը տրամադրելի է ա՛յն մարմինին համար որ պիտի կազմուի, որ պէտք է կազմուի։

Ըսելիք չունինք, եթէ Փարիզի Աղքատախնամը իր մէջը ուժ կը զգայ ձեռնարկելու այդպիսի մարմնի մը կազմութեան, — ընդհանրական, համաժողովրդական սկզբունքներով։ Բայց սխալ է գործը շեղեցնել իր նպատակէն, կամ Փարիզի Աղքատախնամը շեղեցնել իր ծրագրէն, եւ անոր գլխուն փաթթել հոգ մը որ վեր է իր ուժերէն։

Եւ տակաւին հարց է.— Փարիզի՞ մէջ աւելի թշուառութիւն կը տիրէ թէ գաւառի մէջ։ Լաւ կ'ըլլար որ մեր պաշտօնակիցը լսէր նոյնիսկ իր թղթակիցները։

Բան մը պիտի փոխուի՞, վերջապէս, հայկական ճակատին վրայ, որպէսզի կարենանք լեզու գտնել գոնէ բացառիկ, բացորոշ կացութիւններու հանդէպ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կարմիր բռնապետը կը ճառէ

Ռուսեւլեհական բանակցութիւններու առթիւ կարմիր բռնապետը Ստալին, որուն ձայնը չէր լսուեր երկար ատենէ ի վեր, Մոսկուայի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած է գերման ծանօթ գրողի մը Էմիլ Լուտվիկի հետ, որուն ըրած է կարեւոր յայտարարութիւններ։

— Մենք, ըսած է Ստալին, երբեք չենք երաշխաւորած եւ չպիտի երաշխաւորենք Լեհաստանի սահմանները, ինչպէս Լեհաստան չէ երաշխաւորած եւ ապագային ալ չպիտի երաշխաւորէ Խորհրդ. միութեան սահմանները։

Գերման գրագէտը հարցուց Ստալինի թէ ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքման մտադրութեամբ, Լեհաստանի հետ կատարած բանակցութիւնները երկրորդ կարգի վրայ չե՞ն ձգեր բարեկամական քաղաքականութիւնը, զոր Ռուսիա կը վարէ հանդէպ Գերմանիոյ,եւ ատիկա չինշանակեր արդեօ՞ք թէ Մոսկուա կը լքէ Վերսայլի դաշնագրին պարտադրութեանց դէմ պայքարը։

Ստալին այս հարցումներուն պատասխանած է հետեւեալ խօսքերով.

— Գիտեմ թէ գերման կարգ մը շրջանակներ կրնան դժգոհութիւն ցոյց տալ եւ վախնալ որ Լեհաստանի հետ այս բանակցութեանց մէջ, մի գուցէ Ռուսիա մտնէ յանձնառութեան մը տակ, որ համազօր ըլլայ Լեհաստանի արդի հողերուն կամ սահմաններուն ճանաչման։ Իմ կարծիքովս, այս վախերը աւելորդ են։

Ամէն տեղ յայտարարած ենք թէ պատրաստ ենք որեւէ պետութեան հետ կնքելու ոչ-յարձակման դաշնագրեր։ Անկեղծօրէն յայտնած ենք թէ տրամադիր ենք բանակցելու Լեհաստանի հետ։ Այնպէս որ երբ Լեհաստան յայտնեց թէ պատրաստ է բանակցելու մեզ հետ, անմիջապէս ընդառաջ գացինք։ Ինչո՞վ կրնայ Գերմանիա մտահոգուիլ։

«Կնքուելիք դաշնագրին մէջ, Ռուսիա եւ Լեհաստան պատրաստ են յայտարարելու թէ ռնութեան չպիտի դիմեն եւ որեւէ ձեռնարկ չպիտի կատարեն սահմանները փոփոխութեան ենթարկելու կամ մէկ կամ միւս երկրի անկախութեան վնասելու։ Բայց ասիկա կը նշանակէ՞ թէ ընդունած ենք Վերսայլի դրութիւնը։ Ո՛չ։ Սահմաններու երաշխաւորութի՞ւն մըն է։ Դարձեալ ո՛չ։

Այս առթիւ, «Պերլինէր Թակէպլաթ» որ հրատարակած է այս տեսակցութիւնը, կը յայտնէ թէ Գերմանիա որեւէ չափ չունի ընդդիմանալու ռուսեւլեհ յարաբերութեանց բարելաւման, բայց հարցը բոլորովին տարբեր պիտի ըլլար, եթէ դաշնագիրը քաջալերէր Լեհաստանը որ Գերմանիոյ հանդէպ որդեգրէ յարձակողական ընթացք մը եւ կամ յայտարարէր թէ լեհեւգերման սահմանը ընդմիշտ նուիրագործուած կը նկատուի։

Դամասկոսի կացութիւնը

Հաղորդեր էինք թէ ընտրութիւնները կարգ մը դէպքերու տեղի տուեր էին Դամասկոսի եւ Համայի մէջ։ Վերջին հեռագիր մը կը յայտնէ թէ Դամասկոսի մէջ կատարեալ հանդարտութիւն կը տիրէ եւ թէ օտար զբօսաշրջիկներու խումբը ազատօրէն այցելած է մեծ մզկիթը։

Բոլոր թերթերը, նաեւ ամէնէն ծայրայեղները գոհունակութիւն կը յայտնեն որ Ֆրանսական զօրախումբերը, անցեալ կիրակիի ցոյցերուն հետեւանքով,երբ ստիպուեցան միջամտել, զգուշացան զէնք գործածելէ, հակառակ իրենց ենթարկուած յարձակումներուն, ցուցարար ամբոխին կողմէ։

Նոր դաւ մը Ռուսիոյ դէմ...

Պոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութեան մէկ հեռագիրը երկարօրէն կը պատմէ Մոսկուայի ճափոնական դեսպանատան դէմ սարքուած դաւադրութիւն մը, որուն նպատակը պիտի ըլլար պատերազմ պայթեցնել Ռուսիոյ եւ Ճափոնի միջեւ։ Դաւը իբր թէ յղացած է եղեր «օտար պատուիրակութեան մը մէկ անդամը, եւ թելադրեր է Կ. սկզբնատառով նշանակուած մէկու մը, որ կը պաշտօնավարէ ճամբաներու եւ հաղորդակցութեանց գործավարութեան մէջ։

Խորհրդային արտաքին գործավարութեան պահանջով, այս օտար դիւանագէտը ետ է կանչուէր իր կառավարութեան կողմէ։

Փարիզեան թերթ մը, լուրը տալով մէկտեղ, կ'աւելցնէ.—

Այս բաւական խորհրդաւոր տեղեկատուութիւնը մեղադրուած օտար դիւանագէտին ո՛չ անունը, ո՛չ ալ ազգութիւնը կը յայտնէ եւ այս պատճառով ալ ստուգում մը անհնար ըլլալով, լուրը կ'արձանագրենք վերապահութեամբ»:

Երուսաղէմի իսլամ համագումարէն վերջ

Ինչպէս գրեր էինք Երուսաղէմի իսլամական համագումարէն անմիջապէս յետոյ, Պաղեստինէն վտարուեցաւ Եգիպտոսի Վաֆտ կուսակցութեան անդամներէն եւ համագումարի պատգամաւորներէն Ազզամ։ Պաղեստինի կառավարութիւնը այս առթիւ հրատարակեց զեկոյց մը, ցաւ յայտնելով յիշեալ պատգամաւորին արտայայտութեանց եւ կարգ մը պետութեանց ուղղած մեղադրանքներուն դէմ, զորս կը գտնէ անհիմն։ Յիշեալը որոշ մեղադրանքի տակ էր ձգեր Տրիպոլսոյ իտալական վարչութիւնը,Ֆրանսան եւ Անգլիան։

Գահիրէէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, իսլամական համագումարը որեւէ դրական ելքի չէ յանգած։ Այս համագումարին հետեւանքով բուռն ընդդիմութիւն մը ստեղծուած է իր գլխաւոր կազմակերպիչին Երուսաղէմի մեծ-միւֆթիին դէմ։ Ընդդիմութեան գլուխը կը գտնուի Երուսաղէմի քաղաքապետը։

Ապպաս Հիլմի Հալէպի մէջ

Եգիպտոսի նախորդ խտիվը որուն համար ըսուեցաւ եւ հերքուեցաւ թէ թեկնածու է Սուրիոյ արքայական գահուն, Թուրքիայէն անցած է Հալէպ, ուրկէ ինքնաշարժով պիտի մեկնի Պաղեստին։

ՊԱՐՍԻԿ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄ
որուն քառեակները պիտի երգուին այս իրիկուան (տես դ. էջ)։
Այդ անմահ քառեակներէն փունջ մը եւս հրատարակած ենք այսօր, բ. էջ:

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

(ՓՈԽԱՆ ՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐՈՒ ԵՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆՑ)

ՑԱՆԿ 4

Սահակ Յովհաննէսեան (Իվրի)	25.—
Միքայէլ Վարանդեան	30.—
Ե. Ատանալեան (Մուլինօ)	50.—
Մնձուրի հայր. միութիւն, որ իր նեղ միջոցներով արդէն կ'օժանդակէ իր մէկ քանի անգործներուն	50.—
Գումար	155.—
Գ. ցանկին գումարը	1260.—
Ընդհ. գումար	1415.—

Սելանիկի անգործները կը կողոպտեն

Սելանիկէն կը հեռագրեն թէ համայնավար գործիչները օգտագործելով անգործներու դժգոհութիւնը, կը կազմակերպեն ցոյցեր եւ անգործները կը քաջալերեն յարձակում գործելու հացագործներուն, նպարավաճառներուն եւ պտղավաճառներուն վրայ ու կողոպտելու անոնց խանութները։

Անգործները նախորդ օր կողոպտեցին բազմաթիւ ճաշարաններ եւ խանութներ։ Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներու դիմած է ապահովելու համար անդորրութիւնը, փուռերը եւ հանրային հաստատութիւնները կը գտնուին զօրախումբերու հսկողութեան տակ։

Անգործութեան վիճակագրութիւնը

Ֆրանսայի մէջ, անգործութիւնը շաբթէ շաբաթ կը զարգանայ մեծ չափերով։ Անցեալ շաբթու նպաստընկալ անգործներու թիւը ցոյց կը տրուէր 116,176։ Մինչ վերջին վիճակագրութիւնը թիւը կը բարձրացնէ 131074ի, որոնց 26213ը կիներ։ Ուրեմն, 14898ի յաւելում։

Յիշեցնենք որ 1927ի տագնապին, անգործներու ամէնէն մեծ թիւը բարձրացեր էր 81,916ի։

Բռնի փոխառութիւն Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկար կառավարութիւնը որոշած է յունուարի սկիզբները գործադրութեան դնել խնայողութեան շատ խիստ ու պարտադիր ծրագիր մը։ Պերճանքի առարկաներու ներածումը՝ բոլորովին պիտի արգիլուի։

Միւս կողմէ, զրոյց կը շրջի թէ ներքին եւ բռնի փոխառութիւն մը հրապարակ պիտի հանուի։

Պուլկարիոյ ազգային դրամատունը որոշեց այլեւս օտար դրամ չհայթայթել, արգիլելու համար պերճանքի առարկաներու, գլխաւորաբար, ինքնաշարժի, հոտեղէնի, գոհարեղէնի, լուսանկարչական գործիքներու, ձայնագրերու եւլն. ներածումը։

Ա. Ե. Կ. Խաչի «պազար»ը

Սպասուածէն աւելի մեծ յաջողութիւն ունեցաւ Ա. Ե. Կ. Խաչի «Մանուկներու Պաշտպանութեան» մասնաճիւղին «Աժան Վաճառքը» որ բացուեցաւ ուրբաթ օր, 71 Ave. Kléber։

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ՎԵՐՋԻՆ ՕՐՆ է այս բարենպատակ «պազար»ին։ Կ. Խաչի բարեկամները տրամադրած են բազմազան նուէրներ,— ուտեստ, հանդերձեղէն, կօշիկ, անուշեղէն, պտուղ, ձեռագործներ եւ նկարներ։ Բոլորն ալ՝ չափազանց մատչելի գիներով։

(Շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ՄԱՐԴԸ

— Ի՞նչ է բնաբանդ։
= Զէրօ:

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Մինչեւ երեկոյ Թուղթին վրայ գրիչ շարժելէն յոգնաբեկ, կքած յիսունեւութը տարիներու բեռան տակ, երբ կը շտապէր իր անշուք սենեակը հասնիլ, անութին տակ սեղմած չոր հացէ բաղկացած համեստ ընթրիքը, երկու ստուերներ, միջահասակ այս մարդուն կը հետեւէին։ Ցանկարծ հրացանի պայթիւն մը կը լսուի մութին մէջ։ Ետին կը դառնայ հետապնդելու յարձակողները, բայց լուռ ու անխօս գետին կը տապալի։ Ոստիկաններ վրայ կը հասնին եւ անոնց հարցումներուն, հազիւ «Հայ մըն են» կը պատասխանէ։ Լուր կը տրուի Գահերէի առաջնորդարանը, ուրկէ ղրկեր կանգնին «զաղթական» այդ մեռեալին։ Տեղի կ'ունենայ անօրինակ յուղարկաւորութիւն մը, եւ երեք հազարէն աւելի բազմութիւն մը, սրտատրոփ, կը հետեւի ուսամբարձ դագաղին։

1907ին աշնանային օր մըն էր, որ հողին տակ հանգչելու կ'երթար մարմինը մէկու մը, որ գրեթէ երեսուն տարիներ փոթորկալից ու խռովայոյզ կեանք մը ունեցեր էր, մինչեւ ողբերգութեան վերջին վարագոյրը, կարծէք արդարացնելու համար խօսքը իր գրչի եղբայրակից մեծանուն Գրիգոր Զօհրապի, որ ծանօթ դէմքերու *շարքին* մէջ Արփիար Արփիարեանի դիմաստուերը այսպէս կը գծէր.

— Նաւագնացութեան մը միջոցին ծովու վրայ լոյս տեսած այս երիտասարդը, ատկէ թերեւս, անդունդի վրայ քալող մարդու երերուն քալուածքը ունի ու գլխի պտոյտը: Իր անհաւասար գրականութիւնը՝ այս ծովին պէս, լի է անկումներով ու խիզախ բարձրացումներով. ալետատան ու յողդողդ գրականութիւն, որ ամէն կողմ կը տանի զինքը, որ ոչինչ ունի անքոյթ, որուն կատարները ու վիհերը կ'երերան, կը դողան, իրարու վրայ կը գլորին շարունակ, եւ որ իր ամբողջութեանը մէջ կոծկոծեալ բան մը ունի, ճիշդ ծովի նման»:

Այս տողերը գրի կ'առնուէին «Մասիս»ի մէջ 1892ին։ Ատկէ յետոյ տասնեւհինգ տարիներ տակաւին գրիչ շարժեց Ար. Արփիարեան, արդարացնելով ոչ միայն «Հայ եմ» բացագանչութիւնը, արձակուած, վերջին անգամ, հոգիի խորերէն, այլեւ՝ նկարագրի այն գիծերը, որոնք խորապէս դիտուած ու չափուած էին խօսքի ու գրչի վարպետի մը կողմէն։

Անկարելի է սակայն հետեւիլ Արփիար Արփիարեանի գրական ու հրապարակագրական գործունէութեան, առանց ճանչնալ փորձելու մարդուն նկարագիրը. թերեւս լաւագոյն կերպն է այս.— քակել մարդուն հոգին, որ կ'անդրադառնայ շատ անգամ ստեղծագործութեան մէջ։

Անիկա իր հոգին, սիրտն ու միտքը կը բանար բոլոր հովերուն ու հոսանքներուն, որոնք կը խաչաձեւէին մեր իրականութիւնը, տասնեւիններորդ դարու վերջին քառորդին ու քսաներորդ դարու առաջին տասնամեակին, բոլոր զգայութիւններուն որոնք ժամանակակից մարդուն միտքը կ'ակօսէին ու հետքեր կը ձգէին։

Արփիարեան մէկն էր այն գրագէտներէն ու հանրային գործիչներէն, որոնք առհաւական օրէնքներու հպատակելով, իրենց էութեան մէջ խոկ կը պահեն համակիրներ ու հակառակորդներ ունենալու գաղտնիքը։ Անոր հոգին հակոտնեայ զգայնութիւններու թատերաբեմն էր։ Եթէ քննադատութեան եւ մտաւորական մարդուն համար Ար. Արփիարեանի մէջ գրագէտը համակրութիւն կ'արթնցնէր, միւս կողմէն զինքը ճանչցողներուն, իր շունչին տակ մեծցողներուն համար մեծ էր ու ինքնատիպ նաեւ նկարագրի դրական ու բացասական գիծերով։

Ահաւասիկ նկարը որ ունիմ աչքիս առջեւ։ Լայն բռնելու չափ ճակատ մը, թաւ ու սեւ մազերով ստուերամած։ Երկու աչքեր, խորունկէն բալող ջուրի հոսանքներու պէս, որոնց յատակը դժուար է տեսնել, կենդանի ու խորհրդաւոր, որոնցմէ հեղնութեան այրող կրակը կը բարձրանայ, աչքեր, որոնք խաբնող բան մը ունին։ Դէմքը շրջանակուած է նոյնքան սեւ ու թաւ մօրուքով, հոգիով միշտ արթուն այդ երիտասարդին տալով չափահասութեան լրջութիւնը։ Ինքը ահաւասիկ Թուղթին վրայ, արկածով մը լուսանկարուած, որովհետեւ կը զգուշանար դիրք առնել լուսանկարի գործիքին առջեւ, մերժելով միշտ եղած դիմումները։ Դէմն է ահա երիտասարդութեան մէջ լուրջ եւ լրջութեանը մէջ արդէն չափահաս։ Ուրիշ մը ահաւասիկ, պատանեկութիւնը, աւելի մռայլ, աւելի առեղծուածային, ուսանողի տարազով, որուն համար, գրասեղաններու վրայէն իսկ կը սկսէր կեանքի մեծ հարցականը։

Անոր մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը անցան գրկանքներու մէջ, ինչպէս չափահասութիւնը՝ նահատակութեամբ, նման այն առաքեալներուն, որոնք կը հաւտան իրենց առաքելութեան ու յաղթանակին։

Տրտում էր հոգիով, ինչպէս իր սերունդին ու յաջորդ սերունդին հոգիները։ Գրիչը թաթխուած էր տրտմութեան կաղամարին մէջ։ Խորունկէն զգացուած տրտմութիւնն էր պատճառ, որ գրական եւ հրապարակագրական գործունէութեան մէջ, Արփիարեան հայրենասէրի մը պատմուճանը հագնէր։ Այդ զգայնութիւնը ներքին էր ու շա՛տ խորը թաղուած, ինքզինքը չկարենալ մատնելու աստիճան։ Հայրենասիրութիւնը հաւատք էր, պաշտամունքի առարկայ, որուն խորանին վրայ ամէն բան զոհաբերելու համար իրեն ներելի կը թուէին նոյնիսկ ծայրայեղութիւններ։

Երգիծանքն ու հեգնութիւնը ակնարկած տրտմութեանս զոյգ երեսներն էին։ Ուրիշ աւելի զօրաւոր ու գործօն պատճառ մը, ցեղային աղէտներու հետեւանքով, քաղաքական ու մշակութային մարզերու մէջ, մեր ունեցած հիասթափութիւնն էր։ Անոր համար գրականութիւնը միջոցներէն մէկն էր մարդոց գիտակցութիւնը արթուն պահելու վաղուան համար։

Սերունդին հետ հալածական, արտասահմանի մէջ էր, որ կարելի ուժով կրցաւ բանալ իր հոգիին մէջ թաղուած տրտմութեան ծաղիկը։ Բայց մի՛շտ հեռատեսութեամբ, մի՛շտ զգուշութեամբ, որովհետեւ համոզուած էր, որ՝

Տրտմութիւնը զօրեղ զգացումի կը բարձրանայ երբ ինքն իր վրայ ամփոփուելով լուռ կը մնայ, խորապէս զգացուած տրտմութիւնը ազգերու համար վառօդ է, զոր պէտք է իրենց սրտին մէջ մթերեն ու չոր պահեն, արցունքով թրջուած վառօդը իր պայթումի յատկութիւնները կը կորսնցնէ։

Շատ կանուխէն կրած զառնութիւններուն ու զրկանքներուն յիշատակը պահակի մը պէս արթուն կը հսկէր իր սրտին մէջ, այս էր հիմնական պատճառը, որ խոր համակրութիւն ունենար բոլոր հալածուածներուն ու անիրաւուածներուն հանդէպ։ Ցստակ ու ըմբռնելի ձեւով հո՛ն էր ուր որ անարդարութիւն ու անիրաւութիւն կար։ Ցանղուգն էր գրչի ու խօսքի պայքարին մէջ։ Ինք պայքարի համար ստեղծուած էր եւ մոլեռանդ էր իր սիրելուն եւ ատելութեան մէջ։

Որքան կը սիրէր ընկերութեան մէջ խեղճերն ու կարօտները, նոյնքան արհամարհանքի իր կրակը կը թափէր բոլոր հարուստներուն, ազգային կարծեցեալ բարերարներուն, վաճառուքներուն եւ կրօնի ներկայացուցիչներուն հանդէպ։ Ախոյեան կը հանդիսանար ընկերային ազատութիւններուն, որոնք այսօր իսկ հազիւ թէ իրականացած են. կնոջ ազատագրութեան հարցը, հայր եւ որդիներու դարաւոր պայքարը, խղճմտանքի ազատութիւնը, որոնցմով ժամանակի հրապարակագրութիւնը ալեկոծեց, իր նկարագրին խիզախութիւնն ու անկախութիւնը կ'ապացուցանեն։

Արեւմտահայերու Արծրունին էր, ինչպէս կը սիրէր անուանել Արտաշէս Ցարութիւնեան։ Կիրքը զօրաւոր էր սակայն իր մէջ, գերագոյն ատելութիւններու հասնելու չափ։ Չափի զգացում չունէր գրեթէ։ Սկեպտիկ էր մահուան հանդէպ, բայց զգայուն սիրտ մը ունէր սգալու մահը հայրենասէրներու, մտաւորականներու եւ ազգային գործիչներու։ Սկեպտիկ էր, բայց հոգիով կը խանդավառուէր անոնց հետ, որոնց սիրտը կը բաբախէր մաքուր եւ անկեղծ սիրով։ Քարոզած ու ջատագոված բարոյական սկզբունքներուն շատ չէր հաւատար։ Կը գրէր ժամանցի համար, գիտնալով որ իրեն համար անարժէք եղող եւ Թուղթի կտորներու վրայ գրի առած միտքերը եթէ ոչ իրեն, ուրիշներուն համար օգտակար կրնային ըլլալ։ Գրիչը ճկուն էր եւ ուժն ունէր այսօրուան պաշտպանած անձը կամ գաղափարը, վաղը նոյնքան ուժով ու պատճառաբանութեամբ վարկաբեկելու կամ հերքելու։ Ինչպէս իր անձին, նոյնպէս եւ իրեն վստահուած պատասխանատու, քաղաքական գործերուն հանդէպ անհոգութեամբ կը վերաբերուէր։ Նկարագրի այս բացասական գիծերը իրենց դրոշմը կը դնէին անոր առօրեայ գործերուն վրայ։ Կը պատմեն, որ տարիներ անցնելէ վերջ, Լոնտոնի իր գրասենեակի դարակներուն մէջ ընկերները երկրէն ստացուած կարեւոր նամակներ կը գտնեն, տակաւին չբացուած ու նետուած անկիւն մը։ Որովհետեւ տերվիշ մարդ էր, անապատական, փիլիսոփայ եւ սկեպտիկ։ Կ'ապրէր օրը օրին, առանց վաղուան մտահոգութիւնը ունենալու. դրամը չէր սիրեր եւ անոր համար չծռեց իր ողնայարը, ապրելով թշուառ պայմաններու մէջ։

Այս յանդուգն մարդը վախկոտ էր յաճախ, մատնուելով մտքի անգիտակից վիճակներու։ Կը վախնար մանաւանդ կիներէն, որոնց կատակները զինքը կը սարսափեցնէին։ Մանուկ մը այնքան պիտի չվախնար անծանօթ կենդանիի մը ներկայութենէն, որքան ինք վախցաւ ու սարսափահար վազեց մօրը քով, երբ իր անկողնին մէջ ընտանիքի բարեկամ կնոջ մը հանդիպեցաւ օր մը, կատակի համար հոն պահուած։

Հեւ ի հեւ, անհանգիստ ու տագնապահար հոգի մը ունէր. Պոլիսէն Փարիզ, Վենետիկէն Գահիրէ եւ Լոնտոնէն կրկին Պոլիս, թափառական մարդու եւ երազող անապատականի տառապանքը կ'ապրէր շարունակ, մի՛շտ ժպիտով, աշխատանքի անխոնջ կրակով, մարդասէրի հաւատքով եւ հայրենասէրի անսպառ կորովով։

Քանի մը տարի առաջ Պ. Վ. Մալէզեան «Անցած Օրեր» անունով յուշամատեան մը հրատարակեց, 1892-1894 տարիներու Գատըքէօյի գրական երեկոյթներուն նուիրուած, Պ. Ա. Զօպանեանի յառաջաբանով։ Բարեբախտ զուգադիպութեամբ մը, հատորին մէջ, ուրիշներու կարգին, բռնայանգի ու հարց-պատասխաններու այդ սրամտութիւններուն մէջ, Ար. Արփիարեանի պատասխաններն ալ կը գտնենք։ Անոնք, իրենց պարզութեան եւ անկեղծ արտայայտութեան մէջ կը բացատրեն Արփիարեանի նկարագրին քանի մը գիծերը, այնքան պերճախօս կերպով։

Կը հարցուի,

— Բանաստեղծութիւնը պիտի ապրի՞ եւ ի՞նչ է անոր դերը ընկերութեան մէջ.

Արփիարեան կը պատասխանէ.

= Բանաստեղծութիւնը պիտի ապրի որչափ ատեն որ տխմարները գոյութիւն ունենան աշխարհի մէջ։ Մօրֆին մըն է, որ ապուշներ կը պատրաստէ։ Ապացոյց՝ մենք, այսինքն...։

— Ի՞նչ է բնաբանդ։
= Զէրօ։
— Ո՞րն է տկար կողմդ։
= Ատելու համար ծուլութիւնս։
— Մինչեւ ո՞ր աստիճան ներողամիտ ես։
= Չեմ գիտեր։ Դէպքերը իրենց յանձն կ'առնեն վրէժ լուծելու իմ կողմէս։ Ես ձեռնպահ կը մնամ։
— Ի՞նչ յատկութիւններ կը փնտռէիր կնոջդ վրայ։
= Աղէկ անուշեղէն եփելու յատկութիւնը։
— Որո՞նք են գլխաւոր թերութիւններդ։
= Չխրատուիլ երբեք։ Կը բաւէ այս, միւսները մէջն են։ Այսու կը տարբերիմ էշէն հիմնովին։ Էշը շատ կը խրատուի, մէկ անգամէն, ինկած փոսը մէ՛յ մըն ալ չիյնար։
— Ո՞րն է այն յատկութիւնը զոր կը սիրես քու մէջդ։
= Արհամարհելու կարողութիւնս։
— Գլխուդ եւ զգումին մէջ ի՞նչ տարբերութիւն կայ։
= Դգումը դիւրաւ կ'ուտեն, գլուխս՝ քիչ մը դժուարաւ։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՓՈՒՆՋ ՄԸ ԵԻՍ ՕՄԱՐ ԽԱՑԵԱՄԷՆ

Այսպէս, աւա՛ղ, դուն կոտրեցիր գինուս կուժը, ո՛վ Աստուած իմ,
փակելով իմ առջեւ միակ հաճոյքիս դուռն, ո՛վ Աստուած իմ,
մեղա՛յ, մեղա՛յ, թող բերանըս գինիս խմող հողով լեցուի,
գինին ես է զոր կը խմեմ, դո՞ւն ես հարբողն, ո՛վ Աստուած իմ։

—

Անմեղապարտ ո՞վ կայ, ըսէ՛, աշխարհիս մէջ թէ այր, թէ կին,
Անմեղ ապրիլ անհընար է. մեղքը բաժինն է այս կեանքին,
ես չար գործեմ ու դուն չարով փոխադարձես, ո՛վ Աստուած իմ,
տարբերութիւնն ո՞ւր է, ըսէ՛, վարմունքին մէջ մեր երկուքին։

—

Է՛յ տգէտներ, ինչ որ դուք էք, ամէնն, ամէնն ալ ոչինչ է,
Ու ձեր գլխուն փառաճաճանչ եօթն երկինքն ալ մեծ ոչինչ է,
Ատոր համար նուիրուեցէք փուճ աշխարհին լոկ խընդութեան,
Դուք կախուած էք շունչէ մը լոկ, այդ խեղճ շունչն ալ մէկ ոչինչ է։

—

Ինչո՞ւ համար մենք կը դիզենք ըստացուածքներ, գանձեր անգին,
Երբ ամէնքս ալ մէկ նըպատակ թաղած ունինք մէջ մեր մըտքին,
— Այն է որ մենք ուշ կամ կանուխ՝ դիզածներընիս ետին թողած,
Գիտի մեկնինք մերկ ու բոպիկ, ինչպէս որ մեր մուտքն էր կեանքին։

—

Ցօնավաճառ մ'է կեանքը մեր, ու դուն անցորդ անոր միջով,
Մի՛ որոներ ո՛չ բարեկամ, ո՛չ օթեւան քեզ ապահով,
Ցա՛ր քու բեռըդ, ու վըշտերուդ ճար մի՛ փընտռեր, երբ ան չըկայ,
Դըժբախտութեան մէջ դուն ժըպտէ՛, մի՛ պահանջեր որ քեզ ժըպտին։

—

Ապրած եղիր երկու, երեք դար կամ հազար երկար տարի,
Այս աւերակ իջեւանէն քեզ դարձեալ դուրս քըշեն պիտի,
Կ'ուզես եղիր հըզօր արքայ, կամ փողոցի խեղճ մուրացիկ,
Ամէնէն վերջ այս երկուքն ալ միեւնոյն գինն արժեն պիտի։

—

Ցէրը եղիր Եգիպտոսին, Ցունաստանին, Չինաստանին,
Ենթարկէ՛ քու իշխանութեան հանուր հողը Մոլորակին,
Վըստահ եղի՛ր, թէ աշխարհէն իմ ու քուկին բաժինն է լոկ
Տասը կանգուն ճերմակ պատանք, երկու կանգուն հողը դաշտին։

—

Անհուն տենչով շուրթերս գամած գինու կուժի կաւէ շուրթին,
Ես հարցուցի մեր խեղճ կեանքի երկարացման ճարի մասին,
Կուժն ալ սեղմած իր շըրթունքը իմ շըրթունքիս՝ ըսաւ գաղտնի.
— Գինի խըմէ, որովհետեւ չը պիտի գաս աշխարհ կըրկին։

—

Որքան ալ որ գեղանի եմ ու այտերս են կակաչաշառ,
Ու հասակըս սըրտագըրաւ կարծես ըլլայ մէկ նոճի ծառ,
Բայց զիս գըծող նըկարիչը՝ խընդութեան այս շէն վայրին մէջ,
Արդեօք ինչո՞ւ մահ սահմանեց, այդ կէտը մութ մընաց իսպառ:

—

Աստուծոյ դէմ, ճշմարիտ է, որ ես յաճախ մեղանչեցի,
Բայց եւ այնպէս բան մը ինծի ոգեւորեց եւ յուսացի,
Թէ ան անշուշտ պիտի ներէ արարածի իմ մեղանչանք,
Որովհետեւ զինքը բընաւ աղօթքներով չը տանջեցի։

—

Ո՛չ ոք կրնայ ետեւն անցնիլ Առեղծուածը ծածկող քողին,
Ո՛չ ոք գիտէ երեւոյթի տակ թագնուած կեանքի մասին,
Բացի հողի սառըն գըրկէն չը կայ մեզի մէկ այլ կայան,
Գինիդ խըմէ՛, որովհետեւ վերջը չի՛ գար այս հէքեաթին։

—

Երկրի վրայ եօթանասուն երկու հաւատք կան այլազան,
Կըրօնքէն ու հաւատքներէն՝ դաւանանքըս սիրտդ է միայն,
Զուր խօսքեր են՝ կեավուր, իսլամ, աղօթեր է թէ մեղանչեր,
Վերցո՛ւր անմիտ պատրուակը, նըպատակը դո՛ւն ես միայն:

Թարգմ. ԱՐԱՄ ՎՅԱՐԱՆԴԻ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Նախամուտ)

Երբ մեր ակնարկը դուրս կը թռի գրական մեր անձուկ վանդակէն, արտաշխարհի գրական հանգստանապատկերին առջեւ կը շլմորինք, պահ մը գլուխնիս, նախասիրութիւննիս կը կորսնցնենք։ Շարժումը, յորձանքը կը խլէ, կը խեղդէ մեզ։ Ոչինչ կ'ըմբռնենք, քասեն ոչինչ կրնանք զատել, զատորոշել։

Բայց նկուղէն պողոտայ բարձրացողին նման, մեր աչքերը կը վարժուին աստիճանաբար լոյսի, գոյներու առատութեան։ Աղմուկը կը վերածուի յստակ, իմաստալից ձայներու։ Սկզբնական շլացումին կը յաջորդէ պարզ տեսողութիւն մը։

Կարելի կ'ըլլայ այսուհետեւ ալեծուփ շարժումին տակ տեսնել, զգալ հոսանքներ, ուղղութիւններ, քառուղիներուն առջեւ ճանչնալ խաչաձեւող ճամբաները եւ գտնել ուղին, մեր ուղին։

Արդ, գիտ մը չեմ ըներ, եթէ ըսեմ որ ահաւասիկ երկրէ երկիր, ամէն տեղ, քաղքենի գրականութեան պատեանին տակ կը հասուննայ, կը զօրանայ երիտասարդ, կոյս գրականութիւն մը որ կուգայ ուղղակի աշխատանքի աշխարհէն։

Ո՛չ, քաղքենի գրականութիւնը՛, շատ լաւ կը ճանչնանք զայն, անով սնած, եւ ինչո՞ւ չէ, անով ալ թունաւորուած ենք՝ մինչեւ մեր ողնուծուծը, մինչեւ մեր մտածումին խորը։

Մենք — խօսքս մանուկ բար Թրքահայ երիտասա... րու մասին է անշուշտ — պաշտօնական սեղաններու թիւղներով փորձած ենք մեր ախորժակը։ Մեր երէցներ... վարժեցուցած են ուսկեմամուկ... ներու։ Ի՞նչ բան աւելի լաւ... ցած ենք փրանսական գրակ... թենէն — որուն դարձած էին... խարիսխաբար — եթէ ոչ ակ... կան անունները, կամ փար... դարավերջիկ արուեստի... ները։

Ճանչցա՛նք զանոնք, որ երկ... եւ հիւանդ եւ կամ կեղծ զգայ... թեան մը տենդովը վարակ... մեզ, մեր Արեւելքցիի, դաւա... զուտ արիւնը. զանոնք որ իր... յոգնած հոգիին պատրանքները... մեզ ալ, մեր միամիտ բայց ան... դախ, կոյս սրտին...

Որքան յաճախ շփոթեցինք... ուեստը եւ գրականութիւնը ... կան կամ գեղագիտական ... մարդանքներուն հետ. որքան հե... ցանք կեանքէն, մեր ափերէն, հողէն. ու մեր երիտասարդ ... կանութիւնը, — տեսէ՛ք, — ... ուակ իր շէնշող աչքերուն, ... ուած չէ՞ք գտներ տակաւին ... բազատ շպարով, արեւմտեան ... մեքումով...

Արդ, կը կարծեմ, ժամանակն է մեր հոգին, մեր արուեստը թօթ... իր ուսերէն քաղքենի աշխա... այդ դիւթանքը. անոր զգլխիչ ... բեցնող կախարդանքով չխեղդ... րենք մեր էութիւնը. ըմբռնենք ... ջապէս որ այդ արուեստը — ... տոյժյուութիւնը՝ ջլասպառ եւ ... ճոյճեալ դասակարգի մը — ... ցած է արուեստի ճշմարիտ ... բիւրներէն, ու կորսուած է ... թեան, արուեստականութեան ... ներն ի վեր...։

Բայց այդ քաղքենի ճակա... ետին, բարեբախտաբար կը ... նոր եւ խռովիչ աշխարհ մը... որ մրրկավառ ծովու մը նման ... ափ եւ կը շառաչէ թումբերուն ... քարափներուն վրայ։ Անոր ձայ... ինչպէ՛ս կրնանք խուլ ըլլալ ... պէ՛ս կարելի է անոր թափ... խռովքը չզգալ նաեւ մեր կուրծ... տակ, երբ ամէն օր ա՛լ աւելի ... մխրճինք այդ կեանքին ալիքն...

[illegible]

տուն, Նըրեճի, քաղքենի արուեստի հաշիշէն ու գինիէն. դէպի ծարդիկը զոր կը ճանչնանք, որոնց հետ կը կիսենք հանապազօրը եւ վաղուան մեր յոյսերը։

Առհասարակ դէպի ապրող ծարդը եւ իր կեանքը…

Այս է աՀաւասիկ գրական երիտասարդ գլրոցի մը ծամբան, որ սկսած է պեղել դաշտը։

Փորձենք հետեւիլ այդ ակօսին։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՕՏԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

1.— ԿՌՈՒՆԿՆԵՐ

Անգամ մը տեսայ որ կռունկները երկար շարքերով կը թռչէին դէպի արեւելք։

Մանիշակագոյն երանգներով ու խաղաղ լռութեամբ աշնանային իրիկուն մըն էր, ինչպէս այդ սովորաբար կ՚ըլլար Թաթրախի մէջ։

Առանց շտապելու անոնք կը թռչէին արեւի վերջին ճառագայթներէն ոսկեզօծուած լեռներուն վրայ սեւին տալով։

Հետզհետէ աճող տխրութեամբ երկար նայեցայ անոնց ետեւէն մինչեւ բոլորովին չքացան։ Չգիտեմ ինչո՞ւ, ինծի թուեցաւ, թէ այդ կռունկները պիտի մոլորին ծովուն վրայ ու ալ չպիտի վերադառնան։

Անոնք տեղ մը կը թռէին օդային անհունութեան մէջ, հեռո՜ւ, եւ այնպէ՜ս վհատած, որ կարծես, թէ իրենց մէջ ալ նախազգացում մը կը շարժէր, թէ այս ճամբան վերջին անգամն է որ կը կտրեն իրենք եւ թէ ալ երբե՛ք, երբե՛ք ետ չպիտի դառնան։

Փշրուած տաւիղի ձայնին մէջ չկայ աւելի մեծ թախիծ, քան կայ «երբեք» բառին մէջ։

Ու սառած լիճի երեսին իր թեւերով զարնող հովը աւելի տխուր չէ անկէ։

Գագաթները դէպի արեւը ցցած ճղակտոր ծառերուն աղաչանքը կը լսուի այդ բառին մէջ եւ ընդ միշտ կեանքը լքող ծարդոց հայեացքը կը զգացուի հոն։

Եւ ի՛նչ պիտի ընել անոր, որմէ իր թանկագին բանը՝ յոյսը՝ կը թռի, ինչպէս այն կռունկները, որոնց համար, չգիտեմ ինչո՞ւ, ես մտածեցի, թէ պիտի մոլորին ծովուն վրայ ու այլեւս երբեք չպիտի վերադառնան։

2.— ՏԱՊԱՆԱԳԻՐ

Հո՛ս կ՚ապրիմ ես, ապրած ըլլալով սիրոյ համար ու սիրած ըլլալով երջանկութիւնը։

Վարդ մը տնկեցէք գերեզմանիս վրայ, որովհետեւ կեանքս նման է ծաղիկի ու աճեր եմ որպէս մի ծաղիկ։

Հանգի՛ստ ու առանց ափսոսանքի կ՚երթամ Կատէսի քով, որովհետեւ ճանչցած եմ կեանքը ու եղած եմ ամպի պէս, արբած եմ արեւէն, կամ որպէս միաձան մը ջուրին մէջ։

Ո՛վ Աթենացիներ, վարդ մը տընկեցէք գերեզմանիս վրայ, անուշաբոյր ու ծաղկած վարդ մը, որովհետեւ կեանքիս ժամերը թեթեւ են վարդի թերթիկներուն պէս լուսաշող ու անուշահոտ։

Եղեր է ժամանակ որ երբ վարդերուն մէջ փայլեր է առտուան ցօղը, աչքերս արտասուեր են երջանկութենէն, իսկ երբ իրիկուն է եղեր՝ փայլեր են ուրախ վերյիշումներու արցունքներով։ Որովհետեւ կեանքս ծաղկեր է ու ես աճեր եմ ծաղկի մը պէս, ուրիշ արցունքներ չճանչնալու։

Օ՜հ, յաւիտենական, օ՜, անմահ Դիբրիտա, ուղղաձիգ գիստերով եւ անյաղթելի կախարդանքով իրեն կապող յանկուցիչ կուրծք, մահէն աւելի ուժեղ աստուածութիւն, ըրէ այնպէս, որ սիրտիս ծարաւը ինծի հետ միասին խաւարի թագաւորութեան մէջ չփոխադրուի, այլ լեցնէ աշխարհը այնպէ՜ս, ինչպէս տաք ու անուշաբոյր շոգին կը լեցնէ օդը, երբ գարնանային անձրեւը կուգայ եւ նոյնիսկ ա՛յն ատեն, երբ կը չորնայ ան։

ՏԷՏ ՄԱՑԵՐ

Թարգմ. Խ. Եգանեան

ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ ՉՄՈՌՆԱԼ
ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆրոյտիզմը կը յառաջդիմէ օր ըստ օրէ։

Հոգեվերլուծման Վիէննացի վարպետը կ՚աշխատէր՝ պեղել քաղաքակիրթ ծարդուն ենթագիտակցական աշխարհը։ Եւ ահա Եըւնկ, հետեւելով Ֆրոյտի մեթոտին, կը փորձէ ճանչնալ նախամարդուն հոգին։ Ճիշդ է թէ վայրենիները կը ներկայացնեն նախամարդուն հոգեբանութիւնը, բայց Եըւնկ կ՚ուսումնասիրէ ոչ միայն հոգին այն նախամարդոց, որ կ՚ապրին, ներկայիս, անտառներու մէջ, այլ եւ հոգեբանութիւնը մեր նախահայրերուն, որոնք երեւցած են նախապատմութեան մշուշին մէջ։ Այսպէսով, Եըւնկ կը կազմէ պատմական հոգեբանութիւն մը։

Գեղեցիկ գործ։ Արդարեւ, ծարդկային պատմութեան անցեալին մէջ միայն պէտք է փնտռել ներկայի ենթագիտակցական եւ մութ երեւոյթներուն պատճառաբանութիւնը։ Վասն զի մեր ենթագիտակցականը բացարձակապէս անձնական չէ, անոր մէջ կան նաեւ տարրեր, որ կուգան հեռուներէն, հիներէն, առհաւութենէ։ Հետեւաբար ճիշդ է Մօրասի խօսքը. «Մենք չենք խակական տէրը մեր մտածումներուն, որոնք կը ծնին մեր մէջ։»

Պատմական հոգեբանութեան, (paléopsychologie) *նուիրուած այս աշխատութիւնը կը կրէ* Métamorphoses et Symboles de la Libido *խորագիրը. հեղինակ* C. J. Jung, *Թարգմ.* L. de Vos. կ՚արժէ կարդալ։

ՈՃՐԱՅԻՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Ոճրագիտութիւնը (criminologie) *մեծ վարպետներ ունի* Իտալիոյ մէջ։ Կը յիշէք անշուշտ Լոմպրոզօն։ Վերջերս Իտալիա հիմնեց նաեւ թանգարան մը, ուսումնասիրելու համար ոճիրին պատմութիւնը։ Իր մատենադարանը կը պարունակէ բոլոր այն ուսումնասիրութիւնները, որոնք կը վերաբերին ոճիրին քննութեան, բժշկական կամ ընկերային։ Պիտի ունենայ նաեւ դասընթացք մը, ուր պիտի յաճախեն ոստիկաններ, բանտապահներ, բժշկական եւ իրաւաբանական ուսանողներ։

Թանգարանը պիտի ունենայ 3 բաժանում։ Առաջին բաժանումը պիտի ուսումնասիրէ ոճիրները եւ ոճրագործութեան եղանակները։ Երկրորդ բաժանումը՝ պետութեան պայքարը ոճիրին դէմ։ Երրորդ բաժանումը՝ ոճրագործութեան դարմանումը։ Այս բաժանումներն ալ իրենց կարգին պիտի ունենան նոր նոր ճիւղաւորումներ։

Թանգարանը բացուած է Հռոմի մէջ, հոն ուր պապը 1655ին նոր բանտ մը շինել տուած էր նօրացնելու համար հին բանտերու բնակչութիւնը։ Այդ շէնքը կը կոչուէր Carceri Nuove, *եւ կը գտնուի* Ճիուլիայի պողոտային վրայ, Րէճինա Չէլի բանտէն քիչ հեռու։ Դժնեատեսիլ եւ հաստաբեստ շէնք մը, ուր կ՚աշխատցուէին ամէնէն վայրագ բանտարկեալները։ Արդէն պատրաստ են 6 սրահներ։ Աշխարհի բոլոր կողմերէն նիւթեր հաւաքուած են այնտեղ։ Երկու սրահ յատկացուած է ոճրագործական գէնքերու եւ առարկաներու։

Այստեղ կը տեսնուի գաւազան մը, որուն մէջ ոճրագործը ամենայն ճարտարութեամբ զետեղած էր հրացան մը։ Ապակեփեղկի մէջ կը տեսնուին պաշտօնական հրամանագրեր, հրովարտակներ ոճրագործներու մասին։ Այդ վաւերաթուղթերուն մէջ է նաեւ դատապարտութիւնը Պոնափարթի մասին իբրեւ… ոճրագործ եւ ընկերութեան վնասակար։ Սրահ մը՝ մահապարտութեան գործիքներու յատուկ,— այստեղ կան 3 կառափնատներ, 1 կախաղան, երկաթէ փանդակ մը եւ ուրիշ գործիքներ։ Երկաթէ փանդակը կը յատկացուէր արտակարգ ոճրագործներու։

Շատ փոքր է այդ փանդակը, հազիւ մէկը կրնայ սեղմուիլ մէջը։ Վանդակին մէջ դնելէ յետոյ ոճրագործը, կը հանէին ու կը կախէին աշտարակի մը գագաթը, ուր կը մնար մինչեւ որ մեռնէր անօթի։ Եւ յետոյ գործիքնե՜ր վրէժխնդրութեան,— դանակ մը, որուն բերնին վրայ գրուած է «Վրէ՜ժ»։ Ուրիշի մը վրայ «Թող մահացո՜ւ ըլլայ իմ հարուածս»։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Սօֆիայէն կը գրեն մեզի.— Հաճոյքով կը հաղորդեմ հայ օրիորդի մը բացառիկ յաջողութիւնը։

Պուլկար Ազգային Թատրոնի Տնօրէնութիւնը մրցում-քննութիւն մը նշանակած էր, նոր դերասան-դերասանուհիներ թատրոն ընդունելու համար։ Նոյեմբեր 17ին եւ 18ին տեղի ունեցաւ յայտարարուած մրցումը, որուն մասնակցեցան 80է աւելի արուեստագէտներ, որոնցմէ կէսը թեկնածուներ։

43 թեկնածուներու մէջէն ընդունուեցան միայն Օրիորդներ Սօնա Չերչեան եւ Վերա Դելչեվա։

Օր. Սօնա, որ ծանօթ է պուլկարահայ գաղութին, այս մրցումին ներկայացած է «Տօն-Ժուանի» մէկ դերով։ Արտասանած է դարձեալ պուլկար բանաստեղծուհի Պրագրիանայի յայտնի քերթուածը «Փոթորիկ»ը, արժանանալով խստապահանջ ժիւրիին ջերմ գնահատութեան եւ միաձայնութեամբ ընդունուելով Պուլկար Ազգային Թատրոնը, որուն դուռները շատ ամուր գոցուած են ոչ-պուլկարներու առջեւ։

Քննութեան ներկայ եղած են նաեւ կրթական նախարար Պ. Մուրավիեվ եւ մշակութային բաժնի տնօրէն Պ. Զուքալով, որոնք մեծ գովեստով արտայայտուած են Օր. Սօնայի գեղարուեստական ընդունակութեանց մասին։

Սօֆիայի Պուլկար Ազգ. Թատրոնը տասնամեակներու հնութիւն ունի եւ Օր. Սօնա առաջին Հայն է որ մուտք կը գործէ հոն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Ռոստովի «Գրոհը» կը գրէ (դեկտ. 13).

— Ղուրղուղուլի շրջանային կոմիտէն քննութեան առաւ արտասահմանէն Հայաստան ներգաղթող հայ աշխատաւորներու տեղաւորման հարցը եւ որոշեց առաջին առթիւ, մինչեւ նոր բնակարաններու շինութիւնը, ընդունիլ 500 ընտանիք։ Ներգաղթողներու համար «հարւածային» կարգով կը շինուին բնակարաններ եւ ուրիշ յարմարութիւններ։ Շրջանի հաւաքական գիւղատնտեսութեան մէկ քանի կայաններ կը տեղեկացնեն թէ ներգաղթողներուն որոշ մէկ մասը կրնան տեղաւորել իրենց մօտ եւ աշխատանք հայթայթել անոնց։

Թիֆլիզի «Պրոլետար»ը (12 դեկտ.) կը գրէ.

— Պաթումէն Երեւան վերադարձաւ գաղթականներն ընդունելու եւ տեղաւորելու պաշտօնն ստանձնած յանձնախումբը, որ Պաթում գացեր էր գաղթականներու առողջապահութեան եւ սննդի հարցերը կարգադրելու համախորհուրդ Վրաստանի եւ Աջարիստանի հետ։ Երբ գաղթականները Պաթում հասնին, քննութեան պիտի ենթարկուին Վրաստանի առողջապահական գործավարութեան քարանթինայի պաշտօնեաներուն կողմէ եւ պիտի դըկուին բաղնիք։ Մինչ այդ՝ հականեխութեան պիտի ենթարկուին անոնց բեռները։

Գաղթականները Պաթումի մէջ պիտի մնան միայն 3 օր եւ պիտի տեղաւորուին քաղաքին սնունդի պահեստի շէնքերուն մէջ։ Արդէն սկսած են տախտակներով պատրաստել անոնց բնակութեան տաղաւարները։ Պաթումի մէջ անոնց բնակութեան ընթացքին, սնունդի հոգը ստանձնած է մասնաւոր մարմին մը, որուն հայթայթուած է արդէն անհրաժեշտ պարէնի պաշարը։

Պաթումի մէջ գաղթականները պիտի ստանան տաք կերակուր։ Իսկ 4 օրուան իրենց ճամբորդութեան համար, պիտի տրուին չոր պարէն։ Մասնաւոր վաճառանոց մը չափաւոր գներով պիտի հայթայթէ գաղթականներուն պահանջած իրեղէնները։

Պաթումէն մինչեւ Թիֆլիզ, Աջարիստանի առողջապահական գործավարութիւնը եւ Կարմիր Մահիկը պիտի ապահովեն բժշկական անմիջական օգնութիւնը։

Թիֆլիզէն մինչեւ Հայաստան բժշկական անմիջական օգնութեան գործը պիտի տանին Հայաստանի առողջապահական գործավարութիւնը եւ Անդրկովկասեան երկաթուղիներու առողջապահական բաժինը։

Շահվերդեան Աթէնքէն կը հեռագրէ թէ գաղթականներու առաջին խումբը, 1500 հոգի, ճամբայ պիտի ելլէ դեկտեմբեր 20ին։

Ռոստովի «Գրոհ»ը կը գրէ «Հայ գաղթականներու ներգաղթին շուրջ» խորագրին տակ.

— «Խորհրդային Միութիւնն աշխարհի մէջ միակ երկիրն է, որ բանուոր կը փնտռէ»։ Այսպիսի եզրակացութեան հասած է «Նիւ Եորք Հերըլտ»ի Փարիզի հրատարակութեան Ժընեւի թղթակիցը, որ իր յօդուածին մէջ կը ներկայացնէ այն բանակցութիւնները, զորս կը վարէ խորհ. Ռուսիա երկիր փոխադրելու համարՁուլտանիանգործ հայ գաղթականները։ Թղթակցին քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, խօսքը 10,000էն մինչեւ 30,000 Հայերու մասին է, որոնք պիտի փոխադրուին Կովկաս եւ գործ պիտի հայթայթուի անոնց։

«Խորհ. Հայաստան», 11 դեկտեմբերի թիւով հաստատելէ յետոյ այս տեղեկութիւնները, 8 դեկտեմբերի թիւով կուտայ հետեւեալ լրացուցիչ տեղեկութիւնները.

— Ներգաղթի Կառավարական Յանձնախումբը դիմեց Անդրկովկասեան կառավարութեան, որպէսզի Անդրկովկասեան Երկաթուղիներու Վարչութեան հրահանգ տայ գաղթականները «արտօնեալ» սակագինով փոխադրելու Պաթումէն Հայաստան, տրամադրելով «մարդատարային» շոգեկառքեր։

Նոյն յանձնախումբը դիմեց նաեւ Գլխաւոր Մաքսային Վարչութեան, խնդրելով որ թոյլ տրուի արտասահմանէն եկող աշխատաւորներուն՝ «արտօնեալ» պայմաններով իրենց հետ տանիլ ամէն գործիք եւ իրեղէն, որ իրենց հետ կը բերեն։ Նոյն յանձնախումբը դիմեց դարձեալ Անդրկովկասեան պատկան մարմիններուն, որպէսզի ներգաղթողներուն տրամադրուի 30,000 փութ ալիւր։

Իջեւանէն կը գրեն «Խորհ. Հայաստան»ի.

— Ներգաղթող աշխատաւորներէն 60 ընտանիք պիտի տեղաւորուին Իջեւանի շրջանին մէջ։ Շրջանային գործադիր կոմիտէն արդէն զանոնք բաշխած է այս կամ այն գիւղին վրայ։ Ընտրուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը որ գաղթականները պիտի դիմաւորէ Աղստաֆայի կայարանին մէջ եւ պիտի առաջնորդէ իրենց գիւղերը։ Քուէարկուած է որոշ գումար մը, շինելու կամ նորոգելու համար բնակարանները, որոնք պիտի յատկացուին գաղթականներուն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐԷՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

«Միլլիյէթ» կը գրէ (18 դեկտ.)—

Առաջները՝ մինչեւ Վան, Արեւելքի նաւահանգիստը Իսկէնտէրունն էր՝ այսօր երկաթուղիով Մալաթիոյ կապուած Մերսին անոր հետ կը մրցի, բայց Իսկէնտէրուն այսօր մեզի համար մաքսանենգութեան նաւահանգիստ է։ Իսկէնտէրուն 7000ի հասնող Հայոց բազմութիւն մը կայ, որ առաջ գոյութիւն չունէր եւ 7—8 տարիէ ի վեր հաւաքուած է։ Ուղղակի Ատանա ապրանք փախցնողներ հոն կը հաւաքուին։

Գիշերները Գարաթաշի կողմերը փախցուած ապրանք հանողներ Իսկէնտէրունի կողմերէն ապրանք կ՚առնեն։ Այս կողմերը Գըըդխան 3600 հոգինոց հայկական քաղաք մը երեւան ելաւ։ Րէյհանիյէ այսօր 110 Հայ տուն կայ։ Հարըմ ուղղակի հայկական գիւղ եղաւ։ Նըպաստով՝ Հայշէնի մէջ 90 տուն շինուեցաւ։

Երկաթուղիի գծին վրայ, Մէյտանը Էքպէզի մէջ վեց տարի առաջ, պարզ կայարանէն զատ բան մը չկար։ Այսօր հոն 110 տուն ունեցող կեդրոն մըն է, մաքսանենգուած ապրանքներու վաճառականութեամբ հաստատուած է։ Սիւրեանի Մարտինցի Եօրկի այս տեղի գլխաւոր մաքսանենգն է։ Հալէպի զօրանոցին հայթայթիչն է եւ կ՚ըսեն թէ տեղեկատուութեան գործերով ալ կը զբաղի։

Րաճօ կոչուած տեղը լերան մը գլուխն էր եւ քարէ շէնքէ մը եւ քանի մը վրաններէ զատ ուրիշ բան մը չկար։ Այսօր 25 տունով մաքսանենգներու կայան մըն է։ Գաթմա 23 տունով տեղ մը եւ Միւսլիմիէ մեծ փազար մը եղաւ։

Անթաքիոյ շրջանակին մէջ Հայերը ամէնէն աւելի Քէսապի, Քէնայի, Խըտըրպէկի եւ Անթաքիոյ մէջ հաւաքուեցան։ Անթաքիոյ հայ բնակչութիւնը 1000ի հասաւ կ՚ըսեն։

Խըտըրպէկի մէջ 960 հոգի հաւաքուեցաւ. ասոր քով նպաստով Նոր Զէյթուն գիւղ մը շինուեցաւ։ Քէնայի հայ բնակչութիւնը 2400ի հասած է, կ՚ըսեն։ Այս կողմերը սահմանագլուխէն հեռու է, բայց փախստական ապրանք պատրաստող աշխատանոցներ հոս լեցուն են։

Հոն այսօր մաքսանենգներու կեդրոն մըն է. ժամանակին հոն պանդոկապետութիւն ընող անձը այսօր Լիբանանի կամ Պէյրութի մէջ գլխակի մը տէրը եղած եւ իր պանդոկը ուրիշներու ծախած է։

Մէյտանը Էքպէզի եւ Հալէպի միջեւ գտնուած կայարանները ամէնէն աւելի անցորդներու ապրանք կը ծախեն։ Մեծ մաքսանենգութիւնները սահմանագլուխին մօտ մթերանոցներու միջոցաւ տեղի կ՚ունենան։ Հալէպի դրամագլուխին մեծագոյն մասը Ազազի մէջ կը գործածուի։ Այս մթերանոցները սահմանագլուխին 5 քիլոմեթր մօտ կը գտնուին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՎԱԼԱՆՍ, 20 դեկտ.— Վալանսի Շրջ. Կոմիտէն օգտուելով ընկեր Վ. Շուշանեանի ներկայութենէն, անմիջապէս կազմակերպեց ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը։ Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Խ. Քարաճեանի սրճարանը բերնէ բերան լեցուած էր երիտասարդներով։

Ընկեր Գ. Սարօեան, խօսքը տուաւ ընկեր Վ. Շուշանեանի որ մօտ երկու ժամ տեւող դասախօսութեամբ, վեր առաւ յեղափոխական կուսակցութիւններուն ծագումը ու անոնց դերը ազատագրական շարժման մէջ։ Ընկերը խօսքը մասնաւորելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ, պարզեց անոր ծագման տուն տուող շարժառիթները եւ անոր ներկայ ձգտումները։ «Ամէն տարի մենք ականատես կ՚ըլլանք քաղաքական յաւակնութիւններ ունեցող նոր խմբակներու երեւումին։ Բայց կուսակցութիւնը ոչինչ կ՚արժէ եթէ չկայ զոհողութեան ոգին ու գործունէութեան յատուկ ծրագիրը։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այսօր 41 տարիներ բոլորած է, եթէ այսօր կը շարունակէ կրել փառաւոր անունը, կը նշանակէ թէ Դաշնակցութեան էութիւնը իր անուան մէջն է»։

Ընկեր Շուշանեան բացատրելով յեղափոխական կուսակցութեանց ազդեցութիւնը ազատագրական գործի եւ պայքարի ճամբուն վրայ, երբ օրինակ յիշեց Յունաստանի ազատագրական ճիգերը եւ զոհողութիւնները, բացատրեց ազատութեան բնազդը, օրէնքներ վերցնելով պատմութենէն եւ կենդանական աշխարհէն ու կանգ առնելով հին եւ նոր Թուրքիոյ վայրագութեանց վրայ, պախարակեց կարգ մը Հայերու անտարբերութիւնը եւ պէտքը շեշտեց աւելի քան երբեք փարած մնալու ազատագրութեան գաղափարին։

Ն. Թիպօեան

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Փարիզէն Պ. Սամուէլ Փապուճճեան եռամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Յակոբ Միքայէլեանի, Տրակինեան։

*** Ընկեր Հայկազուն Պօյաճեան եռամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Մէքնէսի (Մարոք) օտար լեգէոնի հայ զինուորներուն։

ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐՈՒ ԲԱՐՔԵՐԷՆ

ԼԻՈՆ.— Անկախութեան խորտակման օրը իբրեւ «ցնծութեան» օր տօնող կարգ մը այլասերած հոգիներ, Լիոնի մէջ եւս սարքած էին «հանդէս» մը ուր ներկայ էին բացի «հազարաւոր հայ աշխատաւորներէ»… նաեւ «ընկեր Ալժերիացիներ», ի հարկէ «հանդէսէն» յետոյ պարելու համար իրենց հայ «ընկերուհիները» գրկած, աղօթելով Լէնինի որ իրենց այսպիսի շնորհներ պարգեւած է։

«Հանդէս»էն շաբաթներ առաջ, իրենց կրկնակի դիմումները զանազան Հայրենակցական եւ այլ Միութիւններու մնացեր էին առանց պատասխանի։ Եւ որպէսզի հրապարակ հանուած թռուցիկներու վրայ տեսնուին իրենց մասնակցութիւնը բերող կազմակերպութիւններու անուններ ձեռնածուի ածպարութեամբ մը իրենց ենթակայ մէկ երկու մարզական եւ լսարանական Միութիւններու անունները փոխած միեւնոյն մարմինը երկու երեք տարբեր անուններով հրատարակութեան տուած էին։

Այսպիսի խեղկատակութիւններու բնաւ չպիտի անդրադառնայի, եթէ այս ծարդիկը անպատկառութիւնը չունենային բռնել եւս միեւնոյն ձեւով կարգ մը անուններու շարքին, յիշել նաեւ Զարսանճագի Հայրենակցական Միութեան անունը՝ իբրեւ համակիր իրենց։ Մինչդեռ այդ Միութիւնը, ինչպէս կը լսեմ, չէ ուզած նոյնիսկ իրենց հրաւէրնամակին գրաւոր պատասխանել։

Գաղափար մը տալու համար հանդէսին լրջութեան մասին, կ՚ամփոփեմ իրենց փրանսացի «ճառախօսին» գոց սորված մէկ քանի խօսքերը՝ որոնցմով կ՚ըսէր. «Դաշնակ-փաշիստներ, դո՛ւք ճիշդ այս սրահին մէջ էր որ վերջ տուիք՝ մեր ընկեր Պաղտասարեանի կեանքին, եւ այսօր ալ միացած անգլիական եւ փրանսական իմպերիալիզմի ուժերուն, ձեր գործակալներով կը դրդէք Ճափոնը յարձակելու Խ. Ս. Հ. Մ.ի վրայ, որպէսզի պատեհութիւն ունենաք, դուք ալ ձեր կարգին յարձակելու խորհրդային Հայաստանի վրայ, աւերելով մեր սոցիալիստական հայ հայրենիքը, բա՜յց չպիտի յաջողիք»…

Յ. Հրծիգ

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Հնդկաստանի հիւսիս-արեւմտեան սահմանագլուխին երկայնքը պատահած խռովութեանց եւ անհնազանդութեան պայքարը վերսկսելու մասին, ցեղապետներու տուած որոշման հետեւանքով, փոխարքան ստորագրեց նոր հրամանագիր մը՝ որով դատական իրաւասութիւններ կը տրուին ոստիկանութեան, ապահովելու համար երկրին անդորրութիւնը:

Ցիտունի չափ յեղափոխական պետեր ձերբակալուեցան: Բոլորն ալ պիտի վտարուին: Փէշավէրի պատերուն վրայ փակցուած յայտարարութիւն մը կը յայտնէ թէ «Կարմիր Շապիկ» կոչուած ընկերակցութիւնը կը նկատուի ապօրէն եւ թէ ընկերակցութեան անդամները պիտի ձերբակալուին:

«Իւշկիւզարութիւն»

Ոչ-իսլամ դպրոցները ուրբաթէն զատ, կիրակի եւ շաբաթ օրերն ալ բանալու մասին լուր մը տուեր էին Թուրք թերթերը:

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ կրթական գործավարութիւնը լուր չունի այս մասին եւ քննութիւն կը կատարէ: «Ճիւմհուրիյէթ» եղածը կը կոչէ «իւշկիւզարութիւն»...

Փոխրամասնութեանց նոր օրէնքը

Կառավարութիւնը սկսած է քննել փոքրամասնութեանց նոր օրէնքը, որ հիմնուած է, կ'ըսեն, Լօզանի դաշնագրին վրայ: Նոր օրէնքով, հոգեւոր պետերը աշխարհական գործերու չպիտի խառնուին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Կիպրոսի խռովութիւններէն վերջ.— Կիպրոսի շատ մը քաղաքներն ու գիւղերը պարտաւոր են վճարելու 34,000 ոսկիի գումար մը, որ պիտի յատկացուի խռովութեանց հետեւանքով առաջ եկած վնասներու եւ աւերներու հատուցման ու նորոգութեան:

Անգլիոյ անգործութիւնը.— Անգլիոյ աշխատանքի նախարարութեան վերջին վիճակագրութեան համաձայն, դեկտ. 14ին, անգործներու ընդհ. թիւն էր 2,572,102: Այս թիւը ցոյց կուտայ 54,772ի նուազում մը, բաղդատմամբ նախորդ վիճակագրութեան:

Անտիոքի պատրիարքը մեռած.— Մարոնի եկեղեցիի գերագոյն պետը եւ Անտիոքի պատրիարքը մեռաւ: Իբր մեծ բարեկամ Ֆրանսայի, ստացեր էր Պատուոյ Լեգէոնի աստիճանը:

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը.— Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը, հակառակ զանազան աղբիւրներէ տրուած հակասական լուրերու, վճռապէս կը հաստատէ թէ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը հրաւիրուած է գումարուելու փետր. 2ին եւ թէ խորհրդաժողովի նախագահին՝ Հէնտըրսընի հետ փոխանակուած թղթակցութիւնները տակաւին փոփոխութիւն չեն մատնանշեր որոշուած թուականին մասին:

Ֆրանսական խորհրդարանը.— Ինչպէս գրեր էինք, տօնական օրերու առթիւ, ֆրանսական խորհրդարանը փակուեցաւ նախորդ իրիկուն: Վերաբացումը պիտի կատարուի յունուար 2ին:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Սիփան երկսեռ երգչախումբի կողմէ, ղեկավար՝ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Պատրաստուեցէք եւ ապահովեցէք ձեր տոմսերը

Նախօրոք՝ 12.50, երեկոյթին գիշերը 15 ֆրանք

2 Յունուար, շաբաթ իրիկուն, ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ, 46ter RUE ST.DIDIER, մէթրօ վիքթոր Հիւկօ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Նոր պարեր՝ Օր. Մաքտօնալտի (Շաթլէի Թատրոնէն) եւ իր քրոջ կողմէ: Պարեր երկսեռ խումբով եւ հայկական տարազով: Անակնկալներ: Պարողներուն աչքը լոյս, եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ, մասնակցութեամբ Գոլիզէումի նշանաւոր Pesenti նուագախումբի:

ԽՄԲԵՐԳ՝ Առաւօտեան բարի լոյս, Հով լինի՝ Կոմիտաս վարդապետի, Հոգիս անուշ՝ Սպ. Մելիքեանի, Տանում են աղէջան, Ալագեազ, Խնկի ծառ՝ Գր. Սիւնիի, Անձրեւն եկաւ, Շողեր ջան, Նարջան արի, Էս օր ուրբաթ է, Ջուր կուգայ, Սարէն եկաւ, Գնա գնա, Սոնա եար, եւայլն:

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը կը հրաւիրէ հասարակութիւնը խրախուսել իր ձեռնարկը: Հայ երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ անդամագրուեցէք «Սիփան» երգչախումբին:

Տոմսերու համար դիմել՝ «Յառաջ»ի, «Կավռօշ»ի, Դրատուն Հրանտ-Սամուէլ, (61 Mr. le Prince, Ֆլօրիա ճաշարան, Լ. Նշանեան (56 rue Piat (20), Աւետիսեան նպարավաճառատուն (28 rue de la Huchette), ՍափրիչՍտեփանեան (8 rue Domat), Սափրիչ Գէորգեան (24 rue St. Lazar).

ԽԱՅԵԱՄԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Այսօր Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին — Sociétés Savantesի սրահին մէջ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՆՄԱՀ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՄԱՍԻՆ

ՔԱՌԵԱԿՆԵՐՈՒ ԵՐԳԸ ԵՐԵՔ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՈՎ՝ ԳԻՆԻ, ՈՒՆԱՅՆՈՒԹԻՒՆ, ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՀԵՏ

Պ. Միշա Ազնաւուրեան կ'երգէ կտորներ Սայեաթ Նովայէ՝ թառի ընկերակցութեամբ:

կը մասնակցի նաեւ Պերլինէն նոր հասած ճարտարապետ Պ. ԳԱՐԱԳԱՇ (թառով):

Գին՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

ETUDE DE Me BERNARD WAHÉ (ՊԷՕՐԷԿՃԵԱՆ)

(11e année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Conseil juridique à la Défense Automobile et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire

18, Rue Dauphine, Parie (6e) — Tél. Danton 73 97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ. կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու մասին—ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, երեկոյեան ժամը 6—7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ:

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական ճգնաժամը, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ'ընծայուին.

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, Paris (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ԲՈՒՐՈՆԻ, ՊՐԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

Բերնի, լինտերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժական գործողութիւն:

ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ - ԺԱՄԱԳՈՐԾ

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

261 R. du Fbg. St. Martin, Métro Louis Blanc et J. Jaurès

Մինչեւ Յունուարի վերջ հարիւրին 10 զեղչ բոլոր ապրանքներու վրայ՝ միեւնոյն ատեն արժէքաւոր նուէրներ գնորդներուն Ծնունդի եւ Կաղանդի տօներու առթիւ:

ԲԱՑ Է ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԸ ԳՆԵՑԷՔ

Պոլսոյ եւ Սկիւտարի համբաւաւոր

ՀԱՅԼԱՅՖ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԷ

Որ կը պատրաստէ ամէն տեսակ արեւել. համեղ անուշեղէններ

Հասցէ՝ 26 rue Bouret, փարիզ (19), մէթրօ Պոլիվար

Տօներու առթիւ ՊԷՕՐԷԿԻ թերթ եւ ընտիր ԳԱՏԱՅԻՖ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ԽԱՆ ԱՌԱՔԷԼԵԱՆԻ

GRAND ORCHESTRE BALALAIKA

KHAN ARAKELIAN

Կը ստանձնեմ իմ նուագախումբով հայկական երեկոյթներու եւ ցերեկոյթներու գեղարուեստական բաժինը, կովկասեան տարազով օրքէսթր, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, երգեր, ճազպանտ, եւայլն:

Դիմել՝ Khan Arakélianի. 19 Bld. de Vaugirard, Paris (15).

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart Մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB. Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւններ ցատուկ յարկաբաժին Վեներական եւ Մորթի հիւանդութեանց

ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ Ոսկորի, ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցօդացաւ: ինչպէս նաեւ Assurances Socialesի հիւանդներ,

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր:

Դին 18 ԵՒ 20 ՖՐ.

ODEON — POLYDOR — REGISTERED TRADE MARK

H. ARTINIAN, 26 rue Lessage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85

Ամէն ամիս կը ստանանք Հայերէն, յունարէն եւ Թուրքերէն փլաքներ նուագուած եւ երգուած նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ: Ունինք նաեւ ամենամեծ գործարաններու ֆօնօները (երաշխաւորուած) 300—2000 ֆր.:

Մեր գիները գործարաններէն նշանակուած են: Բաց է ամէն օր:

Հայե՛ր, մի վարանիք եւ անմիջապէս դիմեցէք

հանրածանօթ պոլսեցի ժամագործ-ոսկերիչ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆԻ

(Maison E. Charles) Հիմնուած 1869

29, Rue Mathis — Paris (19e)
Métro Crimée — Direction Pte. de la Villette-Pte.d'Ivry
Հեռ. Nord 56-97 — Tram. 50 եւ 52 Autobus AJ եւ AV

Ուր պիտի գտնէք ԶԱՓԱԻՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ ամէն տեսակ գրպանի, թեւի, շըմինէի, պատի եւ զարդուցիչ ժամացոյցներ, գոհարեղէններ եւ տնային սպասներ:

Մեր Հայրենակիցները կրնան վստահ ըլլալ մեր ուղղամտութեան:

Բոլոր ապրանքներու վրայ 100ին 10էն մինչեւ 20 ԻՐԱԿԱՆ ԶԵՂՉ եւ նոր տարիի առթիւ սիրուն նուէրներ կը տրուին:

ԶԱՓԱԻՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ եւ խնամքով կը նորոգենք ամէն տեսակ ժամացոյցներ, կը ստանձնենք գոհարեղէններու շինութիւն եւ փոփոխութիւն: Բաց է Կիրակի օրերը եւս առաւօտեան ժամը 8էն երեկոյեան 8:

Անմիջական գոհացում կուտանք գրաւոր ապսպրանքներուն:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն: Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, թելադրական եւ ֆրէօյտեան մեթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարանը որուն մէքանիսիէնն է Պ. Վ. ԹԱՇՃԵԱՆ:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն:

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9),

Métro: Trinité, St. George եւ Pigale: Tramway 26, 28, 54: Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

---

ENTREPRENEUR կը ստանձնեմ տուներու շինութիւն, յատակագիծերու պատրաստութիւն, փոխատուութիւն դիւրամատչելի պայմաններով: Դիմել՝ Պ. Մ. Աղաբէկեանի, 35 Rue Emile Desvaux, Փարիզ (19) մէթրօ Place des Fêtes. Առաւօտները ժամը 7—9, երեկոները 6—8, Կիրակի օրեր մինչեւ կէսօր:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՏԻԿԻՆ Բ. ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ

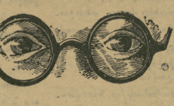
42 Rue Tourtille, BELLEVILLE — Մէթրօ՝ ՊԷԼՎԻԼ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՒ

Ամենալաւը՝ ամենաաժան գինով

PHARMACIE COMMERCIALE DE LA PLACE CLICHY

Métro Place Clichy

6 Place Clichy, Paris (9)

Tél. Trinité 65—18

Ուր պիտի գտնէք ակնոցներու ճոխ մթերք, խուլերու համար մասնաւոր գործիքներ, աչքի քննութիւնը կը կատարուի ձրի Պր. Գ. ՄԵԼԻՔԵԱՆի կողմէ, վկայեալ Պերլինէն:

PHOTO OPTIQUE

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՏՕՔԹՕՐ ՀԱՉԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ԲԺԻՇԿ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ

Կը խնամէ ամենավերջին մեթոտներով՝ ներքին, կանանց, մանկանց եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի, քիթի, ականջի եւ կոկորդի խնամք, ինչպէս նաեւ վիրաբուժական գործողութիւններ, մասնագէտ բժիշկներու գործակցութեամբ:

Assurance Socialeի եւ Accident du Travailի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Կ'ընդունի ամէն առաւօտ 10—12 եւ կէսօրէ վերջ 2—3

52, Ave. de Verdun — Issy-les-Moulineaux, (Seine)

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգային հիւանդանոցին,

44 Rue Poissonnière, — Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՆՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Այսօր, Կիրակի, Փարիզի Ս. Եկեղեցւոյն մէջ առաջին անգամ ըլլալով դպրաց դասուն կողմէ պիտի երգուի՝ երաժշտապետ Պ. Նշան Սերգոյեանի պատրաստած նոր պատարագը «մինէօր» եղանակով եւ ընկերակցութեամբ երգեհոնի:

Գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (Կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Եշ.է: 62 RUE DE LA ROCHEFOUCAULD բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ. MÉTROPIGALLE.

Վարձու է Avenue d'Italie, փողոցի վրայ. առաջին յարկ, յարկաբաժին մը, 3 սենեակ, խոհանոց, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Տարեկան վարձք 2000 ֆրանք: Մէջը գտնուած կարասիները՝ 6000 ֆրանք գնելու պայմանաւ:

Դիմել Հ. Աբէլեանի, 226 Rue Lafayette, Tél. Nord 89-06,95-79,

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւանդ. եւ փարիսի: Ամէն օր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12:

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant A. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ		250 ֆրանք	
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տլ.	8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
29
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1931
29 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1762

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՔԻԻՉԻԻՔ" ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ...

Թուրքիոյ վարչապետէն յետոյ, Հայաստանի ներկայացուցիչ Շահվէրտեանն ալ ունեցաւ իր փառքի օրը, արիւն թափել տալով Աթէնքի մէջ։

Ըսմէթ փաշա դեռ ճամբայ չելած, շոգենաւին մէջ խեղդեցին տարաբախտ Ճանիկեանը (Կ. Վիտինեան)։ Շահվէրտեանը հազիւ Աթէնք հասած, խաւարէն լոյս աշխարհ ելան ափ մը թափթփուքներ, եւ սկսան գործել «հարուածային կարգով»։

Նախ ցոյց մը՝ Աթէնքի առաջնորդարանին դէմ, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը։ Յետոյ դրօշակ վար առնելու քաջագործութիւն մը, որ յանգեցաւ հինգ-վեց երիտասարդներու վիրաւորման։

Ինչպէս Ըսմէթ փաշայի պարագային, քաղաքացի Շահվէրտեանի այցելութեան առթիւ ալ, ձեռք առնուեցան արտասովոր միջոցներ։ Եւ խելօքիկ Դանուշն ալ ունեցաւ իր «մահափորձ»ի պատմութիւնը, ինչպէս Թուրք փաշան։ Վկայ՝ ոչ միայն Աթէնքի կարմրուկները, որ գացեր «դաւադրութեան» լուրը հաղորդեր են ոստիկանութեան— ինչպէս կը գրէ «Նոր Օր»— այլեւ Երեւանի փարիզեան կոչնակը, որ սրտառուչ լրջութեամբ մը կը պատմէ, կիրակի օրով, խմբագրական էջէն (27 դեկտ.).

— «Մեր ընթերցողներն արդէն տեղեակ են դաշնակցութեան կողմէն խորհրդային Հայաստանի ներկայացուցիչ ընկ. Դանուշ Շահվէրտեանի դէմ պատրաստուած դիւային մահափորձի պատմութեանը։ Ուշադրութեամբ կարդացէք ու դուք պիտի տեսնէք, թէ ո՛րպիսի կանխամտածուած ձեւով, հետեւապէս որքան լրջօրէն ուսումնասիրուած եղանակով մշակուած են եղեր այդ դիւային ծրագրի բոլոր մանրամասնութիւնները։

«Բարեբախտաբար վիժած է դաշնակցութեան նաեւ այս ոճրագործ ձեռնարկը։

«... Եւ մենք կոչ կ'ընենք բովանդակ հայ աշխատաւորութեան, իր արդար զայրոյթի սրի որոտով զգաստացնել անզօր կատաղութենէն մոլեգնած այս ճիւաղը, դաշնակցութիւնը»։

Ճիշդ այսպէս գրեցին Թուրք թերթերն ալ, Ըսմէթեան ծանօթ առասպելին առթիւ, որ նոյնքան «ուսումնասիրուած եղանակով մշակուած էր»։

«Միլլիյէթ»ները, «Ճիւմհուրիյէթ»ները, «Եէնի Կիւն»երը, «Սօն Փօստա»ներն ալ, ճիշդ այսպէս գրգռեցին խուժանը, ոչ միայն Դաշնակցութեան, այլեւ ամբողջ հայ ժողովուրդին դէմ։ Եւ գտնուեցաւ թշուառական խուժանավար մը, որ առաջարկեց հայ ժողովուրդը «պաշտպանել Դաշնակներուն դէմ»։—

Քիւչիւք Ըսմէթին, քաղաքացի Դ. Շահվէրտեանի կեանքը նուա՞զ թանկագին է քան բուն Ըսմէթի, Թուրքիոյ վարչապետին կեանքը...

Ոչ միայն ամբողջ անցուդարձին պարագաները, այլեւ բառերն անգամ կը յիշեցնեն Թուրք մամուլին արիւնբերան ախորժակները։

«Նոր Ուղի»ն խմբագրականը խորագրած է — «Արիւնկզակ ճիւաղը պէտք է զգաստացնել»։ Եւ տակաւին բառե՛ր, բառեր — «Մարզուած վեթերան շներից մինչեւ օրապակաս քոթոթները»։ «Բոլոր գաղութներու հայ աշխատաւորները մէկ մարդու պէս պէտք է թքնեն այս արիւնարբու հրէշի գարշելի մռութին»։

Յիշեցէք դեռ երեք ամիս առաջ, եւ մինչեւ այսօր, Թուրք մամուլին մէջ երեւցած բառերն ու բացատրութիւնները, քսութիւններն ու լրբութիւնները, գարշելի վայրահաչութիւններն ու ճամարտակութիւնները,— եւ բաղդատեցէք իրարու հետ։ Ո՞րը աւելի առաջ է գացեր, Թո՞ւրքը թէ Հայը։ Ջարդարար գազա՞նը թէ «համաշխարհային յեղափոխութեան» փերեզակը։

Յիշեցէք եւ բաղդատեցէք, թէ ո՛րը աւելի վարպետ է դարձեր շինծու «մահափորձ» սարքելու, միեւնոյն արիւնածարաւ ախորժակներով։

Այս կամկար տիրացուներն ալ, ինչպէս Թուրք լրաբերներն ու լրտեսները, տակաւին չեն սորված որ, Դաշնակցութեան գնդակը չի վրիպիր, եթէ իսկապէս ուղղուած է նշանակէտի մը։ Եւ Դաշնակցականները պէտք է բաւական խեղճացած ըլլան, մահափորձի մը արժանի համարելու համար ո՛ր եւ է Շահվէրտեան։

Բայց, բնորոշ է պարագան։ Չափազանց պերճախօս՝ սա փետրաթափ անծեղներուն հետապնդած նպատակը,— ստել, փետրաթափ... դրգռել, եղբայր եղբօր դէմ հանել, եւ վարկ շահիլ Երեւանի առջեւ։

Շատ կարճ է մեր պատասխանը՝ այս «քաջագործութեան» հանդէպ։

Իմացէ՛ք, պարոններ, որ այս ճամբան անելի մը կը տանի ձեզ։

Մի՛ փորձէք չափուիլ, եւ մի՛ մոլորեցնէք խեղճուկրակ «բլիջականներ» կամ «կոմսոմոլներ», որոնք միամտօրէն կը կարծեն թէ դատի մը կը ծառայեն, կրկնելով Դաշնակցութեան դէմ, վէգ խաղալով անոր ոտքերուն տակ։

Քա՞ջ էք.— հրապարակ ելէք ձեր իրական կերպարանքով, յառաջապահ շարքերուն վրայ, փոխանակ պատերուն տակ շնթոկելու եւ ուրիշները կրակը նետելու։

Մանաւանդ դո՛ւք, Հայաստան աշխարհի թզուկ Ըսմէթներ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիոյ արտածումները

ՊՈԼԻՍ, 27 դեկտ.— Տեղական մամուլի տուած լուրերուն համաձայն, Թուրք կառավարութիւնը կ'ուսումնասիրէ նոր կազմակերպութեան մը հաստատման հարցը։ Այս կազմակերպութեան նպատակը պիտի ըլլայ հաւաքել եւ արտածել Թրքական գլխաւոր արտադրութիւնները, ինչպէս աֆիոն, ծխախոտ, բամպակ, կաղին։ Բոլոր արտադրողները ստիպուած պիտի ըլլան մասնակցելու այս կազմակերպութեան։

Այս միջոցին իբրեւ արդարացում կը յիշուի այն պարագան թէ անհատական ձեռնարկներու համար անկարելի դարցած է լաւ պայմաններով ապահովել թրքական ամբողջ արտադրութեանց արտածումը։

Նախարարը ուշադրութեամբ կ'ուսումնասիրէ այս ծրագիրը, որ յատուկ օրէնքներու տուն պիտի տայ։

Տնտեսական շրջանակները սակայն կը վախնան որ նման միջոցներու հետեւանքով, օտար եւ տեղական բազմաթիւ տուներու գործառնութիւնները դադրին։

Սակայն, դեռ ծրագրին ընդհանուր եւ գլխաւոր գիծերը հրատարակուած չըլլալով, ամէն նախատեսութիւն կանխահաս կը նկատուի։

Ցամաքօրէն զրոյց կը շրջի թէ կառավարութիւնը մտադիր է վերահաստատելու ծխախոտի մենաշնորհը։

Թուրքեւռուս յարաբերութիւնները

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 27 Դեկտ.— Վերջերս ծանուցուած էր թէ Ըսմէթ փաշայի դէպի Մոսկուա ճամբորդութիւնը տեղի պիտի ունենայ հաւանաբար յառաջիկայ մայիսի մէջ։ Կը հաստատուի ներկայիս թէ Թուրքիոյ վարչապետը, արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտիի եւ ազգային պաշտպանութեան գործավար Մուսթաֆա Շէրէֆ պէյի ընկերակցութեամբ, Էնկիւրիէն պիտի [illegible] Մոսկուա հասած պիտի ըլլայ մայիս 1ին։

Սեւաստափոլի բացերը, խորհրդային նաւատորմիղ մը պիտի ողջունէ Թուրք նախարարները փոխադրող նաւը։ Խորհրդային արտաքին գործավարը Լիտվինով պիտի դիմաւորէ իր հիւրերը, որոնք Ռուսիա պիտի մնան 5 օրուան չափ։

Վերադարձին, կ'ըսուի թէ Ըսմէթ փաշա պիտի անցնի Գերմանիայէն եւ Պրինտիզիի ճամբով պիտի հասնի Պոլիս, Հռոմի մէջ այցելելէ յետոյ Մուսոլինիին։

Դպրոցները գոց՝ կիրակի օր

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ կրթական գործավարութիւնը հաղորդած է որ ոչ-իսլամ վարժարանները կրնան գոց մնալ կիրակի (քրիստոնեաներ) եւ շաբաթ (Հրեաներ) օրերը։

Բաց պահելու հրամանը տուած էր Պոլսոյ կրթական քննիչը, որ ստիպուած է հրաժարիլ։

Ճափոնական դեսպանին դէմ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նախորդ օր հաղորդեցինք պոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութեան հեռագիրը Մոսկուայի ճափոնական դեսպանին դէմ սարքուած, բայց երեւան հանուած դաւադրութեան մասին։ Իբր թէ այս դաւադրութիւնը սարքեր էր օտար դիւանագէտ մը՝ Ռուսիոյ եւ Ճափոնի միջեւ պատերազմ պայթեցնելու մտադրութեամբ։

Անգլիական «Սընտէյ Թայմզ» այս մասին կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնները.

— Ակնարկուած օտար դիւանագէտն է չեխօսլովաք պատուիրակութեան ընդհ. քարտուղարը, որ խորհրդային կառավարութեան պահանջումով, Փրակայէն ետ է կանչուած։

Սակայն, բացի Կրեմլինի եւ բանուորական դիւրահաւատ շրջանակներէն, Մոսկուայի մէջ ոչ ոք կը հաւատայ թէ չեխօսլովաք պատուիրակութիւնը խառնուած ըլլայ որեւէ դաւադրութեան, պատերազմ յառաջ բերելու համար Ռուսիոյ եւ Ճափոնի միջեւ։ Ակնարկուած դիւանագէտը մասնագէտ մըն է զինուորական գործերու եւ զանազան ազգութեանց պատկանող զինուորական շրջանակներուն մէջ, բազմաթիւ բարեկամներ ունի։ Չեխօսլովաք ընդհ. պայազկոյտի շրջանակներուն մէջ կը յայտնեն թէ ան Փրակա կը վերադառնայ առողջական պատճառներով։

«Սընտէյ Թայմզ»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը գրէ.— Այս նոր դաւադրութիւնը եթէ իր զուարճալի կողմն ունի, սակայն կը հաստատէ նաեւ Կրեմլինի մէջ տիրող ջղագրգռութիւնը, Մանչուրիոյ դէպքերուն հետեւանքով, ինչպէս նաեւ խորհրդային ղեկավար տարրերու հիւանդագին մտասեւեռումը՝ թէ իրենց վարչաձեւը տապալելու համար, անընդհատ դաւեր կը սարքեն արտասահմանի մէջ։

Լավալ-Մաքտոնըլտ հանդիպում մը

Լուր տարածուած է թէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վարչապետները հանդիպում մը պիտի ունենան, տեսակցելու համար, հատուցումներու հարցին շուրջ։

Լուրը որ տակաւին պաշտօնապէս չէ հաստատուած, գոհունակութեամբ ընդունուած է Լոնտոնի մէջ։

"ՅԱՌԱՋ"Ը ԿԸ ՄԵԾՆԱՅ 1932 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1ԻՆ

ՄԵՐ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷՆ Է.—

17 RUE DAMESME, PARIS (13)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՄԵՐ ՊԱՇՏՕՆԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Գալով հատուցման խորհրդաժողովի վայրին ու թուականին, «Թայմզ» կը գրէ թէ տակաւին որ և է որոշում չէ տրուած, բայց հաւանական կը թուի որ պետութեանց ներկայացուցիչները Լա Հէյ հաւաքուին յունուարի 18ին կամ 20ին։ Կ'աւելցնէ սակայն թէ, կրնայ ըլլալ որ խորհրդաժողովը ուրիշ տեղ գումարուի, Լա Հէյի Ժընեւէն հեռաւորութեան պատճառով, քանի որ Ժընեւի մէջ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի գումարուի յունուար 25ին, իսկ փետրուար 2ին, զինաթափութեան խորհրդաժողովը։

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԾՐԱԳՐԷ ԿԱՆՏԻ

Փէշավէրի մէջ պատահած վերջին խռովութեանց ընթացքին, սպաննուած են 11 հոգի։

Երկրորդ խռովութեան մը ընթացքին, ճակատ ճակատի կռիւ մը ունեցան ոստիկանական ուժերը եւ 2000նոց ամբոխ մը։ Փէշավէր ներկայիս հանդարտած է։ 148 անձեր, համաձայն փոխարքային վերջին հրամանագրերուն, ոստիկանութեան կողմէ դատուեցան տեղւոյն վրայ, արագօրէն, եւ դատապարտուեցան զանազան պատիժներու։

«Կարմիր շապկաւոր»ներու պետէն վերջ, ձերբակալուեցաւ նաեւ հնդիկ խորհուրդին նախագահը Եավահարլալ Նէհրու, երբ, հակառակ իշխանութեանց կողմէ դրուած արգելքին, Ալլահապատէն կ'երթար Պոմպէյ, մասնակցելու ի պատիւ Կանտիի սարքուած ընդունելութեան։

Իսկ հնդիկ համիսլամական ընկերակցութիւնը, կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուած է իր ծրագրին մէջ։ [illegible] գոհանալ պատասխանատու կառավարութեան մը հաստատումովը, Հնդիկներու համար պատշաճ երաշխիքներով։ Որոշուած է նաեւ համաձայնութեան գալ իսլամ զանազան կուսակցութեանց հետ եւ մինչեւ իսկ ձուլուիլ։ Անկէ զատ, ընդունուած բանաձեւի մը համաձայն, ընկերակցութիւնը կը պախարակէ ահաբեկչական գործունէութիւնը եւ վարձքերու վճարման դէմ մղուած պայքարը։

Կալկաթայէն տրուած լուրի մը համաձայն, Կանտի որ այս օրերս կը հասնի Պոմպէյ անկէց ուղղակի պիտի երթայ Կալկաթա, տեսակցութիւն մը ունենալու համար փոխարքային հետ։

Թերթ մը կը գրէ նոյնիսկ թէ, Լոնտոնի կառավարութիւնը հրահանգ տուած է Հնդկաստանի փոխարքային՝ անմիջապէս հանդիպում մը ունենալու Կանտիի հետ, զայն համոզելու համար որ չվերսկսի պայքարի։ Այս տեղեկութիւնը սակայն կը հերքուի վճռապէս, ինչպէս նաեւ փոխարքային հետ տեսակցութեան լուրը։

Հնդկաստանի կառավարութիւնը սակայն ուժեղացուցած է իր դիրքը՝ ձերբակալելով Նէհրուն եւ Կարմիր Շապկաւորներու պետը, Կանտիի գլխաւոր տեղակալները։

Եթէ ուրեմն անհնազանդութեան պայքարը վերսկսի, Կանտի իր ձեռքին տակ չպիտի ունենայ իրեն օժանդակող օգնականներ եւ եթէ կառավարութիւնը զինք ձերբակալելու չափ առաջ երթայ, յարմար մարդ չպիտի գտնուի պայքարը վարող։

Գերմանիա եւ լեհեւռուս դաշնագիրը

Լեհեւռուս ոչ-յարձակման դաշինքի կնքման մասին, Ստալինի եւ գերման գրագէտին Էմիլ Լուտվիկի տեսակցութիւնը զանազան մեկնութեանց տեղի տուած է Լեհաստանի մէջ։ Լեհական թերթի մը Պերլինի թղթակիցը կը յայտնէ թէ գերման հանրային կարծիքը վրդովում ցոյց կուտայ այս դաշինքի կնքման լուրերուն հետեւանքով։

Բոլշեւիկները իբր թէ յանձն կ'առնեն չնպաստել գերմանական յարձակման մը՝ ընդդէմ լեհական սահմաններուն եւ պատերազմի պահուն, չէզոքութիւն պիտի պահեն։ Գերմանիա հասկցած է թէ չի կրնար հարց ծագիլ լեհեւգերման սահմանագլուխներու «խաղաղ վերաքննութեան» մը, թէ որեւէ լեհական կառավարութիւն բանակցութիւն չպիտի ընդունի այս մասին, կը մնայ ուրեմն հարցին լուծման «նուազ խաղաղ» եղանակ մը եւ լեհ թղթակիցը կը կարծէ թէ լեհեւռուս դաշինքը պիտի նուազեցնէ Գերմանիոյ յոյսերը։ Ահա թէ ինչո՞ւ կը գրէ, լեհական թերթը, Գերմանիա կ'ուզէ ձախողեցնել ոչ-յարձակման այս դաշինքը լրագրական յօդուածներով եւ տեսակցութիւններով, որոնք պիտի ծառայեն պղտորել բանակցութիւնները։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Պօնտինի Պէյրութէն հեռացած.— *«Նոր Օր» կը գրէ թէ հայ կաթոլիկներու նոր պատրիարքին ընտրութենէն յետոյ, պապական ներկայացուցիչ Մօնսէնեօր Պօնտինի ստիպուած է հեռանալ Պէյրութէն։ Պօնտինի ամսոյս 15ին Աղեքսանդրիա գացած եւ այցելած է հայ կաթոլիկ առաջնորդարանը եւ Մաթոսեան որբանոցը։ Աղեքսանդրիայէն Պօնտինի մեկնած է ուղղակի Հռոմ։*

(Շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԲԱՄՊԱԿԻ ՄԹԵՐՈՒՄԸ ՎԻԺԱԾ

Բ.

Վերջին ամիսներուն, Խորհրդ. Հայաստանի մէջ բամպակի մթերման «կամպանիան» չափազանց վըրդովիչ կացութիւն է ստեղծեր ղեկավար իշխանութեան համար։

Տակաւին ամիսներ առաջ կուսակցական եւ պետական ղեկավար իշխանութիւններու կողմէ մշակուած մանրամասն ծրագրերը, բամպակահաւաքի եւ մթերման աշխատանքները կազմակերպելու մասին՝ չտուին սպասուած արդիւնքը։

«Համկոմկուսի Անդրերկոմի եւ Հայկոմկուսի կենտկոմի այն տիրեկտիվի կատարումը, որ պահանջում էր մինչեւ Նոյեմբերի մէկը ամբողջ բամպակի 60-70 տոկոսը հաւաքել» փաստօրէն վիժեր է։ Համաձայն պաշտօնական թիւերուն, սահմանուած այդ ժամանակամիջոցին հաւաքուեր է փաստօրէն 25 առհարիւր 60-70ի դէմ։

Դեռ Հոկտեմ. 21ին Հայաստանի «Կենտկոմը» նախատեսելով իր իսկ ծրագրին սպառնացող վտանգը «անողոք» կռիւ կը յայտարարէր «բերքահաւաքը բիւրոկրատիզմով եւ ինքնահոսով կասեցողների հանդէպ»։ Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէի գնահատութեամբ կը պարզուէր որ «կենտրոնական եւ տեղական կուսակցական եւ խորհրդային օրկանները եւ առաջին հերթին Հողժողկոմատը, կոյսնտկենտրոնը, մամուլը ինչպէս եւ բամպակագործական շրջանների կուսկոմները ու գործկոմները չկարողացան հենց սկիզբից տընտեսական-քաղաքական կարեւորագոյն խնդրիբարծրութեանը հասցնել բամպակի բերքահաւաքի կամպանիան», («Խ. Հայաստան» Հոկտ. 23)։

Իր այս գնահատութիւնը արժէքաւորելու համար, Կեդր. Կոմիտէն պաշտօնապէս «յանդիմանութիւն» [illegible] ծական շրջանների բոլոր կուսակցական եւ պետական պատասխանատու գործիչները։ Պատժական այս կարգադրութենէն զերծ չմնացին նոյն իսկ կեդրոնական պատասխանատու դէմքեր, ինչպէս՝ Հողժողկոմ Պ. Գալոեան կոլտնտկենտրոնի նախագահ Պ. Սեկանեան եւ Անդր. տրակտորի կեդրոնի լիազօրի պաշտօնակատար՝ Պ. Թումանեան։

Նոր թափ տալու համար բամպակի մթերման աշխատանքներուն, ինչպէս կարգն է նշանակուեցան նոր եւ նոր «լիազօրներ» եւ պաշտօնատարներ «կտրուկ եւ վճռական առաջադրանքներով որոշուած ժամկէտին իրականացնել «ղեկավար շտապի» ծրագրերը։

Կենտ.Կոմիտէի 21ի որոշումներով կ'առաջադրուէր հնգօրեակներու առանձին, առանձին ծրագրեր մինչեւ Նոյեմբերի սկիզբը։

Կտրուկ եւ վճռական ազդարարութեամբ կը հրամայուէր մինչեւ Հայաստանի Խորհրդայնացման տարեդարձը— Նոյեմբեր 29ը իրականացնել տասնօրեակի ծրագրերը։

Հոկտ. 28ին սակայն «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ հրատարակուած մէկ պաշտօնական հաղորդագրութեամբ կը յայտնուէր թէ՝

«Շրջանային եւ կենտրոնական կազմակերպութիւնները դեռ չեն կարողացել ծաւալել բալշեւիկեան տեմպեր՝ բամպակի հանաքի (հաւաք) եւ գնման կազմակերպման աշխատանքներում»։

Ի տես այս անբուժելի վիճակին «կենտկոմը վերջին նախազգուշացումն է անում շրջանների շրջկոմների քարտուղարներին եւ շրջգործկոմների նախագահներին» («Խորհ. Հայաստան» Հոկտ. 28)։

Բոլոր այս կարգի նախազգուշացումներն եւ վարչական տնօրինութիւնները եթէ մէկ կողմէն ցոյց կուտան այս իրապէս «չափազանց անբաւարար դրութիւնը բամպակի փրոնտում», միւս կողմէն ալ երեւան կուգայ այն ճշմարտութիւնը թէ բամպակի փրոնտի ճեղքուածքը ծածկելու համար «կենտկոմը» այլեւս անզօր է իր կամքը պարտադրելու։

— Չնայած կուսակցութեան վճռական տիրեկտիվներին՝ բամբակի բերքահաւաքը մինչեւ Հայաստանի խսրհրդայնացման 11րդ տարեդարձն աւարտելու մասին, չնայած բոլշեւիկեան շտապի կադեկորիկ պահանջին ուժերի լրիւ մօբիլիզացիով բամպակի ֆրոնտում վճռական բեկումն ապահովել, այսուամենայնիւ խայտառակ կերպով շարունակում են Թերակատարել բերքահաւաքի պլանները բոլոր ռայոններում» («Խ. Հ.» Նոյեմբեր 27)։

Թերակատարումը կ'իրացնէ ալ պարապ եւ անիմաստ խօսք չէ։ Ինչպէս տեսանք քանիերրորդ անգամ ըլլալով Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէն տուաւ յատուկ եւ խիստ հրահանգներ բամպակը ժամանակին մթերելու մասին։ Մինչեւ Նոյեմբերի սկիզբը պէտք էր մթերուէր նախատեսուած քանակի 60-70 առ 100ով իսկ մինչեւ Հայաստանի խորհրդայնացման 11րդ տարեդարձը պէտք էր մթերուէր բամպակի ամբողջ պաշարը։ Այս կտրուկ եւ խիստ հրահանգներով իբրեւ արդիւնք մինչեւ Նոյեմբերի սկիզբը ամբարուած էր 25 առ հարիւր, իսկ վերջնական ժամանակներէն հազիւ թէ հնարաւոր է եղեր ամբարել 39 առ 100ը։

— Ունչով չարդարացնող այս խայտառակ դանդաղկոտութիւնը մեր բամբակացան շրջանների կուսակցական կազմակերպութիւնների աշխատանքի գնահատականն են տալիս» կ'ըսէ ու կը կրկնէ «Խորհր. Հայաստան»ը։

Իսկ եթէ ընդունելու ըլլանք, որ Հայաստանի պետական եւ կուսակցական ղեկավարը ուշը ամբողջութեամբ շարժման էր դրուած բամպակի «Փրոնտը» ամրապնդելու, կամ պարզ խօսքով բամպակը ամբողջութեամբ հաւաքելու եւ մթերելու, համաձայն վերեւի գնահատութեան պէտք է խոստովանիլ ուրեմն որ կուսակցականեւպետական ղեկավարութիւնը հասեր է իր բարոյական սնանկութեանը։

Ժամանակ մը համայնավարները իրենց նման անյաջողութիւնները կը պատճառաբանէին «կուլակի, Դաշնակի» եւ առհասարակ դասակարգային թշնամիի ցոյց տուած «վճռական ընդդիմութեամբ»։ Այսօր որքան ալ յետին հաշուով համայնավար ղեկավարութիւնը փորձ է յիշեցնել այդ արգելքը, չի կրնար սակայն աչքերը փակել այլ իրողութիւններու դէմ։

Այսպէս օրինակ, սկիզբէն իսկ նոյն համայնավար Կեդ. կոմիտէն գործի այս վատ ընթացքին մէջ գլխաւոր պատասխանատուները նկատեց «կեդրոնական եւ տեղական կազմակերպութիւնները», ուրիշ խօսքով ոչ թէ գիւղացին, աշխատաւորութիւնը, կամ կուլակն ու Դաշնակը, այլ հատընտիր կոմունիստները, որոնք բռներ են պետական եւ կուսակցական մարմիններու ղեկավար դիրքերը։ Պատասխանատու են նոյնպէս կոլտնտեսութիւնները կ'ըսէ «Խորհ. Հայաստան»ը.

— «Ոչ միայն այն պատճառով, որ նրանք պէտք է տան ամբողջ բամպակի երկու երրորդ մասը, այլեւ այն պատճառով, որ նրանք ունին կոլեկտիվ եւ կազմակերպուած աշխատանքի ֆիզիկական առաւելութիւնները իրենց ձեռքի տակ կան խոշոր մեքենայացուած տեխնիքական միջոցներ, ունին աշխատանքի արտադրողականութիւն եւ օրինակելի աշխատանք կազմակերպելու բոլոր նախադրեալները»։

Սակայն հակառակ այս ակներեւ առաւելութիւններուն, որ համայնավարը պէտք էր հրապարակ գար կատարեալ յաղթանակով.

— «կոլտնտեսական սեկտորը բամպակի հաւաքման եւ մթերման փրոնտում գրաւում է ամենայետին տեղ»։

Վերլուծման սովորական փորձերը այս երեւոյթը գնահատելու համար, չափազանց միակողմանի եւ սխալ մեկնութիւններու կը մղէ Հայաստանի իրապէս կղզիացած ղեկավարութիւնը»։

Երբ բոլոր այս արդիւնքներէն յստակօրէն կը տեսնուի միացեալ ճակատ մը— կազմուած անխտիր կոլտնտեսականներու եւ ո'չ կոլտըտեսականներու, կուսակցականներու եւ անկուսակցականներու, «ստորին եւ վերին օղակներում գործող» պաշտօնատարներու, յիմարութիւն է առնուազն խօսիլ եւ յիշեցնել «Հայաստանի ղեկավար շտապի մարտական տիրեկտիվներու» կատարման հնարաւորութիւններու մասին։ Անըմբռնելի է մանաւանդ Հայաստանի «կենտկոմի» յաւակնոտ ընթացքը այս պարտութեան մէջ, այնատեն, երբ «կենտկոմի քարտուղարութենէն» զոր միացեալ բոլոր կազմակերպութիւնները կը քաշուին մեղադրական ատեանին, իբրեւ պատասխանատու։ Միթէ՞ այս իրողութիւնը արդէն չապացուցաներ այն փաստը թէ, Հայաստանի կազմակերպութիւնը համամիտ չէ բամպակի մասին իր կենտկոմի քարտուղարութեան քաղաքականութեանը։

Տարբեր առիթներով ալ կրկներ ենք սակայն, որ նման պարագաներուն, խորհուրդներու երկրին մէջ մարդիկ յանցանք կը նկատեն կեանքի իրական փորձերէն օգտակար դասեր հանել։

Ամբարտաւան Խանջեաններու համար ի՞նչ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ, բամպակի բերքահաւաքման ու մթերման քաղաքականութեան մէջ Հայաստանի ժողովրդական ընդդիմութիւնը, որուն մասնակից է փաստօրէն համայնավար կուսակցութիւնը, բացի Կեդրոնի «քարտուղարութենէն»։

[illegible] այս անգամ եւս ապաւինած Մոսկուայի եւ մասամբ ալ Թիֆլիսի իրենց հովանաւորներներուն, այնքան շուտ յուսահատողներ չեն երբեք։ Անոնք հակառակ «բամպակի փրոնտում»իրենց կրած «խայտառակ Լամօթալիպարտութեան»կըյամառին ի գին աճ ու սարսափի քաղաքականութեան պարտադրել իրենց կամքը, «լրիւ իրագործել բամպակի պլան»ը, երբ ձիւնն ու ցուրտը, արդէն իսկ փակեր են բոլոր յետնեալ տոկոսները։

Կենտկոմի քարտուղարութիւնը իբրեւ առաջին գործ իր դեկտ. 2-ի որոշումով պաշտօնանկ է ըրած Վեդիի շրջանի բոլոր ղեկավարները։ Իսկ վերջնական կարգադրութեան համար, հրահանգներ է տուած Հայաստանի Կոմկուսակցութեան Վերահսկիչ Յանձնաժողովին։ Շուտով տեղի կրնան ունենալ նոր պատիժներ ալ ուրիշ ղեկավարներու հանդէպ։

Եւ այս բոլորը անոր համար որպէսզի յաղթանակէ «բալշեւիկեան կամքը»։ Հոգ չէ թէ այդ կամքը կորսնցուցած ըլլայ արդէն իր բարոյական արժէքն ու ազդեցութիւնը բամպակի պայքարի անմխիթար «փրոնտում»։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Նոյեմբերէ դեկտեմբեր անգործութեան ամիսներու ընթացքին, ամերիկեան անգործութեան մասին հրատարակած պաշտօնական վիճակագրութիւն մը ցոյց կուտայ ճարտարարուեստի մէջ գործերու նուազում եւ հետեւաբար անգործութեան յաւելում։

Հուվըրի կազմակերպած սպասարկութիւնը՝ անգործներու օժանդակութեան միջոցները ուսումնասիրելու համար, 28 մեծ քաղաքներէ տեղեկագիր ստացած է։ Այս տեղեկագրերէն կը հասկցուի թէ այն քաղաքները որոնք առաւել յատկապէս կապուած են ծանր ճարտարարուեստին, ամենէն աւելի շատ անգործ կը հանեն։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

(«CHANTS POPULAIRES ARMÉNIENS»)

Բ.

Երգին երկրորդ տողը՝ (աղջիկը մօրն ուղղելով խօսքը).

— Pourquoi as-tu «dévasté» ma maison?

Կամ վեցերորդ տողը՝ (մայրն աղջկան պատասխանելով).

— Pourquoi donc aurai-je «dévasté» ta maison?

Ճիշդ չէ dévaster *բայը՝* աւերելին դէմ (Յօրի՞ն եմ տուն աւերեցիր, կամ Յօրի՞ն քո տուն աւերեցի)։ Համազօրն է démolir, ruiner, détruire, *կործանել, փճացնել։*

Տասներորդ տողը՝ (մայրն աղջկան կ'ըսէ).

— Veux-tu que je te donne au «fils du maire»— *Թարգմանուած է։*

Ուրկէ՞ ելաւ սա fils du maire*ը՝ «Քաղաքապետին տղան»։ Միթէ՞ Հայաստանի, մեղա՛յ Թուրքիոյ, հայահալած օրերուն մէջ, Վանայ, Բիթլիսի, Մուշի քաղաքապետները միշտ* Թուրք օղլի Թուրք *չէին եղած: Ու հայքրիստոնեայ որդեսէր մայր մը՝ Թուրք քաղաքապետի Թուրք տղո՞ւն է որ կ'ուզէ տալ իր սիրասուն աղջիկը…*

Բօյաճեանի երգատետրին մէջ ալ (էջ 25) *նոյն տողը Զօպանեան թարգմաներ է.*

— Je vais te donner au marchand, *կամ…* «gros» marchand։

Ո՛չ, պարոն Թարգմանիչ, հազա՛ր անգամ ո՛չ։ Ո՛չ fils du maire *է, ո՛չ* marchand, *հայերէն գմայլելի բնագրին մէջ։ Ո՛չ* veux-tu *է, ո՛չ* je vais te donner:

— Քա՛ սե՛ւ-սե՛ւ-սե՛ւաւո՛ր
աղջիկ,
Արե՛ քե՛ տամ վանայ խօ-
ջ'ին…,

Ա՛յս է մօր երգածը, եւ այս՝ [illegible] *ուրի՛շ կրակ, ուրի՛շ ծուխ՝ մեր հայրենի ծխաններուն ու գորովոտ* մայրակա՛ն սիրտերուն *մէջէն աղեգալար…։*

Մայրը չի հարկադրեր, ո՛չ ալ կը սպառնայ իր աղջկան. կը գորովի, կը խնդրէ, կը համոզէ,—

— Արե՛, իմ անուշիկ աղջիկս, հովիւէն սէրդ կտրէ՛։ Թէ կարելի է, թէ յօժար ես՝ եկուր քեզի տանք Վանայ մեծատունին…։

Մեծատունը՝ կրնայ վաճառական, չէրչի (marchand) *հըլլալ։ Իսկ* քաղաքապետի տղան (fils du maire)՝ *Ֆրանսայի գիւղերու ըմբռնումին միայն յատուկ է. հայկական պատկեր չէ։ Հայ երգի մը մէջ՝ ֆրանսական պաշտօնեայ մը գործ չունի։ Մինչեւ հիմա ո՛վ որ կարդացեր է Զօպանեանի թարգմանած այս կտորը՝ ապշեր է թէ Վանայ քաղաքապետը արդեօք թո՞ւրք է, հա՞յ, թէ Ֆրանսացի…։*

Նոյն երգին մէջ, երկու տեղ, կը հանդիպինք Moussoul *անունին, եւ երկու տեղն ալ առաջին վանկը* Mou *սխալագրուած։ Պէտք է ուղղել* Mossoul:

Դժբախտաբար Զօպանեան չէ յիշած թէ այս երգը (Քա՛ սեւ-սեւ-սեւաւոր) ո՞ր բնագրէն թարգմաներ է։ Ինծի ծանօթ եւ իմ անձա՛մբ գրի առած փոփոխակներէն ո՛չ մէկուն մէջ չկան այս տարատունք կամ այլանդակ *հատուածները.—*

— Des buffles de Moussoul, de grauds boeufs. Une grosse charrue et six couples. Un troupeou de vaches, un grand tas de bouse séchée *(իր ստորէջ ծանօթութիւնով)։ Մանաւանդ* ses grandes oreilles… *(աղջիկն իր հովիւ սիրահարին կազմականը գոված ատեն !!!).*

Դժբախտաբար կարելի չեղաւ ձեռքի տակ ունենալ օրինակ մը Շէրենցի Վանայ Սազ-*էն, որ ստուգէի թէ ան ունի՞ այս երգը եւ ի՞նչ ձեւով։*

* * *

Mère noire, au cœur noir!
Fille noire, au cœur noir!

— Քա սեւսեւսեւաւոր մարէ՛
կուրբան կ'անեմ վանայ խօ-
ջէն
իմ Սախօի յէրկէն բաժին…,
եւն. եւն.

Թարգմանուած է,—

— J'immolerais bien le fils du maire à mon Sakho, *եւն. եւն.։*

Աւելի ճիշդ էր ըսել՝ Je sacrifie, *ո՛չ ապառնի այլ հաստատական (սահմանական)։ Թողունք միւս տողերուն անճիշդ եւ անհարազատ թարգմանութիւնները։ Ինչպէս՝* gibier au bras *փոխանակ* à l'épaule *ըսելու, զի որսը՝ զարնելէ յետոյ՝ բազուկին կամ թեւին չի դրուիր, այլ կը ձգուի ուսին։ Կամ* O mon oeil, mon âme, mon poumon! *կարելի՛ բան է։ Թոքը ի՞նչ գործ ունի հոս։ Չէ՞ որ* mon «soufle» *պէտք էր ըսել։ Միայն թէ այդ տողը գոյութիւն չունի ինծի ծանօթ փոփոխակներուն մէջ…, ա՞յդ ալ Շէրենցէն է կամ* variante*է մը։ Շնորհակալ պիտի ըլլայի՝ եթէ Զօպանեան ցուցնէր աղբիւրը։*

* * *

Բայց ահաւո՛րը կայ դեռ (նոյն երգը, էջ 26).—

— Mère, que je meure «pour tes mains qui préparent le lait caillé! Que j'embrasse ton nourrisson;»

Ի՞նչպէս է հայերէն բնագիրը.—

— Մարէ՛, մեռնեմ քո մէրուցին, *(կամ* մէրոցիդ*)*,
դառնամ մեռնեմ գըրկանոցին, *(կամ* գըրկանոցիդ*)*:

Զօպանեան բնաւ չէ հասկցած երգն ու իմաստը։

Ճիշդ է, 28-30 տարի առաջ գոյութիւն չունէր գաւառական բառարան մը։ Մէրոցին *ի՛նչ ըլլալը թարգմանիչը կրնար անգիտանալ։ Թէեւ կարծեմ, դժուար չէր Փարիզի մէջ գաւառացի մը ճարել ու հարցնել։ Իսկ թարգմանիչ մը երբ անծանօթ մթերքի մը մէջէն պիտի քալէ՝ պարտաւոր է* ձեռնարկէն առաջ՝ *անծանօթ բառ ու ոճերուն ցանկը կազմել եւ գիտցողներէն անոնց բացատրութիւնը խնդրել։*

Այդպէս ըրաւ ինքը Զօպանեան՝ երբ Roseraie*ները կը թարգմանէր։ Տասնեակ մը* գուսանի-կալի վերաբերեալ *բառերուն իմաստը ինձմէ խնդրեց Կոմիտասի մէկ-երկու երգերը թարգմանելու համար։*

Chants Populaires Arméniens*ը թարգմանելու ելած ատեն՝ Զօպանեան անծանօթ բառերուն իմաստը եթէ փնտռած ըլլար՝ պիտի չիյնար ծաղրելի եւ աւաղելի սխալներու մէջ, ու պիտի չթարգմանէր.*

— Que je meure «pour tes mains qui préparent le lait caillé!».

«Ձեռքե՛ր»,«մածո՛ւն»…. ի՛նչ բանաստեղծական!!! գիւտ։ «Ի՛նչ գռեհիկ, հասարակ, անթոյլ քնար»— պիտի ըսած ըլլան ընթերցող օտարները…։

Մէրոց՝ *կը նշանակէ 1.* մակրդոց *(բայց ո՛չ մածուն=* lait caillé), *2.* մայրական գիրկ, ծոց, *որուն մէջ կը սնի կը մեծնայ երախան, մօրը* գըրկանոցը(= *գիրկի երախայ)։*

Եթէ Զօպանեան խղճամիտ ու ուշադիր աշխատող մը ըլլար՝ տեսած պիտի ըլլար իր գիրքին տպագրութենէ (1903) *առաջ, այդ զոյգ բառերը, բացատրուած եւ օրինակով հաստատուած.—*

— Մէրոց *(մայրութիւն,* Բիւրակն *Ազգ. Շբթրթ. 1898էջ183),* *որ դժբախտաբար չունին թէ՛ Ամատունի վրդ.ի* Բառ ու բանը, *եւ թէ՛ Աճառեանի* գաւառական Բառարանը, *թէեւ երկուքն ալ աչքէ անցուցած կը թուին իբրենցմէ առաջ լոյս տեսած ազգագրական ժողովածուները)։*

— Գրկանոց *(24)= գրկի տղան Բիւրակն Ազգ. Շաբաթաթերթ 1898 էջ 183.*

(Այս երկրորդ բառը՝ 1906ին Լին. Ազգ. Ժղվծ.*ի Զ. հատորին 301 երեսին վրայ ալ յիշուած է երկիցս։ Ամատունի վրդ.՝* Բառ ու բանի *մէջ վրէպով դրած է Ա. 301)։*

Պատկերը՝ իր ճիշդ գիծերուն մէջ՝ բանաստեղծութեան գմայլելի գլուխ-գործոց մըն է, ու երգին ամէնէն գեղեցիկ հատուածը.

— Գիւղի իրեն ամենօրեայ կեանքին ընկեր եղող հովիւին *սիրտ տուած աղջիկը,* Կըսօն, *մօրը հետ այդչա՛փ բացնելէ բացատրուելէ յետոյ, կը դառնայ ներզօր եռանդով մը կը փաղաքշէ մայրը, կ'ուզէ կակղեցնել անոր* վշտացած *(=սեւաւոր) սիրտը ու կ'ըսէ.*

— «Մայրի՛կ, մեռնի՛մ, մատա՛ղ ըլլամ, երախտագէտ սըրտով զոհուի՛մ՝ քու մայրական սրբազան գիրկիդ *(=* Մէրոցիդ*), որուն մէջ սնուցած-մեծցուցած* երախադ եմ ես *(=* գրկանոցդ*), ու անո՛ր ալ մատաղ ըլլամ, զի քու հարազատ պատկերն եմ…։*

*Դրէք քով-քովի՝ այս անմահ իսկական պատկերը՝ հայ ընտանեկան մայր-որդիական սրբասուն յարկին, եւ Զօպանեանի՝ «*ձեռքերո'վ շինուած մածունի*» եղջերաւոր թարգմանութիւնը…., չէ՞ք զարհուրիր։*

Ալ չեմ գիտեր՝ ձեռքո՞վ *թէ* ոտքով *կը շինեն այս տեսակ* մածունը…։

Իսկ երբ մեռնիմը՝ que je meure *է թարգմաներ առաջին տողին մէջ, ինչո՞ւ* դառնամ մեռնիմը՝ que j'embrasse *ըլլայ։ Ազատ թարգմանութեան իրաւունք ունի՞ մէկը* որժողովրդի *ստեղծագործութիւնը պիտի վաբածէ օտար լեզուի մը՝ հարազատօրէն։*

Իսկ Chants Pop. Arm.*ի մէջ, ծայրէ ի ծայր, շատ անգամներ կը տեսնենք որ Զօպանեան՝ քմահաճոյքն ու անտեղեակութիւնը՝ չփոթեր է խղճամիտ ու հմուտ թարգմանիչի պաշտօնին հետ։*

* * *

Շարունակելով քննութիւնս Chants Populaires Arméniens*ի հատորին մէջ, երես 27-28, կը հանդիպիմ այս տողին.—*

— Il m'aurait «lavé (*) la tête avec de l'eau de teghtir», *ստորանիշով ստորէջ ծանօթագրուած՝* «Nom d'une plante d'Arménie»։

Հայ եղէք ու մի՛ հասկնաք կազմութիւնը՝ շատ պարզօրէն բարդուած բառի մը, դե՛ղ-դի՛ր*։ Այսինքն՝* դեղ-դնելու *գործիք՝* աչքե՛րը դեղ *(ծարիր) դըրող գործիք։ Որ կէս մատի չափ կարճ ու մէկ ծայրը նուրբ, ողորկ, ոսկորեկ մըն է, կը թաթխեն փոշիացած ծարիրի մէջ՝ կը քաշեն աչքերուն մէջէն, աչքերը ծարուրելու համար։*

Այստեղ «գլուխը լուալ» *գործ չունի. մէ՛կ։ Երկրորդ՝ դեղդիրը ուրկէ՞ գտած է Զօպանեան իբր* «Nom d'une plante d'Arménie (Հայաստանի բոյսի մը անունը…)։»

Ի՛նչ յանդգնութիւն, չգիտցած բան մը՝ վճռապէս «ա՛յս» է ըսել ու արձանագրել… ի պէտս զարգացելոց։

Վաղը եթէ մէկը — Եւրոպացի մը կամ ոչ-հայագէտ հայ մը — ելլէ բուսաբանք փնտռել հայագիտական հրատարակութիւններու մէջ, ու հանդիպի Զօպանեանի teghtir *բառին «*Nom d'une plante d'Arménie*»։*

— Ահա՛ նոր բուսաբան մը՝ պիտի ըսէ։ Ու մեր հայկական բուսաբանութիւնը պիտի օժտուի բոյսով մը՝ որուն անունն է դեղդիր, եւ որուն ջուրովը *գլուխ կը լուան…։*

Ո՛վ ունայնամտութի՛ւն, ելեւալու մարմա՛ղ,— քու անունով ի՛նչ գրիչ-ոճիրներ գործուին…։

Ու կը ներկայացուին Ակադեմիայի, եւ այդ Ակադեմիան ալ Ֆրանսական Ակադեմիան է, ու գայն կը պսակէ իր գրական մրցանակովը, իբր հմուտ գրագէտ-լեզուագէտի գործ…։

ՑԻԹՈՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽՈՐՀԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

ՎԱԼԱՆՍԻ ԲԱՆՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՕՐԻՆԱԿԸ

Հայրենակիցներ,

ՎԱԼԱՆՍ, 22 դեկտ.— Ստորագրեալներս Վալանսի Կանձիրի ինքնաշարժի աշխատանոցի 12 հայ բանուորներս, ամէն օր ականատես ըլլալով մեր հայրենիքը շահագործող հայրենակիցներուն թշուառութեան, իբրեւ հետեւանք տնտեսական տագնապի, եւ նկատելով որ մեր ազգային մարմինները ոչ մէկ դրական քայլ առած են, կոչ կ'ընենք սթափելու եւ գործի ձեռնարկելու։ Անգործութիւնը արդէն իր նախատեսուած սահմանը անցաւ։ Աչքաւսիկ մենք 10ական ֆրանքով հիմը դրած ենք անգործներու օգնութեան սնտուկին, որուն առժամեայ վարչութեան անդամներն են Պ. Պ. Յակոբ Կոշկակարեան՝ ատենապետ, Մասիս Մանասէլեան՝ ատենադպիր, Յարութիւն Մաղաքեան՝ գանձապահ։ Մենք իբրեւ եղբայրական պարտականութիւն որոշած ենք ամէն ամիս շարունակ վճարել, մինչեւ որ հրապարակ գայ ազգային կեդր. մարմին մը։ Մինչ այդ, գումարը պիտի միայ գանձապահին մօտ անձեռնմխելի։ Նաեւ վարչութիւնս հրաւէր պիտի կարդայ առանձին առանձին Վալանսի բոլոր կազմակերպութիւններուն՝ քաղաքական թէ հայրենակցական միութիւններուն, որպէսզի պաշտօնական մարմին մը ընտրեն եւ մատակարարեն գումարը։

Ստորագրեալներս.—

Մարտիրոս Փօյաճեան 10, Յարութիւն Մաղաքեան 10, Յակոբ Կօշկակարեան 10, Յովսէփ Փօյաճեան 10.50, Յակոբ Գասպարեան 10, Գէորգ Քասեան 10, Մասիս Մանասէլեան 5, Լեւոն Փերզիկեան 10, Փանոս Թնկրեան 5, Երուանդ Թումասեան 5, Նշան Թեպօեան 10, Մանուկ Պարոնեան 8։ Գումար 103 ֆրանք 50 սանթիմ։

Առժամեայ վարչութիւն

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱՅԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Ղարաքիլիսայի հայ պետական թատրոնին հիմը դրուած է 1931ի ապրիլին եւ կը համարուի Հայաստանի պետական 3րդ թատրոնը։

Առաջին թատերական եղանակին, ապրիլէն մինչեւ նոյեմբեր, խումբը բեմադրեց 7 թատերախաղ 100 անգամ, ներկայացումներ տալով ոչ միայն Ղարաքիլիսայի, այլեւ շրջանային կարգ մը արդիւնաբերական կեդրոններու մէջ (Ջորագէտ, Դրանիտ, Մանես, Ալլահվերդի, եւն.)։

Շրջանային կոմիտէն խումբին յատկացուցած է 6000 րուբլի իբրեւ պետական նպաստ, խումբին միացեալ ծախքեր գոցուած են ներկայացումներու հասոյթով։ Արձանագրուած կանոնաւոր հանդիսատեսներու թիւն է 1500, որոնք կ'ապահովեն 2830 րուբլի։

Խումբը կը բաղկանայ 17 հոգիէ, մեծ մասը բանուորներ են։ Երկրորդ թատերաշրջանը սկսաւ 10 դեկտեմբերին։ Խաղացանկը կը բաղկանայ 10 թատերգութիւններէ, 3ը հին։

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՍԵՒԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Իտալացի ճարտարագէտները, որոնք, ինչպէս գրեցինք, Հայաստան գացեր էին, Ներկայացան գործավարներու խորհուրդին փոխ-նախագահ Երզնկեանի եւ խորհրդակցեցան պահ մը։

Խօսեցան նաեւ Սեւանի ջրհագործման մասին։ Երզնկեան յայտնեց թէ կառավարութիւնը կը խորհի Սեւանի հարցը լուծել ի նպաստ Անդրկովկասի ժողովրդական տնտեսութեան, հետեւաբար լճին ջուրը պէտք է օգտագործուի ելեկտրական ուժ հայթայթելու համար, նկատի առնելով ոչ թէ տեղական, այլ Խորհրդային Միութեան շահերը՝

Փրոֆ. Օմեդիօ գտնեց (ի՛նչ հա՞րկէ) կառավարութեան ծրագիրը, որ երկրին բնական ուժերը կ'օգտագործէ ոչ թէ տեղական, այլ ամբողջ Միութեան շահերուն համար։ Փրոֆ. Օմեդիօ յայտնեց նաեւ թէ արդէն Հայաստան հարուստ է ջրային աղբիւրներով, որոնք կրնան օգտագործուիլ ոչ միայն ելեկտրականութիւն հայթայթելու համար Խորհրդային Միութեան, այլ նաեւ ոռոգման միջոց դառնալու համար երկրին, ուրկէ կը բխին։ Միւս կողմէ նկատել տուաւ որ Սեւան հսկայական աղբիւր է, եւ կարելի է օգտագործել թէ ելեկտրական ուժ արտադրելու, թէ երկրին գիւղատնտեսութեան ուժ տալու կրկնակ տեսակէտներով։

Երզնկեան յոյս յայտնեց, որ խորհրդային ու օտար մասնագէտներու ուժերով Սեւանի հարցը կը լուծուի լաւագոյն ձեւով։

Զրոյցէն յետոյ, նոյն օրը իտալացի մասնագէտները մեկնեցան Թիֆլիս։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԴԱՇՆԱԿ ՀՕՑՐՈՒՆ» ՄԱՔՍԱՆԵՆԳ...

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Է ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

«Միլլիյէթ» կը շարունակէ իր «յայտնութիւնները» Սուրիոյ մաքսանենգութեան գաղտնիքներու մասին: Այս առթիւ հրատարակած է նաեւ Սուրիոյ սահմանագլուխի քարտէսը, եւ ձեւցիբէէն մինչեւ Միջերկրական:

դեկտեմբեր 19ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ հեքեաթները.—

Թուրք թերթը մանաւորաբար կ'անդրադառնայ Հալէպի կացութեան մասին եւ կ'ըսէ թէ այդ քաղաքը մաքսանենգութեան ամենագլխաւոր կեդրոնը դարձած է, ուր բազմաթիւ անօթի Հայեր, մեծ շահերու ակնկալութեամբ, հոն խուժած են։

Յօդուածագիրը շարունակելով կ'ըսէ.— «Կուսակցութիւններուն հաւաքած դրամները, ծանօթ Դաշնակներու դրամագլուխները, ինչպէս նաեւ Հօյպուն հրոսախումբերուն տրամադրելի բոլոր գումարները ամբողջութեամբ մաքսանենգութեան յատկացուեցան։ Հալէպի վաճառականութիւնը իրենց ձեռքը առին եւ անոնց թիւը այդ քաղաքին մէջ 39 հազարի կը հասնի։

«Լեւոն Շամլեան, Տօքթ. Պասմաճեան, Լիճէցի Շաշեան, Իզմիթցի դեղագործ Սարգիս, Մուրատճան, Ժագ, Աթանաս Պօյաճեան, Արմէն Պապիկեան, Հրանդ Քէօսէեան, Մանուկ, Տօքթ. Խուրշիտեան, սեղանաւոր Գրիգոր Քունտաքճեան եւ Արմենակ Զօմպաեան մաքսանենգութեան մասնաճիւղերուն վարկ բացող յայտնի դէմքեր դարձած են։

Մաթոսեանին ծխախոտի ընկերութիւնը եւ Հօյպուն հրոսախումբին մէկ մասնաճիւղն էր։ Ռասմօ, Միշել Օպէյճի, Չոբեպան Հէյլա Զիա, ինչպէս նաեւ ուրիշ քանի մը տեղացիներ մասնակցեցան այս շահաւէտ սակայն աղտոտ գործին։ Քաբուլի մաքսանենգութիւնը ասոնց մենաշնորհ դարձած էր, իսկ շաքարի մաքսանենգութիւնն ալ քանի մը Հրեաներու ձեռքը անցած է։ կեդրոնի այս դրամատէրերը, սահմա՛ն վրայ մթերանոցներ հաստատելու համար ամէն զոհողութեան յանձնառու կ'ըլլան։ Որքան որ մութ անցեալի տէր եւ ձեռքը ոտքը բռնող մարդ կայ, այս մթերանոցներուն շուրջ հաւաքուած են։

Սահմանին ամենամօտիկ մէկ գիւղը Ազազ մաքսանենգութեան կեդրոն ընտրուեցաւ։ Այդ գիւղին եւ շրջականերուն մէջ, մաքսանենգներու պետը Պէշիր Գասպարեան, քիչ առենէն մեծ գործունէութիւն ցոյց տուաւ։ Ան, իր ստորին խաւէն դուրս ելլելով, ինքզինքին գիտական պիւռօյի մը պետի հանգամանքը տուած, աշխարհագրական եւ տնտեսական պայմանները ուսումնասիրելով, հիմը դրած է մաքսանենգութեան ապագայ շուկային։

Վերջապէս այդ գիւղը այնպէս մը եղաւ որ քանի մը տարուան ընթացքին 560 տուն բնակիչ ունեցաւ եւ անոր գործունէութեան սահմանները տարածուեցան մինչեւ Մարաշ, Ատանա, Սիվաս եւ նոյնիսկ Ամասիա։ Այսպէս Քիլիսի ներածման առեւտուրի կեդրոնը Ազազ փոխադրուեցաւ եւ բազմաթիւ Հայեր ու Քիւրտեր Գասպարեանի գործակալները դարձան, այդ շրջանի գիւղերուն մէջ։

Աչքաւսիկ կը ներկայացնենք այդ գործակալներէն Հայերուն անունները.— Մանուկ, Համի Յովսէփ, Յովհաննէս, Գրիգոր, Արթին, Աւետիս Ուստա, Խորէն Տուտեան, Յակոբ։)

Յօդուածագիրը, հետեւեալ խորհրդածութիւններով կը վերջացնէ իր գրութիւնը՝

«Ասոնք իրենց առօրեայ առեւտուրէն օրական 20 հազար դրուշ հնչուն դրամ կը վաստկին։ Սակայն հարստութեան այս կոհակներուն մէջ յլփացողները, ամէն վայրկեան վախի եւ սրտադողի մէջ են։ Այսպէս, անցեալները երբ թրքական զօրամասերը այդ շրջաններուն մէջ հողային քննութիւն կը կատարէին, մաքսանենգներէն անոնք, որոնց քսակը համեմատաբար աւելի պարարտ է, նախընտրած են գիշերը Հալէպի մէջ անցընել, այնքան մեծ էր իրենց սրտադողը։

Արդարեւ, դաւաճանները վախկոտ կ'ըլլան»։

ՆԵՐԱԾՈՒՄԸ ԱՐՏԱԾՈՒՄԷՆ ԱՒԵԼԻ

Թուրքիոյ Արտածումներու Գրասենեակը, 1931ի 11 ամիսներուն առեւտրական ընդհ. կացութիւնը ճշդած է։ Պատրաստուած վիճակագրութեանց համաձայն, 1931ի տասնըմէկ ամիսներու ընդհ. Ներածումներուն գումարը կը հասնի 118,925,535 ոսկիի, իսկ արտածումներուն գումարը կը հասնի 117,164,167 ոսկիի։ Անցեալ տարի նոյն ամիսներուն ընթացքին ներածումներուն գումարն էր 132,153,932 իսկ արտածումներունը 137,968,870 ոսկի։

Այս տարուան 11 ամիսներու ներածումները, անցեալ տարուան նոյն ամիսներու ներածումներուն հետ բաղդատելով 13,228,397 ոսկի նուազ են։ Իսկ արտածումները 1930ին բաղդատմամբ 25,804,703 ոսկի նուազ են։ Ասոր պատճառը այն է որ 1929ին, մաքսային սակացոյցին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուած ըլլալով, արտածումները շատցած էին եւ 1930ին ալ նուազած։

1929ի արտածումներուն ընդհ. գումարը կը հասնի 126,311,810 ոսկիի իսկ ներածումներուն գումարը 241,242,189 ոսկիի։ 1931ին արտածումներն ալ թէեւ քանակութեան տեսակէտով շատ են, սակայն արժէքի տեսակէտով ներածումները նուազ։ Ասոր պատճառը այն է որ աշխարհի բոլոր արտածումներուն գինները մեծ անկում կրած են։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԽԱՐՊԻՆ (Մանչուրիա).— Քալիֆորնիոյ ռուսական գերասանական Միութեան նախագահ Պ. Լիւբիմօֆի «Ռաբոր» թերթի 276 թիւին մէջ ներկայացնելով գիտական, գեղարուեստական ասպարէզի վրայ փայլող երիտասարդ ուժերը, մասնաւորապէս կը յիշատակէ երիտասարդ ջութակահար Պ. Գրիգոր Տէր Յակոբեանի երաժշտական բացառիկ տաղանդը։

Երիտասարդ հայրենակիցը, բնիկ Նուխեցի եւ համայնքին գինեգործ Պ. Թադէոս Տէր Յակոբեանի որդին է, որ Խարպինի ռուսական գիմնազիոնը փայլուն կերպով աւարտելէ յետոյ, ղրկուած է Ամերիկա, բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու։ Երաժշտական բացառիկ տաղանդը զինքը արժանացուցած է իտալական ծանօթ երաժշտանոցի մը հրաւէրին, ձրիաբար կատարելագործելու արուեստը։ Երիտասարդը ընդունած է այս հրաւէրը։

կասպ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱԴՆԱՊԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 24 դեկտ. (Սեփ. Թղթ.).— Անցեալ անգամ խոստացեր էի գրել միւս շրջաններու մասին։

Այդ երկու շրջաններէն մէկը, Քոմելն է, որ կը գտնուի Վիէնէն 25 քիլոմ. հեռու, Վիէն-Ռընաժի մէջտեղը (Իզեր)։ Այստեղ կը գտնուին 8-10 գործաւոր հայրենակիցներ, որոնք երկու տարի առաջ Վիէնէն գացած էին, մետաքսի գործարանը աշխատելու համար։ Երկու տարի էր, որ շարունակ համեստ օրականով, տուներու եւ պարտէզներու լաւ պայմաններով— գրեթէ ձրի— կը միային այդ գիւղաքաղաքին մէջ։ Դժբախտաբար՝ ամիս մը առաջ, գործերը թուլցած ըլլալով, գործատէրը բոլոր օտարականները դուրս կը թափէ, որոնց կարգին մեր հայրենակիցները։ Այսօր բոլորն ալ անգործ, բնաւանիքի եւ զաւակներու տէր, դժբախտութեան ենթարկուած են։ Այնտեղ, նպաստ ալ չկայ, եւ եթէ Վիէն գան, գէթ նպաստ առնելու համար, պէտք է վեց ամիս ապրած ըլլան քաղաքին մէջ։ Երկրորդ՝ շատ դժուարութիւններ կը ցուցնեն, բնակելու համար քաղաքին մէջ։ Անգործութեան պատճառով է որ, այս դժուարութիւնները կը հանեն, որպէսզի նպաստ ստացող գործաւորներու թիւը չաւելնայ։

ՓՈՆԹ'ԵՎԼԷՔ.— Վիէնի մօտիկ արուարձան. այս շրջանին մէջ կը գտնուին քանի մը գործարաններ, որոնց բոլորին մէջ ալ Հայեր կ'աշխատին։ 1. «Մաֆալին», կերպասեղէնի գործարան մը, որ ունի աւելի քան 200 գործաւոր։ Այստեղ կ'աշխատին 10 Հայեր, 9ը այր եւ մէկը կին։ Հայերու չափ ալ ուրիշ օտարականներ հազիւ կան. միացեալները բոլորն ալ տեղացիներ կամ հպատակներ են։ Այս տարուան ընթացքին, մինչեւ այսօր, շաբաթական 48 ժամ կ'աշխատին շարունակ։ Անցեալ տարի, թէեւ գործերը այնքան թոյլ չէին, գրեթէ բոլորովին դռները փակելով բանուորները փողոց թափած էր։ Բարեբախտաբար, այս տարի, բաղդատելով ուրիշ կերպասի գործարաններու հետ, գործերը շատ լաւ են եւ օրականները գոհացուցիչ։ Այրերը կը ստանան 26-28 ֆր. օրական։

2. «Տընոլի» փոքր մանարան.— Այս գործարանն ունի 25ի մօտ գործաւոր, որոնց 7ը հայ, 5ը այր եւ 2ը կին։ Այստեղ ալ, գրեթէ օրականները հաւասար են վերը յիշուած գործարանի օրականներուն. մինչեւ այսօր կ'աշխատին, սովորական 48 ժամ շաբաթը, բայց, այս օրերս որոշ թուլութիւններ կը զգացուին։

3. «Ֆօնտըրի» (ձուլարան) նոյնպէս փոքր գործարան մը, ուր կը ձուլուի արճաթ, եւ քիչ քանակութեամբ ոսկի։ Ունի 20է աւելի գործաւորներ, որոնց 8ը Հայ։ Գործարանը այս տարուան հոկտեմբերի վերջերը, յանկարծ կանգ առաւ, բոլոր գործաւորները հանելով։ Բարեբախտաբար շատ չտեւեց, հազիւ երկու շաբաթ։ Նորէն գործաւորները ներս առնելով՝ վերսկսաւ սովորական աշխատանքին, եւ մինչեւ այսօր կ'աշխատի շաբաթական 48 ժամ։ Օրականները 30էն պակաս չեն, գործերը աղտոտ եւ դժուար։ Հնոցի մը առջեւ է որ կ'աշխատին։

4. ՓԵԼԷ, (Խաղախորդարանի բաժին).— Ունի մօտ 75 բանուոր-բանուորուհիներ. այստեղ Հայերուն թիւը 38 է, 35 այր եւ 3 կին։ Այս տեղ կը պատրաստուին կօշիկի գործարանին համար հում նիւթեր (կաշի եւն.)։ Երբեմն գործերը անտանելի են, ամառը հոտէն եւ ձմեռը ցուրտէն (շատերուն գործը ջուրին մէջ է)։ Բայց եւ այնպէս մեր հայրենակիցները 6-7 տարիէ ի վեր կը տոկան, այս աղտոտ եւ անտանելի գործին մէջ։ Այստեղ գործադուլութիւն երբեք չէ եղած ոչ 1926-27ին եւ ոչ ալ ներկայիս։ Կ'աշխատին շարունակ 48 ժամ եւ երբեմն ալ աւելի ժամեր կ'ունենան։ Օրականները այր մարդոց համար 25-27ն է, իսկ կիներու համար 16-17 ֆր։ Օրականները գոհացուցիչ չեն, բաղդատելով գործին ծանրութեան հետ։

5. «Կօշիկի բաժին».— կ'աշխատին 400է աւելի գործաւոր գործաւորուհիներ։ Այս շրջանին մէջ, ամէնէն մեծ գործարանը այս է, որ ունի խաղախորդարանի բաժնին հետ միասին 500 գործաւոր։ Այս բաժնին կէսէն աւելին կը կազմեն Հայերը։ Կը պատրաստէ կօշիկ եւ սանտալ։ Սանտալի բաժինը այս տարուան ընթացքին 8 ամիս հազիւ լման աշխատեցաւ, եւ 4 ամիս է որ, շաբաթական 40 ժամ կ'աշխատին, եւ երբեմն ալ աւելի պակաս։

Դեկտ.23էն սկսեալ,սանտալի գործերը կեցան, եւ մինչեւ յունուար 4 չպիտի աշխատին։ Այս բաժինը ունի մօտ 50 գործաւորներ, որոնց առնուազն 40ը հայեր են։ Կօշիկի գործը մինչեւ այսօր տակաւին չէ ազդած եւ շարունակ բռնած է շաբաթական 48 ժամ։ Օրականները լաւ են, 24էն 32 ֆր. այր մարդոց համար, իսկ կիներու 14էն մինչեւ 24։ Հարիւրին 10ի խնդիրը կը միայ առկախ։

Այս օրերս, իրեն դիմող Ֆրանսացիները բոլորն ալ ներս առնելով կը տեղաւորէ գործարանին մէջ։ Այս տեղաւորումը մեզ ծանր կասկածներու տակ կը ձգէ։ Եթէ հարիւրին տասի խնդիրը չըլլայ, ինչպէս կը տեսնուի, այս շրջանին գործերը առ այժմ լաւ են, բաղդատելով միւս շրջաններու հետ։

Ուրիշ քանի մը գործարաններու մէջ ալ կան 8-10 Հայեր, որոնք կ'աշխատին, շաբաթը տեղ-տեղ 3-4 եւ 6 օր։ Այս շրջանին մէջ կան հինգ անգործներ, որոնց 2-3 հոգին դուրսերէն եկած են, գործի համար։ Անցեալներն ալ քանի մը հոգի եկած էին եւ գլխիկոր վերադարձան իրենց տեղերը։

Յաջորդ անգամ մեր գաղութի առեւտրականներու եւ արհեստաւորներու մասին։

Ն. Գալէ

Յ. Գ.— Անցեալ անգամուան թղթակցութեանս մէջ, («Յառաջ» 19 դեկտ.) սխալմամբ գրած էի Վիէնի 200 գործարաններէն հարիւրին 20ը կերպասեղէնի են, պէտք է ըլլայ— հարիւրին 80ը։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՉԻՉԷՐԻՆ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻ ԻԲՐԵՒ ԴԱՏԱՐԿԱՊՈՐՏ

Մէկ քանի շաբաթ առաջ, խորհրդային ոստիկանութիւնը Մոսկուայի մէջ կը ձերբակալէր գէշ հագուած, թափթփած զգեստներով եւ գինով վիճակի մէջ դատարկապորտ մը, որ զարմանալի կերպով կընմանէր խորհրդային Նախկին արտաքին գործավարին՝ համբաւաւոր Չիչէրինի։ Կը յիշուի թէ Ստալին խորհրդային գործավարներու մաքրագործման պահուն, ճամբու դրեր էր Չիչէրինը։

Ձերբակալեալը՝ իրօք Չիչէրինն էր։ Իր շնորհազրկումէն յետոյ, Չիչէրին շատ գէշ թշուառութեան մատնուած էր եւ անբուժելի հիւանդութիւն մըն ալ ստացեր էր։ Ի զուր փորձեր էր ստորադաս պաշտօն մը ձեռք ձգել, բայց ամէն պաշտօնատունէն ալ զինքը ճամբու դրեր էին, մեղադրելով թէ կապեր ունի օտար պետութեանց հետ։ Պաշկ զինուորներուն հրաման տրուած էր ասկէ առաջ մուտքն արգիլելու գործավարութեանց։

Ցուսահատ Չիչէրին, ինքզինքը յանձնեց վոտկայի մխիթարութեան եւ գիշերը անցուց ոստիկանական բանտը գինով վիճակի մէջ։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Սուրիոյ մէջ մարդահամար կը կատարուի։ Այս առթիւ, իշխանութիւնները հրահանգած են մուխթարներուն որ, երբ վկայագիր կուտան նոր անձնագիր ստացելու համար, պէտք է նախ քննեն թէ վկայական ստացող անձը համայնավա՞ր է թէ ոչ։ Հաւանական է որ նմանօրինակ յանձնարարութիւններ ալ եղած ըլլան կրօնական իշխանութեանց, որովհետեւ նուֆուսի պաշտօնատունը անձնագիրները կուտայ հիմնուելով Մուխթարներու եւ կրօնական իշխանութեանց կողմէ տրուած վկայագիրներուն։

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը կարծէ թէ սոյն նախազգուշական կարգադրութիւնը աւելի պիտի դժուարացնէ անձնագիր ստանալու համար Հայերու կողմէ կատարուելիք դիմումները, որոնք մինչեւ այժմ բաւական դժուարութեանց կը բախէին արդէն։

Ահա թէ ի՛նչ փորձանքներ կը բանայ ամբողջ ազգի մը գլխուն, քանի մը ցնորամիտներու անխորհուրդ ընթացքը։

ՊԱՊԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ ՄԷԿ ՃԱՌԸ

Պապը երկար ճառ մը մէջ անդրադարձաւ հակակրօնական պայքարին, անգործութեան եւ դրամաթափութեան ու խաղաղութեան հարցերուն .— Ռուսիա, Մեքսիկա եւ Սպանիա ըսաւ, հաւատքի դէմ լուրջ սպառնալիքներու եռանկիւն մը կը կազմեն»։ Գալով անգործութեան, Պապը կը դժգոհի որ պետական մարդերը չեն մտածեր Աստուծոյ մասին։ Բայց բոլորը պարտաւոր են յիշել թէ Աստուծմէ միայն պէտք է դարմանը խնդրել անգործութեան։ Ոմանք պիտի ըսեն թէ Պապը ինքը պէտք է օրինակը տայ։ Պապը կ'ընէ ինչ որ կրնայ եւ կը յայտնէ թէ Վատիկանի կողմէ ձեռնարկուած կարգ մը գործերու մէջ 8000 բանուորներ կ'աշխատին։

Գալով զինաթափութեան եւ խաղաղութեան հարցին, ըսաւ ոմանք պիտի հարցնեն դարձեալ թէ Պապը չպիտի ուղէ իր խօսքը ըսել այս մասին։ Պապը ոչինչ պիտի ըսէ, որովհետեւ քանիցս արդէն իր խօսքերը կրկնուած են իր կողմէ, կամ իր նախորդներուն կողմէ, բայց մտիկ ընող չէ եղած, յաճախ նոյնիսկ, խեղաթիւրած են, վէճի տեղի տալու սատիճան։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Ֆրանսա եւ Ռումանիա կնքեցին առեւտրական համաձայնութիւն մը, որով Ֆրանսա յանձն կ'առնէ ֆրանսական շուկայի պէտքերը նկատի ունենալով, առաւելութիւններ տալ ռումանական ցորենի ներածման, ինչպէս եղած է հունգարական եւ սերպիական ցորեններուն համար։

Ֆրանսական արտադրութիւններու համար, (գլխաւորաբար հօտեղէնի, կտաւեղէնի, զգեստեղէնի եւ ինքնաշարժ) համաձայնութիւնը կը բովանդակէ կարգ մը մաքսային զեղչեր։ Պեսարապիոյ եգիպտացորենին որ կը ծառայէ հաւերու եւ արջառի սնունդին։ Ֆրանսա մաքսային նոր զեղչ մըն ալ պիտի կատարէ եւ անոր Ֆրանսա ներածման ձեւակերպութիւնները կարելի պարզութեան պիտի վերածուին։

Ներկայիս բանակցութիւններ կը կատարուին ռումանական քարիւղի ներածման համար։

ՕՐԻՈՐԴ ԵՒՐՈՊԱ

Օրիորդ Եւրոպա, թիւ 1930, հելլենուհի Տիփլարաքու, կ'ըսեն թէ նշանուեցաւ կոմսադարտիկի մը հետ։

Օտար գործաւորները.— *Անգործութիւնը թեթեւցնելու համար Սէն-Ինֆէրիէօրի նահանգապետը, քաղաքապետներուն յիշեցուց թէ համաձայն 1898 յունուար 10ի հրամանագրին, պետութեան հաշուոյն կնքուած պայմանագրութեանց մէջ պէտք է մտցնեն յօդուած մը, որով յանձնառուն պէտք է ճշդէ իր բանեցուցած օտար գործաւորներուն թիւը։ Նահանգապետը թելադրած է նաեւ որ կարելի եղածին չափ քիչ սահմանեն օտարականներու թիւը, այս պայմանագրութեան մէջ, համաձայն կատարուելիք աշխատանքներուն։*

Քաղաքական ոճիր մը Թիֆլիսի մէջ.— *Սուրիոյ մէջ քաղաքական յանցանքով դատապարտուած անծանօթ անձ մը, որ անցեալները Հալէպի բանտէն փախչելով Թիֆլիս ապաստանած էր, անծանօթի մը կողմէ սպաննուած եւ դիակը դարձեալ սուրիական հող փոխադրուած է։ Կը կարծուի թէ ոճրագործը քաղաքական կուսակցութեան մը կը պատկանի։*

Երկու ամիսէն տագնապը կը վերջանայ, *ըսած է Անգլիոյ Պետական Դրամատան Տնօրէնը, տեսակցութեան մը ընթացքին, զոր ունեցած է Լոնտոնի մէջ, Յունաստանի Պետական Դրամատան Տնօրէնին հետ։ Անգլիացիին այս կարծիքը, Յոյնը իր կառավարութեան հաղորդած է Աթէնք, հեռաձայնով։*

Ռուսիա ջուր պիտի խմցնէ.— *Ռուսիա որոշած է հանքային ջուր խմցնել աշխարհի, կազմակերպելով ջուրի վաճառամարտ մը եւ այս նպատակով ալ, նորոգելու վրայ է արհեստական հանքային ջուրի Լէնինկրատի գործարանը։ Այս գործարանը որ բարգաւաճ վիճակ մը ունէր պատերազմէն առաջ, լքուած էր յեղափոխութենէն ի վեր։ Յունուար 1էն սկսեալ պիտի սկսի բանիլ։*

Կը նախատեսուի որ 1932ի ընթացքին, պիտի կրնայ ծախու հանել 4 միլիոն սրուակ զանազան հանքային ջուրեր, Պարլսպատի, Մարիէնպատի, Վիշիի։ Եանոսի ջուրեր եւլն։

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Ագշէհիրի Հայր. Միութեանկողմէ, ի նպաստ անգործ բազմանդամ ընտանիքներու, ղեկավարութեամբ դերասան Պ. Ղազէրեանի։

Այս Կիր. իրիկուն ժամը 8.30ին 84 Րիւ Շափ, Սալօն Շափի մէջ

ՏՕՆԱԾԱՌ 1932

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի կըընոպլի մասնաճիւղին կողմէ։ Այս կիրակի ժամը 1.30ին Քռուա Ռուժի Սալ տը ֆէթի ընդարձակ սրահին մէջ։ Ճոխ յայտագիր։

Մուտքը 3 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Կը փնտռուին Խարբերդի Աշուան գիւղէն Արամ եւ Տաճատ Յակոբեանները, իրենց մօր անուն՝ Սարա, հօր անուն՝ Մանուկ։ Տարագրութեան միջոցին մայրերնին մեռած է եւ իրենք մնացած են Հալէպի եւ Ուրֆայի շրջանակին մէջ գտնուող Սաւրուճ գիւղը։*

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց հօրեղբօր Պ. Յակոբեանի, 14 Rue Ortolan, Paris։ *Ճշգրիտ լուր տուողին 500 ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։*

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Իստէլիի Հայր. Միութիւնը կը փնտռէ Աբինէր Սարգիսեան, Աղէկ Պետրոսեան, Գալուստ Մելքոնեան, Արսէն Թորոսեան, Կարապետ Մաթոսեան, որոնք կը գտնուին Ֆրանսա։ Իմացնել Տրդատ Սողոմոնեանի, Rue St. Martin d'Hérés, Chemin de la Pleine. Grenoble։ Isère.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Նիս, Ս. Յ.— 140։
Մարսէյլ, Հ. Ժ.— 70։
Շաս, Պ. Ա.— 25։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. Գոյունեան եւ զաւակունք, եւ ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկին ՄԱՐԻ ԳՈՅՈՒՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչմանեան եւ զաւակունք եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՈՎՍԱՆՆԱ ԽԱՇՄԱՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ԵՓՐԱՏ *նուագախումբը կը ստանձնէ նուագել հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ։ Կը տրամադրէ նաեւ 25—30 հոգինոց նուագախումբ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Տ. Օնոսեանի,* 15 Rue du Pourtour, Clamart, Seine։

Երեկոները ժամը 8ին մասնաւոր դասընթացք, սոլֆէժի, ջութակի, ֆլիւթի եւ պանժօի։

Միութեան տոմսակները ունեցողներէ կը խնդրուի վերադարձնել մինչեւ յունուարի վերջը։

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

Տիկ. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ «ԱՍԻԱ» դերին մէջ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

“HARATCH”

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ			250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տլ.	8 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
30
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1931

30 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1763

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԵՒՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ 1931ԻՆ

Այնքան ալ մխիթարական չէ 1931ի տարեգրութիւնը: Ոչ միայն հայկական, այլ եւ միջազգային տեսակէտով:

Այսօր կ'ուզենք վերլուծել միայն գաղութներու վիճակը,— սեւն ու ճերմակը՝ համատարած Սփիւռքին:

Սկսելով Արեւմտեան Եւրոպայէն, աչքի կը զարնէ մռայլ հեռանկար մը: Այնտեղ ուր նոր եւ հոծ հոսանք չունեցանք, ուր գաղութը ինքն իր մէջ կծկուած է, տարուէ տարի կը շեշտուի նահանջը: Ուծացումը:

Այսպէս, Մանչեսթըրն ու Լոնտոնը,— երկու քաղաքներ ուր տուն-տեղ եղած են մօտ երկու հազար Հայեր: Երկու գաղութներն ալ բոլորովին կղզիացած, նոյնիսկ իրարմէ անկապ, հայկական կեանքին հետ կապուած են պատահական ձեռնարկներով: Ունին Հոգաբարձութիւն, Տիկնանց խնամակալութիւն եւ մէկ-երկու աղօտ կազմակերպութիւններ, որոնք պարբերաբար նպաստ կը հասցնեն կարօտ գաղութներու կամ Հայաստանի: Երկուքն ալ ունին մէկ-մէկ եկեղեցի, իսկ Մանչեսթըրը՝ անուանական Երեսփ. Ժողով մը, որուն հորիզոնը ժամուն բակէն անդին չանցնիր: Երկու քաղաքներուն մէջ ալ, եղած-չեղած երիտասարդութիւնը ոչ իսկ իր մասին կը մտածէ:

Նոյն պատկերը Պելժիոյ մէջ: Գաղութին 2)3ը կը գտնուի Պրիւսէլ, իսկ մնացեալը՝ Անվերս: Ունին Տիկնանց Միութիւն (Կարմիր Խաչ) եւ Երիտ. Միութիւն: Պրիւսէլը գաղթային վարչութիւն մըն ալ ունի, որուն անունը կը լսենք միայն հրաժարած կամ վերակազմուած ատեն: Քանի մը տարի առաջ, քիչ-շատ շարժում կար այս քաղաքին մէջ: Այսօր՝ միայն պարբերական երեկոյթներով, նպաստի համար սարքուած պարահանդէսներով կ'ապացուցանէ իր գոյութիւնը: Որքան գիտենք, Հայկական Ակումբն ալ նպատակի մը չի ծառայեր: Ոչ իսկ հայ մանուկներուն հայերէն սորվեցնելու...:

Բաղդատելով Անգլիոյ եւ Պելժիոյ գաղութներուն հետ, բաւական կազդուրիչ է Գերմանիոյ հայ կեանքին պատկերը: Գաղութին մեծագոյն մասը կը գտնուի Պերլին (6 — 700): Ունին գաղթային վարչութիւն: Կը հետեւին ազգային կեանքի զանազան արտայայտութեանց: (Լոնտոնի, Մանչեսթըրի և Պրիւսէլի մէջ Ապրիլ Տասնըմէկն իսկ մոռցած են...). Ունին Երիտ. Միութիւն մը, եւ պարբերական հաւաքոյթներով կը ստեղծեն ազգային մթնոլորտ: Կարգադրութիւններ եղած են նաեւ հայ մանուկներուն հայերէն սորվեցնելու համար:

Զուիցերիոյ մէջ գաղութ չենք ունեցած արդէն: Ինչ որ կար իբրեւ Փրակայի ուսանողութիւն, աւելի նօսրացաւ 1931ին, մեծագոյն մասն իր շրջանը աւարտած եւ աջ ու ձախ ցրուած ըլլալով:

Հունգարիոյ մէջ ալ, ինչ որ ունէինք 1921էն ի վեր, 60—70 հոգի, հաւանաբար ցրուած կամ ուծացած է անփառունակ նահանջով մը:

Աւստրիոյ մէջ, Վիեննայի համրանքը, 200—250 հոգի, կենդանութեան նշան չտուաւ 1931ին ալ, ինչպէս չէր տուած 1924էն ի վեր: Իբրեւ լուսաւոր կէտ մը, կը մնայ նորէն Մխիթարեանց վանքը, թէեւ ուժաթափ՝ տնտեսապէս:

Իտալիոյ մէջ, ոգեւորութեան կայանը մնաց դարձեալ Միլանը, ուր ամփոփուած է 1200 հոգինոց գաղութին մեծագոյն մասը: Վենետիկի վանքէն յետոյ, որ իր մասնաւոր պայմաններն ունի, Միլանի մէջ միայն կը տեսնենք աշխատանք եւ ույժ, թէեւ... հայկական կեանքին: Եւ ուսանողներու — հին կամ նոր — ամէնէն կենդանի կազմակերպութիւնն ալ կը գտնուի այս քաղաքին մէջ: Քանի մը տարիէ ի վեր, եւ մանաւանդ 1931ին, այս Միութիւնը փորձեց շաղկապ հանդիսանալ Եւրոպայի ցիրուցան ուսանողութեան միջեւ. Թէեւ ինքն ալ ունի ներքին վէճեր:

Զուիցերիոյ մէջ, եղած-չեղած հայկական դպրոցն է — երկու թեւով «Հայաստան»ը — ոգեւորութեան աղբիւրը: Հակառակ նիւթական դժնդակ պայմաններուն եւ խնամակալներու տրտունջներուն, երկու հաստատութիւններն ալ տոկացին 1931ին, եւ միջոցներ ձեռք առած են 1932ն ալ անսասան բոլորելու: Գաղութը, որ կը տարուբերի 200-300ի միջեւ, աւելի քան կծկուած է ինքն իր մէջ:

Եւ անհաւասարելի բուն Հայնոցը — Ֆրանսան, որ կը կարօտի մասնաւոր ուսումնասիրութեան մը:

Նախ քան այդ՝ ակնարկ մը Պալքաններու վրայ:

Ռումանիոյ գաղութը, որ սկիզբէն ի վեր ունեցած է բնական վիճակ, 1931ին արձանագրեց մեծ յաջողութիւն մը, — կազմական կանոնագրի վաւերացումը: Գաղութը այլեւս վաւերացուած է իբրեւ փոքրամասնութիւն, սահմանադրական իրաւունքներով: Իսկապէս մեծ է արժէքը այս յաջողութեան, որուն մէջ գնահատելի դեր կատարած են նաեւ մեր ընկերները, որովհետեւ Ռումանիան այն երկիրն է որ 25-30 տարի անընդհատ մերժած է ճանչնալ նոյնիսկ հայ առաջնորդներն եւ հանդուրժած է միայն այցելու հովիւներու: Իր դպրոցներու ցանցով եւ մշակութային ձեռնարկներով ալ, գաղութը կը ներկայացնէ լուսաւոր պատկեր մը:

Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի մասին շատ բան չունինք ըսելիք: Երկուքն ալ գտնուելով տնտեսապէս քայքայուած երկիրներու մէջ, հրաշքի տպաւորութիւն կը գործեն իրենց տոկուն աշխատանքով եւ դիմադրական ճիգերով: Ներգաղթի լրացումէն յետոյ, կ'արժէ առանձին զբաղիլ այս երկու գաղութներով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հատուցումներու հարցին շուրջ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Գրեր էինք թէ հատուցման յառաջիկայ խորհրդաժողովէն առաջ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետները տեսակցութիւն մը պիտի ունենան, երկու երկիրներու տեսակէտներուն միջեւ, համաձայնութեան եզրեր գտնելու համար: Այս մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը տրուին: Այն լուրին մասին թէ Ֆրանսայի վարչապետը հրաւէր ստացաւ Անգլիոյ վարչապետէն յատուկ տեսակցութեան մը համար, Ֆրանսայի վարչապետը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդած է մամուլին.

— Հակառակ այս առտու հրատարակուած տեղեկութեանց, որ եւ է հրաւէր չէ ուղղուած Պ. Լավալի Լոնտոն երթալու, Պ. Մաքտոնըլտի հետ խորհրդակցելու համար: Ֆրանսացի եւ անգլիացի մասնագէտները կը խորհրդակցին հատուցմանց մասին եւ երկու կառավարութեանց պետերուն միջեւ հանդիպում չի կրնար նախատեսուիլ եւ պատեհ ըլլալ, մինչեւ որ մասնագէտները չլրացնեն իրենց գործը:

Լուրը եկած է հետեւեալ պարագայէն: 15 օր առաջ, Անգլիոյ վարչապետը Ֆրանսայի վարչապետին ուղղած էր նամակ մը, որով, բաղձանք կը յայտնէր կարելի չափով նուազած տեսնելու եւրոպական հարցերու և մասնաւորաբար հատուցմանց հարցին շուրջ, երկու երկիրներու միջեւ տարակարծութիւնները:

Ֆրանսայի վարչապետը տակաւին չէ պատասխանած Մաքտոնըլտի նամակին, սակայն Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը որ Փարիզ կը գտնուէր, վերադարձին տեսակցութիւն մը ունեցած է Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ:

Մօտ ատենէն երկու պետութեանց ելմտական ներկայացուցիչները հանդիպում մը պիտի ունենան: Այս մասին Լոնտոնի մէջ յոյս կայ թէ երկու կողմերը պիտի կրնան ընդհանուր համաձայնութեան մը գալ, ինչպէս եղաւ Պալի մէջ:

Գալով հատուցմանց խորհրդաժողովի Ամերիկայի մասնակցութեան, Նիւ-Եորքէն անգլիական թերթի մը ղրկուած թղթակցութեան մը համաձայն, Ամերիկա հետեւեալ գլխաւոր առարկութիւնները կը ներկայացնէ.

1) Ամերիկեան պաշտօնատարները չեն կարծեր որ նախկին դաշնակիցները կրնան Ամերիկայի հանդէպ իրենց պարտքերը հատուցանել, եթէ համապատասխան գումարներ չստանան Գերմանիայէն:

2) Նոյնպէս չեն կարծեր որ Եւրոպայի ներկայ տնտեսական տագնապը հետեւանքն եղած ըլլայ միջազգային վճարումներու, որոնց ենթարկուած են պետութիւնները, ինչպէս չեն ընդունիր որ պատճառն եղած ըլլայ ամերիկեան քաղաքականութիւնը:

3) Ամերիկայի նախագահը Հուվըրն իսկ կը կարծէ թէ սպառազինութեանց բեռը մէկն է գլխաւոր ազդակներէն, որոնք նպաստեցին Եւրոպայի մէջ ներկայ կացութիւնը ստեղծելու, եւ կը հաստատէ թէ որեւէ լուրջ աշխատանք չէ կատարուած սպառազինումները նուազեցնելու:

4) Թէեւ Ամերիկա մաքսային դրութիւնը որդեգրեց, սակայն այն կարծիքն ունի թէ Եւրոպայի մէջ եւս մաքսային պատնէշներու կանգնումը ծառայած է ծանրացնելու կացութիւնը եւ թէ միջոցներ պէտք է ձեռք առնել զանոնք լերցնելու:

Հնդկական խռովութիւնները

Կանտին հասաւ կուրը վերսկսաւ

Կանտի Պոմպէյ հասաւ եւ անմիջապէս տեղեկութիւններ քաղեց Փէշավէրի խռովութեանց մասին եւ կասկածներ յայտնեց թէ կարելի չպիտի ըլլայ յետաձգել ընդդիմութեան պայքարի վերսկսումը:

Խանդավառ ընդունելութիւն մը գտաւ Կանտի Պոմպէյի մէջ, ուր հնդիկ կամաւորները հազիւ կրնային զսպել դիմաւորող ամբոխը: Ծաղկազարդ ինքնաշարժով մը պտոյտ կատարեց քաղաքին մէջ, ամբոխին բուռն ծափերուն արժանանալով:

Պատասխանելով լրագրողներու հարցման, Կանտի յայտնեց թէ ըստ իր կարծիքին, փոխարքային վերջին հրամանագրերը կը կազմեն մարտահրաւէր մը՝ ուղղուած հնդիկ ազգ. խորհուրդին, իսկ իր օգնականներէն Փաթէլ յայտնեց թէ Հնդկաստան ուղղակի կը դիմէ դէպի յեղափոխութեան եւ թէ, անխուսափելի կերպով պիտի վերսկսի ազատագրութեան պայքարը: Իր կարծիքով, Կլոր Սեղանի Գ. խորհրդակցութիւնը դատապարտուած է ձախողման եւ անգլիական ապրանքներու դէմ պոյքոթը պէտք է տարածուի:

Հնդկաստանի կացութեան եւ Կանտիի դիրքին մասին, Լոնտոնէն հետեւեալը կը հեռաձայնեն «Թան»ի.

— Պոմպէյ ելլելուն, Կանտի պիտի ստիպուի դիմագրաւել շատ խառնակ կացութեան մը: Իր երկար բացակայութենէն, եւ Կլոր Սեղանի խորհրդակցութեան մէջ, իր մասնակի ձախողութենէն վերջ, հարց կը ծագի թէ ի՞նչ միջոցով Կանտի Հնդիկներուն մէջ պիտի վերագտնէ իր ազդեցութիւնը եւ անցեալ հեղինակութիւնը: Դեռ որեւէ որոշում չէ տրուած թէ փոխարքան տեսակցութիւն պիտի ունենա՞յ անոր հետ: Կը թուի թէ Կանտիի հանդէպ անգլիական կառավարութեան դիրքը՝ մասամբ պիտի ճշդուի ժողովուրդին դիրքին համաձայն:

Շաբաթ եւ կիրակի, երկու կողմէն մեծ գործունէութիւն ցոյց տրուած է: Զանգուածային ձերբակալութիւններ կատարուած են:

Այս խստութիւնները ցոյց կու տան անգլիական իշխանութեանց կամքը՝ առաջքն առնելու գրգռութեանց, որոնք կրնան ծագիլ Կանտիի վերադարձով: Անկից զատ, եթէ Փոխարքան եւ Կանտի հրաժարէին տեսակցութենէ, հաւանական է որ երկու կողմերը բռնութեան դիմէին: Ձերբակալելով այն պետերը որոնք կրնային ազդու եւ գործօն դեր մը կատարել յեղափոխութեան մը մէջ, անգլիական կառավարութիւնն ուզեց երաշխիքներ ունենալ:

«Կարմիր Շապկաւոր»ներու պետին ձերբակալումը խռովութիւններու տեղի տուաւ Փէշավէրի մէջ: Երեք տեղ, ոստիկանութիւնն ստիպուեցաւ կրակ բանալ ամբոխին վրայ:

Պոմպէյէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, կռիւ մը տեղի ունեցած է հազարի չափ «անհպելի» կամաւորներու եւ Հնդիկ Ազգ. Խորհուրդի կուսակիցներուն միջեւ: Առաջինները, կ'ուզէին յատուկ վայր մը գրաւել, թշնամական ցոյց մը կատարելու համար ընդդէմ Կանտիի, իր ժամանման պահուն: Ազգ. Խորհուրդի կուսակիցները յարձակեցան «անհպելի»ներուն վրայ, որոնք գաւազաններով զինուած՝ անխնայ հարուածեցին հակառակորդները:

Սուրիոյ վերջին դէպքերը

Սուրիայէն տրուած վերջին տեղեկութեանց համաձայն, ընտրութեանց առթիւ տեղի ունեցած խռովութիւնները դիտումնաւոր կերպով չափազանցուած ցոյց տրուած են: Միայն Դամասկոսի եւ Համայի մէջ, կռիւ տեղի ունեցած է: Իսկ անկից աղին այս քաղաքներուն մէջ որեւէ անկարգութիւն տեղի չէ ունեցած:

Ծննդեան օրը, Հալէպի մէջ եւս նոյն պատճառներով կռիւ տեղի ունեցաւ: Մէկ շաբաթ առաջ, ընտրութեանց մէջ ձախողած ծայրայեղները, ջանացին արգիլել երկրորդ քուէարկութիւնը: Ցոյցեր տեղի ունեցան, ոստիկանութիւնը միջամտեց: Մէկ սպանեալ եւ 9 վիրաւորներ կան ցուցարարներէն: Իսկ 5 վիրաւոր ոստիկաններէն:

Չինաճապոնական վէճը

Փէքինէն կը գրեն «Թայմզ»ի.— Ստոյգ աղբիւրէ տրուած տեղեկութիւններ կը յայտնեն թէ ճապոնական կարեւոր ուժեր ղրկուած են Մանչուրիա:

Ճապոնական կէս-պաշտօնական զեկոյց մը կը յայտնէ թէ այս ուժերուն առաքման նպատակն է աւելի ազդու կերպով ապահովել ճապոնական զօրքերու պաշտպանութիւնը եւ ո՛չ թէ Հիւսիսային Չինաստանի մէջ սկսիլ գործողութեան, եթէ գրգռութեանց տեղի չտրուի:

Ճապոնական նոր ուժերու ժամանումը յուզման մատնած է Թիէն-Ձինի Չինացիները:

Փարիզի, Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի կառավարութեան կողմէ, Ճապոնի յանձնուած յիշատակագրին, Ճապոնի կառավարութիւնը պատասխանեց յայտարարութեամբ մը: Ճապոն անգամ մը եւս կը պնդէ թէ Մանչուրիոյ մէջ տեղի ունեցող գործողութիւնները կը ծառայեն միմիայն շրջանը մաքրագործելու աւազակներէն, ինչպէս իր ներկայացուցիչը յայտնած էր Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի նիստին մէջ: Ճապոնի կառավարութեան նպատակն է, կ'ըսէ յայտարարութիւնը, Մանչուրիոյ մէջ խաղաղութեան պահպանումը:

Յայտարարութիւնը յետոյ կը յիշատակէ կարգ մը դէպքեր, որոնք կը ձգտին փաստել թէ չինացի աւազակներու եւ զինուորներու գործունէութեան մէջ կապակցութիւն կայ եւ թէ այդ գործունէութիւնը կը քաջալերուի չինական կառավարութեան կողմէ. կ'աւելցնէ թէ Ճապոն երբեք նպատակ չունի կռուի բռնուելու չինական կանոնաւոր զօրախումբերուն հետ, բայց որովհետեւ բոլոր չինացի աւազակապետները քաջալերութիւն կը գտնեն կառավարութենէն, պէտք է որ չինական կառավարութիւնը պատասխանատու բռնուի, եթէ նոր բախումներ տեղի ունենան Մանչուրիոյ մէջ:

Պարսկական բանակցութիւններ

Պարսկաստան կը վերակազմէ բանակը

Պարսիկ նախարար Թիմուրթաշ իր հետեւորդներով Սթոքհոլմ հասաւ: Ըստ շուէտական թերթերու տուած տեղեկութեանց, պարսիկ նախարարին այցելութիւնը կապ ունի անցեալ յունիսին Պարսկաստանի եւ Շուէտի միջեւ կնքուած պայմանագրութեան մը, պարսկական ապրանքներու եւ շուէտական երկաթուղային նիւթեղէնի փոխանակութեան մասին:

Ըստ շուէտական թերթի մը, Պարսկաստան մտադիր է նաեւ առաջարկելու շուէտական սպաներու գործակցութիւնը, վերակազմելու համար պարսկական բանակը:

Կը յիշուի թէ շուէտական սպաներ անկից մօտ 20 տարի առաջ, աշխատեցան կազմակերպել պարսիկ ոստիկանութիւնը եւ զսպել աւազակութիւնը Պարսկաստանի մէջ:

Մոսկուայի նոր դաւադրութեան շուրջ

Մոսկուայի մէջ, Ճապոնի դեսպանին դէմ երեւան հանուած դաւադրութեան մասին, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը տրուին: Ձեխօսլովաք դիւանագէտը որ Մոսկուայի պահանջով պաշտօնազուրկ եղած է, իբր թէ թելադրած է սպաննել Ճա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԾԱԽԱԼԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿՄԱՆ ԵՒ ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԻ ԱՌԹԻՒ
"ՅԱՌԱՋ,,Ի 1932 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1Ի ԹԻՒԸ
ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ԲԱՑԱՌԻԿ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

"ԱՆՈՒՇ,, Ը

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հիմա, քանի որ Տիկին Պատմագրեանի գրածները հիմք կը ծառայեն ենթադրութիւններու եւ ապա եզրակացութիւններու, քանի որ իր գրածի հիման վրայ ծայր են տուած քաշքշուքներ ներկայացման շուրջ, կ'արժէ որ Տիկին Պատմագրեանի հետ խօսինք դէմ ղիմաց։

Այո՛, Տիկ. Պատմագրեան, համաձայն եմ ձեզ հետ, որ քաղաքակիրթ ժողովրդի ծանուանդ արուեստագէտ զաւակին վայել չէ բռի-բռաւեներու հիման վրայ, բերնէ բերան լսելով խօսիլ նիւթի մը մասին, որ չեք տեսած ու չեք լսած։ Նոյնքան դատապարտելի է այդ ձեւի բռի-բռաւեներու հիման վրայ քաշքշել ներկայացում կազմակերպողները, անոնց ներկայացրած «Անուշ»ը այլանդակ ու խեղաթիւրումների ենթարկուած համարելով։ Առանց ներկայ ըլլալու ներկայացման։

Ցայտարարում եմ ի գիտութիւն բոլոր հետաքրքրուողների, երաժշտագէտ ու քննադատների, ապա եւ Տէր եւ Տիկ. Պատմագրեանների, որ երաժշտագէտ Արմէն Տիգրանեանի խակական «Անուշ»ը (առանց դաշնաւորումի) ամբողջ օփերան իր նախերգանքով (ouverture) զոր դժբախտաբար Տիկ. Պատմագրեանը համարում է հեղինակի «լաւագոյն» կտորներից մէկը — մի եղանակ երկվայրկեան տեւողութեամբ, բնաւ հայկական — նուագի բոլոր եղանակներով ու երգերով ձեռագիր «փիէս»ը ինձ մօտ է։ Այստեղ ներկայացուած «Անուշ»ի փարթիսիոնը (դաշնաւորումը) կատարուած վարպետ դաշնակահար Քուշնարեանի կողմէ կանոնաւոր խնամքով, թէեւ համարեա unisson կազմութեամբ, դաշնակի բաժինն ալ կազմել է երաժշտագէտ Ռուբէն Տիգրանեանը, գտնւում է դերասան Սուրաբեանի մօտ, իսկ ներկայացման օրը վաճառուած «լիպրեթօ»ն հարիւրաւոր օրինակներով ամէնքի մօտ. հաւանական է եւ Սուրաբեանների մօտ։ Իսկ բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանի բնագիրը ամէն տեղ։ Ամէն հետաքրքրուող կարող է «լիպրեթօ»ն համեմատելով բնագրի հետ տեսնել թէ, ի՞նչ կրճատում կամ փոփոխութիւն կայ, որի մասին այնքան աղմուկ հանեցին։ Իսկ հեղինակի բոլոր տեսակի սաները, բոլոր «Անուշ»ագէտները, երբ որ ցանկանան, կրնան համեմատել բոլոր տեսակի «Անուշ»ները եւ սաեն թէ, ի՞նչ «այլանդակութիւններ» եւ «խեղաթիւրումների» մասին է խօսքը։

Պիտի յայտնեմ նաեւ, որ եթէ նախապայման է որ օփերան նախերգանք ունենայ, միջնարարներու նուագը ունենայ, զուգերգ, եռեակ ու քառեակներ ունենայ մեներգողների համար, այլեւ զուգերգ ու բազմաձայններ խմբի համար, ունենայ նաեւ լուրջ երաժշտական յօրինուածք — ապա պէտք է սաել, որ Տիգրանեանի «Անուշ»ը չի լրացներ այդ պայմանները։ Ան ունի մէկ նախերգանք, մի երկու զուգերգ Անուշ-Սարօ, նոյնը եւ Մօսիի հետ։ Ըստ իս, բարեբախտութիւն է, որ այդպէս պարզ կազմութիւն ունի, շնորհիւ որի շատ տեղեր խաղացուել եւ խաղացւում է «Անուշ»ը, երգասէրի սեփականութիւն դարձել են այնքան սիրուն եղանակները։ Հակառակ դէպքում, դժուարին բեմադրութիւն ու երաժշտութիւն ունեցող «Անուշ»ը միեւնոյն է պիտի խաղացուէր եւ շնորհիւ իր բարդութեան այլանդակութիւններին պիտի ենթարկուէր պէտք եղած ուժերի եւ յարմարութիւնների բացակայութեան պատճառով։ Տեղն է յիշել որ Բագուի նման քաղաքում «Անուշ»ը ներկայացուել է հեղինակի ղեկավարութեամբ մէկ դաշնակի նուագով միայն։

Դարձեալ յայտնեմ ի գիտութիւն հետաքրքրուողների, որ Հայաստանում, Ռուսաստանում, Պարսկաստանում տարիներ շարունակ խաղացուել է «Անուշ»ը, հենց իր իսկ հեղինակի գիտութեամբ։ Խաղացուել է Պոլսում բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանի ներկայութեամբ, խաղացուել է Իզմիր, Մարսէյլ, Լոնտոն, շատ անգամներ Ամերիկայում եւ գեռ ով գիտէ, ուր եւ ամենուրեք՝ առանց հեղինակի «փարթիսիոն»ի որովհետեւ ան ոչ ոքի չէ տուած ինչպէս կ'ըսէ Տիկ. Պատմագրեանը։ Հեղինակը տեղեակ լինելով հանդերձ, ոչ մի բողոք, ոչ մի խօսք չէ եղած։

Երեք տարի առաջ «Անուշ»ը ներկայացուեց այստեղ Սոսիէթէ Սավանթում, երկրորդական ուժերով, 5 — 10 աղջիկ տղաներով, մէկ դաշնակ ու երկու ջութակով եւ ... առանց Տիգրանեանի «փարթիսիոն»ի եւ այդ ներկայացման հանդիսատես են եղած Տէր եւ Տիկ. Պատմագրեանները։ Ուրիթը չէ՞ր ուսուցչի պատիւը պաշտպանելու։ Հարկ կա՞ր միթէ, հեղինակի յանձնարարականն ունենալ, բողոքելու համար։

Մի քանի տարի առաջ, Թաւրիզում ներկայացուել էր «Անուշ»ը,որի կազմակերպիչներէն մէկն ալ Պ. Պատմագրեանն էր։ Ներկայացուել էր յիշողութեամբ եւ բերնէ բերան լսածը ձայնագրելով եւ հասկանալի է, առանց հեղինակի «փարթիսիոն»ի, ուրեմն՝ ըստ Տիկ. Պատմագրեանի արտայայտութեան՝ «այլանդակուած, խեղաթիւրուած» ներկայացումի կազմակերպիչ էր Պ. Պատմագրեանը։ Գոնէ այդ դէպքը յիշելով, ուրիշներին մեղադրելու հաճոյքը չտանձնէին։

Երկու տարիէ ի վեր կը լսեմ որ Տէր եւ Տիկ. Պատմագրեանները «Անուշ»ը ներկայացնելու պատրաստութիւններ կը տեսնեն. երկու երեք ամիս առաջ ել յայտարարած են եղել «Անուշ»ի պատրաստութեան մասին, ինձ ըսին գիտցողներ. բայց չէ՞ որ Տիգրանեանը իր «փարթիսիոն»ը ոչ ոքին չէ տուած։ Արդեօք յիշողութեամբ ու բերնէ բերա՞ն։ Բայց չէ՞ որ, դա «այլանդակութիւն է»։

Այս բոլորէն յետոյ՝ հարց տանք. ո՞ւր էին հեղինակի սրտցաւ բարեկամները, անոր պատւի պաշտպանները։ Նո՞ր արթնցան. այն ել ե՞րբ աւելի յաջող քան շատ տեղեր՝ այստեղ ներկայացուեց։ Ինչո՞վ բացատրել։ Բացատրութիւնն ու պատասխանը այս բոլորէն յետոյ՝ թողնենք ընթերցողին։

Գալով Ալպաւին՝ պիտի ցանկամ որ նա շարունակէ տարւիլ իր եռանդներով ու թախիծներով։ Տարիներ շարունակ «Անուշ»ը խաղացուել է ընտիր հասարակութեան առաջ, ամէն հնարաւոր դէպքում կրկնուել է բազմաթիւ արուեստագէտներու եւ քննադատներու ներկայութեամբ, հաւանած ու սիրած են «Անուշ»ը իր բանաստեղծութեամբ ու եղանակներով, անկախ նրա դաշնաւորումից, որ երաժշտական տեսակէտէ այնքան ել աչքի ընկնող չէ, եւ սակայն քննադատելով թերութիւններն արձանագրելով հանդերձ՝ սիրած են եւ անոր եղանակների մեծ մասը ժողովրդականացած, ինչո՞ւ, որովհետեւ Ալպաւներու «գեղարուեստական ճաշակն ու հմտութիւնը» չէին ունեցած, եւ հենց այդ պատճառով ել Ալպաւի նման արտայայտող բնաւ չէ եղած։ Իսկ Ալպաւի «Անուշ»ի մասին գրածներու պատասխանն ալ կը սպասենք Տիգրանեանի բարեկամներէն, որովհետեւ ներկայացուած «Անուշ»ի եղանակները Տիգրանեանինն են, որի մասին ի միջի այլոց Ալպաւ կ'ըսէ «անիմա, աննկարագիր եղանակներու շարք մըն էր անկապակից եւ անտեղի»։

Մի քանի խօսք բուն «Անուշ»ի մասին։

Իրօք գեղեցիկ է Թումանեանի «Անուշ»ը, նոյնքան ախորժելի Տիգրանեանի եղանակները։ Հայ գիւղացու հարազատ կեանքէն վերցրած, նահապետական բարքերը պատկերացուած գեղարուեստական մի գրուածք է ան, որու եղանակներն ալ այնքան ներդաշնակօրէն խօսքերու ամբողջութիւն կազմած, կը շոյեն Հայու ականջը, կը խօսին Հայու սրտէն, թէեւ մաս մը անոնցմէ կը կրեն դրսի ազդեցութիւն եւ դա բնական է։ Կը սխալին բոլոր անոնք, որ կը կարծեն թէ մեր երաժշտագէտներու նորագոյն հեղինակութիւնները հայկական են ու ժողովրդական եւ դրսի ազդեցութիւն չունին։ Անոնց մեծագոյն մասը եւրոպական որեւէ երաժշտութեան դրոշմ ունին, մանաւանդ անոնց դաշնաւորումները. եւ դա հասկանալի է, որովհետեւ այդ սեռի եղանակաւորումը մեր երաժշտութեան մէջ նորութիւն մըն է, ստեղծագործողն ալ ենթակայ եւրոպական երաժշտական դաստիարակութեան՝ բնականօրէն ազդուելու էր անկէ։ Խիստ հայկական բնոյթ տալու փորձն ել գգալապէս արեւելեանի ազդեցութիւնը կը կրէ։ Սախալած եղայ այս մասին խօսիլ, որովհետեւ «Անուշ»ի եղանակներու մէջ օտար ազդեցութիւն փնտռել փորձեցին. զուր աշխատանք, որովհետեւ անխուսափելիօրէն անիկա տեղ պէտք է ունենայ։ Հայկական եղանակներով օփերա չի գրուիր։

«Անուշ»ի համար «օփերա բառի տեղ. «երաժշտական ողբերգութիւն» յարմար տեսան։ «Անուշ»ը օփերա է եղած եւ այդպէս ալ պէտք է մնայ՝ անկախ այն բանէն, թէ նա օփերայի պահանջած պայմանները կը լրացնէ՞ կամ ոչ։ «Անուշ»ը կարող է թերութիւններ ունենալ, մեծ օփերաներու առաւելութիւններ՝ զուրկ ըլլալ, բայց իր կազմութեամբ յատկապէս օփերա է։ Տարիներ առաջ եղան քննադատողներ մեր երաժշտագէտներէն եւ քննադատներէն. նկատեցին թերութիւններ բայց ոչ մէկը չըսաւ թէ օփերա չէ։ Եւ չէին կրնար ըսել, որովհետեւ հենց իր կառուցուածքով օփերայի պահանջները կը լրացնէ թէեւ նուազ չափով։ Նոր հեղինակներ կրնան այդ դարձուածքը նկատի առնել իրենց համապատասխան ստեղծագործութեանց համար, իսկ մինչ այդ՝ «Անուշ»ը է եւ կը մնայ մեր հայկական առաջին օփերան։ Պատիւ իր հեղինակին՝ երաժշտագէտ Տիգրանեանին, որ առաջինն է եղած այդ միտքը յղացողը ստանձնելով խիստ պատասխանատու գործի նախաձեռնութիւնը, հոգ չէ, թէ պակասաւոր կողմեր ունենայ։

Միւս գրողներու նկատողութիւնները մեծ մասով «թեքնիկ» հանգամանք ունին,— բեմադրութիւն, խաղ, «տեքստ» եւ այլն, որոնց պակասները լրացնելու համար կազմակերպիչներն ու բեմադրիչներն կը պահանջուի լուրջ վերաբերմունք եւ հմտութիւն։

Խօսքս պիտի վերջացնեմ հետեւեալ ցանկութիւններով.

1) Որ «Անուշ»ը խաղացուի ամէն տեղ ուր հնարաւոր է եւ ուր պահանջ կայ, բնական է առանց «այլանդակութիւնների» որովհետեւ Տիգրանեանը, ինչպէս ամէն հեղինակ, այդ աշխատանքը կատարել է հասարակութեան համար եւ մենք պէտք է հասարակութեան սեփականութիւնը դարձնենք անոր եղանակներն ու երգերը ժողովրդականացնելով, որով մեծապէս պիտի միխիթարուի եւ ուրախանայ հեղինակը։

2) Կազմակերպիչները պարտաւոր են միշտ յայտարարելու, որ դաշնաւորութիւնը ուրիշինն է.

3) Կազմակերպիչները պարտաւոր են «հեղինակի իրաւունք»ը ամբողջովին հեղինակին հասցնել.

Աճաւասիկ մեծագոյն բարիքն ու պաշտպանողականը եւ սրտցաւութիւնը հանդէպ հայ արուեստի եւ անոր մշակի։

ՍԱՐՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ
(«CHANTS POPULAIRES ARMÉNIENS»)

Mère noire, au cœur noir!
Fille noire, au cœur noir!

(Գ. եւ վերջին մաս)

Էջ 48, Թարգմանութիւնն է՝ Մոկացիներու «Եկին եկին Մոկաց հարսներ» ծանօթ երգին, եթէ կարելի է Թարգմանութիւն սեպել։

— «Sont venues, sont venues»
les «jeunes filles» de Mogk.
Les «jeunes filles» de Mogk
partant des «lyres»,
«Sont venues, sont venues» les
«jeunes hommes» de Segh.
Les «jeunes hommes» de Segh
portant de poignards,

Այս երգը Թարգմանելու ատեն Չօպանեան իբր աղբիւր ունեցեր է միակ variante*ը որ տպուած է Սեղրակեանցի «Քնար Մշեցւոց եւ Վանեցւոց» գրքոյկին մէջ, երես 40, հատուած Լ.։*

Ըսեմ որ,—

1.— եկին եկին (*եկա՛ն եկա՛ն*) sont venues *չի կրնար ըսուիլ։ Պէտք է ըսել՝* Elles sont en train d'arriver. Ils sont en train d'arriver, *կամ* Elles (Ils) arrivent, elles arrivent. *Չի պարբերգին պատկերին մէջ* կը տեսնենք *կամ* պէտք է նշմարենք՝ *տեղը, դիրքը, բեմադրութիւնը։ Մոկք լեռնոտ երկիր է. պարերգը հարսնիքի մէջ է կ'երգուի։ Պարապետը մէկէն կը դառնայ կը տեսնէ որ՝* վերէն կ'իջնան, դէպ պարախումբը կ'առաջանան, *հարսները, անոնց հակընթաց նաեւ Սեղայ երիտասարդները (լաճեր)։ Ուրեմն չէ թէ* եկած են (sont venus)՝ *այլ* գալու վրայ են, *կուգան կոր, կը մօտենան...։*

2.— Հարսներ՝ jeunes filles *թարգմանել (երկիցս)՝ աններելի տգիտութիւն է։ Հարսը՝ նոր ամուսնացած կինն է, ուրեմն* jeunes mariées. *Չօպանեան՝ էջ 50՝ ունի նաեւ* nouvelles mariées *ուրիշ սխալ ձեւ մը։*

3.— եկի՛ն եկի՛ն Սեղայ լաճեր՝ *Թարգմաներ է* jeunes hommes: *Ամէնուս գիտցածն է որ՝ երիտասարդ-պատանի (=*լաճ*)ի ֆրանսերէնն է* jeuns gens' *յոգնակիի համար։ Եզակի ձեւով,* ժէօն օմ *կ'ըսեն ու քաղըրալուր է. բայց յոգնակի՞...։*

*4.—*Les jeunesfilles *(իմա՝* jeunes mariées) de Mogk, portant des «lyres», *քնարի հետ գործ չունի։ Չօպանեան չէ՝ հասկցած բնագիրը.*

— եկի՛ն, եկի՛ն՝ Մոկացխարսներ, կրախանօր, նանանօր.

Մոկաց խարսներն են քնարով, կրախանօր, նանանօր։

Քնար՝ տեղական հնչումով քիընար՝ *կանացի զարդեղէն մըն է, որ կը կախուի երկու կողմէն* ականջ-քներքներուն *վրայ, (պատկերը՝ տեսնել իմ* վանբաքքառ*ին մէջ)։ Եւ ռամիկին լեզուին մէջ պահպանուած այս* քնար ձեւը՝ *հին գրական* քներք *ձեւին եղբայրն է։ Առձեռն Բառարանը՝* քուն, քունք՝ *բացատրեր է* քներք, գուլազ, Թօզու.

«Քնար» անունով ծանօթ քունքերու-զարդեղէնը՝ *քնարի մօտիկ ձեւ մը ունի։ Բայց Թարգմանել՝* portant des lyres, *աններելի է։ Քնարաձեւ զարդեղէնի մը, կամ քունքերու, ականջներու վրայ կախուելիք զարդեղէնի մը՝ ֆրանսերէն համազօ՛րը դրուելու էր,—* ornées de pendeloques, *եւն.։*

Անոր մէկ հայերէն հոմանիշը, էջ 52, «djetik» *(ճըտիկ, ճըթիկ)՝ բացատրած ալ է Լոզոբի Երգին մէջ։*

Իսկ եթէ Չօպանեան ուշադիր պրպտող ու ճաշակագէտ Թարգմանիչ ըլլար, պիտի միացըներ երգին Թափանիկ տողերը՝ «Քնար Մշեցւոց եւ Վանեցւոց»ին ու «Համով-Հոտով»ին (էջ 305-307),— ցայտեցնելով քնարազարդ ճարսներուն *ականջներէն արտացոլող պատկերը՝ երկնից աստղերուն հետ բաղդատուած.—*

— եկի՛ն, եկի՛ն, *Մոկաց հարսներ,*

Մոկաց ճարսնե՛ր՝ երկնո՛ւց աստղեր...

Ու այն ատեն՝ իրաւամբ Եւրոպացին պիտի ըսէր,— Ահա՛ ժողովրդական գմայլելի՛ քնարերգութիւն մը..

Մե՛ղք որ ան խպա՛ռ լղրճուեր է Chants Populaires Arméniens*ի Թարգմանութեան մէջ։*

* *

Գալուստ Բօյաճեանի երգատետրին մէջ, N. 5,—

— Գացէք տեսէք ո՞րն ա կերել գ'էնի՝ *Թարգմաներ է* Allez voir qui a «mangé l'agneau», *Սխա՛լ։*

Նախ՝ «ո՛րն ա կերել»՝ այս տեղ ուտել *չէ՝ այլ* պատառել, յափափել, լափել, *ուրեմն՝ Ֆր.* dévorer*։*

Յետոյ՝ «էծ»ը, այծ, agneau *չէ (ոչխարի ձագ), այլ՝* chevreau *(այծի ձագ)։ Միթէ՞ Չօպանեան այդչափ տկար է հայերէն թէ ֆրանսերէն լեզուներուն մէջ։*

Նոյն սխալները՝ յաջորդ տողերուն մէջ,—

—C'est le loup qui a «mangé
l'agneau».
Le loup cruel a «mangé» le
doux «agnelet».
Ainsi va le monde, oh! la! la!

Այս վերջին երկու տողերը կը միան Չօպանեանի ստեղծագործութիւններէն իբր նմուշ։ Բնագիրներուն մէջ չկայ այդ տեսակ դան, O! là-là, là-là, là-là!!!

Նոյն յամառութեամբ՝ սխալ կամ քմածին տողեր՝ 14, 18 եւ 19 էջերուն մէջ.

— Մինթանովդ Թօզ մի՛ ճաճանէր, շան աղջիկ,= O belle enfant, ne brûle pas tous les cœurs. *Սանձարձա՛կ Թարգմանութիւն...։*

— Սրտով սիրած եարըս դու ես, = Tu es le soleil de mon cœur...,— *ազատաթռիչ քերթողութիւն։*

— խօրօտի՛կ, խօրօտի՛կ,= Doux trésor! doux trésor!.

Մինակ այդ չէ՛..., ամբո՛ղջ Թարգմանութիւնը trésor *մըն է..., հասկացողութեան, հմտութեան ու խղճմտանքի...։*

Երես 27՝ ուրիշ նմուշ մը, պարերգ.—

— Դէ՛ Թռէ՛ք Թռէ՛ք. Թօզը ճանէ՛ք՝ *Թարգմաներ է՝*

Eh! «courez, courez», battez-le bien!

Պարերգի մէջ՝ կը Թռին, կը ցատկռտեն, *ոչ թէ «կը վազեն»։*

52րդ էջ՝ Լողուորի երգը *իր ամէնէն գեղեցիկ կտորէն զուրկ կը գտնենք։ Վերջաբանը կը պակսի, ու ճիշդ չէ։*

— *Աղջիկը ծամերը սանրած ատեն՝ դիտմամբ թէ դիպուածով՝ ծովը կը ձգէ իր ծամթելը (վարսակալ)։ Սիրահար տղան, քաջ լուղորդ, զինքը ծով նետելու ծամթելը հանելու, պատրաստ կը ցուցնէ, աղջկան յօժար խոստումներուն վրայ։ Ու կը սկսին տրամախօսութեան մը։ Աղջիկը կը խոստանայ տալ՝ իր այս ու այն շնորհները։ Տղուն ուզածը մէ՛կ զանձ է,—*կոյսին սիրտը։ *Երբ կոյսն իր սիրտը տալ՝ ծամթելը ծովէն կը հանէ.—*

— Իմ սըրտիկը քեզի կի տամ,
Դէ՛ ճանա՛ ծամ-Թելն ի ծովէն...:

= Լողուորի մէկն էլ ե'ս էմ,
Ելնեմ ճանեմ՝ Թելն ի ծովէն...:

Առանց այս հոգեպարար վերջամասին՝ երգը ողորմուկ սակրկութիւն մը կը դառնայ, կամ ինչպէս գեղուհի մը՝ առանց աչքի։

59րդ էջ՝ վիճակի երգին *մէկ տողը.—*

— Les garçons «sont les chiens» de Vidjak, *ըսուած է։*

Բառացի Թարգմանութիւն։

Ամէն տեղ կարելի՞ եւ ներելի՞ է սակայն բառացի *Թարգմանել, երբ մանաւանդ փոխաբերական իմաստով է բնագրին մէջ։ Պէտք էր ըսել* դարպասող, courtisan, flirteur, flatteur.

Էջ 100, Լեռն ու Պաղ (աղ...ոայց).—

— Fente du mur, tu es do... très forte?
= Si j'étais très forte,
La souris n'aurait pas «régné» sur moi.

Բնագի՞րը.—

— Ծօ՛ պատի ծերք, դու շա... ուժով ես.
= Որ ես ուժով ըլլայի՛
Մուկը զիս չես փորեր։

Այս տեղ régner = իշխել *իմ... գործ ունի։ Համազօր ֆրանս... բէնը՝* ravager *դնելու էր, կամ* miner, creuser, pratiquer (le mur)*։*

Էջ 102, Chant de la petite fille*ը՝ մեզի ծանօթ է «*Պուտկով փըլաւ իփեցի*» աշխոյժ պա... երգն է։*

Առաջին երկտողին եւեւ... կը պակսի յաջորդ անգեղեցիկ... հատուածը.—

— Հաւեր՝ զի ձու ածիցին,
Ջըւեր տըւի դարըընին։

Այնպէս որ կապը կորուած է երգին մէջ։ Չեմ կարծեր որ աղբիւր-բնագիրները չունենա... այդ երկտողակը. Թարգմանի... չէն անհոգութիւնն է։

* *

Աւելի առաջ չեմ երթար... տաճ եմ որ ամէն էջին մէջ Չօ... պանեանի անբարեխիղճ Թարգ... մանութեան տակ, բռ'ւռ-բռ'ւ... սխալներ, թերիներ ու եղծեր... ուաքայաղ բառաբաներ կան։

Աղբիւրները ամէն մէկ երգին առաջ ցուցուած չըլլալը՝ ուրիշ արգելք մըն է որ մարդ չկարե... նայ բաղդատել բնագիրներուն հետ, ու սրբագրել։

Յաւալի է որ, Չօպանեան էապէս լուրջ եւ օգտակար ծա... ռայութիւն մատուցանելու մը... տաճոգութենէն աւելի՝ իր ան... ձին ու անունին շուրջը ռէքլա... ընելու աշխատեր է։

Ան պիտի ըսէ Թերեւս գիրք... հնութեանը փարելով (1903).

— *Ապա այն ատեն՝ ես պզ... տիկ մ՛ էի...*

Կ'արդարանա՞յ։ Տարիքով... հմտութեամբ պզտիկը՝ ի՛նչ գործ ունի երէցներու դասա... նին մէջ։

ԶԻԹՈՒՆԻ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ...
ՈՒԱՅ... ՈՒԱՅ...

Գորտի ձայն, պիտի ըսէ... ապահովաբար։

Այո, գորտի ձայն, որ կ... գայ կարգ մը հայ գրողներ... բերնէն... հոլովման եղանակէ... Այսպէս, այդ մարդիկը կ'ըսեն...

Ուղղական-հայցական՝ ժամ... սեռական-տրական ժամուայ... ուա՛յ... ուա՛յ... գորտի ձայն... Սակայն, ա՛յ մարդիկ, հայերէն լեզուին մէջ գորտի ձայն չկայ... երբեք։ Պէտք չէ գրել ուայ*... այլ միայն* ուան։ *Տեսէ՛ք, թէ ուրկէ կուգայ այդ* ուանը։

Հայերէնի մէջ հոլովման քիչ գործածական մասնիկներ կան, օրինակ'ու,— *Հայ,Հայ*ու*, մարդ*... *մարդ*ու, *հաւ, հաւ*ու. *Ուրիշ մը...* ան, *դուռ, դր*ան, *լեռ, լեր*ան... *աղջիկ, աղջկ*ան, *հոլովում, հո... լովման։ Այս երկու մասնիկնե... րը երբեմն կը միանան իրար... եւ կը կազմեն բարդ մասնի... մը, ինչպէս կան բարդ բառեր... Այսպէս* ութիւնը *բարդ մասնի... մըն է* = ոյթ *եւ* ին, *նոյնպէս* ուան *բարդ մասնիկ մըն է* = ու... *եւ* ան։

Այս ուան *բարդ մասնիկը կ'առնեն հոլովման ատեն (սե... ռական - տրական) կարգ... բառեր, որոնք ժամանակ ցո... կուտան, պայմանաւ որ* ն *չ... ննենան իրենց ծայրը,— շ... բաթ, շաբթ*ուան, *ամիս, ա... ս*ուան, *տարի, տար*ուան*, ժամանակ, ժամանակ*ուան*, ատեն, ատեն*ուան*, հիմակ, հիմակ*ուան*, ժամ, ժամ*ուան*, գիշեր, գիշեր*ուան*, ցերեկ ցերեկ*ուան*, ձմեռ, ձմեռ*ուան*, առաջ, առաջ*ուան*, օր, օր*ուան*, անցամ, անցամ*ուան*, եւայլն։ Քանի մը բառեր, որոնք նոյնպէս ժամանակ ցոյց կուտան... եւ սակայն կը վերջանան ն... կ'առնեն միայն* ան *հոլովակերպ...*

այսպէս՝ առտու, առտուան, հերու, հերուան։

Արդ, կարգ մը գրողներ, յօդի թշնամի, կը կարծեն թէ ան հոլովակերտ մասնիկին վերջին տառը (ն) յօդ մըն է, ուստի կը ջնջեն։ Եւ, ինչպէս գրաբարի մէջ կ'ըսուի, Հայկ, Հայկայ, կը գրեն աղջիկ, աղջկայ։ Նոյնպէս կը կարծեն թէ ուան հոլովակերտ մասնիկին վերջին տառը (ն) յօդ մըն է, ուստի զայն եւս կը ջնջեն։ Եւ, ինչպէս գրաբարի մէջ կ'ըսուի որդի, որդւոյ, կը գրեն, ժամ, ժամուայ։ Սակայն այս պարոնները թող գիտնան, որ ան եւ ուան հոլովակերտ մասնիկներուն մէջ յօդ չկայ եւ կարելի չէ բառերն հոլովել ուա՛յ, ուա՛յ եղանակելով.. ճիշդ ինչպէս գործերը։

Սիրելի բարեկամներ, դուք մի՛ մոռնաք հոլովել գրելով սեռական՝ ուան միշտ նուով, որովհետեւ հայերէն լեզուին ամէնէն ներդաշնակ մասնիկներուն կամ ածանցներուն մէջ անպայման նու մը կայ։ Այսպէս ածանցներուն մէջ՝ ուն, սիրուն, թաթաւուն, դեղնաւուն, թրթռուն, կամ ան, իշխան, ծխան, կթան, նոյնպէս հոլովման մէջ՝ ան եւ ուան,— գարուն, գարնան, աշուն, աշնան, ամառ, ամառուան, մահ, մահուան:

Ուրեմն, սպաննեցէ՛ք գործերը եւ թող լաե'ն գործի ձայները ուա՛յ... ուա՛յ... ա՛յ...

ԱՍՈՂԻԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀՆԱՐՔ ՄԸ

«ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ»

Նիւ Եորքէն տրուած լուրի մը համաձայն, խորապէս մտահոգ տնտեսական տագնապին հետեւանքներէն եւ մանաւանդ գալիք աւելի ծանր հետեւանքներէն, կարգ մը ամերիկացի գիտնականներ որոշած են գիտական կազմակերպութիւնները գործակցութեան հրաւիրել ընդդէմ տագնապին։ Ամերիկայի զանազան կեդրոններուն պատկանող 900 անձնաւորութիւններ այս նկատումով կը կազմակերպեն «Միջազգային գիտական Ակադեմիայի մը գերագոյն խորհուրդը։»

Այս գիտական ակադեմիան պիտի ունենայ 6 կամ 10 բաժանումներ, որոնք պիտի կոչուին «միջազգային ճեմարան»։ Անդամները պիտի բաղկանան ծանօթ անձնաւորութիւններէ այր թէ կին, առանց ազգի խտրութեան իւրաքանչիւրը ներկայացնելով իր մասնագիտութիւնը։

Վարչական խորհուրդը որ պիտի ունենայ 50էն 100 անդամ, պիտի նշանակուի ազգային ճեմարաններէն առնուած անդամներով։ Այս խորհուրդը պիտի նշանակուի մէկ տարուան համար եւ պիտի գումարուի խորհրդակցելու համար գիտական վերջին գիւտերուն շուրջ, զանոնք համադրելու, եւ մարդկութեան օգտին համար, անոնց կիրարկման միջոցները մշակելու։

Ներկայ տագնապին նման տագնապի մը առթիւ, այս միջազգային հաստատութեան բոլոր անդամները պիտի հրաւիրուին ընդհ. խորհրդակցութեան։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԻՒՍԿԵՂԷՆԸ

Գործերու նուազման հետեւանքով եւ օգտուելով Ծնունդի եւ Կաղանդի արձակուրդէն, Ռուպէ-Թուրքուանի հիւսկեղէնի գործարանները անցեալ շաբթու փակեցին իրենց դուները, վերաբանալու համար յունուար 4ին։

Վեց շաբաթէ ի վեր, անգործութիւնը սաստկացած է այս շրջանին մէջ։ 100,000 գործաւորներու մէջ, կը համրուին 5000 բոլորովին անգործ եւ 40,000 չափ կէս անգործներ, որոնք շաբաթական մէկ կամ առաւելագոյն 4 օր կ'աշխատին։

Իսկ մէկ ամիսէ ի վեր, Լիոնի տնտեսական կացութիւնը զգալի կերպով ծանրացած է։ Ամբողջ ճարտարարուեստին մէջ, անգործութիւնը ընդհ. կերպով աւելցած է։ Գործաւորներուն հարիւրին 55ը կէս անգործ են։

Հիւսկեղէնի մէջ, որ ամէնէն աւելի վտանգուածն է, շատ քիչ բացառութեամբ գործարանները փակուած են դեկտ. 18էն, վերաբացուելու համար յունուար 5ին։ Իսկ Ծնունդէն սկսեալ մինչեւ 10 օր փակ կը մնան ասուեղէնի վաճառատուները։ Մետաղագործութիւնը եւ ինքնաշարժի գործարանները դանդաղ կ'աշխատին։

Իզէրի նահանգին մէջ, աշխատանքի ժամերը ամէն տեղ կրճատուած են։

Լուարի մէջ, նոյնպէս աշխատանքը նուազած է։

ԵՐԿԱԹԵՂԷՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Երկաթեղէնը՝ իրեն կապուած զանազան ճիւղերով, բազմաթիւ գործաւորներ կ'ապրեցնէ. բայց ան ալ կ'անցընէ մեծ տագնապ մը։ Թիւերը աւելի պերճախօս կերպով ցոյց կուտան տագնապին չափը։ 1929ի նոյեմբերին Ֆրանսայի մէջ երկաթեղէնի արտադրութիւնը կը հասնէր 799,000 թոնոյի, 1930ի նոյեմբերին ալ, 705,000 թոնոյի հասաւ։ Իսկ այս տարուան նոյեմբերին չէ անցած 530,000ը։ Ուրեմն մօտ հարիւրին 33 նուազում մը։ Ֆրանսական երկաթեղէնին առջեւ, տագնապին հետեւանքով փակուած են մանաւանդ արտաքին շուկաները, Գերմանիա, Անգլիա, Պելճիքա, Իտալիա, Սպանիա, Զուիցերիա։

Իրականութեան մէջ, ֆրանսական մետաղագործութեան տագնապը սկսած էր 1929ի վերջը։ Բայց կարեւոր գինչումներու շնորհիւ, այս ճարտարարուեստը կրցեր էր տոկալ տագնապին եւ օտար մրցակցութեան։

Գալով գիներուն, հազիւ կէսն են նախապատերազմեան գիներուն։

Ու երկաթեղէնի տագնապը երթալով կը սաստկանայ։ Մետաղագործութեան ամէնէն մեծ յաճախորդները՝ երկաթուղային ընկերութիւնները դադրեցուցած են իրենց ապսպրանքները։ Նաւային գործերը չափազանց թոյլ են, իսկ շինութիւններու գործը կը կաղայ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ, որ ընկերացած էր ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա պէյի՝ հարաւային եւ արեւելեան նահանգներուն մէջ անոր կատարած վերջին քննական պտոյտին, հետեւեալ ուշագրաւ խորհրդածութիւնները կ'ընէ *Միլլիյէթ*ի մէջ (21 դեկտ.).

— «Այն միջոցին երբ հանրապետական վարչաձեւը կ'աշխատի իրական միութիւն մը ստեղծել՝ երկրին ժողովուրդներուն միջեւ, գրագութեանց ընդարձակ կազմակերպութիւն մը տեւականօրէն մեզի դէմ կը գործէ երկրին ներսն ու դուրսը։

Եթէ ժողովուրդը գիտնար թէ նման խռովարարական կազմակերպութիւն մը գոյութիւն ունի, բնականաբար անհետեւանք կը մնային անոր կատարած բոլոր գրգռութիւնները։

Դժբախտաբար սակայն, մեր արեւելեան եւ հարաւային նահանգներու բնակիչներուն միջեւ կարգ մը տգեղ եւ սուտ գաղափարներ տարածուած են։ Այս յեղափոխիչ գաղափարները տեղ գտած են նոյն իսկ երիտասարդներու մօտ, որոնք զարգացած կը նկատեն իրենք զիրենք։

Իբր թէ կառավարութիւնը մասնաւոր տեսակէտ մը ունի այդ շրջաններուն հանդէպ... կ'ուզէ այդ շրջանի ժողովուրդը եւ մասնաւորաբար Քիւրտերը յաւիտենական տգիտութեան մէջ թողուլ... ամէնէն գէշ պաշտօնեաները կը ղրկէ այդ շրջանները... այս պատճառով է որ լիսէներ չեն բացուիր նոյնիսկ կարեւոր կեդրոններու մէջ... Մէկ խօսքով, կառավարութիւնը կ'ուզէ եղեր գաղթավայրի դրութեամբ կառավարել արեւելեան եւ հարաւային նահանգները։

Եւ ասոնց նման ուրիշ յերիւրածոյ պատմութիւններ տարածուած են ժողովուրդին մէջ։ Եթէ քիչ մը տրամաբանութեամբ վերլուծենք այս ըսուածները, շատ դիւրաւ կրնանք տեսնել անոնց յետին միտքը։ Դժբախտաբար սակայն ժողովուրդին խելքը գլխէն աւելի աչքերուն եւ ականջներուն մէջ կը գտնուի։

Հոգեբանական կացութիւն մըն ալ կայ սակայն, այդ շրջանները յաճախի ըմբոստութեանց թատր հանդիսացան։ Անշուշտ յանցանքը աւատապետներուն էր, եւ ոչ թէ ժողովուրդին, բայց որովհետեւ կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ, բնականաբար ժողովուրդն ալ ազդուեցաւ։ Այս տրամադրութեան մէջ գտնուող մարդիկ, բնականաբար աւելի հակամէտ կ'ըլլան հաւատալու եւ խաբուելու։

Իրականութիւն է, որ կառավարութիւնը որեւէ մասնաւոր քաղաքականութիւն չի հետապնդեր այդ շրջաններու ժողովուրդին հանդէպ։ Հանրապետական սկզբունքներուն հակառակ է խտրութիւն դնել հայրենակիցներուն միջեւ։ Այդ տեսակ քաղաքականութիւն մը անհրաժեշտ դարձնող պատճառ ալ չկայ, որովհետեւ մեր դէմը Թուրքէն տարբեր ցեղ մը գոյութիւն չունի այդ նահանգներուն մէջ։

Եթէ դպրոցներ չեն բացուիր, ատոր պատճառը պարզապէս կրթական պիւտճէին անբաւարարութիւնն է։

Արդէն ժողովուրդին մէջ անջատողական գաղափարներ չկան։ Ամէն մարդ կ'անիծէ անոնք, որ քրտութեան անունով պրոպականտ կը կատարեն։ Քաղաքական նպատակներով կատարուած գրգռութիւնները մեր նիւթէն դուրս են։ Արդարեւ չե՞նք տեսներ որ Թուրք հայրենիքին դէմ գործող հայ կոմիտէներու գործակիցներուն մէջ Թուրքեր ալ կան։

Տեղական պաշտօնեաներուն պարտականութիւնն է տեւականօրէն ջիգ մեջ մտնել ժողովուրդին հետ՝ ապարդիւն ձգելու համար թշնամիներուն գրգռութիւնները»։

ՆՈՐ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ՝ ԱՒԱՐ ԺՈՂՎԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Էնկիւրիէն կը գրեն.— Ազգ. Ժողովին յանձնուեցաւ օրէնագիծ մը, որուն համաձայն պարգեւներ պիտի տրուին շարժուն եւ անշարժ կալուածներու, ինչպէս եւ անոնց հասոյթներու եւ գաղտնի պահուած տուրքերու մասին լրատուութիւն ընողներուն։

Բոլոր անոնք որ գաղտնի պահուած գոյքերու, շարժուն կամ անշարժ կալուածներու, ապահովագիրներու, արժեթուղթերու եւ այլ ինչքերու մասին տեղեկութիւն կուտան, հետեւեալ համեմատութեամբ պարգեւ պիտի ստանան.—

Մինչեւ 5000 ոսկի շարժուն ինչքերու համար հարիւրին 30, իսկ անշարժներուն համար հարիւրին 20։ 5 հազարէն մինչեւ 25 հազար ոսկի, շարժուն ինչքերու համար հարիւրին 25, իսկ անշարժներուն համար 15։ 25 հազարէն վեր մինչեւ 50 հազար, շարժուններուն հարիւրին 15, իսկ անշարժներուն 12,50 և 50հազարէն վեր մինչեւ 100 հազարի համար շարժուններուն եւ անշարժներուն հաւասարապէս հարիւրին տասը, իսկ այդ գումարէն վեր հարիւրին 7,5 պարգեւ պիտի տրուի, ինչքին արժէքին համեմատութեամբ։

կարեւոր տեղեկատուութիւններու առթիւ, Գործավարներու խորհուրդին որոշումով, պարգեւին համեմատութիւնը կարելի է բարձրացնել։ Երբ տեղեկատուութիւնը կը կատարուի պետական պաշտօնեաներու կողմէ, վերոյիշեալ պարգեւներուն կէսը միայն կը տրուի։

Նոյնպէս պարգեւ պիտի տրուի բոլոր անոնց որ լրատուութիւն կ'ընեն կալուածահամարէ դուրս մնացած ինչքերու, հողերու, եւայլնի մասին, ինչպէս նաեւ զանազան տուրքերէ խոյս տուողներուն եւ զոյգ տետրակ բռնողներուն մասին։ Ասոնց տրուած պարգեւներն ալ լրատուութեան գումարին հետ համեմատական պիտի ըլլան։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՐԱՔ

ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԿՑԻՆ

Իրաքի վարչապետ Նուրի փաշա, որ Էնկիւրի կը գտնուի, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ երկու երկիրներու յարաբերութեանց մասին.

— Թուրքեւիրաք մաքսային ու յանցաւորներու փոխանակութեան համաձայնութիւնը պէտք է աւարտած ըլլայ մինչեւ յունուար 15։ Երկու երկիրներու միջեւ ճամբորդող Թուրքերն ու Իրաքցիները դիւրութիւններ պիտի վայելեն։ Դաշնագիրներու կնքումէն վերջ, որոնք բոլորն ալ հիմնուած են փոխադարձ շահու վրայ, Թուրքիա եւ Իրաք պիտի փոխանակեն իրենց տեղական արտադրութիւնները։ Ասոնցմէ զատ Էնկիւրիի մէջ պիտի քննուի սահմաններու անդորրութիւնը խանգարող հրոսակներու խնդիրը, որ ամէն ամառ սուր բնոյթ մը կ'առնէ։ Մաքսանենգութեան դէմ ալ համագործակցական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին։

Վարչապետը անդրադառնալով Իրաքի հովանաւորութեան ըսաւ.— Անգլիա պաշտօնապէս յայտարարած է Իրաքի վրայէն իր հոգատարութիւնը վերցնելու պարտականութիւնը։ Այս խնդիրը պիտի քննուի Ազգերու Դաշնակցութեան յունուարի նիստին։ Էնկիւրիէն վերադարձիս, այդ վիճաբանութեանց ներկայ ըլլալու համար պիտի երթամ Ժընեւ։

Մինչեւ ամառ Իրաք եւս պիտի անդամակցի Ազգերու Դաշնակցութեան։

«ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ»

Տեղի անձկութեան պատճառով, ստիպուած ենք բացառաբար վաղուան ձգել մեր աշխատակցին՝ Տօքթ. Լ. Գրիգորեանի «Բժիշկին Թերթօնը», որ կանոնաւորապէս պիտի շարունակուի ամէն չորեքշաբթի օր։

ԹՈՒՐՔԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՆԻԿԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Ռոմանիա» շոգենաւին մէջ ծանօթ ողբերգութեան ականատես Թուրք մը որ Պոլսէն վերջերս Սուրիա գացած է, հետեւեալը պատմեր է «Եփրատ»ի.

— Հ. Ճանիկեան սպաննուեցաւ մեր ոստիկաններուն կողմէ։ «Ռումանիա» շոգենաւին նաւամատոյցէն մեկնելէն մէկ ժամ վերջ, ոստիկանական թոյլտուութեամբ շոգենաւ մտայ ապրանքի մը մասին տեղեկութիւն ստանալու համար Նաւապետէն։ Ծոգենուին կամրջակին վրայ իրարանցում մը կար, նաւազներ եւ նաւապետ շրջապատուած էին խումբ մը ոստիկաններէ որոնք կը ջանային բանի դուրս հանել տարեց ճամբորդ մը որ կը պոռար.—

— Չեմ ուզեր դուրս ելլել, ես Ռումանիա պիտի երթամ, իրաւունք չունիք գիս օտար շոգենաւէ դուրս հանել։

Ճամբորդը կը դիմադրէր ոստիկաններու քաշկռտուքներուն։ Այս քաշկռտուքը բռունցքի եւ այլ հարուածներու փոխուեցաւ։ Ճարահատ ոստիկանին մէկը ճամբորդին վրայ յարձակելով ծննդական գործարանները ուժգին սեղմեց, իսկ ուրիշներ անխնայ կը հարուածէին այս մարդը որ վերջապէս զգայազիրկ ինկաւ։

Շոգենաւին նաւազներուն եւ ուրիշ ճամբորդներու հեռացման վրայ ոստիկանները անշնչացած ճամբորդին մարմինը նետեցին ծովին մէջ։ Ոստիկաններուն այս ոճիրը այնքան յուզեց զիս որ ստիպուեցայ հեռանալ այդ քստմնելի վայրերէն...։ Սուտ է թերթերուն գրածը թէ դիակը Պոլսոյ հայ եկեղեցիներէն մէկուն միջոցաւ թաղուած է։ Ոստիկանութիւնը անհետացուց այդ դիակը, վախնալով որ մի գուցէ ռումանական հիւպատոսարանը դիազննութիւն պահանջէ։ Իսկ երկու ոստիկաններու 500ական ոսկի վարձատրութեան գալով, պարզապէս ձեւակերպութիւն մըն էր, սքողելու համար ոստիկաններուն կատարած ոճիրը եւ չարատաւորելու Թուրք հանրապետութեան անունը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզէն հեռու գտնուելուս պատճառով, եւ չկրնալով մօտէն մասնակցիլ *Մենք* գրական խմբակի հաւաքոյթներուն եւ աշխատանքներուն, կը հրաժարիմ անդամակցութենէ։

Փ. Միքայէլեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒ»— Հրատ. Միլանի Հայ Ուս. Միութեան (տեղեկութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ հայ ուսանողութեան անցեալի եւ ներկայի մասին)։ Գին 5 *լիրէթ*։ *Հասցէ*՝ Unione Studenti Armeni Via Ampere 40, Milano (Italie).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (116)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

7— ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ «ԴՐՕՇԱԿ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐԷՆ

Թիւ 9 եւ 25 Մարտ 1926ի խմբագրականէն.

— «Կարգ մը քաղքենիներ, որոնք ժամանակ մը յեղափոխականներուն հետ համերաշխ կը գործէին, դէպքերը ոկսելէն ետքը՝ հակեցան կշիռին ծանր կողմը եւ միացան տեղական կառավարութեան հետ։ Երզրումի մէջ, պատասխանելով Շաքիրին եւ կուսակալին հրաւէրներուն, կառավարչատուն վազեցին եւ յեղափոխութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը նետեցին առաջնորդ Շիշմանեանի եւ մէկ քանի յեղափոխականներու վրայ։

Այս մարդիկը ստորնութիւնը այնքան յառաջ տարին, որ Շաքիրէն «աֆէրին» մը առնելու եւ կառավարութեան վստահութիւնը շահելու համար, հեռագիր մը ղրկեցին Սուլթանին, իբրեւ երախտագիտական արտայայտութիւն։ Երբ Շաքիր Երզրում հասաւ, կոմիտէին հրամանով ոչ մէկ Հայ դիմաւորելու գնաց։ Շաքիր, վրէժ առնելու համար յեղափոխականներէն եւ Շիշմանեանէն,— որ յեղափոխականներուն պետը կամ ապստամբութեան աղբիւրը կը համարուի, — առիթ կը փնտռէր։ Պատրուակելով թէ նորէն ապստամբութիւն պիտի յարուցանեն Հայերը, սկսաւ սարսափի մատնել զանոնք եւ հայ քաղքենիներուն թելադրեց, որ սպառնան Հայերուն եւ վտարեն իրենց առաջնորդը։ Մեր հացկատակ էֆէնտիներն ալ Շաքիրին առջեւ՝ գրեցին հեռագիր մը, Պատրիարքարանէն պահանջելով Շիշմանեանի հեռացումը։ Պատրիարքը, որ շատ լաւ կը գնահատէր կոմիտէներուն ծառայութիւնը ի նպաստ հայկական անկախութեան, կարեւորութիւն չտուաւ այդ հեռագրին։ Շաքիրի հրամանով երկրորդ հեռագիր մըն ալ ղրկուեցաւ, միասին տեղեկագիր մըն ալ պատրաստուեցաւ։ Այսուհանդերձ Շիշմանեան քաջաբար պաշտպանեց ինքզինք։ Ան պատրաստ էր զոհելու իր անձը յանուն հայութեան եւ յանուն հայկական դատին։ Շաքիր այնքան կատղեցաւ, որ չէր գիտեր թէ ի՛նչ ընէ։ Ի վերջոյ Երզրումի ոստիկանական տեսուչը Շիշմանեանի հաղորդեց կայսերական հրամանագիր մը, որուն համաձայն Շիշմանեան կը պարտաւորուէր երկու ժամուան մէջ, հսկողութեան տակ, հեռանալ Երզրումէն եւ Պոլսոյ ճամբով մեկնիլ Երուսաղէմ։

Երբ Շիշմանեան կը հեռանար Երզրումէն, չկրցաւ տեսնել նոյնիսկ քոյրը։ Ապտիւլ Համիտ, 20 ոսկի ամսականով, զայն աքսորած էր այսպէս դէպի Երուսաղէմ։ Շիշմանեանի հեռացումէն ետքը, Հայերը 5 հեռագիր ղրկեցին Սուլթանին, Պապը Ալիին եւ ուրիշ պաշտօնատարներու։ Հայ երեւելիները Հնչակ եւ Դրօշակ կոմիտէներուն գաղտնի ծրագիրներուն մասին, տեղեկութիւն տալով կառավարութեան, դաւաճանեցին իրենց ազգին։ Վատե՛ր, պիտի լուծենք մեր վրէժը»։

8.— ԵԹԷ ՈՒԶԷԻ, ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ԿԸ ՓԼՑՆԷԻ ԻՐԵՆՑ ԳԼԽՈՒՆ ԵՒ ՍՈՒՐԷ Կ'ԱՆՑԸՆԷԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐԸ...

Երբ մէկ կողմէ յեղափոխական կոմիտէները իրենց պաշտօնաթերթերով ամէն ոճիր ու դաւ ի լուր աշխարհի կը յայտարարէին յիմարի պէս, միւս կողմէ ամէն օր ոստիկան մը սպաննելով ապարէզ կը կարդային կառավարութեան՝ պատերազմ յայտարարելու ձեւով, անդին ալ պատրիարքն ու ամբողջ պատրիարքարանը, բոլոր հոգեւոր հովիւներն ու կրօնաւորները կ'աշխատէին հրացան ու ատրճանակ, վառօդ ու ռումբ հաւաքել եկեղեցիներուն մէջ ու ծածկել կրօնական գիրքերուն տակ։ Դարձեալ եկեղեցիներուն մէջ կը պահէին աշաբեկիչները եւ յեղափոխականները։

Եւ յետոյ գիշերը ցերեկին խառնելով ժողով կը գումարէին ու կռիւի ծրագիր կը պատրաստէին կոմիտէճիներուն համար, կարծես անոնց սպայակոյտն ըլլային։

Դեռ նոր յաջողեր էինք մէկիկ մէկիկ ձերբակալել ոստիկանապետ Մարգարի, լրտես Սեդրաքի եւ Խալիլի, լուսարար Օննիկի սպանիչները, երբ յանկարծ ինծի լուր բերին թէ Գում Գափուի եկեղեցիին մէջ հոգեւորականները գիշերային ժողով մըն են գումարած։ Կը նախագահէր պատրիարքը։ Ինչպէս Ներոնը որ, երբ, փարթամ քաղաքը հրդեհելով՝ մոխիրի կը վերածէր յաւիտենական գեղեցկութիւններն ու արուեստի յիշատակարանները, կիթառ կը նուագէր, այնպէս ալ Հայոց պատրիարքը ուրախութենէն գինով եւ չափազանց զուարթ, կը ճառէր.

— Կը գնահատեմ մեր կոմիտէներուն եւ մեր սիրելի ֆէտայիներուն գործունէութիւնը։ Ոստիկանութիւնը ապուշ դարձուցին, եւ այնքան սարսափի մատնեցին Սուլթանը, որ վախէն խլուրդի պէս կծկուեցաւ եւ քունը կորսնցուց։ Լոնտոնէն եւ կոմիտէին բարձրագոյն մարմինէն ստացած եմ շնորհակալական նամակներ, որոնք կը հաղորդեն թէ ոստիկանութեան դէմ մահափորձերը պիտի շարունակուին գործադրուիլ ոչ միայն Պոլսոյ, այլ եւ Հայաստանի բոլոր գաւառներուն մէջ։

Թո՛ղ աւազակ Նազըմը ապուշ դառնայ եւ Եըլտըզի պալատը կործանի Ապտիւլ Համիտի գլխուն։

(Շար.)

փոնի դեսպանը, այս կերպով պատերազմ յառաջ բերելու համար Ճափոնի եւ Ռուսիոյ միջեւ։ Այս անձը, երկար տարիներէ ի վեր կապուած էր բոլշեւիկեան պաշտօնատարի մը, որուն իբր թէ յայտնած է իր ծրագիրը, — Ճափոնի դեսպանը սպաննելով՝ պատերազմի դուռ բանալ երկու երկիրներուն միջեւ։ Սակայն պաշտօնատարը այս խօսակցութիւնը յայտնած է Կէփլէուին, որուն վրայ խորհրդ. արտաքին գործավարութիւնը պահանջած է որ չեխօսլովաքդիւանագէտը ետ կը կանչուի։ Ցիշ. եալը այս օրերս կը սպասուի Փրակա, եւ անշուշտ, իր բացատրութիւններով լոյս պիտի սփռէ այն խորհրդաւոր «դաւ»ին վրայ։

Ճափոնի կառավարութիւնը, կ'ըսուի թէ որեւէ դիւանագիտական պահանջ չպիտի ներկայացնէ այս «դաւադրութեան» մասին։

Այս գործը մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը արթնցուցած է Գերմանիոյ մէջ։ Թերթերը երկարօրէն կը զբաղին անով եւ «Ֆօսիշէ Ցայթունկ» կը գրէ թէ երբ Կէփէուն ուզէ օտար անձնաւորութիւն մը ճամբել, զայն կը քաշէ վարկաբեկիչ եւ վտանգաւոր գործի մը մէջ, եւ այս է որ պատահած է Չէխօսլավաք դիւանագէտին։

Հնգամեակը 1932ին

Խորհրդ. Միութեան կեդր. Գործ. կոմիտէի նիստերուն փակման առթիւ, գործավարներու խորհուրդին նախագահը, ճառով մը պարզեց 1932ի ծրագիրը։ Մոլոթով կարդաց ցանկը այն գործարաններուն, որոնք պիտի բացուին 1932ին, մետաղագործական կարեւոր գործարաններ, մեքենական շինութեանց գործարան, խողովակի, երկաթուղային նիւթեղէնի եւայլ գործարաններ ու ելեկտրական կայան մը։

Գործաւորներու ուտեստը բարելաւելու համար, 92 նոր ձեռնարկներ պիտի սկսին աշխատիլ այս տարի։

1932ի ծրագրին համար, յատկացուած է 10,700 միլիոն ռուբլի ճարտարարուեստին, 4360 միլիոն երկրագործութեան, 3330 միլիոն փոխադրութեանց, 2892 միլիոն բնակարաններու կառուցման, 4200 միլիոն կրթութեան եւ հանրային առողջապահութեան եւայլն։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Լա Հէ՞յ թէ Լօզան.— Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնած են Լա Հէյի եւ յունուար 18ի վրայ, գումարելու համար Հատուցման Խորհրժաժողովը։ Սակայն Ժընեւեան շրջանակները մեծ ջանքեր կը թափեն Խորհրդաժողովը գումարել տալու համար Լօզանի մէջ։

Արկածահար դեսպան մը.— Պերլինի ռուսական դեսպանը երբ իր կնոջ հետ, տօնական արձակուրդներու առթիւ ինքնաշարժով կ'երթար դէպի Հարց, արկած մը անցուց։ Ճամբան սառած ըլլալով, ինքնաշարժը սահեցաւ ու ինքն իր վրայ դարձաւ։ Դեսպանը եւ իրեն ընկերացող կին մը վիրաւորուեցան ապակիի կտորներէն. իսկ դեսպանուհիին բազուկը ճռմուեցաւ։

Ձերբակալուած եւ պատժուած Հնդիկներ.— Հնդկաստանի հիւսիս-արեւմտեան շրջանին մէջ, պատահած խռովութեանց հետեւանքով, կառավարութիւնը ձերբակալած է 763 հոգի եւ զանազան պատիժներու ենթարկած է 194 հոգի։

Չին եւ ճափոն դէմ առ դէմ.— Շանկայէն տրուած լուրի մը համաձայն, 200.000ի չափ չինացի պատերազմական քուրմեր տրամադրութիւն յայտնած են բանակ կազմելու եւ ենթարկուելու Նանքինի կառավարութեան հրամանին, կռուելու համար ճափոնական ուժերուն դէմ։

Բոլշեւիկեան գործադիրը.— Երկուշաբթի օր վերջացան համայնավար Կեդր. Գործադիրի նիստերը, որոնք տեղի կ'ունենային Մոսկուայի մէջ։ Նախագահը Փէթրովսկի ամփոփեց աշխատանքները, եւ իր փակման ճառին մասին, ըստ ընկալեալ սովորութեան, յարձակում մը փորձեց ընդդէմ դրամատիրական կառավարութեանց, որոնք անընդհատ դաւեր կը սարքեն Ռուսիոյ դէմ։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լուառի կոմիտէն, «Հ. Յ. Դ. Օր»ուան առթիւ։ Այս Շաբաթ իրիկուն, ընկ. Գէորգ Բէօշկէրեանի սրճարանը, Ռօան։

կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ՏԷՐԷՃԵԱՆ
կը խօսի՝ ընկ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ ընկերներ Ղազար Չաքրճեանի, Խորէն Յովհաննէսեանի եւ Ղ. Յակոբեանի կողմէ։

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Ազգէհերի Հայր. Միութեանկողմէ, ի նպաստ անգործ բազմանդամ ընտանիքներու, ղեկավարութեամբ դերասան Պ. Ղազէրեանի։ Այս Կիր. իրիկուն ժամը 8.30ին 84 Րիւ Շափ, Սալօն Շափի մէջ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լէ Վան, Թ. Պ.— 70։
Փէէրֆէօ, Վարդ.— 35։
Մարսէյլ, Խ. Ն.— 70։
Մարսէյլ, Գործ.— 1396։ Կարգադրեցինք։
Ըընաժ, Վ. Խ.— 292։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սկաուտական յանձնախումբի անդամները եւ Սկաուտական առաջնորդական կազմը խառն ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ ժամը 6ին Bar de la Posteի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակայողները նկատի պիտի առնուին։

ՏՕՆԱԾԱՌ 1932

Ա. Ե. Հ. Կ. խաչի կրընոպլի մասնաճիւղին կողմէ։ Այս կիրակի ժամը 1.30ին Քռուա Ռուժի Սալ տը Ֆէթի ընդարձակ սրահին մէջ։ Ճոխ յայտագիր։

Մուտքը 3 ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Խարբերդի Աշուան գիւղէն Արամ եւ Տաճատ Յակոբեանները, իրենց մօր անուն՝ Սարա, հօր անուն՝ Մանուկ։ Տարագրութեան միջոցին մայրերնին մեռած է եւ իրենք մնացած են Հալէպի եւ Ուրֆայի շրջանակին մէջ գտնուող Սուրուճ գիւղը։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց հօրեղբօր Պ. Յակոբեանի, 14 Rue Ortolan, Paris։ Ճշգրիտ լուր տուողին 500 ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։ Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Իսպէյիլի Հայր. Միութիւնը կը փնտռէ Աբինէր Սարգիսեան, Աղէկ Պետրոսեան, Գալուստ Մելքոնեան, Արսէն Թորոսեան, Կարապետ Մաթոսեան, որոնք կը գտնուին Ֆրանսա, իմացնել Տրդատ Սողոմոնեանի, Rue St. Martin d'Hérés, Chemin de la Pleine. Grenoble, Isère.

ԵՓՐԱՏ նուագախումբը կը ստանձնէ նուագել հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ։ Կը տրամադրէ նաեւ 25—30 հոգինոց նուագախումբ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Տ. Օնոսեանի, 15 Rue du Pourtour, Clamart, Seine։ Երեկոները ժամը 8էն մասնաւոր դասընթացք, սոլֆէժի, ջութակի, ֆլիւթի եւ պանժօի։

Միութեան տոմսակները ունեցողներէ կը խնդրուի վերադարձնել մինչեւ յունուարի վերջը։

IMPRIMERIE - MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ			250 ֆրանք
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տղ.	8 տղ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931
31 Décembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1764

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԵՒՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ՝ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

1931ը՝ Ֆրանսայի հայ գաղութին համար՝ եղաւ յուսաբեկութեան տարի մը։

Տնտեսական տագնապը, որ յամրաբար կը սողար տարուան սկիզբը, իր ամէնէն դաժան կերպարանքով երեւան եկաւ վերջին վեցամսեային։ Եւ ահա նոր տարին կը դիմաւորենք շատ աւելի մութ հեռանկարով մը։

Տակաւին վերջնական օրէնք դարձած չէ «Ազգային Բանուորութեան Պաշտպանութեան Օրինագիծը», բայց ինչ որ կը տեսնենք ամենօրեայ կեանքին մէջ, չափէն աւելի պերճախօս է։

Ամբողջ գործարաններ փակուած, լաւագոյն պարագային՝ աշխատանքը կամ աշխատավարձը կրճատուած, բիւրաւոր օտար բանուորներ փողոց նետուած, եւ տակաւին վախճանը անորոշ...։

Սթերլինին փլուզումը եւ բրիտանական նոր քաղաքականութիւնը խորապէս խախտեցին Ֆրանսայի ամէնէն բանուկ ճարտարագործութիւնները։ Անգէն պատերազմի աւերը արդէն իսկ վրդովիչ համեմատութիւններ ստացած է հիւսիսային, միջին եւ հարաւային գաւառներուն մէջ, ուր խոշոր թիւ մը կը կազմեն օտարականները։

Մեր աշխատաւոր բազմութիւնները մասնաւորապէս համախմբուած են միջին եւ հարաւային գաւառներու մէջ։

Արդ, անոնց մեծ մասին ճակատագիրը կապուած էր այնպիսի ճարտարարուեստներու հետ որոնք վտանգուած են այսօր, եւ երկար ատենի համար։ Միւս կողմէ, միայն 100ին 10 համեմատութեամբ օտարականներ գործածելու հրահանգը, որ արդէն կը գործադրուի առանց վերջնական օրէնքին, կը սպառնայ ուրիշ հազարեակներ ալ զրկել աշխատանքէ։

Տագնապը կը պահանջէ արթնութիւն եւ լուրջ, հաւաքական աշխատանք։

Տարուան վերջերը առիթ ունեցանք արձանագրելու կարգ մը ձեռնարկներ, որոնց մէկն է «Անմիջական Օգնութիւն»ը։ Կացութիւնը կը թելադրէ համախմբել բոլոր ցիրուցան, պատահական ճիգերը եւ մէջտեղ բերել ինքնապաշտպանութեան ազդու կազմակերպութիւն մը, թէ պաշտօնական ձեռնարկներու եւ թէ իրերօգնութեան համար։ Պէտք է պատնէշներ եւ խրամներ ստեղծել, քանի դեռ անտանելի չափերու հասած չէ աղէտը։

Այսպիսի կացութեան մը հանդէպ, անշուշտ պիտի ազդուէին հոգիներն ալ, ինչպէս ուրիշ գաղութներու մէջ։

Բեկումը այնքան խոր չէ տակաւին, եւ ընդհակառակն իրարու կը յաջորդեն կազդուրիչ երեւոյթները, ամէն ուր որ համրանք ունինք։ Թատրոն, երեկոյթ, երգահանդէս, ժողովներ չպակսեցան 1931ի ընթացքին ալ։ Ներքին վերակազմութեան ճիգեր ալ արձագրուեցան տարուան ընթացքին։

Բայց, անուրանալի է թուլացումը, մանաւանդ եթէ երկար տեւեն անստուգութիւնն ու տագնապը։

Փարիզի մէջ, ինչ որ հանրային-թեմական գործունէութիւն կը կոչենք, ամփոփուած է ժամուն բակը։ Եւ այնտեղ անգամ չի տեսնուիր նախկին եռանդը։ Հին գաղութին ջոջերն ալ իրենց բաժինն ունեցան ընդհանուր վերիվայրումներուն մէջ, եւ կապը թուլցաւ «ազգ»ին հետ։ Աւելի եռանդ կը տեսնուի արուարձաններու մէջ։

Գաղութին երկրորդ կարեւոր կեդրոնը, Մարսէյլ, կը պահէ իր ազգային կազմակերպութիւնը,— Առաջնորդարան, Գաւառ. Ժողով, վարչութիւն։ Ունի այս ամէնը, բայց չունի դպրոց, 1930էն ի վեր, չունենալով սեփական շէնք։ 1931ին ունեցաւ փառաւոր եկեղեցի մըն ալ—ամուլ շքեղութիւն մը— բայց դպրոցը կը մնայ միշտ փակ։ Մինչդեռ արուարձանները վառ կը պահեն իրենց կրթարանները, որոնք միեւնոյն ատեն ներշնչարաններ են տարագիր բազմութիւններուն համար։

Լիոնը, 1931ին, արձանագրեց յաջողութիւն մը, որ անկարելի կը համարուէր քանի մը տարի առաջ։ Իրականացաւ ներքին համերաշխութիւնը, եւ կազմուեցաւ Գաւառ. Խորհուրդ մը՝ մասնակցութեամբ բոլոր տարրերուն։ Դժբախտաբար այս շրջանն ալ — գաղութին երրորդ մեծ կեդրոնը — չունի դպրոց։ Կան մասնաւոր ձեռնարկներ եւ դասընթացքներ։

Մինչդեռ մէկուկէս ժամ անդին, Վիէնի մէջ, կը պահուին երեք ծաղկոցներ։ Եւ քսան վայրկեան հեռու, Տէսինի մէջ, ունեցանք ամառնային դասընթացք մը։ Վալանսը, չորրորդ կարեւոր կեդրոն մը, ինքզինքը անհոգութեան տուած էր շէն օրերուն, իսկ հիմա մատնուած է ամէնէն ծանր տագնապին, եւ յոյս չկայ որ կարենայ իրականացնել իր ծրագրած առաջադրութիւնները՝ Սէն Շամոն, Սէնթ Էթիէն, Փոն տը Շէրիւ, շարունակեցին տապկուիլ իրենց իւղովը։ Զունեցան աչքի զարնող գործ՝ իբրեւ հանրային կեանքի արտայայտութիւն։

Եւ կան համախմբումներ որ լռութեան մատնուեցան, քանի մը տարուան ոգեւորութենէ յետոյ։ Օրինակ՝ Փոն տ'Օպնան, որ ունի ոչ նախկին համրանքը, ոչ ալ եռանդը։ Նոյնպէս Պոլէնը, սկիզբէն ի վեր միշտ ենթակայ՝ տեղափոխութեանց։ Միջերկրականի ազնուական ափերուն վրայ, Նիսը կը պահէ իր դպրոցը, որ կոկիկ շէնք մըն է եկեղեցիին կից։

Ահաւասիկ, հարեւանցի ակնարկով եւ չափազանց խիտ գիծերով, պատկերը մեր գաղութին։

Իբրեւ ազգային կեանքի, ազգապահպանման արտայայտութիւն՝ մենք ուզեցինք շօշափել միայն բուն հանրային երեւոյթները։ Մինչդեռ կան տակաւին քաղաքական կուսակցութիւնները, բազմազան հանրօգուտ կազմակերպութիւնները Հայր. Միութիւնները, երիտասարդական խմբակցութիւնները եւն., որոնք առանձին նիւթեր են։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՄՆԱՑԵԱԼ ՄԱՍՆ ԱԼ ԿԸ ՑԱՆՁՆՈՒԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ

«Թայմզ»ի Թղթակիցը կը գրէ Պոլսէն (29 դեկտ.).—

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Թեհրան հրաւիրուեցաւ, խորհրդակցելու համար Թուրքիա-պարսիկ սահմանագլուխի սրբագրման մասին։ Եղած կարգադրութեան համաձայն, Թուրքիա պիտի ստանայ Փոքր Արարատի պարսկական մասը եւ յարակից Այպէյ լեռը, իսկ փոխարէն Պարսկաստանի պիտի յանձնէ հողամաս մը որ կը գտնուի աւելի դէպի հարաւ, Պաճիրկէ (կամ Պաճրակ) կիրճին շրջանին մէջ, ուրկէ կ'անցնի ճամբան Ճուլամերկէն (Հէքեարի) դէպի Ուրմիա (Պարսկաստան)։ Միեւնոյն ատեն, Թուրք գործավարը պիտի ստորագրէ առեւտրական դաշնագիր մը, որուն համաձայն Պարսկաստանէն ապրանքներ պիտի փոխադրուին Տրապիզոն - Էրզրում ճամբով։ Այս պարագային պիտի նորոգուի այդ ճամբան եւ նոր նաւահանգիստ մը պիտի շինուի Տրապիզոնի մէջ։

Հատուցումներու խորհրդաժողովը

Աւելի հաւանական կը նկատուի որ հատուցումներու խորհրդաժողովը պիտի գումարուի Լօզանի եւ ոչ թէ Լահէյի մէջ եւ տեղի պիտի ունենայ յունուար 25ին։ Մինչեւ թուականի եւ վայրի վերջնական ճշդումը, հաղորդագրութիւններն ու խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին շահագրգռուած պետութեանց միջեւ։

Լոնտոնի կառավարութիւնը կը ջանայ խորհրդաժողովին մասնակցող կառավարութեանց պետերուն միջեւ տեսակցութիւններ յաջողցնել, նախ քան խորհրդաժողովի գումարումը։

Անգլիա էական կը նկատէ որ խորհրդաժողովին բացումէն առաջ, որքան կարելի է, համաձայնութիւն գոյացած ըլլայ պետութեանց միջեւ։ Կը կարծուի թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի ջանան որ Ամերիկա մասնակցի խորհրդաժողովին, որովհետեւ առանց ապահովելու Ամերիկայի սերտ գործակցութիւնը որեւէ դրական ելքի կարելի չպիտի ըլլայ յանգիլ։

Անգլիական «Տէյլի Մէյլ» թերթին Նիւ Եորքի թղթակիցը կը գրէ թէ կարելի է որ Միացեալ Նահանգները մասնակցին, եթէ հոն վիճաբանութեան տրուին կարճատեւ վարկերու եւ միջազգային դրամական փոխանակութեանց հարցերը։

Ուաշինկթընի մէջ, դիտել կու տան թէ Միացեալ Նահանգները ներկայացուցիչ չունէին նախընթաց երկու խորհրդաժողովներուն, որոնք գումարուեր էին Տօուսի եւ Եընկի ծրագրերէն բխող հատուցումները ճշտելու համար եւ. թէ, երբ Ֆրանսայի ապրչապետը Ամերիկա կը գտնուէր, ամերիկեան կառավարութիւնը հաւանեցաւ ապագայ հատուցումներու հարցին մէջ ամէն նախաձեռնութիւն ձգելու եւրոպական պետութեանց։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ՎԻՃԱԿԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՎԱԽԵՐ

Կանտիի Պոմպէյ ժամանման առթիւ, բախում մը տեղի ունեցեր էր կանտիականներու եւ «անհպելի»ներու միջեւ, երբ այս վերջինները կ'ուզէին թշնամական ցոյցեր կատարել ընդդէմ հնդիկ պետին։ Այս բախումին հետեւանքով, 25 հոգի վիրաւորուած են։ Այս լուրը առնելով, Անգլիոյ վարչապետը յայտարարեց.— կացութիւնը ողբալի է։ «Բարեկամութեան բաժակը զոր կ'ընծայէինք Հնդկաստանի, խլեցին անոր շրթներէն։ Այս խռովութիւնները առաջ կու գան ոչ թէ ազատագրութեան ձգտումէն, այլ պարզապէս չարութենէ»։

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէկ, խոր վրդովում կը տիրէ կանտիի մէջ յայտարարութեան հետեւանքով։ Պոմպէյ հասնելէն քիչ յետոյ, հաւաքոյթի մը մէջ կանտի յայտարարած է, լսելով իր երկու գլխաւոր օգնականներուն ձերբակալումը.

— Եթէ նորէն, կռիւը անխուսափելի պիտի դառնայ, կը հրաւիրեմ բոլոր իմ կուսակիցներս որ պատրաստուին։ Մինչեւ հիմա, մեր դէմ գտանք միայն ոստիկանական բիրեր։ Կրնայ ըլլալ որ յառաջիկայ կռուին մէջ, ստիպուինք գնդակներուն կուրծք տալ»։ Կանտիէն առաջ արդէն, հնդիկ խորհրդարանին նախկին նախագահը Փաթէլ, ըսեր էր.— Դէպքերու այս ընթացքով, Հնդկաստան դէպի յեղափոխութիւն կ'երթայ։

∴ Պոմպէյէն տրուած լուրի մը համաձայն, հաւաքոյթի մը մէջ խօսք առնելով, կանտի յայտնեց թէ, եթէ Հնդկաստանի փոխարքային վերջին հրամանագրերը ետ առնուին, պիտի թելադրէ հնդիկ ազգ. խորհուրդին, որ գործակցի կլոր Սեղանին։ Սակայն աւելցուց, իր վերադարձէն ասդին ինչ որ տեսաւ ու լսեց, շատ յոյս չեն ներշնչեր իրեն նման, գործակցութեան մը։

∴ Ռանկունէն տրուած լուրի մը համաձայն, Պիրմանիոյ շրջանին մէջ ծագած խռովութիւնները վերջացած են։ Ըմբոստներուն գլխաւոր ղեկավարը ձերբակալուած է եւ շուտով պիտի դատուի։ Մէկ քանի ըմբոստներ միայն, տակաւին ազատ կը մնան։ Ուրիշ շրջաններէ առնուած լուրեր կը յայտնեն թէ ըմբոստները հնազանդութիւն կը յայտնեն կառավարութեան եւ կը յանձնեն իրենց զէնքերը։

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

ՑԱՆԿ 5

Տիկին Ս. Բեգլարեան	100.—
Պ. Յովհ. Ջաւրեան	100.—
Տիկին Ազնիւ Քիւրքճեան, Aulnay S/B	100.—
Օր. Ե. Պետրոսեան	50.—
Օր. Սաթօ	50.—
Համբարձում Կուզուկեան, Թլէմսէն (Օրան)	100.—
Գումար	500.—
Դ. ցանկին գումարը	1415.—
Ընդհ. գումար	1915.—

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Շաբաթ օր Հայոց եկեղեցիի խորհրդարանին մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը։ Օրակարգն էր Վարչութեան հրաժարականը եւ նորին ընտրութիւնը։ Նախագահ Վռամշապուհ եպս. Ժողովը բանալով բացատրեց թէ Վարչութիւնը ժամանակէն առաջ ստիպուած է հրաժարական ներկայացնել, որովհետեւ անդամներէն մէկը մեռած է (Ռ. Որբերեան), ատենադպիրը (Տոքթ. Ալլահվէրտի որդի) հրաժարած, 4 — 5 հոգի ալ դադրած են գործօն մասնակցութիւն բերելէ։

Քարտուղար Պ. Խ. Քէպապճեան կարդաց Վարչութեան հաւաքական հրաժարականը։ Յետոյ հաշուետուութիւնը ըրաւ Աղքատախնամին տասնըմէկ ամսուան նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան։ Այս տարի Աղքատախնամին հասոյթը շուրջ 40 հազար ֆր. պակաս եղած է 1930էն, տնտեսական տագնապին հետեւանքով։ Նոր տարեշրջանին աւելի ուժ պիտի տրուի Աղքատախնամի գործունէութեան, մասնաւորապէս տնտեսական տագնապէն ազդուած գործազուրկներու օժանդակելու համար։

Նոր ընտրութիւն կատարուելով, կազմուեցաւ Վարչութիւն մը՝ բաղկացած 12 անդամէ եւ 6 խորհրդականէ։ Ասոնք են՝ Պ. Պ. Յակոբ Պօյաճեան, Հրանդ Ճէվահիրճեան, Նիկողոս Կարագեան, Աղեկսոս Կէվրէկ, Արմենակ Համբարձումեան, Հրանտ-Սասունէլ, Յ. Սարաճեան, Մ. Փամպուքեան, Խաչիկ Քէպապճեան, Առաքել Ջաքրեան, Վ. Գարայեան, Յովհ. Ջաւրիեւ։ Խորհրդականներ Տիկիններ Բէզզազեան, Ճէվահիրճեան եւ Գույումճեան, Պ. Պ. Պօղոս Էսմէրեան, Տոքթ. Գրգոյեան եւ Տիգրան Ներսէսեան։

Սուրիոյ Ալեւիներու դիմումը Պապին

Իտալական թերթ մը կ'իմանայ Վատիկանի շրջանակներէն թէ Սուրիոյ Ալեւիներէն Պապը ստացած է կոչ մը ընդդէմ իրենց պետերուն, «որոնք իրենց վրայ կ'իշխեն աւատապետական եղանակներով։

Լուրը տալով մէկտեղ, «Թան» Ալեւիներու մասին կու տայ հետեւեալ տեղեկութիւնները։ Ինչպէս յայտնի է, Ալեւիները Սուրիոյ մէջ կը կազմեն ցեղային խմբաւորում մը, զոր Ֆրանսա կազմակերպեց իբր պետութիւն Լաթաքիոյ շրջանին մէջ՝ Ալեքսանտրէթի հարաւը։ Ալեւիները կը դաւանին կրօնք մը, որ որեւէ կապ չունի իսլամական որեւէ աղանդի, ոչ իսկ քրիստոնէութեան հետ։

Այս պատճառաւ, որեւէ մէկուն պաշտպանութիւնը չվայելելով, օսմ. իշխանութեան տակ՝ ենթարկուեցան ամէնէն ծանր հարստահարման։ Ֆրանսացիներու Սուրիա մուտքով՝ փոխուեցաւ այս կացութիւնը եւ 1919էն ի վեր, ալեւիները սուրիական այն ժողովուրդներէն են, որոնք ամէնէն աւելի երախտագիտութիւն ցոյց տուին, հոգատար պետութեան հանդէպ ։Ի միջի այլոց, ամէնէն մեծ հաւատարմութիւնը ցոյց տուին Տիւրզիներու ըմբոստութեան պահուն։ Ինչ որ ալ ըլլայ, կը գրէ «Թան», իբր թէ Պապին ուղղուած կոչը կը պարունակէ եղեր հետեւեալ հատուածը.

— Մինչեւ այսօր, մեր պետերէն տեսանք միայն ճնշում, վայրագութիւն, որով մեզ հետ կը վարուէին։ Մեզ ըսուեցաւ թէ կարեկից հայր մըն էք, կը սիրէք բոլորը, նոյն իսկ անոնք որ կաթոլիկ չեն, կը պաշտպանէք բոլոր ժողովուրդները եւ կ'օգնէք անոնց որ ձեր օժանդակութիւնը կը խնդրեն։

Ըստ իտալական թերթին, կը գրէ «Թան» կոչը կը խնդրէ որ Ալեւիները մտցուին կաթոլիկ քրիստոնեաներու շարքը։ «Թան» կը հարցնէ թէ այս գործին տակը միայն կրօնակա՞ն նկատում կայ արդեօք

Հայ վաճառականի մը ձախողանքը

Մեզի կը հաղորդեն թէ դատական հաշուեյարդարի ենթարկուած են Փարիզի ծանօթ հայ առեւտրականներէն Յակոբ աղա Ինճէճեանի գործերը, տասը միլիոն ֆրանք բացով։ Յակոբ աղա — ինչպէս կը սիրեն կոչել — կը զբաղէր թանկագին գորգերու եւ [illegible]ութեանց առեւտուրով եւ համբաւ ունէր իբրեւ մասնագէտ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ռումանիոյ արտաքին պարտքերը.— Ռումանիոյ ելմտական նախարարութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ այն զրոյցները թէ արտաքին պարտքերու վճարման յետաձգում պիտի յայտարարուի։

Ճափոնական յառաջխաղացումը.— Հակառակ Մանչուրիոյ մէջ տիրող սաստիկ ցուրտին, ճափոնական զօրախումբերը կ'առաջանան եւ կը հետապնդեն չինացի աւազակախումբերը։ Չինական կանոնաւոր զօրքը, ճափոնցիներուն հետ կռուի բռնուեցաւ Թիէն-Զուանկ-Թէյի առջեւ եւ քանի մը ժամ ճակատամարտէ յետոյ, ստիպուեցաւ նահանջել։

Ոգելից ըմպելիի արգելքին հետեւանքով.— Ամերիկայի մեծ քաղաքներու հիւանդանոցները լեցուն են հիւանդներով, որոնք տօնական օրերուն, խարդախուած ալքօլ խմելով թունաւորուեր էին։ Այս հիւանդներէն ցարդ 9 հոգի մեռան։

ՀԱՅ ԵՐԳԻՆ ՊԱՆԾԱՑՈՒՄԸ

Կոմիտա՛ս, Կոմիտա՛ս...

Անուններ կան, պատկերաւոր և սիրուած, որոնց համար պէտք է շինել ծաղկեհիւս յաղթական կամարներ, եւ ոսկեղէն տառերով գրել անոնց, դալարուն ստեղծագործութիւններն ու կեանքի լուսաւոր ելեւէջները։

Անուններ կան որոնց համար պէտք մրրկիլ, արիւնիլ եւ արտասուել։ Շատ քիչեր կան, որ կը տեղաւորուին սրտիդ վրայ, կը տիրապետեն, կը տարածուին եւ կը գունաւորեն մտածումիդ ակօսները։ Կ'իշխեն։

Կոմիտա՛ս, կոմիտա՛ս...

Այսօր, երբ լքած ենք արեւով լեցուն ճամբաները, արտերն ու կանանչները, հայրենի երգերն ու կապոյտը, եւ կը խեղդուինք քաղաքի անսպառ լոյսերուն մէջ, այսօր երբ աղբիւրներէն սարսուռներ չեն կաթկթիր սրտիդ վրայ, եւ ճառագայթներ չեն գար մեր մշուշն ու ընթացիկ քաշքշուքը մեղմելու, լերջապէս այսօր երբ կամուրջներն ու ճամբաները քանդուած են, հող չկայ, լծկան չկայ, գութան եւ արօր չկայ, կայ անափ եւ անհանգրուան ժողովուրդ մը, որ ոչ հնձան ունի, ոչ քաղհան եւ ոչ ալ արտ, չունի ափ մը հող իր քաղցրահոս երգերը նետելու համար քամիներուն, կամ գետերուն.

Ես քե մատաղ ոսկի կատար...

Կը հաւատար վաղուան, եթէ արտը ցաներ ու հնձեր էր. գութանին՝ գոմէշին եւ ցորեանի որաններուն։

Գութան չեղնէր, աշխարհին ի՞նչ էր
Աշխրքի չէն՝ վէր գիւթնին էր...

Այսօր «ափ մը մոխիր» կայ, այս բոլորէն մեր սրտերուն վրայ ցանուած։ Փոշի՛, փոշի՛...

Ոչ Արարատը կայ ձիւնաքօղ ոչ Սիփանը, ալ ալ «Մայր Արաքսը» արտասուալից, ձիւն է իջած մեր վրայ եւ սրտաշոյն քամին կ'անցնի հայ երկրին, հողին ու արիւնին կապուած ենք մեզի թափչքներով, կարօտով եւ սարսուռով։ Կը տեսնենք, կ'ապրինք եւ կ'արիւնինք հեռուներէն։

Օտար հողերու վրայ կանգնած մեր բազուկները եւ բռնկած սիրտը կ'երկարենք հայրենի բարձունքներուն եւ քաղցրութիւններուն։

Մեր մշակոյթը միայն կը ներշնչէ եւ կ'օրօրէ մեզ։ Հայ գիրն ու գիրքը, մեծասքանչ երգը։ Մեր արժէքներն են հիմա մեր ամէնօրեայ լոյսի եւ ոգեւորութեան աղբիւրները։

Այսօր երբ կ'անցնինք փողոցէ փողոց եւ կը ցատկենք տանիքէ տանիք, կը փախչինք մենք՝ մեզմէ դուրս։

Ծնունդի գիշերն է, երանգաւոր լոյսերու եւ ծաւալուն ցնծութեան մէջ կը սպառէր քաղաքը։ Կը փո-

Տէր կեցո դու զՀայս,
Եւ արա զնոսա պայծառ,
Կեցո դու զՀայս։

Թօրկէին եւ կը պայթէին փողոցները բազմութիւններու ճիչերուն, մոմաղին, աղմուկին մէջ։ Կարմիր օր էր։

Ֆրանսացիները կ'երկրպագէին Բագոսին, կիրքերուն եւ «Քաղաքի լոյսերուն», իսկ մենք — ի՛նչ տխուր հակադրութիւն— կը լսէինք Կոմիտասը —այս իմաստուն եւ թեւաթափ արծիւը։

Կոմիտա՛սը, հայ երգը։ Սալոն Մասիլիա։

Համերգը, Կոմիտասի 60ամեակին նուիրուած։ Սիրո՛ւն եւ գեղեցիկ սրահներէն մէկը, թէեւ քիչ մը փոքր։ Լեցո՛ւն, լեցուն էր։ Գլանիկի մուխը չէր մխեր ուղեղդ եւ ոչ ալ ճճացող երեխաներ կային։

Կար Հայոց աշխատաւէր եւ իր հողին պէս բիրուն ժողովուրդը։ Կային բոլորը, ծերն ու երիտասարդը, կուսակցականն ու չէզոքը, երկսեռ։ Կարգ։ պահ, խանդաբորբ եւ զգայաբանք ղարձած։

Կոմիտասը, իր երկաթներն ու դուները փշրած, իջեր էր Սալոն Մասիլիա։ Հայ երգի կոչունքին օրը։ Կը սաւառնէր սիւներու ստուերամած անկիւնները, կը նստէր յոգնաբեկ ուսերուդ եւ թրթռացող սրտիդ վրայ՝ հեւասպառ աղաւնիներու նման։

Կը մտնէր ներսերը հոգիիդ, կը բոցավառէր։ Ի՛նչքան կարօտ էինք հայ ձայնի եւ երգերու սարսուռին։ Տահ-Մուրատեանը բերաւ զայն մեզի քանի մը օր առաջ։ Իսկ այդ օրը՝ երկսեռ երգչախումբը (50 հոգի)։

Մարսէյլը առաջին անգամն է որ համերգ կ'ունենայ։

Երբ երգչուհիներն ու երգիչները կուգան բեմ, կը շարուին հաւակով, մաքուր, գրաւիչ, ժպտուն եւ հպարտ, սրահը կ'ուռի կարծես, կը լայննայ։

Ensemble շատ տպաւորիչ էր եւ սիրտդ լեցնող։ Նոյնքան ազդեցիկ էր ժողովուրդին հեւասպառ եւ խորհրդաւոր լռութիւնը։

Խօրունկ, ալիք, ալիք կը տարածուի մեղմութեամբ.

Տէր կեցո դու զՀայս,
Եւ արա զնոսա պայծառ...

Կ'անցնի հոգիէ հոգի, կը զարնուի ուժգնութեամբ սրտիդ թելերուն, հեռուէն, դարերէն կուգայ, կը մեծցնէ հինը, ցեղային հպարտութիւնդ եւ ցաւդ կը զգուէ քնքշօրէն։ Որքա՛ն իմաստութիւն եւ դող կայ այս աղաչաւոր եւ աղօթքի մը մորմոքումը ունեցող ելեւէջներուն մէջ։ Աչքերդ կը թացնան պահ մը։

Նոյնքան ջերմ էր «Ով մեծասքանչ դու լեզու»ն, փառաբանութիւնը մեր ոսկեղենիկ մայրական բարբառին։ Եթէ չէիր սիրեր հայ լեզուն, չէիր խօսեր, կ'ամչնայիր արտասանել, պիտի սիրես, պիտի բացուին երակներդ, լսելով հոգեպարար գովքը ծաղկաւէտ եւ հնչեղ բառերուն։ Հայ լեզուն՝ որ պատէ պատ կը նետուի, կը հատնի, կ'աղճատուի այսօր։

Կուգան հովուական սիրերգութիւնները։ «Արձրեւն եկաւ շաղալէն», «Փափուրի ջան»ը։ Ձայները կը ծփծփան, կ'ելեւէջին, կարծես աչքերուդ կուգան գիւղի երկար, ծաղկալի եւ մթաստուեր ճամբաները, անձրեւը կ'իջնէ մեղմ, ծառերը կը փափսան, հովը կ'անցնի շողշող եւ քաղցրահոս եւ «ալ ձին տակէն խաղալէն» առջեւդ կը կանգնի կտրիճը։

Որքա՛ն տաք եւ մեքմեքուն է երբ խումբը կ'երգէ.

Լուսնակը շող ա գցել,
իմ եարը քող ա գցել,
բարակ ֆովը տալիս ա,
Ալ քօղը դող ա գցել։

Անպայման միտքդ կ'իյնայ սիրուն բանաստեղծութիւնը սեւաչեայ, «Թրքուհին»։ Այս տողերը կը գերազանցեն իրենց պարզունակ շունչով եւ տողերու ուժեղ երանգներով.—

«Սարերի վրով գնաց», «էս գիշեր լուսը տեսայ»։ Երկար, ձանր եւ ծփծուն կ'սրտէ, սրտի խշրտոցը կը փոխանցուի քեզի։ Կը համակէ և կը յուզէ։

Ջուր կուգայ վերի սարէն
Սարն ոլորելէն.
կը թափի մարմար քարէն,
կաթ կաթ ծորելէն։

Սրտի եւ գոյների փրցուած այս կանչերն ու թրթռացումները, որ կը ցայտեն ժողովուրդի ներաշխարհէն իր խորերէն, կը ցնցեն եւ յիշատակի տեւեններ, հեռաւոր կարօտներ եւ մորմոքումի սարսուռներ ոտքի կը կանգնին մեզի, կը թօթվեն ուսերդ։

Քառաձայն ու հնգաձայն կը յաջորդեն անմիջապէս աշխատանքի երգերը։ Գութաններդ ու քաղհանը։

Ձիգ դու, քաշի՛ այ, եզը,
Արա ֆօ՛, ֆօ՛...

Ամէնէն ուժեղն ու տոհմիկը գեղջկական երգերու շարքերէն։ Աղա՛տ, ձօխ եւ գունաւառ։ Սրահին մէջ կարծես կը տարածուի կարմիր արտը հայրենական գիւղերուն, առաւօտն ու արեւը, լծկանն ու արօրը, խոշոր աչքերով գոմէշները եւ ակօսները երկա՛ր-երկա՛ր։

Կը լեռնայ սիրտդ գիւղի քրտինքով, երակներդ կը բացուին, կ'արթննայ արիւնդ, կ'ուզես վազել, գրկել արօրն ու լծկանը, խառնուիլ աշխատանքին եւ ձայնդ ձգել անասուններու նուիրուած զգացանքին։

Սիրուն էին եւ հոգեգրաւ «Եար ջան արի», «էս օր ուրբաթ է պաս է», «Սարը սարի նման չէ», «Սոնա եար»ը, ծաղերգը եւ «Գինովի երգը»։ Համերգը իր ամբողջութեան մէջ յաջող էր եւ ծափահարելի։ Շեշտուած՝ գեղջկական երգերուն մէջ։

Միայն Օր. Ավձեան իր բաժինը չարչարացուց։ Իր ձայնն ու ելեւէջները ցրուած էին։ Չէր պահեր նաեւ երգերու չափերն ու գոյները։ Առաւելապէս ձախող էր «Կռունկ»ը։

Բայց հիանալի ձայնավար է եւ սորվեցնող Վ. Սարգիսեան։ Քանի մը շաբաթուան մէջ խումբ մը կազմել, երգերը եւ նրբութիւնները տալ հայ երգերուն, 50 երկսեռ երգչուհի եւ երգիչ՝ անվարժ եւ անծանօթ խաղերուն, վարժեցնել եւ բեմ բերել, շունչ եւ ոգի պիտի ունենայ որեւէ մարդ։ Իր շարժումներն ու չափերը, իր մարմնի խաղերը ճկուն ու նուրբ եւ ձայնի ելեւէջներուն հետ համանուագ էին։ Միացուցէք երաժշտագէտին, համեստ, պարզ եւ խոհուն խառնուածք մը եւ դուք կ'ունենաք Սարգիսեանի արժանիքները։

Արդեօք հոս տեղը չէ՞ յիշել (խորունկ ցաւով) որ չկրցան քանի մը բառով Կոմիտասը ներկայացնել։

Ճառեր կային անշուշտ, բայց անհրաժեշտ եւ էական գիծերը կը պակսէին։

Զերմօրէն գովելի են երգչախումբի օրիորդները և տղաքը։ Հաճելի եւ շնորհալի էր նաեւ Օր. Շ. Առաքելեան իր մեներգին մէջ։ Իրենց թանկագին բաժինը բերած էին Զէօրէքճեան՝ ջութակով եւ Օր. S. Arnaud դաշնակով։

Համերգը երկրորդ անգամ կրկնուեցաւ Cinéma Régentի մէջ։

Մարսէյլը երգի ամիս մը ունեցաւ այս տարի։ Շահմուրատեան եւ Վ. Սարգսեանի համերգը բացառիկ անակնկալներ էին։ Ապարդիւն չանցան թափուած ճիգերը եւ աշխատանքները։

Պ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ ԱՆԴՐԿԱՍՊԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔՄԷՆՆԵՐՈՒ, ԿԸՐԿԸԶՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՒԶԲԷԿՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

1923 թուին Տաշկենտում սկսուեց ազգայնական ուժեղ շարժում անջատողական ուղղութեամբ։ Այդ շարժման պարագլուխն էր յայտնի տեղական գործիչ Ռեսկուլովը, որ մի շարք յօդուածներ գրեց եւ աշխատեց ապացուցանել, թէ Անդրկասպեան երկիրը պէտք է անջատուի Ռուսիայից եւ բոլոր եկւոր տարրերը, դրանց մէջ եւ Ռուսները ի հարկէ, պէտք է թողնեն այդ երկիրը եւ չհնչեն տեղացիներին... Ռեսկուլովը մինչեւ անգամ իր յօդուածներով եւրոպական գրասատեբերի ուշադրութիւնը հրաւիրեց Անդրկասպեան երկրի հանքային հարստութիւնների վրայ եւ գրգռեց նրանց ախորժակը...

Մեծամասնականները իբրանցման մէջ ինկան։ Նրանք հեռացրին Ռեսկուլովին պաշտօնից. նա մեկնեց Մոսկուա։ Այն ժամանակ դեռ Տրոցկին էր հրապարակի տէրը. ինչ արաւ, ինչ զեկուցում տուաւ նա, մանրամասնութիւնը չգիտենք, միայն այն տեսանք, որ մէկ էլ Ռեսկուլովը վերադարձաւ Տաշկենտ՝ իրաւունքները վերահաստատուած։ Բայց երկար չպահեցին նրան Տաշկենտում, այլ աւելի մեծ պաշտօնով տեղափոխեցին Մոսկուա...

Անդրկասպեան երկրում մէկ էլ իբրանցում ինկաւ Շարիփով-Կասիմովի գործի առթիւ։ Գործիչները սկզբումը դատապարտուեցին բանտարկութեան 5 — 10 տարով, բայց դատախազը, ոմն Բաթանեան, բողոքեց, Նոր դատավարութիւն նշանակել տուաւ, ձերբակալել տալով նորից մօտ քառասուն հոգու։ Այդ անգամ Շարիփովին դատապարտեցին 10 տարուան բանտարկութեան, խլելով նրանից կարմիր շքանշանները, իսկ Կասիմովին եւ մի ուրիշին գնդակահարեցին։ Մնացածներին որոշեցին 3 — 5 — 8 տարի..

Անդրկասպեան երկրում ապրում են գլխաւորապէս Թուրքմէնները, որոնք բռնում են Կասպից ծովի արեւելեան մասը եւ զբաղւում են մեծ մասով ձկնորսութեամբ, ունեն ձկան «վաթագա»ներ։ Շատ Թուրքմէններ ունեն սեփական նաւեր, որոնցով գնում են Պարսկաստան եւ այնտեղից բերում են վաճառելու ամէն տեսակի մրգեր, մթերքներ ու ապրանքներ։

Խիվայից մինչեւ Պարսկաստան տարածուած է Իոմուդ կոչուած թուրքմէն խիզախ ցեղը, որ ամբողջովին պարապում էր խոշնարածութեամբ։ Ոմանք ունէին մեծ քանակութեամբ ոչխարներ եւ ուղտեր, ապրում էին ուրախ եւ զուարթ...

Իոմուդները պարապում էին եւ մաքսանենգութեամբ. շատ անգամ հարիւրաւոր ուղտեր բեռցուած թէյով եւ ուրիշ ապրանքներով՝ Պարսկաստանից մտցնում էին Խիվա, Բուխարա, իսկ այդ կողմերից էլ Անդրկասպեան երկրի միւս մասերը։ Իոմուդ թուրքմէնների մի մասն էլ՝ Ասխաբադից մինչեւ Մերվ եւ Զարժով՝ պարապում են շերամապահութեամբ հետեւապէս եւ մետաքսագործութեամբ։ Աֆղանիստանի սահմանակից գաւառներում Թուրքմէնները պարապում են դարձեալ խաշնարածութեամբ, ունեն մեծ քանակութեամբ ոչխարների եւ ուղտերի հօտեր, ինչպէս օրինակ Թախտաբազարի, Քերքիի եւ Տերմիզի գաւառներում. դրանք են պատրաստում իրենց ոչխարների մորթուց «կարակուլ» կոչուած գդակները եւ ընտիր գորգերը, որոնք «տեկինսկի» են կոչւում։

Կիրկիզներն էլ խաշնարած են եւ բնակւում են Կասպից ծովի հարաւում եւ հարաւ-արեւելեան մասում, մինչեւ Ալեքսանդրովսկի ծոցը, որ իրենց ծովափեայ մայրաքաղաքն է, ապա այնտեղից մինչեւ Տա կիստանի լեռները։ Կիրկիզների չոր մասը ուղտարած-ուղտապա են եւ կերակրւում են ուղտի թով. այդպէս էլ անում մեծա են կիրկիզական անապատներ առանց շրջապատով հետաքրքր լու։ Կիրկիզական այնպիսի անկիւններ կան, ուր ցայսօր մ չի գործել բոլշեւիզմը։

Զարժովից սկսում են հարա դաշտավայրեր, ուր բնակւում Ուզբեկները՝ մինչեւ Ֆերգանի նային մասը՝ Ջալալաբադ, որտե դէպի հիւսիս-արեւմուտք դարձ բնակւում են կիրկիզները, մի Օրենբուրգ, միւս կողմից մի Սիբիր։

Ուզբեկները այդ երկրամա բնակող ազգեցութիւններից ամե համեստ, չարքաշ եւ խաղաղա ժողովուրդն են կազմում. դրանց առ հարիւրը երկրագործ է։ Ուզբ ների երկրում զարգացան առեւտ կան մեծ տներ, որոնց 90 առ րիւրը հայկական էին, պատկա էին Ղարաբաղցի ձեռնհաս Հայեր Սամարղանդի բարձունքներից հ հոսող Զարեվշան գետը կենդա թիւն է տալիս Ուզբեկստանին, չեւ Բուխարա։

Սամարղանդում էին գտնւ գինու եւ գոնեակի հոկայական ծարանները, որոնք նոյնպէս կանում էին Հայերին, հարուստ րիեւների, Փիրալովին եւայլն, մանր առեւտրական տներն ա չիւ էին։

Մեծ թւով Հայեր կան ցր բոլոր Ուզբեկստանի յետ ընկած ղաքներում անգամ եւ ամէն տեղ դրանք իրենց համար ստեղծել քիչ շատ բարեկեցիկ կեանք։ Բ խարայումն էլ առեւտրական տները գտնւում էին Հրեաների ձ քում. հարուստ է ընդհանրա Ուզբեկստանը ամէն տեսակ մթե ներով. գիւղացին, նախ քան շեւիզմը, ապրում էր բարեկե պայմաններում. ամբողջ Ուզբե տանում ո՛չ մի գիւղացի չկար, կարկատած հագուստ ունեն Դրանց զգեստները մետաքսից երկար «աբաներ», լայն ուսա դաշտային աշխատանքները անգամ կատարում էին գիշերն հովով, իսկ միւս ժամերին, ցերեկ թափւած էին թէյարաններ ծալապատիկ նստած, ամէն մ մի թէյաման ճերմակ թէյ, «փիալան» (բաժակ) դրած առա խմում է առանց շաքարի, «փիա հերթով պտըտում է բոլորի ձեռ թէյարաններում յաճախ երգում ժողովրդական աշուղը, «չունգու ձեռին, ն. ւագելով հին ազգային գեր։

Ուզբեկները շատ սակաւա են. առաւօտները 3-4 հոգով կ տեն մի կամ երկու «լեպոշկա» (հ որոնցից ամէն մէկը 1/8 վանքա, խմում են մի փիալա իւրաքանչիւրը, ճաշին էլ են փլաւ։ Ուզբեկների փլաւը է ձաւարով, մսով, չամիչով եւ ական համեղ. համարեա՛ թէ օր նրանք փլաւ են ուտում։ Ու

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՈՆԸ (10)

Ընկերային Ապահովագրութեանց Օրէնքը

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թ.

2. — ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բժիշկի օգնականի (ֆիւանդապահ, մարձող, եւայլն) խնամքի անհրաժեշտութեան պարագային, *բժիշկը վկայագիր մը կուտայ, որուն շնորհիւ ապահովագրեալը մասնաւոր խնամքի թուղթ մը կը ստանայ Ապ. Սնտուկէն։*

Ատամնաբուժական խնամքի *համար ապահովագրեալը Ապ. Սնտուկէն* ատամնաբուժական դարմանումի թուղթ մը (feuille de traitement dentaire) *կ'ուզէ, եւ ատամնաբոյժին կը ներկայանայ այդ թուղթով։ Իսկ* ատամնաբուժական կեղծադրական գործիքի *մը անհրաժեշտութեան պարագային, մասնաւոր թուղթ մը եւ յատուկ յանձնախումբին հաւանութիւնը նախապէս պէտք է ստանալ։*

Հիւանդանոց պառկելու պարագային, ապահովագրեալը վկայագիր մը կ'առնէ հիւանդանոցին, սնտուկին կամ զինք դարմանող բժիշկէն։ Եթէ հիւանդութեան թուղթ մը ունի, անմիջապէս սնտուկին կը դրկէ զայն, մէջը գրելով կամ գրել տալով. «Այստեղ հիւանդանոցը մտած է, այսինչ թուականին»։ Հիւանդանոց մտած ատեն, տնօրէնութեան պէտք է գիտցնէ ապահովագրեալի իր հանգամանքը։

Դեղերը ստանալու համար, *ապահովագրեալը դեղագործին կը ներկայացնէ հիւանդութեան թուղթը եւ դեղագիրը, կը վճարէ եւ արձանագրել կուտայ իր վճարածը։* Ուրիշ տեսակ գործիքներ (*ակնոց, աղէկապ, եւն.*) *ստանալու համար, նախապէս սնտուկի բժիշկին կարծիքը եւ Սնտուկին հաւանութիւնը պէտք է առնել։*

Գանձում.—*Գանձումի համար, հետեւեալ թուղթերը անհրաժեշտ են.*

Եթէ ապահովագրեալը ինքն էր ֆիւանդ, *պէտք է ունենայ,*

1. Անուանագրութեան թուղթը,
2. Բաժնեվճարներու վերջին եռամսեայ թուղթը, *եւ եթէ գործատէրին քովն է, վկայագիր մը ուր գործատէրը կը հաստատէ վերջին եռամսեային ապահովագրեալին տուած բաժնեվճարներուն գումարը, եւ եթէ պէտք է, աշխատանքի դադրեցման եւ վերսկսման թուականները։*
3. Հիւանդութեան կամ մասնաւոր խնամքի կամ ատամնաբուժական դարմանումի թուղթերը։
4. Դեղագիրները եւ այլ ընկալագիրներ (factures)։

Եթէ ապահովագրեալին կինն էր ֆիւանդ, *վերոյիշեալ թուղթերէն զատ, պէտք է միասին առնել* ընտանեկան տետրը (livret de famille)։

Եթէ ապահովագրեալին զաւակներէն մէկն էր ֆիւանդ, *պէտք է միասին առնել կամ* ընտանեկան տետրը *եւ կամ* ողջութեան վկայագիր *մը* (certificat de vie) *զոր կուտայ Քաղաքապետարանը կամ տնապահը* (concierge), *այս պարագային տնապահին ստորագրութիւնը պէտք է վաւերացնել տալ ոստիկանատան կողմէ։*

Ահա այս թուղթերով ապահովագրեալը կը ձեռնարկէ իր իրաւունքներու գանձումին։

Եթէ ապահովագրեալը փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան մը կամ ուրիշ մասնաւոր Ապ. Սնտուկի մը յարած է, *իր թղթածրարը կը յանձնէ յատուկ պաշտօնեային, որ կը գանձէ եւ կը վճարէ, առանց որ եւէ դժուարութեան։*

Եթէ ապահովագրեալը պետական Սնտուկի մը յարած է, *այդ պարագային՝*

— Կամ անձամբ կ'երթայ Ապ. Սնտուկին գրասենեակը (Փարիզի մէջ՝ 11, Avenue Lowendal, *մեթրօ՝* Ecole Militaire).

— Կամ ծանօթ մը կը ղրկէ, Ապ. Սնտուկին կողմէ տրուած մասնաւոր փոխանորդագիրով մը.

— Կամ կինը կամ չափահաս զաւակը կը ղրկէ միասին տալով ընտանեկան տետրը.

— Կամ թղթատարով կը ղրկէ Ապ. Սնտուկին եւ կը սպասէ փոխարինութեան, որուն գումարէն սնտուկը կը ղեղչէ առաքման ծախքը։ Այս վերջին պարագային, բաւական ատեն վճարումին սպասելէ յետոյ, երբեմն պէտք կ'ըլլայ դարձեալ ուղղակի դիմել Սնտուկին։ Իսկ միւս պարագաներուն մէջ, ապահովագրեալը կամ ներկայացող անձը գոնէ կէս օր մը կը կորսնցնէ։ Դէթ այդպէս է առայժմ Սէնի եւ Սէն-է-Ուազի նահանգներուն մէջ, քանի որ Միջնահանգային սնտուկը տակաւին վճարող մասնաճիւղեր չունի քաղաքապետարաններուն մէջ։

Գանձումին պայմանաժամը *բոշ սահմանուած չէ։ Ապա վագրեալները իրենց իրաւունք կրնան գանձել շաբաթը կ 15 օրը անգամ մը կամ հիւ դութեան վերջաւորութեա Նախընտրելի է որ շատ չերկ րաձգեն եւ գանձեն 15 օրը կ առ առաւելն ամիսը անգամ*

Եթէ ապահովագրեալը դր չունենայ բժիշկին եւ դեղ գործին կանխաւ վճարելու հ մար, այդ պարագային ապա *հովագրեալը կրնայ սնտուկ փոխ առնել այցելին եւ դե ղերուն համար մաս մը գում Բայց այս մասին ձեւակերպ թիւնները առայժմ շատ բա են, այն աստիճան որ վերջ երեսփոխան մը բողոքեց* խատանքի նախարարութեան *որոշ դիւրութիւններ պահա ջեց։*

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ թղթակիցներէ յօդուածագիրներէ իրենց գր թիւնները գրել թուղթին մ էջին վրայ եւ մելանով։

ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

«ԴԱՒԱՃԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՁԵՌՔ ՁԵՌՔԻ»

«ՈՐ՞ՆՔ ԷԻՆ ՈՐ ՃԱՆԻԿԵԱՆԸ ՀԱՄԲՈՒՐԵՑԻՆ ՃԱԿՏԷՆ»

«Եէնի կիւն» դեկտ. 21ի թիւէն սկսած է հրատարակել յօդուածաշարք մը, «հաստատելով» որ արտասահմանի մէջ հայրենիքի դաւաճանները Դաշնակցականներու հետ ձեռք ձեռքի տուած կը գործեն, մինչ արտասահմանի հայ մամուլի մէկ մասը իրողութիւնը տեսած հասկցած է եւ չի վարանիր զայն յայտարարել.

Թերթը Դեկտ. 22ի թիւին մէջ Դաշնակցական հեղինակաւոր անձի մը գրքէն հատուած մը կ'արտատպէ, որու համաձայն յիշեալը գրած է թէ Դաշնակցականներու Հայաստանի իշխանութեան գլուխը գտնուած ատեն Թուրքերու դէմ գործադրուած կոտորածին շնորհիւ այսօր Հայաստան անդորր վիճակի մէջ կը գտնուի։ Այդ յօդուածագիրը կը շարունակէ. «Թուրքերը այս ճշմարտութիւնը շատոնց գնահատելով ամէն առիթով գործադրութենէ չզղջացան։ Ազգ մը կազմելու համար, Թուրքերը ամէնէն ուղիղ ճամբան ընտրեցին։ Մեղք որ Հայաստանի այսօրուան տէրերը հայ պոլշեւիկները, ոչ միայն չկրցան գնահատել այս ճշմարտութիւնը, այլեւ Թուրքերը չճնշելով, անուղղակի կը դիւրացնեն Էնկիւրիի կառավարութեան ապագայ ծրագիրներու գործադրութիւնը։ Վաղը Թուրքիայէն սկսելով մինչեւ Ատրպէյճան դարձեալ արիւն թափուած ատեն, հայ պոլշեւիկները իրենց այսօրուան սխալին հետեւանքները տեսած պիտի ըլլան։ Թշնամիին դէմ եթէ միեւնոյն զէնքով կռուէինք, Սէվրէն Լօզան մեր ձեռքը թուղթի կտորով չէինք գար։ Գոնէ Լօզանի մէջ, այս բոլոր սխալները սրբագրելու համար հայ պատուիրակութեան նախագահին ձեռքը, աղերսագրի փոխարէն պէտք չէ՞ր որ ռումբ մը տայինք։ Ըսէք փաշայի ազատ համարձակ Լօզան երթեւեկը հայութեան համար սեւ արատ մը կը կազմէ»։

Ճշմարտութեան լոյսը իրենց մտքին մէջ թափանցող Հայերու գալով, ասոնք վերոգրեալ տողերու բոլորովին ներհակ խորհրդածութիւններ կ'ընեն։ Անոնք կ'ըսեն. «Ցանուն արդարութեան ըսենք որ, մե՛նք ալ հանգիստ չկեցանք եւ առիթ ներկայացած ատեն վրէժ լուծեցինք»։ Այս ըսելէ չեն քաշուիր եւ իրենց գաղափարները հետեւեալ կերպով կը բացատրեն.— «Պէտք է բարեկամ ըլլալ Թուրքերու եւ Թուրքիոյ։ Ասոր համար Թուրք եւ հայ յարաբերութիւնը, Թուրքիայէ դուրս գտնուած Հայեր, այլեւս լրագրի էջերուն եւ բեմերու վրայ միեւնոյն բաները կրկնելէ պէտք է հրաժարին։ Մենք ոչ մէկ ցեղի դէմ ոչ Թուրքի, ոչ պոլշեւիկի դէմ չենք կրնար պատերազմիլ, կը բաւէ որչափ գործիք եղանք օտարականներու»։

.˙. Ըսէք փաշայի եւ Թէվֆիկ Րիւշտի պէյի Աթէնք եւ Փէշթա ուղեւորութեան օրերուն, հայ աշաբեկէչ մը սեպտեմբերի վերջերը «Ռոմանիա» շոգենաւով Պոլիս եկած էր։ Իր անցագրին մէջ Հրանդ Ճանիկեան գրուած այս արիւնարբու անձը ոստիկանութեան պաշտօնեաներու կողմէ ճանչցուած ըլլալը հասկնալէ յետոյ, շոգենաւին մէջը մտնելով դուրս չէր ելած եւ նաւազներու կողմէ դուռը կոտրելով ներս մտած ատեն անձնասպան եղած ըլլալը հասկցուած է։ Իսկ թէ իր եղեռնական ձեռնարկները չհրապարակելու համար, իր գաղտնիքներն ալ իրեն հետ ճեմիշի առաստաղէն կախելով խեղդել ուզած էր։

Բայց այս ոճրագործը շոգենաւին մէջ ճանչցուելէն առաջ ինչ յոյսի նպատակով ղրկուած ըլլալը ծանօթ եւ նոյնիսկ իր ժամանումին սպասուած մէկն էր։ Ճակատագրին ինքզինքը պատժելուն առիթը տուաւ բայց իր գրպանը եգիպտական եւ անգլիական ոսկիներով ու տոլարներով լեցնողներ այս արդիւնքէն օգտուելու վիճակին մէջ չեն։

Պիրէոսի, Աթէնքի եւ Սելանիկի մէջ կազմակերպութիւն կատարելու աշխատած ատեն Հելլէններու կողմէ սահմանէն դուրս հանուած Հրանդ Ճանիկեան, վերջին անգամ Քէօսթէնճէ ճամբով Փեշթա երթալու համար Պէյրութէն շոգենաւ նստած էր։ Իրեն ողջերթի եկած էին Պրուսայի նախորդ ոստիկանականտնօրէն վրացի Նիզամէտտին, Հօյպուն մը Մէհմէտ Սելիմ եւ Քիւրտերու անունով աշխատող Քեամիրան եւ Ճէլատէթ։ Անոնք Ճանիկեանի ճակատը համբուրեցին եւ իրեն յաջողութիւն մաղթեցին։ Այս կերպով կը հասկցուի որ ընդդիմադիրները հիմա իրենց յոյսը Հայերու վրայ դրած են։

Վտարեալ կայսերական ընտանիքի անդամները՝ որոնք իրենց անձնական բաղձանքներէն եւ իրենց գրպանը լեցնելէ զատ ուրիշ բանի վրայ չեն մտածեր, ինչպէս նաեւ փախստականներ եւ 150նոցներ, օտար կառավարութիւններու ծառայութիւն առաջարկած ատեն, Հայերու հետ ալ գործակցելու մասին զանազան ձեռնարկներ ըրած են։

1927ին դաշնակցական կեդրոնին հետ 150նոցներէն Մէհմէտ Ալի, Կիւմիւլճինացի Իսմայիլ, Րէֆի Ճէվատ պայմանագրութիւն մը կնքած են խոստանալով որ երբ իշխանութեան գլուխ գան, Հայերու Թուրքիոյ մէջ ունեցած պատմական եւ ազգային նպատակները բոլորովին պիտի իրագործեն եւ Հայերու բոլոր ուզածը պիտի տան։ Ասոր փոխարէն Հայերը, Թուրք հանրապետութեան պետերուն դէմ ոճրափորձեր պիտի կատարէին եւ ընդդիմադիրներու ալ աշխատութեան փոխարէն դրամ պիտի վճարէին։

Ըստ պայմանագրութեան Դաշնակները վերոգրեալ թափառաշրջիկներու իբր «ավանս» 30.000 ֆր. վճարած են։ Բայց այս դրամին բաշխումը պայմանագրութիւնը ստորագրողներու միջեւ վէճի նիւթ եղած եւ նոյնիսկ Կիւմիւլճինեցի Իսմայիլ եւ Մէհմէտ Ալի իրարու հետ ծեծկուելու ատաճանին հասած է։ Իրենց գոյնը այդ առաջին քայլէն երեւան ելլելէ յետոյ, Դաշնակները, Մէհմէտ Ալիի խմբակէն օգուտ մը յառաջ չգալը հասկցեր եւ աւելի չշորթուելու համար իրենց երես չտալ սկսեր են։

Այս միջոցին Հայերը, երկրէն դուրս քրտութիւն ծախող կարգ մը փախստական թափառաշրջիկները հաւաքելով, քրտական կոմիտէ մը կազմելու աշխատած եւ ի վերջոյ Հօյպունը հաստատած են, որովհետեւ Արեւելեան նահանգներու մէջ Հայ մնացած չըլլալով կ'ուզէին Քիւրտերը իրենց գործիք ընել եւ այդ շրջանին մէջ անկախ եւ ինքնօրէն վարչութիւն մը հաստատել։

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ԵՐԵԿՈՆ

Բանաստեղծ Պ. Արամ Վռաբանդի կիրակի օր Սոսիէթէ Սավանթի մէջ յիշատակի երեկոյ մը կազմակերպած էր Օմար Խայեամի։

Նախ ներկայացուց կեանքն ու գործը այս պարսիկ փիլիսոփայ մեծ բանաստեղծին, որուն արուեստի արժէքը անգերազանցելի պիտի մնայ միշտ։ Ցետոյ երգեց Օմար Խայեամի քառեակները, զորս հայերէնի թարգմանած էր ինք, Պ. Վռաբանդի։

Քառեակներուն միօրինակ եղանակին մէջ զանազանութիւն դնելու համար, Պ. Վռաբանդի հրաւիրած էր արեւելեան նուագածուներ, Ցակոբ, Հայկ եւ Բարունակ, որոնք կ'ընկերանային իր երգին։

Պարուհի Օր. Ճէնանի պարեց արեւելեան պարեր, թառիստ Պ. Ժորժ Ծահ-Պարոնեան նուագեց պարսկական եղանակներ, արտասանութիւն մը ըրաւ դերասան Պ. Գմբէթեան, իսկ Պ. Աղնուորեան քանի մը երգեր երգեց Սայաթ Նովայէն։ Ա.

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

Դեկտ. 13ին տեղի ունեցաւ Անգրէասի եւ իր շրջանի (Ծ. Գարահիսար) Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը։ Սպասուած թիւէն աւելի հայրենակիցներ եկած էին ուժ տալու եւ վերակենդանացնելու համար Միութիւնը։ Այս առթիւ գանգատներ եղան Վարչութեան դէմ։ Գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ նոր Վարչութիւնը, հետեւեալ անդամներով,— Գ. Մինասեան՝ ատենապետ, Ն. Զրաքեան՝ ատենադպիր, Ց. Քէֆէլեան՝ քարտուղար, Հ. Ղազարեան գանձապահ, Վահան Գալարճեան, Ց. Երնէկեան՝ խորհրդական։ Նոր անդամները բոլորն ալ եռանդուն հայրենակիցներ են։

Անցեալ տարի Միութիւնը նախաձեռնարկ եղած էր Անգրէասի մէջ մնացած բեկորներու ազատման ճար մը խորհելու համար եւ զանոնք Հայաստան փոխադրելու մասին։ Այս առթիւ կազմուած էր հանգանակիչ մարմին մը, որ շնորհիւ Տիկին Ա. Մինասեանի եւ Համբարձում Ղազարեանի աշխատանքին, հաւաքած էր 2500 ֆրանքի գումար մը, որ հեռագրով ղրկուեցաւ Տրապիզոն, գաղթականներու փոխադրութեան համար։ Այս աջակցութեան շնորհիւ ազատուած հայրենակիցներէ միշտ նամակներ կուգան Միութեան։ Կը մնայ Միութեան ուժ տալ, որպէսզի կարենայ նոր ձեռնարկներ կատարել։

Ց. Ա. ՔԷՖԷԼԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՈՉ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— Լիոնի Գաւառ. խորհուրդէն ստացած ենք համերաշխութեան կոչ մը, որուն գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ.—

Մարդկային գիտութեան այս յառաջացեալ շրջաններուն աւելի՛ րդ է բացատրելայն հիանալի արդիւնքները, որ յառաջ եկած են միացեալ եւ համերաշխ գործունէութեամբ։

Բազմազան պատճէութիւններով եւ լեցուն հարստութիւններով իսկ չեն կրցեր յաջողիլ ու ապրիլ անոնք որ չեն գիտցեր համերաշխիլ, չեն կարողացեր միանալ։ Ընդհակառակն անսահման զրկանքներու եւ խոռունկ թշուառութիւններու ենթարկուողները շատ դիւրաւ յաջողեր են բարձրանալ միշտ, երբ կրցեր են վեր բռնել միութեան դրօշակը եւ ամէն գործ անոր ուժովը յառաջ տանիլ։

Ուրախ ենք տեսնելով որ բազմաթիւ դժուարութիւններու եւ թիւրիմացութիւններու մէջ ինկած եւ ատոր հետեւանքով չարաչար տուժած Լիոնի հայ գաղութը վերջապէս ինքնիրմով հասկցաւ, ինքնիրմով ճանչցաւ ու բռնեց համերաշխութեան ճամբան։ Համերաշխութեան առաջին քայլը առին քաղաքական կուսակցութիւնները, անոնց հետեւեցան զանազան միութիւններ եւ ապա մասնակցելով ժողովուրդը, քուէարկութեան մտաւ իր բոլոր խաւերով։

Լիոնի հայ գաղութը վերանորոգ խանդավառութեամբ միացաւ ինքն իր մէջ, ընտրեց իր Գաւառ. Խորհուրդի անդամները եւ վաւերացուց կառավարութենէն։

Լիոնը իբրեւ կեդրոն յառաջ անցաւ օրինակ հանդիսացաւ եւ վերակոչի զանգակ մը ընծայելով իրաւունք տուաւ որ հնչեցնենք զայն։ Անոր ձայնը միութեան, համերաշխութեան սիրոյ ազդարար ձայնն է։ Կոչ կ'ընենք երկու հարիւր քիլոմեդր տարածութեան վրայ գաղութիս բոլոր թեմերուն որ իրար հասկնան, թօթափեն սնոտի վէճերը եւ պատրաստուին ընտրել իրենց ներկայացուցիչները ներկայ Գաւառականին մէջ, որպէսզի ան դառնայ իրական, իսկական Գաւառական Խորհուրդ մը եւ հարենայ կատարել իր աշխատանքները։

Մեր վշտաչարչար ու անմխիթար ժողովուրդին համար կենսական ամէն խնդիր յաջող ելքի կը հասնի, կը բաւէ որ հետեւինք մեր նախնիքներէն մեզի աւանդ թողուած արիութեան սա սրբազան պատգամին. — ՄԻԱԲԱՆ ԵՂԻՔ։

Ի դիմաց Նորընտիր Գաւառ. Ժողովի Ատենապետ՝ Աղեքս. Կ. Կիւլպէնկեան, Ատենադպիր՝ Կիւրեղ Խրայեան։

ԿԵԱՆՔԸ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դժբաղդութիւնն ունեցայ ես ալ իյնալու Քոնսէփսիոն հիւանդանոցը։ Այստեղ կան բաւական հայ հիւանդներ, 18 այր, 13 կին եւ 10ի չափ մանր երախաներ։ Միւս հիւանդանոցներէն լուր չունիմ։ Քոնսէփսիոնին մէջ իր համեստ պարտականութիւնը կը կատարէ Պ. Արմենակ Շահպաղեան, օգնելով հայ հիւանդներուն։ Արդեօք ուրիշ բժիշկներ ալ չե՞ն կրնար քանի մը ժամ տրամադրել։

Մեր ազգային կազմակերպութիւններն ալ անտարբեր են։ Վերջերս միայն Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը հանդէս մը կազմակերպելով, հասոյթը նոյնութեամբ տուած է հիւանդանոցին, շուրջ՝ 8000 ֆր. Նոյնպէս բարերար Պ. Վ. Խորասանճեան 5000 ֆր. նուիրած է։

Հայ հիւանդները լեզու չգիտնալով յաճախ երեսի վրայ կը մնան, բժիշկին պատուէրները չեն հասկնար եւ կը նեղուին։

Ուրեմն բարոյապէս եւ նիւթապէս օգնելով հիւանդանոցին՝ օգնած կ'ըլլանք հայ հիւանդին։

Ս. Մ. ԵՐԶՆԿԱՑԻ

...ՐԹՕՆԸ (117)

...ՐՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

...Ց ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

8.— ԵԹԷ ՈՒԶԷԻ, ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ԿԸ ՓԼՑՆԷԻ ԻՐԵՆՑ ԳԼԽՈՒՆ ԵՒ ՍՈՒՐԷ Կ'ԱՆՑԸՆԷԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐԸ...

«Թող Հնչակ, Դրօշակ եւ Դաշնակ կոմիտէններուն (*) բանակները խեղդեն վատ թշնամիին զինուորները։ Թո՛ղ փառքով ծածանի հայ դրօշը Երզրումէն մինչեւ Կիլիկիա, Հայոց սիրելի հայրենիքին վերեւ։

«Ես հիմա նամակ պիտի գրեմ բոլոր առաջնորդներուն, դուք ալ ձեր սրտակից բարեկամներուն գրեցէք։ Նախ թող սպաննեն այն դաւաճան եւ պնակալէզ Հայերը, որոնք տակաւին կը ծառայեն Թուրք կառավարութեան եւ տեղեկութիւն կուտան մեր գաղտնի ծրագիրներուն մասին։ Սակայն թող լաւ նշան առնեն, թող դաշոյնը շեշտակի սիրտին զարնեն, որպէսզի այդ դաւաճանները, առանց խօսք մը արտասանելու, շիտակ դժոխք երթան։ Եթէ ամէն շաբաթ գործը այսպէս շարունակուի, չափազանց կը դիւրանայ մեր կոմիտէճիներուն ծրագիրը։ Այսպէսով Թուրք կառավարութիւնը շուարումի կը մատնուի կատարելապէս։ Քահանաներուն պարտականութիւնն է նախ կարգադրել աշխարհիկ գործերը։ Անհաւատ եւ դաւաճան պէտք է համարել այն քահանան, որ չաշխատիր իր ազգին համար։ Անիծուած է այդպիսի քահանան»։

Պատրիարքին այս ճառը գինովցուց բոլոր հոգեւորականները։ Բոլորն ալ երդում ըրին, որ պիտի աշխատին ազգին փրկութեան եւ ազատութեան համար, եթէ հարկ ըլլայ՝ պիտի զոհեն իրենց կեանքն ալ, եւ փոխանակ նամակ գրելու՝ անձամբ Անատոլու պիտի երթան, շիտակ ճամբան ցոյց տալու համար գաւառի Հայերուն։ Այս ժողովը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր։

Կէս գիշերէն ետքը, լրտեսը ամէն մանրամասնութիւն տուաւ ինծի այդ ժողովին մասին։ Ցաջորդ օրը 4-5 հայ քահանաներ կը ներկայանան ոստիկանական տեսուչին, խնդրելով որ իրենց անցագիր տրուի երթալու համար Էրզրում, Վան, Պիթլիս, Ատանա, Մարաշ, որպէսզի կարենան կարգադրել իրենց ընտանեկան գործերը։ Ոստիկանական տեսուչը իմ մօտս ղրկեց զանոնք։

Ըսի այդ մարդոց.

— Սուլթանը թոյլ չի տար, որ հօճաները դուրս ելլեն մզկիթէն, խախամները՝ սինակոկէն, քահանաները՝ եկեղեցիէն, ուսուցիչները՝ դպրոցէն։ Եթէ կարգադրելիք գործեր ունիք, գրեցէք ձեր բարեկամներուն կամ ազգականներուն, թող անոնք կարգադրեն։ Գիտէք, որ ձեր արգակիցներէն բազմաթիւ յեղափոխականներ մէկ տարի՝ ի վեր արիւն կը թափեն երկրին մէջ։ Հասկցուեցաւ որ այս թափուած արեան մէջ մաս ունին նաեւ կարգ մը հայ քահանաներ, ոչ երբեք դուք։ Սակայն երբ դուք ալ 5-10 հոգի միասնաբար ճամբորդութեան կ'ելլէք, ուշադրութիւն կը գրաւէ։ Ոստիկանութիւնը ձեզ ալ կոմիտէճի կը համարի, մինչ յայտնի է որ դուք բնաւ երբեք եւ ամենեւին կապ չունիք կոմիտէճիներուն հետ, չէ՞։

— Բնականաբար, փաշա, Աստուած չցուցնէ, մենք կը զբաղինք միայն կրօնական գործերով, աշխարհիկ գործերով չենք հետաքրքրուիր։

Քիչ մը զուարճանալու իրենց հասկցնելու համար թէ տեղեկութիւն ունիմ գիշերային ժողովին մասին, ըսի.

— Թէեւ հոգեւորականներուն պարտականութիւնն է «նախ կարգադրել աշխարհիկ գործերը», որովհետեւ «անհաւատ եւ դաւաճան կը համարուի այն քահանան, որ չաշխատիր իր ազգին համար, անիծուած է այդպիսի քահանան», սակայն աշխարհիկ գործերու կարգադրութիւնը նպատակ ունի կրօնական կրթութիւնը։

Այսինքն, ապստամբիլ երկրին կառավարութեան դէմ, արիւն թափել, բնակարաններու ծուխը մարել, եւ այսպիսի աղտոտ եւ ոճրային նպատակներ հետապնդել, այնպէս չէ՞։

Քահանաները շուարեցան, շփոթեցան եւ իրարու երես նայեցան, կարծես բսել ուզէին.

— Զարմանալի բան, Պատրիարքին խօսքերն են որ նոյնութեամբ կը կրկնէ մեզի։

— Ինչ որ է, ըսի, դուք գացէք, ձեր կրօնական գործերուն նայեցէք Պատրիարք Հօր եւս յարգանքներս կը մատուցանեմ։ Չափազանց գոհ ենք իրմէ, որ այսքան հաւատարիմ է կառավարութեան։

Եւ այս ճարպիկ կոմիտէճի քահանա՛րը ապշութեան մատնելէ յետոյ ճամբու դրի, ղրկեցի։

(Շար.)

(*) ԽՄԲ.— Ինչպէս ընթերցողը պիտի նկատէ, յուշագիրը կը շփոթէ Դրօշակն ու Դաշնակը եւ առանձին կազմակերպութիւն կը կարծէ։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Սիփան երկսեռ երգչախումբի կողմէ, ղեկավար՝ *ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ*

Պատրաստուեցէք եւ ապահովեցէք ձեր տոմսերը

Նախօրոք՝ 12.50, երեկոյթին գիները 15 ֆրանք

2 Յունուար, շաբաթ իրիկուն, ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ, 46ter RUE ST-DIDIER, մէթրօ վիքթորշիւկօ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Նոր պարեր՝ Օր. Մաքսոմալտի *(Շաթլէի Թատրոնէն)եւ իր քրոջ կողմէ։ Պարեր երկսեռ խումբով եւ հայկական տարազով։ Անակնկալներ։ Պարողներուն աչքը լոյս, եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ, մասնակցութեամբ* Գոլիզէումի *նշանաւոր* Pesenti *նուագախումբի։*

ԽՄԲԵՐԳ՝ Առաւօտեան բարի լոյս, Հով լինի՝ Կոմիտաս վարդապետի Հոյն անուշ՝ Սպ. Մելիքեանի, Ցանում են աղէջան, Ալագեազ, Խնկի ծառ, Գր. Սիւնիի, Անձրեւն եկաւ, Շողեր ջան, Եարջան արի, Էս օր ուրբաթ է, Ջուր կուգայ, Սարէն եկաւ, Գնա գնա, Սոնա եար, եւայլն։

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը կը հրաւիրէ հասարակութիւնը խրախուսել իր ձեռնարկը։ Հայ երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ անդամագրուեցէք «Սիփան» երգչախումբին։

Տոմսերու համար դիմել՝ «Յառաջ»ի, «Կավռոշ»ի, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, (61 Mr. le Prince, *Ֆլօրիա ճաշարան, Լ. Նշանեան* (56 rue Piat (20), *Աւետիսեան նպարավաճառատուն* (28 rue de la Huchette), *Սափրիչ Ստեփանեան* (8 rue Domat), *Սափրիչ Գէորգեան* (24 rue St. Lazar).

Հ. Ո. Մ.Ի ՏՕՆԸ

9 Յունուարին, Շաբաթ իրիկուն միութիւալիթէի մէջ, հանդէս եւ խնջոյք, կը խնդրուի նկատի ունենալ, մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լուսաի կոմիտէն, «Հ. Յ. Դ. Օր»ուան առթիւ։ Այս Շաբաթ իրիկուն, ընկ. Գէորգ Պէօշկէրեանի սրճարանը, Ռօան։

կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ՏԷՐԷՃԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ ընկերներ Ղազար Զաքրճեանի, Հայրէն Յովհաննէսեանի եւ Ղ. Յակոբեանի կողմէ։

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Ագշէհիրի Հայր. Միութեանկողմէ, ի նպաստ անգործ բազմանդամ ընտանիքներու, ղեկավարութեամբ դերասան Պ. Ղազէրեանի։ Այս Կիր. իրիկուն ժամը 8.30ին 84 Րիւ Նափ, Սալօն Նափի մէջ

Լիոնի «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հասցէ՝ 202 Rue Boileau, LYON

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

1932Ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ

Սրբագրուած եւ ճոխացած, ամէն քաղաքի հասցէները առանձին դասաւորուած, ինչպէս նաեւ երկրորդ դասաւորում մը հասցէներու՝ ըստ արհեստի։ Ամփոփ հասցէներ նաեւ արեւմտ. Եւրոպայի միւս երկիրները բնակող հայերու, եւ զանազան տեղեկութիւններ կալուածական, հարկային եւ ուրիշ անհրաժեշտ խնդիրներու մասին։

Գինն է միմիայն 6 ֆրանք, փոստով 7.50։ Այժմէն ապահովեցէք օրինակ մը։ Գրել մեզի.—

L. Mozian, 5 Rue Champlain, Paris (20)

ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ - ԺԱՄԱԳՈՐԾ

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

261 R. du Fbg. St. Martin, Métro Louis Blanc et J. Jaurès

Մինչեւ Յունուարի վերջ հարիւրին 10 զեղջ բոլոր ապրանքներու վրայ՝ միեւնոյն ատեն արժէքաւոր նուէրներ գնորդներուն Ծնունդի եւ Կաղանդի տօներու առթիւ

ԲԱՑ Է ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԸ ԳՆԵՑԷՔ

Պոլսոյ եւ Սկիւտարի համբաւաւոր

ՀԱՅՆԱՅՑ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԷ

Որ կը պատրաստէ ամէն տեսակ արեւել. համեղ անուշեղէններ

Հասցէ՝ 26 rue Bouret, փարիզ (19), մէթրօ պոլիվար

Տօներու առթիւ պէօրէկի թերթ եւ ընտիր ԳԱՏԱՅԻՖ

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՏԻԿԻՆ Բ. ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ

42 Rue Tourtille, BELLEVILLE *Մէթրօ՝ ՊԷԼՎԻԼ*

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՒ

Ամենալաւը՝ ամենաաժան գինով

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑՆԵՐԸ

1 Bld. du Nord, Le Raincy (S. et O.) Tél. Raincy 172

կը գոհացնեն ամէնէն դժուարահաճ յաճախորդները, դիւրամատչելի պայմաններով։

Հագուստեղէններ եւ ճերմակեղէններ, նուրբ ձեռագործի աշխատանքներ, օժիտի պատրաստութիւն։ վարիչ խնամակալուհին այցելութիւններ կ'ընդունի երեքշաբթի օրերը։

Օգտուեցէք առիթէն։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ Սաքօ խումբի ժողովը այս կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին ընկ. Ղամպէրեանի սրճարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի ժամը 5.30ին ծանօթ հաւաքատեղին. պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄՏԱՑԱՆՔ

վիրոֆլէ, Մ. Մ.— 35։

Տրակինեան, Է. Թ.— 35։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սկաուտական յանձնախումբի անդամները եւ Սկաուտական առաջնորդական կազմը խառն ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ ժամը 6ին Bar de la Posteի սրահը։ կարեւոր օրակարգ։ Բացակայողները նկատի պիտի առնուին։

ՏՕՆԱԾԱՌ 1932

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի կըընոպլի մասնաճիւղին կողմէ։ Այս կիրակի ժամը 1.30ին Քռուա Ռուժի Սալ տը Ֆէթի ընդարձակ սրահին մէջ։ ճոխ յայտագիր։

Մուտքը 3 ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Խարբերդի Աշուան գիւղէն Արամ եւ Տաճատ Յակոբեանները, իրենց մօր անուն՝ Սարա, հօր անուն՝ Մանուկ։ Տարագրութեան միջոցին մայրերնին մեռած է եւ իրենք մնացած են Հալէպի եւ Ուրֆայի շրջանակին մէջ գտնուող Սուրուճ գիւղը։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց հօրեղբօր Պ. Յակոբեանի, 14 Rue Ortolan, Paris։ *Ճշգրիտ լուր տուողին 500 ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։*

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

Այրի Տիկին Արուսեակ Թորոսեան եւ զաւակները՝ Կարապետ եւ Տիգրան, Այրի Տիկին Ազնիւ Խաչատուրեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ա. Բազումեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Կիւլիզար Թորոսեան (Մոնթէվիտէօ), Այրի Տիկին Նուրիցա Թորոսեան (Եգիպտոս), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թորոսեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Սիմոն Թորոսեան եւ զաւակունք, Պ. Աստուր Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պահչէճեան (Մարթիկ) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Հինգշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին իրենց բնակարանին մէջ, 1 Rue du Turin։ *Առնուիլ չէ հոնէս։*

Շոգեկառքը կը մեկնի կար տիւ Նորէն ժամը 1.27ին։

Այրի Տիկին վիկթօրիա Աւետեան եւ զաւակունք, Պ.Պ. Սահակ եւ Գրիգոր Աւետեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց որդւոյն եւ եղբօր

ՎԱՐԴԱՆ ԱՒԵՏԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 28ին, 23 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Մարսէյլ 28 դեկտ. 1931

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Ո. Միութեան մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, Ճարսանճագի Հայր. Միութեան, Սեվրի Հիսարի, Բարձր Հայքի Երիտասարդաց միութեան եւ Արիներու կողմէ, 2 յունուար Շաբաթ իրիկուն Brébant Marseillaisի *սրահներուն մէջ։*

ԵՓՐԱՏ *նուագախումբը կը ստանձնէ նուագել հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ։ Կը տրամադրէ նաեւ 25—30 հոգինոց նուագախումբ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Տ. Օնոսեանի,* 15 Rue du Pourtour, Clamart, Seine։

Երեկոները ժամը 8ին մասնաւոր դասընթացք, սոլֆէժի, ջութակի, ֆլիւթի եւ պանժօի։

Միութեան տոմսակները ունեցողներէ կը խնդրուի վերադարձնել մինչեւ յունուարի վերջը։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւդթ. եւ վարիսի։ Ամէնօր* 9-12, 2-8, *Կիր.*9-12։

Հայե՛ր, մի վարանիք եւ անմիջապէս դիմեցէք հանրածանօթ պոլսեցի ժամագործ-ոսկերիչ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆԻ

(Maison E. Charles) *Հիմնուած* 1869

29, Rue Mathis Paris (19e)

Métro Crimée Direction Pte. de la Villette-Pte. d'Ivry

Հեռ. Nord 56-97 Tram. 50 եւ 52 Autobus AJ եւ AV

Ուր պիտի գտնէք ԶԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ ամէն տեսակ գրպանի, թեւի, շըմինէի, պատի եւ զարդուցիչ ժամացոյցներ, գոհարեղէններ եւ տնային սպասներ։

Մեր հայրենակիցները կրնան վստահ ըլլալ մեր ուղղամտութեան։ Բոլոր ապրանքներու վրայ 100ին 10էն մինչեւ 20 ԻՐԱԿԱՆ ԶԵՂՋ եւ նոր տարիի առթիւ սիրուն նուէրներ կը տրուին։

ԶԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ եւ խնամքով կը նորոգենք ամէն տեսակ ժամացոյցներ, կը ստանձնենք գոհարեղէններու շինութիւն եւ փոփոխութիւն։ Բաց է Կիրակի օրերը եւս առաւօտեան ժամը 8էն երեկոյեան 8։

Անմիջական գոհացում կուտանք գրաւոր ապսպրանքներուն։

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ Է

Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

դերձակատունը 13 Rue Saulnier, Paris, Métro Cadet

Ճոխ մթերք անգլիական ամենաընտիր կերպասներու

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ *ԶԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ*

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51 Rue Monsieur - le - Prince, PARIS (VIe) Danton 8…

Մի՛ մոռնար որ լաւագոյն նուէրը գիրքն է

ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐ.— ԱՐԵՒՈՏ ՃԱՄԲԱՆ (Մաննիկ Պէրպէրեան)… ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ 30 (Ա. Հատորին հետ 50), ԿԱՎՌՕՇԻ Տ… ԳԻՐՔԸ 30, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ (Մալխաս), պտկ. 50., Ն. Գ. Բ. (Զա…եան 20, Հրանդ 20, Գեղամ 30, Գ. Բարսեղեան 20, Արփիարեան 2… ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐԸ (Բր. Միքայէլեան) 10, ՀԱՅԱՍ… ՔԱՐՏԷՍ (Պապէսեան) 6, ԳԵՂՋՈՒԿ ԵՐԳԵՐ(Կոմիտաս վրդ.)… ներգ. 25, տասը խմբերգ. 25, ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾՆԵՐԸ (Ռէն)20, … ԸՆԿԵՐՆԵՐ (Ղ. Միլոյեան) 10, ՈՂԲ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ (Վէրք ՅԱՍՏԱՆԻ) Խ. Աբովեան 25 ֆր.։

ՆՈՒԷՐԻ ՅԱՐՄԱՐ ԳԻՐՔԵՐ ԵՆ.— Ա. Ահարոնեանի ԱԶԱՏՈՒ… ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ 20, ԻՄ ԳԻՐՔԸ Ա. եւ Բ. 20ական, ԿԱՐՕՏ ՀԱՅ… 12, ՃԱՄԲՈՐԴԸ 35, Րաֆֆիի բոլոր գործերը, Կոստան Զարեանի … ԵՐԳԵՐԸ 60 եւ 75, Համաստեղի ԱՆՁՐԵՒԸ 20, Ծերենցի Թ… ԼԵՒՈՆԻ լթկ. 30, Կիլիկիա երգարան 40, ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՀԱՅ ԳՐ… ՆՈՒԹԵԱՆ 40, ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ 35, Շիրվանզ… ամբ. գործը, Յ. Թումանեանի ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 25,…

Տարեկաս մը *Հայրենիք Ամսագիր* նուիրէ բարեկամիդ 125…

Պատի օրացոյց մը եւ գրացանկ նուէր՝ յաճախորդներու…

ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ…

ETUDE DE Me BERNARD WAHÉ (ՊԷՕՐԷԿՃ…

(11e année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Conseil juridique à la Défense Automobile et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire

18, Rue Dauphine, Parie (6e) Tél. Danton 73-…

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպ… նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտր…կան եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certi…cats de coutumesներ. կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամու…նալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտ… խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէն…ներու մասին—ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, եր…կոյեան ժամը 6—7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ։

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական հանգ…մանքները, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմա…ներ կ'ընծայուին.

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, Paris (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՐԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐ…

Ցերնի, լինտերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժակ… գործողութիւն։

ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադր…թեամբ, Կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱ…

Նախկին բժշկապետ մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէ…

Բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առա… միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ … թիւն, շողանկարում (radiographie), *գեր-մանիշակագոյն, յե… մրագոյն եւ Ռէօնթկէնեան դարմանում* (radiothérapie pro… *նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրա… բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բա… ւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենա… րաւոր ազդակներն են։*

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի *գործող… ծախսային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ… լապէս անվտանգ)։*

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէ… լադրական եւ Ֆրէօյտեան մէթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժ… ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդ… րային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի *պատկանող հիւանդներու…*

Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարանը որու… Վ. ԹԱՇՃԵԱՆ։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ն… կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն։

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)…

Métro: Trinité, St. George եւ Pigale: Tra…

Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbi…

POLYDOR MARQUE DÉPOSÉE

ՓԼԱՔՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ, ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ

ՖՕՆՕՆԵՐ

ՆՈՐ ՄՕՏԵԼՆԵՐԷ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՄԱՐՔԷ

կը ծախուին արժէքաւոր նուէրներո…

SEVA PARIS

Լ. ՆՇԱՆԵԱՆ

56 RUE PIAT, PARIS (20)